Surat Ralan na'a Vaidida

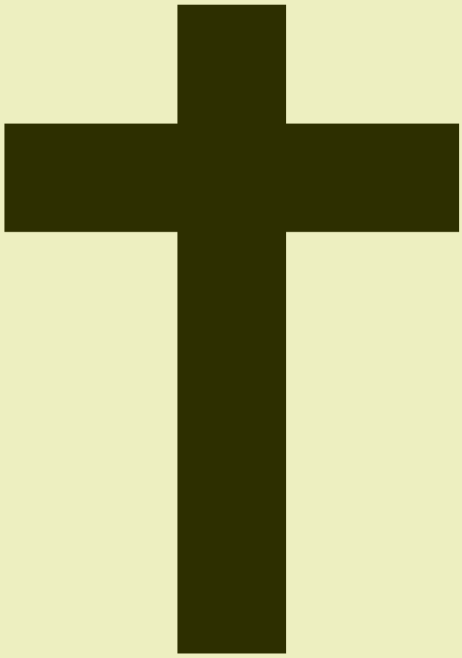

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

Surat Ralan na'a Vaidida

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fordata

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 2 May 2025
ad2f572b-0c2a-58a6-8da1-aa7be8bee2bb

Contents

Matius 1
Markus 56
Lukas 89
Yohanes 148
Kisah 189
Roma 239
1 Korintus 266
2 Korintus 293
Galatia 310
Efesus 320
Filipi 330
Kolose 338
1 Tesalonika 345
2 Tesalonika 351
1 Timotius 355
2 Timotius 362
Titus 367
Filemon 371
Ibrani 373
Yakobus 395
1 Petrus 402
2 Petrus 410
1 Yohanes 415
2 Yohanes 422
3 Yohanes 423
Yudas 425
Wahyu 428

Matius ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a

Tbas afa ovi veki

Matius ini ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia (Matius 9:9-13). Ia ntulis kitab ini ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus. Na'a kitab ini, na Matius nfamalik ne, na'ut lalan ana, Ubu notu tnorung roak ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus. Na'a kitab ini, na Matius ntulis ma rivun ne, "Yesus ubun nusin Raja Daud." (1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 20:30-31; 21:9, 15; 22:41-45). Matius nfamalik ma rivun vali na'a nabi rira afa ovi rfalak roak tali lalan a, ma Yesus nfakena afa avyai na'a Ni vava'at a (Matius ntulis roak na'a pasal ovi: 1:22-23; 2:5-6, 15, 17-18, 23; 3:3; 4:14-16; 8:17; 12:17-21; 13:35; 21:4-5, 16; 26:31; 27:9-10).

Na'a kitab ini, na Matius ntulis afa ilima ovi Yesus nair ma blawat. Ia ntulis vali Yesus Ni karya ovi notu ra.

Kitab ini ihin a

Tomu urun, na'a i rarali Yesus, ovu betfasa ma nfabana Ni karya a. (pasal 1—4)

Yesus nair tamata rivun na'a vuar ratan. (pasal 5—7)

Tomu urun na'a i Yesus notu mujizat ra ma tamata ra rtalkaka, ovu rfaturu Yesus Ni ngrebat a. (pasal 8:1—9:34)

Yesus nair lan Ni tamata ovi rorang Ia, beti nsinir ira ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. (pasal 9:35—11:1)

Yesus nair vaivatul kamkuma i nfamalik na'a Ubu Ni Fareta, te wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. (13:1-52)

Tomu urun na'a i Yesus Ni afa ovi notu ra na'a ahu ovi rna'a propinsi Galilea, ovu Ni karya i nban-muri lalean na'a Galilea. (pasal 13:53—17:27)

Yesus nair Ni tamata ra na'a afa ovi rotu ra, ma inovan ovu tamata ovi rorang Ia. (pasal 18)

Tomu urun na'a i Yesus Ni banbanan ma nti Yerusalem. Naran Yerusalem, na Yahudi rira dawan ra rlabir teman (*mencobai* na'a vai Mala) Yesus, ma Ia nala vaivatul kamkuma ra ma nangrihi verin ira. (pasal 19—23)

Yesus nfamalik afa ovi veka rvotuk na'a amar ovi veka rma. (pasal 24—25)

Tomu urun na'a i tamata ra rfedan Yesus ovu nva'at ewal tali matmatan. (pasal 26—28)

Yesus Kristus ubun a nusin ra
Lukas 3:23-38

1 Na'a daftar ini, na rtulis Yesus Kristus
ubun a nusin ra. Yesus ubun a nusin tali
Raja Daud i ubun a nusin Abraham.
2 Tali Abraham ti naran Daud, na
Yesus ubun a nusin ra nararira ra wean
ini: Abraham yanan Ishak, Ishak yanan
Yakub, Yakub yanan verin Yehuda, novun
a'an a warin ra.
3 Yehuda awan verin Tamar, yanarira
verin Peres ovu Zerah. Peres yanan
Hezron, na Hezron yanan Ram.
4 Ram yanan Aminadab, Aminadab
yanan Nahason, Nahason yanan Salmon.
5 Salmon awan verin Rahab, yanarira
verin Boas. Boas awan verin Rut, ya-
narira verin Obed. Obed yanan Isai.
6 Isai yanan verin Daud i notu raja
na'a Israel. Daud awan verin Batsyeba,
yanarira verin Salomo. Lan a Batsyeba
nsifa vali ovu Uria.
7 Salomo yanan Rehabeam, Rehabeam
yanan Abia, Abia yanan Asa.
8 Asa yanan Yosafat, Yosafat yanan
Yoram, Yoram yanan Uzia.
9 Uzia yanan Yotam, Yotam yanan Ahas,
Ahas yanan Hizkia.
10 Hizkia yanan Manasye, Manasye
yanan Amon, Amon yanan Yosia.
11 Yosia yanan verin Yekhonya novun
a'an a warin ra. Na'ut inyai, na tamata
Babel ra rkiwal Israel ra ma ti rna'a Babel.
12 Na'ut i tamata Babel ra rkiwal Israel
ra ma ti rna'a roak Babel, beti Yekhonya
yanan verin Sealtiel, Sealtiel yanan a
Zerubabel.
13 Zerubabel yanan Abihud, Abihud
yanan Elyakim, Elyakim yanan Azor.
14 Azor yanan Zadok, Zadok yanan
Akhim, Akhim yanan Eliud.
15 Eliud yanan Eleazar, Eleazar yanan
Matan, Matan yanan Yakub.

16 Yakub yanan verin Yusuf i awan
verin Maria. Maria ini yanan Yesus i
rfanara vali Ia ne Kristus, Raja i ntevut
dida salasilan ra.
17 Ba Yesus ubun a nusin ovi beti tbas
yai: Tali Abraham ti naran Daud, na tuvu
nkati tuvu ti naran vutu rahin ifa'at. Tali
Daud ti naran na'ut i tamata Babel ra
rkiwal Israel ra ma rti Babel, na tuvu
nkati tuvu ti naran vutu rahin ifa'at vali.
Tali na'ut i rna'a Babel ti naran i rarali
Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra, na
tuvu nkati tuvu ti naran vutu rahin ifa'at
vali.

Rarali Yesus Kristus
Lukas 2:1-7

18 Yesus Kristus Ni tomu mnga'un a
na'ut i rarali Ia wean ini. Ia renan naran
Maria. Maria ini irua Yusuf ra'an vai isa
roak mane rsifa. Ira wol rsifa obin, na'uk
Maria nbarlewan roak, tevek ngrebat tali
Ubu Ni Roh.
19 Yusuf ni vava'at nmalola, ovu wol
inan ma nfama'it Maria na'a tamata
rivun waharira ralan a, ba nanovak mane
ntalik fanfonak watan ia.
20 Na'uk ti ma Yusuf nanovak munuk
wean inyai ma ntuba, na Duila'a Ni
sansinir isa ntali lanit ratan nma ma
nfavotuk ia verin Yusuf na'a ni mifi a.
Ia nfalak ne, "Yusuf, Daud ubun a nusin
oa, deka ralam raruan ma mala Maria ma
neluk awam, tevek kasiko'u yanat i na'a
evun ralan yai ntali Ubu Ni Roh a.
21 Maria veka nrali kasiko'u brana isa,
ma oa ki fwanara ia ne Yesus, tevek Ia
veka nsikat Ni tamata ra tali rira salasilan
ra."
22 Afa avyai rvotuk munuk roak, boma
rfakena afa ovi lan a Duila'a nfalak verin
Ni nabi a ma ntulis ne,*
23 "Vata mnelat isa veka nbarlewan ma
nrali kasiko'u brana isa, velik ne wol
ntuba ovu brana obin. Tamata ra veka
rera Ia ne Imanuel, ihin a na'a vai Ibrani
ne, 'Ubu novun ita.' "
24 Ti ma Yusuf nbatar, na not-orang afa
ovi Duila'a Ni sansinir yai nfalak verin ia.
Ia nala Maria ma neluk awan,
25 na'uk irua wol rtuba isa ti naran i
nrali kasiko'u brana yai. Ti ma nrali ia,
na Yusuf nfanara kasiko'u yai ne, Yesus.

2

Tamata ovi rira kaka'a dawan ma al rfaneak nara ra, rtali timur rma ma rfadawang Yesus

1 Rarali Yesus na'a ahu isa naran Betle-
hem, na'a propinsi Yudea. Na'ut inyai,
na raja Herodes ntaha fareta. Rarali roak
Yesus, beti tamata boku rtali wan raroa
na'a lihir timur* veli rma kota Yerusalem.
Tamata avyai rira kaka'a dawan ma al
rfaneak nara ra.
2 Ira rorat tamata ovi rna'a inyai ne,
"Kasiko'u yanat i beti rarali Ia yai nana'a
inba? Tamata Yahudi ra rira raja verin
Ia. Ami amsi'ik roak na'a lihir timur ne,
nara isa notu faneak ne rarali roak Ia, ba
amama ini ma amsangatur ma amraning
Ia."
3 Ti ma raja Herodes nrenar afa avyai,
na sara wor watan ia. Tamata ovi rna'a
Yerusalem ra munuk wean vali inyai.
4 Ba nera Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu dawan ovi rair Musa ni
inukun ra ma rasdovu ira, beti norat ira
ne, "Raja i ntevut dida salasilan ra, veka
rarali Ia na'a inba?"
5 Ira rfalak ne, "Veka rarali ia na'a
Betlehem na'a propinsi Yudea, tevek nabi
isa ntulis roak na'a Surat Ralan ne,
6 'O Betlehem, oa mna'a arun dawan
Yehuda rira lanun. Oa ahu ko'u watan
na'a Yehuda, na'uk mu dawan nlia
munuk ahu ra, tevek dawan isa veka
nvotuk tali oa ma nfareta ovu nsi'ik ma
lolin Ning tamata Israel ra.' "†
7 Herodes nrenar munuk afa avyai, na
nera tamata kaka'a dawan avyai, ma
rasdovu fanfonak ira. Rasdovu ira, beti
norat ira ma al ndava ne, rarea nara yai
lafira.
8 Nata nsinir ira ma rti Betlehem, ovu
nfalak verin ira ne, "Miti ma mdyava ma
lolin kasiko'u yanat yai ne, na'a inba.
Wean i mdyav-nala roak ia, na fyaivar
verin ya'a, boma uti ma usangatur ma
uraning vali Ia!"
9-10 Rarenar munuk afa ovi Herodes
nfalak ra, beti rti. Ira rti, na rarea ewal
nara i lan rsi'ik na'a lihir timur yai, ba
ralarira lolin urun. Nara yai nbana ula

* **1:22 1:22** Ubu Ni nabi yai naran Yesaya (msi'ik Yesaya 7:14). * **2:1 2:1** Tafsiran boku rfalak ne, ***lihir timur veli*** ihin a ne, rtali wan ovi fiang ini rfanara ira ne, negara Irak ovu Iran. † **2:6 2:6** Mikha 5:1

ia tali ira, beti na'a teri na'a wan i rarali
kasiko'u yanat yai.
11 Ba rti rahan ralan ma rsi'ik kasiko'u
yanat yai ovu renan a Maria, ma rsan-
gatur ma raraning Ia. Nata rvadil rira
sadawan ra ma rala afa ovi fyawar urun
verin kasiko'u yanat yai. Ira rala masa
ovu afa irua i fyawar ovu voarira lolin,
nararira mur ovu kemenyan.
12 Na'uk na'a rira mifi a, na Ubu nfalak
teri ma deka rewal ira rti verin Herodes,
ba rban-talik wan yai, na'uk rahu linga'an
liak watan ma rti ewal rira ahu.

Yusuf ovu ni rahan teta rafla rti Mesir

13 Ti ma tamata ovi rira kaka'a dawan
avyai rban-talik wan yai, na Duila'a Ni
sansinir isa tali lanit ratan nfavotuk tenan
a verin Yusuf na'a mifi. Ia nfalak
ne, "Yusuf! Bwatar kikyai ma movun
kasiko'u yanat yai ovu renan a ma mifla
talik wan ini ma miti Mesir. Mnya'a ineri
nata ti naran i ufalak ma myewal mia,
tevek Herodes ndava mane nfedan Ia."
14 Ovan yai, na Yusuf novun kasiko'u
yanat yai ovu renan a ma irmunuk rti
Mesir.
15 Ira rna'a inyai ti naran i raja Herodes
nmata. Afa yai nvotuk munuk, boma
nfakena lahir vaivatul ovi lan Duila'a
nfalak verin nabi isa ma ntulis ne, "Ya'a
era roak Yanak ma nti talik Mesir."‡

Herodes nanovak mane nfedan Yesus

16 Ti ma Herodes nka'a roak ne, tamata
kaka'a dawan avyai rlabir ia, na nan-
grova urun, ba nsinir ni suldadu ra ma
ti rfedan munuk kasiko'u brana ovi rira
varat irua nsuta, na'a Betlehem ovu ahu
ovi rna'a inyai. Herodes nka'a roak ne
nara yai nvotuk na'a amar aka, tevek
norat roak tamata kaka'a dawan avyai.
17 Afa sian ovi Herodes notu ra rfakena
lahir afa ovi lan a nabi Yeremia ntulis ne,
18 "Tamata isa nvakar ovu nfaktanit ma
vain a dawan urun na'a ahu isa
naran Rama.
Rahel nvakar yanan ra ovu nafena
ma nmolu, tevek yanan ra rmata
munuk roak."§

Yusuf novun ni rahan teta ma rti talik Mesir

19 Na'ut i raja Herodes nmata ana,
Yusuf, Maria ovu Yesus rna'a Mesir obin,
na Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan
nma ma nfavotuk tenan a verin Yusuf
na'a mifi, ma nfalak ne,
20 "Herodes ovu ni tamata ovi rvolan
mane rfedan kasiko'u yanat yai rmata
munuk roak, ba bwatar ma movun ia ovu
renan a ma myewal mia miti Israel rira
lanun."
21 Ba Yusuf nbatar ma novun kasiko'u
yanat yai ovu renan a ma rewal ira rti
Israel rira lanun.
22 Na'uk ti ma Yusuf nrenar ne, Arkhe-
laus nkati roak yaman i Herodes ma
nfareta na'a Yudea, na nbobar ma nti
inyai. Nata Yusuf ni mifi isa vali ne, Ubu
nfalak verin ia ma novun ni rahan teta a
ma rti propinsi Galilea.
23 Ba rti raran ineri, na rleal ahu isa
naran Nazaret. Afa yai nvotuk, boma
nfakena lahir afa ovi lalan a nabi ra
rfamalik roak na'a Raja i ntevut dida
salasilan ra. Ira rfalak ne, "Tamata ra
veka rfalak ne, tamata Nazaret Ia."

3

Yohanes i nbaptis tamata ra nfalak ma tamata ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra

Markus 1:1-8; Lukas 3:3-9; Yohanes 1:19-28

1 Varat ifira relak roak, na Yohanes i
nbaptis* tamata ra nti wan lean vu dawan
na'a propinsi Yudea ma nfamalik Ubu Ni
vaivatul ra. Ia nfalak ne,
2 "Myahil ma mtyalik tali bira salasilan
ra, tevek sarseri roak ma Ubu nma ma
nfareta tamata ra wean lahir Raja."†
3 Lan ana, nabi Yesaya nfamalik roak
Yohanes na'a Surat Ralan ne,

‡ **2:15 2:15** Hosea 11:1 § **2:18 2:18** Tali Yeremia 31:15, na tka'a ne, Rahel ubun-nusin ra rvakar yanarira ra. Yakub nlobang Rahel nlia awan liak ra. Ia yanan verin Yusuf irua Benyamin. Tamata Yahudi ranovak ia ne, vata i nlobang ma dawan rira tamata ra. * **3:1 3:1** Yohanes i nbaptis tamata ra, ba'i nduvul tamata ra na'a oar Yordan, ma al rfaturu ne, rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. † **3:2 3:2** Na'ut i tamata Yahudi rfalak ne, Ubu nfareta tamata wean lahir Raja, te Ubu Ni Fareta a, na wol rfalak Ubu naran a, ba rfalak watan ***lanit ratan*** (vai Mala nfalak ne, *kerajaan sorga*). ‡ **3:3 3:3** Yesaya 40:3

"Tamata isa nafwak na'a wan lean vu dawan, ma nfalak ne,
'Misusan linga'an verin Duila'a,
fyamalola linga'an verin Ia.' "‡

4 Yohanes ini ni ravit blawat i noru a, rotu tali afwatan isa naran unta, vulun ra, ovu ni ngesa a rotu tali afwatan ulin.§ Ni fana'an a kabina ovu wenan vahan i na'a nangan a.

5 Tamata rivun rma wan lean vu dawan yai. Boku rtali Yerusalem ovu wan ovi rna'a Yudea ra munuk, ovu vali boku rtali ahu ovi rna'a oar Yordan ni lihir timur ovu lihir varat a. Ira rma ma rarenar afa ovi Yohanes nfalak ra.

6 Ira rahil ma rtorung rira salasilan ra, ba Yohanes nbaptis ira na'a oar Yordan.

7 Tamata rivun rtali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi, ovu sidovung isa vali naran Saduki, rma ma rera ma Yohanes nbaptis ira. Ia nsi'ik ira ma nfalak ne, "Hoi, mia sian urun mia wean nifa isa naran aru! Bira vava'at ra wol kena ovu bira vaivatul ra. Iki nfalak verin mia ne, wean i rbaptis mia, na Ubu Ni inukun wol nkena mia?

8 Ba fyaturu lahir na'a bira vava'at ra ne, myahil ma mtyalik roak tali bira salasilan ra!

9 Deka minovak na'a ralabira ra ne, ububir-nusibira Abraham, ba Ubu veka wol nukun mia! Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu bis notu watan ma Abraham yanan ra rtali vatu ovi!

10 Ubu Ni amar sarseri roak ma nukun tamata ra. Ni inukun a wean tamata i ntaha savi ma veka netal aa ra tali rira wa'ar ra. Aa ovi vuarira wol lolin a, na veka netal vatuk ira ma nala ira rti yafu ralan.

11 Ubaptis mia ovu wear ma nfaturu ne, myahil ma mtyalik roak tali bira salasilan ra ma myorang Ubu, na'uk Ia i veka nma yai Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol verang a ratang Ia, ba wol inovan lahir ma aling Ni tatea ra. Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh a ovu yafu.*

12 Ia wean tamata isa i ntaha fanan lafan ma al ntafi gandum. Gandum vatul ovi lolin ra nfadok-aling ira na'a wan i ba'i rfadoku gandum ra na'a, na'uk ovi sian ra ovu kukan ra, nasnuri ira na'a yafu i wol nmat-nala."

Yesus nma ma Yohanes a nbaptis Ia
Markus 1:9-11; Lukas 3:21-22; Yohanes 1:32-34

13 Na'ut inyai, na Yesus ntali propinsi Galilea nti oar Yordan, boma Yohanes nbaptis Ia.

14 Na'uk Yohanes nafena. Ia nfalak ne, "Velik aba Oa bwaptis ya'a, tevek wol verang a ratang Oa. Notu afakinimi mwa ma mera verin ya'a ma ubaptis Oa i?"

15 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Motu watan wean i ufalak yai, boma mot-orang munuk afa ovi Ubu ralan nfalak a." Ba Yohanes norang watan ma nbaptis Ia.

16 Ti ma nbaptis munuk Ia ma ndata tali wear, na brian munuk lanit ratan a natvadil ma Ubu Ni Roh nsuta wean modarlaka ma ndoku tenan a.

17 Nata vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, "Ini Ya'a Yanak i ulobang urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin urun."

4

Nitdawan nlabir teman Yesus
Markus 1:12-13; Lukas 4:1-13

1 Ira rotu afa avyai munuk roak, beti Ubu Ni Roh novun Yesus nti wan lean vu dawan isa ma nitdawan nlabir teman* Ia.

2 Yesus ntolat† ti naran amar vutfa'at, ba nablafar urun.

3 Ba nitdawan nma ma nlabir teman Ia ma nfalak ne, "Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka motu ma vatu ovi rna'a afamtahan ma muan."

4 Na'uk Yesus nfalak ne, "Wol kena, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Tamata ra wol rva'at tali afamtahan watan, na'uk rva'at vali wean i rorang Ubu Ni vaivatul ra munuk.' "‡

§ **3:4 3:4** Yohanes ni afa ovi noru ra, wean ravit blawat ovu afa liak ovi nabi Elia noru na'ut lalan a. Msi'ik 2 Raja-Raja 1:8. * **3:11 3:11** Tamata ra wol ra'an vai isa na'a vaivatul ***yafu*** ihin a na'a ayat ini. Tamata boku na'a rira tafsiran ra rfalak ***yafu*** ihin a ne, Ubu Ni Roh veka nfamerat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra. Boku vali rfalak ne, Ubu veka nukun ma dawan tamata ovi wol rorang Ia, ovu yafu. * **4:1 4:1** ***nlabir teman*** na'a vai Mala *mencobai.* † **4:2 4:2** Vaivatul ***ntolat*** ihin na'a vai Yunani ne, tamata wol nafna'an, ba ayat ini wol ni maksud ne, Yesus wol nafnenu. ‡ **4:4 4:4** Ulangan 8:3

5 Nata nitdawan novun ewal Yesus ma
rati Yerusalem, kota i nmerat urun§, ma
nfadoku Ia na'a Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ni wan i karatat lia munuk a.
6 Ia nfalak verin Yesus ne, “Wean i Ubu
Yanan urun Oa, na eka muswatil tali ini
msuta, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, ‘Ubu veka nfareta Ni sansinir ra rtali
lanit ratan ma rsi'ik ma lolin Oa. Ira veka
rvelar limarira ra ma rtada Oa, boma eam
ra deka rkena vatu.’ ”*
7 Yesus nfalak verin nitdawan ne,
“Na'uk rtulis vali roak na'a Surat Ralan
ne, ‘Tamata ra deka rlabir teman Duila'a,
tevek Ia Ubu i rorang a.’ ”†
8 Nata, nitdawan novun ewal Yesus ma
rti vuar karatat isa ni tutul ma nfaturu
negara ovi rna'a lanit ivavan munuk ovu
rira metan ra, verin Ia.
9 Ia nfalak verin Yesus ne, “Ya'a veka
ala munuk afa ovi verin Oa, wean i
msangatur ma mraning Ya'a.”
10 Yesus nfalak ne, “Nitdawan, muti
vatuk oa tali wahang ralan ini kikyai,
tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
‘Msangatur ma mraning a'uk Duila'a, mu
Ubu i morang a.’ ”‡
11 Ba nitdawan nti talik lahir Yesus, na
Ubu Ni sansinir ra rtali lanit ratan rma
ma rfatuang Ia ma rlobang Ia.

Yesus nfabana Ni karya
Markus 1:14-15; Lukas 4:14-15

12 Ti ma Yesus nrenar ne, rtaha roak
Yohanes ma ra'abu'i ia, na nti talik
propinsi Yudea ma newal Ia nti propinsi
Galilea.
13 Yesus nahu ahu Nazaret ma nbana nti
ahu Kapernaum ma nleal inyai. Kaper-
naum na'a danau Galilea nelan a, na'a
Yahudi rira arun dawan isa naran Zebu-
lon ovu arun dawan isa vali naran Naftali,
rira lanun a.
14 Yesus nleal inyai, boma nfakena lahir
vaivatul ovi lan a Ubu nfalak verin nabi
Yesaya ne,
15 “Arun dawan Zebulon ovu arun dawan
Naftali rira lanun a, sarseri ovu
danau Galilea, nana'a oar Yordan
ni lihir a. Tamata rivun ovi
wol Yahudi ra rleal vali propinsi
Galilea.
16 Lan ana, tamata ra rna'a dedan ralan
obin, na'uk rarea lyawan i dawan
ila'a. Tamata ovi rleal wan mat-
matan a, ira rarea lyawan yai.”§
17 Na'ut inyai vali, na Yesus nfamalik
Ubu Ni vaivatul ra ma nfalak ne, “Myahil
ma mtyalik tali bira salasilan ra, tevek
sarseri roak ma Ubu nma ma nfareta
tamata ra wean lahir Raja.”

Yesus nera tamata sinat roal ifa'at ma rorang Ia
Markus 1:16-20; Lukas 5:1-11

18 Amar isa, na Yesus nbana na'a danau
Galilea nelan a, na nrea tamata irua,
iya'an iwarin ira. Isa naran Simon i
rfanara vali ia ne, Petrus, ovu isa vali
naran Andreas. Ira sinat roal ira, ba
rfasuka rira jaring na'a inyai ma al rdava
ian.
19 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mya
ma myorang Ya'a! Mia wol fyasuka jaring
roak ma nala ian, tevek ala karya verin
mia ma myair tamata ra ma rorang Ya'a.”
20 Ba rfadoku lahir rira jaring ra na'a
inyai ma rorang Ia.
21 Nata Yesus nban-ewal ma nsi'ik
tamata liak irua vali, iya'an iwarin ira.
Nararira Yakobus ovu Yohanes, yamarira
naran Zebedeus. Ira rdoku ovu yamarira
na'a rira kumal a ma roar rira jaring ra,
na Yesus nera ira ma rorang Ia.
22 Ba irua rsuta talik lahir yamarira na'a
kumal yai ma rorang Ia.

Yesus nsiair ovu notu ma tamata ra lolin ewal ira
Lukas 6:17-19

23 Nata Yesus nban-lilit propinsi Galilea
ma nsiair na'a Yahudi rira rahan falurut
ra. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i
nfalak ne, Ubu veka nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Yesus notu ma lolin vali
tamata ra tali rira suhut ra, ovu notu ma
lolin vali tamata ovi tenarira ra rmafun.

§ **4:5 4:5** ***Kota i nmerat urun*** ihin a ne, Ubu nfili kota Yerusalem, ma nfalak verin tamata Yahudi ra ma rotu rira Rahan Dawan Falurut na'a inyai. Rira Rahan Dawan Falurut ikisa watan, na'a Yerusalem. Vai mala nfalak ne, *Bait Allah.* * **4:6 4:6** Mazmur 91: 11-12 † **4:7 4:7** Ulangan 6:16 ‡ **4:10 4:10** Ulangan 6:13 § **4:16 4:16** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rna'a dedan ralan, ovu ovi rna'a wan matmatan a, ihin a ne, tamata ovi wol rka'a Ubu, na'uk bisma rarea Raja i ntevut dida salasilan ra, ovu rorang Ia. Yesaya 9:1-2

24 Ivar i nfamalik Yesus yai ti nsoru
propinsi Siria roak, ba tamata rivun rma
ma rtuan Ia. Ira rovun tamata ovi
rira suhut ra, ovi rfarnuang wawa'uk ra,
laklukut ra, tamata ovi nait sian ra rleal
ira, ovu boku rira suhut manut a, rma ma
Yesus notu ma lolin ewal ira.
25 Ba tamata rivun ila'a rban-orang
Yesus. Boku rtali Galilea, boku rtali
Dekapolis, ovu boku vali rtali Yerusalem.*
Boku rtali propinsi Yudea, ntafal vali
boku rtali oar Yordan ni lihir timur.

5

Ubu naflahar tamata ovi rorang Ni banbanan a
Lukas 6:20-23

1 Ti ma Yesus nsi'ik tamata rivun avyai,
na nrata vuar isa na'a inyai ma ndoku. Ba
Ni tamata ovi rorang Ia* rti vali inyai ma
irmunuk rasdovu ira.
2 Nata Yesus nair ira munuk ma nfalak
ne,
3 "Ubu naflahar tamata ovi rfaklo'i a'uk
rira vava'at verin Ia, tevek Ia wean lahir
Raja ma nfareta tamata ovi rorang Ia.
4 Ubu naflahar tamata ovi ralarira lalau,
tevek Ia veka nfaloling ralarira ra.†
5 Ubu naflahar tamata ovi rfakabava
tenarira ra, tevek Ia veka nfakena Ni
tnorung a ma nala lanit ivavan verin ira.‡
6 Ubu naflahar tamata ovi inar urun ma
rira vava'at ra rmalola, tevek Ia veka nala
verin ira afa ovi rdava ra.§
7 Ubu naflahar tamata ovi ralarira lolin
ma rlobang tamata liak ra, tevek Ia veka
nfaturu vali Ni silobang a verin ira.
8 Ubu naflahar tamata ovi ralarira
rmerat urun, tevek ira veka rarea Ia.*
9 Ubu naflahar tamata ovi rlobang
tamata ma rotu ma malinan ewal ovu
tamata liak ra, tevek Ia veka nala ira ma
reluk yanan ra.
10 Ubu naflahar tamata ovi tamata liak
ra rwi-rwa ira tevek rira vava'at ra
rmalola. Ia Raja Ia ma nfareta tamata
avyai.†
11 Ubu naflahar mia na'ut i tamata liak
ra rfalak sian mia ovu rwi-rwa mia, ovu
vali rfalak sian mia ma rfangra narabira
ra, tevek myorang Ya'a.‡
12 Lalan ana, rwi-rwa vali Ubu Ni nabi
ra, ba ti ma rwi-rwa mia, na ralabira lolin
ovu inabira lolin watan, tevek Ia veka
naval ma dawan mia na'a bira rala lolin
a, na'a lanit ratan."§

Tamata ovi rorang Yesus wearira sira ovu lyawan
Markus 9:50; Lukas 14:34-35

13 "Mia ini weabira sira verin tamata
ovi rna'a lanit ivavan a. Wean i sira
yai wol sarsiran roak, na veka myot-ewal
wean inba ma sarsiran? Wol fyawan
akataka roak, ba rvatuk ia ovu rta sorat
watan ia.
14 Mia ini weabira lyawan verin tamata
ra na'a lanit ivavan. Mia weabira vali
kota i na'a vuar ratan, ba wol rfonak nala
ia.
15 Wol tamata isa ntutun damar ma
nulang teri ia ovu suran. Ia nfadoku na'a
damar wan, boma nyeba munuk tamata
ovi rna'a rahan ralan a.
16 Wean vali inyai na'a afa lolin ovi
myotu ra musti lyawan verin tamata ra,
boma rsi'ik afa lolin avyai ma rfadawang
Yamabira i na'a lanit ratan a."

Yesus nma ma nfakena lahir Musa ni inukun ra

17 "Mia deka minovak ne, uma lanit
ivavan a ma aling vatuk Musa ni inukun
ra, te afa ovi nabi rair ra, na'uk uma ma
ufakena lahir afa avyai.
18 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Lanit ovu lanit ivavan nana'a obin, na wol
huruf te vaivatul isa tali Musa ni inukun
ra veka rmamu, ti naran i Ubu nfakena
munuk afa ovi nfalak ra.
19 Ba wean inyai bi ufalak verin mia
ne, iki nangal kedan watan afa ovi Ubu
nfareta roak, ma nair tamata ra ma rotu
vali wean inyai, na tamata yai veka ko'u
rahi lia munuk tali Ubu Ni tamata ovi
rna'a Ni Fareta a. Na'uk tamata iki
watan not-orang afa ovi Ubu nfareta roak

* **4:25 4:25** Dekapolis ihin a, sidovung ahu vutu. * **5:1 5:1** Ini betfasa tbas ***Yesus Ni tamata ovi rorang Ia*** na'a Matius. Tali ayat nti ayat, ihin a irua. Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ovu tamata liak ovi rorang Ia. † **5:4 5:4** Yesaya 61:2 ‡ **5:5 5:5** Mazmur 37:11 § **5:6 5:6** Yesaya 55:1-2 * **5:8 5:8** Mazmur 24:3-4 † **5:10 5:10** 1 Petrus 3:14 ‡ **5:11 5:11** 1 Petrus 4:14 § **5:12 5:12** 2 Tawarikh 36:16; Kisah 7:52. ***Naval*** na'a Vaidida wean lahir *upah* te *membalas* (ovu afa ovi lolin) na'a vai Mala.

ovu nair afa avyai verin tamata liak, na
tamata yai veka dawan ia na'a Ubu Ni
Fareta a.
20 Ba ufalak verin mia ne, ralabira ra
musti rmalola rahi dida dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, ovu tamata ovi rtali
sidovung Farisi. Na'uk ne wahal, na wol
wabira na'a Ubu Ni Fareta a."

Yesus nair ita ma deka tsingrova ita
Lukas 12:57-59

21 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu
nfalak na'a Ni Surat Ralan verin ubud-
nusid ra ne, deka msyifedan, tevek wean
i tamata isa nsifedan, na musti rfaleka
inukun verin ia.
22 Na'uk ufalak verin mia ne, tamata iki
watan nangrova tamata liak, na Ubu veka
nukun ia. Tamata iki watan nangrihi ma
nworuk-nwak tamata liak, na veka rala ia
ma ndiri dawan fareta Yahudi waharira
ralan ra ma rfaleka inukun verin ia.
Tamata iki watan nfalak tamata liak ne,
nboda-nbadi, na nahu roak linga'an i nti
yafwan kakiwal.
23 Ba wean i tamata isa mane ti nfadoku
ni korban* na'a wan i ba'i rasnuri rira
korban ra na'a, na'uk nangnanang ne,
tamata isa ralan sian ia, na
24 nfadok-aling ni korban yai, ma ti notu
lolin ovu tamata yai veki, beti newal ia ma
ti nfadoku ni korban yai verin Ubu.
25 Ba wean i tamata isa nala oa nti wan
i ba'i rfaleka inukun verin tamata ra, na
yarak ti motu ma lolin ewal ovu ia, ma
deka ti maran wan yai. Tevek wean i wol
motu ma lolin ewal ovu ia, na tamata yai
veka nala oa ti verin tamata i ba'i nfaleka
inukun verin tamata ra. Tamata inukun
yai veka nala oa ti ma ra'abu'i oa.
26 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Wean i wol bwahir nala mu utan ra obin,
na wol rfatalik oa tali bu'i yai."

Yesus nfalak ma tamata ovi rsifa roak, deka rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira

27 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu
nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, 'Wean i
msyifa roak, na deka mtyuba ovu tamata
ovi wol awabira verin ira.'†
28 Na'uk ufalak verin mia ne, tamata
iki watan wean i nsi'ik vata isa ma ka'i
norang ni ininan sian ma inan ma ntuba
ovu vata yai, na na'a ralan a ntuba roak
ovu vata yai.
29 Ba wean i matabira lihir mela notu
ma myotu salasilan, na mkyivul vatuk ia.
Ni lolin a matabira lihir watan, tevek wol
lolin lahir ma rvatuk fatnemung tenabira
na'a yafwan kakiwal.
30 Wean inyai vali, na wean i limabira
mela notu ma myotu salasilan, na myetal
vatuk ia. Ni lolin a limabira lihir watan,
tevek wol lolin lahir ma rvatuk fatne-
mung tenabira na'a yafwan kakiwal."

Yesus wol ntorung ma vata ovu brana rsitalik
Matius 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18

31 "Ubu Ni vaivatul ra rfalak vali ne,
'Wean i brana isa mane ntalik awan a, na
ia musti nasusan ni surat sitalik veki ma
nala verin ia.'‡
32 Na'uk ufalak verin mia ne, wean i
brana awan ntuba ovu tamata liak, na bis
ntalik ia. Na'uk wean i awan a wol notu
sala, ma brana ntalik watan ia, na brana
yai notu ma awan a notu sala, wean lahir
i awan ntuba ovu tamata i wol awan verin
ia. Ba wean i brana iki watan nsifa ovu
vata i brana ntalik roak ia yai, na ia§ notu
sala vali, wean lahir i ntuba ovu tamata i
wol awan verin ia."

Yesus nfalak ma deka tafwaba

33 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu
nfalak na'a Ni Surat Ralan verin ubud-
nusid ra ne, 'Wean i mifwaba afa isa verin
Ubu, na myot-orang lahir afa i mifwaba
roak yai verin Ia.'*
34 Na'uk ufalak verin mia ne, deka
mifwaba na'a afaka watan. Deka myala
lanit ratan al mifwaba, tevek inyai Ubu
wan i ndoku ma nfareta a.
35 Deka myala lanit ivavan ma al
mifwaba, tevek Ubu nfareta vali na'a

* **5:23 5:23** ***Korban*** ihin a ne, afwatan te afamtahan ovi tamata ra rala verin Ubu. Yahudi rira mela falurut ra rasnuri korban ra na'a wan i rasnuri korban ra (vai Mala nfalak ne, *mezbah*), na'a rira Rahan Dawan Falurut. Tamata ra rala rira korban ra ma al raraning Ubu, na'uk Yesus nfalak ne, musti rotu lolin veki ovu tamata liak, beti rala rira korban ra verin Ubu. † **5:27 5:27** Keluaran 20:14 ‡ **5:31 5:31** Ulangan 24:1, 3 § **5:32 5:32** ***ia not sala vali*** ihin a ne, brana i mane nsifa yai notu sala. * **5:33 5:33** Ulangan 23:21

inyai. Deka myala Yerusalem ma al mifwaba, tevek inyai Raja Dawan Ni kota a.
36 Deka myala ulubira ra al mifwaba, tevek wol bira ngrebat ma myotu ma bira vut van isa vali nangiar te nangtoan.
37 Ni lolin a, fyalak watan ne, 'O'u, ya'a veka otu,' te fyalak watan ne, 'Wahal, ya'a wol otu.' Wol lolin ma mifwaba al fyangrebat bira vaivatul ra, tevek myotu wean inyai, na inyai ntali watan nitdawan a."

Yesus nair ma deka tsiaval ita na'a afa ovi tala te totu verin tamata ra
Lukas 6:29-30

38 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, 'Iki not-visal matam a, na mot-visal vali matan a, ovu iki nfarofuk nifam a, na fwarofuk vali nifan a.'†
39 Na'uk ufalak verin mia ne, deka myaval tamata ovi rotu sian mia. Wean i tamata isa ntafitil fifim mela, na mala vali fifim balit a ma ntafitil.
40 Wean i tamata isa nmangadu oa ma miti fareta, tevek inan ma nala mu ravit a, na mala vali mu ravit blawat verin ia.
41 Wean i tamata isa nkiwal oa ma bwara ni vnuat ra ma byana kil isa, na bwara ma ti naran kil irua.
42 Wean i tamata isa nera afa tali oa, na mala verin ia, ovu wean i tamata isa inan ma ner-teri afa boku tali oa, na deka mula'ing ia."

Tlobang tamata ovi rira sian ita
Lukas 6:27-28,32-36

43 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, 'Mlyobang tamata liak ra, na'uk wol inabira lahir tamata ovi rira sian mia.'‡
44 Na'uk Ya'a ufalak verin mia ne, mlyobang tamata ovi rira sian mia, ovu miflurut verin tamata ovi rwi-rwa mia.
45 Tevek wean i mlyobang tamata ovi rira sian mia, na fyaturu roak ne, Ubu i nleal lanit ratan veka nala mia ma neluk yanan, tevek Ia notu ma lera vanan verin tamata ra munuk, velik ne sian te lolin ira. Ia nala da'ut verin tamata ovi rira vava'at ra rmalola, ovu verin tamata ovi rira vava'at ra wol rmalola.
46 Wean i mlyobang watan tamata ovi rlobang mia, na deka minovak ne, Ubu veka nala akataka verin mia. Velik ne tamata ovi ba'i rera babahir kulu rira vava'at ra sian, na'uk rlobang vali tamata ovi rlobang ira.
47 Wean i mtyuli bira kida ra watan, na afa i myotu yai veka lolin lia aka? Tamata ovi wol rorang Ubu rotu vali wean inyai te wahal?
48 Ba dida vava'at ra musti rmalola, wean Yamadida i na'a lanit ratan, Ia wol Ni salasilan lahir."

6

Yesus nair na'a i wean inba ma tlobang tamata

1 Yesus ntafal ma nfalak ne, "Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka fyaturu afa lolin ovi myotu ra verin tamata ra. Wean i wol myorang afa i ufalak verin mia ini, na Yamad i na'a lanit ratan a veka wol naval mia na'a bira rala lolin.*
2 Ba wean i myala afa boku verin tamata kasian ra, na deka fyamalik verin tamata ra, wean tamata ovi rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak. Deka myotu wean tamata avyai, tevek rti rahan falurut ra ovu rdiri linga'an ralan ra, boma tamata liak ra rsi'ik afa ovi rotu ra ma raraning ira. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata avyai enarira na'a roak, tevek tamata ra raraning ira, ba Ubu wol nala akataka roak verin ira.
3 Na'uk wean i myala afa verin tamata kasian ra ovu limabira mela, na limabira balit deka nka'a, ba deka fyamalik afa yai verin tamata liak.
4 Myala fanfonak watan, tevek Yamabira i nka'a munuk afa fanfonak ra veka naval mia na'a bira rala lolin."

Wean inba ma taflurut verin Ubu
Lukas 11:2-4

5 "Wean i miflurut, na deka myot-orang tamata ovi rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak. Tamata avyai inar ma rdiri Yahudi rira rahan falurut ra te na'a linga'an

† **5:38 5:38** Ulangan 19:21 ‡ **5:43 5:43** Vaivatul ovi: ***wol inabira lahir tamata ovi rira sian mia***, wol kutipan ntali Perjanjian Mnanat, na'uk rala vaivatul boku tali Mazmur 139:19-22. Yahudi ra ranovak ne, rira rahan nelan ra Yahudi ira, na'uk tamata ovi wol Yahudi ira reluk tamata ovi rira sian ira. * **6:1 6:1** Matius 23:5

sinutun ra ma raflurut, boma tamata ra
rsi'ik ira. Ba afa i ufalak verin mia ini
kena urun! Ira enarira ra rna'a roak, ba
Ubu wol nala akataka verin ira.
6 Na'uk wean i mane miflurut, na miti
kamar ralan ma fyolat falfolat a veki, beti
miflurut verin Yamadida i wol trea Ia.
Tevek Ia nsi'ik afa fanfonak ra munuk,
ovu Ia veka naval mia na'a bira rala lolin.
7 Ba ti ma miflurut, na deka tia ma
watan mia na'a afa ovi fyalak ra, wean
tamata ovi wol rorang Ubu. Ira ranovak
ne, rira falurut ra blawat, ba Ubu veka
nrenar ira.
8 Deka myot-orang ira, tevek wol myera
verin Ia obin, na Yamadida nka'a roak afa
ovi ralabira rfalak ra.
9 Miflurut wean ini:
Yamamami, Oa mdoku lanit ratan. Ami
amalang Oa, tevek naram a nmerat
urun.
10 Mwa ovu Mu Fareta a ma fwareta ami.
Fara amot-orang afa ovi ralam nfalak
a
na'a lanit ivavan a, wean lahir i na'a
lanit ratan a.
11 Amera ma mala afamtahan verin ami
ma naran ma ama'an amar ini.
12 Fara ma'i vatuk mami salasilan ra,
wean ami amabun roak tamata ovi
rotu salasilan verin ami.
13 Deka mtorung ma tamata te nitdawan
nlabir teman† ami,
ba fwaroa tali ami nitdawan ovu ni
siweang.
[Tevek Oa mtaha fareta, Oa Mua ngre-
bat a, ovu vanam a nfitik nyadat ma
ti wol ni wahan. Kena urun!]
14 Wean i myabun tamata ovi rotu
salasilan verin mia, na Yamadida i na'a
lanit ratan veka na'i vatuk vali bira salasi-
lan ra.
15 Na'uk wean i mifena ma myabun
tamata ovi rotu salasilan verin mia, na
Yamadida i na'a lanit ratan veka wol na'i
vatuk vali bira salasilan ra."

Mtyolat ovu ralabira urun

16 "Wean i mtyolat, na deka myotu ma
felabira ra wean tamata ovi rfalak afa
isa, na'uk rotu afa liak. Wean i tamata
avyai rtolat, na rotu ma felarira sian ovu
wol rmadua tenarira ra, boma tamata ra
rsi'ik, na rtolat. Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Ubu veka wol nala akataka
verin ira.
17 Ba wean i mtyolat, na msyisir bira vut
ra ovu miflarut wahabira ra,
18 boma tamata ra deka rka'a ne, mty-
olat. Yamabira i tamata ra wol rarea Ia
yai sa'i nka'a ne, mtyolat. Ia sa'i nrea
nka'a munuk afa fanfonak ovi myotu ra,
ba veka naval mia na'a bira rala lolin."

Metan ovi wol rmamu ra
Lukas 12:33-34

19 "Deka misdovuk bira metan ra na'a
lanit ivavan ini, tevek ngafat ovu arawan
ra rot-visal ira, ovu tamata barborin ra
veka rti bira rahan ra ma rbori bira
metan ra.
20 Ni lolin ana, misdovuk bira metan ra
na'a lanit ratan, tevek ngafat ovu arawan
ra wol rna'a ma rot-visal bira metan ra.
Tamata barborin ra vali wol rti bira rahan
ralan ma rbori bira metan ra.
21 Tevek wean i fyadoku bira metan ra
na'a wan isa, na ralabira ra veka rna'a
vali inyai."

Lyawan na'a tenad ra
Lukas 11:34-36

22 "Matadida ra reluk damar verin tena-
dida ra, ba wean i matabira ra lolin, na
lyawan a nsoru lahir tenabira ra.
23 Na'uk wean i matabira ra lavlova, na
mnya'a dedan ralan watan. Ba wean i
lyawan i na'a tenabira ra wol lyawan roak
ma dedan watan, na veka deda fafyat
lahir.‡
24 Wol tamata isa bisma nkarya verin
duan irua. Ia veka wol inan lahir isa,
na'uk nlobang isa. Te veka not-orang
lalawatan afa ovi nfalak ra verin isa,
na'uk isa wahal. Mia weabira vali inyai,
ma wol bisma myala bira vava'at ra verin
Ubu, ovu vali myala bira vava'at ra verin
bira metan ra."

Ralabira deka kako'u na'a bira vava'at ra
Lukas 12:22-31

25 "Ba ufalak verin mia ne, deka ral-
abira kako'u na'a bira vava'at ra, ovu bira

† **6:13 6:13** Na'a teks vai Yunani, na wol lyawan ne, tamata te nitdawan ovu ni nait sian ra rlabir teman tamata ovi rorang Yesus (ma rotu salasilan). Na'uk lyawan tali Yakobus 1:13 ne, Ubu wol nlabir teman tamata ra. ‡ **6:23 6:23** Matius nala vaivatul kamkuma na'a bagian ini. Ihin a ne, matadida ra wean raladida ra. ***Lyawan*** ihin a ne, torang Yesus. ***Dedan*** ihin a ne, torang nitdawan.

fana'an-fanenu ra. Deka ralabira kako'u
vali na'a afa ovi veka myung a myeluk
ra, tevek bira vava'at a fyawan lia bira
fana'an ra te bira kadaravit ra.
26 Eka msyi'ik manut nangan ra. Ira wol
ravuri-rava nabat ra, wol rafdiar, ovu vali
wol rasdovuk afamtahan na'a manlenan
ra, na'uk Yamabira na'a lanit ratan nala
afamtahan verin ira ma ra'an. Mia wol
mkya'a ne, fyawabira nlia manut nangan
ra, ovu Ia nlobang mia nlia manut nangan
ra?
27 Wean i tamata isa ralan kako'u na'a
ni vava'at a, na ia veka wol ntafal amar
isa vali na'a ni vava'at a.
28 Afakinimi ralabira kako'u na'a afa
ovi myung a myeluk mia i? Eka msyi'ik
aa ovi rira fafun ra na'a va'i ra. Ira wol
rkarya te rafedu ma rotu rira kadaravit
ra.
29 Mryenar ma lolin afa i ufalak ini!
Raja Salomo nka'i urun, na'uk ni kadar-
avit ovi neluk ra, wol isa vali lolin lia tali
fafun avyai.
30 Ubu notu ria ovi rna'a va'i ra ma
felarira lolin, velik ne amar ini rva'at
obin, na'uk ilyan te ravrua, na rasnuri
roak ira. Mia fyawabira nlia munuk ira!
Ia nsi'ik mia nlia tali ria avyai. Na'uk
wol myorang ne, Ubu nlobang mia nlia ria
avyai!
31 Ba ralabira deka kako'u na'a bira
fana'an-fanenu ra, te na'a kadaravit ovi
veka myala ma al myung a myeluk mia.
32 Tamata ovi wol rorang Ubu rdava
lalawatan afa avyai, na'uk mia deka my-
otu wean inyai, tevek Yamabira i na'a
lanit ratan nka'a munuk afa ovi mdyava
na'a bira vava'at ra.
33 Ba mtyorung ma Ubu nfareta mia
wean lahir Raja, ovu myot-orang afa ovi
ralan nfalak ra. Myotu wean inyai, na Ia
veka nala munuk afa ovi mdyava ra.
34 Ba ralabira ra deka kako'u na'a ilyan
te ravrua, tevek ilyan, na ni angangal ra
rna'a vali. Dida susa rivun na'a amar ini,
ba tanovak watan amar ini."

7

Deka msyifaleka inukun verin mia
Lukas 6:37-38,41-42

1 Yesus nfalak ne, "Deka fyasala tamata
ra, boma Ubu deka nfaleka inukun verin
mia.
2 Tevek Ubu veka nfaleka inukun verin
mia wean lahir i fyasala tamata ra. Tevek
afa i myala al myukur tamata ra, na Ubu
veka nala vali al nukur mia.
3 Notu afakinimi msyi'ik aa mumun
i na'a terabira isa matan a, na'uk
wol msyi'ik nala aa etal dawan i na'a
matabira ra?*
4 Wean inba ma fyalak verin terabira
yai ne, 'Mwa ma aling vatuk aa mumun
i na'a matam a,' na'uk aa etal dawan a
nana'a matabira obin?
5 Hoi, mia fyalak afa isa, na'uk myotu
afa liak! Eka myaling vatuk aa etal dawan
yai tali matabira ra veki, boma msyirea
ma lolin, beti myaling vatuk aa mumun
tali terabira yai matan a."

Vaivatul fanfonak ovi reluk snurak verin ita, ma deka tfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ovi rafena ma rarenar

6 "Deka myala afa marmerat ovi rtali
Ubu verin tamata ovi wol inar ra. Tevek
myala verin ira, na inyai wean i myala
afa marmerat verin yaha ra, te myala
mutiara ra verin vavu ra. Ira veka rta
mutiara avyai, beti rewal ira ti ma rkaras
mia."

Miflurut verin Ubu ma nlobang mia
Lukas 11:9-13

7 "Myera verin Ubu na'a afa ovi ralabira
ra rfalak ra, na Ia veka nala verin mia.
Mdyava urun ia, na veka mtyuan. Mye-
van falfolat a, na falfolat a veka natvadil
verin mia.
8 Tamata ovi rera verin Ubu, ira veka
rala afa ovi rera yai tali Ia. Tamata ovi
rdava afa ovi ralarira ra rfalak ra, ira
veka rtuan vali. Tamata ovi revan falfolat
a, falfolat a veka natvadil vali verin ira.
9 Did tinemun, wean i yanabira nera
afamtahan ma na'an, na veka myala vatu
verin ia?
10 Te wean i yanabira nera ian tali mia,
na veka myala nifa verin ia?
11 Velik ne bira salasilan rivun, na'uk
mkya'a ma myala afa ovi lolin ra verin
yanabira ra. Ba Yamabira i na'a lanit

* **7:3 7:3** Aa mumun ihin a ne, salasilan ko'u. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

ratan veka notu ma nlia tali inyai! Ia
nka'a lahir ma nala afa ovi lolin ra verin
tamata ovi rera tali Ia.
12 Ba wean i inabira ma tamata ra rotu
lolin mia wean inyai, na mia musti myotu
lolin vali wean inyai verin tamata ra,
tevek ini nfakena lahir Musa ni inukun
ra ovu afa ovi nabi rair ra."

Vaivatul kamkuma i nfamalik linga'an i nrata lanit ratan
Lukas 13:24

13 "Did tinemun, na'a bira vava'at a, na
myahu a'uk falfolat i katkotat a. Wean i
myahu falfolat i ngluar a, na nti yafwan
kakiwal, ma tamata rivun veka rahu
linga'an yai.
14 Na'uk falfolat ovu linga'an i katkotat
a nti vava'at kakiwal, ma tamata ifira
watan rahu inyai."

Ita tka'a nabi ra tali rira vava'at ra
Lukas 6:43-44

15 "Msyi'ik wabira ma lolin na'a nabi
siklabir ra. Ira rma ma rotu felarira ra
wean domba, wean tamata ovi rorang
Yesus. Na'uk ira wearira serigala ra ma
rot-visal tamata rira inorang a.
16 Mia mkya'a lahir rira siweang ra,
wean i msyi'ik afa ovi rotu ra. Mia wol
fyufu anggur vuan ra na'a kadkadir ralan,
ovu vali wol fyufu aa ara vuan ra na'a
karwamus ralan.
17 Aa ovi lolin ra, vuarira veka lolin
urun, na'uk aa ovi sian ra, vuarira ra veka
sian vali.
18 Wol mane aa ovi lolin ra, vuarira ra
sian, te aa ovi sian ra vuarira ra lolin.
19 Ba aa ovi vuarira ra wol lolin a, na
retal watan ma ti rvatuk ira, beti rasnuri
ira.
20 Aa avyai wearira nabi siklabir ra. Ba
tali afa ovi rotu ra, na bisma mkya'a ne,
rsiklabir te wahal."

Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra
Lukas 13:25-27

21 "Tamata rivun veka rera Ya'a ne,
'Duila'a, Duila'a,' na'uk wol mane ira
munuk ti rna'a Ubu Ni Fareta a. Tamata
ovi rot-orang Yamang i na'a lanit ratan Ni
afa ovi ralan nfalak ra, na ira watan veka
rna'a Ni Fareta a.
22 Na'ut amar i Ubu veka nukun tamata
ra, na tamata ra veka rfalak ne, 'Duila'a,
wol mrenar ami ma amala naram ma
amfamalik Mu vaivatul ra? Amala vali
naram a al amala'ing vatuk nait sian ra
tali tamata ra, ovu amotu mujizat rivun.'
23 Na'uk veka ungrihi velar ira ma
ufalak ne, 'Ya'a wol uka'a mia! Miti vatuk
mia tali wahang ralan a, tevek myotu
lalawatan salasilan ra†.' "

Vaivatul kamkuma i nfamalik tamata irua ovu rira inorang: isa norang Yesus Kristus, ba ni inorang nangrebat, na isa vali nafena ma not-orang Yesus Ni vaivatul ra, ba wol ni inorang
Lukas 6:47-49

24 "Ba tamata ovi rarenar ovu rot-orang
Ning vaivatul ra, na ira wearira tamata
ovi rira kaka'a dawan ma rfadiri rira
rahan ra na'a fanderen ngrebat i rotu tali
vatu ra.
25 Ti ma da'ut dawan ma wear ndata ma
nbubul, ovu nait dawan a nean rahan yai,
na'uk wol nama'ar, tevek rfadiri ia na'a
vatu ratan.
26 Tamata ovi rarenar afa ovi ufalak ra,
na'uk wol rot-orang, na ira wean tamata
boda-badi ovi rfadiri rira rahan ra na'a
ngur ratan.
27 Ba ti ma da'ut dawan ma wear ndata
ma nbubul, ovu nait dawan nean rahan
yai, na rahan yai veka nama'ar munuk."
28 Yesus nfalak munuk afa avyai verin
ira, na tamata ovi rarenar afa ovi nair ra
rtalkaka‡ lahir,
29 tevek Yesus nsiair ovu Ubu Ni ngre-
bat. Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, rira afa ovi rair ra wol wean
afa ovi Yesus nair ra.

8

Yesus notu ma tamata isa i ni suhut ngabaa lolin ewal ia
Markus 1:40-45; Lukas 5:12-16

1 Ti ma Yesus nsuta tali vuar, na tamata
rivun rorang Ia.
2 Na'ut inyai, na tamata i ni suhut
ngabaa nma ma nsangatur na'a Yesus
wahan ralan a, ma nfalak ne, "Duila'a,

† **7:23 7:23** Mazmur 6:8 ‡ **7:28 7:28** ***Rtalkaka*** wol sama ovu ***rabrian***, tevek ***rtalkaka*** ihin a na'a vai Mala ne, *mereka heran.*

wean i mtorung, na fara motu ma lolin
ewal ya'a.”*
3 Ba Yesus nlauk liman a ma nkena ia
ma nfalak ne, “Ya'a utorung ma ulobang
oa, ba lolin roak oa!” Brian munuk, na
tamata yai lolin lahir ia tali ni suhut a.
4 Nata Yesus nfalak verin ia ne, “Mung-
nanang ma deka fwamalik afa ini verin
tamata iki watan, na'uk ti ma fwaturu
tenam a verin mela falurut a ma nsi'ik ne,
lolin roak oa. Mala mu korban verin Ubu,
wean i rfalak roak na'a Musa ni inukun
ra, boma tamata munuk rka'a ne, lolin
roak oa.”

Roma rira suldadu dawan isa norang Yesus
Lukas 7:1-10

5 Yesus nbana nti ahu Kapernaum.
Roma rira suldadu dawan isa† nma ma
ntuan Ia, ma nera lablobang verin Ia ne,
6 “Duila'a, ya'a ning tamata sansinir
nawar ma dawan ia ma naklukut, ba
ntuba watan rahan eri.”
7 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Baba,
Ya'a ki uti mu rahan ma otu ma lolin ia.”
8 Na'uk suldadu dawan yai nfalak ne,
“Duila'a, ya'a wol verang a ratang Oa,
ba deka muti ning rahan. Fwalak watan
vaivatul isa na'a ini, na ning tamata
sansinir veka lolin lahir ia.
9 Uka'a lahir ne, afa ovi fwalak ra kena,
tevek usoak vali verin ning dawan a, ovu
suldadu ra rsoak vali verin ya'a. Wean i
ufareta suldadu isa ma ufalak ne, ‘Muti’,
na ia nti. Wean i ufalak verin isa vali ne,
‘Mwa ini’, na ia nma. Wean i ufalak verin
ning tamata sansinir a ne, ‘Mkarya afa
ini’, na ia notu.”
10 Yesus nrenar afa ovi suldadu dawan
yai nfalak a, na ntalkaka, ma nfalak verin
tamata ovi rban-orang Ia ne, “Afa i ufalak
verin mia ini kena urun! Tamata ini ni
inorang a dawan urun. Na'a Israel, na
wol utuan tamata isa obin ni inorang a
dawan wean tamata ini!
11 Ufalak vali verin mia ne, tamata
ovi wol Yahudi ra veka rtali timur ovu
rtali varat rma ma rdoku rafna'an ovu
Abraham, Ishak ovu Yakub, na'a Ubu Ni
Fareta a.‡
12 Na'uk, velik ne tali lalan Ubu nera
tamata Yahudi ra ma rleal Ni Fareta a,
Ia veka nvatuk ma rivun vali ira ti rna'a
dedan ralan i raroa tali Ia. Ira veka
rvakar lalawatan ovu nifarira ra rsitutu
ira, tevek rfarnuang wawa'uk i dawan
a.”§
13 Nata Yesus nfalak verin ia ne, “Mewal
oa kikyai, tevek morang urun ne, veka otu
ma mu tamata sansinir yai lolin ia. Wean
urun i morang yai, ba mu sansinir a lolin
roak ia.” Na'ut inyai, na tamata sansinir
yai lolin lahir ia.

Yesus notu ma tamata rivun lolin ira
Markus 1:29-34; Lukas 4:38-41

14 Nata Yesus nti Petrus ni rahan ma
nsi'ik, na Petrus avan a ntuba watan,
tevek tenan ngnea.
15 Ti ma Yesus ntaha vata yai liman a, na
lolin lahir ia. Itvata yai nbatar lahir ma ti
nasusan afamtahan verin Ia ma na'an.
16 Ya'i laflofan roak, na tamata ra rovun
tamata rivun rma verin Yesus. Tamata
avyai nait sian ra rleal ira. Yesus nfareta
nait sian ra ma rti rtalik tamata avyai,
ovu notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin
ewal ira.
17 Afa ovi Yesus notu ra rfakena lahir
Ubu Ni vaivatul ovi nabi Yesaya ntulis
roak na'a Surat Ralan a ne, “Ia veka nvara
dida wawa'uk ra, ovu notu ma lolin ita
tali dida suhut ra.”*

Tamata ovi mane rorang Yesus
Lukas 9:57-62

18 Amar isa, na tamata rivun rdir-lilit
Yesus, ba nfareta Ni tamata ra ma rovun
Ia rti danau Galilea ni lihir a.
19 Yesus mane nti, na tamata isa tali
Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, nma ma nfalak verin Ia ne,

---

* **8:2 8:2** Na'ut yai, na suhut ngabaa wol ni ubat. Suhut yai sian da'in, ma tamata ra munuk rfaroa tenarira tali tamata ovi rira suhut ngabaa. Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata avyai ngra ira, ba wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra. † **8:5 8:5** Suldadu dawan i ntuan Yesus nfareta Roma rira suldadu ratut isa. ‡ **8:11 8:11** Yahudi ra rafna'an a'uk ovu tamata Yahudi ra. Yesus nfalak ne, tamata ovi wol Yahudi ra veka rafna'an ovu uburir-nusirira ovi; Abraham, Ishak ovu Yakub. Yahudi ra wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi ra, ba rangal lahir afa i Yesus nfalak a. § **8:12 8:12** Faliak ***rvakar ovu nifarira ra rsitutu ira*** ihin a ne, tamata ra rfarnuang ralarira lalau, tevek rotu sala te rangrova, ovu rfarnuang wawa'uk dawan. Faliak ini nvotuk na'a kitab Matius na'a pasal ovi: 13:42, 13:50, 22:13, 24:51, 25:30. * **8:17 8:17** Yesaya 53:4

"Tuan Guru, muti inba watan, na orang Oa!"
20 Yesus nfalak verin ia ne, "Serigala ra warira ma rna'a, ovu manut nangan ra rira renga, na'uk Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, wol wang ma uyari Ya'a."
21 Nata tamata isa tali tamata ovi rorang Yesus nfalak verin Ia ne, "Duila'a, fara mtorung ma ewal ya'a veki ti ma oving yamang a."
22 Yesus nfalak verin ia ne, "Morang a'uk Ya'a! Tamata ovi wol rorang Ya'a, ira wearira tamata ovi rmata roak. Ba ira ka'i roving rira tamata ovi rmata roak a."

Yesus ntabu nait ovu saksakan ra
Markus 4:35-41; Lukas 8:22-25

23 Tali inyai, na Yesus nrata ula Ia na'a kumal isa, beti Ni tamata ra rorang Ia rarata, ma rti talik wan yai.
24 Brian munuk, na nait fufakmetan nkena ira na'a danau yai ralan a, ba saksakan dawan ra mane rulang ira ovu vali vaha mane nngora roak na'a rira kumal ralan a. Na'uk Yesus ntub-lufa watan.
25 Ni tamata ra rkadu Ia ma rfalak ne, "Duila'a, bwatar ma mlobang ami! Ita mane takduvul roak ini!"
26 Yesus nfalak verin ira ne, "Notu afakinimi byobar i? Bira inorang a ko'u da'in." Nata Yesus ndiri ma nfareta nait ovu saksakan ra, ma rtalik ma ngarlina ma latlatan.
27 Ni tamata avyai rtalkaka ma rsifalak afa verin ira ne, "Tamata ini iki Ia? Ia nfaret-nala nait ovu saksakan ra ma rorang Ia!"

Yesus naling vatuk nait sian ra tali tamata irua
Markus 5:1-20; Lukas 8:26-39

28 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia ti raran roak danau ni lihir a, na'a wan i tamata Gadara rleal. Raran inyai, na tamata irua nait sian ra rleal ira, rtali van ovi rfadoku tamata matmatan na'a rma ma rtuan Yesus. Tamata irua yai rira afa ovi rotu ra sian urun ma rfabobar tamata ra, ba tamata ra wol rabrahi ma rahu linga'an yai.
29 Nait sian avyai rsi'ik Yesus ma rafwak ne, "Ubu Yanan Oa, mwa ini ma motu afaka verin ami? Deka motu sian ami, tevek Ubu Ni amar wol naran obin ma nukun ami!"
30 Nata Yesus nsi'ik tali raroa ma nrea vavu dur dawan isa rafnuak ma al rdava rira fana'an na'a inyai.
31 Nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ne, "Wean i mane mula'ing ami tali tamata irua ini, na fara msinir ami ma ti amna'a vavu avyai."
32 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Miti kikyai!" Nata nait sian avyai rti talik tamata irua yai ma ti rna'a vavu dur yai. Vavu avyai rafla ma rti rtobur tali bili'in nelan a ma rsuta danau yai, ba rakduvul ma rmata munuk.
33 Tamata ovi rfawatak vavu avyai ka'i rsi'ik afa avyai, ba rafla rti rira kota ma rfamalik afa avyai verin tamata ra. Ira rfamalik vali tamata irua i inlangin a nait sian ra rleal ira.
34 Ba ti nata tamata ovi rna'a ahu yai rti munuk ma rtuan Yesus. Rarea Yesus, na rera lablobang verin Ia ma nti talik warira yai.

9

Yesus notu ma tamata laklukut isa lolin ia
Markus 2:1-12; Lukas 5:17-26

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata kumal isa ma retal danau Galilea, ma rti ahu i nleal a, naran Kapernaum.
2 Ira raran inyai, na tamata ifira rovun tamata laklukut isa na'a ni dari a, rma verin Yesus. Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a lahir ne, rira inorang a dawan, ba nfalak verin tamata laklukut yai ne, "Ralam deka kako'u ta baba! Ya'a a'i vatuk roak mu salasilan ra."
3 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, boku rarenar vali afa ovi Yesus beti nfalak yai, ba ranovak na'a ralarira ne, "Tamata ini nfalak sian Ubu, tevek Ubu sa'i na'i vatuk salasilan ra!"
4 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin ira ne, "Notu afakinimi minovak na'a afa sian i wean inyai?
5 Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, 'A'i vatuk roak mu salasilan ra', te ufalak ne, 'Mdiri ma bwana kikyai!' Afaka maraan ma ufalak na'a afa irua ini?

6 Ya'a Tamata Yanan Ya'a mane ufaturu
verin mia, boma mkya'a ne, na'a lanit
ivavan ini Ya'a Ning ngrebat ma a'i vatuk
tamata rira salasilan ra." Ba Yesus nfalak
verin tamata laklukut yai ne, "Baba,
mdiri ma mlulung mu dari a ma mewal
oa muti mu rahan kikyai."
7 Ba ndiri ma newal ia nti ni rahan.
8 Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik afa i
Yesus notu yai, na rbobar ma raraning
Ubu, tevek nala roak ngrebat i wean inyai
verin tamata ra.

Yesus nera Matius ma norang Ia
Markus 2:13-17; Lukas 5:27-32

9 Nata Yesus nban-talik wan yai, na
nsi'ik tamata isa naran Matius ndoku
rahan i ba'i rera babahir kulu na'a. Yesus
nfalak verin ia ne, "Morang Ya'a!" Ba
Matius ndir-talik lahir ni karya ma no-
rang Ia.*
10 Na'ut inyai, na Yesus ovu tamata ovi
rorang Ia rafna'an na'a Matius ni rahan.
Tamata rivun ovi ba'i rera babahir kulu
tali tamata ra, ovu tamata ovi tamata liak
rfalak ira ne, tamata salasilan, rma vali
ma irmunuk rafna'an.
11 Ti ma tamata ovi rtali sidovung Farisi
rsi'ik afa yai, na rorat Yesus Ni tamata
ra ne, "Afakinimi bira guru nafna'an ovu
tamata ovi ba'i rera babahir kulu ovu
tamata ovi rotu salasilan ra?"
12 Yesus nrenar afa ovi rfalak yai, ba
nfalak verin ira ne, "Tamata ovi wol rira
suhut ra wol rti dokter, na'uk ovi rira
suhut ra ki rti dokter.
13 Myair ma fyan-aran vaivatul ovi Ubu
nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, 'Ya'a inak
ma fwaturu mu silobang verin tamata ra,
nlia tali myala bira korban ra verin Ya'a.'
Tevek Ya'a wol uma ma era tamata ovi
rira vava'at ra rmalola, na'uk uma ma era
tamata salasilan ra ma rorang Ya'a."†

Yesus Ni tamata ra wol rtolat na'ut i novun ira obin
Markus 2:18-22; Lukas 5:33-39

14 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang
Yohanes i nbaptis tamata ra ti rtuan Yesus
ma rorat Ia ne, "Baba, notu afakinimi
ami ovu tamata Farisi ra amtolat, na'uk
tamata ovi rorang Oa wol rtolat?"
15 Yesus nala vaivatul kamkuma ma
nfalak verin ira ne, "Na'a snobsifa isa,
na brana i mane nsifa yai ni kida ra
ralarira ra wol lalau ovu wol rtolat, tevek
irmunuk obin. Brana i mane nsifa yai
ni amar a veka nma ma rala ia, ma wol
nana'a roak ini. Na'ut inyai beti rtolat."

Yesus nair afa ngorva'an ovi naling ia tali Yahudi rira fikiran mnanat ra

16 Yesus nala vaivatul kamkuma irua
ewal ma nfalak ne, "Wol tamata isa
nlavan ni kadaravit mnanat ovu maloli
ngorva'an, tevek maloli ngorva'an yai wol
naslura obin, ba veka notu watan ma
kadaravit yai ntafal ma namsat.
17 Wean vali inyai ma wol tamata
isa vali nli'i anggur‡ ngorva'an na'a
sadawan mnanat i rotu tali karba ulin.
Wean i tamata isa notu wean inyai, na
sadawan veka naksat ma anggur yai
nvoat, ovu sadawan yai veka sian lahir.
Ba tli'i anggur ngorva'an na'a sadawan
ovi ngorva'an ra watan, boma irua rmela
ma wer isa."§

Yesus notu ma Yahudi rira dawan isa yanan vata nva'at ewal
Markus 5:21-43; Lukas 8:40-56

18 Yesus nangrihi nulu Yohanes ni
tamata avyai obin, na Yahudi rira dawan
i nban-ulu na'a rira rahan falurut a nma
ma nsangatur ma nsoak wahan a na'a
Yesus wahan ralan a ma nfalak ne, "Baba,
yanak vata beti nmata i. Fara mlobang
ma ti fwadoku watan limam na'a tenan a
ma nva'at ewal!"
19 Ba Yesus ovu Ni tamata ra, irmunuk
Yahudi rira dawan yai, rbana mane rti ni
rahan a.
20-21 Ira rbana obin, na vata isa, laran
nvoat ma dawan da'in ti naran varat vutu

* **9:9 9:9** Fareta Roma rkuasai roak Israel ma rkiwal tamata Yahudi ra ma rbahir kulu. Matius nkarya verin fareta Roma ma nera babahir kulu tali Yahudi ra, ba wol inar lahir ia. † **9:13 9:13** Hosea 6:6 ‡ **9:17 9:17** Anggur i rotu tali anggur vuan ra ni alkohol dawan, na'uk ni alkohol wol veran tuat na'a dida. § **9:17 9:17** Tamata Yahudi rotu afwatan ulin na'a sadawan (*semacam botal*) ma rli'i rira anggur na'a. Anggur ngorva'an notu ma sadawan nmela. Wean i sadawan i rotu tali afwatan ulin mnanat roak, na wol nmela nala roak. Ba wol rfadoku anggur ngorva'an na'a sadawan i mnanat roak. Vaivatul kamkuma ini ihin a ne, Yesus nair Ni tamata ra ma deka rsileti rira adat te fikiran mnanat ovu Ni afa ngorva'an ovi nair verin ira.

rahin irua roak, nma ma nfaseri Yesus. Ia nanovak na'a ralan a ne, “Fara ukena watan Ni ravit blawat a, na lolin lahir ya'a!” Ba ia nahu Yesus murin a ma nkena Ni ravit wahan a.
22 Yesus nfulak Ia ma nsi'ik vata yai ma nfalak ne, “Titi, ralam a dawan a'uk! Oa morang Ya'a, ba lolin roak oa.” Na'ut inyai, na lolin lahir ia.
23 Nata Yesus nban-ewal nti Yahudi rira dawan yai ni rahan a. Ti naran inyai, na nsi'ik tamata ra rafraik flo'its ovu rvakar ma rfaktanit ma vairira dawan ila'a.
24 Yesus nfalak verin ira ne, “Miti kikyai, tevek kasiko'u vata yai wol nmata, na'uk ntub-lufa watan.” Ira rmalit waweang Ia, tevek rarenar afa i nfalak yai.
25 Ba Yesus nsinir ira ma rti murin, beti nti wan i kasiko'u yai ntuba ma ntaha liman a, na nva'at ewal ma nbatar lahir.
26 Ivar yai ti nsoru munuk propinsi Galilea.

Yesus notu ma tamata kibu irua rsirea ewal

27 Yesus nban-talik wan yai, na tamata kibu irua rorang Ia ma rafwak ne, “Oa ubum a nusim verin Raja Daud, fara fwaturu Mu silobang a verin ami!”
28 Ti ma Yesus nti rahan isa ralan a, na tamata kibu irua yai rorang Ia rti inyai vali. Ia norat ira ne, “Mia myorang ne, Ya'a bis ot-nala ma msyirea ewal?”
Ira rvalat Yesus ma rfalak ne, “Duila'a, ami amorang Oa!”
29 Ba Yesus nkena matarira ra ma nfalak ne, “Mia veka msyirea ewal, tevek bira inorang a dawan.”
30 Na'ut inyai, na rsirea lahir. Nata Yesus nsurak ira ne, “Deka fyamalik verin tamata ra na'a afa i beti otu yai!”
31 Na'uk ira rti ma rfamalik watan afa yai na'a ahu ra munuk na'a propinsi Galilea.

Yesus notu ma tamata manu isa lolin ewal ia

32 Ira rti murin roak, na tamata ifira rovun tamata manu isa rti verin Yesus. Tamata manu yai nait sian a nleal ia.
33 Ti ma Yesus naling vatuk nait sian yai tali tamata manu yai, na nangrihi nala lahir. Tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk lahir ma rfalak ne, “Ya'i yo! Wol trea afa i wean ini na'a Israel obin!”
34 Na'uk tamata ovi rtali sidovung Farisi rfalak ne, “Ia naling vatuk nait sian ra, tevek nitdawan a nala ngrebat verin Ia.”

Tamata rivun inar ma rarenar na'a Ubu Ni Fareta a

35 Yesus nban-lilit ahu ra munuk, ko'u ovu dawan, ma nsiair na'a Yahudi rira rahan falurut ra. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ia notu ma tamata ovi rira suhut afaka watan lolin ira, ovu notu ma lolin vali tamata ovi tenarira ra rmafun.
36 Ia nsi'ik tamata rivun avyai, na nlobang urun ira ma nfaturu Ni silobang verin ira, tevek rira susa rivun ovu wol tamata ma rlobang ira, wean domba ovi wol duarira ra.
37 Nata Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin Ni tamata ra ne, “Tamata rivun avyai wearira wanat ovi rwavar ma rivun ila'a roak, na'uk tamata ifira watan ti ma rafdiar.
38 Ba wean inyai, na myera verin va'i duan a ma nala tamata ma ti rafdiar. Wean inyai vali, na myera verin Ubu ma ntafal tamata ma rfaivar Ni vaivatul ra verin tamata ovi wol rarenar obin.”

10

Yesus nair Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia

Markus 3:13-19; Lukas 6:12-16

1 Yesus nasdovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ma nala Ni ngrebat verin ira ma raling vatuk nait sian ra tali tamata ra, ovu rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut afaka watan, ovu rotu ma lolin vali tamata ovi tenarira ra rmafun.
2-4 Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi reluk rasul nararira: Simon i rfanara ia ne, Petrus; Andreas i warin verin Simon;* Yakobus irua warin a Yohanes, yamarira naran Zebedeus; Filipus; Bartolomeus; Tomas; Matius i ba'i nera babahir kulu; Yakobus i yaman naran Alfeus; Tadeus;

* **10:2-4 10:2-4** Naskah Yunani wol lyawan ne, Andreas a'an te warin verin Simon.

Simon i ntali sidovung isa naran Zelot;† ovu Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yesus nsinir Ni rasul vutu rahin irua yai ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Markus 6:7-13; Lukas 9:1-6

5 Yesus nsurak Ni tamata vutu rahin irua yai, beti nsinir ira ma rti. Ia nfalak verin ira ne, “Deka miti tamata ovi wol Yahudi ra, ovu deka miti vali tamata Samaria rira ahu ra.
6 Na'uk miti watan tamata Israel ra, tevek rafena roak ma rorang Ya'a. Ira wearira domba ovi rban-sala roak.
7 Miti ma fyalak verin ira ne, ‘Sarseri roak ma Ubu nma ma nfareta tamata ra wean lahir Raja.’
8 Myotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra, ovu fyava'at ewal tamata ovi rmata roak ra. Myotu ma lolin ewal tamata ovi rira suhut ngabaa, ovu myaling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Ya'a ala ngrebat verin mia, na'uk wol era ma byahir, ba mlyobang watan tamata ra, na'uk deka myera akataka tali ira.
9 Miti ovu tenabira vu watan, ba deka mtyaha kubang te masa te perak.
10 Na'a bira banbanan a, deka mtyaha sadawan. Bis watan ma mtyaha ravit, takil te tatea, na'uk sasan watan. Tamata ovi rkarya ra, inovan ma rala afa ovi rperlu tali tamata ovi rlobang nala roak ira.
11 Wean i miti ahu te kota isa, na mdyava tamata ovi inar ma mnya'a teri rira rahan ra. Mnya'a teri inyai veki, ti naran i mane miti talik wan yai.
12 Ba wean i miti rahan isa ma milola ira, na myala salam verin ira.
13 Wean i rahan duan avyai ralarira ra lolin ma mnya'a teri rira rahan ra, na Ubu veka nala malinan a ma nturat ira. Na'uk wean i wol rtorung ma mnya'a rira rahan ra, na myera verin Ubu ma deka nala malinan verin ira.
14 Wean i rahan duan te ahu ra wol rtorung ma mnya'a teri rira rahan ra, te rafena ma rarenar afa ovi fyalak ra, na byan-talik ira. Byan-talik ira, beti misnabar vatuk kyavu ovi rna'a eabira ralan ra, tevek rafena ma rarenar afa ovi fyalak ra.‡
15 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ba na'a amar i Ubu nma ma nukun tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin tamata avyai nlia inukun i veka nala verin tamata ovi lan a rleal kota Sodom ovu Gomora.”

Deka byobar tamata ovi veka rwi-rwa mia
Markus 13:9-13; Lukas 21:12-17

16 “Mingnanang afa ini! Usinir mia ma miti wan ovi tamata sian ra rna'a. Mia weabira domba ovi rva'at na'a serigala warira i rna'a, ba fara msyi'ik wabira ma lolin wean nifa ra, na'uk ralabira ra rmerat wean modarlaka ra.§
17 Msyi'ik wabira ma lolin, tevek tamata ra mane rtaha ma rala mia ti verin tamata dawan ovi rfaleka inukun verin tamata ra. Ira veka rvaval vali mia na'a Yahudi rira rahan falurut ra.
18 Ira veka rala vali mia ti verin dawan fareta ra ovu raja ra, tevek myorang Ya'a. Na'ut inyai, na mia veka fyamalik Ya'a verin ira ovu vali verin tamata ovi wol Yahudi ra.
19 Ti ma rtaha mia ti verin dawan i nfaleka inukun verin tamata ra, na ralabira deka kako'u na'a afa ovi mane fyalak ra, te wean inba ma byalat ira. Tevek na'ut inyai, na Ubu veka nala vaivatul verin mia ma mingrihi verin ira.
20 Ba afa ovi fyalak ra wol rtali mia, na'uk Yamabira Ni Roh veka nala vaivatul ra verin mia ma mingrihi.
21 Na'ut inyai, na tamata ra veka rsifedisikual ira. Ira veka rfedi a'arir-waririra ra ma tamata ra rfedan ira. Brana ra rotu vali wean inyai, ma veka rfedi yanarira ra, ovu vali yanarira ra veka rangal renarir-yamarira ra ma rala ira ti verin tamata ra ma rfedan ira.
22 Tamata ra munuk veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a. Na'uk tamata ovi rorang Ya'a ti naran amar i rmata, na

† **10:2-4 10:2-4** Sidovung tamata Yahudi isa naran Zelot. Ira inar ma rdir-aling tali kerajaan Roma. Roma ra wol rorang Ubu, ba Zelot wol inar lahir ma rbahir kulu verin fareta i wol nraning Ubu. ‡ **10:14 10:14** Rasnabar vatuk kyavu ihin a ne, tamata ovi rna'a wan yai ka'i rvara rira salasilan ra, tevek rafena ma rarenar afa ovi Ubu Ni tamata ra rfalak. § **10:16 10:16** Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat.

Ubu veka nsikat ira tali rira salasilan ra,
boma rira vava'at kakiwal.
23 Ba wean i miti ahu isa ma rwi-
rwa mia, na miti ahu liak watan. Afa i
ufalak verin mia ini, kena urun! Mia wol
fyamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata
Israel rira ahu ra munuk obin, na Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, uma ewal roak.
24 Wol tamata isa ni dawan nlia ni guru
a, ovu tamata sansinir ra wol rlia duarira
ra.
25 Naran watan ma tamata isa ni kaka'a
veran ni guru a, ovu tamata sansinir isa
ni dawan a veka veran watan duan a.
Ya'a wean rahan duan Ya'a, na mia wean
tamata ovi rna'a rahan yai. Tamata ovi
wol rorang Ya'a rfalak ne, Beelzebul Ya'a,
ma uban-ulu verin nait sian ra munuk.
Wean inba ovu mia? Ira veka rfalak sian
mia nlia tali Ya'a!”*

Tbobar a'uk Ubu
Lukas 12:2-7

26 Yesus ntafal ma nfalak ne, “Na'uk
mia deka byobar tamata ra, tevek afa
fanfonak ovi rotu ra veka rvotuk, ovu afa
ovi rfonak na'a ralarira ra veka lyawan
vali.
27 Afa ovi ufalak fanfonak verin mia yai,
ti fyamalik ma lyawan verin tamata ra.
Te afa ovi ufifi roak na'a arubira ra, ti
fyamalik na'a rahan ratan ra ma tamata
rivun rarenar.
28 Deka byobar tamata ovi inar ma
rfedan tenabira ra, tevek wol rira ngrebat
ma rvatuk bira roh a na'a yafwan kaki-
wal. Byobar a'uk Ubu, tevek Ia Ni ngrebat
ma nfedan tenabira ra ovu not-visal vali
bira roh a ma mnya'a yafwan kakiwal.
29 Tamata ra rfedi subit irua ma
fyawarira ko'u lalean, na'uk wean i Yam-
abira Ubila'a ralan wol nfalak, na wol
subit isa vali ka'i nleka watan nsuta
lanun.
30 Vut ovi rna'a ulubira ra, na Ubu
nrekan ovu nka'a munuk vali roak.
31 Ba deka byobar, tevek Ubu nsi'ik ma
lolin mia. Mia fyawabira lia subit ra!
32 Tamata iki watan ntorung ne, norang
Ya'a na'a tamata waharira ralan ra, na
Ya'a veka utorung vali verin Yamang na'a
lanit ratan ne, tamata yai norang Ya'a.
33 Na'uk tamata iki watan wean i nalak
ia ne, wol nka'a Ya'a na'a tamata wa-
harira ralan ra, na Ya'a veka alak vali ia
ne, wol uka'a ia na'a Yamang wahan ralan
a na'a lanit ratan.”

Wol maraan ma torang Yesus
Markus 9:41; Lukas 12:51-53; 14:26-27

34 “Deka minovak ne, Ya'a uma lanit
ivavan ini ma otu ma malinan. Wahal!
Uma ma otu ma tamata ra rsingarahi.
35 Ya'a uma ma otu ma brana ra rangal
yamarira ra, ovu vata ra rangal renarira
ra. Etan ra rangal vali avarira ra.
36 Tamata ra veka rsingarahi ma dawan
vali na'a rira rahan teta ra.†
37 Tamata iki watan i nlobang renan te
yaman a nlia tali nlobang Ya'a, na wol
fyawan lahir ma norang Ya'a. Tamata
iki watan i nlobang yanan vata te yanan
brana nlia tali nlobang Ya'a, na wol
fyawan lahir ma norang Ya'a.
38 Tamata i norang Ya'a musti ntuan
susa, te nmata, wean i nvara ni aa wal-
walur a. Ba tamata i nafena ma nvara
ni aa walwalur, na wol fyawan lahir ma
norang Ya'a.
39 Tamata iki watan ka'i nfikir a'uk ni
vava'at na'a lanit ivavan ini, na ia veka
wol ni vava'at kakiwal. Na'uk tamata iki
watan wol nfikir ni vava'at a, velik ne
nmata, tevek norang Ya'a, na ia veka ni
vava'at kakiwal.
40 Tamata iki watan notu lolin mia, na
ia notu lolin roak Ya'a. Tamata iki watan
notu lolin Ya'a, na ia notu lolin roak Ubu,
tevek Ia nsinir Ya'a.
41 Tamata iki watan notu lolin nabi isa
tevek nabi mnga'un ia, na Ubu veka nka'a
ia, wean i nka'a nabi ra. Tamata iki watan
notu lolin tamata i ni vava'at nmalola
tevek tamata yai ni vava'at nmalola, na
Ubu veka nka'a vali ia, wean i nka'a
tamata i ni vava'at nmalola.
42 Tamata iki watan nala wear ngner-
idin gelas isa verin tamata kasian isa,
tevek tamata kasian yai norang Ya'a, na
Ubu veka naval ia na'a ni rala lolin a.”

* **10:25 10:25** Nitdawan naran nlia tali isa: Iblis, Beelzebul. † **10:36 10:36** Mikha 7:6

11

Yohanes norat ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra te wahal
Lukas 7:18-35

1 Na'ut i Yesus nair munuk roak Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, na nban-talik wan yai ma ti nair tamata ra ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a ahu ovi rna'a propinsi Galilea.

2 Na'ut inyai, na Yohanes i nbaptis tamata ra nana'a roak bu'i ralan. Ia nrenar na'a afa ovi Yesus notu ra,

3 ba nsinir ni tamata ifira ma ti rorat Yesus ne, "Bapa, Oa ini Raja i veka mtevut mami salasilan ra, wean i Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a, te musti amnaban tamata liak?"

4 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Myewal mia ma fyamalik verin Yohanes na'a afa ovi mryenar, ovu afa ovi msyi'ik ra.

5 Tamata ovi rkibu rsirea ewal, tamata ovi raklukut rbana nala ewal. Tamata ovi rira suhut ngabaa lolin ewal ira, ovu tamata ovi raktun, rafrenar ewal. Tamata ovi rmata roak rva'at ewal, ovu ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi kasian ra.

6 Ubu naflahar tamata ovi ralarira ra wol raruan na'a rira inorang verin Ya'a."

Yesus nangrihi na'a Yohanes i nbaptis tamata ra

7 Ti ma Yohanes ni tamata ra rban-talik wan yai, na Yesus nfamalik Yohanes verin tamata rivun ovi rna'a inyai. Ia nfalak ne, "Na'ut i miti wan lean vu dawan yai ma msyi'ik Yohanes, na minovak aka? Miti ma msyi'ik tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira a? Wahal!

8 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik tamata isa i neluk kadaravit ovi lolin urun a? Wahal, tevek tamata ovi reluk kadaravit lolin ra rleal raja rira rahan dawan ra.

9 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik nabi isa? Wean inyai, na kena lahir, ovu Yohanes ni dawan a nlia nabi ra.

10 Tevek lan a, Ubu nfamalik ia na'a Ni Surat Ralan a, ma nfalak ne, 'Ini Ya'a Ning tamata sansinir a,
Ya'a usinir lan ia, beti Oa,
ma nasusan Mu linga'an a.'*

11 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali lalan ma naran amar ini, wol tamata isa vali ni dawan a veran lia Yohanes i nbaptis tamata ra. Na'uk tamata ovi rtorung ma Ubu nfareta rira vava'at ra, na rira dawan a nlia Yohanes, velik ne tamata ko'u ira watan.

12 Tali amar i Yohanes betmane nfamalik Ubu Ni banbanan a, ma naran amar ini, na tamata ovi rsitaha sian ra rangal Ubu Ni Fareta a.

13 Tevek Yohanes wol nma obin, na tali lalan ana, Musa ni inukun ra ovu nabi ra rfamalik roak Ubu Ni Fareta a.

14 Wean i inabira ma myorang afa ovi ufalak ra, na eka mryenar. Lan ana, rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, nabi Elia veka nma ewal. Velik aba, ia nfamalik Yohanes.†

15 Iki arun, na eka nrenar ma lolin!

16 Ya'a veka ala vaivatul kamkuma aka ma ufamalik tamata ovi rva'at na'a tuvu ini? Ira wearira kasiko'u ovi rdoku wan i rfedi-rfaha afa na'a, ma rafwak verin rira kida ra ne,

17 'Amafraik flo'its verin mia, na'uk mifena ma msyo'i-msyomar. Amdedang dadedang ovi lalau ra, na'uk wol byakar.'

18 Wean inyai vali verin Yohanes i nma ma ntolat ovu wol nenu anggur a, na'uk rafena ia ma rfalak ne, 'Nait sian nleal ia.'

19 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufna'an ovu ufnenu. Ira rafena vali Ya'a, ma rfalak ne, 'Ia nafna'an sian ovu ba'i nanavut, ovu notu kida ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu vali notu kida ovu tamata salasilan ra!' Velik ne wean inyai, na'uk tali afa ovi Ubu Ni tamata ra rotu, na tamata ra veka rsi'ik ne, Ni kaka'a dawan a kena."

Yesus ntabu tamata Yahudi ovi wol rorang Ia
Lukas 10:13-15

20 Yesus ntabu tamata ovi rleal ahu ovi notu roak mujizat rivun na'a, tevek wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra obin.

21 Ia nfalak ne, "Sian urun i lahir verin mia tamata ovi mtyali ahu Korazim ovu ahu Betsaida! Ya'a otu mujizat rivun roak na'a bira ahu ra, na'uk wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra obin. Lalan

* **11:10 11:10** Keluaran 23:20; Malakhi 3:1 † **11:14 11:14** Malakhi 4:5-6

a, tamata ra na'a kota Tirus ovu Sidon rira
sian a dawan urun, ovu wol rsi'ik mujizat
i wean mujizat avyai. Na'uk wean i otu
mujizat wean avyai na'ut lalan a na'a
inyai, na ira rahil ma mnanat roak ma
rtalik tali rira salasilan ra, ovu reluk roak
kadaravit ovi rotu tali bibi vulun ra, ovu
vali rdoku fun ma rfadoku kfuan na'a
ulurira ra.‡
22 Na'uk ufalak verin mia ne, na'a amar
i Ubu veka nukun tamata ra, na inukun
i nala verin tamata ovi rna'a Tirus ovu
Sidon maraan lia mia.
23 Tamata ovi mnya'a ahu Kapernaum!
Mnyarin ne Ubu veka nfasaka mia ma
mirata lanit ratan? Wahal lahir! Ubu
veka naling vatuk mia ma ti mnya'a
yafwan kakiwal. Otu mujizat rivun roak
na'a wahabira ralan ra, na'uk wol myahil.
Wean i mujizat avyai na'a kota i ni sian a
dawan naran Sodom, na ira rahil roak ma
kota yai ndiri obin ma naran amar ini.§
24 Na'uk ufalak verin mia ne, na'a amar
i Ubu veka nukun tamata ra, na Ni inukun
i veka nala verin mia aleman lia tali
inukun i veka nala verin tamata ovi rna'a
kota Tirus ovu kota Sidon."

Yesus nair ita ma ralad lolin verin Ubu
Lukas 10:21-22

25 Nata Yesus naflurut ma nfalak ne,
"Duila'a, Yamang Oa! Oa fwareta lanit
ratan ovu lanit ivavan a! Ufalak fara
weninyai verin Oa, tevek wol fwalyawang
munuk afa avyai verin tamata ovi rira
kaka'a dawan a, ovu tamata ovi rbitar ra.
Na'uk Oa fwalyawang verin tamata ovi
ka'i rfikir ne, ira wearira kasiko'u ra.*
26 Bapa, afa avyai rotu ma ralam lolin
urun.†
27 Yamang nala munuk roak afakataka
verin Ya'a.‡ Tamata ovi rna'a lanit ivavan
a wol rka'a Ya'a. Yamang a'uk sa'i nka'a
Ya'a. Tamata ovi rna'a lanit ivavan a vali
wol rka'a Yamang a. Ya'a a'uk sa'i uka'a
Ia, ovu vali tamata ovi ralang a nfalak ma
ufalyawang Yamang a verin ira.
28 Ya'a era ma tamata ovi mifrea ra, ovu
vali tamata ovi bira varvara aleman ra,
mya boma otu ma myari mia.§
29 Myorang afa ovi air verin mia ovu
afa ovi ufalak ra, tevek ufakabava tenang
a ovu ufamafung ralang verin mia. Mia
ralabira ra veka malinan vali.
30 Varvara i ala verin mia yai maraan
watan, ovu afa ovi ufalak ma myotu ra
wol susa ma fyabana."

12

Tamata Farisi ra rorat Yesus na'a amar
i Yahudi ra ryari ira
Markus 2:23-28; Lukas 6:1-5

1 Amar isa, na'ut i Yahudi ra ryari ira,
na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rban-etal va'i gandum ra. Ira rablafar, ba
rfufu gandum ni funu boku ma ra'an.
2 Tamata Farisi boku rarea ira, ba rfalak
verin Yesus ne, "Msi'ik Mu tamata ovi
rorang Oa! Ira rangal dida agama ni
inukun ra, ma rotu afa i wol bisma totu
na'a amar i tyari ita!"
3 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia byas
roak afa ovi Raja Daud notu ra, na'ut i ia
ovu ni tamata ovi rorang ia rablafar.
4 Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu
na'a. Ia nti ralan ma nala roti ovi rfadok-
aling roak verin Ubu, ma ia ovu ni kida
ra'an. Na'uk dida inukun ra rfalak ne,
mela falurut ra a'uk sa'i bisma ra'an, ba
ira wol rot-orang roak dida inukun ra.*
5 Mia mkya'a vali ne, Musa ni inukun
ra rfalak ne, na'a amar i tyari ita, na
mela falurut ra rkarya na'a Rahan Dawan
Falurut ralan a, na'uk wol sala ira.

‡ **11:21 11:21** Ira rotu wean inyai ma al nfaturu ne, ralarira lalau urun ma rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. § **11:23 11:23** Na'a vai Yunani, vaivatul *Hades* ihin a ne, matmatan wan. * **11:25 11:25** ***Afa avyai*** ihin a ne, afa ovi kena te afa ovi Yesus nair ra munuk, na'uk tafsiran ra rsitaku ulurira ra. † **11:26 11:26** Yesus naflurut munuk roak verin Yaman a. Na'a ayat 27, na Ia nangrihi verin Ni tamata ra. ‡ **11:27 11:27** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala munuk kaka'a dawan verin Yesus. § **11:28 11:28** Tamata ni varvara aleman ihin a wean ini: Tamata Yahudi rkarya ma dawan ma rorang rira inukun ovu adat ra. Tamata Farisi ra rkiwal tamata Yahudi ra ma rorang afa avyai munuk, boma ki rti lanit ratan a. Na'uk wol kena, tevek wol tamata isa vali norang lahir inukun ovu adat ra munuk, ba wol rka'a ne, veka rna'a lanit ratan, te veka rna'a yafwan kakiwal. * **12:4 12:4** 1 Samuel 21:1-6 nfamalik na'a Raja Daud ni tomu ini. Agama ni inukun i nfamalik amar i tamata Yahudi ryari ira rtulis na'a Imamat 24:5-9. † **12:6 12:6** Yesus ka'i nfamalik Ia na'a ayat ini.

6 Na'uk ufalak verin mia ne, na'a ini, na
isa a'uk sa'i ni dawan nlia Rahan Dawan
Falurut a.†
7 Ubu Ni Surat Ralan nfalak ne, 'Ya'a
inak ma fyaturu bira silobang verin
tamata ra, nlia tali myala bira korban
verin Ya'a.' Wean i fyan-aran vaivatul
avyai, na wol fyasala tamata ovi wol rotu
sala ra.‡
8 Tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, Ningu
ngrebat ma ufadoku munuk afa ovi ino-
van ma totu na'a amar i tyari ita."

Tamata Farisi rvolan mane rfedan Yesus

Markus 3:1-6; Lukas 6:6-11

9 Nata Yesus nban-talik wan yai ma nati
Yahudi rira rahan falurut isa ralan a.
10 Na'a inyai, na brana isa liman lihir
nmata. Tamata Farisi ra rdava mane
rfasala Yesus, ba rorat Ia ne, "Dida agama
ntorung ma tamata isa bis notu ma lolin
tamata ra na'a amar i tyari ita, te wa-
hal?"§
11 Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i
tamata isa ni domba nleka nsuta bilaman
ralan na'a amar i tyari ita, na veka
mlyobang ma msyikat ia tali bilaman yai
te wahal?
12 Ba wean inyai, na tamata ra fyawar
lia domba ra! Ba dida agama ntorung ma
bis totu afa ovi lolin ra na'a amar i tyari
ita na'a."
13 Nata Yesus nfalak verin brana yai ne,
"Mlauk limam a mwa!" Ba nlauk liman a,
ma Yesus notu ma liman i nmata yai lolin
lahir, ma wean liman lihir a.
14 Ba tamata Farisi ra rdir-talik wan yai
ma rti murin, ma rasdovu ira al ranovak
ma ra'an vai isa mane rfedan Yesus.
15 Na'uk Yesus nka'a lahir ne, mane rotu
sian Ia, ba nban-talik wan yai.

Ubu nfili Yesus

Tamata rivun ila'a rorang Ia, ba notu
ma tamata ovi rira suhut ra lolin munuk
ira.
16 Na'uk Yesus nfalak teri ira ma deka
rfamalik Ia verin tamata ra.
17 Yesus notu mujizat avyai ma nfakena
lahir afa ovi lan a nabi Yesaya nfalak roak
na'a Ubu Ni Surat Ralan ne,*
18 "Ini Ning sansinir i ufili a,
Ulobang urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin
urun. Ya'a veka ala Ning Roh verin
Ia,
ma nfamalik na'a wean inba ma tamata
ra munuk rira vava'at ra rmalola.
19 Ia veka wol nsingarahi te nafwak tia ma
watan,
ovu wol nangrihi ma vain a dawan na'a
linga'an ralan.
20 Ia veka wol nkametal tavtevu i mane
nleka roak, ovu wol nfedan damar
i ongan a ko'u lalean roak, na'uk
wol nmata obin.
Ba Ning sansinir a veka nlobang tamata
ovi wol rangrebat. Ia nfabana
lalawatan afa ini, ti naran tamata
ra rtorung ne, afa ovi notu ra kena.
21 Ba tali arun dawan ra munuk na'a lanit
ivavan a, na tamata rivun veka
rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin
Ia."

Tamata Farisi ra rfalak ne, Yesus nala ngrebat tali Beelzebul

Markus 3:20-30; Lukas 11:14-23

22 Nata tamata ifira rovun brana isa rti
verin Yesus. Brana yai nait sian nleal
ia ma notu ma nkibu ovu nmanu, ba
Yesus naling vatuk nait sian yai tali ia, ma
nangrihi ovu nsirea ewal roak!
23 Tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka
munuk, ma rsifalak afa verin ira ne, "Beta
ne tamata ini Raja Daud ubun te nusin i
lan a Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung
a."
24 Ti ma tamata Farisi ra rarenar vai-
vatul avyai, na rfalak ne, "Tamata ini
naling vatuk nait sian ra tali tamata
ra, tevek nait sian rira dawan a, naran
Beelzebul, nala ngrebat verin Ia."
25 Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra,
ba nfalak verin ira ne, "Wean i rsiduk
nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung
ra rotu rihi, na nuhu dawan yai veka
nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata
ra rsingarahi na'a ahu isa te rahan teta

‡ **12:7 12:7** Hosea 6:6 § **12:10 12:10** Yahudi rira agama ni inukun ra rfalak ne, ira wol bis rkarya na'a amar i ryari ira. Ira rfalak ne, wean i tamata isa notu ma tamata i ni suhut a lolin ewal ia, na ia nkarya roak. * **12:17 12:17** Yesaya 42:1-4

isa, na rira ahu a te rira rahan teta a veka
nama'ar vali.
26 Ba nitdawan ni fareta veka wean
watan inyai. Wean i nitdawan
nsingarahi-sikual ovu ni nait sian ra, na
ni fareta veka nama'ar vali.
27 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait
sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul, na
tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat
tali iki ma raling vatuk nait sian avyai?
Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu
lahir ne, sala mia.
28 Na'uk wean i ala ngrebat tali Ubu
Ni Roh ma aling vatuk nait sian ra tali
tamata ra, na inyai nfaturu ne, Ubu nma
roak ma nfareta tamata ra wean lahir
Raja.
29 Wean i tamata† isa mane nti tamata
ngrebat isa ni rahan ma nbori ni metan
ra, na musti nkeak ia veki, beti nbor nala
ni metan ra tali ni rahan a.
30 Tamata iki watan wol norang Ya'a,
na ia nangal roak Ya'a. Tamata iki watan
wol nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal Ning
karya.
31 Ba ufalak verin mia ne, Ubu veka na'i
vatuk tamata rira salasilan ra, velik ne
rfalak sian Ia. Na'uk tamata iki nfalak
sian Ubu Ni Roh a, na Ubu wol na'i vatuk
roak ni salasilan ra.
32 Tamata iki watan nfalak sian Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, na Ubu veka na'i
vatuk ni salasilan yai. Na'uk wean i
nfalak sian Ubu Ni Roh a, na Ubu wol na'i
vatuk roak ni salasilan ra, na'a amar ini
ovu na'a amar ovi veka rma.
33 Wean i mane mdyav-nala aa vuan ovi
lolin ra, na mdyava na'a aa ovi lolin ra.
Wean i aa ovi wol ihirira ra, na vuarira
ra sian vali. Ita tka'a ne, aa lolin te sian
tali vuan ra.
34 Hoi, mia sian urun mia weabira nifa
isa naran aru, ba wean inba ma fyamalik
afa ovi lolin ra? Vaivatul ra tali sumarbira
ra rfaturu lahir ralabira ra.
35 Tamata lolin ra rfamalik afa lolin ra,
tevek ralarira ra lolin. Na'uk tamata ovi
raktufan ra, veka rotu watan afa ovi sian
ra, tevek ralarira ra rngora lahir ovu afa
ovi sian ra.
36 Ba ufalak verin mia ne, naran amar
i Ubu nma ma nukun lanit ivavan a, na
lokat tamata veka ka'i rvara rira vaivatul
ra munuk, ma rvalat Ia na'a rira vaivatul
vu ra.
37 Ba Ubu veka nukun mia tali bira
vaivatul ra. Wean i fyalak afa ovi lolin ra,
na veka nfadoku ne, wol sala mia. Na'uk
wean i fyalak afa ovi sian ra, na veka
nfadoku vali ne, sala mia."

Ubu veka nukun tamata ovi wol rorang Ia

Markus 8:11-12; Lukas 11:29-32

38 Tamata Farisi boku ovu tamata boku
tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rfalak verin Ia ne, "Tuan Guru,
inamami ma motu mujizat ma nfaturu ne,
Mu ngrebat a tali Ubu."
39 Yesus nfalak verin ira ne, "Tamata ovi
rva'at na'a tuvu ini raktufan urun, ovu
wol rot-orang Ubu Ni vaivatul ra. Ira rera
ma otu faneak‡ i tamata ra wol rot-nala,
na'uk otu watan faneak i wean lan a Ubu
notu roak verin nabi Yunus.
40 Tevek Yunus nana'a ian dawan isa
evun ralan a, ma amar itelu ovan itelu,
wean vali Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini,
veka una'a lanun ralan amar itelu ovan
itelu vali.§
41 Na'ut amar i Ubu veka nma ma
nukun lanit ivavan a, na tamata Niniwe
veka rdiri vali ovu tamata ovi rva'at na'a
tuvu ini ma rta'i nuang ira, tevek tamata
Niniwe avyai rahil roak ma rtalik tali rira
salasilan ra na'ut i Yunus nangrihi verin
ira. Na'uk Ia i nana'a fiang ini Ni dawan
a nlia Yunus! *
42 Na'ut amar i Ubu veka nukun lanit
ivavan a, na ratu i ntali nuhu dawan isa
i raroa ila'a na'a tranan a, veka nma ma
irmunuk tamata ovi rva'at na'a tuvu ini.
Ia veka nfaturu lahir tamata ovi rva'at
na'a tuvu ini rira sala ra. Ratu ini nma ma
nrenar Raja Salomo i ni kaka'a dawan tali

† **12:29 12:29** Yesus nala vaivatul kamkuma isa ewal ma nfamalik tamata ngrebat isa. Yesus nfaturu ne, Ni ngrebat nrahi nitdawan a. ‡ **12:39 12:39** Faneak ihin a ne, afa ovi Ubu a'uk sa'i notu a. Mujizat ra wean vali inyai. § **12:40 12:40** Yesus nala Yunus ni tomu ma nfamalik Ni matmatan i veka nma, ne amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia. * **12:41 12:41** Tamata ovi rtali kota Niniwe na'ut amar ovi rti roak veli. † **12:42 12:42** 1 Raja-Raja 10:1-10. Ratu (vata) yai nfareta nuhu dawan isa na'a tranan naran Syeba. Ia nti Israel ma nrenar Raja Salomo ni kaka'a. Velik ne ratu yai wol Yahudi ia, na'uk inan ma nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Yahudi ovi rafena ma rorang Ubu, na ovi wol Yahudi veka rukun ira.

Ubu. Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni dawan
a nlia Salomo!”†

*Yesus nala vaivatul kamkuma na'a nit-
dawan ni karya a*
Lukas 11:24-26

43 “Wean i nait sian nti talik roak
tamata isa, na nait sian yai veka nlilin
watan na'a wan ovi wol wear na'a ma
ndava wan ma nyari ia, na'uk wol ndav-
nala wan.
44 Ba wean inyai, na nait sian veka ka'i
nfalak ne, ‘Ya'a veka ewal ya'a ma ti una'a
ewal rahan i uti talik roak ia yai!’ Ba nait
sian yai newal ia nti rahan yai ma nsi'ik,
na rbitin roak ma rahan yai nmerat, ovu
rasusan roak ma afakataka munuk rna'a
warira ra.
45 Ba nait sian yai novun nait sian ifitu
i rira sian veran lia ia. Ira rti ma rleal
tamata yai. Ti nata tamata yai ni sian
veran rahi roak lan a. Wean inyai vali
verin tamata ktufan ovi rva'at na'a tuvu
ini.”

Yesus renan ovu warin ra
Markus 3:31-35; Lukas 8:19-21

46 Yesus nangrihi verin tamata rivun
avyai obin, na renan ovu warin ra rma.
Ira inar ma rangrihi ovu Ia, na'uk rdiri
watan murin.
47 Ba tali tamata rivun avyai, na tamata
isa nfalak verin Yesus ne, “Baba, eka ti ma
msi'ik renam a ovu warim ra rdiri watan
murin eri. Ira inar ma rangrihi nulu Oa.”
48 Yesus nfalak verin ia ne, “Ya'a renang
iki te waring aba?”
49 Nata Yesus nfaturu Ni tamata ovi
rorang Ia ma nfalak ne, “Ira ini renang
ovu waring ra!
50 Tevek tamata iki watan not-orang
afa ovi Yamang i nleal lanit ratan, ralan
nfalak a, na Ya'a renang ovu urang a
waring ira.”

13

*Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a
tamata i navuri nabat ra*
Markus 4:1-20; Lukas 8:4-15

1 Amar yai vali, na Yesus nban-talik
rahan yai ma ti ndoku danau Galilea
nelan a.
2 Tamata rivun ila'a rma ma rdir-lilit Ia,
ba nroal ma ndata kumal isa ma ndoku
ralan a. Tamata rivun avyai rdiri watan
ngur ratan.
3 Yesus nala vaivatul kamkuma ra al
nair afa rivun verin ira, ma nfalak ne,
“Amar isa, na tamata va'i isa nti navuri
nabat ra.
4 Na'ut i navuri nabat ra obin, na
boku rleka na'a linga'an ralan, ba manut
nangan ra rma ma ra'an munuk watan.
5 Nabat boku vali rleka na'a vatralan
i lanun kadkedan watan. Wol mnanat,
na nabat ra rarubu lahir, tevek lanun a
masnifit watan.
6 Na'uk ti ma lera ndirlola, na nabat ovi
rarubu roak yai roarira ra rakla munuk
ma rangaran, tevek wol rabwa'ar ma lolin
obin.
7 Nabat boku vali rleka na'a kadkadir
ralan. Kadkadir avyai rmel-yatak irubun
ra, ma irubun ra rmata.
8 Tali nabat avyai, na boku vali rleka
na'a lanun tinemun, ba vuarira. Funu
boku rira vatul ra ratratut sasan, boku
vatvutun nanean ovu vali boku vatvutun
taltelun.
9 Iki arun, na eka nrenar ma lolin!”

Yesus nsiair ovu vaivatul kamkuma ra
Markus 4:10-12; Lukas 8:9-10

10 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma ma
rorat Ia ne, “Notu afakinimi mair tamata
ra ovu vaivatul kamkuma ra?”
11 Yesus nfalak verin ira ne, “Ubu notu
ma fyan-aran afa ovi Ia wol nfavotuk obin
verin tamata ra, na'a i wean inba ma
nfareta tamata ra wean lahir Raja. Na'uk
verin tamata liak ra, na wol rfan-aran afa
avyai.
12 Tevek tamata iki watan inan ma nfan-
aran Ubu Ni Fareta a, na ni kaka'a na'a
Ni fareta veka ntafal ma dawan. Na'uk
tamata iki watan wol inan ma nfan-aran
Ubu Ni Fareta a, velik ne nka'a kadkedan
roak, na Ubu veka nala munuk kaka'a yai
tali ia.
13 Wean inyai bi air ira ovu vaivatul
kamkuma ra, boma rsi'ik afa ovi otu ra,
na'uk wean lahir i wol rarea afa avyai.
Rarenar Ning vaivatul ra, na'uk wean i
wol rarenar ovu wol rfan-aran vali.
14 Ba afa ovi lan nabi Yesaya nfadoku
ra nkena ira. Ia nfalak ne, ‘Ira rarenar,

* **13:14 13:14** Yesaya 6:9

na'uk wol rfan-aran afa ovi rarenar ra.
Ira rsi'ik, na'uk wol rfan-aran afa ovi
rsi'ik ra.*
15 Tevek tamata ovi ralarira ra ras-
motak, ba rsibi arurira ra ovu rkubak
matarira ra,
boma deka rsi'ik ovu matarira ra,
deka rarenar ovu arurira ra,
ovu deka rfan-aran ovu ralarira ra.
Deka rahil ma rtalik tali rira salasilan ra,
ovu deka rdava Ya'a i bis otu ma
lolin ewal ira.'†
16 Na'uk Ubu naflahar roak mia tamata
ovi myorang roak Ya'a, tevek msyi'ik afa
ovi otu ra, ovu vali mryenar afa ovi air ra.
17 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Nabi rivun ovu tamata rivun ovi rira
vava'at ra rmalola inar ma rsi'ik afa ovi
msyi'ik ra, na'uk wol rarea. Ira inar ma
rarenar afa ovi mryenar ra, na'uk wol
rarenar afa avyai."

Yesus nfalyawang vaivatul kamkuma na'a tamata va'i i navuri nabat ra
Markus 4:13-20; Lukas 8:11-15

18 "Eka mryenar ta did tinemun. Mane
ufalyawang vaivatul kamkuma yai na'a
tamata va'i i navuri nabat ra.
19 Nabat ovi rleka na'a linga'an nelan,
ira wearira tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra na'a i wean inba ma Ubu
nfareta tamata ra wean lahir Raja, na'uk
wol rfan-aran ihin a. Ba nitdawan a nma
ma nal-ewal vaivatul avyai tali ralarira
ra.
20 Nabat ovi rleka na'a vatralan, ira
wearira tamata ovi rarenar Ubu Ni vai-
vatul ra, ma rtorung lahir ovu ralarira
lolin.
21 Na'uk ira wearira irubun ovi wol
rabwa'ar, ba wol rtahang ma mnanat. Ba
ti ma rtuan susa te tamata ra rwi-rwa ira,
tevek rorang Ya'a, na rafla talik lahir rira
inorang a.
22 Nabat ovi rleka na'a kadkadir ralan,
ira wearira tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra, na'uk ralarira ra raruan na'a
afa rivun, ma inar ma rira metan rivun.
Ba Ubu Ni vaivatul ra wol wan roak na'a
ralarira ra, ma rira vava'at ra wol vuarira.
23 Nabat ovi rleka na'a lanun tinemun,
ira wearira tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra ma rfan-aran na'a ralarira
ra, ba vuar ma dawan. Ira wearira
gandum ni funu ovi rira vatul ra ratratut
sasan, boku vatvutun nanean, boku vali
vatvutun taltelun."

Vaivatul kamkuma na'a ria-lavurun ovi rna'a gandum ralan

24 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa
vali verin tamata rivun avyai ne, "Ubu
Ni Fareta wean tamata i navuri nabat
gandum ovi lolin ra na'a ni va'i a.
25 Na'uk ti ma tamata ra rtub-lufa
munuk, na tamata i ni sian tamata va'i
yai nti ma navuri yatak lavurun nabat ra
na'a gandum avyai, beti newal ia.
26 Nata ti ma gandum ra rarubu ma
betmane vuarira, na lavurun ra rarubu
vali na'a va'i yai.
27 Tamata sansinir ovi rkarya na'a va'i
yai rma ma rtuan tamata i ni va'i yai
ma rfalak ne, 'Baba, oa muvuri nabat ovi
lolin ra na'a mu va'i a. Wean inbinimi
lavurun avyai rarubu vali?'
28 Ia nfalak verin ira ne, 'Tamata isa i
ni sian ya'a nma ma notu afa yai.'
Ba tamata sansinir avyai rorat ia ne,
'Inam ma amati amvutuk lavurun avyai?'
29 Ia nfalak ne, 'Deka, tevek wean i
byutuk lavurun avyai, na gandum ra veka
ratvutuk vali.
30 Mnyaban watan ma rmel-yatak ira,
nata ti naran amar i tafdiar. Na'ut inyai,
na ki ufalak verin tamata ovi rafdiar ra
ma rasdovuk lan lavurun avyai ma rtenak
ira, beti rasnuri ira, ki rdiar gandum ra
ma rasdovuk na'a ning syahawan a.' "‡

Vaivatul kamkuma ovi rfalyawang ne wean inba ma Ubu Ni Fareta veka nmela
Markus 4:30-34; Lukas 13:18-21

31 Yesus nfamalik ewal vaivatul
kamkuma liak verin ira ne, "Ubu Ni
Fareta wean ini. Tamata isa nala sesawi
ni vatul a, ma nava na'a ni va'i a.
32 Sesawi ni vatul yai ko'u lia munuk tali
afa ovi rira vatul ra munuk, na'uk ti ma
narubu, na dawan lia munuk afa liak ovi
rna'a va'i a. Sesawi nmela wean aa ma
sanan ra dawan, ba manut nangan ra rti
ma rotu rira renga na'a."§

† **13:15 13:15** Yesaya 6:10; Mazmur 119:70 ‡ **13:30 13:30** Vai mala nfalak syahawan ne, *lumbung*. Bisma tfalak vali ne, yahawan. § **13:32 13:32** Ubu Ni Fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk Ni tamata ra veka rtafal ma rivun ila'a.

33 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma
liak isa ewal verin ira ne, “Ubu Ni Fareta
wean ragi. Vata isa nala ragi yai ma
nsileti na'a terigu loyang dawan isa, nata
terigu yai nmela ma dawan.”*
34 Yesus nala vaivatul kamkuma ra ma
nfamalik munuk afa avyai verin tamata
rivun avyai. Ia wol nair ira wean i wol
nala vaivatul kamkuma ra.
35 Ia nsiair wean inyai, boma nfakena
lahir vaivatul ovi lan a nabi isa ntulis
ne, “Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ra
ma ungrihi verin mia. Ya'a ufamalik afa
fanfonak ovi tamata wol rka'a obin, tali
na'ut i Ubu notu lanit ivavan a.”†

Yesus nfalyawang vaivatul kamkuma yai na'a lavurun ovi rna'a gandum ra

36 Nata Yesus nban-talik tamata rivun
avyai ma newal Ia nti rahan ralan. Ni
tamata ovi rorang Ia rma ma rfalak verin
Ia ne, “Baba, eka fwalyawang vaivatul
kamkuma yai na'a lavurun ovi rna'a
va'i.”
37 Yesus nfalak ne, “Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, uvuri nabat lolin avyai.
38 Va'i yai wean lanit ivavan a. Nabat
ovi lolin, inyai tamata ovi Ubu nfareta ira.
Lavurun avyai wean tamata ovi nitdawan
nfareta ira.
39 Tamata i ni sian tamata va'i yai,
nitdawan ia. Ia navuri lavurun vatul
avyai. Amar fadiar yai nfaturu amar
i lanit ivavan veka namwear. Tamata
fadiar avyai, Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan.
40 Ba wean lavurun ovi rasdovuk ma
rasnuri ira na'a yafralan, na wean in-
yai vali na'ut amar i lanit ivavan veka
namwear.
41 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a veka usinir
Ning sansinir ra tali lanit ratan ma rma
lanit ivavan ini. Ira veka rasdovu munuk
tamata ovi rweang tamata ra ma rotu
salasilan ra, ovu vali tamata ovi rotu
afa ovi sian ra, ma rala'ing ira tali Ning
Fareta.
42 Sansinir avyai veka rvatuk ira rti
yafwan kakiwal. Na'a inyai, na veka
rvakar ma dawan ovu nifarira ra rsitutu
ira tevek rfarnuang wawa'uk i dawan a.
43 Na'uk tamata ovi rira vava'at ra
rmalola veka vanar wean lera na'a Ya-
marira Ubila'a, Ni Fareta a. Iki arun, na
eka nrenar ma lolin!”

Vaivatul kamkuma na'a metan ovi roving ira, ovu mutiara ovi fyawan a

44 “Ubu Ni Fareta wean metan ovi
fyawarira ma roving fanfonak ira na'a
va'i isa. Tamata isa nma ma nrea metan
avyai, na noving fanfonak ewal. Ralan
a lolin urun ma nti ma nfedi munuk ni
metan ra ma nfaha va'i yai.
45 Vaivatul kamkuma isa vali nfalak
ne, Ubu Ni Fareta wean vali tamata i
nfedi-nfaha afa ma ndava mutiara ovi
fyawarira ra.
46 Ba ti ma nrea mutiara isa i fyawan
dawan a, na ti ma nfedi ni metan ra
munuk, ma ti nfaha mutiara yai.”

Yesus nala vaivatul kamkuma na'a jaring

47 “Ubu Ni Fareta wean tamata ovi
rfalau jaring na'a danau‡, ma nala ian
rivun.
48 Ti ma jaring nala ma rivun roak, na
raravut jaring rara ngur ratan, ma rdoku
rtakal ian ra. Ira rasdovuk ian ovi lolin ra
na'a ahir ra, na'uk rvatuk watan ian ovi
sian ra.
49 Wean inyai vali na'ut amar i lanit
ivavan veka namwear. Ubu Ni sansinir ra
tali lanit ratan veka rma ma raling tamata
ovi lolin ra tali tamata sian ra.
50 Nata sansinir avyai veka rvatuk
tamata sian ra ma ti rna'a yafwan kaki-
wal. Na'a inyai, na veka rvakar ma
dawan ovu nifarira ra rsitutu ira, tevek
rfarnuang wawa'uk i dawan a.
51 Wean inba? Fyan aran munuk afa
avyai te wahal?”

Ira rvalat ma rfalak ne, “O'u, amfan-
aran.”
52 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata
ovi rair Musa ni inukun ra ovu rorang
roak Ubu Ni Fareta a, na ira wearira
tamata isa i ni rahan. Ia nala metan ovi

* **13:33 13:33** Vai Yunani nfalak ne, terigu *satas* itelu. Ita wol tka'a ne, *satas* isa ihin mnga'un aka. Tafsiran boku rfalak ne, terigu *satas* itelu naran ma tfa'an rahan ralan isa. Boku rfalak ne, *satas* itelu naran ma tfa'an tamata ratut isa teran. Ba terigu *satas* itelu ihin a, terigu loyang dawan isa. Ragi kedan watan notu ma terigu nmela ma dawan. † **13:35 13:35** Mazmur 78:2 ‡ **13:47 13:47** Vai Yunani, *thalassan*, ihin a na'a ayat ini sama ovu Matius 4:13; danau.

ngorva'an ra, ovu mnanat§ ra tali wan i
ba'i nfadoku metan ra na'a."

Tamata ovi rtali Yesus Ni ahu wol rorang Ia
Markus 6:1-6; Lukas 4:16-30

53 Yesus nfamalik munuk vaivatul
kamkuma avyai, beti nban-talik wan yai.
54 Ti ma naran Ni ahu livur a, na Yesus
nair tamata ra na'a rira rahan falurut. Ira
rarenar afa ovi nair ra, ba rtalkaka ma
rfalak ne, "Ia nka'a afa avyai tali inba? Iki
nala ngrebat verin Ia ma not-nala mujizat
ra?
55 Ita tka'a basil ne, Ia yaman a tukan
kayu ia, na renan a naran Maria. Warin
ra nararira Yakobus, Yusuf, Simon ovu
Yudas.
56 Ita tka'a vali ne, itmunuk uran ra! Ba
nala ni kaka'a ovu ngrebat tali inba ma
notu mujizat ra?"
57 Ba rangrova Ia ma rafena ma rorang
Ia. Yesus nfalak verin ira ne, "Tamata
ra ralang nabi isa na'a wan inba watan,
na'uk wol ralang ia na'a ni ahu, ovu
na'a ni rahan teta, ovu ni tiniman ra wol
ralang vali ia."
58 Yesus wol notu mujizat rivun na'a
inyai, tevek wol rorang Ia.

14

Herodes nanari ne, Yesus yai Yohanes i nmata roak a
Markus 6:14-29; Lukas 9:7-9

1 Na'ut inyai, na tamata i ntaha fareta
na'a propinsi Galilea naran Herodes.* Ia
nrenar roak afa ovi Yesus notu ra,
2 ba nfalak verin tamata ovi rkarya
verin ia ne, "Yohanes i nbaptis tamata
ra nva'at ewal roak tali matmatan, ba ni
ngrebat ma not-nala mujizat ra."
3 Herodes nfalak wean inyai, tevek lan
ana, nfareta ma rtaha Yohanes ma rkeak
ia, beti rovun ia ti rfadoku ia na'a bu'i
ralan. Herodes notu wean inyai, tevek
awan a Herodias. Herodes nala roak
warin i Filipus awan a, Herodias, ma
neluk awan.
4 Ba Yohanes nfalak lalawatan verin
Herodes ne, "Wol bisma msifa ovu ia,
tevek motu wean inyai, na mangal roak
Ubu Ni inukun ra!"
5 Velik aba, Herodes inan ma nfedan
Yohanes, na'uk tamata rivun rna'a inyai,
ba nbobar, tevek ira rfalak ne, Yohanes
nabi ia.
6 Na'ut i Herodes ni amar vulan kena,
na ia notu snoba. Herodias yanan vata
nti snoba ralan ma nso'i-nsomar na'a
mangun waharira ralan ra, ma notu ma
Herodes inan urun.
7 Ba Herodes nafwaba lahir verin vata
mnelat yai ne, "Mera afaka watan tali
ya'a, na veka ala verin oa."
8 Vata yai renan a nsinir ia ma nfalak
verin Herodes ne, "Era ma fwadoku
Yohanes i nbaptis tamata ra, ulun a, na'a
binan dawan isa ma mala verin ya'a."
9 Ti ma Herodes nrenar afa yai, na ralan
lalau urun, na'uk nafwaba roak ma ni
mangun ra rarenar. Ba nfareta ni tamata
ra ma rot-orang afa i vata mnelat yai nera
a.
10 Ba nsinir ni suldadu ra rti ma rvangal
Yohanes ulun a.
11 Nata rfadoku ulun a na'a binan
dawan isa, beti rala verin vata mnelat yai,
ma ntaha ti verin renan a.
12 Yohanes ni tamata ovi rorang ia
rarenar ne nmata roak, ba rti ma rala
tbunan a ma ti rfanuba na'a van isa ralan.
Nata ti ma rfamalik verin Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima teran
Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17; Yohanes 6:1-14

13 Ti ma Yesus nrenar ivar ne, Yohanes
nmata roak, na nrata kumal isa ma aksa
Ia nti wan lean vu isa. Na'uk tamata rivun
rarenar ne Yesus nti roak, ba rbana earira
rtali rira ahu ra ma rorang Ia.
14 Yesus nda ma nsuta tali kumal ma
nsi'ik tamata rivun avyai, na nfaturu Ni
silobang verin ira, ba notu ma tamata ovi
rira suhut ra lolin ewal ira.
15 Ya'i laflofan roak, ba Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rma ma rfalak verin Ia ne,
"Wol tamata rleal wan lean vu ini ovu ya'i
laflofan roak. Ba ni lolin a, msinir tamata
rivun avyai ma rti ahu ovi sarseri ra ma
rfaha rira afamtahan."

§ **13:52 13:52** Metan ovi ngorva'an ovu mnanat ra ihin a ne, tamata ra rtorung afa ovi Yesus nair ra ovu vali afa ovi rna'a Musa ni inukun ra ma rair tamata liak ra. * **14:1 14:1** Herodes ini naran Herodes Antipas. Ia yaman a naran Herodes Agung inan ma nfedan Yesus na'ut i kako'u Ia (msi'ik Matius 2:16-18).

16 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata
rivun avyai deka rti. Mia musti fya'an
ira!”
17 Ira rfalak ne, “Ami amtaha watan roti
ilima ovu ian irua.”
18 Ba Yesus nfalak ne, “Mtyaha ian ovu
roti avyai mya ini.”
19 Nata nsinir tamata rivun avyai ma
rdoku ngrova yanat ratarira ra. Yesus
nala roti ilima ovu ian irua yai, beti nta-
data nrata lanit ma nfalak fara weninyai
verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai,
beti nvisul roti ovu ian avyai ma nala
verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti
rsiduk verin tamata rivun avyai.
20 Tamata avyai munuk rafna'an ma
evurira rveda. Rafna'an munuk roak, beti
rasdovuk roti ovu ian teran ra na'a ahir
vutu rahin irua rngora.
21 Tali tamata ovi rafna'an ra, na
rarekan brana ra watan, na ka'a bi rivun
ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra
obin.

Yesus nbana na'a wear ratan
Markus 6:45-52; Yohanes 6:15-21

22 Nata Yesus nsinir lahir Ni tamata ovi
rorang Ia ma ravul kumal yai ma ula ira
rti Danau Galilea ni lihir a. Yesus nfalak
ma tamata rivun avyai rewal a'uk ira.
23 Ia nfalak ma rewal ira, beti nva'al
vuar isa na'a inyai ma naflurut. Ovan
roak, na aksa Ia nana'a watan inyai obin.
24 Kumal i Ni tamata ra ravul yai natlitir
ma nfaroa ngur a, ma ti rna'a roak danau
ni fruan a. Nait dawan a nangal ira ma
saksakan ra rfari kumal yai tia ma watan.
25 Nfada'ing amar, na Yesus nroal ma
nbana na'a wear ratan ma ntuan ira.
26 Ni tamata ra rarea Ia nbana na'a
wear ratan, ba rbobar urun i lahir ma
rafwak ne, “Ya'i yo, ini nitu ngran a!”
27 Yesus nfalak lahir verin ira ne, “Ral-
abira ra deka kako'u, tevek ini Ya'a, ba
deka byobar!”
28 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, “Duila'a,
wean i Oa mna'a urun inyai, na msinir
ya'a ma ubana na'a wear ratan ma uti
wan i mna'a yai.”
29 Ba Yesus nfalak ne, “Mwa ini kikyai!”
Petrus nsuta tali kumal yai ma nbana
roak na'a wear ratan mane ti ntuan Yesus.
30 Na'uk nfarnuang nait dawan a, ba
nbobar urun ma tenan a nsuta lahir wear
ralan. Ia nafwak ne, “Duila'a, mlobang
ya'a!”
31 Ba Yesus nlauk lahir liman a ma
ntaha ia, ma nfalak ne, “Mu inorang
a kako'u obin. Notu afakinimi ralam
raruan na'a Ya'a i?”
32 Ti ma Yesus irua Petrus rarata kumal
yai, na nait ntalik lahir.
33 Ni tamata ra rsangatur ma raraning
Ia na'a kumal ralan yai ma rfalak ne, “Oa
Ubu Yanan urun Oa!”

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira
Markus 6:53-56

34 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
retal roak danau Galilea, ma rda raran
ngur tavun i rfanara ia ne, Genesaret.
35 Tamata ovi rna'a inyai ref nala roak
Yesus, ba ti rfaivar verin ahu ovi rfaseri
wan yai. Ba tamata ra rvara munuk
tamata ovi rira suhut ra rma verin Yesus.
36 Ira rera verin Yesus ma fara rkena
watan Ni ravit blawat wahan a. Ba
tamata ovi rkena Ni ravit blawat a, lolin
munuk ira.

15

Yahudi rira inukun i ntali uburir-nusirira ra
Markus 7:1-13

1 Amar isa, na tamata boku tali Yahudi
rira sidovung isa naran Farisi ovu tamata
boku vali tali Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, rtali Yerusalem rma
ma rtuan Yesus. Ira rorat ne,
2 “Afakinimi Mu tamata ovi rorang Oa
rangal dida adat ovi rtali ubud-nusid ra?
Ira rafna'an, na'uk wol raraming limarira
ra obin.”
3 Yesus nfalak ne, “Afakinimi myangal
vali Musa ni inukun ra ma myorang a'uk
bira adat ovi rtali ububir-nusibira ra?
4 Ubu nfalak ne, ‘Myalang renabir-
yamabira ra.’ Ia nfalak vali ne, ‘Tamata
iki watan nfalak sian renan a te yaman a,
na musti rfedan ia.’*
5 Na'uk mia fyalak ne, tamata iki watan
wean i nfalak verin renan te yaman a
ne, ‘Mane ala afa boku verin mia ma al
ulobang mia, na'uk ala roak verin Ubu.’

* **15:4 15:4** Keluaran 20:12; Ulangan 5:16

6 Ba tamata yai wol nalang roak renan
a ovu yaman a. Wean inyai, na fyaturu
lahir ne, wol fyabana roak Ubu Ni vai-
vatul ra, tevek myorang a'uk bira adat ra.
7 Mia ba'i msyiklabir ma fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak! Afa ovi lan ana,
nabi Yesaya ntulis roak na'a Surat Ralan
a, nfamalik lahir mia.
8 Yesaya nfalak ne,
‘Tamata ovi rfadawang Ya'a ovu rira vai-
vatul ra,
na'uk ralarira ra raroa tali Ya'a.
9 Ira raraning Ya'a, na'uk wol ihin lahir,
tevek afa ovi rair ra wol rtali Ubu, na'uk
rtali watan tamata.’ ”†

Yesus nfamalik afa ovi rfangra tamata ra ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan
Markus 7:14-23

10 Yesus nera ewal tamata rivun avyai
ma nfalak verin ira ne, “Eka mryenar ma
lolin boma fyan-aran.
11 Afa ovi mian ra wol rfangra mia.
Na'uk vaivatul ovi rtali sumarbira ra sa'i
rfangra mia.”‡
12 Ba Yesus Ni tamata ra rma ma rorat
Ia ne, “Baba, Oa wol mka'a ne, afa ovi
fwalak avyai rotu ma tamata Farisi ra
rangrova?”
13-14 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Deka
ralabira raruan na'a tamata avyai! Ira
wean afa ovi Yamang a na'a lanit ratan
wol nfau ra, ma veka ratvutuk watan.
Ira tamata dawan ira ma rban-ulu verin
tamata ra, na'uk ira wearira tamata ovi
matarira ra rkibu. Wean i tamata kibu
isa nfabana tamata kibu liak, na irua veka
rleka rsuta bilaman ralan.”
15 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Baba,
fwalyawang vaivatul kamkuma yai verin
ami.”
16 Yesus nfalak verin ira ne, “Ba mia wol
fyan-aran obin?
17 Wol fyan-aran obin ne, afamtahan
ra rahu tamata sumarn ma nsuta evun
ralan, beti ntimuri vatuk?
18 Na'uk vaivatul ovi rtali tamata
sumarn a ma rti murin, inyai ntali tamata
ralan a, ma sa'i rfangra ia.
19 Tevek afa ovi rtali tamata ralarira
ra, rotu ma tamata ra rfikir a'uk afa ovi
sian ra. Ira rsifedan, rsifa roak, na'uk
rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin
ira, rsifa tia ma watan ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, rbori, rsiklabir ovu
rfalak sian tamata ra.
20 Afa sian avyai rfangra tamata ra,
na'uk wean i mifna'an, na wol mryaming
limabira ra, inyai wol nfangra tamata ra.”

Vata Kanaan isa norang afa ovi Yesus nfalak a
Markus 7:24-30

21 Nata Yesus nban-talik wan yai ma nti
naran wan i nfaseri kota Tirus ovu kota
Sidon.
22 Vata Kanaan isa ntali wan yai nma
ma nafwak ne, “Duila'a, raja Daud ubun a
nusin Oa, fara fwaturu Mu silobang verin
ya'a, tevek nait sian isa nleal yanak vata,
ovu notu ma nleka aleman roak.”§
23 Yesus wol nfalak afakataka verin vata
yai, ba Ni tamata ra rti ma rera verin
Ia ne, “Baba, fara msinir vata ini ma
nti, tevek nban-orang ita ovu nafwak
lalawatan.”
24 Yesus nfalak verin ia ne, “Ubu nsinir
Ya'a ma ulobang a'uk tamata Israel ra,
tevek ira wearira domba ovi wol rka'a
roak ne, duarira na'a inba.”
25 Na'uk vata yai nma ma nsangatur
verin Ia ma nfalak ne, “Duila'a, fara
mlobang ya'a!”
26 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Wol
lolin, wean i tala kasiko'u rira afamtahan
ra ma tvatuk verin yaha ra ma ra'an.”*
27 Vata yai nfalak verin Yesus ne, “Kena
ta Duila'a, na'uk yaha ra ba'i ra'an afam-
tahan mumun ovi rleka na'a duarira rira
meja vavan a.”
28 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Titi, mu
inorang a dawan urun, ba veka nfakena

† **15:9 15:9** Yesaya 29:13 ‡ **15:11 15:11** Yahudi rira adat ra rfalyawang afa ovi rfangra tamata tenarira ra, ma rotu ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan a. § **15:22 15:22** Vata ini wol ntali nuhu Kanaan, tevek Kanaan wol nleal roak. Ubun nusin ra rtali Kanaan, ba Surat Ralan nfalak ne, tamata Kanaan ia, ba wol Yahudi ia. * **15:26 15:26** Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik ne, Ubu nfili tamata Yahudi ra veki, na'uk nlobang tamata ra munuk. Na'a ayat ini, na kasiko'u ra wean tamata Israel ra. Yahudi ra ranggap ne, tamata ovi wol Yahudi ira wean yaha ra. Vata yai wol Yahudi, na'uk Yesus nlobang ia, tevek ni inorang a.

afa i ralam nfalak a." Brian munuk, na vata yai yanan a lolin lahir ia.

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira

29 Yesus nban-talik wan yai ma ti nban-oli danau Galilea nelan a. Ia nrata vuar isa ma ndoku inyai.

30 Tamata rivun ila'a rma ma rtuan Ia na'a inyai. Ira rovun tamata ovi ratlukut ra, tamata ovi limarira te earira ra sian, tamata ovi rkibu ra, tamata ovi rmanu ra ovu vali tamata suhut liak ra. Ira rfadoku tamata avyai na'a Yesus wahan ralan a, ma notu ma lolin munuk ira.

31 Ba tamata rivun avyai rtalkaka, tevek rsi'ik Yesus notu ma lolin ewal tamata ra. Tamata ovi rmanu ra rangrihi nala roak, tamata ovi limarira te earira ra sian lolin roak ira, tamata ovi ratlukut ra rbana nala roak ovu tamata ovi rkibu ra rsirea ewal roak. Ba rir tinemun rfadawang tamata Israel rira Ubu a.

Yesus nfa'an tamata rivun ifa'at
Markus 8:1-10

32 Yesus nera Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, "Ufaturu Ning silobang verin tamata rivun ovi, tevek rorang Ya'a amar itelu roak, ovu wol rira afamtahan ma ra'an. Wol mane usinir ma rewal ira ovu evurira vu, boma deka renweringun na'a linga'an ralan."

33 Ba Yesus Ni tamata ra rfalak verin Ia ne, "Wol tamata na'a wan lean vu ini, ba ki tala afamtahan tali inba ma al tfa'an tamata rivun ovi?"

34 Yesus norat ira ne, "Bira roti ifira?"

Ira rfalak ne, "Roti ifitu ovu ian ko'u ifira watan."

35 Yesus nsinir tamata rivun avyai ma rdoku lanun,

36 beti nala roti ifitu yai ovu ian ra ma naflurut ovu nfalak fara weninyai verin Ubu. Nata nvisul roti ovu ian ra ma nala verin Ni tamata ra, ma rtanang verin tamata rivun avyai.

37 Ira munuk rafna'an ma evurira rveda roak, beti Yesus Ni tamata ra rasdovuk teran ra na'a ahir† ifitu ma rngora.

38 Tali tamata ovi rafna'an, na rarekan brana ra watan rivun ifa'at. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

39 Yesus nsinir tamata rivun avyai ma rewal ira. Nata Ia nrata kumal isa ma nti wan i naran Magadan.

16

Tamata boku tali Yahudi rira sidovung Farisi ovu sidovung Saduki rera ma Yesus notu faneak i tamata ra wol rot-nala
Markus 8:11-13; Lukas 12:54-56

1 Amar isa, na tamata boku tali sidovung Farisi ovu Saduki rma mane rlabir teman Yesus. Ira rera ma notu faneak i tamata ra wol rot-nala ma nfaturu ne, Ubu nsinir urun Ia.

2 Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i lera mane nakduvul, na fyalak ne, 'Ilyan veka lera, tevek lanit a navuli watan.'

3 Wean i varverak obin, na fyalak ne, 'Lanit navuli ovu mutan ra rdiri, ba veka da'ut.' Mia mkya'a ma msyi'ik lanit, na fyalak lahir ne, veka da'ut te wahal, na'uk wol fyan-aran faneak ovi fiang ini Ubu notu ra.

4 Notu afakinimi tamata ktufan ovi rva'at na'a tuvu ini wol rorang Ya'a, na'uk rera ma otu faneak i tamata ra wol rot-nala? Fiang ini wol otu faneak akataka verin ira, na'uk ki ufaturu faneak isa watan verin ira, wean faneak i lan a Ubu notu roak verin nabi Yunus." Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nban-talik ira.*

Yesus nfalak ma Ni tamata ra rsi'ik warira ma lolin na'a sidovung tamata Farisi ovu sidovung tamata Saduki rira afa ovi rair ra
Markus 8:14-21

5 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran danau ni lihir a, na'uk Ni tamata ra rablufang ma rtaha roti. Na'ut inyai, na

6 Yesus nfalak verin ira ne, "Msyi'ik wabira ma lolin. Msyi'ik ma lolin tamata Farisi ovu tamata Saduki rira ragi a!"†

7 Yesus Ni tamata ra wol rfan-aran Ni vaivatul ra, ba ka'i rsifalak afa verin ira

† **15:37 15:37** Tafsiran boku rfalak ne, rpake ahir dawan na'a ayat ini. * **16:4 16:4** Msi'ik catatan kaki na'a Matius 12:39. † **16:6 16:6** Tamata Farisi ovu tamata Saduki ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

ne, “Ia nfalak wean inyai, tevek tablufang
ma tataha roti.”
8 Na'uk Yesus nka'a afa ovi rfalak ra, ba
norat ira ne, “Notu afakinimi msyifalak
afa na'a i wol mtyaha roti i? Mia bira
inorang a ko'u da'in!
9 Mia wol fyan-aran obin! Wol ming-
nanang amar i uvisul roti ilima ma ufa'an
tamata rivun ilima? Miblufang vali ne,
misdovuk teran ra na'a ahir ifira?
10 Wean inba vali na'a amar i uvisul
roti ifitu ma ufa'an tamata rivun ifa'at a?
Misdovuk teran ra na'a ahir ifira?
11 Notu afakinimi wol fyan-aran obin
ne, wol ufamalik na'a roti! Msyi'ik ma
lolin tamata Farisi ovu tamata Saduki rira
ragi a.”
12 Ba Ni tamata ra beti rfan-aran ne,
Yesus wol nfamalik ragi i tamata ra ba'i
rfadoku na'a roti. Ia nfamalik wean inyai,
boma rsi'ik warira ma lolin na'a Farisi
ovu Saduki rira afa ovi rair ra.

Petrus nfamalik Yesus ne, Raja i ntevut dida salasilan ra
Markus 8:27-30; Lukas 9:18-21

13 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti
wan ovi sarseri ovu kota Kaisarea Filipi.
Ia nana'a inyai, na norat ira ne, “Tamata
ra rfalak ne, Tamata Yanan yai, iki ia?”
14 Ira rfalak ne, “Tamata boku rfalak
ne, Oa ini Yohanes i nbaptis tamata ra.
Boku rfalak ne, Oa ini nabi Elia. Boku vali
rfalak ne, Oa ini nabi Yeremia, te nabi liak
isa vali.”
15 Ba norat ewal ira ne, “Na'uk mia
fyikir ne, Ya'a ini iki?”
16 Simon Petrus nfalak ne, “Oa ini Raja
i mtevut mami salasilan ra, ovu Ubu i
nva'at a, Yanan Oa.”
17 Yesus nfalak verin ia ne, “Ubu nafla-
har oa, Simon i yamam verin Yunus,
tevek tamata ra wol rfavotuk afa ini verin
oa, na'uk tali Yamang i na'a lanit ratan a.
18 Ufalak vali verin oa ne, naram a
Petrus, ihin a vatminan. Ya'a veka ufadiri
Ning sidovung tamata ovi rorang Ya'a
na'a vatminan ini ratan a. Matmatan ni
ngrebat wol nfalek-nala ira.
19 Ya'a wean ala kusi tali Ubu Ni Fareta
ma ufadoku na'a limam ralan a, boma
wean i fwalak teri afaka watan na'a lanit
ivavan a, na Ubu nfalak teri vali na'a lanit
ratan. Wean i mtorung afaka watan na'a
lanit ivavan a, na Ubu veka ntorung vali
na'a lanit ratan.”
20 Nata nfalak teri ma deka rfamalik
verin tamata ra ne, Ia Raja i ntevut rira
salasilan ra.

Yesus nfamalik Ni matmatan a
Markus 8:31—9:1; Lukas 9:22-27

21 Tali amar yai vali, na Yesus
nfalyawang verin Ni tamata ovi rorang
Ia ne, afaka veka nkena Ia. Ia nfamalik
verin ira ne, musti nti Yerusalem ma
dawan Yahudi ra, Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu vali Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni inukun ra veka
rotu sian Ia tia ma watan. Ira vali veka
rfedan Ia, na'uk amar itelu nelak, na Ubu
veka nfava'at ewal Ia.
22 Ba Petrus novun Ia ma rdir-aling ira,
beti ntabu Ia nfalak ne, “Duila'a, deka
fwalak wean inyai! Era verin Ubu, boma
afa yai deka nkena Oa.”
23 Na'uk Yesus ndir-tamuri Petrus, beti
nfalak verin ia ne, “Nitdawan, muti vatuk
oa tali ini! Oa mangal Ya'a ma deka ot-
orang Ubu Ni banbanan verin Ya'a. Afa
ovi fwikir ra wol rtali Ubu, na'uk rtali
watan tamata ra.”

Tamata ovi rorang Yesus musti rtorung ma rtuan susa

24 Nata, Yesus nfalak verin Ni tamata ra
ne, “Tamata iki inan ma norang Ya'a, na
ia musti nalak tenan a ovu nvara ni aa
walwalur ma norang a'uk Ya'a.
25 Tamata iki watan inan ma ntahang
teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a, na ia
wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk tamata
iki nablufang ni vava'at a tevek norang
Ya'a, na veka ni vava'at kakiwal.
26 Wean i tamata isa nasdovu munuk
metan ovi rna'a lanit ivavan a, na'uk wol
ni vava'at kakiwal, na ihin aka? Ia ki nala
aka ma al nkati vava'at kakiwal yai? Wol
nala akataka lahir!
27 Ba myorang a'uk Ya'a ovu ralabira
urun, tevek Ning amar veka nma ma Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a veka uma ewal, ovu
Yamang Ni ngrebat i nfitik nyadat a, ovu
vali Ni sansinir ra tali lanit ratan rovu
vali Ya'a. Na'ut amar yai, na veka ukun
tamata ra munuk ma inovan ovu afa ovi
rotu ra.
28 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tali bir tinemun na'a wan ini, na tamata
boku wol rmata obin, na'ut inyai na ira

veka rsi'ik lahir Ya'a Tamata Yanan Ya'a veka uma ma ufareta wean lahir Raja."

17

Yesus nangrihi nulu Musa irua Elia
Markus 9:2-13; Lukas 9:28-36

1 Amar inean nelak roak, na Yesus novun Petrus, Yakobus irua warin a Yohanes, ma rva'al vuar karatat isa, ma aksa ira watan na'a inyai.
2 Ira rsi'ik, na Yesus felan a naling roak Ia. Wahan a vanan ma wean lera, ovu vali afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat.
3 Brian munuk, na rsi'ik Musa irua Elia rvotuk ma rangrihi nulu Yesus.
4 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, "Duila'a, lolin urun ma tna'a wan ini. Ni lolin a amfadiri befak itelu, ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin Elia."
5 Petrus nangrihi obin, na brian munuk mutan isa vanan urun ma nkum-teri irtelu. Ira rarenar vai isa ntali mutan ralan yai ne, "Ini Yanak i ulobang urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin urun, ba mryenar afa ovi nfalak ra!"
6 Yesus Ni tamata avyai rarenar vai yai, na rbobar urun ma rleka lahir rsuta lanun ma rtub-fangofak ira.
7 Yesus nma ma nkena ira, beti nfalak ne, "Deka byobar, ba mdyiri kikyai!"
8 Ba rvanung waharira ra ma rsi'ik, na wol tamata roak na'a inyai. Yesus a'uk sa'i nana'a inyai.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat na'a Elia

9 Nata rsuta tali vuar ma rna'a rira banbanan obin, na Yesus nsurak ira ne, "Deka fyamalik afa i mryea inlangin yai verin tamata ra veki. Mnyaban ma Ubu nfava'at ewal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a tali matmatan, beti fyamalik."
10 Ira rorat Ia ne, "Notu afakinimi Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rfalak ne Elia nma ula ia, beti Raja i ntevut dida salasilan ra nma?"
11 Yesus nfalak ne, "Kena, Elia nma ula ia, boma nasusan afakataka munuk.
12 Na'uk ufalak verin mia ne, Elia nma roak, na'uk tamata ra wol rka'a ia ma rotu tia ma watan ia. Wean inyai vali verin Ya'a Tamata Yanan Ya'a ini, veka utuan sian rivun ma tamata ra veka rwi-rwa Ya'a."
13 Na'ut inyai beti Yesus Ni tamata ra rka'a ne, Yesus nfamalik Yohanes i nbaptis tamata ra. Yohanes wean nabi Elia.

Yesus nala'ing vatuk nait sian tali kasiko'u brana isa
Markus 9:14-29; Lukas 9:37-43

14 Yesus ovu Ni tamata itelu yai rsuta tali vuar yai ma rtuan tamata rivun. Tali tamata rivun avyai, na brana isa nma ma nsangatur na'a Yesus wahan ralan a ma nfalak ne,
15 "Duila'a, fara fwaturu Mu silobang a verin yanak brana. Ia ni suhut manut ma notu ma wean i nfoar, ba nawar ma dawan ia, ovu ba'i nleka na'a yafralan ovu vali na'a wear.
16 Ya'a ovun roak ia uma verin Mu tamata ovi rorang Oa, na'uk wol rot-nala ma lolin ia."
17 Yesus ntabu ira ma nfalak ne, "Wean inba mia? Wol bira inorang lahir ovu wol myorang afa ovi kena ra. Amar ifira vali ma udoku ovu mia ma utahang nal ralang ovu mia, tamata ovi wol bira inorang a? Myovun kasiko'u yai mya ini!"
18 Ba Yesus nfareta nait sian i nleal kasiko'u yai ma nti talik ia. Nait sian yai nti talik lahir ia, ma lolin ewal ia.
19 Afa yai nlia roak, beti Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik wan yai ma aksa ira watan, ma rorat Ia ne, "Afakinimi ami wol amaling nala nait sian yai?"
20 Yesus nfalak verin ira ne, "Wol myot-nala, tevek bira inorang a kako'u da'in. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ba wean i bira inorang a veran sesawi ni vatul watan, na bisma fyalak ma vuar yai nti wan liak, na vuar yai veka nti lahir, ba bis myot-nala afaka watan. [
21 Na'uk linga'an isa watan ma mila'ing vatuk nala nait sian i felan wean inyai. Musti miflurut verin Ubu ovu mtyolat.]"*

Yesus nfamalik ewal Ni matmatan a
Markus 9:30-32; Lukas 9:43-45

* **17:21 17:21** Naskah mnanat boku wol rira ayat ini.

22 Amar isa, na Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia rasdovu ira na'a Galilea, ma
nfalak verin ira ne, “Tamata ra veka rala
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, verin tamata
ra,
23 ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu
nelak, na Ubu veka nfava'at ewal Ya'a.”
Rarenar afa i Yesus nfalak yai, na ralarira
ra lalau urun.

Yesus nbahir kulu verin Yahudi rira rahan dawan falurut

24 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
raran ahu Kapernaum. Amar isa, na
tamata ovi ba'i rera babahir kulu verin
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, ti ma
rtuan Petrus ma rorat ia ne, “Mu guru
nbahir kulu verin dida Rahan Dawan
Falurut, te wahal?”†
25 Petrus nfalak ne, “Ia nbahir kulu
yai!” Nata nti rahan i Yesus nleal a mane
norat afa yai tali Ia. Wol norat Yesus obin,
na Yesus norat lan roak ia ne, “Simon,
munovak aka na'a afa ini: raja ovi rna'a
lanit ivavan rfareta tamata aba ma rbahir
kulu? Rera tali rira tamata ra, te tali
tamata dakan ra?”
26 Petrus nfalak ne, “Tali tamata dakan
ra.”
Yesus nfalak ne, “Ba wean inyai, na raja
rira tamata ra deka rbahir kulu.
27 Na'uk totu ma ralarira deka sian ita,
ba mtaha mu snar a ma ti mdava ian na'a
danau. Mngal ian i bwing lan a, vavan
a, na veka mrea kubang isa.‡ Kubang yai
naran ma tbahir kulu, ba mala ma bwahir
kulu verin itrua.”

18

Tamata iki ni dawan nlia munuk na'a Ubu Ni Fareta?
Markus 9:33-37; Lukas 9:46-48

1 Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rma ma rtuan Ia, ma rorat ne,
“Na'a Ubu Ni Fareta, na iki ni dawan a
nlia munuk?”
2 Yesus nera kasiko'u isa ma ndiri wa-
harira ralan ra,
3 ma nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun! Wean i wol
myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra,
ovu fyakabava tenabira ra wean kasiko'u
ini, na mia veka wol ti mnya'a Ubu Ni
Fareta a.
4 Tamata iki watan nfakabava tenan a
wean kasiko'u ini, na ia veka dawan lia
munuk tamata ovi rna'a Ubu Ni Fareta a.
5 Tamata iki watan nalang kasiko'u ra
wean kasiko'u ini tevek narang a, na ia
nalang roak Ya'a.
6 Na'uk tamata iki watan notu ma
kasiko'u i norang Ya'a nleka ma notu
salasilan, na Ubu veka nukun ia. Ni lolin
a, rkeak vatu dawan isa na'a relan a, ma
rfanebar ia na'a tahat ralan.”

Afa ovi rweang tamata ra ma rotu salasilan
Markus 9:42-48; Lukas 17:1-2

7 “Ya'i yo! Veka sian urun i lahir, tevek
afa ovi rna'a lanit ivavan ini veka rotu
ma tamata ra rira salasilan. Ita tka'a roak
ne, afa sian avyai rotu ma tamata ra rira
salasilan rna'a watan, na'uk sian urun
verin tamata ovi rotu ma tamata liak ra
rotu salasilan.
8 Ba wean i limabira te eabira ra rotu
ma myotu salasilan, na myetal vatuk
watan ira. Ni lolin a, limabira lihir te
eabira lihir watan, na'uk bira vava'at
kakiwal ovu Ubu. Sian urun i lahir
wean limabira ovu eabira ratnemu, na'uk
rvatuk mia ma mnya'a yafwan kakiwal.
9 Wean i matabira lihir notu ma myotu
salasilan, na mkyivul vatuk watan ia. Ni
lolin a, matabira lihir watan, na'uk bira
vava'at kakiwal ovu Ubu. Sian urun ia
lahir ma matabira irua, na'uk rvatuk mia
ma mnya'a yafwan kakiwal.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a domba i wol nleal a
Lukas 15:3-7

10 “Msyi'ik wabira ma lolin, boma
deka minovak ne, kasiko'u ovi wearira
kasiko'u ini wol fyawarira. Mingnanang,
tevek ufalak verin mia ne, Ubu Ni sansinir
ra tali lanit ratan rsi'ik ma lolin kasiko'u
avyai, ovu rdiri lalawatan Yamang i na'a
lanit ratan wahan ralan a. [

† **17:24 17:24** Lokat varat, na brana Yahudi ovi rira tuvu varat vutrua nrata musti rbahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Babahir kulu ini veran rira kadi na'a amar irua. ‡ **17:27 17:27** Kubang perak isa na'a vai Yunani naran *stater*, fyawan veran rira kubang perak ko'u naran *dirham*, ifa'at. *Stater* isa naran ma tamata irua rbahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut.

11 Tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma
lanit ivavan ini ma udava tamata ovi
rfaroa ira tali Ubu, ma usikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.]*
12 Mia minovak aka na'a vaivatul
kamkuma ini? Tamata isa ni domba ratut
isa, na'uk isa nban-sala ma wol nleal
roak. Domba duan yai veka nti talik ni
domba vutsi rahin isi yai ma rna'a vuar
ni dadudur watan, ma ti ndava domba i
nban-sala yai.
13 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Ti ma ndav-nala roak ia, na inan urun i
lahir, nlia tali domba vutsi rahin isi ovi
wol rban-sala.
14 Ba Yamadida i na'a lanit ratan wean
vali inyai. Ia wol inan ma kasiko'u isa vali
tali kasiko'u avyai rban-sala ma veka wol
rleal."

Wean inba ma tfakena terad a valid ovi rorang Yesus, na'uk rotu salasilan verin ita

15 "Wean i teram-valim tamata inorang
isa notu salasilan verin oa, na muti ma
fwalyawang verin ia na'a ni sala, na'uk
mirua watan ma deka tamata liak rka'a.
Wean i nrenar mu snurak a, na nfaturu
roak ne, mirua ralabira lolin ewal roak.
16 Na'uk wean i wol nrenar oa, na
movun tamata isa te irua ewal ma msurak
ewal ia, ma rarenar afa ovi fwalak ra.
Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Wean i
mane rmangadu tamata, na tamata irua
te itelu musti rna'a inyai vali ma rarenar
afa ovi rfalak ra.'†
17 Wean i nafena ma nrenar obin,
na fwamalik ni sala yai verin sidovung
tamata ovi rorang Ya'a. Wean i nafena
vali ma nrenar ira, na deka myotu kida
ovu ia, wean tamata ovi ba'i rera babahir
kulu ra te tamata liak ovi wol rka'a Ubu.
18 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Afa ovi fwalak teri na'a lanit ivavan ini,
Ubu veka nfalak teri vali na'a lanit ratan.
Wean i mtorung afaka watan na'a lanit
ivavan ini, na Ubu veka ntorung vali na'a
lanit ratan.
19 Ufalak ewal verin mia ne, wean i
tamata irua tali mia na'a lanit ivavan ini
mian vai isa ma myera afaka watan tali
Yamang a na'a lanit ratan, na Ia veka
nvalat bira falurut a.
20 Tevek na'a inba watan, wean i tamata
inorang irua te itelu rasdovu ira, na Ya'a
una'a vali inyai."

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nafena ma nabun tamata

21 Petrus nma ma nfalak verin Yesus ne,
"Duila'a, veka abun nala fafira salasilan
ovi terang a valing isa notu verin ya'a?
Abun nala fafitu?"
22 Yesus nfalak verin ia ne, "Wol fafitu
watan. Oa musti mabun salasilan ovi
tamata ra rotu verin oa, ti naran favutfitu,
fafitu.
23 Ufamalik afa yai tevek Ubu Ni Fareta
a wean raja isa i mane nsi'ik ne, ni tamata
ovi rkarya verin ia rira utan ifira verin ia.
24 Ti ma nrekan utan avyai, na rovun
vali ni tamata isa nma verin ia. Tamata
yai ni utan dawan urun i lahir, talenta
rivun vutu a.‡
25 Tamata yai wol nbahir nala ni utan
yai, ba raja yai nfareta ni tamata ra ma
rfedi ia ovu awan a yanan ra ovu vali ni
metan ra munuk ma nbahir ni utan yai.
26 Ba tamata yai nsuta ma nsangatur
verin ia ma nfalak ne, 'Baba, fara mnaban
kedan veki, ma ki ubahir munuk ning
utan a.'
27 Nata raja yai nfaturu ni silobang
verin ia, ma nfatalik ia ovu na'i vatuk
tamata yai ni utan.
28 Na'uk ti ma nban-talik raja yai, na
ntuan tamata isa i nkarya vali verin raja
yai. Tamata yai nutang roak ni kubang
a, na'uk ko'u watan, dinar ratut isa. Ia
ntaha ngurus tamata yai relan a, beti
nfalak ne, 'Bwahir kikyai mu utan verin
ya'a!'§
29 Ba tamata yai nsangatur verin ia ma
nfalak ne, 'Baba, fara mnaban kedan a,
ma ki ubahir munuk ning utan.'
30 Na'uk nafena ma na'i vatuk tamata
yai ni utan, ba nala ia ma ti ra'abu'i ia, ti
naran i nbahir munuk ni utan a.
31 Ti ma tamata liak ovi rkarya verin
raja yai rsi'ik afa i tamata yai notu, na

* **18:11 18:11** Naskah mnanat boku wol rira ayat ini. † **18:16 18:16** Ulangan 19:15 ‡ **18:24 18:24** Kubang *talenta* isa watan wean tamata isa ni kadi na'a varat vutu rahin ilima. § **18:28 18:28** Vai Yunani nfalak ne, tamata ini ner-teri kubang *dinar* ratut isa. *Dinar* isa watan veran tamata isa ni kadi na'a amar isa.

ralarira lalau urun. Ba ti rfamalik afa yai
verin raja.
32 Nata raja yai nsinir ma ti rera tamata
yai ma nfalak ne, ‘Oa muktufan urun! A'i
vatuk munuk roak mu utan a, tevek mera
lablobang verin ya'a.
33 Notu afakinimi wol mlobang tamata
i nkarya ovu oa, wean i ulobang roak oa
yai?’
34 Raja nangrova urun, ba nfalak ma
rtaha ia ti verin tamata ovi ba'i rwi-rwa
tamata ra, ti naran i nbahir munuk ni
utan a.
35 Ba Yamang a na'a lanit ratan veka
notu vali wean inyai verin lokat tamata,
wean i wol ralabira urun ma myabun
salasilan ovi terabir-valibira ra rotu verin
mia.”

19

Yesus nsurak tamata ovi awarira roak ma deka rsitalik
Markus 10:1-12

1 Yesus nair munuk na'a afa avyai, na
ntali propinsi Galilea nti propinsi Yudea
ma nana'a oar Yordan ni lihir a.
2 Na'a inyai na, tamata rivun rma ma
rorang Ia, ovu notu ma ovi rira suhut ra
lolin ewal ira.
3 Tamata Farisi boku rma ma rlabir
teman Yesus. Ira rorat Ia ne, “Na'a dida
inukun ra, na brana ra bisma rtalik tia ma
watan awarira te wahal?”
4 Yesus nfalak ne, “Mia wol byas Ubu
Ni vaivatul ra? Tali na'ut i Ubu notu lanit
ivavan a, na Ia notu roak brana ovu vata.*
5 Ubu Ni vaivatul a nfalak ne, ‘Wean
inyai, bi brana veka nsuta talik renan ovu
yaman a, ma irua awan a rleal isa. Vata
irua brana ralarira isa ma ikisa watan
ira.’†
6 Ba irua ikisa watan roak. Wean inyai,
bi Ubu notu roak ma irua rleal isa, ba
tamata ra wol bis rotu ma rsitalik.”
7 Tamata Farisi avyai rorat Yesus ne,
“Ba wean inyai, na afakinimi Musa nfalak
ma wean i brana isa mane ntalik awan
a, na nasusan ni surat sitalik ma nfasuka
ia?”
8 Yesus nfalak verin ira ne, “Musa
ntorung ma mtyalik awabira ra, tevek
ralabira ra rangrebat da'in. Tali lalan
ana, Ubu wol ntorung ma msyitalik.
9 Ufalak verin mia ne, brana iki watan
ntalik awan a ma nsifa ewal ovu vata liak,
na ia naflidan‡ roak. Na'uk wean i awan
a ntuba ovu brana liak, beti bisma ntalik
awan a.”
10 Nata Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rfalak ne, “Ba wean i brana mane nsifa
ovu ntuan angangal wean inyai, na ni
lolin a deka nsifa lahir.”
11 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata
boku watan rtahang nala afa i fyalak
yai. Na'uk Ubu nala ngrebat verin tamata
boku ma rtorung ma wol rsifa.
12 Tamata boku wol rsifa, tevek tali
amar i rarali ira, na ira wearira watan
inyai.§ Tamata boku wol rsifa, tevek
tamata ra rotu ma ira wearira inyai. Boku
vali tali watan ira ma rfili ma wol rsifa,
tevek ranovak ma rkarya verin Ubu na'a
Ni Fareta a. Iki nfan-aran Ning vaivatul
ra, na ni lolin a not-orang.”

Yesus naflahar kasiko'u ra
Markus 10:13-16; Lukas 18:15-17

13 Tamata ra rovun yanarira ra rma
verin Yesus, ma nfadoku liman a na'a ira
ovu naflurut verin ira, na'uk Ni tamata
ovi rorang Ia rangrova tamata avyai.
14 Yesus nfalak verin ira ne, “Msyi'ik
watan ma kasiko'u avyai rma ma rtuan
Ya'a. Deka myotu teri ira, tevek tamata
ovi wearira avyai, ira veka warira vali
ovu Ubu na'a Ni Fareta a.”
15 Nata Yesus nfadoku liman a na'a
kasiko'u avyai ma naflahar ira, beti nban-
talik wan yai.

Wean inba ma dida vava'at kakiwal
Markus 10:17-27; Lukas 18:18-27

16 Amar isa, na brana isa nma ma norat
Yesus ne, “Tuan Guru, ya'a musti otu afa
lolin aka, boma ning vava'at kakiwal?”
17 Yesus nfalak verin ia ne, “Afakinimi
morat Ya'a na'a afa i lolin a? Ubu a'uk
sa'i lolin Ia. Wean i inam ma mu vava'at
kakiwal, na mot-orang Ubu Ni inukun ra.”

* **19:4 19:4** Kejadian 1:27 † **19:5 19:5** Kejadian 2:24 ‡ **19:9 19:9** Vaivatul ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. § **19:12 19:12** Ayat ini ihin a ne, brana boku tali amar i rarali ira, na wean i rfahil roak ira. Brana boku vali, wol bisma rsifa, tevek rfahil roak ira.

18 Ba brana yai norat ewal ne, “Inukun inba?”
Yesus nfalak verin ia ne, “Deka msifedan, wean i msifa roak, na deka mtuba ovu tamata i wol awam verin ia, deka bwori, ovu vali deka mdiri fareta waharira ralan ra ma msiklabir na'a afa ovi fwalak ra na'a tamata liak.
19 Malang renam ovu yamam a, ovu vali mlobang tamata ra munuk, wean watan i mlobang tenam a.”*
20 Varverun yai nfalak ne, “Baba, ya'a ot-orang munuk roak afa avyai, ba afaka wahal obin?”
21 Yesus nfalak verin ia ne, “Wean i inam ma mu vava'at a nmalola, na muti ma fwedi munuk mu metan ra, ma mtanang kubang avyai verin tamata kasian ra. Motu wean inyai, na veka mu metan na'a lanit ratan, beti mwa ma morang Ya'a.”
22 Ti ma nrenar afa i Yesus nfalak yai, na newal ia ovu ralan lalau, tevek ni metan a rivun.
23 Nata Yesus nfalak verin Ni tamata ra ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Susa buas ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja!
24 Ufalak fasa ewal ne, susa dalang ma unta nuruk nala nti dirin ni bilahin a, na'uk susa lia inyai vali verin tamata ka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja!”
25 Ti ma Ni tamata ra rarenar afa ovi nfalak ra, na rtalkaka lahir ma rfalak ne, “Ba wean inyai, na iki veka ni vava'at kakiwal?”
26 Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, “Tamata ra wol rot-nala lahir afa yai, na'uk Ubu bis not-nala munuk akataka.”
27 Ba Petrus nfalak ne, “Ami amban-talik roak mami afakataka munuk ma amorang Oa, ba ami veka enamami aka?”
28 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ti naran amar i Ubu veka notu ma akataka ngorva'an munuk, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini veka udoku wang i nfitik nyadat a ma ufareta. Na'ut inyai, na mia tamata ovi myorang roak Ya'a, lokat mia veka mdyoku vali na'a wan vutu rahin irua ma fyareta. Na'a wan avyai vali, na mia veka fyaleka inukun verin Israel ni arun dawan vutu rahin irua.†
29 Tamata iki watan nban-talik a'an a warin ra, renan ovu yaman a, yanan ra ovu uran ra, ni rahan teta te ni va'i ra, tevek norang Ya'a, na tamata yai enan a veka ntafal ma faratratut, ovu vali veka ni vava'at kakiwal.
30 Na'uk tamata rivun ovi fiang ini dawan ira ma rban-ulu verin tamata ra, ira veka rban-muri watan. Tamata ovi ko'u watan ira fiang ini ma rban-muri, ira veka dawan ira ma rban-ulu verin tamata ra.”

20

Vaivatul kamkuma na'a tamata ovi rkarya na'a va'i anggur

1 Yesus nfalak ne, “Na'ut i Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na Ni Fareta yai wean vaivatul kamkuma ini: Va'i duan isa nbatar varverak sumatan, ma ti ndava tamata ma rkarya na'a ni va'i anggur a.
2 Va'i duan yai na'an vai isa ovu tamata ovi ndav-nala roak ira ma nbahir kubang dinar isa na'a amar isa, tevek fyawan i wean ini ba'i rala na'a amar isa. Ba nsinir ira ma ti rkarya na'a ni va'i anggur.
3 Ka'a bi jam sembilan varverak, na ia nti wan i rfedi-rfaha afa na'a ma nsi'ik tamata liak boku vali. Tamata avyai wol rira karya, ma rdiri watan.
4 Ba nfalak verin ira ne, ‘Miti ma mk-yarya na'a ning va'i anggur a, ki ubahir bira kadi ra ma inovan ovu bira karya.’ Ba rti ni va'i a.
5 Lera ndirlola roak, na nti ewal ma ndava tamata. Jam tiga lerasian sian, na notu vali wean inyai.
6 Ti ma jam lima lera sian roak, na nti ewal inyai ma ntuan tamata ovi rdiri watan. Ia nfalak verin ira ne, ‘Notu afakinimi mdyiri watan ma wol mkyarya na'a amar lolan ini?’
7 Ira rfalak verin ia ne, ‘Wol tamata rera ami ma amkarya.’ Ba nfalak verin ira ne, ‘Miti ma mkyarya na'a ning va'i anggur a.’

* **19:19 19:19** Ulangan 5:16 † **19:28 19:28** Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai veka rdoku vali na'a wan vutu rahin irua, ihin a ne, rdoku *takhta* vutu rahin irua.

8 Lervava roak, na va'i duan yai nfalak
verin ni tamata i nfili ma nfareta ovi
rkarya ra ne, ‘Mera tamata rkarya ra ma
bwahir rira kadi ra. Bwahir lan verin
tamata ovi rban-muri ra, beti ovi ula ira.’
9 Ba tamata ovi rkarya tali jam lima
lersian yai rma, ma nbahir rira kadi ra
na'a amar isa. Lokat ira rira kadi kubang
dinar isa.
10 Nata tamata ovi rkarya tali varverak
yai rma. Ia nbahir ira kubang dinar isa
vali. Tamata avyai ranovak ne, rira kadi
veka nlia dinar isa, na'uk rira kadi ra
wean watan ovi rban-muri ra.
11 Ba rala rira kadi ra, na rafngamu'ur
watan verin va'i duan yai.
12 Ira rfalak ne, ‘Tamata ovi rban-
muri lalean rkarya jam isa watan, na'uk
bwahir ma wean watan ami! Velik ne ami
amkarya amar lolan lahir, ma lera ntunu
ami!’
13 Va'i duan yai nfalak verin tamata isa
tali rir tinemun ne, ‘Kida, ya'a wol ulabir
oa. Ita ta'an vai isa roak ma ubahir oa,
kubang dinar isa na'a amar isa.
14 Ya'a mane ubahir tamata ovi rban-
muri lalean rira kadi ra ma wean watan
mu kadi a. Ba mala mu kadi a ma mewal
oa.
15 Tali watan ralang a ma otu wean
inyai, tevek ya'a ning kubang avyai. Oa
betane ralam sian ya'a, tevek ralang lolin
ma ala verin ira wean i ala verin oa.’ ”
16 Nata Yesus nfalyawang vaivatul
kamkuma yai ihin a verin Ni tamata ra ne,
“Wean vali inyai verin tamata ovi fiang
ini rban-muri, ira veka rban-ulu. Tamata
ovi fiang ini rban-ulu, ira veka rban-muri
watan.”*

Yesus nangrihi nala fatelu roak na'a Ni matmatan a
Markus 10:32-34; Lukas 18:31-34

17 Na'ut i Yesus nti Yerusalem, ma na'a
linga'an ralan obin, na nera Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang Ia yai, ma rti
nelan kedan a ma nfalak verin ira ne,
18 “Fiang ini mane tati Yerusalem, na
tamata ra veka rala Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a ini, verin dawan mela falurut ra ovu
dawan ovi rair Musa ni inukun ra. Ira
veka rukun Ya'a ma umata.
19 Ira veka rala Ya'a verin tamata ovi
wol Yahudi ra. Tamata avyai veka
rlabir waweang Ya'a ovu rira vaivatul
ra, rasveva Ya'a, beti rbaku Ya'a na'a aa
walwalur. Na'uk ti ma amar itelu nelak,
na Ubu veka nfava'at ewal Ya'a.”

Tfakabava tenadida ra ma tlobang vali tamata liak ra
Markus 10:35-45

20 Nata Zebedeus awan a ovu yanan ra,
rma ma rtuan Yesus.† Zebedeus awan a
nsoak ma nsangatur verin Yesus, mane
nera afa tali Ia.
21 Ba Yesus norat ia ne, “Inam ma otu
afaka verin oa?” Vata yai nfalak verin
Yesus ne, “Era ma mtorung ne, veka
mala yanak ra ma isa ndoku Mu lihir
mela ovu isa ndoku vali Mu lihir balit a,
ma mimunuk fyareta tamata ra na'a Mu
Fareta a.”
22 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Mia
wol mkya'a afa i myera tali Ya'a. Mtya-
hang nala ma rotu sian mia wean i veka
rotu sian Ya'a?”
Ira rfalak ne, “O'u. Amtahang nala
watan.”
23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Fyalak
kena urun, tevek ira veka rotu sian mia
wean i veka rotu sian Ya'a. Na'uk Ya'a wol
bisma ufadoku ne, iki ndoku Ning lihir
mela ovu balit a. Ning lihir mela ovu Ning
lihir balit a. Yamang a'uk sa'i nfadoku ne,
tamata aba veka rdoku ovu Ya'a.”
24 Nata Yesus Ni tamata vutu rarenar
afa ovi rira kida irua yai rfalak ra, ba
rangrova ira.
25 Ba Yesus nera ira munuk ma nfalak
ne, “Mia mkya'a roak ne, tamata fareta
ra ovu tamata dawan ovi wol Yahudi ira
rfareta rira tamata ra ovu limarira tma'an
ma rta'i ira.
26 Na'uk mia deka weabira tamata
avyai. Tamata iki inan ma ni dawan
nlia tamata ra, na ia musti neluk tamata
sansinir verin mia.
27 Iki inan ma nlia munuk mia, na ia
musti neluk tamata sansinir verin mia.
28 Wean vali inyai verin Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a. Ya'a wol uma ma usinir

* **20:16 20:16** Vaivatul kamkuma ini ihin a ne, tamata ovi rorang lan Ubu, ovu tamata ovi beti rorang Ubu, irmunuk veka rira vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin a. † **20:20 20:20** Zebedeus yanan ra nararira Yakobus ovu Yohanes.

tamata ra ma rlobang Ya'a. Na'uk uma
ma ulobang tamata ra ovu umata al
ukvanak tamata rivun tali rira salasilan
ra."

Yesus notu ma tamata kibu irua rsirea ewal
Markus 10:46-52; Lukas 18:35-43

29 Na'ut i Yesus ovu Ni tamata ovi ro-
rang Ia rban-talik kota Yerikho, na tamata
rivun rorang vali ira.
30 Na'a linga'an nelan, na tamata kibu
irua rdoku. Ira rarenar ne, Yesus nahu
inyai, ba rafwak ne, "Yesus, Oa ubum a
nusim Raja Daud, ba fara fwaturu Mu
silobang verin ami!"
31 Tamata rivun rtabu ira ma deka
vairira. Na'uk rtafal ma rafwak ila'a
ne, "Oa ubum-nusim Raja Daud, ba fara
fwaturu Mu silobang verin ami!"
32 Nata Yesus ndir-teri ma nera tamata
kibu irua yai ma norat ira ne, "Inabira ma
otu aka verin mia?"
33 Ira rfalak ne, "Duila'a, fara ne
mlobang ami ma motu ma amsirea ewal!"
34 Yesus nfaturu Ni silobang verin ira,
ba nkena matarira ra, na rsirea lahir. Ba
rdiri ma rorang Yesus.

21

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira ra lolin urun
Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanes 12:12-19

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
ti rfaseri Yerusalem, ma raran roak ahu
Betfage i nana'a vuar Zaitun. Ba Yesus
nsinir tamata irua tali Ni tamata ovi
rorang Ia ma rti ula ira.
2 Ia nfalak verin ira ne, "Miti ahu i na'a
ulu eri. Na'a ineri, na mia veka mtyuan
lahir keledai vata i rkeak siebang watan
ia ovu yanan a. Mryuvat ni kakeak a ma
fyabana ira mya verin Ya'a.
3 Wean i tamata isa ntabu mia, na fyalak
verin ia ne, 'Duila'a nperlu keledai yai,'
na npake munuk, beti rtaha lahir rma."
4 Rotu wean inyai, boma nfakena lahir
vaivatul ovi nabi isa ntulis roak a. Ia
ntulis ne,
5 "Fyalak verin tamata ovi rna'a Sion ne,*
'Msyi'ik kikyai, bira raja nma.
Ia nfakabava tenan a,
ma rata ndoku watan keledai isa i wol
ka'i dawan ia obin.' "
6 Ba Yesus Ni tamata irua yai rti ma rot-
orang afa ovi nfalak ra.
7 Tamata irua yai rovun keledai vata
yai ovu yanan a rti verin Yesus, ma rala
rira ravit blawat ra ma al raraang tetarira
ratan ra, beti Yesus rata ndoku keledai
ko'u yai.
8 Tamata rivun ovi rna'a inyai rvelar
rira ravit a blawat ra na'a linga'an ralan.
Boku retal aa sanan tutul ra ma relir na'a
linga'an ralan.†
9 Tamata rivun rban-orang Yesus, boku
rbana ula ira ovu boku vali rban-muri,
ovu rafwak ne, "Mya ma traning Raja
Daud ubun a nusin a! Ubu naflahar Ia
i nma ovu Duila'a naran a. Ubu nana'a
wan i karatat lia munuk a, ba traning Ia!"‡
10 Na'ut i Yesus ti naran Yerusalem, na
tamata ovi rna'a kota ralan yai vairira
dawan. Ira rorat ne, "Ini tamata iki?"
11 Ba tamata rivun ovi rban-orang Yesus
yai rfalak ne, "Ini Yesus i nabi Ia, ntali ahu
Nazaret na'a propinsi Galilea."

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Markus 11:15-19; Lukas 19:45-48; Yohanes 2:13-22

12 Nata Yesus nati Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean a, ma nala'ing
vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a in-
yai. Ia nir-nar tamata ovi rsikati kubang
rira meja ra, ovu vali dakdokwan ovi
tamata ra rdoku ma ala rfedi modarlaka.§
13 Ia nfalak verin tamata avyai ne,
"Surat Ralan nfalak wean ini, 'Ning rahan
a neluk rahan falurut ma tamata raflurut

* **21:5 21:5** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **21:8 21:8** Tamata Yahudi rotu wean inyai ma al nfaturu ne, ralang urun Yesus. ‡ **21:9 21:9** Mazmur 118:25-26 § **21:12 21:12** Tamata ra rtali nuhu liak, ovu rtali Yahudi warira ra rma Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. Rahan Dawan Falurut ni kubang khusus na'a ma tamata ra rpake na'a inyai watan. Tamata ra musti rtaha kubang yai ma al rfaha afwatan, ma rala verin Yahudi rira mela falurut ra ma rasnuri. Ira rbahir kulu vali verin Rahan Dawan Falurut. * **21:13 21:13** Yesaya 56:7; Yeremia 7:11

na'a, na'uk mia myotu ma neluk wan ma
tamata barborin ra rna'a.' "*

14 Ba tamata ovi rkibu ra ovu tamata ovi
ratlukut ra, rma rtuan Yesus na'a Rahan
Dawan Falurut a, ma notu ma lolin ewal
ira.
15 Na'uk Yahudi rira dawan mela falu-
rut ra ovu dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rangrova. Ira rangrova, tevek
rsi'ik mujizat ovi Yesus notu ra, ovu vali
kasiko'u ra rafwak na'a Rahan Dawan
Falurut ni lean a ne, "Mya ma traning
Yesus, Raja Daud ubun-nusin a!" Ba
ralarira sian urun.
16 Nata rfalak verin Yesus ne, "Oa mre-
nar afa ovi kasiko'u ra rfalak te wahal?"

Yesus nfalak ne, "O'u, Ya'a urenar roak,
na'uk wean inba ovu mia? Mia wol byas
obin na'a Surat Ralan ne, tali kasiko'u
ra ovu kasiko'u yanat ovi rsusu obin, na
veka rfadawang Ia?"

17 Nata Yesus nban-talik ira na'a kota
Yerusalem ma nti ahu Betania, ma Ni
ovan na'a inyai.

Yesus near nfasoba aa isa naran ara, ovu nair tamata ra na'a rira inorang verin Ubu

Markus 11:12-14,20-24

18 Ni ilyan varverak a, na Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rewal ira rti kota
Yerusalem, na Yesus nfarnuang Ni balafar
roak.
19 Yesus nsi'ik na'a linga'an nelan, na
nrea aa ara isa. Ba nbana nti inyai, na'uk
wol nrea vuan isa vali, tevek aa ara yai
roan lalawatan. Ba Yesus nfalak verin aa
ara yai ne, "Tali amar ini, na wol vuam
roak nata ti mungaran watan." Brian
munuk, na aa ara yai nangaran lahir.

20 Yesus Ni tamata ra rsi'ik afa yai, na
rtalkaka. Ba rorat Ia ne, "Afakinimi brian
munuk, na aa ara yai nangaran lahir i?"

21 Yesus nfalak ne, "Afa i ufalak verin
mia ini, kena urun! Wean i myorang
Ya'a ovu ralabira wol raruan, na mia
bisma myot-nala vali afa i otu verin aa
ara yai. Wol wean inyai watan, na'uk
bisma fyalak verin vuar isa ne, 'Mlaun
talik wam a kikyai, ma roal mtuba tahat
ralan', na veka wean urun inyai.

22 Myorang urun Ubu ma miflurut verin
Ia, ma myera afaka watan tali Ia, na veka
nala verin mia."

Dawan Yahudi ra rorat Yesus ne Ni ngrebat ntali inba

Markus 11:27-33; Lukas 20:1-8

23 Nata Yesus nati nsiair na'a Rahan
Dawan Falurut ralan a. Na'ut i nsiair, na
Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
rira dawan ra rma ma rtuan Ia na'a inyai,
ba rorat Ia ne, "Oa mu ngrebat aka ma al
motu afa ovi? Iki nala ngrebat yai verin
Oa?"
24 Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a mane
orat mia na'a afa isa, ba byalat Ya'a veki,
beti ufalak vali verin mia ne iki nala
ngrebat ini verin Ya'a ma otu afa ovi.
25 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngre-
bat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan, te tali
tamata?"

Ira rsifalak afa verin ira ne, "Wean i
tfalak ne, 'Yohanes ni ngrebat ntali lanit
ratan,' na Ia veka nfalak verin ita ne,
'Notu afakinimi wol myorang ia?'
26 Na'uk wean i tfalak ne, 'Ngrebat tali
tamata,' na tbobar tamata rivun veka
rotu sian ita, tevek ranovak ne, Yohanes
yai nabi ia."
27 Ba rfalak verin Yesus ne, "Ami wol
amka'a."

Yesus nfalak vali verin ira ne, "Ba wean
inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali verin
mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa
avyai."

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a brana isa ovu yanan a brana irua

28 "Mia minovak aka na'a vaivatul
kamkuma ini? Tamata isa yanan a brana
irua. Amar isa, na ia nti ma nfalak verin
yanan iya'an a ne, 'Baba, amar ini muti
ma mkarya na'a va'i anggur.'
29 Yanan iya'an yai nfalak ne, 'Bapa,
ya'a ufena uti.' Na'uk nfikir ewal, ba nti
nkarya na'a va'i anggur yai.
30 Tamata yai nti ma nfalak vali verin
yanan iwarin a ne, 'Baba, amar ini muti
ma mkarya na'a va'i anggur.'

Yanan iwarin yai nfalak ne, 'O'u ta
bapa.' Na'uk ia wol nti ma nkarya.
31 Ba tali yanan a brana irua yai, na iki
not-orang afa i yaman a nfalak a?"

Ira rfalak ne, "Yanan iya'an."

Ba Yesus nfalak verin dawan Yahudi avyai ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi ba'i rera babahir kulu, ovu vatlean ra, veka ula ira ma ti rna'a Ubu Ni Fareta, beti mia.
32 Tevek Yohanes nma ma nair mia ma nfaturu banbanan ovi kena ra verin mia, na'uk wol myorang ia. Na'uk tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu vatlean ra, sa'i rorang ia. Mia mryenar ovu msyi'ik ne, ira rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, na'uk wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra ma myorang vaivatul ovi Yohanes nfalak a.”

Yesus nfalak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra
Markus 12:1-12; Lukas 20:9-19

33 “Eka mryenar vaivatul kamkuma isa ewal. Tamata isa notu va'i anggur na'a ni lanun a. Ia notu ngean ma nlilit ni va'i a, ovu nkear wan isa ma al raramat anggur vuan ra na'a.† Ia nfadiri sari isa felan a wean farwan ma rata rdoku al rwanar ni va'i a. Notu munuk wean inyai, na nala verin tamata va'i ra, ma rasusan ni va'i yai, ma ki rsiduk anggur boku verin ia. Nata nban-talik ni ahu ma nti wan raroa.‡
34 Ba ti ma naran amar i rfufu anggur vuan ra, na va'i duan nsinir ni tamata sansinir boku ti ma rala ni wahat tali tamata ovi rwanar ni va'i a.
35 Na'uk tamata sansinir avyai rati raran va'i anggur yai, na tamata ovi rwanar va'i yai rtaha lahir ira. Ira rvaval isa, rfedan isa ovu vali rteva isa.
36 Ba va'i duan nsinir ni tamata sansinir liak boku vali ma rti ewal, na'uk ira rivun rahi tamata sansinir ovi rti ula roak ira. Na'uk tamata ovi rwanar va'i yai rotu sian vali ira, wean sansinir ovi rti lan roak a.
37 Ti nata va'i duan a nanovak ne, ‘Tamata avyai veka ralang yanan brana a, ba nsinir yanan a ma nati vali.’
38 Na'uk ti ma tamata ovi rwanar va'i yai rarea va'i duan yanan brana yai, na rsifalak afa verin ira ne, ‘Tamata ini va'i duan yanan a brana a, ba mya ma tfedan ia, boma tala va'i ini verin ita.’
39 Ba rtaha yanan yai ma ti rvatuk ia na'a va'i yai murin a, beti rfedan ia.”
40 Yesus norat dawan Yahudi ra ne, “Ba wean i va'i duan a nma, na veka notu afaka verin tamata ovi rwanar ni va'i a?”
41 Ira rfalak verin Yesus ne, “Ia veka nma ma nfedan tamata ktufan avyai. Ia nala ni va'i a verin tamata liak ma rwanar, boma naran ni amar i rfufu anggur ra, na rala vali ni wahat a verin ia.”
42 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia wol byas obin Ubu Ni vaivatul ovi na'a Surat Ralan? Vaivatul avyai wean ini:§ Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan a. Afa i Duila'a notu lolin urun, ovu notu ma tamata ra rtalkaka.*
43 Ba ufalak verin mia ne, Ubu veka notu ma wol wabira roak na'a Ni Fareta a, na'uk veka nala tamata ovi rot-orang afa ovi ralan a nfalak ra ma notu ma rna'a Ni Fareta a. [
44 Tamata iki watan wol norang Ubu, na ia wean tamata i nleka nsuta vatu yai ratan a ma nablewar lahir. Wean i vatu yai nleka ma nta'i tamata isa, na tamata yai veka manminan lahir ia.”]
45 Ti ma Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata Farisi ra rarenar vaivatul kamkuma yai, na ira rfan-aran lahir, tevek vaivatul avyai Yesus nala al nta'ing ira.
46 Ba ira rdava linga'an mane rtaha Yesus, na'uk rbobar, tevek tamata rivun rorang ne, Yesus yai nabi Ia.

22

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena
Lukas 14:15-24

1 Yesus nal-ewal vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne,
2 “Ubu Ni Fareta ralan wean raja isa i mane notu snobsifa verin yanan brana a.

† **21:33 21:33** Tamata Yahudi ba'i renu anggur i rotu tali anggur vuan ra. Ira raramat anggur vuan ra ovu earira ra na'a wan i ba'i raramat anggur na'a. ‡ **21:33 21:33** Vaivatul kamkuma ini wean afa ovi nabi Yesaya ntulis na'a Kitab Yesaya 5:1-2. Na'a Yesaya, na va'i anggur yai nfaturu tamata Yahudi, ovu va'i duan a nfaturu Ubu.
§ **21:42 21:42** Mazmur 118:22 * **21:42 21:42** Vatu i rfamalik na'a ayat ini nfaturu Yesus Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra.

3 Ia nsinir ni tamata sansinir ra ma
ti rera tamata ovi nasweang roak ira
ma rma snobsifa yai, na'uk tamata avyai
rafena rma.
4 Ia nsinir ni tamata sansinir liak boku
vali ma nfalak verin ira ne, ‘Fyalak verin
tamata ovi usweang roak ira yai ne,
tasusan munuk roak afamtahan ra, ovu
tfedan roak afwatan ra, wean sapi brana,
ovu sapi yanat ovi rfa'an ma dawan roak
ira. Fyalak vali verin ira ne, afa avyai
ramtahan munuk roak, ba rma kikyai
snobsifa ini.’
5 Na'uk tamata ovi rasweang ira yai wol
rkamlabir ma rti snobsifa yai. Boku rti
rira va'i ra, na boku vali rti ma rasusan
rira karya liak ra.
6 Boku vali rtaha tamata sansinir ovi
raja nsinir ira yai ma rwi-rwa ira, ovu
rfedan ira.
7 Ti ma raja nrenar afa avyai, na nan-
grova urun, ba nsinir ni suldadu ra ma
ti rfedan munuk tamata ovi rfedan ni
sansinir ra, ovu rasnuri rira kota.
8 Nata nfalak verin ni tamata sansinir
liak boku vali ne, ‘Tasusan munuk roak
ma totu snobsifa, na'uk tamata ovi
tasweang roak ira, wol inovan ma rma
snoba ini.
9 Ba miti linga'an dawan ra ma mis-
weang tamata iki watan na'a ineri, ma
fyalak ma rma snobsifa ini.’
10 Tamata sansinir avyai rti ma rasdovu
munuk tamata ovi rtuan ira na'a linga'an
ra, ba ti nata wan i rotu snobsifa na'a yai
nngora lahir. Tali tamata ovi rasweang
ira yai, na boku rmarkai, na'uk boku vali
raktufan.
11 Nata raja yai nti snobsifa ralan ma
ntuan ni mangun avyai, na nsi'ik tamata
isa ni kadaravit wol inovan ma nma
snobsifa yai.
12 Ba nfalak verin ia ne, ‘Kida, notu
afakinimi mwa ini, na meluk kadaravit i
wol inovan na'a snoba i?’ Tamata yai wol
vain.
13 Raja nfalak verin ni tamata ra ne,
‘Mkyeak tamata yai ean ovu liman a ma
ti byatuk ia na'a deda fafyat ralan. Na'a
inyai, na tamata ra rvakar ovu nifarira
ra rsitutu watan ira, tevek rfarnuang
wawa'uk i dawan a.’ ”
14 Yesus nfamalik munuk roak vaivatul
kamkuma yai, beti nfalak ne, “Ubu nera
tamata rivun, na'uk nfili ifira watan.”

Tamata Farisi ovu Herodes ni tamata ra rorat Yesus ne, kena ma rbahir kulu verin Kaisar te wahal

Markus 12:13-17; Lukas 20:20-26

15 Tamata boku tali sidovung Farisi
rti ma rfamalik ne, wean inba ma ran-
grihi waweang Yesus, ma al rdava mane
rfaleka Ia na'a Ni vaivatul ra.
16 Ba rsinir rira tamata boku, ovu boku
vali tali ovi rorang Herodes ma ti rorat
Yesus ne, “Tuan Guru, ami amka'a ne, afa
ovi fwalak ra kena lalawatan, ovu vali Oa
msiair ovu ni malolan a wean Ubu ralan
nfalak a. Oa wol bwobar tamata, tevek
wol fwili tamata ovu wol mdava waham
ralan.
17 Amera verin Oa ma eka fwalak verin
ami ne, dida agama nfalak ne, kena ma
tbahir kulu verin Kaisar te wahal?”
18 Yesus nka'a rira siweang ra, ba nfalak
verin ira ne, “Hoi, mia ba'i msyiklabir ma
fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak. Notu
afakinimi mane mlyabir teman Ya'a i?
19 Eka fyaturu kubang i ba'i myala ma al
byahir kulu a ma usi'ik.” Ba rala kubang
dinar isa ma nsi'ik.*
20 Ba norat ira ne, “Tamata iki walun
ovu naran a na'a kubang ini?”
21 Ira rfalak ne, “Kaisar walun ovu
naran a.”
Yesus nfalak verin ira ne, “Myala verin
Kaisar afa ovi ia nia ra, ovu vali myala
verin Ubu afa ovi Ubu Nia ra.”
22 Yesus nfalak wean inyai, na rtalkaka
lahir, ba rban-talik Ia.

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki ni tamata ra rma ma rorat waweang Yesus ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal te wahal

Markus 12:18-27; Lukas 20:27-40

23 Amar yai vali, na tamata boku tali
sidovung Saduki rma ma rorat afa tali
Yesus. Ira wol rorang ne, tamata mat-
matan ra veka rva'at ewal, ba rorat Ia ne,
24 “Tuan Guru, Musa nfalak ne, ‘Wean
i brana isa nmata ma teran a'uk awan a,

* **22:19 22:19** Rotu kubang *dinar* tali perak, ovu rpake ma rbahir kulu. *Dinar* isa fyawan sama ovu tamata biasa ni kadi na'a amar isa.

na'uk wol yanarira, na brana yai a'an te
warin nal-ewal varu yai ma neluk awan,
ma fara ia i nmata roak yai veka duan
yanan boku.'
25 Lan ana, brana ifitu iya'an iwarin ira.
Iya'an nsifa roak, na'uk wol yanan obin,
na nmata. Ia warin nsifa ewal ovu varu
yai.
26 Na'uk wol yanar obin, na brana yai
nmata. Ba varu yai nsifa ewal ovu warin
isa vali. Wean inyai lalawatan, nata ti
naran iwarin tutul a.
27 Brana ifitu yai rmata munuk, beti
vata yai nmata vali.
28 Ba wean inyai, na ti naran amar i
tamata matmatan ra rva'at ewal, na iki
veka awan mnga'un vata yai, tevek brana
ifitu yai awar munuk roak ia?"
29 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia sala
ma dawan mia, tevek wol fyan-aran Surat
Ralan a, ovu wol mkya'a Ubu Ni ngrebat
a!
30 Na'ut i tamata ovi rmata roak rva'at
ewal, na ira veka wol rsifa roak, ba rva'at
wean Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan.
31 Mia wol byas obin na'a Ubu Ni vai-
vatul ovi rfamalik na'a tamata ovi rmata
roak, na'uk veka rva'at ewal a? Ubu
nfalak verin mia na'a Ni Surat Ralan ne,
32 'Ya'a ini Ubu i Abraham, Ishak ovu
Yakub ba'i raraning a.' Matmatan ra wol
raraning Ubu, na'uk tamata ovi rva'at ra
sa'i raraning Ia."†
33 Ti ma tamata rivun avyai rarenar afa
ovi Yesus nair ra, na rtalkaka lahir.

Tamata Farisi rorat Yesus ne, na'a Musa ni inukun ra, na inbi nlia munuk?
Markus 1:28-34; Lukas 10:25-28

34 Ti ma tamata Farisi rarenar ne, Yesus
nangrihi ma tamata Saduki ra wol rvalat
nala roak Ia, na Farisi avyai rasdovu ewal
ira.
35 Tali rir tinemun, na dawan Yahudi
isa i nair Musa ni inukun ra mane nlabir
teman Yesus. Ia norat Yesus ne,
36 "Tuan Guru, inukun bi nlia munuk
tali Musa ni inukun ra?"
37 Yesus nfalak verin ia ne, " 'Oa musti
mlobang‡ Duila'a, mu Ubu i mraning Ia a,
ovu ralam urun. Mala munuk mu vava'at
verin Ia, ovu mala munuk mu kaka'a al
mlobang Ia.'§
38 Inyai inukun i nlia munuk tali inukun
ra. Inukun ini ula lalean ia, beti inukun
liak ra.
39 Inukun isa vali i norang i ula lalean
yai wean ini, 'Oa musti mlobang vali
tamata liak ra, wean watan i mlobang
tenam a.'
40 Musa ni inukun ra munuk ovu afa ovi
nabi rair ra, raklo'i a'uk na'a inukun irua
ini."

Yesus norat tamata Farisi na'a Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra
Markus 12:35-37; Lukas 20:41-44

41 Tamata Farisi avyai rasdovu ira obin,
na Yesus norat ira ne,
42 "Mia minovak aka na'a Kristus, Raja
i veka ntevut bira salasilan ra? Ia ubun
nusin verin iki?"
Ira rfalak ne, "Raja Daud ubun-nusin
Ia."
43 Ba Yesus norat ewal ira ne, "Wean i
afa i fyalak yai kena, na notu afakinimi
Ubu Ni Roh nfalak verin Daud ma nfalak
ne, ni Duila'a verin Ia. Daud nfalak ne,
44 'Ubu nfalak verin ning Duila'a* ne:
Mdoku Ning lihir mela a,
ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa
rsoak nulu Oa.'
45 Ba wean i Daud nera Kristus ne, 'Ning
Duila'a,' na wean inba ma ubun-nusin
vali Ia?"
46 Wol tamata isa vali nvalat nala Ia.
Ba tali amar yai, na wol tamata isa vali
nabrahi ma norat afa tali Yesus.

23

Yesus nair tamata ra ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ra ovu tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi, rira afa ovi rotu ra
Markus 1:38-40; Lukas 11:37-52; 20:45-47

1 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ovu tamata rivun vali ne,
2 "Tamata Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra ovu Yahudi ovi rtali
sidovung Farisi, ira rfalyawang Musa ni

† **22:32 22:32** Yesus Ni maksud ne, tamata ovi raraning Ubu wean Abraham, Ishak ovu Yakub, velik rmata roak, na'uk rva'at ovu Ubu. Msi'ik Keluaran 3:6 ‡ **22:37 22:37** ***Mlobang Duila'a*** ihin a na'a vai Mala ne, *mengasihi Tuhan.* § **22:37 22:37** Ulangan 6:5 * **22:44 22:44** Daud nfalak ne, ***Ning Duila'a***, ihin a ne, Raja i ntevut dida salasilan ra.

inukun ra, tevek rka'a ma lolin afa ovi
Musa ntulis.
3 Ba myot-orang munuk afa ovi rair
verin mia, na'uk deka myot-orang afa ovi
rotu ra. Ira rira vava'at ra wol kena ovu
afa ovi rair ra.
4 Ira rala varvara aleman verin tamata
ra tali afa ovi rair ra, na'uk ira wol rlauk
limarira ra al rlobang tamata ra, ma rot-
nala afa ovi rair ra.
5 Ira rtulis vaivatul boku tali Surat
Ralan a ma rkeak na'a ulurira te na'a
limarira ra. Ira roru ravit blawat i ni
wahan nsoli lanun a. Ira rotu munuk afa
avyai na'a tamata rivun waharira ralan
ra, boma tamata ra rsi'ik ma rfadawang
ira.
6 Ira inar ma rdoku wan ovi tamata
ra ba'i ralang ira na'a snoba ra ovu na'a
rahan falurut ra.
7 Ira inar vali ma tamata ra ralang ira,
ma rala salam verin ira na'a wan i rfedi-
rfaha afa na'a, ovu inar ma tamata ra rera
ira ne, 'Tuan guru.'
8 Na'uk mia deka inabira ma tamata ra
rfadawang mia ma rera mia ne, 'Tuan
guru.' Tevek Tuan Guru mnga'un isa
watan, ovu vali bir tinemun weabira isa
watan.
9 Mia deka fyadawang tamata ovi rna'a
lanit ivavan ini ma fyalak ne, 'Bapa,'
tevek Yamadida ikisa watan na'a lanit
ratan.
10 Mia deka inabira vali ma tamata ra
rfalak mia ne, tamata dawan mia, tevek
Ya'a Raja i utevut bira salasilan ra, ovu
Ya'a sa'i uban-ulu verin mia.
11 Ba tamata i ni dawan a nlia tamata ra
munuk na'a bira sidovung a, na ia musti
neluk tamata sansinir verin mia.
12 Tevek tamata iki watan nfakaratat
tenan a, na Ubu veka nfakabava ia. Na'uk
tamata iki watan nfakabava tenan a, na
Ubu veka nfakaratat ia."

Yesus nfasala tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, tevek rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak

Markus 12:40; Lukas 11:39-42,44,52; 20:47

13 "Mia dawan Yahudi ovi myair Musa
ni inukun ra ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir verin mia!
Mia ba'i fyalak afa isa, na'uk myotu afa
liak! Ba afa ovi myair verin tamata ra wol
kena ovu Ubu Ni vaivatul ra, tevek fyalak
teri tamata ra ma deka ti rna'a Ni Fareta a.
Mia wol wabira na'a Ubu Ni Fareta a, ovu
vali myotu teri tamata ovi mane ti rna'a
Ni Fareta. [
14 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni
inukun ra ovu ovi mtyali sidovung Farisi,
veka sian urun i lahir verin mia! Mia
ba'i fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia mingrihi ma mlyabir tia ma watan
varu ra ma myala rira metan ra, ti naran
i myala rira rahan ra. Bira falurut ra
blawat urun, ma al mtyeri afa sian ovi
myotu ra. Na'uk Ubu veka nukun mia ovu
inukun i aleman urun, ma nlia tamata
liak ra!]
15 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni
inukun ra ovu ovi mtyali sidovung Farisi,
veka sian urun i lahir verin mia! Mia
ba'i fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia myobal te bya'al vuar ra ala mdyava
tamata liak i mane norang bira inukun ra.
Tamata yai norang roak mia, ba myotu
sian roak tamata yai ma ni salasilan nlia
nala farua mia. Ba ia veka nti urun
yafwan kakiwal wean vali mia.
16 Mia Yahudi ovi byan-ulu verin tamata
ra, veka sian urun i lahir verin mia! Mia
weabira tamata kibu ovi rfaturu linga'an
verin tamata liak ra. Myair tamata ra
ne, wean i tamata iki watan nala Rahan
Dawan Falurut naran a al nafwaba, na
inyai wol ihin akataka. Na'uk tamata iki
watan nala masa i na'a Rahan Dawan
Falurut ma al nafwaba, na ia musti nfak-
ena ni tnorung a.
17 Ya'i yo! Mia tamata ovi mkyibu ovu
byoda ra. Mia mkya'a roak ne, Rahan
Dawan Falurut fyawan lia munuk masa
ovi rna'a ralan a. Rahan Dawan Falurut
ka'i notu ma masa yai nmerat urun ovu
fyawan.
18 Mia fyalak vali ne, tamata iki watan
nala wan i ba'i rasnuri rira korban ra na'a
ma al nafwaba, na wol ihin akataka, tevek
wol nfakena ni tnorung a. Na'uk tamata
iki watan nfalak ne, afa ovi nfadoku roak

* **23:18 23:18** Wan i ba'i rasnuri tamata ra rira korban ra na'a, vai Mala nfalak ne, *mezbah*. Yahudi rira mela falurut ra ba'i rasnuri afwatan ovu afamtahan boku, wean gandum, na'a wan yai.

na'a wan yai ma al nafwaba, na ia musti
nfakena ni tnorung a.*
19 Hoi! Matabira ra betane rkibu urun
roak! Mia mkya'a roak ne wan i ba'i
rasnuri rira korban ra na'a yai, fyawan
lia korban i rasnuri roak a. Tevek wan
i rasnuri rira korban ra na'a yai nmerat
urun, ba rira korban ra rmerat urun vali.
20 Wean i tamata isa nala wan i rasnuri
rira korban ra na'a yai ma ala nafwaba,
na ia nafwaba vali verin afa ovi rna'a wan
i ba'i rasnuri rira korban ra na'a yai ratan
a.
21 Wean i tamata isa nala Rahan Dawan
Falurut al nafwaba, na ia nafwaba roak
ovu Rahan Dawan Falurut yai naran a
ovu Ubu i nleal inyai.
22 Wean i tamata isa nala lanit ratan al
nafwaba, na ia nafwaba roak ovu wan
i Ubu ndoku ma nfareta, ovu vali Ubu i
ndoku wan yai.

23 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa
ni inukun ra ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir verin mia!
Mia ba'i fyalak afa isa, na'uk myotu afa
liak! Mia myala persen vutu tali bira va'i
bumbu ra, nararira selasih, adas manis
ovu jintan verin Ubu, na'uk wol myot-
orang inukun ovi rbana ula lalean ra na'a
Musa ni inukun ra. Inukun avyai wean
ini: Myotu afa ovi kena ra verin tamata
ra munuk ovu fyaturu bira silobang verin
tamata liak, ovu vali myot-orang munuk
afa ovi Ubu nfalak roak verin mia. Myot-
orang inukun ovi ula lalean avyai, ovu
vali deka miblufang ma myotu vali afa
liak ovi Ubu nfareta roak.
24 Mia Yahudi ovi byan-ulu verin tamata
ra, weabira tamata kibu ovi rfaturu
linga'an verin tamata liak ra! Myaling
vatuk afwatan ko'u wean barboras tali
wear i myenu a, na'uk afwatan dawan i
naran unta mtyelas watan!†

25 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni
inukun ra ovu ovi mtyali sidovung Farisi,
veka sian urun i lahir verin mia! Mia
ba'i fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak!
Mia mryaming bira moko ovu bira binan
muririra ra ma rmerat, na'uk ralarira ra
ngra-ngrodi obin. Mia vali ralabira ra
ngra-ngrodi wean inyai, ba inabira ma
myala tamata liak rira metan ra, ovu
fyikir a'uk tenabira ra.
26 Hoi Farisi averi, matabira rkibu!
Fyamerat lan ralabira ra veki, boma bira
afa ovi myotu ovu fyalak ra veka lolin
vali. Inyai wean mryaming bira moko
ralarira ra veki ma rmerat, na muririra
ra veka rmerat vali.
27 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni
inukun ra ovu ovi mtyali sidovung Farisi,
veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i
fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Mia
weabira kubur ovi rsoka ira ma rangiar
ma rsi'ik tali murin, na lolin. Na'uk na'a
ralarira ra, na rngora ovu tamata luririra
ra, ovu vali afa ovi ngra-ngrodi ra munuk.
28 Mia weabira vali inyai. Tamata ra
rsi'ik bira afa ovi myotu ra kena, na'uk
ralabira ra rngora ovu bira salasilan ra,
wean lahir tamata ovi ba'i rfalak afa isa,
na'uk rotu afa liak!

Ubu veka nukun dawan Yahudi ovi rair Ni inukun ra ovu rira sidovung Farisi
Lukas 11:47-51

29 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa
ni inukun ra ovu ovi mtyali sidovung
Farisi, veka sian urun i lahir verin mia!
Mia ba'i fyalak afa isa, na'uk myotu afa
liak! Myotu ma nabi rira kubur ra lolin
buas, ovu mya'ang vatu ra ma karatat
na'a kubur avyai. Tamata ovi lan a rira
vava'at ra rmalola rna'a kubur avyai.‡
30 Mia fyalak ne, wean i bya'at na'ut
i ububir-nusibira rva'at a, na mia wol
mtyorung ma rfedan nabi ra.
31 Na'uk tali bira vaivatul ra, na fyaturu
roak ne, mia weabira ububir-nusibira ovi
rfedan nabi ra.
32 Mia fyabana munuk afa sian ovi
ububir-nusibira ra rotu a, ba Ubu veka
nukun mia vali.
33 Mia sian mia ovu vali ububir-nusibira
ra wearira nifa isa naran aru. Deka
minovak ne, Ubu wol nukun mia ma miti
mnya'a yafwan kakiwal.

† **23:24 23:24** Yahudi rira agama nfalyawang ne, barboras ovu unta afwatan ngra ira. Ba dawan Yahudi avyai rkarya ma dawan ma raling vatuk afa sala ko'u, wean barboras, tali rira vava'at ra, na'uk wol rkamlabir ma raling vatuk afa sala dawan, wean unta, tali rira vava'at ra. ‡ **23:29 23:29** Tamata Farisi rotu wean inyai, tevek ranovak ne, rira inorang veran rahi uburir-nusirira ovi lan rwi-rwa ovu rfedan nabi ra.

34 Eka mryenar! Wean inyai bi veka usinir nabi ra ovu tamata ovi rira kaka'a dawan ra, ovu vali dawan ovi rair Musa ni inukun ra ma ti rtuan mia. Na'uk mia veka fyedan boku tali ira, ovu byaku boku na'a aa walwalur, boku vali myi-mya ira na'a bira rahan falurut ra. Mlyabas boku vali tali ahu isa ma miti ahu liak vali ma fyedan ira.
35 Ba mia veka byara munuk varvara na'a tamata ovi rira vava'at ra rmalola yai, tevek fyedan ira. Tali lalan ana, ububir-nusibira ra rsifedan. Ira rfedan lan Habel i ni vava'at a nmalola. Mia fyedan vali tamata liak ovi rira vava'at rmalola a, ti naran i fyedan Bereka yanan a Zakharia. Mia fyedan ia na'a Rahan Dawan Falurut a, ovu wan i ba'i misnuri bira korban ra verin Ubu, fruarira ra.
36 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Mia ka'i byara munuk afa sian ovi ububir-nusibira rotu ra, ba Ubu veka nukun mia."

Yesus nsi'ik tamata Israel ra, na ralan lalau
Lukas 13:34-35

37 Nata Yesus nfalak ne, "Tamata ovi mnya'a Yerusalem! Mia fyedan nabi ra ovu mtyev-fedan tamata ovi Ubu nsinir ira rma rtuan mia! Ya'a umaseak dalang roak ma usdovu mia, wean manut itai isa nkoka yanan ra na'a manin vavan a, na'uk mifena ma otu wean inyai.
38 Eka mryenar ma lolin! Ubu veka nti talik bira Rahan Dawan Falurut a, ba veka vu watan.
39 Ufalak verin mia ne, tali amar ini veka wol msyi'ik roak Ya'a, nata ti naran i veka fyalak ne, 'Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a.' "§

24

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut veka nama'ar
Markus 13:1-2; Lukas 21:5-6

1 Ti ma Yesus nban-talik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut yai ma wol ka'i raroa obin, na Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rebang Ia, beti rfaturu Rahan Dawan Falurut ovu rahan ovi rdir-ebang Rahan Dawan Falurut.
2 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia msyi'ik roak ne, rahan averi felar lolin urun? Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ni amar veka nma, ma vatu ovi rotu na'a rahan averi veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu isa vali na'a wan a."

Tamata ra veka rtuan sian dawan ila'a
Markus 13:3-13; Lukas 21:7-19

3 Yesus ti ma ndoku vuar Zaitun a, na Ni tamata ovi rorang Ia rti ma rorat aling afa tali Ia. Ira rorat Ia ne, "Bapa, amera ma fwalak verin ami ne, na'ut inba na afa ovi beti fwalak yai veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma nfaturu ne, mane mwa ewal? Faneak aka vali veka nvotuk ma nfaturu ne, lanit ivavan a mane namwear?"
4 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir nala mia!
5 Ufalak wean inyai, tevek tamata rivun veka rma ma rala narang a, ma lokat ira ka'i rfalak ne, 'Ya'a Raja i ntevut bira salasilan ra.' Ira veka rlabir nala tamata rivun.
6 Mia veka mryenar ne, tamata ra rotu rihi, ovu ivar ne, rihi ra rvotuk, na'uk deka byobar. Afa avyai veka rma urun, na'uk lanit ivavan a wol namwear obin.
7 Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak. Fareta dawan isa veka notu rihi ovu fareta dawan liak. Na'a lanit ivavan a, na veka ruru ovu lafar dawan na'a wan rivun.
8 Na'uk afa avyai munuk reluk faneak ne, susa ra beti rvotuk. Wawa'uk ovi na'a amar avyai wean wawa'uk i vata ovi mane rarali ira rfarnuang a.

9 Na'ut inyai, na tamata ovi rangal mia veka rtaha mia ti verin tamata ovi veka rwi-rwa mia ma rotu sian mia, ovu veka rfedan mia. Tamata ra tali inba watan na'a lanit ivavan a veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a.
10 Na'ut inyai, na tamata rivun vali veka rafla talik lahir rira inorang a, ma rotu a'uk afa ovi sian ra. Ira veka rsifedi-sikual ira, ovu vali isa wol inan lahir isa.
11 Tamata rivun veka rma ma rsiklabir ma rfalak ne, nabi ira. Ira veka rlabir tia ma watan tamata ra ma rorang ira.

§ **23:39 23:39** Mazmur 118:26

12 Afa sian ovi tamata ra rotu veka
ntafal ma dawan, ma tamata rivun veka
wol rsilobang roak ira.
13 Na'uk tamata ovi rorang Ya'a ti naran
amar i rmata, na Ubu veka nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
14 Tamata ovi rorang Ya'a veka rfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin i nfalak ne, Ubu veka
nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ira
veka rfamalik Ivar yai verin bangsa ra
munuk, beti lanit ivavan a namwear."

Afa ovi sian urun ra ovu nabi siklabir ra veka rvotuk
Markus 13:14-23; Lukas 21:20-24

15 "Lan a, na nabi Daniel nfamalik ne,
mia veka msyi'ik afa isa i sian urun ndiri
wan i nmerat urun na'a Ubu Ni Rahan
Dawan Falurut ralan a, ma nfangra ia.
Mia tamata ovi byas ini, eka msyi'ik ma
lolin, boma fyan-aran ni vaivatul ra.*
16 Amar yai, na tamata ovi rna'a
propinsi Yudea musti rafla talik wan yai
ma rti vuar ra.
17 Tamata ovi ryari ira na'a rira rahan
ratan ra†, deka rsuta ma rala rira afa ovi
rna'a rira rahan ralan.
18 Tamata ovi rkarya na'a rira va'i ra
deka rewal ira rma rira rahan ra ma rala
rira kadaravit ra.
19 Na'ut inyai, na veka sian urun i lahir
verin vata ovi rbarlewan ra ovu ovi rsusu
kasiko'u yanat ra.
20 Miflurut verin Ubu, boma na'a amar
i mifla yai, na deka na'ut i da'ut ovu
radridin, te na'a amar i tyari ita.
21 Amar ovi veka rma yai, na tamata ra
veka rtuan susa dawan ila'a. Tali amar i
Ubu notu lanit ivavan a ti naran amar ini,
na tamata ra wol rtuan susa i wean inyai
obin. Susa i wean inyai, tamata veka wol
rtuan roak.
22 Wean i Ubu wol nfaketa amar avyai,
na veka wol tamata isa nva'at vali. Na'uk
Ubu nlobang Ni tamata ovi nfili ra, ba
veka nfaketa amar avyai.
23 Na'ut inyai, na wean i tamata ra
rfalak verin mia ne, 'Eka msyi'ik. Raja
i ntevut dida salasilan ra nma roak, ma
nana'a ini te nana'a ineri,' na'uk deka
myorang ira!
24 Tevek na'ut inyai, na tamata boku
veka rsiklabir ma rfalak ne, ira Raja i
ntevut bira salasilan ra, ovu rfalak vali
ne, nabi ira. Ira veka rotu faneak ovi wol
tfikir aran ra, ovu mujizat ra ma rlabir
tamata ra, boma tamata ranovak ne, rira
ngrebat a ntali Ubu. Wean i rot-nala afa
avyai, na ira veka rlabir nala vali tamata
ovi Ubu nfili ra.
25 Ba msyi'ik wabira ma lolin! Velik
ne wol naran ni amar obin, na'uk ufalak
lan roak verin mia, boma tamata ra wol
rlabir nala mia.
26 Wean i tamata ra rfalak verin mia ne,
'Eka msyi'ik Kristus nana'a wan lean vu
dawan eri.' Te rfalak ne, 'Ia nana'a rahan
ralan eri,' na deka myorang afa avyai.
27 Tevek fitik nfitik tali lihir timur ma
nyelar nti lihir varat, ba Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, veka uma ewal lanit ivavan
ini wean vali inyai, ma tamata ra munuk
rsi'ik.
28 Wean i msyi'ik ne, manut nangan
dawan ovi ba'i ra'an afa matmatan ra ras-
dovu ira, na tka'a vali ne, afa matmatan
nana'a inyai. Inyai neluk faneak roak ne,
Ya'a veka uma ewal."‡

Tamata Yanan veka nma ewal
Markus 13:24-32; Lukas 21:25-33

29 "Na'ut i susa dawan avyai rlia roak,
na amar yai lahir lera a veka wol vanan,
vulan wol nyeba, ovu vali nara ra veka
rleka tali lanit rsuta. Afa ovi rira ngrebat
ra na'a lanit veka rarwa'ung ma ras-
moang tia ma watan ira.§
30 Na'ut inyai, na faneak veka nvotuk
na'a lanit ma nfaturu ne, Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, veka uma ewal. Tamata ra
munuk na'a lanit ivavan ini veka rvakar
ma rfaktanit, tevek rsi'ik Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, una'a mutan ratan ra uma
ovu Ning ngrebat dawan a, ovu vali
vanang a nfitik nyadat.

* **24:15 24:15** Msyi'ik Daniel 11:31-32. Msyi'ik vali 2 Tesalonika 2:3. † **24:17 24:17** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. ‡ **24:28 24:28** Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk. § **24:29 24:29** Msi'ik na'a Yesaya 13:10 ovu 34:4

31 Ba Ubu veka nafraik tvuri ma ngoan
dawan ila'a ovu ufareta Ning sansinir ra
tali lanit ratan ma rti rasdovu tamata ovi
Ubu nfili roak ma rorang Ya'a, tali inba
watan na'a lanit ivavan.
32 Eka myair tali aa i rfanara ia ne,
ara. Wean i anan ra raftuvul ewal ma
rafroang, na inyai neluk faneak verin mia
ne, lera dawan sarseri roak.
33 Wean i mryea munuk roak afa ovi
ufalak avyai, na veka mkya'a lahir ne,
sarseri roak ma uma ewal.
34 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata ovi rva'at fiang ini veka wol
rmata munuk obin, na afa avyai munuk
rvotuk roak.
35 Lanit ovu afa ovi rna'a lanit ivavan
a veka ramwear, na'uk Ning vaivatul ra
rna'a kakiwal watan."

Ita musti tsi'ik wadida ma lolin, tevek wol tka'a ne, lafira ki Yesus nma ewal
Markus 13:33-37; Lukas 17:26-30,34-36

36 "Wol tamata isa nka'a ne, lafira ki
amar i ufalak yai nma. Ubu Ni sansinir ra
na'a lanit ratan wol rka'a vali. Ubu Yanan
Ya'a ini wol uka'a vali. Yamang a'uk sa'i
nka'a.
37 Amar i Ya'a, Tamata Yanan a, veka
uma, na tamata ra veka wean lahir na'ut
i Nuh nva'at a.
38 Na'ut i wear dawan wol nma obin,
na tamata ra rafna'an-rafnenu, ovu rsifa
wean watan wean a, ti naran amar i wear
dawan nma ma Nuh nrata ni kabal a.
39 Ira wol rka'a ne, wear dawan mane
nma ma nfedan munuk ira. Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, veka uma wean vali inyai, ma
ufabriang tamata ra munuk.
40 Na'ut inyai, na wean i tamata irua
rkarya na'a va'i, na Ubu veka nala isa,
na'uk isa nana'a watan.
41 Wean i vata irua rbutar slaru na'a
batu putar, na Ubu veka nala isa, na'uk
isa nana'a watan.
42 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma
lolin, tevek wol mkya'a ne, lafira ki bira
Duila'a nma.
43 Mingnanang afa ovi ufalak ini! Wean
i rahan duan nka'a ne, ovan jam ifira, na
tamata barborin veka nma ni rahan, na
ia veka nsi'ik ma lolin ni rahan a, boma
deka nti ni rahan ralan.
44 Ba wean inyai bi lokat amar, na mia
musti msyi'ik wabira ma lolin, tevek Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, veka uma na'ut i wol
mkya'a."

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nbosa a ovu tamata sansinir i iva'un a
Lukas 12:41-48

45 "Wean i tamata sansinir isa ni kaka'a
dawan ovu not-orang lalawatan afa ovi
duan nfalak ra, na duan a veka nfili ia ma
nfareta tamata sansinir liak ra, ovu lokat
amar nala afamtahan ma ra'an.
46 Tamata sansinir yai veka utun urun
na'ut i duan a newal ia, na ntuan ia
nfabana ni karya ra.
47 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata sansinir yai duan a veka nfili ia
ma nasusan munuk ni metan ra.
48 Na'uk wean i tamata sansinir yai
naktufan ma nanovak na'a ralan a ne,
'Mnanat obin beti duang nma ewal.'
49 Ba ti ma nvaval tamata sansinir liak
ra, ovu nafna'an-nafnenu ovu tamata ovi
ranavut sian ra.
50 Nata duan newal ia nma na'ut i
sansinir yai wol nka'a.
51 Duan a veka nfar-visal sansinir yai
ma nvatuk ia ovu tamata ovi ba'i rfalak
afa isa, na'uk rotu afa liak. Irmunuk
veka rvakar ovu nifarira ra rsitutu, tevek
rfarnuang wawa'uk dawan a."*

25

Vaivatul kamkuma na'a vata mnelat vutu a

1 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi ro-
rang Ia ne, "Na'ut i veka uma ewal, na
Ubu Ni Fareta a wean vaivatul kamkuma
na'a vata mnelat vutu i rtaha rira damar
ra, ma ti rsa'a brana i mane nsifa a.
2 Tali vata vutu yai, na ilima rboda, na
ilima vali rira kaka'a dawan.
3 Vata ilima i rboda yai rtaha rira damar
ra, na'uk wol rtaha ngul fre'i.
4 Na'uk vata ilima i rbitar yai, rtaha rira
ngul fre'i na'a rira suran ra.
5 Ira rnaban brana i mane nsifa yai,
na'uk mnanat i nma a, ba matarira ra
waswosu roak ma rtuba.
6 Ti ma nafafruan tenan roak, na
rarenar fawak isa ne, 'Byatar kikyai!

* **24:51 24:51** Msyi'ik catatan kaki na'a Matius 8:12.

Brana i mane nsifa yai sarseri ma nma
roak! Miti murin ma msya'a ia.'
7 Ba vata avyai rbatar lahir ma rasusan
rira damar ra.
8 Vata ovi rboda yai rera lablobang tali
vata ovi rira kaka'a dawan yai ne, 'Myala
bira ngul kedan a verin ami, tevek mami
damar ra mane rmata roak.'
9 Na'uk vata ovi rira kaka'a dawan yai
rfalak verin ira ne, 'Ami wol amala verin
mia, beta ne mami ngul a wol naran ami,
ovu vali verin mia. Ba miti ma fyaha ngul
na'a wan i ba'i rfedi ngul na'a.'
10 Ba vata ovi rboda yai rti ma rfaha
rira ngul. Na'ut i rti ma rfaha ngul a,
na brana i mane nsifa yai nma, ba vata
ovi rira kaka'a dawan yai rorang ia rti
rahan ralan ma rotu snoba, nata falfolat
a natfolat.
11 Ba vata ovi rboda yai rma ewal rahan
yai, ma rafwak ne, 'Bapa, mlobang ma
bwadil falfolat a verin ami!'
12 Na'uk brana i mane nsifa yai nfalak
ne, 'Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Ya'a wol uka'a mia!'
13 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma
lolin, tevek mia wol mkya'a ne, veka ewal
Ya'a na'a amar ba te na'ut inba."

Ita musti weadida tamata sansinir ovi rot-orang lalawatan afa ovi duarira nfalak a

Lukas 19:11-27

14 "Na'ut i veka uma ewal a, na Ubu
Ni Fareta wean vali vaivatul kamkuma
ini. Tamata isa mane nti talik ni rahan
a. Ia wol nti obin, na nasdovu ni tamata
sansinir ra ma nala karya verin ira ma
rasusan ni kubang ra.
15 Ia nsiduk ni kubang a verin ni tamata
sansinir ra ma inovan ovu rira kaka'a a.
Ia nala kubang masa kadut ilima verin ni
sansinir isa.* Ia nala vali kubang masa
kadut irua verin sansinir isa, beti nala
kubang masa kadut isa verin sansinir isa
vali. Nsiduk munuk ni kubang masa
avyai, beti nfalak verin ira ma ti rfabana
kubang avyai. Nata nti talik ira ma nobal.
16 Tamata sansinir i nala roak kubang
masa kadut ilima yai nti ma nfabana lahir
kubang yai, ma utun kubang masa kadut
ilima vali.
17 Tamata sansinir i nala kubang masa
kadut irua yai nti vali ma nfabana kubang
yai, ma utun kubang masa kadut irua vali.
18 Na'uk tamata sansinir i nala kubang
masa kadut isa yai nti ma nkear voat, ma
noving fanfonak kubang i duan a nala
verin ia.
19 Ya'i mnanat roak, ba tamata sansinir
itelu avyai duarira a newal ia ma nasdovu
ira, ma nera ma rfamalik na'a i wean inba
ma rfabana kubang masa ra, boma nka'a
ne, utur ifira.
20 Ba sansinir i nfabana kubang masa
kadut ilima yai nma ma ntuan duan a. Ia
nala kubang masa kadut vutu verin duan
a. Nata nfalak verin duan a ne, 'Baba,
oa mala kubang masa kadut ilima verin
ya'a. Eka msyi'ik, utung vali kubang masa
kadut ilima, ba utaha uma verin oa.'
21 Ba duan nfalak verin ia ne, 'Mu karya
a lolin buas ovu mot-orang afa ovi ufalak
ra. Oa mot-nala roak afa ovi ufalak ra
na'a varvara ovi maraan a, ba veka al vali
varvara ovi aleman a verin oa. Mwa ma
totu snoba, tevek inad lolin.'
22 Tamata sansinir i nfabana kubang
masa kadut irua yai nma vali ma ntuan
duan a. Ia nfalak verin ia ne, 'Baba,
oa mala kubang masa kadut irua verin
ya'a. Eka msyi'ik, utung vali kubang masa
kadut irua ba utaha uma verin oa.'
23 Ba duan nfalak verin ia ne, 'Mu karya
a lolin buas ovu mot-orang afa ovi ufalak
ra. Oa mot-nala roak afa ovi ufalak ra
na'a varvara ovi maraan a, ba veka al vali
varvara ovi aleman a verin oa. Mwa ma
totu snoba, tevek inad lolin.'
24 Nata tamata sansinir i nala kubang
masa kadut isa yai nma ma ntuan vali
duan a ma nfalak ne, 'Baba, ya'a uka'a ne
oa msingarova sian. Oa mala afamtahan
na'a va'i ovi wol muvuri na'a. Oa mnaban
watan ma mala tamata liak rira karya
enan ra.
25 Wean inyai bi ubobar, beta ne otu ma
mu kubang a wol nleal ma mukun ya'a,
ba uti wan isa ma ukear voat ma oving
mu kubang a. Eka msyi'ik, mu kubang a
hi ini, ba al ewal verin oa.'

* **25:15 25:15** Vai Yunani nfalak kubang masa ne, *talanta. Talanta* isa yai fyawan veran tamata ni kadi na'a varat vutu rahin ilima.

26 Na'uk duan nfalak ne, ‘Hoi, tamata
ktufan! Oa bwosa sian. Oa fwalak ne, al
afamtahan na'a va'i ovi wol uvuri na'a,
ovu unaban watan ma ala tamata liak rira
karya enan ra?
27 Ba wean urun inyai, na velik aba
mala ning kubang yai verin tamata ovi
rfabana kubang, boma wean i ewal ya'a,
na al-ewal ning kubang a ovu ni bunga.’
28 Nata tamata yai nfalak verin ni
tamata sansinir liak ra ne, ‘Myal-ewal
kubang yai tali ia ma myala verin tamata
i ni kubang masa kadut vutu a.’
29 Tevek tamata iki watan npake ma
lolin afa ovi rna'a roak ia, na Ya'a veka
ala ma rivun ila'a matan verin ia. Na'uk
tamata iki watan wol npake ma lolin afa
ovi rna'a roak ia,† na velik ne ko'u watan,
veka ala munuk tali ia.
30 Ba byatuk vali tamata i nbosa sian
yai nti murin ma na'a dedan ralan. Na'a
wan yai, na tamata ra rvakar lalawatan
ovu nifarira ra rsitutu ira tevek rfarnuang
wawa'uk dawan a.”‡

Na'ut i Yesus veka nukun tamata ra

31 “Wean i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
uma ovu vanang i nfitik nyadat a, na Ning
sansinir ra tali lanit ratan veka rovu vali
Ya'a ma una'a wan i udoku ma ufareta,
ma ukun tamata ra munuk.
32 Bangsa ra munuk veka rasdovu ira
ma rdiri wahang ralan a, ma ukun ira.
Ya'a veka usiduk ira na'a sidovung irua,
wean tamata i ba'i nfawatak domba notu
a. Ia notu ma domba ra rna'a wan isa, na
bibi ra rna'a wan liak.
33 Ya'a veka usdovu tamata ovi rira
vava'at ra rmalola na'a Ning lihir mela
a. Na'uk tamata ovi rira vava'at ra wol
rmalola, veka ala ira ma ti rna'a Ning lihir
balit a.
34 Nata Ya'a Raja Ya'a ini veka ufalak
verin ovi rna'a Ning lihir mela yai ne,
‘Yamang a naflahar roak mia, ba mya
ini ma mnya'a Ni Fareta ralan a. Ubu
nasusan roak Ni Fareta yai verin mia
na'ut i notu lanit ivavan a.
35 Tevek na'ut i ublafar a, na myala
afamtahan roak ma uan. Na'ut i ubroa,
na myala roak wear ma enu. Na'ut i Ya'a
wean tamata dakan, na myala roak Ya'a
ma ti una'a bira rahan.
36 Na'ut i wol Ning kadaravit a, na
myala roak ma ung eluk Ya'a. Na'ut i
nawar Ya'a, na mlyobang roak Ya'a. Na'ut
i una'a bu'i ralan, na mya roak ma milola
Ya'a.’
37 Ba tamata ovi rira vava'at rmalola
veka rfalak verin Ia ne, ‘Duila'a, na'ut
inba ma amrea ne, mublafar ma amala
afamtahan ma muan. Te na'ut inba ma
amrea ne, mubroa ma amala wear ma
menu?
38 Baba, ami wol amka'a vali ne, na'ut
inba ma amrea Oa wean tamata dakan,
ma amala Oa ti mna'a mami rahan, ovu
na'ut inba ma amrea Oa wol mu kadar-
avit ma amala ma mung-meluk Oa?
39 Duila'a, ami wol amka'a ne, na'ut
inba ma nawar Oa, ovu na'ut inba ma
mna'a bu'i ralan ma ti amalola Oa?’
40 Raja Ya'a ini veka ufalak verin ira ne,
‘Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Na'ut i myotu wean inyai verin terang a
valing ovi rira kasian a dawan, na inyai
wean i myotu roak verin Ya'a.’
41 Ya'a veka ufalak vali verin ovi rna'a
Ning lihir balit a ne, ‘Yamang a veka near
nfasoba mia, ba miti vatuk mia tali ini,
ma ti mnya'a yafwan kakiwal. Wan yai
Ubu nfadoku roak verin nitdawan ovu ni
sansinir ra.
42 Inyai mia bira varvara a, tevek na'ut
i ublafar a, na wol myala afamtahan ma
uan. Na'ut i ubroa, na wol myala wear
ma enu.
43 Ti ma aksa Ya'a wean tamata dakan,
na wol myala vali Ya'a ma ti una'a bira
rahan. Na'ut i wol Ning kadaravit ma ung
a eluk Ya'a, na wol myala vali kadaravit
verin Ya'a. Ti ma nawar Ya'a ovu una'a
bu'i ralan, na wol mya ma milola vali
Ya'a.’
44 Ba veka rfalak ne, ‘Duila'a, na'ut inba
ma ami amka'a ne, mublafar, mubroa te
tamata dakan Oa, te amrea ne wol Mu
kadaravit? Na'ut inba ma amka'a ne,
nawar Oa ovu mna'a bu'i ralan ma wol
amati ma amalola Oa?’
45 Ba Raja Ya'a ini veka ufalak verin ira
ne, ‘Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Na'ut i mifena ma mlyobang tamata ovi

† **25:29 25:29** ***Afa ovi rna'a roak ia*** wol ihin ne, afnitu ra. ‡ **25:30 25:30** Dedan ralan sama ovu yafwan kakiwal. Msyi'ik vali Matius 8:12 ni catatan kaki.

rira kasian dawan avyai na'a rira susa ra,
na fyaturu roak ne, wol mlyobang Ya'a.'
46 Ba tamata ktufan ovi rna'a Ning lihir
balit a, veka rti yafwan kakiwal, na'uk
tamata ovi rira vava'at ra rmalola veka
rira vava'at kakiwal."

26

Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Yesus
Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Yesus nair munuk roak afa avyai, na
nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne,
2 "Mia mkya'a roak ne, amar irua ewal,
na ita, tamata Yahudi, mane totu snoba
Paskah. Na'ut inyai, na tamata ra veka
rtaha Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, ma rala
Ya'a ma ti rbaku Ya'a na'a aa walwalur."*
3 Na'ut inyai vali, na Yahudi dawan ra
ovu rira dawan mela falurut ra rasdovu
ira na'a rira Mela Falurut Ila'a, naran
Kayafas, ni rahan a.
4 Rasdovu ira ma rdava linga'an mane
rtaha fanfonak Yesus ma rfedan Ia.
5 Na'uk ira rfalak ne, "Deka totu na'ut i
snoba nbana roak a, beta ne tamata rivun
veka vangoa-vanga."

Vata isa nli'i ngul i voan lolin a na'a Yesus ulun a
Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

6 Yesus nti ahu i naran Betania, ma nti
tamata isa naran Simon ni rahan a ma
nalola ia. Tamata ini lan a, ni suhut
ngabaa.
7 Na'a rahan yai, na vata isa nma ma
ntaha botal ko'u isa i rotu tali vatu lolin
isa naran pualam. Botal yai nsa'a ngul i
voan a lolin ovu fyawan urun a. Na'ut
inyai, na Yesus nafna'an obin, na vata yai
ti ntuan Ia ma nli'i ngul yai na'a ulun a.
8 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik afa
i vata yai notu a, na rangrova ma rfalak
ne, "Notu afakinimi nawahak watan ngul
i voan lolin yai?
9 Ngul yai fyawan urun, ba bisma tfedi
ma kubang a, tala verin tamata kasian
ra."
10 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak
na'a ralarira ra, ba nfalak ne, "Notu
afakinimi fyasala vata ini? Ia notu roak
afa i lolin urun a verin Ya'a.
11 Tamata kasian ra rna'a lalawatan
ovu mia, na'uk Ya'a wol mane una'a
lalawatan ovu mia.
12 Ia nli'i ngul voan lolin yai na'a tenang
a, ma neluk faneak ne, nvilu lan roak Ya'a
na'ut amar i veka umata a.
13 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Na'a wan inba watan ma rfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin na'a lanit ivavan a, na veka
rfamalik vali afa i notu roak ini ma al
rangnanang ia."

Yudas nfedi Yesus
Markus 14:10-11; Lukas 22:3-6

14 Tamata isa tali Yesus Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang ia, naran Yudas
Iskariot, nti ma ntuan Yahudi rira dawan
mela falurut ra.
15 Ia norat ira ne, "Veka myala afaka
verin ya'a, boma ala Ia verin mia?" Ira
rbahir ia ovu kubang perak vututelu.†
16 Tali amar yai vali, na ia ndava amar
kena mane nfedi Yesus.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Markus 14:12-21; Lukas 22:7-14,21-23; Yohanes 13:21-30

17 Na'a amar i nban-ulu na'a tamata
Yahudi rira snoba ma ra'an roti i wol
rfadoku ragi na'a, na Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rma ma rtuan Ia ma rfalak ne,
"Bapa, ralam nfalak wan inba ma amasu-
san verin Oa ma mufna'an Paskah?"‡
18 Yesus nsinir Ni tamata ra ma nfalak
ne, "Miti ma fyalak a verin tamata i
mkya'a roak ia na'a kota ralan eri. Fyalak
verin ia ne: Tuan Guru nfalak ne, 'Ning
amar sarseri roak ma umata, ovu mane
ufna'an Paskah ovu Ning tamata ovi ro-
rang Ya'a na'a mu rahan.' "

* **26:2 26:2** Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal. † **26:15 26:15** Snain, kubang perak ini rfaliak ia ne, kubang *sekel*. Kubang *sekel* vututelu sama ovu tamata ni kadi na'a vulan ifa'at, ba Yudas nfedi Yesus ovu fyawan ko'u watan. ‡ **26:17 26:17** Yahudi rira snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a nbana amar ifitu. Tafsiran rivun rfalak ne, snoba ini ovu Paskah rna'a isa, na Paskah na'a amar pertama. Paskah ihin a, Yahudi ra rangnanang amar yai Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir.

19 Ba ira rotu wean i nfalak yai, ma
rasusan afamtahan ma al rotu rira snoba
Paskah.
20 Ti ma ovan roak, na Yesus nma ma
ndoku ma nafna'an ovu Ni tamata vutu
rahin irua yai.
21 Rdoku rafna'an obin, na Yesus nfalak
verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun. Tali ovi tdoku tafna'an ini, na
tamata isa veka nfedi Ya'a.”
22 Rarenar munuk afa i Yesus nfalak yai,
na ralarira lalau urun i lahir. Ba rsikati
ira al rfalak verin Yesus ne, “Duila'a, ya'a
wahal!”
23 Ia nfalak ne, “Tamata i mane nfedi
Ya'a yai, fiang ini amrua amsovu mami
roti na'a moko ini.
24 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata
wean i rfalak roak na'a Ubu Ni Surat
Ralan a. Na'uk sian urun i lahir verin
tamata i nfedi Ya'a. Ni lolin a, tamata yai
deka rarali lahir ia.”
25 Yudas i mane nfedi Yesus yai nfalak
ne, “Tuan Guru, ya'a wahal!” Yesus
nfalak verin ia ne, “Oa ka'i fwalak roak
yai.”

Yesus nafna'an situli ovu Ni tamata ovi rorang Ia

Markus 14:22-25; Lukas 22:14-20; 1 Korintus 11:23-25

26 Yesus ovu Ni tamata ra rafna'an obin,
na Ia nala roti a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk
verin ira. Ia nfalak ne, “Myala ma mian
kikyai. Ini Ya'a tenang a.”
27 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a
anggur ma nfalak fara weninyai verin
Ubu, beti nala ma renu. Ia nfalak ne, “Mia
munuk myenu anggur i na'a kobi ini,
28 tevek ini Ya'a larang i nvoat al
nakvanak tamata rivun rira salasilan ra,
ma neluk faneak ne, Ubu nfakena roak Ni
tnorung a.
29 Na'uk ufalak verin mia ne, tali amar
ini, na Ya'a veka wol enu roak anggur
ini, ti naran amar i veka enu ewal anggur
ngorva'an ovu mia na'a Yamang Ni Fareta
a.”

Yesus nfalak ne, Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Ia

Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34; Yohanes 13:36-38

30 Yesus ovu Ni tamata ra rdedang ma
rfadawang roak Ubu, beti ira rarata vuar
Zaitun.
31 Nata Yesus nfalak verin ira ne, “Ovan
ini lahir, bira inorang veka wol nangre-
bat ma mifla talik Ya'a, tevek afa sian
ovi tamata veka rotu verin Ya'a. Surat
Ralan nfalak roak ne, ‘Ubu veka nfedan
domba duarira a, ba domba ra veka rlilin
watan.’§
32 Na'uk Ubu veka nfava'at ewal Ya'a
tali matmatan, ba veka ula Ya'a uti
Galilea.”
33 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Velik
ne ira munuk rira inorang a wol nangre-
bat ma rafla talik Oa, na'uk ya'a wahal
lahir.”
34 Yesus nfalak verin ia ne, “Afa i ufalak
verin oa ini, kena urun! Ovan ini lahir
manut wol nkukuwai obin, na oa veka
malak nala fatelu roak ne, wol mka'a
Ya'a.”
35 Na'uk Petrus nfalak verin Ia ne,
“Velik ne musti umata vali ovu Oa, na'uk
wol alak ya'a ne, wol uka'a Oa.”
Yesus Ni tamata liak ra munuk rfalak
vali wean i nfalak a.

Yesus naflurut na'a va'i isa naran Getsemani

Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46

36 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rbana ma raran va'i isa naran Getsemani.
Ia nfalak verin ira ne, “Mdyoku ini veki,
ma ti uflurut na'a ineri.”
37 Ia novun vali Petrus ovu Zebedeus
yanan irua.* Yesus ralan nmulai lalau
urun Ia ovu wol malinan.
38 Ba nfalak verin ira ne, “Ralang a lalau
urun i lahir, wean i ufarnuang ne, mane
umata roak. Fyatuang Ya'a na'a ini ovu
msyi'ik wabira ma lolin.”
39 Nata Yesus nbana ma ya'i nfaroa
tali ira, beti nsangatur na'a lanun ma
naflurut ne, “Bapa, ne wean urun inyai,
na fara maling vatuk varvara i aleman
urun ini tali Ya'a, na'uk deka wean i
ralang a nfalak a, ba wean watan i ralam
a nfalak a.”

§ **26:31 26:31** Msyi'ik Perjanjian Mnanat a, na'a Zakharia 13:7

* **26:37 26:37** Zebedeus yanan irua nararira Yakobus ovu Yohanes.

40 Yesus naflurut munuk ma newal ia,
na Ni tamata itelu i rfatuang Ia yai rtub-
lufa roak. Ba nfalak verin Petrus ne, “Wol
mtyahang nala jam isa vali ma fyatuang
Ya'a ma tsi'ik wadida ma lolin?
41 Msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut,
boma nitdawan deka nlabir nala mia ma
myotu salasilan. Mia ralabira rfalak ma
myotu afa lolin, na'uk wol myot-nala,
tevek myafun da'in.”
42 Nata Yesus nti ewal vali ma naflurut.
Ia nfalak ne, “Bapa, wean i mtorung ma
uvara wawa'uk ini, na wean watan i
ralam a nfalak a!”
43 Naflurut munuk ma newal Ia, na Ni
tamata itelu yai rtuba watan obin, tevek
matarira ra raswosu da'in roak.
44 Ba nsi'ik watan ma rtuba inyai, na
nti ewal ma naflurut nala fatelu roak. Ia
naflurut wean inlangin a.
45 Nata nma ma ntuan ewal Ni tamata
itelu yai. Ia nfalak verin ira ne, “Mtyuba
watan obin? Eka msyi'ik Ning amar a
naran roak ma rala Ya'a Tamata Yanan
verin tamata salasilan ra.
46 Byatar ma tati kikyai. Eka msyi'ik!
Tamata i mane nfedi Ya'a nma ma sarseri
roak.”

Yahudi ra rtaha Yesus
Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53; Yohanes 18:3-12

47 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yudas
i ntali Ni tamata vutu rahin irua yai nma.
Tamata rivun ovi rtaha nahin blawat
ovu rira navnaval ra rban-orang vali ia.
Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
dawan Yahudi ra rsinir ira ma rti inyai.
48 Yudas i nfedi Yesus nfalak lan roak
verin tamata rivun avyai ne, veka notu
faneak. Faneak yai wean ini: “Tamata i
uvoan Ia yai, Ia hi inyai i. Ba mtyaha lahir
Ia ma myovun Ia ovu msyi'ik ma lolin Ia.”
49 Ba ti nfaseri lahir Yesus ma nfalak
verin Ia ne, “Oo Tuan Guru.” Nata nvoan
Ia.
50 Yesus nfalak verin ia ne, “Kida, motu
kikyai afa ovi ralam nfalak a.” Ba tamata
avyai rti rtaha lahir Ia.†
51 Tamata isa i norang vali Yesus ntavar
ni nahin blawat a ma nafat vatuk lahir
Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata
sansinir isa arun a.
52 Yesus nfalak verin Ni tamata yai ne,
“Ma'adoru ewal nahin blawat yai na'a ni
tlanan a, tevek wean i iki nsingarahi ovu
nahin blawat, na veka nmata vali ovu
nahin blawat.‡
53 Mia wol mkya'a ne, Ya'a bis watan ma
era verin Yamang a ma nlobang Ya'a? Bis
watan ma era verin Ia ma nsinir lahir Ni
sansinir ra tali lanit ratan, na'a sidovung
dawan nlia tali vutu rahin irua, ma rma.§
54 Na'uk wean i Ubu notu wean inyai
ma nlobang Ya'a, na wean inba ma nfak-
ena lahir afa ovi rfadoku roak na'a Surat
Ralan a, na'a Ning matmatan a?”
55 Na'ut inyai, na Yesus nfalak verin
tamata rivun avyai ne, “Mia beta mnyari
ne Ya'a ini tamata ktufan Ya'a, ma mya
lahir ovu bira nahin blawat ra ovu nav-
naval ra ma mtyaha Ya'a? Lokat amar, na
mryea Ya'a udoku ma usiair na'a Rahan
Dawan Falurut, na'uk wol mtyaha Ya'a.
56 Na'uk ma wean urun ini, boma nfak-
ena lahir afa ovi nabi ra rfadoku roak
na'a Surat Ralan a.” Nata Ni tamata ra
munuk rafla talik Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira Mela Falurut Ila'a wahan ralan a
Markus 14:53-65; Lukas 22:54-55,63-71; Yohanes 18:13-14,19-24

57 Tamata avyai rtaha roak Yesus, beti
rovun Ia rti Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a, naran Kayafas, ni rahan a ma ndiri
wahan ralan a. Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra ovu dawan Yahudi
ra rasdovu roak ira na'a inyai.
58 Petrus nban-orang Yesus tali raroa
watan, nata ti naran Mela Falurut Ila'a
yai ni lean a. Tamata avyai rovun roak
Yesus rati lean ralan. Petrus ndoku watan
ovu tamata ovi rwanar wan yai, ma al
nanaban ne, veka rotu Yesus wean inba.
59 Dawan Mela Falurut ra, ovu dawan
fareta Yahudi ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan yai rdava tamata boku
ma rala vaivatul siklabir al rfasala Yesus,
boma rukun Ia ma nmata.
60 Na'uk wol rtuan Ni sala isa vali, velik
ne tamata rivun rma ma rfalak rira afa

† **26:50 26:50** Tafsiran boku rfalak ne ayat ini ihin a wean ini: ***Kida, ba wean inyai bi mwa i?*** ‡ **26:52 26:52** Ayat ini ihin a wean ini: tamata iki nala mneran ma al nfedan tamata, na ia veka nmata vali ovu mneran. § **26:53 26:53** Na'a Ubu Ni sansinir tali lanit ratan rira sidovung dawan isa (vai Mala nfalak ne, *pasukan*), na Ni sansinir rivun inean.

siklabir ra na'a Yesus. Ti nata tamata siklabir irua rma ma rfalak ne,
61 "Tamata ini nfalak ne, 'Ya'a bis a'ar vatuk Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a, ma na'a amar itelu, na veka ufadiri ewal ia.' "

62 Ba Mela Falurut Ila'a ndiri ma norat Yesus ne, "Notu afakinimi wol mlotar tenam a, ma fwalak na'a afa ovi tamata avyai rfalak a?"
63 Na'uk Yesus wol vain. Ba Mela Falurut Ila'a nfalak verin Ia ne, "Ya'a ufalak verin Oa ne, Ubu i nva'at a nrenar afa ovi fwalak ra, ba fwalak urun verin ami! Oa ini Raja i veka mtevut tamata ra rira salasilan ra? Oa ini Ubu Yanan a?"
64 Yesus nfalak ne, "Wean i fwalak roak yai. Na'uk ufalak verin mia ne, tali amar ini vali, na veka msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, udoku Ubu i nfareta munuk afakataka Ni lihir mela a, ovu veka utali lanit ma una'a mutan ratan ra uma."
65 Ba Mela Falurut Ila'a nangrova urun ma nkamadir ni ravit blawat a. Ba nfalak ne, "Ia nfalak sian Ubu, tevek nfalak ne, Ubu Yanan Ia. Wol tperlu ma tdava tamata liak roak ma rfalak ni sala ra. Mia ka'i mryenar afa sian i nfalak a.
66 Ba minovak ma wean inba?" Ira rfalak ne, "Musti rukun Ia ma nmata!"
67 Nata tamata boku rafnit na'a wahan ralan a ovu raskevu tia ma watan Ia. Boku rvaval vali Ia ovu rfalak ne,
68 "Hoi, Oa ini Raja i veka mtevut tamata ra rira sala silan ra? Wean i nabi Oa, na eka fwalak verin ami ne, abovi rvaval Oa ini!"

Petrus nalak nala fatelu ia ne, wol nka'a Yesus
Markus 14:66-72; Lukas 22:56-62; Yohanes 18:15-18,25-27

69 Amar yai, na Petrus ndoku watan lean obin. Mela Falurut Ila'a ni vata sansinir isa nma ma nfalak verin Petrus ne, "Oa ba'i morang vali Yesus, tamata Galilea eri."
70 Na'uk Petrus nalak ia na'a tamata rivun avyai waharira ralan ra ne, "Ya'a wol uka'a afa i fwalak yai."
71 Petrus ti ma ndiri tembok dawan ni falfolat ngoran a, na Mela Falurut Ila'a ni vata sansinir liak isa vali nrea ia ma nfalak verin tamata ovi rna'a inyai ne, "Tamata ini ba'i norang Yesus tamata Nazaret eri."
72 Na'uk nalak ewal vali ia, ma nafwaba lahir ne, "Ya'a wol uka'a tamata yai!"
73 Ba wol mnanat, na tamata ovi rna'a inyai rma ma rfalak verin Petrus ne, "Oa ini vali morang Yesus, tevek tka'a lahir na'a mu vai a."
74 Petrus nalak matmatan watan ia ma ka'i nafwaba tenan a ma nfalak ne, "Ya'a wol uka'a tamata yai." Na'ut inyai lahir, na manut nkukuwai.
75 Ba Petrus nangnanang nal-ewal vai-vatul ovi Yesus nfalak lan roak verin Ia ne, "Manut wol nkukuwai obin, na oa veka malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a." Nata Petrus nti talik wan yai ma nvakar ma na'a samsekur.

27

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus ti verin Pilatus
Markus 15:1; Lukas 23:1-2; Yohanes 18:28-32; Kisah 1:18-19

1 Ti ma varverak sumatan, na Yahudi rira dawan mela falurut ra munuk ovu dawan Yahudi liak ra vali rasdovu ira ma ranovak ma ra'an vai isa mane rfedan Yesus.
2 Ba rkeak Yesus, beti rovun Ia ti verin Pilatus, tamata Roma i nfareta propinsi Yudea.
3 Ti ma Yudas i nfedi Yesus nsi'ik ne, rvolan roak ma rfedan Yesus, na ralan lalau urun na'a ni sala i notu a. Ba nal-ewal kubang perak vututelu yai verin Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan Yahudi liak ra.
4 Ba nfalak verin ira ne, "Ya'a sala roak ya'a, tevek ufedi tamata i wol Ni sala ma rukun roak Ia ma nmata."
Na'uk Yahudi rira dawan avyai rfalak ne, "Ami wol amkamlabir afa yai. Inyai oa mu varvara."
5 Ba Yudas nasba vatuk kubang avyai rti Rahan Dawan Falurut ralan a. Ia nban-talik wan yai ma ka'i ti nesa relan a ma naklo'i ma nmata.
6 Nata Yahudi rira dawan mela falurut ra rala kubang avyai ma rfalak ne, "Ita wol bisma tfadoku ewal kubang ovi na'a vatvatat i tamata ra ba'i rfadoku rira kubang ra, ma reluk rira persembahan

verin Ubu. Ita tala roak kubang avyai ma
al rotu ma tamata laran nvoat.”*
7 Ba rasdovu ira ma ra'an vai isa ma
rala kubang avyai al rfaha lanun i ba'i
rala ma al rotu suran. Ba rfaha lanun yai,
boma wean i tamata dakan ra rmata, na
roving ira na'a inyai.
8 Wean inyai bi ma naran amar ini, na
tamata ra rfanara wan yai ne, lanun i
tamata laran nvoat na'a.
9 Ba afa yai nfakena lahir afa ovi lan
a nabi Yeremia ntulis ne, “Ira rala roak
kubang perak vututelu. Ira rfadoku roak
fyawan wean inyai verin tamata ovi rna'a
Israel.
10 Ira rala vali kubang avyai ma al rfaha
lanun i ba'i rala ma al rotu suran, wean
lahir i Duila'a nfalak roak verin ya'a.”†

Dawan Yahudi ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Markus 15:2-15; Lukas 23:3-5,13-25; Yohanes 18:33—19:16

11 Na'ut i Yesus ndiri Gubernur Pilatus
wahan ralan a, na Pilatus norat Ia ne,
“Yahudi rira raja verin Oa?”

Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak roak
yai.”
12 Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu dawan Yahudi liak ra rmangadu
Yesus, na'uk Ia wol nangrihi vaivatul isa
vali.
13 Ba Pilatus norat ewal Yesus ne, “Wol
mrenar ngrihi sian ovi rala al rmangadu
Oa yai!”
14 Na'uk Yesus wol nala vaivatul isa vali,
ba Pilatus ntalkaka lahir.
15 Lokat varat na'ut amar dawan
Paskah, na gubernur ba'i nfatalik tamata
isa. Yahudi ra rfili tamata yai tali bu'i
ralan.‡
16 Na'ut inyai, na tamata isa nana'a bu'i
ralan naran Yesus Barabas. Tamata ra
munuk rka'a roak ia, tevek afa sian ovi
notu ra.
17 Ba ti ma tamata rivun rasdovu ira, na
Pilatus norat ira ne, “Inabira ma ufatalik
iki verin mia? Yesus Barabas te Yesus i
rfanara Ia ne, Kristus?”
18 Pilatus nka'a roak ne, Yahudi rira
dawan ra ralarira sian Yesus, ba rovun Ia
verin Pilatus.
19 Na'ut i Pilatus ndoku kadera i ba'i
ndoku ma nfaleka inukun verin tamata
ra, na awan a nsinir tamata isa ma nfalak
verin ia ne, “Deka movu ma mukun
tamata i wol ni sala yai, tevek Ia bi indean
a umdedar lalean na'a ning mifi a.”
20 Na'uk Yahudi rira dawan mela falu-
rut ra ovu Yahudi rira dawan liak ra rtuar
tamata rivun avyai, boma rera verin
Pilatus ma nfatalik Barabas verin ira, ovu
nsinir ma rfedan Yesus.
21 Nata Gubernur Pilatus norat ira ne,
“Ba tali tamata irua ini, na inabira ma
ufatalik iki verin mia?”
Ira rfalak ne, “Barabas.”
22 Pilatus norat ewal ira ne, “Ba wean
inyai, na ya'a musti otu afaka verin Yesus
i rfanara Ia ne, Kristus?” Ira munuk
rafwak ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
23 Pilatus nfalak verin ira ne, “Afakin-
imi? Notu sala afaka?”
Na'uk rafwak ma vairira dawan ila'a
ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
24 Pilatus nsi'ik roak ne, veka wol not-
nala roak tamata rivun avyai, tevek mane
rotu vangoa-vanga. Ba nala wear ma
nraming liman a na'a waharira ralan ra
ma nfalak ne, “Ya'a wol ning varvara
na'a tamata ini ni matmatan a. Mia bira
varvara ini.”
25 Tamata rivun avyai rafwak ne, “Ami
ovu yanamami ra ki amvara tamata ini
laran a.”
26 Nata Pilatus nfatalik Barabas verin
ira. Na'uk ia nfalak verin ni suldadu ra
ma rasveva Yesus veki, beti nala Ia verin
ira ma rbaku Ia na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rwi-rwa Yesus
Markus 15:16-20; Yohanes 19:2-3

27 Gubernur Pilatus ni suldadu ra rovun
Yesus rti Pilatus ni rahan fareta dawan,
beti rasdovu rira suldadu liak ra munuk
ma rdir-lilit Yesus.§
28 Nata ira raling Ni kadaravit ra, ma
rala ravit blawat ungu isa ma ra'adoru
na'a Ia.*

---

* **27:6 27:6** Vatvatat na'a ayat ini na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Wean i tala harfiah ***tamata laran nvoat*** tali vai Yunani, na musti amfadoku ***lara fyawan***. † **27:10 27:10** Zakharia 11:12 ‡ **27:15 27:15** Pilatus notu wean inyai ma al nala tamata rivun ralarira ra. § **27:27 27:27** Suldadu ra rleal wan i rtaha Yesus na'a. Wan yai na'a Pilatus ni rahan fareta dawan ni lean a. * **27:28 27:28** Ravit blawat ungu yai felan wean raja ni ravit blawat.

29 Ira ranan aa anan ovi imarira ra na'a
sabe'u ma rfadoku na'a Yesus ulun a. Ira
rala vali takil isa ma ntaha na'a liman
mela a, beti rsangatur na'a wahan ralan a
ma rworuk-rwak Ia ma rfalak ne, “Yahudi
rira Raja verin Oa, ba fara nam a blawat!”
30 Ira rafnit na'a Ia, ovu rala takil i
ntaha yai ma rsikati ira al rvaval ulun a.
31 Ba ti ma rworuk-rwak munuk Ia, na
raling ewal ravit blawat ungu i neluk a,
beti rung a reluk ewal Ia ovu Ni kadaravit
ra. Nata rovun Ia nti murin ma rbaku Ia
na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rbaku Ia na'a aa walwalur
Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43; Yohanes 19:17-27

32 Na'ut i mane rbana rti kota
Yerusalem murin a, na rtuan tamata isa
ntali kota Kirene naran Simon. Suldadu
ra rkiwal ia ma nvara Yesus Ni aa
walwalur a.
33 Nata ti raran wan isa naran Golgota.
Vaivatul yai ihin a, “Kalkulun Wan.”
34 Tamata avyai rala anggur i rsileti ovu
afa i kfera, beti rala verin Yesus ma nenu.
Na'uk ti ma Yesus nfatemang, na nafena
ma nenu.†
35 Rbaku Yesus na'a aa walwalur, beti
rbataru ma rsiduk ni kadaravit ra.
36 Nata rdoku aa walwalur nelan a ma
rwanar Ia.
37 Na'a aa walwalur ni tutul a, na
rtulis vaivatul ra na'a kba etal isa ma
nfalyawang ne wean inbinimi rukun
Yesus. Vaivatul avyai ngoarira ra wean
ini, “Yahudi rira Raja verin Yesus.”
38 Amar yai, na rbaku vali tamata ktu-
fan irua na'a aa walwalur. Isa na'a Yesus
Ni lihir mela a, na isa na'a Ni lihir balit a
39 Tamata ovi rahu inyai rarwa'ung
ulurira ra ma rfalak sian Yesus.
40 Ira rfalak ne, “Ya'i yo! Oa fwalak
ne, bisma ma'ar vatuk dida Rahan Dawan
Falurut a ovu fwadiri ewal na'a amar
itelu. Wean i Ubu Yanan urun Oa, na
msuta tali aa walwalur yai, boma deka
mwata.”
41 Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra, ovu vali rira dawan liak ra rdiri vali
wan yai ma rworuk-rwak Ia. Ira rfalak
ne,
42 “Ia not-nala ma tamata liak wol
rmata, na'uk wol not-nala ma deka
nmata. Wean i Israel rira Raja verin Ia, na
nsuta tali aa walwalur yai, boma torang
Ia.
43 Ia norang Ubu ovu nfalak ne, Ubu
Yanan Ia. Eka tsi'ik, wean i Ubu veka nala
Ia, na nva'at te wahal?”
44 Tamata ktufan irua i rbaku roak ira
na'a aa walwalur ma rna'a Yesus Ni lihir
mela ovu balit yai, rangrihi visal-vasil vali
Ia wean inyai.

Yesus nmata
Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49; Yohanes 19:28-30

45 Na'ut inyai lera ndirlola, na deda
fafyat nsoru munuk wan‡ yai, ti naran
jam tiga lersian.
46 Ba na'ut jam tiga lersian, na Yesus
nafwak ne, “Eli, Eli lama sabaktani?”
Yesus Ni vaivatul avyai ihin a wean ini,
“O Ubu i uraning a, O Ubu i uraning a!
Afakinimi muti talik Ya'a i?”
47 Tamata ovi rdiri inyai rarenar afa i
Yesus nfalak a, ba rfalak ne, “Ia nera nabi
Elia!”
48 Ba tamata isa ti nala spons etal isa ma
nsovu na'a anggur i nakbia, ma nngatan
teri spons yai na'a aa etal isa ni tutul a ma
nlauk rata verin Yesus ma nbuk.§
49 Na'uk tamata boku rfalak ne, “Tna-
ban veki! Eka tsi'ik, beta ne Elia nma ma
nlobang Ia ma deka nmata.”
50 Nata Yesus nafwak ewal ma vain a
dawan, na nan nakbosal lahir.
51 Na'ut inyai vali, na maloli dawan
amafal i naklo'i Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a namadir lahir na'ut irua,
tali ratan nsuta naran fun. Ruru dawan
vali, ba vatu dawan ra rablihir munuk.
52 Van ovi rfadoku matmatan ra rat-
vadil, ba tamata rivun ovi rorang urun
Ubu, na'uk rmata roak yai, Ubu nfava'at
ewal ira.
53 Tamata matmatan avyai rva'at ewal
ma rti talik warira ra na'a van ra. Ti
ma Yesus nva'at ewal tali matmatan, na

† **27:34 27:34** Ira rsileti afa i kfera na'a anggur, boma Yesus deka nfarnuang wawa'uk. ‡ **27:45 27:45** Vai Yunani ni vaivatul *gen*, ihin a ne, lanun, *daerah, negeri* te lanit ivavan. Tafsiran ra rsialing ira, ba amfadoku ***deda fafyat nsoru munuk wan yai.*** § **27:48 27:48** Bunga karang yai felan a wean spons ma nisak nala wear.

ira rti Yerusalem, kota i nmerat urun, ma
tamata rivun rsi'ik ira.
54 Roma rira suldadu dawan isa ovu ni
suldadu ovi rwanar Yesus, rsi'ik Yesus ti
naran i nan a nakbosal a, ovu rfarnuang
ruru i dawan a, ba rbobar urun i lahir.
Ba rfalak ne, “Kena urun, tamata ini Ubu
Yanan a!”
55 Na'a wan yai, na vata rivun rsi'ik afa
avyai tali raroa watan. Vata avyai rorang
Yesus tali Galilea, boma rlobang Ia.
56 Tali vata avyai, na boku nararira
Maria Magdalena, Maria i yanan verin
Yakobus ovu Yusuf, ovu vali Zebedeus
awan a. Zebedeus irua awan a yanarira
verin Yohanes ovu Yakobus.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a

Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yohanes 19:38-42

57 Ya'i laflofan roak, na tamata ka'i isa
naran Yusuf, ntali ahu Arimatea nma. Ia
norang roak Yesus.
58 Ia ti ntuan Pilatus ma nera Yesus
tenan a. Ba Pilatus nsinir ni tamata ra
ma rala Yesus tenan a verin Yusuf.
59 Yusuf nala Yesus tenan a ma nkuma
Ia ovu maloli* ngangiar marmerat i naran
lenan.
60 Nata Yusuf nti ma nfanuba Yesus
tenan a na'a vatu i rtivan roak ia ma wean
van. Van yai, Yusuf nia ovu ngorva'an
obin. Ia nlawar vatu dawan isa ma al
nulang teri van ngoran a, beti nti talik
wan yai.
61 Maria Magdalena ovu Maria isa vali
rna'a inyai. Ira rdoku van yai ngoran a.

Pilatus nsinir ni suldadu ra ma rwanar van i rfanuba Yesus tenan a na'a

62 Ni ilyan a, na'a amar i Yahudi ra ryari
ira,† na Yahudi rira dawan mela falurut
ra ovu tamata Farisi ra, irmunuk rti ma
rtuan Pilatus.
63 Ira rfalak verin Pilatus ne, “Baba, ami
amangnanang na'ut i tamata siklabir eri
nva'at obin, na nfalak roak ne, ‘Ti ma
amar itelu nelak, na veka uva'at ewal.’
64 Ba wean inyai bi fwareta mu suldadu
ra ma ti rwanar van i rfanuba Ia na'a, ti
naran amar itelu. Tevek wean i wahal, na
Ni tamata ra veka rti ma rbori tenan a ma
rfalak verin tamata rivun ne, ‘Ia nva'at
ewal roak tali matmatan!’ Ba wean i afa
yai nvotuk, na rira siklabir ra veka ntafal
ma dawan ila'a.”‡
65 Pilatus nfalak verin dawan Yahudi
avyai ne, “Myovun suldadu ra miti ma
myanar kakiwal van yai.”
66 Ba rati van yai ma rfadoku faneak
na'a vatu i nteri van ngoran a, boma
wean i tamata ra rlabir van yai, na rka'a.
Rotu munuk wean inyai, beti rfalak ma
suldadu avyai rwanar ma lolin van yai.

28

Ubu nfava'at ewal Yesus

Markus 16:1-10; Lukas 24:1-12; Yohanes 20:1-10

1 Amar i Yahudi ra ryari ira yai nelak
roak, na Maria Magdalena ovu Maria liak
isa vali rti ma rsi'ik van matmatan i
rfanuba Yesus tenan a. Na'ut inyai, na
lera sarseri mane ndata roak na'a amar
kareda.
2 Ruru dawan urun na'a inyai, tevek
Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan
nsuta ma nlawar vatu i nteri van ngoran
yai, ma ndoku vatu yai ratan a.
3 Felan a nyadat ma wean fitik, ovu
ni ravit blawat a nangiar ma wean avat
minan.*
4 Suldadu ovi rwanar van yai rbobar
ma raruru lalean ira, ba rleka rsuta fun
ma wean tamata ovi rmata roak.
5 Na'uk sansinir yai nfalak verin vata
avyai ne, “Deka byobar, tevek uka'a roak
ne, mya ma mdyava Yesus i rbaku roak Ia
na'a aa walwalur a.
6 Ia wol nleal roak ini. Ia nva'at ewal
roak, wean i nfalak lan roak verin mia.
Eka mya ma msyi'ik wan i rfanuba Ia
na'a.

* **27:59 27:59** Yusuf nala maloli lenan i lolin urun yai ma al nkuma Yesus ma nfaturu ne, nalang ma dawan Ia. † **27:62 27:62** Tamata Yahudi ra ryari ira na'a *hari Sabat*. Na'a *hari Jumat*, na Yahudi ra rasusan rira afamtahan ovu rotu rira karya liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan a, na ryari roak ira. ‡ **27:64 27:64** Menurut dawan Yahudi avyai, na lan a Yesus nsiklabir ma nfalak ne, Ia Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra. Na'uk wean i tamata rorang ne, Ia nva'at ewal tali matmatan, na inyai siklabir i nrahi siklabir lan a. * **28:3 28:3** Vai Yunani nfalak ne, ni ravit blawat a nangiar ma wean salju. Ihin a ne, nangiar urun, wean avat minan.

7 Ba myewal lahir mia ma ti fyamalik
verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, Yesus
nva'at ewal roak tali matmatan, ma veka
ula Ia nti propinsi Galilea. Mia veka
mtyuan Ia na'a ineri. Afa ovi ufamalik
roak verin mia ini, kena urun!”
8 Vata irua yai rafla talik van matmatan
yai. Ira rbobar urun, na'uk ralarira lolin
urun i vali, ba rfarlan mane ti rfamalik
afa ini verin Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia.
9 Brian munuk, na Yesus ntuan ira ma
nfalak ne, “Oo Titi averi!” Ba vata irua
yai rfaseri Ia, ma rsangatur ovu rangabuk
ean a ma rfadawang Ia.
10 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Deka
byobar! Miti ma fyalak verin Ning tamata
ra ma rti Galilea, tevek na'a ineri, na veka
rsi'ik Ya'a.”

Dawan Yahudi ra rbahir suldadu ovi rwanar van yai, boma rfalak ne, Yesus Ni tamata ra rbori tenan a

11 Vata irua yai rbana obin, na suldadu
ifira tali ovi rwanar van yai rti kota
ralan ma rfamalik afa ovi rarea yai verin
Yahudi rira dawan mela falurut ra.
12 Ti ma suldadu ovi rwanar van yai
rfalak munuk afa avyai verin mela falu-
rut ra ovu dawan Yahudi ra, na ira ra'an
vai isa ma rala kubang dawan verin
suldadu avyai.
13 Yahudi rira mela falurut ra rfareta ira
ne, “Mia musti fyalak ne, ‘Ovan yai, na
amtub-lufa munuk roak, beti Ni tamata
ovi rorang Ia rma ma rbori tenan a.’
14 Wean i Gubernur Pilatus nrenar afa
ini, na ami ki amangrihi ma amlotar mia,
boma deka angangal akataka verin mia.”
15 Ba ira rala kubang avyai ma rewal
roak ira, ma ti rfamalik wean i rsurak
roak verin ira yai. Ivar ini ti nsoru roak
Yahudi ra ma naran amar ini.

Yesus nfalak ma Ni tamata ra ti rfamalik Ni Ivar Lolin a

Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

16 Yesus Ni tamata vutu rahin isa yai rti
Galilea, ma rna'a vuar i Yesus nfalak roak
verin ira.
17 Ti ma rsi'ik Ia, na rsangatur lahir
ma rfadawang Ia, na'uk boku ralarira ra
raruan obin.
18 Yesus nfaseri ira ma nfalak ne, “Ubu
nala munuk roak ngrebat verin Ya'a na'a
lanit ratan ovu lanit ivavan a.
19 Ba miti ma fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin
verin bangsa ra munuk na'a lanit ivavan
a, boma rorang Ya'a. Byaptis ira na'a
Yamang a naran a, Yanan a, ovu Ni Roh
a.
20 Myair ira ma rot-orang afa ovi
ufareta munuk roak verin mia yai. Ya'a
veka ufatuang mia, nata ti naran i lanit
ivavan namwear a.”

Markus ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Na'ut lalan ana, tamata ovi rorang Yesus ranovak ne, Markus ntulis kitab ini. Markus ini ba'i nfatuang Petrus na'a ni banbanan a ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. Ia ntulis afa ovi nrenar tali Petrus na'a kitab ini.

Wean i tbas kitab ini, na ita veka tka'a afa ovi Yesus notu ra, ovu afa ovi nair verin Ni tamata ovi rorang Ia. Yesus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a ne, Ubu veka nma lanit ivavan a ma nfareta tamata ra wean lahir Raja (1:14-15). Yesus Ni ngrebat ma notu ma lolin ewal tamata ra tali rira suhut ra, ovu naling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Tamata Yahudi rira dawan ra rangal Ia, ovu ranovak mane rfedan Ia (3:6), na'uk wol nti talik ira. Ia nfalak lan roak ne, tamata ra veka rfedan Ia (8:31; 9:31; 10:33-34), ovu inan ma nti Yerusalem, tevek ntorung ma nala tenan a ma al nakvanak tamata rira salasilan ra (10:45). Rfedan roak Ia, na'uk nva'at ewal.

Markus ntulis kitab ini ma nfamalik ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus, ovu Ubu Yanan Ia (1:1, 11, 24; 3:11; 5:7; 8:29; 9:7; 14:61-62; 15:39). Markus nera verin ita ma torang Yesus, velik ne tatuan angangal ra (8:34-38; 10:29-31).

Kitab ini ihin a

1. Yesus Ni karya i nban-ulu a. (1:1-13).
2. Yesus nsiair ovu nfaturu Ni ngrebat na'a propinsi Galilea, ti naran i Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Ia. (pasal 1:14—3:6)
3. Yesus nfaban-ewal Ni karya na'a Galilea. (pasal 3:7—6:13)
4. Yesus nsiair ovu nfaturu Ni ngrebat a na'a ahu ovi rna'a Galilea, ba Ni tamata ovi rorang Ia rtorung ne, Ia Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias). (pasal 6:14—8:30)
5. Yesus nti Yerusalem, boma rfedan Ia. (pasal 8:31—10:52)
6. Yesus Ni afa ovi notu ra ovu afa ovi nair ra na'a Yerusalem. (pasal 11, nata ti naran pasal 13)
7. Rtaha Yesus ovu rfedan Ia. (pasal 14 nata ti naran pasal 15)
8. Yesus nva'at ewal tali matmatan. (pasal 16)

Yohanes i nbaptis tamata ra nfamalik ne, Yesus veka nma

Matius 3:1-12; Lukas 3:3-9; Yohanes 1:19-28

1 Ivar Lolin i nfamalik Ubu Yanan a
Yesus Kristus beti nvotuk.
2 Lalan ana, nabi Yesaya ntulis Ivar
Lolin yai ne,
"Ubu nfalak ne, 'Ini Ya'a Ning tamata sansinir;
Ya'a usinir lan ia ma nasusan linga'an verin oa.'
3 Tamata isa nafwak na'a wan lean vu dawan ne,
'Misusan linga'an verin Duila'a, fya-malola linga'an ra!' "

4-6 Tamata i Ubu nsinir ia yai naran Yohanes. Ia nleal wan lean vu dawan isa ma nbaptis tamata ra. Ni ravit a blawat i noru a, rotu tali afwatan i naran unta, vulun ra. Ni ngesa rotu vali tali afwatan ulin. Ni fana'an a kabina ovu wenan vahan i na'a nangan. Ia nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra, beti rala tenarira ra ma nbaptis ira. Tamata rivun ila'a rtali propinsi Yudea ovu kota Yerusalem rti ma rarenar afa ovi Yohanes nfalak ra. Ira rahil ma rfavotuk rira salasilan ra verin Ubu, ba Yohanes nbaptis ira na'a oar Yordan.

7 Ia nfamalik lalawatan verin tamata ra ne, "Wol mnanat, na tamata isa veka nma, ovu Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol verang a ratan Ia, ba wol inovan ma usangatur ma aling ni tatea ni tatur a.

8 Ya'a ubaptis mia ovu wear, na'uk Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh a."*

* **1:8 1:8** ***Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal ralarira ra.

Yohanes nbaptis Yesus, ovu nitdawan nlabir teman Ia
Matius 3:13-17; Lukas 3:21-22

9 Na'ut i Yohanes nbaptis tamata ra, na
Yesus ntali ahu Nazaret i nana'a propinsi
Galilea nma ma Yohanes nbaptis Ia na'a
oar Yordan.
10 Na'ut i Yesus ndata tali wear, na brian
munuk nsi'ik, na wean i lanit natvadil, ma
Ubu Ni Roh nsuta wean modarlaka ma
ndoku tenan a.
11 Vai isa ntali lanit ratan nfalak ne, "Oa
ini Yanak i ulobang urun a. Oa motu ma
ralang a lolin urun."

12 Ubu Ni Roh novun lahir Yesus ma nti
wan lean vu dawan isa.
13 Ba Ia nana'a wan lean vu dawan yai,
na nitdawan nlabir teman Ia ma naran
amar vutfa'at. Yesus nana'a inyai ovu
afwatan ra, na Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan rfatuang Ia ma rlobang Ia.

Yesus nera tamata sinat roal ifa'at ma rorang Ia
Matius 4:12-22; Lukas 4:14-15; 5:1-11

14 Fareta ra ra'abu'i roak Yohanes. Nata
Yesus nti propinsi Galilea ma nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin a.
15 Ba Ia nfalak ne, "Amar nma ma naran
roak ma Ubu nfareta wean lahir Raja.
Myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra
ma myorang a'uk Ubu Ni Ivar Lolin!"

16 Amar isa, na Yesus nbana na'a danau
Galilea nelan a, na nrea tamata irua,
iya'an iwarin ira. Isa naran Simon ovu isa
vali naran Andreas. Ira sinat roal ira, ba
rfasuka rira jaring na'a inyai ma al rdava
ian.
17 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Mya
ma myorang Ya'a! Mia wol fyasuka jaring
roak ma nala ian, tevek ala karya verin
mia ma myair tamata ra ma rorang Ya'a."
18 Ba rfadoku lahir rira jaring ra na'a
inyai ma rorang Ia.

19 Nata nban-ewal ma nsi'ik Yakobus
irua warin a naran Yohanes, yamarira
naran Zebedeus. Ira rna'a rira kumal
ralan ma rlavan rira jaring ra.

20 Yesus nera lahir ira ma rorang Ia,
ba rsuta talik yamarira ovu tamata ovi
ra'an kadi tali ira na'a rira kumal yai, ma
rorang Ia.

Yesus nfareta nait sian ra ma raslaun talik tamata isa
Lukas 4:31-37

21 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti
raran ahu isa naran Kapernaum. Na'ut
amar i Yahudi ryari ira, na Yesus nti lahir
Yahudi rira rahan falurut ralan a, ma
nsiair na'a inyai.
22 Tamata ovi rarenar afa ovi nair ra
rtalkaka lahir, tevek nsiair ovu Ubu Ni
ngrebat a, wol wean Yahudi ovi rair Musa
ni inukun ra.
23 Brian munuk, na brana isa i nait
sian nleal ia nti Yahudi rira rahan falurut
ralan a, ma nait sian notu ma brana yai
nafwak ne,
24 "Hoi, Yesus tamata Nazaret, deka
mlabir ami! Oa mwa ini mane fwedan
ami? Ya'a uka'a ne iki Oa. Oa sansinir i
ralam nmerat urun tali Ubu."
25 Yesus nfalak verin nait sian yai ne,
"Deka vaim! Muti talik brana ini!"
26 Nait sian yai notu ma brana yai
nafwak ma vain a dawan, ovu notu ma
tenan raruru lalean, nata nti talik ia.
27 Tamata ra munuk rtalkaka, ba rsiorat
ira ne, "Ya'i yo, ini afaka? Ia Ni ngrebat
ma nair afa ngorva'an! Ia bisma nfareta
nait sian ra vali ma rot-orang afa ovi
nfalak ra."
28 Tamata ra rfamalik Yesus verin
tamata rivun na'a wan Galilea munuk.

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ira
Matius 8:14-17; Lukas 4:38-41

29 Yesus irtelu Yakobus ovu Yohanes
rtali Yahudi rira rahan falurut ralan rti
murin, beti rti Simon ovu Andreas rira
rahan a.
30 Tamata ovi rna'a rahan yai rfalak
verin Yesus ne, "Simon avan a tenan
ngnea, ba ntuba watan."
31 Yesus nti wan i vata yai nana'a ma
ntaha liman a, ma nfabatar ia, na lolin
lahir ia. Ba vata yai nasusan afamtahan
verin ira ma ra'an.
32 Lera nakduvul ma laflofan roak, beti
tamata ra rovun tamata ovi raruru ira,
ovu ovi nait sian ra rleal ira ti verin Yesus.
33 Tamata ra munuk na'a ahu yai ras-
dovu ira na'a rahan ngoran.

34 Yesus notu ma lolin tamata rivun
tali rira suhut afaka watan, ovu naling
vatuk nait sian ra tali tamata ra. Ia wol

ntorung ma nait sian ra rangrihi, tevek rka'a munuk roak ne, Ubu Yanan Ia.

Yesus nban-soru wan Galilea munuk ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Lukas 4:42-43

35 Nfada'ing amar, na Yesus nbatar ma nti talik rahan yai. Ia nti wan lean vu isa, ma naflurut na'a inyai.
36 Nata Simon ovu ni kida ra ti rdava Ia.
37 Ba rdav-nala Ia, na rfalak ne, "Tamata rivun rdava Oa!"
38 Yesus nfalak ne, "Eka tati ahu liak ra vali ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi rna'a ineri, tevek Ubu Ni Ivar Lolin yai bi uma ini."
39 Ba nban-soru wan Galilea munuk ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yahudi rira rahan falurut ra, ovu naling vatuk nait sian ra tali tamata ra.

Yesus notu ma lolin ewal tamata i ni suhut ngabaa
Matius 8:1-4; Lukas 5:12-16

40 Tamata isa ni suhut ngabaa nma ma ntuan Yesus, ma nsangatur na'a wahan ralan al nera verin Ia ne, "Baba, wean i mtorung, na fara motu ma lolin ewal ya'a."
41 Yesus nfaturu Ni silobang verin tamata yai, ba nlauk liman a ma nkena ia, ma nfalak ne, "Ya'a ulobang oa, ba lolin kikyai oa!"
42 Brian munuk, na tamata yai lolin ia, tevek ni suhut nlia roak.
43-44 Ba Yesus nsinir lahir ia ma nfalak ne, "Ufangnanang oa ne, deka fwamalik afa ini verin tamata iki watan. Na'uk muti lahir ma fwaturu tenam a verin Yahudi rira mela falurut a ma nsi'ik oa. Mala mu korban verin Ubu, wean i rfalak roak na'a Musa ni inukun ra, boma tamata ra rka'a ne, lolin roak oa."
45 Na'uk tamata yai ti nfaivar soru ne, lolin roak ia. Ba Yesus wol nti ahu ralan, boma tamata ra deka rarea Ia. Ia nti ahu murin watan ma nleal wan i wol tamata rna'a, na'uk tamata ra rtali wan rivun rma lalawatan ma rtuan Ia na'a inyai.

2

Yesus notu ma lolin brana laklukut isa, ovu na'i vatuk ni salasilan ra, na'uk Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra wol inar afa ovi notu ra
Matius 9:1-8; Lukas 5:17-26

1 Nata amar ifira nelak roak, na Yesus nati ewal ahu Kapernaum, ma tamata ra rarenar ivar ne, newal roak Ia.
2 Ba tamata rivun rasdovu ira na'a rahan i Yesus nana'a, ma rahan ralan ovu falfolat ngoran nngora lahir na'a tamata ra, ma Yesus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin ira.
3 Tamata ifa'at rsikat brana laklukut isa ma rati inyai.
4 Na'uk wol rti nala rahan ralan ma rtuan Yesus, tevek tamata rivun da'in. Ba rarata rahan ratan* a, ma rotu ma nablahi ma rtolar tamata laklukut yai ovu ni dari i ntuba na'a.
5 Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a lahir ne, rira inorang a dawan, ba nfalak verin tamata laklukut yai ne, "Baba, a'i vatuk roak mu salasilan ra."
6 Nata tamata boku tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdoku inyai ma ranovak na'a ralarira ne,
7 "Afakinimi tamata ini nangrihi wean ini? Ia nfalak sian Ubu! Wol tamata isa bisma na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Ubu sa'i na'i vatuk."
8 Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin ira, "Afakinimi minovak wean inyai na'a ralabira ra?
9 Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, 'A'i vatuk roak mu salasilan ra,' te ufalak ne, 'Mdiri ma mlulung mu dari ma bwana.' Afaka maraan ma ufalak na'a afa irua ini?
10 Boma mkya'a ne, na'a lanit ivavan ini, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, Ning ngrebat ma a'i vatuk tamata rira salasilan ra." Ba Yesus nfalak verin tamata laklukut yai ne,
11 "Ufalak verin oa ma mdiri, ovu mlulung mu dari a ma mewal oa muti mu rahan kikyai!"
12 Tamata laklukut yai ndiri ma nlulung ni dari a, ma nbana na'a tamata rivun avyai wahar ralan ra ma nati murin, ba tamata rivun rtalkaka ma rfadawang Ubu ma rfalak ne, "Afa i wean ini ita wol trea obin."

* **2:4 2:4** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a.

Yesus nera Lewi ma norang Ia, na tamata ovi tamata liak ra rfalak ira ne, tamata salasilan ra, rafna'an vali ovu Yesus, na'uk Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra wol inar afa ovi notu ra

Matius 9:9-13; Lukas 5:27-32

13 Nata Yesus newal Ia nti danau Galilea nelan a, na tamata rivun rma ma rdir-lilit Ia, ba nair ira.

14 Ti ma Yesus nbana, na nrea tamata isa ndoku rahan i ba'i rera babahir kulu na'a. Ia naran Lewi, yaman a naran Alfeus. Yesus nfalak verin ia ne, "Morang Ya'a." Ba Lewi ndir-talik ni karya a ma norang Yesus.

15 Na'ut inyai, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rafna'an† na'a Lewi ni rahan. Tamata rivun ovi rera babahir kulu tali tamata ra, ovu tamata ovi tamata liak ra rfalak ira ne, tamata salasilan ra, rafna'an vali ovu Yesus, tevek tamata rivun rban-orang Ia.

16 Yahudi rira dawan boku ovi rair Ubu Ni inukun ra rtali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi. Ira rorat Yesus Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Afakinimi Yesus nafna'an ovu tamata sian avyai?" Ira rfalak wean inyai, tevek rarea Yesus nafna'an ovu tamata ovi rera babahir kulu ra, ovu tamata ovi rotu salasilan.

17 Yesus nrenar rira afa ovi rfalak ra, ba nfalak ne, "Tamata ovi wol rira suhut ra wol rti dokter, na'uk ovi rira suhut ra a'uk sa'i rti dokter. Ya'a wol uma ma era tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'uk uma ma era tamata salasilan ra, ma rorang Ya'a."

Tamata Farisi rorat Yesus na'a i tamata ra rtolat

Matius 9:14-17; Lukas 5:33-39

18 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra, ntafal vali tamata ovi rtali sidovung Farisi, rtolat ma raflurut verin Ubu. Ba tamata boku rma ma rorat Yesus ne, "Afakinimi Yohanes ni tamata ra ovu ovi rorang tamata Farisi ra rtolat, na'uk Mu tamata ra wol rtolat i?"

19 Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, "Na'a snobsifa isa, na wean i brana i mane nsifa irmunuk ni kida ra obin, na musti rtolat? Wahal, ira veka rafna'an ovu rotu rira snobsifa.

20 Brana i mane nsifa yai ni amar a veka nma ma rala ia, ma wol nana'a roak ini. Na'ut inyai, beti rtolat‡."

21 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal wean ini: "Wol tamata isa nlavan ni kadaravit mnanat ovu maloli ngorva'an, tevek maloli ngorva'an yai wol naslura obin, ba veka notu watan ma kadaravit yai ntafal ma namsat.

22 Wean vali inyai, ma wol tamata isa vali nli'i anggur ngorva'an na'a sadawan mnanat i rotu tali karba ulin a. Wean i tamata isa notu wean inyai, na sadawan veka naksat ma anggur yai nvoat, ovu vali sadawan sian lahir. Ba tli'i anggur ngorva'an na'a sadawan ovi ngorva'an ra a'uk."§

Tamata Farisi ra rorat Yesus na'a amar i Yahudi ra ryari ira

23 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-etal va'i gandum ra, na Yesus Ni tamata ra rfufu gandum ni funu boku.

24 Tamata Farisi ra rfalak verin Yesus ne, "Msyi'ik kikyai! Afakinimi ira rangal dida agama ni inukun ra, ma rotu afa i wol bisma totu na'a amar i tyari ita?"

25-26 Yesus nfalak ne, "Mia wol byas obin afa ovi Raja Daud notu ra na'ut Abyatar neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a? Daud ovu ni tamata ra rablafar, ba Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a. Ia nti ralan ma nala roti i rfadok-aling roak verin Ubu ma na'an. Nata ntanang vali roti avyai verin ni tamata ovi rorang ia, velik ne na'a dida agama ni inukun ra, na mela falurut ra a'uk sa'i bisma ra'an roti avyai."*

27 Nata Yesus ntafal ma nfalak verin ira ne, "Ubu nala amar isa ma tamata ra ryari ira. Ia wol nfadoku tamata verin amar i ryari ira.

† **2:15 2:15** Tamata Yahudi ba'i rdok-lali'ik ira na'a fun, ovu rira meja ra kasbava watan ira. ‡ **2:20 2:20** Yesus nfalak wean ini, boma rka'a ne, amar i veka nma, na Ia wol nleal roak, beti ni tamata ra rtolat. § **2:22 2:22** Yesus nala vaivatul kamkuma irua ini, boma tamata ra rka'a ne, ira rorang a'uk afa ovi Yesus nair verin ira, ma deka rtafal rira adat tali uburir-nusirira ra. * **2:25-26 2:25-26** Raja Daud ovu ni tamata ra wol rangal Ubu Ni inukun.

28 Ya'a Tamata Yanan Ya'a, ba Ning
fareta ti naran vali amar i tyari ita."

3

Tamata Farisi ra wol rtorung ma Yesus notu ma lolin tamata ra na'ut amar i Yahudi ra ryari ira

Matius 12:9-14; Lukas 6:6-11

1 Yesus newal Ia nti Yahudi rira rahan
falurut ralan a, na brana isa na'a inyai
liman lihir nmata.
2 Tamata Farisi ovi rna'a inyai rsi'ik
nanuang Ia, betane notu ma lolin brana
yai na'a amar i Yahudi ra ryari ira, boma
rmangadu Ia.
3 Ia nfalak verin brana i liman nmata
yai ne, "Mwa ma mdiri tamata ovi rna'a
ini waharira ralan ra!"
4 Nata, Yesus norat tamata avyai ne,
"Dida agama ni inukun ra rfalak ma bis
totu afaka na'ut amar i tyari ita? Totu afa
ovi lolin ra, te afa ovi sian ra? Tlobang
tamata ra ma rva'at, te tfedan ira?" Na'uk
ira wol vair lahir.
5 Yesus ralan a lalau, tevek ralarira ra
rangrebat dalang, ba nsi'ik lilit ira ovu
wahan nangrova. Ia nfalak verin brana
yai ne, "Mlauk limam a mwa." Ia nlauk
liman a ma Yesus notu ma lolin lahir ia.
6 Tamata Farisi ra rdir-talik wan yai ma
rti murin. Ba Farisi ra ovu tamata ovi
rorang Herodes rasdovu lahir ira ma al
ranovak ma ra'an vai isa mane rfedan
Yesus.

Tamata rivun rdava Yesus ma rsi'ik Ni lolin a

7-8 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rewal ira rti danau Galilea. Tamata rivun
ila'a rtali propinsi Galilea rorang ira, ovu
tamata ovi rma vali rtali propinsi Yudea,
rtali kota Yerusalem, propinsi Idumea,
wan ovi rna'a oar Yordan ni lihir a,
ovu vali rtali wan ovi sarseri ovu kota
Tirus ovu kota Sidon. Tamata rivun ila'a
rarenar ne, Yesus notu mujizat rivun, ba
rma ma rtuan Yesus.
9 Ia nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia
ma ti rala kumal isa verin Ia, boma wean
i tamata rivun avyai rdir-sidekin ira, na
wol rdekin kena Ia.
10 Ia notu ma lolin roak tamata rivun
ovi rira suhut ra, ba tamata liak ovi rira
suhut obin rdir-sidekin ira ma rkiwal ma
rkena Ia.
11 Tamata liak boku vali nait sian ra
rleal ira, ma na'ut i rsi'ik Yesus, na
rsangatur lahir verin Ia ma rafwak ne,
"Ubu Yanan Oa!"
12 Na'uk Yesus nfalak teri lahir ma deka
rfalak ne, iki Ia.

Yesus nfili tamata vutu rahin irua ma reluk Ni rasul ma rorang Ia na'a Ni karya

Matius 10:1-4; Lukas 6:12-16

13 Yesus nva'al vuar isa ma nera tamata
ovi ralan nfalak a ma rorang Ia. Ba
tamata avyai rma ma rtuan Ia.
14 Ia nfili tamata vutu rahin irua ma
reluk Ni rasul ma rorang Ia, boma nsinir
ma rti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin,
15 ovu nala Ni ngrebat verin ira ma
raling vatuk nait sian ra tali tamata ra.
16 Tamata ovi Yesus nfili ra, nararira
Simon i Yesus nfanara ia ne Petrus,
17 Yakobus irua warin a Yohanes, ya-
marira naran Zebedeus (Yesus nfanara
ira ne Boanerges, ihin a vairira wean
dodung).
18 Andreas, Filipus, Bartolomeus,
Matius, Tomas, Yakobus i yaman naran
Alfeus, Tadeus, Simon i ntali sidovung isa
naran Zelot,
19 ovu Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra rfalak ne Yesus Ni ngrebat ntali Beelzebul

Matius 12:22-32; Lukas 11:14-23; 12:10

20 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rewal ira rti rahan i nleal a, na tamata
rivun rasdovu ewal ira, ba Yesus ovu Ni
tamata ra wol bisma rafna'an.
21 Ni tiniman rarenar afa yai, ba rti
lahir ma rala Ia. Ira rfalak ne, "Yesus
nfoar-nlakat roak!"
22 Yahudi rira dawan boku ovi rair Ubu
Ni inukun ra rtali Yerusalem rma ma
rfalak ne, "Beelzebul i nitdawan ia nleal
Yesus! Nait sian rira dawan ini nala
ngrebat verin Ia ma naling vatuk nait sian
ra."
23 Ba Yesus nera tamata rivun avyai ma
nala vaivatul kamkuma al nfalak verin ira
ne, "Nitdawan wol naling nala ni nait sian
ra tali tamata.
24 Wean i rsiduk nuhu dawan isa na'ut
ifira ma sidovung ra rotu rihi, na nuhu
dawan yai veka nama'ar.

25 Wean i tamata ra rsingarahi na'a
rahan teta isa, na rira rahan teta veka
nama'ar vali.
26 Ba wean vali i nitdawan nsingarahi-
sikual ovu ni nait sian ra, na ni fareta
veka nama'ar ma wol nfaret-nala roak
ira.
27 Wean vali inyai, wol tamata nti nala
tamata ngrebat isa ni rahan ma nbori ni
metan ra, na'uk musti nkeak ia veki, beti
nbor-nala ni metan ra.*
28 Afa i ufalak verin mia ini, kena
urun! Ubu bisma na'i vatuk tamata rira
salasilan ra, velik ne rfalak sian Ia.
29 Na'uk tamata ovi rfalak sian Ubu Ni
Roh, na Ubu veka wol na'i vatuk roak rira
salasilan ra. Ba rira salasilan yai nana'a,
nata ti wol ni wahan."
30 Yesus nfalak wean inyai, tevek
tamata boku rfalak ne, nait sian nleal Ia.

Yesus renan ovu warin ra
Matius 12:46-50; Lukas 8:19-21

31 Nata Yesus renan ovu warin ra rma,
na'uk rdiri rahan murin watan, ba rsinir
tamata ra ma ti rera Ia.
32 Tamata rivun rdok-lilit Yesus ma
rfalak verin Ia ne, "Baba, ti ma msi'ik
renam ovu warim ra rna'a murin eri. Ira
inar ma rangrihi nulu Oa."
33 Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a re-
nang iki te waring aba?"
34 Yesus nsi'ik tamata ovi rdok-lilit Ia
ma nfalak ne, "Mia ini renang ovu waring
ra!
35 Tamata iki watan not-orang afa ovi
Ubu ralan nfalak a, na Ya'a urang ia,
waring ia, ovu renang ia."

4

Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik na'a tamata i navuri nabat ra
Matius 13:1-9; Lukas 8:4-8

1 Amar isa, na Yesus nsiair ewal vali
na'a danau Galilea nelan a, na tamata
rivun ila'a rdir-lilit Ia. Ba Yesus nti ma
nrata ndoku kumal isa i nlau na'a danau,
ma nsiair na'a inyai.
2 Yesus nala vaivatul kamkuma ra al
nair afa rivun verin ira. Ba nair ira ma
nfalak ne,
3 "Eka mryenar! Amar isa, na tamata
va'i isa nti navuri nabat ra.
4 Na'ut i navuri nabat ra obin, na
boku rleka na'a linga'an ralan, ba manut
nangan ra rma ma ra'an munuk watan.
5 Nabat boku vali rleka na'a vatralan
i lanun kadkedan watan. Wol mnanat,
na nabat ra rarubu lahir, tevek lanun a
masnifit watan.
6 Na'uk ti ma lera ndirlola, na nabat ovi
rarubu roak yai roarira ra rakla munuk
ma rangaran, tevek wol rabwa'ar ma lolin
obin.
7 Nabat boku vali rleka na'a kadkadir
ralan. Kadkadir avyai rmel-yatak irubun
ra, ba wol vuarira.
8 Tali nabat avyai, na boku vali rleka
na'a lanun tinemun, ba rarubu rmela ma
lolin, ovu vuarira; funu boku rira vatul ra
vatvutun taltelun, boku vatvutun nanean,
boku vali ratratut sasan."
9 Nata Yesus nfalak verin ira ne, "Iki
arun, na eka nrenar ma lolin!"

Afakinimi Yesus nsiair ovu vaivatul kamkuma
Matius 13:10-17; Lukas 8:9-10

10 Ti ma Yesus ovu Ni tamata vutu rahin
irua, ntafal vali tamata boku ovi rorang
Ia, rti talik roak tamata rivun avyai,
na rorat Yesus ne, "Vaivatul kamkuma
inlangin a, ihin wean inba?"
11 Yesus nfalak verin ira ne, "Ubu notu
ma fyan-aran afa ovi Ia wol nfavotuk
obin verin tamata ra na'a i wean inba
ma nfareta tamata ra wean lahir Raja.
Na'uk verin tamata liak ra, na air ira ovu
vaivatul kamkuma ra,
12 boma:
velik ne rsi'ik afa ovi otu ra, na'uk wol
rfan-aran afa avyai.
Rarenar Ning vaivatul ra, na'uk wol rfan-
aran vali,
boma deka rahil ma rtalik tali rira salasi-
lan ra, ma Ubu wol na'i vatuk rira
salasilan ra."*
13 Ba Yesus nfalak verin tamata ovi
rorang Ia ne, "Mia wol mkya'a vai-
vatul kamkuma ini, ba wean inba ma
mkya'a munuk vaivatul kamkuma ovi
veka ufamalik verin mia?
14 Tamata va'i yai navuri nabat ra, wean
ia nfamalik Ubu Ni vaivatul ra.
15 Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul
ra, wean nabat ovi rleka na'a linga'an

* **3:27 3:27** Yesus nfalak wean ini ma nfaturu ne, Ni ngrebat nrahi nitdawan a.
* **4:12 4:12** Yesaya 6:9-10

ralan. Na'ut i rarenar, na nitdawan nma
lahir ma nal-ewal Ubu Ni vaivatul avyai
ma wol rna'a ralarira ra.
16 Tamata liak boku wean nabat ovi
rleka na'a vatralan. Tamata avyai
rarenar Ubu Ni vaivatul ra ma rtorung
lahir ovu ralarira lolin.
17 Na'uk ira wean irubun ovi wol
rabwa'ar, ba wol rtahang ma mnanat. Ba
ti ma rtuan susa te tamata ra rwi-rwa ira,
tevek rorang Ya'a, na rafla talik lahir rira
inorang a.
18 Tamata liak boku vali wean nabat ovi
rleka na'a kadkadir ralan. Ira rarenar
Ubu Ni vaivatul ra,
19 na'uk ralarira ra raruan na'a afa
rivun, ma inar ma rira metan rivun, ovu
inar ma rira afa liak ra vali. Ba Ubu Ni
vaivatul ra wol wan roak na'a ralarira ra,
ma rira vava'at ra wol vuarira.
20 Na'uk tamata liak boku wean nabat
ovi rleka na'a lanun tinemun. Ira rarenar
Ubu Ni vaivatul ra ovu rtorung ma rala
na'a ralarira ra, ba vuarira rivun, ma
boku vatvutun taltelun, boku vatvutun
nanean, ovu vali ratratut sasan."

*Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vai-
vatul ra tali tamata liak ra*
Lukas 8:16-18

21 Ba Yesus nfalak verin tamata avyai
ne, "Tamata ra wol rtutun damar ma
rulang teri ovu ngusi, te rfadoku na'a ko'i
vavan a. Na'uk ira veka rfadoku damar
na'a damar wan, te wahal?
22 Afa fanfonak ra veka lyawan, ovu afa
ovi tamata ra wol rka'a veka rvotuk.
23 Ba iki arun, na eka nrenar ma lolin!"
24 Nata Yesus ntafal ma nfalak ewal
ne, "Fyikir ma lolin na'a afa i mryenar!
Tamata i norang afa ovi air verin ia, na
Ubu veka ntafal ma nfan-aran afa ovi
ufalak ra.
25 Tamata iki watan inan ma nfan-aran
Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka ntafal
ni kaka'a. Tamata iki watan wol inan
ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, velik ne
nka'a kadkedan roak, na Ubu veka nala
munuk kaka'a yai tali ia."

*Yesus nala vaivatul kamkuma ma
nfamalik na'a nabat i nmela narubu a*

26 Yesus nfalak ewal ne, "Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja veka wean ini.
Tamata isa nti ni va'i ma nava nabat ra.
27 Tamata yai ovan-amar tuba-batar
watan ia. Nabat avyai rarubu ovu rmela
ma dawan ira, na'uk ia wol nka'a ne,
afakinimi wean inyai.
28 Lanun sa'i nfaihing afamtahan ra ma
vuarira. Ba kan ra ula ira, nata funu ra,
beti vuan ra.
29 Wean i vuarira rwavar roak, na
tamata va'i yai nti ma nafdiar, tevek
naran roak amar fadiar a."

*Vaivatul kamkuma na'a nabat i kako'u
lalean a*
Matius 13:31-32,34; Lukas 13:18-19

30 Yesus norat vali ira ne, "Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja, na felan a veka
wean inba? Ufamalik vaivatul kamkuma
aka al ufalyawang Ni Fareta a?
31 Na'ut i Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja, na veka wean ini: tamata isa
nala sesawi ni vatul a ma nava na'a ni
va'i a. Sesawi ni vatul yai ko'u lia munuk
tali afa ovi rira vatul ra munuk na'a lanit
ivavan a.
32 Na'uk ti ma narubu, na dawan lia
munuk afa liak ovi rna'a va'i a. Sanan ra
dawan, ba manut nangan ra ti rotu rira
renga na'a."
33 Yesus nair tamata ra ovu vai-
vatul kamkuma rivun ovi wean vaivatul
kamkuma avyai, ma inovan ovu rira
kaka'a.
34 Ia nair ira ovu vaivatul kamkuma ra
watan, na'uk ti ma nana'a aling Ia ovu Ni
tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, na
nfalyawang munuk afa avyai verin ira.

*Yesus ntabu nait ovu saksakan ra ma
rorang vain a*
Matius 8:23-27; Lukas 8:22-25

35 Nata lera nakduvul ma laflofan roak,
na Yesus nfalak verin Ni tamata ovi ro-
rang Ia ne, "Mya ma tati danau Galilea ni
lihir a."
36 Yesus ndoku kumal ralan obin, na
Ni tamata ovi rorang Ia raroal ma rarata
kumal yai, beti rti talik tamata rivun
avyai. Kumal liak boku rorang vali ira.
37 Nata nait fufakmetan nkena ira, ba
saksakan ra mane rulang ira, ovu wear
ndata lahir rira kumal ralan a, ba sarseri
ma rakduvul.
38 Yesus naluni bantal isa na'a kumal
ni muri a, ma ntub-lufa. Ni tamata ra
rkadu Ia ma rfalak ne, "Tuan Guru, Oa

wol fwaduli lahir! Ita mane takduvul roak ini!”
39 Yesus nbatar ma nfareta nait a, ma nfalak verin saksakan ra ne, “Ngarlina kikyai!” Nait ovu saksakan rtalik lahir ma danau yai ngarlina ma latlatan.
40 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byobar aka? Afakinimi wol myorang Ya'a?”
41 Ira rbobar urun i lahir ma rsifalak afa verin ira ne, “Ini tamata iki mnga'un, ma nfaret-nala nait ovu saksakan ra ma rorang Ia?”

5

Yesus naling vatuk nait sian tali brana isa, ba lolin roak ia
Matius 8:28-34; Lukas 8:26-39

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran roak danau ni lihir a, na'a wan i tamata Gerasa rleal.
2 Yesus nsuta tali kumal ralan a, na brana isa nait sian nleal ia, ntali van ovi rfadoku tamata matmatan na'a nma ma ntuan Yesus.
3 Brana yai nana'a watan van mat-matan avyai, ovu tamata ra wol rdadul nala roak ia, velik ne rdadul ia ovu kakeak tma'an.
4 Tamata ra rdadul ma rivun roak liman a ean a ovu kakeak tma'an, na'uk not-visal watan kakeak ra. Wol tamata isa ntaha teri nala ia, tevek nangrebat da'in.
5 Ovan-amar ia nbana tia ma watan na'a van avyai, ovu nafwak lalawatan na'a vuar ra, ovu vali nala vatu ovi ramneran ra ma al nfamngala tenan a.
6 Na'ut i nsi'ik Yesus tali raroa nma, na nafla ti ntuan Ia ma nsangatur ma nraning Ia.
7-8 Yesus nfalak verin nait sian i nleal brana yai ne, “Oa nait sian oa, ba muti talik brana ini!”
Nait sian yai notu ma brana yai nafwak ne, “Yesus mwa ini ma motu afaka verin ya'a? Oa ini Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka Yanan Oa. Ala Ubu naran a ma era verin Oa ne, deka motu sian ya'a!”
9 Ba Yesus norat ia ne, “Oa naram iki?”
Ia nfalak ne, “Ya'a narang Legion, tevek nait sian rivun ami.”*
10 Ba nera lalawatan verin Yesus ma deka nsinir ira ma rti talik wan yai.
11 Vavu dur dawan isa rfaseri wan yai ma rafnuak al rdava rira fana'an na'a vuar ni dadudur a.
12 Nata nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ne, “Fara msinir ami ma ti amna'a vavu averi.”
13 Yesus ntorung, ba nait sian ra rti talik brana yai ma ti rna'a vavu dur yai. Vavu avyai, snain nlabas rivun irua, rafla ma rti rtobur tali bili'in nelan ma rsuta danau ralan ma rakduvul ma rmata munuk.
14 Tamata ovi rfawatak vavu avyai rafla ma ti rfamalik na'a kota isa ovu ahu ovi rfaseri inyai ne, Yesus nsinir nait sian ra ma ti rna'a vavu dur isa. Ba tamata ra ti ma ramunin afa i Yesus beti notu a.
15 Ba rma ma rtuan Yesus, na rarea brana i lan a, nait sian ra rleal ia. Nait sian ra wol rleal roak ia ma nka'a wan roak. Ia ndoku ovu noru-neluk ni kadar-avit roak, ba rbobar.
16 Tamata ovi rarea brana i lolin roak ia yai, ti rfamalik ne, Yesus naling vatuk roak nait sian ra tali tamata i nait sian ra rleal ia, ma ti rna'a vavu dur isa.
17 Ba rera lablobang verin Yesus ma nti talik warira yai.
18 Ba Yesus mane nrata kumal ralan, na brana i lan a nait sian ra rleal ia, nera verin Yesus ma novu vali.
19 Na'uk Yesus wol ntorung ma novu, ma nfalak verin ia ne, “Ni lolin a, mewal a'uk oa muti mu ahu a, ma fwamalik verin mu rahan teta na'a Duila'a Ni afa lolin ovi notu munuk roak verin oa, ovu Ni silobang i nfaturu roak verin oa.”
20 Ba brana yai nti wan i naran Dekapo-lis† ma nfamalik na'a afa lolin ovi Yesus notu verin ia, ma tamata ovi rarenar ra rtalkaka munuk.

Yesus notu ma lolin ewal Yairus yanan vata, ovu vata i nkena Yesus ni ravit blawat a
Matius 9:18-26; Lukas 8:40-56

21 Yesus navul kumal ma netal ewal nti danau ni lihir a. Na'a danau yai nelan a, tamata rivun rma ma rdir-lilit Ia.

* **5:9 5:9** Legion ihin a ne, Roma rira suldadu ra rira sidovung dawan, ka'a bi suldadu rivun ifa'at ti naran rivun inean. Vai mala nfalak ne, *pasukan* te *batalion.* † **5:20 5:20** Ira rfaliak vali wan Dekapolis ne, ahu vutu, tevek ahu vutu na'a wan yai. Dekapolis yai nana'a danau Galilea ni lihir timur ovu tranan.

22 Tamata dawan isa, naran Yairus. Ia
nban-ulu na'a Yahudi rira rahan falurut a.
Ia nma ma nsi'ik Yesus, na nsangatur ma
nsoak wahan a na'a Yesus wahan ralan a,
23 ma nera ovu ralan urun ne, “Baba,
yanak vata nawar ma dawan ia, ma
sarseri ma nmata. Fara mwa ma mlobang
ia ma fwadoku limam na'a tenan a, boma
deka nmata!”
24 Ba Yesus irua Yairus rti, na tamata
rivun ila'a rorang Ia, ba tamata avyai
rsidekin ira.
25 Tali tamata rivun avyai, na vata isa
laran nvoat ma dawan da'in, ti naran
varat vutu rahin irua roak.
26 Vata yai ni vava'at wol lolin lahir,
ovu nala munuk roak ni metan ra al
nbahir dokter ra, na'uk nawar watan ia
ovu ntafal ma aleman.
27 Ia nrenar roak ne, Yesus notu ma
lolin ewal tamata ra, ba na'a tamata rivun
fruarira ra, na vata yai nahu Yesus murin
nma ma nebang Ia, ma nkena Ni ravit
blawat a.
28 Ia nanovak na'a ralan a ne, “Fara
ukena watan Ni ravit blawat a, na veka
lolin ewal ya'a!”
29 Na'ut i nkena Yesus Ni ravit blawat
a, na brian munuk laran i nvoat a ntalik
lahir, ba ia nfarnuang ne, lolin ewal ia tali
ni suhut a.
30 Na'ut inyai lahir, na Yesus a nka'a ne,
Ni ngrebat a ntali tenan nti ma notu ma
tamata suhut ra lolin ewal ira. Ba nfulak
Ia na'a tamata rivun avyai fruarira ma
norat ira ne, “Iki nkena Ning ravit blawat
i?”
31 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rfalak
ne, “Bapa ka'i msi'ik watan, tamata rivun
rdir-lilit Oa, ba rdekin kena Oa, na'uk
morat watan obin ne, ‘Iki nkena Ya'a?’ ”
32 Na'uk Yesus nsi'ik lilit ira obin al
ndava tamata i nkena Ia.
33 Vata yai nka'a roak ne lolin roak ia,
ba nbobar ma raruru ia, ma nma ma
nsangatur na'a Yesus wahan ralan a, ma
nfamalik verin Ia na'a afakataka munuk.
34 Ba Yesus nfalak verin vata yai ne,
“Titi, morang Ya'a, ba lolin roak oa! Lolin
roak oa, ba mewal oa, ovu fara Ubu nala
Ni malinan verin oa.”
35 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yairus
i nban-ulu na'a Yahudi rira rahan falurut
yai, ni tamata ifira rtali ni rahan rma.
Ira rfalak verin Yairus ne, “Itrana, yanam
vata nmata roak, ba deka fwafrea Tuan
Guru.”
36 Na'uk Yesus nafena ma nrenar afa ovi
rfalak ra, ba nfalak verin Yairus ne, “Deka
bwobar, ba morang watan Ya'a!”
37 Yesus wol ntorung ma tamata rivun
avyai rban-orang Ia, na'uk ntorung watan
ma Petrus, Yakobus irua warin a Yohanes
rovu Ia.
38 Ti ma raran Yairus ni rahan, na Yesus
nsi'ik rahan ralan a vangoa-vanga, ovu
rvakar al rfaktanit ma vair dawan.
39 Yesus nti ralan ma nfalak verin ira
ne, “Afakinimi vangoa-vanga ovu byakar
i? Kasiko'u yai wol nmata, na'uk ntub-
lufa watan!”
40 Ira rmalit waweang Yesus, ba Ia
nsinir ira ma rti murin. Ia novun kasiko'u
yai renan ovu yaman a, ntafal vali tamata
itelu ovi rorang Ia ma rti wan i kasiko'u
yai ntuba a.
41 Yesus ntaha kasiko'u yai liman a ma
nfalak verin ia ne, “Talita kum‡.” Faliak
ini ihin a ne, “Titi, ufalak verin oa ma
bwatar kikyai!”
42 Kasiko'u yai nva'at ewal ma nbatar
lahir ma nbana. Ia ni varat vutu rahin
irua. Tamata ovi rsi'ik afa i Yesus notu
yai rtalkaka urun i lahir!
43 Na'uk Yesus nfalak teri lahir ma deka
rfaivar verin iki watan na'a afa i notu a.
Ia nfalak munuk wean inyai, na nsinir ira
ma rala afamtahan ma kasiko'u yai na'an.

6

Tamata ovi rtali Yesus Ni ahu wol rorang Ia

Matius 13:53-58; Lukas 4:16-30

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti
talik wan yai, ma rti Ni ahu.
2 Na'ut amar i Yahudi ra ryari ira,
na Yesus nsiair na'a rira rahan falurut.
Tamata rivun rarenar afa ovi nfalak ra,
na rtalkaka. Ba rsiforat ira ne, “Ia nka'a
afa avyai tali inba? Ia Ni kaka'a ntali iki?
Iki nala ngrebat ini verin Ia ma not-nala
mujizat ra?
3 Ia tukan kayu Ia. Renan naran
Maria ovu warin ra verin Yakobus, Yoses,
Yudas ovu Simon. Uran ra rleal vali

‡ **5:41 5:41** Yesus nala Ni vai (Aram) na'a faliak ini.

ini.” Tamata rivun avyai ralar sian Ia, ba
rafena ma rorang Ia.
4 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata
ra ralang nabi isa na'a wan inba watan,
na'uk wol ralang ia na'a ni ahu, ovu
na'a ni rahan teta, ovu ni tiniman ra wol
ralang vali ia.”
5 Yesus wol notu mujizat na'a inyai,
tevek wol rorang Ia. Na'uk nfadoku liman
nana'a tamata ifira watan ovi rira suhut
ra, ma lolin ewal ira.
6 Yesus nabrian, tevek wol rorang Ia.

Yesus nala Ni ngrebat verin Ni tamata vutu rahin irua, ma nsinir ira ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Matius 10:5-15; Lukas 9:1-6

Nata Yesus nban-lilit ahu ovi rna'a wan
yai, ma nsiair.
7 Na'ut inyai, na Ia nasdovu Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang Ia, beti nsinir
ma raruan ira rti, ovu nala Ni ngrebat
verin ira ma raling vatuk nait sian ra tali
tamata ra.
8 Yesus nsurak ira ma nfalak ne, “Deka
mtyaha afa rivun na'a bira banbanan, ba
mtyaha watan bira takil ra. Deka mtyaha
kesi, sadawan, ovu vali kubang.
9 Mya'adoru tatea ra na'a eabira ra,
na'uk deka mtyaha ravit blawat, nlia tali
isa.”
10 Ia ntafal ma nfalak verin ira ne,
“Wean i miti rahan isa, na mnya'a inyai,
ti naran i mane miti talik wan yai.
11 Wean i tamata ovi rna'a ahu isa
wol rtorung ma mnya'a inyai, ovu vali
wol rarenar bira vaivatul ra, na byan-
talik wan yai. Misnabar vatuk kyavu tali
eabira ra, boma neluk faneak ne, Ubu
veka nukun ira.”
12 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata
ra, boma rahil ma rtalik tali rira salasilan
ra.
13 Ira raling vatuk nait sian rivun tali
tamata ra. Raslofi vali ngul na'a tamata
rivun ovi rira suhut ra, ma lolin ewal ira.

Herodes nanarin Yesus ne, Yohanes i nmata roak nva'at ewal
Matius 14:1-12; Lukas 9:7-9

14 Raja Herodes* nrenar roak afa ovi
Yesus notu ra, tevek tamata rivun rka'a
roak naran a. Tamata boku rfalak ne,
“Yohanes i nbaptis tamata ra nva'at ewal
roak tali matmatan a, ba ia ni ngrebat ma
not-nala mujizat ra.”
15 Na'uk tamata liak boku rfalak ne, “Ia
ini nabi Elia.”†
Boku rfalak vali ne, “Yesus yai nabi Ia,
wean nabi lalan ra.”
16 Herodes nrenar afa ovi tamata ra
rfamalik yai, na nfalak ne, “Wahal, inyai
Yohanes i usinir tamata ra ma rvangal ia
nva'at ewal roak!”
17-20 Herodes nala roak warin i Filipus
awan a naran Herodias ma neluk awan,
ba Yohanes nfalak lalawatan verin ia ne,
“Wol bisma msifa ovu ia, tevek motu
wean inyai, na mangal roak Ubu Ni
inukun ra!”‡
Afa i Yohanes nfalak yai notu ma Hero-
dias ntonan mane nfedan ia, na'uk wol
not-nala, tevek Herodes nalang Yohanes
ovu nka'a ne, ni vava'at a nmalola ovu
wol ni salasilan lahir. Velik ne afa ovi
Yohanes nfalak yai rotu ma Herodes ralan
raruan, na'uk inan ma nrenar watan.
Herodes nfalak ma rtaha Yohanes ma
rkeak ia ma ti rfadoku ia na'a bu'i ralan
a. Notu wean inyai tevek awan a, na'uk
nsinir tamata ovi rna'a bu'i ralan a ma
rwanar Yohanes.
21 Ti nata Herodias ndav-nala roak
linga'an mane nfedan Yohanes. Na'ut
inyai, na Herodes notu ni snoba ma al
nfangnanang ni amar vulan kena. Ia nas-
dovu munuk ni dawan fareta ra, dawan
suldadu ra, ovu vali tamata dawan ra na'a
propinsi Galilea.
22 Herodias yanan vata nti snoba ralan
ma nso'i-nsomar. Ba notu ma raja
Herodes ovu ni mangun ra inar urun.
Herodes nfalak verin vata mnelat yai ne,
“Mera afaka watan tali ya'a, na veka ala
verin oa!”

* **6:14 6:14** Herodes yai naran Herodes Antipas. Herodes nfareta propinsi Galilea ovu propinsi Perea. Ia yaman a, naran Herodes Agung, inan ma nfedan Yesus na'ut i kako'u Ia (msi'ik Matius 2:16-18). † **6:15 6:15** Tamata Yahudi rfikir ne, nabi Elia yai veka nma lan ma naruk linga'an verin Raja i nsikat tamata tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. ‡ **6:17-20 6:17-20** Yohanes ntab-teri Herodes, tevek afa i notu ovu warin i Filipus awan a nangal lahir afa ovi rtulis roak na'a Imamat 18:16 ovu 20:21. Ayat avyai rfalak ma tamata wol bis nala a'an-warin ra awarira ra.

23 Ia nafwaba lahir verin vata yai ne, “Mera afaka watan tali ya'a, na veka ala verin oa, velik ne wang i ufareta ni lihir vali, veka ala watan verin oa.”
24 Ba vata yai nti murin ma norat renan ne, “Veka era afaka tali ia?”
Renan nfalak ne, “Mera Yohanes i nbaptis tamata ra, ulun a.”
25 Nata vata yai newal lahir ia ma ti nfalak verin Herodes ne, “Era ma fwadoku Yohanes i nbaptis tamata ra, ulun a, na'a binan dawan isa ma mala verin ya'a.”
26 Herodes nrenar afa i vata yai nfalak a, na ralan lalau urun, na'uk wol nala'ing nala roak afa i vata yai nera, tevek nafwaba roak ma ni mangun ra rarenar.
27 Ba Herodes nsinir lahir suldadu isa ma ti nfedan Yohanes, ma nala ulun a verin ia. Suldadu yai nti bu'i ralan ma nvangal Yohanes ulun a.
28 Ia nfadoku Yohanes ulun a na'a binan dawan isa, beti rala verin vata mnelat yai, ma ntaha ti verin renan a.
29 Ti ma Yohanes ni tamata ovi rorang ia rarenar ne nmata roak, na rti ma rala tbunan a ma ti rfanuba na'a van isa ralan a.

Yesus notu mujizat ma nfamela roti ovu ian ra al nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Lukas 9:10-17; Yohanes 6:1-14

30 Yesus Ni tamata ovi lan nsinir ira ma rti rfamalik Ubu Ni vaivatul ra rewal ira ma ti rtuan Ia.§ Ira rfamalik munuk afa ovi rotu ra, ovu vali rira afa ovi rair ra verin Ia.
31 Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma did tinemun tati wan lean vu isa ma myari kedan mia.” Ia nfalak wean ini, tevek tamata ra rma ma rtuan lalawatan ira, ma wol rafna'an ovu wol rot-nala akataka vali.
32 Ba aksa ira ravul kumal rti wan lean vu isa.
33 Tamata rivun rarea ira rti, na ref nala ira, ma tamata avyai rtali ahu munuk na'a wan yai rafla watan rahu raa ma raran lan, beti Yesus ovu Ni tamata ra raran.
34 Ti ma Yesus nsuta tali kumal ma nda, na nsi'ik tamata rivun avyai. Ia nfaturu Ni silobang verin ira, tevek ira wean domba ovi wol duarira. Nata nair afa rivun verin ira.
35 Lera nakduvul ma laflofan roak, ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma rtuan Ia ma rfalak ne, “Wol tamata rleal wan lean vu ini, ovu vali lera sian roak,
36 ba msinir ira ma rti ahu ovi sarseri ma rfaha afamtahan ma ra'an.”
37 Na'uk Ia nfalak verin ira ne, “Mia musti fya'an ira!”
Ira rfalak verin Ia ne, “Ba ami musti amfaha roti fyawan dinar* ratut irua ma amfa'an tamata rivun ovi?”
38 Ba Ia norat ira ne, “Bira roti ifira? Eka miti ma msyi'ik.”
Ira rti ma rsi'ik, ma rewal ira ma rfalak ne, “Roti ilima ovu ian irua.”
39 Yesus nsinir tamata avyai munuk ma rotu rira sidovung ma rdoku ngrova yanat ratarira ra.
40 Ba tamata rivun avyai rdoku na'a sidovung ra, ma tali sidovung avyai, na boku tamata vatvutun lamliman, boku vali ratratut sasan.
41 Yesus nala roti ilima ovu ian irua yai, beti ntadata nrata lanit ma nfalak fara weninyai verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai, beti nvisul roti avyai ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti rsiduk verin tamata rivun avyai. Nvisul vali ian irua yai ma rsiduk verin tamata ra munuk.
42 Ira rir tinemun rafna'an ma evurira ra rveda munuk roak,
43 beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovuk munuk roti teran ovu ian teran avyai na'a ahir vutu rahin irua rngora.
44 Tali tamata ovi ra'an roti ovu ian avyai, brana ra watan rivun ilima.†

Yesus nbana na'a wear ratan na'a danau Galilea

Matius 14:22-33; Yohanes 6:16-21

45 Yesus nsinir lahir Ni tamata ovi rorang Ia ma ravul kumal yai, ma ula ira rti ahu Betsaida na'a danau Galilea ni lihir a. Ia nana'a wan yai obin ma nsinir tamata rivun avyai ma rewal ira.

§ **6:30 6:30** Yesus Ni tamata ovi nsinir ira ovu rorang Ia na'a ini, nfaturu Ni tamata vutu rahin irua ovi reluk rasul ra. * **6:37 6:37** Kubang *dinar* ratut irua sama ovu tamata ni kadi na'a vulan iwalu. † **6:44 6:44** Na'a wan yai rarekan watan brana ra rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

46 Ti ma tamata rivun avyai rsilyaha,
beti Yesus nva'al vuar ma naflurut.
47 Ti ma ovan roak, na Ni tamata ra
rna'a kumal yai ma rti raran roak danau
ni fruan a, na aksa Ia na'a da obin.
48 Yesus nsi'ik ira rvahi ma nawar ira,
tevek nait a dawan nangal ira. Ka'a bi
nfada'ing amar roak, beti Yesus nbana
na'a wear ratan ma norang ira, ovu notu
mane nbana lia ira.
49 Na'uk ti ma rarea Ia nbana na'a wear
ratan, na rnarin ne nitu ngran Ia, ba
rafwak,
50 tevek ira munuk rarea Ia ovu rbobar
urun i lahir. Na'uk Ia nfalak lahir verin
ira ne, "Ralabira ra deka kako'u, tevek ini
Ya'a, ba deka byobar!"
51 Yesus nrata kumal yai ma ntuan ira,
na nait ntalik lahir. Ira rabrian munuk,
52 tevek wol rka'a Yesus Ni dawan obin.
Velik ne rsi'ik roak Ia nfamela roti ovu ian
ra, na'uk ralarira rasmotak watan.

Yesus notu ma lolin ewal tamata rivun tali rira suhut ra
Matius 14:34-36

53 Ira ravul kumal yai ma retal nala
roak danau Galilea, ma rda raran ngur
tavun i rfanara ia ne Genesaret, ma rfalau
rira kumal a.
54 Rsuta tali kumal yai, na brian munuk,
tamata ra ref-nala lahir Yesus.
55 Ba tamata ra rban-lilit lahir wan yai,
ma rfaivar verin tamata ra ne, Yesus
nana'a wan yai. Nata, tamata ovi wol
rira suhut ra rvara ovi rira suhut ra na'a
rira dari ra, ma rti wan inba watan ovi
rarenar ne, Yesus nana'a.
56 Na'a wan inba watan Yesus nma, na'a
ahu te kota te wan liak, ira rovun tamata
ovi rira suhut ra rti wan i rfedi-rfaha
afa na'a. Nata tamata ovi rira suhut ra
rvakar al rera verin Ia ne, "Fara mtorung
ma amkena watan mu ravit a blawat ni
wahan a." Ba tamata ovi rkena Ia, lolin
munuk ira.

7

Yahudi rira inukun i ntali uburir-nusirira ra
Matius 15:1-9

1 Amar isa, na tamata boku tali Yahudi
rira sidovung isa naran Farisi, ovu boku
vali tali Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni
inukun ra, rtali Yerusalem rma ma rtuan
Yesus.
2-4 Tamata Farisi ra ovu tamata Yahudi
liak ra munuk rorang ma dawan adat ovi
rtali uburir-nusirira ra. Adat avyai rfalak
ma raraming limarira ra beti rafna'an,
wean tamata isa newal ia tali wan i rfedi-
rfaha afa na'a, na nliru ia ma nmerat veki,
beti nafna'an. Ira rorang vali inukun
rivun tali uburir-nusirira ra, wean raram-
ing rira ketal, kobi ovu afa ovi rala al
rafva'ak ra ma rmerat. Tamata Farisi ra
ovu Yahudi rira dawan avyai rsi'ik Yesus
Ni tamata boku ovi rorang Ia rafna'an,
na'uk wol rot-orang rira adat ma raram-
ing limarira ra.
5 Ba ira mane rfasala Ni tamata ra
ma rfalak ne, "Afakinimi Mu tamata ovi
rorang Oa wol rorang dida adat ovi rtali
ubud-nusid ra? Ira rafna'an, na'uk wol
raraming limarira ra."
6 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia ini
wean lahir tamata ovi rfalak afa isa, na'uk
rotu afa liak! Afa ovi lan ana, nabi Yesaya
ntulis roak na'a Surat Ralan a, rfamalik
lahir mia. Yesaya ntulis ne,
'Tamata ovi rfadawang Ya'a ovu rira vai-
vatul ra,
na'uk ralarira ra raroa tali Ya'a.
7 Ira raraning Ya'a,
na'uk wol ihin lahir,
tevek afa ovi rair ra wol rtali Ubu, na'uk
rtali tamata!'*
8 Mia wol myorang afa ovi Ubu nfareta
ma myotu a, ba inabira ma myorang a'uk
adat ovi tamata ra rotu."
9 Yesus ntafal ma nfalak vali verin
ira ne, "Mia mkya'a dalang ma mifena
ma myorang afa ovi Ubu nfareta, ma
myorang a'uk bira adat ra!
10 Lalan ana, Musa nfalak roak ne,
'Myalang renabir-yamabira ra,' ovu vali,
'Tamata iki watan i nfalak sian renan te
yaman a, na musti rfedan ia.'†
11 Na'uk mia myair tamata Yahudi ra
ne, wean i tamata isa nfalak verin renan
te yaman a ne, 'Mane ala afa boku verin
mia ma al ulobang mia, na'uk ala roak
verin Ubu, ma neluk ning korban verin
Ia.'
12 Mia fyalak ne, lolin watan ma tamata
yai wol nlobang renan te yaman a.

* **7:7 7:7** Yesaya 29:13 † **7:10 7:10** Keluaran 21:17

13 Ba wean inyai, na sala ma dawan mia. Mia wol fyabana roak Ubu Ni vaivatul ra, tevek myorang a'uk ububir-nusibira rira adat ra. Afa ovi wean inyai, mia myotu ma rivun obin."

Yesus nair ne, afa ovi rtali tamata ralan a sa'i rfangra ia
Matius 15:10-20

14 Nata Yesus nera ewal tamata rivun avyai ma nfalak verin ira ne, "Eka mrye-nar ma lolin afa ovi ufalak ra, boma mkya'a.
15 Afa ovi mian ra wol rfangra mia. Na'uk afa ovi rtali ralabira ra ka'i rfangra mia.‡ [
16 Ba tamata iki watan tali mia inan ma nka'a Ning vaivatul ra, na eka nrenar ma lolin!"]
17 Nata Yesus nban-talik tamata rivun avyai ma nti rahan isa ralan a, na Ni tamata ovi rorang Ia rorat Ia na'a vaivatul kamkuma i nfamalik a.
18 Ia nfalak verin ira ne, "Ba mia wol fyan-aran obin? Wol mkya'a ne, afa ovi rtali murin rti tamata evun ralan wol rot-nala ma ni vava'at wol nmalola na'a Ubu wahan ralan a.
19 Afamtahan wol nsuta tamata ralan a, na'uk nsuta evun a, beti ntimuri vatuk ia." (Yesus nfalak wean ini ma nfaturu ne, bisma ta'an afamtahan afaka watan, ovu afamtahan ovi ta'an avyai wol rotu ma dida salasilan.)
20 Yesus ntafal ma nfalak ne, "Afa ovi rtali tamata ralan sa'i rfangra tamata rira vava'at ra.
21 Ba afa ovi rtali tamata ralan rotu ma tamata ra rfikir a'uk afa ovi sian ra. Ira rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, rbori, rsifedan,
22 tamata ovi rsifa roak, na'uk rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira, tamata ovi inar ma rtafal ila'a rira metan ra, inar urun ma rot-visal tamata rira vava'at ra, rsiklabir sian, rorang rira ininan sian ra, rbo'itea tamata liak rira metan ra, rfalak sian tamata, rfakaratat tenarira ra, ovu vali rboda-rbadi.
23 Afa sian avyai munuk rtali tamata ralan ovu rotu ma ni vava'at a wol nmalola na'a Ubu wahan ralan."

Vata isa norang Yesus, velik ne wol Yahudi ia
Matius 15:21-28

24 Yesus nban-talik propinsi Galilea ma nti wan i nfaseri kota Tirus. Ia nti rahan isa ralan a, ovu nafena ma tamata ra rka'a ne, nleal inyai. Na'uk wol nfonak nala tenan, tevek tamata rivun rka'a roak.
25 Na'ut inyai, na vata isa, nait sian nleal yanan vata ko'u a. Na'ut i nrenar afa ovi Yesus notu ra, na nma lahir ma nsangatur nulu Yesus.
26 Vata ini wol tamata Yahudi ia. Ia ntali wan isa naran Fenisia i na'a propinsi Siria. Ia nera lablobang verin Yesus ma naling vatuk nait sian tali yanan vata yai.
27 Yesus nfalak verin ia ne, "Wol lolin, wean i tala kasiko'u rira afamtahan ra ma tvatuk verin yaha ra ma ra'an."§
28 Vata yai nfalak verin Yesus ne, "Kena ta Duila'a, na'uk yaha ra ba'i ra'an kasiko'u rira afamtahan mumun ovi rleka na'a meja vavan."
29 Ba Yesus nfalak verin ia ne, "Oa mu vaivatul ovi fwalak yai lolin, ba bisma mewal a'uk oa, tevek nait sian nti talik roak yanam vata."
30 Vata yai newal ia nti naran ni rahan ma nsi'ik, na yanan ntuba ko'i ratan. Nait sian nti talik roak ia.

Yesus notu ma lolin tamata i naktun ovu nmanu

31 Nata Yesus nti talik Tirus ma nti kota Sidon, beti newal Ia nahu wan Dekapolis ma nti danau Galilea.*
32 Tamata ra rovun brana isa nma ma ntuan Yesus. Brana yai nangrihi, na'uk ni vaivatul ra wol lyawan, ovu naktun. Ira rera lablobang verin Ia ma nfadoku liman na'a brana yai.
33 Ba Yesus novun ia ma rfaroa ira tali tamata rivun ovi rna'a inyai, ma na'adoru liman tanan ra rti brana yai arun ra, beti notu beran na'a liman a ma nkena brana yai earn a.

‡ **7:15 7:15** Yahudi rira adat ra rfalyawang afa ovi rfangra tamata tenarira ra, ma rotu ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan a. § **7:27 7:27** Na'a vaivatul kamkuma ini, na kasiko'u ra wean tamata Yahudi ra, ovu yaha ra wean tamata ovi wol Yahudi. * **7:31 7:31** Msi'ik catatan kaki na'a Markus 5:20.

34 Nata ntadata nrata lanit ma nanak
ma dodun, beti nfalak ne, “Efata!” Ihin
ne: “Natvadil lahir!”
35 Brian munuk, na arun ra lolin lahir
ma nafrenar, ovu earn maraan vali ma
nangrihi ma lyawan roak.
36 Yesus nfalak teri tamata ovi rna'a
inyai ma deka rfamalik afa yai verin
tamata iki watan. Velik ne Yesus nfalak
teri ira, na'uk rfamalik lalawatan afa yai
na'a inba watan.
37 Tamata ra rtalkaka lahir ma rfalak
ne, “Ya'i yo! Ia notu munuk afa ovi ma
lolin buas, tevek notu ma tamata i naktun
bisma nafrenar, ovu notu ma tamata i
nmanu bisma nangrihi.”

8

Yesus notu mujizat ma nfamela roti ovu ian ra al nfa'an tamata rivun ifa'at
Matius 15:32-39

1 Na'ut inyai, na tamata rivun ila'a
rasdovu ira. Ira wol rira afamtahan ma
ra'an, ba Yesus nera Ni tamata ovi rorang
Ia ma nfalak verin ira ne,
2 “Ufaturu Ning silobang verin tamata
rivun ovi, tevek rorang Ya'a amar itelu
roak, ovu wol rira afamtahan ma ra'an.
3 Wean i usinir ma rewal ira ovu
evurira vu, na veka renweringun na'a
linga'an ralan, tevek boku rtali raroa
rma.”
4 Ira rfalak ne, “Na'a wan lean vu ini, na
tala roti tali inba ma naran ma al tfa'an
tamata rivun ovi?”
5 Yesus norat ira ne, “Bira roti ifira?”
Ira rfalak ne, “Roti ifitu.”
6 Ia nsinir tamata rivun avyai ma rdoku
lanun, beti nala roti ifitu yai ma naflurut
ovu nfalak fara weninyai verin Ubu. Nata
nvisul roti ra ma nala verin Ni tamata ra,
ma ki rtanang verin tamata rivun avyai.
Ba rtanang verin tamata rivun avyai.
7 Ira rira ian ko'u boku vali, ba Yesus
naflurut ovu nfalak fara weninyai verin
Ubu na'a ian avyai, beti nsinir Ni tamata
ra ma rtanang vali ian avyai verin tamata
ra.
8 Rafna'an ma evurira ra rveda roak,
beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia ras-
dovuk teran ra na'a ahir dawan ifitu
rngora.
9 Tamata ovi rafna'an ini nlabas rivun
ifa'at. Ba Yesus nsinir ira ma rewal ira,
10 beti Ia ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rarata lahir kumal isa ma rti wan i naran
Dalmanuta.

Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi rera ma Yesus notu mujizat
Matius 16:1-4

11 Amar isa, na tamata Farisi boku rma
ma rtuan Yesus, ma rsisoal ira ovu Ia. Ira
rlabir teman Ia ma rera ma notu mujizat
isa ma nfaturu ne, Ubu nsinir Ia.
12 Yesus nanak ma dodun, ma nfalak
verin ira ne, “Afakinimi tamata ovi rva'at
fiang ini rera ma otu mujizat? Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun! Ya'a veka wol
otu mujizat verin mia!”
13 Nata nti talik ira ma nrata kumal ovu
Ni tamata ovi rorang Ia, ma retal danau
yai rti ni lihir a.

Yesus nfalak ma Ni tamata ra rsi'ik warira ma lolin na'a tamata Farisi rira afa ovi rotu ra
Matius 16:5-12

14 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rablu-
fang ma rtaha roti rivun. Ira rtaha roti
isa watan na'a kumal a.
15 Yesus nala vaivatul kamkuma al
nsurak ira ne, “Msyi'ik ma lolin tamata
Farisi ra ovu raja Herodes rira ragi a.”*
16 Ira ka'i rsifalak afa verin ira ne, “Ia
nfalak wean inyai, tevek wol dida roti.”
17 Yesus nka'a afa ovi rfalak ra, ba norat
ira ne, “Notu afakinimi msyifalak afa na'a
i wol mtyaha roti? Mia wol mkya'a ovu
wol fyan-aran obin? Ralabira rangrebat
da'in ma wol fyikir aran afa ini?
18 Matabira, na'uk wol msyi'ik? Aru-
bira, na'uk wol mifrenar? Mia wol ming-
nanang ne,
19 amar i uvisul roti ilima verin tamata
rivun ilima ma ra'an, ovu vali rasdovuk
teran ra na'a ahir ifira?”
Ira rfalak ne, “Ahir vutu rahin irua.”
20 Yesus norat ewal ira ne, “Amar i
uvisul roti ifitu ma tamata rivun ifa'at

* **8:15 8:15** Tamata Farisi ra ovu raja Herodes rangal Ubu, ba rira pengaruh sian verin tamata rivun, wean ragi kedan nfamela adonan a ma dawan. Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran Ni vaivatul kamkuma yai.

ra'an, na misdovuk teran ra na'a ahir ifira?”
Ira rfalak ne, “Ahir ifitu.”
21 Ia nfalak verin ira ne, “Notu afakin-imi wol fyan-aran obin?”†

Yesus notu ma brana isa i nkibu a nsirea ewal

22 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbana ma raran ahu Betsaida, na tamata boku ovi rna'a ahu yai rovun brana isa i nkibu verin Ia, ma rera lablobang ma nkena tamata kibu yai, boma nsirea ewal.
23 Ba Yesus ntaha tamata kibu yai liman a ovu nfabana ia ma rti ahu murin. Nata nafnit na'a tamata yai matan a ovu nfadoku liman a na'a matan a, beti norat ia ne, “Msirea roak?”
24 Tamata yai ntadata ma nfalak ne, “Ya'a usi'ik tamata ra, na'uk wearira aa ra rbana.”
25 Ba Yesus nfadok-ewal liman a na'a tamata yai matan a, ma lolin roak ia ba nsirea urun, ma nsi'ik afa ra munuk ovu lyawan.
26 Tamata yai lolin roak ia, beti Yesus nsinir ma newal ia nti ni rahan, ovu nsurak ia ne, “Deka muti ahu ralan veki.”

Petrus ntorung ne Yesus Raja i ntevut dida salasilan ra
Matius 16:13-20; Lukas 9:18-21

27 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik Betsaida ma rti ahu ovi rfaseri kota Kaisarea Filipi. Ira rna'a linga'an ralan obin, na Ia norat ira ne, “Tamata ra rfalak ne, Ya'a ini iki?”
28 Ira rfalak verin Ia ne, “Tamata boku rfalak ne, Oa ini Yohanes i nbaptis tamata ra. Boku rfalak ne, nabi Elia, ovu vali boku rfalak ne, tamata isa tali nabi ra.”
29 Ia norat ira ne, “Na'uk mia fyikir ne, Ya'a ini iki?”
Petrus nfalak ne, “Oa ini Raja i mtevut mami salasilan ra!”‡
30 Ba Yesus nfalak teri lahir ma deka rfamalik afa yai verin tamata iki watan.

Yesus nfamalik Ni matmatan
Matius 16:21-28; Lukas 9:22-27

31 Tali amar yai, Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra veka rala'ing Ya'a ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at ewal Ya'a.”
32 Yesus nfalyawang lahir afa yai verin ira. Ba Petrus novun Ia ma rdir-aling ira, beti ntabu Ia.
33 Na'uk Yesus ndir-tamuri Ia, beti nfalak verin ia ne, “Nitdawan, muti vatuk oa tali ini! Afa ovi fwikir ra wol rtali Ubu, na'uk rtali watan tamata ra.”
34 Tamata rivun rna'a wan yai, ba Yesus nera ira ovu vali Ni tamata ra ma nfalak ne, “Tamata iki watan inan ma norang Ya'a, na ia musti nalak tenan a ovu nvara ni aa walwalur a.§ Notu wean inyai, beti bisma norang Ya'a.
35 Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a, na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk tamata iki watan nmata tevek norang Ya'a, ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na ia veka ni vava'at kakiwal a.
36 Wean i tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a, na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka?
37 Ia ki nala aka ma al nkati vava'at kakiwal? Wol nala akataka lahir!
38 Fiang ini, mlyeal tamata sian ovi rafena ma rorang Ya'a, fruarira ra. Na'uk tamata iki watan nma'it ma nfalak ne norang Ya'a, ovu wol ntorung afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka wol utorung vali tamata yai, na'ut i uma ewal a ovu Yamang vanan i nfitik nyadat a, ovu vali Ubu Ni sansinir ovi rmerat urun tali lanit ratan.”

9

1 Ia ntafal ma nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali bir tinemun na'a wan ini, na boku wol rmata obin, na'ut inyai, na ira veka rsi'ik Ubu Ni Fareta nma ovu ngrebat!”

† **8:21 8:21** Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran obin ne, Yesus wol nfamalik roti. Ia nfamalik tamata Farisi ovu Herodes rira pengaruh sian. ‡ **8:29 8:29** Vai Yunani nfalak *Kristus* ihin a ne, Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra. § **8:34 8:34** Afa ovi Yesus nfalak ra wol ihirira ne, musti rbaku lokat tamata i norang Yesus ma rfaklo'i ia na'a aa walwalur. Na'uk musti tfakabava tenadida verin Ubu ma tot-orang Ni vaivatul ra. Wol tka'a vali ne, Ubu Ni banbanan verin ita ma tatuan susa te tmata, te wahal.

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a

Matius 17:1-13; Lukas 9:28-36

2 Ba amar inean nelak roak, na Yesus novun Petrus, Yakobus ovu Yohanes ma rva'al vuar karatat isa, ma aksa ira watan na'a inyai. Ira rsi'ik, na Yesus felan a naling roak ia.*

3 Afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat. Wol tamata isa na'a lanit ivavan a veka ntof nala ma ravit ra rangiar wean inyai.

4 Brian munuk, na irtelu rsi'ik, na nabi Elia ovu nabi Musa rvotuk ma rangrihi nulu Yesus.

5 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, "Tuan Guru, lolin urun ma tna'a wan ini. Ni lolin a amfadiri befak itelu, ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin Elia."

6 Velik aba, Petrus wol nka'a afa ovi nfalak ra, tevek irtelu rbobar urun, na'uk nangrihi watan wean inyai.

7 Na'ut inyai, na mutan isa nkum-teri ira, ovu rarenar vai isa ntali mutan ralan yai ne, "Ini Ya'a Yanak i ulobang urun Ia. Mryenar afa ovi nfalak ra!"

8 Brian munuk, na rsi'ik lilit wan yai, na wol tamata roak na'a inyai. Yesus a'uk sa'i nana'a inyai.

9 Nata rsuta tali vuar ma rna'a rira banbanan obin, na Yesus nsurak ira ne, "Deka fyamalik afa i mryea inlangin yai verin tamata ra veki. Mnyaban ma Ubu nfava'at ewal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini tali matmatan, beti fyamalik."

10 Ira rot-orang Ni snurak yai, na'uk ka'i rsiforat ira na'a Yesus Ni afa i nfalak a ne, "Veka uva'at ewal tali matmatan."

11 Ba rorat Yesus ne, "Notu afakinimi Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rfalak ne, Elia veka nma ula ia, beti Raja i ntevut mami salasilan ra?"

12 Yesus nfalak ne, "Kena, Elia nma ula ia, boma nasusan afakataka munuk. Na'uk mia mkya'a roak ne, rtulis na'a Surat Ralan ne, Ya'a, Tamata Yanan, veka utuan sian rivun ovu vali rangrihi visal-vasil Ya'a.

13 Ba ufalak verin mia ne, Elia nma roak, na'uk tamata ra ka'i rorang rira ininan ra ma rotu tia ma watan ia. Inyai kena lahir ovu vaivatul ovi lalan a rtulis roak na'a Surat Ralan a."†

Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u brana isa

Matius 17:14-21; Lukas 9:37-43a

14 Yesus, Petrus, Yakobus ovu Yohanes rtali vuar rsuta roak mane rasdovu ira ovu Yesus Ni tamata liak ovi rorang Ia. Ira rsi'ik, na tamata rivun ila'a rdir-lilit rira kida ra. Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, boku rsingarahi ovu ira.

15 Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik Yesus, na rtalkaka munuk, ba rafla lahir rti ma rtuan Yesus.

16 Yesus norat ira ne, "Msyingarahi ovu ira na'a aka?"

17 Tali tamata rivun avyai, na tamata isa nfalak verin Yesus ne, "Tuan Guru, ya'a ovun yanak a brana nma verin Oa ma motu ma lolin ia, tevek nait sian nleal ia ma notu ma nmanu.

18 Wean i nait sian nlabir ia, na notu ma nvatuk tenan nsuta lanun, ovu vali bera faluvur ia, nifan ra rsitutu ira, ovu nablingu lahir. Era roak verin Mu tamata ovi rorang Oa ma raling vatuk nait sian yai, na'uk wol rot-nala."

19 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Wol bira inorang lahir! Amar ifira vali ma udoku ovu mia ma utahang nal ralang ovu mia, tamata ovi wol bira inorang a? Myovun kasiko'u yai mya ini!"

20 Ba rovun kasiko'u yai verin Yesus. Na'ut i nait sian yai nrea Yesus, na notu lahir ma kasiko'u yai tenan a raruru lalean ia, ovu nleka ma nlawar ia na'a lanun, ovu vali bera faluvur ia.

21 Yesus norat kasiko'u yai yaman a ne, "Nait sian ini nleal ia mnanat roak?"

Yaman nfalak ne, "Tali ni kako'u roak!

22 Nait sian ini nleal ia ma nfaleka dalang ia na'a yafu ovu vali na'a wear mane nfedan ia. Ba wean i Oa bisma mlobang ia, na mlobang ma fwaturu Mu silobang verin ami!"

23 Yesus nfalak ne, "Oa fwalak ne, wean i bis ot-nala? Tamata i norang Ubu ovu ralan urun veka not-nala afakataka munuk lahir!"

* **9:2 9:2-7** 2 Petrus 1: 17-18 † **9:13 9:13** Yesus nfalak ne, ***Elia nma roak***, nfaturu Yohanes i nbaptis tamata ra. Msi'ik Matius 11:14, 17:13.

24 Kasiko'u yai yaman nafwak lahir ne,
"Ya'a orang, na'uk ning inorang a kako'u
obin, ba mlobang ya'a ma mtafal ning
inorang verin Oa!"
25 Yesus nsi'ik, na tamata rivun rma
roak, ba nfalak ne, "Hoi, nait sian oa, ovu
motu tamata ra ma raktun ovu rmanu.
Ufareta ma muti talik kasiko'u ini, ovu
deka mewal kikyai oa ma mleal ia."
26 Nait sian yai nafwak ovu notu ma
kasiko'u yai raruru lalean ia, ma nleka
nsuta ntuba wean tamata matmatan roak,
beti nait sian nti ntalik ia. Ba tamata
rivun avyai rfalak ne, "Ia nmata roak."
27 Na'uk Yesus ntaha kasiko'u yai liman
a ma nfadiri ia ma ndiri.
28 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia sa'i rna'a rahan, beti rorat Ia ne,
"Afakinimi ami wol amaling nala nait
sian yai?"
29 Yesus nfalak ne, "Nait sian i wean
inyai, wol bisma mila'ing ia, wean i wol
miflurut."

Yesus nfavotuk Ni matmatan a verin Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 17:22-23; Lukas 9:43b-45

30 Ira rti talik wan yai ma rban-oli
propinsi Galilea. Yesus nafena ma tamata
ra rka'a ne, ira rna'a inyai,
31 tevek Ia nair Ni tamata ovi rorang
Ia. Yesus nair ira ma nfalak ne, "Tamata
ra veka rala Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini,
verin tamata ra ma rfedan Ya'a, na'uk
amar itelu nelak, na uva'at ewal"
32 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra, ovu
rbobar ma wol rorat Ia na'a afa avyai.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsin-garahi ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira
Matius 18:1-5; Lukas 9:46-48

33 Rewal ira rti Kapernaum, na rti rahan
isa ralan a. Yesus norat ira ne, "Inlangin
a na'a linga'an, na vaibira na'a afaka?"
34 Wol rfalak akataka verin Ia, boma
deka nka'a, tevek inlangin a rsitaku
ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne,
iki dawan lia munuk tali ira.
35 Yesus ndoku ma nera Ni tamata vutu
rahin irua ma nfalak ne, "Iki mane dawan
lia munuk ia, na nfakabava tenan veki
ma neluk sansinir ovu nlobang tamata ra
munuk."
36 Nata Yesus nala kasiko'u isa ma
nfalak ma ndiri waharira ralan ra. Yesus
nangabuk kasiko'u yai ma nfalak verin
ira ne,
37 "Tamata iki watan nalang kasiko'u
ra wean kasiko'u ini tevek narang a, na
ia nalang roak Ya'a. Tamata iki watan
nalang Ya'a, na wol nalang watan Ya'a,
na'uk nalang roak Ubu i nsinir Ya'a."

Tamata isa naling vatuk nait sian tali tamata, velik ne ia wol ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia
Lukas 9:49-50

38 Yohanes nfalak verin Yesus ne, "Tuan
Guru, ami amsi'ik tamata isa nala naram
a ma naling vatuk nait sian tali tamata,
ba amtab-teri ia, tevek wol ntali mami
sidovung."
39 Yesus nfalak ne, "Deka mtyab-teri ia,
tevek wol tamata isa bisma nala narang
a ma notu mujizat, beti nangrihi lahir ma
nfalak sian Ya'a.
40 Tamata iki watan wol nangal ita, na
ia nlobang roak ita.
41 Afa i ufalak verin mia kena urun!
Tamata iki watan nala wear gelas isa ma
myenu tevek myorang Kristus‡, na Ubu
veka naval ia na'a ni rala lolin a."

Afa ovi rweang tamata ra ma rotu salasilan ra
Matius 18:6-9; Lukas 17:1-2

42 "Na'uk tamata iki watan notu ma
kasiko'u i norang Ya'a nleka ma notu
salasilan, na Ubu veka nukun ia. Ni lolin
a rkeak vatu dawan isa na'a relan a, ma
relik ia na'a tahat ralan.
43 Wean i limabira lihir notu ma myotu
salasilan, na myetal vatuk ia. Ni lolin a,
bira vava'at kakiwal ovu Ubu, velik ne
limabira lihir watan, tevek wol lolin lahir
ma miti yafwan kakiwal ovu limabira
irua. [

‡ **9:41 9:41** Kristus ovu Mesias irua wearira isa watan; ihin a ne, Raja i Ubu ntorung tali lalan ma nma ma ntevut dida salasilan ra. § **9:44 9:44** Naskah mnanat boku a'uk rpake ayat 44 ovu 46. ***Bwa ovi ra'an matmatan wol rmat-nala*** ihin a ne, tamata ovi wol rorang Yesus veka rna'a yafwan kakiwal ma rfarnuang wawa'uk lalawatan.

44 Na'a wan yai yafu wol nmat-nala, ovu
bwa ovi ra'an matmatan ra wol rmat-nala
vali.]§
45 Wean i eabira lihir notu ma myotu
salasilan, na myetal vatuk ia. Ni lolin a,
bira vava'at kakiwal ovu Ubu, velik ne
eabira lihir watan, tevek wol lolin lahir
ma miti yafwan kakiwal ovu eabira irua.
[
46 Na'a wan yai, na bwa ovi ra'an
matmatan ra wol rmat-nala ovu yafu wol
nmat-nala vali.]
47 Wean i matabira lihir notu ma myotu
salasilan, na mkyivul vatuk ia. Ni lolin
a, ti mnya'a Ubu Ni Fareta, velik ne
matabira lihir watan, tevek wol lolin lahir
ma nvatuk mia na'a yafwan kakiwal ovu
matabira irua.
48 Na'a wan yai, na yafu wol nmat-nala
ovu bwa ovi ra'an matmatan ra wol rmat-
nala vali.
49 Yafu veka notu ma tamata ovi rorang
Ubu rmerat.
50 Sira lolin, na'uk wean i wol sar-
siran roak, na myotu wean inba ma
sarsiran ewal? Fara bira vava'at lolin,
wean afamtahan ovi rtafal sira ma lanun.
Deka vaibira na'a iki dawan lia munuk,
ba msyiotu lolin watan mia, boma bira
vava'at ra malinan."

10

Yesus nair tamata ovi awarira roak ma deka rsitalik
Matius 19:1-12; Lukas 16:18

1 Yesus ndir-talik ahu Kapernaum ma
nti Propinsi Yudea na'a oar Yordan ni
lihir a. Tamata rivun rma ewal ma rdir-
lilit Yesus ma nair ira, wean i ba'i nsiair
a.
2 Tamata Farisi boku rma ma rlabir
teman Ia, ma rorat Ia ne, "Na'a dida
agama ni inukun ra, na brana i nsifa roak
bisma ntalik awan te wahal?"
3 Ba Yesus norat ira ne, "Musa nfareta
aka verin mia na'a ni inukun ra?"
4 Ira rfalak ne, "Musa ntorung verin
brana ra ne, wean i brana isa mane ntalik
awan a, na ia nasusan ni surat sitalik, beti
nfasuka ia."*
5 Yesus nfalak verin ira ne, "Musa nala
ni inukun yai verin mia, tevek ralabira ra
rangrebat da'in.
6 Tevek na'ut i Ubu notu lanit ivavan a,
na Ia notu vali brana ovu vata.†
7 Wean inyai, bi brana veka nsuta talik
renan ovu yaman a, ma irua awan a rleal
isa.
8 Vata irua brana ralarira isa ma ikisa
watan ira. Ba irua ikisa watan roak.‡
9 Wean inyai, bi Ubu notu roak ma irua
rleal isa, ba tamata ra wol bis rotu ma
rsitalik."
10 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rti rahan ralan ewal ma rorat Yesus
na'a afa avyai.
11 Yesus nfalak ne, "Brana iki watan i
ntalik awan a ma nsifa ewal ovu vata liak,
na ia naflidan§ roak, ba notu sala roak
verin awan lan a.
12 Wean vali inyai verin vata ra. Vata iki
watan i ntalik awan a ma nsifa ovu brana
liak, na ia naflidan vali."

Yesus naflahar kasiko'u ra
Matius 19:13-15; Lukas 18:15-17

13 Tamata ra rovun yanarira rma verin
Yesus, boma nfadoku liman na'a ira,
na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rangrova
tamata avyai.
14 Yesus nsi'ik afa yai, na nangrova ma
nfalak verin ira ne, "Msyi'ik watan ma
kasiko'u avyai rma ma rtuan Ya'a. Deka
myotu teri ira, tevek tamata ovi wearira
avyai, ira veka warira vali ovu Ubu na'a
Ni Fareta a.
15 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata iki watan wean i wol norang
wean kasiko'u avyai ne, Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja, na ia veka wol
wan na'a Ubu Ni Fareta a."
16 Ba Yesus nangabuk kasiko'u avyai
ovu nfadoku liman nana'a ira ma nafla-
har ira.

Brana i ni metan rivun
Matius 19:16-30; Lukas 18:18-30

17 Yesus mane nti roak, na brana isa
nafla nma ma nsangatur nulu Ia ma norat
ne, "Tuan Guru, lolin Oa. Ya'a musti otu
afaka, boma ning vava'at kakiwal?"

* **10:4 10:4** Tbas Musa ni inukun ra na'a Ulangan 24:1. † **10:6 10:6** Kejadian 1:27 ‡ **10:8 10:8** Kejadian 2:24
§ **10:11 10:11** Vaivatul ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.

18 Yesus norat ia ne, “Afakinimi fwalak
ne lolin Ya'a? Wol tamata isa vali lolin ia,
Ubu a'uk sa'i lolin Ia.
19 Oa mka'a munuk afa ovi Ubu nfareta
roak verin ita. Deka msifedan, wean i
msifa roak, na deka mtuba ovu tamata
i wol awam verin ia, ovu deka bwori.
Deka mdiri fareta waharira ralan ra ma
msiklabir na'a afa ovi fwalak ra na'a
tamata liak, deka fwaruki tamata liak ra
ovu malang renam ovu yamam a.”*
20 Tamata yai nfalak ne, “Tuan Guru,
ya'a ot-orang munuk roak afa avyai, tali
na'ut i ning kako'u obin.”
21 Yesus nsi'ik, na nlobang ia ma nfalak
ne, “Teran afa isa wol motu obin. Muti ma
fwedi munuk mu metan ra, ma mtanang
kubang avyai verin tamata kasian ra.
Motu wean inyai, na veka mu metan na'a
lanit ratan, beti mwa ma morang Ya'a.”
22 Ti ma nrenar afa i Yesus nfalak yai,
na wahan aleman ma newal ia ovu ralan
lalau, tevek ni metan rivun.
23 Yesus nsi'ik lilit Ni tamata ra, na
nfalak verin ira ne, “Susa buas ma tamata
ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira
wean lahir Raja!”
24 Yesus Ni tamata ra rarenar Ni vai-
vatul ra, na rtalkaka. Ba Yesus nfalak
ewal verin ira ne, “Baba averi, veka susa
buas ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma
Ubu nfareta ira wean lahir Raja.
25 Susa ma afwatan dawan isa naran
unta nuruk nala dirin ni bilahin a, na'uk
susa lia munuk verin tamata ovi rka'i a
ma ti rna'a Ubu Ni Fareta a.”
26 Tamata ovi rorang Yesus rtalkaka
lahir ma rsiforat ira ne, “Ba wean inyai,
na iki veka ni vava'at kakiwal?”
27 Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne,
“Tamata ra wol rot-nala lahir afa yai,
na'uk wol wean inyai verin Ubu, tevek Ia
bis not-nala munuk akataka.”
28 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Ami
amban-talik roak mami afakataka munuk
ma amorang Oa!”
29 Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin
mia ini, kena urun! Tamata iki watan i
nban-talik ni rahan teta a, a'an a warin
ra, renan ovu yaman a, uran a yanan ra,
te ni va'i ra ma norang Ya'a ovu nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin a, na
30 fiang ini Ubu veka nal-ewal ma ntafal
ma faratut ni rahan teta, a'an a warin,
uran a yanan ra, renan ra, ovu vali ni
va'i ra, na'uk veka rotu sian ia vali, tevek
norang Ya'a. Na'uk amar ovi veka rma
ini, na ia veka ni vava'at kakiwal.
31 Na'uk tamata rivun ovi fiang ini
dawan ira ma rban-ulu verin tamata ra,
ira veka rban-muri watan. Tamata ovi
ko'u watan ira fiang ini ma rban-muri, ira
veka dawan ira ma rban-ulu verin tamata
ra.”†

Yesus nfamalik ewal Ni matmatan
Matius 20:17-19; Lukas 18:31-34

32 Ira rva'al rarata Yerusalem, na Yesus
nbana ula Ia. Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia rtalkaka, ovu vali tamata ovi rban-
orang ira rbobar. Ia nera Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia yai ma rti nelan
kedan a, ma nfamalik verin ira na'a afa
ovi tamata ra veka rotu verin Ia.
33 Yesus nfalak ne, “Fiang ini mane tati
Yerusalem, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, veka rala Ya'a ti ma una'a dawan
mela falurut ra ovu dawan ovi rair Musa
ni inukun ra limarira ralan ra. Ira veka
rukun Ya'a ma umata, boma rala Ya'a
verin tamata ovi wol Yahudi ra.
34 Tamata avyai veka rlabir waweang
Ya'a ovu rira vaivatul ra, rafnit Ya'a,
rasveva Ya'a, beti rfedan Ya'a. Na'uk ti ma
amar itelu nelak, na veka uva'at ewal.”

Tamata ovi rka'a ma rfakabava tenarira ma rlobang tamata liak ra, na dawan urun ira na'a Duila'a wahan ralan
Matius 20:20-28

35 Ba Zebedeus yanan ra, nararira
Yakobus ovu Yohanes, ti rfaseri Yesus
ma rfalak verin Ia ne, “Tuan Guru, fara
fwakena watan afa i mane amera tali Oa.”
36 Ba Yesus norat ira ne, “Inabira ma otu
afaka verin mia?”
37 Ira rfalak verin Yesus ne, “Na'ut i
mdoku na'a wam i mdoku ma fwareta
na'a Mu Fareta i nfitik nyadat a, na fara

* **10:19 10:19** Afa ovi Ubu nfareta na'a ayat ini rtali Keluaran 20:12-16 ovu Ulangan 5:16-20. † **10:31 10:31** Tamata ovi rban-ulu ihin a ne, tamata ovi rira van dawan. Tamata ovi rban-muri ihin a ne, tamata ovi wol rira van. ‡ **10:37 10:37** Wan i Ubu ndoku ma nfareta: vai Mala nfalak ne *takhta*. Tamata nera ma ndoku raja ni lihir mela te balit, tevek inyai wan lolin urun ma tamata ra ralang ia.

mtorung ma amdoku Mu lihir mela ovu
balit a.”‡
38 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia wol
mkya'a afa i myera tali Ya'a. Mtyahang
nala ma rotu sian ovu rfedan mia wean i
veka rotu sian ovu rfedan Ya'a?”§
39 Ira rfalak ne, “O'u, amtahang nala afa
sian avyai.”

Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia
fyalak kena ne, veka rotu sian ovu rfedan
mia, wean i veka rotu sian ovu rfedan
Ya'a.
40 Ya'a wol bisma ufadoku ne, iki ndoku
Ning lihir mela ovu balit a. Ubu a'uk sa'i
nfadoku ne, tamata aba veka rdoku ovu
Ya'a.”
41 Nata Yesus Ni tamata vutu rarenar
afa ovi Yakobus irua Yohanes rfalak ra,
ba rangrova ira.
42 Yesus nera munuk ira ma nfalak
ne, “Mia mkya'a roak ne, tamata ra
rka'a munuk tamata fareta ra ovu tamata
dawan ovi wol rorang Ubu, ma rfareta
tamata ra ovu limarira tma'an.
43 Na'uk mia deka weabira tamata
avyai. Tamata iki inan ma ni dawan
nlia tamata ra, na ia musti neluk tamata
sansinir verin mia.
44 Iki inan ma nlia munuk mia, na musti
neluk tamata sansinir ma nkarya verin iki
watan.
45 Ba Ya'a vali Tamata Yanan Ya'a, wol
uma ma usinir tamata ra ma rlobang Ya'a,
na'uk uma ma ulobang tamata ra, ovu ala
tenang al ukvanak tamata rivun tali rira
salasilan ra.”

Yesus notu ma Bartimeus nsirea lahir
Matius 20:29-34; Lukas 18:35-43

46 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
raran Yerikho. Nata, ira ovu tamata rivun
vali rti talik kota yai, na rtuan tamata
kasian isa nkibu, naran Bartimeus, ya-
man a naran Timeus. Ia ndoku linga'an
nelan ma nera kubang tali tamata ra.
47 Ti ma nrenar ne, Yesus i ntali Nazaret
nma inyai, na nafwak ne, “Yesus, Oa
ubum-nusim Raja Daud. Fara fwaturu Mu
silobang a verin ya'a!”
48 Tamata rivun rtabu ia ma deka vain.
Na'uk ia ntafal ma nafwak ila'a ne, “Oa
ubum-nusim Raja Daud. Fara fwaturu Mu
silobang a verin ya'a!”
49 Nata Yesus ndir-teri ma nfalak verin
tamata ovi rna'a inyai ne, “Eka myera ia
ma nma ini.”
Ba ira rfalak verin tamata kibu yai ne,
“Kida, eka motu ma ralam a lolin ma
mdiri, tevek Yesus nera oa.”
50 Ia naling ni ravit a blawat a ma ndiri
lahir ma ti ntuan Yesus.
51 Yesus norat ia ne, “Oa inam ma otu
afaka verin oa?”
Ba tamata kibu yai nfalak verin Ia ne,
“Tuan Guru, ya'a inak ma usirea!”
52 Nata, Yesus nfalak verin ia ne,
“Mewal oa ta baba, tevek mu inorang
verin Ya'a notu ma lolin roak oa!” Ba
ia nsirea lahir ma norang Yesus na'a Ni
banbanan.

11

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira lolin urun
Matius 21:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanes 12:12-19

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
ti rfaseri Yerusalem, na raran lan ahu
Betfage ovu Betania. Ahu irua yai rna'a
vuar Zaitun. Ba Yesus nsinir tamata irua
tali Ni tamata ovi rorang Ia ma rti ula ira.
2 Ia nfalak verin ira ne, “Miti ahu i
na'a ulu eri. Ti myaran ahu eri, na veka
mtyuan lahir keledai isa i wol ka'i dawan
ia obin. Rkeak teri ia, ovu vali tamata ra
wol rata rdoku tetan ratan obin. Mryuvat
ni kakeak a ma fyabana ia mya.
3 Beta ne tamata ra rorat mia ne,
‘Afakinimi mryuvat keledai yai ni kakeak
a?’, na fyalak ne, ‘Duila'a nperlu keledai
yai, ovu wol mnanat, na veka rtaha ewal
rma.’ ”
4 Tamata irua yai rti ma rtuan keledai
yai na'a linga'an nelan. Tamata ra rkeak
keledai yai na'a rahan isa ni falfolat a. Ba
irua rti ma raruvat ni kakeak a, na
5 tamata ovi rdiri inyai rorat ira ne,
“Afakinimi mryuvat keledai yai ni kakeak
a?”
6 Tamata irua yai rfalak wean afa ovi
Yesus nfalak lan roak verin ira, ba tamata

§ **10:38 10:38** Vai Yunani na'a ayat ini, secara harfiah, nfalak ne, ***Mia mtyahang nala ma myenu kobi i Ya'a veka enu a? Te rbaptis mia wean i veka rbaptis Ya'a?***

ovi rna'a inyai rsi'ik watan ma rfabana
keledai yai rti.
7 Ba rfabana keledai yai rti verin Yesus,
ovu rala rira ravit blawat ra ma al
raraang tetan ratan a, ma Yesus rata
ndoku.
8 Tamata rivun rvelar rira ravit a
blawat ra na'a linga'an ralan, na boku vali
rfadoku aa sanan tutul ovi retal na'a rira
va'i ra.
9 Tamata ovi rbana ula ira ovu ovi rban-
muri ra, rafwak ma vairira dawan ne,
"Mya ma tfadawang Ubu! Ubu naflahar
Ia i nma ovu Duila'a naran a.*
10 Ubu naflahar ita, tevek Ni fareta i
veka nma ini lolin urun, wean i ubud a
nusid Raja Daud nfareta! Ubu nana'a wan
i karatat lia munuk a, ba traning Ia!"
11 Yesus naran roak Yerusalem ma nti
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan
a. Ia nsi'ik lilit wan yai, na ya'i laflofan
roak, ba nti Betania ovu Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia.

Yesus near nfasoba aa isa naran ara
Matius 21:18-19

12 Ni ilyan ana, Yesus ovu Ni tamata
ovi rorang Ia rban-talik Betania, na Yesus
nfarnuang Ni balafar roak.
13 Tali raroa obin, na nsi'ik aa isa naran
ara nafroang roak. Ba nti ma nsi'ik aa
yai al ndava ne, vuan te wahal, na'uk wol
nrea vuan isa vali. Ia nrea watan aa yai
roan ra, tevek wol naran amar i vuan
obin.
14 Ba Yesus nfalak verin aa ara yai ne,
"Tali amar ini, na tamata ra wol ra'an
roak vuam a!" Yesus Ni tamata ra rarenar
munuk afa i nfalak a.

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Matius 21:12-17; Lukas 19:45-48; Yohanes 2:13-22

15 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rewal ira rti Yerusalem, na nti Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, ma
nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa
na'a inyai, beti nir-nar tamata ovi rsikati
kubang rira meja ra, ovu vali dakdokwan
ovi tamata ra rdoku ma ala rfedi modar-
laka.†
16 Ia ntab-teri vali tamata ra ma deka
rtaha afa ovi rfedi-rfaha ra, ma rahu
Rahan Dawan Falurut ni lean a.
17 Yesus notu wean inyai, beti nair
tamata ovi rna'a inyai. Ia nfalak verin ira
ne, "Surat Ralan nfalak wean ini: 'Ning
rahan a neluk rahan falurut verin bangsa
ra munuk na'a lanit ivavan,' na'uk mia
myotu ma neluk wan ma tamata barborin
ra rna'a."‡
18 Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra
rarenar vaivatul avyai, ba rdava linga'an
mane rfedan Yesus, tevek rbobar Ia. Rbo-
bar Ia, tevek tamata rivun ovi rna'a inyai
rtalkaka, ovu inar urun ma rarenar afa
ovi nfalak ra.
19 Lera nakduvul ma laflofan roak, na
Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-
talik kota yai.

Yesus nala aa ara i nangaran roak ma nfalyawang ne, Ubu nrenar dida falurut ra
Matius 21:20-22

20 Varverak sumatan obin, na Yesus ovu
Ni tamata ovi rorang Ia rban-ewal rti
Yerusalem ma raran aa ara yai. Aa yai
nangaran munuk roak ma ti naran ni
wa'ar ra.
21 Petrus nangnanang ewal afa i Yesus
nfalak lan roak verin ira na'a aa yai,
ba nfalak verin Ia ne, "Tuan Guru, eka
msi'ik! Aa i inravin mear fwasoba yai
nangaran munuk roak!"
22 Yesus nfalak verin ira ne, "Myorang
urun Ubu!
23 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Wean i tamata iki watan wol ralan raruan
al norang Ubu, na ia veka nfalak verin
vuar isa ne, 'Mlaun talik wam kikyai ma
roal mtuba tahat ralan!', na vuar yai veka
nlaun lahir ma roal ntuba tahat.
24 Wean inyai, bi ufalak verin mia ne,
wean i myorang ne, afa ovi myera tali Ubu
na'a bira falurut ra, Ia nala roak verin
mia, na Ia veka nala afa avyai verin mia.

* **11:9 11:9** Mazmur 118:25-26. † **11:15 11:15** Ira wol rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, na'uk na'a ni balbelat ralan. Tamata ra rfedi afwatan, ngul, anggur ovu sira ma tamata ra rfaha ma rala verin Yahudi rira mela falurut ra na'a Rahan Dawan Falurut, ma neluk rira korban. Tamata ovi rsikati kubang, rkati kubang tali negara liak ovu Yahudi rira kubang. ‡ **11:17 11:17** Yesaya 56:7

25 Na'ut i miflurut, na wean i ralabira
sian tamata isa, na myabun ia veki, boma
Yamabira i nleal lanit ratan veka na'i
vatuk vali bira salasilan ra. [
26 Na'uk wean i wol myabun tamata ra,
na Yamabira na'a lanit ratan veka wol
na'i vatuk vali bira salasilan ra.”]§

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a
Matius 21:23-27; Lukas 20:1-8

27 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rewal ira rma Yerusalem. Ia nbana na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean
a, na Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra, ovu vali Yahudi rira dawan ra rma ma
rtuan Ia,
28 ma rorat ne, “Oa Mu ngrebat aka ma
al motu afa ovi? Iki nala ngrebat yai verin
Oa ma motu afa avyai?”*
29 Yesus nfalak ne, “Ya'a mane orat mia
na'a afa isa, ba byalat Ya'a veki, beti
ufalak vali verin mia ne, iki nala ngrebat
verin Ya'a ma otu afa avyai.
30 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngre-
bat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan, te tali
tamata? Eka fyalak kikyai!”
31 Ba rsifalak afa verin ira ne, “Wean
i tfalak ne, ‘Yohanes ni ngrebat ntali
lanit ratan,’ na Ia veka nfalak ne, ‘Notu
afakinimi wol myorang ia?’
32 Na'uk susa vali ma tfalak ne, ‘Ngre-
bat tali tamata!’ ” Ira rbobar, tevek
tamata rivun rorang roak ne, Yohanes
nabi mnga'un ia.
33 Ba rfalak verin Yesus ne, “Ami wol
amka'a.”
Yesus nfalak verin ira ne, “Ba wean
inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali verin
mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa
avyai.”

12

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ovi rwanar va'i anggur
Matius 21:33-46; Lukas 20:9-19

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa
verin Yahudi rira dawan mela falurut ra,
ovu dawan Yahudi ra, ntafal vali Yahudi
rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra.
Ia nfalak ne, “Tamata isa notu ni va'i
anggur, na notu ngean ma nlilit ni va'i a,
ovu nkear wan isa ma al raramat anggur
vuan ra na'a. Ia nfadiri sari isa felan a
wean farwan ma rata rdoku al rwanar ni
va'i a. Notu munuk wean inyai, na nala
verin tamata va'i ra ma rasusan ni va'i
yai, ma ki rsiduk anggur boku verin ia.
Nata nban-talik ni ahu ma nti wan raroa.
2 Ba ti naran roak ni amar i rfufu
anggur vuan ra, na va'i duan yai nsinir
ni tamata sansinir isa ma ti nala ni wahat
tali tamata ovi rwanar ni va'i a.
3 Na'uk tamata avyai rtaha tamata
sansinir yai, ma rvaval ia, beti rsinir ma
newal favu watan ia.
4 Ba va'i duan yai nsinir ni tamata
sansinir isa ewal ma nti, na'uk rvaval ma
ulun a namngala, beti rfama'it ia.
5 Va'i duan yai nsinir ni tamata sansinir
isa ewal vali ma nti, na'uk rfedan ia. Ia
nsinir tamata rivun ma sasan ira rti vali,
na'uk rotu lalawatan ira wean inyai, ba
rvaval boku ovu rfedan boku.
6 Teran a'uk yanan a brana i nlobang
urun ia. Ti nata nfalak ne, ‘Tamata avyai
veka ralang yanak a,’ ba nsinir ia ma nti
vali.
7 Na'uk rsifalak afa verin ira ne,
‘Tamata ini va'i duan yanan a brana, ba
mya ma tfedan ia, boma tala va'i ini verin
ita.’
8 Ba rtaha brana yai ma rfedan ia, ma
ti rvatuk tenan a na'a va'i yai murin a.”
9 Yesus norat ira ne, “Va'i duan yai veka
notu afaka? Ia veka nma ma nfedan
tamata avyai, ma nala ni va'i yai verin
tamata liak.
10 Mia wol byas obin vaivatul ovi rna'a
Surat Ralan a? Vaivatul avyai wean ini:
‘Vatu i tukan ra rvatuk yai,
fyawan lia munuk ma al nfangrebat
rahan yai.
11 Afa i Duila'a notu lolin urun,
ovu notu ma tamata ra rtalkaka.’ ”*
12 Ba tamata ovi rarenar vaivatul
kamkuma yai rdava linga'an mane rtaha
Yesus, tevek rka'a ne, Ia nala vaivatul

§ **11:26 11:26** Ayat ini nana'a naskah mnanat boku watan. * **11:28 11:28** Tafsiran boku rfalak ne, ***afa ovi motu ra*** ihin a ne, Yesus nala'ing tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Tafsiran boku rfalak vali ne, ihin a ne, Yesus Ni afa ovi nair ra. * **12:11 12:11** Mazmur 118:22-23. Vatu ini nfaturu Duila'a Yesus.

kamkuma yai al nta'ing ira. Na'uk rbo-
bar, tevek tamata rivun inar Yesus, ba
rban-talik watan Ia.

Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi ovu Herodes ni tamata ra rorat Yesus ne, kena ma rbahir kulu verin Kaisar te wahal
Matius 22:15-22; Lukas 20:20-26

13 Tamata ovi rarenar vaivatul
kamkuma yai rsinir tamata Farisi boku,
ovu tamata boku vali ovi rorang Herodes
ma rorat afa isa tali Yesus, boma rfaleka
Ia na'a Ni vaivatul ra.
14 Ti ma rtuan Yesus, na rfalak ne,
"Tuan Guru, ami amka'a ne, afa ovi
fwalak ra kena lalawatan. Oa wol fwili
tamata, ovu wol mdava waham ralan,
na'uk msiair ovu ni malolan a, wean Ubu
ralan nfalak a, verin tamata ra. Ba, eka
fwalak verin ami ne, dida agama nfalak
ne, kena ma tbahir kulu verin Kaisar te
wahal? Ba musti tbahir te wahal?"
15 Yesus nka'a rira siweang ra, ba nfalak
verin ira ne, "Afakinimi mlyabir teman
Ya'a? Eka myala bira kubang dinar† isa
ma usi'ik."
16 Nata rala kubang dinar isa ma nsi'ik,
ba norat ira ne, "Tamata iki walun a ovu
naran a na'a kubang ini?"
Ira rfalak ne, "Kaisar."
17 Ia nfalak ne, "Ba wean inyai, na
myala verin Kaisar afa ovi Kaisar nia, ovu
myala vali verin Ubu afa ovi Ubu Nia."
Ira rarenar afa ovi Yesus nfalak ra, na
rtalkaka lahir.

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal te wahal
Matius 22:23-33; Lukas 20:27-40

18 Tamata boku tali Yahudi rira
sidovung isa naran Saduki rma ma rtuan
Yesus. Tamata Saduki ra wol rorang ne,
tamata matmatan ra veka rva'at ewal. Ba
rorat Ia ne,
19 "Tuan Guru, Musa ntulis inukun ini
verin ita: Wean i brana isa nmata ma
teran a'uk awan a, na'uk wol yanarira, na
brana yai a'an te warin musti nala varu
yai neluk awan, ma fara ia i nmata roak
yai veka duan yanan boku.
20 Ba wean i brana ifitu iya'an iwarin
ira, ma iya'an nsifa roak, na'uk wol yanan
obin, na nmata.
21 Nata warin nsifa vali ovu varu yai,
na'uk wol yanar obin, na nmata. Ba
brana i norang a'an i beti nmata yai nsifa
vali ovu varu yai, nata wol yanar obin, na
nmata vali.
22 Warin i norang ia nsifa vali ovu
varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata
vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran
iwarin tutul a. Ti nata vata yai nmata vali.
23 Ba wean inyai, na ti naran amar i
tamata matmatan ra rva'at ewal, na iki
veka awan mnga'un vata yai, tevek brana
ifitu yai awar munuk roak ia?"
24 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia sala
ma dawan mia, tevek wol fyan-aran Surat
Ralan a, ovu wol mkya'a Ubu Ni ngrebat
a!
25 Ba na'ut i Ubu nfava'at ewal tamata
matmatan ra, na ira veka wol rsifa roak,
na'uk rva'at wean Ubu Ni sansinir ra na'a
lanit ratan.
26 Mia wol byas obin na'a Ubu Ni
vaivatul ovi rfamalik na'a tamata ovi
rmata roak, na'uk veka rva'at ewal a?
Ia ntulis na'a Surat Ralan ma nfamalik
na'ut i nsi'ik yafu nonga na'a lavurun
lesmat ralan. Ia ntulis ne, 'Ya'a ini Ubu i
Abraham, Ishak ovu Yakub ba'i raraning
a.'‡
27 Ia wol neluk Ubu verin matmatan ra,
na'uk neluk Ubu verin tamata ovi rva'at
ra. Ba bira afa ovi fyalak ra wol kena
lahir."

Ubu Ni inukun i nlia munuk inukun ra
Matius 22:34-40; Lukas 10:25-28

28 Yahudi rira dawan isa i nair Musa ni
inukun ra nma ma nrenar vali Yesus ovu
tamata Saduki ra rsisoal ira. Ia nrenar
Yesus Ni vaivatul ra kena munuk, ba
norat Ia ne, "Inukun bi nlia munuk tali
inukun ra?"
29 Yesus nfalak ne, "Inukun i nlia
inukun ra munuk wean ini: 'Tamata
Israel ra eka mryenar! Ubila'a i traning
a ikisa watan, ovu wol Ubu liak.
30 Oa musti mlobang Duila'a, mu Ubu i
mraning a, ovu ralam urun. Mala munuk

† **12:15 12:15** Rotu kubang *dinar* tali perak, ovu rpake ma rbahir kulu. *Dinar* isa fyawan wean lahir tamata biasa ni kadi na'a amar isa. ‡ **12:26 12:26** Keluaran 3:2-6 § **12:30 12:30** Ulangan 6:4-5

mu vava'at a, mu kaka'a ra, ovu vali mu
ngrebat ra verin Ia ma al mlobang Ia.’§
31 Inukun isa vali i norang i ula lalean
yai wean ini: ‘Oa musti mlobang vali
tamata liak ra wean watan i mlobang
tenam a.’ Inukun ra munuk wol verar lia
inukun irua ini.*”
32 Ba Yahudi rira dawan yai nfalak
verin Yesus ne, “Tuan Guru, kena urun,
tevek afa ovi fwalak ra rfaturu ne, Ubu
ikisa watan, ovu vali wol Ubu liak.
33 Tlobang Ubu ovu ralad urun, ovu
tala munuk dida kaka'a ra ovu vali tala
munuk dida ngrebat ra ma al tlobang
Ia. Tlobang tamata liak wean i tlobang
tenadida ra, na inyai lolin lia munuk tali
dida afwatan ra, te dida korban liak ovi
tala ma veka rasnuri ira verin Ubu.”
34 Yesus nrenar dawan Yahudi yai ni
vaivatul ra, na nka'a ne, ni kaka'a dawan,
ba nfalak verin ia ne, “Sarseri roak ma
mna'a Ubu Ni Fareta a.” Ba wol tamata
isa vali nabrahi roak ma norat afa tali
Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra Ni dawan a nlia Raja Daud
Matius 22:41-46; Lukas 20:41-44

35 Na'ut i Yesus nsiair na'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ni lean, na norat
tamata ovi rna'a inyai ne, “Wean inba ma
dida dawan ovi rair Musa ni inukun ra
bisma rfalak ne, Raja i ntevut tamata rira
salasilan ra, Daud ubun-nusin Ia?
36 Ubu Ni Roh nleal Daud ralan a ma
Daud nfalak ne,
‘Ubu nfalak verin ning Duila'a ne:
Mdoku Ning lihir mela a, ti naran i otu ma
tamata ovi rira sian Oa rsoak nulu
Oa†.’
37 Ba wean i Daud nfalak ne, Raja i
ntevut tamata rira salasilan ra Duila'a Ia,
na wean inba ma Daud ubun-nusin Ia?”
Tamata rivun ila'a rna'a inyai inar ma
rarenar Yesus.
38 Yesus nair ira ma nfalak ne, “Msyi'ik
wabira ma lolin na'a dawan ovi rair Musa
ni inukun ra. Wean i rbasiar, na inar ma
roru ravit blawat, ovu inar vali ma tamata
ra ralang ira ma rala salam verin ira na'a
wan i rfedi-rfaha afa na'a.
39 Ira inar ma rdoku wan ovi tamata ra
ba'i ralang ira na'a rahan falurut ra ovu
vali na'a snoba ra.
40 Ira rlabir kual a moang watan vata
varu ra ma rala rira rahan ra ovu rira
metan liak ra. Rira falurut ra blawat urun
ma al rteri rira afa sian ovi rotu ra. Ba
wean inyai, na Ubu veka nukun ira ovu
inukun i aleman urun, ma nlia tamata
liak ra!”

Vata varu isa ntaha ni persembahan nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
Lukas 21:1-4

41 Yesus ti ndoku ma nfaseri wan i
tamata ra ba'i rfadoku rira kubang ra ma
reluk rira persembahan verin Ubu, ma
nsi'ik tamata rivun rfadoku rira kubang
ra. Tamata ka'i rivun rfadoku ma rira
kubang dawan vali.
42 Na'uk vata varu isa i ni kasian a
dawan nma ma nala ni kubang ihin irua i
fyawar ko'u lean, ma ti nfadoku vali na'a
wan yai.
43 Yesus nera Ni tamata ovi rorang Ia
ma nfalak ne, “Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Vata varu i ni kasian a dawan
ini, ni kubang i nfadoku na'a vatvatat i
ba'i rfadoku rira kubang ra verin Ubu,
fyawan lia munuk kubang ovi tamata liak
ra rala a.
44 Tamata avyai munuk rala kubang
dawan, tevek rira metan rivun, na'uk
vata varu ini, nala munuk lahir ni kubang
ovi nala al nva'at a, velik ne ni kasian a
dawan.”

13

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut veka nama'ar
Matius 24:1-2; Lukas 21:5-6

1 Na'ut i Yesus mane nban-talik Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut a, na Ni tamata
isa tali ovi rorang Ia nfalak ne, “Tuan
Guru, Rahan Dawan Falurut ovu rahan
ovi rdir-ebang Rahan Dawan Falurut fe-
larira lolin buas! Eka msi'ik lahir vatu
dawan ovi rotu na'a rahan averi!”
2 Yesus nfalak verin ia ne, “Oa msi'ik
roak rahan averi lolin buas. Ni amar veka
nma ma vatu ovi rotu na'a rahan averi
veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu
isa vali na'a wan a.”

* **12:31 12:31** Imamat 19:18 † **12:36 12:36** Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus. Mazmur 110:1

Yesus nfamalik afa ovi veka rma, beti lanit ivavan namwear
Matius 24:3-14; Lukas 21:7-19

3 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti vuar Zaitun, na ndoku ma wahan nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Ba Petrus, Yakobus, Yohanes, ovu vali Andreas rti ma rorat aling afa tali Ia.
4 Rorat Ia ne, “Bapa, amera ma fwalak verin ami ne, na'ut inba na afa ovi beti fwalak yai veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma nfaturu ne, afa avyai munuk veka rvotuk?”
5 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir nala mia!
6 Tamata rivun veka rma ma rala narang a, ma lokat ira ka'i rfalak ne, ‘Ya'a Raja i ntevut bira salasilan ra.’ Ira veka rlabir nala tamata rivun.
7 Na'ut i mryenar tamata ra rotu rihi, ovu ivar ne rihi ra rvotuk, na deka byobar. Afa avyai munuk musti rvotuk lan veki, na'uk lanit ivavan a wol namwear obin.
8 Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak. Fareta dawan isa veka notu rihi ovu fareta dawan liak. Na'a lanit ivavan a, na veka ruru ovu lafar dawan na'a wan rivun. Afa avyai munuk reluk faneak ne, susa ra beti rvotuk. Wawa'uk ovi na'a amar avyai wean wawa'uk i vata ovi mane rarali ira rfarnuang a.
9 Na'uk msyi'ik wabira ma lolin! Tamata ovi rangal mia veka rtaha mia ma rovun mia ti verin tamata dawan ovi rfaleka inukun verin tamata ra, ma rvaval mia na'a rahan falurut ra. Ira veka rala mia ma ti mdyiri raja ra ovu dawan fareta waharira ralan ra, tevek myorang Ya'a. Na'ut inyai vali, na mia veka fyamalik Ya'a verin ira.
10 Tamata ovi rorang Ya'a veka rfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra munuk.
11 Wean i rtaha mia ti verin tamata ovi rukun tamata ra, na deka ralabira ra kako'u ma mingrihi nulu ira. Ba ti naran ni amar a, na fyalak watan afa ovi Ubu veka nfadoku na'a ralabira ra, tevek afa ovi fyalak ra wol rtali mia, na'uk rtali Ubu Ni Roh.
12 Na'ut inyai, na tamata ra veka rsifedisikual ira. Ira veka rfedi a'arir-waririra ra ma tamata ra rfedan ira. Brana ra rotu vali wean inyai, ma veka rfedi yanarira ra, ovu vali tamata yanarira ra veka rangal renarir-yamarira ra ma rala ira ti verin tamata ra ma rfedan ira.
13 Tamata ra munuk veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a. Na'uk tamata ovi rorang Ya'a ovu ralarira urun ma ti naran i rmata, na veka rira vava'at kakiwal.”

Yesus nfamalik verin Ni tamata ra na'a amar ovi veka rma, ma tamata ra veka rtuan sian i dawan urun
Matius 24:15-28; Lukas 21:20-24

14 “Ni amar veka nma ma msyi'ik afa isa i sian urun ndiri wan isa i wol inovan ma nana'a, ma nfangra ia (Mia tamata ovi byas ini, eka msyi'ik ma lolin, boma fyan-aran vaivatul ovi). Tamata ovi rna'a Propinsi Yudea musti rafla talik wan yai ma rti vuar ra.*
15 Tamata ovi ryari ira na'a rira rahan ratan ra, deka rsuta ma rala rira afa ovi rna'a rira rahan ralan.†
16 Tamata ovi rkarya na'a rira va'i ra deka rewal ira rma rira rahan ra ma rala rira kadaravit ra.
17 Na'ut inyai, na sian urun i lahir verin vata ovi rbarlewan ra ovu vata ovi rsusu kasiko'u yanat ra.
18 Miflurut verin Ubu, boma deka mtyuan afa avyai na'ut i da'ut ovu radridin a.
19 Amar ovi veka rma yai, na tamata ra veka rtuan susa dawan urun. Tali amar i Ubu beti notu lanit ivavan a, ma naran amar ini, na tamata ra wol rtuan susa i wean inyai obin. Tamata ra veka wol rtuan roak susa i wean inyai.
20 Wean i Duila'a wol nfaketa amar avyai, na veka wol tamata isa nva'at vali. Na'uk Duila'a nlobang Ni tamata ovi nfili ra, ba veka nfaketa amar avyai.
21 Na'ut inyai, na wean i tamata ra rfalak verin mia ne, ‘Eka msyi'ik, Raja

* **13:14 13:14** Nabi Daniel nfamalik na'a amar ovi mane rma, ma na'ut varat 168 sebelum Masehi, na afa isa i sian urun nfaturu walut isa rfadiri na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, ma raraning rira ubu Zeus. Msi'ik Daniel 9:27, 11:31, 12:11. † **13:15 13:15** Yahudi rira rahan ra wol vunarira, na'uk manesan watan wean sirtetan.

i ntevut dida salasilan ra nma roak ma
nana'a ini te nana'a ineri!' na'uk deka
myorang ira.
22 Tevek na'ut inyai, na tamata boku
veka rsiklabir ma rfalak ne, ira Raja i
ntevut bira salasilan ra, ovu rfalak vali
ne, nabi ira. Ira veka rotu faneak ovi wol
tfikir aran ra, ovu mujizat ra ma rlabir
tamata ra, boma tamata ra ranovak ne,
rira ngrebat a ntali Ubu. Ba wean i bisma
rlabir nala vali tamata ovi nfili ra, na veka
rlabir ira.
23 Ba msyi'ik wabira ma lolin! Ufalak
lan roak afa avyai munuk verin mia."

Tamata Yanan veka nma ewal
Matius 24:29-31; Lukas 21:25-28

24 "Na'ut inyai, na susa dawan avyai rlia
roak, na lera veka wol vanan ovu vulan
wol nyeba vali.
25 Nara ra veka rleka tali lanit rsuta.
Ngrebat ovi rna'a lanit veka rarwa'ung
ma rasmoang tia ma watan ira.‡
26 Na'ut inyai, na tamata ra veka rsi'ik
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, una'a mutan
ra uma ovu Ning ngrebat dawan a, ovu
vali vanang i nfitik nyadat.
27 Ya'a veka ufareta Ning sansinir ra tali
lanit ratan ma rti rasdovu tamata ovi Ubu
nfili roak ira ma rorang Ya'a. Tamata
ovi Ubu nfili ra rtali munuk tamata ovi
rna'a lanit ivavan; boku rtali varat, timur,
marmar, ovu vali tranan, ma ti naran
lanit ni wahan a."
28 "Eka myair tali aa i rfanara ia ne
ara. Wean i anan ra raftuvul ewal ma
rafroang, na inyai neluk faneak verin mia
ne, lera dawan sarseri roak.§
29 Wean i mryea roak afa avyai, na veka
mkya'a lahir ne, sarseri roak ma uma
ewal.
30 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata ovi rva'at fiang ini veka wol
rmata munuk obin, na afa avyai munuk
rvotuk roak.
31 Lanit ovu afa ovi rna'a lanit ivavan
veka ramwear, na'uk Ning vaivatul ra
rna'a kakiwal watan."

Ita musti tsi'ik wadida ma lolin, tevek wol tka'a ne, lafira ki Yesus nma ewal
Matius 24:36-44

32 "Wol tamata isa vali nka'a ne, lafira
ki amar i ufalak yai nma. Ubu Ni sansinir
ovi rtali lanit ratan wol rka'a. Ya'a Ubu
Yanan ini wol uka'a vali. Yamang a'uk sa'i
nka'a.
33 Ba msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol
mkya'a ne, veka ewal Ya'a na'ut inba.
34 Ya'a veka uma ewal, wean tamata i
nti talik ni rahan ma nobal. Wol nti obin,
na nasdovu ni tamata sansinir ra ma nala
karya lokat ira ma rasusan ni rahan. Ia
nfalak verin ni tamata sansinir i nwanar
falfolat ngoran a ma nsi'ik ma lolin wan
yai.
35 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma
lolin, tevek mia wol mkya'a ne, rahan
duan yai lafira ki newal ia. Wol mkya'a
ne, nma na'ut i lera nakduvul ma laflofan
roak, te nafafruan tenan, te manut ra
vair, te varverak sumatan.
36 Wean i brian munuk, na ewal Ya'a ma
utuan mia, na deka mtyub-lia.
37 Afa ovi ufalak verin mia ini, ufalak
vali verin tamata ra munuk ne: msyi'ik
wabira ma lolin!"

14

Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Yesus
Matius 26:1-5; Lukas 22:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Amar irua ewal, beti tamata Yahudi
rotu rira snoba Paskah, ovu rotu rira
snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi
na'a. Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra rdava linga'an mane rtaha fanfonak
Yesus ma rfedan Ia.*
2 Ira rfalak ne, "Na'ut i snoba nbana
obin, na deka tataha Ia, beta ne tamata
rivun vangoa-vanga."

Vata isa nli'i ngul i voan lolin na'a Yesus ulun
Matius 26:6-13; Yohanes 12:1-8

3 Yesus ndoku Simon ni rahan na'a ahu
Betania. Simon ini lan a ni suhut ngabaa.

‡ **13:25 13:25** Tafsiran boku rfalak ne, ngrebat avyai wean lera, vulan ovu nara ra. Msi'ik Yoel 2:10, 31. § **13:28 13:28** Na'a Israel, na aa anan ra raftuvul na'ut i lera dawan sarseri roak. * **14:1 14:1** Paskah ihin a ne, tamata Yahudi rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan, ovu nva'at ewal.

Yesus ndoku nafna'an, na vata isa nma
ma ntuan Ia. Vata yai ntaha botal ko'u
isa i rotu tali vatu lolin isa naran pualam.
Botal yai nsa'a ngul i voan a lolin urun
ovu fyawan urun, naran narwastu. Ba
nfefar botal yai relan a, ma nli'i ngul yai
na'a Yesus ulun.†
4 Tamata ovi rna'a inyai boku rangrova
ma rsifalak afa verin ira ne, "Notu afakin-
imi nawahak watan ngul i voan lolin yai?
5 Ngul yai fyawan urun, ba bisma tfedi,
na fyawan a dinar ratut itelu teran, ma
tala kubang a verin tamata kasian ra."‡
Ba rfasala ma dawan vata yai.
6 Na'uk Yesus nfalak ne, "Deka fyalak
teri ia! Afakinimi fyasala ia? Afa i notu
verin Ya'a lolin urun.
7 Tamata kasian ra rna'a lalawatan ovu
mia, ba na'ut inba watan bisma mlyobang
ira. Na'uk Ya'a wol mane una'a lalawatan
ovu mia.
8 Vata ini not-nala roak afa ovi bis notu
verin Ya'a. Wol naran amar i umata obin,
na ia nli'i lan roak ngul voan lolin a na'a
tenang a.
9 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Na'a wan inba watan rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin na'a lanit ivavan a, na veka
rfamalik vali afa i vata ini notu roak a,
ma al rangnanang ia."

Yudas ntorung ma nfedi Yesus
Matius 26:14-16; Lukas 22:3-6

10 Tamata isa tali Yesus Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia, naran Yudas
Iskariot. Ia ti ntuan Yahudi rira dawan
mela falurut ra, boma nfedi Yesus verin
ira.
11 Rarenar afa i Yudas nfalak yai, na
inar urun, ba rtorung ma veka rala
kubang verin ia. Ba ndava amar kena
mane nfedi Yesus.

*Yesus nafna'an ovu Ni tamata ovi ro-
rang Ia al rotu rira snoba Paskah, ma
rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-
talik Mesir*
*Matius 26:17-25; Lukas 22:7-14,21-23;
Yohanes 13:21-30*

12 Na'a amar i nban-ulu na'a tamata
Yahudi rira snoba ma ra'an roti wol
rfadoku ragi na'a, na tamata ra rfedan
domba Paskah ra.§ Yesus Ni tamata
ra rorat Ia ne, "Bapa, inam ma amati
ma amasusan dida fana'an Paskah na'a
inba?"
13 Ba Yesus nsinir Ni tamata irua tali
ovi rorang Ia, ma nfalak verin ira ne,
"Miti kota ralan, na veka mtyuan brana
isa ntaha suran isa nsa'a roak wear, ba
byan-orang ia.*
14 Ti myaran rahan i veka nwelat yai,
na fyalak verin rahan duan yai ne, 'Tuan
Guru norat ne: Wan i misusan roak ma
veka ufna'an Paskah ovu Ning tamata ovi
rorang Ya'a, na'a inba?'
15 Rahan duan yai veka nfaturu verin
mia kamar dawan i nana'a ratan a, na'a
ni rahan yai. Ira rasusan munuk roak
kamar yai, ba mia musti misusan watan
afamtahan Paskah verin ita."
16 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti
irua rti kota yai. Ira rti ma rtuan munuk
afa avyai wean lahir i Yesus nfalak roak
a. Nata rasusan afamtahan Paskah yai.
17 Ti ma ovan roak, na Yesus nma ovu
Ni tamata vutu rahin irua.
18 Rdoku rafna'an obin, na Yesus nfalak
ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tali ovi tafna'an ini, na tamata isa veka
nfedi Ya'a."†
19 Rarenar munuk afa i Yesus nfalak
yai, na ralarira lalau urun. Ba rsikati
ira al rfalak verin Yesus ne, "Duila'a, ya'a
wahal!"
20 Yesus nfalak ne, "Tamata isa tali
mia vutu rahin irua ini mane nfedi Ya'a.
Tamata yai amrua amsovu roti na'a moko
isa.
21 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata
wean i rfalak roak na'a Ubu Ni Surat
Ralan a. Na'uk sian urun i lahir verin
tamata i nfedi Ya'a! Ni lolin a, tamata yai
deka rarali lahir ia!"

*Yesus nafna'an ovu Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia*
Matius 26:26-30; Lukas 22:14-20

† **14:3 14:3** Ira rotu ngul voan lolin tali aa isa i voan lolin, ni wa'ar a. ‡ **14:5 14:5** Lan a, kubang dinar ratut itelu wean tamata isa ni kadi na'a ta'un isa. § **14:12 14:12** Na'a amar i nban-ulu na'a snoba yai, na lokat rahan teta rtaha domba ko'u isa verin mela falurut ra na'a rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. Mela falurut ra rfedan domba avyai, ma lokat rahan teta veka ra'an rira domba na'a snoba yai. * **14:13 14:13** Kota yai Yerusalem. † **14:18 14:18** Msi'ik catatan na'a Markus 2:15.

22 Yesus ovu Ni tamata ra rafna'an obin,
na nala roti a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk
verin ira. Ia nfalak ne, “Myala ma mian
kikyai, ini Ya'a tenang a.”
23 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a
anggur a ma nfalak fara weninyai verin
Ubu, beti nala ma irmunuk renu tali kobi
yai.
24 Ia nfalak verin ira ne, “Ini Ya'a larang
i nvoat verin tamata rivun ma neluk
faneak ne, Ubu nfakena roak Ni tnorung
a.‡
25 Afa i ufalak verin mia, kena urun!
Ya'a veka wol enu roak anggur ini, ti
naran amar i veka enu ewal anggur
ngorva'an na'a Ubu Ni Fareta.”
26 Ira rdedang ma rfadawang roak Ubu,
beti rarata vuar Zaitun.

Yesus nfalak ne, Petrus veka nalak ia ne wol nka'a Ia

Matius 26:31-35; Lukas 22:31-34; Yohanes 13:36-38

27 Yesus nfalak verin ira ne, “Bira ino-
rang a veka wol nangrebat ma mifla talik
Ya'a, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, ‘Ya'a veka ufedan domba duan a, ba
domba ra veka rlilin watan.’§
28 Na'uk Ubu veka nfava'at ewal Ya'a
tali matmatan, ba veka ula Ya'a uti
Galilea.”
29 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Velik
ne ira munuk rira inorang wol nangrebat
ma rafla talik Oa, na'uk ya'a wahal.”
30 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Afa i
ufalak verin oa ini, kena urun! Ovan ini
lahir, manut wol nkukuwai farua obin,
na veka malak nala fatelu roak ne, wol
mka'a Ya'a.”
31 Na'uk Petrus nfangrebat ralan a, ma
nfalak ewal verin Yesus ne, “Velik ne
musti umata vali ovu Oa, na'uk wol alak
ya'a ne, wol uka'a Oa.” Yesus Ni tamata
liak ra munuk rfalak vali wean i nfalak a.

Yesus naflurut na'a Getsemani

32 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rbana ma raran va'i isa naran Getsemani.
Ia nfalak verin ira ne, “Mdyoku ini ma ti
uflurut veki.”
33 Ba Yesus ti naflurut, na novun vali
Petrus, Yakobus, ovu Yohanes. Yesus
ralan lalau urun Ia ovu wol malinan.
34 Ba nfalak verin ira ne, “Ralang a lalau
urun i lahir, wean i ufarnuang ne, mane
umata roak. Mnya'a ini veki ovu msyi'ik
wabira ma lolin!”
35 Yesus nbana ma ya'i nfaroa kedan
tali ira, beti nsangatur na'a lanun ma
naflurut. Ia nera verin Ubu ma fara
ntorung ma susa i dawan urun deka
nkena Ia.
36 Ia nfalak ne, “Bapa, o Bapa!* Oa mot-
nala akataka munuk, ba fara fwaroa susa
i dawan urun ini tali Ya'a. Na'uk deka
wean i ralang nfalak a, ba wean watan i
ralam nfalak a.”
37 Naflurut munuk ma newal Ia, na Ni
tamata itelu i rfatuang Ia yai rtub-lufa
roak. Ba Yesus nfalak verin Simon Petrus
ne, “Simon, afakinimi mtub-lufa i? Wol
mtahang nala jam isa vali ma msi'ik wam
ma lolin.
38 Msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut,
boma nitdawan deka nlabir nala mia
ma myotu salasilan. Ralabira rfalak ma
myotu afa lolin, na'uk wol myot-nala,
tevek tenabira ra rmafun.”
39 Nata Yesus nti ewal vali ma naflurut,
ma nfalak wean i inlangin nfalak roak a.
40 Ti ma naflurut munuk ma newal
Ia, na ira rtub-ewal, tevek matarira ra
raswosu da'in roak, ovu wol rka'a ne,
mane rfalak aka verin Yesus.
41 Yesus newal fatelu Ia roak, ba nfalak
verin ira ne, “Afakinimi mtyuba watan
obin? Naran roak ni amar, ba deka
mtyuba kikyai! Tevek tamata ovi mane
rtaha Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, rma roak.
Ira mane rovun Ya'a ti verin tamata
salasilan ra.
42 Byatar ma tati kikyai. Eka msyi'ik!
Tamata i mane nfedi Ya'a nma ma sarseri
roak!”

Yahudi ra rtaha Yesus

Matius 26:47-56; Lukas 22:47-53; Yohanes 18:3-12

‡ **14:24 14:24** Na'a amar ovi amar dawan Paskah nbana, na lokat rahan teta tali tamata Yahudi rala afwatan ma reluk rira korban verin Ubu. Ira rotu wean inyai ma al nfangnanang ira na'ut i Ubu nfatalik uburir-nusirira ra tali tamata Mesir ra. Yesus nkati amar dawan Paskah ovu Ni matmatan. Ia nya'at ewal tali matmatan ma al nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra. § **14:27 14:27** Zakharia 13:7 * **14:36 14:36** *Abba* ini vaivatul tali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

43 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na brian
munuk Yudas i ntali Ni tamata vutu rahin
irua yai nma. Tamata rivun ovi rtaha
nahin blawat ovu rira navnaval ra rban-
orang vali ia. Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan ovi rair Ubu Ni
inukun ra, ntafal vali dawan Yahudi liak
ra rsinir ira ma rti inyai.
44 Yudas i nfedi Yesus nfalak lan roak
verin tamata rivun avyai ne, veka notu
faneak. Faneak yai wean ini: "Tamata i
uvoan Ia yai, Ia hi inyai i. Ba mtyaha lahir
Ia ma myovun Ia ovu msyi'ik ma lolin Ia."
45 Ba ti nfaseri lahir Yesus ma nfalak
verin Ia ne, "Oo Tuan Guru." Nata nvoan
Ia.
46 Ba tamata avyai rti rtaha lahir Yesus.
47 Na'uk tamata isa i ndiri wan yai
ntavar ni nahin blawat, ma nafat vatuk
Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata
sansinir arun a.
48 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Mia
beta myarin ne, Ya'a ini wean tamata
ktufan i nwi-nwa tamata ra ma nbori rira
metan ra, bi mya mtyaha nahin blawat
ovu navnaval ra ma mtyaha Ya'a?
49 Lokat amar, na itmunuk tna'a dida
Rahan Dawan Falurut ma usiair, na wol
mtyaha Ya'a. Na'uk wean urun ini, boma
nfakena lahir afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan a."
50 Nata Ni tamata ra munuk rafla talik
Ia.
51 Varverun isa norang Yesus ovu neluk
watan maloli etal isa al nteri tenan a. Ba
ti mane rtaha ia,
52 na'uk nafla, ba raravut vatuk ni
maloli etal yai ma nafla faluhu ia watan.

Yahudi rira dawan ovi rdoku na'a rira sidovung dawan rorat Yesus ma al rdava Ni sala

Matius 26:57-68; Lukas 22:54-55,63-71; Yohanes 18:13-14,19-24

53 Tamata ovi beti rtaha Yesus rovun Ia
rti Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni rahan
a. Na'a inyai, na Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu dawan Yahudi ra ntafal vali
Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun
ra munuk rasdovu ira.
54 Petrus nban-orang Yesus tali raroa
watan, ma ti naran Mela Falurut Ila'a ni
lean a. Nana'a inyai, na ia ndoku ma
nafraran ovu tamata ovi rwanar Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut.
55 Dawan Mela Falurut ra ovu dawan
fareta Yahudi ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan rkiwal mane rka'a Yesus
Ni sala ra, boma rukun Ia ma nmata.
Na'uk wol rtuan Ni sala isa vali,
56 tevek tamata rivun ovi rfalak sian
Yesus rsiklabir watan. Afa ovi rfalak ra
rfarsangal tia ma watan, ba rira afa ovi
rfalak ra wol wer isa.
57 Nata tamata boku rdiri ma rsiklabir
ma al rfasala Yesus.
58 Ira rfalak ne, "Ami amrenar, na Ia
nfalak ne, 'Ya'a veka a'ar vatuk dida
Rahan Dawan Falurut i tamata ra rotu ini,
ma na'a amar itelu watan, na ufadiri liak
ewal, na'uk tamata ra wol rotu.' "
59 Na'uk afa ovi rfalak ra rfarsangal tia
ma watan, ba rira afa ovi rfalak ra wol
wer isa.
60 Ba Mela Falurut Ila'a ndiri waharira
ralan ra, ma norat Yesus ne, "Notu afakin-
imi wol mlotar tenam a, ma fwalak na'a
afa ovi tamata avyai rfalak a?"
61 Na'uk Yesus wol vain ovu Ia wol
nvalat akataka. Ba Mela Falurut Ila'a
yai norat ewal Ia ne, "Oa ini Raja i veka
mtevut tamata ra rira salasilan ra? Ubu i
tamata raraning a, Yanan Oa?"
62 Yesus ntorung ma nfalak ne, "Kena
lahir, ini Ya'a. Mia veka msyi'ik Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, udoku Ubu i
nfareta munuk afakataka Ni lihir mela,
ovu veka utali lanit ma una'a mutan ra
uma."
63-64 Ba Mela Falurut Ila'a nangrova
urun ma nkamadir ni ravit blawat a ma
nfalak ne, "Mia ka'i mryenar Ia nfalak
sian Ubu, tevek nfalak ne, Ia wean lahir
Ubu. Wol tperlu ma tdava tamata liak
roak ma rfalak ni sala ra. Ba minovak
wean inba?"
Ira ralar isa ma rfadoku ne, Ia musti
nmata.
65 Ba tamata boku rafnit Yesus, ovu
rkeak teri matan a. Ira raskevu tia ma
watan Ia, beti rorat Ia ne, "Nabi Oa, ba
eka fwalak ne, inlangin a iki naskevu Oa!"
Nata tamata ovi rwanar Rahan Dawan
Falurut a rovun Yesus rti ma rvaval Ia.

Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus

Matius 26:69-75; Lukas 22:56-62; Yohanes 18:15-18,25-27

66 Amar yai, na Petrus nana'a lean obin.
Mela Falurut Ila'a ni vata sansinir isa nma
wan yai.
67 Ti ma nrea Petrus nafraran na'a yafu,
na nsi'ik ma lolin wahan a, ma nfalak
ne, “Oa ba'i morang vali Yesus, tamata
Nazaret eri.”
68 Na'uk Petrus nalak watan ia, ma
nfalak ne, “Ya'a wol uka'a afa i fwalak
yai.” Ba ti naran tembok dawan ni falfolat
ngoran a, na manut isa nkukuwai vali.
69 Vata sansinir yai nrea ewal ia ma
nfalak verin tamata ovi rna'a inyai ne,
“Tamata yai norang vali Yesus!”
70 Na'uk Petrus nalak ewal vali ia. Ba
wol mnanat, na tamata ovi rafraran na'a
yafu yai rfalak ewal verin Petrus ne,
“Amka'a lahir ne, oa morang vali Ia, tevek
mtali Galilea vali!”
71 Ba Petrus nalak matmatan watan ia,
ma ka'i nafwaba tenan a ma nfalak ne,
“Ya'a wol uka'a tamata i fyalak yai!”
72 Brian munuk, na manut nkukuwai
ewal. Ba Petrus nangnanang nal-ewal
vaivatul ovi Yesus nfalak lan roak verin
ia ne, “Manut wol nkukuwai farua obin,
na oa veka malak nala fatelu roak ne, wol
mka'a Ya'a.” Ba Petrus nvakar ma na'a
samsekur.

15

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus

Matius 27:1-2,11-14; Lukas 23:1-5; Yohanes 18:28-38

1 Varverak sumatan, na Yahudi rira
dawan ra rasdovu munuk ira na'a rira
sidovung dawan. Yahudi rira dawan
avyai rtali dawan mela falurut ra, dawan
Yahudi ra, Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, ovu rira dawan liak
ra vali. Ira ranovak ma ra'an vai isa na'a
afa ovi mane rotu verin Yesus. Ba rkeak
Yesus, beti rovun Ia rti verin Pilatus.*
2 Pilatus norat Ia ne, “Yahudi rira raja
verin Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak roak
yai.”
3 Ba Yahudi rira dawan mela falurut ra
rmangadu Yesus na'a afa rivun.
4 Nata Pilatus norat ewal Yesus ne, “Wol
bwalat ira? Eka mrenar ngrihi sian ovi
rala al rmangadu Oa yai!”
5 Na'uk Yesus wol nvalat lahir, ba Pila-
tus ntalkaka.
6 Lokat varat na'ut amar dawan Paskah,
na tamata ra ba'i rera verin Pilatus ma
nfatalik tamata isa tali bu'i ralan.
7 Na'ut inyai, na tamata isa naran
Barabas ovu tamata ovi rangal fareta
rna'a bu'i ralan. Ira rfedan tamata na'ut
i rotu vangoa-vanga.
8 Tamata rivun rasdovu ira ma ti rera
verin Pilatus, ma nfatalik tamata isa tali
bu'i ralan, wean i ba'i notu a.
9 Pilatus norat ira ne, “Ba mtyorung ma
ufatalik Yahudi rira raja ini verin mia?”
10 Pilatus nka'a roak ne, Yahudi rira
dawan mela falurut ra ralarira sian
Yesus,† ba rovun Ia verin Pilatus.
11 Na'uk Yahudi rira dawan mela falu-
rut ra rtuar tamata rivun, boma rera
verin Pilatus ma nfatalik Barabas verin
ira.
12 Nata Pilatus norat ewal ira ne, “Ba
wean inyai, na inabira ma otu afaka verin
tamata i fyalak Ia ne, Yahudi rira Raja?”
13 Tamata rivun yai rafwak ma rfalak
ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
14 Pilatus nfalak verin ira ne, “Afakin-
imi? Notu sala afaka?”
Na'uk rafwak ma vairira dawan ila'a
ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
15 Pilatus inan ma nfakena watan
ralarira ra, ba nfatalik Barabas verin ira.‡
Nata nsinir ma Roma rira suldadu ra
rasveva Yesus veki, beti nala Ia verin ira,
ma veka rbaku Ia na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rworuk-rwak Yesus

Matius 27:27-31; Yohanes 19:2-3

16 Roma rira suldadu ra rovun Yesus
rti Pilatus ni rahan fareta dawan a, beti
rasdovu rira suldadu liak ra munuk.
17 Ira rala ravit blawat ungu isa ma
ra'adoru na'a Ia, ovu ranan aa anan ovi
imarira ra ma na'a sabe'u ma rfadoku
na'a Yesus ulun a.
18 Nata rsiklabir ma rotu ma felarira ra
wean i ralang Ia ma rafwak ne, “Yahudi
rira raja verin Oa, ba fara nam a blawat!”

* **15:1 15:1** Pilatus tamata Roma ia. Ia neluk Gubernur ma nfareta propinsi Yudea. † **15:10 15:10** Yahudi avyai ralarira sian ma rangrova ne, tamata rivun rorang roak Yesus. ‡ **15:15 15:15** Pilatus nbobar vali ne, tamata ra mane rotu vangoa-vanga.

19 Ira rsikati ira ma al rvaval Yesus ulun
ovu takil isa, rafnit na'a Ia, ovu rsan-
gatur na'a wahan ralan a ma raraning
waweang Ia.
20 Ba ti ma rworuk-rwak munuk Yesus,
na raling ewal ravit blawat ungu i neluk
a, ma ra'adoru ewal Ni kadaravit ra na'a
Ia. Nata rovun Ia mane rbaku Ia na'a aa
walwalur.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur
Matius 27:32-44; Lukas 23:26-43; Yohanes 19:17-27

21 Na'ut inyai, na rtuan tamata isa ntali
kota Kirene, naran Simon. Simon ini
yanan verin Aleksander ovu Rufus. Ia
ntali ni kota mane nti Yerusalem, na
suldadu ra rkiwal ia ma nvara Yesus Ni
aa walwalur a.
22 Ira rovun Yesus rti wan isa naran
Golgota. Vaivatul yai ihin a, "Kalkulun
Wan."
23 Rala anggur i nsileti ovu afa isa naran
mur verin Yesus ma nenu, na'uk nafena.§
24 Ba rbaku Ia na'a aa walwalur, nata
rotu undi ma rsiduk Ni kadaravit ra.
25 Na'ut inyai jam sembilan varverak,
na rbaku Ia na'a aa walwalur.
26 Rtulis vali vaivatul ra na'a aa wal-
walur, ma nfalyawang ne, afakinimi
rukun Ia. Rtulis ne, "Yahudi rira Raja
verin Ia."
27 Amar yai, na rbaku vali tamata ktu-
fan irua na'a aa walwalur. Isa na'a Yesus
Ni lihir mela a, na isa na'a Ni lihir balit a.
[
28 Ba wean inyai, boma nfakena lahir
afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a
ne, "Tamata ra veka ranovak ne, tamata
ktufan Ia."]*
29 Tamata ovi rahu inyai rarwa'ung
ulurira ra ma rfalak sian Yesus. Ira rfalak
ne, "Oa fwalak ne, bisma ma'ar vatuk
dida Rahan Dawan Falurut ovu fwadiri
ewal ia na'a amar itelu!
30 Ba wean inyai, na msuta tali aa
walwalur yai, boma deka mwata!"
31 Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
rdiri vali wan yai ma rworuk-rwak Yesus.
Ira rfalak ne, "Ia not-nala ma tamata liak
wol rmata, na'uk wol not-nala ma deka
nmata.
32 Wean i Israel rira raja verin Ia, ovu
Ia Raja i ntevut dida salasilan ra, na eka
nsuta tali aa walwalur yai, boma tsi'ik
ovu torang Ia." Tamata ktufan irua i
rbaku roak ira na'a aa walwalur ma rna'a
Yesus Ni lihir mela ovu balit yai, rfalak
sian vali Ia.

Yesus nmata
Matius 27:45-56; Lukas 23:44-49; Yohanes 19:28-30

33 Na'ut inyai lera ndirlola, na deda
fafyat nsoru munuk wan yai, ti naran jam
itelu.†
34 Ba na'ut jam tiga lersian, na Yesus
nafwak ne, "Eloi, Eloi lama sabaktani?"
Yesus Ni vaivatul avyai ihin a wean ini,
"O Ubu i uraning a! O Ubu i uraning a!
Afakinimi muti talik Ya'a i?"‡
35 Tamata ovi rdiri inyai rarenar afa i
Yesus nfalak a, ba rfalak ne, "Eka tfatlina
ma lolin! Ia nera nabi Elia."
36 Ba tamata isa ti nala spons etal isa§
ma nsovu na'a anggur i nakbia. Nata
nngatan teri spons yai na'a aa etal isa
ni tutul a, ma nlauk rata verin Yesus ma
nbuk, beti nfalak ne, "Tnaban veki! Eka
tsi'ik, beta ne Elia nma ma nfasuka Ia tali
aa walwalur yai."
37 Nata Yesus nafwak ma vain a dawan,
na nan nakbosal lahir.
38 Na'ut inyai vali, na maloli dawan
amafal i naklo'i Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a namadir lahir na'ut irua,
tali ratan nsuta naran fun.
39 Dawan i nfareta Roma rira suldadu
ra ndiri Yesus wahan ralan, ma nsi'ik Ia,
nata ti naran nan nakbosal, ba nfalak ne,
"Kena urun, tamata ini Ubu Yanan a!"
40 Vata boku rsi'ik afa avyai tali raroa
watan. Vata avyai nararira Maria Mag-
dalena, Salome, Maria i yanan marmuri
Yakobus ovu Yoses.
41 Na'ut i Yesus nana'a propinsi Galilea,
na vata avyai rorang ovu rlobang Ia. Vata

§ **15:23 15:23** Aa isa naran mur, ni ar a voan lolin urun. Ira ba'i rsileti mur ovu anggur ma tamata nenu, boma deka nfarnuang wawa'uk. * **15:28 15:28** Yesaya 53:12 † **15:33 15:33** Tafsiran boku rfalak ne, ***nsoru munuk wan yai*** ihin a ne, nsoru negara Israel. Boku vali rfalak ne, lanit ivavan munuk. ‡ **15:34 15:34** Mazmur 22:1
§ **15:36 15:36** Vaidida mnanat nfalak spons yai ne, ***tovu***. Vai mala nfalak spons vali ne, *bunga karang*. Tovu te spons nva'at na'a metin ralan.

liak rivun vali rorang Yesus rti Yerusalem,
ma rna'a vali inyai.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Lukas 23:50-56; Yohanes 19:38-42

42 Na'a amar yai, na tamata Yahudi ra
rasusan warira*, tevek ni ilyan a, na rira
amar ma ryari ira. Ya'i laflofan roak, na
43 tamata isa naran Yusuf ntali ahu
Arimatea nma mane ntuan Pilatus. Yusuf
ini ndoku Yahudi rira sidovung dawan,
ovu tamata ra ralang ma dawan ia. Yusuf
nanaban vali ma Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Ba Yusuf nfabrahi tenan
ma ti ntuan Pilatus ma nera Yesus tenan
a†.
44 Pilatus ntalkaka, tevek nrenar ne,
Yesus nmata roak. Ba nera dawan i
nfareta Roma rira suldadu ra ma norat ia
ne, Yesus nmata roak.
45 Ti ma Pilatus nrenar Roma rira sul-
dadu dawan yai nfalak ne, Yesus nmata
roak, ba ntorung ma Yusuf ti nala Yesus
tenan a.
46 Ba Yusuf nfaha maloli ngangiar isa
ma ti nfasuka Yesus tenan tali aa wal-
walur, ma nkuma Ia ovu maloli yai. Nata
Yusuf ti ma nfanuba Yesus tenan a na'a
vatu i rtivan roak ia ma wean van, beti
nlawar vatu dawan al nulang teri van
ngoran yai.
47 Maria Magdalena ovu Maria i yanan
Yoses ti rsi'ik wan i rfadoku Yesus na'a.

16

Ubu nfava'at ewal Yesus
Matius 28:1-8; Lukas 24:1-12; Yohanes 20:1-10

1 Amar i Yahudi ra ryari ira nelak
roak, na Maria Magdalena, Maria i
yanan Yakobus ovu Salome rfaha ngul ovi
voarira lolin, mane rti ra'ung na'a Yesus
tenan a.
2 Ba ti ma lera ndata roak na'a amar
kareda, na rti van matmatan i rfanuba
Yesus tenan a.
3 Rna'a rira banbanan obin, na rsiforat
ira ne, “Tamata iki veka nlawar nala vatu
i nulang teri van ngoran eri?”
4 Na'uk rti ma raran inyai ma rsi'ik, na
vatu i dawan urun yai natsuar roak tali
van matmatan ngoran a.
5 Ba rti van ralan ma rsi'ik, na varverun
isa noru ravit blawat ngangiar ma ndoku
rira lihir mela. Vata avyai rabrian urun.
6 Varverun yai nfalak verin ira ne,
“Deka byobar. Uka'a roak ne, mya ma
mdyava Yesus ntali Nazaret i rbaku roak
Ia na'a aa walwalur. Ia wol nana'a roak
ini, tevek nva'at ewal roak. Eka msyi'ik
wan i rfanuba Ia na'a yai.
7 Myewal a'uk mia ma miti fyamalik
verin Petrus ovu Yesus Ni tamata liak
ovi rorang Ia ne, ‘Yesus veka ula Ia nti
propinsi Galilea. Mia veka mtyuan Ia na'a
ineri, wean lahir i nfamalik roak verin
mia.’ ”
8 Vata avyai rbobar ma raruru lalean
ira, ba rti murin ma rafla talik van mat-
matan yai. Ira wol rfalak akataka verin
tamata ra, tevek rbobar. [Ira rfamalik
munuk ivar yai verin Petrus ovu ni kida
ra, na'uk wol mnanat. Rotu munuk afa
avyai, beti Yesus nsinir Ni tamata ovi
rorang Ia ma rtali timur rti varat, ma ti
rfamalik Ubu Ni Ivar mnga'un i wol bisma
nmamu. Ivar yai nfamalik na'a i wean
inba ma Ubu nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal].*

Yesus nfavotuk Ia verin Maria Magdalena
Matius 28:9-10; Yohanes 20:11-18

[
9 Ti ma Yesus nva'at ewal na'ut
varverak sumatan na'a amar kareda, na
nfavotuk lan Ia verin Maria Magdalena.
Vata yai lan a, Yesus naling vatuk nait sian
ifitu tali ia.
10 Ba Maria ti ma nfamalik ivar yai
verin Yesus Ni tamata ovi rorang Ia.
Tamata avyai ralarira lalau ma rvakar.

* **15:42 15:42** Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, *hari Jumat*. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira. † **15:43 15:43** Na'a amar i ryari ira, na wol bis rkena tamata matmatan vali, ba Yusuf nkiwal ma wol naran Jumat ni ovan obin, na nala roak Yesus tenan ma naflahar ia ovu nfanuba ia na'a van matmatan ralan. * **16:8 16:8** Naskah mnanat ra na'a vai Yunani, etal dawan wol rira ayat ovi rna'a tanda kurung ralan, tali ayat ini ni lihir, ti naran pasal ini ni wahan.

11 Ira rarenar ne, Yesus nva'at ewal
roak, ovu Maria nrea lahir Ia, na'uk ira
wol rorang.]

Yesus nfavotuk Ia verin Ni tamata irua i rorang Ia

[
12 Yesus notu wean inyai, beti ti nfavo-
tuk vali tenan ovu felan naling Ia verin
tamata irua tali tamata ovi rorang Ia.
Rarea Ia na'ut amar i rbana rti talik kota
ma rti wan liak.
13 Ba rewal ira ma rfamalik ivar yai
verin rira kida ra, na'uk wol rorang.
14 Nata Yesus ti nfavotuk vali tenan
verin Ni tamata vutu rahin isa ovi rorang
Ia, na'ut i rafna'an. Yesus ntabu ira,
tevek rira inorang wol nangrebat ovu vali
rafena lahir ma rorang tamata ovi rarea
Ia ma rfamalik ne, Yesus nva'at ewal roak.
15 Ia nfalak verin ira ne, “Byan-soru
munuk lanit ivavan a, ma fyamalik Ubu
Ni Ivar Lolin verin tamata ra munuk.
16 Tamata ovi rorang Ubu Ni Ivar Lolin
yai ovu rtorung ma rbaptis ira, na Ubu
veka nsikat ira tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal. Na'uk tamata ovi
wol rorang Ia, Ubu veka nukun ira.
17 Tamata ovi rorang Ya'a, Ubu veka
nala ngrebat ma neluk faneak verin ira,
ma rala narang a al raling vatuk nait sian
ra, ovu vali veka rangrihi ovu vai ovi wol
rka'a ra.
18 Ira veka rtaha nala nifa te renu
alanu, na'uk wol rtuan akataka. Ira veka
rfadoku limarira ra na'a tamata ovi rira
suhut ra, na tamata avyai lolin ewal ira.”]

Yesus nrata lanit ratan

[
19 Ti ma Duila'a Yesus nangrihi munuk
verin ira, na Ubu notu ma nrata lanit
ratan, ma ndoku Ni lihir mela a.
20 Nata Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti
ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan
inba watan. Duila'a novun ira, ma rotu
mujizat ra ma al rfalyawang ne, afa ovi
rfamalik ra kena.]

Lukas ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Lukas notu kida ovu Paulus ma nfatuang ia na'a ni banbanan a, ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus (Kolose 4:4; 2 Timotius 4:11; Filemon 24). Lukas ini dokter ia. Ia nasusan Ubu Ni Ivar Lolin ini tali tamata ovi rka'a (Lukas 1:1-2). Ti ma nasusan munuk roak, beti ntulis Ivar Lolin ini.

Na'a Lukas ni kitab ini, na ia nfamalik na'a i Yesus ralan nfalak ma nma lanit ivavan ini. Yesus nma, boma ndava tamata ovi raroa tali Ubu ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal (19:10). Ia wol nma verin tamata Yahudi ra watan (2:10; 2:30-32; 3:6; 24:47). Na'a Ubu Ni Ivar Lolin ini, ita tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata ovi rira kasian (6:20; 7:22; 14:11-13; 21:1-4). Tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata salasilan ra (5:30; 7:37-50; 15:1-2). Tbas na'a Ni silobang verin vata ra (7:11-17; 8:2-3; 10:38-42; 13:10-13; 21:1-4; 23:27-31). Tbas vali na'a Ni silobang verin kasiko'u ra (8:41-42, 54-55; 9:38-42; 9:46-48; 18:15-17).

Kitab ini ihin a

1. Lukas ni vaivatul ovi rban-ulu. (1:1-4)
2. Rarali Yohanes i nbaptis tamata ra, ovu rarali Yesus. (pasal 1:5—2:52)
3. Yesus beti nfabana Ni karya. (pasal 3:1—4:13)
4. Yesus Ni karya na'a propinsi Galilea. (pasal 4:14—9:50)
5. Yesus Ni karya na'a Ni banbanan a na'ut i nti Yerusalem. (pasal 9:51—19:27)
6. Yesus Ni amar ovi nana'a Yerusalem. (pasal 19:28—23:56)
7. Yesus nva'at ewal tali matmatan ma nfavotuk tenan verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 24)

Lukas nfamalik ne, afakinimi ntulis surat ini

1 Baba Teofilus, ya'a alang oa. Tamata
rivun rasahak roak ma rtulis ivar i nvotuk
roak a, ma rfamalik na'a afa ovi tatuan
roak na'a dida vava'at ra.*
2 Ira rtulis wean lahir i trenar roak tali
tamata ovi ka'i rsi'ik lahir afa ovi Yesus
notu tali lalan a, beti rti ma rfamalik ivar
yai.
3 Ba urenar ovu ubas ma lolin afakataka
munuk na'a Yesus, tali na'ut i beti nvotuk
a, ti naran i roak a. Ufikir ne, ni lolin a, na
ususan ma lolin ivar yai veki, beti utulis
lahir na'a surat isa verin oa.
4 Ya'a otu wean inyai, boma mka'a lahir
ne, afa ovi rair munuk roak verin oa yai,
kena urun.

Ivar na'a amar i rarali Yohanes i nbaptis tamata ra

5 Na'ut i Herodes notu raja na'a
propinsi Yudea, na Yahudi rira mela falu-
rut isa i nkarya verin Ubu nana'a inyai.
Mela falurut yai naran Zakharia. Ia ntali
sidovung mela falurut ovi Abia nban-ulu
verin ira. Awan a naran Elisabet. Elisabet
ini Harun ubun a nusin verin ia.†
6 Zakharia irua awan a rira vava'at ra
rmalola na'a Ubu wahan ralan a. Irua
ralarira urun ma rot-orang munuk afa ovi
Duila'a nfadoku roak na'a Ni inukun ra.
7 Na'uk irua wol yanarira, tevek Elisa-
bet wol bisma yanan, ovu vali na'ut inyai
itvata-itrana roak ira.
8 Amar isa, na'ut i sidovung Abia rira
amar ma rfabana rira karya na'a Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut, na Zakharia
nfabana ni karya i neluk Yahudi rira mela
falurut a na'a Duila'a wahan ralan a.
9 Na'ut i rotu undi ma al nfaturu ne,
mela falurut iki veka nfabana ni karya
na'a Duila'a Ni Rahan Dawan Falurut,
na undi yai nfaturu Zakharia. Ba ia nti
Rahan Dawan Falurut ralan a ma nasnuri
afa i uman voan a lolin urun.‡
10 Na'ut i Zakharia nti ralan ma nasnuri
afa i uman a voan a lolin urun yai,
na tamata rivun rasdovu ira na'a Rahan
Dawan Falurut ni lean a ma raflurut.

* **1:1 1:1** Afa ovi tbas na'a ayat ini rfaturu Yesus Kristus Ni vava'at a na'ut i nana'a lanit ivavan ini. † **1:5 1:5** Harun ubun a nusin verin Abia. Harun neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a i ula lalean a na'a Israel. ‡ **1:9 1:9** Zakharia nasnuri afa i uman voan a lolin urun yai, na'a vai Mala rfanara ia ne, *kemenyan.*

11 Ba na'ut inyai, na Ubu Ni sansinir
isa ntali lanit ratan nvotuk ma ndiri lahir
wan i ba'i rasnuri afa i uman a voan lolin
urun, ni lihir mela a.
12 Ti ma Zakharia nsi'ik Ubu Ni sansinir
yai, na nabrian munuk ovu nbobar urun.
13 Na'uk Ubu Ni sansinir yai nfalak
verin ia ne, “Zakharia, deka bwobar,
tevek Ubu nrenar roak mu falurut a.
Awam i Elisabet a veka nrali kasiko'u
brana isa. Oa musti fwanara ia ne,
Yohanes.
14 Ralam a veka lolin urun, ovu tamata
rivun ralarira ra veka lolin urun i vali,
na'ut i kasiko'u yai rarali roak ia!
15 Ira ralarira ra veka lolin, tevek Ia
veka neluk tamata dawan na'a Duila'a
wahan ralan a. Ia wol bis lahir ma nenu
anggur te tuat, ovu na'ut i na'a kevralan
obin, na Ubu Ni Roh a veka nsoru ralan a.
16 Afa ovi nair ra veka notu ma tamata
Israel rivun ira rorang ewal Duila'a i rira
Ubu verin Ia.
17 Ia veka neluk Duila'a Ni sansinir i ula
ia ma nasusan linga'an verin Duila'a. Ia
notu afa yai ovu ngrebat i ntali Ubu Ni
Roh a, wean ngrebat i nala verin nabi
Elia. Ia veka notu ma brana ovi wol
malinan obin ovu yanarira ra, malinan
ewal. Ia veka notu vali ma tamata ovi
wol rorang afa ovi Ubu nfalak ra, rorang
ewal Ubu, ma rira kaka'a wean tamata ovi
rira vava'at ra rmalola. Notu wean inyai,
boma tamata rira vava'at ra inovan ma
rarenar Duila'a.”
18 Nata Zakharia nfalak verin Ubu Ni
sansinir yai ne, “Wean inba ma uka'a ne,
afa yai veka nvotuk? Ya'a itrana roak ya'a
ovu vali awang a itvata roak ia.”
19 Ubu Ni sansinir yai nfalak ne, “Ya'a
ini Gabriel. Ukarya verin Ubu na'a lanit
ratan, ovu Ia nsinir ya'a ma ufalak ivar
lolin ini verin oa.
20 Afa i ufalak ini veka nvotuk na'a
amar i Ubu nfadoku roak a. Na'uk oa wol
morang, ba veka wol mungrihi nala oa,
nata ti naran afa i ufalak yai nvotuk.”
21 Na'ut inyai, na tamata rivun rnaban
watan Zakharia. Ira rsiforat ira ne,
afakinimi mnanat ia na'a Rahan Dawan
Falurut ralan a.
22 Ti ma Zakharia ntali Rahan Dawan
Falurut ralan a nma murin, na ia wol
nangrihi nala afakataka verin ira. Ia nala
watan liman a ma al notu faneak verin
ira. Ba tamata ra rka'a ne, ia wean i
namifi na'uk wol ntub-lufa ma nsi'ik afa
boku na'a Rahan Dawan Falurut ralan.
23 Amar ovi nkarya na'a Rahan Dawan
Falurut ralan a nbosal roak, beti newal ia
nti ni rahan.
24 Wol ka'i mnanat, na awan a Elisabet
nbarlewan. Vulan ilima, na ia nana'a
rahan ralan watan ma tamata ra wol
rarea ia.
25 Elisabet nfalak ne, “Duila'a nfaturu
roak Ni rala lolin a verin ya'a, tevek
nlobang roak ya'a ma ubarlewan, ba wol
uma'it roak na'a tamata waharira ralan
ra.”
26 Elisabet nbarlewan vulan inean roak,
na Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan
i naran Gabriel yai, ma nti ahu isa naran
Nazaret na'a propinsi Galilea.
27 Gabriel ti nalola vata mnelat isa
naran Maria. Ia wol ntuba ovu brana
obin. Yusuf i ubun-nusin Raja Daud
ntavun teri roak ia.
28 Sansinir yai nti Maria ni rahan ma
nfalak verin ia ne, “Oo titi, Duila'a nafla-
har roak oa ovu novun oa!”
29 Ti ma Maria nrenar afa i nfalak yai,
na wol nka'a ne, veka nanovak aka. Ba
norat watan na'a ralan a ne, vaivatul ovi
ihirira ra wean inba?
30 Ubu Ni sansinir yai nfalak vali ne,
“Maria deka bwobar, tevek Ubu naflahar
roak oa.
31 Oa veka bwarlewan ma mrali oa, na
yanam brana. Oa musti fwanara Ia ne
Yesus.
32 Ia vali veka nana'a tamata dawan,
ovu tamata ra veka rfalak ne, Ubu i Ni
dawan nlia munuk afakataka, Yanan Ia.
Ubila'a veka nsikat Ia ma neluk raja,
ma ndoku ubun-nusin Raja Daud wan i
ndoku ma nfareta.
33 Ia veka nfareta kakiwal Yakub ubun-
nusin ra§, tevek Ni fareta a wol ni wa-
han.”
34 Maria nfalak verin Ubu Ni sansinir
yai ne, “Wean inba ma veka wean inyai,
tevek ya'a wol utuba ovu brana obin?”
35 Ubu Ni sansinir yai nfalak verin
Maria ne, “Ubu Ni Roh veka nsuta ma
nleal lahir oa. Ubu i Ni dawan nlia munuk
afakataka, Ni ngrebat a veka nteri oa ma

§ **1:33 1:33** Yakub ubun-nusin ra ihin a ne, tamata Israel ra.

yanam i veka mrali Ia yai wol Ni salasilan,
ovu veka rera Ia ne, 'Ubu Yanan a.'
36 Teram i Elisabet itvata roak ia ma
tamata ra rfalak ne, ia wol bisma yanan,
na'uk fiang ini nbarlewan vali ma ni
vulan inean roak, ovu kasiko'u yanat i
na'a evun ralan a, brana vali ia.
37 Tevek Ubu bis not-nala munuk
afakataka."
38 Maria nfalak ne, "Ya'a eluk sansinir
verin Duila'a, ba fara wean urun afa ovi
fwalak yai." Nata Ubu Ni sansinir yai nti
talik ia.

Maria nti nalola Elisabet

39 Wol mnanat, na Maria nti lahir ma
nalola Elisabet na'a ahu isa, na'a propinsi
Yudea. Ahu yai ndoku wan i vuar ra
rna'a.
40 Na'a inyai, na ia nti Zakharia ni rahan
ralan a ma nala salam verin Elisabet.
41 Ti ma Elisabet nrenar Maria vain a,
na yanan i nana'a evun ralan a nasdai
lahir, tevek inan lolin, ovu vali Ubu Ni
Roh a nsoru lahir Elisabet.
42 Ba vain a dawan ma nfalak ne, "Ubu
naflahar roak oa, nlia tali vata liak ra
munuk, ovu naflahar vali kasiko'u yanat
i veka mrali ia yai.
43 Ya'a ini iki ya'a mi ning Duila'a renan
a nma ma nalola ya'a?
44 Na'ut i urenar vaim a, na kasiko'u
yanat i na'a evung ralan ini nasdai lahir,
tevek inan lolin urun.
45 Lolin urun verin oa, tevek morang ne,
afa ovi Duila'a nfalak verin oa yai veka
rvotuk."

Maria ndedang ma al nraning Ubu

46-47 Maria nfalak ne,
"Ufadawang Duila'a, ovu ralang a lolin
urun, tevek Ubu neluk Raja ma
nsikat ya'a tali ning salasilan ra, ma
ning vava'at kakiwal.
48 Ia nsi'ik ma lolin ya'a, velik ne eluk
tamata sansinir ma ukarya verin
Ia. Ba tali amar ini, tali tuvu nti
tuvu, na tamata ra munuk veka
rfalak ne, ya'a ini vata i utung urun
a,
49 tevek Ubu i nfareta munuk afakataka
notu roak afa dawan ovi tamata
ra wol rot-nala a verin ya'a. Ubu
naran a nmerat urun.
50 Tali tuvu nti tuvu, na Ia nfaturu
lalawatan Ni silobang a verin
tamata ovi rbobar Ia.*
51 Ia nala Ni ngrebat a ma notu afa
dawan ovi tamata ra wol rot-nala,
ovu notu ma tamata ovi rfakaratat
tenarira ra ramir-ramar tia ma
watan ira.
52 Ia nfaleka tamata fareta ra tali
wan ovi rdoku ma rfareta a,
na'uk nfakaratat tamata ovi wol
fyawarira ra.
53 Ubu nala afa ovi lolin ra munuk verin
tamata kasian ra, boma deka rabla-
far, na'uk nsinir tamata ovi rka'i
ra ma rewal ira ovu limarira vu
watan.
54-55 Ubu Ni tnorung verin ubumam-
nusimami ra ma nfalak ne, Ia
nlobang ami, tamata Israel ra.
Ia nfakena roak Ni tnorung yai.
Ia wol nablufang ma nfaturu Ni
silobang a verin Abraham ovu
ubun a nusin ra, nata ti wol ni
wahan."
56 Maria nana'a Elisabet ni rahan, ka'a
bi vulan itelu, beti newal ia nti ni rahan.

Rarali roak Yohanes i nbaptis tamata ra

57 Elisabet ni amar kena roak ma nrali
ia, ma yanan a brana ia.
58 Ti ma tamata ovi rna'a ni rahan nelan
a ovu ni tiniman ra rarenar ne, Duila'a
nfaturu Ni silobang i dawan urun a verin
Elisabet, na rir tinemun rotu inarira lolin
ovu ia.
59 Kasiko'u yanat yai ni amar iwalu
roak, na rir tinemun rovun ia ti mane
rsunat ia. Ira mane rfanara kasiko'u yai
naran a wean yaman a Zakharia.†
60 Na'uk renan a nfalak ne, "Deka! Ita
musti tfanara ia ne, Yohanes."
61 Ira rfalak verin Elisabet ne, "Wol
tamata isa vali tali bira tiniman ra
nararira wean inyai."
62 Ba ira rotu faneak ma al rorat yaman
a ne, veka nala nara aka ma al nfanara
yanan a.

* **1:50 1:50** Tamata Yahudi rbobar Ubu, tevek Ni dawan a, ovu ralang Ia. † **1:59 1:59** Israel rira adat a ne, wean i kasiko'u ra rira amar iwalu roak, na musti rsunat ira. Msi'ik Kejadian 17:9-14.

63 Zakharia nera kba masnifit isa tali ira
ma ntulis ne, “Ia naran Yohanes.” Ba rir
tinemun rtalkaka munuk lahir.‡
64 Brian munuk, na Zakharia nangrihi
nal-ewal ma nfadawang lahir Ubu.
65 Ba tamata ovi rna'a rira rahan nelan
a munuk rbobar ma ralang Ubu, ovu
tamata ra rfamalik ivar yai ma ti nsoru
munuk wan ovi rna'a Yudea ni vuar ra.
66 Tamata ovi rarenar ivar yai, ira
munuk ranovak watan na'a ralarira ra
ne, “Kasiko'u yanat ini dawan ia, na
veka wean inba? Kena urun ma Duila'a
nfatuang ia.”

Zakharia nraning Ubu ma nfamalik ivar ovi nrenar lahir tali Ia, na'a afa ovi yanan mane notu ra

67 Ubu Ni Roh a nsoru lahir Zakharia
i yanan kasiko'u yanat yai, ba nfamalik
ivar ovi nrenar lahir tali Duila'a.
68 Ia nfalak ne, “Mya ma tfadawang
Duila'a, Ubu i tamata Israel ra raraning a,
tevek nma ma nalola ita ovu nlobang ita,
ma nfatalik ita tali dida varvara aleman
ra.
69 Ia nala Tamata i Ni ngrebat a dawan
urun a, ma nsikat ita tali dida salasilan ra,
ma dida vava'at kakiwal. Ia ubun a nusin
Raja Daud i neluk tamata sansinir verin
Ubu.
70 Tali lalan ana, Ubu nfalak roak Ni
tnorung yai nahu nabi ovi nfili ra,
71 ma nfatalik ita tali tamata ovi rira
sian ita. Ia nfatalik ita tali tamata ovi wol
inar lahir ita.
72 Notu wean inyai ma nfaturu Ni rala
lolin a verin ubud-nusid ra ne, veka
nfakena Ni tnorung i nmerat urun yai.
73-74 Ia nafwaba roak na'a Ni tnorung a
verin ubud-nusid i Abraham. Ia nafwaba
roak ne, veka nfatalik ita tali tamata ovi
rira sian ita, boma tot-orang afa ovi nfalak
ra, ovu wol tbobar,
75 ovu ralad urun ma dida vava'at ra
rmerat ovu rmalola, boma Ubu ralan a
lolin ovu ita, ti naran i tmata a.”
76 Nata Zakharia nfalak verin yanan
a ne, “Ubu i Ni dawan nlia munuk
afakataka veka nsikat oa ma meluk Ni
nabi, tevek oa veka bwana ula oa ma
mususan linga'an verin Duila'a.
77 Oa veka fwalyawang verin Ni tamata
ra ne, wean i Ubu na'i vatuk roak rira
salasilan ra, na Ia veka nala vava'at
kakiwal verin ira.
78 Ubu nfaturu Ni rala lolin a ovu Ni
silobang a verin ita, bi notu wean inyai.
Ia i ntali lanit ratan yai, veka nma wean
lera beti ndata.
79 Ia vanan a veka nyeba munuk tamata
ovi rva'at na'a dedan ralan a, ovu vali
tamata ovi rbobar matmatan. Ia veka
novun vali ita ma dida vava'at ra malinan
lalawatan.”
80 Zakharia yanan yai nmela ma dawan
roak ia, ovu ni inorang verin Duila'a
ntafal ma nangrebat. Ia nana'a watan
wan lean vu dawan, ti naran amar i
nfavotuk tenan a verin tamata Israel ra.

2

Rarali Yesus na'a Betlehem
Matius 1:18-25

1 Na'ut i beti rarali Yohanes, na Kaisar
Agustus* nfareta ni tamata ra ma rtulis
munuk tamata ovi rarenar tali fareta
Roma, nararira ra.
2 Inyai beti fasa rtulis nararira ra na'a
daftar, boma rka'a lahir ne, tamata ifira
munuk na'ut inyai. Ira rotu daftar
yai na'ut i Kirenius notu gubernur na'a
propinsi Siria.
3 Ba tamata ra munuk rti rira ahu ra ma
rtulis nararira ra.
4-5 Yusuf notu vali wean inyai. Ia ntali
ahu Nazaret i nana'a propinsi Galilea ma
nti Raja Daud ni kota a, naran Betlehem,
na'a propinsi Yudea, tevek ubun a nusin
Raja Daud. Yusuf nti ma rdaftar naran
a ovu Maria i ntavun teri roak ia. Na'ut
inyai, na Maria nbarlewan roak.†
6 Na'ut i rna'a Betlehem, na Maria ni
amar kena roak ma nrali Ia.
7 Yanan iya'an ini, brana Ia. Maria
nkuma yanan a ovu sikar, beti nfanuba
Ia na'a wan i afwatan ra ba'i rafna'an
na'a, tevek rahan siwelat ma rafnerung
teri na'a nngora roak.

‡ **1:63 1:63** Na'ut inyai, na wol kertas obin na'a Israel, ba rpake aa i wean kba masnifit, ma al rtulis na'a. Ira rpake vali afwatan ulin ma rtulis na'a. * **2:1 2:1** Kaisar wol tamata naran. Ihin a ne, raja dawan i nfareta negara rivun. Van yai naran Kaisar † **2:4-5 2:4-5** Tali Nazaret ma tati Betlehem, na nlabas kilometer ratut isa.

8 Ovan yai, na domba duarira ra rna'a
vali ngrova dardirin ovi rfaseri Betlehem
a, ma rwanar rira domba ra.
9 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir
isa ntali lanit ratan nma ma nfaturu tenan
a verin ira. Duila'a vanan i nfitik nyadat
nsoru ira, ba rbobar urun i lahir.
10 Duila'a Ni sansinir yai nfalak verin
ira ne, "Deka byobar, tevek ufamalik
ivar lolin verin mia, ovu verin tamata ra
munuk ma veka inabira lolin urun i lahir.
11 Ovan ini vali na'a Raja Daud ni kota,
na rarali roak Duila'a Kristus.‡ Ia Raja i
nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.
12 Ni faneak a wean ini: mia veka
mtyuan kasiko'u yanat isa, rkuma Ia ovu
sikar ma rfanuba Ia na'a wan i afwatan
ra ba'i rafna'an na'a."

13 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir
yai ovu Ni sansinir liak ra vali, rivun ila'a
ira rvotuk. Rir tinemun rfadawang Ubu
ma rfalak ne,
14 "Fara traning Ubu! Ia sa'i dawan Ia
ovu nana'a wan i karatat lia munuk a.
Na'a lanit ivavan ini, fara malinan verin
tamata ovi Ubu naflahar roak ira."

15 Ti ma Duila'a Ni sansinir avyai rti
talik ira ma rarata ewal lanit ratan, na
domba duarira ra rsifalak afa verin ira
ne, "Mya ma tati Betlehem ma tsi'ik afa
i Duila'a nfalak roak verin ita."
16 Ba rfarlan lahir ma ti rtuan Maria
irua Yusuf, ovu vali kasiko'u yanat i ntuba
wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a.
17 Ti ma rsi'ik kasiko'u yanat yai, na
rfamalik lahir afa ovi Duila'a Ni sansinir
yai nfalak na'a kasiko'u yanat yai.
18 Tamata ovi rarenar afa ovi domba
duarira rfamalik yai, rtalkaka munuk
lahir.§
19 Na'uk Maria nfikir watan afa avyai
ma nanovak na'a ralan a.

20 Nata domba duarira avyai rewal ira
ma raraning Ubu ovu rfadawang Ia, tevek
afa ovi rarenar ra ovu afa ovi rsi'ik ra,
kena lahir ovu afa ovi Duila'a Ni sansinir
yai nfalak a.

Yusuf irua Maria rovun Yesus ti verin Duila'a na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

21 Ti ma Ni amar iwalu roak, na rsunat
kasiko'u yai, ovu rfanara Ia ne, Yesus.
Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfalak lan
roak naran ini, na'ut i renan a wol nlewan
Ia obin.
22 Amar naran roak ma Yusuf ovu
Maria rot-orang Musa ni inukun ra ma
rfamerat tenarira ra. Na'ut inyai, na
rovun vali Yesus ma rti Yerusalem ma
rfaturu ne, rfadoku munuk Yesus Ni
vava'at a verin Duila'a.*
23 Rfadoku roak na'a Duila'a Ni Inukun
ra ne, "Brana iya'an ra munuk musti
rfamerat ira ma al rfaturu ne, ira veka
rkarya watan verin Duila'a."†
24 Amar yai, na rot-orang vali Duila'a
Ni inukun ra, ma rala kakahu irua te
modarlaka yanat irua ma reluk rira ko-
rban verin Ubu.
25 Na'a Yerusalem, na tamata isa naran
Simeon. Ia ni vava'at nmalola ovu not-
orang munuk afa ovi rna'a Duila'a Ni
inukun ra. Ia nanaban amar i Ubu veka
nma ma nfaloling tamata Israel ralarira
ra. Ubu Ni Roh a nfatuang vali ia.
26 Ubu Ni Roh a nfalyawang roak verin
ia ne, ia wol bisma nmata, ti naran i nsi'ik
Raja i ntevut dida salasilan ra.
27 Ubu Ni Roh nfalak verin Simeon ma
nti Rahan Dawan Falurut ni lean a. Na'ut
inyai, na Yusuf ovu Maria rovun Yesus ma
rti ralan ma rot-orang afa ovi rna'a Musa
ni inukun ra.‡
28 Simeon nala kasiko'u yanat yai ma
nsaka Ia, beti nfadawang Ubu ma nfalak
ne,

‡ **2:11 2:11** Dokter Lukas ntulis kitab ini, nala vaivatul Kristus (Mesias) na'a vai Yunani na'a ayat ini. Tamata Yahudi ra rnaban Raja ini, tevek Ubu nfavotuk roak Ia na'a Surat Ralan, Perjanjian Mnanat. Na'ut inyai vali, na Yahudi ra ranovak ne, Kristus veka nsikat ira tali tamata Roma ra. § **2:18 2:18** Mane amfalyawang vaivatul ***rtalkaka***, tevek vaivatul ini vaivatul mnanat, na'uk musti tfadoku, boma Surat Ralan lyawan ovu kena ovu vai Yunani. Rtalkaka ihin a na'a vai Mala ne, *mereka heran.* * **2:22 2:22** Msyi'ik Perjanjian Mnanat, Imamat 12:1-8. Ayat ovi rfalyawang inukun i Ubu nala verin Musa. Inukun avyai rfalak ne, vata Yahudi ovi rarali ira musti rfamerat tenarira ra. † **2:23 2:23** Na'a ayat ovi, na Musa ni inukun ra rfamalik ne, tamata Yahudi rfadoku yanarira brana iya'an verin Duila'a. Msyi'ik Keluaran 13:2, 15. ‡ **2:27 2:27** Wean catatan kaki na'a ayat 22 nfalyawang ne, Ubu nala inukun ra verin Musa. Bis tbas munuk na'a Musa ni kitab ilima (Kejadian ti naran Ulangan).

29 “Duila'a, fiang ini fwakena roak Mu
tnorung a verin ya'a. Ya'a eluk Mu
sansinir,
ba velik ne umata, na'uk wol akataka,
tevek umata ovu malinan.
30 Usi'ik roak Ia i msinir ma nma, ma
nsikat ami tali mami salasilan ra,
ma mami vava'at kakiwal.
31 Oa fwadoku lan roak ma nma, boma
tamata ra munuk rsi'ik Ia.
32 Ia wean lyawan i nyeba linga'an a
verin tamata ovi wol Yahudi ra ma
rorang Oa,
ovu vali tali afa ovi veka notu ra, na
tamata ra munuk ralang Mu tamata
Israel ra.”
33 Kasiko'u yai renan ovu yaman a
rtalkaka lahir na'ut i rarenar afa ovi
Simeon nfalak na'a yanarira a.
34 Nata Simeon naflurut verin Ubu ma
naflahar ira, ovu nfalak verin Maria ne,
“Ubu nfadoku roak ma kasiko'u ini veka
nfaleka ma rivun tamata Israel ovi rafena
ma rorang Ia, ovu vali nsikat tamata
rivun tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Ia neluk faneak tali Ubu ma
nfangnanang tamata ra na'a afa ovi Ubu
nfalak ra, na'uk tamata rivun veka rangal
Ia.
35 Wean inyai, na afa ovi tamata ra
rfikir a veka rvotuk. Nlia tali inyai, na oa
veka fwarnuang lahir lalau dawan i wean
nahin blawat nsungu ralam a.”
36 Vata isa naran Hana nana'a vali inyai.
Ia nabi ia, ovu yaman a naran Fanuel.
Fanuel ini ntali Israel rira arun dawan i
naran Asyer. Ia tuvu ila'a roak ia. Na'ut
i nsifa ana, nva'at ovu awan a varat ifitu
watan, na awan nmata.
37 Ba tali amar yai, na ia nvaru lahir,
ovu ni varat vutwalu rahin ifa'at roak.
Ovan a amar, na ia nana'a lalawatan
Rahan Dawan Falurut a ma nfadawang
Ubu, ntolat, ovu vali naflurut.
38 Na'ut inyai vali, na Hana nma
ma nfadawang Ubu, ovu nfamalik na'a
kasiko'u yai verin tamata ra munuk.
Tamata avyai rnaban amar i Ubu veka
nma ma nsikat tamata Yerusalem tali
tamata ovi rira sian ira.
39 Ti ma Yusuf ovu Maria rotu munuk
roak afa ovi rna'a Duila'a Ni inukun ra,
beti rewal ira rti rira ahu Nazaret i na'a
propinsi Galilea.
40 Kasiko'u yai nmela ma dawan roak
ia, ma tenan a nangrebat. Ia Ni kaka'a
dawan tali Ubu, ovu Ubu nala Ni rala lolin
verin Ia.

Yesus nana'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'ut i Ni varat vutu rahin irua

41 Lokat varat na'ut amar i Yahudi
ra rangnanang amar i uburir-nusirira
ra rdir-talik Mesir, na Yesus renan ovu
yaman a ba'i rti Yerusalem ma rovu snoba
dawan yai.§
42 Na'ut i Yesus Ni varat vutu rahin irua
roak, na ira rti Yerusalem wean i ba'i rti
lokat varat a na'a amar dawan yai.
43 Amar dawan yai nlia roak beti rewal
ira, na'uk Yesus nana'a watan Yerusalem.
Renan ovu yaman a wol rka'a ne, nana'a
inyai obin.*
44 Ira rnarin ne, Ia novu vali tamata
rivun ovi irmunuk rbana yai. Ba rbana
amar lolan roak, beti rdava Ia na'a rira
tiniman ra ovu rira kidabela ra.
45 Na'uk wol rtuan Ia, ba rewal ewal ira
rti Yerusalem ma rdava Ia.
46 Amar itelu nelak roak, beti rtuan Ia
na'a Rahan Dawan Falurut ralan a. Ia
ndoku ovu Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra ma nrenar afa ovi
rfalak ra, ovu norat afa tali ira.
47 Tamata ovi rna'a inyai munuk
rtalkaka lahir na'a afa ovi nfalak ra ma
al nvalat ira, tevek Ni kaka'a dawan tali
Ubu.
48 Ti ma renan ovu yaman a rsi'ik
Ia, na rtalkaka lahir, ba renan nfalak
verin Ia ne, “Baba, notu afakinimi motu
wean inyai verin ami? Amrua yamam a
amdava Oa, nata ralamami raruan roak!”
49 Yesus nfalak verin renan ovu yaman
a ne, “Notu afakinimi mdyava Ya'a? Mia
wol mkya'a ne, Ya'a musti una'a Yamang
a Ni rahan a?”
50 Na'uk Yesus renan ovu yaman a wol
rfan-aran afa ovi nfalak verin ira yai.
51 Nata Yesus newal Ia ovu renan a
yaman a ma rti Nazaret. Ia not-orang
lalawatan afa ovi renan-yaman a rfalak

§ **2:41 2:41** Vai mala nfalak amar dawan yai ne, Paskah. Msi'ik Keluaran 12:1-27. * **2:43 2:43** Yahudi ra rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir (Amar Dawan Paskah), ma nbana amar ifitu.

ra. Renan a nanovak watan afa ovi rvotuk
yai na'a ralan a.
52 Yesus nmela ma dawan roak Ia,
ovu Ni kaka'a dawan tali Ubu ntafal ma
nmela. Ubu nlobang urun Ia, ovu vali
tamata ra inar dalang Ia.

3

Ivar tali Yohanes i nbaptis tamata ra
Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Yohanes 1:19-28

1 Kaisar Tiberius nfareta Roma varat
vutu rahin ifa'at teran roak. Na'ut
inyai Pontius Pilatus notu gubernur
na'a propinsi Yudea. Herodes notu
raja ma nfareta na'a propinsi Galilea,
ovu Herodes a'an i Filipus, notu raja
ma nfareta na'a propinsi Iturea ovu
Trakhonitis. Lisanias notu raja ma
nfareta vali na'a propinsi Abilene.*
2 Na'ut inyai, na Hanas ovu Kayafas
reluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ma
rkarya verin Ubu. Na'a varat yai vali,
na Ubu nangrihi verin Yohanes na'a wan
lean vu dawan. Yohanes ini yaman a
verin Zakharia.
3 Ba Yohanes nti munuk wan ovi rfaseri
oar Yordan a, ovu nafwak ma vain a
dawan urun al nfamalik Ubu Ni Ivar a ne,
"Myahil kikyai tali bira salasilan ra, ovu
myala tenabira ra ma ti rbaptis mia, boma
Ubu veka na'i vatuk bira salasilan ra."
4 Wean i nabi Yesaya ntulis na'a ni kitab
a ne,
"Tamata isa nafwak na'a wan lean vu
dawan ne, 'Misusan linga'an verin
Duila'a, ovu fyamalola linga'an a
verin Ia.†
5 Lanun ovi wol manesan ra, myotu
ma manesan, ovu myotu vali ma
sakvuar ovu vuar ra manesan, ovu
vali linga'an ovi rkiluk ra, fya-
malola ira. Lanun i suta-rata ra,
myotu vali ma manesan.
6 Ba tamata ovi rna'a lanit ivavan a
munuk veka rsi'ik i Ubu nsikat
tamata ra tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.' "
7 Yohanes nfalak verin tamata rivun ovi
rma ma nbaptis ira yai ne, "Mia sian urun
mia wean aru ra! Iki nfalak verin mia ne,
Ubu Ni inukun i veka nma yai wol nkena
mia?
8 Fyaturu lahir na'a bira vava'at ra
ne, myahil roak tali bira salasilan ra!
Deka minovak na'a ralabira ra ne, ububir-
nusibira Abraham, ba Ubu veka wol
nukun mia! Mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini! Ubu bis notu watan ma
Abraham yanan ra, rtali vatu ovi!
9 Ubu Ni amar sarseri roak ma nfaleka
inukun verin tamata ra. Ni inukun a
wean tamata i ntaha savi ma veka netal
aa ra tali rira wa'ar ra. Aa ovi vuarira wol
lolin ra, na veka netal vatuk ira ma nala
ira rti yafu ralan."
10 Ba tamata rivun avyai rorat ia ne,
"Wean inyai, na ami veka amotu afaka?"
11 Yohanes nfalak ne, "Wean i tamata
isa ni ravit irua, na musti nala isa verin
tamata i wol nia a. Wean iki ni afamta-
han, na ia musti notu vali wean inyai."
12 Tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra,
rma vali ma Yohanes nbaptis ira. Ira rorat
ne, "Tuan Guru, ami veka amotu afaka?"
13 Ia nfalak ne, "Deka myera ma nlia tali
i fareta nfadoku roak a."
14 Suldadu ra rma vali ma rorat ne,
"Ami veka amotu afaka?"
Ia nfalak ne, "Deka mkyiwal tamata ra
ma rala rira kubang verin mia, te deka
fyasala tia ma watan tamata ra ma myala
rira kubang ra. Fyikir watan ne, bira kadi
naran roak ma bya'at."
15 Na'ut inyai, na tamata ra rnaban
lalawatan Raja i ntevut ita tali dida salasi-
lan ra. Ira ka'i rorat watan na'a ralarira
ra ne, "Yohanes ini, betane Raja i ntevut
ita tali dida salasilan ra?"
16 Ba Yohanes nfalak verin ira ne, "Ya'a
ubaptis mia ovu wear, na'uk Ia i veka
nma a Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol
verang a ratang Ia, ba wol inovan lahir
ma aling Ni tatea ni tatur ra. Ia veka
nbaptis mia ovu Ni Roh a ovu vali yafu
a.‡
17 Ia wean tamata isa i ntaha fanan
lafan ma al ntafi wanat ra. Wanat vatul
ovi lolin ra, nfadok-aling ira na'a wan i
ba'i rfadoku wanat ra na'a, na'uk ovi sian

* **3:1 3:1** Filipus irua Herodes yamarira isa, na'uk renarira ra rsialing ira. Herodes i notu raja ma nfareta propinsi Galilea naran vali Herodes Antipas. Herodes Antipas ini nana'a Lukas 3:19-21, 23:7-12. † **3:4 3:4** Yesaya 40:3-5 ‡ **3:16 3:16** ***Nbaptis ovu yafu*** ihin a, inukun i Ubu veka nala al nukun tamata ovi wol rahil tali rira salasilan ra.

ra ovu kukan ra nasnuri ira na'a yafu i
wol nmat-nala.”§
18 Na'ut i Yohanes nfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a, na nala snurak rivun verin
tamata ra.
19 Ia ntabu Herodes i notu raja na'a
Galilea, tevek nsifa ovu ifarn i Filipus
awan a, naran Herodias. Yohanes ntabu
vali Herodes na'a ni afa sian liak ovi notu
ra munuk.*
20 Ti nata, Herodes ntafal ma naktufan,
ovu nala Yohanes ma nti bu'i ralan.

Yohanes a nbaptis Yesus
Matius 3:13-17; Markus 1:9-11

21 Na'ut i Yohanes wol nana'a bu'i ralan
obin, na ia nbaptis tamata ra, ovu nbaptis
vali Yesus. Ti ma Yohanes nbaptis roak
Yesus, na Yesus naflurut. Na'ut i naflurut
obin, na lanit ratan a natvadil,†
22 ovu Ubu Ni Roh a nsuta wean modar-
laka ma ndoku Yesus tenan a. Nata vai isa
ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, “Oa
ini Yanak i ulobang urun a. Oa motu ma
ralang a lolin urun.”

Yesus ubun a nusin ra
Matius 1:1-17

23 Na'ut i Yesus betmane nfabana Ni
karya a, na snain a Ni varat vututelu.
Tamata ra ranovak ne, Yesus yaman verin
Yusuf i yaman verin Eli.‡
24 Eli yaman verin Matat, Matat yaman
a verin Lewi, Lewi yaman a verin Malkhi,
Malkhi yaman verin Yanai, Yanai yaman
a verin Yusuf.
25 Yusuf yaman a verin Matica, Matica
yaman a verin Amos, Amos yaman a
verin Nahum, Nahum yaman a verin
Hesli, Hesli yaman a verin Nagai,
26 Nagai yaman a verin Maat, Maat
yaman a verin Matica. Matica yaman a
verin Simei, Simei yaman a verin Yosekh,
Yosekh yaman a verin Yoda,
27 Yoda yaman a verin Yohanan,
Yohanan yaman a verin Resa, Resa yaman
a verin Zerubabel, Zerubabel yaman a
verin Sealtiel, Sealtiel yaman a verin Neri,
28 Neri yaman a verin Malkhi, Malkhi
yaman a verin Adi, Adi yaman a verin
Kosam, Kosam yaman a verin Elmadam,
Elmadam yaman a verin Er,
29 Er yaman a verin Yesua, Yesua yaman
a verin Eliezer, Eliezer yaman a verin
Yorim, Yorim yaman a verin Matat.
30 Matat yaman a verin Lewi, Lewi
yaman a verin Simeon, Simeon yaman
a verin Yehuda, Yehuda yaman a verin
Yusuf. Yusuf yaman a verin Yonam,
Yonam yaman a verin Elyakim,
31 Elyakim yaman a verin Melea, Melea
yaman a verin Mina, Mina yaman a verin
Matata, Matata yaman verin Natan, Natan
yaman verin Daud,
32 Daud yaman a verin Isai, Isai yaman
a verin Obed, Obed yaman a verin Boas,
Boas yaman a verin Salmon, Salmon
yaman a verin Nahason,
33 Nahason yaman a verin Aminadab,
Aminadab yaman a verin Admin, Admin
yaman a verin Arni, Arni yaman a verin
Hezron, Hezron yaman a verin Peres,
Peres yaman a verin Yehuda,
34 Yehuda yaman a verin Yakub, Yakub
yaman a verin Ishak, Ishak yaman a verin
Abraham, Abraham yaman a verin Terah,
Terah yaman a verin Nahor,
35 Nahor yaman a verin Serug, Serug
yaman a verin Rehu, Rehu yaman a verin
Peleg, Peleg yaman a verin Eber, Eber
yaman a verin Salmon.
36 Salmon yaman a verin Kenan, Kenan
yaman a verin Arpakhsad, Arpakhsad
yaman a verin Sem, Sem yaman a verin
Nuh, Nuh yaman a verin Lamekh,
37 Lamekh yaman a verin Metusalah,
Metusalah yaman a verin Henokh,
Henokh yaman a verin Yared, Yared
yaman a verin Mahalaleel, Mahalaleel
yaman a verin Kenan,
38 Kenan yaman a verin Enos, Enos
yaman a verin Set, Set yaman a verin
Adam, Adam yaman a verin Ubu.

§ **3:17 3:17** Na'a ayat ini, na wanat ovi veka rfadoku na'a wan i ba'i rfadoku wanat ra na'a, nfaturu tamata ovi rahil roak tali rira salasilan ra, ma veka rira vava'at kakiwal. Na'uk wanat kukan ra rfaturu tamata ktufan ovi Ubu veka nukun ira. * **3:19 3:19** Lukas 3:1b † **3:21 3:21** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yohanes wol nbaptis munuk lahir tamata ra na'a inyai, tevek boku rangal vali ia. ‡ **3:23 3:23** Bilangan 4:47; Yahudi rira adat nfalak ne, brana ra rira varat vututelu nrata, beti reluk mela falurut.

4

Nitdawan nlabir teman Yesus
Matius 4:1-11; Markus 1:12-13

1 Ubu Ni Roh nleal roak Yesus, ba na'ut
i nban-talik oar Yordan a, na Ubu Ni Roh
novun Ia nti wan lean vu dawan isa.
2 Na'a wan yai, na nitdawan nlabir te-
man Yesus, ti naran amar vutfa'at. Na'ut
inyai, na Ia wol nafna'an, ba nablafar
urun.
3 Ba nitdawan nma ma nfalak ne,
"Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka motu
vatu ini na'a afamtahan ma muan."
4 Yesus nfalak ne, "Wol kena, tevek
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Tamata
ra wol rva'at tali afamtahan watan.' "*
5 Nitdawan novun ewal Yesus ma rti
vuar karatat isa ni tutul a, ma brian
munuk wean tkubak-tvelar watan mata-
dida ra, na nfaturu negara ovi rna'a lanit
ivavan munuk verin Ia.
6 Ba nitdawan nfalak ne, "Ya'a veka
ala munuk fareta ovu metan ra verin Oa,
tevek ning munuk roak afa avyai, ovu
bisma ala verin iki watan wean i ralang
nfalak.
7 Ba wean i msangatur ma mraning
ya'a, na veka ala munuk afa avyai verin
Oa."
8 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Rtulis
roak na'a Surat Ralan ne, 'Msangatur ma
mraning a'uk Duila'a, mu Ubu i morang
a.' "†
9 Nata nitdawan novun ewal Yesus ma
rti Yerusalem, na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni wan i karatat lia munuk
a. Ia nfalak verin Yesus ne, "Wean i Ubu
Yanan urun Oa, na eka muswatil tali ini
msuta.
10-11 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, 'Ubu veka nfareta Ni sansinir ra tali
lanit ratan ma rsi'ik ma lolin Oa. Ira veka
rvelar limarira ra ma rtada Oa, boma eam
ra deka rkena vatu ra.' "‡
12 Yesus nfalak verin nitdawan ne,
"Na'uk Ubu Ni vaivatul ra rfalak vali ne,
'Tamata ra deka rlabir teman Duila'a,
tevek Ia Ubu i rorang a.' "§
13 Ti ma nitdawan nlabir teman munuk
roak Yesus, na nti talik Ia ma nanaban
amar liak ewal.

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea
Matius 4:12-17; Markus 1:14-15

14 Ubu Ni Roh a nleal roak Yesus, ma
newal Ia nti propinsi Galilea. Yesus Ni
ivar a ti nsoru munuk lahir wan yai.
15 Ia nsiair na'a rahan falurut ra, ba
tamata ra munuk raraning Ia.

Tamata ovi rna'a ahu Nazaret rala'ing Yesus
Matius 13:53-58; Markus 6:1-6

16 Yesus nti ahu Nazaret. Ia nleal wan
yai tali Ni kako'u, nata ti naran i dawan
Ia. Na'ut amar i tamata Yahudi ryari ira,
na Yesus nti tamata Yahudi rira rahan
falurut isa. Ia ba'i notu wean inyai. Ia
ndiri mane nbas Surat Ralan a.
17 Ba tamata isa nala nabi Yesaya ni
buku lalulung a verin Yesus. Ti ma nvadil
buku yai, na ntuan vaivatul ovi:
18 "Ubu Ni Roh a nleal Ya'a, ba wean
inyai bi nfili Ya'a ma ufamalik Ni
Ivar Lolin verin tamata ovi rira
kasian ra. Ia nsinir Ya'a ma ufalak
verin tamata ovi rkeak roak ira ne,
rfatalik roak ira. Ia nsinir vali Ya'a
ma otu ma tamata ovi rkibu ra
rsirea ewal, ovu vali veka ufatalik
tamata ovi tamata liak ra rwi-rwa
ira.
19 Ia nsinir vali Ya'a ma ufamalik amar i
Duila'a veka nma ma nala Ni rala
lolin a verin Ni tamata inorang ra."
20 Ia nlulung ewal buku yai ma nala
verin tamata i nkarya na'a rahan falurut
yai, beti nti ndoku mane nsiair. Tamata
ovi rna'a rahan falurut yai rsi'ik nanuang
watan Ia.
21 Yesus nair ira ma nfalak ne, "Amar
ini Ubu nfakena vaivatul ovi mryenar tali
Ni Surat Ralan yai."
22 Afa ovi Yesus nfalak ra rotu ma
tamata ra munuk rtalkaka ovu inar urun
Ia. Na'uk rira fikiran ratvali ewal ma
rfalak ne, "Ia ini Yusuf yanan watan Ia!"
23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Mia
veka myala vaivatul kamkuma ini ma
fyalak verin Ya'a ne, 'Dokter, Oa bis motu
ma tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut
ra, na eka motu lan tenam a. Amrenar
ne, motu roak mujizat wean inyai na'a

* **4:4 4:4** Ulangan 8:3 † **4:8 4:8** ***Mraning a'uk*** ihin a ne, mraning lalawatan Duila'a. Ulangan 6:13. ‡ **4:10-11 4:10-11** Mazmur 91: 11-12 § **4:12 4:12** Ulangan 6:16 * **4:23 4:23** Tamata ovi rna'a Kapernaum inar ma Yesus nfaturu lahir verin ira ne, Ia nabi mnga'un Ia, ba rera ma notu mujizat ra.

ahu Kapernaum, ba eka motu vali na'a
mu ahu ini.' "*
24 Yesus nfalak vali ne, "Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun! Wol nabi isa
vali ma ralang ia na'a ni ahu livur a.
25-26 Na'uk mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini: Na'ut i nabi Elia nva'at obin,
na wol da'ut varat itelu vulan inean, ba
lafar dawan nsoru munuk wan ovi rna'a
Israel. Na'ut inyai, na vata varu rivun
rna'a Israel. Velik ne wean inyai, na'uk
Ubu wol nsinir Elia ma nti nalola varu isa
vali tali varu avyai. Na'uk Ubu nsinir ia
ma nti nalola varu isa i na'a ahu i naran
Sarfat. Ahu yai wol ka'i raroa tali kota
Sidon.†
27 Wean vali inyai na'ut i nabi Elisa
nva'at a, na tamata rivun na'a Israel rira
suhut ngabaa. Na'uk Elisa wol notu ma
tamata isa vali tali tamata avyai lolin ia
tali ni suhut a. Ia notu a'uk ma Naaman
i ntali Siria yai lolin ewal ia tali ni suhut
ngabaa a."‡
28 Tamata ovi rna'a rahan falurut yai
rangrova urun Yesus na'ut i rarenar afa
ovi nfalak ra.
29 Ba rdiri lahir ma rtaha Yesus ma
rovun Ia nti ahu yai murin a na'a vuar i
rfadiri rira ahu na'a, ni bili'in a. Ira mane
rala'ing vatuk Ia nsuta bili'in ralan yai.
30 Na'uk Yesus nbana watan nahu
tamata rivun avyai fruarira ra, ma nti
talik wan yai.

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa na'a ahu Kapernaum
Markus 1:21-28

31 Nata Yesus nti Galilea ma nsiair na'a
ahu Kapernaum. Ia nsiair na'ut amar i
tamata Yahudi ra ryari ira.
32 Tamata ovi rarenar afa ovi nair ra
rtalkaka lahir, tevek nsiair ovu Ubu Ni
ngrebat a.
33 Na'a Yahudi rira rahan falurut i na'a
inyai, na tamata isa nait sian nleal ia, ba
nafwak ovu vain dawan ne,
34 "Hoi Yesus tamata Nazaret! Oa mane
motu afaka verin ami? Oa mwa ini mane
fwedan ami? Ya'a uka'a ne, iki Oa. Oa
sansinir i ralam nmerat urun tali Ubu."
35 Na'uk Yesus ntabu lahir nait sian yai
ovu vain dawan ma nfalak ne, "Deka
vaim! Muti talik tamata ini!" Ba nait sian
yai nfaleka tamata yai na'a tamata rivun
waharira ralan ra, beti nti talik ia, na'uk
wol not-nala ma tamata yai namngala.
36 Tamata ra munuk rtalkaka, ba rsi-
falak afa verin ira ne, "Yesus Ni vaivatul
avyai rangrebat urun! Ia Ni ngrebat ma
nfareta nait sian ra, ma rti talik lahir
tamata ra."
37 Ba Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk
lahir wan inba watan na'a Galilea.

Yesus notu ma tamata rivun ila'a lolin ewal ira tali rira suhut ra
Matius 8:14-17; Markus 1:29-34

38 Yesus nban-talik rahan falurut yai
ma nti Simon ni rahan a. Na'a inyai,
na Simon avan a nawar ma dawan ia
ovu tenan ngnea urun, ba tamata ra rera
lablobang tali Yesus ma nlobang ia.
39 Nata Yesus nti ma ndir-ebang ko'i i
vata yai ntuba a, beti nfareta suhut yai
ma nti talik vata yai, na suhut yai nti
talik lahir ia. Ba nbatar lahir ma nasusan
afamtahan verin Yesus ovu Ni tamata ovi
rna'a inyai ma ra'an.
40 Ti ma lera nakduvul roak, na tamata
ovi terarir-valirira ra rira suhut afaka
watan rovun munuk ira rma verin Yesus.
Ia nfadoku liman a na'a lokat tamata ma
notu ma lolin ira tali rira suhut ra.
41 Yesus naling vatuk nait sian ra tali
tamata rivun, ba nait sian avyai rafwak
ne, "Oa ini Ubu Yanan Oa!" Na'uk Yesus
ntabu ira ovu vain dawan, ovu vali nfalak
teri ma deka rafwak wean inyai, tevek
rka'a ne, Ia Raja i ntevut tamata rira
salasilan ra.

Yesus nsiair na'a kota ovi rna'a propinsi Yudea
Markus 1:35-39

42 Ti ma ilyan varverak sumatan, na
Yesus nti talik ahu yai ma nti wan i
wol tamata rna'a, ma aksa Ia na'a inyai.
Na'uk tamata rivun rdava ma rtuan roak
Ia, ba rkiwal Ia ma deka nti talik ira.
43 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a
musti ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a
kota liak ra vali ne, Ia nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Wean inyai bi nsinir Ya'a
ma uma lanit ivavan ini."

† **4:25-26 4:25-26** Ahu Sarfat yai wol nana'a Israel, na'uk na'a negara liak i nebang Israel. ‡ **4:27 4:27** Siria yai negara i ndir-aling ia na'a Israel ni lihir marmar.

44 Ba Yesus nti ma nfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin na'a Yahudi rira rahan falurut ovi
rna'a propinsi Yudea.

5

Tamata ovi Yesus nera lan ira ma rorang Ia
Matius 4:18-22; Markus 1:16-20

1 Amar isa, na Yesus ndiri danau Gene-
saret* nelan a, na tamata rivun rma,
tevek inar ma rarenar i nfamalik Ubu
Ni vaivatul ra. Rivun ira, ba rdiri ma
rsidekin ira.
2 Ia nsi'ik kumal irua rna'a danau yai
nelan a. Tamata ovi ba'i rdava ian ovu
kumal irua yai rsuta roak ma rfamerat
rira jaring ra.
3 Ia nrata Simon ni kumal a. Ba nsinir
Simon ma nala'ing kumal yai nroal kedan
a, beti ndoku ma nair tamata rivun avyai.
4 Ti ma nsiair munuk, na nfalak verin
Simon ne, "Bwahi muroal wan i bilaman
a ma fyasuka bira jaring ra, boma rala
ian."
5 Simon nfalak ne, "Tuan Guru, indean
a, na amdava ian nata varverak nala ami,
na'uk wol amwadar akataka. Na'uk Oa
msinir ami, ba veka amfasuka ewal jaring
ra."
6 Ti ma rfasuka roak rira jaring ra, na
rala ma ian rivun urun i lahir, ba rira
jaring ra mulai ma ramsat roak.
7 Ba rotu faneak ovu limarira ra, boma
rira kida ovi rna'a kumal liak a rma ma
rlobang ira. Ira rma ma irmunuk rfak
ian avyai na'a kumal irua yai, ma ti nata
sarseri mane rakduvul.
8 Simon i Yesus nfanara vali ia ne Petrus
nsi'ik afa yai, na nsangatur ma nsoak
wahan a na'a Yesus wahan ralan a ma
nfalak ne, "Duila'a, muti talik ya'a, tevek
tamata salasilan ya'a!"
9 Simon ovu ni kida avyai rtalkaka lahir,
tevek rwadar urun i lahir.
10 Simon ni kida Yakobus irua Yohanes
i yamarira verin Zebedeus, rtalkaka vali.
Yesus nfalak verin Simon ne, "Deka
bwobar! Tali amar ini, na oa wol fwasuka
jaring roak ma nala ian, tevek ala karya
verin oa ma mair tamata ra ma rorang
Ya'a."
11 Ba Simon ovu ni kida ra resa rira ku-
mal ra, beti rban-talik lahir rira afakataka
munuk ma rorang Yesus.

Yesus notu ma tamata i ni suhut ngabaa lolin ewal ia
Matius 8:2-4; Markus 1:40-44

12 Amar isa, na Yesus nti kota isa.
Na'a inyai, na tamata isa tenan a nngora
lahir ovu suhut ngabaa.† Na'ut i nsi'ik
Yesus, na nsangatur ma wahan nkena
lanun na'a Yesus wahan ralan a. Ia nera
lablobang verin Yesus ne, "Duila'a, wean
i mtorung, na fara motu ma lolin ewal
ya'a."
13 Ba Yesus nlauk liman a ma nkena ia,
beti nfalak ne, "Ya'a utorung ma ulobang
oa, ba lolin roak oa!" Brian munuk, na
tamata yai lolin lahir ia tali ni suhut a.
14 Nata Yesus nfalak teri ma tamata
yai deka nfamalik afa ini verin tamata
iki watan, ovu nfalak vali ne, "Muti ma
fwaturu tenam a verin Yahudi rira mela
falurut a, ma nsi'ik ne, lolin roak oa.
Beti mala mu korban verin Ubu, wean i
rfalak roak na'a Musa ni inukun ra, boma
tamata ra rka'a ne, lolin roak oa."
15 Na'uk ivar na'a afa ovi Yesus notu
ra nti nsoru wan inba watan, ba tamata
rivun rma ma rarenar afa ovi nair ra, ovu
rera ma Ia notu ma lolin ewal ira tali rira
suhut ra.
16 Na'uk Yesus ba'i nfaroa Ia tali ira ma
nti wan i wol tamata rna'a ma naflurut.

Yesus notu ma tamata laklukut isa lolin ia
Matius 9:2-8; Markus 2:3-12

17 Amar isa, na'ut i Yesus nsiair, na
tamata boku rtali sidovung Farisi ovu
Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rdoku vali inyai.‡ Ira rtali
ahu ovi rna'a propinsi Galilea, propinsi
Yudea ovu vali kota Yerusalem. Duila'a
Ni ngrebat a nana'a Yesus ma notu ma
tamata ovi rira suhut ra, lolin ewal ira.

* **5:1 5:1** Ira rfanara vali Danau Genesaret ne, Danau Galilea. † **5:12 5:12** Na'ut inyai, Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata ovi rira suhut ngabaa wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra, tevek ngra ira. Msi'ik Imamat 14:1-32. ‡ **5:17 5:17** Tamata Yahudi rira sidovung isa naran Farisi. Ira rorang a'uk Musa ni inukun ra ovu rira adat ovi uburir-nusirira ra rfadoku verin ira. Farisi ra wol mela falurut ira, na'uk rira dakdokun na'a vali Yahudi rira agama. Tamata Farisi rivun inar ma rfaleka Yesus.

18 Na'ut inyai, na tamata boku rovun
tamata laklukut isa na'a ni dari i ntuba a.
Ira rdava linga'an fafira roak mane rovun
tamata yai nti rahan ralan, boma rfanuba
ia na'a Yesus wahan ralan a.
19 Na'uk tamata rivun da'in rna'a inyai,
ba wol rovun nala ia nti rahan ralan.
Ba ira rovun ia rarata rahan ratan,§ beti
ra'ar rafat boku ma rtolar ia ovu ni dari a
nsuta tamata rivun avyai fruarira ra, ma
nana'a lahir Yesus wahan ralan a.
20 Na'ut i Yesus nsi'ik tamata avyai, na
nka'a ne, rira inorang a dawan, ba nfalak
verin tamata laklukut yai ne, "Baba, fiang
ini a'i vatuk roak mu salasilan ra."
21 Yahudi rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra ovu tamata ovi rtali
sidovung Farisi ranovak na'a ralarira ra
ne, "Tamata ini iki Ia ma nfalak sian Ubu?
Wol tamata isa bisma na'i vatuk tamata
rira salasilan ra. Ubu sa'i na'i vatuk."
22 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak
na'a ralarira ra, ba nfalak verin ira ne,
"Notu afakinimi minovak wean inyai na'a
ralabira ra?
23 Inabira ma ufalak verin tamata lak-
lukut yai ne, 'A'i vatuk roak mu salasi-
lan ra,' te ufalak ne, 'Mdiri ma bwana
kikyai'? Afaka maraan ma ufalak na'a afa
irua ini?
24 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, mane
ufaturu verin mia, boma mkya'a ne, na'a
lanit ivavan ini, na Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a Ning ngrebat ma a'i vatuk tamata
rira salasilan ra." Ba Yesus nfalak verin
tamata laklukut yai ne, "Ufalak verin oa
ma mdiri ovu mlulung mu dari a, ma
mewal oa muti mu rahan kikyai!"
25 Brian munuk, na tamata yai nbatar
lahir ma nlulung ni dari a na'a waharira
ralan ra, beti newal ia nti ni rahan. Na'a
ni banbanan a, na nfadawang Ubu.
26 Tamata ra munuk rtalkaka, ba
rfadawang Ubu. Ira rbobar vali ma rfalak
ne, "Amar ini, ita tsi'ik lahir afa ovi
tamata ra wol rot-nala!"

Yesus nera Lewi ma norang Ia
Matius 9:9-13; Markus 2:14-17

27-28 Nata Yesus nban-talik wan yai ma
nati murin, na nsi'ik tamata isa i ba'i nera
babahir kulu, naran Lewi. Tamata yai
ndoku rahan i ba'i rera babahir kulu na'a.
Yesus nfalak verin ia ne, "Morang Ya'a!"
Ba Lewi ndiri ma nban-talik lahir ni karya
ma norang Yesus.
29 Lewi notu snoba dawan verin Yesus
na'a ni rahan a. Tamata rivun ovi ba'i
rera babahir kulu ovu tamata liak ra rma
ma irmunuk rafna'an ovu Yesus.
30 Ti ma tamata Farisi ra ovu rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra rsi'ik afa avyai,
na rorat Yesus Ni tamata ra ne, "Notu
afakinimi mifna'an-mifnenu ovu tamata
ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu tamata
salasilan ra?"
31 Yesus nfalak verin ira ne, "Tamata ovi
wol rira suhut ra wol rti dokter, na'uk
tamata ovi rira suhut ra a'uk sa'i rti
dokter.
32 Ya'a wol uma ma era tamata ovi rira
vava'at ra rmalola, na'uk uma ma era
tamata salasilan ra, boma rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra."

Yesus Ni tamata ra wol rtolat na'ut i novun ira obin
Matius 9:14-17; Markus 2:18-22

33 Tamata boku rfalak vali verin Yesus
ne, "Tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis
tamata ra ba'i rtolat ovu raflurut. Tamata
ovi rtali sidovung Farisi a rtolat ovu rafla-
rut vali wean inyai. Na'uk Mu tamata ovi
rorang Oa rafna'an ovu rafnenu."
34 Yesus nala vaivatul kamkuma ma
nfalak verin ira ne, "Na'a snobsifa isa,
wean i brana i mane nsifa irmunuk ni
kida ra obin, na musti rtolat? Wahal!*
35 Na'uk ni amar veka nma, ma tamata
ra rala brana i mane nsifa yai tali ni kida
ra. Na'ut inyai, beti rtolat."

Vaivatul kamkuma ovi rfamalik ne, wol lolin ma rsileti afa ovi Yesus nair ra ovu Yahudi rira adat ra

36 Yesus nala vaivatul kamkuma isa
ewal ma nfalak vali ne, "Wol tamata isa
nkamsat ravit ngorva'an isa ma nlavan
na'a ravit i mnanat a. Wean i notu wean
inyai, na ravit ngorva'an yai namsat, ovu
vali ravit i mnanat yai wol inovan ovu
maloli i rlavan na'a.
37-38 Wean vali inyai, na wol tamata isa
vali nli'i anggur ngorva'an na'a sadawan
mnanat i rotu tali karba ulin a, tevek

§ **5:19 5:19** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. * **5:34 5:34** Na'a ayat ini, na Yesus wean brana i mane nsifa yai.

anggur ngorva'an yai veka notu ma sadawan yai naksat ma anggur a nvoak munuk, ovu sadawan veka nakvisal lahir. Ba musti tli'i anggur ngorva'an a na'a sadawan ngorva'an vali.

39 Wol tamata isa inan ma nenu anggur ngorva'an, wean i nenu roak anggur i mnanat a, tevek ia veka nfalak ne, ‘Anggur i mnanat yai manminak lia anggur i ngorva'an a.’ ”

6

Yesus ovu tamata Farisi ra rsiforat ira na'a amar i Yahudi ra ryari ira
Matius 12:1-14; Markus 2:23—3:6

1 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbanetal va'i gandum ra. Ni tamata ra rfufu gandum ni funu boku, ma rsufak ovu limarira ra, beti ra'an ihin ra.

2 Na'uk tamata Farisi boku rfalak ne, “Afakinimi myangal dida agama ni inukun ra, ma myotu afa i wol bisma totu na'a amar i tyari ita?”

3 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byas roak afa ovi Raja Daud notu ra, na'ut i ia ovu ni tamata ovi rorang ia rablafar.*

4 Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a.† Ia nti ralan ma nala roti ovi rala roak ma neluk korban verin Ubu ma na'an. Nata ntanang vali roti avyai verin ni tamata ovi rorang ia, velik ne na'a dida agama ni inukun ra rfalak ne, mela falurut ra watan sa'i bisma ra'an roti avyai.”

5 Yesus nfalak vali verin ira ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, ba Ning fareta a ti naran vali amar i tyari ita.”

Na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus notu ma lolin tamata i liman mela nmata
Matius 12:9-14; Markus 3:1-6

6 Amar isa vali na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti rira rahan falurut isa ma nsiair. Na'a inyai, na brana isa liman mela nmata.

7 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu tamata Farisi ra rsi'ik nanuang Ia, betane notu ma lolin tamata ra na'a amar i ryari ira, boma rmangadu Ia.

8 Na'uk Ia nka'a lahir afa ovi ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin brana i liman nmata yai ne, “Mwa ma mdiri tamata ovi rna'a ini waharira ralan ra!” Ba brana yai ti ndiri tamata ovi rna'a inyai waharira ralan ra.

9 Ba Yesus norat ira ne, “Dida agama ni inukun ra rfalak ma bis totu afaka na'ut amar i tyari ita? Totu afa ovi lolin ra, te afa ovi sian ra? Tlobang tamata ra ma rva'at, te tfedan ira?”

10 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nsi'ik lilit ira munuk ma nfalak verin brana yai ne, “Mlauk limam a mwa!” Ia not-orang afa i Yesus nfalak a, ba liman a lolin lahir.

11 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi avyai rangrova urun i lahir, ba rfamalik afa ini ma ranovak ne, veka rotu afaka verin Yesus.

Yesus nfili Ni tamata vutu rahin irua, ma reluk rasul ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra
Matius 10:2-4; Markus 3:13-19

12 Amar isa, na Yesus nrata vuar isa ma naflurut verin Ubu. Ovan lolan yai, na Ia naflurut lalawatan.

13 Ti ma lyawan roak, na nera Ni tamata ovi rorang Ia, beti nfili tamata vutu rahin irua tali tamata avyai ma reluk Ni rasul ra.

14 Tamata avyai nararira ra: Simon i Yesus nfanara vali ia ne, Petrus. Ia ovu warin a naran Andreas. Liak ra nararira ra: Yakobus, Yohanes, Filipus ovu Bartolomeus,

15 Matius ovu Tomas, Yakobus i yaman a verin Alfeus, ovu Simon i rfanara ia ne Zelot,‡

16 Yudas i yaman a verin Yakobus, ovu vali Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yesus nsiair ovu notu ma tamata ra lolin ewal ira
Matius 4:23-25

* **6:3 6:3** I Samuel 21:1-6 † **6:4 6:4** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan a, na rotu befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a tali bakan dawan ra, ovu tali afwatan ulin ra. ‡ **6:15 6:15** *Zelot* ihin a ne, tamata ovi rlotar rira bangsa a tali tamata ovi rwi-rwa ira.

17 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rsuta tali vuar yai ma rwelat wan mane-
san isa. Tamata rivun ovi rorang Yesus
rna'a vali inyai. Tamata liak rivun ila'a
rna'a vali inyai. Boku rtali wan ovi
rna'a propinsi Yudea, ovu boku rtali kota
Yerusalem. Boku vali rtali kota Tirus ovu
Sidon. Kota irua yai rebang tahat.
18 Tamata avyai rma ma rarenar afa ovi
Yesus nair ra, ovu rera ma notu ma lolin
ewal ira tali rira suhut ra. Tamata ovi nait
sian ra rleal ira rma vali, ma Yesus naling
vatuk nait sian avyai tali ira.
19 Ba tamata avyai rdava linga'an mane
rkena Yesus, tevek ngrebat i nvotuk tali
tenan a notu ma lolin munuk ira tali rira
suhut ra.

Tamata ovi Ubu naflahar ira ovu tamata ovi Ubu nukun ira
Matius 5:3-12

20 Yesus nsi'ik Ni tamata ovi rorang Ia
ma nfalak ne, “Ubu naflahar mia, tamata
ovi bira kasian a dawan, tevek Ia wean
lahir Raja ma nfareta mia, tamata ovi
myorang Ia.
21 Ubu naflahar mia, tamata ovi fiang
ini miblafar, tevek Ia veka notu ma
evubira ra rveda. Ubu naflahar mia,
tamata ovi fiang ini byakar, tevek Ia veka
nfaloling ralabira ra.
22 Ubu naflahar mia na'ut i tamata
ra wol inar lahir mia, rfalak sian mia,
rala'ing vatuk mia ovu vali rfangra nara-
bira ra, tevek myorang Ya'a, Tamata
Yanan a.
23 Lalan ana, uburir-nusirira ra rwi-rwa
Ubu Ni nabi ra wean vali inyai. Ba ti ma
rotu mia wean inyai vali, na ralabira lolin
watan, tevek Ia veka naval ma dawan mia
na'a bira rala lolin a, na'a lanit ratan.
24 Na'uk sian urun i lahir verin tamata
ovi fiang ini mkya'i roak a, tevek myotu
roak inabira lolin ovu bira metan ra.
25 Sian urun i lahir verin tamata ovi
fiang ini evubira ra rveda, tevek mia veka
miblafar urun. Sian urun i lahir verin
tamata ovi fiang ini myalit, tevek mia
veka ralabira lalau urun ovu byakar.
26 Sian urun i lahir verin tamata ovi
fiang ini tamata ra munuk rfadawang
mia, tevek lan ana, ububir-nusibira ra
rotu roak wean inyai verin nabi siklabir
ra.”

Tlobang dida tamata ovi rira sian ita
Matius 5:38-48; 7:12a

27 “Na'uk tamata ovi fiang ini mryenar
Ya'a, na ufalak verin mia ne, mlyobang
tamata ovi rira sian mia, ovu myotu lolin
a verin tamata ovi wol inar lahir mia.
28 Myera verin Ubu ma naflahar tamata
ovi rear rfasoba mia. Miflurut vali verin
tamata ovi rotu sian mia.
29 Wean i tamata isa ntafitil fifim mela a,
na mala vali fifim balit a ma ntafitil, ovu
wean i tamata isa nala mu ravit blawat a,
na mala vali mu ravit a verin ia.§
30 Wean i tamata isa nera afa tali mia,
na myala verin ia, ovu wean i tamata
boku rkiwal ma rala bira metan ra, na
deka myera ewal tali ira.
31 Wean i inabira ma tamata ra rotu
lolin mia, na myotu lolin vali tamata ra.
32 Wean i mlyobang watan tamata ovi
rlobang mia, na Ubu veka wol nfadawang
mia, tevek tamata salasilan ra rlobang
vali tamata ovi rlobang ira.
33 Wean i myotu lolin tamata ovi rotu
lolin mia, na Ubu veka wol nfadawang
mia, tevek tamata salasilan ra rotu lolin
vali tamata ovi rotu lolin ira.
34 Wean i ka'i myal-teri bira kubang
verin tamata liak, tevek fyikir ne, veka
ral-ewal kubang yai munuk verin mia, na
Ubu veka wol nfadawang mia. Tamata
salasilan ra rotu vali wean inyai verin rira
kida ra, tevek rorang ne, veka ral-ewal
rira kubang ra.
35 Na'uk mia deka myotu wean inyai!
Mia musti mlyobang tamata ovi rira sian
mia ovu myotu lolin ira. Myal-teri bira
kubang verin tamata liak, na'uk deka
fyikir ne, veka ral-ewal verin mia. Myotu
wean inyai, na Ubu veka naval ma dawan
bira rala lolin a, ovu vali afa ovi myotu
yai nfaturu ne, Ubu i Ni dawan nlia
munuk afakataka yanan mia, tevek Ia
notu lolin tamata ovi wol rka'a ma rfalak
fara weninyai, ovu vali tamata ktufan ra.*

§ **6:29 6:29** Wean i tamata Yahudi isa ntafitil tamata Yahudi liak na'a fifin a, na nfama'it ma dawan tamata yai.
* **6:35 6:35** Ita veka teluk Ubu yanan ra, tevek torang Yesus.

36 Ba fara fyaturu bira rala lolin verin
tamata ra, wean lahir Yamabira nfaturu
Ni rala lolin a verin tamata ra munuk.”

Deka tfasala tamata liak, na'uk ni lolin a ka'i tahil tali dida salasilan ra
Matius 7:1-5

37 “Deka fyasala tamata ra, boma Ubu
deka nfaleka inukun verin mia. Deka
myukun tamata ra, boma Ubu deka
nukun mia. Na'uk myabun tamata ovi
rotu salasilan verin mia, boma Ubu veka
na'i vatuk vali bira salasilan ra.
38 Myala bira afaka watan verin tamata
ra, na Ubu veka nala vali verin mia. Wean
tamata i nala wanat kadut isa verin oa.
Ia nfak wanat na'a kadut ma nngora, beti
naya'uk ma ntafal ma nngora, ma wanat
boku rvoat. Tevek afa i myala al myukur
tamata ra, Ubu veka nala vali al nukur
mia.”
39 Yesus nfalak vali vaivatul kamkuma
isa verin ira ne, “Wean i tamata kibu isa
nfabana tamata kibu liak, na irua veka
rleka rsuta bilaman ralan.
40 Wol tamata isa ni dawan nlia ni guru
a, na'uk wean i iki watan nair munuk ma
nka'a roak afa ovi musti nair ra, na ia
veka wean lahir ni guru a.
41 Notu afakinimi msyi'ik aa mumun
i na'a terabira isa matan a, na'uk
wol msyi'ik nala aa etal dawan i na'a
matabira ra?†
42 Wean inba ma fyalak verin terabira
yai ne, ‘Mwa ma aling vatuk aa mumun
i na'a matam a,’ na'uk aa etal dawan a
nana'a matabira obin? Hoi, mia fyalak
afa isa, na'uk myotu afa liak! Eka myaling
vatuk aa etal dawan yai tali matabira ra
veki, boma msyirea ma lolin, beti myaling
vatuk aa mumun i tali terabira yai matan
a.”

Ita tka'a tamata ni vava'at lolin te sian tali ni vava'at amar-amar a
Matius 7:16-20; 12:33-35

43 “Aa ovi lolin ra, vuarira ra wol sian,
ovu aa ovi sian ra, vuarira ra veka wol
lolin.
44 Ita tka'a lokat aa tali vuan a. Tamata
ra wol rfufu aa ara vuan ra na'a kar-
wamus ralan, ovu vali wol rfufu anggur
vuan ra na'a kadkadir ralan.
45 Wean vali inyai verin tamata ra.
Tamata ovi ralarira lolin veka rotu watan
afa ovi lolin ra, tevek ralarira ra rngora
lahir ovu afa ovi lolin ra. Na'uk tamata
ovi raktufan ra rfamalik a'uk afa sian ra,
tevek ranovak lalawatan na'a afa avyai.
Vaivatul ovi rtali tamata sumarira ra
rfaturu lahir ralarira ra.”

Tamata i not-orang afa ovi Duila'a nfalak ra, na ia wean tamata i nfadiri ni rahan na'a vatu ratan
Matius 7:24-27

46 “Afakinimi mifwak Ya'a ne, ‘Duila'a,
Duila'a,’ na'uk wol myot-orang afa ovi
ufalak ra?
47 Ya'a ala vaivatul kamkuma ma
ufamalik tamata ovi rma ma rarenar ovu
rot-orang afa ovi ufalak ra.
48 Tamata avyai wearira tamata i mane
nfadiri rahan isa. Ia nkear ma lanun a
blaman, beti nfadoku ni fanderen a na'a
vatu ratan. Ti ma wear dawan a nma
ma ni oar dawan nkena rahan yai, na
wol nawelu, tevek nfadiri na'a fanderen i
nangrebat urun a.
49 Na'uk tamata iki watan nrenar afa
ovi ufalak ra ma wol not-orang, na ia
wean tamata i nfadiri rahan isa na'a
lanun, na'uk wol ni fanderen. Ti ma
wear dawan nma ma ni oar dawan nkena
rahan yai, na nleka ma nama'ar munuk
lahir.”

7

Yesus notu ma lolin ewal Roma rira suldadu dawan isa ni tamata sansinir a
Matius 8:5-13

1 Ti ma Yesus nangrihi munuk verin
tamata rivun ovi rna'a inyai, na nti Kaper-
naum.
2 Na'a inyai, na Roma rira suldadu
dawan isa*, ni tamata sansinir nawar ma
dawan ia ovu sarseri mane nmata. Ia
nlobang urun ni sansinir yai.
3 Na'ut i nrenar ne Yesus nana'a inyai,
na nsinir lahir dawan Yahudi boku ma ti
rtuan Yesus, boma rera ma nma ma notu
ma lolin ewal ni tamata sansinir yai.
4-5 Ba ira rma ma rtuan Yesus ma rera
lablobang verin Ia, ma rfalak ne, “Bapa,
kena urun ma mlobang Roma rira dawan

† **6:41 6:41** Aa mumun na'a ayat ini, ihin a ne, salasilan skun. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

* **7:2 7:2** Roma rira suldadu dawan na'a ayat ini nfareta suldadu ratut isa.

eri, tevek ia nlobang urun dida bangsa a,
ovu vali nfadiri mami rahan falurut a."
6 Ba irmunuk Yesus rati. Na'ut i rfaseri
roak suldadu dawan yai ni rahan a, na
nsinir ni kida ra ma ti rfalak verin Yesus
ne, "Bapa, ya'a wol verang a ratang Oa,
ba deka fwafrea Oa ma mwa ning rahan
a.†
7 Wean inyai bi wol ubrahi ma utuan
Oa, tevek wol verang a ratang Oa. Ba
fwalak watan vaivatul isa, na ning tamata
sansinir a veka lolin lahir ia.
8 Uka'a lahir ne, afa ovi fwalak ra kena,
tevek usoak vali verin ning dawan a, ovu
suldadu ra rsoak vali verin ya'a. Wean i
ufareta suldadu isa ma ufalak ne, 'Muti,'
na ia nti. Wean i ufalak verin isa vali ne,
'Mwa,' na ia nma, te ufalak verin ning
tamata sansinir a ne, 'Mkarya afa ini,' na
ia notu!"‡
9 Yesus ntalkaka na'ut i nrenar vaivatul
avyai. Nata Ia ntamuri ma nfalak verin
tamata rivun ovi rorang Ia ne, "Mryenar
ma lolin afa i ufalak ini! Wol utuan
tamata isa obin ni inorang a dawan wean
tamata ini, velik ne nana'a vali tamata
Israel ra!"
10 Ti ma tamata ovi nsinir ira yai rewal
ira rti suldadu dawan yai ni rahan a, na
tamata sansinir yai lolin ewal roak ia.

Yesus nfava'at ewal vata varu isa yanan a

11 Ti ma wol mnanat, na Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia rti kota isa naran
Nain. Tamata rivun rban-orang vali Ia.
12 Ti ma rfaseri roak kota yai ni falfolat
ila'a ni fidu a, na rtuan tamata ra rvara
tamata matmatan isa ntali kota yai mane
rti murin. Matmatan yai vata varu isa
yanan a brana ikisa lalo'i watan. Tamata
rivun tali kota yai rovu vali varu yai.
13 Ti ma Duila'a Yesus nsi'ik varu yai, na
nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu Ni
silobang verin ia, ba nfalak verin ia ne,
"Deka bwakar!"
14 Nata Yesus ti ma nkena boban i
matmatan ntuba na'a, na tamata avyai
rdir-teri lahir. Ia nfalak ne, "Baba, ufalak
lahir verin oa ne, bwatar kikyai!"
15 Varverun i nmata yai nbatar lahir
ma ndoku ovu nangrihi, na Yesus nala ia
verin renan a.
16 Tamata rivun avyai rbobar urun,
ovu rfadawang Ubu ma rfalak ne, "Nabi
dawan nma roak ma nana'a fruadida
ra," ovu "Ubu nma roak ma nlobang Ni
tamata ra!"
17 Ba Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk
ahu ovi rna'a propinsi Yudea, ovu wan
ovi rna'a ebang inyai.

Yohanes i nbaptis tamata ra nsinir ni tamata irua ma ti rtuan Yesus
Matius 11:2-19

18 Tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis
tamata ra rfamalik afa avyai verin ia, na
nera tamata irua tali ira.
19 Ia nsinir ira rti ma rtuan Duila'a
Yesus ma rorat Ia ne, "Bapa, Oa ini Raja
i veka mtevut mami salasilan ra, wean i
Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a, te
musti amnaban tamata liak?"
20 Tamata irua yai rti ma rtuan Yesus
ma rfalak verin Ia ne, "Yohanes i nbaptis
tamata ra nsinir ami ma amorat Oa ne,
Oa ini Raja i veka mtevut mami salasilan
ra, te ami musti amnaban tamata liak?"
21 Na'ut inyai vali, na Yesus notu ma
lolin ewal tamata rivun tali rira suhut ra.
Ia naling vatuk nait sian ra tali tamata
ra, ovu notu vali ma tamata ovi rkibu ra
rsirea ewal.
22 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Myewal
mia ma fyamalik verin Yohanes na'a afa
ovi mryenar, ovu afa ovi msyi'ik ra.
Tamata ovi rkibu rsirea ewal, tamata ovi
raklukut rbana nala ewal, tamata ovi rira
suhut ngabaa lolin ewal ira, ovu tamata
ovi raktun, rafrenar ewal. Tamata ovi
rmata roak rva'at ewal, ovu ufamalik Ubu
Ni Ivar Lolin verin tamata kasian ra.
23 Ubu naflahar tamata ovi ralarira ra
wol raruan na'a rira inorang verin Ya'a."
24 Ti ma Yohanes ni tamata ra rban-talik
wan yai, na Yesus nfamalik Yohanes verin
tamata rivun ovi rna'a inyai. Ia nfalak
ne, "Na'ut i miti wan lean vu dawan ma

† **7:6 7:6** Ia nfalak ne, wol veran a ratan Yesus, na ni alasan irua: ia wol tamata Yahudi, ovu ia nalang ma dawan Yesus. ‡ **7:8 7:8** Roma rira suldadu dawan yai ni suldadu ra rot-orang afa ovi nfalak ra. Wean inyai vali verin suhut ra munuk, ma rot-orang afa ovi Yesus nfalak ra. Ba suldadu dawan yai ni ngrebat ma nfareta ni suldadu ra, wean lahir Yesus Ni ngrebat ma nfareta suhut ra ma rti rtalik tamata ra.

msyi'ik Yohanes, na minovak aka? Miti
ma msyi'ik tavtevu ovi nait nean tia ma
watan ira a? Wahal!§
25 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne
inabira ma ti msyi'ik tamata isa i neluk
kadaravit ovi lolin urun a? Wahal, tevek
tamata ovi reluk kadaravit lolin ra, ovu
rva'at ovu rira metan rivun rleal raja rira
rahan ra.
26 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne
inabira ma msyi'ik nabi isa? Wean inyai,
na kena lahir, ovu Yohanes ni dawan a
nlia nabi ra.
27 Tevek lan ana, Ubu nfamalik ma
dawan ia na'a Ni Surat Ralan a, ma nfalak
ne,
‘Ini Ya'a Ning tamata sansinir ini, Ya'a
usinir lan ia beti Oa, ma nasusan
Mu linga'an a.’ ”*
28 Yesus nfalak vali ne, “Mingnanang!
Tali lalan ma naran amar ini, wol tamata
isa vali ni dawan a veran lia Yohanes.
Na'uk tamata ovi rtorung ma Ubu nfareta
rira vava'at ra, na rira dawan a nlia
Yohanes, velik ne tamata ko'u ira watan.”
29 Tamata avyai munuk, ovu tamata ovi
ba'i rera babahir kulu, rarenar afa ovi
Yesus nfalak ra. Ira rtorung ne, Ubu kena
Ia, tevek Yohanes nbaptis roak ira.†
30 Na'uk tamata Farisi ra ovu Yahudi
rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra,
wol rtorung afa ovi Ubu ralan nfalak ma
notu na'a rira vava'at ra, tevek rafena ma
Yohanes nbaptis ira.
31 Ba Yesus nfalak ewal vali ne, “Ya'a
veka ala vaivatul kamkuma aka ma
ufamalik tamata ovi rva'at na'a tuvu ini?
32 Ira wearira kasiko'u ovi rdoku na'a
wan i rfedi-rfaha afa na'a, ma rafwak
rira kida ra ne, ‘Amafraik flo'its verin
mia, na'uk mifena ma msyo'i-msyomar.
Amdedang dadedang ovi lalau ra, na'uk
wol byakar.’
33 Wean inyai vali verin Yohanes i
nbaptis tamata ra. Ia nma ma ntolat ma
wol nafna'an ovu wol nenu anggur. Mia
mifena ia ma fyalak ne, ‘Nait sian nleal
ia.’
34 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma
ufna'an ovu ufnenu, ba fyalak ne, ‘Ia
nafna'an sian, ba'i nanavut, notu kida
ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra,
ovu vali notu kida ovu tamata salasilan
ra.’
35 Na'uk velik ne wean inyai, tali afa
lolin ovi Ni tamata ra munuk rotu, na
nfaturu ne, Ubu Ni kaka'a dawan a kena.”

Vata isa nli'i ngul i voan lolin na'a Yesus ean a

Matius 26:6-13; Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

36 Amar isa, na tamata Farisi isa
nasweang Yesus ma nma ma nafna'an
na'a ni rahan a. Ba Yesus nti ni rahan ma
nafna'an.
37 Vata isa notu salasilan rivun na'a
kota yai. Ti ma vata yai nka'a ne, Yesus
nafna'an na'a tamata Farisi yai ni rahan
a, na ntaha botal ko'u isa i rotu tali vatu
lolin isa naran pualam ma nti inyai. Botal
yai nsa'a ngul i voan a lolin urun.
38 Vata yai ti ndiri Yesus murin a ma
nebang lahir Yesus ean a. Ia nvakar ma
lun ra rditi na'a Yesus ean a, beti na'i lun
ra ovu ni vut a. Notu munuk wean inyai,
beti nvoan Yesus ean a ovu vali na'ung
ngul ya'i na'a ean a.
39 Ti ma tamata Farisi i nasweang Yesus
nsi'ik afa yai, na nfalak na'a ralan a ne,
“Tamata ini wol nabi Ia, tevek wol nka'a
lahir ne, vata i nkena Ia ini, notu salasilan
rivun.”
40 Ba Yesus nfalak verin tamata Farisi
yai ne, “Simon, mane ufalak afa isa verin
oa.” Simon nfalak ne, “Fwalak ta Tuan
Guru.”
41 Yesus nfalak ne, “Tamata irua rira
utan na'a tamata i ba'i nal-teri kubang
verin tamata ra. Tamata isa ni utan
kubang dinar ratut ilima, na isa vali ni
utan kubang dinar vutlima.‡
42 Tamata irua ini wol rbahir nala rira
utan a, ba tamata i nal-teri kubang verin
ira yai na'i vatuk munuk rira utan a.
Tali tamata irua yai, na iki ni silobang

§ **7:24 7:24** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yesus nala vaivatul ovi: ***tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira***. Vaivatul avyai ihirira wean ini, tamata i ni fikiran ngalalahang da'in te ni dardirin a wol nangrebat. * **7:27 7:27** Melakhi 3:1 † **7:29 7:29** Tamata Yahudi boku rkarya verin fareta Roma ma ba'i rera babahir kulu. Ba tamata Yahudi ra wol inar ira, tevek wol inar lahir fareta Roma. ‡ **7:41 7:41** Kubang *dinar* isa fyawan sama ovu tamata i nkarya ni kadi na'ut inyai na'a amar isa.

a dawan lia verin tamata i nal-teri roak
kubang verin ira yai?”
43 Simon nfalak ne, “Ya'a ufikir ne,
tamata i ni utan dawan lia ni kida yai.”
Yesus nfalak ne, “Mu fikiran a kena.”
44 Yesus nfulak wahan a ma nsi'ik vata
yai, beti nfalak verin Simon ne, “Eka
msi'ik vata ini. Oa musweang Ya'a ma
uma roak mu rahan ini, na'uk wol mala
vali wear ma uraming eang ra.§ Vata ini
nvakar ma lun ra rditi na'a eang a, beti
na'i eang a ovu ni vut a.
45 Inlangin uma mu rahan a, na wol
bwoan Ya'a. Na'uk tali inlangin a, na vata
ini nvoan lalawatan eang a.*
46 Oa wol mli'i ngul na'a ulung a, na'uk
ia nli'i ngul i voan a lolin urun a na'a eang
a.
47 Ba ufalak verin oa ne, ni silobang
i dawan yai nfaturu ne, Ubu na'i vatuk
roak ni salasilan ra! Na'uk wean i tamata
isa ni salasilan kedan a watan ma Ubu
na'i vatuk roak ni salasilan avyai, na ni
silobang a kedan watan vali.”†
48 Nata Yesus nfalak verin vata yai ne,
“Ya'a a'i vatuk roak mu salasilan ra.”
49 Tamata ovi rdoku ma rafna'an ovu
Yesus ranovak na'a ralarira ra ne, “Ini
tamata iki ma nabrahi ma nfalak ne, Ia
na'i vatuk nala tamata rira salasilan ra?”
50 Yesus nfalak vali verin vata yai ne,
“Mu inorang verin Ya'a notu ma Ubu
nsikat roak oa tali mu salasilan ra, boma
wol mwata kakiwal. Ba mewal oa ovu
malinan watan!”

8

Vata ovi rlobang Yesus ovu rira metan ra

1 Wol mnanat, na Yesus nban-lilit tali
kota nti kota, ovu ahu nti ahu, ma nfama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja. Ni tamata
vutu rahin irua yai rorang Ia.
2 Vata ovi Yesus naling vatuk roak nait
sian ra ovu notu ma lolin ira tali rira
suhut ra, rorang vali Ia. Vata avyai, isa
naran Maria i ba'i rera ia ne Magdalena.*
Yesus naling vatuk roak nait sian ifitu tali
ia.
3 Vata isa vali naran Yohana i awan
verin Khuza. Khuza ini ba'i nasusan
Herodes ni kubang ra. Vata isa vali naran
Susana, ovu vata liak ra rivun vali rorang
Yesus. Vata avyai rala rira kubang ma
rlobang Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia.

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata i navuri nabat ra
Matius 13:1-23; Markus 4:1-20

4 Tamata rivun ila'a tali ahu rivun
rma ma rasdovu ira ma rarenar afa ovi
Yesus nfalak ra. Ba Yesus nala vaivatul
kamkuma isa ma nfalak verin ira ne,
5 “Amar isa, na tamata va'i isa ti ma
navuri nabat ra. Na'ut i navuri nabat
ra, na boku rleka na'a linga'an ralan ma
tamata ra rbana ma rta watan ira, ovu
manut nangan ra ra'an vali boku.
6 Nabat boku rleka vali na'a vatralan i
lanun kadkedan watan, ba ti ma rarubu,
na rakla ma rangaran lahir, tevek lanun
yai near watan.
7 Nabat boku vali rleka na'a kadkadir
ralan. Kadkadir avyai rmel-yatak irubun
ra, ma irubun ra rmata.
8 Na'uk nabat boku rleka na'a lanun
tinemun, ba ti ma rarubu, na vuar ma
faratratut.” Yesus nfamalik munuk vai-
vatul kamkuma yai, na vain a dawan ma
nfalak ne, “Iki arun, na eka nrenar ma
lolin!”
9 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne,
“Vaivatul kamkuma yai ihin aka?”
10 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Ubu
notu ma fyan-aran afa ovi Ia wol nfavotuk
obin verin tamata ra, na'a i wean inba
ma nfareta tamata ra wean lahir Raja.
Na'uk verin tamata liak ra, na air ira
ovu vaivatul kamkuma ra, boma velik ne
rsi'ik afa ovi otu ra, na'uk wol rarea afa
avyai. Rarenar Ning vaivatul ra, na'uk
wol rfan-aran vali.
11 Vaivatul kamkuma yai ihin a wean
ini: nabat avyai rfaturu Ubu Ni vaivatul
ra.

§ **7:44 7:44** Yahudi rira adat ne, wean i rira mangun ra rma rira rahan ra, na ira ba'i rala wear ma rira mangun raraming earira ra. Rotu wean inyai ma rfaturu ne, ralang urun ira. Msi'ik vali Kejadian 18:4. * **7:45 7:45** Yahudi ra rvoan rira mangun ra, ovu ra'ung ngul na'a ulurira, ma al nfaturu ne, ralang ira. † **7:47 7:47** Tamata i ni salasilan rivun ma Ubu na'i vatuk roak salasilan avyai, na ni silobang a veka dawan urun vali. * **8:2 8:2** Tamata rera Maria ne Magdalena, tevek ia ntali kota Magdala.

12 Nabat ovi rleka na'a linga'an ralan
rfaturu tamata ovi rarenar roak Ubu Ni
vaivatul ra, na nitdawan nma ma nal-
ewal vaivatul avyai ma wol rna'a ralarira
ra. Nitdawan notu wean inyai, boma
tamata avyai deka rorang Ubu, ovu Ubu
wol nsikat ira tali rira salasilan ra, boma
deka rira vava'at kakiwal.
13 Nabat ovi rleka na'a vatralan i la-
nun kadkedan watan a, rfaturu tamata
ovi rarenar roak Ubu Ni vaivatul ra ma
rtorung ovu ralarira lolin na'ut i rarenar
vaivatul avyai. Na'uk vaivatul avyai wol
rabwa'ar na'a ralarira ra, ba rira inorang
a wol ntahang ma mnanat. Na'ut i rtuan
angangal, na rafla talik rira inorang a.
14 Nabat ovi rleka na'a kadkadir ralan
ra rfaturu tamata ovi rarenar roak Ubu
Ni vaivatul ra, na'uk rfikir lalawatan afa
liak, ma ralarira kako'u na'a rira vava'at
ra. Ira inar vali ma rtafal ila'a rira
metan ra, ovu rotu inar lolin watan na'a
lanit ivavan ini. Afa avyai rotu ma wol
rorang Ubu Ni vaivatul ra, ma wol enarira
akataka na'a rira vava'at ra.
15 Nabat ovi rleka na'a lanun tinemun,
rfaturu tamata ovi rarenar Ubu Ni vai-
vatul ra ma rala na'a ralarira ra, ovu
ralarira ila'a ra lolin urun ovu rmalola.
Ba velik ne rtuan angangal, na'uk rtahang
nal ralarira watan, ma rira vava'at ra
kena ovu Ni vaivatul ra."

Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vai-vatul ra tali tamata liak ra
Markus 4:21-25

16 Yesus ntafal ma nfalak ne, "Wol
tamata isa ntutun damar ma nulang teri
ovu ngusi, te nfadoku na'a ko'i vavan a.
Na'uk nfadoku na'a damar wan i karatat
a, boma nyeba munuk tamata ovi rma
rahan ralan yai.
17 Wean inyai bi, afa fanfonak ra veka
lyawan, ovu afa ovi tamata ra wol rka'a
veka rvotuk ma lyawan verin tamata ra.
18 Eka mingnanang ma lolin afa ovi
mryenar roak tali Ya'a, tevek tamata iki
watan inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul
ra, na Ubu veka ntafal ni kaka'a. Na'uk
tamata iki watan wol inan ma nfan-aran
Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka nala
munuk kaka'a yai tali ia, velik ne nfikir
ne, nka'a kadkedan roak."

Yesus renan ovu warin ra
Matius 12:46-50; Markus 3:31-35

19 Yesus renan ovu warin ra rma ma
rtuan Ia, na'uk wol rfaser-nala, tevek
tamata rivun rdir-lilit Ia.
20 Ba tamata isa nfalak verin Yesus ne,
"Baba, renam a ovu warim ra rdiri watan
murin eri ovu inar ma rtuan Oa."
21 Na'uk Yesus nfalak ne, "Tamata ovi
rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu rot-orang,
na tamata avyai renang ovu waring verin
ira."

Yesus notu ma nait dawan ntalik
Matius 8:23-27; Markus 4:35-41

22 Amar isa, na Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rarata kumal isa. Yesus nfalak
verin ira ne, "Mya ma tati danau Galilea
ni lihir a." Ba irmunuk robal ma rti lahir
danau yai ni lihir a.
23 Na'ut i robal a, na Yesus ntuba. Brian
munuk, na nait fufakmetan nkena ira
na'a danau yai ralan a, ba saksakan ra
dawan ma wear a ndata lahir rira kumal
ralan a. Ira sarseri mane rakduvul roak,
ma wol rka'a ne, veka rmata te rva'at.
24 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rkadu Ia ma rfalak ne, "Tuan Guru! Ita
mane takduvul roak!" Yesus nbatar ma
nfareta nait ovu saksakan ra, ba nait ovu
saksakan ra rtalik lahir ma danau yai
ngarlina ewal.
25 Nata Yesus nfalak verin ira ne,
"Afakinimi wol myorang Ya'a?" Ba ira
rbobar urun i lahir ovu rtalkaka ma
rsifalak afa verin ira ne, "Ini tamata iki
mnga'un ma nfareta nait ovu saksakan ra
ma rorang Ia?"

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata Gerasa isa
Matius 8:28-34; Markus 5:1-20

26 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
robal ewal ma rti raran wan i tamata
Gerasa rleal na'a danau Galilea ni lihir a.†
27 Ti ma Yesus nsuta tali kumal a, na
brana isa ntali ahu i sarseri wan yai nma
ma ntuan Ia. Brana yai nait sian ra rlabir
ia ovu mnanat roak wol nung a neluk
ia, ovu vali ia wol nana'a rahan, na'uk

† **8:26 8:26** Tafsiran boku rfalak ne, Gerasa ini tamata Gadara rira lanun a. Gerasa ya'i raroa tali danau Galilea, ka'a bi kilometer vutlima rahin inean, nahu tranan ovu timur.

nana'a watan van ovi rfadoku tamata matmatan ra rna'a.
28 Ba na'ut i nsi'ik Yesus, na nafwak ma vain a dawan, beti nsangatur lahir na'a Yesus wahan ralan a ma nafwak ne, "Yesus, mwa ini ma motu afaka verin ya'a? Oa ini Ubu i Ni dawan lia munuk afakataka Yanan Oa. Era lablobang verin Oa ma deka motu sian ya'a."
29 Ia nfalak wean inyai, tevek Yesus nfareta roak ma nait sian avyai rti talik ia. Brana ini nait sian avyai ba'i rlabir ia, ba velik ne rkeak liman ovu ean a ovu kakeak tma'an, ovu vali rwanar ia, na'uk nkametal nala munuk kakeak tma'an avyai, beti nait sian avyai rovun ia nti wan ovi wol tamata rna'a.
30 Ba Yesus norat brana yai ne, "Oa naram iki?" Ba nfalak ne, "Ya'a narang Legion."‡ Ia nfalak wean inyai, tevek nait sian rivun roak rlabir ia.
31 Nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ma deka nala'ing vatuk ira rti tivat matmatan i bilaman urun a.
32 Na'a wan yai, na vavu dur dawan isa rafnuak na'a ma rdava rira fana'an ra na'a vuar ni dadudur a. Ba nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ma ti rna'a vavu avyai. Yesus ntorung afa i rera yai.§
33 Ba nait sian avyai rti talik brana yai ma ti rna'a vavu dur yai. Nata vavu avyai rafla ma rti rtobur tali bili'in nelan a, ma rsuta danau ralan ma rakduvul ma rmata munuk.
34 Ti ma tamata ovi rfawatak vavu avyai rsi'ik afa yai, na rafla lahir rti ma rfamalik ivar yai na'a kota ovu na'a ahu ovi rfaseri wan yai.
35 Ba tamata ra rma ma rsi'ik afa ovi Yesus notu roak a. Ira rma ma rtuan Yesus, na rarea lahir brana i Yesus naling vatuk roak nait sian ra tali ia. Brana yai ndok-ebang Yesus ean a. Ia nung a neluk roak ia, ovu ni fikiran a lolin ewal roak, ba tamata avyai rbobar urun i lahir.
36 Tamata ovi rsi'ik lahir afa i Yesus notu roak yai rfamalik verin tamata ovi beti rma wan yai, na'a brana i Yesus naling vatuk roak nait sian ra tali ia.
37 Ba tamata ovi rna'a Gerasa munuk lahir rera lablobang verin Yesus ma nti talik ira, tevek rbobar urun. Ba Yesus nrata kumal a ma robal ewal.*
38 Brana i nait sian ra rti talik roak ia yai nera urun verin Yesus, boma ia novu vali. Na'uk Yesus nsinir ma newal ia ma nfalak ne,
39 "Mewal oa muti mu rahan ma fwamalik munuk afa ovi Ubu notu roak verin oa." Ba brana yai nti ma nban-lilit kota a ma nfamalik afa ovi Yesus notu roak verin ia.†

Yesus nfava'at Yairus yanan a, ovu notu ma lolin ewal vata isa tali ni suhut a
Matius 9:18-26; Markus 5:21-43

40 Na'ut i Yesus newal Ia ma nti danau Galilea ni lihir varat a, na tamata rivun rsa'a Ia, tevek rnaban watan Ia.
41 Na'a wan yai, na tamata isa naran Yairus, ia nban-ulu na'a tamata Yahudi rira rahan falurut a. Ia nma ma nsangatur ma nsoak wahan a na'a Yesus wahan ralan a, ma nera urun verin Yesus ma nti ni rahan.
42 Yairus nera wean inyai, tevek yanan vata nawar ia, sarseri mane nmata. Yanan vata yai ikisa lalo'i, ovu ni varat vutu rahin irua. Na'ut i Yesus nbana nti Yairus ni rahan a, na tamata rivun rna'a inyai, ba rsidekin ira ma rdekin nala vali Yesus.
43 Tali tamata rivun avyai, na vata isa laran nvoat ma dawan da'in, ti naran varat vutu rahin irua roak, na'uk wol tamata isa vali bis notu ma lolin ewal ia.‡
44 Vata yai nahu Yesus murin a ma ti nfaseri Ia ma nkena Ni ravit blawat ni wahan a, ba na'ut inyai vali, na laran i nvoat a ntalik lahir.
45 Ba Yesus nfalak ne, "Iki nkena Ya'a?" Wol tamata isa vali ntali ira ntorung ne, nkena Ia. Ba Petrus nfalak ne,

‡ **8:30 8:30** Vaivatul *Legion* ntali vai Latin, ihin a ne, na'a Roma rira suldadu, na sidovung ila'a ra rira suldadu rivun inean lokat ira. § **8:32 8:32** Yahudi rira agama nfalak teri ma deka ra'an te rkena vavu, ba snain tamata ovi rna'a ahu yai munuk wol Yahudi ira. * **8:37 8:37** Lukas nala vaivatul ***munuk lahir*** al nta'i ne, tamata rivun rera ma Yesus nti talik ira. Velik aba, wol munuk lahir. † **8:39 8:39** Yesus nangrihi munuk verin tamata yai, beti robal ewal. ‡ **8:43 8:43** Tafsiran boku rfalak ne, vata i laran nvoat yai, nala ni kubang munuk roak verin dokter ra ma rlobang ia, na'uk wol rlobang nala.

"Tuan Guru, tamata rivun rdir-lilit Oa, ma
rdekin kena Oa."
46 Na'uk Yesus nfalak ne, "Tamata isa
nkena Ya'a, tevek ufarnuang ne, Ning
ngrebat nlobang tamata isa."
47 Vata yai nsi'ik ne, Yesus nka'a roak
afa i notu a, ba nbobar ma raruru lalean
ia, ma nsangatur ma nsoak wahan na'a
Yesus wahan ralan a. Ia nfamalik verin
tamata rivun avyai, ma al nfalyawang ne,
afakinimi nkena Yesus, ovu na'ut inyai,
na lolin lahir ia.
48 Yesus nfalak verin vata yai ne, "Titi,
oa morang Ya'a, ba lolin roak oa. Mewal
oa, ovu fara Ubu nala Ni malinan verin
oa."
49 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yairus
i nban-ulu na'a Yahudi rira rahan falurut
yai, ni tamata isa ntali ni rahan nma. Ia
nfalak verin Yairus ne, "Itrana, yanam
vata nmata roak, ba deka fwafrea Tuan
Guru."
50 Na'uk Yesus nrenar vaivatul yai, ba
nfalak verin Yairus ne, "Baba, deka bwo-
bar. Morang watan Ya'a, na yanam a veka
nva'at ewal."
51 Ti ma raran Yairus ni rahan, na Yesus
wol ntorung ma tamata liak rorang Ia rti
ralan, na'uk ntorung watan ma Petrus,
Yakobus, Yohanes ovu kasiko'u yai renan
a yaman a rovu Ia.
52 Tamata ra munuk ralarira lalau ma
rvakar ma vairira dawan. Na'uk Yesus
nfalak ne, "Deka byakar, tevek ia wol
nmata, na'uk ntub-lufa watan."§
53 Tamata avyai rmalit waweang Ia,
tevek ira rka'a ne, kasiko'u yai nmata
roak.
54 Na'uk Yesus ntaha kasiko'u yai liman
a ma nfalak ne, "Titi, bwatar kikyai!"
55 Ba kasiko'u yai nva'at ewal* ma
nbatar ma ndiri lahir. Nata Yesus nsinir
ira ma rala afamtahan verin ia ma na'an.
56 Kasiko'u yai renan yaman a rtalkaka
lahir, na'uk Yesus nfalak teri ma deka
rfaivar verin iki watan na'a afa i notu a.

9

Yesus nsinir Ni tamata vutu rahin irua ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Ia

Matius 10:5-15; Markus 6:7-13

1 Yesus nasdovu Ni tamata vutu rahin
irua ovi rorang Ia, ma nala Ni fareta ovu
Ni ngrebat a verin ira, boma raling vatuk
nait sian ra tali tamata ra ovu rotu ma
lolin tamata ra tali rira suhut ra.
2 Ia nsinir ira ma rti rotu ma lolin
tamata ra tali rira suhut ra, ovu rfamalik
na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata
ra wean lahir Raja.
3 Yesus nfalak verin ira ne, "Deka
mtyaha afakataka na'a bira banbanan a.
Deka mtyaha takil, sadawan, kesi, kubang
ovu kadaravit. Myoru watan kadaravit
ovi rna'a tenabira ra.
4 Wean i tamata ra rtorung ma mnya'a
teri rira rahan, na mnya'a inyai, ti naran
i mane miti talik rira ahu a.
5 Wean i tamata ra na'a ahu isa wol
rtorung ma mnya'a inyai, na byan-talik
ahu yai, ovu misnabar vatuk kyavu tali
eabira ra, boma neluk faneak ne, Ubu
veka nukun ira."
6 Ba Yesus Ni tamata ra rban-soru ahu
ra ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin, ovu
rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra
na'a wan inba watan.

Herodes wol nka'a ma nanovak ne, Yesus yai iki

Matius 14:1-12; Markus 6:14-29

7 Ti ma raja Herodes i ntaha fareta na'a
propinsi Galilea nrenar afa ovi Yesus notu
ra, na wol nka'a ma nroal te nra, tevek
tamata boku rfalak ne, Yohanes i nbaptis
tamata ra nva'at ewal roak.
8 Tamata boku rfalak ne, Elia nvotuk
ewal roak, ovu tamata boku vali rfalak ne,
nabi isa tali nabi lan ra nva'at ewal roak.
9 Herodes nfalak ne, "Ya'a usinir roak
ma tamata ra rvangal Yohanes ulun a,
na'uk Ia ini tamata iki mnga'un Ia ma
notu mujizat wean inyai?" Ba nkiwal
mane ntuan Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Markus 6:30-44; Yohanes 6:1-14

10 Ti ma Yesus Ni tamata vutu rahin
irua ovi nsinir ma rfamalik Ni Ivar Lolin
rewal ira, na rfamalik munuk afa ovi rotu
ra verin Yesus. Ira rfamalik munuk afa

§ **8:52 8:52** Yesus nka'a ne, kasiko'u vata yai nmata. Ia nfalak ne, kasiko'u yai ntub-lufa watan, tevek nka'a ne, mane nfava'at lahir ia tali matmatan. * **8:55 8:55** Teks vai Yunani nfalak ne, ***Kasiko'u yai ni roh newal ia.***

avyai, beti Yesus novun ira ma rti wan isa
i nfaseri kota Betsaida ma aksa ira rna'a
inyai.
11 Na'uk ti ma tamata rivun rka'a ne,
Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti wan
yai, na rorang lahir Ia. Ba Yesus ntorung
ma rna'a inyai ma nfamalik i wean inba
ma Ubu nfareta wean lahir Raja verin ira,
ovu notu ma lolin tamata ovi rdava mane
lolin ira tali rira suhut ra.
12 Ti ma lera nakduvul ma laflofan roak,
na Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai
rma ma rfalak verin Ia ne, "Msinir ma
tamata rivun ini rti ahu ovi rfaseri wan
ini ma rdava rira fana'an, ovu rahan
siwelat ma rna'a, tevek ita tna'a wan i
tamata ra wol rna'a."
13 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, "Mia
musti fya'an ira!" Ira rfalak ne, "Ami
mami roti ilima ovu ian irua watan.
Ba wean inyai, na ami musti amati ma
amfaha fana'an verin tamata rivun ovi?"
14 Brana ovi rna'a wan yai ka'a bi
nlabas rivun ilima.
Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, "Msyinir ma tamata rivun
avyai rotu rira sidovung ra, ma lokat
sidovung tamata nlabas vutlima ma lokat
ira rdoku na'a rira sidovung a."*
15 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai
rot-orang afa ovi nfalak ra, ba rsinir ma
tamata rivun avyai rdoku munuk.
16 Nata Yesus nala roti ilima ovu ian
irua yai, beti ntadata nrata lanit ma
nfalak fara weninyai verin Ubu. Ia notu
munuk wean inyai, beti nvisul roti avyai
ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia,
boma rti rsiduk verin tamata rivun avyai.
17 Tamata rivun avyai rafna'an ma
evurira ra rveda munuk roak, beti Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia rasdovuk munuk
roti teran ra na'a ahir vutu rahin irua
rngora.

Petrus ntorung ne, Yesus yai Raja i ntevut ita tali dida salasilan ra
Matius 16:13-16; Markus 8:27-29

18 Amar isa, na Yesus aksa Ia naflurut.
Ni tamata ovi rorang Ia rna'a wan yai vali.
Ba norat ira ne, "Tamata ra rfalak ne, Ya'a
ini iki?"
19 Ira rfalak ne, "Tamata boku rfalak ne,
Oa ini Yohanes i nbaptis tamata ra, boku
rfalak ne Elia, boku vali rfalak ne, nabi
isa tali nabi ovi lan ra nva'at ewal roak."
20 Yesus norat ira ne, "Na'uk mia fyikir
ne, Ya'a ini iki?" Petrus nfalak ne, "Oa ini
Raja i mtevut mami salasilan ra."
21 Ba Yesus nfalak teri lahir ma deka
rfaivar afa yai verin tamata ra.

Yesus nfamalik na'a susa i veka ntuan a, ovu Ni matmatan a
Matius 16:21-28; Markus 8:31—9:1

22 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, "Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi
ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra veka rala'ing Ya'a ma rfedan
Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka
nfava'at ewal Ya'a."
23 Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a
inyai munuk ne, "Tamata iki watan inan
ma norang Ya'a, na lokat amar ia musti
nalak tenan a ovu nvara ni aa walwalur a.
Notu wean inyai, beti bisma norang Ya'a.
24 Tamata iki watan inan ma ntahang
teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a, na
ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk
iki watan nmata tevek norang Ya'a, na ia
veka ni vava'at kakiwal a.
25 Velik ne tamata isa nasdovu munuk
metan ovi rna'a lanit ivavan a, na'uk wol
ni vava'at kakiwal, na ihin aka? Metan
ovi rna'a lanit ivavan ini wol rotu ma
utun akataka.
26 Wean i tamata iki watan nma'it ma
nfalak ne norang Ya'a, ovu wol ntorung
afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, veka wol utorung vali tamata yai,
na'ut i uma ewal a ovu vanang i nfitik
nyadat, ovu Yamang vanan i nfitik nyadat
a, ovu vali Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan ovi rmerat urun.
27 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tali bir tinemun na'a wan ini, na boku
wol rmata obin, na'ut inyai na ira veka
rsi'ik lahir wean inba ma Ubu nfareta
wean lahir Raja."

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a
Matius 17:1-8; Markus 9:2-8

* **9:14 9:14** Na'a wan yai rarekan watan brana ra obin nlabas rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

28 Snain a amar iwalu nelak roak tali
na'ut i Yesus nair afa avyai, na Ia novun
Petrus, Yohanes ovu Yakobus ma rva'al
vuar isa ma raflurut.
29 Na'ut i Yesus naflurut, na felan a
naling roak Ia, ovu afa ovi nung a neluk
ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat.
30-31 Brian munuk, na tamata irua rvo-
tuk ovu vanarira i nyadat a, ma rangrihi
nulu Yesus. Tamata irua yai Musa ovu
Elia. Ira rangrihi ovu Yesus na'a Ni
matmatan i veka nti ma nfakena na'a
Yerusalem.
32 Na'ut inyai, na Petrus ovu ni kida ra
rtuba roak. Brian munuk, na rbatar ma
rsi'ik Yesus ovu vanan i nfitik nyadat a.
Ira rsi'ik vali tamata irua i rdir-ebang Ia.
33 Ti ma tamata irua yai mane rti talik
Yesus, na Petrus nfalak verin Yesus ne,
"Tuan Guru, lolin urun ma tna'a wan
ini. Ni lolin a amfadiri befak itelu ma isa
verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin
Elia." Petrus nfalak wean inyai, na'uk wol
nfan-aran afa ovi nfalak ra.
34 Petrus nangrihi obin, na mutan nma
ma nkum-teri ira, ba rbobar urun.
35 Na'a mutan ralan yai, na rarenar vai
isa nfalak ne, "Ini Yanak i ufili roak Ia.
Mryenar afa ovi nfalak ra!"
36 Ti ma vai yai nlia roak, na rsi'ik
watan i Yesus aksa Ia na'a inyai. Na'ut
inyai, na Yesus Ni tamata itelu yai wol
rfamalik afa yai verin tamata iki watan.

Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u isa

Matius 17:14-18; Markus 9:14-27

37 Ti ma ni ilyan a, na Yesus ovu Ni
tamata itelu ovi rorang Ia yai rsuta tali
vuar yai, na tamata rivun ila'a rma ma
rtuan Yesus.
38 Brana isa tali tamata rivun avyai
nafwak ma nfalak ne, "Tuan Guru, era
lablobang verin Oa ma eka msi'ik yanak
a, tevek yanak ikisa lalo'i watan.
39 Nait sian isa nlabir ia, ba brian
munuk nafwak ma vain a dawan, ovu
tenan a raruru lalean ia ma bera faluvur
ia. Nait sian yai labir mane nana'a
lalawatan ia, ovu not-visal lahir ia.
40 Era roak verin Mu tamata ovi rorang
Oa ma raling vatuk nait sian yai, na'uk
wol rot-nala."
41 Ba Yesus ntabu ira ma nfalak ne,
"Wean inba mia? Wol bira inorang lahir
ovu wol myorang afa ovi kena ra. Amar
ifira vali ma udoku ovu mia ma utahang
nal ralang ovu mia, tamata ovi wol bira
inorang a? Movun yanam a mwa ini!"
42 Ti ma kasiko'u yai nfaseri Yesus, na
nait sian i nleal ia yai nasba vatuk ia nsuta
lanun, ovu notu ma tenan a raruru lalean
ia. Na'uk Yesus nfareta nait sian yai ovu
vain dawan ma nti talik kasiko'u yai, ovu
notu ma kasiko'u yai lolin ewal ia, beti
nala ia verin yaman a.
43 Ba tamata rivun avyai rtalkaka, tevek
rsi'ik lahir Ubu Ni ngrebat a.

Na'ut i tamata rivun avyai rtalkaka
obin, tevek rsi'ik afa ovi Yesus notu ra, na
Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang
Ia ne,
44 "Mryenar ma lolin ovu deka miblu-
fang afa ovi ufalak ini. Tamata ra veka
rala Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, verin
tamata ra."
45 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra, tevek
Ubu notu ma wol rfan-aran vaivatul avyai
ihirira ra. Ira wol rabrahi vali ma rorat
vaivatul avyai ihirira ra.

Tamata ovi fyawarira na'a Ubu wahan ralan a, inyai tamata ovi rka'a ma rlobang tamata ovi wol fyawarira akataka

Matius 18:1-5; Markus 9:33-40

46 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku
ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne,
iki dawan lia munuk tali ira.
47 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak
na'a ralarira ra, ba nala kasiko'u isa ma
ndir-ebang Ia,
48 beti nfalak verin ira ne, "Tamata iki
watan nalang kasiko'u ini tevek narang
a, na ia nalang roak Ya'a. Tamata iki
watan nalang Ya'a, na ia nalang roak Ubu
i nsinir Ya'a, tevek tali bir tinemun, na
tamata i wol fyawan akataka, ia veka
fyawan urun."

Yesus nsurak Ni tamata ra ma deka rfalak teri tamata ra ma raling vatuk nait sian ra

Markus 9:38-40

49 Yohanes nfalak ne, "Tuan Guru, ami
amsi'ik tamata isa nala naram a vali ma

naling vatuk nait sian a, ba amtab-teri ia,
tevek ia wol ntali dida sidovung a."
50 Yesus nfalak verin ia ne, "Deka mtab-
teri tamata yai, tevek tamata iki watan
wean i wol nangal mia, na ia nlobang
roak mia."

Tamata ovi rtali ahu isa na'a Samaria rala'ing Yesus

51 Ti ma Yesus Ni amar sarseri roak
mane nrata lanit ratan, na nfadoku lahir
ma musti nti Yerusalem.
52 Ba nsinir lan tamata ifira ma ula
ira rti. Tamata avyai rti ahu isa na'a
propinsi Samaria, ma rasusan munuk
lahir afakataka verin Yesus.
53 Na'uk tamata ovi rna'a ahu yai
rala'ing Yesus, tevek rka'a roak ne, Ia
mane nti Yerusalem.†
54 Ti ma Yesus Ni tamata irua ovi
nararira Yakobus ovu Yohanes rka'a afa
yai, na rfalak verin Yesus ne, "Duila'a,
mtorung ma amera verin Ubu ma nfasuka
yafu tali lanit ratan ma nfedan munuk
tamata ovi?"
55 Na'uk Yesus nfulak wahan a ma
ntabu irua, tevek rfalak wean inyai,
56 beti rti ahu liak.

Tamata ovi inarira mane rorang Yesus veka rtuan susa
Matius 8:19-22

57 Na'ut i Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia rban-ewal mane rti Yerusalem,
na tamata isa nfalak verin Ia ne, "Baba,
muti inba watan, na orang Oa."
58 Yesus nfalak verin ia ne, "Serigala ra
warira ma rna'a, ovu manut nangan ra
rira renga, na'uk Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
wol wang ma uyari Ya'a."
59 Nata Yesus nfalak verin tamata liak
isa vali ne, "Morang Ya'a!"
Na'uk tamata yai nfalak ne, "Baba, fara
mtorung ma ewal ya'a veki ti ma oving
yamang a."
60 Yesus nfalak verin ia ne, "Tamata ovi
wol rorang Ya'a, ira wearira tamata ovi
rmata roak. Ba ira ka'i roving tamata ovi
rmata roak a, na'uk oa musti muti ma
fwaivar na'a inba watan ne, Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja."
61 Tamata liak isa vali nfalak ne,
"Duila'a, ya'a mane orang Oa, na'uk
mtorung ma ti utuli tamata ovi rna'a ning
rahan a veki."
62 Ba Yesus nfalak ne, "Tamata i
betmane nta ni va'i, na'uk ntamuri
lalawatan, na ni karya wol kena. Wean
inyai vali verin tamata ovi inar ma rkarya
verin Ubu na'a Ni Fareta a."

10

Duila'a nsinir Ni tamata vutfitu ma rfamalik Ni vaivatul ra na'a ahu ovi veka nwelat ra

1 Duila'a Yesus nfalak munuk wean
inyai, beti nsinir Ni tamata vutfitu ovi
rorang vali Ia, ma raruan ira rti lan ahu
ovi veka nwelat ra.
2 Ia nala vaivatul kamkuma ma nfalak
verin ira ne, "Tamata rivun wearira
wanat ovi rwavar ma rivun ila'a roak,
na'uk tamata ifira watan ti ma rafdiar. Ba
wean inyai, na myera verin va'i duan a
ma nala tamata ma ti rafdiar. Wean inyai,
na myera verin Ubu ma ntafal tamata ma
ti rfaivar Ni vaivatul ra verin tamata ovi
wol rarenar obin."
3 Ia nfalak vali verin ira ne, "Miti kikyai!
Usinir ma miti wan ovi tamata sian ra
rna'a. Mia weabira domba yanan ovi
rva'at na'a serigala warira i rna'a.*
4 Deka mtyaha sadawan i ba'i fyadoku
kubang na'a, te sadawan liak ma fyadoku
bira kesi na'a, te tatea liak na'a bira
banbanan a. Wean i mtyuan tamata iki
watan na'a bira banbanan a, na deka
mingrihi ma blawat ovu ira.†
5 Wean i miti rahan isa ralan a, na
fyalak lan verin tamata ovi rna'a inyai ne,
'Fara Ubu naflahar bira rahan teta a ma
malinan watan.'
6 Wean i tamata boku rna'a inyai inar
lalawatan malinan a, na mu salam yai
veka nana'a watan tamata avyai. Na'uk
wean i wahal, na mu salam yai veka nleka
ma lolan watan.

† **9:53 9:53** Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsingarahi ma vair dawan na'a wan i raraning Ubu na'a. Ubu Ni vaivatul ra rfaturu Yerusalem, na'uk tamata Samaria rorang ne, musti raraning Ubu na'a vuar isa naran Gerizim.

* **10:3 10:3** Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat. † **10:4 10:4** Wean i tamata Yahudi rsituli ira na'a linga'an, na ira ba'i rangrihi ma blawat.

7 Mnya'a rahan yai, na myenu ovu mian
watan afamtahan ovi tamata ra rala verin
mia na'a inyai, tevek tamata ovi rkarya
inovan ma rala enarira ra. Deka msyuta
talik rahan ovi mnya'a lan roak a ma ti
mnya'a rahan liak.
8 Wean i miti kota isa ralan a ma tamata
ovi rna'a inyai rala mia ovu lolin, ovu vali
rasusan afamtahan ma mian, na mian
watan afamtahan ovi rasusan roak ma
mian yai.
9 Myotu ma lolin tamata ovi rira suhut
ra na'a inyai, ovu fyalak verin tamata ovi
rna'a kota yai ne, 'Naran roak Ni amar a
ma Ubu nfareta wean lahir Raja.'
10 Na'uk wean i tamata ovi rna'a kota
yai wol rtorung ma mnya'a inyai, na miti
lahir kota yai ni linga'an dawan ra ma
fyalak ne,
11 'Velik ne bira kota ini ni kyavu nlatan
eamami ra obin, na amasnabar vatuk
watan, boma neluk faneak verin mia ne,
Ubu veka nukun mia. Na'uk mingnanang
ma lolin ne, Ni amar a sarseri roak ma
Ubu nma ma nfareta wean lahir Raja.'
12 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini!
Na'a amar i Ubu nma ma nukun munuk
tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin
tamata ovi rna'a kota yai, nlia inukun i
veka nala verin tamata ovi lan a rleal kota
Sodom."‡

Yesus ntabu tamata ra na'a kota ovi nti roak a, tevek rafena ma rorang Ia, velik ne rsi'ik Ni mujizat ovi notu roak
Matius 11:20-24

13 Yesus nfalak ne, "Sian urun i lahir
verin mia tamata ovi mtyali ahu Korazim
ovu ahu Betsaida! Ya'a otu mujizat rivun
roak na'a bira ahu ra, na'uk wol myahil
ma mtyalik tali bira salasilan ra obin.
Lalan a, tamata ra na'a kota Tirus ovu
Sidon rira sian a dawan urun, ovu wol
rsi'ik mujizat i wean mujizat avyai. Na'uk
wean i otu mujizat wean avyai na'ut lalan
a na'a inyai, na ira rahil ma mnanat
roak tali rira salasilan ra, ovu reluk roak
kadaravit ovi rotu tali bibi vulun ra, ovu
vali rdoku fun ma rfadoku kfuan na'a
ulurira ra.
14 Na'uk mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini! Na'a amar i Ubu veka nma
ma nukun tamata ra, na Ni inukun i veka
nala verin mia aleman lia tali inukun i
veka nala verin tamata ovi rna'a kota
Tirus ovu kota Sidon.
15 Tamata ovi mnya'a ahu Kapernaum!
Mnyarin ne, Ubu veka nfasaka mia ma
mirata lanit ratan? Wahal lahir! Ubu
veka naling vatuk mia ma ti mnya'a
yafwan kakiwal!"
16 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, "Tamata ovi rarenar afa ovi
fyalak ra, na rarenar roak Ya'a. Tamata
ovi wol rarenar afa ovi fyalak ra, na
wol rarenar vali Ya'a. Tamata iki watan
wol norang afa ovi ufalak ra, na ia wol
ntorung vali Ubu i nsinir Ya'a ma uma
lanit ivavan ini."

Yesus Ni tamata vutfitu yai rewal ira

17 Ti ma Yesus Ni tamata vutfitu ovi
nsinir ira yai rewal ira, na ralarira lolin
urun i lahir. Ba rfalak verin Ia ne,
"Duila'a, nait sian ra vali rot-orang afa
ovi amfalak ra ma rti lahir, na'ut i amala
naram a ma amaling vatuk ira!"
18 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a
usi'ik roak na'ut i Ubu nvatuk nitdawan
ma nleka tali lanit ratan a nsuta ma
snga'ut urun i lahir wean fitik a nyelar.
19 Ya'a ala roak ngrebat verin mia ma
wean i mtya aru te katkatan, na wol
akataka. Ya'a ala vali ngrebat verin mia
roak ma utubira nitdawan ni ngrebat a,
ba wol afakataka veka rotu sian mia.
20 Na'uk velik ne wean inyai, na deka
myotu ralabira lolin urun, tevek nait sian
avyai rorang roak afa ovi fyalak ra. Na'uk
ralabira lolin urun, tevek Duila'a ntulis
roak narabira ra na'a lanit ratan."

Yesus ralan a lolin urun
Matius 11:25-27; 13:16-17

21 Na'ut inyai vali, na Ubu Ni Roh notu
ma Yesus ralan a lolin urun. Yesus nfalak
ne, "Duila'a, Yamang Oa! Oa fwareta lanit
ratan ovu lanit ivavan ini. Ufalak fara
weninyai verin Oa, tevek wol fwalyawang
munuk afa avyai verin tamata ovi rira
kaka'a dawan a, ovu tamata ovi rbitar ra.
Na'uk Oa fwalyawang verin tamata ovi

‡ **10:12 10:12** Kejadian 19 nfamalik tamata ovi rleal kota Sodom rira afa sian ovi rotu ra. Ubu veka nukun ira, na'uk veka nukun tamata ovi rna'a kota ini ma nlia tali tamata Sodom.

wearira kasiko'u ra. Bapa, afa avyai rotu
ma ralam lolin urun."
22 Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a
inyai ne, "Yamang a nala roak ngrebat
ovu Ni kaka'a dawan a verin Ya'a. Tamata
ovi rna'a lanit ivavan a wol rka'a Ya'a.
Yamang a'uk sa'i nka'a Ya'a. Tamata ovi
rna'a lanit ivavan a vali wol rka'a Yamang
a. Ya'a a'uk sa'i uka'a, ovu vali tamata ovi
ralang a nfalak ma ufalyawang Yamang a
verin ira."
23 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti
nti nelan kedan ma nangrihi ovu Ni
tamata ovi rorang Ia yai, ma nfalak ne,
"Mia utubira, tevek msyi'ik roak Ning afa
ovi otu ra.
24 Ufalak ne utubira, tevek nabi ovu raja
rivun tali lalan roak inarira ma rsi'ik afa
ovi fiang ini msyi'ik a, na'uk wol rarea.
Ira inar vali ma rarenar afa ovi fiang ini
mryenar roak a, na'uk wol rarenar nala
vali."

Vaivatul kamkuma isa nfamalik tamata Samaria i nfaturu ni silobang verin tamata liak isa

25 Amar isa, na tamata isa tali Yahudi
rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
nlabir teman Yesus ne, "Tuan Guru, ya'a
musti otu afaka, boma ning vava'at kaki-
wal?"
26 Yesus nfalak ne, "Musa ntulis aka
na'a ni inukun ra, ovu fwikir aka na'a afa
ovi bwas ra?"
27 Tamata yai nfalak ne, "Oa musti
mlobang Duila'a, mu Ubu i mraning Ia a,
ovu ralam urun. Mala munuk mu vava'at
a, mu ngrebat ovu vali mu kaka'a ra ma
al mlobang Ia. Oa musti mlobang vali
tamata liak ra, wean watan i mlobang
tenam a."
28 Ba Yesus nfalak ne, "Mu afa ovi
fwalak yai kena urun, ba motu watan
wean i fwalak roak yai, na oa veka mu
vali vava'at kakiwal."
29 Na'uk dawan Yahudi yai notu felan
a wean tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi
lolin ra, ba norat ewal Yesus ne, "Tamata
ovi musti ulobang avyai, aba ira?"
30 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma
isa ewal ma nfalak wean ini, "Brana isa
ntali Yerusalem a nsuta mane nti kota
Yerikho. Na'a ni banbanan obin, na ntuan
tamata ovi ba'i rbori tamata liak rira
metan ra. Tamata avyai rala munuk lahir
ni kadaravit ovu afa ovi ntaha ra, beti
rvaval ma brana yai kata kedan watan,
na nmata. Rotu munuk wean inyai, beti
rban-talik brana yai ma aksa ia watan
na'a linga'an nelan.
31 Na'ut inyai vali, na Yahudi rira mela
falurut isa nahu vali linga'an yai. Na'uk
ti ma nsi'ik tamata yai, na ia nban-etal
watan linga'an yai ma ti nahu ni lihir a.
32 Tamata Lewi isa vali nahu linga'an
yai. Ia nrea tamata yai, na'uk nban-etal
vali linga'an yai ma nban-talik ia.§
33 Nata tamata Samaria isa nahu vali
linga'an yai. Ti ma nrea tamata yai, na
nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu ni
silobang verin ia.*
34 Ba nti nebang tamata yai ma nala ni
anggur ovu ngul al nfamerat ni mngala
ra, ovu nkum-teri ni mngala ra ovu mal-
oli, beti nfasaka ia na'a ni keledai a ma
novun ia nti rahan siwelat isa. Na'a inyai,
na ia nasusan munuk lahir afakataka
verin tamata yai.
35 Ni ilyan ana, ia nala kubang dinar
irua verin tamata i ni rahan siwelat yai,
beti nfalak verin ia ne, 'Msi'ik ma lolin
tamata yai ni mngala ra. Wean i kubang
ini wol naran, na mala mu kubang a veki
ma ewal ya'a ki ukati.' "†
36 Yesus nfamalik munuk vaivatul
kamkuma yai, beti norat dawan Yahudi
yai ne, "Tali tamata itelu yai, na iki
nfaturu ni silobang a ma al nlobang
tamata i rvaval ia yai?"
37 Dawan Yahudi yai nfalak verin Yesus
ne, "Tamata i nfaturu roak ni silobang
verin tamata i rvaval ia yai." Ba Yesus
nfalak verin ia ne, "Muti ma motu vali
wean inyai!"

§ **10:32 10:32** Lalan ana, Yakub yanan isa naran Lewi. Ubu nala karya verin ia ovu ubun nusin ra ma rkarya verin Ia na'a Ni befak dawan i Yahudi ra ba'i raraning Ia na'a (msi'ik Bilangan 3:1-13), ovu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem. Na'a Perjanjian Ngorva'an, na tamata Lewi rlobang mela falurut ra, na'uk ira wol mela falurut ira. * **10:33 10:33** Tamata Yahudi wol inar lahir tamata Samaria ra, ovu Samaria ra wol inar lahir vali Yahudi ra, ba wol bis lahir ma rsilobang ira. † **10:35 10:35** *Dinar* isa na'ut inyai veran tamata isa ni kadi na'a amar isa.

Yesus nati nalola Maria ovu Marta

38 Yesus nfamalik munuk afa avyai, beti
irmunuk Ni tamata ovi rorang Ia rban-
ewal vali ma rti raran ahu isa. Na'a inyai,
na vata isa i naran Marta nasweang Ia ma
nana'a ni rahan.
39 Marta warin isa naran Maria. Ia
ndok-ebang Duila'a Yesus ean a ma al
nrenar afa ovi nfalak ra.
40 Na'uk Marta wol ndok-nala wan isa al
nasusan fana'an-fanenu verin ira munuk.
Ia ti nfaseri Yesus ma nfalak ne, "Duila'a,
Oa wean i wol mkamlabir ya'a, ma aksa
ya'a ukarya watan. Msinir ia ma nlobang
ya'a!"
41 Duila'a nfalak ne, "Marta, oa ralam
a kako'u da'in ovu ka'i motu susa watan
tenam a ovu afa avyai.
42 Velik aba, oa pwerlu afa isa watan.
Maria nfili roak afa i lolin a, ma afa yai
tamata ra wol bisma rala tali ia."

11

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ma raflurut

Matius 6:9-13; 7:7-11

1 Amar isa, na Yesus naflurut na'a wan
isa. Ti ma naflurut munuk, na tamata isa
tali Ni tamata ovi rorang Ia nfalak verin
Ia ne, "Duila'a, mair ami ma amaflurut,
wean watan i Yohanes nair roak ni tamata
ovi rorang ia ma raflurut."
2 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i
miflurut, na fyalak wean ini,
Yamamami, amalang Oa, tevek naram a
nmerat urun. Mwa ovu Mu Fareta
a ma fwareta ami.
3 Amera ma mala afamtahan verin ami
ma naran ma ama'an amar ini.
4 Fara ma'i vatuk mami salasilan ra, wean
ami amabun roak tamata ovi rotu
salasilan verin ami.
Deka mtorung ma tamata ra te nitdawan
a rlabir teman ami."
5 Yesus nfalak ewal verin ira ne, "Wean
i tamata isa ntali mia nti ni kida ni rahan
a nafafruan tenan, ma nfalak verin ia ne,
'Kida, er-teri mu roti itelu veki,
6 tevek ning kida isa na'a ni banbanan
a, beti nwelat ning rahan, ovu ya'a wol
ning afakataka ma ala ma na'an!'
7 Wean i ni kida nfalak tali rahan ralan
ne, 'Deka mlabir ya'a. Ukusi roak falfolat
a, ovu vali ovun yanak ra amtuba roak.
Ya'a wol ukamlabir ma ubatar, ovu ya'a
wol bisma ala afa verin oa.'
8 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini!
Velik ne irua rotu kida roak, na'uk afa yai
wol notu ma ni kida yai veka nbatar ma
nala afa verin ia. Na'uk tamata yai nera
ma wol ntalik lahir, tevek wol nma'it, ba
ni kida yai veka nbatar ma nala afa ovi
nera ra.
9 Wean inyai bi ufalak verin mia ne,
myera verin Ubu na'a afa ovi ralabira
ra rfalak ra, na Ia veka nala verin mia.
Mdyava urun ia, na veka mtyuan. Mye-
van falfolat a, na falfolat a veka natvadil
verin mia.
10 Tamata ovi rera verin Ubu, ira veka
rala afa ovi rera yai tali Ia. Tamata ovi
rdava afa ovi ralarira ra rfalak ra, ira
veka rtuan vali. Tamata ovi revan falfolat
a, falfolat a veka natvadil vali verin ira.
11-12 Tali bir tinemun, na wean i yan-
abira nera ian tali mia, na veka myala
nifa verin ia? Te wean i yanabira nera
matatelur, na veka myala afwatan i naran
katkatan a verin ia?
13 Velik ne bira salasilan rivun, na'uk
mkya'a ma myala afa ovi lolin ra verin
yanabira ra. Ba Yamabira i na'a lanit
ratan veka notu ma nlia tali inyai! Ia veka
nala Ni Roh verin tamata ovi rera tali Ia."

Tamata ra rfalak ne Yesus nala Ni ngrebat tali nitdawan

Matius 12:22-30; Markus 3:20-27

14 Amar isa, na Yesus naling vatuk nait
sian tali tamata isa i nmanu a. Ti ma
nait sian yai nti talik tamata yai, na ia
nangrihi nala lahir. Ba tamata rivun ovi
rna'a inyai rtalkaka munuk.
15 Na'uk tamata boku rfalak ne, "Ia
naling vatuk nait sian yai, tevek Beelzebul
i notu dawan verin nait sian ra, nala
ngrebat verin Ia."
16 Tamata boku vali mane rlabir teman
Yesus, ba rera ma notu mujizat, boma
rka'a ne, Ni ngrebat yai ntali Ubu te
wahal.
17 Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra,
ba nfalak verin ira ne, "Wean i rsiduk
nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung
ra rotu rihi, na nuhu dawan yai veka
nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata

ra rsingarahi na'a rahan teta isa, na rira
rahan teta veka nama'ar vali.
18 Nitdawan ni fareta a wean vali inyai.
Wean i nitdawan nsingarahi-sikual ovu ni
nait sian ra, na ni fareta veka nama'ar.
Ufalak wean ini, tevek mia fyalak ne, Ya'a
aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat tali
Beelzebul.*
19 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait
sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul, na
tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat
tali iki ma raling vatuk nait sian avyai?
Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu
lahir ne, sala mia.
20 Na'uk wean i aling vatuk nait sian ra
ovu Ubu Ni ngrebat a, na inyai nfaturu
lahir ne, Ubu Raja Ia, ma nma roak ma
nfareta tamata ovi rorang Ia.
21 Wean i tamata ngrebat isa ni mneran
ra rngora lahir ma nwanar ni rahan a, na
tamata ra wol rabrahi ma rala ni metan
ra.†
22 Na'uk wean i tamata isa nangrebat
lia ia nma ma notu rihi ma nfaleka ia,
na tamata i nangrebat lia ia yai veka nala
munuk ni mneran ovi nanovak ne, bisma
nala ma al nfaleka tamata ovi rangal ia
a. Notu munuk wean inyai, beti nsiduk
tamata yai ni metan ra.
23 Tamata iki watan wol norang Ya'a, na
ia nangal roak Ya'a. Tamata iki watan wol
nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal karya."

Nait sian ra rewal ira ti ma rna'a tamata ovi wol rorang Ubu

Matius 12:43-45

24 "Wean i nait sian nti talik roak
tamata isa, na nait sian yai veka nlilin
watan nti wan ovi wol wear na'a ma
ndava wan ma nyari ia, na'uk wol ndav-
nala wan. Ba wean inyai, na ia veka
nfalak ne, 'Ya'a veka ewal ya'a ma ti una'a
ewal rahan i uti talik roak ia yai!'
25 Ba nait sian newal ia nti rahan
yai ma nsi'ik, na rahan yai rbitin roak
ma nmerat, ovu rasusan ma afakataka
munuk rna'a warira ra.‡
26 Nata nti murin, ma nasweang nait
sian ifitu ewal ma irmunuk rti ma rna'a
tamata yai. Nait sian avyai rira sian a nlia
nait sian lan a. Ba, ti nata tamata yai ni
vava'at a sian lia lan a."

Ubu naflahar tamata ovi rot-orang Ni vaivatul ra

27 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na vata
isa tali tamata rivun avyai nafwak ma
vain a dawan urun, ma nfalak verin Ia
ne, "Lolin urun verin vata i nlewan Oa,
ovu nsusu Oa."
28 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Lolin
lia munuk verin tamata ovi rarenar Ubu
Ni vaivatul ra ovu rot-orang!"

Tamata rivun rera verin Yesus ma notu mujizat i neluk faneak verin ira

Matius 12:38-42

29 Na'ut i tamata ra rtafal ma rivun ira
ma rsi'ik Yesus, na Ia nfalak verin ira ne,
"Tamata ovi rva'at na'a tuvu ini raktufan
urun. Ira rera ma otu faneak i tamata
ra wol rala nala, na'uk otu watan faneak
i wean lan a Ubu notu roak verin nabi
Yunus.§
30 Wean watan Yunus neluk faneak
verin tamata Niniwe ra, na Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, veka wean vali inyai, ma
eluk faneak verin tamata ovi rva'at na'a
tuvu ini.
31 Na'ut amar i Ubu veka nma ma
nukun lanit ivavan a, na ratu i ntali nuhu
dawan isa i raroa ila'a na'a tranan a, veka
nfaturu lahir tamata ovi rva'at na'a tuvu
ini rira sala ra. Ratu ini nma ma nrenar
Raja Salomo i ni kaka'a dawan tali Ubu.
Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni dawan a
nlia Salomo!*
32 Na'ut amar i Ubu veka nma ma
nukun lanit ivavan ini, na tamata Niniwe
veka rdiri vali ovu tamata ovi rva'at na'a
tuvu ini ma rta'i nuang ira, tevek tamata
Niniwe avyai rahil ma rtalik roak tali rira
salasilan ra na'ut i Yunus nangrihi verin

* **11:18 11:18** Beelzebul ihin a ne, nitdawan, te nitu i nfareta nait sian ra munuk. † **11:21 11:21** Nait sian wean tamata ngrebat, na'uk Yesus wean tamata isa i nangrebat lia ia. ‡ **11:25 11:25** Tamata i nait sian nti talik roak ia, ralan nmerat roak, tevek nait sian wol nana'a roak ia, wean lahir rahan i rbitin roak ma nmerat. § **11:29 11:29** Tamata avyai rera ma Yesus notu mujizat i nfaturu ne, Ia ntali Ubu. Msi'ik vali Matius 12:39. * **11:31 11:31** Ratu yai vata mela ia, ma nfareta ni nuhu dawan a naran Syeba, raroa ila'a tali Israel na'a tranan. Surat Ralan nfamalik ia na'a I Raja-Raja 10:1-13. Na'a ayat ini vali, ***Ia i nana'a fiang ini*** nfaturu Yesus, na'uk rafena ma rarenar ia, ba rafena vali ma rahil tali rira salasilan ra.!

ira. Na'uk Ia i nana'a fiang ini Ni dawan
a nlia Yunus!”

Ubu Ni vaivatul ra wean lahir lyawan
Matius 5:15; 6:22-23

33 “Wol tamata isa ntutun damar ma
nfonak te nulang teri ia ovu suran. Na'uk
ia nfadoku na'a damar wan, boma tamata
ovi rti rahan ralan a bisma rsi'ik munuk
yeban a.
34 Matabira ra reluk damar verin ten-
abira ra. Wean i matabira ra lolin, na
lyawan a nsoru lahir tenabira ra. Na'uk
wean i matabira ra lavlova, na dedan a
veka nsoru lahir tenabira ra.
35 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira
ma lolin. Deka mane lyawan i nana'a
tenabira avyai ti ma nana'a dedan ralan.
36 Wean i tenabira munuk lahir lyawan,
ovu wol isa vali dedan, na inyai nfaturu
ne, tenabira ra munuk lahir lyawan,
wean damar yeban a nyeba tenabira ra.”

Yesus nfasala tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

37 Ti ma Yesus nsiair munuk roak,
na tamata Farisi isa nasweang Ia ma
nafna'an na'a ni rahan a. Ba nti rahan
yai ralan a ma nafna'an.
38 Tamata Farisi yai nabrian lahir, tevek
Yesus wol nraming liman a obin, na
nafna'an roak.†
39 Na'uk Duila'a nfalak verin ia ne, “Mia
tamata Farisi ra ba'i mryaming watan
bira kobi ovu bira binan muririra ra
ma rmerat, na'uk ralarira ra ngra-ngrodi.
Mia ralabira ra wean tamata ovi raktufan
ra ovu tamata ovi inar ma rtafal ila'a rira
metan ra.
40 Tamata boda averi! Mia mkya'a roak
ne, Ubu ka'i notu afa ovi rna'a murin a,
ovu vali afa ovi rna'a ralan a.
41 Na'uk myala ovu ralabira urun afa
ovi rna'a mia verin tamata kasian ra. My-
otu wean inyai, na ralabira ovu tenabira
veka rmerat urun na'a Ubu wahan ralan
a.
42 Mia tamata Farisi ra myala bira
persen vutu a tali bira va'i bumbu ra
verin Ubu. Bumbu avyai wean selasih
ovu inggu, ovu vali sayur liak ra. Velik ne
myotu wean inyai, na'uk veka sian urun
i lahir verin mia, tevek wol myotu afa ovi
rmalola ra verin tamata liak ra, ovu wol
mlyobang Ubu. Ba mia musti myot-orang
inukun ovi ula lalean avyai, ovu vali deka
miblufang ma myotu vali afa liak ovi Ubu
nfareta roak.
43 Veka sian urun i lahir verin mia
tamata Farisi ra, tevek inabira ma
mdyoku wan ovi tamata ra ba'i ralang
mia, na'a rahan falurut, ovu inabira ma
tamata ra ralang mia ma rala salam verin
mia na'a wan i rfedi-rfaha afa na'a.
44 Mia tamata Farisi ra veka sian urun i
lahir verin mia! Mia weabira lahir kubur
a, na'uk wol rfaneak ne, inyai kubur. Ba
tamata ovi rbana na'a ratan a, wol rka'a
ne, matmatan ra rna'a ralan. Mia myotu
ma felabira ra wean tamata lolin mia,
na'uk ralabira ra sian urun.”
45 Tamata isa tali Yahudi rira tamata ovi
ba'i rair Musa ni inukun ra nfalak verin
Yesus ne, “Tuan Guru, tali afa ovi fwalak
yai, na Oa fwalak sian vali ami!”
46 Yesus nfalak ne, “Tamata ovi ba'i
myair Musa ni inukun ra, veka sian urun
i lahir verin mia vali. Mia myala varvara
aleman verin tamata ra tali afa ovi myair
ra. Ba tamata ra wol rvar-nala afa avyai,
na'uk mia wol mlyauk limabira ra ma al
mlyobang ira.
47 Mia myotu ma nabi rira kubur ra
lolin buas. Na'uk velik aba, mia weabira
watan ububir-nusibira ovi rfedan roak
nabi avyai, ba veka sian urun i lahir verin
mia.
48 Myotu wean inyai, na ka'i fyaturu
lahir ne, mia mtyorung afa ovi ububir-
nusibira ra rotu ra, tevek ira rfedan nabi
avyai, ovu mia ini ka'i myotu warira ovi
roving ira na'a.
49 Wean inyai bi Ubu i Ni kaka'a dawan
a nfalak ne, ‘Ya'a veka usinir nabi ra ovu
rasul ra verin ububir-nusibira ra. Ira
veka rfedan rasul ovu nabi boku, ovu
veka rwi-rwa boku vali!’
50 Ubu notu wean inyai, boma nukun
tamata ovi bya'at fiang ini, tevek ububir-
nusibira ra rfedan nabi ra munuk. Ba mia
byara rira matmatan ra, tali na'ut i Ubu
notu lanit ivavan a.

† **11:38 11:38** Yahudi rira adat te peraturan agama ne, raraming limarira ra veki, beti rafna'an.

51 Tali lalan ana, ububir-nusibira ra
rsifedan. Ira rfedan lan Habel. Rfedan
vali tamata liak ovi rira vava'at ra
rmalola, ti naran i rfedan Zakharia. Ira
rfedan ia na'a Rahan Dawan Falurut a,
ovu wan i ba'i rasnuri rira afwatan ra
verin Ubu, na'a wan irua yai fruarira ra.
Mia tamata ovi bya'at fiang ini, mryenar
ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu veka
nukun mia na'a ububir-nusibira ra rira
afa sala avyai.
52 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa
ni inukun ra, veka sian urun i lahir verin
mia! Mia wean i mtyaha kusi ma al byadil
tamata rira fikiran ra ma rka'a kaka'a
dawan i ntali Ubu. Na'uk mia wol mdyava
kaka'a yai, ovu myotu teri tamata ovi inar
ma rka'a vali!”
53 Ti ma Yesus nban-talik wan yai, na
Yahudi rira dawan ovi ba'i rair Musa ni
inukun ra ovu tamata Farisi ra vairira
dawan ma rorat lablabas watan Ia. Ira
rorat afa rivun rasan tali Ia, boma nvalat
ira na'a afa rivun ovi rorat ra.
54 Ira rotu wean inyai ma al rlabir
teman Ia, boma wean i nvalat sala afa
boku, na bisma rtaha Ia.

12

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, ovu nfalak ma rsi'ik warira ma lolin na'a afa ovi tamata Farisi ra rair ra
Matius 10:26-27

1 Na'ut inyai, na tamata rivun ila'a ti
rasdovu ira, ma boku rdir-sidekin watan
ira ovu rsita earira ra al rsi'ik ovu rarenar
afa ovi Yesus nair ra. Ia nair lan Ni tamata
ovi rorang Ia ma nfalak ne, “Msyi'ik ma
lolin sidovung tamata Farisi rira ragi a.
Deka myot-orang ira, tevek rfalak afa isa,
na'uk rotu afa liak.*
2 Afa fanfonak ovi tamata rotu ra veka
rvotuk, ovu afa ovi rfonak na'a ralarira ra
veka lyawan vali.
3 Ba afa ovi fyamalik na'a dedan ralan,
na veka rvotuk na'ut i amar a ma tamata
ra rka'a. Afa ovi fyifi watan verin tamata
ra na'a kamar ralan, na tamata liak ra
veka rti ma rfamalik ma tamata rivun a
rka'a.”

Ita musti tbobar a'uk Duila'a
Matius 10:28-31

4 “Ning kida averi, deka byobar tamata
ovi inar ma rfedan tenabira ra, tevek wol
rot-nala ma nlia tali inyai.
5 Ya'a mane ufalak verin mia ne, byobar
a'uk Ubu! Ia wol mane Ni ngrebat watan
ma nfedan tamata ra, na'uk Ia Ni ngrebat
vali ma nvatuk ira rti yafwan kakiwal.
Wean urun inyai, bi ufalak verin mia ne,
‘Byobar a'uk Ubu!’
6 Eka minovak! Subit ilima fyawarira
ra ko'u lalean. Velik ne fyawarira ko'u,
na'uk Ubu wol nablufang isa vali, tevek
Ia nsi'ik munuk subit ra.
7 Wean vali inyai verin vut ovi rna'a
ulubira ra. Ubu nrekan ovu nka'a munuk
vali roak, ba deka byobar, tevek Ubu
nsi'ik ma lolin mia. Mia fyawabira lia
subit ra!”

Deka fyalak sian Ubu Ni Roh a
Matius 10:32-33; 12:32

8 “Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini!
Tamata iki watan ntorung ne, norang Ya'a
na'a tamata waharira ralan ra, na Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, veka utorung vali
ia na'a Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit
ratan waharira ralan ra.
9 Na'uk tamata iki watan wean i nalak
ia ne, wol nka'a Ya'a na'a tamata wa-
harira ralan ra, na Ya'a veka alak vali ia
ne, wol uka'a ia na'a Ubu Ni sansinir ovi
rna'a lanit ratan waharira ralan ra.
10 Tamata iki watan nfalak afa boku ma
nangal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, na Ubu
veka na'i vatuk ni salasilan avyai. Na'uk
tamata iki watan wean i nfalak sian Ubu
Ni Roh a, na Ubu veka wol na'i vatuk roak
ni salasilan ra.
11 Wean i tamata ra rtaha mia ti ma
mdyiri Yahudi rira dawan waharira ralan
ra na'a rira rahan falurut ra, te fareta
waharira ralan ra ma rurus mia, na deka
ralabira raruan na'a afa ovi veka fyalak
ma al mlyotar tenabira ra.
12 Tevek na'ut inyai vali, na Ubu Ni Roh
a veka nfalyawang verin mia na'a afa ovi
musti fyalak ra.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i i nboda a

* **12:1 12:1** Tamata Farisi ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

13 Tali tamata rivun avyai, na brana
isa nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru,
fwalak verin a'ang a ma nsiduk yama-
mami ni metan ra ovu fautnanan ovi
nfadoku roak verin amrua.”
14 Yesus nfalak verin ia ne, “Iki nsikat
ya'a ma eluk tamata fareta ma usiduk
bira metan ra?”†
15 Nata Yesus nfalak ewal verin tamata
rivun avyai ne, “Msyi'ik wabira ma lolin
ma deka inabira ma mtyafal ila'a bira
metan ra, tevek tamata rira vava'at ra wol
raklo'i watan na'a rira metan ra, velik ne
rira metan rivun ila'a.”
16 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa
ma nfalak ne, “Tamata ka'i isa ni va'i a
ihin urun.
17 Tamata yai nanovak na'a ralan a ne,
‘Wol wan roak ma ufadoku ning metan
ra, ba fiang ini veka otu afaka?’
18 Ba nanovak ewal vali ma nfalak ne,
‘A'ar munuk a'uk wan ovi ufadoku ning
va'i ihin ra, boma ufadiri ewal wan avyai
ma veran rahi wan ovi ufadiri lan ra. Otu
wean inyai, boma bisma ufadoku ning
va'i ihin ra ovu metan ra na'a.
19 Otu munuk wean inyai, beti ka'i
unovak na'a ralang a ne, ya'a inak urun,
tevek ning metan ovu va'i ihin ra rivun
roak, ovu bisma uva'at tali varat nti varat.
Ba fiang ini uyari watan ya'a ma ufna'an-
ufnenu ovu otu inak lolin watan.’
20 Na'uk Ubu nfalak verin ia ne, ‘Hei, oa
bwoda urun! Ovan ini lahir, na oa veka
mwata, ba iki veka ni munuk mu metan
rivun ovi musdovuk roak yai?’‡
21 Tamata ovi ba'i rasdovuk rira metan
ra ma al rfaka'i watan tenarira ra, wor
watan ira, tevek wol rka'i na'a Ubu wa-
han ralan a.”

Deka ralabira kako'u na'a bira inorang a verin Ubu
Matius 6:25-34

22 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, “Ba ufalak verin mia ne,
deka ralabira kako'u na'a bira vava'at ra
ovu bira fana'an-fanenu ra. Deka ralabira
kako'u vali na'a afa ovi veka myung a
myeluk ra.
23 Tevek bira vava'at a fyawan lia bira
fana'an ra, te bira kadaravit ra.
24 Eka msyi'ik manut nangan ra! Ira
wol ravuri-rava nabat ra, ovu wol rala
va'i ihin ra, ovu vali wol wan ma rfadoku
va'i ihin ra na'a, na'uk Ubu nala afamta-
han verin ira. Mia fyawabira lia manut
nangan avyai, ovu Ubu nlobang mia nlia
manut nangan ra!
25 Wean i tamata isa ralan kako'u na'a
ni vava'at a, na ia veka wol ntafal amar
isa vali na'a ni vava'at.
26 Ba wean i wol myot-nala afa ko'u yai,
na afakinimi ralabira kako'u na'a afa liak
ra?
27 Eka msyi'ik aa rira fafun ra. Ira
wol rkarya ovu wol rafedu ma rotu rira
kadaravit. Mryenar ma lolin afa ovi
ufalak ini! Raja Salomo nka'i urun, na'uk
ni kadaravit ovi neluk ra, na wol isa vali
lolin lia tali fafun avyai.
28 Ubu notu ria ovi rna'a va'i ra ma
felarira lolin, velik ne amar ini rva'at
obin, na'uk ilyan te ravrua, na rasnuri
roak ira. Mia fyawabira nlia munuk ira!
Ia nsi'ik mia nlia tali ria avyai. Na'uk wol
myorang ne, Ubu nlobang mia nlia tali ria
avyai!
29 Ba deka fyikir da'in afa ovi veka mian
te myenu ra, ovu ralabira deka kako'u.
30 Tamata ovi wol rorang Ubu rdava
lalawatan afa avyai, na'uk Yamabira
nka'a munuk afa ovi mdyava na'a bira
vava'at ra.
31 Ba mtyorung ma Ubu nfareta mia
wean lahir Raja, na Ia veka nfakena
munuk afa ovi mdyava ra.
32 Tamata ovi myorang Ya'a, velik ne
bira sidovung a ko'u watan, na'uk ral-
abira ra deka kako'u! Tevek Yamabira
inan ma nala Ni kalolin ra verin mia tali
Ni Fareta a.
33 Ba miti ma fyedi bira metan ra, ma
myala kubang avyai verin tamata kasian
ra. Myotu wean inyai, na misdovuk roak
bira metan ra na'a lanit ratan. Metan
avyai wol rakvisal nala, nata ti wol ni
wahan, ovu tamata barborin ra wol bis
rala nala, ovu ngafat ra wol bisma ra'an
nala.
34 Tevek wean i fyadoku bira metan ra
na'a wan isa, na ralabira ra veka rna'a

† **12:14 12:14** Tamata fareta i ba'i nsiduk tamata rira metan ra, na'a vai Mala tfalak ne, hakim. ‡ **12:20 12:20** Yesus ni maksud ne, tamata liak ra veka rala tamata yai ni metan ra.

vali inyai.”

Tamata ovi rorang Yesus musti rsi'ik warira ma lolin ma rtuan Yesus na'ut i nma ewal
Matius 25:1-13; Markus 13:33-37; Matius 24:43-51

35-36 “Na'ut inba watan, velik ne ovan te amar, na musti misusan wabira ma lolin ma mkyarya urun verin Ubu. Myotu wean tamata sansinir ovi rnaban duarira ra ma newal ia tali snobsifa. Ira rasusan lalawatan warira ma rkarya ovu rwanar ma lolin rira damar ra ma deka rmata, boma wean i duarira newal ia ma nevan falfolat a, na yarak ti ma rvadil falfolat a.
37 Tamata sansinir ovi rasusan warira ma lolin ma al rnaban duarira ra veka uturira. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Duarira yai veka nfalak ma ni tamata sansinir avyai rdoku, beti ia ka'i nasusan afamtahan verin ira.
38 Tamata sansinir avyai veka uturira wean i duarira newal ia, na ntuan ira rasusan warira ma lolin ma al rnaban ia, velik ne nafafruan tenan te nfada'ing amar.
39 Mingnanang afa ovi ufalak ini! Wean i rahan duan nka'a ne, jam ifira beti tamata barborin nma, na ia veka nsi'ik ma lolin ni rahan a, boma deka nti ni rahan ralan.
40 Wean inyai bi lokat amar, na musti msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol mkya'a ne, na'ut inba na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka uma.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nbosa a, ovu tamata sansinir i iva'un a
Matius 24:45-51

41 Petrus nfalak ne, “Duila'a! Vaivatul kamkuma yai fwamalik watan verin ami, te verin tamata liak ra vali?”
42 Duila'a nfalak verin ia ne, “Tamata sansinir isa nasusan duan ni rahan, ovu not-orang lalawatan afa ovi duan a nfalak ra, ovu vali ni kaka'a dawan. Ba duan a veka nfili ia ma nfareta tamata sansinir liak ra, ovu nala afamtahan lokat amar ma ra'an.
43 Tamata sansinir yai veka utun urun na'ut i duan a newal ia, na ntuan ia nfabana ni karya ra.
44 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata sansinir yai duan a veka nfili ia ma nasusan munuk ni metan ra.
45-46 Na'uk wean i tamata sansinir yai naktufan ma nanovak na'a ralan a ne, ‘Mnanat obin beti duang nma ewal.’ Ba ti ma nvaval tamata sansinir vata ovu brana ra, ovu vali nafna'an-nafnenu ovu boranavut ia. Tamata sansinir yai notu watan wean inyai, ti naran i duan newal ia na'a amar i wol nka'a. Ba duan a veka nfar-visal ia ma rvatuk ia, ma ia wean lahir tamata i wol norang Ubu.
47 Tamata sansinir i nka'a afa ovi duan ralan nfalak a, na'uk wol nasusan tenan a ma not-orang afa ovi duan ralan a nfalak a, na veka nfar-visal ia.
48 Na'uk tamata sansinir i wol nka'a afa ovi duan ralan nfalak a ma notu sala, na inovan ma rukun ia. Ira veka rvaval ia, na'uk wol aleman. Tamata iki watan wean i Ubu nala roak varvara verin ia ma nfareta tamata liak ra, na'uk wol not-orang afa ovi Ubu nfalak ra, na Ubu veka nukun tamata yai nlia tali tamata liak.”

Tamata ra wol ra'an vai isa, tevek boku rorang Yesus, na boku wahal
Matius 10:34-36

49 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang ia ne, “Deka minovak ne, Ya'a uma lanit ivavan ini ma otu ma malinan, na'uk uma ma ukun tamata ra, wean yafu i nlevur a, ovu inak ma rsidovuk kikyai yafu yai!
50 Ya'a musti utuan susa i dawan a. Ba ralang a wol malinan lahir, ti naran i susa yai nlia.§
51 Mia minovak ne, uma lanit ivavan a ma otu ma malinan? Wahal! Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Uma lanit ivavan ini, na wol otu ma malinan, na'uk otu ma tamata ra rsingarahi.
52 Ba tali fiang ini, na wean i tamata ilima rna'a rahan teta isa, na veka rsitaku ulu ma tamata itelu rangal tamata irua, te tamata irua rangal tamata itelu.

§ **12:50 12:50** Vaivatul ra na'a vai Yunani rfalak ne, Yesus musti ntuan *baptisan.* Ihin a ne, ntuan susa i dawan urun ma nmata. * **12:53 12:53** Yesus nangrihi wean ini, tevek tamata boku veka rorang Ia, na boku wahal.

53 Ira veka ka'i rsitaku ulu. Brana ra
veka rangal yamarira ra, ba yamarira ra
veka rangal vali ira. Vata ra veka rangal
renarira ra, ba renarira ra veka rangal
vali ira. Etan ra veka rangal avarira ra,
ba avarira ra veka rangal vali ira.”*

Tamata ra wol rfan-aran afa ovi Yesus nair ra ovu afa ovi notu ra
Matius 16:2-3

54 Yesus nfalak verin tamata rivun avyai
ne, “Wean i msyi'ik mutan ra rdiri na'a
lihir varat, na fyalak lahir ne, veka da'ut,
na veka da'ut lahir wean i fyalak a.
55 Wean i nait tranan, na mia fyalak ne,
veka lera, na lera lahir ma wean i fyalak
a.
56 Hoi, mia tamata ovi fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak! Mia msyi'ik lanit
ovu lanit ivavan felan a, na mkya'a ma
fyalak ne, veka da'ut te lera. Na'uk
afakinimi msyi'ik afa ovi otu ra, ovu vali
mryenar Ning Ivar Lolin a, na'uk wol
fyan-aran?”

Ubu wol nukun lanit ivavan obin, na fara tahil roak ma tatalik dida salasilan ra
Matius 5:25-26

57 “Mia musti fyikir ma lolin afa ovi
kena ra ma myot-orang!
58 Wean i tamata isa nti ma nmangadu
oa verin tamata i ba'i nfaleka inukun
verin tamata ra, na musti mkiwal ma
na'a bira banbanan obin, na motu ma
lolin ovu ia. Tevek wean i wol motu
wean inyai, na tamata yai veka nkiwal ma
novun oa ti verin tamata i ba'i nfaleka
inukun verin tamata ra, beti tamata i
ba'i nfaleka inukun yai novun oa ti verin
polisi ra ma ra'abu'i oa.†
59 Mrenar ma lolin afa i ufalak ini! Ira
veka wol rfatalik oa tali bu'i ralan yai,
wean i wol bwahir munuk mu utan ra
obin.”

13

Tamata iki watan wol nahil ma ntalik tali ni salasilan ra, na veka nmata

1 Na'ut i Yesus nair tamata rivun, na
boku rma ma rfamalik verin Yesus ne,
Pilatus nfedan roak tamata Galilea boku.
Ia nfedan ira na'ut i rfedan afwatan ra ma
reluk rira korban verin Ubu.
2 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia fyikir
ne, tamata Galilea avyai rmata wean
inyai tevek rira salasilan ra rivun lia
tamata Galilea liak ra?
3 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini!
Bira fikiran i wean inyai wol kena lahir!
Na'uk wean i wol myahil tali bira salasi-
lan ra, na mia veka myata vali wean inyai.
4 Mia mingnanang obin rahan dawan i
nleka ma nta'i fedan tamata vutu rahin
iwalu na'a Siloam? Mia fyikir ne, ira rira
salasilan ra dawan lia munuk tamata ovi
rna'a Yerusalem?*
5 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini!
Bira fikiran i wean inyai wol kena lahir!
Na'uk wean i wol myahil ma mtyalik tali
bira salasilan ra, na mia veka myata vali
wean inyai.”

Tamata ovi wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rotu afa ovi lolin ra, ira wearira aa ara i wol vuan ra, ma retal vatuk ia

6 Yesus ntafal ma nfamalik ewal vai-
vatul kamkuma isa wean ini, “Aa ara isa
na'a tamata isa ni va'i anggur a. Amar isa,
na tamata yai ndava aa yai vuan a, na'uk
wol ndav-nala isa vali.†
7 Ba nfalak verin tamata i nasusan ni
va'i a ne, ‘Varat itelu roak uma ma udava
aa ara ini vuan a, na'uk wol udav-nala
isa vali. Metal a'uk aa ini! Deka nva'at
kikyai na'a lanun ini, tevek wol nala utun
akataka.’
8 Na'uk tamata i nasusan va'i yai nfalak
ne, ‘Baba, mnaban ma varat isa ewal.
Ya'a ki ukear lilit aa yai ma otu pupuk
na'a.
9 Snain a varat ewal, na veka vuan roak.
Na'uk wean i wol vuan, na ki etal vatuk
ia.’ ”

Yesus notu ma lolin vata i tetan nat-bukar a, na'a amar i Yahudi ra ryari ira

† **12:58 12:58** Tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, vai Mala nfalak ne, *hakim.* * **13:4 13:4** Siloam ini na'a kota Yerusalem, ovu wear nasdovu na'a wan ini. Tafsiran boku rfalak ne, rahan dawan ihin a ne, tembok vatu i sarseri Siloam nleka ma tamata rivun rmata na'a inyai. † **13:6 13:6** Aa ara ini wol nana'a Tnebar. Ni karatat bis naran meter fanfa'an, vuan a veran mudamasa vuan a, ovu ia manmenil. Yahudi ra ba'i rdekar ara vuan ra ma nana'a rira kesi.

10 Amar isa na'a amar i Yahudi ra ryari
ira, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira rahan
falurut isa.
11 Na'a inyai, na nait sian isa nlabir vata
isa ma naran varat vutu rahin iwalu roak,
ba nawar ia ma tetan a natbukar, ovu wol
ndiri nala ma nmalola.
12 Ti ma Yesus nsi'ik vata yai, na nera ia
ma nfalak ne, "Titi, lolin roak oa tali mu
suhut a."
13 Nata Yesus nfadoku liman a na'a vata
yai, ba brian munuk, na vata yai tetan
wol natbukar roak ma ndiri lahir, ma
nfadawang Ubu.
14 Na'uk tamata i nban-ulu na'a rahan
falurut yai nangrova, tevek Yesus notu ma
lolin tamata na'a amar i Yahudi ra ryari
ira. Ba nfalak verin tamata rivun avyai
ne, "Na'a karedralan isa, na tkarya amar
inean, ba amar isa tali amar avyai, na
bisma mya ma rotu ma lolin mia. Na'uk
deka mya na'a amar i tyari ita!"
15 Ba Duila'a nfalak ne, "Hoi, mia msyik-
labir sian ma fyalak afa isa, na'uk myotu
afa liak. Na'a amar i myari mia, na
fyatalik bira karba ra ovu keledai ra tali
warira ra ma myovun ira rti wan i ba'i
rafnenu na'a.
16 Vata ini Abraham ubun-nusin vali ia.
Nitdawan nkeak ia varat vutu rahin iwalu
roak, ba Ya'a musti aling vatuk kakeak yai
tali ia, velik ne na'a amar i tyari ita!"
17 Yesus nfalak wean inyai, ba tamata
ovi rangal Ia rma'it urun. Na'uk tamata
rivun inarira lolin urun, tevek Yesus notu
afa lolin ovi tamata ra wol rot-nala.

Tamata ovi Ubu nfareta ira wean lahir Raja veka rtafal ma rivun ira, ovu wearira sesawi ni vatul a, ovu vali ragi

Matius 13:31-33; Markus 4:30-32

18 Ba Yesus nfalak ne, "Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja, na veka wean
inba? Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ini
ma ufalyawang Ni Fareta yai.
19 Ubu Ni Fareta wean sesawi ni vatul
a. Tamata isa nala sesawi ni vatul a, ma
ti nava na'a ni va'i a. Sesawi yai veka
narubu ma dawan, ba manut nangan ra
rti rotu rira renga na'a sanan ra."‡
20 Yesus nfalak ewal vali ne, "Ya'a veka
ala vaivatul kamkuma ra ma ufalyawang
Ubu Ni Fareta."
21 Ubu Ni Fareta wean ragi. Vata isa
nala ragi yai ma nsileti na'a terigu loyang
dawan isa, nata terigu yai nmela ma
dawan.§

Falfolat katkotat ma tati vava'at kaki-wal

Matius 7:13-14,21-23

22 Ba Yesus nban-ewal mane nti
Yerusalem, na nwelat kota ra ovu ahu
ra ma nair tamata ra.
23 Tamata isa norat Yesus ne, "Duila'a,
tamata ifira watan veka rira vava'at kaki-
wal?"
24 Ba Yesus nfalak verin tamata ovi
rna'a inyai ne, "Mkyiwal urun ma myahu
falfolat i katkotat a! Mingnanang, tevek
tamata rivun veka rkiwal ma rti ralan,
na'uk wol rti nala.
25 Wean i rahan duan a ndiri roak
ma nfolat falfolat a, na mia veka mydiri
murin watan ma myevan falfolat a, ma
fyalak ne, 'Baba, bwadil falfolat a verin
ami!' Ia veka nfalak ne, 'Ya'a wol uka'a
mia!'
26 Mia veka fyalak ne, 'Ami amafna'an
ovu amafnenu roak ovu Oa, ovu vali Oa
msiair roak na'a linga'an ovi rna'a mami
ahu ra.'
27 Na'uk Ia veka nfalak verin mia ne,
'Ya'a wol uka'a mia ovu wol uka'a ne,
mtyali inba mya. Hoi, mia tamata ovi
ba'i myotu a'uk afa ovi sian ra, miti talik
kikyai wan ini!'
28 Ba mia veka msyi'ik Abraham, Ishak,
Yakub ovu nabi ra munuk rotu inarira
lolin na'a Ubu Ni Fareta Ralan. Na'uk mia
veka byakar ovu nifabira ra veka rsitutu
ira, tevek fyarnuang wawa'uk i dawan
a. Ubu notu teri mia ma mnya'a murin
watan.*

‡ **13:19 13:19** Sesawi na'a ayat ini wol wean sawi ovi ta'an ra. Sesawi ini ni vatul ko'u lean, na'uk nmela ma meter itelu nrata. Ubu Ni fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk nmela ma dawan ila'a vali. § **13:21 13:21** Vai Yunani nfalak *terigu sata itelu.* Tafsiran ra rsialing ira, ba *sata* itelu yai ka'a bi, terigu kilo vututelu. * **13:28 13:28** Faliak ***nifarira ra rsitutu ira*** ihin a vali ne, rangrova te ralarira lalau, tevek rotu sala. † **13:29 13:29** Tamata Yahudi wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi, ba ti ma rarenar ne, tamata ovi wol Yahudi veka rna'a lanit ratan vali, na rangrova urun. Tamata Yahudi ranovak vali ne, ira veka ula ira ma rna'a Ubu Ni Fareta a.

29 Tamata ra veka rtali timur, varat,
marmar ovu tranan rma ma rdoku
rafna'an na'a Ubu Ni Fareta.†
30 Ba Ubu veka notu ma tamata ovi wol
fyawar akataka, fyawar lia munuk tamata
ra. Tamata ovi rfakaratat tenarira ra, Ia
veka notu ma wol fyawar akataka."

Yesus ralan lalau na'ut i nfikir tamata ovi rna'a Yerusalem
Matius 23:37-39

31 Na'ut inyai vali, na tamata boku tali
sidovung Farisi rma ma rfalak verin Yesus
ne, "Muti talik lahir wan ini, tevek raja
Herodes mane nfedan Oa."
32 Yesus nfalak verin ira ne, "Miti lahir
Herodes i rfanara ia ne serigala, ma
fyalak verin ia ne, Ya'a aling vatuk nait
sian ra tali tamata ra ovu otu ma tamata
ra lolin ira tali rira suhut ra, amar ini ovu
ilyan. Ravrua beti Ning karya a roak.
33 Velik ne wean inyai, na'uk Ya'a musti
ubana uti Yerusalem amar ini, ilyan ovu
ravrua, tevek wol inovan ma rfedan nabi
na'a wan liak, musti na'a Yerusalem."‡
34 Nata Yesus nfalak ne, "Tamata ovi
mnya'a Yerusalem! Mia fyedan nabi ra
ovu mtyev-fedan tamata ovi Ubu nsinir
ira rma rtuan mia. Ya'a umaseak dalang
roak ma usdovu mia, wean manut itai
isa nkoka yanan ra na'a manin vavan a,
na'uk mifena ma otu wean inyai!
35 Ba wean inyai bi Ubu nban-talik
bira Rahan Dawan Falurut a, ba veka vu
watan. Ufalak verin mia ne, tali amar ini,
na veka wol msyi'ik roak Ya'a, ti naran
amar i veka fyalak ne, 'Ubu naflahar Ia i
nma ovu Duila'a naran a!' "

14

Yesus notu ma lolin tamata isa tali ni suhut na'a amar i Yahudi ra ryari ira

1 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira,
na Yesus nti dawan Farisi isa ni rahan
ma nafna'an na'a inyai. Tamata ovi rna'a
inyai rsi'ik nanuang Ia.
2 Tamata isa nma ma ndiri Yesus wahan
ralan a. Tamata yai ni suhut notu ma ean
ovu liman ra rbara.
3 Ba Yesus norat Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi
avyai ne, "Na'a Musa ni inukun ra, bis
totu ma tamata lolin ira na'a amar i ita
tamata Yahudi tyari ita a?"
4 Tamata avyai munuk wol vairira lahir.
Yesus ntaha tamata i ni suhut yai liman a
ma notu ma lolin ia, beti nsinir ma newal
ia.
5 Nata Yesus norat ewal ira ma nfalak
ne, "Wean i yanabira isa, te bira sapi isa
nleka nsuta wear kakear ralan a, na wol
msyuta ma msyikat lahir ia, velik ne na'a
amar i tyari ita?"
6 Na'uk wol tamata isa nvalat nala afa i
Yesus norat yai.

Ubu inan ma ita tfakabava tenadida ra

7 Yesus nsi'ik mangun ovi rma dawan
Farisi yai ni rahan a, na ira ti rdoku
kadera ovi rna'a ulu ra. Ba Yesus nala
vaivatul kamkuma isa ma nair ira. Ia
nfalak ne,
8 "Wean i tamata isa nasweang oa ma
movu ni snobsifa a, na deka muti mdoku
kadera ovi rna'a ulu ra, beta ne snoba
duan yai nasweang roak tamata ovi rira
van ra dawan lia oa.
9 Snoba duan yai veka nma ma nfalak
verin oa ne, 'Deka mungrova, tevek
ufadoku roak wan ini verin mangun eri.'
Ba veka mwa'it urun i lahir ma ti mdoku
kadera ovi rna'a muri lalean a.
10 Ba wean i rasweang oa ma muti
snoba isa, na mdoku kadera ovi rna'a
muri lalean a, boma snoba duan yai
nfalak verin oa ne, 'Kida, mwa ma muti
mdoku kadera ovi rna'a ulu eri.' Wean
inyai, na snoba duan yai nalang roak oa
na'a mangun waharira ralan ra.
11 Tamata iki watan wean i nfakaratat
tenan a, na Ubu veka nfakabava ia. Na'uk
tamata iki nfakabava tenan a, na Ubu
veka nfakaratat ia."
12 Nata Yesus nfalak verin dawan Farisi
yai ne, "Wean i musweang tamata ra
ma rovu mu snoba a ma rafna'an lera
ndirlola te lervava, na deka musweang
watan mu kida ra te a'am a warim ra, ovu
vali tamata ka'i ovi rna'a mu rahan nelan
a, tevek ira veka rasweang vali oa ma
mimunuk mifna'an ma rfaturu ne, raval
roak mu lolin a.

‡ **13:33 13:33** Yesus nala vaivatul *sindiran*, ma al ntabu tamata Yahudi ra, tevek sala ma dawan ira ma rfedan nabi ra. Nlia tali inyai, na rfedan nabi ra na'a Yerusalem, kota i Ubu nfili ma Ni Rahan Dawan Falurut nana'a.

13 Na'uk wean i motu snoba, na musweang tamata ovi rira kasian ra, tamata ovi ear limarira rametal, te tamata ovi ratlukut ra, ovu vali tamata ovi rkibu ra.
14 Motu wean inyai, na Ubu veka naflahar oa, tevek tamata avyai veka wol raval nala mu lolin a. Ubu veka nbalas mu lolin yai na'ut i nfava'at ewal tamata ovi rira vava'at ra rmalola."

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena
Matius 22:1-10

15 Ti ma rarenar munuk afa ovi Yesus nfalak ra, na tamata isa tali tamata ovi rdoku rafna'an yai nfalak verin Yesus ne, "Lolin urun verin tamata ovi veka rafna'an na'a snoba dawan ovu Ubu na'a Ni Fareta a!"
16 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Amar isa, na tamata isa notu ni snoba dawan, na ia nasweang ma tamata rivun rma!
17 Ti ma snoba yai mane nbana, na nsinir ni tamata sansinir isa ma ti nfalak verin tamata ovi nasweang roak ira yai ne, 'Afakataka rna'a munuk roak, ba mya kikyai.'
18 Na'uk tamata avyai munuk lahir, lokat ira, ka'i rdava rira lola.* Tamata i ula lalean ia nfalak verin sansinir yai ne, 'Ya'a ufaha roak va'i isa, ba musti uti ma usi'ik. Era ma deka mungrova ya'a, tevek wol uti.'
19 Tamata isa vali nfalak ne, 'Beti ufaha sapi brana vutu a, ba musti uti ma ucoba sapi avyai ma usi'ik ne, rkarya ma lolin te wahal. Wol bis uti, ba era ma deka mungrova.'
20 Tamata isa vali nfalak ne, 'Ya'a beti usifa, ba veka wol uti mu snoba.'
21 Ba sansinir yai newal ia ma ti nfamalik munuk afa avyai verin ni dawan a. Ba rahan duan yai nangrova urun ma nfalak verin ni sansinir yai ne, 'Muti lahir kota ini ni linga'an ko'u ovu dawan ra, ma movun tamata kasian ra ovu tamata ovi ear-limarira ra rametal, ovu tamata ovi rkibu ra, ntafal vali tamata ovi ratlukut ra ma rma snoba ini.' Ba, sansinir yai nti.
22 Ti ma sansinir yai newal ia, na nfalak ne, 'Baba, otu munuk roak afa ovi fwalak ra, na'uk wan rivun na'a snoba ini vu obin.'
23 Snoba duan yai nfalak ne, 'Muti lahir linga'an dawan ovu linga'an ko'u ovi rna'a kota murin a ma mkiwal tamata ra ma rma, boma ning rahan a nngora.
24 Ufalak urun verin mia ne, wol tamata isa vali tali mangun ovi usweang ula roak ira yai veka rfatemang ning afamtahan ovi na'a ning snoba ini.' "

Tamata iki watan ralan urun ma norang Yesus, na deka nfikir ne maraan watan
Matius 10:37-38

25 Tamata rivun rorang Yesus na'a Ni banbanan a. Yesus nfulak wahan a, ma nfalak verin ira ne,
26 "Wean i tamata isa nma ma norang Ya'a, na ia musti nlobang Ya'a nlia tali renan a, yaman a, awan a, yanan ra, a'an a warin ra, ovu tenan a. Na'uk wean i wol notu wean inyai, na ia wol bisma norang Ya'a.
27 Tamata i norang Ya'a musti ntorung ma ntuan susa, te nmata, wean i nvara ni aa walwalur a. Ba tamata i nafena ma nvara ni aa walwalur, wol bisma norang Ya'a.
28 Wean i tamata isa tali mia mane nfadiri rahan dawan isa, na ia musti ndoku ma nrekan ni kubang ra veki, boma bisma nka'a ne, ni kubang avyai naran ma not-nala rahan yai te wahal.
29 Tevek, wean i nfadoku roak ni fanderen, na'uk wol not-nala rahan yai, na tamata rivun veka rsi'ik ni karya a ma rmalit ia.
30 Tamata avyai veka rfalak ne, 'Ya'i yo, tamata ini mulai roak ma nfadiri ni rahan dawan, na'uk ni kubang wol naran ma not-nala munuk!'
31 Wean i raja isa ni suldadu rivun vutu mane rti rotu rihi ovu raja liak isa i ni suldadu rivun vutrua, na raja yai musti ndoku ma nanovak veki ne, ia veka utun raja i ni suldadu rivun vutrua yai te wahal.
32 Wean i nka'a roak ne, ia veka wol utun, na na'ut i raja i ni suldadu rivun

* **14:18 14:18** ***Rdava rira lola*** na'a ayat ini, ihin a na'a vai Mala ne, *mereka mencari alasan.* ***Lola*** nvotuk vali na'a Yohanes 15:25, Roma 3:19, 4:2, 1 Petrus 2:16.

vutrua yai raroa ira obin, na nsinir lahir
ni suldadu ifira rati rera ma deka rotu
rihi.”
33 Ti nata, Yesus nfalak ne, “Mia we-
abira vali inyai. Wean i inabira ma
myorang Ya'a, na musti byan-talik bira
metan ra munuk.”

Tamata ovi rorang Yesus wearira sira
Matius 5:13; Markus 9:50

34 “Sira lolin ma totu ma afamtahan
ra lanun. Na'uk wean i sira yai wol
sarsiran roak, na veka totu aka ma sira
yai sarsiran ewal?
35 Ba rvatuk a'uk sira yai, tevek wol bis
vali ma rotu na'a pupuk ma na'a tamata
rira va'i ra. Iki arun, na eka nrenar ma
lolin.”†

15

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a domba i wol nleal a
Matius 18:12-14

1 Amar isa, na tamata ovi ba'i rera
babahir kulu ra, ovu tamata salasilan liak
ra, rma rtuan Yesus ma rarenar afa ovi
nfalak ra.
2 Ba tamata Yahudi boku rtali sidovung
Farisi, ovu rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, rafngamu'ur ma rfalak ne,
“Ya'i yo, tamata ini notu ni kida ovu
tamata salasilan ra ma nafna'an ovu ira!”
3 Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa
ma nfalak verin ira ne,
4 “Wean i tamata isa ntali mia ni domba
ratut isa, na'uk isa wol nleal, na ia veka
notu afaka? Ia veka nban-talik domba
vutsi rahin isi yai na'a wan lean vu i
ngrova lalawatan a, ma ti ndava domba
i wol nleal yai, ti naran i ndav-nala roak
ia.*
5 Ba wean i ntuan roak domba yai, na
inan urun i lahir, ma nala domba yai
nrata varan a ma newal ia.
6 Ti ma naran ni rahan, na nera ni kida
ra ovu tamata ovi rna'a ni rahan nelan a
ma nfalak verin ira ne, ‘Mya ma totu inad
lolin, tevek udav-nala roak ning domba i
wol nleal a.’
7 Ba ufalak verin mia ne, na'a lanit
ratan veka wean vali inyai. Ubu ralan a
veka lolin urun, tevek tamata salasilan isa
nahil ma ntalik roak tali ni salasilan ra.
Ralan lolin yai nlia tali ralan lolin verin
tamata vutsi rahin isi ovi rira vava'at ra
rmalola, ma wol rperlu ma rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal na'a kubang ihin i wol nleal

8 Nata Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa verin ira ne, “Vata isa ni
kubang ihin vutu a, ba wean i isa wol
nleal, na veka notu afaka? Ia veka ntutun
damar ovu nbitin munuk rahan ralan a
ma al ndava ni kubang i wol nleal yai, ti
naran i ndav-nala.
9 Ti ma ndav-nala roak kubang yai, na
nera ni kida ra ovu tamata ovi rna'a ni
rahan nelan a ma nfalak verin ira ne,
‘Mya ma totu inad lolin, tevek udav-nala
roak ning kubang i wol nleal a.’
10 Wean vali inyai verin Ubu Ni sansinir
ra na'a lanit ratan, ma veka inarira lolin
urun, tevek tamata salasilan isa nahil
roak tali ni salasilan ra.”

Yesus nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa na'a kasiko'u i wol nleal roak a

11 Yesus nfalak ewal vali ne, “Tamata isa
yanan brana irua.
12 Amar isa, na iwarin a nfalak verin
yaman a ne, ‘Bapa, msiduk kikyai dida
metan ra, ma mala ning wahat a verin
ya'a.’ Ba yaman a nsiduk lahir ni metan
ra verin yanan irua yai.†
13 Amar ifira nelak watan, na yanan
iwarin a ti nfedi munuk lahir ni metan
ra ma nti negara i raroa. Na'a negara yai,
na ia nawahak munuk lahir ni kubang ra
ma al notu ni sian a lolin watan.
14 Ti ma nawahak munuk ni kubang ra,
na lafar dawan nkena negara yai. Ba ni
vava'at a sian urun i lahir.
15 Ia nti ndava karya na'a tamata isa
na'a negara yai. Ba tamata yai nala karya
verin ia ma ti nwanar ni vavu ra na'a ni
lanun a.

† **14:35 14:35** Tamata ovi wol rorang Yesus ovu ralarira urun, na rira inorang a wol ihin akataka. Ira wearira lahir sira i wol sarsiran roak ma tvatuk a'uk ia. * **15:4 15:4** Wan lean vu i ngrova lalawatan a, na'a vai Mala tfalak ne, *padang rumput.* † **15:12 15:12** Tamata Yahudi ba'i rnaban ma tamata nmata, beti rsiduk ni metan ra verin ni tiniman ra.

16 Ia nablafar da'in roak, ba mane na'an
watan vavu rira afamtahan ra, na'uk wol
tamata isa vali ntorung ma nala verin ia.
17 Ti nata ni fikiran lyawan roak ma
nfalak na'a ralan ne, ‘Tamata ovi rkarya
verin yamang a rivun urun ira, ovu rira
afamtahan a nngora tia ma watan, na'uk
una'a ini, na mane umata ning lafar roak!
18 Ya'a veka ewal ya'a ma ti utuan
yamang a ma ufalak verin ia ne: Bapa,
ya'a otu salasilan roak verin Ubu ovu oa.
19 Wol inovan roak ma tamata ra rfalak
ne, oa yanam ya'a. Ba fara mtorung ma
ukarya verin oa, wean watan mu tamata
karya liak ra.’
20 Ba ndiri ma newal ia nti verin yaman
a. Nana'a raroa obin, na yaman a nrea
lan roak ia, ba nfarnuang lahir na'a ralan
ma nfaturu ni silobang a, ba nafla nti ma
nangabuk ovu nvoan ia.
21 Ia nfalak verin yaman a ne, ‘Bapa,
ya'a otu salasilan roak verin Ubu ovu oa,
ba wol inovan roak ma tamata ra rfalak
ne, oa yanam ya'a.’
22 Na'uk yaman nfalak verin ni sansinir
ra ne, ‘Yarak ti myala ravit blawat i lolin
urun a ma myotu ma neluk, ovu myala
tatea ma mya'adoru na'a ean a, ovu vali
myala sitana ma mya'adoru na'a liman a.‡
23 Myotu munuk wean inyai, beti myala
sapi ko'u i ngbabal urun a ma fyedan ia.
Ki totu snoba ma tafna'an ovu totu inad
lolin.
24 Tevek yanak ini nmata roak, na'uk
fiang ini nva'at ewal. Ia wol nleal roak,
na'uk fiang ini utuan ewal roak ia.’ Ba
rotu lahir rira snoba.§
25 Na'ut inyai vali, na yanan iya'an
a na'a va'i obin. Ti ma newal ia ma
nfaseri rira rahan a, na nrenar tamata ra
rdedang, rafraik flo'its ovu rso'i-rsomar.
26 Ba nera rira tamata sansinir isa ma
norat ia ne, ‘Rotu afakinyai?’
27 Sansinir yai nfalak ne, ‘Warim a
newal roak ia, ba yamam a nsinir ami ma
amfedan roak sapi ko'u i ngbabal urun a,
tevek yanan i wol nleal yai newal roak ia
ovu lolin.’
28 Ba yanan iya'an yai nangrova urun,
ma nafena nti rahan ralan. Nata yaman a
nma murin ma nera lablobang ia ma nma
ralan.
29 Na'uk nfalak verin yaman a ne, ‘Varat
a nkati varat, na ukarya verin oa wean
sansinir. Wol fasa vali obin angal afa ovi
fwareta ra, na'uk wol mane fasa vali mala
bibi ko'u isa verin ya'a ma otu snoba ovu
ning kida ra.
30 Na'uk yanam yai ti ma nawahak
munuk roak mu metan ra ovu vatlean ra.
Ti ma newal ia, na bapa fwedan lahir sapi
ko'u i ngbabal yai verin ia!’
31 Yaman nfalak verin ia ne, ‘Baba, oa
ini mna'a lalawatan ovu ya'a, ba ning
afakataka munuk, oa mu vali.
32 Na'uk inovan ma totu snoba ma totu
inad lolin, tevek warim ini nmata roak,
na'uk fiang ini nva'at ewal. Ia wol nleal
roak, na'uk tatuan ewal roak ia.’ ”

16

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a tamata i wol nsi'ik ma lolin ni dawan ni metan ovu ni kubang ra

1 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi ro-
rang Ia ne, “Tamata ka'i isa ni tamata
karya isa. Tamata ka'i yai nala karya
verin ia ma nasusan munuk ni metan
ra. Amar isa, na tamata ra rmangadu
tamata karya yai verin tamata ka'i yai ne,
ia nawahak tia ma watan tamata ka'i yai
ni metan ovu ni kubang ra.
2 Ba tamata ka'i yai nera ni tamata
karya yai ma norat ia ne, ‘Ya'a urenar
roak ivar na'a mu karya a, ba eka fwama-
lik munuk lahir afa ovi ala ma mususan
ra, tevek oa wol bisma mususan roak ning
metan ovu ning kubang ra!’
3 Ba ia nanovak na'a ralan a ne, ‘Ya'a
musti otu afaka fiang ini? Tevek ning
dawan a mane nfaleka ya'a tali ning
karya. Ya'a wol ufkear nala, ovu ya'a

‡ **15:22 15:22** Na'a ayat 19, tamata karya na'a vai Yunani *misthion*, ihin a ne, tamata i na'an kadi. Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. § **15:24 15:24** Tamata ini yanan wol nmata, na'uk ia nanari ne nmata. Tafsiran boku rfalak ne, kasiko'u ini nmata (secara rohani), tevek nafena ma norang Ubu.

wol bis vali ma era kubang tali tamata ra,
tevek uma'it.
4 Ya'a ufikir nala afa isa ma veka otu,
tevek sarseri roak ma ning dawan a
nfaleka ya'a tali ning karya a, ma wol
ususan roak ni metan ovu ni kubang ra,
na bisma ning kida rivun. Ira veka rala
ya'a ma ti una'a rira rahan.'
5 Ba nera munuk tamata ovi rira utan
na'a ni dawan a, ma norat tamata avyai
lokat ira. Ia norat tamata i ula lalean a
ne, 'Mu utan ifira na'a ning dawan a?'
6 Tamata yai nfalak ne, 'Ngul ngusi ratut
isa.' Ba nfalak verin tamata i ula lalean
yai ne, 'Ini oa mu surat utan a. Mdoku
ma mtulis lahir mu surat utan liak a, ne
ngul ngusi vutlima watan.'*
7 Nata nfalak vali verin tamata i norang
hi ula lalean a ne, 'Oa mu utan ifira?'
Tamata yai nfalak ne, 'Gandum tenat
rivun isa.' Ba nfalak vali verin tamata
yai ne, 'Mala mu surat utan ini ma mdoku
ma mtulis lahir mu surat utan liak a, ne
gandum tenat ratut iwalu watan.'
8 Ba tamata ka'i yai nfakaratat ni
tamata i ba'i nasusan ni metan ovu ni
kubang ra, tevek ni kaka'a, velik ne ni
bota dawan. Ufalak wean inyai, tevek
tamata ovi wol rorang Ubu rira kaka'a
ma rasusan rira vava'at ra ovu rotu ma
tamata ra inar ira, nlia tali tamata ovi rira
vava'at ra na'a lyawan ralan.
9 Myala metan ovi rna'a lanit i vavan
ini ma al myotu bira kida, boma wean i
metan avyai wol fyawarira roak, na Ubu
veka nala mia ti mnya'a lanit ratan.

Tamata ovi rsi'ik ma lolin metan ovi Ubu nala verin ira na'a lanit ivavan ini, na Ia veka nala vali metan dawan ovi rna'a lanit ratan verin ira

10 Tamata iki watan not-orang
lalawatan afa ovi nfalak ra na'a afa ovi
ko'u ra, na ia veka not-orang afa ovi
nfalak ra vali na'a afa ovi dawan ra.
Na'uk tamata iki watan nsiklabir na'a afa
ovi ko'u ra, na ia veka nsiklabir vali na'a
afa ovi dawan ra.
11 Ba wean i wol myot-orang afa ovi
fyalak ra na'a metan ko'u ovi rna'a lanit
i vavan a, na Ubu veka wol norang vali
mia ma nala metan dawan ovi rna'a lanit
ratan verin mia.
12 Wean i msyiklabir ma wol msyi'ik ma
lolin tamata rira metan ra, na iki vali veka
nala metan ra verin mia?
13 Tamata sansinir isa wol bisma nkarya
verin duan irua. Ia veka wol inan lahir
isa, na'uk nlobang isa. Te veka not-orang
lalawatan afa ovi nfalak ra verin isa,
na'uk wol inan lahir isa. Mia weabira vali
inyai, ma wol bisma myala bira vava'at ra
verin Ubu, ovu vali myala bira vava'at ra
verin bira metan ra."
14 Ti ma tamata Farisi avyai rarenar
munuk afa ovi Yesus nfalak ra, na rmalit
Ia, tevek rlobang urun rira kubang ra.
15 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Mia my-
otu felabira ra wean tamata ovi ba'i rotu
a'uk afa ovi lolin ra na'a tamata waharira
ralan ra, na'uk Ubu nka'a munuk ralabira
ra. Afa ovi tamata ranovak ne lolin urun,
na Ubu wol inan lahir afa avyai.
16 Musa ni inukun ra ovu nabi rira afa
ovi rair ra rbana, nata ti naran Yohanes
i nbaptis tamata ra nma. Tali na'ut
inyai, na tamata ra rfamalik Ivar Lolin
i nfamalik Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja. Tamata rivun rkiwal ma ti
rna'a Ni Fareta yai.
17 Musa ni inukun ra munuk, ti naran
ni titik koma ra, veka rna'a kakiwal, ma
nlia tali lanit ovu lanit ivavan ini.
18 Brana iki watan ntalik awan a, ma
nsifa ewal ovu vata liak, na brana yai sala
roak ia, wean lahir i ntuba ovu tamata i
wol awan verin ia. Ba wean i brana iki
watan nsifa ovu vata i awan a ntalik roak
ia yai, na brana yai sala roak ia vali, wean
lahir i ntuba ovu tamata i wol awan verin
ia."†

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i ovu Lazarus i ni kasian dawan a

19 Nata Yesus nfamalik ewal ne,
"Tamata ka'i isa ba'i noru a'uk ravit
blawat i lolin urun a ovu kadaravit liak
ovi fyawar urun a. Lokat amar, na ia notu
inan lolin ovu ni kaka'i a.‡

* **16:6 16:6** Tamata Yahudi rotu rira ngul tali aa zaitun vuan ra. Lokat ngusi nvuat ngul ka'a bi liter vututelu rahin ilima. † **16:18 16:18** Vaivatul isa na'a Vaidida mnanat, ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. ‡ **16:19 16:19** Na'ut inyai, na maloli te ravit blawat ungu fyawan urun. Tamata ka'i sa'i rfaha nala.

20 Tamata isa vali ni kasian a dawan,
naran Lazarus. Lokat amar, na ia ntuba
na'a tamata ka'i yai ni falfolat ngoran a.
Ni weba ra rsoru lahir tenan a.
21 Ia mane na'an watan afamtahan
mumun ovi rleka na'a tamata ka'i yai ni
meja vavan a, na'uk wol nal-nala akataka.
Yaha ra rma vali ma rlelut ni weba ra.
22 Nata tamata kasian yai nmata, ba
Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rma
ma rovun lahir ia nti wan i lolin urun
a nebang Abraham. Ba tamata ka'i yai
nmata vali ma ti roving ia.
23 Tamata ka'i yai nana'a roak yafwan
kakiwal, na ni wawa'uk a dawan urun
i lahir. Ia ntadata ma nsi'ik tali raroa
watan, na Lazarus ndoku wan i lolin urun
a nebang Abraham.
24 Ba nafwak ma nfalak ne, 'O Bapa
Abraham, fara fwaturu Mu silobang verin
ya'a! Msinir Lazarus ma nsovu liman tu-
tul a na'a wear ma nma nfangridin earng
a, tevek ufarnuang wawa'uk i dawan
urun a na'a yafu ralan ini!'
25 Na'uk Abraham nfalak ne, 'Mung-
nanang veki ta baba, tevek na'ut i bwa'at
obin a, na oa mu munuk roak afa ovi lolin
ra, na'uk Lazarus ni watan afa ovi sian ra.
Fiang ini Lazarus inan lolin roak, na'uk
oa mu wawa'uk a dawan urun ia.
26 Nlia tali inyai vali, na tivat isa i
bilaman urun a nelak ita ma oa mna'a
lihir a, na ami amna'a lihir a. Ba wean
i tamata ovi rtali wamami mane rahu
tivat yai ma rti ralola mia, te ovi rna'a
inyai mane rma ma ralola ami, na wol bis
lahir!'
27 Ba tamata ka'i yai nfalak ne, 'Baba,
wean inyai ba era lablobang verin oa, ma
msinir Lazarus ma nti yamang ni rahan
a,
28 tevek a'ang-waring ilima rna'a rahan
yai obin, ma nfangnanang urun ira, boma
na'ut i rmata a, na deka rma wan i ni
wawa'uk a sian urun ini.'
29 Na'uk Abraham nfalak ne, 'Ira rira
roak Musa ovu nabi rira kitab ra. Ba
fara rorang watan afa ovi rtulis roak na'a
kitab avyai!'
30 Ba tamata yai ka'i nfalak ne, 'Baba,
inyai wol naran obin, na'uk wean i mat-
matan isa nva'at ewal ma nti nfalak verin
ira, na ira veka rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra.'
31 Na'uk Abraham nfalak ne, 'Wean i
wol rarenar afa ovi rtulis roak na'a Musa
ovu nabi rira kitab ra, na ira veka wol
rorang vali ma rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra, velik ne matmatan isa nva'at
ewal ma ti nfalak verin ira.' "§

17

Afa ovi rotu ma tamata ra rotu a'uk salasilan ra

Matius 18:6-7,21-22; Markus 9:42

1 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi ro-
rang Ia ne, "Ita tka'a roak ne, afa ovi rotu
ma tamata ra rotu a'uk salasilan ra veka
rna'a, na'uk sian urun i lahir verin tamata
ovi rotu ma tamata liak ra rotu salasilan.
2 Ni lolin a, rkeak vatu dawan isa na'a
tamata avyai relarira ra ma relik ira rti
tahat ralan. Rotu wean inyai, na lolin lia
tali tamata avyai rotu ma tamata i ni ino-
rang a kako'u nleka ma notu salasilan.*
3 Wean inyai bi, msyi'ik ma lolin afa
ovi myotu ra! Wean i terabir-valibira isa
notu salasilan, na mtyabu ia. Ba wean i
nahil ma ntalik roak tali ni salasilan ra,
na myabun ia.
4 Wean i notu salasilan verin mia fafitu
na'a amar isa, ovu vali newal nala fafitu
ia nma verin mia ma nfalak ne, 'Ya'a ahil
roak, ba era ma myabun ya'a,' na mia
musti myabun ia."

Inorang i nangrebat a

5 Nata Yesus Ni rasul ra rfalak verin Ia
ne, "Duila'a Yesus, fara fwangrebat mami
inorang a!"
6 Duila'a nfalak ne, "Wean i bira in-
orang a veran sesawi ni vatul watan,
na mia bisma fyalak verin aa dawan ini

§ **16:31 16:31** Tamata ka'i yai wean Yahudi rira dawan ra. Ira ba'i rera mujizat ovu faneak ra ma nfaturu ne, Yesus ntali Ubu. Na'uk rafena ma rorang Ubu Ni vaivatul ra na'a ayat ovi rfamalik ne, Ia Raja Ia ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Velik ne tamata nva'at ewal tali matmatan, na'uk wol rorang watan. * **17:2 17:2** Tamata i relik ia nti tahat ralan na'a ayat ini ihin a ne, tamata nmata. Inyai lolin nlia Ubu nukun ma dawan ia, tevek ia notu ma tamata liak notu salasilan. † **17:6 17:6** Sesawi ni vatul ko'u rahi aa liak ra rira vatul ra, na'uk nmela ma na'a aa dawan.

ne, ‘Mutvutuk lahir ma roal mdiri tahat
ralan,’ na veka norang watan mia!”†

Tamata sansinir isa ovu duan a

7 “Wean i tamata isa tali bir tinemun
ni tamata sansinir nkarya na'a ni va'i
a, te nwanar ni afwatan ra, ma wean i
newal ia tali ni karya, na tamata yai veka
nfalak verin ni sansinir yai ne, ‘Mwa ma
mufna'an kikyai!’?‡
8 Velik aba, wahal lahir! Ia veka
nfalak verin ni sansinir yai ne, ‘Mususan
afamtahan verin ya'a. Moru mu ravit i
nmerat a, ma mdiri msi'ik ma ufna'an-
ufnenu munuk veki, beti mufna'an-
mufnenu vali.’
9 Ia veka nraning ni sansinir yai? Wahal
lahir, velik ne notu munuk ni karya ovi
nala verin ia.
10 Wean watan inyai verin mia vali.
Wean i myotu munuk roak afa ovi Ubu
nfalak ma myotu ra, na ni lolin a, fyalak
ne, ‘Ami tamata sansinir ami watan, ovu
wol fyawamami lahir, ba amotu a'uk afa
ovi musti amotu ra.’ ”

Yesus notu ma lolin ewal tamata vutu ovi rira suhut ngabaa

11 Yesus nahu propinsi Samaria ovu
propinsi Galilea rira elat ratan a ma
nbana nti Yerusalem.
12 Na'ut i Yesus nti naran ahu isa, na
tamata vutu ovi rira suhut ngabaa rma
rtuan Ia. Ira rdiri ma ya'i raroa ira tali
Yesus,§
13 ma rafwak ne, “Yesus, Tuan Guru!
Mlobang ami.”
14 Ba Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, “Miti
ma fyaturu tenabira ra verin Yahudi rira
mela falurut ra, ma rsi'ik tenabira ra ne,
lolin roak te wahal.” Na'a rira banbanan
obin, na lolin lahir ira tali rira suhut a.
15 Tamata isa tali tamata vutu yai, ti ma
nsi'ik tenan a, na lolin roak ia tali ni suhut
a, ba newal ia ma nfadawang Ubu ovu
vain dawan.
16 Nata nsangatur na'a Yesus wahan
ralan a, ovu nfalak fara weninyai verin
Ia. Tamata yai ntali Samaria.*
17 Yesus nfalak ne, “Inlangin a otu ma
tamata vutu lolin ewal roak ira tali rira
suhut a te wahal? Tamata isi yai rna'a
inba?
18 Wean inbinimi wol tamata isa vali
tali ira rma ma rfalak fara weninyai verin
Ubu, na'uk tamata i wol Yahudi ini sa'i
nma a'uk?”
19 Yesus nfalak verin tamata yai ne,
“Mdiri ma mewal oa kikyai, tevek mu
inorang a notu ma lolin roak oa.”

Na'ut i Ubu veka nma ma nfareta lanit ivavan a
Matius 24:23-28,37-41

20 Tamata Farisi ifira rorat Yesus ne,
“Lafira, na Ubu nma ovu Ni Fareta Ralan
a?” Ba Yesus nfalak ne, “Ubu Ni Fareta
Ralan wol nma ovu faneak ovi tamata ra
rsi'ik,
21 ovu vali tamata ra wol bisma rfalak
ne, ‘Eka msyi'ik, Ia na'a ini, te na'a ineri!’
Tevek Ubu neluk raja ma nfareta lanit
ivavan ini na'a roak ralabira ra.”
22 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, “Ni amar a veka nma ma
inabira ma msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, na'a amar isa watan, na'uk mia wol
bisma msyi'ik.
23 Tamata ra veka rfalak verin mia ne,
‘Msyi'ik Ia na'a ineri!’ Te, ‘Msyi'ik Ia
na'a ini!’ Mia deka miti ineri, ovu deka
myorang ira.
24 Tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka
uma ewal lanit ivavan ini, ma vanang
wean lahir i fitik nyelar tali lanit wahan
nti lanit wahan.
25 Na'uk Ya'a musti utuan veki wawa'uk
i dawan urun a, ovu tamata ovi fiang ini
rva'at ra veka rala'ing Ya'a.
26 Amar i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a veka
uma, na tamata ra veka wean lahir na'ut
i Nuh nva'at a.†

‡ **17:7 17:7** Tamata sansinir na'a ayat ini wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, ***iria lesan.*** § **17:12 17:12** Suhut ngabaa ihin a na'a vai Mala ne, *kusta.* Ini suhut aleman ma bis notu ma tamata liman, ean ovu wan liak ra rakvisal. * **17:16 17:16** Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsikifan ira (isa wol inan lahir isa), ba tamata Samaria yai nfakabava tenan verin Yesus, na nfabriang ira munuk. † **17:26 17:26** Kejadian 7:6-24 ‡ **17:27 17:27** Nuh ni kabal ini wol ni lar, ovu wol ni mesin. Na'ut i Nuh nva'at a, na tamata ra rva'at wean biasa watan, ba wol rka'a ne, brian munuk, na rmata lahir!

27 Na'ut inyai, na tamata ra rafna'an,
rafnenu ovu rsifa wean watan wean a, ti
naran amar i Nuh nrata ni kabal a. Nata
wear dawan nma ma nfedan munuk ira.‡
28 Amar yai wean vali na'ut i Lot nva'at
obin. Tamata rafna'an, rafnenu, rfedi-
rfaha afa, ravuri-rava ovu rotu rira rahan
ra.§
29 Na'ut amar i Lot nban-talik kota
Sodom, na Ubu nfasuka yafu ovu bel-
erang wean lahir da'ut tali lanit ratan, ma
nvisal tamata ra munuk.

30 Veka wean vali inyai na'ut i Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufavotuk
tenang a.*
31 Na'a amar yai, na tamata ovi ryari ira
na'a rira rahan ratan ra, deka rsuta ma
rala rira afa ovi rna'a rira rahan ralan,
ovu vali tamata ovi rkarya na'a rira va'i
ra wol bisma rewal roak ira rti rira rahan
ra.†
32 Mingnanang afa i nkena roak Lot
awan a.‡
33 Tamata iki watan nfikir a'uk ni
vava'at na'a lanit ivavan a, na ia veka
wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk iki watan
wol nfikir ni vava'at tevek norang Ya'a,
velik ne tamata ra rfedan ia, na ia veka
ni vava'at kakiwal.§
34 Ya'a ufalak verin mia ne, na'a ovan
i veka uma ewal yai, na wean i utuan
tamata irua rtuba ko'i isa, na Ubu veka
nala isa, na'uk isa nana'a watan.
35 Wean i vata irua rbutar slaru na'a
batu putar, na Ubu veka nala isa, na'uk
isa nana'a watan." [
36 Wean i tamata irua rna'a va'i, na Ubu
veka nala isa, na'uk isa nana'a watan.]*
37 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rorat Ia ne, "Duila'a, afa yai veka nvotuk
na'a inba?" Ba Ia nfalak verin ira ne,
"Wean i matmatan ra rna'a inyai, na
manut nangan dawan ovi ba'i ra'an afa
matmatan ra rna'a vali inyai."†

18

Vaivatul kamkuma na'a vata varu isa ovu tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa
verin Ni tamata ovi rorang Ia ma al nair
ira. Ia nfangnanang ira ma musti raflurut
lalawatan ovu deka ralarira kako'u.
2 Ia nfalak ne, "Tamata isa i ba'i nfaleka
inukun nleal kota isa. Ia wol nbobar Ubu
ovu wol nkamlabir tamata isa vali.
3 Na'a kota yai vali, na vata varu isa
nma lalawatan ma ntuan tamata inukun
yai ma nera verin ia ne, 'Mlobang ma
mususan ning ngrihi a ovu tamata i
nangal ya'a ini ovu ni malolan a.'
4 Ya'i mnanat, na tamata inukun yai wol
nkamlabir lahir varu yai, ti nata nanovak
na'a ralan a ne, 'Velik ne wol ubobar Ubu
ovu wol ukamlabir tamata isa vali,
5 na'uk varu ini nlabir lalawatan ya'a.
Ba ni lolin a, ulobang ia ovu ni malolan
a, boma deka nma lalawatan ma nlabir
ya'a.' "
6 Ba Duila'a nfalak ne, "Minovak ma
lolin na'a afa ovi tamata inukun yai
nfalak ra. Ni vava'at a wol nmalola!
7 Ubu notu ma nlia tali inyai! Ia veka
nlobang Ni tamata ovi nfili ra. Ira ovan-
amar raflurut verin Ia. Ia veka wol ntal
ma mnanat ma nlobang ira!
8 Ufalak lahir verin mia ne, Ubu veka
nlobang lahir ira ovu Ni malolan a! Na'uk
wean i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma lanit
ivavan ini, na Ya'a veka utuan tamata
inorang ra te wahal?"

Vaivatul kamkuma na'a tamata isa ntali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi ovu tamata i ba'i nera babahir kulu

9 Yesus nfamalik vali vaivatul kamkuma
ini verin tamata ovi ranovak ne, wol rotu
salasilan, ovu ranovak vali ne, tamata liak
ra wol fyawarira.
10 Ia nfalak ne, "Tamata irua rti Rahan
Dawan Falurut ma raflurut. Tamata isa

§ **17:28 17:28** Kejadian 18:20—19:25 * **17:30 17:30** Tamata ra wol ranovak ne, Yesus veka nma ma nfabriang ira ma nukun lanit ivavan munuk. † **17:31 17:31** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. ‡ **17:32 17:32** Kejadian 19:26 Lot awan nfulak wahan ma nsi'ik Sodom, tevek snain nlobang ni metan ra. § **17:33 17:33** Matius 10:39, Markus 8:35; Yohanes 12:25 * **17:36 17:36** Vai Yunani ni naskah mnanat urun ra wol rira ayat ini. † **17:37 17:37** Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk.

ntali sidovung Farisi, na tamata isa vali
ba'i nera babahir kulu.
11 Tamata Farisi yai ndiri ma naflurut
watan na'a ralan a ne, ‘Ubu, ya'a ufalak
fara weninyai verin Oa, tevek ya'a wol
weang tamata liak ra; ira rwi-rwa tamata
ra ma rbori rira metan ra, rangal inukun
ra, rsifa roak na'uk rtuba ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, ovu vali wol weang
tamata i ba'i nera babahir kulu ini.
12 Ya'a utolat farua na'a karedralan isa,
ovu ala persen vutu tali ning karya enan
ra munuk verin Oa.’
13 Na'uk tamata i ba'i nera babahir kulu
yai ndiri ma nfaroa ia tali tamata ra. Ia
wol nabrahi ma ntadata nrata lanit, na'uk
nfefik buburn a ma nfalak ne, ‘O Ubu,
fara fwaturu Mu silobang a verin ya'a,
tamata salasilan ini.’*
14 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak
ini! Tamata i ba'i nera babahir kulu
yai, na'ut i newal ia nti ni rahan a,
na Ubu na'i vatuk roak ni salasilan ra,
na'uk tamata Farisi yai wahal. Tevek
tamata iki watan nfakaratat tenan a, na
Ubu veka nfakabava ia, na'uk tamata iki
watan nfakabava tenan a, na Ubu veka
nfakaratat ia.”

Yesus naflahar kasiko'u yanat ra
Matius 19:13-15; Markus 10:13-16

15 Tamata rovun yanarira ko'u ra rma
verin Yesus, boma nfadoku liman na'a
ira. Na'ut i Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik
tamata avyai, na rangrova ira.
16 Na'uk Yesus nera kasiko'u avyai, beti
nfalak verin Ni tamata ra ne, “Msyi'ik
watan ma kasiko'u avyai rma ma rtuan
Ya'a. Deka myotu teri ira, tevek tamata
ovi wearira avyai, ira veka warira vali
ovu Ubu na'a Ni Fareta a.
17 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata iki watan wean i wol norang ne,
Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja,
wean kasiko'u avyai,† na ia veka wol wan
na'a Ubu Ni Fareta a.”

Tamata ovi rka'i ra susa ma ti rna'a Ubu Ni Fareta a
Matius 19:16-30; Markus 10:17-31

18 Yahudi rira dawan isa nfalak verin
Yesus ne, “Tuan Guru, lolin Oa. Ya'a musti
otu afaka, boma ning vava'at kakiwal?”
19 Yesus nfalak ne, “Afakinimi fwalak
ne lolin Ya'a? Wol tamata isa vali lolin
ia, Ubu a'uk sa'i lolin Ia.
20 Oa mka'a munuk afa ovi Ubu nfareta
roak verin ita: ‘Wean i msifa roak, na
deka mtuba ovu tamata i wol awam verin
ia, deka msifedan, deka bwori, deka mdiri
fareta waharira ralan ra ma msiklabir
na'a afa ovi fwalak ra na'a tamata liak,
ovu malang renam ovu yamam a.’ ”‡
21 Tamata yai nfalak ne, “Ya'a ot-orang
munuk roak afa avyai, tali na'ut i ning
kako'u obin.”
22 Yesus nrenar munuk afa ovi tamata
yai nfalak ra, na nfalak verin ia ne, “Teran
afa isa wol motu obin. Musti fwedi
munuk mu metan ra ma mtanang kubang
avyai verin tamata kasian ra. Motu wean
inyai, na veka mu metan na'a lanit ratan,
beti mwa ma morang Ya'a.”§
23 Ti ma nrenar afa ovi Yesus nfalak ra,
na ralan a lalau urun, tevek nka'i urun ia.
24 Yesus nka'a lahir ne, tamata yai ralan
lalau, ba nfalak verin ia ne, “Susa buas
ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu
nfareta ira wean lahir raja.
25 Susa buas ma unta nuruk dirin ni
bilahin a nti, na'uk susa lia vali verin
tamata ka'i ra ma rtorung ma Ubu nfareta
ira wean lahir raja.”
26 Tamata ovi rarenar afa ovi Yesus
nfalak ra rorat ne, “Ba wean inyai, na iki
veka ni vava'at kakiwal?”*
27 Ba Yesus nfalak ne, “Afa ovi tamata
wol rot-nala ra, Ubu not-nala munuk.”†
28 Nata Petrus nfalak ne, “Ami amban-
talik roak mami afakataka munuk ma
amorang Oa.”
29-30 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata
ovi rban-talik roak rira rahan ra, te

* **18:13 18:13** Tamata Yahudi ba'i rfefik buburira ra wean i mane rfaturu ne, rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. † **18:17 18:17** Tamata ovi rna'a Ubu Ni Fareta, ira rira vava'at wean kasiko'u ra, ma rfakabava tenarira ra ovu rafrenar. ‡ **18:20 18:20** Keluaran 20:12-16 § **18:22 18:22** Vaidida ni vaivatul ***tamata kasian*** ihin a ne, ni kubang, fana'an, fanenu, ni afakataka munuk susa. Naling ia tali vai Mala ni vaivatul *kasihan.* * **18:26 18:26** Tamata ovi rorat Yesus rfikir ne, wol tamata isa vali veka ni vava'at kakiwal, tevek afa ovi Yesus nfalak na'a ayat 25. † **18:27 18:27** Ubu sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Tamata ra wol rot-nala!

awarira ra, te terarir-valirira ra, te
renarir-yamarira ra, te yanarira ra, tevek
rfamalik Ubu Ni Fareta verin tamata ra,
na Ia veka ntafal enarira ra ma nlia ma
dawan tali lan a na'a rira vava'at ra, ovu
vali na'a amar ovi veka rma ini, na ira
veka rira vava'at kakiwal.”‡

*Yesus nangrihi fatelu roak na'a Ni mat-
matan a*
Matius 20:17-19; Markus 10:32-34

31 Yesus nasdovu munuk Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia ma nfalak verin
ira ne, “Fiang ini tati Yerusalem. Na'a
ineri, na afa ovi nabi ra rtulis munuk roak
na'a Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka rkena
lahir Ya'a.
32 Tamata ra veka rala Ya'a verin tamata
ovi wol Yahudi ra ma rlabir waweang Ya'a
ovu rira vaivatul ra, rfalak sian Ya'a ovu
rafnit Ya'a.
33 Ira veka rasveva Ya'a ovu rfedan Ya'a,
na'uk ti ma amar itelu nelak, na veka
uva'at ewal.”
34 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra. Ni
vaivatul avyai wean afa fanfonak verin
ira, ba wol rka'a afa ovi Yesus nfalak ra.

*Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea
lahir*
Matius 20:29-34; Markus 10:46-52

35 Na'ut i Yesus nfaseri roak kota
Yerikho, na tamata kibu isa ndoku
linga'an nelan ma nera afa tali tamata ra.
36 Ti ma nrenar tamata rivun ovi rahu
inyai vairira ra, na norat ira ne, “Myotu
afakinyai?”
37 Ira rfalak ne, “Yesus i ntali ahu
Nazaret nbana nahu ini.”
38 Ba ia nafwak ne, “Yesus, Oa ubum-
nusim Raja Daud. Fara fwaturu Mu
silobang a verin ya'a!”
39 Tamata ovi rbana ula ira rtabu ia ma
deka vain. Na'uk ia nafwak ma vain a
dawan urun ma nfalak ne, “Oa ubum-
nusim Raja Daud, ba fara fwaturu Mu
silobang a verin ya'a!”
40 Nata Yesus ndir-teri, beti nsinir
tamata boku ma rovun tamata kibu yai
nma. Ti ma nfaseri Yesus, na Yesus norat
ia ne,
41 “Oa inam ma otu afaka verin oa?”
Tamata yai nfalak ne, “Duila'a, ya'a inak
ma usirea!”
42 Ba Yesus nfalak verin Ia ne, “Msirea
kikyai, tevek mu inorang a verin Ya'a
notu ma lolin roak oa!”
43 Na'ut inyai vali, na tamata yai nsirea
lahir. Nata norang Yesus ovu nfadawang
Ubu. Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik afa
yai, na ira munuk rfadawang Ubu.

19

*Zakheus nahil tali afa ovi notu ra ma
norang Yesus*

1 Ti ma Yesus naran kota Yerikho, na
nban-oli kota yai.
2 Na'a kota yai, na tamata ka'i isa naran
Zakheus. Ia nban-ulu verin tamata ovi
ba'i rera babahir kulu.
3 Ia inan ma nsi'ik Yesus, na'uk tamata
rivun ovu kabava da'in ia, ba wol bisma
nrea Yesus.
4 Ba nafla ula ia tali tamata rivun avyai
nti ma nakbasal aa ara isa, boma bisma
nsi'ik Yesus na'ut i nahu inyai.
5 Ti ma Yesus naran aa ara yai, na
ntadata ma nfalak ne, “Zakheus msuta
kikyai, tevek amar ini musti una'a teri mu
rahan.”
6 Ba Zakheus ralan lolin urun ma nsuta
lahir, tevek Yesus veka nana'a teri ni
rahan a.
7 Tamata rivun ovi rsi'ik afa yai
rafngamu'ur ma rfalak ne, “You! Yesus
nti lahir tamata i ba'i notu salasilan yai
ni rahan a.”
8 Na'uk Zakheus ndiri ma nfalak verin
Duila'a ne, “Duila'a, ya'a veka ala lahir
ning metan lihir a verin tamata kasian ra,
ovu veka ubahir ma nlia nala fafa'at verin
tamata ovi ulabir nala roak ira.”
9 Ba Yesus nfalak verin Zakheus ne,
“Amar ini lahir, na Ubu nsikat oa ovu mu
rahan teta tali bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal, tevek Abraham ubun a
nusin vali oa.*
10 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma
udava ovu ala tamata ovi rfaroa ira tali
Ubu, ma usikat ira tali rira salasilan ra,
ma rira vava'at kakiwal.”

‡ **18:29-30 18:29-30** Yesus wol nfalak ma tamata ra rablufang rira rahan teta ovu tiniman ra, ma rti rtalik ira. Na'uk ni maksud ne, tamata ra rorang Ia, na inyai penting lia afa liak ra munuk. * **19:9 19:9** Zakheus ini Abraham ubun a nusin roak ia, na'uk fiang ini ubun a nusin secara rohani vali, tevek norang Yesus. Msyi'ik Galatia 3: 7, 9, 29.

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir vutu
Matius 25:14-30

11 Yesus nfaseri roak Yerusalem, ba tamata avyai rnarin ne, Ubu Ni amar sarseri lalean roak ma nfareta tamata ra wean lahir Raja. Tamata avyai rarenar Yesus nangrihi obin a, ba Ia nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa.
12 Yesus nfalak ne, "Tamata mela isa mane nti negara isa i raroa ma ndava mane rsikat ia ma notu raja na'a negara yai, beti newal ia.
13 Ia wol nati obin, na nera ni tamata sansinir vutu a ma nala kubang masa sasan lokat ira, ma nfalak ne, 'Myala kubang ovi ma al fyedi-fyaha afa, nata ti naran i ewal ya'a.'†
14 Na'uk tamata ovi rtali ni negara wol inar lahir tamata mela yai. Ia nti roak, beti rsinir tamata boku ma rorang ia ma rfalak verin tamata ra na'a negara yai ne, 'Ami wol inamami ma tamata ini notu raja verin ami!'
15 Velik ne wean inyai, na'uk raja i nfareta negara yai nsikat watan ia ma notu raja, beti newal ia. Ia nsinir tamata ra ma rera ni sansinir ovi nala roak kubang verin ira ma rma, boma nka'a lahir ne, uturira te wahal.
16 Sansinir i ula lalean a nma ma nfalak ne, 'Baba, ala roak kubang masa isa i mala verin ya'a yai, ma ufedi-ufaha afa ma utung nala kubang masa vutu a.'
17 Ba raja yai nfalak verin ia ne, 'Oa mu karya lolin buas. Oa mot-orang lalawatan afa ovi ufalak ra na'a afa ko'u ovi ala verin oa, ba ya'a veka usikat oa ma fwareta kota vutu a.'
18 Sansinir i norang i ula lalean a nma ma nfalak ne, 'Baba, ala roak kubang masa isa i mala yai, ma ufedi-ufaha afa ma utung nala kubang masa ilima.'
19 Ba raja nfalak verin ia, 'Ya'a veka usikat oa ma fwareta kota ilima.'
20 Sansinir liak isa vali nma ma nfalak ne, 'Baba, mu kubang hi ini. Ukum-teri ma lolin ia na'a lesu isa.
21 Ubobar oa ta baba, tevek waham a ngrova watan. Oa mala afa ovi oa wol mua ra, ovu ba'i mala va'i ihin tali va'i ovi wol muvuri-muva na'a.'
22 Raja nfalak verin tamata yai ne, 'Oa muktufan urun, ba veka ufaleka inukun verin oa tali afa ovi fwalak ra. Oa mka'a roak ne, wahang a ngrova ovu ba'i ala afa ovi wol ningu ra, ovu vali ba'i ala va'i ihin tali va'i ovi wol uvuri-uva na'a.
23 Wean inyai, na afakinimi wol fwadoku ning kubang yai na'a bank, boma ti ma ewal ya'a, na bisma ala kubang yai ovu ni bunga a.'
24 Nata raja nfalak verin tamata ovi rdiri inyai ne, 'Myal-ewal kubang tali sansinir yai, ma myala verin sansinir i ni kubang masa vutu a.'
25 Na'uk ira rfalak ne, 'Baba, ia ni kubang masa vutu roak.'
26 Raja nfalak ne, 'Mingnanang! Tamata iki watan npake ma lolin afa ovi rna'a roak ia, na veka utafal vali verin ia. Na'uk tamata iki watan wol npake ma lolin afa ovi rna'a roak ia, na veka al-ewal afa ovi rna'a ia.
27 Na'uk fiang ini myovun tamata ovi rira sian ya'a ovu wol inar ma una'a raja verin ira ma rma ini. Fyedan ira na'a wahang ralan a!' "‡

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu inar lolin
Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Yohanes 12:12-19

28 Ti ma Yesus nfamalik munuk vai-vatul kamkuma yai, na nbana ula ia nti Yerusalem, ma Ni tamata ra rahu murin a.
29 Ti ma Yesus nfaseri ahu Betfage ovu Betania i rna'a vuar Zaitun a, na nsinir tamata irua tali Ni tamata ovi rorang Ia ma rti ula ira.
30 Yesus nsurak ira ne, "Miti ahu i na'a ulu eri. Ti myaran ahu yai, na veka mtyuan keledai isa i wol ka'i dawan ia obin, ovu rkeak teri ia. Tamata ra wol rata rdoku tetan ratan obin. Mryuvat ni kakeak a ma fyabana ia mya.
31 Wean i tamata rorat mia ne, 'Notu afakinimi fyatalik keledai yai?', na byalat ira ne, 'Duila'a nperlu keledai yai.' "

† **19:13 19:13** Kubang masa na'a vai Yunani; mina. Kubang mina isa fyawan a wean tamata ni kadi na'a vulan itelu, te amar ratut isa. ‡ **19:27 19:27** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rkarya verin raja yai rot-orang afa ovi nfareta ma rotu ra.

32 Ba Yesus Ni tamata irua yai rti, na
rtuan lahir afa i Yesus nfalak roak verin
ira.
33 Na'ut i raruvat keledai yai ni kakeak
a, na tamata ovi rira keledai yai rorat
ira ne, “Afakinimi mane fyatalik keledai
yai?”
34 Ira rfalak ne, “Duila'a nperlu.”
35 Ba rovun keledai yai ti verin Yesus,
ma rala rira ravit blawat ra ma al raraang
tetan ratan a, beti rsikat Yesus ma rata
ndoku.
36 Na'ut i Yesus nrata roak keledai yai
ma nati Yerusalem, na tamata ra rvelar
rira ravit blawat ra na'a linga'an ralan.§
37 Ti ma Yesus nfaseri Yerusalem na'a
linga'an dadudur i na'a vuar Zaitun, na
Ni tamata ovi rorang Ia munuk rotu inar
lolin ovu rfadawang Ubu ovu vair dawan,
tevek rarea munuk roak mujizat ovi notu
ra.
38 Ira rfalak ne, “Ubu naflahar tamata i
neluk Raja ma nma ovu Duila'a naran a!
Fara dida vava'at ra malinan watan ovu
Ubu i na'a lanit ratan, ovu tfadawang Ubu
i Ni dawan a nlia munuk afakataka.”
39 Tamata Farisi boku rovu vali tamata
rivun avyai, ba rfalak verin Yesus ne,
“Tuan Guru, mtabu Mu tamata ovi rorang
Oa yai ma deka rangrihi wean inyai!”*
40 Ba Yesus nfalak lahir verin ira ne,
“Ufalak verin mia ma mkya'a ne, wean
i tamata ovi wol vairira, na vatu ovi veka
rafwak.”

Yesus nvakar na'ut i nsi'ik kota Yerusalem

41 Na'ut i Yesus nfaseri roak Yerusalem,
ma nsi'ik kota yai, na nvakar lahir.
42 Ia nfalak ne, “Wora lahir mia tamata
ovi mnya'a Yerusalem ini! Ya'a inak urun
ma amar ini fyan-aran afa ovi rotu ma
Ubu ralan malinan ovu mia! Na'uk fiang
ini wol fyan-aran lahir afa avyai obin.
43 Tevek ni amar a veka nma ma tamata
ovi rira sian mia rdir-lilit mia ovu rotu
balbelat i nangrebat urun, ma rdovak mia
tali wan inba watan.†
44 Ira veka rvisal bira kota ma rfedan
mia ovu bira tamata ra munuk. Ira
veka ra'ar munuk lahir bira rahan ra ovu
tembok ra ma wol trea vatu isa vali na'a
wan a, tevek mia wol mkya'a amar i Ubu
nma ma nsikat mia tali bira salasilan ra,
boma bira vava'at kakiwal.”‡

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Matius 21:12-17; Markus 11:15-19; Yohanes 2:13-22

45 Nata Yesus nati Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean a ma nala'ing
vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a
inyai.
46 Yesus nfalak verin ira ne, “Surat
Ralan nfalak wean ini: ‘Ning rahan a
neluk rahan falurut ma tamata raflurut
na'a,’ na'uk mia myotu ma neluk wan ma
tamata barborin ra rna'a.”§
47 Lokat amar, na Yesus nsiair na'a
Rahan Dawan Falurut. Ba Yahudi rira
dawan mela falurut ra, ovu rira dawan
ovi rair Musa ni inukun ra, ovu dawan
Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Ia.
48 Na'uk ira wol rdav-nala linga'an ma
rfedan Ia, tevek tamata ra munuk inar
urun ma rarenar Ni vaivatul ra.

20

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a
Matius 21:23-27; Markus 11:27-33

1 Amar isa, na Yesus nair tamata rivun
na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na
Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra,
ovu vali rira dawan ovi rban-ulu verin ira
rma wan yai.

§ **19:36 19:36** Tamata ra rvelar rira ravit blawat ra na'a linga'an al rfaturu ne, ralang ma dawan Yesus. * **19:39 19:39** Tamata Farisi wol rorang ne, Yesus Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra, ba wol inar lahir ne, tamata ra rfadawang Yesus. † **19:43 19:43** Ira rotu balbelat i nangrebat urun yai tali lanun rsileti vatu ra, beti rfadoku aa ra na'a ratan. ‡ **19:44 19:44** Ubu nma lanit ivavan ini ma neluk tamata (Yesus). Ia nmata ma al nvara dida salasilan ra, ma ntevut tamata ovi rorang Ia. Na'uk etal dawan rafena ma rorang Ia. Ibrani 1:1-3; Filemon 2:6; 1 Petrus 2:12. § **19:46 19:46** Yesus nfasala ira ma nfalak ne, ***Na'uk mia myotu ma neluk wan ma tamata barborin ra rna'a***, tevek tamata rti Rahan Dawan Falurut al raraning Ubu, na'uk tamata boku rlabir nuhu ra ma rera ma fyawan da'in ma al rsitukar kubang ovu na'a afa liak ra.

2 Ira rfalak verin Yesus ne, “Eka fwalak
verin ami ne, Mu ngrebat aka ma al motu
afa ovi, ovu iki nala ngrebat yai verin Oa
ma motu afa avyai?”
3 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a mane
orat vali afa isa tali mia, ba fyalak verin
Ya'a.
4 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngre-
bat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan, te tali
tamata?”
5 Ba ranovak afa yai ma rfalak ne,
“Wean i tfalak ne, ‘Yohanes ni ngrebat
ntali lanit ratan,’ na Ia veka nfalak ne,
‘Notu afakinimi wol myorang ia?’
6 Na'uk wean i tfalak ne, ‘Ngrebat tali
tamata,’ na tamata ra munuk veka rala
vatu al rasba ita, tevek ira rorang ne,
Yohanes nabi ia.”
7 Ba rfalak ne, “Ami wol amka'a ne, nala
ngrebat tali iki ma nbaptis tamata ra.”
8 Yesus nfalak verin ira ne, “Ba wean
inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali verin
mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa
avyai.”

Yesus nfalak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra

Matius 21:33-46; Markus 12:1-12

9 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa
verin tamata rivun avyai ne, “Tamata isa
notu ni va'i anggur, beti nala verin tamata
va'i ra ma rasusan ni va'i yai, ma ki rsiduk
anggur boku verin ia. Nata nban-talik ni
ahu ma nti wan raroa, ma ya'i mnanat ia
na'a wan yai.
10 Ni amar naran roak ma rfufu anggur
vuan ra, na va'i duan yai nsinir ni tamata
sansinir isa ma ti ntuan ira, boma rala
ni wahat a. Na'uk tamata avyai rvaval
sansinir yai, beti rsinir ma newal ia ovu
liman vu watan.
11 Ba nsinir ewal ni sansinir liak isa,
na'uk rvaval vali sansinir yai ovu rfama'it
ia, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu
watan.
12 Nata nsinir ewal ni sansinir liak isa
ma fatelu roak, na'uk rvaval ma sansinir
yai namngala lahir, beti rvatuk ia nti va'i
yai murin a.
13 Ti nata va'i duan yai nfalak na'a ralan
ne, ‘Ya'a musti otu afaka ewal? Ya'a veka
usinir yanak i ulobang urun ia. Snain ira
veka ralang ia.’
14 Na'uk ti ma tamata va'i avyai rarea
va'i duan yai yanan a brana, na rsifalak
afa verin ira ne, ‘Tamata ini va'i duan
yanan a, ba mya ma tfedan ia, boma tala
va'i ini verin ita.’
15 Rvatuk ia nti va'i yai murin a, beti
rfedan ia.” Yesus norat tamata rivun
avyai ne, “Ba wean i va'i duan yai nma,
na veka notu afaka verin tamata avyai?
16 Ia veka nma ma nfedan tamata avyai
ma nala ni va'i anggur yai verin tamata
liak ra.” Ti ma tamata rivun avyai
rarenar afa i Yesus nfalak yai, na rfalak
ne, “Fara deka wean inyai!”
17 Na'uk Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne,
“Wean inyai, na vaivatul ovi rna'a Surat
Ralan ini ihin aka?
‘Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan lia
munuk ma al nfangrebat rahan
yai.’*
18 Tamata iki watan wean i nleka nsuta
vatu yai ratan a, na veka manminan lahir
ia, ovu wean i vatu yai nleka tali wan
karatat ma nta'i tamata iki watan, na
tamata yai veka manminan lahir ia.”

Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rorat Yesus na'a babahir kulu ma al rfaleka Ia

Matius 22:15-22; Markus 12:13-17

19 Ba Yahudi rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra ovu Yahudi rira dawan mela
falurut ra rdava linga'an mane rtaha
Yesus amar yai vali, tevek rka'a roak ne,
Ia nala vaivatul kamkuma yai al nta'ing
ira, na'uk rbobar tamata rivun avyai.
20 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, ovu Yahudi rira dawan mela
falurut ra rsi'ik nanuang watan Yesus. Ira
rsinir tamata boku ma rotu felarira wean
tamata ovi wol rsiklabir ra, boma rorat

* **20:17 20:17** Ayat ini ihin a ne, Yesus wean vatu yai. Ia neluk Raja ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Wean lahir vatu i tukan ra rvatuk yai, na tamata ra rafena ma rorang Yesus, ma rfedan Ia. Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan, ma ndoku ovu Ubu ma nfareta wean Raja. Tamata ovi rleka na'a vatu yai, ihin a ne, tamata ovi rafena ma rorang Yesus. Ubu veka nukun ira na'a amar i veka nukun lanit ivavan munuk. Msi'ik Mazmur 118:22.

afa isa tali Ia ma rfasala Ia, ma rtaha Ia
verin gubernur i nfareta na'a wan yai.
21 Tamata avyai rorat Yesus ne, “Tuan
Guru, ami amka'a ne, afa ovi fwalak ovu
mair ra kena ovu wol fwili tamata. Oa
msiair ovu ni malolan a wean Ubu ralan
nfalak a.
22 Wean inyai, ba eka fwalak verin ami
ne, dida agama nfalak ne, kena ma tbahir
kulu verin Kaisar te wahal?”†
23 Na'uk Yesus nka'a lahir rira siweang
a, ba nfalak verin ira ne,
24 “Eka fyaturu kubang ihin isa verin
Ya'a. Tamata iki walun ovu naran a na'a
kubang ini?” Ira rfalak ne, “Kaisar walun
ovu naran a.”‡
25 Nata Yesus nfalak verin ira ne, “Ba
wean inyai, na myala verin Kaisar afa ovi
ia nia ra, ovu myala verin Ubu afa ovu Ia
Nia ra.”
26 Ira wol rfalek-nala Ia tali Ni vaivatul
ra na'a tamata rivun waharira ralan ra.
Ira rtalkaka lahir ovu wol vairira, tevek
afa ovi Yesus nfalak yai.§

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, matmatan ra veka rva'at ewal te wahal
Matius 22:23-33; Markus 12:18-27

27 Tamata boku tali Yahudi rira
sidovung isa naran Saduki rma ma rtuan
Yesus. Tamata Saduki ra wol rtorung ne,
tamata matmatan ra veka rva'at ewal, ba
rorat Yesus ne,
28 “Tuan Guru, Musa ntulis inukun ini
verin ita: Wean i brana isa nmata ma
teran a'uk awan a, na'uk wol yanarira,
na brana yai a'an te warin musti nal-ewal
varu yai ma neluk awan, ma fara ia i
nmata roak yai veka duan yanan boku.
29 Ba wean i brana ifitu iya'an iwarin
ira ma iya'an nsifa roak, na'uk wol yanan
obin, na nmata.
30 Nata warin nsifa ewal ovu varu yai,
na'uk wol yanar obin, na nmata.
31 Warin i norang ia nsifa ewal ovu
varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata
vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran
iwarin tutul a.
32 Ti nata vata yai nmata vali.
33 Ba wean inyai, na ti naran amar i
tamata matmatan ra rva'at ewal, na iki
veka awan mnga'un vata yai, tevek brana
ifitu yai awar munuk roak ia?”
34 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ovi
rna'a lanit i vavan ini rsifa,
35 na'uk tamata ovi Ubu nfava'at ewal
ira tali matmatan ma inovan ma rva'at
na'a lanit ivavan ngorva'an a, ira wol
rsifa.*
36 Tevek ira wearira Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan ma wol rmata vali. Ubu
yanan ira, tevek Ia nfava'at ewal ira tali
matmatan.
37 Mia wol myorang ne, tamata ovi
rmata roak bisma rva'at ewal. Musa
ka'i nfaturu roak ne, matmatan ra veka
rva'at ewal. Ia ntulis na'a Surat Ralan
ma nfamalik na'ut i nsi'ik yafu nonga
na'a lavurun lesmat ralan. Ia ntulis ne,
Duila'a neluk ‘Ubu verin Abraham, Ishak
ovu Yakub.’†
38 Ia wol neluk Ubu verin matmatan ra,
na'uk neluk Ubu verin tamata ovi rva'at
ra, tevek na'a wahan ralan a, na tamata
ra munuk rva'at.”‡
39 Boku tali Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra rarenar afa ovi Yesus
nfalak yai, na rfalak ne, “Tuan Guru, afa
ovi fwalak yai kena urun.”
40 Tali inyai, na wol rabrahi roak ma
rorat afa tali Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra nlia tali Raja Daud
Matius 22:41-46; Markus 12:35-37

41 Nata Yesus norat ira ne, “Wean inba
ma tamata ra bisma rfalak ne, Raja i
ntevut tamata rira salasilan ra, Daud
ubun-nusin Ia?
42 Daud ka'i nfalak roak na'a kitab
Mazmur ne,

† **20:22 20:22** Tamata Roma rira raja ila'a i nfareta rira negara rivun, naran Kaisar. ‡ **20:24 20:24** Fareta Roma rira kubang ihin a rotu tali perak, naran *dinar*. Ira rbahir tamata biasa (wean tukan ra) i nkarya amar isa ovu *dinar* isa. § **20:26 20:26** Rtalkaka na'a vai Mala ihin a ne *mereka heran.* * **20:35 20:35** Ita wol dida vava'at kakiwal tevek afa lolin ovi totu ra. Ita veka dida vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin verin ita, ma torang Yesus. Msyi'ik Efesus 2:8-9. † **20:37 20:37** Surat Ralan nfalak wean inyai, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata roak. Tamata ovi rorang sidovung Saduki rorang ne, tamata ovi rmata roak wol bis rva'at ewal. ‡ **20:38 20:38** Tali ayat 37 ovu ayat ini, na tka'a ne, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata, na'uk rira roh ra rva'at obin. § **20:42 20:42** Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus.

‘Ubu nfalak verin ning Duila'a ne: Mdoku
Ning lihir mela a,§
43 ti naran i otu ma tamata ovi rira sian
Oa rsoak nulu Oa.’*
44 Ba wean i Daud nfalak ne, Raja i
ntevut tamata rira salasilan ra Duila'a Ia,
na wean inba ma Daud ubun-nusin Ia?”

Yesus nfangnanang Ni Tamata ovi rorang Ia ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

45 Na'ut i tamata rivun rarenar i Yesus
nangrihi a, na Ia nfalak verin Ni tamata
ovi rorang Ia ne,
46 “Msyi'ik wabira ma lolin na'a dawan
ovi rair Musa ni inukun ra. Wean i
rbasiar, na inar ma roru ravit blawat, ovu
inar vali ma tamata ra ralang ira ma rala
salam verin ira na'a wan i rfedi-rfaha afa
na'a. Ira inar ma rdoku wan ovi tamata
ra ba'i ralang ira na'a rahan falurut ra,
ovu vali na'a snoba ra.
47 Ira rangrihi ma rlabir vata varu ra
ma rala rira metan ra. Ira raflurut ma
rira falurut ra blawat ma ala rteri rira afa
sian ovi rotu ra. Ubu veka nukun ira ovu
inukun i aleman urun a ma nlia tamata
liak ra.”

21

Vata varu isa nala kubang ma neluk ni persembahan verin Ubu
Markus 12:41-44

1 Na'ut i Yesus na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut a, na Ia nsi'ik tamata ka'i
ra ti rfadoku rira kubang ra na'a vatvatat
i ba'i rfadoku rira kubang ma reluk rira
persembahan verin Ubu.
2 Ia nsi'ik vali vata varu isa i ni kasian a
dawan, nala ni kubang ihin irua i fyawar
a ko'u lean ma ti nfadoku vali na'a wan
yai.*
3 Nata Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak
verin mia ini, kena urun! Vata varu i
ni kasian dawan ini ni kubang i nala a,
fyawan lia munuk kubang ovi tamata liak
ra rala a.
4 Tevek tamata avyai munuk rala rira
kubang ra tali rira metan teran ra, na'uk
vata varu ini, velik ne ni kasian a dawan,
na ia nala munuk lahir ni kubang ovi nala
al nva'at a.”

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem veka nama'ar
Matius 24:1-2; Markus 13:1-2

5 Na'ut inyai, na tamata boku rfamalik
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lolin
a. Ira rfalak ne, Rahan Dawan Falurut
felan a lolin buas, tevek rdamur ovu
vatu marmer ovi lolin urun a, ovu vali
tali tamata rira afa fyawan ovi rala ma
reluk rira persembahan verin Ubu. Yesus
nrenar afa avyai, na nfalak ne,
6 “Afa ovi msyi'ik avyai, ni amar veka
nma ma vatu ovi rotu na'a rahan averi
veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu
isa vali na'a wan a.”

Yesus nfamalik afa ovi mane rma, beti lanit ivavan namwear
Matius 24:3-14; Markus 13:3-13

7 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat
ne, “Tuan Guru, na'ut inba na afa avyai
veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma
nfaturu ne, afa avyai veka rvotuk?”
8 Yesus nfalak ne, “Msyi'ik wabira ma
lolin, boma tamata ra deka rlabir nala
mia! Ufalak wean inyai, tevek tamata
rivun veka rma ma rala narang a ma lokat
ira ka'i rfalak ne, ‘Ya'a Raja i ntevut bira
salasilan ra.’ Ovu vali boku veka rfalak
ne, ‘Duila'a mane nma ewal roak.’ Deka
myorang lahir afa ovi rfalak ra.
9 Na'ut i mryenar ivar ne, tamata ra
rotu rihi ovu rotu vangoa-vanga, na deka
byobar, tevek afa avyai munuk musti
rvotuk lan veki. Na'uk inyai wol neluk
faneak ne, naran roak ni amar a ma lanit
ivavan a namwear.”
10 Nata Yesus nfalak ewal ne, “Bangsa
isa veka notu rihi ovu bangsa liak ra, ovu
vali fareta dawan isa veka notu rihi ovu
fareta dawan liak.
11 Na'a lanit ivavan, na veka ruru
dawan, ovu lafar dawan, ovu vali suhut
dawan na'a wan rivun. Na'a lanit a, na
veka trea lahir faneak ovi raling ma lolan
watan, ovu rotu ma tamata ra rbobar
urun.
12 Na'uk afa avyai munuk wol rvotuk
obin, na veka rtaha lan mia ma rwi-
rwa mia. Veka rala mia ti mdyiri fareta

* **20:43 20:43** Mazmur 110:1 * **21:2 21:2** Kubang i vata varu yai nala a, na'a vai Mala nfalak ne, *Peser*, rotu tali tembaga, ma fyawan ko'u lean.

waharira ralan ra na'a dida rahan falurut
ra, ovu vali veka rala mia ti mnya'a bu'i
ralan. Ira veka rala mia ma ti mdyiri raja
ra ovu dawan fareta waharira ralan ra,
tevek myorang Ya'a.
13 Na'ut inyai vali, mia veka fyamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin ira.
14 Mia musti fyangrebat lan ralabira ra,
boma na'a amar yai, na deka ralabira
raruan na'a vaivatul ovi veka myala al
mlyotar tenabira ra.
15 Wean inyai bi Ya'a veka ala ngrebat
verin mia ma mingrihi nala vaivatul ovi
kena ra, boma tamata ovi rira sian mia
wol rangal nala bira vaivatul avyai, ovu
wol rfasala nala mia.
16 Renabir-yamabira ra, terabir-valibira
ra, a'abir-waribira ra ovu bira kida ra
veka rfedi mia verin tamata ovi rira sian
mia. Tamata ra veka rfedan boku tali mia
vali.
17 Tamata ra munuk veka wol inar lahir
mia, tevek myorang Ya'a.
18 Na'uk wol mane bira vut van isa
vali natvutuk tali ulubira ra, te rfamngala
mia.†
19 Ba wean i mtyahang nal ralabira ma
myorang lalawatan Ya'a, na veka bira
vava'at kakiwal."

Yesus nfamalik ne, kota Yerusalem veka nama'ar
Matius 24:15-21; Markus 13:14-19

20 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, "Wean i msyi'ik suldadu
ra rbelat lilit Yerusalem, na mia musti
mkya'a ne wol mnanat, na kota yai veka
nama'ar.
21 Na'ut inyai, na tamata ovi rna'a
propinsi Yudea musti rafla talik ma rti
vuar ra. Tamata ovi rna'a kota yai ralan a
musti rafla talik kota yai, ovu vali tamata
ovi rna'a kota yai murin a, deka rati
kikyai kota yai ralan a.
22 Tevek amar avyai amar ma Ubu
nukun Yerusalem, boma nfakena lahir
afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a.
23 Na'ut inyai, na veka sian urun i lahir
verin vata ovi rbarlewan ra, ovu vata ovi
rsusu kasiko'u yanat ra! Na'ut i Duila'a
nukun bangsa Israel ini, tamata ovi rna'a
wan yai veka rtuan susa dawan urun.
24 Tamata boku veka rfedan ira ovu
nahin a blawat. Boku vali veka rkeak
teri ira ovu rtaha ira ma reluk tamata
ovi rfaleka roak ira verin bangsa ra
munuk na'a lanit ivavan a. Tamata ovi
wol Yahudi ra veka rma ma rta sorat
Yerusalem na'a amar ovi Duila'a nfadoku
roak verin ira."

Faneak ovi veka rvotuk na'ut i Tamata Yanan nma ewal lanit ivavan a
Matius 24:29-35; Markus 13:24-27

25 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, "Faneak ra veka rvotuk na'a
lera, vulan, ovu nara ra. Bangsa ovi rna'a
lanit ivavan a veka rbobar ovu wol rka'a
ma raroal te rara, tevek rsi'ik saksakan
dawan ra ovu rarenar dodurira ra.
26 Tamata ra rbobar ma rablingu lahir
na'ut i rsi'ik afa ovi rvotuk na'a lanit iva-
van a munuk, tevek afa ovi rira ngrebat ra
na'a lanit veka rarwa'ung ma rasmoang
tia ma watan ira.‡
27 Na'ut inyai, na tamata ra munuk veka
rsi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, uma
ovu mutan a ovu Ning ngrebat a, ovu vali
vanang i nfitik a nyadat a.
28 Na'ut i faneak avyai beti rvotuk, na
fara fyangrebat ralabira ra ovu inabira
lolin watan, tevek sarseri roak ma Ubu
mane nfatalik mia tali bira susa ovi
mtyuan ra."

Vaivatul kamkuma na'a aa ara
Matius 24:32-35; Markus 13:28-31

29 Nata, Yesus nfamalik vaivatul
kamkuma isa verin Ni tamata ra ne,
"Msyi'ik ma lolin aa ara ovu aa afaka
watan.
30 Wean i aa avyai raftuvul roak, na
mia mkya'a lahir ne, lera dawan a sarseri
roak.
31 Wean vali inyai wean i mryea munuk
roak afa ovi ufalak ra, na veka mkya'a
lahir ne, sarseri roak ma uma ewal ma
ufareta tamata ra wean lahir Raja.
32 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata ovi rva'at fiang ini veka wol

† **21:18 21:18** Velik ne rwi-rwa ira, na'uk veka rira vava'at kakiwal na'a lanit ratan. ‡ **21:26 21:26** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ngrebat ovi wol rtali Ubu. Ba rfalak ne, ngrebat avyai rna'a lera, vulan, nara ra, te nait sian ra vali.

rmata munuk obin, na afa avyai munuk rvotuk roak.§
33 Lanit ovu lanit ivavan a veka ramwear, na'uk Ning vaivatul ra rna'a kakiwal watan."

Snurak ma msyi'ik wabira ma lolin

34 "Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka fyikir lalawatan ma myotu snoba ma boranavut mia, ovu deka ralabira raruan na'a bira vava'at ra. Wean i fyikir lalawatan wean inyai, na veka mibrian na'a amar i Ya'a, Tamata Yanan a uma, tevek brian munuk, na uma lahir.
35 Amar yai, na veka uma verin tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk ma rabrian watan, na inyai wean vali afwatan ovi brian munuk, na voar nakevu nala roak ira.
36 Ba msyi'ik wabira ma lolin ovu miflu-rut lalawatan, boma byan-lia afa ovi veka rvotuk na'a amar yai, ovu bisma mdyiri nala Tamata Yanan wahan ralan a."
37 Lokat amar, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Ler-vava, na Ia nti vuar Zaitun ma Ni ovan na'a inyai.
38 Lokat varverak, na tamata rivun rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a ma rarenar i Yesus nsiair a.

22

Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Yesus
Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Amar dawan i tamata Yahudi ra ba'i rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a yai sarseri roak. Yahudi rfanara amar yai ne, amar Paskah.*
2 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdava linga'an mane rfedan fanfonak Yesus, tevek rbobar tamata rivun ovi rna'a inyai.

Yudas nfedi Yesus
Matius 26:14-16; Markus 14:10-11

3 Nata nitdawan nana'a roak Yudas i rfanara vali ia ne, Iskariot. Ia ini ntali vali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia.
4 Ba Yudas nati ma ntuan Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rban-ulu verin suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ma irmunuk rdava linga'an, boma nfedi Yesus verin ira.
5 Tamata avyai inar urun ovu ra'an vai isa ma ki rala kubang verin ia.
6 Yudas ntorung afa yai, ba na'ut inyai, na ndava amar kena mane nfedi Yesus verin ira, na'uk rotu ma tamata rivun deka rka'a.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Matius 26:17-19; Markus 14:12-16; Yohanes 13:21-30

7 Ni amar kena roak ma Yahudi ra rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a. Na'a amar yai vali, na tamata ra musti rfedan domba Paskah ra.
8 Ba Yesus nsinir Petrus irua Yohanes ma nfalak ne, "Miti ula mia ma misusan afamtahan Paskah verin ita, boma did tinemun tafna'an."
9 Ira rorat Yesus ne, "Bapa, inam ma amasusan na'a inba?"
10 Yesus nfalak ne, "Na'ut i miti kota eri ralan a, na veka mtyuan brana isa ntaha suran i nsa'a roak wear a. Myorang ia miti rahan i nti ralan a.
11 Myorat rahan duan yai ne, 'Tuan Guru norat ne: Ya'a veka ufna'an Paskah ovu Ning tamata ovi rorang Ya'a na'a inba?'
12 Rahan duan yai veka nfaturu verin mia kamar dawan i nana'a ratan a, na'a ni rahan yai. Ira rasusan munuk roak kamar yai, ba mia musti misusan watan dida fana'an fanenu ra."

§ **21:32 21:32** Ayat ini na'a vai Yunani ihin a wol ka'i lyawan. Wean i ***afa avyai*** na'a ayat ini ihin a ne, Yerusalem nama'ar (ayat 8-24), na'uk Yesus wol newal Ia obin (ayat 25-27), ba ***tamata ovi rva'at fiang ini*** ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i Yesus nva'at obin. Na'uk, wean i ***afa avyai*** ihin a ne, Yesus newal roak Ia, ba ***tamata ovi rva'at fiang ini*** ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i lanit ivavan mane namwear. ***Tamata ovi rva'at fiang ini*** bis ihin a vali ne, zaman ini te lanit ivavan ini. * **22:1 22:1** Amar Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal.

13 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti
irua rti. Ira rti ma rtuan munuk afa avyai
wean lahir i Yesus nfalak roak a. Nata
rasusan afamtahan Paskah yai.

Yesus nafna'an Paskah ovu Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 26:20-29; Markus 14:17-25; 1 Korintus 11:23-25

14 Naran roak amar i Yahudi rafna'an
na'a amar dawan Paskah yai, na Yesus
ndoku ma nafna'an ovu Ni rasul ra.
15 Ia nfalak verin ira ne, "Ya'a inak urun
i lahir ma ufna'an ovu mia na'a amar
dawan Paskah ini, beti utuan susa dawan.
16 Ufalak verin mia, boma mkya'a
ne, Ya'a veka wol uan roak afamtahan
Paskah ini, ti naran i Ubu nfakena snoba
ini ihin a, na'ut i Ia neluk Raja ma nfareta
lanit ivavan a."†
17 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti
nala kobi i nsa'a anggur a ma nfalak
fara weninyai verin Ubu, beti nfalak
ne, "Myala kobi ini ma msyikati mia al
myenu,
18 tevek ufalak verin mia, boma mkya'a
ne: Amar ini lahir, na Ya'a veka wol enu
roak anggur ini, ti naran i Ubu Ni Fareta
nma."
19 Yesus nfalak munuk wean inyai, na
nala vali roti a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk
verin ira ma nfalak ne, "Roti ini Ya'a
tenang a ma ala verin mia. Mian ma al
nfangnanang mia na'a Ning matmatan a."
20 Yesus notu munuk wean inyai, na
nala vali kobi i nsa'a anggur a ma nfalak
ne, "Anggur i na'a kobi ini nfaturu Ubu Ni
tnorung ngorva'an a. Tnorung yai nana'a
larang i veka nvoat verin mia.‡
21 Na'uk tamata i veka nfedi Ya'a, fiang
ini ndoku vali na'a ini ma nafna'an ovu
Ya'a!
22 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata
wean lahir i Ubu nfadoku roak a, na'uk
veka sian urun i lahir verin tamata i nfedi
Ya'a."
23 Ba ka'i rsiforat roak ira ne, iki veka
notu wean inyai.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira

24 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma
rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali
ira.
25 Yesus ntabu ira ma nfalak ne, "Raja
ovi rfareta na'a nuhu dawan ovi wol rka'a
Ubu, ira ka'i rfareta watan rira tamata
ra ovu limarira tma'an. Tamata dawan
ra inar ma tamata liak ra rfalak ira ne,
'Tamata ovi rlobang tamata ra.'
26 Na'uk mia deka weabira inyai. Wean
i iki inan ma dawan lia munuk tamata ra,
na ia musti nfakabava tenan a ma wean
tamata ovi ko'u rahi lia munuk tamata
ra. Tamata ovi rban-ulu verin tamata
ra, musti rfakabava vali tenarira ra wean
tamata sansinir ra.
27 Eka minovak ne, iki veka dawan
lia munuk? Tamata i ndoku nafna'an,
te tamata sansinir i ntanang afamtahan?
Tamata i ndoku nafna'an yai sa'i dawan
ia. Na'uk Ya'a una'a ovu mia ma eluk
tamata sansinir.
28 Mia fyatuang Ya'a lalawatan na'a
Ning angangal ra munuk.
29 Ba wean lahir i Yamang a nala
ngrebat verin Ya'a ma ufareta wean raja,
na Ya'a veka ala ngrebat verin mia ma
fyareta vali wean Ya'a.
30 Wean inyai, na mia veka myotu
inabira lolin ovu Ya'a na'a Ning Fareta a.
Inabira lolin yai wean lahir tamata ovi
inarira lolin na'ut i rdoku ma rafna'an
na'a meja isa. Mia veka mdyoku wean
raja ra na'a wan vutu rahin irua ma
fyareta. Na'a wan avyai vali, na mia
veka fyaleka inukun verin Israel ni arun
dawan vutu rahin irua."

Yesus nfalak lahir ne, Simon Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Ia
Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Yohanes 13:36-38

31 Nata Yesus nfalak verin Simon Petrus
ne, "Simon, Simon, eka mrenar ma lolin!
Ubu ntorung roak ma nitdawan veka
nlabir teman mia. Ia veka nwi-nwa mia,

† **22:16 22:16** Ubu Ni vaivatul ra rair ita ma tka'a ne, tamata ovi rorang Yesus rira vava'at kakiwal, ma Ubu nsikat rira salasilan ra. Snoba Paskah nfaturu ne, na'ut i Yesus nma ewal ma neluk Raja ma nfareta ita, na sian ra wol rkeak nala roak ita. Wol salasilan, matmatan, wawa'uk ovu vali nitdawan ovi ni nait sian ra wol rna'a roak.
‡ **22:20 22:20** Yesus laran nvoat ma al ntevut tamata rira salasilan ra.

ma wean lahir gandum ovi tamata ra rtafi.
32 Na'uk uflurut roak verin oa ma fara mu inorang a na'a lalawatan Ya'a. Wean i mahil roak ma morang Ya'a, na fwangrebat vali teram a valim tamata inorang ra ma rira inorang a nana'a lalawatan Ya'a."
33 Petrus nfalak ne, "Duila'a, ya'a utorung roak ma wean i ra'abu'i te rfedan Oa, na ya'a veka ovu vali ma una'a bu'i ralan te umata ovu Oa!"
34 Yesus nfalak ne, "Petrus, ufalak verin oa ma mka'a ne, ovan ini lahir manut wol nkukuwai obin, na oa malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a."
35 Yesus norat Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Na'ut i usinir mia ma ti fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na ufalak teri roak ma deka mtyaha sadawan, kubang ovu tatea, na mtyuan susa aka?"
36 Ira rfalak ne, "Wol amtuan susa isa vali." Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Na'uk fiang ini, iki ni sadawan te kubang, na ntaha watan. Iki wol ni nahin blawat, na nfedi ni ravit blawat a ma nfaha.
37 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu veka nfakena afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a ne, 'Tamata ra veka rwirwa Ya'a wean tamata ovi rangal fareta a,' tevek afa avyai fiang ini vali Ubu mane nfakena lahir na'a Ya'a."§
38 Ira rfalak ne, "Duila'a, nahin blawat irua ini." Yesus nfalak ne, "Naran roak."

Yesus naflurut na'a vuar Zaitun
Matius 26:36-46; Markus 14:32-42

39 Nata Yesus nban-talik Yerusalem ma nti vuar Zaitun a, wan i ba'i nti. Ni tamata ovi rorang Ia rovu vali.
40 Ti ma raran roak wan yai, na nfalak verin ira ne, "Miflurut, boma nitdawan deka nlabir nala mia ma myotu salasilan."
41 Ba Yesus nbana ma nfaroa kedan Ia tali ira, snain a meter vututelu, beti nsangatur ma naflurut ne,
42 "Bapa, wean i ralam nfalak, na fara maling vatuk varvara i aleman urun ini tali Ya'a, na'uk deka wean i ralang a nfalak a, ba wean watan i ralam a nfalak a." [
43 Ba Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nvotuk ovu Ubu Ni ngrebat ma nfangrebat Ia.
44 Na'uk Yesus ralan a lalau urun i lahir, ba ntafal ma naflurut ila'a. Ratin ra wean lara ma rditi rsuta lanun.]*
45 Naflurut munuk roak, beti newal Ia nti Ni tamata ovi rorang Ia. Ti ma nsi'ik ira, na rtub-lufa munuk roak, tevek ralarira ra lalau urun i lahir.
46 Ba nfalak verin ira ne, "Afakinimi mtyub-lufa i? Byatar ma miflurut, boma nitdawan deka nlabir nala mia ma myotu salasilan."

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Markus 14:43-50; Yohanes 18:3-11

47 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yudas nbana ula ia verin sidovung isa i rma ma rtuan Ia. Yudas ini ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai. Ia ti nfaseri lahir Yesus ma nvoan Ia.
48 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Yudas, bwoan Ya'a ma al fwaturu ne, fwedi Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini?"
49 Ti ma Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik afa i tamata rivun avyai mane rotu a, na rfalak verin Yesus ne, "Duila'a, amangal a'uk ira ovu mami nahin blawat ra?"
50 Tamata isa tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, nala nahin blawat ma nafat vatuk lahir Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir isa arun mela a.
51 Na'uk Yesus nfalak ne, "Mtalik kikyai!" Nata Yesus nkena tamata yai arun ma notu ma lolin ewal ia.
52 Yahudi rira dawan mela falurut ra, ovu dawan ovi rban-ulu verin suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ovu vali dawan Yahudi ra rma ma rtaha Yesus. Ba Ia nfalak verin ira ne, "Mia mnyarin ne, usdovu tamata ra ma amangal fareta a, ba mya lahir ovu bira nahin blawat ra ovu navnaval ra ma mtyaha Ya'a?
53 Lokat amar, na itmunuk tna'a Rahan Dawan Falurut a, na wol mtyaha Ya'a. Na'uk fiang ini bira amar ma myorang bira ininan sian ra, tevek Ubu ntorung ma nitdawan ni amar vali ma nfabana ngarmeran ni ngrebat a."

§ **22:37 22:37** Yesaya 53:12 * **22:44 22:44** Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat irua ini (43, 44) rna'a, na'uk naskah mnanat boku wahal.

Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus
Matius 26:57-58,69-75; Markus 14:53-54,66-72; Yohanes 18:12-18,25-27

54 Ira rtaha roak Yesus, beti rovun Ia rti
Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni rahan a.
Petrus nban-orang vali tali raroa watan.
55 Na'a rahan yai ni lean a fruan a, na
tamata ra rsidovuk yafu ma rdok-lilit yafu
yai. Petrus ti ndoku vali ovu ira.
56 Vata sansinir isa nrea Petrus ndoku
yafu yai nelan a, ba nsi'ik nanuang ia
ma nfalak ne, "Tamata ini irmunuk Yesus
vali!"
57 Na'uk Petrus nalak ia ma nfalak ne,
"Ya'a wol uka'a lahir tamata yai!"
58 Wol ka'i mnanat obin, na tamata
isa nsi'ik vali Petrus, ba nfalak ne, "Oa
ini mimunuk Yesus vali!" Na'uk Petrus
nfalak ne, "Ya'a wahal!"
59 Ka'a bi jam isa nelak, na tamata liak
isa vali nfalak ne, "Ita tka'a roak ne,
tamata ini irmunuk Yesus, tevek ia ntali
Galilea vali!"
60 Na'uk Petrus nfalak ne, "Wahal! Ya'a
wol uka'a ne, oa fwalak afakinyai!" Ia
nangrihi obin, na manut nkukuwai lahir.
61 Nata Yesus nfulak Ia ma nsi'ik Petrus,
beti Petrus nangnanang nala ewal afa i
Duila'a nfalak roak verin ia ne, "Ovan ini
manut wol nkukuwai obin, na oa malak
nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a."
62 Ba Petrus nbana nti murin ma nvakar
ma na'a samsekur.

Tamata ra rangrihi ma rworuk-rwak Yesus ovu rvaval Ia
Matius 26:63-68; Markus 14:60-65; Yohanes 18:19-24

63 Tamata ovi rwanar Yesus rangrihi ma
rworuk-rwak Ia, ovu rvaval Ia.
64 Ira rkum-teri wahan a beti rorat Ia
ne, "Wean i nabi Oa, na eka fwalak ne,
iki nvaval Oa yai?"
65 Nata rtafal ma rfama'it ila'a Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra
Matius 26:59-66; Markus 14:55-64; Yohanes 18:19-24

66 Ti ma varverak, na dawan Yahudi
ra, ovu rira mela falurut ra, ovu vali
rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra,
rasdovu ira na'a rira sidovung dawan a.
Tamata ovi rwanar Yesus rovun Ia nti
sidovung dawan yai.†
67 Ira rorat Ia ne, "Fwalak lahir verin
ami ne, Oa ini Raja i veka mtevut tamata
ra rira salasilan ra?" Yesus nfalak ne,
"Velik ne ufalak wean inyai verin mia,
na'uk veka wol myorang,
68 ovu velik ne orat afa tali mia, na veka
wol byalat.
69 Ba tali amar ini,‡ na Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, udoku Ubu i nfareta munuk
afakataka Ni lihir mela a."
70 Ira munuk rorat Yesus ne, "Ba wean
inyai, na Oa ini Ubu Yanan a?" Yesus
nfalak ne, "Mia ka'i fyalak roak yai."
71 Ti nata ira rfalak ne, "Ita wol tdava
roak tamata ma rfamalik na'a afa i nfalak
ini, tevek ita ka'i trenar lahir Ni sala tali
sumarn a!"

23

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Yohanes 18:28-38

1 Nata tamata ovi rovu munuk sidovung
dawan yai, rdiri munuk lahir ma rovun
Yesus nti verin Pilatus.*
2 Ti ma raran Pilatus, na rmangadu Ia
ma rfalak ne, "Ami amtuan roak tamata
ini na'ut i nlabir nala mami tamata ra. Ia
nfalak teri tamata ra ma deka rbahir kulu
verin Kaisar. Ia nfalak vali ne, Ia Raja i
ntevut dida salasilan ra."
3 Ba Pilatus norat Ia ne, "Yahudi rira
raja verin Oa?" Yesus nfalak ne, "Oa ka'i
fwalak roak yai."
4 Pilatus nfalak verin Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu tamata rivun avyai
ne, "Ya'a wol utuan sala akataka na'a
tamata ini."
5 Na'uk ira rkiwal ila'a ma rfalak ne,
"Ia Ni afa ovi nair ra rsoru munuk roak
tamata ovi rna'a Yudea, bi tamata ra rotu

† **22:66 22:66** Yahudi rira dawan fareta ovi rira ngrebat dawan a, rasdovu ira na'a Yerusalem. Ira rira ngrebat ma rurus afa agama, inukun, ovu vali fareta. ‡ **22:69 22:69** Tafsiran etal dawan rfalak ne, ***Ba tali amar ini*** ihin a ne, wol mnanat, na Yesus veka ndoku Ubu Ni lihir mela. * **23:1 23:1** Msi'ik Lukas 3:1 † **23:5 23:5** Tafsiran ra rfalak ne, *Yudea* ihin a ne, tamata Yahudi ovi rna'a propinsi Yudea, ovu wan liak vali na'a Israel.

vangoa-vanga. Ia nsiair lan na'a Galilea,
beti nma naran wan ini.”†

Yesus ndiri raja Herodes wahan ralan a

6 Pilatus nrenar afa yai, ba norat ira ne,
“Tamata ini ntali Galilea?”
7 Ti ma Pilatus nka'a ne, Yesus ntali wan
i raja Herodes nfareta a, na nsinir tamata
ra ma rovun Yesus ti verin Herodes. Na'ut
inyai, na Herodes nana'a vali Yerusalem.
8 Herodes nsi'ik Yesus, na inan urun,
tevek mnanat ila'a roak nrenar watan
tamata ra rfamalik Yesus, ovu inan ma
nsi'ik Ia. Ia inan vali ma nsi'ik Yesus notu
mujizat a.
9 Wean inyai bi norat afa rivun tali
Yesus, na'uk Yesus wol nvalat akataka.
10 Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
rna'a vali inyai, ba rmangadu Yesus ovu
rira vaivatul ovi aleman ra.
11 Ba Herodes ovu ni suldadu ra rfalak
sian ovu rangrihi ma rworuk-rwak Yesus,
beti rotu ma neluk ravit blawat i raja ra
ba'i roru a. Rotu munuk wean inyai, beti
rovun ewal Ia ti verin Pilatus.
12 Lan ana Herodes ovu Pilatus rsisala
rala, na'uk na'ut amar yai, na irua rotu
kida.

Pilatus nukun Yesus ma nmata
Matius 27:15-26; Markus 15:6-15; Yohanes 18:38—19:16

13 Pilatus nasdovu munuk Yahudi rira
dawan mela falurut ra, ovu rira dawan
ra, ovu vali tamata rivun,
14 beti nfalak verin ira ne, “Mia myovun
roak tamata ini nma verin ya'a ma fyalak
ne, Ia nlabir nala tamata ra. Mia ka'i
msyi'ik lahir i urus roak Ia, na'uk wol
utuan Ni sala isa vali tali afa ovi myan-
gadu ra.‡
15 Herodes vali wol ntuan afa sala avyai.
Ba wean inyai bi nsinir roak ma rovun Ia
nma verin ya'a. Ufalak urun ne, tamata
ini wol Ni sala akataka, ba wol inovan ma
ufaleka inukun matmatan verin Ia.
16 Ba ya'a veka ufareta ma rasveva Ia,
beti ufatalik Ia.” [
17 Lokat snoba Paskah, na Pilatus musti
nfatalik tamata isa tali bu'i ralan verin
tamata ra.§]
18 Na'uk tamata rivun ovi rna'a inyai
rafwak ne, “Fwedan Ia! Fwatalik Barabas
verin ami!”
19 Pilatus ni suldadu ra ra'abu'i roak
Barabas, tevek ia novu vali vangoa-vanga
i na'a kota ralan a, ovu nsifedan.
20 Pilatus inan ma nfatalik Yesus, ba
nangrihi fasa ewal verin tamata rivun
avyai ovu vain dawan.
21 Na'uk rafwak ma rfalak ne, “Bwaku
Ia na'a aa walwalur! Bwaku Ia na'a aa
walwalur!”
22 Nata Pilatus nfalak fasa ewal verin
ira ma fatelu roak ne, “Tamata ini Ni sala
aka? Ya'a wol utuan lahir ne, notu sala
ma inovan ma ukun Ia ma nmata. Ba
veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik
Ia.”
23 Na'uk ira rkiwal ila'a ma rafwak
ovu vair dawan, boma nfareta ma rbaku
Yesus na'a aa walwalur. Ti nata uturira.
24 Ba Pilatus nfaleka inukun verin
Yesus, boma nfakena tamata rivun avyai
rira ininan a.
25 Ia norang rira ininan a ma nfatalik
tamata i ra'abu'i roak ia, velik ne notu
vangoa-vanga ovu nsifedan. Na'uk ia nala
Yesus verin tamata avyai ma rotu tia ma
watan Ia, wean i ralarira rfalak a.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur
Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Yohanes 19:17-27

26 Na'ut i ira rovun Yesus, na rtaha vali
Simon i ntali kota Kirene a. Ia beti naran
Yerusalem. Ira rkiwal ia ma nvara Yesus
Ni aa walwalur a ma norang Ia.
27 Tamata rivun ila'a rorang Yesus. Tali
tamata avyai, na vata boku rvakar ma
rfaktanit Yesus.
28 Na'uk Yesus nfulak Ia ma nfalak verin
ira ne, “Vata Yerusalem averi! Deka
byakar Ya'a, na'uk byakar a'uk tenabira
ra ovu yanabira ra!
29 Tevek ni amar a veka nma ma tamata
ra rfalak ne, ‘Lolin urun verin vata ovi

‡ **23:14 23:14** Tamata Yahudi avyai rfalak ne, Yesus nlabir nala rira tamata ra ma rangal Roma rira fareta. Msi'ik vali ayat 2 na'a pasal ini. § **23:17 23:17** Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rfadoku ayat ini. Lokat varat, na Yahudi ra rotu snoba Paskah ma rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Na'a amar yai vali, na Pilatus ni suldadu ra ba'i rfatalik tamata isa i rtaha roak tali bu'i ralan.

wol rbarlewan, ovu wol yanarira, ovu vali
wol rsisusu!’
30 Na'ut inyai, na tamata ra veka rfalak
verin vuar ra ne, ‘Fara mlyeka ma mtya'i
ami!’ Ovu rfalak vali verin sakvuar ra ne,
‘Mya ma myoving ami!’*
31 Tevek rotu roak wean ini verin Ya'a i
wol ning salasilan a, na ira veka rotu ma
nlia verin mia, tamata ovi bira salasilan
roak a. Ya'a weang aa i nva'at obin ma
yafu wol bisma nasnuri nala. Na'uk mia
weabira aa ovi rangaran roak a ma yafu
veka nasnuri munuk lahir!”†
32 Ira rovun vali tamata ktufan irua ma
veka rfaklo'i ira ma rmata ovu Yesus.
33 Ti ma raran wan i naran “Kalkulun
a”, na rbaku Yesus na'a aa walwalur. Ira
rbaku vali tamata ktufan irua yai, ma isa
na'a Ni lihir mela a, na isa vali na'a Ni
lihir balit a. [
34 Yesus nfalak ne, “Bapa, ma'i vatuk
rira salasilan yai, tevek wol rka'a afa i
rotu a.” Rotu munuk wean inyai, beti rotu
undi ma rtanang Ni kadaravit ra.]‡
35 Tamata rivun ovi rdiri inyai ramunin
Ia na'a aa walwalur a. Yahudi rira dawan
ra rfalak sian Ia ne, “Ia notu ma lolin
ewal tamata liak ma wol rmata. Ba wean
i Ubu nfili Ia ma neluk Raja ma nsikat
tamata ra tali rira salasilan ra, na tsi'ik
watan ne, nlobang tenan ma nangal nala
Ni matmatan ma nva'at te wahal!”
36 Roma rira suldadu ra rfalak sian vali
Ia. Ira rala anggur i nakbia a verin Ia,
37 ma rfalak ne, “Wean i Oa meluk raja
verin tamata Yahudi ra, na msuta tali aa
walwalur yai, boma deka mwata!”
38 Rtulis vali vaivatul ra na'a aa wal-
walur, na'a Yesus ulun ratan a ne:
“Yahudi rira Raja verin Ia.”
39 Tamata ktufan isa i raklo'i ia na'a aa
walwalur yai nfalak sian Yesus ne, “Oa ini
Raja i mtevut tamata ra rira salasilan ra?
Eka mlobang tenam a ovu ami ma mangal
nala matmatan a ma tva'at!”
40 Na'uk tamata ktufan isa vali ntabu
ia ma nfalak ne, “Oa wol bwobar Ubu?
Ira rfaleka vali inukun matmatan verin
oa wean watan Ia.
41 Inovan ma rukun itrua, tevek afa sian
ovi totu ra. Na'uk tamata ini wol Ni sala
akataka.”
42 Nata nfalak verin Yesus ne, “Na'ut i
veka mwa ma meluk Raja ma fwareta, na
fara mungnanang vali ya'a.”
43 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Afa i
ufalak verin oa ini, kena urun! Amar ini
veka movu lahir Ya'a ma tna'a Firdaus.”§

Yesus nmata na'a aa walwalur
Matius 27:45-46; Markus 15:33-41; Yohanes 19:28-30

44 Na'ut inyai lera ndirlola, na deda
fafyat nsoru munuk wan yai, ti naran jam
itelu.
45 Maloli dawan amafal i naklo'i Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut ralan namadir
lahir na'ut irua.*
46 Nata Yesus nafwak ovu vain dawan
ne, “Bapa, ala munuk Ning vava'at a
ma ufadoku na'a limam ralan a.” Ti
ma nfalak munuk wean inyai, na nan a
nakbosal vali.
47 Na'ut i dawan i nfareta Roma rira
suldadu ra nsi'ik afa avyai, na nfadawang
lahir Ubu ma nfalak ne, “Kena urun,
tamata ini Ni vava'at nmalola!”
48 Tamata rivun ovi rma ma ramunin,
rsi'ik vali afa avyai, ba rewal ira ma
na'a rira banbanan obin, na ka'i rfefik
buburira ra.†

* **23:30 23:30** Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus Ni maksud ne, tamata ra rira susa veka dawan ila'a, ba inar watan ma vuar ra ovu sakvuar ra rta'i ira ovu roving lahir ira, boma yarak a rmata. Boku vali rfalak ne, tamata ra wol rfonak nala ira tali susa ila'a i veka nma, ba rera ma vuar ovu sakvuar ra rfonak teri ira tali susa yai. † **23:31 23:31** Amfadoku ma dawan informasi tersirat na'a ayat ini, boma nlobang mia ma fyan-aran. Tafsiran ra etal dawan rira fikiran wean ini. ‡ **23:34 23:34** Suldadu avyai rira salasilan yai, ihin a ne, rfedan Yesus. Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat ini nana'a, na'uk boku wahal. § **23:43 23:43** *Firdaus* ihin a ne, lanit ratan * **23:45 23:45** Wan isa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan nmerat rahi lia munuk. Maloli dawan amafal yai nteri wan i nmerat rahi lia munuk yai tali wan liak ra na'a Rahan Dawan Falurut ralan. Yahudi rira Mela Falurut Ila'a sa'i bisma nti wan marmerat yai ralan a, varat isa fasa watan. Ia ntaha bibi isa laran ma al nakvanak Yahudi rira salasilan ra. Na'uk Yesus nmata ma laran a nvoat al nakvanak dida salasilan ra, ba wol tperlu afakataka roak. Wol tperlu roak bibi laran, te Mela Falurut Ila'a, te maloli dawan amafal ma nteri ita tali Ubu wan i nleal a. Ia nleal roak lokat tamata inorang ralarira ra! † **23:48 23:48** Tamata Yahudi rfefik buburira al rfaturu ne, rahil urun i lahir.

49 Tamata ovi rka'a Yesus, ovu vata ovi
rka'a vali Ia ma rorang Ia tali Galilea, rdiri
watan raroa ma rsi'ik afa avyai munuk.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Yohanes 19:38-42

50-51 Tamata isa naran Yusuf ntali ahu
Arimatea na'a propinsi Yudea. Ia tamata
lolin ia ovu ni vava'at nmalola, ovu vali
nanaban ma Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja. Velik ne ia ndoku vali Yahudi
rira sidovung dawan a, na'uk wol ntorung
ma rfasala Yesus ma rala Ia verin fareta
Roma a.
52 Ia nti ma ntuan Pilatus ma nera Yesus
tenan a.
53 Nata, ia nfasuka Yesus tenan tali
aa walwalur, ma nkuma Ia ovu maloli
ngangiar, beti ti nfanuba Yesus tenan
a na'a vatu i rtivan roak ia ma wean
van, na'uk wol rfadoku matmatan ra na'a
obin.‡
54 Amar yai amar i Yahudi ra rasusan
warira ma rsa'a amar i mane ryari ira,
tevek lokat amar yai ni ovan, na ira ryari
roak ira.§
55 Vata ovi rorang Yesus tali Galilea
rorang vali Yusuf, ti ma rsi'ik van i
rfanuba Yesus. Ira rsi'ik vali i wean inba
ma rfanuba Yesus tenan a na'a van yai.
56 Nata rewal ira rti Yerusalem ma
rasusan ngul ovi voarira lolin, ovu voan
ngul lolin i rfanara ia ne mur, ma veka
raslofi na'a Yesus tenan a. Na'a amar i
Yahudi ra ryari ira, na ira wol rkarya, ma
rot-orang Musa ni inukun ra.

24

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan
Matius 28:1-10; Markus 16:1-8; Yohanes 20:1-10

1 Varverak sumatan obin na'ut i amar
kareda, na vata avyai rtaha ngul ovi
voarira lolin ma rti van matmatan i
rfanuba Yesus tenan a. Ira wol rti obin,
na rasusan lan roak afa avyai.
2 Ti raran inyai ma rsi'ik, na vatu dawan
i rala al rulang van matmatan yai ngoran
a, natsuar roak.
3 Ba rti lahir ralan ma rsi'ik, na Duila'a
Yesus tenan a wol nleal roak.
4 Ira rdiri watan ma wol rka'a ma raroal
te rara, tevek ranovak afa yai. Brian
munuk, na tamata irua rdir-ebang lahir
ira. Tamata irua yai roru kadaravit ovi
vanar urun a.
5 Ba vata avyai rbobar urun i lahir
ma rsangatur nulu ira ma waharira rsuta
rkena lanun. Na'uk tamata irua yai rfalak
verin ira ne, “Notu afakinimi mdyava
tamata i nva'at na'a tamata matmatan
warira?
6 Ia wol nana'a roak wan ini. Ia nva'at
ewal roak! Eka mingnanang afa ovi
nfalak lan roak verin mia, na'ut i nana'a
propinsi Galilea ne,
7 ‘Ira musti rala Tamata Yanan verin
tamata salasilan ra ma rbaku Ia na'a
aa walwalur, na'uk amar itelu nelak, na
veka nva'at ewal.’ ”
8 Ba vata avyai rangnanang nala ewal
afa ovi Yesus nfalak roak verin ira.
9 Ti ma rewal ira tali van matmatan yai,
na rfamalik munuk lahir afa avyai verin
Yesus Ni tamata vutu rahin isa ovi rorang
Ia, ovu vali verin tamata inorang liak ra.
10 Vata avyai nararira: Maria Mag-
dalena, Yohana, ovu Maria i yanan verin
Yakobus, ovu vali vata liak ovi rovu vali
ira. Irmunuk rfamalik afa avyai verin
rasul ra.
11 Na'uk rasul avyai ranovak ne, inyai
ivar vu watan, ba wol rorang afa ovi vata
avyai rfalak a.
12 Velik ne wean inyai, Petrus ndiri ma
nafla lahir nti van matmatan yai. Ti
naran van yai, na nsoak ia ma nsi'ik nti
ralan, na nrea watan maloli ra. Nata
newal ia ovu norat watan na'a ralan a,
na'a afa ovi rvotuk roak yai.

Yesus nfavotuk tenan a na'a linga'an i mane nti ahu Emaus a
Markus 16:12-13

‡ **23:53 23:53** Tamata ka'i ra ba'i rbahir tamata ra ma rtivan vatu ma wean van, boma rfadoku matmatan ra na'a. Ira ba'i rotu wean inyai na'a sakvuar ni vava'al a. § **23:54 23:54** Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, *hari Jumat*. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira. * **24:13 24:13** ***Kil*** ihin a ne, *kilometer.*

13 Amar yai vali, na Yesus Ni tamata
irua ovi rorang Ia rbana rti ahu i naran
Emaus a. Ahu yai ka'a bi kil vutu rahin
isa tali Yerusalem.*
14 Na'a rira banbanan a, na rfamalik afa
ovi rvotuk roak yai.
15 Na'ut i irua rfamalik afa ovu rsiforat
ira, na Yesus aksa Ia nma lahir ma nbana
ovu ira.
16 Ira rsi'ik Yesus, na'uk afa isa notu ma
wol rka'a Ia.
17 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byana
fyamalik afakinyai?” Ba rdir-teri lahir
ovu waharira rfaturu ne, ralarira lalau.
18 Tali tamata irua yai, na isa naran
Kleopas. Ia norat Yesus ne, “Baba, afakin-
imi tali tamata dakan ovi rna'a ini, na Oa
a'uk sa'i wol mka'a afa ovi beti rvotuk
inravin ovu ravruan a na'a Yerusalem?”
19 Ia nfalak verin ira ne, “Mia fyalak
afakinyai?” Ba rfalak ne, “Afaka nkena
Yesus i ntali ahu Nazaret yai! Ia nabi Ia,
ovu Ni vaivatul ra ovu afa ovi notu ra
rira ngrebat na'a Ubu wahan ralan a, ovu
tamata ra munuk waharira ralan ra.
20 Mami dawan mela falurut ra ovu
mami dawan ra rala roak Ia verin fareta
ra ma rfaleka inukun matmatan verin Ia,
beti rbaku Ia na'a aa walwalur.
21 Na'uk lan ana, amfaklo'i a'uk mami
vava'at ra verin Ia ma amnaban ma nma,
boma nfatalik ami tamata Israel ra tali
tamata ovi rira sian ami. Nlia tali inyai,
na ini amar itelu roak, ntali amar i rfedan
Ia yai, na'uk wol nfatalik ami obin.†
22 Nlia tali inyai, na vata ifira tali
mami tamata ra rfabriang ami. Varverak
sumatan obin, na ira rti roak van mat-
matan yai.
23 Na'uk na'a inyai, na wol rtuan Yesus
tenan a. Ira rewal ira ma rfaivar verin
ami ne, rsi'ik Ubu Ni sansinir ovi rtali
lanit ratan. Sansinir avyai rfalak ne,
Yesus nva'at ewal roak.
24 Mami kida boku rti vali van mat-
matan yai. Ti ma rsi'ik, na wean lahir i
vata avyai rfalak a, na'uk wol rarea Ia.”

25 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Hoi,
mia ini byoda urun! Bira fikiran ra wol
ka'i rbana ma lolin, ma wol myorang
munuk afa ovi nabi ra rfalak roak a.
26 Mia musti mkya'a ne, Raja i ntevut
roak tamata rira salasilan ra musti ntuan
wawa'uk i dawan urun a veki, beti nti
vanan i nfitik nyadat a.”
27 Nata Yesus nfalyawang verin ira afa
ovi rtulis roak na'a Ia na'a Surat Ralan. Ia
nfalyawang lan Ia na'a Musa ni kitab ra,
beti nabi liak rira kitab ra munuk.
28 Ti ma rfaseri roak ahu i rti yai, na
Yesus notu ma felan a wean i mane nbana
lia ira.
29 Na'uk rkiwal Ia ma rfalak ne, “Lera
nakduvul ma laflofan roak, ba itmunuk
tna'a ini veki, tevek mane ovan roak.” Ba
Yesus norang ira ma irmunuk rna'a inyai.
30 Na'ut i ndoku mane nafna'an ovu
ira, na Ia nala lan roti a ma nfalak fara
weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai
ma nala verin ira.
31 Na'ut inyai beti rka'a lahir ne, inyai
Yesus. Na'uk brian munuk, na wol nleal
lahir.
32 Ira ka'i rsifalak afa ma rfalak ne, “Ita
inadida lolin urun na'ut i tna'a linga'an
ralan, ma nangrihi verin ita ovu nfamalik
Surat Ralan ihin a verin ita.”
33 Na'ut inyai, na rewal lahir ira rti
Yerusalem. Raran roak Yerusalem, na
rtuan Yesus Ni tamata vutu rahin isa
rasdovu ira ovu rira kida ra.
34 Tamata ovi rasdovu ira yai rfalak ne,
“Kena urun, Duila'a nva'at ewal roak! Ia
nfavotuk roak Ia verin Simon.”
35 Nata tamata irua yai rfamalik afa i
rarea na'ut i rbana na'a linga'an ralan a,
ovu vali wean inba ma rka'a Yesus na'ut
i nvisul roti a.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia

Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

36 Na'ut i Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rfamalik afa ovi rarea roak a, na brian
munuk Yesus ndiri fruarira ra, ma nfalak
verin ira ne, “Fara Ubu notu ma bira
vava'at ra malinan watan!”
37 Ira rabrian ovu rbobar, tevek rnarin
ne rsi'ik nitu ngran.
38 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne,
“Notu afakinimi byobar, ovu afaka notu
ma ralabira ra raruan?

† **24:21 24:21** Ira ralarira ra lalau, tevek ranovak ne, Yesus mane nfatalik ira tali rira musu ra. Ira rira musu dawan verin Roma rira fareta.

39 Msyi'ik limang a ovu eang a; Ini Ya'a!
Mtyeman tenang a ovu msyi'ik Ya'a, tevek
nitu ngran a wol ihin ovu wol lurin wean
i msyi'ik na'a tenang a."
40 Yesus nfalak wean inyai, beti nfaturu
liman a ovu ean a verin ira.
41 Na'uk ira wol rorang urun obin, tevek
rtalkaka ovu inarira urun ma rsi'ik Yesus.
Ba Yesus norat ira ne, "Bira afamtahan
na'a ini te wahal?"
42 Ba ira rala ian tantunun‡ etal a verin
Yesus.
43 Yesus nala ian yai ma na'an lahir na'a
waharira ralan ra.
44 Ia nfalak verin ira ne, "Ini afa ovi
ufalak roak verin mia na'ut i itmunuk
obin a. Ufalak verin mia ne, afa ovi Musa
ntulis roak na'a ni kitab ra, ovu nabi liak
ra rtulis vali roak na'a rira kitab ra, ovu
vali na'a Mazmur, na irmunuk rfamalik
Ya'a. Ubu nfadoku roak ma afa avyai
fiang ini musti rvotuk munuk roak!"
45 Nata Yesus notu ma rira fikiran ra
lyawan ma rfan-aran afa ovi rtulis roak
na'a Surat Ralan.
46 Yesus nfalak verin ira ne, "Rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, Raja i ntevut tamata
rira salasilan ra musti ntuan wawa'uk
dawan ma nmata, ma amar itelu nelak,
beti nva'at ewal tali matmatan.
47 Tamata ra veka rala narang ma ti
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata
ra munuk, boma rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra, ma Ubu na'i vatuk rira
salasilan ra. Rfamalik lan na'a Yerusalem,
beti rti nuhu ovi rna'a lanit ivavan ini
munuk.
48 Mia ka'i msyi'ik lahir afa avyai
munuk.§
49 Ya'a veka ala Ubu Ni Roh a verin mia,
wean lahir Yamang Ni tnorung a verin
mia. Na'uk mia musti mnya'a kota ini
veki, ti naran i Ubu nfangora mia ovu Ni
ngrebat a."

Yesus nrata lanit ratan
Markus 16:19-20; Kisah 1:9-11

50 Nata Yesus novun Ni tamata ovi
rorang Ia ma rti kota Yerusalem murin
a. Ira rbana ma rfaseri ahu isa naran
Betania. Na'a inyai, na nsikat liman a ma
naflahar ira.*
51 Na'ut i naflahar ira, na Ia nti talik ira
ma Ubu notu ma nrata lahir lanit ratan.
52 Ira munuk rsangatur ma raraning Ia.
Ira ralarira lolin urun, ma rewal ira rti
Yerusalem.
53 Lokat amar, na ira rti rira Rahan
Dawan Falurut ralan a ma rfadawang
Ubu.

‡ **24:42 24:42** Vai Yunani nfalak ne, *ichthuous optou* ihin a ne, ian tantunun. § **24:48 24:48** Ayat ini ihin a ne, ira rsi'ik Yesus nmata, ovu nva'at ewal tali matmatan. * **24:50 24:50** Amar vutfa'at relak tali ayat 49 nti ayat 50.

Yohanes ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Yohanes ntulis kitab ini. Yohanes ini, Yesus Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia (21:20-24; 13:23; 19:26; 20:2; 21:2-7).

Yohanes ntulis kitab ini, ma nfalyawang verin ita ne, Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias), inyai Yesus, Ubu Yanan Ia. Ia ntulis wean inyai, boma wean i torang Yesus, na veka dida vava'at kakiwal (20:30-31). Tali pasal 1 ti naran pasal 12, ita tbas ne, Yesus notu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ma nfalyawang ne, Ubu Yanan Ia. Na'a kitab ini, na rfalak ma rivun roak ne, Ubu Yanan Ia (Yohanes 1:34, 49; 3:16-18; 5:23-25; 11:4, 27; 20:31).

Yesus nfalak ma rivun roak na'a kitab ini ne, "Ya'a ini". Bisma msyi'ik lahir na'a ayat ovi: "Ya'a ini afamtahan i nala vava'at a" (6:35); "Ya'a ini lyawan a" (8:12); "Ya'a ini wean falfolat" (10:7, 9); "Ya'a ini domba duan i lolin a" (10:11, 14); "Ya'a ini ufava'at matmatan ra ovu ala vava'at kakiwal verin tamata ra" (11:25); "Ya'a ini linga'an verin tamata ovi mane rti Yamang a" (14:6); "Ya'a ini wean aa anggur mnga'un a" (15:1, 5). Yesus nfalak vali ne, "Wol rarali Abraham obin, na Ya'a una'a roak" (8:58). Tali Ni vaivatul avyai, na ita tka'a ne, Ubu Yanan Ia. Tali na'ut i Ubu wol notu lanit ovu lanit ivavan ini obin, na Ia nana'a roak, ovu nana'a lalawatan, nata ti wol ni wahan.

Kitab ini ihin a

1. Yesus Ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-18)
2. Yesus notu mujizat ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ovu Ni afa ovi nair verin tamata rivun, rfaturu ne, Ubu Yanan Ia. (pasal 1:19—12:50)
   a. Yesus Ni karya ovi rban-ulu a, na'ut i nana'a lanit ivavan a. (pasal 1:19—4:54)
   b. Afa i nvotuk na'a amar i tamata Yahudi ra ryari ira na'a Yerusalem. (pasal 5)
   c. Afa ovi rvotuk na'a Galilea na'ut amar dawan Paskah. (pasal 6)
   d. Afa ovi rvotuk na'a Yudea na'ut i Yahudi rira snoba ma rotu rira befak ra ma rna'a. (pasal 7:1—10:21)
   e. Afa i nvotuk na'ut i Yahudi rotu snoba ma raresmi rira Rahan Dawan Falurut a. (10:22-42)
   f. Afa ovi rvotuk na'a amar i nban-muri lalean na'a amar dawan Paskah. (pasal 11—12)
3. Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, na'ut ovan i tamata ra mane rfedan Ia. (pasal 13—17)
4. Tamata ra rtaha Yesus, rfedan Ia, ovu nva'at ewal. (pasal 18:1—20:29)
5. Afakinimi Yohanes ntulis kitab ini. (20:30-31)
6. Yesus Ni vaivatul situli: na'ut i nva'at ewal a, na nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 21)

Yesus Kristus i rfanara Ia ne, Ubu Ni Vaivatul a, nma lanit ivavan a ma neluk tamata

1 Lalan a, na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na Ia i rfanara Ia ne, Ubu Ni Vaivatul a, nana'a lan roak. Ia nana'a roak ovu Ubu, ovu Ia Ubu Ia.

2 Na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na Ia nana'a lan roak ovu Ubu.

3 Ubu notu afakataka munuk na'a lanit ivavan a nahu Ni Vaivatul a, ba afa ovi rna'a lanit ivavan a munuk wol bisma rna'a, wean i wol notu afa avyai nahu Ni Vaivatul a.

4 Ubu Ni Vaivatul a nala vava'at mnga'un verin tamata ra. Vava'at mnga'un yai ntali Ia, ovu nala lyawan verin tamata ra.

5 Lyawan yai vanan na'a dedan ralan, ovu dedan wol bisma nteri nala ia.

6 Amar isa, na Ubu nsinir tamata isa naran Yohanes.*

7 Ia nma ma nfamalik na'a lyawan yai, boma tamata ra munuk bisma rorang lyawan yai.

8 Lyawan yai wol Yohanes, na'uk ia nma watan, boma nfamalik lyawan yai.

* **1:6 1:6** Yohanes ini nbaptis tamata ra, na'uk wol ntulis kitab ini.

9 Lyawan mnga'un i nala lyawan verin
tamata ra munuk nma roak lanit ivavan
a.
10 Lyawan yai nana'a roak lanit ivavan
a. Ubu notu lanit ivavan a nahu lyawan
yai, na'uk tamata ovi rna'a lanit ivavan a
wol rka'a Ia.†
11 Ia nma lahir Ni ahu livur a, na'uk Ni
tiniman ovi rna'a inyai wol rtorung ma
rala Ia.‡
12 Na'uk tamata ovi rtorung ma rala Ia
ovu rorang Ia, na Ubu nala ngrebat verin
ira ma reluk yanan ra.
13 Ira wol reluk Ubu yanan ra tevek
renarir-yamarira ra rarali ira, te rira
ininan a, te wol rtali brana ni ininan verin
awan a, na'uk Ubu ka'i notu ma reluk
yanan ra.
14 Ubu Ni Vaivatul neluk tamata, ma
nana'a roak lanit ivavan ovu ita, ovu vali
ita tsi'ik roak Ni dawan a. Ni dawan yai,
Yaman a nala verin Ia, tevek Yanan ikisa
lalo'i watan. Ubu Yanan nma tali Yaman
a, ma notu ma tka'a lahir Ubu Ni rala lolin
i dawan urun, ovu afa ovi nfavotuk ra
munuk kena.
15 Yohanes nfalyawang Vaivatul yai ovu
vain dawan ma nfalak ne, “Ini tamata
i ufamalik roak Ia. Ufalak ne, ‘Ia veka
norang ya'a nma, na'uk Ni dawan a nlia
ya'a, tevek wol rarali ya'a obin, na Ia
nana'a lan roak.’ ”
16 Ia Ni lolin a dawan dalang, ba nala Ni
kalolin ra lalawatan verin ita munuk.
17 Ubu nala Ni inukun ra verin ita nahu
Musa.§ Na'uk ita tka'a Ubu Ni rala lolin
ovu ivar i kena nahu Yesus Kristus.
18 Wol tamata isa vali nrea Ubu, na'uk
Yanan i ikisa lalo'i yai nana'a lalawatan
ovu Ia. Yanan yai nfalyawang lahir
Yaman a verin ita.

Yohanes i nbaptis tamata ra ka'i nfamalik ni karya a

Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18

19 Yahudi rira dawan ovi rna'a
Yerusalem rsinir mela falurut ra, ovu
tamata Lewi ra ma rti rorat Yohanes ne,
“Oa ini iki mnga'un?”*
20 Ia ntorung ma nfalyawang lahir ne,
“Ya'a wol eluk Raja i ntevut dida salasilan
ra.”†
21 Nata rorat ewal ia ne, “Ba iki oa? Beta
ne oa ini nabi Elia?”

Ia nfalak ne, “Wahal!”

Ba rorat ewal vali ia ne, “Beta ne oa ini
nabi i lan a Ubu ntorung roak ma nma
lanit ivavan a?”‡

Ia nfalak ne, “Wahal!”

22 Nata rorat ia ne, “Ba eka fwalak verin
ami ne, oa ini iki mnga'un? Ami musti
amfalyawang verin tamata ovi rsinir ami.
Ba eka ka'i fwamalik tenam a!”
23 Yohanes nfalak ne, “Ya'a ini tamata
i ufwak na'a wan lean vu dawan
ma tamata ra rfamalola linga'an verin
Duila'a.” Afa ovi Yohanes nfalak yai,
wean lahir i nabi Yesaya ntulis roak na'a
ni kitab a.§
24 Tali tamata ovi rorat Yohanes, na
tamata boku rtali Yahudi rira sidovung isa
i naran Farisi.
25 Ira rfalak ne, “Oa wol meluk Raja
i mtevut dida salasilan ra, ovu oa wol
nabi Elia oa, ovu vali oa wol nabi i Ubu
ntorung ma veka nma lanit ivavan a, ba
afakinimi bwaptis tamata ra?”
26 Yohanes nfalak ne, “Ya'a ubaptis
tamata ra ovu wear, na'uk tamata i ndiri
fruabira ra, mia wol mkya'a ne, iki Ia.
27 Ia veka norang ya'a nma. Velik ne
wean inyai, na'uk wol inovan lahir ma
aling Ni tatea ni tatur ra, tevek ya'a wol
verang a ratang Ia.”
28 Yohanes ovu tamata ovi rorat ia
rfamalik afa avyai munuk na'a ahu Betania. Ahu yai nana'a oar Yordan ni lihir
timur a. Ia nbaptis tamata ra na'a inyai.

† **1:10 1:10** Tamata ovi rna'a lanit ivavan wol rka'a ne, Yesus yai Ubu yanan Ia. ‡ **1:11 1:11** Tamata ovi rleal Yesus Ni ahu livur a, avyai tamata Yahudi ra. § **1:17 1:17** Ubu wol mane nfadoku inukun vutu watan verin nabi Musa, na'uk nfadoku ma nlia tali inyai. Tamata ovi rorang Yesus rka'a Musa ni inukun vutu a, ovu ni inukun liak ra vali, na'uk Yahudi rira inukun rivun vali na'a rira adat. Vai mala nfalak *hukum Taurat* te *hukum Tuhan* te *hukum-hukum*. Inukun avyai rna'a Kejadian ti naran Ulangan. * **1:19 1:19** Tamata boku tali arun dawan Lewi reluk Yahudi rira mela falurut ra, ma rkarya verin Ubu na'a rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. † **1:20 1:20** Raja i ntevut dida salasilan ra ihin a na'a vai Mala ne, *Mesias.* ‡ **1:21 1:21** Nabi i veka nma yai, Ubu ntorung roak na'a Ulangan 18:15, 18. § **1:23 1:23** Yesaya 40:3

Domba Yanan i nmata al na'i vatuk dida salasilan ra, inyai Yesus

29 Ni ilyan ana, Yohanes nsi'ik Yesus nma ma ntuan ia, ba nfalak ne, “Eka msyi'ik! Ubu Ni Domba Yanan i veka nmata al na'i vatuk tamata ovi rna'a lanit ivavan a rira salasilan ra.
30 Ia ini tamata i ufamalik roak Ia ne, ‘Ia veka norang ya'a nma, na'uk Ni dawan a nlia ya'a, tevek wol rarali ya'a obin, na Ia nana'a lan roak.’
31 Lan a wol uka'a ne, iki Ia. Na'uk uma, ma ubaptis tamata ra ovu wear, ma ufavotuk Ia verin tamata Israel ra, boma bisma rka'a Ia.”
32 Yohanes nfamalik vali afa ovi nsi'ik ra, ma nfalak ne, “Ya'a usi'ik Ubu Ni Roh nsuta tali lanit wean modarlaka, ma ndoku Yesus tenan a.*
33 Ya'a wol uka'a ne, iki Ia. Na'uk Ubu i nsinir ya'a ma ubaptis tamata ra ovu wear, nfalak roak ne, ‘Wean i msi'ik Ning Roh nsuta ma nleal tamata isa, na tamata yai veka nbaptis tamata ra ovu Ning Roh a.’
34 Ya'a usi'ik roak afa yai, ba ufalak verin mia ne, Ubu Yanan Ia.”

Tamata ovi ula lalelan ira ma reluk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia

35 Ni ilyan ana, Yohanes ovu ni tamata irua ovi rorang ia rna'a ewal wan yai.
36 Na'ut i Yohanes nsi'ik Yesus nahu wan yai, na nfalak ne, “Msyi'ik, inyai Ubu Ni Domba Yanan a!”
37 Yohanes ni tamata irua yai rarenar afa ovi nfalak ra, ba rti ma rorang Yesus.
38 Yesus ntamuri ma nsi'ik, na rorang Ia, ba norat ira ne, “Mia mdyava afaka?” Ira rfalak ne, “Rabi, Oa mna'a inba?” (Rabi ihin a, Tuan Guru)
39 Ia nfalak ne, “Mya ma ka'i msyi'ik.” Ba rorang Ia ma ti rsi'ik wan i nleal a ma irmunuk rna'a inyai. Na'ut inyai, na snain jam empat lersian.
40 Tali tamata irua yai, na isa naran Andreas. Ia a'an verin Simon Petrus. Ia nrenar afa ovi Yohanes nfalak ra, ba norang lahir Yesus.
41 Ia nti lahir ma ntuan Simon ma nfalak ne, “Ami amtuan roak Raja i ntevut dida salasilan ra (ihin a ne, Kristus).”
42 Ba Andreas novun Simon ti verin Yesus. Yesus nsi'ik Simon ma nfalak ne, “Oa ini Simon, yamam naran Yohanes.” Tamata ra veka rera oa ne Kefas (ihin a ne, Petrus).†

Yesus nera Filipus ovu Natanael ma rorang Ia

43 Ni ilyan ana, Yesus nvolan mane nti propinsi Galilea. Ia wol nti obin, na ntuan Filipus ma nfalak ne, “Mwa ma morang Ya'a!”
44 Filipus ini ntali ahu Betsaida. Andreas irua Petrus rtali vali inyai.
45 Ba ia ti ntuan Natanael ma nfalak ne, “Ami amtuan roak tamata i Musa ntulis roak Ia na'a ni inukun ra, ovu nabi ra rtulis vali roak na'a tamata yai. Tamata yai, Yesus i ntali Nazaret a. Yusuf yanan Ia.”
46 Na'uk Natanael nfalak ne, “Wol bis lahir ma afa lolin ntali Nazaret nma.” Filipus nfalak ne, “Mwa ma msi'ik lahir.”
47 Yesus nsi'ik Natanael nma ma ntuan Ia, ba nfalak ne, “Msyi'ik kikyai, ini tamata Israel mnga'un ia.‡ Tamata ini nfalak lalawatan afa ovi kena ra.”
48 Ba Natanael norat Yesus ne, “Wean inba ma Oa mka'a ya'a?” Yesus nfalak ne, “Filipus wol nera oa obin, na urea roak oa na'a aa ara vavan a.”
49 Natanael nfalak ne, “Tuan Guru, Ubu Yanan Oa ovu Raja Oa verin tamata Israel ra!”
50 Yesus nfalak ne, “Oa morang Ya'a, tevek ufalak ne, urea roak oa na'a aa ara vavan a? Oa veka msi'ik lahir afa dawan ovi rlia tali afa yai.”
51 Nata Yesus nfalak lahir ne, “Afa i ufalak verin oa ini kena urun! Oa veka msi'ik lanit natvadil, ovu Ubu Ni sansinir ra rtali lanit ratan suta-rata ira verin Tamata Yanan a.”

2

Yesus notu mujizat i ula lalean a na'a snoba sifa na'a ahu Kana

* **1:32 1:32** Tafsiran boku rfalak ne, ***lanit ratan.*** † **1:42 1:42** Kefas na'a vai Aram ovu Petrus na'a vai Yunani, irua ihirira wer isa ne, vatminan. ‡ **1:47 1:47** Tamata Israel ovu tamata Yahudi irua wear isa watan. Ubu nfanara Abraham ubun Yakub ne, Israel. Nata rfalak Abraham ubun nusin munuk tamata Israel ra.

1 Amar irua nelak roak, beti tamata ra
rotu snoba sifa isa na'a ahu Kana, na'a
propinsi Galilea. Yesus renan a novu
snoba yai.
2 Rasweang vali Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia ma rovu snoba yai.
3 Na'ut i rira anggur roak rok, na Yesus
renan nfalak verin Ia ne, “Rira anggur
roak rok.”
4 Ba Yesus nfalak ne, “Mama, notu
afakinimi fwalak wean inyai verin Ya'a?
Wol naran Ning amar a obin.”
5 Yesus renan nfalak verin tamata ovi
rira rkarya ma rli'i anggur ne, “Myot-
orang watan afa ovi nfalak ra.”
6 Na'a inyai, na rfadoku ngusi inean.
Rotu ngusi avyai tali vatu. Tamata Yahudi
ba'i rsa'a wear na'a ngusi avyai ma
al rfamerat tenarira ra, wean Musa ni
inukun nfalak a. Lokat ngusi avyai ka'a bi
bisma rsa'a wear botal ratut isa vutlima.
7 Yesus nfalak verin tamata karya avyai
ne, “Mlyi'i ma wear nngora na'a ngusi
avyai.” Ba tamata avyai rli'i ma ngusi
avyai rngora lahir ovu wear.
8 Nata Yesus nfalak verin tamata avyai
ne, “Fiang ini, myitu wear kedan a, ma
myala verin tamata i nasusan snoba ini.”
Ba rot-orang afa i Yesus nfalak a.
9 Tamata i nasusan snoba yai ntebung
wear a, na wear a na'a roak anggur, na'uk
wol nka'a ne, anggur yai ntali ba. Na'uk
tamata karya avyai rka'a. Ba tamata yai
nera brana i nsifa yai,
10 ma nfalak ne, “Na'ut i snoba wean
ini, na tala lan anggur i lolin a ma tamata
ra renu, nata nbolak roak ira, beti tala
anggur i wol ka'i lolin a. Na'uk oa
fwadok-aling watan anggur i lolin rahi lia
munuk ini, ma beti mala mwa.”
11 Beti fasa lahir Yesus notu faneak i
tamata ra wol rot-nala na'a Kana i na'a
Galilea. Tali faneak yai, na Ia nfaturu
Ni dawan a, ba Ni tamata ovi rorang Ia,
rorang urun Ia.

*Yesus na'a ahu dawan isa naran Kaper-
naum*

12 Yesus notu munuk afa avyai, beti nti
ahu Kapernaum. Renan a, warin ra, ovu
Ni tamata ovi rorang Ia rovu vali Ia, ma
rna'a inyai amar ifira watan.

*Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-
rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut na'a Yerusalem*

*Matius 21:12-13; Markus 11:15-17;
Lukas 19:45-46*

13 Tamata Yahudi rira amar dawan
Paskah* sarseri roak, na Yesus nva'al nti
Yerusalem.
14 Na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falu-
rut ni lean a, na Yesus nsi'ik tamata ovi
ba'i rfedi sapi, domba, modarlaka ovu
tamata ovi ba'i rdoku ma rsitukar kubang
rna'a vali inyai.
15 Ia notu tali na'a navnaval, beti
nala'ing vatuk munuk tamata ovi rna'a
inyai, ovu rira sapi ovu domba ra. Ia
nvalik tamata ovi rsitukar kubang rira
meja ra, ma rira kubang ra ramir-ramar.
16 Nata Ia nfalak verin tamata ovi rfedi
modarlaka ra ne, “Myaling vatuk munuk
afa ovi tali ini. Deka myotu Yamang Ni
rahan neluk wan ma tamata ra rfedi-
rfaha afa na'a!”
17 Ba Ni tamata ovi rorang Ia rang-
nanang vaivatul ovi rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, “Ya'a ulobang urun Mu rahan a,
ta Ubu. Ba afa yai veka not-visal Ya'a.”†
18 Ba dawan Yahudi ra rangal Yesus ma
rfalak ne, “Eka motu faneak isa i tamata
ra wol rot-nala verin ami ma nfaturu ne,
Ubu nala fareta verin Oa ma bis motu
wean ini.”
19 Yesus nfalak ne, “Mya'ar vatuk Rahan
Dawan Falurut ini, ma ki ufadiri ewal ia
na'a amar itelu watan.”‡
20 Ba Yahudi rira dawan avyai rfalak ne,
“Tamata ra rfadiri Rahan Dawan Falurut
ini varat vutfa'at rahin inean beti roak, na
Oa fwalak ne, amar itelu watan, na bisma
fwadiri ewal?”
21 Na'uk Ia nangrihi ma nfalak na'a
Rahan Dawan Falurut a, ma nfaturu ne,
Ia ka'i nfamalik tenan a.

* **2:13 2:13** Tamata Yahudi ra rotu snoba na'a rira amar dawan Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Paskah ini naling ia tali Paskah i fiang ini tamata ovi rorang Yesus rotu al rangnanang amar i nva'at ewal tali matmatan. † **2:17 2:17** Tafsiran rivun rfalak ne, ***veka not-visal Ya'a*** ihin a ne, Yesus veka nmata. Mazmur 69:10 ‡ **2:19 2:19** Yesus Ni maksud na'a ayat ini, veka rfedan Ia, na'uk amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia.

22 Yesus nva'at ewal tali matmatan, beti
Ni tamata ovi rorang Ia rangnanang afa i
Yesus nfalak roak yai. Ba ira rorang urun
afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a, ovu
afa ovi Yesus nfalak roak yai.
23 Amar ovi Yesus nana'a Yerusalem
na'ut i rira amar dawan Paskah, na
tamata rivun rorang Ia, tevek rsi'ik roak
Ia notu faneak ovi tamata ra wol rot-nala
ra.
24 Na'uk Yesus wol norang tamata avyai,
tevek Ia nka'a munuk tamata ralarira ra.
25 Ia wol nperlu tamata isa vali ma
nfamalik tamata ra rira vava'at ra verin
Ia, tevek nka'a roak tamata ralarira ra.

3

Yesus nfamalik vava'at kakiwal verin Nikodemus

1 Tamata isa naran Nikodemus. Ia ntali
Yahudi rira sidovung Farisi, ovu dawan
Yahudi ia vali.
2 Ovan isa, na ia nti ma ntuan Yesus
ma nfalak ne, “Tuan Guru, ami amka'a ne
Ubu ka'i nsinir Oa mwa ma msiair, tevek
wol tamata isa vali bisma notu faneak ovi
motu ra, wean i Ubu wol novu ia.”
3 Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin
oa ini kena urun. Wean i tamata isa wol
rarali ewal ia, na wol bisma nana'a Ubu
Ni Fareta a.”
4 Nikodemus nfalak ne, “Wean inba ma
tamata isa i itrana roak ia, na bisma rarali
ewal ia? Wean inba ma bisma nti ewal
renan evun ralan ma rarali ewal ia?”
5 Ba Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin
oa ini kena urun! Wean i tamata isa wol
rarali ia ovu wear ovu vali Ubu Ni Roh a,
na ia wol bisma nana'a Ubu Ni Fareta a.*
6 Tamata ra rarali tamata ra, na'uk
Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an na'a
tamata ralarira ra.
7 Deka mtalkaka tevek ufalak ne, musti
rarali ewal mia.
8 Ubu Ni Roh wean nait i nean nti inba
watan ovu trenar ngoan a, na'uk wol
tka'a ne nait yai ntali ba nma, ovu veka
nti ba. Tamata ovi rarali ira ovu Ubu Ni
Roh, wearira vali inyai.”
9 Nikodemus nfalak ne, “Wean inba ma
afa i fwalak yai bisma wean inyai?”
10 Yesus nfalak ne, “Oa meluk guru
verin tamata Israel ra ma tamata ra
ralang ma dawan oa, ba afakinimi wol
fwan-aran afa yai?
11 Afa i ufalak verin oa ini kena
urun! Ami amfamalik afa ovi amka'a ovu
amsi'ik ra, na'uk mia wol myorang afa ovi
amfalak ra.
12 Mia wol myorang afa ovi ufalak ra
na'a lanit ivavan ini, na wean inba ma
bisma myorang wean i ufamalik afa ovi
rna'a lanit ratan?
13 Wol tamata isa vali nrata roak lanit
ratan. Na'uk Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, sa'i
usuta roak tali lanit ratan.
14 Musa nfadoku nifa i rotu tali tembaga
na'a aa etal isa, beti nfadiri na'a wan lean
vu dawan. Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, wean
vali inyai. Ning amar a veka nma ma
rfasaka Ya'a,†
15 boma tamata iki watan norang Ya'a,
na veka ni vava'at kakiwal.
16 Ubu Ni silobang dawan urun verin
tamata ra na'a lanit ivavan a, ma nala
lahir Yanan ikisa lalo'i a, boma tamata
iki watan norang Ia, na veka wol nmata
kakiwal, na'uk veka nva'at, nata ti wol ni
wahan.
17 Ubu wol nsinir Yanan nma lanit
ivavan a ma nfaleka inukun verin tamata
ra, na'uk nsinir Ia nma ma nsikat tamata
ra tali rira salasilan ra, boma rira vava'at
kakiwal.
18 Tamata iki watan norang Ubu Yanan
a, na Ubu wol nukun ia. Na'uk tamata
iki watan wol norang Ubu Yanan ikisa
lalo'i a, na Ubu nukun roak ia, tevek wol
norang Yanan a.
19 Ia nukun ira, tevek lyawan a nma
roak lanit ivavan ini, na'uk ira inar dedan
nlia tali lyawan, tevek rotu lalawatan afa
ovi sian ra.‡
20 Tamata iki watan inan ma notu afa
ovi sian ra, na ia wol inan lahir lyawan a,
ovu nafena ma nma lyawan a, boma afa
sian ovi notu ra deka rvotuk.
21 Na'uk tamata iki watan not-orang
lalawatan afa ovi kena ra, na ia nma roak

* **3:5 3:5** Tafsiran boku rfalak ne, ***Rarali ia ovu wear, ovu Ubu Ni Roh***, ihin a ne, ia ni vava'at ngorva'an tali Ubu Ni Roh i nfamerat ia. † **3:14 3:14** Na'ut i Ubu nukun tamata Israel ra ma nifa i ni bisa nkaras ira, na Ia nsinir Musa ma nfadiri nifa tembaga yai na'a aa etal isa, boma iki nsi'ik nifa yai, na lolin lahir ia. Msi'ik Bilangan 21:9. ‡ **3:19 3:19** ***Lyawan*** na'a ayat ini nfaturu Yesus.

lyawan a. Ba lyawan yai nfavotuk ni afa
ovi notu ra ne, not-orang lalawatan afa
ovi Ubu ralan nfalak ra."

Yesus Ni ngrebat nlia Yohanes i nbaptis tamata ra

22 Ti ma Yesus notu munuk afa avyai, na
Ia ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti propinsi
Yudea. Ira rna'a inyai, ma rbaptis tamata
ra.§
23-24 Na'ut inyai, na wol ra'abu'i
Yohanes i nbaptis tamata ra obin. Ia
nbaptis tamata ra na'a ahu Ainon i nfaseri
ahu Salim. Wear a dawan na'a inyai, ba
tamata ra rma lalawatan ma nbaptis ira.
25 Yohanes ni tamata ovi rorang ia boku
rsingarahi ovu tamata Yahudi isa na'a
Yahudi rira adat i rotu ma al rfamerat
tenarira ra.
26 Ba ira rti ma rtuan Yohanes ma rfalak
ne, "Tuan Guru, mungnanang tamata i
mirua mnya'a oar Yordan nelan a? Oa
fwamalik roak Ia verin ami, ovu fiang ini
nbaptis vali tamata ra, ovu tamata rivun
rti verin Ia."
27 Yohanes nfalak ne, "Wol tamata isa
bis not-nala afa isa, wean i Ubu wol nala
ngrebat verin ia.
28 Mia ka'i mryenar roak afa ovi ufalak
ra ne, 'Ya'a wol Raja i ntevut dida salasi-
lan ra, na'uk Ubu nsinir ya'a ma uma ula
ya'a, beti Ia.'
29 Ia wean brana i mane nsifa ma nala
ni vata ma neluk awan a, na ya'a wean
ni kida i ndir-ebang ia ovu nrenar vain
a. Na'ut i nrenar vain a, na ralan lolin
urun. Ba ya'a wean lahir inyai, ma fiang
ini ralang a lolin urun.
30 Tamata ra musti rfakaratat ila'a Ia,
ovu rfakabava watan ya'a.
31 Ia i ntali lanit ratan a, Ni dawan a nlia
munuk afakataka. Ia i ntali lanit ivavan
a, tamata watan ia, ba nfamalik watan
afa ovi rvotuk na'a lanit ivavan ini. Ia i
ntali lanit ratan a, Ni dawan nlia munuk
afakataka.
32 Ia nfamalik afa ovi nsi'ik ovu nrenar
ra na'a lanit ratan, na'uk wol tamata isa
vali norang afa ovi nfalak ra.
33 Tamata iki watan norang afa ovi
nfalak ra, na nfaturu ne, Ubu kena Ia.
34 Ubu nsinir Ia ma nfamalik Ni vaivatul
ra, tevek nfangora lahir Ia ovu Ni Roh a.
35 Ubu nlobang urun Yanan a, ovu nala
roak Ni ngrebat a verin Ia ma nfareta
munuk afakataka.
36 Tamata iki watan norang Ubu Yanan
a, na ia ni vava'at kakiwal. Na'uk tamata
iki watan wol norang Ia, na veka wol
ni vava'at kakiwal. Ubu nangrova ma
nukun ia, nata ti wol ni wahan."

4

Yesus nfalyawang Ia verin vata Samaria isa ne, Ia Raja i ntevut tamata rira salasilan ra

1 Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung
Farisi rarenar roak ne, tamata ovi rma ma
rorang Duila'a Yesus ovu rera ma nbap-
tis ira yai, rivun lia tamata ovi rorang
Yohanes ovu nbaptis ira.
2 Velik aba, Yesus wol nbaptis tamata
ra, na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rbaptis
tamata ra.
3 Na'ut i Yesus nka'a ne, tamata Farisi
avyai rarenar roak afa ovi Ia ovu Ni
tamata ra rotu, na nti talik propinsi Yudea
ma newal Ia nti propinsi Galilea.
4 Na'a Ni banbanan a, na musti nahu
propinsi Samaria.
5 Yesus nbana nata naran ahu isa na'a
Samaria naran Sikhar. Ahu yai nfaseri
lanun i lalan a Yakub nala verin yanan
i Yusuf a.*
6 Yakub ni wear kakear na'a ahu yai.
Yesus nafrea tevek nbana ma raroa, ba
ndoku wear yai nelan a. Na'ut inyai, na
snain a lera ndirlola.
7-8 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti
roak ahu yai ma rfaha afamtahan. Wol
mnanat, na vata Samaria isa nma mane
nitu wear. Ba Yesus nfalak verin ia ne,
"Titi, mlobang ma mala wear kedan a ma
enu."
9 Vata yai nfalak verin Ia ne, "Oa tamata
Yahudi Oa, na ya'a tamata Samaria ya'a,
ba afakinimi mera wear tali ya'a ma

§ **3:22 3:22** Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus nala ngrebat verin Ni tamata ra ma rbaptis tamata ra. * **4:5 4:5** Msi'ik Kejadian 48:22

menu?" (Vata yai nfalak wean in-
yai, tevek tamata Yahudi wol rkamlabir
tamata Samaria ra.)†
10 Yesus nfalak ne, "Wean i mka'a Ubu
Ni rala lolin i nala verin tamata ra, ovu
mka'a vali ne Ya'a ini iki, na oa veka mera
wear tali Ya'a, ovu Ya'a veka ala wear i
nala vava'at a verin oa."
11 Vata yai nfalak ne, "Bapa, Oa wol Mu
taul, ovu wear ini blaman. Ba veka mala
wear i nala vava'at yai tali inba?
12 Ubumam-nusimami Yakub nala wear
kakear ini verin ami. Ia ovu yanan ra, ovu
vali ni afwatan ra renu roak wear ini. Oa
fwikir ne, Mu dawan a nlia Yakub?"
13 Yesus nfalak ne, "Tamata iki watan
nenu wear ini, na ia veka nabroa ewal.
14 Na'uk iki watan nenu wear i ala verin
ia, na veka wol nabroa roak, nata ti wol ni
wahan. Tevek wear i ala verin ia yai wean
wear matan na'a tamata yai ralan a, ma
nava lalawatan ovu nala vava'at kakiwal
verin ia."
15 Vata yai nfalak ne, "Bapa, mala wear
yai verin ya'a, na wol ubroa roak ovu wol
uma roak ma ala wear ini."
16 Yesus nfalak ne, "Muti ma mera
awam a, ma mirua mya ini."
17 Vata yai nfalak ne, "Ya'a wol awang."
Yesus nfalak ne, "Oa fwalak kena,
18 tevek awam ilima roak, ovu brana i
fiang ini mirua mleal isa, wol awam ia.
Mu vaivatul ra kena."
19 Vata yai nfalak ne, "Bapa, fiang ini
uka'a lahir ne, nabi Oa.
20 Ami tamata Samaria ubumam-
nusimami ra rsangatur ma raraning Ubu
na'a vuar‡ ini, na'uk Mu tamata Yahudi ra
rfalak ne, Yerusalem a'uk neluk wan ma
tamata ra rsangatur ma raraning Ubu."
21 Yesus nfalak ne, "Titi, morang afa
i mane ufalak ini: Ni amar veka nma
ma tamata ra rsangatur ma raraning
Yamadida, na'uk wol nana'a roak vuar ini
ovu vali wol nana'a Yerusalem.
22 Mia tamata Samaria ra msyangatur
ma mryaning Ubu, na'uk wol mkya'a
ne, iki Ia. Na'uk ami tamata Yahudi ra
amsangatur ma amraning Ubu i amka'a
roak Ia. Tevek nahu tamata Yahudi ra, na
Ubu nsikat tamata ra tali rira salasilan ra,
ma rira vava'at kakiwal.
23 Na'uk ni amar a veka nma ovu fiang
ini, amar yai nma roak, ma ngrebat tali
Ubu Ni Roh notu ma tamata ra rka'a
linga'an i kena a ma rsangatur ma rara-
ning Yamadida. Ubu inan ma tamata ra
rsangatur ma raraning Ia wean inyai.
24 Ubu Roh Ia, ba iki watan mane nsan-
gatur ma nraning Ia, na musti nsangatur
ma nraning Ia ovu ngrebat i ntali Ni Roh
a, ovu norang linga'an i kena."§
25 Vata yai nfalak verin Yesus ne, "Ya'a
uka'a ne, Raja i ntevut mami salasilan
ra veka nma. Rfalak vali Ia ne, Kristus.
Na'ut i nma, na veka nfamalik afakataka
munuk verin ami."
26 Yesus nfalak ne, "Ya'a ini Tamata i
fwalak yai, fiang ini nangrihi nulu oa."
27 Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia rewal roak ira rma wan yai.
Ira rtalkaka, tevek rsi'ik i Yesus nangrihi
ovu vata.* Na'uk wol tamata isa vali
norat Yesus ne, "Oa inam afaka?" Te,
"Afakinimi mungrihi nulu vata yai?"
28 Ba vata yai nti talik ni suran a na'a
inyai, ma nti ahu ma nfalak verin tamata
ra ne,
29 "Mya ma ti tsi'ik tamata i nfamalik
munuk lahir ning afa ovi otu ra. Beta ne
Ia Raja i ntevut dida salasilan ra."
30 Ba tamata avyai rti ahu yai murin a
mane rtuan Yesus.
31 Tamata avyai wol rtuan Yesus obin,
na Ni tamata ovi rorang Ia rfalak ne,
"Tuan Guru, mufna'an kikyai."
32 Na'uk Yesus nfalak ne, "Ya'a Ning
afamtahan nana'a, na'uk mia wol
mkya'a."
33 Ba Ni tamata ovi rorang Ia ka'i
rsiforat ira ne, "Tamata aba rala roak
afamtahan verin Ia?"

† **4:9 4:9** Tamata Samaria ra wol tamata Yahudi mnga'un ira, tevek lalan ana, na'ut i varat 722 sebelum Masehi, na tamata Asyur rtaha ma rdadul tamata Yahudi ra ma ti rna'a rira nuhu watan. Tamata Yahudi ovi rna'a Israel obin teran ifira watan ma rsifa sileti ovu tamata ovi wol Yahudi. Ira rfanara tamata avyai ne, tamata Samaria (2 Raja-raja 17:24). Tamata Yahudi mnga'un wol inar lahir ira, ma ranggap ira ne, tamata ngra. ‡ **4:20 4:20** Vuar ini naran Gerizim. § **4:24 4:24** Ubu Roh Ia, ihin a ne, Ubu wol tenan, ovu nana'a wan inba watan ovu na'ut inba watan. * **4:27 4:27** Tamata Yahudi rira guru ra wol biasa ma rangrihi ovu vata ovi wol rka'a ira, ntafal vali wean i aksa ira ovu vata.

34 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Wean
i ot-orang Ia i nsinir Ya'a, Ni afa ovi
nfalak ra, ovu ot-nala munuk karya ovi
nala verin Ya'a, na inyai wean watan Ning
afamtahan.
35 Mia fyalak ne, ‘Vulan ifa'at ewal, beti
tamata rafdiar.’ Na'uk ufalak verin mia
ne: Eka msyi'ik va'i wanat ra. Wanat ra
rwavar roak ovu bisma tafdiar roak.
36 Fiang ini tamata ovi rafdiar a rala
roak rira kubang tali rira karya, ba
tamata ovi rafdiar ovu tamata ovi ravuri-
rava, irmunuk ralarira lolin urun. Wanat
ovi rdiar roak yai ihin a ne, tamata ovi
rira vava'at kakiwal.†
37 Ba kena ovu faliak ini: Tamata isa
navuri-nava nabat ra, na tamata liak ti
nafdiar.
38 Ya'a usinir mia ti mifdiar na'a va'i
i wol myotu a. Tamata liak ra rkarya
lan roak na'a va'i yai, na'uk mia myala
utubira tali rira karya ra.”
39 Tamata Samaria ovi rna'a ahu yai,
rivun ira rorang roak Yesus, tevek vata
yai nfalak ne, “Ia nfamalik munuk lahir
afa ovi otu ra.”
40 Ba na'ut i tamata Samaria avyai rma
ma rtuan Yesus, na rera lalawatan verin
Ia ma irmunuk rleal inyai veki. Ba Yesus
nleal inyai amar irua.
41 Tamata ovi rorang Yesus rtafal ma
rivun, tevek Ni afa ovi nair ra.
42 Ba ira rfalak verin vata yai ne, “Fiang
ini amorang Ia, wol mane ntali afa ovi
fwalak ra watan, na'uk ami ka'i amrenar
afa ovi nfalak ra. Amka'a lahir ne, Ia Raja
i nsikat tamata ra tali rira salasilan ra.”

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea

43 Yesus nana'a Sikhar amar irua, beti
nti Galilea.
44 Ia ka'i nfalak roak ne, tamata isa,
velik ne nabi ia, na'uk wol ralang ia na'a
ni ahu a.
45 Tamata ovi rna'a Galilea rti roak
Yerusalem na'ut i tamata Yahudi rira
snoba Paskah. Na'ut inyai, na ira rarea
munuk roak afa ovi Yesus notu ra. Ba
ti ma Yesus naran Galilea, na tamata ra
rtorung ma ti rsa'a Ia ovu ralarira lolin.

Yesus notu ma lolin ewal raja ni tamata karya isa yanan a

46 Yesus newal Ia nti ahu Kana na'a
Galilea. Lan a Ia nti roak ahu yai, ma notu
roak ma wear nana'a anggur. Na'a ahu
Kapernaum, na raja ni tamata karya isa
yanan a nawar ia.
47 Na'ut i raja ni tamata karya yai
nrenar ne, Yesus ntali Yudea nma roak
Galilea, na ia nti ma nera lablobang verin
Yesus ma nti Kapernaum, boma notu ma
lolin ewal yanan a, tevek yanan a sarseri
mane nmata.
48 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Wean
i mia wol msyi'ik faneak ovi tamata ra
wol rot-nala ovu mujizat ra, na veka wol
myorang Ya'a.”
49 Tamata yai nfalak ne, “Duila'a, mwa
kikyai, boma yanak a deka nmata.”
50 Yesus nfalak ne, “Mewal a'uk oa,
yanam a veka lolin ewal ia.” Tamata yai
norang afa ovi Yesus nfalak ra, ba newal
ia.
51 Na'ut i newal ia ma na'a ni banbanan
obin, na ni tamata sansinir ra rma ma
rtuan ia ma rfalak ne, “Yanam a lolin ewal
roak ia.”
52 Ba norat ira ne, “Mulai ma lolin ia
jam ifira?” Ira rfalak ne, “Inravin a, ka'a
bi jam satu lera ndirlola, na wol nayadu
roak ia.”
53 Ba kasiko'u yai yaman a nangnanang
nala ne, na'ut inyai, na Yesus nfalak ne,
“Yanam a lolin ewal roak ia.” Ba ia ovu
ni rahan teta munuk rorang Yesus.
54 Ini ma farua roak Yesus notu faneak i
tamata ra wol rot-nala na'a Galilea, na'ut
i newal Ia tali Yudea.

5

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira na'a kolam isa naran Betesda

1 Yesus notu munuk afa avyai, beti
newal ia ma nva'al nti Yerusalem, tevek
tamata Yahudi rira amar dawan isa.
2 Na'a Yerusalem, na rfanara fidu isa
ne Fidu Domba. Na'a fidu yai ni falfolat
nelan a,* na kolam isa nsa'a wear. Kolam

† **4:36 4:36** Na'a Yesus Ni vaivatul kamkuma ini, na Ia nala perbandingan tamata ovi rafdiar, ovu tamata ovi rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra, boma rorang Ia, ma rira vava'at kakiwal. * **5:2 5:2** Kota Yerusalem ni fidu dawan ifira lahir. Lokat fidu ni falfolat ila'a ma tamata ra ovu rira garobak ovu afwatan ra rahu inyai.

yai naran na'a vai Ibrani, Betesda, ovu
na'a wan yai vali, na rotu abelus ilima.
3 Na'a abelus avyai, na tamata ovi
rira suhut ra, rivun ira rtuba wan yai.
Tamata avyai boku rkibu, boku wol rbana
nala, ovu vali boku ratlukut. [Tamata
avyai rnaban ma wear i na'a kolam yai
nfaduak.
4 Tevek amar boku, na Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan nsuta ma nfaduak wear
i na'a kolam yai. Ba ti ma wear yai
nfaduak, na tamata ovi rira suhut ra,
wean i iki nsuta ula ia ma nsovu tenan
a, na veka lolin lahir ia.]†
5 Tali tamata suhut avyai, na brana isa
nawar ia varat vututelu rahin iwalu roak.
6 Yesus nsi'ik brana yai ntuba watan
wan a, ovu nka'a ne, ni suhut a mnanat
roak, ba nfalak verin ia ne, “Inam ma
lolin oa?”
7 Tamata yai nfalak ne, “Bapa! Wean
i wear na'a kolam yai nfaduak, na wol
tamata ma rfasuka ya'a na'a kolam yai.
Usahak roak ma ti ufaseri kolam yai,
na'uk tamata boku ula roak ira rsuta.”
8 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Baba,
mdiri ma mlulung mu dari a ma bwana
kikyai.”
9 Na'ut inyai, na tamata yai lolin lahir
ia, ba nlulung ni dari a ma nbana.

Amar yai, amar i tamata Yahudi ra ryari
ira.‡
10 Ba dawan Yahudi ra rfalak verin
tamata i beti lolin ia tali ni suhut yai ne,
“Hoi, amar ini amar ma tyari ita, ma wol
bisma mkarya, ba wol bisma mtaha mu
dari a.”
11 Tamata yai nfalak ne, “Tamata i
notu ma lolin ya'a nfalak verin ya'a ne,
‘Mlulung mu dari a ma bwana kikyai.’ ”
12 Ba rorat ia ne, “Inyai tamata iki mi
nfalak verin oa ma mlulung mu dari a ma
bwana?”
13 Na'uk ia wol nka'a tamata i notu ma
lolin ia yai, tevek Yesus ti nana'a tamata
rivun fruarira ra, ba wol nrea roak Ia.
14 Wol mnanat, na Yesus ntuan ewal
tamata yai na'a Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a. Ba nfalak verin ia ne,
“Lolin roak oa ta baba. Deka motu
salasilan kikyai, boma deka mtuan sian
i nlia tali lan a.”
15 Nata ia nti ma nfalak verin dawan
avyai ne, tamata i notu ma lolin ewal ia
tali ni suhut a, inyai Yesus.
16 Ba dawan Yahudi avyai betmane rwi-
rwa Yesus, tevek notu ma tamata ra lolin
ewal ira na'a amar i Yahudi ra ryari ira.
17 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne,
“Yamang a nkarya lalawatan ma naran
amar ini, ba Ya'a musti ukarya vali.”
18 Yesus nfalak wean inyai, ba dawan
Yahudi avyai rkiwal ma rdava linga'an
ma rfedan Ia. Ira rotu wean inyai, tevek
Yesus wol mane nangal watan Yahudi rira
adat na'a amar i ryari ira,§ na'uk nfalak
vali ne, Ia Yaman verin Ubu. Yesus nfalak
wean inyai, ma notu ma Ia wean lahir
Ubu.

Yesus nangrihi verin tamata Yahudi ovi inar ma rotu sian Ia

19 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i
ufalak verin mia ini kena urun! Velik ne
Ubu Yanan Ya'a, na'uk wol Ning ngrebat
ma otu afaka watan, wean i ralang a
nfalak. Ya'a musti usi'ik afa ovi Yamang
notu ra ma ot-orang. Afa ovi Yamang notu
ra, Ya'a veka otu vali.
20 Tevek Yamang a nlobang Ya'a, ovu Ia
nfaturu munuk afa ovi notu ra verin Ya'a.
Ia veka nfaturu afa ovi inan ma otu ra, ma
nlia tali afa ovi otu roak ma mryea, boma
msyi'ik na mtyalkaka.
21 Yamang a nfava'at tamata ovi rmata
ra, ma nala vava'at verin ira. Ya'a veka
wean vali inyai, ma veka ala vava'at a
verin tamata iki watan i ralang nfalak a.
22 Yamang a wol nfaleka inukun verin
tamata iki watan. Na'uk nala munuk roak
Ni ngrebat a verin Yanan a, ma al nfaleka
inukun verin tamata ra.
23 Yamang a notu wean inyai, boma
tamata ra bisma ralang Ya'a, wean i
ralang Ia. Tamata iki watan wol nalang
Ya'a, na ia wol nalang vali Yamang i nsinir
Ya'a ma uma lanit ivavan a.

† **5:4 5:4** Vaivatul ovi rna'a tanda kurung ralan a wol rna'a Surat Ralan ni naskah vai Yunani boku. ‡ **5:9 5:9** Ubu nfareta tamata Yahudi ra ma na'a karedralan isa, na ryari ira amar isa. Vai mala nfalak *hari Sabat.* § **5:18 5:18** Tamata Yahudi rfikir ne, Yesus nangal roak rira adat, tevek notu ma lolin ewal tamata ra na'a amar i ryari ira. Inyai wean watan i nkarya roak na'a amar yai.

24 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Wean i tamata iki watan nrenar ovu not-
orang afa ovi ufalak ra ovu norang Ia i
nsinir Ya'a, na inukun veka wol nkena ia,
ovu veka ni vava'at kakiwal. Ia veka wol
nmata, na'uk ni roak vava'at kakiwal a.*
25 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Amar a sarseri roak, ovu amar a naran
roak, ma tamata ovi rmata roak a veka
rarenar Ubu Yanan vain a, ovu tamata ovi
rarenar vain a, veka rva'at.
26 Yamang Ni ngrebat ma nala vava'at
verin tamata ra, ovu Ia nala vali ngrebat
verin Ya'a ma ala vava'at verin tamata ra.
27 Yamang a nala roak ngrebat verin
Ya'a ma ufaleka inukun verin tamata ra,
tevek Ya'a Tamata Yanan Ya'a.
28 Deka mibrian na'a afa ovi ufalak
ra, tevek amar a veka nma ma tamata
ovi rna'a roak tivat matmatan ra veka
rarenar vaing a,
29 ma rtali inyai rma murin. Tamata ovi
rotu lolin na'ut i rva'at a, na veka rva'at
ewal ma rira vava'at kakiwal. Na'uk
tamata ovi rotu watan afa ovi sian ra
na'ut i rva'at a, na veka rva'at vali, na'uk
Ubu nukun ira.
30 Ya'a wol ot-nala akataka wean i
ralang a nfalak ma otu a. Ya'a ufaleka
inukun watan verin tamata wean lahir i
urenar tali Ubu. Ufaleka inukun ovu ni
malolan a, tevek wol orang watan afa ovi
ralang a nfalak a, na'uk ot-orang afa ovi
Ubu ralan nfalak a, tevek nsinir Ya'a.
31 Wean i ka'i ufamalik Ya'a, na tamata
ra wol rorang afa ovi ufalak ra.
32 Na'uk Yamang nfamalik vali afa ovi
otu ra. Ba Ya'a uka'a ne, afa ovi Ia nfalak
yai kena.
33 Mia msyinir roak tamata ra ma rti
rarenar Yohanes ni afa ovi nfalak ra, ovu
ia nfalak na'a afa ovi otu ra ne, kena.
34 Na'uk wean i tamata ra rfamalik
te wol rfamalik Ya'a verin tamata liak,
na inyai wol akataka verin Ya'a. Na'uk
ufalak watan afa ovi Yohanes nfalak roak
yai verin mia, boma ka'i mryenar ovu
myorang ma Ubu nsikat mia tali bira
salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
35 Yohanes wean damar i nyeba ma
nala lyawan verin mia. Inabira lolin na'a
lyawan yai, na'uk wol mnanat.
36 Yohanes nfamalik roak ne, Ya'a ini
iki. Na'uk wean i inabira ma mkya'a
mnga'un ne, Ya'a ini iki, na bisma msyi'ik
afa ovi fiang ini otu ra. Afa avyai rfaturu
ne, Yamang nsinir Ya'a.
37 Yamang i nsinir Ya'a ka'i nfamalik
vali ne, iki Ya'a. Mia wol mryenar vain
a ovu vali wol msyi'ik felan a obin.
38 Ni vaivatul ra wol rna'a ralabira ra,
tevek wol myorang Ya'a. Velik ne Ia nsinir
Ya'a ma ufamalik Ni vaivatul ra, na'uk
wol myorang Ya'a.
39 Mia byas ma mkyear mkyali Surat
Ralan a, tevek minovak ne, myotu wean
inyai, na mdyav-nala roak linga'an ma
bira vava'at kakiwal. Surat Ralan yai
nfamalik Ya'a.
40 Na'uk mia mifena ma mya mtyuan
Ya'a, ma bira vava'at kakiwal yai.
41 Ya'a wol udava ma tamata ra ralang
Ya'a.
42 Na'uk uka'a mia ne, na'a ralabira ra,
na wol bira silobang verin Ubu.
43 Uma ovu Yamang Ni ngrebat a, na'uk
mifena ma mtyorung Ya'a. Na'uk wean i
tamata liak isa nma ovu ni ngrebat a, na
mtyorung ia.
44 Mia ka'i mdyava watan ma tamata
ra rfadawang mia, na'uk wol mdyava ma
Ubu i ikisa watan nfadawang mia. Myotu
wean inyai, na wol myorang Ya'a!
45 Deka fyikir ne, amar isa, na veka
umangadu mia na'a Yamang wahan ralan
a. Na'uk Musa veka nmangadu mia, velik
ne fyaklo'i bira vava'at ra verin ia.†
46 Wean i myorang Musa ni afa ovi
ntulis ra, na mia veka myorang vali Ya'a,
tevek afa ovi ntulis ra rfamalik Ya'a.
47 Na'uk wean i wol myorang ni afa ovi
ntulis ra, na wean inba ma myorang Ning
afa ovi ufalak ra?”

6

Yesus nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Markus 6:32-44; Lukas 9:10-17

* **5:24 5:24** ***Ia veka wol nmata*** ihin a ne, ia wol ntuan inukun i nvua matmatan a, na'uk ni vava'at kakiwal.
† **5:45 5:45** Ira rfaklo'i rira vava'at ra verin Musa, tevek rfikir ne, wean i rot-orang ni inukun ra, na Ubu nala vava'at kakiwal verin ira.

1 Yesus notu munuk afa avyai, beti
nrata kumal isa ma nti danau Galilea ni
lihir a. Danau yai rfanara vali ia ne,
danau Tiberias.
2 Tamata rivun rban-earira ma rorang
Ia, tevek rsi'ik roak mujizat ovi notu ma
tamata ovi rira suhut ra lolin ira.
3 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rti rva'al vuar ma rdoku.
4 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar
dawan Paskah sarseri roak.*
5 Na'ut i Yesus nvanung wahan a ma
nsi'ik tia ma, na tamata rivun ila'a rma
mane rtuan Ia, ba nfalak verin Filipus ne,
"Ita veka tfaha roti na'a inba ma al tfa'an
tamata rivun ovi?"
6 Yesus nfalak wean inyai ma nlabir
teman Filipus, tevek Yesus nka'a afa ovi
veka notu ra.
7 Filipus nfalak ne, "Velik ne tfaha
roti fyawan dinar ratut irua vali, ma
tsiduk kadkedan lokat ira, na wol naran
watan."†
8 Nata Simon Petrus warin i naran
Andreas nfalak verin Yesus ne,
9 "Kasiko'u brana isa na'a ini ntaha roti
ilima ovu ian irua.‡ Na'uk afa avyai wol
naran ma tfa'an tamata rivun ovi."
10 Ba Yesus nfalak ne, "Fyalak verin
tamata avyai ma rdoku." Na'a wan yai,
na ngrova yanat lalawatan, ba tamata
avyai rdoku watan inyai. Tali tamata
avyai munuk, na brana ra watan ka'a bi
rivun ilima.§
11 Ba Yesus nala roti avyai ma naflurut
ovu nfalak fara weninyai verin Ubu, beti
ntanang verin tamata ovi rdoku inyai.
Nata Yesus nala vali ian irua yai, ma notu
vali wean inyai, ba rafna'an ma tali watan
ira.
12 Rafna'an ma evurira ra rveda roak,
beti Yesus nfalak verin Ni tamata ovi
rorang Ia ne, "Misdovuk munuk roti teran
ra, boma deka mane rvatuk watan."
13 Ba ti ma rafna'an munuk, na ras-
dovuk roti etal ra tali roti ilima yai teran
ra, na'a ahir vutu rahin irua rngora.
14 Na'ut i tamata rivun avyai rsi'ik
mujizat i Yesus notu yai, na rfalak lahir
ne, "Kena urun! Ia ini nabi i Ubu ntorung
roak, ma veka nma lanit ivavan a."
15 Yesus nka'a afa i tamata rivun avyai
ranovak a. Tamata avyai mane rkiwal Ia
ma neluk raja verin ira. Ba Yesus nban-
talik wan yai ma nti vuar isa ma aksa Ia
watan na'a inyai.*

Yesus nbana na'a danau ratan
Matius 14:22-33; Markus 6:45-52

16 Na'ut i lera mane nakduvul roak, na
Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti danau.
17 Ira rdata rira kumal mane rti ahu
Kapernaum, na'a danau ni lihir a. Ti ma
ovan roak, na Yesus wol nma ntuan ira
obin.
18 Wol mnanat, na nait a dawan ovu
saksakan dawan na'a danau yai.
19 Ira rvahi ma snain kil ilima te inean
roak, na rsi'ik i Yesus nbana na'a wear
ratan ma nfaseri rira kumal a, ba rbobar
urun i lahir.
20 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a
ini, ba deka byobar!"
21 Ira rtorung ma irmunuk Yesus rna'a
rira kumal a. Brian munuk, na raran lahir
wan i mane rti yai.

Tamata rivun rdava Yesus

22 Ti ma ni ilyan, beti tamata rivun ovi
rna'a danau yai ni lihir a rka'a ne, inravin
a kumal isa watan na'a inyai. Ira rka'a
vali roak ne, Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia rti roak ovu kumal yai, na'uk Yesus wol
novu.
23 Na'ut inyai, na kumal liak boku rtali
kota Tiberias rma ma rlau ebang wan i
Yesus nera verin Ubu ma naflahar roti ra
ma tamata rivun ra'an.
24 Ti ma tamata rivun avyai rka'a roak
ne, Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia
wol rna'a roak wan yai, na rafnavul lahir
kumal avyai ma rti Kapernaum ma rdava
Yesus.

Afamtahan i nala vava'at verin tamata ra, inyai Yesus

* **6:4 6:4** Msyi'ik Yahudi rira amar dawan Paskah ihin a na'a Yohanes 2:13, ovu na'a kamus i na'a buku ini ni ulu. † **6:7 6:7** *Dinar* ratut irua wean watan tamata isa ni kadi vulan iwalu na'ut inyai. ‡ **6:9 6:9** Roti ilima yai rotu tali jelai. Jelai ini sejenis biji-bijian, ma ba'i rfa'an afwatan ovu jelai. Tamata ovi rira kasian ba'i rotu terigu tali jelai ma na'a roti ma ra'an. § **6:10 6:10** Ira wol rarekan vata ra ovu kasiko'u ra obin. * **6:15 6:15** Tamata Yahudi ra ranovak ne, Yesus veka neluk rira Raja ma nala'ing vatuk Roma ni fareta. Na'uk velik aba, Ubu ralan wol nfalak wean inyai.

25 Na'ut i tamata rivun avyai rti ma
rtuan Yesus na'a Kapernaum, na rorat Ia
ne, “Tuan Guru, mwa maran ini lafira?”
26 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena urun! Velik
aba, mia wol mdyava Ya'a tevek msyi'ik
roak i otu faneak ovi tamata ra wol rot-
nala, na'uk mdyava Ya'a tevek mian roak
roti ma evubira rveda roak.
27 Deka mdyava afamtahan ovi bisma
rbetan, na'uk mkyarya ma al mdyava
afamtahan ovi rala vava'at kakiwal. Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, veka ala afamtahan
yai verin mia, tevek Yamang a nala roak
ngrebat verin Ya'a.”
28 Ba rfalak verin Yesus ne, “Ami musti
amotu afaka, boma amot-orang afa ovi
Ubu ralan nfalak a?”
29 Yesus nfalak verin ira ne, “Karya i
Ubu ralan nfalak ma myotu a wean ini:
Myorang Ia i Ubu nsinir roak ma nma
ini.”
30 Ba rfalak verin Ia ne, “Oa veka motu
faneak aka ma amsi'ik, boma amorang
Oa? Oa Mu karya afaka?
31 Ubumam-nusimami ra ra'an afamta-
han i naran manna na'a wan lean vu
dawan, wean i rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, ‘Ia nala afamtahan tali lanit
ratan ma ra'an.’ ”†
32 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena urun! Musa
wol nala afamtahan tali lanit ratan verin
mia, na'uk Yamang a nala afamtahan
mnga'un tali lanit ratan verin mia.
33 Tevek afamtahan i Yamang nala yai
nfaturu Ia i ntali lanit ratan nma, ma nala
vava'at verin tamata ra na'a lanit ivavan
a.”
34 Ira rfalak verin Yesus ne, “Duila'a,
mala afamtahan yai lalawatan verin
ami.”
35 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a ini
afamtahan i nala vava'at a. Tamata iki
watan nma verin Ya'a, na ia veka wol
nablafar roak. Tamata iki watan norang
Ya'a, na ia veka wol nabroa roak.
36 Na'uk ufalak roak verin mia ne, velik
ne msyi'ik roak Ya'a, na'uk wol myorang
Ya'a.
37 Tamata ovi Yamang a nala roak ira
verin Ya'a, veka rma munuk Ya'a. Tamata
iki watan nma verin Ya'a, na wol ula'ing
ia.
38 Tevek uma tali lanit ratan ovu wol
mane ot-orang afa ovi ralang nfalak ra.
Na'uk ot-orang Ia i nsinir roak Ya'a Ni afa
ovi ralan nfalak ra.
39 Ia i nsinir roak Ya'a, ralan nfalak
wean ini: tali tamata ovi nala roak ira
verin Ya'a, na wol isa vali nmamu, na'uk
veka ufava'at ewal ira tali matmatan na'a
amar i lanit ivavan veka namwear.
40 Tevek afa ovi Yamang ralan nfalak
a wean ini: tamata iki watan nsi'ik Ya'a,
Ubu Yanan a, ovu norang Ya'a, na veka ni
vava'at kakiwal. Ya'a veka ufava'at ewal
ia tali matmatan na'a amar i lanit ivavan
veka namwear.”
41 Tamata Yahudi ra rafngamu'ur, tevek
Yesus nfalak roak ne, “Ya'a ini afamtahan
i nsuta tali lanit ratan.”
42 Ira ka'i rsifalak afa verin ira ne,
“Yesus ini Yusuf yanan a. Ita tka'a roak
renan ovu yaman a, na'uk wean inbinimi
nfalak ne, ‘Ya'a usuta tali lanit ratan?’ ”
43 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Deka
mifngamu'ur.
44 Wol tamata isa vali bisma nma verin
Ya'a, wean i Yamang i nsinir Ya'a wol
novun ia nma. Tamata iki nma verin Ya'a,
na veka ufava'at ewal ia tali matmatan
na'a amar i lanit ivavan veka namwear.
45 Rtulis roak na'a nabi rira kitab ra
ne, ‘Ubu veka nair tamata ra munuk.’
Tamata iki watan nrenar ovu ntorung afa
ovi Yamang nair ra, na veka nma verin
Ya'a.‡
46 Inyai wol nfaturu ne, tamata boku
rsi'ik roak Yamang a. Na'uk Ia i ntali Ubu
sa'i nsi'ik roak Ia.
47 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata iki watan norang Ya'a, na ia veka
ni vava'at kakiwal.
48 Ya'a ini afamtahan i nala vava'at.
49 Ububir-nusibira ra ra'an roak afam-
tahan i naran manna na'a wan lean vu
dawan, na'uk rmata vali.
50 Na'uk fiang ini, afamtahan i nsuta tali
lanit ratan a, na'a roak wahabira ralan ra.
Tamata iki watan na'an afamtahan ini, na
ia veka wol nmata.
51 Ya'a ini afamtahan i nsuta tali lanit
ratan ma ala vava'at verin tamata ra.
Tamata iki watan na'an afamtahan ini, na
ia veka ni vava'at kakiwal. Afamtahan i

† **6:31 6:31** Keluaran 16:4-15; Mazmur 78:24 ‡ **6:45 6:45** Yesaya 54:13

veka ala yai, nala vava'at verin tamata ra
na'a lanit ivavan a. Afamtahan yai tenang
a."
52 Na'ut i tamata Yahudi rarenar afa ovi
Yesus nfalak ra, na rsitaku ulurira na'a
rira fikiran ra ma rfalak ne, "Wean inba
ma tamata ini bisma nala tenan a ma
ta'an?"
53 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Afa
i ufalak verin mia ini, kena urun! Ba
wean i wol mian Tamata Yanan tenan a,
ovu wol myenu laran a, na veka wol bira
vava'at kakiwal.
54 Tamata iki watan na'an tenang a
ovu nenu larang a, na ia veka ni vava'at
kakiwal. Ya'a veka ufava'at ewal ia tali
matmatan na'a amar i lanit ivavan veka
namwear,
55 tevek tenang a ovu larang a inyai
fana'an-fanenu mnga'un a.
56 Tamata iki watan na'an tenang a ovu
nenu larang a, na ia ni vava'at isa roak
ovu Ya'a, ovu vali Ya'a Ning vava'at isa
roak ovu ia.
57 Yamang i nva'at a nsinir Ya'a ma
uma, ovu Ning vava'at ntali Ia. Wean vali
inyai verin tamata ra. Tamata iki watan
na'an tenang a, na veka ala vava'at verin
Ia.
58 Ya'a ini afamtahan i ntali lanit ratan.
Afamtahan ini wol wean afamtahan i
ububir-nusibira ra'an a. Velik ne ra'an
roak afamtahan yai, na'uk rmata watan.
Na'uk tamata iki watan na'an afamtahan
ini, na ia veka nva'at, nata ti wol ni
wahan."§
59 Yesus nfalak munuk afa avyai na'ut
i nsiair na'a tamata Yahudi rira rahan
falurut i na'a Kapernaum.

Ubu Ni Roh nala vava'at verin tamata ra

60 Ti ma rarenar munuk roak afa ovi
Yesus nair ra, na tamata rivun ovi rorang
Ia rfalak ne, "Vaivatul ovi nala ma al
nsiair ra aleman urun. Iki bisma nfan-
aran vaivatul ovi?"
61 Tamata ra wol rfalak verin Yesus,
na'uk nka'a lahir ne, Ni tamata ovi rorang
Ia rafngamu'ur na'a afa ovi nfalak ra, ba
nfalak verin ira ne, "Betane Ning vaivatul
ra rotu ma ralabira raruan na'a bira
inorang a?
62 Ufalak watan wean inyai, na ralabira
raruan roak, ba wean inba vali wean i
msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan a, urata ewal
wan i una'a lan a?
63 Ubu Ni Roh nala vava'at verin tamata
ra. Tamata rira ngrebat ra wol rot-nala
ma rira vava'at a. Vaivatul ovi ufalak
roak verin mia ini, rtali Ubu Ni Roh ovu
rala vava'at verin mia.
64 Na'uk boku tali mia wol myorang
Ya'a." Yesus nfalak wean inyai, tevek
na'ut i beti nfabana Ni karya a, na nka'a
roak ne, tamata aba rafena ma rorang Ia,
ovu tamata iki veka nfedi Ia verin tamata
ovi wol inar lahir Ia.
65 Ba Yesus nfalak ewal verin ira ne,
"Ufalak roak verin mia ne, wol tamata isa
vali bisma nma verin Ya'a, wean i Yamang
wol notu ma nma verin Ya'a."
66 Na'ut inyai, tali tamata ovi rorang Ia,
na rivun ira rti talik Ia ovu rafena roak
ma rorang Ia.

Petrus ntorung ne, Yesus Ni vaivatul ra rala vava'at kakiwal verin tamata ra

67 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata vutu
rahin irua ovi rorang Ia ne, "Betane mia
mane miti talik vali Ya'a?"
68 Simon Petrus nfalak ne, "Duila'a, ami
veka amorang iki vali? Mu vaivatul ra
rala vava'at kakiwal verin ami.
69 Ami amorang roak Oa. Amka'a lahir
ne, Oa ini Ubu Ni sansinir a, ovu Mu
vava'at a nmerat urun."
70 Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a ka'i
ufili roak mia tamata vutu rahin irua ini,
na'uk tamata isa tali mia veka norang
watan nitdawan ni ininan a."
71 Tamata i Yesus nfalak yai, inyai Yudas
i yaman verin Simon Iskariot. Velik ne
ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi
rorang Ia, na'uk veka nfedi Yesus.

7

Yesus warin ra rera verin Ia ma nti propinsi Yudea

1 Yesus notu munuk afa avyai, na Ia
nti ma nban-lilit wan ovi rna'a propinsi
Galilea. Ia nafena ma nti propinsi Yudea,
tevek dawan Yahudi ra rdava linga'an
mane rfedan Ia.

§ **6:58 6:58** Afamtahan i Yahudi uburir-nusirira ra ra'an nfaturu afamtahan i nsuta tali lanit ratan. Afamtahan yai naran manna.

2 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar
dawan sarseri roak ma rotu snoba. Na'a
snoba yai, na ira rotu rira befak ra ma
rna'a.*
3 Yesus warin ra rfalak verin Ia ne,
"Bwan-talik wan ini ma muti Yudea,
boma tamata rivun ovi rorang Oa rsi'ik
vali afa ovi motu ra.
4 Wean i tamata isa inan ma tamata
rivun rka'a ia, na ia wol nfonak afa ovi
notu ra. Wean i motu mujizat ra, na
muti ma fwaturu afa avyai verin tamata
ra munuk na'a lanit ivavan a."
5 Yesus warin ra rfalak wean inyai,
tevek ira vali wol rorang Ia.
6 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Wol
naran Ning amar a obin, na'uk mia bisma
miti na'ut inba watan.
7 Tamata ovi rna'a lanit ivavan a inar
watan mia, na'uk wol inar lahir Ya'a,
tevek ufalak ne, afa ovi rotu ra sian.
8 Mia miti a'uk snoba yai. Ya'a wol uti,
tevek Ning amar a wol naran obin."
9 Yesus nfalak wean inyai verin ira, ovu
na'ut inyai, na Ia nana'a Galilea.
10 Ti ma Yesus warin ra rti roak snoba
yai, beti Ia nti vali, na'uk nti fanfonak
watan Ia, boma tamata ra deka rka'a.
11 Dawan Yahudi ra rdava Ia na'a snoba
yai, ovu rorat tamata ovi rna'a inyai ne,
"Tamata yai nana'a inba?"
12 Tamata rivun rfamalik Yesus, na'uk
vairira kako'u watan. Boku rfalak ne, "Ia
tamata lolin Ia," na boku vali rfalak ne,
"Wahal, Ia nlabir nala tamata rivun."
13 Na'uk wol tamata isa vali nabrahi
ma nfamalik Yesus na'a tamata rivun
waharira ralan ra, tevek rbobar dawan
Yahudi ra.

Yesus nfalyawang verin dawan Yahudi ra ne, afa ovi nair ra wean lahir afa ovi Ubu ralan nfalak a

14 Na'ut i snoba yai nbana ma nfafruang
roak, na Yesus nti Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean a ma nair tamata
ra na'a inyai.
15 Dawan Yahudi ra rtalkaka urun ma
rfalak ne, "Wean inba ma tamata ini
bisma nka'a lahir ma wean ini, velik ne
tamata ra wol rair Ia?"†
16 Yesus nfalak verin ira ne, "Afa ovi air
ra wol rtali Ya'a, na'uk rtali Ia i nsinir
roak Ya'a.
17 Tamata iki watan inan ma not-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak a, na ia veka
nka'a ne, afa ovi air ra rtali Ubu, te Ya'a
ka'i ufalak watan.
18 Tamata iki watan wean i ka'i nfama-
lik afa ovi rtali watan ni fikiran a, na
ia ka'i ndava mane tamata ra ralang ia.
Na'uk iki watan inan ma tamata ra ralang
Ubu i nsinir ia, na ia nfalak watan afa ovi
kena ra ovu wol nsiklabir.
19 Musa nala roak ni inukun ra verin
mia, na'uk wol tamata isa tali mia not-
orang inukun avyai. Afakinimi mdyava
linga'an mane fyedan Ya'a?"
20 Tamata rivun avyai rfalak ne, "Nait
sian nleal roak Oa! Iki ndava linga'an
mane nfedan Oa?"
21 Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a otu
mujizat isa watan na'a amar i tyari ita,
ma bir tinemun mtyalkaka lahir.‡
22 Na'uk mia mkyarya vali na'ut i msyu-
nat tamata ra na'a amar i tyari ita. Musa
ntulis na'a ni inukun ra ma rsunat mia,
na'uk velik aba sunat yai wol ntali Musa.
Sunat yai ntali ubud-nusid ra.§
23 Ba wean i msyunat tamata isa na'a
amar i tyari ita, boma myot-orang Musa
ni inukun ra, na afakinimi mingrova Ya'a,
tevek otu ma tamata isa lolin ia na'a amar
i tyari ita?
24 Deka snga'ut ma fyaleka inukun
verin tamata ra tali afa ovi msyi'ik ra,
na'uk fyaleka inukun verin ira ovu ni
malolan a."

Tamata ra rsiforat ira ne, Yesus yai Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra?

25 Tamata Yerusalem boku rfalak ne,
"Beta ne, ini tamata i dawan Yahudi ra
rdava mane rfedan Ia?
26 Eka msyi'ik, Ia nangrihi na'a tamata
rivun waharira ralan ra, na'uk dawan
Yahudi avyai wol rfalak akataka verin Ia.

* **7:2 7:2** Imamat 23:34. Snoba ini nbana amar ifitu. † **7:15 7:15** Tali Ni kako'u, na Yesus wol ndoku ovu dawan Yahudi ra ma rair Surat Ralan verin Ia. ‡ **7:21 7:21** Mujizat i Yesus notu, inyai ntali Yohanes 5:1-9. Yesus notu ma lolin ewal tamata isa na'a kolam Betesda. § **7:22 7:22** Na'a Kejadian 17:9-14 ovu 21:4, Ubu notu tnorung verin Abraham ovu ubun-nusin ra. Sunat neluk faneak ne, Ubu notu tnorung yai verin Abraham. Abraham ubun-nusin avyai wean Ishak, Yakub, beti Musa.

Betane dida dawan ra rka'a roak ne, Ia ini
Raja i ntevut dida salasilan ra?
27 Na'uk tamata ini, ita tka'a roak ne,
Ia ntali inba. Na'uk wean i Raja i ntevut
dida salasilan ra nma, na wol tamata isa
vali nka'a ne, Ia ntali inba."

28 Na'ut i Yesus nsiair na'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut obin, na Ia vain
dawan ma nfalak ne, "Mia mkya'a Ya'a,
ovu mkya'a vali ne utali inba. Ya'a wol
ka'i usinir Ya'a ma uma, na'uk Ia nsinir
Ya'a ma uma. Afa ovi nfalak ra kena
lalawatan, na'uk mia wol mkya'a Ia.
29 Ya'a uka'a Ia, tevek utali Ia ovu nsinir
Ya'a ma uma."

30 Na'ut inyai, na tamata ra rdava
linga'an mane rtaha Yesus, na'uk wol
tamata isa vali nkena Ia, tevek wol naran
Ni amar a obin.

31 Na'uk tali tamata rivun ovi rna'a in-
yai, na tamata rivun rorang Ia ma rfalak
ne, "Ia ini Raja i ntevut dida salasilan
ra, tevek wol tamata isa vali bisma notu
mujizat nlia tali mujizat ovi notu ra."
32 Tamata Yahudi ovi rtali sidovung
Farisi rarenar roak afa ovi tamata rivun
avyai rfamalik ovu vairira kako'u watan,
na'a Yesus. Ba irmunuk Yahudi rira
dawan mela falurut ra rsinir tamata ovi
rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
ma ti rtaha Yesus.
33 Yesus nfalak ne, "Ning amar a wol
mnanat roak ma una'a ovu mia. Ya'a veka
ewal Ya'a uti verin Ia i nsinir Ya'a.
34 Mia veka mdyava Ya'a, na'uk wol
mtyuan Ya'a, tevek wol bisma miti wan
i veka una'a."

35 Dawan Yahudi avyai ka'i rsifalak afa
verin ira ne, "Ia veka nti ba, ma ita wol
bisma tatuan Ia? Beta ne Ia mane nti
nuhu mavu ma ntuan tamata Yahudi ovi
rebang tamata ovi wol Yahudi ra, ma nair
tamata ovi wol Yahudi ra?*
36 Afakinimi Ia nfalak ne, 'Mia veka
mdyava Ya'a, na'uk wol bisma mtyuan
Ya'a, ovu wol bisma miti wan i veka
una'a?' "

Wear i nala vava'at verin tamata ra

37 Amar i nban-muri lalean na'a snoba
yai penting lia amar liak ra na'a snoba
yai.† Na'a amar yai, na Yesus ndiri, beti
vain dawan ma nfalak ne, "Tamata iki
watan nabroa, na nma ma ala wear ma
nenu!
38 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
tamata iki watan wean i norang Ya'a, na
wear matan i nala vava'at verin tamata
ra, veka nava na'a ralan a."‡
39 Yesus nfalak wean inyai ma
nfalyawang ne, Ubu veka nala Ni Roh
verin tamata ovi rorang Yesus. Na'ut
inyai, na Ubu wol nala Ni Roh verin
tamata inorang ra obin, tevek Ia wol
nfadawang Yesus obin.

40 Tamata rivun rarenar afa ovi Yesus
nfalak ra, ma boku rfalak ne, "Kena urun!
Ia ini nabi i Ubu ntorung roak ma nma
lanit ivavan a."
41 Tamata boku vali rfalak ne, "Ia Raja
i ntevut dida salasilan ra!" Na'uk boku
vali rfalak ne, "Wahal, Raja i ntevut dida
salasilan ra wol ntali Galilea!
42 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Raja
i ntevut dida salasilan ra ubun-nusin Raja
Daud, ovu ntali Daud ni ahu a naran
Betlehem."§
43 Ba tamata rivun avyai rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ra na'a Yesus.
44 Tamata boku mane rtaha Ia, na'uk
wol tamata isa vali nkena Ia.

Dawan Yahudi ra rafena ma rorang Yesus

45 Tamata ovi rwanar Yahudi rira Ra-
han Dawan Falurut rewal ira ma ti rtuan
Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
tamata Farisi ra, ma rorat Yahudi rira
dawan avyai ovu tamata Farisi ra ne,
"Afakinimi wol mtyaha Ia mya ini?"

* **7:35 7:35** Dawan Yahudi avyai rfikir ne, Yesus mane nti nuhu mavu ma nalola tamata Yahudi ra, na'uk nair tamata Yunani ra. Ihin a ne, mane nair tamata ovi wol Yahudi ra. † **7:37 7:37** Lokat amar na'a snoba yai, ma naran amar ifitu, na Yahudi rira mela falurut ra rala wear tali Wear Siloam, ma rovun Yahudi ra rti rira Rahan Dawan Falurut. Ira rotu wean inyai ma nfangnanang ira na'ut lalan ana, Ubu notu wear tali vatu na'a wan lean vu dawan (Keluaran 17:6). Na'a amar i nban-muri lalean yai (amar nomor iwalu), na rira mela falurut ra wol rala wear yai. Tamata Yahudi ra rangnanang amar i uburir-nusirira ra rti lanun i Ubu ntorung roak verin ira (Kanaan). Ubu naflahar ma dawan roak ira ovu afamtahan ovu wear. ‡ **7:38 7:38** Yehezkiel 47:1; Zakharia 14:8
§ **7:42 7:42** Mikha 5:2; Mazmur 89:3-4

46 Ira rfalak ne, “Ita wol trenar obin
ne, tamata ra bisma rangrihi nala wean
tamata eri.”
47 Tamata Farisi avyai rfalak ne, “Beta
ne Ia nlabir nala roak mia vali?
48 Mia mryenar ne, tamata isa tali
dawan Yahudi ra te tamata Farisi ra
rorang Ia?
49 Na'uk tamata rivun ovi wol rka'a
Musa ni inukun ra, fara Ubu near nfasoba
ira!”
50 Tamata isa tali tamata Farisi avyai
naran Nikodemus ntuan lan roak Yesus.*
Ia nfalak verin ira ne,
51 “Na'a Musa ni inukun ra, na wol
bisma tukun tamata isa obin, wean i wol
trenar afa ovi nfalak ra, ma tka'a afa ovi
notu ra.”
52 Ira rfalak verin ia ne, “Beta ne oa
mtali vali Galilea? Bwas ma lolin Surat
Ralan a, na veka mka'a ne, wol nabi isa
ntali Galilea!”

Vata i nsifa roak ntuba ovu tamata i wol awan verin ia

53 Nata, lokat ira rewal ira rti rira rahan
ra.

8

1 Na'uk Yesus nti vuar Zaitun.
2 Varverak sumatan, na Ia nti ewal
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, na
tamata rivun rma ma rtuan Ia. Ia ndoku
ma nair ira.
3 Na'ut inyai, na Yahudi rira dawan ovi
rair Ubu Ni inukun ra ovu tamata Yahudi
ovi rtali sidovung Farisi rovun vata i nsifa
roak ti verin Ia. Tamata ra rtaha nala
lahir vata yai na'ut i ntuba ovu tamata i
wol awan verin ia.* Ira rsinir ia ma ndiri
tamata rivun avyai fruarira ra.
4 Ba rfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru,
amtaha nala lahir vata ini na'ut i ntuba
ovu brana i wol awan verin ia.
5 Musa ni inukun ra rfalak ne, vata i
notu wean inyai, musti tala vatu ma al
tatev-fedan ia. Ba Bapa munovak wean
inba na'a afa ini?”
6 Ira rfalak wean inyai ma al rlabir
teman Ia, boma bisma rfasala Ia. Na'uk
Yesus ntoak Ia ma ntulis ovu liman tanan
a na'a lanun.
7 Ira rkiwal ma rorat Ia, ba ndiri ma
nfalak verin ira ne, “Tamata iki watan tali
mia, wean i wol ni salasilan lahir, na ula
ia ma nala vatu al nteva vata ini.”
8 Yesus ntoak ewal vali Ia ma ntulis na'a
lanun.
9 Na'uk ti ma rarenar afa i Yesus nfalak
a, na rti talik wan yai. Tamata ovi tuvu
roak ira rti ula ira, beti tuvmarmuri ra,
ma teran a'uk Yesus ovu vata yai rna'a
wan yai.
10 Nata Yesus ndiri lahir ma nfalak
verin vata yai ne, “Titi, tamata avyai rti
ba roak? Wol tamata isa vali nukun oa?”
11 Vata yai nfalak ne, “Duila'a, wol
tamata rukun ya'a.”

Ba Yesus nfalak ne, “Ya'a vali wol ukun
oa. Ba mewal oa, ovu tali amar ini, na
deka motu salasilan kikyai.”

Lyawan i nma lanit ivavan ini, inyai Yesus

12 Yesus nangrihi ewal verin tamata
rivun avyai ma nfalak ne, “Ya'a ini
lyawan a verin tamata ra na'a lanit iva-
van a. Tamata iki watan norang Ya'a,
na ia veka wol nbana na'a dedan ralan,
na'uk ia veka ni lyawan i nala vava'at
verin tamata ra.”
13 Tamata Farisi avyai rfalak verin Ia
ne, “Oa ka'i fwamalik watan Oa, ba Mu
afa ovi fwalak ra wol kena.”
14 Yesus nfalak verin ira ne, “Velik ne
ka'i ufamalik watan Ya'a, na'uk Ning afa
ovi ufalak ra kena. Tevek Ya'a uka'a ne,
utali inba ovu veka uti inba, na'uk mia
wol mkya'a ne, utali inba ovu veka uti
inba.
15 Mia fyaleka inukun verin tamata ra
ovu adat ovi tamata ra ba'i rala al rfaleka
inukun verin tamata liak ra. Ya'a wol
ufaleka inukun verin tamata isa vali.
16 Na'uk wean i ufaleka inukun verin
tamata ra, na otu ovu ni malolan a, tevek
wol aksa Ya'a ufaleka inukun verin ira,
na'uk Ia i nsinir Ya'a novu vali na'ut i
ufaleka inukun verin tamata ra.
17 Na'a bira inukun ra rtulis ne, wean i
tamata irua rira afa ovi rfalak ra wearira
isa, na rira afa ovi rfalak avyai kena.
18 Ya'a ka'i ufamalik Ya'a, ovu Yamang i
nsinir Ya'a nfamalik vali Ya'a.”
19 Ba ira rfalak verin Ia ne, “Yamam a
nana'a ba?”

* **7:50 7:50** Msi'ik Yohanes 3:1-21 * **8:3 8:3** Wean i brana te vata ovi rsifa roak rtuba ovu vata te brana liak, na Vaidida mnanat nfalak ne, tamata yai naflidan.

Yesus nfalak ne, “Mia wol mkya'a Ya'a ovu vali wol mkya'a Yamang a. Wean i mkya'a Ya'a, na mia veka mkya'a vali Yamang a.”

20 Yesus nfalak afa avyai munuk na'ut i nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, nebang wan i tamata ra rfadoku rira persembahan ra na'a. Na'uk wol tamata isa vali ntaha Ia, tevek wol naran Ni amar a obin.

Tamata ovi wol rorang Yesus veka rmata ovu rira salasilan ra

21 Yesus nfalak ewal verin tamata rivun avyai ne, “Ya'a veka uti verin Yamang a ovu mia veka mdyava Ya'a, na'uk mia wol bisma miti wan i uti a, ovu veka myata na'a bira salasilan ra.”

22 Dawan Yahudi avyai rfalak ne, “Beta ne Ia mane nfedan tenan a, bi nfalak ne, ‘Na'a wan i uti a, mia wol bisma miti.’ ”

23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia mtyali fun ini, na'uk Ya'a utali ratan. Mia mtyali lanit ivavan ini, na'uk Ya'a wol utali lanit ivavan ini.

24 Wean inyai, bi inlangin a ufalak verin mia ne, mia veka myata na'a bira salasilan ra. Wean i wol myorang ne, Ya'a ini tamata i ufalak roak yai, na mia veka myata na'a bira salasilan ra.”

25 Ba rorat Ia ne, “Oa ini iki mnga'un?”

Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a ufamalik lan roak verin mia ne, Ya'a ini iki!

26 Ya'a mane ufalak afa rivun verin mia, ovu ufaleka inukun verin mia. Na'uk Ia i nsinir Ya'a Ni afa ovi nfalak ra kena lalawatan. Ya'a ufamalik afa ovi urenar tali Ia verin tamata ra na'a lanit ivavan a.”

27 Ira wol rfan-aran ne, Yesus nfamalik Yaman a verin ira.

28 Wean inyai, bi Yesus nfalak ne, “Wean i fyasaka Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,† beti mkya'a ne, Ya'a ini tamata i ufalak roak yai, ovu mkya'a vali ne, afa ovi otu ra wol mane rtali watan Ya'a. Na'uk ufamalik watan afa ovi Yamang a nair roak verin Ya'a.

29 Ia i nsinir Ya'a nfatuang lalawatan Ya'a. Ia wol nsi'ik watan ma aksa Ya'a, tevek otu lalawatan afa ovi rotu ma ralan lolin.”

Ubu nfatalik tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ba salasilan wol nfareta roak ira

30 Ti ma Yesus nangrihi munuk roak wean inyai, na tamata rivun rorang Ia.

31 Ba Yesus nfalak verin tamata Yahudi ovi rorang Ia ne, “Wean i myot-orang lalawatan afa ovi ufalak ra, na mia myeluk Ning tamata mnga'un ovi rorang Ya'a.

32 Mia veka mkya'a afa ovi kena ra, ba afa avyai veka rfatalik‡ mia.”

33 Ira rfalak verin Ia ne, “Abraham ubun-nusin ami, ovu wol fasa vali obin ameluk tamata sansinir. Afakinimi fwalak ne, veka rfatalik ami?”

34 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan notu salasilan, na inyai nfaturu ne, salasilan nfareta roak ia, wean tamata isa nfareta ni sansinir.

35 Tamata sansinir isa wol nana'a lalawatan rahan teta isa, na'uk tamata i rarali ia tali rahan teta yai, nana'a lalawatan rahan yai.

36 Ba wean i Ubu Yanan a nfatalik mia tali bira salasilan ra, na kena urun ne, afa ovi lan rfareta mia, wol rfaret-nala roak mia.

37 Ya'a uka'a ne, Abraham ubun-nusin mia, na'uk mia mdyava linga'an mane fyedan Ya'a, tevek mifena ma mtyorung Ning vaivatul ra.

38 Ya'a ufamalik afa ovi Yamang nfaturu roak verin Ya'a. Na'uk mia myot-orang watan afa ovi mryenar tali yamabira a.”§

39 Ira rfalak verin Ia ne, “Ami yamamami verin Abraham.”

Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i mia yamabira verin Abraham, na bira afa ovi myotu ra veka wean lahir ia.

40 Ya'a ufamalik afa kena ovi urenar tali Ubu, na'uk mia mdyava linga'an mane fyedan Ya'a. Abraham wol notu wean inyai.

41 Mia myot-orang watan afa ovi yamabira notu a.”

---

† **8:28 8:28** Tafsiran boku rfalak ne, rfasaka Yesus (Tamata Yanan) ihin a, rbaku Ia na'a aa walwalur. ‡ **8:32 8:32** Afa ovi kena ra veka rfatalik tamata ra tali nitdawan ni siweang ra. § **8:38 8:38** Na'a Yohanes 8:44, Yesus nfalyawang Ni maksud ovu vaivatul ***yamabira.***

Ira rfalak ne, “Tamata ovi rtuba ovu
tamata ovi wol awarira verin ira wol
yanarira ami! Ubu a'uk sa'i neluk Yama-
mami.”
42 Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i
Yamabira verin Ubu, na mia veka mly-
obang urun Ya'a, tevek utali Ia uma lanit
ivavan a. Ya'a wol ka'i usinir Ya'a ma
uma, na'uk Ia nsinir Ya'a ma uma ini.
43 Afakinimi wol fyan-aran afa ovi
ufalak ra? Mia wol fyan-aran, tevek
mifena ma mryenar Ning vaivatul ra.
44 Yamabira verin nitdawan a, ovu in-
abira ma myot-orang watan ni ininan ra.
Tali lalan a, nitdawan nsifedan lalawatan,
ovu ni vava'at wol nana'a afa ovi kena ra,
tevek nafena lahir ma notu afa ovi kena
ra. Wean i nsiklabir, na notu watan afa
ovi ralan nfalak a, tevek ia ba'i nsiklabir,
ovu afa siklabir ra munuk rtali ia.
45 Ba mia wol myorang Ya'a, tevek
ufalak afa ovi kena ra.
46 Tamata iki tali mia bisma nfaturu ne,
otu salasilan? Wean i ufalak afa ovi kena
ra, na afakinimi wol myorang Ya'a?
47 Tamata iki watan ntali Ubu, na ia
nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk mia wol
mtyali Ubu, ba mifena ma mryenar Ni afa
ovi nfalak ra.”

Yesus Ni dawan a nlia Abraham i tamata Yahudi ralang ia

48 Tamata Yahudi avyai rfalak verin
Yesus ne, “Kena ami, wean i amfalak ne,
tamata Samaria Oa, ovu nait sian nleal
Oa!”
49 Yesus nfalak ne, “Nait sian wol nleal
Ya'a. Ya'a alang Yamang a, na'uk mia
fyalak sian Ya'a.
50 Ya'a wol udava ma tamata ra
rfadawang Ya'a. Na'uk Ubu inan ma
tamata ra ralang Ya'a, ovu Ia i nfaleka
inukun verin tamata ra.
51 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata iki watan not-orang Ning vaivatul
ra, na ia veka wol nmata kakiwal.”
52 Tamata Yahudi avyai rfalak verin Ia
ne, “Fiang ini amka'a roak ne, nait sian
nleal Oa. Tevek Abraham nmata roak
ovu nabi ra rmata vali roak, na'uk Oa
fwalak ne, tamata iki watan not-orang
Mu vaivatul ra, na ia veka wol nmata
kakiwal.
53 Abraham nmata roak ovu nabi ra
rmata vali roak, na Oa ini iki? Oa
fwikir ne, Mu dawan nlia yamamami
Abraham?”
54 Yesus nfalak ne, “Wean i Ya'a ka'i
ufadawang tenang a, na afa yai wol ihin
akataka. Na'uk Yamang i fyalak ne, neluk
Ubu verin mia, ka'i nfadawang Ya'a.
55 Velik ne mia wol mkya'a Ia, na'uk
Ya'a uka'a Ia. Wean i ufalak ne, wol
uka'a Ia, na Ya'a usiklabir roak wean mia.
Na'uk uka'a Ia, ovu ot-orang Ni vaivatul
ra.
56 Yamabira Abraham ralan lolin urun,
tevek ia veka nsi'ik Ning amar i uma a. Ia
nsi'ik roak amar yai, ba ralan lolin urun.”
57 Ba tamata Yahudi avyai rfalak verin
Yesus ne, “Oa wol Mu varat vutlima obin,
na wean inba ma fwalak ne, mrea roak
Abraham?”
58 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i
ufalak verin mia ini, kena urun! Wol
rarali Abraham obin, na Ya'a una'a roak.”
59 Ba ira rala vatu ma al rteva Yesus,
na'uk Ia ka'i nfonak tenan a ma nban-
talik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni
lean yai.

9

Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea lahir

1 Na'ut i Yesus nbana, na nsi'ik tamata
kibu isa. Tamata yai nkibu na'ut i rarali
ia.
2 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne,
“Tuan Guru, afakinimi tamata ini rarali
ia, na nkibu roak? Ia nkibu tevek ni
salasilan ra, te renan-yaman rira salasilan
ra?”
3 Yesus nfalak ne, “Ia nkibu wol ntali
ni salasilan ra te ntali renan-yaman rira
salasilan ra, na'uk musti wean inyai,
boma tamata ra bisma rsi'ik Ubu Ni
ngrebat i nfaturu na'a tamata yai.
4 Na'ut amar obin, na ita musti tfabana
Ia i nsinir Ya'a Ni karya ra, tevek wean i
ovan roak, na wol tamata isa vali bisma
nkarya.
5 Na'ut i una'a lanit ivavan obin, na
Ya'a ini lyawan verin tamata ra na'a lanit
ivavan a.”
6 Ia nfalak munuk wean inyai, na nafnit
na'a lanun, beti nsileti beran a ovu lanun
ma na'ung na'a tamata kibu yai matan a,

7 ma nfalak verin ia ne, “Muti ma
muflarut waham a na'a kolam Siloam.”
Siloam ihin a ne, “Tamata i rsinir ia.” Ba
tamata yai nti ma naflarut wahan a, ma
nsirea roak, ma newal ia nti ni rahan a.
8 Na'uk tamata ovi rka'a roak ne, ia
ba'i ndoku linga'an nelan ma nera afa tali
tamata ra, ovu tamata ovi rna'a ni rahan
nelan a rfalak ne, “Betane ini tamata i
ba'i ndoku linga'an nelan ma nera afa tali
tamata ra?”
9 Tamata boku rfalak ne, “Kena urun,
inyai ia.”

Boku vali rfalak ne, “Wahal, ia felan a
wean watan tamata yai.”

Na'uk tamata kibu yai nfalak ne, “Kena
urun, ya'a ini tamata yai!”

10 Ba tamata avyai rorat ia ne, “Wean
inbinimi bisma msirea roak?”
11 Ia nfalak ne, “Tamata i naran Yesus
nsileti beran a ovu lanun, beti na'ung
na'a matang ra ma nfalak ne, ‘Muti ma
muflarut waham a na'a kolam Siloam.’
Ba uti ma uflarut munuk wahang a, na
usirea lahir!”
12 Ba tamata avyai rorat ia ne, “Tamata
yai na'a inba?”

Ia nvalat ne, “Ya'a wol uka'a.”

13 Ba tamata avyai rovun tamata i nkibu
na'uk nsirea roak yai ti verin tamata
Yahudi ovi rtali sidovung Farisi.
14 Na'ut i Yesus nsileti beran a ovu
lanun ma notu ma lolin tamata yai matan
a, na amar yai amar i Yahudi ra ryari ira.
15 Ba tamata Farisi avyai rorat vali ia ne,
“Wean inbinimi msirea roak i?”

Tamata yai nfalak ne, “Ia nsileti beran
a ovu lanun ma na'ung na'a matang ra,
beti nsinir ya'a ma ti uflarut wahang a,
na usirea lahir!”
16 Tamata Farisi boku rfalak ne,
“Tamata i notu ma lolin tamata ini matan
a wol ntali Ubu, tevek wol nalang amar i
tyari ita.”

Na'uk tamata Farisi boku vali rfalak
ne, “Wean inba ma tamata salasilan isa
bisma not-nala mujizat i wean ini?” Ba
rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra.
17 Ira rorat ewal tamata yai ne, “Oa
munovak aka na'a tamata yai, tevek notu
roak ma matam ra lolin?”

Ia nvalat ne, “Tamata yai nabi Ia.”

18 Na'uk dawan Yahudi avyai rafena ma
rorang ne, lan a tamata yai nkibu, na'uk
fiang ini nsirea roak. Wean inyai bi rera
tamata yai renan ovu yaman a,
19 ma rorat ira ne, “Ini yanabira i fyalak
ne, nkibu na'ut i rarali ia? Wean inbinimi
fiang ini bisma nsirea roak?”
20 Tamata yai renan ovu yaman a rfalak
ne, “Ami amka'a ne, yanamami ia ovu
nkibu roak na'ut i rarali ia,
21 na'uk ami wol amka'a ne, wean
inbinimi fiang ini nsirea roak. Ami wol
amka'a vali ne, tamata iki notu ma nsirea
roak. Myorat watan ia, tevek dawan roak
ia, ba bisma ka'i nfamalik lahir.”
22 Tamata yai renan ovu yaman a rfalak
wean inyai, tevek rbobar dawan Yahudi
avyai. Ira ralarira isa roak ne, tamata iki
watan ntorung ne, Yesus yai Raja i ntevut
tamata rira salasilan ra, na ia wol bisma
nti Yahudi rira rahan falurut ralan a.
23 Wean inyai bi, tamata yai renan ovu
yaman a rfalak ne, “Myorat watan ia,
tevek dawan roak ia.”
24 Ba tamata Yahudi avyai rera ewal
tamata i lan a nkibu na'uk nsirea roak yai,
ma rfalak verin ia ne, “Mala lahir Ubu
Naran a al mufwaba ne, afa i fwalak a
kena urun. Ami amka'a ne, tamata yai
tamata salasilan Ia.”
25 Ia nvalat ne, “Ya'a wol uka'a ne,
tamata yai tamata salasilan Ia te wahal.
Na'uk uka'a afa isa watan ne, lan a
matang ra rkibu, na'uk fiang ini usirea
roak.”
26 Ba rorat ewal ia ne, “Ia notu afaka
verin oa? Ia notu wean inba ma msirea
roak?”
27 Ia nfalak ne, “Ufalak munuk roak
verin mia, na'uk mifena ma mryenar.
Afakinimi myorat ewal? Betane mia vali
mane myeluk Ni tamata ovi rorang Ia?”
28 Ira rfalak sian ia ma rfalak ne, “Oa
morang Ia, na'uk ami wahal, tevek ami
amorang Musa.
29 Ami amka'a ne, Ubu nangrihi roak
verin Musa, na'uk wol amka'a ne, tamata
yai ntali inba.”
30 Tamata kibu yai nfalak ne, “Ya'a
ubrian! Afakinimi wol mkya'a ne, Ia ntali
inba? Ia notu roak ma usirea.
31 Ita tka'a ne, Ubu wol nvalat tamata
salasilan rira falurut ra, na'uk Ia nvalat

tamata ovi ralang Ia ovu rot-orang afa ovi
ralan nfalak ra.
32 Tali lalan a ma naran amar ini, na
wol trenar obin ne, tamata ra bis rotu ma
lolin tamata ovi rkibu na'ut i rarali ira ma
rsirea.
33 Wean i tamata yai wol ntali Ubu, na
wol not-nala afakataka."
34 Ira rfalak ne, "Oa mu salasilan
nngora roak na'ut i beti rarali oa, na wean
inba ma mair ami?" Ba rala'ing vatuk ia
tali Yahudi rira rahan falurut a.
35 Yesus nrenar ne, dawan Yahudi avyai
rala'ing vatuk roak ia tali Yahudi rira
rahan falurut a. Ba Yesus ti ntuan ia ma
nfalak ne, "Oa morang Tamata Yanan a te
wahal?"
36 Tamata yai nfalak ne, "Bapa,
mlobang ma fwalak verin ya'a ne, tamata
yai iki Ia, boma orang Ia."
37 Yesus nfalak verin ia ne, "Oa msi'ik
roak Ia, ovu Ia fiang ini nangrihi lahir
verin oa!"
38 Tamata yai nfalak ne, "Duila'a, ya'a
orang Oa!" Ba nsangatur ma nraning
Yesus.
39 Yesus nfalak ne, "Ya'a uma lanit
ivavan a ma ufaleka inukun verin tamata
ra. Otu wean inyai, boma tamata iki
watan nkibu, veka nsirea, ovu vali iki
watan nsirea, veka nkibu."
40 Tamata Farisi boku rna'a vali inyai
ma rarenar afa ovi Yesus nfalak ra, ba
rorat Ia ne, "Ba ami amkibu vali?"
41 Yesus nvalat ira ne, "Wean i matabira
ra rkibu urun, na mia wol bira salasilan.
Na'uk mia fyalak ne, matabira ra wol
rkibu, ba bira salasilan obin."*

10

Yesus nwanar ma lolin Ni tamata ovi rorang Ia, wean domba duan nwanar ma lolin ni domba ra

1 Yesus nfalak ne, "Afa i ufalak verin
mia ini kena urun! Tamata iki watan inan
ma nti wan i domba ra rna'a, ovu wol
nahu wan yai ni falfolat a, na'uk nakbasal
ni balbelat a ma nti ralan, na ia tamata i
nwi-nwa tamata ra ma nbori rira metan
ra, ovu tamata barborin ia.
2 Na'uk tamata iki watan nti wan yai
nahu ni falfolat a, na domba duan ia.
3 Tamata i nwanar wan i domba ra
rna'a nvadil falfolat a verin domba duan
a. Domba ra rarenar domba duan vain
a, ovu nera lokat domba nararira ra ma
novun ira ma rti murin.
4 Wean i domba duan a novun munuk
roak ni domba ra ma rti murin, na nbana
ula ia, beti ni domba ra rorang ia, tevek
ref-nala vain a.
5 Na'uk wean i tamata liak nera ira, na
veka wol rorang ia ovu rafla talik lahir ia,
tevek wol ref-nala tamata yai vain a."
6 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma ini
verin ira, na'uk wol rfan-aran afa ovi
nfalak ra.
7 Ba Yesus nfalak ewal ne, "Afa i ufalak
verin mia ini kena urun! Ya'a ini wean
falfolat i domba ra ba'i rahu ma rti warira
ra.
8 Tamata ovi rma lan beti Ya'a, na ira
munuk tamata ovi rwi-rwa tamata ra ma
rbori rira metan ra, ovu tamata barborin
ira. Wean inyai bi, domba ra wol rarenar
ira.
9 Ya'a ini wean falfolat a. Tamata iki
watan nma ma ntuan Ubu nahu Ya'a, na
Ubu veka nsikat ia tali ni salasilan ra, ma
ni vava'at kakiwal. Tamata yai veka nti
ovu nma, nahu falfolat yai ma ntuan wan
lean vu i ngrova lalawatan.
10 Tamata barborin nma ma nbori,
nfedan ovu vali nvisal domba ra. Na'uk
Ya'a uma, boma tamata ra rira vava'at,
ovu vava'at i lolin urun.
11 Ya'a ini domba duan i lolin a. Domba
duan i wean inyai, nmata verin ni domba
ra.
12 Na'uk tamata i rbahir ia ma nwanar
domba ra, na'ut i nsi'ik serigala nma, na
nafla talik domba ra, tevek wol ni domba
avyai.* Ba serigala veka ntaha lahir
domba boku, na boku rafla ma ramir-
ramar.
13 Ia nafla, tevek nkarya al ndava ma
rbahir watan ia, ba wol nkamlabir domba
ra.
14 Ya'a ini domba duan i lolin a, ovu
uka'a Ning domba ra, ovu vali Ning
domba ra rka'a Ya'a.

* **9:41 9:41** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rka'a roak Ubu, na'uk wol rot-orang Ni vaivatul ra, ira wearira tamata ovi rfalak ne, matarira ra wol rkibu, ba rira salasilan obin. * **10:12 10:12** Serigala yai wean yaha lalilin i dawan. Ia ba'i nsikaras ovu nlabas afwatan ra ma na'an ira.

15 Wean lahir Yamang a nka'a Ya'a, ovu
uka'a Yamang a, ovu vali umata verin
Ning domba ra.
16 Ya'a Ning domba liak boku vali, na'uk
wol rasdovu ira obin ovu domba ovi rna'a
roak warira ini. Domba avyai musti ovun
vali ira, ovu ira veka rarenar vaing a.
Ira veka rasdovu ira na'a sidovung isa,
ovu veka rira domba duan isa watan vali,
inyai Ya'a.
17 Yamang a nlobang Ya'a, tevek
utorung ma umata, boma bisma uva'at
ewal.
18 Wol tamata isa vali bisma nfedan
Ya'a, na'uk Ya'a ka'i utorung watan ma
umata. Ya'a Ning ngrebat ma ala tenang
a ma tamata ra rfedan Ya'a. Ya'a Ning
ngrebat vali ma uva'at ewal. Yamang a
ka'i nsinir Ya'a ma otu karya ini."
19 Yesus nfalak munuk wean inyai, na
tamata Yahudi ra rsitaku ulurira na'a rira
fikiran ra.
20 Tamata rivun rfalak ne, "Nait sian
a nleal roak Ia ma nfoar. Afakinimi
mryenar Ia?"
21 Na'uk tamata boku vali rfalak ne,
"Afa ovi nfalak ra wol rtali nait sian a,
tevek nait sian wol not-nala ma tamata i
nkibu bisma nsirea!"

Tamata Yahudi ra wol rtorung Yesus

22 Na'a Yerusalem, na tamata Yahudi
ra rotu snoba ma al rangnanang amar
i raresmi rira Rahan Dawan Falurut a.
Na'ut inyai, na'ut radridin.
23 Yesus nbana watan nahu wan i rfa-
nara ia ne, Salomo ni abelus a, na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a.
24 Tamata Yahudi ra rma ma rdir-lilit Ia,
ovu rfalak verin Ia ne, "Lafira ki fwavo-
tuk verin ami ne, Oa ini iki mnga'un,
boma ralamami ra deka raruan? Wean
i Oa ini Raja i ntevut mami salasilan ra,
na fwalak lahir verin ami."
25 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Ufalak
roak verin mia, na'uk mifena ma my-
orang. Ya'a otu mujizat ra ovu Yamang Ni
ngrebat a, ovu mujizat avyai rfalyawang
lahir ne, iki Ya'a.
26 Mia wol myorang Ya'a, tevek wol
Ning domba verin mia.
27 Ning domba ra rarenar vaing a, ovu
uka'a ira, ovu vali rorang Ya'a.
28 Ya'a ala vava'at kakiwal verin ira,
ovu ira veka wol rmata, nata ti wol ni
wahan. Wol tamata isa vali bisma nala
ira tali limang ralan a.
29 Yamang a nala munuk roak ira verin
Ya'a. Ni dawan a nlia munuk afakataka.
Wol tamata isa vali bisma nala ira tali
Yamang liman ralan a.
30 Ya'a ovu Yamang a, ikisa watan ami."
31 Ba tamata Yahudi avyai ral-ewal vatu
ma al rteva Yesus.
32 Na'uk Yesus nfalak ne, "Mia msyi'ik
roak karya lolin ovi Yamang nsinir Ya'a
ma otu ra. Tali afa ovi otu avyai munuk,
na karya inbi notu ma mane mtyeva
Ya'a?"
33 Ira rfalak ne, "Ami wol mane amteva
Oa tevek motu karya ovi lolin ra, na'uk
amteva Oa tevek fwalak sian Ubu. Velik
aba, Oa ini tamata watan Oa, na'uk motu
tenam a wean lahir Ubu."
34 Yesus nfalak verin ira ne, "Rtulis roak
na'a bira Buku Inukun ra wean ini, 'Ubu
nfalak roak ne, mia ubu mia.'†
35 Ita tka'a ne, afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan a, tamata ra wol rkati nala.
Ba wean i Ubu nera tamata ovi nala Ni
vaivatul ra verin ira ne, ubu ira, na
36 afakinimi fyalak ne, ufalak sian Ubu,
wean i ufalak ne, Ubu Yanan Ya'a? Ubu
ka'i nfili Ya'a, beti nsinir ma uma lanit
ivavan a.
37 Wean i wol ufabana karya i Yamang
a nala verin Ya'a, na deka myorang Ya'a.
38 Na'uk wean i otu karya i Yamang
a nala verin Ya'a, velik ne mifena ma
myorang Ya'a, na fara myorang watan
afa ovi otu ra. Myorang afa avyai, boma
bisma mkya'a ovu fyan-aran ne, Yamang
nleal ralang a, ovu Ya'a uleal Yamang
ralan a."
39 Ira rdava linga'an ewal mane rtaha
Yesus, na'uk nti talik watan ira.

Yesus nana'a oar Yordan ni lihir timur a

40 Nata Yesus nti ewal oar Yordan ni
lihir a ma nana'a inyai. Lan a, Yohanes
nbaptis tamata ra na'a wan yai.

† **10:34 10:34** Na'a Mazmur 82:6, Ubu nfalak ne, Ni tamata ovi rban-ulu verin tamata Yahudi ra, ubu ira, tevek Ia nfili ira ma rfaleka inukun verin Yahudi ra. Snain a, Yesus nangrihi verin tamata ovi rban-ulu verin tamata ovi rorang Ia.

41 Tamata rivun rma ma rtuan Ia na'a
inyai. Ira rfalak ne, “Yohanes wol notu
mujizat isa vali, na'uk afa ovi nfalak
munuk roak na'a tamata ini, kena munuk
lahir.”
42 Ba tamata rivun ovi rna'a inyai ro-
rang Yesus.

11

Lazarus nmata

1-2 Brana isa naran Lazarus, ovu uran
irua nararira Maria ovu Marta. Ira rleal
ahu Betania. Lan a, Maria ini nli'i ngul
i voan lolin urun na'a Duila'a ean a, ovu
nala ni vut ma al na'i. Amar isa, na uran
i Lazarus nawar ia.*
3 Lazarus uran irua yai rsinir tamata
isa ma ti nfaivar verin Yesus ne, “Duila'a,
uramami i mlobang ia yai, nawar ia.”
4 Ti ma Yesus nrenar ivar yai, na
nfalak ne, “Suhut yai veka wol notu ma
nmata. Na'uk musti wean inyai, boma
nfaturu Ubu Ni dawan a, ovu tamata ra
rfadawang Ubu Yanan a Ni dawan a.”
5 Yesus nlobang Marta, Maria ovu
urarira i Lazarus a.
6 Ba na'ut i Yesus nrenar ne, Lazarus
nawar ia, na Ia nana'a watan wan a amar
irua ewal.†
7 Amar irua yai nelak roak, beti Yesus
nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne,
“Mya ma tewal ita tati Yudea.”
8 Ni tamata ovi rorang Ia yai rfalak
verin Ia ne, “Tuan Guru, beti amar ifira
nelak, na tamata Yahudi ra mane rala
vatu al rteva Oa, na afakinimi mane muti
ewal ineri?”
9 Yesus nfalak ne, “Mia wol mkya'a
ne, tali lera beti ndata nata ti naran
i nakduvul a, na jam vutu rahin irua?
Tamata iki watan nbana na'ut amar a, na
veka wol nasvotun, tevek nsi'ik lyawan i
na'a lanit ivavan a.
10 Na'uk tamata i nbana na'ut ovan, na
ia veka nasvotun, tevek lyawan a wol
nana'a ia.”
11 Yesus nfalak munuk roak wean inyai,
beti nfalak vali verin ira ne, “Dida kida i
Lazarus ntub-lufa roak, na'uk veka uti ma
ufabatar ia.”
12 Ba Ni tamata ovi rorang Ia rfalak ne,
“Duila'a, wean i ntub-lufa, na veka lolin
ewal ia tali ni suhut a.”
13 Na'ut inyai, na Yesus nfalak ne,
Lazarus ntub-lufa. Ihin a ne, ia nmata
roak. Na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rfikir
ne, Lazarus ntub-lufa watan.
14 Ba wean inyai, bi Yesus nfalyawang
lahir ne, “Lazarus nmata roak.
15 Na'uk ralang a lolin, tevek na'ut i
nmata, na Ya'a wol una'a inyai. Wean
inyai ma na'a bira lolin, boma myorang
urun Ya'a. Mya ma tati ma tsi'ik Lazarus.”
16 Tomas i ba'i rera ia ne Didimus,
nfalak verin teran a valin ovi irmunuk
rorang Yesus ne, “Mya ma torang Ia ma
tmata ovu Ia.”‡
17 Na'ut i Yesus naran roak ahu Betania,
na nrenar ne, rfadoku roak Lazarus na'a
van matmatan amar ifa'at roak.§
18 Betania sarseri ovu Yerusalem, ma
snain a kil itelu watan.
19 Na'a inyai, na tamata Yahudi rivun
ira rma roak ma rfaloling Marta ovu
Maria ralarira ra, tevek urarira nmata.
20 Ti ma Marta nrenar ne, Yesus nma,
na nti ma ntuan Ia. Na'uk Maria nana'a
watan rahan.
21 Marta nfalak verin Yesus ne, “Duila'a,
wean i mna'a ini, na urang a wol nmata.
22 Velik ne wean inyai, na'uk fiang ini
vali uka'a ne, mera afaka watan tali Ubu,
na Ia veka nala verin Oa.”
23 Yesus nfalak verin Marta ne, “Uram
a veka nva'at ewal.”
24 Marta nfalak ne, “Ya'a uka'a ne, ia
veka nva'at ewal na'a amar i lanit ivavan
veka namwear ma matmatan ra rva'at
ewal.”
25 Yesus nfalak ne, “Ya'a ini ufava'at
matmatan ra ovu al vava'at kakiwal verin
tamata ra. Tamata iki watan norang Ya'a,
na veka nva'at ewal, velik ne nmata roak.
26 Tamata i nva'at obin ovu norang Ya'a,
na veka wol nmata kakiwal. Morang afa
i ufalak ini te wahal?”
27 Marta nfalak ne, “Duila'a, ya'a orang
ne, Oa ini Ubu Yanan i mwa lanit ivavan

* **11:1-2** **11:1-2** Maria ni tomu na'ut i nli'i ngul na'a Yesus ean a nana'a Yohanes 12:1-8 † **11:6** **11:6** Yesus nana'a oar Yordan ni lihir timur. Msyi'ik Yohanes 10:40. ‡ **11:16** **11:16** *Didimus* na'a vai Yunani ihin a ne, kasiko'u dekut. § **11:17** **11:17** Ira rfanuba tamata matmatan ra na'a van ovi rna'a vatu.

a, ovu Oa ini Raja i mtevut mami salasilan
ra."
28 Ti ma Marta nfalak munuk wean
inyai, na nti ma nera a'an i Maria ma rdir-
aling ira ma nfifi verin ia ne, "Tuan Guru
nma roak eri, ba nfalak ma ti mtuan Ia."
29 Maria nrenar wean inyai, na nti lahir
ma ntuan Yesus.
30 Na'ut inyai, na Yesus wol nma naran
rira ahu ralan obin. Ia nana'a watan obin
wan i inlangin a Marta ntuan Ia.
31 Tamata Yahudi ovi rna'a rahan ma
rfangrebat Maria ralan a, na'ut i rsi'ik ia
ndiri ma nti lahir murin, na rorang ia.
Ira rnarin ne, ia nti ma nvakar na'a van
matmatan i rfanuba Lazarus na'a.
32 Na'ut i Maria nti naran wan i
Yesus nana'a ma nsi'ik Ia, na nsangatur
lahir na'a wahan ralan a ma nfalak ne,
"Duila'a, wean i mna'a ini, na urang a wol
nmata."
33 Yesus nsi'ik, na Maria nvakar, ovu
tamata Yahudi ovi rorang ia rvakar vali,
ba ralan lalau urun ovu nangrova.
34 Ia norat ira ne, "Fyanuba ia na'a
inba?"
Ira rfalak ne, "Duila'a, mwa ma ka'i
msi'ik."
35 Ba Yesus nvakar.
36 Nata tamata Yahudi ra rfalak ne, "Eka
msyi'ik, Yesus nlobang urun Lazarus."
37 Boku vali rfalak ne, "Ia notu ma
tamata ovi rkibu ra rsirea ewal. Na'uk
afakinimi wol bis notu teri ma Lazarus
deka nmata?"
38 Yesus nangrova, ma nti van mat-
matan i rfadoku ia na'a. Ira rfadoku ia
na'a van yai ma rulang teri van ngoran
yai ovu vatu dawan isa.
39 Yesus nfalak ne, "Msyikat aling vatu
yai!"
Tamata i nmata yai uran i Marta nfalak
verin Yesus ne, "Duila'a, ia ni amar ifa'at
roak na'a van ralan yai, ba voan batbetan
roak!"
40 Yesus nfalak verin Marta ne, "Ufalak
roak verin oa ne, wean i morang, na veka
msi'ik Ubu Ni ngrebat a!"
41 Ba rsikat aling vatu yai. Nata Yesus
ntadata nrata lanit, beti nfalak ne, "Fara
weninyai ta Bapa, tevek mrenar roak
Ya'a.
42 Uka'a ne, Oa mrenar lalawatan Ya'a,
na'uk ufalak munuk afa ini, boma tamata
rivun ovi rna'a ini rorang ne, Oa msinir
roak Ya'a."
43 Yesus nfalak munuk wean inyai, na
nafwak ne, "Lazarus! Mwa murin ini!"
44 Nata Lazarus nma murin. Ean ovu
liman ra ratkuma teri obin ovu maloli.*
Wahan a natkuma vali obin ovu maloli
liak isa. Yesus nfalak verin ira ne, "Myal-
ing maloli avyai tali tenan a, boma bisma
nbana ma lolin."

Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Yesus

Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2

45 Tamata Yahudi ovi rma ma ralola
Maria, rivun vali ira rorang Yesus, tevek
ka'i rsi'ik afa i notu roak a.
46 Na'uk tamata Yahudi boku vali ti
rfamalik afa i Yesus notu yai verin tamata
Yahudi ovi rtali sidovung Farisi.
47 Ba Yahudi rira dawan mela falurut
ra ovu tamata Farisi ra rera rira dawan
ovi rban-ulu na'a rira sidovung dawan a
ma rasdovu ira.† Ira rfalak ne, "Ita musti
totu afaka? Tevek tamata yai notu roak
mujizat rivun.
48 Wean i tsi'ik watan ma notu wean
inyai, na tamata ra munuk veka rorang
Ia. Ti nata tamata Roma rira suldadu ra
veka rma ma rot-visal dida Rahan Dawan
Falurut a, ovu dida bangsa a."
49 Tamata isa ntali Yahudi rira dawan
avyai naran Kayafas, ovu na'ut inyai, na
ia neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a.
Ia nfalak verin ira ne, "Mia wol mkya'a
afakataka.
50 Mia wol mkya'a ne, ni lolin a, tamata
isa nmata verin tamata rivun. Afa yai
lolin rahi tamata isa notu ma tamata
Roma ra rvisal munuk dida bangsa a."
51 Velik aba Kayafas nfalak wean inyai,
wol ntali ni fikiran a. Na'uk ia neluk
Yahudi rira Mela Falurut Ila'a na'ut inyai,
ba ka'i nfamalik afa ovi veka rvotuk na'a
amar ovi veka rma ne, Yesus veka nmata
al nakvanak tamata Yahudi ra.

* **11:44 11:44** Ira rkum-teri Lazarus tenan ovu maloli i ba'i rala al rkum-teri nitu ra. Vai mala nfaliak maloli yai ne *kain kapan.* Ira rkum-teri wahan ovu maloli i rfanara ia na'a vai Mala ne *kain peluh.* † **11:47 11:47** Yahudi rira sidovung dawan yai, vai Mala nfalak ne, *Mahkamah Agama.*

52 Ia wol nmata verin tamata Yahudi
ra watan, na'uk nmata verin Ubu yanan
ra munuk na'a wan inba watan, boma
nasdovu ira na'a isa.
53 Ba na'ut inyai vali, na Yahudi rira
dawan avyai ra'an vai isa mane rfedan
Yesus.
54 Wean inyai bi, Yesus wol nbana roak
na'a tamata Yahudi waharira ralan ra,
boma deka rarea Ia. Ia nban-talik wan
yai ma nti ahu isa i nfaseri wan lean
vu dawan, naran Efraim, ma irmunuk Ni
tamata ovi rorang Ia rna'a inyai.

55 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar
dawan Paskah sarseri roak. Ba tamata
rivun rtali ahu ra rti Yerusalem. Ira rti
ma rfamerat tenarira ra wean rira adat a
nfalak, beti rovu rira amar dawan Paskah
yai.
56 Ira rsi'ik al rdava Yesus, na'uk wol
rarea Ia. Ira rdiri na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ni lean ma rsiforat ira ne,
"Fyikir aka? Betane Ia wol nma snoba
ini?"
57 Ira rfalak wean inyai, tevek rira
dawan mela falurut ra ovu tamata Farisi
ra rfareta roak ne, tamata iki watan nka'a
wan i Yesus nana'a, na musti nfalak verin
ira, boma bisma rtaha Ia.

12

Maria nli'i ngul i voan lolin urun a na'a Yesus ean a ma al nalang Ia
Matius 26:6-13; Markus 14:3-9

1 Teran amar inean ewal, beti tamata
Yahudi ra rotu snoba na'a rira amar
dawan Paskah. Na'ut inyai, na Yesus nti
ahu Betania. Lazarus i Yesus nfava'at
ewal roak ia tali matmatan yai, ntali ahu
yai.
2 Yesus Ni kida boku rotu snoba verin
Ia na'a ahu yai. Na'ut inyai, na Marta
nasusan fana'an verin ira. Lazarus ndoku
vali ovu tamata ovi rma snoba yai, ma
irmunuk rafna'an ovu Yesus.
3 Wol mnanat obin, na Maria ntaha ngul
i voan lolin urun a naran narwastu, na'a
botal fruan, ma nli'i na'a Yesus ean a, beti
nala ni vut a ma al na'i. Ba ngul i voan
lolin yai, voan a nsoru lahir rahan yai.
Ngul yai fyawan urun.
4 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, isa
naran Yudas Iskariot i veka nfedi Yesus
nana'a inyai. Ia nfalak ne,
5 "Notu afakinimi wol ti fwedi ngul i
voan lolin yai, ma mala kubang a verin
tamata kasian ra? Wean i fwedi, na ni
fyawan a dinar ratut itelu."*
6 Yudas nfalak wean inyai, na'uk velik
aba wol nkamlabir tamata kasian ra,
tevek ia tamata barborin ia. Ia nasu-
san kubang verin Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia, ovu ba'i nbori kubang boku tali
kubang ovi nasusan avyai.
7 Na'uk Yesus nfalak ne, "Deka fwalak
teri ia. Ia notu wean ini, ma nfangnanang
ia na'ut amar i veka umata a, ma ti
raflahar Ya'a.
8 Ufalak wean inyai, tevek tamata
kasian ra rna'a lalawatan ovu mia, na'uk
Ya'a wol mane una'a lalawatan ovu mia."

Yahudi rira dawan mela falurut ra ra'an vai isa mane rfedan Lazarus

9 Tamata Yahudi rivun rarenar ne,
Yesus nana'a Betania, ba rti ma rtuan Ia.
Ira wol mane rti ma rtuan watan Yesus,
na'uk mane rsi'ik vali Lazarus i Yesus
nfava'at ewal roak ia tali matmatan a.
10 Ba Yahudi rira dawan mela falurut ra
ra'an vai isa mane rfedan vali Lazarus,
11 tevek tamata Yahudi rivun wol ro-
rang roak ira. Tamata Yahudi avyai mane
rorang watan Yesus, tevek rsi'ik roak ne,
Lazarus nva'at ewal roak.

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira ra lolin urun
Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40

12 Ni ilyan ana, tamata rivun ovi
rma roak Yerusalem mane rovu snoba
Paskah rarenar ne, Yesus mane nma vali
Yerusalem.
13 Ba ti rala aa palem† roan ra ma al
rsa'a Ia, beti rafwak ne,
"Mya ma tfadawang Ubu!
Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a
naran a,
ovu Ia Raja Ia verin ita tamata Israel ra!"‡

* **12:5 12:5** Lan a, kubang dinar ratut itelu wean tamata isa ni kadi na'a ta'un isa. † **12:13 12:13** Vai Yunani nfalak aa palem na'a ayat ini. Aa palem kan ovu roan ra felan a labir mane wean nur. ‡ **12:13 12:13** Hosana (vai Aram) ihin a ne, ***mya ma tfadawang Ubu!*** Mazmur 118:25-26

14 Yesus ntuan keledai§ isa i wol ka'i
dawan ia obin ma rata ndoku tetan ratan
a. Ba afa yai wean i rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
15 "Tamata Sion ra deka byobar!
Msyi'ik kikyai, bira Raja a nma.
Ia ndoku keledai isa i wol ka'i dawan ia
obin tetan ratan a."*
16 Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata ovi
rorang Ia wol rfan-aran ne, afakinimi
tamata ra rsa'a Ia wean inyai. Na'uk ti
ma Yesus nva'at ewal tali matmatan, ovu
Ubu notu ma tamata ra rfadawang Ia, beti
rangnanang ne, afa ovi tamata ra rotu yai
wean lahir afa ovi nabi ra rtulis roak na'a
Surat Ralan.
17 Tamata rivun rovu vali Yesus na'ut
i nera Lazarus ntali van matmatan i
rfanuba ia na'a, ma nfava'at ewal ia tali
matmatan. Tamata avyai rti rfamalik
lalawatan afa yai.
18 Ba tamata rivun rti ma rtuan Ia, tevek
rarenar ne, notu mujizat yai.
19 Ba tamata Yahudi ovi rtali sidovung
Farisi ka'i rsifalak afa verin ira ne, "Ita
ka'i tsi'ik ne, ita wol tot-nala akataka
lahir! Ita ka'i tsi'ik ne, tamata ra munuk
na'a lanit ivavan ini rti ma rorang Ia!"

Yesus ka'i nfamalik na'a Ni matmatan a

20 Na'ut amar dawan Paskah yai, na
tamata rivun rti Yerusalem, tevek mane
rsangatur ma raraning Ubu. Na'ut inyai,
na tamata Yunani boku rti mane rsan-
gatur ma raraning vali Ubu na'a inyai.
21 Ba tamata Yunani avyai ti rtuan
Filipus i ntali Betsaida i na'a propinsi
Galilea. Ira rfalak verin ia ne, "Baba, ami
mane amtuan Yesus."
22 Ba Filipus ti ntuan Andreas ma irua
ti rfaivar verin Yesus.
23 Yesus nfalak verin ira ne, "Ubu Ni
amar a naran roak mane nfavotuk Ya'a,
Tamata Yanan, Ning dawan a.
24 Afa i ufalak verin mia ini kena urun!
Wean i wol rava gandum nabat isa na'a
lanun ma nakvisal, na gandum yai isa
watan. Na'uk wean i rava gandum yai ni
nabat a, na veka narubu ma nafut, beti
vuan ma rivun.†
25 Iki watan nlobang ni vava'at a na'a
lanit ivavan a, na veka wol ni vava'at
kakiwal. Na'uk iki watan wol nlobang ni
vava'at na'a lanit ivavan ini, na veka ni
vava'at kakiwal.‡
26 Iki watan wean i mane nkarya verin
Ya'a, na ia musti norang Ya'a. Notu
wean inyai, boma itmunuk tna'a wan isa.
Yamang veka nalang munuk tamata ovi
rkarya verin Ya'a.
27 Fiang ini ralang wol malinan, ovu
veka ufalak afaka? Ya'a veka ufalak ne,
'Bapa, fwatalik Ya'a ma fara deka utuan
susa i dawan urun a'? Wahal! Wol ufalak
wean inyai, tevek Ning susa i veka utuan
a, bi uma ini."
28 Yesus nfalak verin Yaman a ne,
"Bapa, fara tamata ra rfadawang ila'a
naram a."
Nata vai isa ntali lanit ratan nfalak
ne, "Ufadawang ila'a narang a, ovu veka
ufadawang ewal narang a."
29 Tamata rivun ovi rdiri inyai rarenar
munuk vai yai. Boku rfalak ne, inyai
dodung ngoan a, boku rfalak vali ne, Ubu
Ni sansinir isa ntali lanit ratan nangrihi
verin Ia.
30 Yesus nfalak ne, "Vai i mryenar yai,
wol mane verin Ya'a, na'uk verin mia.
31 Fiang ini, Ubu veka nfaleka inukun
verin lanit ivavan ini. Fiang ini vali
Ubu veka nfaleka lahir nitdawan i nfareta
lanit ivavan a.
32 Na'uk wean i rfasaka Ya'a tali lanit
ivavan ini,§ na veka otu ma tamata ra
munuk rma verin Ya'a."
33 Ia nfalak wean inyai, boma nfaturu
verin tamata ra ne, veka nmata wean

§ **12:14 12:14** Tamata Yahudi rfikir ne, rala keledai ma al rotu karya biasa watan, ba wol inovan ma raja isa nrata keledai. Yesus nrata keledai ma nfaturu ne, nfakabava tenan a. * **12:15 12:15** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **12:24 12:24** Yesus nala perbandingan ma nfamalik ne, tenan a wean gandum ni nabat a. Wean i wol roving gandum nabat na'a lanun ralan ma nakvisal, na veka wol nva'at. Sama ovu Yesus na'a Ni matmatan. ‡ **12:25 12:25** ***Iki watan nlobang ni vava'at a na'a lanit ivavan a***, ihin a ne, tamata ovi inar afa ovi rna'a lanit ivavan nlia tali rira silobang verin Ubu, na wol rira vava'at kakiwal. § **12:32 12:32** Na'a ayat ini, Yohanes 3:14 ovu 8:28 tpake ***rfasaka Ya'a***. Tafsiran boku rfalak ne, ***rfasaka Ya'a*** na'a ayat ini ihin a ne, rbaku Yesus ma rfasaka Ia na'a aa walwalur. Na'uk boku vali rfalak ne, Yesus nrata lanit ratan.

inba.
34 Nata tamata rivun avyai rfalak ne,
“Ambas roak na'a mami buku inukun a
ne, ‘Raja i ntevut tamata rira salasilan ra
veka nva'at, nata ti wol ni wahan. Wean
inba ma Oa fwalak ne, musti rfasaka
Tamata Yanan a? Tamata Yanan yai iki?’
”
35 Yesus nfalak verin ira ne, “Wol
mnanat, na lyawan i fiang ini nana'a ovu
mia, wol nleal roak. Ba fiang ini byana
ovu lyawan yai, boma dedan wol nala
mia. Tamata iki watan nbana na'a dedan
ralan, na wol nka'a ne, mane nti inba.
36 Mia musti myorang lyawan yai na'ut
i nana'a obin ovu mia, boma myeluk
tamata ovi rva'at na'a lyawan ralan!”
Yesus nangrihi munuk wean inyai, beti
nban-talik wan yai, ovu wol nfaturu roak
felan a verin ira.

Tamata Yahudi rivun wol rorang Yesus

37 Velik ne Yesus notu mujizat rivun
na'a tamata Yahudi waharira ralan ra,
na'uk wol rorang Ia.
38 Afa ini nfakena afa ovi nabi Yesaya
nfalak ra ne,
“Duila'a, wol tamata rorang ivar i
amfamalik ini.*
Velik ne fwaturu Mu ngrebat i dawan
ila'a, na'uk rafena ma rorang Oa
obin.”
39 Wean inyai bi wol rorang Ia. Ini wean
afa ovi Yesaya nfalak vali ne:
40 “Duila'a ka'i notu ma matarira ra wean
i rkibu, ovu notu ma ralarira wean
vatu,†
boma wol bisma rsi'ik, ovu rira fikiran ra
rasmotak ma wol rfan-aran,
ma wol rewal roak ira rma verin Ya'a ma
otu ma lolin ewal ira.”
41 Yesaya nfalak wean inyai, tevek nrea
roak Yesus Ni dawan a, ovu nfamalik na'a
Ia.
42 Velik ne wean inyai, na'uk tamata
rivun vali rorang Ia. Tali tamata rivun
avyai, na boku tamata biasa watan, na'uk
boku vali tali Yahudi rira dawan ovi rban-
ulu verin ira. Na'uk wol rabrahi ma
rtorung ne rorang Yesus, tevek rbobar
betane tamata Farisi ra rfalak teri ma
deka rti raflurut na'a Yahudi rira rahan
falurut.
43 Rotu wean inyai, tevek inar ma
tamata ra rfadawang ira, nlia tali Ubu
nfadawang ira.

Duila'a veka nfaleka inukun verin tamata ra ovu Yesus Ni afa ovi nfalak ra

44 Nata Yesus nafwak ovu vain dawan
ma nfalak ne, “Tamata iki watan norang
Ya'a, na wol mane norang watan Ya'a,
na'uk norang Ia i nsinir Ya'a.
45 Tamata iki watan nsi'ik roak Ya'a, na
Ia nsi'ik roak Ia i nsinir Ya'a.
46 Ya'a uma roak lanit ivavan ini ma
eluk lyawan, boma tamata ovi rorang
roak Ya'a, munuk lahir wol rva'at na'a
dedan ralan.
47 Tamata ovi rarenar afa ovi ufalak ra,
na'uk wol rot-orang, na Ya'a wol ufaleka
inukun verin ira. Tevek Ya'a wol uma ma
ufaleka inukun verin tamata ra na'a lanit
ivavan ini, na'uk uma ma usikat tamata
ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
48 Tamata iki watan wean i wol ntorung
Ya'a, te nafena ma nrenar afa ovi ufalak
ra, na Ning vaivatul ra veka rfaleka
inukun verin ia na'a amar i lanit ivavan
veka namwear.
49 Tevek vaivatul ovi ufalak ra wol rtali
Ya'a, na'uk rtali Yamang i nsinir Ya'a. Ia
nsinir Ya'a ma ufalak afa ovi musti ufalak
ra.
50 Ya'a uka'a ne, afa ovi Yamang a
nfareta ra rvua vava'at kakiwal verin
mia. Ba uma ma ufalak munuk lahir afa
ovi Yamang nsinir ma ufalak ra.”

13

Yesus nraming Ni tamata ovi rorang Ia earira ra

1 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar
dawan Paskah sarseri roak. Yesus nka'a
ne, Ni amar a sarseri roak mane nti talik
lanit ivavan a ma newal Ia nti verin
Yaman a. Ia nlobang lalawatan Ni tamata
ovi rorang Ia na'a lanit ivavan ini, ovu Ia
nlobang ira ti naran i roak a.
2 Ovan roak, na Yesus nafna'an ovu Ni
tamata ovi rorang Ia. Nitdawan nkarya
roak na'a Yudas Iskariot ralan a ma veka
nfedi Yesus. Yudas ini Simon yanan ia.
3 Yesus nka'a roak ne, Yaman a nala
roak Ni ngrebat a verin Ia ma nfareta

* **12:38 12:38** Yesaya 53:1 † **12:40 12:40** Yesaya 6:10

munuk afakataka. Ia nka'a vali ne, Ubu
nsinir Ia ma nma, ovu veka newal Ia nti
verin Ubu.
4 Ba Ia ndiri ma naling Ni ravit blawat
a, ovu nala handuk isa ma nkeak na'a
twalan a.
5 Nata nli'i wear na'a loyang ko'u isa ma
nraming Ni tamata ovi rorang Ia earira
ra, beti nala handuk i nkeak na'a twalan
a ma al na'i earira ra.
6 Ti ma Yesus naran Simon Petrus, na ia
nfalak verin Yesus ne, "Duila'a, Oa mane
mraming eang ra?"
7 Yesus nvalat ne, "Oa wol fwan-aran
obin afa i otu fiang ini, na'uk veka fwan-
aran na'a amar ovi veka rma ini."
8 Petrus nfalak verin Yesus ne, "Deka ta
Duila'a! Wol lolin lahir ma mraming eang
ra."
Na'uk Yesus nfalak ne, "Wean i wol
uraming eam ra, na oa wol mu vava'at
isa ovu Ya'a."
9 Simon Petrus nfalak ne, "Duila'a, deka
mane eang ra watan, na'uk limang ra ovu
ulung a vali!"
10 Yesus nfalak ne, "Tamata iki watan
nliru roak ia, na tenan a nmerat munuk
roak, ba teran a'uk nraming ean a. Mia
myerat roak, na'uk tali mia, na isa wa-
hal."
11 Yesus nka'a roak ne, iki veka nfedi Ia,
bi nfalak ne, "Mia myerat roak, na'uk tali
mia, na isa wahal."
12 Ti ma Yesus nraming munuk roak
earira ra, na noru ewal Ni ravit blawat
a ma ti ndoku ewal wan a. Nata nfalak
verin ira ne, "Fyan aran afa i beti otu
verin mia ini?
13 Mia ba'i myera Ya'a ne, Tuan Guru
ovu Duila'a. Inyai kena, tevek bira Tuan
Guru ovu bira Duila'a verin Ya'a.
14 Ba wean i Ya'a ini Tuan Guru ovu
Duila'a verin mia ma uraming eabira ra,
na wean inyai vali verin mia, ma isa
musti nraming isa ean a.*
15 Ya'a ufaturu roak linga'an verin mia,
ba musti myot-orang afa i otu roak verin
mia yai.
16 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata sansinir isa ni dawan a wol nlia
duan a, ovu tamata sansinir ni dawan a
wol nlia tamata i nsinir ia yai.
17 Lolin urun verin mia, wean i mkya'a
munuk roak afa i ufalak ini ma myot-
orang.
18 Wol ufalak afa avyai verin bir tine-
mun. Ya'a uka'a tamata ovi ufili ira, na'uk
afa ini musti nvotuk, boma kena lahir ovu
afa ovi rfadoku roak na'a Surat Ralan ne,
'Tamata i nafna'an ovu Ya'a veka nangal
Ya'a.'†
19 Fiang ini ufalak verin mia ne, afa i
ufalak ini wol nvotuk obin, boma wean i
nvotuk, na myorang ne, Ya'a ini Tamata i
ufalak roak verin mia.
20 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata iki ntorung ma nala tamata i
usinir ia, na ia ntorung vali Ya'a. Tamata
iki ntorung ma nala Ya'a, na ia ntorung
vali Ia i nsinir Ya'a."

Yesus nfavotuk ne, Yudas veka nala Ia verin tamata ovi wol inar lahir Ia
Matius 26:20-25; Markus 14:17-21; Lukas 22:21-23

21 Ti ma Yesus nangrihi munuk wean
inyai, na ralan a lalau urun, ma nfalak
ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata isa tali bir tinemun veka nfedi
Ya'a."
22 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai ka'i
rsisi'ik ira watan, tevek wol rka'a lahir ne,
Ia nfalak iki.
23 Tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai,
na Ia nlobang urun tamata isa. Tamata
yai ndoku Ni lihir mela a.‡
24 Simon Petrus nala liman al notu
faneak verin tamata i Yesus nlobang urun
ia yai, ma norat ia ne, "Ia nfalak iki."
25 Ba tamata yai nrevang ia na'a Yesus
buburn a ma norat ne, "Duila'a, iki ia?"
26 Yesus nfalak ne, "Tamata i usovu roti
na'a Ning moko a ma al verin ia, inyai
tamata i ufalak a." Ia nfalak munuk wean
inyai, beti nala roti yai ma nsovu na'a
Ni moko a, ma nala verin Yudas i yaman
verin Simon Iskariot.§

* **13:14 13:14** Wean i tamata isa nraming tamata liak ean a, na inyai nfaturu ne, nfakabava tenan a ovu nlobang tamata yai. † **13:18 13:18** Mazmur 41:10 ‡ **13:23 13:23** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu na'a Yohanes 13:24, 19:26, 20:2, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra. § **13:26 13:26** Vai Yunani nfalak *mangkok*, na'uk tamata ra ba'i rpake moko ma nsa'a vaha. Binan naling kedan a.

27 Ti ma Yudas nala roti yai, na nit-
dawan a nana'a ralan a. Ba Yesus nfalak
verin ia ne, “Mane motu afakinyai, na
motu lahir fiang ini.”
28 Na'uk tali tamata ovi rdoku ma
rafna'an yai, na wol isa vali nka'a ne,
afakinimi Yesus nfalak wean inyai verin
Yudas.
29 Tamata boku tali Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia ranovak ne, Yesus nsinir
Yudas ma ti nfaha afa ovi mane rotu
na'a rira amar dawan, te nsinir ia ma ti
nala kubang boku verin tamata kasian ra.
Rfikir wean inyai, tevek Yudas nasusan
rira kubang ra.*
30 Yudas nala roti yai ma nti lahir. Na'ut
inyai, na ovan roak.

Yesus Ni fareta ngorva'an a

31 Ti ma Yudas nti roak, beti Yesus
nfalak ne, “Fiang ini Ning amar a naran
roak ma Ubu nfadawang Ya'a, Tamata
Yanan a. Tali afa ovi otu ra, na tamata
ra rfadawang Ubu.
32 Tali afa ovi otu roak avyai, bi tamata
ra rfadawang Ubu, ba Ia veka notu ma
tamata ra rfadawang vali Ya'a. Wol
mnanat, na Ubu veka notu wean inyai.
33 Yanak averi, Ning amar a wol mnanat
roak ma una'a ovu mia. Afa i ufalak roak
verin dawan Yahudi ra, wean lahir afa i
fiang ini ufalak vali verin mia. Mia veka
mdyava Ya'a, na'uk na'a wan i veka uti a,
fiang ini mia wol bisma miti.
34 Ya'a ala fareta ngorva'an verin bir
tinemun wean ini: msyilobang mia.
Wean lahir i ulobang roak mia, ba musti
msyilobang mia.
35 Wean i msyilobang mia, na tamata ra
munuk veka rka'a lahir ne, mia myeluk
Ning tamata ovi rorang Ya'a.”

Yesus nfalak lahir ne, Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Yesus

Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34

36 Simon Petrus nfalak verin Yesus ne,
“Duila'a, mane muti ba?”
Yesus nfalak ne, “Na'a wan i veka uti
a, fiang ini wol bisma muti. Na'uk na'a
amar ovi veka rma ini, na oa veka morang
Ya'a.”
37 Petrus nfalak ewal verin Yesus ne,
“Duila'a, afakinimi fiang ini wol bisma
orang Oa? Ya'a utorung ma veka umata
verin Oa.”
38 Yesus nfalak ne, “Petrus, oa mane
mwata verin Ya'a? Afa i ufalak verin
oa ini, kena urun! Manut wol nkukuwai
obin, na oa veka malak nala fatelu roak
ne, wol mka'a Ya'a.”

14

Yesus nasusan linga'an verin ita ma tati Ubu

1 Yesus nfalak ne, “Deka ralabira
kako'u. Myorang Ubu, ovu myorang vali
Ya'a.
2 Wan rivun na'a Yamang Ni Rahan a.
Uti inveli, boma ususan wan verin mia.
Wean i wol wean inyai, na ufalak roak
verin mia.
3 Ya'a uti ma ususan wabira munuk,
beti ewal Ya'a ma ala mia ma tati wang
i una'a, boma wean i una'a inyai, na mia
mnya'a vali inyai.
4 Mia mkya'a roak linga'an i nti wan i
veka uti yai.”
5 Tomas nfalak verin Yesus ne, “Duila'a,
ami wol amka'a ne, Oa mane muti ba. Ba
wean inba ma bisma amka'a linga'an i
mane nti wan yai?”
6 Yesus nfalak ne, “Ya'a ini linga'an
verin tamata ovi mane rti Yamang a.
Tali Ya'a bi tamata ra rka'a afa ovi kena
ra, ovu Ya'a ala vava'at kakiwal verin
tamata ra. Wol tamata isa bisma nti ntuan
Yamang a, wean i wol nahu Ya'a.
7 Wean i mkya'a roak Ya'a, na mkya'a
roak Yamang a. Ba fiang ini mkya'a roak
Ia, ovu msyi'ik roak Ia.”
8 Ba Filipus nfalak verin Yesus ne,
“Duila'a, fwaturu Yamam a verin ami, na
inyai naran roak verin ami.”
9 Yesus nfalak verin ia ne, “Filipus,
itmunuk mnanat roak, na'uk afakinimi
wol mka'a Ya'a obin? Tamata iki watan
nsi'ik roak Ya'a, na ia nsi'ik roak Yamang
a. Notu afakinimi fwalak ne, ‘Fwaturu
Yamam a verin ami’?

* **13:29 13:29** Amar dawan ihin a ne, amar dawan Paskah. Yohanes 13:1 nfamalik roak na'a afa ini.

10 Oa wol morang ne, Ya'a uleal Ya-
mang ralan a, ovu Yamang nleal ralang
a? Afa ovi ufalak verin mia, wol mane
ntali watan Ya'a, na'uk ntali Yamang a.
Yamang nleal ralang a, ba afa ovi otu ra,
na Ia notu munuk afa avyai.
11 Myorang Ya'a na'ut i ufalak ne, Ya'a
uleal Yamang ralan a ovu Yamang nleal
Ya'a ralang a. Wean i wol myorang afa
yai, na myorang Ya'a tevek mujizat ovi
otu roak ra.
12 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata iki watan norang Ya'a, na ia veka
not-nala vali mujizat ovi otu ra. Ia bis
notu ma nlia tali mujizat ovi otu ra, tevek
Ya'a veka uti verin Yamang a.
13 Wean i myera afaka watan na'a
narang a*, na Ya'a veka otu munuk verin
mia, boma tamata ra rfadawang Yamang
a, tevek afa ovi otu ra.
14 Wean i myera afaka watan na'a
narang a, na veka otu munuk afa avyai
verin mia."

Yesus notu tnorung ne, veka nala Ubu Ni Roh a ma nlobang Ni tamata ovi rorang Ia

15 Yesus nfalak ne, "Wean i mlyobang
Ya'a, na mia veka myot-orang afa ovi
ufareta ma myotu ra.
16 Ya'a veka era verin Yamang a ma nala
Ni Roh i veka nala lablobang verin mia
ovu nfatuang mia, nata ti wol ni wahan.
17 Ubu Ni Roh yai veka nfalyawang afa
ovi kena ra. Tamata ovi rna'a lanit ivavan
a wol rtorung Ni Roh a, tevek wol rsi'ik
ovu wol rka'a Ia. Na'uk mia mkya'a
Ia, tevek nfatuang mia ovu veka nleal
ralabira ra.
18 Ya'a wol usi'ik watan ma aksa mia,
wean tamata ovi rwatat renarir-yamarira
ra, na'uk Ya'a veka uma ewal ma it-
munuk.
19 Wol mnanat, na tamata ovi rna'a lanit
ivavan a veka wol rarea roak Ya'a. Na'uk
mia veka msyi'ik ewal Ya'a, tevek veka
uva'at ewal tali matmatan, ba mia veka
bya'at vali.
20 Na'ut inyai, na veka mkya'a ne, Ya'a
uleal Yamang ralan a, ovu mia mlyeal Ya'a
ralang a, ovu vali Ya'a uleal ralabira ra.
21 Tamata iki watan ntorung afa ovi
ufareta verin tamata ra ovu not-orang, na
ia nlobang urun Ya'a. Iki watan nlobang
Ya'a, na Yamang a nlobang ia, ovu Ya'a
veka ulobang vali ia, ma ufaturu tenang
a verin ia."
22 Ba Yudas i wol Yudas Iskariot, no-
rat Yesus ne, "Duila'a, afakinimi mane
fwaturu watan tenam a verin ami, na'uk
wol fwaturu tenam a verin tamata ovi
rna'a lanit ivavan a?"
23 Yesus nfalak ne, "Tamata iki watan
nlobang Ya'a, na ia veka not-orang afa ovi
ufalak ra, ovu Yamang veka nlobang ia.
Ya'a ovu Yamang a veka amama verin ia,
ma amleal ovu ia, nata ti wol ni wahan.
24 Tamata iki watan wol nlobang Ya'a,
na ia veka wol not-orang Ning vaivatul ra.
Vaivatul ovi mryenar roak yai wol rtali
watan Ya'a, na'uk rtali Yamang i nsinir
Ya'a.
25 Ufalak munuk roak afa avyai verin
mia na'ut i itmunuk obin.
26 Na'uk Yamang a veka nala Ni Roh ma
al nkati Ya'a ma nala lablobang verin mia.
Ni Roh yai veka nair mia na'a afakataka
munuk, ovu nfangnanang mia na'a afa
ovi air munuk roak verin mia.
27 Uti, na'uk otu ma ralabira ra malinan
watan. Malinan i ntali Ya'a, ala verin
mia, ovu afa i ala verin mia yai wol wean
afa ovi lanit ivavan a nala verin mia. Ba
ralabira ra deka kako'u ovu deka byobar.
28 Mia mryenar roak i ufalak ne, Ya'a
veka uti, na'uk veka uma ewal ma utuan
mia. Wean i mlyobang Ya'a, na veka ral-
abira lolin urun na'ut i uti verin Yamang
a, tevek Ni dawan a nlia Ya'a.
29 Afa avyai wol rvotuk obin, na'uk
fiang ini ufalak roak verin mia, boma
wean i afa avyai rvotuk, na myorang.
30 Ya'a veka wol ungrihi ma rivun verin
mia, tevek naran roak ni amar a ma
nitdawan i nfareta lanit ivavan a mane
nma. Na'uk ia wol ni ngrebat ma nfareta
Ya'a.
31 Na'uk afa avyai munuk musti rvotuk,
boma tamata ovi rna'a lanit ivavan a
rka'a ne, Ya'a ulobang Yamang a, ovu ot-
orang afa ovi nfalak ra munuk. Byatar ma
tati kikyai."

* **14:13 14:13** Tera afaka watan na'a Yesus naran a, ihin a ne, tera ovu Yesus Ni ngrebat.

15

Yesus wean aa anggur mnga'un a

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa
wean ini: "Ya'a ini wean aa anggur
mnga'un a, na Yamang a wean tamata i
nwanar va'i anggur a.
2 Ningu aa anggur sanan ra, ovu sanan
avyai rfaturu tamata inorang ra. Ba lokat
aa sanan ovi wol vuarira, na tamata i
nwanar va'i anggur yai veka netal vatuk
aa sanan avyai. Na'uk aa sanan ovi vuar
ra, na Ia veka nsingya aa sanan avyai,
boma rtafal ma vuarira.
3 Mia myerat roak, tevek ufalak roak
vaivatul ovi verin mia.
4 Mia musti myotu ma bira vava'at ra
isa lalawatan ovu Ya'a, ovu Ya'a veka otu
vali ma Ning vava'at isa lalawatan ovu
mia. Wean aa anggur sanan ra wol bisma
vuar wean i rdir-aling ira tali aa anggur
a, ovu mia weabira vali inyai. Wean i wol
bira vava'at isa ovu Ya'a, na wol bisma
vuabira.
5 Ya'a ini wean aa anggur a, na mia
wean aa anggur sanan ra. Tamata iki
watan ni vava'at isa roak ovu Ya'a, ovu
vali una'a lalawatan ni vava'at a, na ia
veka vuan ma rivun. Tevek wean i wol
bira vava'at isa ovu Ya'a, na wol myot-
nala akataka.
6 Tamata iki watan wol ni vava'at isa
ovu Ya'a, na ia veka wean aa sanan ovi
retal vatuk ira. Ti ma rear roak, na
rasdovuk ira ma relik rti yafu ralan ma
rasnuri ira.
7 Wean i bira vava'at isa roak ovu Ya'a,
ovu vali myala lalawatan vaivatul ovi
ufalak roak verin mia na'a ralabira ra, na
myera afaka watan tali Yamang a, na Ia
veka nala verin mia.
8 Wean i bira vava'at ra wean aa sanan
ovi vuarira rivun, na fyaturu ne, mia
myeluk tamata ovi rorang Ya'a. Bira
vava'at i wean inyai notu ma tamata ra
rfadawang Yamang a."

Yesus nsurak Ni tamata ovi rorang Ia ma rsilobang ira

9 "Ya'a ulobang mia, wean lahir Yamang
a nlobang Ya'a. Ba musti myotu ma bira
vava'at ra isa lalawatan ovu Ya'a, boma
bisma mkya'a Ning silobang yai.
10 Wean i myot-orang afa ovi ufareta ma
myotu ra, na bira vava'at ra isa lalawatan
ovu Ya'a na'a Ning silobang a. Inyai wean
lahir i ot-orang lalawatan afa ovi Yamang
nfareta ma otu ra, ovu Ning silobang isa
lalawatan ovu Ia na'a Ni silobang a.
11 Ufalak munuk afa avyai verin mia,
boma ralabira ra lolin urun, wean Ya'a
ralang i lolin urun a. Otu wean inyai ma
nfatnemung ralabira i lolin urun yai.
12 Ufareta mia ma myotu wean ini:
Msyilobang mia, wean lahir i ulobang
roak mia.
13 Tamata i ntorung ma nmata al
nakvanak ni kida ra, na tamata yai
nfaturu roak silobang i dawan lia munuk.
14 Wean i myot-orang afa ovi ufareta ma
myotu ra, na mia myotu kida roak ovu
Ya'a.
15 Ya'a veka wol era roak mia ne tamata
sansinir, tevek tamata sansinir wol nka'a
afa ovi duan a veka notu a. Na'uk era
roak mia ne kida, tevek afa ovi urenar
roak tali Yamang a, ufalak munuk roak
verin mia.
16 Mia wol fyili Ya'a, na'uk Ya'a ufili mia
ma usinir mia, ma ti ma myotu afa ovi
lolin ra, boma weabira aa anggur sanan
ovi vuar lalawatan. Myotu wean inyai,
na myera afaka watan tali Yamang a na'a
narang a, na Ia veka nala verin mia.
17 Ba ufareta mia wean ini: Msyilobang
mia."

Tamata ovi rna'a lanit ivavan a wol inar lahir Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia

18 "Wean i tamata ovi rna'a lanit ivavan
wol inar lahir mia, na mingnanang ne, lan
a wol inar lahir Ya'a.
19 Wean i bira vava'at ra wean tamata
ovi rna'a lanit ivavan a, na ira veka
rlobang mia wean watan i rlobang ya-
narira ra. Na'uk Ya'a ufili roak mia, ma
wol myovu roak tamata ovi rna'a lanit
ivavan a, boma bira vava'at ra naling ia
tali ira. Wean inyai bi wol inar lahir mia.
20 Mingnanang afa ovi ufalak roak verin
mia: Tamata sansinir isa ni dawan wol
nlia duan a. Tamata boku rwi-rwa lan
roak Ya'a, ovu ira veka rwi-rwa vali mia.
Na'uk tamata boku vali rot-orang roak afa

ovi air ra, ovu veka rot-orang vali afa ovi myair ra.
21 Tamata avyai rwi-rwa mia, tevek myorang Ya'a. Ira rotu wean inyai, tevek wol rka'a Ia i nsinir roak Ya'a.
22 Wean i Ya'a wol uma ma ungrihi ovu ira, na Ubu wol nfasala ira. Na'uk fiang ini uma roak ma ungrihi ovu ira, na'uk rafena ma rorang. Ba wol tamata isa vali bisma nfalak ne, wol notu salasilan!
23 Tamata iki watan wol inan lahir Ya'a, na ia vali wol inan lahir Yamang a.
24 Wean i Ya'a wol otu mujizat ovi tamata ra wol rotu obin na'a waharira ralan ra, na Ubu wol nfasala ira. Na'uk fiang ini rsi'ik roak mujizat ovi otu ra, na'uk wol inar lahir Ya'a ovu vali wol inar lahir Yamang a.
25 Na'uk rotu wean inyai ma nfakena afa ovi rtulis roak na'a rira Inukun ne, ‘Ira wol inar lahir Ya'a, na'uk wol rira lola ma wol inar lahir Ya'a.’*
26 Ya'a veka usinir Roh i ntali Yamang a ma nlobang mia. Roh yai veka nfalak lahir afa ovi kena ra. Roh yai ntali Yamang a nma, ba veka nfamalik Ya'a.
27 Mia vali musti fyamalik afa ovi otu ra, tevek myovu roak Ya'a na'ut i beti ukarya na'a lanit ivavan ini.”

16

Dida dardirin a musti nangrebat urun na'a dida inorang a verin Yesus

1 “Ya'a ufalak munuk afa avyai verin mia, boma deka mifla talik bira inorang a verin Ya'a.
2 Tamata ra veka raling vatuk mia tali dida rahan falurut ra. Veka ti naran ni amar a ma tamata ovi rfedan mia ranovak ne, rkarya verin Ubu ovu rotu ma ralan lolin.
3 Rotu wean inyai, tevek wol rka'a Yamang a ovu wol rka'a vali Ya'a.
4 Ba fiang ini ufalak afa avyai verin mia, boma na'ut i rwi-rwa mia wean i ufalak roak yai, na mingnanang ne, ufamalik roak verin mia.”

Ubu Ni Roh a nala ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus

“Lan a wol ufalak afa avyai verin mia, tevek na'ut inyai, na Ya'a una'a ovu mia obin.
5 Fiang ini mane ewal roak Ya'a uti utuan Ia i nsinir Ya'a, na'uk wol tamata isa vali tali mia norat Ya'a ne, ‘Muti ba?’
6 Fiang ini ralabira lalau, tevek ufalak roak ne, mane uti.
7 Na'uk afa i ufalak ini kena: Ni lolin a uti, boma na'a bira lolin. Wean i wol uti, na Ubu Ni Roh i nala lablobang verin mia veka wol nma. Na'uk wean i uti, na veka usinir Ia nma verin mia.
8 Wean i Ubu Ni Roh nma, na Ia veka notu ma tamata ovi rna'a lanit ivavan a rka'a ne, rotu roak salasilan. Ia veka notu ma rka'a ne, Ning vava'at nmalola, ovu rka'a vali Ubu Ni inukun i veka nfaleka verin lanit ivavan a.
9 Ia veka notu ma rka'a vali ne, rira salasilan roak, tevek rafena ma rorang Ya'a.
10 Ia veka notu vali ma rka'a ne, Ning vava'at nmalola, tevek ewal Ya'a uti verin Yamang a. Na'ut inyai, na mia veka wol mryea roak Ya'a.
11 Ubu Ni Roh veka notu vali ma rka'a Ubu Ni inukun i veka nfaleka verin ira, tevek fiang ini Ubu nukun roak nitdawan i nfareta lanit ivavan a.
12 Afa rivun ila'a mane ufalak verin mia, na'uk fiang ini wol bisma byar-nala afa avyai obin, tevek aleman.
13 Na'ut i Ubu Ni Roh nma, na Ni Roh yai veka nfalak afa ovi kena ra. Ia veka nair mia ma mkya'a afa ovi kena ra munuk. Na'ut i nangrihi, na afa ovi nfalak ra wol rtali Ni fikiran a watan, na'uk Ia nfalak afa ovi nrenar roak tali Ubu. Ia veka nfalak vali verin mia na'a afa ovi veka rvotuk ra.
14 Ubu Ni Roh a veka nalang Ya'a, tevek vaivatul ovi nfalak verin mia yai, rtali munuk Ya'a.
15 Afa ovi rna'a munuk Yamang a, Ya'a Ningu vali. Wean inyai bi ufalak ne, afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin mia, rtali munuk Ya'a.”

Mtyuan lan sian a, beti mtyuan lolin a

* **15:25 15:25** ***Inukun*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata Yahudi rira Surat Ralan, tali Kejadian ti naran Maleakhi. Msi'ik vali na'a Mazmur 35:19, 69:5.

16 “Ning amar wol mnanat roak ma
veka wol mryea roak Ya'a, ovu veka wol
mnanat, na mryea ewal Ya'a.”
17 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
boku rsiforat ira ma rfalak ne, “Afakin-
imi nfalak ne, ‘Ning amar wol mnanat
roak ma veka wol mryea roak Ya'a, ovu
veka wol mnanat, na mryea ewal Ya'a’?
Afakinimi Ia nfalak vali ne, ‘Ya'a mane
ewal Ya'a ti verin Yamang a’?”
18 Ira rfalak vali ne, “Ia nfalak ne, ‘Ning
amar wol mnanat roak.’ Ita wol tka'a ne,
inyai ihin aka?”
19 Yesus nka'a ne, ira mane rera ma
nfalyawang na'a afa ovi nfalak ra. Ba
nfalak ne, “Inlangin a ufalak ne, Ning
amar wol mnanat roak ma veka wol
mryea roak Ya'a, na'uk veka wol mnanat,
na mryea ewal Ya'a. Ba msyiforat mia
na'a afa yai?
20 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Na'ut i uti a, na mia veka byakar ma
ralabira lalau, na'uk tamata ovi rna'a
lanit ivavan a veka inarira lolin. Velik ne
byakar, na'uk veka myewal ma ralabira
ra lolin urun.
21 Bira wawa'uk i mtyuan yai wean
vata i mane ndoku rahan nfarnuang a.
Na'uk ti ma nrali roak ia, na wol nang-
nanang roak wawa'uk yai, tevek nrali
roak kasiko'u yanat isa na'a lanit ivavan
a.
22 Wean vali inyai verin mia. Fiang
ini ralabira lalau, na'uk veka utuan ewal
mia, na veka inabira lolin, ovu wol tamata
isa vali bisma nala inabira lolin yai tali
mia.
23 Amar yai, na veka wol myorat
afakataka tali Ya'a. Afa i ufalak verin mia
ini, kena urun! Na'ut inyai, na myera
afaka watan tali Yamang a na'a narang a,
na Ia veka nala verin mia.
24 Tali lalan a ma naran amar ini, na
mia wol myera akataka na'a narang obin.
Ba fiang ini myera afaka watan na'a
narang a, na Yamang a veka nala verin
mia, boma ntafal ma ralabira lolin urun.
25 Ya'a ala vaivatul kamkuma ma al
ufalak munuk afa avyai verin mia. Veka
naran ni amar a ma wol ala vaivatul
kamkuma roak ma ungrihi verin mia,
na'uk veka ufalyawang lahir na'a Yamang
a verin mia.
26 Na'ut inyai, na mia veka myala
narang a ma ka'i myera verin Yamang a.
Ya'a wol ufalak ne, veka era afakataka tali
Yamang a verin mia,
27 tevek Yamang a ka'i nlobang mia. Ia
nlobang mia, tevek mlyobang Ya'a, ovu
myorang ne, Ubu nsinir Ya'a.
28 Ya'a utali Yamang a uma lanit ivavan
a, ba uban-talik lanit ivavan a ma ewal
Ya'a ti verin Yamang a.”
29 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rfalak verin Ia ne, “Fiang ini mungrihi, na
wol mala roak vaivatul kamkuma, na'uk
fwalyawang lahir afa ovi fwalak ra.
30 Fiang ini amka'a roak ne, Oa mka'a
munuk afakataka, ba wol amperlu roak
ma amorat akataka tali Oa. Wean inyai
bi, amorang urun ne, Oa mtali Ubu.”
31 Yesus nfalak ne, “Ba fiang ini my-
orang roak afa ovi ufalak ra?
32 Mingnanang! Ni amar a veka nma,
ovu fiang ini amar yai nma roak. Mia
veka mifla talik Ya'a ma myewal mia miti
bira rahan ra, ma aksa Ya'a watan. Na'uk
wol aksa Ya'a, tevek Yamang a novun
Ya'a.
33 Ufalak munuk afa avyai verin mia,
boma ralabira ra malinan watan, tevek
bira vava'at ra isa roak ovu Ya'a. Na'a
lanit ivavan a mia veka mtyuan susa.
Na'uk mtyahang ralabira watan, tevek
utung munuk roak ngrebat ovi rna'a lanit
ivavan a.”

17

Yesus naflurut verin tamata ovi rorang Ia

1 Yesus nfalak munuk afa avyai, beti
ntadata nrata lanit ma nfalak ne, “Bapa,
naran roak ni amar a ma fwaturu Yanam
Ni dawan a, boma Yanam a nfaturu vali
Mu dawan a.
2 Bapa, Oa mala roak ngrebat verin
Yanam a ma nfareta tamata ovi rna'a lanit
ivavan a munuk. Ngrebat yai notu ma
Ia nala vava'at kakiwal verin tamata ovi
mala munuk roak ira verin Ia.
3 Vava'at kakiwal yai wean ini: ira rka'a
roak ne, Oa Ubu i ikisa watan a ovu sa'i
kena Oa, ovu vali rka'a Yesus Kristus i
msinir roak Ia ma nma lanit ivavan a.

4 Ya'a ufaturu roak Mu dawan a na'a
lanit ivavan a, tevek ot-nala munuk roak
afa ovi msinir ma otu ra.
5 Bapa, wean inyai bi era verin Oa, ma
fwadawang Ya'a na'a waham ralan wean
lan fwadawang Ya'a, na'ut i wol motu
lanit ivavan obin.
6 Ya'a ufamalik roak Oa* verin tamata
ovi mala roak ira verin Ya'a na'a lanit
ivavan a. Oa Mu tamata avyai, ovu mala
roak ira verin Ya'a, ovu vali rot-orang
roak Mu vaivatul ra.
7 Fiang ini rka'a roak ne, afa ovi mala
munuk verin Ya'a rtali Oa.
8 Ufamalik roak Mu vaivatul ovi fwalak
roak verin Ya'a verin ira, ma rtorung
vaivatul avyai. Ira rka'a urun ne, Ya'a
utali Oa ovu rorang ne, Oa msinir Ya'a ma
uma.
9 Ya'a uflurut verin ira. Wol uflurut
verin tamata ra munuk na'a lanit ivavan
ini, na'uk verin tamata ovi mala roak ira
verin Ya'a, tevek Oa Mu ira.
10 Ya'a Ning tamata ra, Oa Mu vali ira,
ovu Oa Mu tamata ra, Ya'a Ningu vali ira.
Ira rfaturu Ning dawan a ma tamata ra
rfadawang Ya'a.
11 Fiang ini uti verin Oa ta Bapa. Ya'a
wol una'a roak lanit ivavan a, na'uk Ning
tamata ovi rorang Ya'a rna'a lanit ivavan
obin. Bapa, Oa mwerat urun. Fara
mwanar ira ovu Mu ngrebat i mala roak
verin Ya'a, boma ralar isa, wean lahir Ya'a
ovu Bapa ikisa watan ita.
12 Na'ut i una'a ovu ira obin, na uwanar
ira ovu ngrebat i mala roak verin Ya'a.
Uwanar roak ira, ma wol isa vali tali ira
nmata kakiwal. Na'uk isa watan tali ira
veka nmata kakiwal, ma nfakena afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan.†
13 Fiang ini uti verin Oa ta Bapa. Una'a
lanit ivavan ini obin, na ungrihi wean
ini, boma ira bisma rfarnuang ne, ralarira
lolin urun wean lahir Ya'a.
14 Ufamalik roak Mu vaivatul ra verin
ira. Ba tamata ovi rna'a lanit ivavan a
wol inar lahir ira, tevek rira vava'at ra
wol wean tamata ovi rna'a lanit ivavan a.
Inyai wean vali Ning vava'at a, wol wean
tamata ovi rna'a lanit ivavan a.
15 Ya'a wol era verin Oa ma mala ira tali
lanit ivavan a, na'uk era ma mwanar ira
tali nitdawan a.
16 Rira vava'at ra wol wean tamata
ovi rna'a lanit ivavan a. Ya'a vali Ning
vava'at a wol wean tamata ovi rna'a lanit
ivavan a.
17 Bapa, motu ma rira vava'at ra
rmalola ovu afa ovi kena ra. Mu vaivatul
ra kena.
18 Wean lahir i msinir roak Ya'a ma uma
lanit ivavan a, ba usinir vali ira ma rti
verin tamata ra na'a lanit ivavan a.
19 Ya'a ka'i ala tenang a wean lahir
ralam nfalak a ma na'a rira lolin, boma
ira bisma rala urun tenarira ra ma rot-
orang Mu vaivatul ovi kena ra.
20 Ya'a wol mane uflurut watan verin
ira, na'uk uflurut vali verin tamata ovi
rorang Ya'a tali afa ovi rfamalik ra.
21 Era verin Oa ta Bapa, boma motu ma
isa watan ira, wean lahir Ya'a uleal ralam
a ovu mleal ralang a. Era vali ma ira ovu
ita isa watan, boma tamata ovi rna'a lanit
ivavan a rorang ne, Oa msinir roak Ya'a.
22 Ya'a alang roak ira wean watan i
malang roak Ya'a, boma isa watan ira
wean lahir i isa watan ita.
23 Ning vava'at isa watan ovu ira, ovu
vali Bapa ovu Ya'a isa watan ita, boma
irmunuk isa watan ira. Wean inyai, boma
tamata ovi rna'a lanit ivavan a rka'a ne,
Oa msinir Ya'a, ovu vali mlobang ira
wean lahir i mlobang Ya'a.
24 Bapa, era ma fara tamata ovi mala
roak ira verin Ya'a, rovu vali Ya'a ma
amna'a wan i una'a. Motu wean inyai,
boma rsi'ik Ning dawan i mala roak verin
Ya'a, tevek mlobang roak Ya'a, na'ut i wol
motu lanit ivavan obin.
25 Bapa, Mu afa ovi motu ra rmalola
lalawatan. Tamata ovi rna'a lanit ivavan
a wol rka'a Oa. Na'uk Ya'a uka'a Oa, ovu
vali Ning tamata ovi rorang Ya'a rka'a ne,
Oa msinir roak Ya'a.
26 Ya'a ufamalik roak verin ira ne, iki
Oa, ovu veka ufamalik lalawatan Oa verin
ira, boma Mu silobang i mala verin Ya'a
nana'a lalawatan ralarira ra, ma Ning
vava'at isa watan ovu ira."

18

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Markus 14:43-50;

* **17:6 17:6** Vai Yunani nfalak ne, *Ufamalik naram a.* Ayat 11, 12 ovu 26 wean vali ini. † **17:12 17:12** Mazmur 41:10

Lukas 22:47-53

1 Ti ma Yesus naflurut munuk wean
inyai, na irmunuk Ni tamata ovi rorang
Ia rti oar Kidron ni lihir a. Va'i zaitun isa
nana'a inyai, ba Yesus ovu Ni tamata ra
rti va'i yai ralan a.
2 Yudas i nfedi Yesus nka'a vali va'i yai,
tevek Yesus ba'i nasdovu Ia ovu Ni tamata
ovi rorang Ia na'a inyai.
3 Ba Yudas nti wan yai. Ia novun Roma
rira sidovung suldadu isa, ovu tamata ovi
rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
a rti vali wan yai, ovu rtaha damar, faduk
ovu rira mneran ra. Tamata Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu tamata Yahudi
ovi rtali sidovung Farisi rsinir ira ma rti.
4 Yesus nka'a lahir afa ovi veka rkena
Ia, ba ti nfaseri tamata avyai ma nfalak
verin ira ne, "Mia mdyava iki?"

5 Ira rfalak ne, "Yesus i ntali Nazaret a."

Ia nfalak verin ira ne, "Ya'a ini tamata i
mdyava a." Na'ut inyai, na Yudas i nfedi
Yesus ndiri vali ovu ira na'a inyai.
6 Na'ut i Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a
ini tamata i mdyava a," na tamata avyai
munuk rsuka ira ma rleka fatvelar ira
rsuta lanun.
7 Ba Yesus norat ewal ira ne, "Mia
mdyava iki?"

Ira rfalak ne, "Amdava Yesus i ntali
Nazaret."

8 Yesus nfalak ne, "Ufalak roak verin
mia ne, Ya'a ini tamata i mdyava a. Ba
wean i mdyava urun Ya'a, na msyi'ik
watan Ning tamata ra ma rti."
9 Yesus nfalak wean inyai, boma nfak-
ena afa ovi nfalak roak ne, "Tamata ovi
mala roak ira verin Ya'a, na wol isa tali
ira nmamu."*
10 Simon Petrus ntaha nahin blawat
isa, ba ntavar nahin blawat yai ma
nafat vatuk Mela Falurut Ila'a ni tamata
sansinir isa arun mela a. Sansinir yai
naran Malkhus.
11 Ba Yesus nfalak verin Petrus ne,
"Ma'adoru ewal mu nahin blawat yai na'a
ni tlanan a. Oa beta fwikir ne, wol
utorung ma utuan susa i Yamang nfadoku
roak ma musti utuan a?"

Yesus ndiri Hanas wahan ralan a
Matius 26:57-75; Markus 14:53-72; Lukas 22:54-71

12 Roma rira suldadu ra ovu rira dawan
a, ovu vali tamata ovi rwanar Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut a, rtaha Yesus ma
rkeak Ia.
13 Nata rovun Ia rti lan Kayafas memin i
Hanas a.† Ta'un yai Kayafas neluk Yahudi
rira Mela Falurut Ila'a.
14 Kayafas nsurak lan roak dawan
Yahudi ra ne, "Ni lolin a, tamata isa nmata
verin tamata rivun."‡
15 Simon Petrus ovu tamata isa vali tali
Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, rban-orang
Yesus. Yahudi rira Mela Falurut Ila'a
nka'a roak Yesus Ni tamata isa yai. Ba ia
bisma norang Yesus ma nti Mela Falurut
Ila'a yai ni rahan ni lean a,
16 na'uk Petrus nanaban watan na'a
balbelat ni falfolat murin a. Yesus Ni
tamata yai newal ia nti murin ma nan-
grihi ovu vata i nwanar falfolat a, ma
novun Petrus nti ralan.
17 Ba vata yai nfalak verin Petrus ne,
"Betane oa morang vali tamata yai?"

Petrus nfalak ne, "Wahal!"
18 Na'ut inyai na radridin urun, ba Mela
Falurut Ila'a ni tamata sansinir ra ovu
tamata ovi ba'i rwanar Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut a, rsidovuk yafu ma rdiri
rafraran. Petrus nti vali ma irmunuk
rafraran na'a inyai.

19 Mela Falurut Ila'a yai norat Yesus
na'a Ni tamata ovi rorang Ia ovu Ni afa
ovi nair ra.
20 Yesus nfalak ne, "Ya'a ba'i udiri
tamata rivun waharira ralan ra ma un-
grihi. Ya'a usiair lalawatan na'a ra-
han falurut ovu Rahan Dawan Falurut i
tamata Yahudi ra munuk ba'i rasdovu ira
na'a. Ya'a wol mane ungrihi fanfonak
watan.
21 Afakinimi morat Ya'a? Morat watan
tamata ovi rarenar roak afa ovi air ra. Ira
rka'a urun afa ovi ufalak roak a."
22 Na'ut i Yesus nfalak wean inyai, na
tamata isa tali tamata ovi ba'i rwanar
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ntafi-
til Yesus ma nfalak ne, "Mubrahi urun ma
mungrihi wean inyai verin Mela Falurut
Ila'a!"

* **18:9 18:9** Yohanes 6:39, 17:12 † **18:13 18:13** Kayafas memin verin Hanas, tevek Kayafas awan a verin Hanas yanan vata. ‡ **18:14 18:14** Yohanes 11:49

23 Ba Yesus nfalak ne, “Wean i afa i ufalak yai sala, na eka fwalak Ning sala a, na'uk wean i afa i ufalak yai kena, na afakinimi mtafitil Ya'a?”
24 Nata Hanas nsinir ma rovun Yesus nti verin Kayafas i neluk Mela Falurut Ila'a yai. Yesus liman a natkeak obin.
25 Simon Petrus nafraran obin, ba tamata ovi rna'a inyai rfalak verin ia ne, “Betane oa morang vali Ia?”
26 Simon Petrus nalak ia ma nfalak ne, “Wahal.”
Ba Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir i lan a Petrus nafat vatuk arun a, ni tiniman isa nfalak ne, “Inlangin a, urea roak oa mimunuk Yesus mnya'a va'i yai.”
27 Petrus nalak ewal ia ma nfalak ne, “Wahal.” Na'ut inyai, na manut isa nkukuwai lahir.

Dawan Yahudi ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Lukas 23:1-5

28 Varverak sumatan obin, na dawan Yahudi ra rovun roak Yesus tali Kayafas ni rahan a rti Gubernur ni rahan a. Na'uk dawan Yahudi avyai wol rti Gubernur ni rahan ralan a, tevek wol mane rfangra tenarira ra, wean rira adat nfalak a.§ Rotu wean inyai, tevek ira mane rovu ma rafna'an na'a rira amar dawan Paskah.
29 Ba Gubernur Pilatus nti murin ma norat ira ne, “Mia myangadu tamata ini, tevek Ni sala aka?”
30 Ira rfalak ne, “Wean i wol Ni sala, na wol amovun Ia nma verin oa!”
31 Pilatus nfalak verin ira ne, “Myala Ia miti ma ka'i fyaleka inukun verin Ia, ma inovan ovu bira inukun a.”
Na'uk tamata Yahudi avyai rfalak ne, “Ami wol mami ngrebat ma amfaleka inukun matmatan verin tamata.”
32 Afa yai nvotuk, boma nfakena afa ovi Yesus nfalak roak na'a Ni matmatan a.
33 Pilatus newal ia nti ni rahan ralan a, nata nera Yesus ma norat Ia ne, “Yahudi rira raja verin Oa?”
34 Yesus nfalak ne, “Morat Ya'a wean inyai, na ntali ralam a, te tamata liak boku rfamalik roak Ya'a verin oa?”
35 Pilatus nfalak ne, “Oa fwikir ne, ya'a ini tamata Yahudi ya'a? Tamata ovi rovun Oa mwa verin ya'a ini, inyai Mu tamata Yahudi ra, ovu Mu dawan mela falurut ra. Motu sala aka ma rovun Oa mwa ini?”
36 Yesus nfalak ne, “Ning fareta wol ntali lanit ivavan a. Wean i Ning fareta ntali lanit ivavan a, na Ning tamata ra veka rotu ma vangoa-vanga, boma deka rala Ya'a verin tamata Yahudi ra. Na'uk Ning fareta a wol ntali lanit ivavan a.”
37 Ba Pilatus nfalak verin Ia ne, “Oa ini raja Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak ne, Ya'a ini raja Ya'a. Rarali Ya'a na'a lanit ivavan ini, boma ufamalik afa ovi kena ra. Tamata iki watan ndava lalawatan afa ovi kena ra, na ia nrenar roak afa ovi ufalak ra.”
38a Pilatus norat Ia ne, “Afa ovi kena ra, ihin aka?”

Pilatus nala Yesus verin Roma rira suldadu ra ma rbaku Ia na'a aa walwalur
Matius 27:15-31; Markus 15:6-20; Lukas 23:13-25

38b Pilatus nfalak munuk wean inyai, na nti murin ewal ma nfalak verin tamata Yahudi ra ne, “Ya'a wol utuan sala akataka na'a Ia.
39 Na'uk mia ba'i myera verin ya'a, ma lokat varat na'ut amar dawan Paskah, na ufatalik tamata isa tali bu'i ralan. Ba mtyorung ma ufatalik Yahudi rira raja ini verin mia?”
40 Ira rafwak ma rfalak ne, “Deka fwatalik Ia, na'uk fwatalik Barabas!” Barabas yai nwi-nwa tamata ra ma nbori rira metan ra.

19

1 Pilatus nangrihi munuk verin tamata Yahudi ra, beti nsinir ni suldadu ra ma rasveva Yesus.*
2 Suldadu avyai ranan aa anan ovi imarira ra ma na'a sabe'u ma rfadoku na'a Yesus ulun a. Ira rala ravit blawat ungu isa ma ra'adoru na'a Ia,
3 beti rsikati ira ti rfaseri Yesus ma rfalak ne, “Yahudi rira raja verin Oa, ba

§ **18:28 18:28** Yahudi rira adat nfalak ne, wean i rti tamata ovi wol Yahudi rira rahan ralan ra, na rfangra roak tenarira ra. Gubernur Pilatus wol tamata Yahudi ia, ba wol bisma rti ni rahan ralan. * **19:1 19:1** Ira rala navnaval blawat ma al rasveva tamata ra. Ira rotu navnaval yai tali afwatan ulin, ma rkeak tima te afwatan lurin etal ra na'a ni tutul a.

fara nam a blawat!” Nata, rtafitil wahan a.
4 Pilatus nti murin ewal ma nfalak verin tamata rivun avyai ne, “Eka msyi'ik, ya'a ovun roak Ia nma verin mia, boma mkya'a ne, wol utuan sala akataka na'a Ia.”
5 Ba rovun Yesus nti murin. Ia naklulu roak sabe'u iman yai, ovu noru roak ravit blawat ungu yai. Pilatus nfalak verin ira ne, “Eka msyi'ik tamata ini!”
6 Ti ma Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a rsi'ik Yesus, na rafwak ma rfalak ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur! Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
Pilatus nfalak verin ira ne, “Mia ka'i myala Ia ma byaku Ia na'a aa walwalur, tevek ya'a wol utuan lahir sala akataka na'a Ia.”
7 Tamata Yahudi avyai rfalak verin Pilatus ne, “Ami mami inukun vali, ovu na'a mami inukun a nfadoku ne, Ia musti nmata, tevek nfalak ne, Ubu Yanan Ia.”
8 Na'ut i Pilatus nrenar i rfalak wean inyai, na ia ntafal ma nbobar.
9 Ba Pilatus newal ia nti ni rahan fareta dawan ralan a. Ti ma rovun roak Yesus nti rahan yai ralan, na norat Yesus ne, “Oa mtali ahu inba?” Na'uk Yesus wol nvalat ia.
10 Pilatus norat ewal Ia ne, “Oa mufena ma mungrihi nulu ya'a? Oa wol mka'a ne, ning ngrebat ma ufatalik Oa, ovu ning ngrebat ma ufalak ma rbaku Oa na'a aa walwalur?”
11 Yesus nfalak ne, “Wean i Ubu wol nala ngrebat yai verin oa, na oa wol mu ngrebat akataka ma fwareta Ya'a. Ba tamata i nala Ya'a verin oa, ni salasilan a veran rahi mu salasilan.”
12 Na'ut i Pilatus nrenar afa i Yesus nfalak yai, na ndava linga'an mane nfatalik Ia. Na'uk tamata Yahudi avyai rafwak ewal ma rfalak ne, “Wean i fwatalik Ia, na oa veka wol motu kida roak ovu Kaisar.† Tamata iki watan ntorung ne notu raja, na ia nangal roak Kaisar.”
13 Na'ut i Pilatus nrenar i tamata Yahudi ra rfalak wean inyai, na nsinir ma rovun Yesus nti murin, na ia ndoku kadera i ba'i ndoku ma nfaleka inukun verin tamata ra. Wan yai naran Lantai Vatu, na'a vai Ibrani rfanara ia ne Gabata.
14 Na'ut inyai, na ka'a bi lera ndirlola. Amar yai, na tamata Yahudi ra rasusan warira ma ilyan, na rotu rira amar dawan Paskah. Pilatus nfalak verin tamata avyai ne, “Ini bira raja a!”
15 Tamata avyai rafwak ma rfalak ne, “Fwedan Ia! Fwedan Ia! Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
Pilatus norat ira ne, “Ya'a musti utorung ma rbaku bira raja a na'a aa walwalur?”
Yahudi rira dawan mela falurut ra rfalak ne, “Ami wol mami raja. Kaisar a'uk sa'i notu raja verin ami!”
16a Ba Pilatus nala Yesus verin ira, ma ti rbaku Ia na'a aa walwalur.‡

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur
Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43

16b Ba rala Yesus ma rovun Ia rti.
17 Yesus ka'i nvara Ni aa walwalur a, ma nti wan i naran Kalkulun Wan. Na'a vai Ibrani rfanara ia ne, Golgota.
18 Na'a wan yai, na rbaku Ia na'a aa walwalur. Ira rbaku vali tamata irua ovu Ia, ma isa na'a Ni lihir mela, na isa na'a Ni lihir balit, na Yesus na'a fruarira ra.
19 Pilatus nsinir ira ma rtulis na'a kba etal isa, beti rbaku kba etal yai na'a aa walwalur ni tutul a. Vaivatul avyai ngoarira ne, “Yesus ntali Nasaret, Yahudi rira Raja verin Ia.”
20 Tamata Yahudi rivun rbas roak vaivatul avyai, tevek wan i rbaku Yesus na'a aa walwalur yai nfaseri kota. Vaivatul avyai rtulis na'a vai Ibrani, vai Latin ovu vai Yunani.
21 Yahudi rira dawan mela falurut ra rfalak verin Pilatus ne, “Deka mtulis ne, ‘Yahudi rira Raja verin Ia.’ Na'uk mtulis ne, ‘Ia nfalak ne Yahudi rira Raja verin Ya'a.’ ”
22 Na'uk Pilatus nfalak ne, “Afa i ufalak ma rtulis roak yai, wol bisma rkati.”

† **19:12 19:12** *Kaisar* wol tamata naran. Ihin a ne, tamata wean raja dawan i nfareta negara rivun ovi kerajaan Roma rira. Van dawan yai naran *Kaisar.* ‡ **19:16a 19:16a** Tafsiran rivun rfalak ne, ***ira*** ihin a ne, Yahudi rira dawan mela falurut ra. Na'uk lyawan vali ne, Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur.

23 Ti ma suldadu avyai rbaku roak Yesus
na'a aa walwalur, beti rala Ni kadar-
avit ra ma rsiduk na'ut ifa'at, ma sasan
lokat ira. Ira rala vali Ni ravit blawat.
Ravit blawat yai wol roar ia, na'uk redu
falolang watan ia ma na'a near isa.§
24 Ba suldadu avyai rsifalak afa verin
ira ne, "Deka tkamsat ravit blawat yai,
na'uk totu undi ma tka'a ne, iki veka
nia ravit blawat yai." Wean inyai, boma
nfakena afa ovi rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
"Ira rsiduk Ning kadaravit ra lokat ira,
ovu rotu undi na'a Ning ravit blawat a."*
Ba suldadu avyai rotu wean inyai.
25 Yesus renan a, ovu Yesus renan warin
a, ovu Maria i awan verin Klopas, ovu
Maria Magdalena rdir-ebang aa walwalur
i rbaku Yesus na'a.
26 Na'ut i Yesus nsi'ik Ni tamata i norang
Ia ovu nlobang urun ia ndiri inyai ovu
renan a, na nfalak verin renan a ne,
"Mama, inyai yanam a!"†
27 Nata Yesus nfalak verin Ni tamata i
norang Ia yai ne, "Inyai renam a!" Tali
amar yai, na Ni tamata yai ntorung ma
nala Yesus renan a ma nana'a ni rahan a.

Yesus nmata
Matius 27:45-56; Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49

28 Yesus nka'a ne, fiang ini Ia notu
munuk roak karya ovi Ubu nala verin Ia.
Ba nfalak ne, "Ya'a ubroa." Nfalak wean
inyai ma nfakena afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan.‡
29 Na'a wan yai, na moko isa nngora ovu
anggur i nakbia a. Ba rala spons etal isa
ma rsovu na'a anggur yai, ma rngatan teri
spons yai na'a aa etal isa ni tutul a, ma
rlauk rata nkena Yesus sumarn a.
30 Ti ma Yesus nbuk roak anggur yai, na
nfalak ne, "Roak rok." Ba nsoak wahan a,
na nan a nakbosal.

Roma rira suldadu ra rsungu Yesus nelan a

31 Na'ut inyai, na tamata Yahudi ra
rasusan warira ma ilyan, na ryari ira. Ira
rira adat notu teri ma tamata ovi rbaku
roak ira na'a aa walwalur, wol bisma
raklo'i watan na'a amar i ryari ira. Nlia
tali inyai, na amar i ryari ira yai neluk
amar dawan verin ira.§ Ba dawan Yahudi
ra rera verin Pilatus ma nsinir suldadu
ra ma rkametal tamata ovi rbaku ira yai
earira ra, ma rfasuka ira tali aa walwalur
ra.*
32 Nata suldadu avyai rti ma rkametal
lan tamata irua i rbaku ira ovu Yesus,
earira ra.
33 Na'uk ti ma rfaseri Yesus, ma rsi'ik na
nmata roak, ba wol rkametal ean a.
34 Na'uk suldadu isa nsungu Yesus
nelan ovu vunut, ma laran a ovu wear
nvoat lahir.
35 Tamata i nsi'ik afa yai ka'i nfamalik
afa i nsi'ik yai. Ia nka'a ne, afa ovi nfalak
ra kena ma nfamalik afa avyai, boma
myorang vali.†
36 Suldadu avyai wol rkametal Yesus
ean a, boma nfakena afa ovi rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, "Tali lurin ra, na wol
isa vali nametal."‡
37 Rtulis vali roak na'a Surat Ralan
wean ini, "Tamata ra veka rsi'ik Ia na'ut
i rsungu roak Ia."§

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56

38 Afa avyai roak munuk roak, beti
tamata isa naran Yusuf ntali ahu Ari-
matea nti ma ntuan Pilatus ma nera verin
ia ma nala Yesus tenan a. Yusuf norang
vali Yesus, na'uk norang fanfonak Ia,
tevek nbobar dawan Yahudi ra. Pilatus
ntorung afa i Yusuf nfalak a, ba Yusuf nti
ma nfasuka Yesus tenan a.

§ **19:23 19:23** Ravit blawat yai wol wean ravit blawat amafal i brana Yahudi ra ba'i roru. Ravit blawat yai masnifit watan, ma bisma roru ia watan, te roru ia veki, beti roru ravit blawat i amafal. * **19:24 19:24** Mazmur 22:19 † **19:26 19:26** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 20:2, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra. ‡ **19:28 19:28** Mazmur 69:28 § **19:31 19:31** Amar dawan yai Paskah. Msi'ik Yohanes 2:12. * **19:31 19:31** Ira rkametal tamata i naklo'i na'a aa walwalur ean a, boma tamata yai yarak nmata. † **19:35 19:35** Yohanes i ntulis kitab ini ka'i nfamalik ia na'a ayat ini. Msi'ik vali na'a Yohanes 19:26, 21:24. ‡ **19:36 19:36** Keluaran 12:46, Bilangan 9:12, Mazmur 34:21 § **19:37 19:37** Zakharia 12:10, Wahyu 1:7

39 Nikodemus i lan a ti ntuan roak Yesus
na'ut ovan a, novu vali Yusuf. Ia ntaha
ngul ovi voarira lolin urun a nararira mur
ovu gaharu. Rsileti roak ngul avyai, ma
ka'a bi kil vututelu.
40 Ira rala Yesus tenan a ma rkuma Ia
ovu maloli ngangiar, ovu raslofi ngul ovi
voarira lolin avyai ma rot-orang Yahudi
rira adat a verin tamata matmatan ra.
41 Na'a wan i rbaku Yesus na'a aa
walwalur, na va'i isa nfaseri inyai. Na'a
va'i yai, na van matmatan isa nana'a. Van
yai ngorva'an obin, tevek wol rfanuba
matmatan ra na'a obin.*
42 Na'ut inyai, na tamata Yahudi ra
rasusan warira ma rsa'a amar i mane
ryari ira. Ba Yusuf irua Nikodemus rti ma
rfanuba Yesus tenan a na'a van yai ralan
a, tevek nfaseri inyai.

20

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan
Matius 28:1-8; Markus 16:1-8; Lukas 24:1-12

1 Na'ut amar kareda, na Maria Mag-
dalena nti van matmatan i rfanuba Yesus
tenan a. Na'ut inyai, na manut ra vair
iwarin obin. Ia nsi'ik vatu dawan i rala al
rulang van yai ngoran a natsuar roak.
2 Ba ia nafla ma ti ntuan Yesus Ni
tamata irua: Simon Petrus ovu Yesus Ni
tamata isa i norang Ia ovu nlobang urun
ia.* Maria nfalak verin ira ne, "Tamata ra
rala roak Duila'a tali van matmatan, ovu
wol amka'a ne, rfadoku Ia na'a inba."
3 Petrus ovu Yesus Ni tamata liak isa i
norang Ia yai rti van yai.
4 Irua rafla, na'uk Yesus Ni tamata liak
isa i norang Ia yai nafla lia Petrus, ba
naran lan van yai, beti Petrus.
5 Ia nsoak ia ma nsi'ik nti ralan, na nrea
maloli i rala ala rkuma Yesus na'a inyai,
na'uk wol nti ralan.
6 Simon Petrus nma vali ma nti lahir
van yai ralan a. Ia nsi'ik, na maloli i rala
al rkuma Yesus nana'a inyai.
7 Na'uk maloli i rala al rkeak Yesus ulun
a wol nana'a ebang roak maloli i rala al
rkuma Ia. Maloli yai natlulung roak ma
na'a wan liak.
8 Ba Yesus Ni tamata i naran lan van yai,
nti vali ralan, ma nsi'ik munuk afa avyai,
beti norang ne, Yesus nva'at ewal roak.
9 Ira wol rfan-aran obin Surat Ralan
ihin a ne, Ia musti nva'at ewal tali mat-
matan.
10 Ba Yesus Ni tamata irua ovi rorang Ia
yai rewal ira rti rira rahan ra.

Yesus nfavotuk Ia verin Maria Mag-
dalena
Matius 28:9-10; Markus 16:9-11

11 Maria Magdalena ndir-ebang van yai
ma nvakar. Na'ut i nvakar, na nsoak ia
ma nsi'ik nti van yai ralan,
12 na nrea Ubu Ni sansinir irua tali lanit
ratan reluk kadaravit ngangiar, ma rdoku
wan i rfanuba Yesus tenan a na'a. Isa
ndoku wan i Yesus ulun nana'a, na isa vali
ndoku wan i ean a rna'a.
13 Ba sansinir avyai rorat Maria ne,
"Afakinimi bwakar?"

Maria nfalak ne, "Tamata rala roak
ning Duila'a, ba wol uka'a ne rfadoku Ia
na'a inba."
14 Ia nfalak munuk wean inyai, na
nfulak ia ma nsi'ik, na Yesus ndiri murin
a, na'uk wol nka'a ne inyai Yesus.
15 Yesus nfalak verin ia ne, "Afakinimi
bwakar? Oa mdava iki?" Maria nanarin
ne, inyai tamata i ba'i nwanar va'i a, ba
nfalak verin ia ne, "Bapa, wean i mala
Yesus tenan a, na fwalak verin ya'a ne,
fwadoku Ia na'a inba, boma ti ala Ia."
16 Yesus nfalak verin ia ne, "Maria!"

Ba Maria nfulak wahan a ma nfalak
na'a vai Ibrani ne, "Rabuni!", ihin a Guru.
17 Yesus nfalak verin ia ne, "Deka mtaha
Ya'a, tevek wol urata verin Yamang obin.
Muti ma mtuan terang a valing ra ma
fwalak verin ira ne, 'Ya'a veka uti verin
Yamang a ovu Yamabira a, ovu vali verin
Ning Ubu a ovu bira Ubu a.' "
18 Maria Magdalena newal ia ma nfalak
verin Yesus Ni tamata ovi rorang Ia ne,
"Ya'a urea roak Duila'a!" Ia nfalak afa ovi
Yesus nfalak ra verin ira.

* **19:41 19:41** Tamata Yahudi ra ba'i rtivan vatu ma wean kamar, ma na'a wan tivat matmatan verin rahan teta isa. * **20:2 20:2** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 19:26, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia

Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49

19 Na'ut i amar kareda ma ni lervava a, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovu ira na'a rahan isa, ba rkus-teri munuk falfolat ra, tevek rbobar dawan Yahudi ra. Brian munuk, na Yesus ndiri fruarira ra ma nfalak verin ira ne, "Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan watan!"

20 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nfaturu liman a ovu nelan i rsungu a verin ira. Na'ut i rsi'ik Duila'a, na ralar lolin urun.

21 Ba Yesus nfalak fasa ewal verin ira ne, "Fara Ubu notu ma ralabira ra malinan watan! Inyai wean lahir i Yamang nsinir Ya'a ovu vali Ya'a usinir mia."

22 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nafraik nan nti verin ira, ma nfalak ne, "Myala Ubu Ni Roh a na'a ralabira ra.

23 Wean i myabun roak tamata isa ni salasilan ra, na Ubu veka na'i vatuk vali tamata yai ni salasilan ra. Na'uk wean i wol myabun ni salasilan ra, na Ubu veka wol na'i vatuk vali ni salasilan ra."

Yesus nfavotuk Ia verin Tomas

24 Na'ut i Yesus nfavotuk Ia verin Ni tamata ovi rorang Ia, na Tomas i rfanara ia ne, Didimus wol nana'a ovu ira. Ia ntali vali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia.†

25 Ba Yesus Ni tamata ra rfalak verin ia ne, "Ami amsi'ik roak Duila'a!"

Na'uk ia nfalak verin ira ne, "Wean i wol urea paku wan na'a liman a, ovu wol ufadoku limang tanan ra na'a paku wan avyai, ovu vali wol ufadoku limang a na'a nelan i rsungu a, na ya'a wol orang lahir."

26 Kareda ralan isa nelak roak, beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovu ewal ira na'a rahan yai, na Tomas novu vali ira. Ira rkus-teri munuk falfolat ra, na'uk brian munuk, na Yesus ndiri fruarira ra ma nfalak ne, "Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan watan!"

27 Nata Yesus nfalak verin Tomas ne, "Msi'ik limang a ovu fwadoku limam a na'a paku wan ovi. Mlauk limam a ma fwadoku na'a nelang i rsungu a, boma deka ralam raruan, ma morang lahir Ya'a!"

28 Tomas nfalak ne, "Ya'a ning Duila'a ovu ning Ubu verin Oa!"

29 Yesus nfalak verin ia ne, "Oa msi'ik roak Ya'a bi morang. Lolin urun verin tamata ovi wol rarea Ya'a, na'uk rorang watan."

Yohanes ntulis Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus, boma tamata ra rorang Ia

30 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik Ni mujizat liak rivun vali, na'uk wol rtulis mujizat avyai na'a kitab ini.

31 Na'uk utulis afa ovi Yesus notu ra na'a kitab ini, boma myorang ne, Ia Raja i ntevut dida salasilan ra, Ubu Yanan Ia. Wean i myorang Ia, na veka bira vava'at kakiwal.

21

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia na'a danau Tiberias nelan a

1 Yesus notu munuk wean inyai, beti nfavotuk ewal vali tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia na'a danau Tiberias nelan a. Ia nfavotuk tenan a wean ini:

2 Na'a danau yai nelan a, na Simon Petrus, Tomas i rfanara ia ne Didimus, Natanael i ntali ahu Kana i na'a Galilea, ntafal vali Zebedeus yanan irua ovu Yesus Ni tamata irua ovi rorang vali Ia, rasdovu ira na'a inyai.

3 Ba Simon Petrus nfalak verin ira ne, "Ya'a mane ti udava ian."

Ira rfalak verin ia ne, "Amorang vali oa." Ba irmunuk rti ma rdata kumal a, beti raroal ma rdava ian na'a danau yai. Na'uk tali ovan lolan yai, na wol rwadar akataka.

4 Ti ma lera wol ndata obin, na Yesus ndiri roak ngur ratan, na'uk ira wol rka'a ne inyai Yesus.

5 Yesus norat ira ne, "Baba averi, myadar te wahal?"

Ira rfalak ne, "Wol amwadar."

6 Yesus nfalak verin ira ne, "Fyasuka bira jaring a na'a kumal ni lihir mela a, na veka myadar." Ba rfasuka rira jaring a. Ti ma rfar rira jaring a, na wol rfar nala, tevek nala ma ian rivun urun i lahir.

† **20:24 20:24** *Didimus* ihin a ne, kasiko'u dekut ia.

7 Ba Yesus Ni tamata i nlobang urun
ia yai* nfalak verin Petrus ne, “Inyai,
Duila'a!” Ti ma Petrus nrenar ne, inyai
Duila'a, na noru ni ravit a, tevek wol noru
ravit, beti nwatil nsuta danau yai ma nra.
8 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorang
Petrus rara ovu rira kumal. Ira wol ka'i
raroa tali danau nelan a, ka'a bi meter
ratut isa watan, ba rving jaring i nngora
lahir ovu ian ra.
9 Ti ma rda raran ngur roak, na rsi'ik
ian ovu roti ra na'a yafaran ratan a.
10 Yesus nfalak verin ira ne, “Mtyaha
bira ian boku tali ian ovi beti myot-nala
avyai mya.”
11 Simon Petrus ndata kumal a ma
nving jaring a nra. Jaring yai nngora lahir
ovu ian dawan ratut isa vutlima rahin
itelu. Velik ne ian rivun, na'uk rira jaring
a wol namsat.
12 Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma
tafna'an kikyai.” Tali Yesus Ni tamata
avyai, na wol tamata isa vali nabrahi ma
norat Ia ne, “Oa ini iki?” Tevek rka'a roak
ne, inyai Duila'a.
13 Yesus nti ma nala lan roti verin ira,
beti nala vali ian ra.
14 Tali amar i Yesus nva'at ewal tali
matmatan, na nfavotuk nala fatelu roak
tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia.

Yesus norat Petrus ne, nlobang Ia te wahal

15 Ti ma rafna'an munuk, na Yesus
nfalak verin Simon Petrus ne, “Simon,
Yohanes yanan oa. Oa mlobang Ya'a nlia
tali ira?”†

Petrus nfalak ne, “Kena ta Duila'a. Oa
mka'a lahir ne, ya'a ulobang Oa.”

Yesus nfalak verin ia ne, “Fwa'an ma
lolin Ning domba yanat ra.”

16 Yesus norat ewal ia ma farua roak ne,
“Simon, Yohanes yanan oa. Oa mlobang
Ya'a?”

Petrus nfalak ne, “Kena ta Duila'a. Oa
mka'a ne, ya'a ulobang Oa.”

Yesus nfalak verin ia ne, “Mwanar ma
lolin Ning domba ra.”

17 Yesus norat ewal ia ma fatelu roak ne,
“Simon, Yohanes yanan oa. Oa mlobang
Ya'a?” Petrus ralan lalau, tevek Yesus
norat fatelu ia roak ne, “Oa mlobang
Ya'a?”

Ba Petrus nfalak ne, “Duila'a, Oa mka'a
munuk afakataka. Oa mka'a ne, ya'a
ulobang Oa.”

Yesus nfalak verin ia ne, “Fwa'an ma
lolin Ning domba ra.

18 Afa i ufalak verin oa ini, kena urun!
Na'ut i varverun oa obin, na ka'i mkeak
twalam a ma bwana muti inba watan,
wean ralam nfalak a. Na'uk wean i itrana
roak oa, na veka mlauk limam ra, ma
tamata ra rkeak oa ma rovun oa rti wan
i wol inam ma muti a.”
19 Yesus nala vaivatul ovi ma nfaturu
ne, wean inba ma Petrus veka nmata ma
nfaturu Ubu Ni dawan a. Ia nfalak munuk
wean inyai, na nfalak verin Petrus ne,
“Morang Ya'a.”

Yesus nangrihi na'a Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia

20 Na'ut i Petrus nfulak ia ma nsi'ik, na
Yesus Ni tamata i norang Ia ovu nlobang
urun ia, nban-orang ira.‡ Tamata yai,
Yesus Ni tamata i ndok-ebang Ia na'ut
i irmunuk rafna'an ma norat Yesus ne,
“Duila'a, tamata iki veka nfedi Oa?”
21 Petrus nsi'ik Yesus Ni tamata i
nlobang urun ia yai, na nfalak verin Yesus
ne, “Duila'a, wean inba ovu tamata ini?”
22 Yesus nfalak ne, “Wean i ralang
nfalak ma nva'at nata ti naran i ewal Ya'a,
na deka fwikir afa yai! Na'uk morang
Ya'a.”
23 Ba ivar yai ti nsoru Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia, ma rfikir ne, Ni tamata yai
veka wol nmata. Na'uk Yesus wol nfalak
verin Petrus ne, Ni tamata yai veka wol
nmata. Velik aba, Ia nfalak ne, “Wean i
ralang nfalak ma nva'at, nata ti naran i
ewal Ya'a, na deka fwikir afa yai.”

Vaivatul situli

24 Yesus Ni tamata yai nsi'ik ovu nfama-
lik afa ovi Yesus notu ra, ma ntulis afa

* **21:7 21:7** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 19:26, 20:2, 21:20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra. † **21:15 21:15** Tafsiran rivun rfalak ne, ***nlia tali ira*** ihin a ne, Yesus Ni tamata liak ra rlobang urun Ia, na'uk Petrus nlobang urun Yesus nlia tali ira. Naskah asli rfalak domba yanat na'a ayat ini, na'uk rfalak domba ra na'a 21:16, 17. Tafsiran ra rsialing ira na'a afa ini. ‡ **21:20 21:20** Msi'ik catatan kaki na'a Yohanes 21:7.

avyai na'a kitab ini. Ita tka'a ne, afa ovi
nfalak ra kena.
25 Yesus notu vali ma afa liak rivun ila'a
matan, na'uk wean i musti rtulis munuk
lahir afa avyai, na ufikir ne, lanit ivavan
a veka wol nsa'a nala kitab avyai.

Kitab ini nfamalik Yesus Ni Rasul ra ovu afa ovi rotu ra

Tbas afa ovi veki

Tafsiran etal dawan rfalak ne, Lukas ntulis kitab ini. Lukas ntulis lan ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus, beti snain ntulis kitab ini. Na'a kitab ini, Lukas nfamalik tamata ovi rorang Yesus rira afa ovi rotu ra, na'ut i Yesus nva'at ewal ma nrata lanit ratan. Lukas nfamalik Duila'a Yesus Ni rasul irua na'a kitab ini, inyai Petrus (pasal 1—12) ovu Paulus (pasal 13—28). Na'a kitab ini, na tbas Yesus Ni tamata sansinir rira afa ovi rair ra (Kisah 2:32-33, 36, 38-39; 4:12; 13:26-33, 38-39; 16:31).

Na'ut i Yesus wol nrata lanit ratan obin, na Ia nfalak verin Ni rasul ra ne, "Na'uk Ubu Ni Roh veka nleal mia ma nala ngrebat verin mia. Na'ut inyai, na veka ti fyamalik Ya'a na'a Yerusalem, propinsi Yudea munuk ovu Samaria, ti nsoru munuk lanit ivavan a." (Kisah 1:8). Lolin urun ma tangnanang ovu menghafal vaivatul ovi rna'a ayat ini. Ubu Ni Roh nala ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus, ma rfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota Yerusalem, propinsi Yudea ovu propinsi Samaria, ovu vali na'a tamata ovi wol Yahudi warira i rleal a, nata ti naran kota Roma.

Yesus Ni tamata ovi ula ira ma rorang Ia, munuk lahir tamata Yahudi ira, ovu rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata Yahudi ra watan (11:19). Na'uk tamata Yahudi etal dawan wol rtorung Ivar Lolin yai. Wean inyai bi, ira ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra (13:45-46; 18:6; 28:28). Na'a pasal 15, na Lukas nfamalik ne, Yesus Ni rasul ra rasdovu ira ma rotu rapat dawan isa na'a Yerusalem. Na'a rapat yai, na rfadoku ne, tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus, ira wol rperlu ma rot-orang munuk Musa ni inukun ra.

Kitab ini nfalyawang verin tamata ovi rbas kitab ini ne, tamata ovi rorang Yesus rira afa ovi rair ra wol rangal fareta Roma.

Surat ini ihin a

1. Yesus Ni rasul ra rira afa ovi rotu ra na'a Yerusalem. (pasal 1—7)
2. Rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a propinsi Samaria ovu propinsi Yudea. (pasal 8—12)
3. Paulus ni banbanan i ula lalelan a. (pasal 13—14)
4. Rapat dawan na'a kota Yerusalem. (15:1-35)
5. Paulus ni banbanan i nomor irua a. (pasal 15:36—18:22)
6. Paulus ni banbanan i nomor itelu a. (pasal 18:23—21:16)
7. Ra'abu'i Paulus na'a kota Yerusalem ovu na'a kota Kaisarea. (pasal 21:17—26:32)
8. Paulus ni banbanan nti Roma. (pasal 27—28)

Ubu veka nala Ni Roh verin tamata ovi rorang Yesus

1 Kida Teofilus, na'a ning kitab i ususan lan a, ufamalik munuk roak afa ovi Yesus notu ovu nair ra,*
2 ti naran amar i Ubu notu ma Yesus nrata lanit ratan. Yesus wol nrata lanit ratan obin, na Ubu Ni Roh nala ngrebat verin Ia, ma nsurak Ni rasul ovi nfili ra.
3 Tamata ra rotu sian Ia ma rfedan Ia, na'uk nva'at ewal. Ia notu ma faneak rivun ovu nfavotuk ma rivun tenan a verin rasul ra, ti naran amar vutfa'at, boma rka'a basil ne, Ia nva'at ewal roak. Ia nfamalik verin ira na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.
4 Amar isa, na irmunuk Yesus rasdovu ira ma rafna'an, ma nfalak ne, "Deka miti talik Yerusalem veki, ma mnyaban watan na'a ini, ti naran i Ubu nfakena Ni tnorung a ma nala Ni Roh verin mia. Ya'a ufamalik lan roak Ubu Ni Roh verin mia.
5 Yohanes nbaptis tamata ra ovu wear watan, na'uk wol mnanat, na Ubu veka nbaptis mia ovu Ni Roh."†

* **1:1 1:1** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Lukas nasusan kitab ini. Ia ntulis kitab ini verin ni kida Teofilus. Ni kitab i nasusan lan a, kitab Lukas na'a Perjanjian Ngorva'an na'a Surat Ralan. † **1:5 1:5** Faliak ***nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal ralarira ra.

Na'ut i Yesus nrata lanit ratan

6 Na'ut i rasul ra rasdovu ira, na rorat
Yesus ne, “Duila'a, fiang ini mane fwatalik
ami tali Roma ni fareta ma fwadiri ewal
Israel ni fareta?”
7 Yesus nfalak verin ira ne, “Yamang sa'i
nfadoku amar yai ovu Ni ngrebat a. Mia
wol bisma mkya'a.
8 Na'uk Ubu Ni Roh veka nleal mia
ma nala ngrebat verin mia. Na'ut inyai,
na veka ti fyamalik Ya'a na'a Yerusalem,
propinsi Yudea munuk ovu Samaria, ti
nsoru munuk lanit ivavan a.”
9 Yesus nfalak munuk afa yai verin ira,
na rsi'ik lahir i Ubu notu ma nrata lanit.
Ia nrata ma mutan nteri ma wol rarea
roak Ia.
10 Ira rtadata rata lanit obin, na brian
munuk, na brana irua roru kadaravit
ngangiar rdir-ebang ira.
11 Irua rfalak ne, “Tamata Galilea averi,
notu afakinimi mdyiri ini ma mtyadata
mirata lanit i? Amar isa, na Yesus i Ubu
notu ma nrata lanit ratan yai veka newal
Ia, wean i beti mryea Ia nrata lanit ratan.”

Tamata ovi rorang Yesus rfili Matias al nkati Yudas

12 Nata rasul ra rewal ira tali vuar
Zaitun rti Yerusalem. Ntali vuar ini nti
Yerusalem kil isa teran.
13 Rewal ira ti raran rahan i rna'a
teri na'a Yerusalem, na rarata kamar
i na'a ratan. Tamata ovi rna'a in-
yai nararira: Petrus, Yohanes, Yakobus,
Andreas, Filipus, Tomas, Bartolomeus,
Matius, Yakobus i yaman Alfeus, Simon i
ntali sidovung Zelot ovu Yudas i yaman a
naran vali Yakobus.‡
14 Rir tinemun ralarira isa ma rasdovu
ira lalawatan al raflurut. Irmunuk vata
boku ovu Yesus renan ovu vali Yesus
warin ra.
15 Na'ut inyai, na Petrus ti ndiri tamata
ovi rorang Yesus fruarira ra. Na'a wan
yai, na tamata ka'a bi ratut isa vutrua.
16 Ia nfalak ne, “Terang a valing averi,
Ubu nfakena roak afa ovi Raja Daud ntulis
na'a Surat Ralan. Lalan ana, Ubu Ni Roh
nangrihi ovu Daud ma nfamalik Yudas i
nban-ulu verin tamata ovi rtaha Yesus.
17 Yudas ini lan a itmunuk vali, tevek
Yesus nfili ia ma neluk rasul.”
18 (Yudas nala kubang i Yahudi ra rala
verin ia tevek nfedi Yesus, ma al nfaha
lanun. Na'a lanun yai, na nleka fangofak
ia, ma nmata. Evun a nakfefar lahir ovu
tnean ra rma murin.
19 Tamata ovi rna'a Yerusalem ra
munuk rka'a afa ini, ba rfanara lanun yai
na'a rira vai ne, “Hakal-Dama.” Ihin a ne,
lanun i tamata laran a nvoat na'a.)
20 Petrus ntafal ma nfalak ne, “Raja
Daud ntulis na'a kitab Mazmur ne,§
‘Ni lolin ana, ni rahan a vu watan ma
deka tamata isa ti nleal.’
Daud ntulis vali ne,
‘Ni lolin ana, tamata liak nkati ia na'a ni
van a.’
21 Ba did tinemun, ita musti tfili brana
isa ma nkati Yudas. Tamata yai norang
lalawatan ita na'ut i Duila'a Yesus nva'at
obin,
22 ntali amar ovi Yohanes nbaptis*
tamata ra, ti naran amar i Ubu notu ma
Yesus nti talik ita ma nrata lanit ratan.
Tamata i veka tfili ia yai musti nkarya
ovu ita ma nfamalik ne, Yesus nva'at ewal
roak.”
23 Nata rir tinemun rfaturu tamata irua.
Isa naran Yusuf i boku rfanara ia ne
Barsabas, ovu vali boku rfanara ia ne
Yustus, ovu tamata isa vali naran Matias.
24 Ira raflurut ma rfalak ne, “Duila'a
Yesus, Oa mka'a munuk tamata ralarira
ra. Ba fara fwaturu verin mam tinemun
na'a tamata irua ini ne, ralam nfalak iki,
25 boma neluk rasul ma nkati Yudas i
nti talik roak ni karya i mala verin ia, ba
nti wan i inovan ovu afa i notu.”†
26 Nata rotu undi na'a irua nararira ra,
na Matias naran nvotuk, ba nti ma ntafal
rasul vutu rahin isa yai.

2

Ubu Ni Roh nma na'ut i amar dawan Pentakosta

‡ **1:13 1:13** *Zelot* ini ihin a Yahudi rira sidovung isa. Ira inar ma rala'ing vatuk tamata Roma ovi rfareta Israel. Simon novu rira sidovung yai. § **1:20 1:20** Raja Daud nfamalik Yudas na'a Mazmur 69:25, 109:8 * **1:22 1:22** Tafsiran ra etal ko'u rfalak ne, *dari baptisan Yohanes* ihin a ne, tali amar i Yohanes nbaptis Yesus. † **1:25 1:25** Tafsiran rivun rfalak ne, Yudas nmata ma nti yafwan kakiwal.

1 Ti naran amar dawan Pentakosta*, na
tamata ovi rorang Yesus rasdovu munuk
ira na'a wan isa.
2 Brian munuk, na rarenar afa isa
ngoan wean nait dawan ila'a tali lanit
nsuta ma nsoru munuk lahir na'a rahan i
rdoku a.
3 Nata rarea afa ovi wean yafongan ra
ma felarira ra wean tamata earn. Yafon-
gan ra rsialing ira ma ti rturat tamata ra
munuk.
4 Ubu Ni Roh a ti ma nsoru lahir ralarira
ra, ba betfasa rangrihi ovu vai ovi wol
rka'a ra, tevek Ubu Ni Roh a notu ma
rangrihi.
5 Na'ut inyai, na Yahudi ovi rot-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak ra rtali ne-
gara munuk na'a lanit ivavan a rna'a
Yerusalem.
6 Na'ut i rarenar afa ngoan dawan i
wean a nait yai, na tamata rivun rasdovu
ira. Yahudi avyai rtalkaka, tevek rarenar
tamata ovi rorang Yesus rala rira vai ra al
rangrihi.
7 Ira rtalkaka lahir ma rfalak ne, "Ya'i
yo, ita tka'a roak ne, tamata ovi rangrihi
ini rtali munuk Galilea!
8 Wean inba ma ita trenar ira rala dida
vai ra al rangrihi?
9 Boku tatali Partia,† Media, Elam,
Mesopotamia, Yudea, Kapadokia, Pontus,
Asia,
10 Frigia, Pamfilia, Mesir ovu wan ovi
rna'a Libia ma rfaseri kota Kirene. Boku
vali tatali kota Roma.
11 Ita boku tamata Yahudi ovu boku
vali wol Yahudi ira, na'uk rorang roak
dida agama. Boku vali tatali Kreta‡ ovu
Arab, na'uk trenar ira rala dida vai ra ma
rfamalik afa dawan ovi Ubu notu ra!"
12 Rir tinemun rtalkaka ovu wol rka'a
ma raroal te rara, ba rsiorat ira ne, "Afa
ini ihin aka?"
13 Na'uk tamata boku rangrihi lablabir
ira ma rfalak ne, "Tamata avyai renu
anggur§ ma ranavut watan!"

Petrus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata rivun

14 Ba Petrus ndiri ovu rasul vutu rahin
isa yai ma nangrihi verin tamata rivun
avyai ovu vain dawan ma nfalak ne,
"Terang a valing Yahudi averi ovu tamata
ovi mnya'a Yerusalem! Eka mryenar ma
lolin afa ovi veka ufalak verin mia.
15 Mia mnyarin ne, tamata ovi ranavut.
Wahal, tevek lera ndata roak, na'uk wol
ka'i ngnea obin!
16 Na'uk afa ovi beti mryea yai, Ubu
nfalak lan roak verin nabi Yoel ma ntulis
ne,
17 Ubu nfalak ne,
'Amar ra mane rlia roak, ba Ya'a veka ala
Ning Roh verin tamata ra munuk.
Ba yanabira vata ovu brana ra veka
rarenar lahir tali Ya'a ma ti rfama-
lik Ning vaivatul ra,
ovu bira varverun ra veka wean
i ramifi na'uk wol rtub-lufa, ovu
itrana ra veka ramifi lahir.
18 Na'a amar avyai, na veka ala lahir Ning
Roh verin Ning sansinir vata ra ovu
brana ra,
boma ira ki rfamalik afa ovi rarenar
lahir tali Ya'a.
19 Ya'a veka otu mujizat ra na'a lanit
ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala
na'a lanit ivavan a;
veka lara, yafu, ovu yafuman nafkoval.
20 Lera veka wol vanan lahir,
ovu vulan veka navuli ma wean lara,
beti Duila'a Ni amar dawan nma.
Na'a amar yai, na Ia veka nma ma
nfavotuk Ni ngrebat a.*

* **2:1 2:1** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan, na amar dawan Pentakosta naran a naling ia. Rfanara ia ne, Snoba Karedralan Ifitu (Keluaran 34:22) ovu Snoba Fadiar (Keluaran 23:16), tevek tamata ra rdiar rira gandum ra, beti rotu amar dawan ini. Yahudi rivun tali wan rivun rti Yerusalem ma rorang Pentakosta. Amar vutlima nelak roak tali amar i Yahudi ra rangnanang amar i rdir-talik Mesir (Paskah), beti amar dawan Pentakosta. † **2:9 2:9** Na'ut varat 605-538 sebelum Masehi, na tamata Babilonia rtaha tamata Yahudi ra ma rleal Babilonia. Nata rfatalik ira, na'uk boku a'uk rewal ira rti Palestina (Israel). Boku rleal negara ovi: Partia, Media, Elam, Mesir ovu Libia. Boku rleal wan dawan (*daerah*) ovi: Mesopotamia ovu Frigia. Boku vali rleal propinsi ovi: Yudea, Kapadokia, Pontus, Asia ovu Pamfilia. Ira rair ma rka'a vai ovi rna'a war i rleal ra. ‡ **2:11 2:11** Kreta ovu Arab inyai negara. § **2:13 2:13** Anggur i tamata Yahudi ra rotu wean tuat na'a dida, na'uk rotu tali aa anggur vuan ra. Ni alkohol dawan vali, ba tamata ra bis ranavut. * **2:20 2:20** Vaivatul ovi rna'a ayat 19, 20 wean ayat boku tali Perjanjian Mnanat ovi rfamalik na'ut i Ubu veka nukun tamata ra ovu lanit ivavan a. Msyi'ik Yesaya 13:9-10; 24:21-23; 34:4; Yehezkiel 32:7; Yoel 2:10-11; 3:15; ovu Amos 8:9.

21 Tamata ovi rera lablobang verin
Duila'a, na Ia veka nsikat ira tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.'†
22 Terang a valing Israel averi, eka
mryenar afa ovi ufalak ini! Yesus i ntali
ahu Nazaret yai, Ubu nsinir roak Ia ma
nma verin mia. Ubu nala ngrebat verin
Ia ma notu mujizat ra ovu faneak ovi
tamata ra wol rot-nala, ovu vali nfaturu
Ni ngrebat a ma tamata ra rtalkaka. Bir
tinemun mkya'a roak afa ovi notu ra,
tevek msyi'ik munuk roak.
23 Ubu ralan nfalak roak ma nala Yesus
verin mia. Ia nka'a roak afa ovi tamata
ra mane rotu verin Yesus. Ba mia ovu
tamata ovi wol rorang Ubu byaku Ia na'a
aa walwalur ma fyadiri Ia ma fyedan Ia.
24 Yesus ntuan wawa'uk i dawan urun,
beti nmata. Na'uk Ubu nfava'at ewal
Ia tali matmatan, tevek matmatan a wol
bisma ntahang teri Ia.
25 Raja Daud nfamalik lan roak Yesus
ne,‡
'Ya'a usi'ik lalawatan Duila'a nban-ulu
verin ya'a. Ia ndiri ning lihir mela,
ba tamata ra wol rweang nala ya'a.
26 Wean inyai, bi ralang lolin urun ma
uraning Oa.
Uka'a basil ne, velik ne umata, na'uk veka
ning vava'at kakiwal.
27 Velik ne umata, na'uk wol mtalik Ya'a
ma umata watan.
Wol mtorung ma Mu Sansinir i ralan
nmerat urun, tenan a nakvisal.
28 Oa fwaturu roak linga'an verin Ya'a ma
veka ning vava'at kakiwal. Oa veka
motu ma ralang lolin urun, tevek
movun Ya'a.' "§
29 Petrus ntafal ma nfalak ne, "Terang a
valing averi, ya'a wol ufonak ralang verin
mia ma ufamalik ubud-nusid i Raja Daud.
Ia nmata roak, ma wan i roving ia tali
lalan ma naran amar ini nana'a obin.
30 Daud nabi ia, ba nka'a roak ne, Ubu
nala tnorung verin ia ovu nafwaba verin
ia ne, tali Daud ubun nusin ra, na veka
nsikat tamata isa ma neluk Raja i ntevut
dida salasilan ra, ma ndoku wan i Daud
ndoku ma nfareta.
31 Ubu notu ma Daud nka'a lan afa i Ubu
veka notu a, ba Daud nfalak ne, Ubu veka
nfava'at ewal Raja i ntevut dida salasilan
ra tali matmatan. Ubu wol ntalik Ia ma
nmata watan, ba tenan wol nakvisal.
32 Ubu nfava'at ewal Yesus tali mat-
matan, ma mam tinemun amsi'ik ovu
matamami ra ne, Ia nva'at.
33 Ubu nalang ma dawan Yesus, ba
nsikat Ia ma ndoku Ni lihir mela na'a lanit
ratan. Ubu nfakena Ni tnorung ma nala
roak Ni Roh verin Yesus. Nata Yesus nala
Ubu Ni Roh ma nsoru ralamami ra, ma
amar ini msyi'ik ovu mryenar afa ovi Ni
Roh notu a.
34 Daud tenan wol nrata lanit ratan,
na'uk nfamalik ne,
'Ubu nfalak verin ning Duila'a ne,
"Mdoku Ning lihir mela,
35 ti naran i otu ma tamata ovi rira
sian Oa rsoak nulu Oa." '*
36 Ba Israel averi, wean inyai, na bir
tinemun musti mkya'a ne, Yesus i byaku
Ia na'a aa walwalur ma fyadiri Ia yai,
Ubu notu ma neluk Duila'a verin mia, ovu
neluk Raja i ntevut dida salasilan ra."
37 Ti ma rarenar afa avyai, na ralarira
lalau urun, ba rorat vali Petrus ovu rasul
liak ra ne, "Kida averi, ki amotu aka?"
38 Petrus nfalak verin ira ne, "Mia
munuk musti myahil ma mtyalik tali bira
salasilan ra, ovu mtyorung ma ambaptis
mia na'a Yesus Kristus naran a ovu Ni
ngrebat, boma Ubu veka na'i vatuk bira
salasilan ra. Nata Ubu veka nala Ni Roh
verin mia.
39 Ubila'a i traning a nala tnorung ini
verin tamata ovi nfili ra, ba nala verin
mia ovu yanabira ovu ububira ra, ovu vali
verin tamata ovi raroa tali ini."
40 Petrus nangrihi verin ira wean inyai,
ovu nala vali vaivatul rivun ma nsurak
ovu nfangnanang ira ne, "Deka myorang
tamata ktufan ovi rva'at fiang ini, boma
Ubu deka nukun mia na'ut i veka nukun
tamata ovi wol rorang Ia."

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung

41 Amar yai tamata rivun rorang afa
ovi Petrus nfalak na'a Yesus, ba ti rbaptis
ira. Rarekan tamata ovi beti rorang Yesus
amar yai, na tamata rivun itelu.

---

† **2:21 2:21** Yoel 2:28-32 ‡ **2:25 2:25** Raja Daud nfamalik Yesus na'a ayat 25-28. § **2:28 2:28** Mazmur 16:8-11
* **2:35 2:35** Mazmur 110:1

42 Tamata avyai iva'ur urun ma rorang
ma dawan afa ovi rasul rair verin ira. Ira
ralar isa ma ba'i rasdovu ira ma rafna'an
kida ovu raflurut.
43 Rasul ra rotu mujizat ra ovu faneak
rivun ovi tamata ra wol rot-nala, ba
tamata ra munuk ralang ma dawan Ubu.
44 Tamata ovi rorang Yesus ba'i rasdovu
ira, ma rala rira metan ra munuk ma
irmunuk rira watan.
45 Amar boku, na tamata boku tali ira
rfedi rira lanun ovu rira metan ra, ma
rtanang kubang yai verin tamata inorang
ovi rira kubang mamahin.
46 Lokat amar, na rasdovu ira na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni
lean. Ira rafna'an kida na'a rira rahan
ra ovu ralar lolin, ovu vali wol rfakaratat
tenarira ra.
47 Ira rfadawang Ubu lalawatan ma
tamata ovi rna'a Yerusalem inar ira.
Lokat amar, na Duila'a notu ma tamata
ra rtafal ma rorang Yesus, ma Ubu nsikat
ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.

3

Petrus notu ma lolin brana laklukut isa

1 Amar isa, na lera mane sian roak, na
Petrus irua Yohanes rarata Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut. Lokat amar lera
wean inyai, na Yahudi ra ba'i rti ma
raflurut na'a inyai.*
2 Tamata ra rvara brana isa i natlukut
tali amar i rarali ia. Lokat amar, na
rvara ia ma rfadoku ia na'a Rahan Dawan
Falurut ni tembok dawan ni falfolat ila'a
i rfanara ia ne Falfolat i Felan Lolin Buas.
Brana yai ndoku falfolat yai ngoran a ma
nera kubang tali tamata ovi rti Rahan
Dawan Falurut.
3 Ia nsi'ik Petrus irua Yohanes rbana
mane rti Rahan Dawan Falurut ni lean
ralan, ba nera kubang tali ira.
4 Ira rsi'ik nanuang ia, ma Petrus nfalak
verin ia ne, “Eka msi'ik ami!”
5 Ba brana yai nsi'ik nanuang ira ma
nanovak roak na'a ralan ne, veka rala afa
boku verin ia.
6 Ba Petrus nfalak verin ia ne, “Ya'a wol
ning kubang, na'uk afa ovi rna'a ya'a ini
veka ala verin oa. Yesus Kristus i ntali
ahu Nazaret nala ngrebat verin ya'a, ba
ufalak ne, bwana kikyai!”
7 Ba ntaha brana laklukut yai liman
mela ma nfadiri ia. Notu wean inyai,
na brana yai ean a ovu ni kamuku ra
rangrebat lahir.
8 Ba naswatil ma ndiri ovu nbana lahir.
Nata ia ovu Petrus irua Yohanes rti Rahan
Dawan Falurut ni lean ralan. Ia nbana
naswatil watan ia ma nraning Ubu.
9 Tamata ovi rna'a inyai munuk rsi'ik
brana yai nbana nala roak ovu nraning
Ubu.
10 Ira ref nala ia ne, brana laklukut i ba'i
ndoku Rahan Dawan Falurut ni falfolat i
rfanara ia ne “Falfolat i Felan Lolin Buas,”
ma nera kubang tali tamata ra. Irmunuk
rtalkaka lahir, tevek lolin roak ia.

Petrus nangrihi na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

11 Brana laklukut yai ntaha Petrus irua
Yohanes ma irtelu rti wan i rfanara ia
ne, Salomo ni abelus. Tamata rivun avyai
rtalkaka lahir, ba rafla ti ma rfaseri ira.
12 Petrus nsi'ik tamata rivun avyai ma
nfalak ne, “Hoi, Israel averi, afakinimi
msyi'ik afa yai, na mtyalkaka, ovu msyi'ik
nanuang ami? Mia mnyarin ne, mami
ngrebat te mami vava'at nmerat urun
notu ma tamata yai nbana?
13 Ubu i Abraham, Ishak, Yakub ovu
ubud-nusid ra ba'i raraning, nalang ma
dawan Ni sansinir a. Ni sansinir yai Yesus
i lan ana, mia myala roak Ia verin fareta
ra ma rfedan Ia, ovu mila'ing Ia na'a
gubernur Pilatus wahan ralan, velik ne
Pilatus mane nfatalik Ia.
14 Ia ralan nmerat urun ovu Ni vava'at
nmalola, na'uk mifena Ia, ba myera tali
Pilatus ma nfatalik tamata isa i ba'i
nsifedan verin mia.
15 Mia fyedan Ia i nala vava'at kakiwal
verin tamata ra, na'uk Ubu nfava'at ewal
roak Ia tali matmatan. Ami amsi'ik lahir
Ia nva'at ewal tali matmatan.
16 Yesus Ni ngrebat notu ma brana
laklukut ini ean ra rangrebat roak, tevek
norang Ia. Mia munuk mkya'a ovu
msyi'ik roak brana laklukut ini. Ia norang

* **3:1 3:1** Lera mane sian roak, wean jam 3 (*sore*). Tamata Yahudi ra rasnuri afwatan ra, farua lokat amar na'a rira Rahan Dawan Falurut. Yahudi rira mela falurut ra rasnuri afwatan ra, na tamata ra raflurut. Afwatan ra reluk rira korban.

Yesus, ba Yesus notu ma lolin lahir ia na'a
wahabira ralan ra.

17 Kida averi! Fiang ini uka'a roak afa
sala ovi mimunuk bira dawan ra myotu
verin Yesus, na'uk wol fyan-aran afa ovi
myotu ra.
18 Na'uk wean inyai, boma Ubu nfakena
afa ovi lalan a Ia nfalak verin nabi ra, ma
ti rfamalik Raja i ntevut dida salasilan ra.
Ira rfalak ne, Ia musti ntuan susa rivun.
19 Ba terang a valing averi, myahil
kikyai ma mtyalik tali bira salasilan ra
ma myorang Ubu, boma na'i vatuk bira
salasilan ra.
20 Myotu wean inyai, boma Duila'a
novun mia ma nfaloling ralabira ra. Ia
veka nsinir Yesus nti verin mia, tevek
nfili roak Ia ma neluk Raja i ntevut dida
salasilan ra.
21 Ia nana'a lanit ratan watan, nata ti
naran amar i Ubu notu ma afa ra munuk
ngorva'an ewal, wean i nfalak roak na'a
Ni Tnorung a, nahu Ni nabi ovi ralarira
ra rmerat urun.
22 Lalan ana, Musa nfalak ne, 'Ubila'a
i mryaning a veka nfili nabi isa tali bira
sidovung a. Ia veka wean ya'a, ba mia
musti mryenar ma lolin afa ovi nfalak ra
verin mia na'a afaka watan.
23 Tamata iki watan wol nrenar nabi yai
ma norang Ia, na Ubu veka naling ia tali
Ni tamata ovi rorang Ia, ma nfedan ia.'†

24 Tali nabi Samuel ti naran nabi ovi
marmuri ra, na ira munuk rfamalik afa
ovi fiang ini tamata ra rsi'ik a.
25 Lalan a, Ubu nala tnorung verin Ni
nabi ra. Ia nala vali tnorung ini ma
naflahar ububir-nusibira ra. Tnorung
ini verin mia vali. Ubu nfalak verin
Abraham ne, 'Ya'a veka ala ubum-nusim
isa ma uflahar tamata ra munuk na'a
lanit ivavan ini.'‡

26 Ba Ubu nsinir lan Ni sansinir verin
mia. Inyai Yesus i naflahar mia, ovu notu
ma myahil ma mtyalik tali bira afa sian
ovi myotu ra."

4

Yahudi rira mela falurut ra ovu rira dawan ra ranovak mane rukun Petrus irua Yohanes

1 Na'ut i Petrus irua Yohanes ran-
grihi nulu tamata rivun avyai obin, na
Yahudi rira mela falurut ra ovu tamata i
nfareta suldadu ovi rwanar Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut a, ovu vali tamata
boku tali Yahudi rira sidovung isa naran
Saduki, rma ma rtuan ira.
2 Tamata dawan avyai rangrova urun,
tevek irua rair tamata ra ovu rfalak
ne, Ubu veka nfava'at ewal tamata ovi
rmata ra, wean i nfava'at roak Yesus tali
matmatan.
3 Ba ira rtaha Petrus ovu Yohanes ma
ti rvatuk ira na'a bu'i ralan. Ovan roak,
ba rtahang teri ira na'a inyai ma ti naran
ilyan.
4 Na'uk tali tamata rivun ovi rarenar
afa ovi rair ra, na rivun ila'a rorang Yesus.
Ira rarekan brana ra, na ka'a bi rivun
ilima rorang roak Yesus.
5 Ni ilyan ana, Yahudi rira dawan ovi
rair Musa ni inukun ra, ovu dawan
Yahudi ra ovu dawan ovi rban-ulu verin
ira, rasdovu ira na'a Yahudi rira sidovung
dawan na'a Yerusalem.
6 Rira Mela Falurut Ila'a naran Hanas,
ovu Kayafas, Yohanes, Aleksander, ovu ni
tiniman liak ra munuk rdoku sidovung
dawan yai.*
7 Ira rovun Petrus irua Yohanes ma rdiri
waharira ralan ra, ma rorat ira ne, "Mia
myotu ma lolin brana laklukut yai ovu
ngrebat tali iki, ovu myala iki naran a ma
myotu afa ini?"
8 Ubu Ni Roh nsoru lahir Petrus ralan a
ma nfalak ne, "Dawan Yahudi averi ovu
dawan ovi byan-ulu verin ami!
9 Amar ini myera ma amfamalik na'a i
wean inba ma amlobang tamata laklukut
yai, ovu vali wean inbinimi tamata yai
lolin roak ia.
10 Mane ufalyawang verin mia ovu vali
Israel ra munuk ma mkya'a ne, Yesus
Kristus i ntali ahu Nazaret nala ngrebat

† **3:23 3:23** Ulangan 18:15, 18, 19 ‡ **3:25 3:25** Kejadian 22:18; 26:4 * **4:6 4:6** Yahudi ra rfili Hanas ma ndoku rira Mela Falurut Ila'a na'ut varat ilima (*Masehi*). Mela falurut ila'a ndoku ti naran nmata, beti rkati ia, na'uk fareta Roma ra rfaleka ia na'ut varat vutu rahin ilima (*Masehi*). Ba Yahudi ra rfili Hanas ni ranetan Kayafas ma ndoku Mela Falurut Ila'a, na'uk ralang ma dawan Hanas obin. Snain Hanas ni tiniman verin Yohanes irua Aleksander vali.

verin ami ma amotu ma lolin tamata ini
ma ndiri wahabira ralan ra. Mia myotu
ma rbaku Yesus na'a aa walwalur, na'uk
Ubu nfava'at ewal Ia.
11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Yesus
wean vatu i tukan ra rvatuk. Mia wean
tukan ovi rvatuk vatu yai:
‘Na'uk Ubu nala vatu i byatuk yai
ma notu ma wean vatu i fyawan
lia munuk ma al nfangrebat rahan
yai.’†
12 Yesus a'uk sa'i nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
Ubu wol nfili tamata liak isa vali na'a lanit
ivavan ini ma nsikat ita tali dida salasilan
ra.”

13 Tamata ovi rna'a sidovung dawan
yai rsi'ik roak ne, Petrus irua Yohanes
rabrahi, ovu rka'a vali ne, irua wol
raskola, ba rtalkaka. Ira rka'a ne, tamata
irua ini rorang lalawatan Yesus.
14 Na'uk tamata avyai wol bisma rfalak
afakataka, tevek tamata i Petrus irua
Yohanes beti rotu ma lolin ia yai ndir-
ebang ira.
15 Ba rfareta Petrus ovu Yohanes ma rti
sidovung dawan murin a, boma tamata
avyai rfamalik ewal ira.
16 Ba rsiorat ira ne, “Ita veka totu aka
verin tamata irua ini? Tamata ra munuk
na'a Yerusalem rka'a roak ne, tamata irua
yai rotu mujizat i betfasa tamata ra rarea,
ba rtalkaka. Wol talak nala roak ita na'a
mujizat yai.
17 Na'uk totu ma tamata liak wol
rarenar mujizat i rfamalik yai, ba eka
tfalak teri ira, boma deka rfamalik Yesus
verin tamata ra.”

18 Ba rera ewal Petrus irua Yohanes
ma rti ralan, ma rfareta ira boma deka
rfamalik te rair ewal Yesus verin tamata
ra.
19 Na'uk Petrus irua Yohanes rfalak ne,
“Eka fyanovak watan na'a ralabira ra ne,
afaka kena na'a Ubu wahan ralan a: ami
amorang afa ovi fyalak ra, te amorang Ia.
20 Ami wol bisma amtalik ma amfama-
lik afa ovi amsi'ik ovu amrea roak.”

21 Ira wol rdav-nala linga'an mane
rukun Petrus irua Yohanes, tevek tamata
ra munuk na'a inyai rfadawang Ubu na'a
afa i tamata irua ini rotu a. Ba ral-
ewal vaivatul aleman al rfabobar ira, beti
rfatalik ira.
22 Tamata ra munuk rka'a roak ne, Ubu
notu mujizat, tevek tamata laklukut i beti
rotu ma lolin ia ini, ni varat vutfa'at rahin
roak.

Tamata ovi rorang Yesus rera ma Ubu nfangrebat tenarira ra

23 Ti ma rfatalik roak Petrus irua
Yohanes, na rewal ira rti ma rtuan rira
kida ra. Ba rfamalik munuk afa ovi
Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
dawan Yahudi ra rfalak verin ira.
24 Ti ma rira kida ra rarenar afa ovi
rfalak ra, na irmunuk ralarira isa ma rera
verin Ubu ne, “Duila'a, Oa sa'i fwareta
afakataka munuk. Oa motu lanit ivavan
a ovu lanit ratan. Oa motu vali tahat ovu
afa ovi rna'a ralan.
25 Ubumam-nusimami Raja Daud
nkarya verin Oa, ba lalan ana, fwalak
ma Mu Roh notu ma Daud nfalak ne,
‘Notu afakinimi bangsa ovi wol Yahudi ra
rangrova ma dawan i? Afaka notu
ma tamata ra rvolan ma rotu afa
ovi wol ihir lahir?
26 Raja ovi rna'a lanit ivavan rasusan
warira mane rotu rihi, ovu vali
mela dawan ra rasdovu ira ma
ra'an vai isa ma rangal Duila'a ovu
Ni Raja i ntevut dida salasilan ra.’‡
27 Daud nfalak kena, tevek Raja Herodes
irua gubernur Pontius Pilatus rasdovu
roak tamata Israel ra ovu ovi wol Israel
ra na'a Yerusalem, mane rangal Yesus, Mu
Sansinir i nmerat urun. Oa fwili roak Ia
ma neluk Raja i ntevut dida salasilan ra.
28 Duila'a, Oa sa'i mungrebat, ba ira rot-
nala watan afa ovi ralam nfalak roak ma
rotu. Oa bwolan roak ma rotu afa avyai.
29 Duila'a, amera verin Oa ma mrenar
ovu msi'ik ira! Ira rworuk-rwak ami, ba
mlobang ami, boma ralamami dawan ma
amfamalik ma lolin Mu vaivatul ra, tevek
amkarya verin Oa.
30 Mala Mu ngrebat, boma tamata ovi rira
suhut ra veka lolin ewal ira. Fara motu
wean inyai, tevek Yesus, Mu sansinir i
nmerat urun a, veka notu ma amotu vali
mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol
rot-nala.”

† **4:11 4:11** Mazmur 118:22 ‡ **4:26 4:26** Eka msi'ik Mazmur 2:1, 2

31 Ti ma raflurut munuk, na ruru na'a
wan i rasdovu ira na'a yai. Ubu Ni Roh
nsoru lahir ralarira ra, ba wol rbobar ma
rfamalik Ubu Ni vaivatul ra.

Tamata ovi rorang Yesus rsilobang ira

32 Tamata ovi rorang Yesus munuk
ralarira isa, ba wol tamata isa tali ira
nafena ma nala ni metan ra verin rira
sidovung.
33 Ubu nala ngrebat dawan verin ra-
sul ra ma rfamalik ne, Ia nfava'at ewal
Duila'a Yesus tali matmatan, ba Ubu
naflahar ma dawan tamata ovi rorang Ia.
34 Wol tamata isa tali ira kasian ia, tevek
amar boku, na tamata ra rfedi rira rahan
te lanun ra ma rala kubang avyai
35 verin rasul ra. Nata rtanang kubang
avyai ma inovan ovu afa ovi tamata ra
rperlu.
36 Tamata isa naran Yusuf wean vali
inyai. Rasul ra rfanara ia ne Barnabas,
ihin a tamata i ba'i nfangrebat tamata
ralarira ra. Ubun nusin ra rtali Yahudi
rira arun dawan isa naran Lewi. Rarali
ia na'a nuhu isa naran Siprus.
37 Ia nfedi ni va'i isa ma nala kubang
avyai verin rasul ra.

5

Ananias irua awan a Safira rsiklabir

1 Brana isa naran Ananias, awan a
naran Safira. Irua rfedi rira lanun boku.
2 Ia nfonak lanun yai fyawan a, ma
boku verin ia, na teran ntaha ti verin
rasul ra. Ia awan nka'a vali afa i notu yai.
3 Ba Petrus nfalak ne, “Ananias, afakin-
imi mtorung ma nitdawan nleal lahir
ralam a, ma mlabir Ubu Ni Roh ma
fwonak kubang boku tali lanun i fwedi
yai?
4 Wol fwedi lanun yai obin, na oa
mu lanun a. Ti ma fwedi roak, na oa
mu lanun fyawan yai obin. Afakinimi
munovak na'a ralam a wean inyai? Oa
wol mlabir tamata, na'uk mlabir roak
Ubu.”
5 Ti ma Ananias nrenar munuk afa i
Petrus nfalak yai, na nmata lahir ma
nleka nsuta lanun. Ba tamata ovi rarenar
ivar yai rbobar urun.
6 Varverun boku rma ma rkuma ia, ma
rvara ia rti murin ma roving ia.
7 Ka'a bi jam itelu nelak roak, na Ana-
nias awan nma vali. Na'uk ia wol nka'a
ne, awan nmata roak.
8 Petrus norat ia ne, “Eka fwalak verin
ya'a. Lanun i mirua awam a fyedi yai,
fyawan a veran ini?”

Ananias awan nfalak ne, “O'u ta baba,
fyawan veran inyai.”

9 Petrus nfalak verin ia ne, “Afakinimi
mirua awam ralabira isa ma mlyabir
teman Ubu Ni Roh i? Eka msi'ik! Tamata
ovi beti rti roving awam a rewal roak ira
ma rdiri falfolat ngoran a, ba veka rvara
vali oa ma ti roving oa.”
10 Ti ma Ananias awan nrenar munuk
afa i Petrus nfalak yai, na nmata lahir ma
nleka nsuta ntuba Petrus wahan ralan a.
Varverun avyai rti rahan ralan ma rsi'ik,
na nmata roak, ba rvara ia ma ti roving
ia nebang awan a.
11 Ba tamata ovi rorang Yesus* ovu
tamata liak ovi rarenar afa ini, irmunuk
rbobar urun.

Rasul ra rotu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala

12 Rasul ra rotu mujizat rivun, ovu
vali rotu faneak ovi tamata ra wol rot-
nala, na'a tamata rivun waharira ralan
ra. Tamata ovi rorang Yesus ralarira isa
ma ba'i rasdovu ira na'a wan isa naran
Salomo ni abelus i na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut.
13 Tamata liak wol rabrahi ma rdoku
ovu ira, velik ne tamata ra ralang ma
dawan ira.
14 Na'uk amar nkati amar, na sidovung
tamata ovi rorang Duila'a Yesus ntafal
lalawatan. Ba vata ovu brana rivun
rorang Ia.
15 Rasul ra rotu mujizat ra, ba tamata
ra rsikat tamata ovi rira suhut ra ma
rfanuba ira na'a ko'i te dari na'a linga'an,
boma wean i Petrus nbana nahu inyai ma
molan nkena watan ira, na lolin lahir ira.
16 Tamata rivun ila'a rtali ahu ovi
rfaseri Yerusalem rma vali ma rovun rira
tamata ovi rira suhut ra ovu tamata ovi
nait sian ra rleal ira, ba ira munuk lolin
ewal ira.

* **5:11 5:11** ***Tamata ovi rorang Yesus*** ihin a ne, sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem watan.

Yahudi rira dawan ra rotu sian rasul ra

17 Ti nata Yahudi rira Mela Falurut Ila'a
ovu ni tamata ovi rna'a sidovung Saduki
ralarira sian urun, tevek tamata rivun
rorang rasul ra.
18 Ba rtaha rasul ra rma ma ra'abu'i ira.
19 Na'uk lervava yai, na Ubu Ni sansinir
isa tali lanit ratan nma ma nvadil bu'i ni
falfolat ra ma novun ira rti murin, ma
nfalak verin ira ne,
20 "Miti Rahan Dawan Falurut ni lean
ma mdyiri ineri, ma fyamalik munuk vai-
vatul ovi rala vava'at ngorva'an a verin
tamata rivun."
21 Ira rot-orang snurak i sansinir tali
lanit ratan yai nfalak a, ba varverak
sumatan, na rti Rahan Dawan Falurut yai
ni lean ma rsiair na'a inyai.

Na'ut inyai vali, na Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a ovu ni tamata ovi rorang ia
rma, ma rera Israel rira dawan ovi rdoku
rira sidovung dawan ma rasdovu munuk
ira. Nata rsinir tamata ra ma rovun rasul
ra ti verin ira.
22 Na'uk tamata avyai rti raran bu'i, na
rasul ra wol rleal roak, ba rewal watan
ira ma rfalak verin sidovung dawan yai
ne,
23 "Ti amaran bu'i yai, na amsi'ik falfo-
lat ra ratkusi ma lolin watan, ma tamata
ovi rwanar falfolat ra rdiri falfolat ngoran
ra. Na'uk ti amvadil falfolat ra, na wol
amrea tamata isa vali na'a ralan."
24 Ti ma tamata i nfareta suldadu ovi
rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
a, ovu Yahudi rira dawan mela falurut
ra rarenar ivar yai, na ralar raruan ma
rsiorat ira ne, ilyan te ravrua veka wean
inba?
25 Nata tamata isa nma ma nfalak ne,
"Baba averi, eka msyi'ik! Tamata ovi
mya'abu'i ira yai rdiri Rahan Dawan
Falurut ni lean ma rair tamata ra!"
26 Ba tamata i nfareta suldadu ovi rwa-
nar Rahan Dawan Falurut ovu ni suldadu
ra rti ma rala rasul irua yai. Ira rala rasul
irua yai ovu lolin watan, tevek wean i
rotu sian ira, na rbobar beta ne tamata
rivun rteva ira.
27 Ira rovun rasul irua yai ma rti rdiri
tamata ovi rna'a sidovung dawan yai
waharira ralan ra, boma Mela Falurut
Ila'a norat afa tali ira.
28 Ia nfalak ne, "Amfalak teri roak ma
deka fyamalik Tamata yai verin tamata
ra. Na'uk fyamalik roak Ia ma ti nsoru
roak wan ovi rna'a Yerusalem. Mia
fyalak vali ne, ami amotu ma Tamata yai
nmata!"
29 Petrus ovu rasul liak ra rfalak ne,
"Ami musti amot-orang a'uk afa ovi Ubu
nfalak ra. Ami wol amot-orang afa ovi
tamata ra rfalak.
30 Mia fyaklo'i Yesus na'a aa walwalur
ma fyedan Ia. Na'uk Ubu i ubud-nusid ra
ba'i raraning a, notu ma Ia nva'at ewal
tali matmatan.
31 Ubu nalang ma dawan Yesus, ba
novun Ia nrata lanit ratan ma ndoku Ni
lihir mela, ma nala ngrebat verin Ia ma
nfareta tamata ra, ovu nsikat ira tali rira
salasilan ra. Ubu notu wean inyai, boma
tamata Israel ra rahil ma rtalik tali rira
salasilan ra, ovu na'i vatuk rira salasilan
ra.
32 Ami amrea ma amfamalik afa avyai
munuk, ovu Ubu Ni Roh nrea nka'a vali
afa ovi Yesus notu ra. Ubu nala Ni Roh
verin tamata ovi rot-orang afa ovi nfalak
ra."
33 Dawan ovi rdoku sidovung dawan
yai rarenar afa avyai, na rangrova urun i
lahir, ba mane rfedan rasul avyai.
34 Na'uk tamata Farisi isa naran
Gamaliel† na'a vali sidovung dawan yai.
Ia nair vali Yahudi rira inukun ra, ba
tamata ra munuk ralang ia. Ia ndiri ma
nsinir tamata ovi rwanar rasul ra ma
rovun ira rti murin, na'uk wol mnanat.
35 Nata nfalak verin ira ne, "Hei, tamata
Israel averi! Minovak ma lolin na'a afa i
mane myotu verin tamata ovi!
36 Varat ifira nti roak veli, na tamata
isa naran Teudas nma ma nfalak verin
tamata ra ne, tamata dawan ia, ba ka'a
bi tamata ratut ifa'at rorang ia. Na'uk
rfedan ia ma tamata ovi rorang ia rban-
talik munuk ia, ba rira sidovung nama'ar
ma wol rot-nala akataka lahir.
37 Afa avyai kena munuk roak, beti
Roma rira fareta nfalak ma rtulis tamata
ra munuk nararira ra na'a daftar. Na'ut
inyai, na tamata Galilea isa naran Yudas

† **5:34 5:34** Gamaliel nair Yahudi rira inukun ra, ba tamata ra munuk ralang ia. Ia ndoku vali Yahudi rira sidovung dawan na'a Yerusalem, ovu neluk tuan guru verin Paulus.

nma vali ma notu ma tamata rivun rorang
ia, ma rotu rihi ovu Roma ra. Na'uk
rfedan vali ia, ba rira sidovung nama'ar
ma tamata ovi rorang ia rban-talik ia.
38 Ba mane usurak mia ne, deka mtyeri
ira na'a afa ovi rotu ra, ba fyatalik watan
ira! Wean i tamata ra rvolan ma rotu afa
avyai, na ira veka wol rot-nala.‡
39 Na'uk wean i Ubu nsinir ira ma
rair tamata ra, na mia veka wol fyalek-
nala ira, tevek wean inyai, na mia veka
myangal Ubu." Ba ira rorang Gamaliel ni
snurak yai.
40 Ira rera rasul ra rma ma rasveva ira.
Nata rfalak teri ma deka rfamalik Yesus
verin tamata ra, beti rfatalik ira.
41 Rasul ra rban-talik sidovung dawan
yai ovu inar lolin, tevek Ubu nfili ira ma
tamata ra rotu sian ira ovu rfalak sian ira,
tevek rorang Yesus.
42 Lokat amar, na rti Rahan Dawan
Falurut ni lean ovu na'a tamata rira rahan
ra ma rair lalawatan ira. Ira rfamalik
lalawatan Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata
ra ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasi-
lan ra.

6

Rasul ra rfili brana ifitu ma rlobang varu ra

1 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang
Yesus ntafal lalawatan ma rivun ira. Boku
tali ira rala a'uk vai Yunani, na'uk etal
dawan rala vai Ibrani. Tamata ovi rala vai
Yunani rafngamu'ur, tevek lokat amar,
na tamata ovi rala vai Ibrani rtanang
afamtahan verin varu ra, na'uk tamata
ovi rala vai Yunani rfalak ne, wol rala
afamtahan verin rira varu ra.
2 Ba rasul vutu rahin irua yai ras-
dovu munuk tamata ovi rorang Yesus,
ma rfalak verin ira ne, "Wol kena ma
amtanang afamtahan verin varu ra, tevek
wean inyai, na wol mami amar roak ma
amair ovu amfamalik Ubu Ni vaivatul ra.
3 Ba teramam-valimami averi, eka fyili
tamata* ifitu tali bir tinemun. Fyili
tamata ovi mkya'a roak ne, Ubu Ni Roh
nsoru lahir ira, ovu rira kaka'a dawan,
boma amala varvara ini verin ira.
4 Wean inyai bi ralamami isa ma
amaflurut verin Ubu, ovu amfamalik
watan Ni vaivatul ra."
5 Rira tinemun inar, ba rtorung afa ovi
rasul ra rfalak. Ira rfili tamata isa naran
Stefanus i ni inorang nangrebat, ovu Ubu
Ni Roh nsoru lahir ia. Ira rfili vali Filipus,
Prokhorus, Nikanor, Timon, Parmenas,
ovu isa ntali Antiokhia naran Nikolaus. Ia
wol Yahudi ia, na'uk norang Yahudi rira
agama.†
6 Ira rovun tamata ifitu yai ti verin rasul
ra, ba rasul ra rfadoku limarira ra na'a
tamata ifitu yai, beti raflurut verin ira.
7 Ba tamata ovi rorang Yesus ti rfamalik
Ubu Ni vaivatul ra verin tamata rivun.
Tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem
ntafal ma rivun ila'a. Yahudi rira mela
falurut ra, rivun vali ira rorang Yesus.

Yahudi ra rtaha Stefanus ma rmangadu ia

8 Ubu naflahar ma dawan Stefanus, ba
nkarya ovu Ni ngrebat ma notu mujizat
dawan ra ovu faneak‡ dawan ovi tamata
ra wol rot-nala na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra.
9 Na'uk Yahudi boku rangal vali ia. Ira
rtali Yahudi rira rahan falurut i naran
"Libertini."§ Yahudi avyai rtali kota
Kirene ovu kota Aleksandria, boku vali
rtali propinsi Kilikia ovu propinsi Asia.
Ira rsisoal ira ovu Stefanus,
10 na'uk wol rvalat nala afa ovi nfalak
ra, tevek Ubu Ni Roh nala kaka'a dawan
verin ia ma nangrihi ma lolin buas.
11 Ba rangrihi fanfonak verin tamata
ifira ma rala ralarira ra, ma tamata avyai

‡ **5:38 5:38** Gamaliel ni maksud ne, rasul ra wol rot-nala vali, wean lan a Teudas ovu Yudas wol rot-nala ma rira sidovung ra rama'ar watan (msi'ik ayat 36 ovu 37). * **6:3 6:3** Vai Yunani npake vaivatul *andras*, ihin a, brana (rfili brana ifitu). † **6:5 6:5** Nikolaus norang Yahudi rira agama, beti mulai ma norang Yesus. ‡ **6:8 6:8** Ubu nala ngrebat verin Ni rasul ra ma rfamalik Ni Ivar Lolin, ovu rotu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ovu betfasa tamata ra rsi'ik. Ubu notu ma raling vatuk nait sian ra, rotu ma lolin ewal tamata ra, rfava'at ewal tamata ovi rmata roak, ovu rotu mujizat liak ra vali. § **6:9 6:9** Na'ut varat 63 (*Sebelum Masehi*), fareta Roma notu rihi ovu tamata Yahudi ra, ma rtaha ma tamata rivun ma rfedi ira ma reluk tamata sansinir. Ti nata rfatalik ira, ma boku rasdovu ira na'a Yerusalem, ma rfanara rira rahan falurut ne, *Libertini*, ihin a ne, tamata ovi wol reluk tamata sansinir roak.

rfalak ne, “Ami amrenar lahir i Stefanus near nfasoba Musa ovu Ubu!”
12 Rotu wean inyai, na rfakeri tamata Yahudi ralarira ra, dawan Yahudi ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra. Ba rti ma rtaha Stefanus ma rovun ia ti ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra.
13 Ira rera tamata boku ma rti sidovung dawan ma rala vaivatul siklabir ma rfalak sian Stefanus. Tamata avyai rfalak ne, “Tamata ini nfalak sian lalawatan dida Rahan Dawan Falurut. Ia nfalak sian vali inukun ovi Ubu nala verin Musa.
14 Ami amrenar roak ia nfalak ne, Yesus i ntali ahu Nazaret yai veka na'ar vatuk Rahan Dawan Falurut ini, ovu veka nkati vali adat ovi Musa nfadoku verin ami.”
15 Rfalak munuk wean inyai, na tamata ovi rdoku Yahudi rira sidovung dawan yai munuk rsi'ik nanuang Stefanus, na wahan a wean Ubu Ni sansinir ntali lanit ratan.

7

Stefanus nangrihi verin tamata Yahudi ra na'a rira sidovung dawan

1 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a norat Stefanus ne, “Ba afa ovi rfalak ra kena te wahal?”
2 Stefanus nfalak ne, “Terang a valing ovu yamang averi, eka mryenar! Ubud-nusid Abraham wol nleal ahu Haran obin, na nleal wan dawan isa naran Mesopotamia. Na'ut inyai, na Ubu i sa'i dawan Ia nfavotuk Ia verin Abraham.
3 Ubu nfalak verin ia ne, ‘Muti talik mu negara ovu mu tiniman ra, ma muti wan i veka ufaturu verin oa.’*
4 Ba Abraham nban-talik negara i rfa-nara ia ne Kasdim,† ma nti ahu isa naran Haran ma nleal inyai. Ia nana'a inyai ti naran i yaman nmata, beti Ubu nsinir ia ma nma wan i fiang ini tleal.
5 Na'ut inyai, na Ubu wol nala lanun kedan a vali verin ia. Na'uk Ubu notu tnorung verin ia. Ubu nfalak na'a Ni Tnorung ne, Ia veka nala lanun verin Abraham ovu ubun nusin ra, velik ne na'ut inyai, na wol yanan obin.
6 Ubu nfalak verin ia ne, ‘Ubum-nusim ra veka reluk tamata dakan na'a negara liak. Tamata ovi rna'a negara yai veka rotu sian ububir-nusibira ra ma reluk tamata sansinir, ti naran varat ratut ifa'at.
7 Na'uk Ya'a veka ukun tamata ovi rotu ma tamata Yahudi ra reluk tamata sansinir, beti ububir-nusibira ra rban-talik negara yai ma rma wan ini ma raraning Ya'a.’‡
8 Ba Ubu nala tnorung verin Abraham ma nfalak verin ia ovu brana ra munuk na'a ni rahan ovu ubun nusin brana ra ne, veka rsunat ira al nfaneak ne, Ubu yanan ira.§ Ni amar kena ma rarali Abraham yanan naran Ishak, ma ni amar iwalu, na Abraham nsunat ia. Ishak yanan Yakub, nata Yakub yanan brana vutu rahin irua, na nsunat vali ira. Yakub yanan avyai reluk ubud-nusid ra.
9 Yakub yanan isa naran Yusuf. A'an ra ralar sian ia, ba rfedi ia verin tamata Mesir ra, ma neluk tamata sansinir. Na'uk Ubu nfatuang ia,
10 ovu nfatalik ia tali ni susa ra munuk. Ubu nala kaka'a dawan verin ia, ma notu ma Mesir rira Raja Firaun inan ia. Ba Firaun nsikat ia ma nfareta Mesir ovu nsi'ik munuk afa ovi rna'a ni rahan dawan.
11 Nata lafar dawan nkena Mesir ovu Kanaan, ba rtuan susa dawan ila'a. Na'ut inyai, na ubud-nusid ra vali wol rira afamtahan roak ma ra'an.
12 Amar isa, na Yakub nrenar ne, gan-dum na'a Mesir, ba nsinir ubud-nusid ra rti ma rfaha gandum. Ira betfasa rti Mesir.*
13 Na'ut i rti ewal Mesir, na Yusuf nfalyawang ia verin a'an a warin ra. Ba tamata Mesir ra rfamalik Yusuf a'an a warin ra verin Raja Firaun.
14 Nata Yusuf nsinir ira ma rti ma rfalak verin yaman i Yakub, ma irmunuk ni tiniman ra rti Mesir. Ni tiniman ra munuk tamata vutfitu rahin ilima.
15 Ba Yakub ovu ni tiniman ra rti Mesir. Ira rleal inyai, ti naran ia ovu ubud-nusid ra rmata.
16 Tamata ra rtaha luririra ra rti ahu i naran Sikhem, ma rfadoku na'a van isa

* **7:3 7:3** Kejadian 12:1 † **7:4 7:4** Ira rfanara vali Mesopotamia ne Kasdim. ‡ **7:7 7:7** Ira rfamalik tamata Yahudi ra na'ut i rban-talik Mesir ma rti Israel. Kejadian 15:13, 14 § **7:8 7:8** Ubu nfalak ma Yahudi ra rsunat yanarira brana ra na'ut i beti rarali ira ma rira amar ifitu te iwalu. * **7:12 7:12** Kejadian 42-45

ralan a. Van ini lalan a Abraham nfaha
ovu kubang perak tali Hemor yanan ovi
rna'a Sikhem.†
17 Sarseri roak ma Ubu nfakena Ni
tnorung verin Abraham, na dida tamata
Yahudi ovi rna'a Mesir rtafal ma rivun
ila'a roak ira.
18 Nata rsikat raja liak isa ma nfareta
Mesir. Raja ngorva'an yai wol nka'a
akataka na'a Yusuf.
19 Raja yai nweang ubud-nusid ra, ma
notu sian ira. Ia nsinir ira ma rvatuk rira
kasiko'u yanat ovi beti rarali ra ma rmata.
20 Na'ut inyai, na beti rarali Musa, ovu
Ubu notu ma felan a lolin urun. Ba renan
ovu yaman a rwanar fanfonak ia na'a rira
rahan, ti naran vulan itelu.
21 Nata rfadoku ia na'a murin ma raja
Firaun yanan vata nrea ia, ba nala lahir
ma nsiwota ia neluk yanan.‡
22 Tamata Mesir ra rair rira kaka'a
munuk verin Musa. Dawan roak ia, na
nka'a urun ma nangrihi ovu ni ngrebat
na'a afa ovi notu ra.
23 Musa ni varat vutfa'at roak, na amar
isa ia nanovak na'a ralan a ne, inan ma ti
nalola teran a valin tamata Israel ra.
24 Ti ma nsi'ik tamata Mesir isa notu
sian tamata Israel isa, ba nlotar ni tamata
yai ovu nbalas afa ovi tamata Mesir yai
notu ma nfedan ia.
25 Musa nanovak ne, tamata Israel ra
veka rka'a roak ne, Ubu nsinir ia ma
nfatalik ira tali Mesir, boma deka reluk
tamata sansinir kikyai. Na'uk wol rka'a.
26 Ni ilyan ana, ia nrea brana Israel irua
rsitaha, ba inan ma notu ma rsiotu lolin
ewal ira. Ia nfalak ne, 'Terang a valing
averi, eka mryenar! Mirua ini iya'an
iwarin mia, ba notu afakinimi msyiotu
sian mia?'
27 Na'uk tamata i notu sian tamata liak
yai nala'ing Musa, beti nfalak ne, 'Iki
nsikat oa ma fwaleka inukun verin ami
ovu fwareta ami?
28 Beta ne oa mane fwedan ya'a, wean
i inravin fwedan tamata Mesir yai?'§
29 Musa nrenar vaivatul avyai, na nafla
talik Mesir ma nti negara isa naran Mid-
ian. Musa neluk tamata dakan roak ma
nleal inyai. Nata nsifa ma yanan brana
irua.
30 Varat vutfa'at nelak roak beti amar
isa, na Ubu Ni sansinir isa tali lanit ratan
nma ma nfavotuk ia verin Musa na'a
wan lean vu dawan i nebang vuar Sinai.
Sansinir yai nvotuk na'a yafu ongan i na'a
kadkadir ralan.
31 Musa nsi'ik yafu ongan yai ma
ntalkaka lahir, ba ti nfaseri ma nsi'ik ma
lolin, na nrenar Duila'a nfalak verin ia ne,
32 'Ya'a Ubu Ya'a. Ubum-nusim ra Abra-
ham, Ishak ovu Yakub raraning Ya'a.'
Musa nbobar ma raruru lalean ia, ba wol
nsi'ik roak kadkadir yai.
33 Nata Duila'a nfalak verin ia ne, 'Eka
maling mu tatea ra, tevek wam i mdiri yai
nmerat urun.*
34 Usi'ik roak ne, wean inba ma tamata
Mesir ra rotu sian Ning tamata ra. Urenar
roak rira maruhuk ra, ba uma ma ufatalik
ira tali rira susa ra. Ba mwa kikyai ma
usinir oa ma muti ewal Mesir.'†
35 Musa ini Israel ra rafena ia, ma rfalak
verin ia ne, 'Iki nsikat oa ma fwareta ami
ovu fwaleka inukun verin ami?' Na'uk
Ubu nsinir Musa ma nban-ulu verin ira
ma nfatalik ira, boma deka reluk tamata
sansinir kikyai. Ubu nsinir Ni sansinir
ntali lanit ratan ma nfavotuk ia na'a yafu
ongan i na'a kadkadir ralan.
36 Musa notu mujizat ra ovu faneak
ovi tamata ra wol rot-nala, ma novun
Israel ra ma rban-talik Mesir. Ira rbana
earira ma retal Tahat Valvulin, ovu vali
rna'a wan lean vu dawan ti naran varat
vutfa'at.
37 Musa ini tamata i nfalak verin Israel
ra ne, 'Ubu veka nfili tali bir tinemun nabi
isa ma ti nfamalik Ni Ivar Lolin. Ia nfili
tamata yai verin mia wean i nfili ya'a.'‡
38 Musa novun ubud-nusid ra ma ras-
dovu ira na'a wan lean vu dawan. Ubu Ni
sansinir yai nangrihi verin ia na'a vuar
Sinai. Ubu nala vali Ni vaivatul ovi rala
vava'at verin tamata ra verin Musa, ma ti
nfamalik verin ita.
39 Na'uk ubud-nusid ra rafena ma rot-
orang afa ovi nfalak ra, ba rala'ing ia,
tevek inar ma rewal ira rti Mesir.

† **7:16 7:16** Kejadian 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosua 24:32 ‡ **7:21 7:21** Tamata ovi rarenar Stefanus rka'a roak ne, Firaun yanan vata nala Musa tali oar Nil ralan. § **7:28 7:28** Keluaran 2:14 * **7:33 7:33** Wan yai nmerat urun, tevek Duila'a nana'a inyai. † **7:34 7:34** Keluaran 3: 2-10 ‡ **7:37 7:37** Ulangan 18:15

40 Ira rfalak verin Harun ne, ‘Eka motu
ubu boku verin ami, ma rlobang ami ma
rfaturu linga'an verin ami. Amfalak wean
ini, tevek ami wol amka'a roak ne, afaka
nkena Musa i novun ami ma amban-talik
Mesir!’§
41 Ba na'ut inyai, na rotu walut isa,
felan a wean karba yanan. Nata rfedan
afwatan ra ma rasnuri ira al raraning
walut yai, ovu rotu snoba ma al rsoba afa
i ira ka'i rot-nala roak yai.
42 Na'uk Ubu nangrova ira, ba wol
nkamlabir ira. Ia nsi'ik watan ma ira ka'i
raraning lera, vulan ovu nara ra. Afa
avyai rfakena vaivatul ovi nabi ra rtulis
roak na'a Surat Ralan. Nabi Amos nfalak
ne,

‘Hoi tamata Israel averi, mia fyedan
afwatan ra ma reluk bira korban ra
ma myala roak verin Ya'a?
Na'ut i mnya'a wan lean vu dawan ti
naran varat vutfa'at, na wol myala
korban verin Ya'a!
43 Mia byara befak isa miti inba watan,
ma fyadoku bira walut i naran
Molokh na'a ralan.
Mia mtyaha bira ubu isa vali i felan
wean nara isa i fyan-aran ia ne,
Refan.
Myotu walut ra ma mryaning ira, ba
Ya'a veka otu ma negara liak ra
raling vatuk mia tali bira negara,
ma rtaha mia miti wan i na'a kota
Babel ni lihir timur veli.’*

44 Na'ut inyai, na ubud-nusid ra rleal
wan lean vu dawan, na ira rvara rira
befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a.
Ubu nfareta Musa ma notu befak dawan
i nfaturu verin ia, ba Musa not-orang afa
ovi nfalak ra.
45 Ubud-nusid ra rala befak dawan yai
tali yamarira ra. Na'ut i Yosua nfareta ira,
na rvara ia rma lanun ini. Na'ut inyai
vali, na Ubu notu ma tamata ovi rleal
inyai rafla talik rira lanun, boma ubud-
nusid ra rala lanun yai. Na'ut i Raja Daud
nfareta Israel ra, na befak dawan yai na'a
ini obin.
46 Daud notu ma Ubu ralan a lolin,
ba nera verin Ia ma fara ntorung ma
nfadiri rahan isa ma Yakub ubun-nusin
ra raraning Ubu na'a inyai.
47 Na'uk Salomo nfadiri rahan isa verin
Ubu.
48 Na'uk Ubu i Ni dawan nlia munuk
akataka wol nleal rahan ovi tamata ra
rotu. Wean nabi Yesaya nfalak ne,
49 ‘Duila'a nfalak ne: Ya'a una'a lanit
ratan ma ufareta, ovu lanit ivavan
ini neluk wan ma ufadoku eang ra
na'a.
Mia mane fyadiri rahan aka verin Ya'a?
Wang i mane uyari Ya'a na'a inba?
50 Mia mkya'a ne, Ya'a otu munuk afa ovi
rna'a lanit ratan ovu lanit ivavan
ini vali.’†
51 Mia ulubira vatu, ralabira rasmotak
ovu msyibi arubira ra ma wol mryenar
ovu wol myot-orang afa ovi Ubu nfalak
ra. Mia weabira lahir ububir-nusibira ra,
ma myangal lalawatan Ubu Ni Roh!‡
52 Ububir-nusibira ra rotu sian munuk
lahir nabi ra. Ira rfedan vali tamata ovi
lalan ana rfalak ne, Ubu Ni Tamata i Ni
vava'at nmalola veka nma. Tamata yai
nma roak, ma fyedi ovu fyedan Ia!
53 Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan
ra ma rala Ni inukun ra verin mia, na'uk
wol myot-orang vali!”

Tamata Yahudi ra rtev-fedan Stefanus

54 Dawan Yahudi ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan yai rarenar munuk afa
ovi Stefanus nfalak ra, ba nifarira ra
rsitutu ira, tevek rangrova urun i lahir.
55 Na'uk Ubu Ni Roh nsoru lahir Ste-
fanus. Ia ntadata nrata lanit ma nsi'ik
Ubu vanan i nfitik nyadat, ovu nrea vali
Yesus ndiri Ni lihir mela.
56 Ba nfalak ne, “Ya'i yo, eka msyi'ik
kikyai! Usi'ik, na lanit ratan a natvadil
ma Tamata Yanan ndiri na'a Ubu Ni lihir
mela.”
57 Ira rarenar ni vaivatul ra, na rtaha
motak arurira ra ma rafwak ila'a ma rafla
ti rtaha Stefanus.
58 Nata rlia soli-sasan ia rti kota murin,
beti rteva lahir ia. Tamata ovi rteva ia

§ **7:40 7:40** Keluaran 32:1 * **7:43 7:43** Amos 5:25-27 † **7:50 7:50** Yesaya 66:1-2 ‡ **7:51 7:51** Ubu nfareta tamata Yahudi ra ma rsunat ralarira ra (Ulangan 10:16; 30:6). Ihin ne, fara rarenar ovu rorang Ia. Stefanus nfalak ne, ***Ralarira ovu arurira ra wol rsunat obin***, ba Stefanus nangrihi fedan roak ira ma nfalak ira ne, tamata ovi wol rka'a Ubu.

raling rira ravit blawat ra ma rfadok-
ebang varverun isa naran Saulus.
59 Ira rteva Stefanus obin, na nera verin
Ubu ne, “Duila'a Yesus, mala a'uk ning
roh a.”
60 Ti nata nsangatur ma nafwak ne,
“Duila'a, deka mtorung ma ira rvara rira
salasilan i rotu ini!” Nfalak munuk wean
inyai, na nan nakbosal lahir.

8

1 Saulus ntorung vali ma rfedan Ste-
fanus.

Saulus nwi-nwa tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

Na'a amar yai vali, na tamata ra mulai
ma rwi-rwa ma dawan tamata ovi rorang
Yesus na'a Yerusalem, ba rafla tia ma
watan ma ti rleal ahu ovi rna'a propinsi
Yudea ovu propinsi Samaria. Na'uk rasul
ra rna'a watan Yerusalem.
2 Tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan
nfalak ra, boku ti ma roving Stefanus.
Ira ralarira lalau urun, ba rvakar ma
rfaktanit lahir.
3 Na'uk Saulus nkiwal ma nwi-nwa
tamata ovi rorang Yesus. Ba ntali rahan
isa nti rahan isa ma nving vatuk vata ovu
brana ovi rorang Yesus, ma nala ira rti
bu'i ralan.

Filipus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ma ti nsoru munuk roak propinsi Samaria

4 Tamata inorang ovi rafla talik roak
Yerusalem, rti inba watan ma rfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra.
5 Ba Filipus nti kota isa na'a Samaria ma
nfamalik Raja i ntevut dida salasilan ra
verin tamata ovi rna'a inyai.*
6 Ti ma tamata rivun avyai rarenar afa
ovi Filipus nfamalik ra, ovu rsi'ik faneak
ovi notu ra ma al rfaturu Ubu Ni ngrebat
a, na irmunuk ralarira isa ma rtorung afa
ovi nfalak ra.
7 Filipus nfareta nait sian ra ma rti talik
tamata rivun ovi nait sian ra rleal ira.
Nait sian avyai rafwak urun ia, beti rati.
Tamata rivun ovi raklukut ovu tamata ovi
rtakil ra lolin lahir ira.
8 Ba tamata ovi rna'a kota yai ralarira
lolin urun i lahir.
9 Na'a kota yai, na tamata isa naran
Simon. Ia ntaha afa te notu ni afnitu
ra ma mnanat roak ia na'a inyai, ba
nfabriang tamata Samaria ra, ovu vali
nfakaratat tenan ma nfalak ne, tamata
dawan ia.
10 Ba tamata ko'u ovu dawan ra munuk
rorang ia ma rfalak ne, “Tamata ini ni
ngrebat tali Ubu, ba tfanara ia ne Ngrebat
Ila'a.”
11 Ira rorang ia, tevek mnanat roak
nfaturu ni ngrebat ma notu ma tamata ra
rtalkaka ovu ni afnitu ra.
12 Na'uk ti ma Filipus nfamalik Ivar
Lolin na'a i wean inba ma Ubu nfareta
tamata ra wean lahir Raja ovu nfamalik
vali Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra,
na vata ovu brana rivun ira rorang afa ovi
nfalak ra ma nbaptis ira.
13 Simon norang afa ovi Filipus nfalak
ra, ba Filipus nbaptis vali ia. Nbaptis
munuk ia, na norang Filipus nti inba
watan. Ia nrea Filipus notu mujizat
dawan ra ovu faneak dawan ovi tamata
ra wol rot-nala, ba Simon ntalkaka lahir.
14 Na'a Yerusalem, na rasul ra rarenar
roak ne, tamata rivun na'a propinsi
Samaria rtorung roak ma rala Ubu Ni
vaivatul ra na'a ralarira ra, ba rsinir
Petrus irua Yohanes ma rti ineri.
15 Ti ma raran Samaria, na raflurut
verin Ubu ma nala Ni Roh ma nleal
tamata ovi beti rorang Yesus,
16 tevek tali ira, na Ubu Ni Roh wol nleal
tamata isa vali obin. Rbaptis roak ira,
na'uk rala watan Duila'a Yesus naran a.
17 Ba Petrus irua Yohanes rfadoku li-
marira na'a ira, na Ubu nala Ni Roh ma
nleal lahir ira.
18 Simon nsi'ik, na rasul avyai rfadoku
roak limarira na'a tamata ra ma Ubu nala
Ni Roh verin ira, ba ntaha kubang ti verin
Petrus ovu Yohanes ma nfalak ne,
19 “Era verin mia ma myala ngrebat
yai verin ya'a vali, boma wean i ufadoku
limang na'a tamata iki watan, na Ubu
veka nala Ni Roh verin ira.”
20 Na'uk Petrus nfalak verin ia ne, “Fara
Ubu not-visal oa ovu mu kubang a! Oa
munovak ne, bisma fwaha Ubu Ni Roh
ovu kubang?

* **8:5 8:5** Filipus termasuk tamata inorang ovi rafla talik roak Yerusalem. Tbas roak Filipus na'a Kisah 6:5.

21 Oa wol mu hak ma movu ami na'a
mami karya ini, tevek ralam wol kena
lahir na'a Ubu wahan ralan a.
22 Ba mahil ma mtalik tali afa sian
i ralam a nlewan yai ma mera verin
Duila'a, boma na'i vatuk afa sian i muno-
vak yai.
23 Ya'a uka'a roak ne, ralam a sian da'in,
ovu vali mu salasilan ra rkeak teri roak
oa."
24 Ba Simon nera verin ira ne, "Kida
averi, miflurut verin Ubu, ma fara ne afa
ovi beti fyalak yai deka rkena ya'a."
25 Ti ma irua rfamalik munuk roak
Ubu Ni vaivatul ra, beti rewal ira rti
Yerusalem. Wol raran Yerusalem obin, na
rfamalik vali Ubu Ni Ivar Lolin yai na'a
ahu rivun ovi rna'a Samaria.

Filipus nbaptis fareta dawan isa ntali Etiopia

26 Amar isa, na Ubu Ni sansinir isa
ntali lanit ratan nfalak verin Filipus ne,
"Bwatar kikyai! Mahu tranan ma muti
linga'an i ntali Yerusalem nsuta ma naran
Gaza. Linga'an yai nana'a wan lean vu
dawan, ba wol tamata rna'a inyai."
27 Ba Filipus nbatar ma nbana roak. Ia
nbana ma ntuan tamata isa ntali negara
Etiopia. Tamata yai dawan fareta ia
ma nkarya verin rira raja vata i naran
Kandake.† Ia nsi'ik munuk lahir negara
yai ni metan ra. Ia nti Yerusalem ma
nfadawang Ubu.
28 Tamata yai navul ni kareta ma newal
ia nti Etiopia. Na'a ni kareta a, na nbas
kitab i lalan a nabi Yesaya ntulis a.
29 Ubu Ni Roh a nfalak verin Filipus ne,
"Muti ma mebang kareta yai!"
30 Ba Filipus ti ma nebang kareta yai
ma nrenar tamata yai nbas tali Yesaya ni
kitab a. Filipus norat ia ne, "Baba, oa
mka'a afa ovi bwas yai ihin a te wahal?"
31 Ia nfalak ne, "Wean inba ma uka'a,
wean i wol tamata ma nfalyawang kitab
ini ihin a verin ya'a?" Ba nera ma Filipus
nrata ma irua rdoku ni kareta.
32 Ubu Ni vaivatul ovi nbas yai ngoarira
wean ini:
"Ia wean domba isa i rovun Ia ma ti
rfedan Ia.‡
Ia wean domba ko'u i rngotal vulun
a, na'uk wol vain.
33 Ira rfalak sian Ia ma rfama'it Ia, ovu
vali wol kena lahir ma rukun Ia.
Wol tamata isa rfamalik Ia ubun a
nusin ra,
Tevek rfedan roak Ia ma wol nana'a
lanit ivavan a."§
34 Tamata yai norat Filipus ne, "Baba,
eka fwalak verin ya'a ne, Yesaya ka'i
nfamalik ia, te tamata liak?"
35 Ba Filipus mulai ma nair ia, na nala
lan vaivatul avyai, ma nfalyawang Ubu Ni
Ivar Lolin i nfamalik Yesus verin ia.
36 Ira rbana nata ti ma raran wan isa
i wear nana'a. Tamata yai nfalak verin
Filipus ne, "Baba, eka msi'ik wear ini!
Afaka wol kena obin ma wol bwaptis
ya'a?"
[
37 Filipus nfalak ne, "Wean i morang
ovu ralam urun, na veka ubaptis oa."
Tamata yai nfalak ne, "Ya'a orang urun
ne, Yesus Kristus yai Ubu Yanan a."]*
38 Nata nfareta tamata i ntaha ni kareta
ma na'a teri veki, beti irua rsuta ma rti
wear yai ralan ma Filipus nbaptis ia.
39 Ti ma irua rdata tali wear yai, na
brian munuk Ubu Ni Roh a nala Filipus
tali wan yai. Ba dawan fareta Etiopia yai
wol nrea roak ia, na'uk newal watan ia
ovu ralan lolin urun.
40 Brian munuk, na Filipus na'a roak
kota Asdod. Ia nbana ma ti nfamalik
Yesus na'a ahu ovi rna'a inyai, nata ti
naran kota Kaisarea.

9

Saulus nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus

1 Na'uk Saulus ndava watan linga'an
obin mane nwi-nwa ovu nfedan tamata

† **8:27 8:27** Dawan fareta yai, rfahil roak ia, te tali amar i rarali ia, na wean tamata ovi rfahil roak ira. Vai mala nfalak ia ne, *orang sida-sida.* ‡ **8:32 8:32** Tamata Yahudi rivun rfawatak domba. Wean i wol domba, na rira vava'at sian. Tamata ra ra'an domba, rotu vulun ovu ulin ra na'a kadaravit ma reluk. Na'ut Perjanjian Mnanat, na Yahudi ra rala domba brana ovi felar lolin ma rala verin rira mela falurut ra ma rfedan ira al ntevut rira salasilan ra. § **8:33 8:33** Yesaya 53:7-8 * **8:37 8:37** Naskah mnanat rivun wol rira ayat ini, ba tfaneak ayat ini ovu tanda kurung.

ovi rorang Duila'a Yesus. Ba ia ti nlolak
Yahudi rira Mela Falurut Ila'a.
2 Saulus nera surat kuasa tali ia ma
ntaha verin Yahudi rira dawan ovi rna'a
rira rahan falurut ra na'a kota Damsyik,
boma wean i ntuan vata te brana ovi
rorang Duila'a Yesus Ni Linga'an a,* na
ntaha ira ma novun ira rti Yerusalem.
3 Saulus nbana ma ti nfaseri roak
Damsyik, na brian munuk lyawan ntali
lanit nsuta ma nlilit ia.
4 Ba nleka lahir nsuta lanun, beti nre-
nar vai isa nfalak verin ia ne, "Saulus,
Saulus! Afakinimi mwi-mwa Ya'a i?"
5 Saulus norat ne, "Iki Oa ta Duila'a?"
Ba vai yai nfalak ne, "Ya'a ini Yesus i
mwi-mwa a.
6 Bwatar kikyai ma muti kota ralan eri,
tevek na'a ineri, na tamata isa veka nfalak
verin oa na'a afa ovi musti motu ra."
7 Brana ovi rovu Saulus rdir-teri ma
wol vair lahir, tevek rarenar vali vai yai,
na'uk wol rarea tamata isa vali.
8 Saulus ndiri ma nvelar matan a, na'uk
wol nrea afa isa vali. Ba rtaha liman a ma
rfabana ia rti Damsyik.
9 Amar itelu, na ia wol nsirea ovu wol
nafna'an-nafnenu vali.
10 Na'a Damsyik, na tamata isa naran
Ananias. Ia norang Yesus. Amar isa, na
wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma
nrenar ne, Duila'a† nera ia ma nfalak ne,
"Ananias!"‡
Ananias nvalat ne, "Ya'a ini ta Duila'a."
11 Duila'a nfalak verin ia ne, "Mdiri
ma bwana lahir muti linga'an i rfanara
ia ne, 'Linga'an i Nmalola', ma mwelat
tamata isa naran Yudas ni rahan. Morat
al mdava tamata isa naran Saulus i ntali
kota Tarsus. Tamata yai naflurut verin
Ya'a obin.
12 Ia wean i namifi na'uk wol ntub-lufa
ma nsi'ik roak tamata isa naran Ananias
nma ma nfadoku liman na'a ia ma nsirea
ewal."
13 Ba Ananias nfalak ne, "Duila'a,
ya'a urenar roak tamata rivun rfamalik
tamata ini ne, notu afa sian rivun ila'a
roak na'a Yerusalem verin tamata ovi
rorang Oa.
14 Yahudi rira dawan mela falurut ra
rtorung roak ma rala fareta verin ia ma
ntaha munuk tamata ovi rorang Oa."
15 Na'uk Duila'a Yesus nfalak verin ia
ne, "Muti a'uk, tevek Ya'a ufili roak ia ma
nfabana Ning karya, ma ti nfamalik Ya'a
verin tamata Israel ra ovu vali tamata ovi
wol Yahudi ra, ntafal vali rira raja ra.
16 Ya'a veka ufalyawang verin ia na'a
angangal rivun ovi rotu ma musti nfar-
nuang wawa'uk, tevek norang Ya'a."
17 Ba Ananias nti rahan yai ma nti
ralan ma nfadoku liman a na'a Saulus,
ma nfalak verin ia ne, "Terang i Saulus,
Duila'a Yesus i mrea Ia na'a linga'an i
mahu mwa ini, nsinir ya'a ma uma, boma
msirea ewal, ovu vali Ubu Ni Roh nsoru
lahir ralam a."
18 Ananias nfalak munuk wean inyai,
na brian munuk afa boku wean ian ki'in
ra rleka tali matan a ma nsirea lahir. Ba
nbatar ma Ananias nbaptis ia.
19 Nata nafna'an ma nangrebat ewal
roak.

Saulus nsiair na'a kota Damsyik

Saulus nlolak tamata Damsyik ovi ro-
rang Yesus ma ni amar ifira na'a inyai.
20 Ia nti lahir Yahudi rira rahan falurut
ra ma nfamalik Yesus verin tamata ra ne,
Ubu Yanan Ia!
21 Tamata ovi rarenar ia rtalkaka
munuk, ba rfalak ne, "Ya'i yo, tamata ini
lan a notu sian tamata ovi rorang Yesus
na'a Yerusalem. Ia nma ini ma ntaha
tamata ovi rorang Yesus, ma novun ira ti
ma rdiri Yahudi rira dawan mela falurut
waharira ralan ra."
22 Na'uk Ubu ntafal ngrebat verin
Saulus ma nsiair, ba notu ma tamata
Yahudi ovi rna'a Damsyik wol rangal nala
ia, tevek nfalyawang lahir verin ira ne,
Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra.
23 Amar rivun relak roak, na Yahudi
rira dawan ovi rna'a Damsyik ra'an vai
isa ma rfedan ia.
24 Na'uk Saulus nka'a roak ne, mane
rfedan ia, tevek ovan-amar, na tamata
Yahudi ra rwan lalawatan ia na'a kota ni
falfolat ila'a ovi na'a rira fidu ra, boma
rfedan ia.

* **9:2 9:2** Duila'a Yesus Ni Linga'an ihin a ne, Yesus neluk linga'an verin tamata ovi inar ma rka'a Ubu, ma rira vava'at kakiwal. † **9:10 9:10** Ayat 17 nfalak lahir ne, Duila'a Yesus. ‡ **9:10 9:10** Vai mala ni vaivatul *penglihatan* ihin a ne, tamata wol ntub-lufa, ba wean i namifi watan. Tatub-lufa lahir, beti tamifi.

25 Ba ovan isa, na Saulus ni kida ra
rma ma rala ia ma rfadoku ia na'a ahir
dawan isa ralan a, beti rtolar ia tali kota
ni tembok dawan.

Saulus nlolak tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

26 Saulus ti naran Yerusalem, na ndava
mane ti nasdovu ia ovu tamata ovi rorang
Yesus, na'uk rbobar ia, tevek wol rorang
ne, ia ralan urun roak ma norang Yesus.
27 Na'uk Barnabas ntorung ma nala ia,
ma novun ia ti nfavotuk verin rasul ra,
ma nfamalik verin ira na'a i wean inba
ma Saulus nrea Duila'a na'a ni banbanan
a, ovu Duila'a nangrihi verin ia. Ia
nfamalik vali ne, wean inba ma Saulus
nabrahi ma nala Yesus naran a ala nsiar
na'a Damsyik.
28 Ba Saulus nlolak ira ma irmunuk tia
ma ira na'a Yerusalem. Ia wol nbobar ma
nala Duila'a naran a al nsiair.
29 Saulus nangrihi verin Yahudi ovi
rala vai Yunani ovu rsisoal ira, ba rdava
linga'an mane rfedan ia.
30 Nata teran a valin ovi rorang Yesus
rarenar afa avyai, ba rovun ia rti kota
Kaisarea, beti rlobang ia ma nti kota
Tarsus.
31 Ba na'a amar avyai, na tamata ovi ro-
rang Yesus na'a propinsi Yudea, propinsi
Galilea ovu propinsi Samaria malinan
watan. Na'ut inyai, na Ubu Ni Roh
nfangrebat tamata ovi rorang Yesus na'a
rira inorang ovu nfaloling ralarira ra, ma
rira sidovung ra rtafal ma rivun, ovu vali
ralang ovu rfadawang Ia.

Petrus notu mujizat na'a kota Lida ovu kota Yope

32 Petrus nbana nti wan rivun, ma
nalola tamata ovi rorang Yesus. Amar isa,
na ti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a
kota Lida.
33 Nana'a inyai, na ntuan brana isa
naran Eneas. Brana ini varat iwalu roak
ntuba watan ni ko'i a, tevek naklukut.
34 Petrus nfalak verin ia ne, “Eneas,
Yesus Kristus notu ma lolin ewal roak oa.
Bwatar ma mususan wam i mtuba yai.”
Na'ut inyai vali, na Eneas nbatar lahir.
35 Tamata rivun ovi rleal Lida ovu Saron
rsi'ik Eneas, na lolin roak ia, ba rivun ira
rorang Duila'a.§
36 Na'a kota Yope, na vata isa naran
Tabita norang vali Yesus. Naran na'a vai
Yunani ne, Dorkas.* Ia ba'i notu a'uk afa
lolin ovu nlobang tamata kasian ra.
37 Na'ut inyai, na nawar ia ma nmata,
ba rliru ia beti rfadoku ia na'a kamar i
na'a ratan.
38 Lida ovu Yope rsifaseri watan ira, ba
Yesus Ni tamata ovi rna'a Yope rarenar ne
Petrus nana'a Lida, ba rsinir tamata irua
ma ti rera ia. Rtuan ia ma rfalak verin ia
ne, “Baba, mwa ma tati Yope kikyai.”
39 Ba Petrus nasusan wan ma irmunuk
rti. Raran Yope, na rovun ia rarata
kamar i Dorkas ntuba a. Vata varu ovi
rna'a inyai rdir-lilit ia ma rvakar, ovu
rfaturu verin ia ravit ovu kadaravit liak
ovi Dorkas noar verin ira na'ut i nva'at
obin.
40 Petrus nsinir ira munuk ma rti murin,
beti nsangatur ma naflurut. Naflurut
munuk, beti nsi'ik matmatan yai ma
nfalak ne, “Tabita, bwatar kikyai!” Ba
Tabita nvelar matan a ma nsi'ik Petrus,
na nbatar ma ndoku lahir.
41 Ba Petrus ntaha liman a ma nfadiri
ia, beti nera varu avyai ovu tamata liak
ovi rorang Yesus ma nfaturu verin ira ne,
Tabita nva'at ewal roak.
42 Ivar ini nsoru lahir Yope, ba tamata
rivun rorang Duila'a.
43 Petrus ya'i mnanat ia na'a inyai,
ma nlolak tamata isa naran Simon i ba'i
nvinit afwatan ulin ra ma nfaear ira.

10

Kornelius wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa

1 Na'a kota Kaisarea, na brana isa naran
Kornelius.* Ia neluk suldadu dawan isa
na'a Roma rira sidovung suldadu dawan
isa naran Italia.
2 Tamata yai not-orang afa ovi Ubu
ralan nfalak ra, ovu ia ovu ni rahan
a teta ba'i ralang ma dawan Ubu. Ia
naflurut lalawatan verin Ubu, ovu vali

§ **9:35 9:35** Saron wol kota, na'uk wan manesan dawan isa. * **9:36 9:36** Dorkas ihin a ne, rusa. * **10:1 10:1** Kornelius yai wol tamata Yahudi ia. Ia nfareta Roma rira suldadu ratut isa. Roma rira sidovung suldadu dawan yai naran Italia, ni suldadu ratut inean ti naran rivun isa.

nala kubang rivun ma nlobang tamata
Yahudi ovi kasian ira.
3 Amar isa, na ka'a bi lera mane sian
roak, na Kornelius wean i namifi na'uk
wol ntub-lufa ma nrea Ubu Ni sansinir isa
ntali lanit ratan nma verin ia ma nfalak
ne, “Kornelius!”
4 Kornelius nsi'ik sansinir yai, na nbo-
bar urun i lahir, ba norat ne, “Afaka ta
Duila'a?”
Sansinir yai nfalak ne, “Oa motu
ma Ubu ralan a lolin, tevek muflurut
lalawatan verin Ia ovu mlobang tamata
kasian ra. Ba Ia nangnanang afa ovi motu
avyai.
5 Ba fiang ini msinir lahir tamata ifira
ma rti kota Yope ma rera tamata isa naran
Simon Petrus.
6 Ia nlolak tamata liak isa naran Simon
vali, ni rahan a nebang tahat. Tamata yai
ba'i nvinit afwatan ulin ra ma nfaear ira.”
7 Ti ma Ubu Ni sansinir i nangrihi nulu
Kornelius yai nti, na ia nera ni tamata
irua ovi rkarya na'a ni rahan a ovu ni
suldadu isa i nwanar ia. Ni suldadu ini
norang vali Ubu.
8 Ia nfamalik munuk verin ira na'a afa
ovi Ubu Ni sansinir nfalak verin ia, beti
nsinir ira ma rti Yope.

Petrus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nrea maloli dawan isa

9 Ti ma ni ilyan ana, lera ndirlola roak,
beti tamata ovi Kornelius nsinir ira yai
rbana ma rfaseri Yope, na Petrus nrata
vali ma naflurut na'a rira rahan ratan.†
10 Ia nfarnuang ne nablafar roak, ba
inan ma nafna'an. Ira rafva'ak obin, na
brian munuk Petrus wol nka'a wan roak
ma wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma
nrea afa isa.
11 Ia nrea lanit natvadil ma afa isa
wean maloli dawan nsuta lanit ivavan ma
naklo'i na'a ni susun ifa'at.
12 Na'a maloli yai ralan a, na afwatan
rivun ovi earira ifa'at ra, ovi rla'a ra, ovu
vali manut nangan ra.
13 Nata vai isa nfalak verin ia ne,
“Petrus, bwatar ma fwedan afa avyai ma
muan!”
14 Ia nfalak ne, “Wahal ta Duila'a! Ya'a
wol uan afa avyai, tevek mami inukun
ra rfalak ma deka ama'an afa ovi ngra te
malmoli‡ ra.”
15 Vai yai nfalak ewal ne, “Afa ovi Ubu
nfalak ne rmerat yai, deka fwalak ne ngra
te malmoli.”
16 Afa i Petrus nrea wean mifi yai nma
nala fatelu, beti maloli yai nrata ewal
lanit ratan.
17 Ba Petrus nanovak afa i beti nrea yai
na'a ralan a. Brian munuk, na tamata
ovi Kornelius nsinir ira yai rma ma raran
Yope. Ira rorat ma al rdava ne, Simon ni
rahan na'a inba, ba rfaturu rahan verin
ira ma ti rdiri lahir falfolat ngoran.
18 Ira rera tamata ra ma rorat ne, “Beta
ne Simon Petrus nana'a teri rahan ini?”
19 Na'ut inyai, na Petrus nanovak na'a
ralan obin ma al nka'a afa i nrea yai ihin
a. Ba Ubu Ni Roh nfalak verin ia ne,
“Tamata itelu rdava oa.
20 Bwatar ma msuta kikyai ma
mimunuk miti. Ira wol Yahudi ira, na'uk
deka ralam raruan, tevek usinir ira ma
rma.”
21 Ba Petrus nsuta ma nfalak verin
tamata avyai ne, “Kida averi, ya'a ini
tamata i mdyava a. Afakinimi mya ini?”
22 Ira rfalak ne, “Roma rira suldadu
dawan isa naran Kornelius nsinir ami ma
amama ini. Ia ni vava'at nmalola ovu
nalang ma dawan Ubu, ovu vali Yahudi
ra rfalak ne, lolin ia. Ubu Ni sansinir isa
tali lanit ratan nma ma nfalak verin ia ma
nera oa muti ni rahan a, ma nrenar afa
ovi fwalak ra.”
23 Ba Petrus nfalak ma tamata avyai
rna'a rahan yai ovan isa veki.

Ni ilyan ana, irmunuk Petrus rban-talik
ahu yai. Tamata ovi rorang Yesus, boku
rtali Yope rban-orang ira vali.

24 Amar isa nelak, beti raran Kaisarea.
Kornelius nasdovu roak ni tiniman ra,
ovu vali ni kidabela ra ma al rnaban ira.
25 Na'ut i Petrus nti rahan ralan, na
Kornelius nti ma nsangatur na'a Petrus
wahan ralan a, tevek nalang ia.
26 Na'uk Petrus nlobang ia ma ndiri ma
nfalak ne, “Mdiri ta baba! Ya'a ini tamata
watan ya'a wean oa.”

† **10:9 10:9** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rira rahan ratan, wean i tdoku na'a rahan ratan a. ‡ **10:14 10:14** Malmoli ihin a ne, afa ovi dida adat ovu budaya rfalak rteri. Vai mala nfalak ne, *haram.*

27 Irua rdiri rangrihi obin, na Petrus
nti rahan ralan ma nsi'ik tamata rivun
rasdovu roak ira.
28 Ba nfalak verin ira ne, “Terang a
valing averi, mia mkya'a roak ne, mami
inukun ra rfalak teri lahir ma tamata
Yahudi ra deka rasdovu ovu tamata ovi
wol Yahudi ra, te ralola ira na'a rira rahan
ra. Na'uk Ubu nfaturu roak verin ya'a ne,
itmunuk wead isa watan, ba deka ufalak
ne, tamata ra ngra ira.
29 Wean inyai, bi mera ya'a, na uma
lahir. Ba fiang ini mane uka'a ne, afakin-
imi mera ya'a ma uma ini?”
30 Kornelius nfalak ne, “Amar ifa'at
nti roak veli, ka'a bi lera sian roak ma
wean amar ini,§ na uflurut obin na'a ning
rahan. Brian munuk, na tamata isa nma
ma ndiri wahang ralan a. Ni ravit vanan
urun.
31 Ia nfalak verin ya'a ne, ‘Kornelius,
Ubu nrenar roak mu falurut a, ovu nsi'ik
roak ne, mlobang tamata ovi kasian ira.
32 Ba msinir tamata ra ma rti Yope, ma
rera Simon Petrus ma nma. Ia nlolak
tamata liak isa vali naran Simon, ni rahan
a nebang tahat. Tamata yai ba'i nvinit
afwatan ulin ra ma nfaear ira.’
33 Ba usinir lahir brana boku ma rera
oa ta baba. Ralam a lolin bi mwa ini.
Fiang ini amasdovu munuk roak ami na'a
Ubu wahan ralan a ma amrenar afa ovi
nfareta verin oa ma fwalyawang verin
ami.”

Petrus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin Kornelius ovu tamata ovi rna'a ni rahan

34 Nata Petrus nfalak ne, “Did tinemun,
uka'a roak ne, Ubu wol nlobang a'uk
tamata Yahudi ra,
35 na'uk na'a lanit ivavan a, Ia inan
tamata iki watan i notu afa ovi lolin ra
ovu nalang Ia, velik ne ntali bangsa inba
watan.
36 Ba terang a valing averi, mia mkya'a
roak Ubu Ni Ivar i nfalak verin tamata
Israel ra. Ivar yai wean ini: tamata
ralarira ra veka malinan ovu Ubu, nahu
Yesus Kristus i tamata ra munuk rira
Duila'a verin Ia.
37 Mia mkya'a munuk roak afa ovi Yesus
notu ra na'a propinsi Yudea munuk. Ia
notu lan na'a propinsi Galilea, na'ut i
Yohanes i nbaptis tamata ra nfalak ma
tamata ra rahil ma rtalik tali rira salasilan
ra, boma nbaptis ira.
38 Bir tinemun mkya'a roak Ivar na'a
Yesus i ntali ahu Nazaret. Ubu nfili Ia ma
nala Ni Roh ma nleal Ia, ovu nala ngrebat
verin Ia. Ubu novun Ia, ba ti notu afa lolin
rivun na'a wan inba watan na'a Israel,
ovu notu ma tamata ovi nitdawan nleal
ira, lolin ewal ira munuk.
39 Did tinemun, ami ini amsi'ik roak
afa ovi Yesus notu ra na'a Yerusalem ovu
na'a wan liak ovi tamata Yahudi ra rleal.*
Ti nata rfaklo'i Ia na'a aa walwalur ma
rfedan Ia.
40 Na'uk ti ma amar itelu nelak, na
Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan ma
nfaturu Ia verin tamata ra.
41 Ubu wol nfaturu Yesus verin tamata
ra munuk, na'uk verin ami tamata ovi
nfili roak a ma amfamalik Ia. Nva'at
ewal tali matmatan, beti amafna'an ovu
amafnenu ovu Ia.
42 Ia nfareta ami ma amfamalik Ni Ivar
Lolin verin tamata ra, ovu vali amfalak
verin ira ne, Ubu nfili roak Ia ma nfaleka
inukun verin tamata ovi rva'at ra ovu ovi
rmata roak a.
43 Tali lalan ana, nabi ra munuk rfama-
lik Yesus. Ira rfamalik ne, Ubu veka na'i
vatuk tamata iki watan i norang Yesus, ni
salasilan ra nahu Yesus Ni ngrebat a.”

Ubu nala vali Ni Roh a verin tamata ovi wol Yahudi ra

44 Na'ut i Petrus nangrihi obin, na Ubu
Ni Roh nsuta ma nleal munuk tamata ovi
rarenar ni vaivatul ra.
45 Tamata Yahudi† ovi rorang Yesus
ma irmunuk Petrus rtali Yope rma yai
rtalkaka, tevek Ubu nala Ni Roh verin
tamata ovi wol Yahudi ra vali.
46 Ira rka'a roak ne, Ubu Ni Roh nleal
vali tamata ovi wol Yahudi ra, tevek

§ **10:30 10:30** Na'ut inyai, na snain a jam 3 lera sian. * **10:39 10:39** Wan ini na'a vai Yunani nfalak watan ne, wan (*daerah*) Yahudi. Na'uk tafsiran boku rfalak ne, wan Yudea. † **10:45 10:45** Teks Yunani nfalak ne, rsunat roak tamata Yahudi ovi rorang Yesus. ‡ **10:46 10:46** Tafsiran ra rsialing ira na'a ***vai ovi wol rka'a***, ihin a. Vai Yunani nfalak ne, *Vai ear*. Tafsiran ra rfalak vai avyai ne, vai ovi tamata ra wol rka'a, ba Ubu a'uk sa'i nka'a. Tafsiran boku vali rfalak ne, vai avyai, vai ovi wean tamata dakan rala, na'uk tamata i nangrihi wol nasahak ma nka'a vai avyai.

rarenar ira rangrihi ovu vai ovi wol rka'a
ra‡ ma rfadawang Ia. Ba Petrus nfalak ne,
47 “Did tinemun, eka msyi'ik. Ubu Ni
Roh a nleal roak tamata ovi wol Yahudi
ra, wean i nana'a ita, tamata Yahudi. Ba
deka totu teri ma rbaptis ira ovu wear.”
48 Ba ia nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus ma rbaptis ira na'a Yesus Kristus
naran a ovu Ni ngrebat a. Rbaptis roak
ira, beti rera verin Petrus ma nlolak ira
amar ifira vali.

11

Petrus nfalyawang afa ovi notu roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

1 Rasul ra ovu tamata liak ovi rorang
vali Yesus na'a propinsi Yudea rarenar ne,
tamata ovi wol Yahudi rorang roak Ubu
Ni vaivatul ra.
2 Ba Petrus nti ma naran Yerusalem, na
tamata Yahudi ovi rorang Yesus rfasala ia,
3 ma rfalak ne, “Wol kena lahir ma muti
tamata ovi wol Yahudi rira rahan ra ma
mimunuk mifna'an!”
4 Ba Petrus nfamalik ma al nfalyawang
afa avyai munuk verin ira.
5 Ia nfalak ne, “Amar isa, na uflurut
na'a kota Yope, na brian munuk wol uka'a
wang roak, ma wean i umifi na'uk wol
utub-lufa ma urea afa boku. Urea afa isa
wean maloli dawan ni susun ifa'at, ntali
lanit ratan nsuta ma naklo'i na'a ni susun
ifa'at nebang nelang a.
6 Usi'ik maloli yai ralan a, na urea
afwatan ovi earira ifa'at ra, afwatan ovi
ralar ra, afwatan ovi rla'a ra, ovu vali
manut nangan ra.
7 Urenar vali vai isa nfalak verin ya'a
ne, ‘Petrus, mdiri kikyai ma fwedan afa
avyai ma muan!’
8 Na'uk ufalak ne, ‘Wahal ta Duila'a!
Ya'a wol uan afa avyai, tevek mami
inukun ra rfalak ma deka ama'an afa ovi
ngra te malmoli ra.’
9 Na'uk vai i ntali lanit ratan yai nfalak
ewal ne, ‘Afa ovi Ubu nfalak ne rmerat
yai, deka fwalak ne ngra te malmoli.’
10 Afa i urea yai nma nala fatelu, beti
maloli yai nrata ewal lanit ratan.
11 Brian munuk, na tamata itelu rma
raran rahan i amna'a teri. Kornelius
nsinir tamata avyai tali Kaisarea ma rma.
12 Ba Ubu Ni Roh nfalak ma orang ira,
velik ne wol Yahudi ira, na'uk deka ralang
raruan. Tamata inean ovi rorang Yesus
rovu vali ma amati Kaisarea. Amaran
inyai, na amati Kornelius ni rahan.
13 Nata ia nfamalik verin ami ne, ia
nsi'ik Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan
nma ma ndiri ni rahan a ma nfalak ne,
‘Msinir tamata ra ma rti Yope, ma rera
tamata isa naran Simon Petrus ma nma.
14 Ia veka nfamalik ivar isa verin mia.
Ivar yai nfalyawang ne, wean inba ma
Ubu veka nsikat oa ovu mu rahan teta
tali bira salasilan ra, ma bira vava'at
kakiwal.’ ”
15 Petrus ntafal ma nfalak ne, “Bet mane
ungrihi, na Ubu Ni Roh nsuta ma nleal
lahir ira, wean i betfasa nleal ita na'a
amar ovi rti roak veli.
16 Nata ungnanang nala ewal Duila'a
nfalak ne, ‘Yohanes nbaptis tamata ra ovu
wear, na'uk Ubu veka nbaptis mia ovu Ni
Roh.’*
17 Ubu nala Ni Roh verin ovi wol Yahudi
ra, wean basil i nala verin ita na'ut i
torang Duila'a Yesus Kristus, ba ya'a wol
bisma angal Ubu!”
18 Ti ma rarenar afa ovi Petrus nfalak
ra, na wol rfasala roak ia, ba rfadawang
a'uk Ubu. Ira rfalak ne, “Ubu nala vali
amar verin tamata ovi wol Yahudi ra
ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra
ma rorang a'uk Ubu, boma rira vava'at
kakiwal.”

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Antiokhia

19 Tamata ra rfedan roak Stefanus, beti
tamata ovi wol rorang Yesus rwi-rwa
lalawatan tamata ovi rorang Yesus. Ba
rivun ira rafla rti wan liak. Boku rti
propinsi Fenisia, nuhu Siprus ovu boku
rti kota Antiokhia.† Ira rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata Yahudi ra watan.

* **11:16 11:16** Faliak ***nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal lahir ralarira ra. † **11:19 11:19** Na'ut inyai, na kota Antiokhia dawan ila'a. Roma ovu Aleksandria a'uk veran rahi kota yai na'a Roma rira fareta dawan. Betfasa, ma sidovung tamata inorang isa ni tamata ra etal dawan wol Yahudi ira. Sidovung yai nfili Paulus ma nobal fatelu lahir.

20 Tamata boku vali rtali nuhu Siprus
ovu kota Kirene. Ira rti Antiokhia ma
rfamalik Ivar Lolin na'a Duila'a Yesus
verin tamata ovi wol Yahudi ra.
21 Ubu nala ngrebat verin ira, ba tamata
ovi wol Yahudi ra, rivun ila'a rorang afa
ovi rfalak ra ma rorang Duila'a.
22 Tamata ovi rorang Yesus na'a
Yerusalem rarenar afa yai, ba rsinir
Barnabas ma nti Antiokhia.
23 Barnabas ti naran Antiokhia, na
nsi'ik i Ubu naflahar tamata ovi wol
Yahudi ra, ba inan urun i lahir. Ia nfalak
verin ira ne, "Myorang lalawatan Duila'a
ovu ralabira urun."

24 Barnabas ini tamata lolin ia. Ubu Ni
Roh nfangrebat ia ovu norang urun Ubu.
Ba wean inyai bi tamata rivun rorang
Duila'a.

25 Nata Barnabas nban-talik Antiokhia
ma nti kota Tarsus ma ndava Saulus.‡
26 Ti ma ndav-nala Saulus, na novun
ia nti Antiokhia ma rna'a inyai varat
isa. Irua rasdovu ira ovu tamata ovi
rorang Yesus ma rair ira. Na'a inyai, na
betfasa rfanara tamata ovi rorang Yesus
ne, tamata Kristen.

27 Na'ut inyai, na nabi boku rtali
Yerusalem rti vali Antiokhia.
28 Tali tamata avyai, na tamata isa
naran Agabus. Ubu Ni Roh nleal ia,
ba ndiri ma nfalak verin tamata ra ne,
Roma rira negara ra munuk veka lafar
dawan. Lafar dawan yai nkena ira na'ut i
Kaisar Klaudius nfareta Roma rira negara
rivun.§
29 Ba tamata ovi rorang Yesus na'a An-
tiokhia ra'an vai isa ma rala rira kubang
ra verin terarir-valirira ovi rorang Yesus
na'a Yudea, na'uk wol nlia rira ngrebat
ra.
30 Ira rasdovuk kubang avyai ma rala
verin Barnabas irua Saulus ma rtaha rti
Yerusalem ma rala verin dawan kareda
ovi reluk penatua.*

12

Herodes wol inan tamata ovi rorang Yesus, ba nsinir ni suldadu ra ma ti rfedan Yakobus ovu ra'abu'i Petrus

1 Ka'a bi na'a amar yai vali, na Raja
Herodes nsinir ni suldadu ra ma rotu sian
tamata boku tali ovi rorang Yesus.*
2 Ia nsinir ni suldadu ra ma rtaha nahin
blawat ra, ma ti rfedan Yohanes warin a
naran Yakobus.
3 Herodes nka'a roak ne, Yahudi ra inar
urun, ba nfareta ni suldadu ra ma rtaha
Petrus vali. Notu afa avyai na'ut amar i
Yahudi ra rotu snoba ma ra'an roti i wol
rfadoku ragi na'a.
4 Ba rtaha roak Petrus ma Herodes
nfareta ma ti rfadoku ia na'a bu'i ralan a.
Suldadu vutu rahin inean rwanar ia na'a
inyai, ba rsiduk ira na'a sidovung ko'u
ifa'at ma tamata fanfa'an lokat sidovung.
Herodes nanovak ma wean i Yahudi rira
snoba roak munuk roak, beti nukun
Petrus ma tamata rivun rsi'ik.†
5 Ba Petrus nana'a roak bu'i ralan,
na'uk sidovung tamata ovi rorang Yesus
raflurut ovu ralarira urun verin Ubu ma
nlobang ia.

Ubu nsinir Ni sansinir isa tali lanit ratan ma nfatalik Petrus tali bu'i ralan

6 Teran ovan isa, na Herodes mane
nukun Petrus. Rdadul Petrus ovu kakeak
tma'an irua, ma ntuba suldadu irua fru-
arira ra. Suldadu liak ra rwanar bu'i ni
falfolat a.
7 Brian munuk, na Ubu Ni sansinir
isa ntali lanit ratan nsuta ma ndir-ebang
Petrus ma wan i ntuba yai lyawan.
Sansinir yai nkafir nelan a ma nfalak ne,
"Hei, bwatar kikyai!"

Nfalak munuk wean inyai, na kakeak
tma'an avyai rleka lahir tali Petrus liman
a.
8 Ba sansinir yai nfalak verin Petrus
ne, "Meluk mu kadaravit a ovu bwaki
mu tatea." Ba Petrus not-orang lahir afa
avyai.

‡ **11:25 11:25** Saulus nana'a kota Tarsus nlabas varat vutu roak. Msi'ik Kisah 9:30. § **11:28 11:28** Roma rira Kaisar veran rahi raja ra. Ia nfareta raja ra munuk na'a Roma rira negara ra. * **11:30 11:30** Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. *Presbuterous* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penatua*, ovu Terjemahan Sehari-hari npake *pemimpin-pemimpin jemaat.* * **12:1 12:1** Raja Herodes i na'a ayat ini nfaturu Raja Herodes Agripa I. Ia memin verin Raja Herodes Antipas i nfedan Yohanes, ovu ubun verin Raja Herodes Agung. † **12:4 12:4** Keluaran 12:1-27

Sansinir yai nfalak ewal verin ia ne, “Moru mu ravit a blawat ma morang ya'a.”

9 Nata ia norang sansinir yai ma rban-
talik bu'i yai, na'uk Petrus wol nka'a obin
ne, afa ovi sansinir notu ra kena te wahal,
tevek nanari ne wean i namifi na'uk wol
ntub-lufa.
10 Ba irua rbana lia suldadu boku na'a
bu'i yai, beti rbana lia suldadu liak boku
vali ma raran falfolat tma'an i mane
rahu rti kota. Ti raran ana, falfolat
yai ka'i natvadil watan, ba rbana ma rti
raran murin ma rahu linga'an isa. Brian
munuk, na sansinir yai nti talik roak ia.
11 Nata Petrus ni fikiran lyawan roak
ma nfalak ne, “Uka'a urun roak ne, in-
langin a Ubu nsinir Ni sansinir isa ntali
lanit ratan nma nlobang ya'a ma nfatalik
ya'a tali Herodes liman ralan, boma deka
utuan afa sian ovi Yahudi ra ranovak na'a
ya'a.”
12 Ba ti ma nka'a roak ne, Ubu nlobang
ia, na nti lahir Maria i yanan verin
Yohanes ni rahan a. Yohanes ini rfanara
vali ia ne, Markus. Na'a inyai, na tamata
rivun ovi rorang Yesus rasdovu ira ma
raflurut.
13 Petrus nevan falfolat i na'a murin a,
ba vata sansinir isa naran Rode i nkarya
na'a rahan yai nma ma nfatlina ne, iki
nevan falfolat a.
14 Vata yai nef-nala Petrus vain a, na
inan urun i lahir, ba wol nvadil falfolat
a. Ia nafla lahir ma ti nfalak verin tamata
ovi rna'a rahan ralan yai ne, Petrus ndiri
murin.
15 Na'uk tamata avyai wol rorang, ba
rfalak ne, “Beta ne fwoar!”

Ba vata yai nfalak lalawatan verin ira
ne, “Ufalak urun!”

Na'uk ira rfalak ne, “Inyai Ubu Ni
sansinir i nwanar Petrus!”
16 Na'uk Petrus nevan lalawatan falfolat
a, ba rvadil ma rsi'ik, na rtalkaka urun i
lahir.
17 Petrus nala liman a ma al notu faneak
ma deka vair, beti nfamalik verin ira na'a
i wean inba ma Ubu nfatalik ia tali bu'i a.
Nfamalik munuk, na nfalak verin ira ne,
“Fyamalik vali afa ini verin Yakobus ovu
tamata liak ovi rorang Yesus.” Nata nban-
talik ira ma nti wan liak.
18 Ti ma ni ilyan varverak ana, vangoa-
vanga dawan na'a bu'i, tevek suldadu ovi
rwanar bu'i yai wol rka'a ne, Petrus nahu
ba nti.
19 Herodes nrenar roak ne, Petrus wol
nleal, ba nsinir ni suldadu ra ti rdava
ia, na'uk wol rdav-nala ia. Ba ia norat
suldadu ovi rwanar Petrus a, beti nfareta
ni suldadu liak boku vali ma ti rfedan
suldadu ovi rwanar Petrus. Notu munuk
wean inyai, beti nban-talik Yudea ma nti
kota Kaisarea. Ia ya'i mnanat vali ia na'a
inyai.

Herodes nmata, tevek wol nalang Ubu

20 Herodes nangrova urun tamata ovi
rleal kota Tirus ovu kota Sidon. Tamata
avyai rva'at ovu afamtahan i ntali
Herodes ni negara, ba rasdovu ira ma
ra'an vai isa, beti rsinir rira tamata boku
ma ti rdiri wahan ralan a, ma rera verin
ia boma irmunuk rsimaklivur ewal ira.
Ira rti lan ma rlolak Blastus ma rotu kida
ovu ia. Blastus ini nsi'ik Herodes ni rahan
dawan a.
21 Naran roak amar i Herodes nfadoku
ma rsituan ira, ba neluk ni kadaravit mela
ra ma ndoku kadera i ndoku ma nfareta
a, ma nangrihi verin ira.
22 Tamata ovi rarenar Herodes
rfadawang ia ma rafwak ne, “Vaivatul
avyai wol rtali tamata, na'uk rtali ubu
isa!”
23 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir
isa ntali lanit ratan nsuta notu ma
Herodes nawar ma dawan ia, tevek
nfakaratat tenan ma wol nalang Ubu. Ba
masrat ra'an ia, nata ti naran i nmata.
24 Nata tamata ovi rarenar ovu rorang
Ubu Ni vaivatul ra rtafal ma rivun ira.
25 Barnabas irua Saulus rala roak
kubang i ntali tamata ovi rorang Yesus
na'a Antiokhia verin kareda i na'a
Yerusalem. Rewal ira rti Antiokhia,
na rovun Yohanes i rfanara vali ia ne,
Markus.

13

Tamata ovi rorang Yesus rsinir Barnabas ovu Saulus ma ti rfabana karya ovi Ubu nala verin ira

1 Sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a
Antiokhia ni nabi boku, ovu tamata boku
vali rair Surat Ralan verin tamata ra.

Nararira ra: Barnabas, Simeon i nang-
toan, Lukius i ntali kota Kirene, Saulus
ovu Menahem i lan ana irua Raja Herodes
Antipas dawan ira na'a rahan isa.
2 Amar isa, na tamata ovi rorang Yesus
raraning Duila'a ovu rtolat, ma Ubu Ni
Roh nfalak verin ira ne, “Fyili watan
Barnabas ovu Saulus verin Ya'a, boma ti
rfabana karya i ufadoku roak verin ira.”
3 Ira rtolat ovu raflurut munuk roak, na
rfadoku limarira ra na'a ira, beti rsinir ira
ma rti.

Barnabas irua Saulus rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Siprus

4 Ubu Ni Roh nsinir Barnabas irua
Saulus ma rti kota Seleukia. Rtali inyai,
na ravul kabal lar ma robal rti nuhu isa
naran Siprus.
5 Ba ti raran kota Salamis, na rfamalik
Ubu Ni vaivatul ra na'a Yahudi rira rahan
falurut ra. Yohanes i rfanara vali ia ne
Markus, norang vali ma nlobang ira.
6-8 Ira rban-lilit lahir nuhu yai ma ti
raran kota Pafos. Na'a inyai, na rtuan
tamata Yahudi isa naran Baryesus, na'a
vai Yunani naran Elimas. Ia ba'i ntaha
afa te notu ni afnitu ra al nlabir waweang
tamata ra, ovu nsiklabir ma nfalak ne
nabi ia. Ia notu kida ovu nuhu yai ni gu-
bernur naran Sergius Paulus. Gubernur
yai ni kaka'a dawan ma nera Barnabas
irua Saulus, tevek inan ma nrenar Ubu
Ni vaivatul ra. Na'uk Elimas i ntaha afa
te notu ni afnitu ra, nangal teri ira, boma
gubernur yai deka norang Yesus.
9 Na'uk Ubu Ni Roh nsoru lahir Saulus
i rfanara vali ia ne Paulus, ma nsi'ik
nanuang Elimas,
10 ma nfalak ne, “Oa nitdawan yanan
oa, ba mangal teri lalawatan afa ovi kena
ra, ovu mlabir tia ma watan tamata ra.
Duila'a Yesus Ni afa ovi notu ra rmalola,
na'uk inam ma fwakiluk afa avyai.
11 Eka msi'ik kikyai, Duila'a veka nukun
oa ma mkibu, ma amar ifira nelak wol
mrea lera vanan a!”

Paulus nfalak munuk wean inyai, na
brian munuk lova nteri matan a ma wol
nsirea, ma nbana nteman tia ma watan al
ndava tamata ma nfabana ia.
12 Gubernur yai nsi'ik afa yai, ba norang
lahir Yesus. Ia ntalkaka, tevek rala ngre-
bat tali Ubu al rair Duila'a verin tamata
ra.

Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a kota Antiokhia

13 Paulus ovu ni kida ra rban-talik
Pafos ma ravul kabal lar isa ma robal rti
kota Perga na'a propinsi Pamfilia. Na'uk
Yohanes Markus nban-talik ira ma newal
ia nti Yerusalem.
14 Ira rban-talik Perga ma rti raran kota
Antiokhia i na'a propinsi Pisidia. Nata ti
naran amar i Yahudi ra ryari ira, na rti
ma rdoku rira rahan falurut ralan a.
15 Tamata isa nbas tali Ubu Ni inukun
ovi Musa nfadoku na'a ni kitab ra, ovu
vali tali nabi rira kitab ra. Ti ma nbas
munuk roak, na dawan ovi rna'a rahan
falurut yai rsinir tamata isa ma nfalak
verin ira ne, “Tamata Yahudi averi, amera
verin bir tinemun ne, wean i bira snurak
lolin boku ma myala verin tamata ovi
rna'a ini, na fyalak verin ira.”
16 Paulus ndiri ma nala liman a ma al
notu faneak ma deka vair, beti nfalak
verin ira ne, “Terang a valing Israel averi
ovu tamata ovi wol Israel mia na'uk
myorang Ubu, eka mryenar ma lolin afa
ovi ufalak ra!
17 Lalan a Ubu i Israel ra ba'i raraning
Ia nfili roak ubud-nusid ra, ovu notu ma
rivun ila'a ira na'ut i rleal Mesir. Ubu
novun ira ovu Ni ngrebat a ma rdir-talik
Mesir.
18 Varat vutfa'at, na Ia ntahang watan
ralan verin ira na'a rira afa ovi rotu ra
na'a wan lean vu dawan.
19 Ubu novun Israel ra ma rot-visal
bangsa ifitu na'a Kanaan, beti nala lanun
yai verin ira, boma rira lanun yai.
20 Varat ratut ifa'at vutlima, na rotu
munuk afa avyai. Nata Ubu nfili tamata
dawan boku ma rfareta ira, ma ti naran
na'ut i nabi Samuel nva'at a, na tamata
avyai rfareta Israel ra.
21 Israel ra rera verin Ubu ma nala raja
isa ma nfareta ira. Ba Ubu nala Saul i
yaman a naran Kish verin ira ma nfareta
ira varat vutfa'at. Kish ini ubun-nusin
ra rtali Yahudi rira arun dawan i naran
Benyamin.
22 Ba ti ma Ubu nfasuka Saul tali ni
fareta, na nsikat Daud ma notu raja verin

ira. Ubu nfamalik na'a Daud ne, ‘Ya'a
urea roak Isai yanan i naran Daud a. Ya'a
inak urun ia, tevek ni vava'at nfakena
lahir afa ovi ralang nfalak ra.’
23 Tali Daud ubun-nusin ra, na Ubu nala
Yesus verin Israel ra ma nsikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ubu
notu wean inyai al nfakena Ni tnorung
yai verin Daud.*
24 Yesus wol nfabana Ni karya obin, na
Yohanes nfalak roak verin Israel ra ma
rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma
nbaptis ira.
25 Sarseri ma Yohanes notu munuk ni
karya a, na norat ira ne, ‘Tali bir tinemun,
na minovak ne ya'a ini iki? Ya'a wol
weang Raja i ntevut dida salasilan ra!
Mingnanang ma lolin afa ini, tevek ya'a
uma lan ma ufavotuk verin mia ne, Ia
veka nma. Wol inovan lahir ma aling ni
tatea a, tevek ya'a wol verang a ratang Ia.’
26 Eka mryenar ta terang a valing ovi
ububir-nusibira verin Abraham, ovu ovi
wol Yahudi mia, na'uk myorang Ubu! Ia
nala roak verin ita ivar i nfamalik ne,
wean inba ma nsikat ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal.
27 Tamata Yahudi ovi rna'a Yerusalem
ovu rira dawan ra wol rka'a ne, Yesus yai
Tamata i nabi ra rfamalik lan roak. Lokat
amar i ryari ira, na rbas vaivatul ra tali
nabi ra, na'uk wol rfan-aran. Ira rukun
Yesus ma nmata, ba rfakena vaivatul
avyai.
28 Velik ne wol rtuan sala isa vali na'a
Yesus ma rukun Ia, na'uk rera roak verin
gubernur Pilatus ma ni suldadu ra rfedan
Ia.
29 Ba rfakena munuk roak afa ovi lan a
rfadoku na'a Surat Ralan a, beti rfasuka
tenan a tali aa walwalur ma rfanuba Ia
na'a van matmatan isa ralan.
30 Na'uk Ubu nfava'at ewal Ia tali mat-
matan.
31 Nata Yesus nfavotuk Ia na'a amar
rivun verin tamata ovi rban-orang Ia
tali Galilea, ma irmunuk rti Yerusalem.†
Fiang ini tamata avyai rfamalik Yesus
verin Yahudi ra.
32-33 Ba amfalak ivar lolin ini verin mia.
Ubu nfakena munuk roak Ni tnorung i
lalan a nfalak verin ubud-nusid ra, ma
nfava'at ewal Yesus. Mazmur pasal irua
nfalak wean ini,‡
‘Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, ufalak verin Oa ne,
Yamam Ya'a.’
34 Ubu nfava'at ewal roak Ia tali mat-
matan, ba Ia veka wol nmata roak. Ubu
nfavotuk afa yai nahu Ni vaivatul ovi ne:
‘Ya'a veka ufakena lahir Ning tnorung ovi
rmerat urun verin Oa.
Tnorung avyai lalan a ufalak roak
verin Daud.’§
35 Daud nfamalik vali na'a Mazmur liak
ma nfalak verin Ubu ne,
‘Oa veka wol mtorung ma Mu Tamata i
nmerat urun yai tenan a nakvisal.’*
36 Daud notu munuk roak afa ovi Ubu
ralan nfalak ma notu na'ut i nva'at obin,
nata ti naran i nmata, ma ti rfadok-ebang
ia ovu ubun-nusin ra, ba tenan nakvisal
munuk.
37 Na'uk Yesus i Ubu nfava'at ewal Ia
tali matmatan yai, tenan a wol nakvisal.
38-39 Ba terang a valing averi, mia musti
mkya'a ne, ami amfamalik ne, Ubu sa'i
na'i vatuk dida salasilan ra, tevek Yesus
nmata verin ita. Tamata iki watan norang
Yesus, na Ubu veka na'i vatuk ni salasilan
ra vali. Mia myorang Musa ni inukun ra,
na'uk inukun avyai wol ra'i vatuk nala
bira salasilan ra.
40 Ba msyi'ik wabira ma lolin, boma afa
ovi nabi ra rfadoku roak na'a rira kitab
ra deka rkena mia:
41 ‘Eka mryenar ma lolin! Mia tamata ovi
fyalak sian Ya'a.
Mia veka mtyalkaka lahir ma myata!
Tevek fiang ini, na Ya'a veka otu afa isa,
na'uk mia wol myorang,
velik ne tamata isa nfalyawang roak
verin mia.’ ”†
42 Paulus irua Barnabas rsilyaha tali
Yahudi rira rahan falurut, na tamata ra
rasweang ira ma rfamalik ewal afa avyai
verin ira, na'ut amar i veka nma ma
Yahudi ra ryari ira.
43 Ti ma tamata ra rsilyaha munuk
roak tali rira rahan falurut a, na tamata
Yahudi rivun, ovu vali ovi wol Yahudi ira

* **13:23 13:23** 2 Samuel 7:11-16 † **13:31 13:31** Tali amar i Yesus nva'at ewal tali matmatan, na amar vutfa'at nelak, beti nrata lanit ratan. ‡ **13:32-33 13:32,33** Mazmur 2:7 § **13:34 13:34** Yesaya 55:3 * **13:35 13:35** Mazmur 16:10 † **13:41 13:41** Habakuk 1:5

na'uk rorang Yahudi rira agama, rban-
orang Paulus ovu Barnabas. Ba rasul
irua ini rangrihi al rsurak ira ma rorang
lalawatan Ubu i nlobang ita, ovu nala Ni
rala lolin verin ita.
44 Ba amar i Yahudi ra ryari ira nma
ewal, na tamata ovi rna'a kota yai
labir mane munuk lahir rasdovu ira ma
rarenar Ubu Ni vaivatul ra.
45 Ti ma Yahudi ra rsi'ik tamata rivun
avyai, na ralarira sian urun Paulus, ba
rangrihi ma rworuk-rwak ia ovu wol
rtorung afa ovi nfalak ra.

46 Na'uk Paulus irua Barnabas rabrahi
watan ma rfalak verin ira ne, "Ubu
nfareta ma amfamalik lan Ni vaivatul
ra verin mia, tamata Yahudi ra, na'uk
mifena ma myorang. Mifena, ba mia ka'i
fyaturu ne, wol inovan ma bira vava'at
kakiwal ovu Ubu. Ba wean inyai bi
amban-talik mia ma amati watan tamata
ovi wol Yahudi ra.
47 Amotu wean inyai, tevek Ubu nfareta
ami ma nfalak ne,‡

'Ya'a ufadoku roak mia ma myeluk
lyawan verin tamata ovi wol
Yahudi ira,

boma mia veka fyamalik verin tamata ra
na'a lanit ivavan a munuk ne, wean
inba ma Ya'a veka usikat ira tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.' "

48 Ba tamata ovi wol Yahudi ira rarenar
afa avyai, na inar lolin ma rfadawang
Ubu, tevek Ni vaivatul ra na'a Yesus.
Tamata ovi Ubu nfili roak ira ma rira
vava'at kakiwal, rorang Ni vaivatul ra.
49 Ba Ubu Ni vaivatul ra ti rsoru munuk
wan yai.

50 Na'uk Yahudi ra rfakeri vata mela
boku ovu rira dawan boku na'a kota yai,
ralarira ra. Vata ovi wol Yahudi ira, na'uk
ralang Ubu. Ira rotu wean inyai ma rwi-
rwa Paulus irua Barnabas, ma rala'ing ira
tali inyai.
51 Ba irua rasnabar vatuk kyavu tali
earira ra ma al rtabu ira, beti rban-talik
ira ma rti kota Ikonium.§

52 Tamata ovi rorang Yesus na'a An-
tiokhia ralarira lolin urun, ovu Ubu Ni
Roh nfangrebat ira.

14

*Paulus irua Barnabas rna'a kota Iko-
nium*

1 Paulus irua Barnabas rti raran kota
Ikonium, na rti Yahudi rira rahan falurut
ralan ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. Ira
rangrihi ma rala lahir tamata Yahudi ovu
ovi wol Yahudi ralarira ra, ba rivun ila'a
rorang Yesus.
2 Na'uk tamata Yahudi ovi wol rorang
Yesus rfakeri tamata ovi wol Yahudi
ralarira ra ma wol inar lahir tamata ovi
rorang Yesus.
3 Paulus irua Barnabas mnanat ira na'a
inyai. Irua rabrahi ma rfamalik Duila'a.
Ba Ubu nala ngrebat verin ira ma rotu
mujizat ra, ovu rotu faneak ovi tamata
ra wol rot-nala ma al rfaturu ne, afa ovi
rfalak na'a Ubu Ni rala lolin a, kena.
4 Tamata ovi rna'a kota yai ralarira ra
rsifarsangal ira, ba boku rorang tamata
Yahudi ra, na boku vali rorang rasul irua
yai.
5 Tamata ovi wol Yahudi ra, ovu tamata
Yahudi ra, ovu vali rira dawan ra ra'an
vai isa mane rotu sian Paulus irua Barn-
abas ma rtev-fedan ira.
6 Na'uk irua rka'a roak, ba rafla rti kota
Listra, kota Derbe ovu ahu liak ra na'a
wan isa naran Likaonia.
7 Na'a inyai, na rfamalik vali Ubu Ni
Ivar Lolin.

*Tamata ovi wol Yahudi rnarin ne,
Paulus irua Barnabas ubu ira*

8 Na'a Listra, na brana isa ean ra rma-
fun ma wol nbana nala, tevek natlukut
tali amar i rarali ia.
9 Tamata yai nrenar afa ovi Paulus
nfalak ra. Paulus nsi'ik ia ma nka'a ne,
ni inorang a dawan ma veka lolin ia.
10 Paulus vain a dawan ma nfalak ne,
"Mdiri kikyai!" Ba tamata yai naswatil
ma ndiri, ma nbana lahir.
11 Tamata rivun ovi rarenar Paulus
rsi'ik afa ovi beti notu ra, ba rala vai

‡ **13:47 13:47** Yesaya 49:6 § **13:51 13:51** Wean i tamata Yahudi ra mane rti wan liak, na ira rsi'ik ma lolin ma rasyaruk vatuk kyavu tali earira ra ovu rira kadaravit ra. Rotu wean ini, tevek ranovak ne, tamata ovi wol Yahudi ira ovu rira lanun ngra. Paulus irua Barnabas rotu vali wean ini verin Yahudi ovi rala'ing Ubu Ni vaivatul ra ma rfaturu ne, ralarira ngra ovu Ubu veka nukun ira, wean i wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.

Likaonia al rafwak ne, “Ubu ra rtali lanit
ratan reluk tamata ma rsuta roak!”
12 Ira rfanara Barnabas ne Zeus, ovu
vali rfanara Paulus ne Hermes, tevek ia
nangrihi ma dawan.*
13 Rira ubu Zeus ni mela falurut nkarya
na'a rira rahan falurut i ndok-ebang kota
yai. Mela falurut yai nala karba brana
ifira ovu aa ni fafun ra, ma rovun ira rti
falfolat ila'a i na'a Listra ni fidu, boma
rasnuri afwatan avyai ma al raraning
Barnabas irua Paulus.†
14 Irua rarenar afa ovi tamata avyai
mane rotu verin ira, na rkamadir lahir
rira kadaravit ra ma rafla ti rdiri tamata
avyai waharira ralan ra ma rafwak ne,‡
15 “Kida averi, afakinimi myotu wean
ini? Ami tamata watan ami wean mia!
Amna'a ini ma amfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin verin mia, boma myahil ma deka
mryaning ubu ovi wol rot-nala akataka.
Myorang a'uk Ubu, tevek Ia nva'at ma
notu lanit, lanit ivavan a, tahat ovu afa
ovi rna'a munuk lahir ralan a.
16 Lalan ana, Ubu nsi'ik watan ma
bangsa ra munuk ka'i rban-orang afa ovi
ralarira ra rfalak ra.
17 Na'uk Ia notu ma tamata ra rka'a Ia.
Ia nfaturu Ni lolin a, ma lokat varat nala
da'ut ovu vali notu ma bira va'i ra ihirira.
Ia nala afamtahan rivun verin mia ovu
notu ma inabira lolin.”
18 Velik ne rasul irua yai rfalak roak
wean inyai, na'uk susa watan obin ma
rangal tamata rivun avyai, ma deka ras-
nuri rira karba ra ma raraning ira.
19 Nata Yahudi boku rtali Antiokhia ovu
Ikonium rma Listra, ma rweang tamata
rivun na'a inyai ma rteva Paulus, beti
rving soli-sasan ia ma rti kota murin. Ira
rnarin ne, Paulus nmata roak.
20 Na'uk tamata ovi rorang Yesus rdir-
lilit ia, nata nbatar ma newal ia nti kota
ralan. Ni ilyan ana, irua Barnabas rti kota
Derbe.

Paulus irua Barnabas rewal ira rti Antiokhia

21 Na'a Derbe, na Paulus irua Barnabas
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ba tamata
rivun rorang Yesus. Irua rotu munuk
roak wean inyai, beti rewal ira rti Listra,
Ikonium ovu Antiokhia.
22 Ira rna'a kota avyai, na rala snurak
lolin ma al rfangrebat tamata ovi rorang
Yesus ralarira ra, boma rorang a'uk Yesus.
Ira rfalak ne, “Kida averi, ita tatuan lan
susa rivun veki, beti ti tna'a Ubu Ni Fareta
Ralan.”
23 Paulus irua Barnabas rfaturu tamata
ra verin lokat sidovung tamata ovi rorang
Yesus ma rna'a rira dawan kareda ovi
reluk penatua.§ Nata irua raflurut ovu
rtolat, beti rera verin Duila'a ma nwanar
ira, tevek rorang lan roak Ia.
24 Rotu munuk wean inyai, na rahu
propinsi Pisidia ma rti raran propinsi
Pamfilia.
25 Ira rfamalik munuk Ubu Ni vaivatul
ra na'a kota Perga, beti rti kota Atalia.
26 Tali inyai, na ravul kabal lar ma robal
rti ewal Antiokhia. Lan a na'a Antiokhia,
na tamata ovi rorang Yesus rera verin
Ubu ma nala Ni rala lolin verin Paulus
irua Barnabas, boma rfabana rira karya
i beti rotu munuk a.
27 Ti ma raran Antiokhia, na rasweang
sidovung tamata ovi rorang Yesus ma
rasdovu ira, beti rfamalik munuk Ubu
Ni afa ovi notu roak verin ira na'a rira
karya ra. Ira rfamalik vali ne, wean inba
ma Ubu nala Ni linga'an lolin verin ira,
boma tamata ovi wol Yahudi ra rorang
vali Yesus.
28 Paulus irua Barnabas mnanat lahir
ira na'a kota yai, ma irmunuk tamata ovi
rorang Yesus rleal inyai.

15

*Tamata dawan ovi rorang Yesus ras-
dovu ira na'a Yerusalem mane ra'an vai isa*

1 Amar isa, na tamata boku rtali
propinsi Yudea rma kota Antiokhia ma
rair tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol
Yahudi ira. Ira rfalak ne, “Musa ni inukun

* **14:12 14:12** Tamata Yunani rira ubu rivun. Isa naran Zeus ovu isa vali naran Hermes. † **14:13 14:13** Tafsiran boku rfalak ne, mane rfaklo'i sabe'u fafun avyai na'a karba avyai relarira ra. ‡ **14:14 14:14** Yahudi ra ba'i rkamadir rira kadaravit al rfaneak ne, rangrova te wol rtorung afa ovi tamata ra rotu. Ira rkamadir rira kadaravit ra, na'uk wol rabluhu. § **14:23 14:23** Msi'ik catatan kaki na'a Kisah 11:30. * **15:1 15:1** Ira rfalak wean ini, tevek tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, wol rsunat ira obin.

ra rfalak ne, wean i wol rsunat mia, na
Ubu wol nsikat mia tali bira salasilan ra,
ma bira vava'at kakiwal.”*

2 Paulus irua Barnabas wol inar lahir
afa i tamata avyai rfalak a, ba vair ma
dawan. Nata ra'an vai isa ma irua
ovu tamata boku ovi rorang Yesus rti
Yerusalem, ma rfamalik afa ini verin
rasul ra ovu dawan kareda ovi reluk
penatua.

3 Ba tamata ovi rorang Yesus na'a An-
tiokhia rfatuang ira rti kota murin a, beti
rbana rti propinsi Fenisia ovu propinsi
Samaria ma rfamalik na'a tamata ovi wol
Yahudi ira na'uk rorang Yesus. Tamata
ovi rorang Yesus na'a inyai rarenar ivar
yai, na inar lolin.

4 Ti raran Yerusalem, na tamata ovi
rorang Yesus ovu rasul ra, ntafal vali
dawan kareda ovi reluk penatua, rti ma
rala ira. Ira rfamalik munuk afa ovi Ubu
notu roak verin ira na'a rira karya verin
tamata ovi wol Yahudi ra.

5 Na'uk tamata ovi rorang Yesus boku
rtali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi
rdiri ma rfalak ne, “Tamata ovi wol
Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus,
musti rot-orang Musa ni inukun ra ovu
rsunat vali ira.”

6 Ba rasul ra ovu dawan kareda ovi
reluk penatua rasdovu ira ma rfamalik
afa ini.

7 Rasdovu ira ya'i mnanat vali ma rsi-
forat ira, beti Petrus ndiri ma nfalak ne,
“Terang a valing averi, mia mkya'a roak
ne, amar rivun nti roak veli, na Ubu nfili
ya'a tali bir tinemun ma ti ufamalik Ni
Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra,
boma rarenar ma rorang vali Yesus.

8 Ubu nka'a munuk lahir tamata
ralarira ra. Ia nfaturu roak ne, nfili ira
ma nala Ni Roh verin ira wean i notu roak
verin ita.

9 Ubu nsi'ik ita tamata Yahudi, ovu
tamata ovi wol Yahudi, wead isa watan,
ba notu vali ma ralarira ra rmerat, tevek
rorang roak Yesus.

10 Ba afaki notu mi mlyabir teman Ubu
ma myala varvara aleman† verin tamata
ovi wol Yahudi ra? Deka mkyiwal tamata
ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira,
ma rorang Musa ni inukun ra! Ita ovu
ubud-nusid ra wol tvar-nala vali varvara
yai.

11 Deka tkiwal ira ma rorang Musa ni
inukun ra, tevek ita torang ne, Duila'a
Yesus nala Ni rala lolin verin ita ma nsikat
ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal. Tamata ovi rorang Yesus, na'uk
wol Yahudi ira, na ira wean vali ita ma
rira vava'at kakiwal!”

12 Nata tamata rivun ovi rna'a inyai
wol vair lahir, ba Barnabas irua Paulus
rfamalik lalawatan Ubu Ni ngrebat i nala
verin ira, ma rotu mujizat ovu rotu
faneak ovi tamata ra wol rot-nala verin
tamata ovi wol Yahudi ra.

13 Rangrihi munuk roak, beti Yakobus‡
nfalak ne, “Terang a valing averi, eka
mryenar ya'a!

14 Simon Petrus nfamalik roak ne, lalan
ana Ubu nfaturu Ni rala lolin verin
tamata ovi wol Yahudi ra, ma nfili boku
tali ira ma reluk Ni tamata ra.

15 Afa yai wean lahir i nabi ra rfamalik
lan roak. Nabi isa ntulis ne:

16 ‘Amar liak, na veka uma ma ufadiri
ewal Raja Daud ni rahan i nleka
roak.§ Rahan yai nama'ar, na'uk
Ya'a veka ufadiri ewal ia na'a wan
a,

17 boma tamata ra munuk bisma rdava
Duila'a.
Otu wean ini, boma tamata ovi ufili roak
ira,
velik ne Yahudi te wol Yahudi ira,
veka rorang Ya'a.*
Ya'a Duila'a Ya'a,

18 ba tali lalan a ufavotuk roak afa ovi
otu ra verin tamata ra.’ ”

19 Yakobus ntafal ma nfalak ne, “Ya'a
unovak ne, tamata ovi wol Yahudi ira,
na'uk inar ma rorang vali Ubu, na ita
deka totu susa ira.†

† **15:10 15:10** Varvara aleman ihin a ne, Tamata Yahudi ovi rorang Yesus boku mane rkiwal tamata ovi wol Yahudi na'uk rorang Yesus, ma musti rot-orang Musa Ni inukun ra ovu Yahudi rira adat ra. ‡ **15:13 15:13** Yakobus ini, Duila'a Yesus warin a. § **15:16 15:16** Nabi Amos nala vaivatul kamkuma ma nfalak ***Daud ni rahan***. Tafsiran boku rfalak ne, Daud ni rahan ihin a Daud ubun nusin ra. Tafsiran boku vali rfalak ne, Daud ni fareta. * **15:17 15:17** Amos 9:11-12 † **15:19 15:19** Yakobus ni maksud ma deka rkiwal da'in tamata ovi wol Yahudi ira ma rorang tamata Yahudi rira adat ra.

20 Ni lolin a tasusan surat verin ira ma
tsurak ira ma deka ra'an afamtahan ovi
rala roak al raraning walut ra, te ra'an
afwatan ihin tali afwatan ovi rfungal ma
rfedan ira, ovu deka renu te ra'an lara.
Deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi
wol awarira‡ verin ira.
21 Tali lalan ana, tamata ra rfamalik
Musa ni inukun ra. Lokat amar i ryari ira,
na tamata ra rfamalik inukun avyai na'a
rira rahan falurut ra na'a ahu ra munuk."

Dawan kareda ovi reluk penatua rkirim surat verin tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus

22 Rasul ra ovu dawan kareda ovi re-
luk penatua, irmunuk tamata ovi rorang
Yesus na'a rira sidovung a ra'an vai isa
ma rfili tamata ifira tali ira, ma irmunuk
Paulus ovu Barnabas rti Antiokhia. Ba
rfili Silas ovu Yudas i rfanara vali ia ne
Barsabas. Tamata irua ini rban-ulu vali
na'a rira sidovung.
23 Ira rala surat ma rtaha. Surat yai ihin
wean ini:
"Ami ini rasul ra, dawan kareda ovi
ameluk penatua, ovu terabir-valibira ra
amasusan surat ini verin tamata ovi ro-
rang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, ma rleal
Antiokhia, propinsi Siria ovu propinsi
Kilikia. Amala salam verin mia!
24 Ami amrenar ne, tamata ifira rtali
mami sidovung ti rlolak mia, ma rotu ma
wahabira rwa'uk na'a afa ovi rair ra. Ami
wol amsinir ira ma rotu afa avyai.
25 Amasdovu ami ma ama'an vai isa ma
amfili brana ifira ma ti rdoku ovu mia. Ira
veka irmunuk Barnabas ovu Paulus. Irua
ini amlobang urun ira.
26 Tamata irua ini wol rbobar ma rmata
na'a karya ini, tevek dida Duila'a Yesus
Kristus.
27 Ba amsinir Yudas irua Silas ma ti
rfalyawang mami vaivatul ovi rna'a surat
ini verin mia.
28 Ubu Ni Roh ntorung roak, ovu ami
amtorung vali, boma deka amala varvara
aleman verin mia, ba amala watan var-
vara ovi byar-nala, wean ini:
29 deka mian afamtahan ovi rala roak
al raraning walut ra, deka mian afwatan
ihin tali afwatan ovi fyungal ma fyedan
ira, ovu deka myenu te mian lara. Deka
msyifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awabira verin ira. Wean i fyaroa tenabira
tali afa avyai, na kena roak mia. Lawan
watan inyai ta bir tinemun, ba ki tsituan
ewal ita."
30 Rsituli munuk roak ira, beti irfa'at
rban-talik ira ma rti Antiokhia. Ira ras-
dovu munuk tamata ovi rorang Yesus na'a
inyai ma rala surat yai verin ira.
31 Tamata ovi rorang Yesus rbas munuk
surat yai, ba ralarira lolin urun, tevek ihin
nfaloling ralarira ra.
32 Yudas irua Silas nabi vali ira. Ira
rsurak ma mnanat terad a valid ovi rna'a
Antiokhia ma rfaloling ovu rfangrebat
ralarira ra.
33 Irua rna'a inyai ma ya'i mnanat roak,
beti tamata ovi rorang Yesus na'a inyai
rsinir ira ma rewal ira rti Yerusalem, ma
rfalak verin tamata ovi rsinir ira ne, fara
Ubu naflahar ira. [
34 Na'uk Silas ralan nfalak ma nana'a
watan inyai.]§
35 Paulus irua Barnabas mnanat vali ira
na'a Antiokhia. Ira ovu tamata rivun vali
rair ovu rfamalik Duila'a Ni vaivatul ra.

Paulus irua Barnabas rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma ka'i rban-sialing ira

36 Ba amar isa, na Paulus nfalak verin
Barnabas ne, "Mwa ma ti tfalokat ewal
ahu ovi lan a tfamalik roak Ubu Ni
vaivatul ra, ma talola terad a valid ovi
rorang roak Yesus, boma tsi'ik ne, rira
vava'at a wean inba."
37 Barnabas inan ma novun Yohanes i
rfanara vali ia ne Markus,
38 na'uk Paulus nanovak ne, wol lolin
ma rovun Markus, tevek ia nban-talik
roak ira na'a propinsi Pamfilia, velik ne
rira karya nbana obin.
39 Barnabas irua Paulus rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ra, ma ti nata rban-
sialing roak ira, ba Barnabas nala Markus
ma irua ravul kabal lar ma robal rti nuhu
isa naran Siprus.
40 Na'uk Paulus nfili Silas ma nkarya
ovu ia. Wol rti obin, na tamata ovi rorang
Yesus na'a kota Antiokhia rera verin Ubu
ma nala Ni rala lolin verin ira.

‡ **15:20 15:20** ***Deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira*** ihin a ne, tamata ovi rsifa roak, na wol bisma rsifa ovu tamata liak. Varverun ovu vata mnelat ra wol bis rotu vali wean inyai. § **15:34 15:34** Naskah mnanat etal dawan wol rira ayat ini, ba tfaneak ovu tanda kurung.

41 Irua rti ma rban-lilit propinsi Siria
ovu propinsi Kilikia, ma rfangrebat
sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a
inyai, boma rira inorang nangrebat.

16

Timotius ntuan Paulus irua Silas ma norang lahir ira

1 Paulus irua Silas rti lan kota Derbe,
beti rti kota Listra. Tamata isa i no-
rang Yesus naran Timotius nana'a inyai.
Renan Yahudi ia ma norang roak Yesus,
na'uk yaman a tamata Yunani ia.
2 Tamata ovi rorang Yesus na'a Listra
ovu kota Ikonium rfalak ne, Timotius
tamata lolin ia.
3 Paulus inan ma Timotius novu vali ma
irmunuk, ba rsunat ia, tevek Yahudi ovi
rna'a wan yai rka'a ne, Timotius yaman
ntali Yunani.*
4 Nata rtali ahu isa rti ahu isa ma rsurak
tamata ovi rorang Yesus. Ira rfamalik
verin ira na'a afa ovi rasul ra ovu dawan
kareda ovi reluk penatua na'a Yerusalem
rfadoku roak a, boma sidovung tamata
ovi rorang Yesus rot-orang.†
5 Ba amar nkati amar, na sidovung
tamata ovi rorang Yesus rira inorang
ntafal ma nangrebat, ovu vali ntafal ma
rivun ira.

Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa na'a kota Troas

6 Ubu Ni Roh notu teri ma Paulus irua
Silas deka rfamalik Ni Ivar Lolin na'a
propinsi Asia, ba irua rbana rti propinsi
Frigia ovu propinsi Galatia.
7 Ti raran propinsi Misia ni elat ratan a,
mane rti propinsi Bitinia, na'uk Yesus Ni
Roh notu teri ma deka rti inyai.
8 Ba rban-etal Misia ma rti lahir kota
Troas.
9 Ni ovan ana, Paulus wean i namifi
na'uk wol ntub-lufa ma nrea ne, brana
isa ntali propinsi Makedonia ndiri wahan
ralan a, ma nera ovu ralan urun ne, "O
baba, eka mwa Makedonia ma mlobang
ami."
10 Paulus wean i namifi munuk, na
amasusan wamami ma amban-talik lahir
wan yai ma amati Makedonia,‡ tevek
amka'a ne, Ubu nera ami ma ti amfamalik
Ni Ivar Lolin verin tamata ovi rna'a ineri.

Lidia norang vali Yesus

11 Amavul kabal lar isa na'a Troas
ma amobal amati lahir nuhu isa naran
Samotrake, ma ni ilyan ana, amati kota
Neapolis.
12 Tali inyai, na amati kota dawan isa
naran Filipi na'a propinsi Makedonia.
Tamata Roma rivun rleal kota yai, ovu
amna'a inyai amar ifira vali.
13 Naran amar i ami tamata Yahudi
amyari ami, na amahu kota ni falfolat
ila'a i na'a ni fidu ma amati oar isa nelan,
tevek amanovak ne, tamata ra rasdovu
ira ma raflurut na'a inyai. Ba amdoku ma
amangrihi ovu vata ovi rasdovu ira na'a
inyai.
14 Tali vata avyai, na isa ntali kota
Tiatira naran Lidia. Ia nfedi maloli ungu.
Vata yai ba'i nraning Ubu. Ba na'ut i nre-
nar afa ovi Paulus nfalak ra, na Duila'a
notu ma ralan natvelar ma ntorung afa
avyai.§
15 Ira rbaptis ia ovu ni rahan teta a.
Nata vata yai nera verin ami ne, "Ning
kida averi, wean i mkya'a roak ne, ya'a
orang urun Duila'a Yesus, na mya ma
milola ami na'a ning rahan veki." Ia
nkiwal nala ami ma amna'a ni rahan.

Ra'abu'i Paulus irua Silas na'a Filipi

16 Amar isa, na mane amati wan falurut
i na'a oar nelan yai, na amtuan vata
sansinir isa. Vata yai nait sian nleal ia,
ma notu ma nanovak nala afa ovi veka
rvotuk na'a amar ovi veka rma. Vata yai
notu ma duan ra rira kubang a dawan,

---

* **16:3 16:3** Tamata Yahudi veka wol inar Timotius, wean i wol rsunat ia, velik ne tamata Yunani wol rsunat yanarira ra. † **16:4 16:4** Paulus irua Timotius rira maksud ma rot-orang afa ovi Paulus nfalyawang na'a surat i ntali dawan kareda avyai na'a Yerusalem. Msi'ik Kisah 15:23-29. ‡ **16:10 16:10** ***Amasusan wamami***: Mulai tali ayat ini ti ayat 17, na Lukas i ntulis kitab ini nfalak ne, ***ami***. Snain a ihin a ne, Lukas novu vali Paulus ti raran Filipi, beti rban-sialing ira. Tevek na'ut i Paulus nti talik Filipi, na Lukas wol nfalak roak ne, ***ami***. § **16:14 16:14** Lidia ini wol tamata Yahudi, na'uk norang Ubu. Velik ne norang roak Ubu, na'uk wol norang Yesus Kristus obin. Tamata rivun rfedi-rfaha afa na'a kota Tiatira. Maloli ungu ini fyawan dawan ma tamata ka'i a'uk rfaha nala.

tevek tamata ra rbahir ia ma nfalak afa
ovi veka rkena ira.
17 Vata yai norang lalawatan Paulus
ovu ami ma nafwak ne, “Brana ovi
rkarya verin Ubu i Ni dawan nlia munuk
afakataka. Ira rfamalik ne, wean inba ma
Ia veka nsikat mia tali bira salasilan ra,
ma bira vava'at kakiwal!”
18 Amar ifira lahir vata yai nafwak
wean inyai, ba ti nata Paulus wol ntahang
nala roak, ba nfulak ia ma nfalak verin
nait sian yai ne, “Ya'a ala Yesus Kristus
naran ovu Ni ngrebat, ma ufareta oa ma
muti talik vata ini!” Na'ut inyai lahir, na
nait sian yai nti talik ia.
19 Vata yai duan ra rka'a roak ne, wol
rdav-nala roak kubang tali ia. Ba rtaha
Paulus irua Silas ma rlia soli-sasan ira rti
wan i rfedi-rfaha afa na'a, ma rdiri dawan
fareta waharira ralan ra.
20 Ba vata yai duan ra rtaha roak Paulus
ovu Silas verin Roma rira dawan fareta ra
ma rfalak ne, “Tamata irua ini Yahudi ira.
Rma ma rotu ma vangoa-vanga na'a dida
kota a!
21 Ira rair tamata ra ma rot-orang rira
adat ovu inukun ovi wol kena ovu ita,
tamata Roma, dida adat ovu inukun ra!
Ba deka torang rira adat ra!”
22 Tamata rivun rdiri vali ma rangal
Paulus irua Silas. Dawan fareta avyai
rfareta rira tamata ra ma raling irua rira
kadaravit ra, beti rala navnaval ra ma al
rvaval ira.
23 Rvaval ma dawan roak ira, beti rovun
ira ma ti rvatuk ira na'a bu'i ralan. Nata
rfareta tamata dawan i nfareta bu'i ma
nsi'ik ma lolin ira.
24 Tamata yai norang afa ovi ni dawan
ra rfalak verin ia, ba nvatuk lahir ira
na'a bu'i ralan, beti nala kakeak tma'an
al ndadul earira ra na'a liri dawan ra.
25 Ka'a bi nafafruan tenan, na Paulus
irua Silas raflurut ovu rdedang ma al
raraning Ubu. Tamata liak ovi ra'abu'i
roak ira na'a inyai rarenar vali.
26 Brian munuk, na ruru dawan urun
i lahir, ma bu'i yai nawelu ma ti naran
ni fanderen a. Falfolat ra munuk ratvadil
lahir ovu kakeak tma'an ra munuk rable-
war ma rleka tali tamata ovi rna'a bu'i
ralan.
27 Dawan i nfareta bu'i yai nbatar ma
nsi'ik, na falfolat ra ratvadil roak, ba
ntavar ni nahin blawat mane nfedan
tenan, tevek nanarin ne, tamata ovi rna'a
bu'i ralan rafla munuk roak.
28 Na'uk Paulus nafwak ma vain dawan
ma nfalak ne, “Deka fwedan tenam a!
Ami amna'a munuk ini obin!”
29 Tamata dawan yai nera ma rala ulu
isa, ma nafla ovu ulu yai nti ralan. Nti
naran, na tenan a raruru ma nsangatur
nulu Paulus irua Silas.
30 Nata novun ira rti murin ma norat ne,
“Baba averi, ya'a musti otu afaka, boma
Ubu nsikat ya'a tali ning salasilan ra, ma
ning vava'at kakiwal?”
31 Ira rfalak verin ia ne, “Morang
Duila'a Yesus Kristus, boma Ia veka nsikat
oa tali mu salasilan ra, ma mu vava'at
kakiwal, oa ovu vali mu rahan teta!”
32 Nata ira rfamalik Ubu Ni vaivatul ra
verin ia ovu tamata ovi rna'a ni rahan a
munuk.
33 Nafafruan tenan yai vali, na dawan i
nfareta bu'i yai novun irua ma nfamerat
rira mngala ra. Nata rbaptis lahir ia ovu
ni rahan teta munuk.
34 Rbaptis munuk ira, beti novun Paulus
irua Silas rti ni rahan ma nfa'an ira. Ia
ovu ni rahan teta inar lolin, tevek rorang
roak Ubu.
35 Ni ilyan varverak a, na Roma rira
dawan fareta ra rsinir rira tamata ra rti
ma rfalak verin dawan i nfareta bu'i yai
ne, “Fwatalik kikyai tamata irua yai!”
36 Ba dawan i nfareta bu'i yai nfalak
ivar yai verin Paulus. Ia nfalak ne, “Baba
averi, dawan fareta ra rfalak roak ma
ufatalik mia, ba myewal mia kikyai ovu
byana ma lolin.”
37 Na'uk Paulus nfalak verin dawan
fareta rira tamata avyai ne, “Ya'i yo, ami
tamata Roma ami,* na'uk wol fyaleka
inukun verin ami obin, na rvaval ma
dawan roak ami na'a tamata rivun wa-
harira ralan ra, nata rvatuk ami ti bu'i
ralan ma rdadul ami. Ira mane rfareta
ami ma amban-talik wan ini, na'uk
rfonak ma tamata ra deka rka'a. Wol
kena lahir! Eka msyinir dawan fareta
avyai ma ka'i rma ma rfatalik ami!”

* **16:37 16:37** Tamata ovi raja Roma nfareta ira munuk, na etal ko'u watan reluk tamata Roma. Ira a'uk sa'i rira hak rivun wean Paulus ntuntut na'a ayat ini.

38 Roma rira dawan fareta ra rira
tamata ra ti rfamalik afa ini verin ira, ba
rarenar ne Paulus irua Silas tamata Roma
ira, na rbobar urun, tevek wol rot-orang
Roma rira inukun ra.
39 Ba rti ma rera verin Paulus irua Silas
ma rabun afa sian ovi rotu verin ira. Nata
rovun irua tali bu'i ralan ma rera ovu
ralar urun verin ira, ma rban-talik kota
yai.
40 Paulus irua Silas rban-talik roak bu'i
yai ma rti Lidia ni rahan. Na'a inyai,
na rtuan tamata ovi rorang Yesus, ba
irua rsurak ira, boma rira inorang deka
kako'u, beti rban-talik ira.

17

Yahudi rira dawan ra rfakeri tamata ralarira ra, ma rangal Paulus na'a Kota Tesalonika

1 Paulus irua Silas rahu linga'an i nti
kota Amfipolis ovu kota Apolonia ma rti
raran kota Tesalonika.* Yahudi rira rahan
falurut isa na'a inyai.
2 Paulus ba'i nti Yahudi rira rahan
falurut yai. Lokat amar i ryari ira, na
ia ovu tamata Yahudi ra rfamalik Ubu Ni
Surat Ralan, ti naran karedralan itelu.
3 Ia nfamalik ne, “Ubu nfadoku roak
ma rotu sian ma rfedan Raja i ntevut
dida salasilan ra, beti nva'at ewal tali
matmatan. Raja i ntevut dida salasilan ra,
inyai Yesus i ufamalik verin mia!”
4 Ba tamata Yahudi boku rorang Yesus
ma rovu Paulus irua Silas. Wean inyai
vali verin tamata Yunani ovi rorang Ubu,
ovu vata mela ra, rivun ira rorang afa ovi
Paulus nfalak ra.
5 Na'uk dawan Yahudi ra ralar sian, ba
rera tamata ktufan ifira tali linga'an ra
ma rasdovu ira. Tamata ktufan avyai rti
ma rotu ma vangoa-vanga dawan na'a
kota ralan. Ira rti tamata isa naran Yason
ni rahan, mane rot-visal rahan yai ma
rdava Paulus irua Silas, tevek inar ma
rtaha ira ti verin tamata rivun.
6 Na'uk wol rdav-nala Paulus irua Silas
na'a inyai, ba rlia soli-sasan Yason ovu
tamata ovi rorang Yesus boku vali, ma ti
rdiri dawan ovi rfareta kota yai waharira
ralan ra. Ira rafwak ne, “Kida averi,
tamata ovi rotu sian tamata ra na'a wan
inba watan, fiang ini rma roak dida ahu
a!
7 Yason nala roak ira ma rna'a ni rahan.
Ira munuk wol rorang inukun ovi Roma
rira Kaisar nfadoku ra, tevek rfalak ne,
raja isa vali naran Yesus!”
8 Ba rira vaivatul avyai rfakeri tamata
rivun ralarira ra na'a kota yai, ovu rfakeri
vali rira dawan fareta ralarira ra ma
rangrova urun.
9 Nata tamata ovi rfareta kota yai rfalak
ma Yason ovu tamata ovi rorang Yesus
rfadok-teri rira kubang na'a inyai veki,
ma wean i rtorung ne, wol rotu roak afa
avyai, beti rfatalik ira.

Paulus irua Silas rna'a kota Berea

10 Lervava roak, na tamata ovi rorang
Yesus na'a Tesalonika rsinir Paulus irua
Silas ma rti kota Berea. Ti raran inyai, na
rti lahir Yahudi rira rahan falurut.
11 Tamata ovi rna'a Berea yai rira
sialang verin tamata liak ra lolin lia
tamata ovi rna'a Tesalonika. Ira inar
urun ma rarenar Ubu Ni vaivatul ra, ovu
vali lokat amar rbas ma lolin Surat Ralan
ma al rsi'ik ne, afa ovi Paulus nfalak ra
kena te wahal.
12 Ba tamata Yahudi rivun ovi rna'a
inyai rorang Yesus. Vata mela Yunani
boku ovu brana Yunani rivun vali rorang
Yesus.
13 Ti ma Yahudi ovi rna'a Tesalonika
rarenar ne, Paulus nfamalik Ubu Ni vai-
vatul ra na'a Berea, na rti inyai ma rfakeri
tamata ralarira ra, boma vangoa-vanga
dawan.
14 Ba tamata ovi rorang Yesus ti rovun
lahir Paulus ma rti tahat nelan a, na'uk
Silas irua Timotius rna'a watan Berea.
15 Nata rovun Paulus rti kota Atena.
Paulus nsurak tamata avyai ma rfalak
verin Silas irua Timotius ma yarak ti
rtuan ia na'a Atena. Ia nfalak munuk
wean inyai, beti rewal ira rti Berea.

Paulus nfamalik Ubu na'a kota Atena

16 Paulus nana'a Atena al nanaban Silas
irua Timotius, na ralan lalau urun, tevek

* **17:1 17:1** Tesalonika ini kota dawan isa, ma vai Mala nfalak ne, *Ibu Kota propinsi Makedonia.* Ni nama a lolin (wan i abau te kabal ra bisma rlau), ovu snain tamata rivun ratut irua (200.000) rleal inyai.

nsi'ik kota yai nngora lahir ovu walut ovi
tamata ra raraning.
17 Ba nti Yahudi rira rahan falurut, ma
ia ovu Yahudi ra ovu Yunani ovi rorang
Ubu rfamalik afa ala rsiforat ira na'a
inyai. Lokat amar Paulus notu wean inyai
vali verin tamata ovi ntuan ira na'a wan
i rfedi-rfaha afa.
18 Guru ovi rira kaka'a dawan rira
sidovung naran Epikuros, ovu tamata ovi
rira sidovung naran Stoa rsisoal ira ovu
ia. Boku tali ira rfalak ne, “Tamata
ini sumarn batbitin ma nangrihi tia ma
watan!” Boku vali rfalak ne, “Beta ne
nfamalik tamata liak rira ubu ra.” Ira
rfalak wean inyai, tevek Paulus nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus, ovu
nfamalik vali ne, tamata ra veka rva'at
ewal tali matmatan.
19 Nata guru avyai rovun ia, ma ti
rasdovu ira na'a rira sidovung dawan
a naran Areopagus. Ira rfalak verin
ia ne, “Baba, inamami ma amrenar afa
ngorva'an ovi mair yai.
20 Tevek amrenar afa ovi fwalak ra,
na'uk afa avyai rfabriang ami. Inamami
ma amka'a vaivatul avyai ihirira ra.”
21 Tamata Atena ra ovu tamata dakan
ovi rna'a kota yai inar ma rdoku
ma rfamalik ovu rarenar lalawatan afa
ngorva'an ra.
22 Ba Paulus ti ma ndir-ulu na'a
sidovung dawan Areopagus yai ma nfalak
ne, “O tamata Atena averi! Usi'ik tali
afa ovi myotu ra, na myorang urun bira
agama, ma mryaning bira ubu ra.
23 Tevek uban-lilit bira kota ma usi'ik
wan ovi mryaning bira ubu ra. Urea vali
wan i ba'i misnuri bira korban ra na'a.
Na'a wan yai rtulis vaivatul ovi ne, ‘Verin
Ubu i wol amka'a.’ Mia fyadawang Ubu,
na'uk wol mkya'a Ia. Ba mane ufamalik
Ia verin mia.
24 Ubu i notu lanit ivavan ovu afa ovi
rna'a munuk ralan a, Ia Duila'a verin afa
ovi rna'a lanit ratan ovu ovi rna'a lanit
ivavan. Ia wol nleal rahan falurut ovi
tamata ra rotu, wean rahan ovi fyadoku
bira walut ra na'a.
25 Ia wol nera afa tali tamata ra, tevek
Ni munuk afakataka! Ubu a'uk sa'i
nala dida vava'at ovu nad ra, ntafal vali
afakataka munuk verin tamata ra.
26 Ubu not-nala tamata ra munuk na'a
lanit ivavan a tali tamata isa i naran
Adam, ma nsiduk ira lokat nuhu ovi rna'a
lanit ivavan. Tali lalan, nfadoku roak
dida vava'at ovu matmatan a, ovu vali
tamata ra veka rna'a inba.
27 Ubu notu wean inyai, boma tamata ra
rdava Ia, ma fara ne rtuan Ia na'a amar
ovi rdava Ia. Velik aba, Ubu wol raroa tali
ita.
28 Tamata ra ba'i rfalak ne, ‘Ia novun
ita ma tna'a lanit ivavan a, ovu tasdai ma
tva'at, tevek Ni ngrebat a.’ Inyai wean
vali bira tamata boku ovi rasusan surat ra
rfalak ne, ‘Ubu yanan verin ita munuk.’
29 Ubu yanan ita, ba deka tanovak ne,
Ubu wean walut ovi rotu tali masa te
perak te vatu, ma tamata ra rotu tali rira
kaka'a.
30 Lalan ana, wol tka'a Ubu ralan ma
totu afa boda-badi rivun. Ubu nablufang
roak afa avyai, na'uk fiang ini Ia nfareta
tamata ra munuk na'a wan inba watan
ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.
31 Ubu nfadoku roak amar ma veka
nfaleka inukun ovu Ni malolan a verin
tamata ra munuk na'a lanit ivavan a.
Ia nfili roak tamata isa ma veka nukun
tamata ra. Ia nfava'at ewal roak tamata
yai tali matmatan ma nfaturu verin
tamata ra munuk ne, Ubu nfili Ia!”
32 Ira rarenar Paulus nfalak ne, Ubu
nfava'at ewal tamata isa tali matmatan,
ba boku rangrihi lablabir ia. Na'uk
boku rfalak verin ia ne, “Inamami ma
fwamalik ewal afa ovi verin ami.”
33 Ba Paulus nban-talik rira sidovung
yai.
34 Tamata boku rtorung Paulus ni vai-
vatul ra, ma rorang Yesus. Tamata avyai
nararira Dionisius i ndoku rira sidovung
Areopagus ovu vata isa naran Damaris,
ovu tamata liak boku rorang vali.

18

Paulus nsiair na'a Korintus

1 Nata Paulus nban-talik kota Atena ma
nti kota Korintus.
2 Na'a inyai, na ntuan tamata Yahudi
isa naran Akwila, ntali propinsi Pontus.
Ia ovu awan naran Priskila beti rtali
Italia rma Korintus, tevek Kaisar Klaudius
nfareta ma Yahudi ra munuk rdir-talik
kota Roma. Paulus ti nalola ira.

3 Nata nleal inyai ma nkarya ovu ira,
tevek ira munuk rotu afwatan ulin na'a
befak ma al rdava kubang.
4 Lokat amar i Yahudi ra ryari ira, na
Paulus nti Yahudi rira rahan falurut ma
nfamalik ni inorang a. Paulus nfamalik
Ubu Ni vaivatul ra verin tamata Yahudi ra
ovu ovi wol Yahudi ra, ma ndava ralarira
ra ma rorang Yesus.

5 Silas irua Timotius rtali propinsi
Makedonia rma vali, ba Paulus wol notu
befak roak. Ia nala munuk ni amar ra
ma al nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin
Yahudi ra ne, Yesus yai Raja i ntevut dida
salasilan ra.
6 Na'uk tamata Yahudi ovi rna'a in-
yai rangal Paulus ma rfalak sian ia, ba
nasyaruk vatuk kyavu tali ni kadaravit
ma notu faneak ne, sala ira. Ia nfalak
verin ira ne, “Amar isa, na Ubu veka
nukun mia ma ka'i byara bira salasilan
ra! Ya'a wol ning varvara roak verin mia,
ba tali amar ini, mane uti ma ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol
Yahudi ra.”

7 Ba Paulus nban-talik ira ma ti nsiair
na'a rahan i nebang rahan falurut yai.
Tamata i ni rahan yai naran Titus Yustus.
Ia wol Yahudi ia, na'uk nraning vali Ubu.
8 Tamata dawan isa naran Krispus
nfareta rira rahan falurut. Ia ovu ni
rahan teta, ovu vali tamata Korintus
rivun, rarenar afa ovi Paulus nfalak ra ma
rorang Duila'a Yesus, beti rbaptis ira.

9 Ovan isa, na Paulus wean i namifi
na'uk wol ntub-lufa ma nrenar Duila'a
nfalak verin ia ne, “Deka bwobar ta baba!
Fwamalik lalawatan Ning vaivatul ra ma
deka mtalik.
10 Tevek ovun oa, ba wol tamata isa
vali veka nkena tenam a ma notu sian oa,
tevek Ning tamata rivun na'a kota ini.”

11 Ba Paulus nleal Korintus varat isa
vulan inean, ma nair Ubu Ni vaivatul ra
verin tamata ra.

12 Na'ut inyai, na tamata isa naran Galio
nfareta propinsi Akhaya, ovu tamata
Yahudi ra ra'an vai isa ma rtaha Paulus
ma rti wan i ba'i rfaleka inukun verin
tamata ra.

13 Ira rfalak verin Galio ne, “Tamata ini
nair tamata ra ma raraning Ubu, na'uk
afa ovi nair ra rangal Musa ni inukun ra!”

14 Paulus mane nangrihi, na Galio
nfalak lan roak verin tamata Yahudi ra
ne, “O tamata Yahudi averi! Wean
i myangadu tamata ini, tevek ni sala
maraan te sala aleman, ki unaban ma
urenar mia.
15 Na'uk vaibira na'a bira adat a, vai-
vatul ra ovu tamata nararira ra, ba mia
ka'i myotu ma lolin watan. Ufena ma
ufaleka inukun na'a afa avyai!”

16 Ba Galio nfalak ma rala'ing vatuk ira
tali wan i ba'i rfaleka inukun na'a yai.
17 Ira rtaha lahir Sostenes i nfareta
Yahudi rira rahan falurut a, ma rvaval ia
na'a Galio wahan ralan a, na'uk Galio wol
nkamlabir.

Paulus newal ia nti Antiokhia

18 Paulus mnanat vali ia na'a Korintus,
beti nti talik tamata ovi rorang Yesus
na'a inyai. Irmunuk Priskila ovu Akwila
rti kota isa naran Kengkrea, ma Paulus
nacukur lahir ni vut ma nfaturu ne, nfak-
ena roak ni tnorung verin Ubu.* Nata
rarata kabal lar ma robal rti propinsi
Siria.
19 Ti ma raran kota Efesus, na Paulus
nsuta ma nban-talik Priskila ovu Akwila,
ma nti Yahudi rira rahan falurut isa ma
ia ovu tamata Yahudi ra rsisoal ira.
20 Ira rera ma Paulus mnanat ia na'a
inyai, na'uk nafena.
21 Mane nban-talik ira, na nfalak ne,
“Wean i Ubu ralan nfalak, na ki uma
ewal.” Nfalak munuk wean inyai, beti
nrata ewal kabal lar ma nti talik Efesus.
22 Kabal lar yai ti naran kota Kaisarea,
na Paulus nsuta ma nra Yerusalem, ma
ntuli tamata ovi rorang Yesus na'a inyai,
beti nti Antiokhia.
23 Ti naran Antiokhia, na ni amar ifira
vali na'a inyai, beti ntali ahu isa nti ahu
isa na'a propinsi Galatia ovu propinsi
Frigia, ma nalola tamata ovi rorang Yesus
na'a inyai ma nfangrebat rira inorang a.

Apolos nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra

* **18:18 18:18** Tamata Yahudi rira adat ma racukur vatuk lahir rira vut ma rfaturu ne, rfakena roak afa ovi rtorung roak verin Ubu.

24 Na'ut inyai, na tamata Yahudi isa naran Apolos, rarali ia na'a kota Aleksandria. Ia beti naran kota Efesus. Ia nka'a nangrihi ma lolin, ovu nka'a ma lolin Surat Ralan ihin a.
25 Rair roak ia ma nka'a Duila'a Yesus Ni Linga'an a, ba inan urun i lahir ma nfamalik Yesus. Afa ovi nair ra kena vali, na'uk ni kaka'a ti naran watan i Yohanes nbaptis tamata ra.
26 Ia ralan dawan ma nsiair na'a Yahudi rira rahan falurut ralan a. Priskila irua Akwila rarenar afa ovi nair ra, ba rasweang vali ia ma nana'a rira rahan, boma rfalyawang ma lolin lahir verin ia na'a Ubu Ni Linga'an a.
27 Nata Apolos mane nti propinsi Akhaya, ba tamata ovi rorang Yesus na'a Efesus rfangrebat ralan a, ma rasusan surat isa verin tamata ovi rorang Yesus na'a Akhaya, boma rtorung ma rala ia ovu ralar lolin. Ba ti naran inyai, na nlobang ma dawan tamata ovi rorang roak Yesus, tevek Ubu nala roak Ni rala lolin verin ira.
28 Apolos ni dardirin nangrebat ma nfaleka tamata Yahudi ra ovu ni vaivatul ra na'a tamata rivun waharira ralan ra. Ia nala vaivatul ovi rtali Surat Ralan ma nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus.

19

Paulus newal ia nti Efesus

1 Apolos na'a kota Korintus obin, na Paulus nbana raa ma nti naran kota Efesus. Na'a inyai, na ntuan tamata boku ovi rorang roak Yesus,
2 ma norat ira ne, “Terang a valing averi, tali amar i beti myorang Yesus, na mtyorung ma Ubu nala Ni Roh ma nleal ralabira ra te wahal?”
Ira rfalak ne, “Wahal obin. Ami wol amrenar lahir ne, Ubu Ni Roh nana'a.”
3 Ba Paulus norat ira ne, “Wean inyai, na myorang aka na'ut amar i rbaptis mia?”
Ira rfalak ne, “Ami amorang afa ovi Yohanes nair verin tamata ovi nbaptis ira.”
4 Paulus nfalak ne, “Yohanes nbaptis tamata ra ma nfaturu ne, rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. Ia nfalak verin tamata ra ma musti rorang tamata i veka nma yai. Tamata yai naran Yesus.”
5 Ti ma rarenar afa ovi nfalak ra, na inar ma rbaptis ewal ira na'a Duila'a Yesus naran a.
6 Paulus nfadoku liman a na'a ira, na Ubu Ni Roh nsuta ma nleal lahir ira ma rala vai ovi wol rka'a ra. Ira rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik Ni vaivatul ra verin tamata ra.
7 Tamata avyai ka'a bi vutu rahin irua.
8 Paulus nana'a inyai vulan itelu ma ba'i nti Yahudi rira rahan falurut ma nsiair, ovu wol nbobar tamata ra. Ia ni dardirin nangrebat ma nfamalik Ubu Ni Fareta verin ira, boma rorang Yesus ma nfareta vali ira.
9 Na'uk boku ulurira vatu ma rafena ma rorang afa ovi nfalak ra, ma rfalak sian Duila'a Yesus Ni Linga'an verin tamata rivun. Ba Paulus nban-talik ira, ma novun tamata ovi rorang Yesus ma rti skola isa. Tamata isa naran Tiranus ntaha skola yai, ma lokat amar Paulus nair ira na'a inyai.
10 Paulus na'a inyai varat irua ma nfamalik Duila'a Yesus, ba tamata ovi rleal propinsi Asia, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira, na rarenar Ubu Ni vaivatul ra.

Skewa yanan ra wol rfaret-nala nait sian ra ma rti talik tamata isa

11 Ubu nala ngrebat verin Paulus ma notu mujizat ovi tamata ra wol rarea obin.
12 Ba tamata ra rala lesu te kadaravit ovi Paulus npake roak, ma rti tamata ovi nawar ira ma rkena tamata avyai, na lolin lahir ira. Ira rkena tamata ovi nait sian ra rleal ira ovu lesu te kadaravit avyai, na nait sian ra rafla talik tamata avyai.
13 Tamata Yahudi ifira ba'i rbana tia ma, ma raling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Ira rarenar Paulus nfamalik Yesus, ba rala vali Duila'a Yesus naran ma raling vatuk nait sian ra. Ira rfalak ne, “Hei nait sian averi, ami amala Yesus i Paulus nfamalik Ia yai naran a, ma amaling vatuk mia tali tamata ini!”
14 Yahudi rira mela falurut isa naran Skewa. Ia yanan brana ifitu rala vali Yesus naran ma raling vatuk nait sian ra.
15 Amar isa mane raling vatuk nait sian tali tamata, na'uk nait sian yai nfalak

verin ira ne, “Uka'a roak Yesus irua
Paulus, na'uk mia ini tamata aba?”
16 Ba tamata i nait sian nleal ia yai
nwatil ma ntaha tamata avyai, ma nfar-
visal ira ovu nving vatuk rira kadaravit
ra. Ramngala ovu rabluhu lahir, ba rafla
talik ni rahan a.
17 Tamata Yahudi ovu tamata ovi wol
Yahudi ra munuk na'a Efesus rarenar
afa yai ma rbobar urun, ba rfadawang
Duila'a Yesus.
18 Tali tamata ovi rorang roak Yesus
na'a inyai, na rivun ira rma ma rtorung
ma rfamalik verin tamata rivun na'a afa
sian ovi rotu ra.
19 Tamata rivun ovi rtaha afa te rotu
rira afnitu ra rasdovu munuk rira buku*
ovi rtaha ra, ma rasnuri ma tamata rivun
rsi'ik. Ira rarekan buku ovi rasnuri
fyawarira ra, ba ni fyawan kubang perak
rivun vutlima.†
20 Wean inyai, na Ubu nfaturu Ni ngre-
bat a ma Ni vaivatul ra ti rsoru wan inba
watan ovu tamata ovi rorang Yesus rtafal
ma rivun.

Vangoa-vanga na'a kota Efesus

21 Paulus notu munuk roak afa avyai,
beti ralan nfalak ma nahu propinsi
Makedonia ovu propinsi Akhaya ma nti
Yerusalem. Ia nfalak ne, “Uti roak
Yerusalem, beti uti vali kota Roma.”
22 Ba nsinir Timotius irua Erastus ma
ula ira rti Makedonia. Tamata irua yai
ba'i rlobang Paulus. Ia nana'a propinsi
Asia amar ifira ewal.
23 Ka'a bi amar yai, na vangoa-vanga
ma dawan na'a Efesus, tevek Paulus
nfamalik Duila'a Yesus Ni Linga'an a
verin tamata ra.
24 Tamata isa na'a inyai naran
Demetrius nkarya perak. Ia nfakadi
tukan rivun ma rlobang ia ma rotu rahan
ko'u tali perak ma al rdava kubang, ba
uturira ma dawan. Rahan ko'u avyai
felarira wean rahan dawan i raraning rira
ubu vata Artemis na'a.
25 Ia nasdovu ni tukan ra ovu tukan liak
ovi rkarya perak vali ma nfalak verin ira
ne, “Kida averi! Mia mkya'a roak ne dida
kubang dawan na'a karya ini.
26 Mia msyi'ik ovu mryenar afa ovi
Paulus nfalak ra. Ia nfalak ne, ubu ovi
tamata ra rotu wol urun, ma nweang nala
tamata rivun ma rorang ia na'a Efesus ini
ovu na'a propinsi Asia!
27 Beta ne tamata ra veka rfalak sian
dida karya. Nlia tali inyai, na dida ubu
vata Artemis ni rahan falurut veka wol
fyawan, ovu veka rta sorat ni dawan.
Velik ne tamata ra na'a Asia ovu lanit
ivavan munuk raraning Artemis, na'uk
veka rablufang ia.”
28 Ti ma rarenar afa ovi nfalak ra, na
rangrova urun, ba rafwak ne, “Ita, tamata
Efesus, dida ubu vata Artemis sa'i dawan
ia!”
29 Ba vangoa-vanga dawan na'a kota
ralan. Nata tamata rivun rtaha tamata
irua tali Makedonia. Isa naran Gayus, na
isa vali naran Aristarkhus. Tamata irua
ini ba'i rfatuang Paulus na'a ni banbanan
a. Ba rlia soli-sasan ira rti wan dawan i
tamata rivun rasdovu ira na'a.‡
30 Paulus mane ti ndiri tamata rivun
avyai fruarira ra, na'uk tamata ovi rorang
Yesus rfalak teri ma deka nti.
31 Ni kida ifira ovi rdoku propinsi yai ni
fareta rsinir tamata ma ti rfalak ma lolin
verin ia, ma deka nti wan dawan yai.
32 Amar yai vali na'a wan dawan yai
ralan a, na tamata ra rasdovu ira ma
rafwak a'ar tia ma watan. Etal dawan
tali ira wol rka'a ne, afakinimi rasdovu
ira na'a inyai.
33 Tamata Yahudi ra rala'ing tamata
isa naran Aleksander ma ti ndiri tamata
rivun waharira ralan ra, beti rfalak ma
nangrihi. Ba nala liman a ma al notu
faneak ma deka vair, boma nlotar tenan.
34 Na'uk ti ma tamata rivun ovi wol
Yahudi ra rka'a roak ne, Aleksander
tamata Yahudi ia, na irmunuk rafwak
fasa lahir, ma ti naran jam irua ne, “Ita
tamata Efesus dida ubu vata Artemis sa'i
dawan ia!”
35 Nata kota yai ni sekretaris notu
ma tamata rivun avyai deka vairira ma
nfalak ne, “Hei, tamata Efesus averi!
Tamata ra munuk rka'a roak ne, Efesus
ini kota i nwanar dida ubu vata Artemis i
ni dawan nlia munuk afakataka, ni rahan

* **19:19 19:19** Ira rasnuri buku ovi rtulis rira afnitu ra na'a. † **19:19 19:19** Tali kubang perak rivun vutlima yai, kubang perak isa watan fyawan wean tamata isa ni kadi na'a amar isa. ‡ **19:29 19:29** Wan dawan yai na'a kota Efesus fruan, ma tamata rivun vutrua rahin bisma rdoku na'a inyai.

falurut a. Ita twanar vali ni walut vatu i
ntali lanit nsuta.
36 Wol tamata isa nangal nala afa ovi
ufalak ini, ba deka vaibira ma minovak
ma lolin veki.
37 Tamata ovi myovun roak ira mya ini,
wol rbori afa ovi rna'a dida rahan falurut
ralan, ovu wol rfalak sian dida ubu vata.
38 Wean i Demetrius ovu tukan ovi
rovu ia mane rmangadu tamata isa, na
eka rti wan i fareta ni tamata ovi ba'i
rfaleka inukun verin tamata ra, ovu verin
gubernur, ma rmangadu ira.
39 Na'uk wean i ralabira ra rfalak ma
fyamalik bira susa liak ra, na eka fyalak
na'a fareta ovu tamata rivun waharira
ralan ra.
40 Tevek inlangin a sarseri roak ma
Roma rira tamata fareta ra rfasala lahir
ita ne, totu mi vangoa-vanga dawan, ba
wol dida vaivatul lolin isa ma al tlotar ita
na'a vangoa-vanga ini!”
41 Ia nfalak munuk wean inyai, beti
nsinir ira ma rsilyaha tali wan yai.

20

Paulus newal ia nti propinsi Makedonia ovu Yunani

1 Ti ma kota Efesus malinan roak, beti
Paulus nasdovu tamata ovi rorang Yesus,
ma nsurak ira ma nfangrebat ralarira ra.
Nata ntuli ira ma nti propinsi Makedonia.
2 Ia nban-oli Makedonia ma nsurak
ma dawan tamata ovi rorang Yesus ma
nfangrebat ralarira ra, beti nti propinsi
Yunani.
3 Paulus nleal Yunani vulan itelu. Na'ut
i nasusan wan mane navul kabal lar ma
nobal nti propinsi Siria, na tamata ra
rfalak verin ia ne, Yahudi ra mane rfedan
ia. Wean inyai, bi ralan nfalak ma newal
ia nti Siria nahu Makedonia.
4 Brana ifira rfatuang vali ia. Isa
naran Sopater i Pirus yanan ia, ntali kota
Berea. Tamata irua rtali kota Tesalonika,
nararira Aristarkhus ovu Sekundus. Isa
ntali kota Derbe naran Gayus, na tamata
itelu rtali propinsi Asia, nararira Timo-
tius, Tikhikus ovu Trofimus.
5 Tamata avyai ula ira rti kota Troas ma
rnaban ami.*
6 Amar dawan i Yahudi ra rotu snoba
ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a
nbosal roak, beti amati talik kota Filipi
ma amarata kabal lar ma amobal amati
Troas.† Amar ilima beti amaran inyai, ma
amasdovu ewal ami ovu tamata ovi ula
roak ira ma raran Troas. Amna'a inyai
amar ifitu.

Paulus nfava'at ewal varverun isa

7 Amar kareda ni lervava ana, amas-
dovu ami na'a rahan isa ma amafna'an
kida. Paulus nangrihi ma dawan verin
tamata ra, ti naran nafafruan tenan, tevek
ni ilyan ana, mane nti talik ira.
8 Amasdovu ami na'a rahan yai ni
kamar i na'a ratan. Kamar yai ni damar
rivun.
9 Varverun isa i naran Eutikhus ndoku
na'a jendela i na'a rahan yai ni dadir itelu.
Paulus nangrihi ma blawat, ba varverun
yai matan naswosu ma ntub-lufa lahir, ba
nleka tali jendela yai nsuta fun. Tamata
ra rsuta ma rsikat ia, na'uk nmata roak.
10 Paulus nsuta ma nfangofak tenan
na'a varverun yai ma nangabuk ia, ma
nfalak verin ira ne, “Hei, deka byobar, ia
nva'at obin!”
11 Nata nrata ewal kamar yai ma nsiduk
roti ma ra'an. Paulus nangrihi ma blawat
ovu ira, ti naran varverak sumatan, beti
nban-talik ira.
12 Tamata avyai rovun varverun yai nti
ewal ni rahan, ba ralarira ra lolin urun,
tevek nva'at ewal.

Paulus ntali Troas nti Miletus

13 Amavul kabal lar ma ula ami ma
amati kota isa naran Asos ma amsa'a
Paulus, tevek mane nbana raa nti inyai.
14 Amaran Asos, na amtuan Paulus na'a
inyai, ma amovun ia ma amarata kabal
yai, beti amobal amati kota Metilene.
15 Amna'a inyai, nata ni ilyan, na ama-
rata ewal kabal lar ma amati nuhu isa
naran Khios. Ni ilyan ewal, na amobal
amati nuhu isa vali naran Samos. Nata
amar isa nelak ewal vali, beti amaran
kota Miletus.

* **20:5 20:5** Mulai na'a ayat ini, na Lukas i ntulis kitab ini nfalak ne, ***ami*** ihin a ne, Lukas novu vali Paulus ma nti Yerusalem. Msi'ik vali catatan kaki na'a pasal 16:10. † **20:6 20:6** Na'a amar dawan yai, na tamata Yahudi rangnanang amar i uburir nusirira ra rdir-talik Mesir.

16 Paulus nfadoku roak ma deka nwelat
Efesus, boma deka nvatuk amar na'a
propinsi Asia, tevek nfarlan ma yarak nti
naran Yerusalem, ma norang Yahudi rira
amar dawan Pentakosta.‡

Paulus nala vaivatul situli verin dawan kareda ovi reluk penatua na'a Efesus

17 Paulus nana'a Miletus, na nsinir
tamata isa nti Efesus, ma nera dawan
kareda ovi reluk penatua ma rma rtuan
ia.
18 Ba rma ma rtuan ia ma nfalak verin
ira ne, "Terang a valing averi, bir tinemun
mkya'a roak ne, tali amar i beti uma
propinsi Asia ini, na lokat amar itmunuk
ma ukarya, ti naran amar i uti talik mia.
19 Ufakabava tenang ma ufabana
Duila'a Ni karya, na amar boku lung ra
rditi ovu utuan susa dawan, tevek Yahudi
ra mane rfedan ya'a.
20 Bir tinemun mkya'a roak ne, wol
ubobar ma ufamalik afa lolin ovi rlobang
mia. Air roak mia na'a tamata rivun
waharira ralan ra, ovu na'a bira rahan ra.
21 Ungrihi roak verin tamata Yahudi ra
ovu ovi wol Yahudi ra, ma ufalak ma
myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra,
ovu myorang dida Duila'a Yesus Kristus.
22 Ubu Ni Roh nsinir ya'a ma veka uti
Yerusalem, ba orang watan, na'uk wol
uka'a ne, veka utuan aka na'a ineri.
23 Uka'a watan ne, na'a lokat ahu ovi
uwelat ra, na Ubu Ni Roh nfalak roak
verin ya'a ne, veka ra'abu'i ya'a ovu rotu
sian ya'a.
24 Na'uk ning vava'at wol fyawan verin
ya'a, wean i ot-nala munuk karya ovi
Duila'a Yesus nala verin ya'a. Ufabana
karya ini ti naran i umata, boma ufamalik
Ivar Lolin i nfamalik Ubu Ni rala lolin
verin ita.
25 Ya'a ti ulola roak bir tinemun ma
ufamalik verin mia, na'a i wean inba ma
Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.
Mane uti talik mia, ba uka'a roak ne, veka
wol tsituan roak ita.
26 Ba amar ini ufalak verin bir tinemun
ne, wean i myata, na'uk wol myorang
Yesus, na deka fyasala ya'a,
27 tevek wol ufla talik ning varvara ini
ma ufamalik munuk afa ovi Ubu inan ma
mkya'a.
28 Kida averi, eka msyi'ik wabira ma
lolin, ovu msyi'ik ma lolin tamata ovi Ubu
Ni Roh nala roak ira verin mia. Ia nsikat
mia ma myeluk dawan kareda ovi byan-
ulu verin bira sidovung ra,§ ba myanar
ira wean domba duan nwanar ni domba
ra. Ubu nala Yanan a ma laran nvoat al
ntevut tamata ovi rorang Ia ma reluk Ni
tamata ra.
29 Uka'a basil ne, uti talik roak mia, na
tamata ra rma mane rot-visal mia, wean
serigala dawan ovi rfedan domba ra.
30 Boku tali bir tinemun vali veka
rfulak-rvalik afa mnga'un ra ma rair afa
ovi wol kena ra, boma tamata ovi rorang
Yesus veka rorang ira.
31 Ba eka msyi'ik wabira ma lolin!
Mingnanang, tevek wol utalik ma usurak
mia ovan-amar ti naran varat itelu, ovu
lung ra rditi verin mia.
32 Kida averi, ya'a ala mia verin Ubu ma
nwanar mia. Deka miblufang ma myot-
orang Ubu Ni vaivatul ovi rfamalik Ni
rala lolin a. Ubu bisma nfangrebat mia
na'a bira inorang ovu Ni vaivatul avyai.
Ubu veka nala afa lolin ovi ntorung roak
verin tamata ovi nfamerat roak ira tali
rira salasilan ra.
33 Ya'a wol ubo'itea tamata rira kubang
te kadaravit ra.
34 Mia mkya'a roak ne, ukarya ovu
limang ra ma al ufaha fana'an-fanenu,
kadaravit ovu afa liak boku vali verin ya'a
ovu ning kida ovi rorang ya'a.
35 Ya'a ufaturu roak verin mia na'a afa
ovi otu ra ma tkarya urun, boma tlobang
tamata ovi wol rangrebat te rira kasian.
Eka tangnanang Duila'a Yesus Ni vaivatul
ovi nfalak roak ne, 'Wean i tala afa verin
tamata ra, na Ubu veka naflahar ma
dawan ita. Deka inad watan ma tamata

‡ **20:16 20:16** Eka msi'ik Kisah 2:1 § **20:28 20:28** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (*jabatan*) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

ra rala afa verin ita.’ ”
36 Paulus nangrihi munuk beti irmunuk
rsangatur ma raflurut.
37 Raflurut munuk, na rvakar ma
rangabuk ovu rvoan ia.
38 Ralar lalau urun, tevek Paulus nfalak
verin ira ne, veka wol rarea roak ia. Ti
nata rovun ia ma rfaturat ia na'a kabal.

21

Paulus nti Yerusalem

1 Ami amsifalak ralamami munuk roak
ovu dawan kareda ovi rtali Efesus, beti
amban-talik ira ma amavul kabal lar ma
amobal amati lahir nuhu isa naran Kos.
Ni ilyan ana, amobal amati nuhu isa vali
naran Rodos. Amobal tali inyai ma ti
amaran kota Patara.
2 Amsuta tali kabal yai ma amdav-nala
kabal isa vali i mane netal nti propinsi
Fenisia, ba amarata kabal yai ma amati.
3 Amrea nuhu Siprus, na amahu ni lihir
tranan ma amobal amati propinsi Siria.
Amwelat kota Tirus ma rfasuka kabal ni
vnuat ra.
4 Na'a inyai, na amsuta tali kabal
ma amdav-nala tamata boku ovi rorang
Yesus. Ba amlolak ira ti naran karedralan
isa. Ubu Ni Roh nfalak verin tamata avyai
ma rsurak Paulus ma deka nti Yerusalem.
5 Karedralan isa nelak roak, beti
amban-talik wan yai. Tamata ovi rorang
Yesus ovu awarir-yanarira ra rdoal ma
rfaturat ami, ba amamunuk amsangatur
na'a ngur ratan ma amaflurut.
6 Amaflurut munuk, na amsituli ami ma
amarata kabal, beti tamata avyai rewal
ira rti rira rahan ra.
7 Nata amobal ewal tali Tirus ma ti
amaran kota Ptolemais. Na'a inyai, na
amsuta tali kabal ma amtuan tamata ovi
rorang Yesus, ba mami ovan isa ovu ira.
8 Ni ilyan ana, amban-talik ira ma
amobal ewal, nata ti amaran kota
Kaisarea. Na'a inyai, na ti amlolak tamata
isa naran Filipus. Ia nfamalik vali Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ra. Tali tamata
ifitu ovi kareda na'a Yerusalem nfili ira,
na ia naran na'a vali.*
9 Ia yanan vata ifa'at, mnelat ira obin.
Nabi ira, ba rarenar lahir tali Ubu ma ti
rfamalik Ni vaivatul ra verin tamata ra.
10 Amna'a inyai amar ifira roak, na
tamata isa i nabi ia, tali propinsi Yudea
nma. Tamata yai naran Agabus.
11 Ia nma ma ntuan ami, ma nala Paulus
ni ngesa a, ma ka'i nkeak ean ovu liman
a ma nfalak ne, “Ubu Ni Roh nfalak ne,
tamata Yahudi ovi rna'a Yerusalem veka
rkeak tamata i ni ngesa ini, ma rala ia
verin tamata ovi wol Yahudi ra.”
12 Amrenar afa i nfalak yai, na ama-
munuk tamata ovi rorang Yesus tali
Kaisarea amera ovu ralamami urun verin
Paulus ma deka nti Yerusalem.
13 Na'uk ia nfalak ne, “Kida averi, notu
afakinimi byakar ma myotu ma ralang
lalau urun? Utorung roak ma rkeak ya'a.
Nlia tali inyai utorung vali ma rfedan
ya'a na'a Yerusalem, tevek orang Duila'a
Yesus.”
14 Paulus nafena ma nrenar afa ovi
amfalak ra, ba amtalik watan ma amfalak
ne, “Fara Duila'a nfaturu lahir afa ovi
ralan nfalak verin Paulus.”
15 Amar ifira nelak roak, na amasu-
san afa ovi mane amtaha ra, ma amati
Yerusalem.
16 Tamata ovi rorang Yesus tali
Kaisarea, boku rovun ami ma ti amna'a
Manason ni rahan. Ia ntali Siprus, ovu
norang Yesus mnanat roak.

Paulus nti ma ntuan Yakobus na'a Yerusalem

17 Amaran Yerusalem, na tamata ovi
rorang Yesus na'a inyai inar urun ma rala
ami.
18 Ni ilyan ana, amamunuk Paulus ti
amlolak Yakobus,† na dawan kareda ovi
reluk penatua rma munuk vali.
19 Paulus nala salam verin ira, ma
nfamalik afa ovi Ubu notu na'ut i nfabana
ni karya verin tamata ovi wol Yahudi ra.
20 Rarenar afa ovi Paulus nfamalik yai,
na raraning Ubu. Nata rfalak verin ia
ne, “O kida, eka msi'ik ma lolin, tevek
tamata Yahudi rivun ila'a rorang roak
Yesus. Irmunuk iva'urira ma rot-orang
vali Musa ni inukun ra.
21 Ba rarenar roak vaivatul siklabir ovi
rfalak ne, oa mair tamata Yahudi ovi
rna'a tamata ovi wol Yahudi rira nuhu
ra ma deka rorang Musa ni inukun ra.
Ira rarenar ne, mair ira ma deka rsunat

* **21:8 21:8** Msi'ik Kisah 6:1-7 † **21:18 21:18** Msi'ik Kisah 15:13.

yanarira ra, ovu vali deka rorang ita
tamata Yahudi dida adat.
22 Yahudi ovi rorang Yesus veka rarenar
ne, mwa roak ini, ba ki totu aka?
23 Eka morang lahir mami snurak ra
ta baba. Tamata ifa'at ini rotu roak rira
tnorung verin Ubu.
24 Movun ira ma mimunuk miti ma
myot-orang ita tamata Yahudi dida adat
ma fyamerat tenabira ra. Oa ki bwahir
rira varvara ra tali afa yai, beti bisma
racukur lahir rira vut ra.‡ Motu wean
inyai, na tamata ra veka rka'a ne, afa ovi
rarenar tali tamata liak na'a oa wol kena,
tevek mu vava'at nfakena vali Musa ni
inukun ra.
25 Tamata ovi wol Yahudi ira na'uk
rorang roak Yesus, ami amala roak surat
verin ira, ma deka ra'an afamtahan ovi
rala roak verin walut ra, deka renu te
ra'an lara, deka ra'an afwatan ovi rfungal
ma rfedan ira, ovu deka rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira."
26 Ba ni ilyan ana, Paulus novun tamata
ifa'at yai ma irmunuk rfamerat tenarira
ra. Nata nti Rahan Dawan Falurut ralan
ma nfadoku amar ma wean i rira amar
ifitu ma rfamerat munuk roak ira, na
veka rala rira korban ra lokat ira verin
Ubu.

Tamata Yahudi rasweang tamata ifira ma rtaha Paulus na'a rira Rahan Dawan Falurut

27 Amar ifitu nelak roak, na tamata
Yahudi boku tali propinsi Asia rarea
Paulus na'a Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan, ba rfakeri tamata rivun
ralarira ra ma ti rtaha Paulus.
28 Ira rafwak ne, "Wou tamata Israel
averi, eka mlyobang ami o! Tamata ini
nbana tia ma ma nair tamata ra munuk
ma nfalak sian ita, tamata Yahudi ra, ovu
nair afa ovi rangal dida inukun ra ovu
dida Rahan Dawan Falurut ini! Ia novun
vali tamata ovi wol Yahudi ra ma rna'a
dida Rahan Dawan Falurut ini, ba rfangra
lahir wan marmerat ini."
29 Rafwak wean inyai, tevek rarea
Paulus ovu tamata Efesus isa naran
Trofimus, ba rnarin ne, Paulus novun ia
nti Rahan Dawan Falurut ralan.
30 Vangoa-vanga dawan na'a kota ralan
lahir, ba tamata ra rafla tali wan inba
watan rma ma rtaha Paulus. Rving soli-
sasan ia rti murin, ovu rfolat lahir falfolat
ila'a ra na'a Rahan Dawan Falurut ni
tembok dawan.
31 Mane rfedan ia, na tamata boku ti
rfalak verin suldadu dawan i nban-ulu
verin Roma rira sidovung dawan suldadu
isa ne, fiang ini vangoa-vanga dawan na'a
Yerusalem ralan lahir.§
32 Ba suldadu dawan i nban-ulu yai
novun lahir ni suldadu ra ovu ni suldadu
dawan boku, ma rafla rti wan i vangoa-
vanga yai. Tamata rivun ovi rotu vangoa-
vanga rarea suldadu dawan i nban-ulu
yai ovu ni suldadu ra, na rtalik lahir ma
wol rvaval Paulus.
33 Suldadu dawan i nban-ulu yai ti ma
ntaha Paulus, beti nfareta ni suldadu ra
ma rdadul ia ovu kakeak tma'an irua.
Nata norat ira ne, "Ini tamata iki? Ia notu
afaka roak?"
34 Na'a tamata rivun avyai, na boku
rfalak wean ini, boku rfalak wean inyai.
Ba suldadu dawan i nban-ulu yai wol
nka'a ne, inba kena te sala, ba nfareta
ni suldadu boku ma rovun Paulus rti rira
markas.
35 Rovun ia ma ti raran trap i nrata
markas yai, na tamata ovi rotu ma
vangoa-vanga yai ntafal ma dawan ila'a,
ba suldadu avyai rvara Paulus ma rti.
36 Tamata avyai rban-orang ira ma
rafwak ne, "Fyedan ia o!"

Paulus nlotar tenan a

37 Suldadu ovi rtaha Paulus mane rovun
ia rti rira markas ralan a, na Paulus
nfalak verin suldadu dawan i nban-ulu
yai ne, "Baba, bis orat afa isa tali oa?"
Ia norat Paulus ne, "Oa mka'a vai
Yunani te wahal?
38 Oa ini beta ne tamata Mesir i lan
ana, notu ulun dawan ma nangal fareta?

‡ **21:24 21:24** Ira rfalak ma Paulus novun tamata ifa'at yai ma irmunuk rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ma rala rira korban ra, boma rfamerat tenarira ra. Rotu wean inyai ma rorang Yahudi rira adat ra. Paulus nbahir tamata ifa'at yai rira korban ovi rala roak yai. Nata racukur lahir rira vut ra ma rfaturu ne, rfakena roak rira tnorung i rotu roak verin Ubu na'a ayat 23. Msyi'ik vali Bilangan 6:1-21. § **21:31 21:31** Suldadu dawan i nban-ulu verin Roma rira sidovung dawan suldadu yai, nfareta suldadu ratut inean ti naran rivun isa (600 - 1.000). Vai mala nfalak *pasukan* te *batalion.*

Oa movun tamata ktufan rivun ifa'at ovi
rtaha rira nahin blawat ra, ma miti wan
lean vu dawan?”
39 Paulus nfalak verin ia ne, “Ya'a ini
tamata Yahudi ya'a, utali kota Tarsus na'a
propinsi Kilikia. Tamata rivun rka'a roak
kota yai. Era verin oa ta baba ma ungrihi
kedan verin ira.”
40 Suldadu dawan i nban-ulu yai
ntorung, ba Paulus ndiri markas ni trap,
ma nala liman a ma al notu faneak ma
deka vairira. Wol vairira roak, beti nala
vai Ibrani ma nangrihi nulu ira.

22

1 Paulus nfalak ne, “Yamang, a'ang a
waring averi, era verin bir tinemun ma
mryenar kikyai ma ulotar tenang!”
2 Ti ma rarenar ne, Paulus nala vai
Ibrani, na wol vair lahir. Ia nfalak ne,
3 “Ya'a ini tamata Yahudi ya'a. Rarali
ya'a na'a kota Tarsus i na'a propinsi
Kilikia, na'uk dawan ya'a na'a Yerusalem.
Ning tuan guru naran Gamaliel. Ia nair
ma dawan ubud-nusid ra rira adat ovu
inukun ra verin ya'a, ba orang urun Ubu,
wean mia myorang vali Ubu.
4 Uwi-uwa tamata ovi rorang Duila'a
Yesus Ni Linga'an ma ti rfedan ira. Utaha
vata-brana sileti uti ma ra'abu'i ira.
5 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu
Yahudi rira dawan ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan veka rfalyawang munuk
ne, wol usiklabir. Ira rala roak surat
ra verin ya'a ma ufaturu verin tamata
Yahudi ovi rna'a kota Damsyik, ba uti
ineri ma utaha tamata ovi rorang Yesus
ma amama Yerusalem ma rukun ira.”

Paulus nfamalik ni banbanan a

6 “Na'ut i uti Damsyik, na snain a lera
ndirlola, na brian munuk lyawan ntali
lanit nyeba ma nfitik-nyelar lilit lahir
ya'a.
7 Uleka lahir usuta lanun, na urenar vai
isa nfalak verin ya'a ne, ‘Saulus, Saulus!
Afakinimi mwi-mwa Ya'a i?’
8 Ya'a orat ia ne, ‘Iki Oa ta Duila'a?’
Ia nfalak ne, ‘Ya'a ini tamata i mwi-
mwa a, narang Yesus utali ahu Nazaret.’
9 Tamata ovi amamunuk rarea lyawan
yai, na'uk wol rarenar vai i nangrihi verin
ya'a yai.
10 Ya'a orat ewal ne, ‘Ya'a veka otu aka
ta Duila'a?’
Duila'a nfalak ne, ‘Bwatar ma muti
Damsyik. Na'a ineri, na veka lyawan
verin oa na'a afa ovi veka ufalak ma motu
ra.’
11 Lyawan yai notu ma wol usirea lahir,
ba ning kida ra rtaha limang ma rfabana
ya'a ma amati Damsyik ralan.
12 Tamata isa naran Ananias nleal inyai.
Ia not-orang afa ovi Ubu ralan nfalak
a ovu not-orang Musa ni inukun ra, ba
tamata Yahudi ovi rna'a inyai ralang ma
dawan ia.
13 Ananias nma ma nsi'ik ya'a, ovu ndir-
ebang ya'a ma nfalak ne, ‘Kida Saulus,
msirea kikyai!’ Nfalak munuk, na usirea
lahir ma usi'ik ia.
14 Ia nfalak vali ne, ‘Baba, Ubu i ubud-
nusid ra ba'i raraning a, nfili oa ma mka'a
afa ovi ralan nfalak, ma msi'ik Ia i Ni
vava'at nmalola, ovu mrenar Ni vaivatul
ra.*
15 Oa veka fwamalik afa ovi mrenar ovu
msi'ik ra verin tamata ra munuk.
16 Ba fiang ini mnaban aka? Mdiri
kikyai muti ma rbaptis oa. Mera verin
Duila'a ma na'i vatuk mu salasilan ra.’ ”

Ubu nsinir Paulus ma nfamalik Ni vai-vatul ra verin tamata ovi wol Yahudi ra

17 “Ewal ya'a uti Yerusalem ma ti uflu-
rut na'a Rahan Dawan Falurut, na wean i
wol uka'a wang, ma
18 urea Duila'a Yesus nfalak verin ya'a
ne, ‘Bwan talik Yerusalem kikyai, tevek
tamata ovi rna'a ini wol rorang afa ovi
fwamalik na'a Ya'a.’
19 Ba ufalak ne, ‘Duila'a, ira rka'a roak
ne, lan a, na uti Yahudi rira rahan falurut
ra ma utaha ovu uvaval tamata ovi rorang
Oa.
20 Amar yai rfedan Stefanus i nfama-
lik lalawatan Oa, na una'a inyai. Ya'a
utorung ma rfedan ia, ba tamata ovi
mane rfedan ia raling rira ravit blawat ra
ma uwanar.’
21 Na'uk Duila'a nfalak verin ya'a ne,
‘Muti watan, tevek usinir oa ma muti wan

* **22:14 22:14** Yesus Kristus i Ni vava'at nmalola, na'uk Paulus wol mane notu ma Yahudi ra rangrova, ba wol nfalak Ia naran.

raroa veli, ma fwamalik Ya'a verin tamata
ovi wol Yahudi ra!’ ”
22 Tamata Yahudi rarenar afa ovi Paulus
nfalak ra, ti naran i nfamalik tamata ovi
wol Yahudi ra. Ira rafwak ila'a, tevek
nfamalik tamata ovi wol Yahudi ra, ma
rfalak ne, “Tasba vatuk tamata ini ma
tfedan a'uk ia! Wol inovan roak ma
nva'at.”
23 Rafwak ila'a ma raling vatuk rira
ravit blawat ra ovu rasba kyavu tia ma
watan.†
24 Suldadu dawan i nban-ulu yai nfareta
ni suldadu ra ma rtaha Paulus rti rira
markas a. Ira mane rasveva ia, boma
rorat al rdava ne, afakinimi Yahudi ra
rafwak ia.
25 Ira rkeak Paulus mane rasveva ia, na
nfalak verin suldadu dawan isa i ndiri
inyai ne, “Inukun ba nfalak ma misveva
tamata Roma, velik ne wol rfaleka inukun
verin ia obin?”‡
26 Suldadu dawan yai nrenar afa ovi
Paulus nfalak ra, na nti ma nfalak verin
ni suldadu dawan i nban-ulu na'a rira
sidovung suldadu ne, “Tamata yai Roma
ia, ba ki motu aka?”
27 Ba suldadu dawan i nban-ulu yai ti
ntuan Paulus ma norat ia ne, “Eka fwalak
verin ya'a ne, oa tamata Roma oa?”
Paulus nfalak ne, “Kena ta baba, ya'a
tamata Roma ya'a.”
28 Ia nfalak verin Paulus ne, “Na'ut i
mane eluk tamata Roma, na ubahir ma
dawan.”
Paulus nfalak ne, “Na'uk rarali ya'a, na
tamata Roma roak ya'a.”
29 Suldadu ovi mane rorat afa tali ia
rsuka ewal lahir ira. Rira suldadu dawan
i nban-ulu verin ira yai nanari ne Paulus
wol tamata Roma ia, ba nbobar, tevek
nsinir ma rdadul roak Paulus.

Rovun Paulus ma ti ndir-ulu na'a Yahudi rira sidovung dawan ma nlotar tenan

30 Ni ilyan ana, suldadu dawan i nban-
ulu yai inan ma nka'a basil ne, notu
afakinimi Yahudi ra rmangadu Paulus.
Ba nfalak ma raling ewal dadadul ra tali
ia, beti nfareta Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu tamata ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan ma rasdovu ira. Nata
novun Paulus ma ti ndiri waharira ralan
ra.

23

1 Paulus nsi'ik nanuang tamata ovi
rdoku na'a Yahudi rira sidovung dawan
yai ma nfalak ne, “Terang a valing averi!
Ralang ila'a lolin watan na'a afa ovi otu
ra verin Ubu, ma naran amar ini.”
2 Nangrihi munuk wean inyai, na
Yahudi rira Mela Falurut Ila'a i naran
Ananias nfareta lahir ma tamata ovi rdir-
ebang ia rfari sumarn.
3 Ba Paulus nfalak verin Mela Falurut
Ila'a yai ne, “Ubu veka nfari oa, tevek
mweang tamata ra ma fwalak afa isa,
na'uk motu afa liak!* Oa mdoku inyai
ma fwaleka inukun verin ya'a ovu Musa
Ni inukun ra, na'uk mangal inukun avyai,
tevek fwareta tamata ra ma rfari ya'a!”
4 Tamata ovi rdiri ebang Paulus rfalak
ne, “Hei, deka fwalak sian Ubu Ni Mela
Falurut Ila'a!”
5 Paulus nfalak ne, “Did tinemun, ya'a
wol uka'a ne ia Mela Falurut Ila'a ia.
Surat Ralan nfalak ne, ‘Deka fwalak
sian tamata dawan i nban-ulu verin mu
tamata ra.’ ”†
6 Paulus nka'a ne, tamata ovi rdoku
sidovung dawan yai, boku rtali sidovung
isa naran Saduki, boku vali rtali sidovung
i naran Farisi, ba nafwak ne, “Wou,
terang a valing averi! Ya'a tamata Farisi
ya'a, ovu ubung-nusing ra Farisi vali ira.
Mia fyaleka inukun verin ya'a na'a ini,
tevek orang ne, Ubu veka nfava'at ewal
tamata ovi rmata roak!”
7 Nfalak munuk wean inyai, na tamata
Farisi ovu Saduki ra rsitaku ulurira ra
na'a rira fikiran, ba rira sidovung dawan
nama'ar na'ut irua.
8 Tamata Saduki ra rfalak ne, tamata ovi
rmata roak veka wol rva'at ewal. Rfalak
vali ne, Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan
ovu roh ra wol rna'a. Na'uk Farisi ra
rorang ne, afa avyai rna'a munuk.

† **22:23 22:23** Ira rotu wean inyai, tevek rangrova urun.
‡ **22:25 22:25** Tamata ovi raja Roma nfareta ira munuk, na etal ko'u watan reluk tamata Roma. Tamata Roma a'uk sa'i rira hak rivun, wean Paulus nfalyawang na'a ayat ini.
* **23:3 23:3** Vai Yunani (*secara harfiah*) nfalak ne,***Ubu veka nfari oa. Oa ini tembok ngangiar i beti rsoka ovu kapur api.***
† **23:5 23:5** Keluaran 22:28.

9 Vangoa-vanga ntafal ma dawan, na
Farisi boku ovi rair Musa ni inukun ra
rdiri lahir ma rangal Saduki ra ma rfalak
ne, “Ami wol amdav-nala tamata ini ni
sala! Beta ne roh isa te Ubu Ni sansinir
isa ntali lanit ratan nangrihi lahir verin
ia!”
10 Vangoa-vanga ntafal ma dawan ila'a
roak, ba suldadu dawan i nban-ulu verin
sidovung suldadu yai nbobar beta ne, rsit-
rsat Paulus. Ba nfareta ni suldadu ra ma ti
rala ia tali ira, ma rovun ia rti rira markas
a.
11 Ovan yai, na Duila'a nma ma ndir-
ebang Paulus ma nfalak ne, “Ralam deka
kako'u ta baba! Fwamalik roak Ya'a
na'a Yerusalem, ba wean inyai vali veka
fwamalik Ya'a na'a Roma.”

Yahudi ra rvolan ma rfedan Paulus

12 Ni ilyan varverak a, na Yahudi boku
rasdovu ira ma ra'an vai isa mane rfedan
Paulus. Ira rafwaba lahir ne, wol rafna'an
te rafnenu, ti naran i rfedan ia.
13 Tamata ovi rasdovu ira ma rfedan
Paulus, vutfa'at rahin.
14 Ira rti ma rfalak verin Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu Yahudi rira
dawan liak ra ne, “Ami amafwaba roak
ma wol amafna'an te amafnenu lahir, ti
naran i amfedan Paulus.
15 Ba amera tali mia ovu dawan ovi
rdoku Yahudi rira sidovung dawan ma
myera verin suldadu dawan i nban-ulu
yai, ma novun Paulus ma ndiri wahabira
ralan ra. Fyalak ne, inabira ma myorat
ma lolin afa tali ia. Amasusan roak
tenamami ra ma amnaban watan ia ma
wol nma naran ini obin, na amfedan roak
ia.”
16 Na'uk Paulus uran a, yanan brana
nrenar afa ovi rfalak ra, ba nti suldadu
rira markas a, ma nfalak verin Paulus.
17 Ba Paulus nera suldadu dawan isa ma
nfalak verin ia ne, “Baba, movun kasiko'u
ini ti verin bira suldadu dawan i nban-ulu
yai, tevek mane nfalak afa isa verin ia.”
18 Suldadu dawan yai novun ia ti verin
ni suldadu dawan i nban-ulu yai ma
nfalak ne, “Baba, Paulus i ra'abu'i ia yai
nera ma ovun kasiko'u ini nma, tevek
mane nfalak afa isa verin oa.”
19 Suldadu dawan i nban-ulu yai ntaha
kasiko'u yai liman ma ti rdir-aling ira ma
norat ia ne, “Baba, mane fwalak aka verin
ya'a?”
20 Kasiko'u yai nfalak ne, “Baba, Yahudi
ra ra'an vai isa roak ma rlabir waweang
oa, ma rera verin oa ma ilyan veka
movun Paulus muti rira sidovung dawan,
boma rorat ma lolin ewal afa boku tali ia.
21 Na'uk era verin oa ma deka morang
ira, tevek tamata vutfa'at rahin rfonak
roak ira mane rfedan ia. Ira rafwaba
roak ma wol rafna'an te rafnenu lahir,
ti naran i rfedan Paulus. Fiang ini ira
rnaban watan ne, mtorung te wahal.”
22 Ba suldadu dawan i nban-ulu yai
nfalak verin ia ne, “Deka fwalak verin
tamata isa vali ne, fwamalik roak afa ini
verin ya'a.”

Nata nfalak ma kasiko'u yai newal ia.

Rovun Paulus verin Gubernur Feliks

23 Nata suldadu dawan i nban-ulu yai
nsinir ni suldadu dawan irua ma nfalak
verin ira ne, “Misdovu suldadu ratut irua,
ovu suldadu vutfitu ovi rarata kuda ra,
ovu vali suldadu ratut irua ovi rtaha
vunut ra, ma ovan ini ka'a bi jam sem-
bilan, na miti Kaisarea.
24 Myala vali kuda ifira verin Paulus,
boma msyi'ik ma lolin ia ma myovun ia
ti verin Gubernur Feliks.”
25 Nata ntulis surat isa ma nala verin ira
ma rtaha. Surat yai ngoan a ne,
26 “Gubernur Feliks, ya'a alang ma
dawan oa. Ya'a ini Klaudius Lisias, ala
salam verin oa.
27 Yahudi ra rtaha tamata ini ma sarseri
mane rfedan watan ia. Ya'a urenar roak
ne, tamata Roma ia, ba ovun ning suldadu
ra ma amala ia tali tamata ovi mane
rfedan ia.
28 Ya'a inak ma uka'a ne, rmangadu ia
na'a aka, ba ovun ia ma amati Yahudi rira
sidovung dawan.
29 Urenar ne, afa ovi rfalak ma rman-
gadu ia rtali rira inukun ra watan ma vair
ia, na'uk wol udav-nala ni sala ma ta'abu'i
te tfedan ia.
30 Urenar vali ne, Yahudi ra rafwaba ma
rfedan ia, ba ufareta ning tamata ra ma
rovun ia ti verin oa ta baba. Ufalak vali
verin tamata ovi rmangadu ia ma rtaha
ngrihi ini ti verin oa. Ning surat a lawan
watan ini.”

31 Ba ovan yai, na suldadu avyai rot-
orang afa ovi rira dawan nfareta verin
ira, ma rovun Paulus rti ahu isa naran
Antipatris.
32 Ni ilyan a ma raran ahu yai, na
suldadu ovi ravul kuda ra rovun Paulus
rti Kaisarea, na ovi rban-earira rewal ira
rti rira markas a na'a Yerusalem.
33 Suldadu ovi ravul kuda ra ti raran
Kaisarea, na rala lahir surat yai verin
Gubernur Feliks, ovu rovun vali Paulus
verin ia.
34 Gubernur yai nbas munuk surat yai,
beti norat Paulus ne, ntali propinsi inba.
Paulus nfalak ne, ntali propinsi Kilikia,
35 ba ia nfalak verin Paulus ne, "Ya'a
veka urenar oa, na'uk unaban tamata ovi
rmangadu oa rma raran ini veki."

Nata nfareta ni suldadu boku ma rsi'ik
ma lolin Paulus na'a Raja Herodes ni
rahan fareta dawan.

24

Paulus ndiri Gubernur Feliks wahan ralan

1 Amar ilima nelak roak, na Yahudi rira
Mela Falurut Ila'a naran Ananias, ovu
dawan Yahudi boku ovu vali mela ngrihi
isa naran Tertulus, rti kota Kaisarea ma
rmangadu Paulus na'a Gubernur Feliks
wahan ralan a.
2 Rera Paulus ma nma, beti Tertulus
nfalak verin Feliks ne, "Baba Gubernur,
oa dawan oa! Na'a mu fareta a, afa
ovi motu ra rala malinan lalawatan. Mu
kaka'a dawan notu ma mami vava'at ra
lolin rahi roak lan a.
3 Fara weninyai ta baba na'a afa avyai
munuk, tevek msi'ik ma lolin mam tine-
mun lalawatan na'a inba watan.
4 Wol mane ufafrea oa ta baba, ba era
verin oa ma fara ralam lolin al mrenar
ning vaivatul etal i mane ufalak ini.

5 Amka'a lahir ne, tamata ini notu afa
sian rivun roak. Ia suhut duan ia, ma
notu ma tamata Yahudi ra vangoa-vanga
lalawatan na'a wan inba watan. Ia ntaha
vali sidovung isa naran Nazaret.

6 Nlia tali inyai, na mane nfangra mami
Rahan Dawan Falurut a, ba amtaha ia.
[Mane amukun ia ovu mami inukun ra.
7 Na'uk suldadu dawan i nban-ulu verin
Roma rira sidovung dawan suldadu isa,
nma ovu ngrebat ma nala ia tali ami.
Suldadu dawan yai naran Lisias.
8 Ia nfareta tamata ovi rmangadu
Paulus ma rma ma rdiri waham ralan a.]*
Ba wean i morat ia al mdava afa ovi notu
ra, na veka mka'a munuk afa sian ovi
notu ra ma amangadu ia."

9 Yahudi ovi rna'a inyai rovu vali ma
rmangadu ia, ma rtorung afa ovi Tertulus
nfalak ra.

Paulus nlotar tenan a na'a Gubernur Feliks wahan ralan a

10 Gubernur Feliks notu faneak verin
Paulus ma nangrihi, ba Paulus nfalak ne,
"Ya'a uka'a roak ne, varat nkati varat,
na oa ba'i fwaleka inukun verin mami
bangsa ini. Wean inyai bi inak ma ulotar
tenang na'a waham ralan a.
11 Baba, oa bisma mka'a lahir ne, wol
nlia tali amar vutu rahin irua nti roak
veli, na uva'al urata Yerusalem ma uran-
ing Ubu.
12 Tamata ovi rmangadu ya'a wol rarea
ne, usingarahi ovu tamata na'a Rahan
Dawan Falurut, te wol rarea ne, otu ma
vangoa-vanga na'a rahan falurut ra, te
na'a wan inba watan na'a kota yai ralan.
13 Tamata ovi wol rfaturu nala afa ovi
rfalak ra ma rmangadu ya'a.
14 Na'uk utorung verin oa ta baba
ne, ya'a ufadawang Ubu i ubumam-
nusimami ra ba'i raraning a, ma orang
Duila'a Yesus Ni Linga'an i tamata Yahudi
ra rfalak ne, wol kena. Ya'a orang munuk
Musa ni inukun ra, ovu orang vali afa ovi
nabi ra rtulis roak na'a rira kitab ra.
15 Ya'a ufaklo'i a'uk ning vava'at verin
Ubu, wean tamata ovi rdoku ini raklo'i
vali rira vava'at ra verin Ia. Ya'a orang ne,
tamata ovi rmata roak veka rva'at ewal,
velik ne rira vava'at ra rmalola, te wol
rmalola.

* **24:8 24:8** Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rira ayat 6 ni lihir, 7 ovu 8 ni lihir a. † **24:17 24:17** Paulus nfamalik kubang ovi sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, Makedonia ovu Akhaya rala ma al rlobang tamata inorang ovi rtuan susa, tevek lafar dawan. Eka msi'ik Kisah 11:27-30.

16 Wean inyai, bi otu lalawatan ma
ralang ila'a nmerat na'a Ubu wahan ralan
a, ovu na'a tamata waharira ralan ra.
17 Wol una'a Yerusalem varat ifira roak,
ba ewal ya'a uti ineri ma utaha kubang,
ma ulobang tamata Yahudi ovi kasian ra.†
Ya'a vali ala ning korban ra verin Ubu.
18 Amar i utaha ning korban ra uti
Rahan Dawan Falurut a, na tamata ovi
rmangadu ya'a rarea ya'a. Ya'a beti ot-
orang mami adat Yahudi ma ufamerat
tenang a,‡ na wol ka'i tamata na'a inyai,
ovu wol vangoa-vanga akataka.
19 Na'uk Yahudi boku tali propinsi Asia
rarea vali ya'a na'a inyai, ba wean i mane
rfasala te rmangadu ya'a, na eka rma ini
vali ma rdiri waham ralan a.
20 Te ni lolin a, tamata ovi rmangadu
ya'a fiang ini, eka rfalyawang ne, rfasala
ya'a na'a aka na'ut amar i udoku Yahudi
rira sidovung dawan.
21 Teran a'uk afa isa na'ut amar i udiri
waharira ralan a ma ufwak ne, 'Amar ini
udiri wahabira ralan a ma ulotar tenang
a, tevek orang ne, Ubu veka nfava'at ewal
tamata ovi rmata roak.' "
22 Nata Feliks i nka'a ma dawan roak
na'a Duila'a Yesus Ni Linga'an nfalak
ne, "Eka tnaban Lisias, suldadu dawan i
nban-ulu yai, nma veki, beti ufadoku ning
vaivatul na'a bira ngrihi ini."
23 Ia nfareta suldadu dawan isa ma
nwanar ma lolin Paulus, na'uk deka
rdadul ia, ovu musti rtorung watan ma
ni kida ra rma ma rlobang ia.
24 Nata amar ifira nelak roak, beti Feliks
irua awan rma. Awan a tamata Yahudi ia,
naran Drusila. Feliks nsinir suldadu ra
ma rala Paulus nma, beti nrenar Paulus
nfamalik na'a tamata rira inorang verin
Yesus Kristus.
25 Paulus nfamalik na'a i wean inba ma
tamata ni vava'at nmalola, tatahang ralad
na'a afa ovi sian ra, ovu nfamalik vali
amar i Ubu veka nma ma nfaleka inukun
verin tamata ra munuk. Ba Feliks nbobar
roak ma nfalak ne, "Naran roak ta Paulus.
Muti kikyai! Wean i ning amar lean vu,
na era ewal oa."
26 Feliks inan vali ma Paulus veka nala
kubang verin ia, boma nfatalik ia. Ba
Feliks ba'i nera ia ma irua rfamalik afa.§
27 Varat irua nelak roak, beti Perkius
Festus nkati Feliks ma nrata Gubernur.
Feliks mane nsuta roak, ba ndava Yahudi
ralarira ra ma wol nfatalik Paulus tali bu'i
ralan.

25

Paulus ndiri Festus wahan ralan

1 Festus nfareta propinsi Yudea amar
itelu roak, beti ntali kota Kaisarea nti
Yerusalem.
2 Na'a inyai, na Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu Yahudi rira dawan ovi
rban-ulu verin ira, rdiri Festus wahan
ralan a ma rmangadu Paulus.
3 Ira rera lablobang verin ia ma
ntorung ma tamata ra rovun Paulus nma
Yerusalem, tevek ra'an vai isa roak ma
rfedan ia na'a linga'an ralan.
4 Festus nfalak ne, "Fiang ini ra'abu'i
Paulus na'a Kaisarea. Wol mnanat, na
veka uti vali ineri.
5 Ba fyalak verin bira dawan ovi rban-
ulu verin mia ma rban-orang ya'a ma
amati Kaisarea, boma wean i Paulus notu
sala, na myangadu ia na'a ineri."
6 Festus nalola ira amar iwalu te vutu,
beti newal ia nti Kaisarea. Ni ilyan
ana, nasdovu ira na'a wan i ba'i nfaleka
inukun verin tamata ra, ma nfareta sul-
dadu ra ma rovun Paulus ti ndiri wahan
ralan a.
7 Ti ma Paulus naran wan yai, na
Yahudi ovi rtali Yerusalem rma inyai ma
rdir-lilit ia ma rfasala ma dawan ia. Na'uk
wol rfaturu nala afa ovi rfalak ra ma
rmangadu ia.
8 Ba Paulus nlotar tenan ma nfalak
ne, "Ya'a wol otu sala akataka ma angal
Yahudi rira inukun ovi Ubu nala verin
Musa, te Yahudi rira Rahan Dawan Falu-
rut, ovu vali wol ufalak sian Roma rira
Kaisar a."
9 Festus inan ma nala tamata Yahudi
ralarira ra, ba norat Paulus ne, "Oa
mtorung ma muti Yerusalem ma mdiri
wahang ralan a, ma ukun oa na'a afa ovi
tamata averi rfalak ra?"

‡ **24:18 24:18** Msyi'ik Kisah 21:24 ni catatan kaki.

§ **24:26 24:26** Paulus beti nala kubang rivun verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Ba snain Feliks nanari ne, Paulus veka nala vali kubang dawan verin ia, boma nfatalik ia tali bu'i ralan a.

10 Paulus nfalak ne, “Baba, fiang ini
udiri wan i Kaisar ba'i nfaleka inukun
verin tamata ra, ba inovan ma fwaleka
inukun verin ya'a na'a wan ini. Baba,
mka'a urun roak ne, wol ning sala
akataka verin tamata Yahudi ra.
11 Ba wean i otu sala ma dawan ma
mukun ya'a ma umata, na utorung watan
ma umata! Afa ovi rfalak ma rmangadu
ya'a wol kena lahir, ba wol tamata isa
bisma nala ya'a verin ira. Era ma Kaisar
nfaleka inukun verin ya'a watan!”
12 Nata Festus ovu ni tamata ovi rsurak
ia rfamalik afa ini. Ba ia nfalak verin
Paulus ne, “Oa mera ma Kaisar nfaleka
inukun verin oa, ba veka muti ma mdiri
lahir wahan ralan a!”

Paulus ndiri raja Agripa ovu Bernike waharira ralan ra

13 Amar ifira nelak roak, na Raja
Agripa* irua uran Bernike rma Kaisarea
ma rtaha Festus liman a.
14 Rira amar rivun na'a inyai, ba Festus
nfamalik Paulus ni ngrihi a verin raja
Agripa. Festus nfalak ne, “Feliks wol
nfatalik Paulus tali bu'i ralan na'ut i nsuta
tali ni fareta.
15 Amar yai una'a Yerusalem, na Yahudi
rira dawan ra ovu rira dawan mela falu-
rut ra rmangadu ia, beti rera ma ukun ia.
16 Na'uk ufalak verin ira ne, tamata
Roma rira adat nfalak ma wol bisma
rukun tamata ovi wol rlotar tenarira obin.
Tamata i rmangadu ia yai musti nma veki,
ma ndiri tamata ovi rfasala ia waharira
ralan ra, ma nlotar tenan a na'a afa ovi
rfalak ma rfasala ia.
17 Naran amar i rma ini, na wol unaban
roak. Ba ni ilyan ana, usdovu lahir tamata
ra na'a wan i ba'i ufaleka inukun verin
tamata ra ma ufareta ma rovun tamata
yai, nma ndiri wahang ralan a.
18 Tamata ovi rfasala ia yai rdiri ma
rfamalik ne, afakinimi rfasala ia. Ufikir
ne, mane rmangadu ia ma rfalak ni sian
ra, na'uk afa ovi rfalak ra wol wean afa
ovi unovak ra.
19 Yahudi avyai ovu ia rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ra na'a afa boku na'a
rira agama, ovu na'a tamata isa naran
Yesus. Tamata yai nmata roak, na'uk
Paulus nta'i ila'a ma nfalak ne, Ia nva'at
ewal roak tali matmatan.
20 Ya'a wol uka'a ne, veka ufadoku
ngrihi yai wean inba, ba orat ia ne, veka
ntorung te wahal ma nti Yerusalem ma
urus ia?
21 Na'uk Paulus nafena, ba nera ma
rwanar ia na'a inyai watan, ti naran amar
i Kaisar veka nfaleka inukun verin ia. Ba
ufareta ma suldadu ra rsi'ik ma lolin ia,
ti naran i ufalak ma rovun ia nti verin
Kaisar.”
22 Ba Agripa nfalak verin Festus ne,
“Ya'a inak vali ma urenar tamata yai
nangrihi.”

Festus nfalak ne, “Ilyan ki mrenar ia ta
baba.”
23 Ba ni ilyan ana, Agripa irua Bernike
rma rahan sidovung dawan isa ma
tamata ra ralang ma dawan ira. Roma
rira suldadu dawan ovi rban-ulu verin
rira sidovung suldadu dawan ra, ovu kota
yai ni tamata dawan ra rovun irua ma rti
ralan. Nata Festus nfareta suldadu boku
ma rovun Paulus nti ralan.
24 Festus nfalak ne, “Raja Agripa ovu ita
did tinemun! Tamata Yahudi ovi rna'a ini
munuk ovu ovi rna'a Yerusalem munuk,
rmangadu tamata ini ma rafwak ne, ni
lolin a nmata a'uk!
25 Wol utuan ni sala akataka ma rfedan
ia, na'uk ia nera ma ti ndiri Kaisar wahan
ralan, ba uvolan ma rovun ia nti Roma.
26 Na'uk ki utulis aka verin Kaisar,
tevek wol utuan ni sala isa vali! Wean
inyai bi ufalak ma ndiri waham ralan a
ta raja Agripa, ovu vali bir tinemun, boma
torat ma lolin ia. Beta ne veka uka'a afa
boku ma utulis surat isa.
27 Ya'a unovak ne, wol lolin lahir ma
tsinir tamata i ra'abu'i roak ia nti Kaisar,
wean i wol tfadoku afa ovi tamata ra
rfalak ma rmangadu ia.”

26

Raja Agripa nfalak ma Paulus nlotar tenan a

1 Agripa nfalak verin Paulus ne,
“Utorung ma mungrihi ma mlotar tenam
a.”

* **25:13 25:13** Raja Agripa na'a ayat ini yanan verin raja Herodes Agripa I i nfedan Yohanes warin naran Yakobus. Msi'ik Kisah 12:1-2. * **26:1 26:1** Paulus nala liman ma nfaturu ne, mane nangrihi.

Paulus nala liman a ma al notu faneak,
ma nfalak ne,*
2 "O raja Agripa! Ya'a utung ma dawan,
tevek mtorung ma amar ini udiri waham
ralan a, ma ulotar tenang tali afa ovi
Yahudi ra rfalak ma rmangadu ya'a.
3 Tevek oa mka'a lahir Yahudi rira adat
ra, ovu wol ra'an vai isa na'a afa boku, ba
era verin oa ta baba, ma mtahang ralam
veki ma mrenar afa ovi mane ufamalik
ini.
4 Tali ning kako'u na'a ning ahu,† na
Yahudi ra munuk rka'a roak ning vava'at
a. Ira rka'a vali ning vava'at na'a
Yerusalem.
5 Ira rka'a ya'a mnanat roak, ba wean i
rtorung, na bisma rfamalik ne, ya'a orang
Yahudi rira sidovung isa naran Farisi.
Tamata Farisi ra rorang dida agama ni
inukun ra nlia tali sidovung liak ra.
6 Amar ini udiri waham ralan ma
fwaleka inukun verin ya'a, tevek orang
tnorung i Ubu nala verin ubud-nusid ra.‡
7 Israel ra rira arun dawan vutu rahin
irua ovan-amar raraning Ubu, tevek inar
urun ma rsi'ik Ubu Ni tnorung i mane
nfakena yai. O Raja Agripa, ya'a orang
vali tnorung yai, ba Yahudi ra rmangadu
ya'a.
8 Tamata Yahudi averi, afakinimi wol
myorang ne, Ubu nfava'at ewal tamata
ovi rmata roak i?
9 Lan ana, orang lahir ma otu afa sian
rivun ma angal tamata ovi rorang Yesus i
ntali Nazaret.
10 Otu lahir wean inyai na'a Yerusalem.
Yahudi rira dawan mela falurut ra rala
ngrebat verin ya'a, ma ala tamata rivun
ovi rorang Yesus ma ti rna'a bu'i ralan.
Utorung vali ma rukun ira ma rmata.
11 Lan ana, ya'a ba'i utali Yahudi rira
rahan falurut isa ma uti rahan falurut liak
ra, ma uwi-uwa tamata ovi rorang Yesus.
Ukiwal ira ma rfalak sian Ubu. Ralang a
nwa'uk urun ira, ba uti vali ahu ovi rna'a
negara liak ra ma otu sian ira."

Paulus nfamalik amar i nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus

12 "Amar isa, na Yahudi rira dawan
mela falurut ra rsinir ya'a ovu rala surat
kuasa verin ya'a ma uti kota Damsyik.
13 O raja Agripa, amar yai lera ndirlola,
na una'a linga'an i nti Damsyik. Brian
munuk, na usi'ik lyawan isa ntali lanit,
vanan nrahi lera a, ma nlilit lahir ya'a ovu
ning kida ra,
14 ma amleka munuk amsuta lanun.
Nata urenar vai isa na'a vai Ibrani nfalak
ne, 'Saulus, Saulus! Afakinimi mwi-mwa
Ya'a i? Oa mangal Ya'a, na veka mtuan
susa dawan ila'a.'
15 Ba ya'a orat ne, 'Iki Oa ta baba?'

Duila'a nfalak ne, 'Ya'a ini Yesus i mwi-
mwa a.
16 Eka bwatar ma mdiri. Ufalyawang
tenang verin oa ma ala oa meluk Ning
tamata sansinir, ma ti fwamalik verin
tamata ra na'a afa ovi mrea roak tali Ya'a,
ovu afa ovi veka ufaturu verin oa na'a
amar ovi veka rma ini.
17 Ya'a veka ubelat oa tali tamata Yahudi
ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra. Ya'a
veka usinir oa ma muti ma fwamalik Ning
vaivatul ra verin ira.
18 Muti ma motu ma matarira ra ratve-
lar, ma rahil ma rtalik tali rira vava'at
i na'a dedan ralan ma rti lyawan a, ma
rafla talik nitdawan ni ngrebat a ma rti
Ubu. Rotu wean inyai, boma rorang Ya'a
ma veka a'i vatuk rira salasilan ra, ma
irmunuk tamata ovi otu roak ma rira
vava'at ra rmerat urun.'
19 Ba wean inyai ta raja Agripa, ya'a ot-
orang lahir afa ovi urenar na'ut i lyawan
yai ntali lanit ratan nsuta ma nlilit ya'a.§
20 Ya'a ufalak verin tamata ra ma rahil
ma rtalik tali rira salasilan ra ma rorang
Ubu, ovu rfaturu na'a rira vava'at ra ne,
rahil ma rtalik roak tali rira salasilan ra.
Ufamalik afa avyai verin tamata Yahudi
ra na'a Damsyik veki, beti uti Yerusalem
ma ufamalik vali. Nata ufamalik verin ira
na'a munuk propinsi Yudea. Ti ufamalik
vali verin tamata ovi wol Yahudi ra.
21 Otu wean inyai, bi Yahudi ra rtaha
ya'a na'a Rahan Dawan Falurut mane
rfedan ya'a.

† **26:4 26:4** Paulus dawan ia na'a kota Tarsus i na'a propinsi Kilikia. Msi'ik Kisah 22:3. ‡ **26:6 26:6** Tamata Yahudi ra rnaban ma Ubu nfakena Ni tnorung ma nala Raja i ntevut rira salasilan ra verin ira. Paulus norang ne, Yesus nfakena roak tnorung yai. § **26:19 26:19** Kisah 9:3-6, 25:13, 14

22 Na'uk Ubu nlobang ma dawan ya'a
ma naran amar ini, ba udiri ini ma
ufamalik afa ovi uka'a ra verin tamata ra
munuk, ko'u te dawan. Afa ovi ufalak ini
wear isa watan ovu afa ovi lalan a Musa
ovu nabi ra rfalak roak.
23 Ira rfalak ne, Raja i ntevut dida
salasilan ra veka ntuan sian dawan ila'a ti
naran i nmata, na'uk Ia nva'at ula Ia tali
matmatan ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
ma neluk lyawan verin tamata Yahudi
ovu ovi wol Yahudi ra."
24 Paulus nangrihi ma nlotar tenan
obin, na Festus netal vain a ma nafwak
ne, "Paulus, oa fwoar roak! Mu kaka'a
dawan da'in roak ma notu ma fwoar."
25 Paulus nfalak verin ia ne, "O baba
Festus, ya'a wol ufoar. Afa ovi ufalak ra
kena, ovu ungrihi wean tamata i nka'a
wan.
26 O raja Agripa, oa mka'a munuk roak
afa ovi ufalak ra, bi ubrahi ma ungrihi
lahir verin oa. Ya'a uka'a basil ne, baba
mka'a afa avyai munuk, tevek wol rotu
afa avyai na'a wan fanfonak.
27 Baba, oa morang afa ovi lalan a, nabi
ra rtulis roak? Ya'a uka'a roak ne, baba
oa morang vali nabi ra!"
28 Agripa nfalak verin Paulus ne, "Deka
munovak ne wol mnanat, na mot-nala ma
orang vali Yesus."
29 Paulus nfalak ne, "Asnga'ut te
mnanat, uflurut verin Ubu, boma oa ovu
bir tinemun i fiang ini mryenar afa ovi
ufalak ini, weabira vali ya'a, na'uk deka
rdadul mia ovu dadadul tma'an wean
ya'a."
30 Nata raja Agripa ovu Gubernur Festus
irua Bernike, ovu vali tamata liak munuk
rdiri,
31 ma rban-talik wan yai, ma rsifalak
afa na'a murin. Ira rfalak ne, "Tamata
ini wol ni sala ma tukun ia ma nmata, te
ta'abu'i ia."
32 Agripa nfalak verin Festus ne, "Wean
i tamata ini wol nera ma Kaisar nfaleka ni
vaivatul ra na'a rira ngrihi a, na tfatalik
watan ia."

27

Paulus navul kabal lar ma nobal nti Roma

1 Festus nfadoku ma amavul* kabal lar
ma amobal amati propinsi Italia, ba ira
rala Paulus ovu tamata boku tali bu'i
ralan verin Roma ni suldadu dawan isa
naran Yulius. Yulius ini ntali Kaisar ni
sidovung suldadu dawan a.†
2 Amarata kabal lar isa ntali kota
Adramitium, mane amobal oli kota ovi
rna'a tahat nelan na'a propinsi Asia.
Tamata Makedonia isa ntali kota Tesa-
lonika, naran Aristarkhus, novu vali ami.
3 Ni ilyan ana, amaran kota Sidon.
Yulius ini notu lolin Paulus, ba ntorung
ma Paulus nsuta tali kabal, ma ti nalola
ni kida ra ma rsi'ik ia na'a afa ovi nperlu
ra.
4 Tali inyai, na amobal ewal ma amahu
nuhu isa naran Siprus ni varvavan, tevek
nait a nangal kabal a.
5 Ti ma amobal ma ametal aletan ma
amahu propinsi Kilikia ovu propinsi Pam-
filia, ma ti amaran kota Mira i na'a
propinsi Likia.
6 Amna'a inyai, na suldadu dawan yai
ndav-nala kabal lar isa ntali Aleksandria
mane nti Italia, ba novun ami ma amarata
kabal yai.
7 Amtali Mira, na amafla ngalalahang
watan, ba mami amar rivun na'a roal,
beti susa dawan nkena ami ma ti amfaseri
kota Knidus. Nait nangal teri ami, ba
wol amahu nala varat. Amahu tranan
ma amaran nuhu isa naran Kreta, ma
amafla oli ni varvavan ma ambosal lalar
isa naran Salmone.
8 Susa buas ma amafla oli nuhu yai,
nata ti amaran namdawan isa i rfanara
ia ne "Namdawan Lolin." Wan yai nfaseri
kota Lasea.
9 Amvatuk amar rivun roak na'a mami
inobal a. Yahudi rira amar dawan i
irmunuk rtolat nbosal roak,‡ ba nait ovu
saksakan ra dawan roak. Paulus nsurak
ira ne,
10 "Did tinemun, uka'a roak ne wean
i tobal ma wol tatalik, na veka tatuan
susa dawan ila'a. Wol mane kabal ovu ni

* **27:1 27:1** Mulai na'a ayat ini ewal, Lukas i nasusan kitab ini nfalak ***ami***. Ihin a, Lukas novu vali Paulus ma rti Roma. Msyi'ik vali Kisah 16:10 † **27:1 27:1** Yulius nfareta suldadu ratut isa, wean Kornelius na'a Kisah 10:1. ‡ **27:9 27:9** Yahudi rira amar dawan ma rtolat, inyai amar isa watan na'a vulan September te Oktober. Msyi'ik Imamat 16; 23:26-32; Bilangan 29:7-11.

vnuat ra watan veka rakvisal, na'uk ita
veka tmata vali."
11 Na'uk suldadu dawan yai wol norang
Paulus ni snurak a, ma norang watan
tamata i ntaha wilin ovu tamata i ni kabal
a, rira afa ovi rfalak ra.
12 Namdawan yai wol lolin ma kabal ra
rlau na'ut radridin dawan ovu saksakan.
Ba tali tamata ovi rkarya na'a kabal yai,
na etal dawan ra'an vai isa ma robal
watan, boma rti lahir ahu isa naran
Feniks na'a nuhu Kreta, ma rwelat inyai,
ti naran radridin dawan nlia veki. Wan
ini ndoku ma ti inovan ovu tranan varat
ovu marmar varat.§

Nait ovu saksakan

13 Ti ma nait salsoling tali tranan nbana,
na tamata ovi rkarya na'a kabal yai rsi'ik
ne lolin roak, ba rfar a'ur ma rafla oli
Kreta ni ngur a.
14 Wol mnanat, na nait fufakmetan i
rfanara ia ne "Nait Marmar Timur" ntali
nuhu yai ndoal,
15 ma nait dawan yai nkena ma nangal
teri lahir kabal a. Ba amafla orang watan
nait.
16 Amaskolal watan ma amahu nuhu
ko'u isa naran Kauda ni varvavan a. Susa
buas, na'uk amfasaka nala skutyafu i
kabal ntoda.
17 Tamata kabal ra rfasaka nala roak
skutyafu yai, beti rala kakeak van dawan
ra ma rfaban-lilit kabal ma rkeak al
rfangrebat kabal tain. Ira rbobar, beta
ne rakreti iyaru ngur i na'a lala'in isa
naran Sirtis, ba rfasuka lar a ma rfof-
orang watan nait a.
18 Nait fufakmetan notu ma saksakan ra
rwi-rwa mami kabal a ma natli'ik tia ma.
Ba ni ilyan ana, betfasa rvatuk rira vnuat
boku rsuta tahat.
19 Nata ni ilyan ewal, na rvatuk kabal
ni bakreat ra.
20 Amar ifira lahir, na wol amrea lera
te nara ra. Nait ovu saksakan ra dawan
ila'a, ba ralamami ra kako'u ila'a roak ma
amanovak ne, veka amamata watan.
21 Amar ifira roak wol rafna'an, ba
Paulus ti ndiri waharira ralan ma nfalak
ne, "Did tinemun! Ni lolin a, na myorang
ning snurak ovi lan ufalak roak verin mia
ma deka taroal talik Kreta, boma kabal a
deka sian, ovu deka tvatuk vnuat ra.
22 Ba fiang ini era lahir verin mia ma
ralabira deka kako'u. Kabal ini veka sian,
na'uk tali did tinemun, na wol tamata isa
vali veka nmata.
23 Ufalak wean inyai, tevek indean a,
Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nsuta
ma ndir-ebang ya'a. Ubu i uraning ovu
nfareta ya'a, nsinir ia
24 ma nfalak ne, 'Paulus, deka bwobar!
Oa veka ti mdiri Roma rira Kaisar wahan
ralan ma nfaleka inukun verin oa. Eka
mrenar, Ubu nala Ni rala lolin a verin
mia, ma tamata ovi mimunuk na'a inobal
ini veka rva'at watan.'
25 Ba wean inyai ta kida averi, fyangre-
bat ralabira ra! Tevek ya'a orang Ubu.
Ia veka nfakena lahir afa ovi nfalak roak
verin ya'a.
26 Na'uk ita veka takreti nuhu isa."
27 Nait dawan yai nfafofa ami, ma amar
vutu rahin ifa'at roak na'a tahat i naran
Adria. Ka'a bi nafafruan tenan roak, na
tamata kabal ra ranovak ne, kabal nfaseri
roak raa.
28 Ba rkeak afa aleman isa na'a kakeak
a, beti rtolar suta aletan tain ma al rsavat
ne, bilaman te kiretin. Rsavat aletan ni
bilaman a, na refa vutrua. Nata wol
mnanat, na rsavat ewal vali ma ni laman
a refa vutu rahin ilima.
29 Ira rbobar beta ne kabal nakreti
vunun, ba relik a'ur ifa'at tali kabal ni
muri a ma deka nfofa. Ira rera ma fara
yarak amar.
30 Tamata kabal ra ra'an vai isa roak
mane rafla talik kabal, ba rtolar skutyafu
yai. Ira rlabir tamata ra ma rotu ma
ranovak ne, mane rtolar a'ur ra tali kabal
ni ulu a.
31 Wean inyai, bi Paulus nfalak verin
dawan suldadu yai ovu suldadu ra ne,
"Wean i tamata kabal ra rafla talik kabal
ini, na ita veka wol tda tdir-ear!"
32 Ba suldadu avyai rafat etal kakeak ra
tali skutyafu yai, ma nsuta tahat ma nfofa
watan.
33 Sarseri mane amar roak, na Paulus
nasweang ira ma rafna'an, ma nfalak ne,
"Amar vutu rahin ifa'at roak, na byobar
lalawatan ma wol mifna'an,

§ **27:12 27:12** Na'a ***Namdawan Lolin***, na vulan boku radridin urun. Wol morar watan, na'uk salju ovu es vali.

34 ba era verin mia ta kida averi ma
eka mifna'an veki boma mingrebat, tevek
itmunuk veka tda tdir-ear!”
35 Paulus nangrihi munuk wean inyai,
beti nala roti a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu na'a waharira ralan ra. Nata
nvisul kedan ma na'an.
36 Ba irmunuk ralarira ra rangrebat
ewal roak, ma rala afamtahan ma ra'an.
37 Tamata ovi amamunuk amna'a kabal
yai ratut irua vutfitu rahin inean.
38 Amafna'an munuk, nata rvatuk gan-
dum ra rsuta tahat ma al nfamarang
kabal.

Kabal nakreti

39 Lera wol ndata obin, na tamata kabal
ra rarea roak nuhu, na'uk wol ref nala
wan yai. Ti nata rarea lala'in isa ovu ni
ngur, ba rvolan mane rtav-teri kabal na'a
inyai.
40 Ba retal vatuk a'ur ra, ovu raruvat
kakeak ovi rkeak wilin ra, beti rfasaka lar
ulu a, boma nait nean ma kabal yarak nra
ma ntavu ia.
41 Na'uk kabal yai nakreti kilun ma
ni ulu wol nfangoak tia ma roak, ba
saksakan ra rfar-fefar lahir ni muri a ma
nama'ar.
42 Suldadu ra rvolan mane rfedan
tamata ovi rtaha roak ira, boma deka
rnanu rara ear ma rfonak ira.
43 Na'uk suldadu dawan yai inan ma
Paulus nva'at, ba nfalak teri ma deka
rfedan ira. Ia nfareta ma tamata ovi rka'a
rnanu rtobur ula ira ma rnanu rara ngur.
44 Tamata ovi rban-muri ra rtobur ma
rtaha kba etal te kabal van boku ma rara
ngur. Rotu wean inyai, bi tamata ra
munuk rda rdir-ear.

28

Paulus nana'a nuhu isa naran Malta

1 Amda ma amdir-ear roak, beti amka'a
ne, nuhu ini naran Malta.
2 Tamata ovi rleal nuhu yai rmarkai
dalang ma rlobang ami. Da'ut nsuta roak
ovu radridin dawan, ba rsidovuk yafu ma
rera ami ma ti amafraran.
3 Paulus nasdovu aa sanan angaran
boku ma nfadoku na'a yafu yai. Aru isa
ntali aa sanan avyai nma murin, tevek
ngnea da'in, ma nkokat liman a.
4 Tamata ovi rna'a nuhu yai rsi'ik aru i
naklo'i Paulus liman a, na ka'i rsifalak afa
verin ira ne, “Ita tka'a basil ne, tamata ini
nsifedan! Velik ne wol nmata na'a roal,
na'uk dida ubu vata i nukun tamata ra
wol ntorung ma nva'at.”
5 Na'uk Paulus nasmir vatuk aru yai
nti yafu ralan. Ia wol nfarnuang akataka
lahir.
6 Ira rnarin ne tenan veka nbara, te beta
ne nleka ma nmata lahir. Ira rnaban ma
mnanat, na'uk wol akataka nkena tenan
a, ba tamata avyai rira fikiran ra ratvali
ewal ma rfalak ne, ia ubu isa vali!
7 Dawan fareta* i naran Publius nfareta
nuhu yai, ni lanun sarseri ovu wan yai.
Ia ralan lolin urun ma nala ami neluk ni
mangun, ma amar itelu nsi'ik ma lolin
ami na'a ni rahan.
8 Dawan fareta yai yaman a nawar ia,
ma tenan ngnea ovu ntimuri, ba ntuba
watan. Paulus ti nsi'ik ia ma naflurut ovu
nfadoku liman a na'a ia, ma lolin ewal ia.
9 Publius yaman lolin roak ia, ba tamata
ovi rira suhut ra na'a nuhu yai rma ma
Paulus notu vali ma lolin ira.
10 Ira ralang ma dawan ami, ba ti naran
amar i mane amban-talik ira ma amobal
ewal a, na rala munuk afa ovi amperlu
na'a mami banbanan verin ami.

Amtali Malta mane amati Roma

11 Amna'a Malta vulan itelu, beti amaf-
navul kabal lar isa i nlau inyai, tevek
radridin dawan roak. Kabal yai ntali
Aleksandria, naran Dioskuri.†
12 Amobal nata ti amwelat kota Sir-
akusa, ma amna'a inyai amar itelu.
13 Tali inyai, na amobal ewal ma ti
amaran kota Regium. Ni ilyan ana, nait
tranan nbatar, ba amafla watan ma amar
isa ewal, beti amaran kota Putioli.
14 Amtuan tamata ovi rorang Yesus
boku na'a inyai, na rasweang ami ma ti
amlolak ira karedralan isa. Nata amtali
inyai, na mane ambana amati Roma.

* **28:7 28:7** Vai Yunani npake vaivatul *protoi*, ihin a tamata i nban-ulu, te ntaha fareta na'a wan yai. † **28:11 28:11** Kabal yai naran Dioskuri, ihin na'a vai Yunani ne, ubu irua i dekut ira, te felar isa. Ira rwalur rira ubu irua yai na'a kabal ni kora. Ubu irua yai nararira Kastor ovu Poluks. Tamata ovi rkarya na'a kabal lar te abau ra ba'i raraning ubu irua yai.

15 Tamata ovi rorang Yesus na'a Roma
rarenar ne, mane amati inyai, ba rti ma
rsa'a ami na'a ahu isa naran Apius Ni
Wan i Rfedi Rfaha Afa Na'a, beti na'a ahu
isa vali naran Rahan Siwelat Itelu. Ti ma
Paulus nsi'ik ira, na nfalak fara weninyai
verin Ubu, ma ralan a dawan ewal.

Paulus na'a kota Roma

16 Amaran Roma, na rira fareta rtorung
ma Paulus nleal rahan isa. Suldadu isa
nwanar ia na'a inyai.
17 Amar itelu nelak roak, beti Paulus
nasdovu tamata Yahudi rira dawan ovi
rban-ulu verin ira na'a inyai. Ia nfalak
verin ira ne, "Did tinemun, velik ne wol
otu sian dida tamata Yahudi ra te ubud-
nusid rira adat ra, na'uk rtaha ya'a na'a
Yerusalem ma rala ya'a verin Roma rira
fareta ra.
18 Ti ma fareta Roma ra rorat munuk
afa tali ya'a, na mane rfatalik ya'a, tevek
wol ning sala akataka ma rukun ya'a ma
umata.
19 Na'uk Yahudi ra wol rtorung ma
rfatalik ya'a, ba wol ning linga'an liak
roak ma era ma udiri Kaisar wahan ralan
ma nfaleka inukun verin ya'a, velik ne
wol mane uti fareta ra ma umangadu
ning tamata Yahudi ra.
20 Wean inyai, bi era ma utuan mia ma
ungrihi verin mia. Ira rdadul ya'a, tevek
orang Raja i ntevut dida salasilan ra. Ia
Raja i Ubu ntorung roak ma nma verin
tamata Israel ra."
21 Ira rfalak ne, "Yudea ra wol rotu
surat verin ami obin ma al rfamalik
oa. Teramam-valimami ovi rtali ineri wol
rfalak sian oa.
22 Na'uk inamami ma fwamalik mu ino-
rang a ma amrenar, tevek amka'a ne, na'a
wan inba watan tamata ra rfalak sian
tamata ovi rorang Yesus rira sidovung."
23 Ba irmunuk Paulus rfadoku amar ma
rsituan ira. Naran amar i rfadoku roak
ma rsituan ira, na dawan Yahudi rivun
ira rma Paulus wan i nleal a. Ia nair
ira ma nfalyawang Ubu Ni Fareta Ralan
verin ira, tali varverak ti naran lervava.
Ia nfamalik afa ovi rtulis roak na'a Musa
ni inukun ra ovu tali nabi rira kitab ra,
ma ndava ralarira ra ma rorang Yesus.
24 Tamata boku rorang afa ovi Paulus
nfalak ra, na'uk boku vali rafena ma
rorang.
25 Tamata avyai wol ra'an vai isa na'a
afa ovi Paulus nfalak ra. Ira mane rdir-
talik wan yai, ba Paulus ntafal ma nfalak
verin ira ne, "Ubu Ni Roh kena lahir ma
nfalak verin nabi Yesaya. Ia nfalak verin
ubud-nusid ra ne,
26 'Muti ma fwalak verin Yahudi ra
wean ini:
Mia veka mryenar lalawatan, na'uk wol
fyan-aran ihin a.
Mia msyi'ik lalawatan, na'uk wol
mkya'a.
27 Tevek tamata ovi ralarira ra rasmotak,
ba rsibi arurira ra ovu rkubak
matarira ra,
boma deka rsi'ik ovu matarira ra,
deka rarenar ovu arurira ra,
deka rfan-aran ovu ralarira ra,
ovu deka rahil ma rtalik tali rira salasilan
ra, ma rdava Ya'a i bis otu ma lolin
ewal ira.' "‡
28 Paulus ntafal ewal ma nfalak ne, "Ba
inak ma mkya'a ne, Ubu Ni Ivar Lolin i
nfamalik na'a i wean inba ma Ia nsikat
tamata ra tali rira salasilan ra, boma rira
vava'at kakiwal nti roak verin tamata ovi
wol Yahudi ra. Ira veka rarenar Ivar Lolin
yai ma rorang!"
[
29 Paulus nfalak munuk wean inyai, na
tamata Yahudi avyai rban-talik wan yai
ma rsitaku ulurira ra na'a rira fikiran
ra.]§
30 Paulus ni varat irua na'a inyai, ma
ka'i nbahir rahan isa ma nleal. Ia inan
ma tamata iki watan nma ma nalola ia.
31 Ia nabrahi ma nfamalik na'a i Ubu
nfareta tamata ra wean lahir Raja, ovu
nair Duila'a Yesus verin tamata ra. Wol
tamata isa vali nangal ia.

‡ **28:27 28:27** Yesaya 6:9-10 § **28:29 28:29** Naskah mnanat na'a vai Yunani, etal dawan wol rira ayat ini.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Roma

Tbas afa ovi veki

Lalan ana, kota Roma naran a nbana dawan, tevek kerajaan Roma ni fareta nleal kota yai, ovu nfareta negara liak rivun. Paulus ntulis surat ini, boma nair tamata ovi rorang Yesus na'a Roma. Paulus nsurak ira na'a afa mnga'un ovi musti rair a, tevek wol ni amar obin ma nti Roma ma nair ira. Afa mnga'un ovi Paulus ntulis na'a surat ini, ita bisma tsi'ik na'a Roma 1:17 nfalak ne, "Tevek na'a Ubu Ni Ivar Lolin yai, na Ia nfaturu ne, wean inba ma notu ma tamata rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Ia nfakena afa yai nahu linga'an isa watan: torang a'uk Ia. Inyai wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Ubu, na ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ia.' " Na'a surat ini, na Paulus nfalak vali ne, ita dida vava'at a wol bisma nmalola na'a Ubu wahan ralan a, wean i tot-orang inukun ovi Musa nfalak ra, tevek ita wol tot-orang nala inukun avyai (3:27-28; 4:15). Ubu ntevut tamata ra tali rira salasilan ra ovu Yesus Ni matmatan a (3:24-25; 5:8). Ba wean i torang Yesus, na Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia nfalak vali ne, dida vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a (3:22, 25-26; 4:24-25; 5:1).

Paulus ntulis vali na'a surat ini ne, Ubu ralan nfalak afaka verin tamata Yahudi ovu uburir-nusirira ra. Ubu nfanara vali tamata Yahudi ra ne, tamata Israel (pasal 9—11). Tali lalan a, na Ubu nfili roak tamata Yahudi ovi uburir-nusirira Abraham ma reluk Ni tamata ra. Na'ut i Yesus nma lanit ivavan a, na tamata Yahudi ra rivun ira rafena ma rorang Ia. Wean inyai bi, Ubu wol ntorung ma tamata Yahudi ra reluk Ni tamata ra. Paulus nfalak ne, kena urun, na'ut inyai, na tamata Yahudi ra rivun ira wol reluk Ubu Ni tamata ra, tevek rafena ma rorang Yesus (Roma 10:1-4). Rafena ma rorang Yesus, bi linga'an natvelar verin tamata ovi wol Yahudi ra ma reluk Ubu Ni tamata ra (11:11-15, 30-31). Tali lalan a, na rtulis roak afa yai na'a Surat Ralan (9:25-29; 10:19-21). Ubu ralan nfalak ma "Veka nsikat tamata Israel ra munuk tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal" (11:26).

Paulus nvolan ma nti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma. Wean inyai bi, na'a ni surat ini, na ia nfalak lan roak afa ovi nvolan yai (1:10-13; 15:22-29).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-15)
2. Afa penting ovi Paulus nair ra. (1:16-17)
3. Tamata ra munuk rira salasilan na'a Ubu wahan ralan a. (pasal 1:18—3:20)
4. Linga'an ma tamata ra munuk rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. (pasal 3:21—5:21)
5. Tali dida vava'at isa ovu Yesus, na Ia notu ma salasilan wol nfaret-nala roak ita (pasal 6). Agama ni inukun ra wol rkeak roak ita (pasal 7). Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an verin ita. (pasal 8)
6. Afakinimi na'ut inyai, na tamata Yahudi rivun ira wol reluk Ubu Ni tamata ra. (pasal 9—11)
7. Dida afa ovi totu ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at a. (pasal 12:1—15:13)
8. Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, ovu nvolan ma nti nalola tamata ovi rna'a Roma. (15:14-33)
9. Paulus ni salam a, ovu ni snurak ovi rban-muri a. (pasal 16)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma

1 Terang a valing averi, ya'a Paulus eluk
tamata sansinir verin Kristus Yesus. Ubu
nfili roak ya'a ma eluk rasul ovu nala
varvara verin ya'a ma ufamalik Ni Ivar
Lolin.

* **1:2 1:2** Ubu Ni Ivar Lolin yai nabi ra rtulis roak na'a kitab ovi rna'a Surat Ralan. Kitab avyai rna'a Perjanjian Mnanat.

2 Tali lalan ana, Ubu nfalak roak na'a
Ni tnorung a, ma Ni nabi ra rtulis roak Ni
Ivar Lolin yai na'a Surat Ralan a.*
3-4 Ubu Ni Ivar Lolin yai nfamalik Ubu
Yanan a Yesus Kristus i dida Duila'a verin
Ia. Eka tanovak na'ut i Yesus nleal lanit
ivavan a ma neluk tamata, na Ia ubun-
nusin Raja Daud. Na'uk eka tanovak ne,
Yesus Duila'a Ia. Ubu nfaturu lahir ovu Ni
ngrebat ne, Yanan Ia na'ut i nfava'at ewal
Ia tali matmatan ovu Ni Roh i nmerat
urun.
5 Tali Yesus Kristus, na Ubu nala roak
Ni rala lolin a verin ya'a, ma nfili ya'a ma
eluk rasul, ma air tamata ra munuk, boma
rorang Kristus ma rsoak verin Ia, ovu vali
rfadawang naran a.†
6-7 Mia vali tamata ovi myorang Yesus
na'a kota Roma. Ubu nfili roak mia
ma myeluk Yesus Kristus Ni tamata ovi
rorang Ia. Wean inyai bi, utulis surat
ini verin bir tinemun. Ubu nlobang mia
munuk ovu nfili roak mia ma myeluk
Ni tamata ra. Uflurut verin Yamadida
Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus, ma fara
nala Ni rala lolin verin mia ovu notu ma
bira vava'at ra malinan watan.

Paulus naflurut ma nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma rira inorang a, ovu inan ma nti nalola ira

8 Terang a valing averi, ufalak lan fara
weninyai verin Ubu i uraning Ia nahu
Yesus Kristus, tevek tamata ra rfamalik
roak na'a inba watan na'a lanit ivavan ne,
mia myorang urun Yesus.
9 Ungnanang lalawatan mia na'a ning
falurut ra. Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak ra
kena. Ukarya verin Ubu ovu ralang urun
ma ufamalik Ni Ivar Lolin na'a Yanan a.
10 Terang a valing averi, uflurut
lalawatan verin Ubu ma fara nala amar
verin ya'a ma ti ulola mia.
11 Ufalak wean inyai, tevek inak urun
ma ti ulola mia, boma ala kalolin ovi rtali
Ubu Ni Roh verin mia, ma ufangrebat bira
inorang a.
12 Unovak ne, wean i utuan mia, na
bisma tsifangrebat ita na'a dida inorang
a. Ufangrebat bira inorang a ovu vali
fyangrebat ning inorang a.
13 Terang a valing averi, inak ma
mkya'a ne, ya'a ba'i udava linga'an ma
ti ulola mia, boma ufamalik Kristus ma
tamata rivun rorang Ia, wean tamata ovi
wol Yahudi ira na'a wan liak, rorang vali
Ia. Na'uk ma naran amar ini, na utuan
lalawatan angangal ra.
14 Ya'a ning varvara ma musti ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi rtali
kota ovu ahu inba watan,‡ tamata ovi
raskola ra ovu vali tamata ovi wol raskola
ra.
15 Wean inyai, ba inak urun ma ufama-
lik vali Ubu Ni Ivar Lolin verin mia
tamata ovi mnya'a Roma.

Ubu Ni Ivar Lolin neluk Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal

16 Ya'a wol uma'it ma ufamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a, tevek orang urun ne, Ni
Ivar Lolin yai wean lahir Ubu Ni ngrebat
ma nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ubu
notu lan wean inyai verin tamata Yahudi
ra, beti tamata ovi wol Yahudi ra vali.
17 Tevek na'a Ubu Ni Ivar Lolin yai,
na Ia nfaturu ne, wean inba ma notu
ma tamata rira vava'at ra rmalola na'a
wahan ralan a. Ia nfakena afa yai nahu
linga'an isa watan: torang a'uk Ia. Inyai
wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, "Tamata ovi rira vava'at ra rmalola,
tevek rorang Ubu, na ira veka rira vava'at
kakiwal ovu Ia."§

Velik ne tamata ra munuk rka'a Ubu, na'uk rafena ma raraning Ia, ba rira salasilan roak

18 Ubu veka nfaturu lahir Ni ngrova tali
lanit ratan verin tamata ovi rafena ma
rot-orang afa ovi nfalak ra, ovu rotu afa
ovi sian ra. Afa sian ovi rotu ra, rotu teri
ira ovu tamata liak ra ma wol bisma rka'a
afa ovi kena ra.
19 Ubu nukun ira, tevek afa ovi rka'a
na'a Ubu, lyawan roak verin ira. Ubu

† **1:5 1:5** Tafsiran boku rfalak ne, ***tamata ra munuk***, ihin a ne, tamata ovi wol Yahudi ra munuk. ‡ **1:14 1:14** Tafsiran boku rfalak ne, ***tamata Yunani te wol Yunani*** ihin a ne, tamata ovi rna'a kota te tamata ovi rna'a ahu. Bis tfalak vali, tamata kota te tamata ovi wearira tamata nangan ra. § **1:17 1:17** Msi'ik Habakuk 2:4; Galatia 3:11; Ibrani 10:38

nukun ira, tevek Ia ka'i nfalyawang roak
afa avyai verin ira.
20 Tali na'ut i Ubu notu afakataka
munuk na'a lanit ivavan a, na tamata
ra bisma rfan-aran Ni ngrebat i wol ni
wahan, ovu vali Ni dawan a. Ira bisma
rfan-aran Ubu Ni ngrebat ovu Ni dawan
tali afa ovi notu ra na'a lanit ratan ovu
lanit ivavan. Wean inyai, na tamata
ra wol bisma rlotar tenarira ra ma ka'i
rfalak ne, "Wol amka'a ne, Ubu nana'a!"
21 Velik ne tamata ra rka'a roak ne, Ubu
nana'a, na'uk wol rfadawang Ia ovu wol
rfalak fara weninyai verin Ia. Ira rfikir
watan afa ovi wol ihir akataka, ba ulurira
ralan ra rasmotak urun, ovu vali rna'a
watan dedan ralan.
22 Ira ka'i rfikir ne, rira kaka'a dawan,
na'uk velik aba, rboda urun.
23 Ira wol rfadawang Ubu i Ni dawan a
nlia munuk, nata ti wol ni wahan. Na'uk
rsangatur ma raraning walut ovi felarira
ra wean tamata ovi veka rmata ra, manut
nangan ra, afwatan ovi earira ifa'at te
afwatan ovi rla'a ra.*
24 Wean inyai bi, Ubu nsi'ik watan ma
bisma rfangra tenarira ra ovu rira ininan
sian ra, ba rotu afa ro'i-ra'i avyai ma ka'i
rsifama'it ira.
25 Afa ovi Ubu nfalak ra kena, na'uk ira
rafena ma rorang afa avyai, tevek rotu
watan afa ovi wol kena ra. Ira rsangatur
verin afa ovi Ubu notu ra, ovu raraning
afa avyai. Na'uk velik aba, tamata ra
munuk musti rsangatur ma raraning Ubu
i notu munuk afa avyai. Kena urun.
26 Rotu wean inyai, bi Ubu nsi'ik watan
ma rot-orang rira ininan sian ovi rotu ma
tma'it. Vata ovi rsifa roak wol inarira
roak ma rtuba ovu awarira ra, na'uk inar
ma rtuba ovu vata liak ra.
27 Brana ra rotu vali wean inyai. Ira
wol inarira roak ma rtuba ovu awarira ra,
na'uk inar urun ma rtuba ovu brana liak
ra. Wean inyai bi, Ubu veka nukun ira
ma inovan ovu afa sian ovi rotu ra, ma
rfama'it tenarira ra.
28 Tamata ra wol rkamlabir lahir Ubu,
bi nsi'ik watan ira ma wol rka'a ma
ranovak ne, inba kena ovu sala, ba rfikir
a'uk sian a. Wean inyai, na rotu watan
afa ovi wol inovan ma tamata ra rotu.
29 Ralarira ra rngora lahir ovu afa sian
ovi rotu verin tamata ra, inar ma rotu
ma tamata ra rtuan sian, inar ma rtafal
ila'a rira metan ra, wol inar lahir tamata
ra, rbo'itea tamata rira metan ra, ka'i
rsifedan ira, rsingarahi, rsiklabir, ovu
inar urun ma rot-visal tamata rira vava'at
ra. Ira rfamalik a'ar tia ma watan tamata
liak ra.
30 Ira rfalak sian tamata ra, wol inar
lahir Ubu, rira vaivatul ra ovu rira afa ovi
rotu ra rfaturu ne, wol ralang tamata ra,
rfakaratat tenarira ra, ka'i rfadawang afa
ovi rotu ra, ba'i rdava linga'an ngorva'an
ma al rotu afa ovi sian ra, ovu rangal
renarir-yamarira ra.
31 Ira rafena ma rfikir afa ovi kena
ra, wol rot-orang afa ovi rfalak ra, wol
rlobang tamata ra, wol rfaturu ralarira
lolin verin tamata liak ra.
32 Ira rka'a roak ne, Ubu nfalak roak
na'a Ni inukun a ne, tamata ovi rotu
munuk afa sian avyai inovan ma rtuan
inukun ma rmata. Velik ne wean in-
yai, na'uk ira rotu watan afa avyai, ovu
rtorung vali tamata ovi rotu afa sian
avyai.

2

Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk, ovu wol nfili tamata

1 Ba wean inyai, na terang a valing
averi, iki mia ma fyaleka inukun verin
tamata liak ra? Mia wol bira akataka
ma al mlyotar tenabira ra ma fyalak ne
kena mia, tevek myotu sala vali. Wean i
fyaleka inukun verin tamata liak ra, na
inyai nfaturu ne, mia ka'i fyaleka inukun
verin tenabira ra, tevek mia myotu vali
afa ovi tamata avyai rotu ra.
2 Ita tka'a ne, Ubu kena urun Ia na'ut i
nukun tamata ovi rotu sian wean inyai.
3 Wean i fyaleka inukun verin tamata
liak na'a afa ovi rotu ra, na'uk mia myotu
vali afa avyai, na deka fyikir ne, Ubu Ni
inukun a veka wol nkena mia.
4 Mia minovak ne, Ubu nfaturu Ni lolin
a verin mia, ba nanaban ovu ntahang
ralan ma wol nukun mia, na fyikir ne
wol akataka? Wahal lahir! Mia musti
mkya'a ne, Ubu nfaturu Ni lolin verin

* **1:23 1:23** Ulangan 4:16-18

mia, tevek inan ma myahil ma mtyalik tali
bira salasilan ra.
5 Mia ulubira vatu ma mifena ma
myahil ma mtyalik tali afa sian ovi myotu
ra. Wean inyai, na mtyafal ma fyalemang
inukun i veka nkena mia, na'a amar i Ubu
veka nma ma nfaturu lahir Ni ngrova a
ovu nfaleka inukun verin tamata ra ovu
ni malolan.
6 Ia veka nukun tamata ra munuk ma
inovan ovu afa ovi rotu ra.*
7 Ubu veka nala vava'at kakiwal verin
tamata ovi ralarira urun lalawatan ma
rotu a'uk afa ovi lolin ra, tevek inarira ma
veka nfadawang ira, nalang ira ovu nala
vava'at i wol bisma nakvisal.
8-9 Na'uk Ubu veka nangrova urun
ovu veka nfaleka inukun i aleman verin
tamata ovi rfikir watan tenarira ra, ovu
tamata ovi rafena ma rot-orang afa ovi
kena ra, na'uk rotu watan afa ovi tamata
ktufan rotu ra. Tamata ovi ba'i rotu wean
inyai, ira veka rtuan wawa'uk ovu susa i
dawan urun a. Susa ovu wawa'uk avyai
veka rkena lan tamata Yahudi ra, beti
tamata ovi wol Yahudi ra.
10 Na'uk tamata ovi ba'i rotu afa ovi
lolin ra, Ubu veka nfadawang munuk ira
ovu nalang ira, ovu vali nala Ni malinan
a verin ira. Ia notu lan afa avyai verin
tamata Yahudi ra, beti notu vali verin
tamata ovi wol Yahudi ra.
11 Wean inyai, na Ubu nsi'ik tamata
ra munuk ma wearira isa, ovu wol nfili
tamata.†
12 Tamata ovi wol Yahudi ra, wean i
rotu salasilan, na Ubu veka nukun munuk
ira ma rmata, na'uk wol nukun ira tevek
rangal Musa ni inukun ra. Na'uk tamata
Yahudi ra, wean i rotu salasilan, na Ubu
veka nfaleka inukun verin ira munuk,
tevek rangal Musa ni inukun ra.‡
13 Tamata ra rira vava'at ra wol rmalola
na'a Ubu wahan ralan, wean i rarenar
watan Musa ni inukun ra. Na'uk Ia
ntorung ma tamata ovi rot-orang Musa ni
inukun avyai, rira vava'at ra rmalola na'a
wahan ralan a.
14 Tamata ovi wol Yahudi ira wol rka'a
Musa ni inukun ra. Na'uk ti ma tamata
avyai ralarira ila'a ra ka'i rfalak na'a afa
ovi musti rotu, ovu afa ovi wol bisma rotu
a, wean lahir Musa ni inukun avyai, na
afa yai ihin a ne, ni inukun avyai rna'a
roak ralarira ila'a ra. Afa yai kena, velik
ne tamata ovi wol Yahudi ra wol rira
Musa ni inukun avyai.
15 Rotu wean inyai ma rfaturu ne, afa
ovi rfadoku roak na'a Musa ni inukun
ra, Ubu ntulis roak na'a ralarira ra ma
musti rot-orang. Ralarira ila'a vali rfalak
lahir wean inyai, tevek amar boku, na
rira fikiran ra ka'i rfasala tenarira ra, ovu
amar boku vali ka'i rlotar tenarira ra.
16 Ba veka wean vali inyai na'ut i Ubu
nfadoku roak ma nfaleka inukun verin
tamata ra. Na'ut inyai, na Ubu veka nala
ngrebat verin Kristus Yesus ma nfaleka
inukun verin tamata ra munuk rira fiki-
ran fanfonak ra. Afa yai wean lahir afa
ovi ufamalik na'a Ubu Ni Ivar Lolin a.

Tamata Yahudi rka'a roak Musa ni inukun ra, na'uk rotu watan afa ovi sala ra na'a Ubu wahan ralan a

17 Ya'a mane ala snurak verin ning
tamata Yahudi ra. Mia fyalak ne, tamata
Yahudi mia ovu myorang ne, Musa ni
inukun ra veka rlobang mia na'a afaka
watan. Mia vali ralabira dawan roak ne,
myeluk Ubu Ni tamata ovi rorang Ia.
18 Tamata rair inukun avyai verin mia,
ba mkya'a afa ovi Ubu ralan nfalak, ovu
mkya'a vali ne, inba kena ovu inba sala.
19 Mia myorang urun ne, mia ini tamata
ovi fyabana tamata kibu, ovu myeluk
lyawan verin tamata ovi rna'a dedan
ralan.
20 Fyikir ne, mkya'a munuk roak afa ovi
Musa ntulis na'a ni inukun ra, ma bira
munuk kaka'a ovu afa ovi kena ra munuk
lahir. Ba tali afa avyai, na minovak ne,
bisma myair tamata ovi rboda ra, ovu
myeluk tuan guru verin tamata ovi wol
raftibang obin.
21 Mia myair nala tamata liak ra, na'uk
wean inbinimi wol myair tenabira ra?
Mia myair tamata ra ma fyalak ne, “Deka
byori,” na'uk afakinimi byori?
22 Myair tamata ra ma fyalak ne,
“Tamata ovi msyifa roak, deka mtyuba

* **2:6 2:6** Msi'ik Mazmur 62:13; Amsal 24:12; Matius 16:27; 2 Korintus 5:10 † **2:11 2:11** Msi'ik Ulangan 10:17; Galatia 2:6, 3:26-29 ‡ **2:12 2:12** Musa nfalyawang munuk ni inukun ra na'a Kejadian ti naran Ulangan na'a Perjanjian Mnanat a. Musa ni inukun ra rivun, ba nlia tali vutu watan.

ovu tamata ovi wol awabira verin ira,”
na'uk afakinimi mtyuba ovu tamata ovi
wol awabira verin ira? Mia fyalak verin
tamata ra ma deka inar lahir walut ra,
na'uk afakinimi byori walut ra tali warira
ovi tamata ba'i rfadawang walut avyai?
23 Mia fyadawang tenabira ra ne, bira
roak Musa ni inukun ra, na'uk afakinimi
wol myot-orang ni inukun ra? Tali afa ovi
myotu ra, na mia fyaturu lahir ne, wol
myalang Ubu!
24 Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, “Mia tamata Yahudi mia, bira afa ovi
myotu ra rotu ma bangsa liak ra rfalak
sian Ubu.”§

Tamata Yahudi rsunat roak rira tamata ra, na'uk Ubu nfasala watan ira

25 Mia tamata Yahudi ra, wean i myot-
orang Musa ni inukun ra, na sunat i rotu
verin mia, fyawan. Na'uk wean i wol
myot-orang inukun avyai, na bira sunat
yai wol fyawan akataka.*
26 Wean i tamata isa i wol Yahudi ia ma
wol rsunat ia, na'uk ba'i not-orang Musa
ni inukun ra, na Ubu nfadoku ne, tamata
yai wean tamata ovi rsunat roak ira.
27 Ba wean inyai, na tamata ovi wol
rsunat ira, na'uk rot-orang Musa ni
inukun ra, na ira veka rfaturu mia,
tamata Yahudi ovi rsunat roak mia bira
sala ra. Rotu wean inyai, tevek mia bira
inukun ra ovu rsunat roak mia, na'uk wol
myot-orang inukun avyai.
28 Mia wol tamata Yahudi mnga'un mia
tevek renabir-yamabira ra Yahudi watan
ira, ovu vali wol Yahudi mia tevek tamata
ra rsunat roak tenabira ra.†
29 Na'uk tamata Yahudi ovi reluk Ubu Ni
tamata ra, ira tamata Yahudi mnga'un ira
na'a ralarira ra, ovu sunat i kena nana'a
watan ralarira ra. Ba wean inyai, na Ubu
Ni Roh nkarya na'a tamata avyai ralarira
ra, boma reluk Ni tamata ra. Ira wol
reluk Ni tamata ra tevek rot-orang Musa
ni inukun ra. Velik ne tamata ra wol
rfadawang tamata avyai, na'uk Ubu veka
nfadawang ira.

3

Ubu notu ma tamata Yahudi ra uturira roak, na'uk nfasala watan ira

1 Terang a valing averi, mane utafal ma
ufalyawang na'a ning tamata Yahudi ra.
Tamata Yahudi ra uturira aka nlia tamata
liak ra? Wean i rsunat ira, na uturira aka?
2 Tamata Yahudi ra uturira urun, tevek
Ubu nala lan lalean Ni vaivatul ra verin
ira.*
3 Wean i tamata Yahudi boku wol rot-
orang Ubu Ni vaivatul ovi rtorung roak
ma rot-orang, na wean inba verin ira?
Wean i tamata Yahudi boku wol rot-orang
afa ovi rfalak ra, na inyai notu ma Ubu
wol notu afa ovi ntorung roak ma notu
ra?
4 Wol wean inyai! Ubu nfalak afa ovi
kena ra watan, velik ne tamata ra munuk
rsiklabir. Rtulis roak wean ini na'a Surat
Ralan ne,
“Afa ovi Ubu nfalak ra kena lalawatan,
ovu wean i mane rfasala Ia, na
wol rfasala nala Ia, ovu utun
lalawatan.”†
5 Na'uk wean i afa kena ovi Ubu notu
ra rtafal ma lyawan, tevek totu afa ovi
wol kena ra, na ita veka tfalak afaka? Ita
mane tfalak ne, Ubu wol kena Ia, tevek
mane nfaturu Ni ngrova verin ita? Kena,
ma afa yai ntali tamata rira fikiran ra
watan,
6 na'uk fikiran ovi wearira inyai wol
kena lahir! Wean i Ubu wol kena Ia,
na wean inba ma bisma nfaleka inukun
verin tamata ra munuk na'a lanit ivavan
ini?
7 Na'uk wean i dida siklabir ovi totu
ra rotu ma afa kena ovi rtali Ubu rtafal
ma rvotuk, ma tamata ra rfadawang Ia,
na afakinimi Ubu nfasala ita ne, tamata
salasilan ita?
8 Wean inyai, na tfalak ne, “Mya ma
totu afa ovi sian ra, boma nvua afa lolin

§ **2:24 2:24** Paulus nfalak ne, tamata ovi wol Yahudi rfalak sian Ubu, tevek afa sian ovi tamata Yahudi rotu ra. Tali Yesaya 52:5; Yehezkiel 36:20-23: * **2:25 2:25** Na'a Perjanjian Mnanat, na rsunat tamata ra ma rfaturu ne, Ubu Ni tamata verin ira. Bwas sunat ihin a na'a kamus i na'a Surat Ralan ini. Msi'ik vali Efesus 2:12; Filipi 3:3; Galatia 5:2. † **2:28 2:28** Msi'ik vali Galatia 6:15 * **3:2 3:2** Ubu nala roak Ni inukun ra verin Musa, boma tamata Yahudi ra rka'a afa ovi Ubu ntorung roak verin ira na'a Ni tnorung. Ia nala Ni vaivatul ra vali verin Raja Daud, ma ntulis vaivatul avyai na'a Mazmur, ovu vali verin nabi ra ma rtulis Ni vaivatul ra na'a kitab liak ra na'a Perjanjian Mnanat. † **3:4 3:4** Mazmur 51:6

ma traning Ubu." Tamata boku rfalak
sian roak ya'a ne, ufalak wean inyai.
Tamata ovi wearira inyai, inovan ma Ubu
nukun ira.

Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini munuk rotu salasilan

9 Ita tamata Yahudi ita, na utud aka
nlia tamata liak ra na'a Ubu wahan ralan
a? Ita wol utud akataka, tevek ufalak
lan roak ne, tamata ovi rna'a lanit ivavan
a munuk rotu salasilan, ma salasilan
nfareta rira vava'at ra, velik ne Yahudi te
wol Yahudi ira.
10 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Wol tamata isa na'a ni vava'at a, not-
orang munuk afa ovi Ubu ralan
nfalak a, ma ni vava'at a nmalola.‡
11 Wol tamata isa vali nka'a mnga'un afa
ovi kena ra,
ovu wol tamata isa vali nkiwal ma
nka'a afa ovi Ubu ralan nfalak.
12 Tamata ra munuk rfaroa roak ira tali
Ubu.
Ira munuk lahir rotu sian a ma rira
vava'at ra wol fyawan lahir.
Wol tamata isa vali kena ia!"
13 "Wean i rangrihi, na rira vaivatul ra
ngra da'in, wean wan matmatan i
natvelar watan ma voan sian urun.
Ira rala vaivatul ovi rlabir waweang
tamata ra,"
"ovu rfalak watan vaivatul sian ovi
wearira nifa ni bisa a ma rfamn-
gala tamata liak ra."§
14 "Rira vaivatul ovi rtali sumarira ra
rngora lahir ovu vaivatul ovi ba'i
rala al rear rfasoba tamata ra, ovu
vali vaivatul ovi rfalak sian tamata
ra."*
15 "Rasnga'ut urun mane rti rfedan
tamata ra.†
16 Rti inba watan, na rot-visal tamata liak
rira vava'at ra, ovu rotu ma tamata
ra ralarira lalau urun.
17 Ira wol rka'a ne, wean inba ma rira
vava'at ra malinan ovu tamata liak
ra."
18 "Ira wol ralang lahir Ubu."‡
19 Ba ita tka'a ne, Ubu nfalak lahir
vaivatul avyai na'a Musa ni inukun ra
verin tamata Yahudi ra, ma rasusan rira
vava'at ra tali inukun avyai. Wean inyai,
na wol tamata isa vali na'a lanit ivavan ini
bisma ndava ni lola, ma Ubu deka nukun
ia.
20 Ba Ubu wol nfadoku tamata isa vali
ma nala ia wean tamata i ni vava'at
nmalola, tevek not-orang Musa ni inukun
ra. Na'uk velik aba, tali inukun avyai, bi
tamata ra rka'a ne, rotu roak salasilan.

Dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, wean i torang Yesus

21 Na'uk fiang ini, Ubu nfaturu roak
linga'an verin tamata ra ma rira vava'at
ra rmalola na'a wahan ralan a. Na'uk
tamata ra wol rira vava'at i nmalola na'a
Ubu wahan ralan tevek rot-orang Musa ni
inukun ra. Velik aba, linga'an yai rfadoku
roak na'a Musa ni inukun ra, ovu vali
nabi liak rira kitab ra rfalak ne,
22 tamata rira vava'at ra bisma rmalola
na'a Ubu wahan ralan a, tevek rorang
Yesus Kristus. Ubu notu wean inyai verin
tamata ovi rorang munuk Yesus Kristus,
ovu Ia wol nfili tamata, tevek ita weadida
isa watan.
23 Ubu inan ma tamata ra munuk rovu
Ia na'a vanan i nfitik nyadat. Na'uk
tamata ra munuk lahir na'a lanit ivavan
a rotu roak salasilan, bi notu ma rfaroa
lahir ira tali vanan i nfitik nyadat a.§
24 Ubu nala Ni rala lolin verin ita, ovu
ntorung ma nala ita wean tamata ovi rira
vava'at ra rmalola, ovu ita wol tbahir
akataka, ovu afa yai wol ntali afa lolin
ovi totu ra. Ubu notu munuk afa ini nahu
Yesus Kristus i ntevut dida salasilan ra.
25-26 Ubu nfadoku ma Yesus ntuan
inukun ma al nkati inukun i musti tatuan
tevek dida salasilan ra, ma ka'i nala tenan
ma nmata ovu laran a nvoat ma ntevut
dida salasilan ra, wean i torang Yesus.
Ubu kena Ia, na'uk tali lalan ana, wol
nukun tamata ra na'a rira salasilan ra,
tevek ntahang nal ralan na'a rira salasi-
lan ra. Na'uk fiang ini, nahu Yesus Ni
matmatan a, na Ubu nfaturu ne, Ia nukun
lahir tamata ra na'a rira salasilan ra, ovu
wean i rorang Yesus, na ntorung ma nala
ira wearira tamata ovi rira vava'at ra
rmalola.

‡ **3:10 3:10-12** Mazmur 14:1-3, 53:2-4 § **3:13 3:13** Mazmur 5:10; 140:4 * **3:14 3:14** Faliak ***rear rfasoba tamata ra*** na'a vai Mala tfalak ne, *mereka mengutuki orang.* Mazmur 10:7 † **3:15 3:15-17** Yesaya 59:7-8; Amsal 1:16 ‡ **3:18 3:18** Mazmur 36:2 § **3:23 3:23** Ubu Ni vanan nfitik nyadat te Ubu Ni dawan a. Vai mala nfalak ne, *kemuliaan.*

27 Wean inyai, na tamata ra wol bisma
rfakaratat tenarira ra. Ubu ntorung ma
nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra
rmalola na'a wahan ralan a. Ia wol mane
notu wean inyai tevek tot-orang Musa ni
inukun ra, na'uk notu wean inyai tevek
torang Yesus.
28 Ita torang ne, Ubu notu ma tamata
rira vava'at ra rmalola, tevek rira inorang
a verin Yesus Kristus. Ia wol mane
notu wean inyai tevek rot-orang Musa ni
inukun ra.
29 Ubu wol nlobang tamata Yahudi
ra watan, na'uk Ia nlobang tamata ra
munuk, velik ne tamata Yahudi te wol
Yahudi.
30 Ubu ikisa watan. Ia sa'i notu ma
tamata Yahudi ra ovu vali wol Yahudi
ra rira vava'at ra rmalola, tevek rorang
Yesus Kristus.
31 Inyai wol nfaturu ne, torang roak
Yesus Kristus, ba tvatuk Musa ni inukun
ra, tevek dida inorang a notu ma talang
inukun avyai.

4

Ubu nfadoku ma Abraham wean tamata i ni vava'at nmalola, tevek ni inorang

1 Ita tfamalik afaka na'a Abraham i
ubun-nusin verin tamata Yahudi ra ni afa
ovi notu ra? Wean inba ma Ubu notu ma
ni vava'at nmalola ovu Ia?
2 Wean i Ubu ntorung ma nala Abraham
wean tamata i ni vava'at nmalola tali afa
ovi notu ra, na ni lola roak ma nfakaratat
tenan a. Na'uk wol bisma notu wean
inyai na'a Ubu wahan ralan a.
3 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Abra-
ham norang urun Ubu, ba ni inorang a
notu ma Ubu nfadoku ma nala ia wean
tamata i ni vava'at a nmalola."*
4 Wean i tamata isa nkarya, na inovan
ma nala ni kadi. Ba tamata ra wol bisma
rfalak ne, ni kadi yai rala watan ma neluk
rangrangwaha verin ia, na'uk inyai al
nkati ni farea a.
5 Na'uk dida vava'at ovu Ubu wol wean
tamata ovi rkarya ma rala kadi. Ba karya
te afa ovi totu ra wol rot-nala ma Ubu
nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra
rmalola na'a wahan ralan a. Wean i
torang Ubu, velik ne tamata ktufan ita,
na Ia nfadoku ma nala ita wean tamata
ovi rira vava'at ra rmalola, tevek dida
inorang verin Ia.
6 Daud nfalak vali wean inyai ma
nfalyawang ne, lolin urun verin tamata
i Ubu nfadoku roak ma nala ia ma neluk
tamata i ni vava'at a nmalola. Ubu notu
wean inyai, wol mane ntali afa ovi tamata
ra rotu. Daud nfalak ne,
7 "Lolin urun verin tamata ovi Ubu na'i
vatuk roak afa sala ovi rotu ra,
ovu na'i vatuk roak rira salasilan ra.
8 Lolin urun verin tamata i Duila'a wol
nrekan ni salasilan ra."†

Na'ut i wol rsunat Abraham obin, na Ubu nfadoku roak ma nala ia wean tamata i ni vava'at nmalola, tevek ni inorang a

9 Vaivatul lolin ovi Daud nfalak lan roak
yai wol mane nfalak watan verin tamata
Yahudi ovi rsunat roak ira, na'uk verin
tamata ovi wol Yahudi ra vali, velik ne
wol rsunat ira. Amfalak lan roak ne, Ubu
notu ma Abraham ni vava'at nmalola ovu
Ia, tevek ni inorang a.
10 Na'ut ba Ubu notu wean inyai? Ubu
nfadoku ma nala Abraham wean tamata
i ni vava'at nmalola na'ut i rsunat roak
ia, te wol rsunat ia obin? Ubu notu wean
inyai na'ut i wol rsunat ia obin!
11 Rsunat Abraham ma neluk faneak ne,
Ubu nfadoku lan roak ma nala ia wean
tamata i ni vava'at nmalola, tevek ni ino-
rang a. Ubu notu wean inyai na'ut i wol
rsunat Abraham obin. Afa yai nvotuk ma
nfaturu ne, Abraham neluk bapa verin
tamata ovi rorang Ubu munuk, velik ne
wol rsunat ira, ovu Ubu nfadoku ma nala
ira ma wean tamata ovi rira vava'at ra
rmalola.
12 Abraham neluk bapa vali verin
tamata Yahudi ovi rsunat roak ira.
Tamata avyai wol mane rsunat watan ira,
na'uk rorang Ubu wean lahir Abraham
na'ut i wol rsunat ia obin.

Ubu nala Ni tnorung verin Abraham tevek ni inorang a

13 Ubu Ni tnorung verin Abraham ovu
ubun-nusin ra ne, veka nala lanit ivavan
a verin ira. Ia notu tnorung yai, tevek
Abraham ni inorang verin Ia, wol mane

* **4:3 4:3** Kejadian 15:6 † **4:8 4:8** Mazmur 32:1-2

notu tnorung yai tevek Abraham not-
orang Musa ni inukun ra.‡ Ba tali ni
inorang a, bi Ubu nfadoku ma nala ia
wean tamata i ni vava'at a nmalola.
14 Wean i Ubu nala Ni tnorung verin
tamata ovi rot-orang Musa ni inukun ra
watan, na dida inorang na'a Ubu wol ihin
akataka, ovu tnorung yai vu watan.
15 Tamata ra munuk rangal Musa ni
inukun ra, ba wean i rangal inukun avyai,
na Ubu veka nfaturu Ni ngrova verin ira.
Na'uk wean i inukun ra wol rna'a, na
tamata wol bisma rangal inukun avyai.
16 Ba Ubu nala Ni tnorung a verin
Abraham, tevek ni inorang verin Ia.
Notu wean inyai tali watan Ni rala lolin
a. Wean inyai, na Ubu Ni tnorung yai
neluk tnorung mnga'un verin ita munuk,
tamata ovi teluk Abraham ubun-nusin
ra. Ubu nala tnorung yai, wol mane
verin tamata Yahudi ovi rot-orang Musa
ni inukun ra watan, na'uk verin tamata
iki watan i ni inorang verin Ubu wean
Abraham. Tevek Abraham neluk bapa
verin ita munuk, tamata ovi torang Ubu.
17 Ia nfalak verin Abraham na'a Surat
Ralan wean ini, "Ya'a ufadoku roak ma
oa meluk bapa verin bangsa rivun." Ubu
nala Ni tnorung yai verin Abraham ma
neluk bapa verin ita na'a Ubu wahan
ralan a, tevek norang Ia. Ia Ubu i nfava'at
matmatan ra, ovu tali Ni vaivatul ra, na
afa ovi wol rna'a ra, notu ma rna'a.§
18 Ubu Ni tnorung verin Abraham ma
veka yanan, velik ne wol bisma yanan
roak. Na'uk Abraham norang lalawatan
Ubu ovu nfaklo'i a'uk ni vava'at a verin
Ia. Ba Abraham neluk bapa verin bangsa
rivun, wean lahir afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan. Ubu nfalak verin ia na'ut i
wol yanan obin ne, "Ubum-nusim ra veka
rivun ila'a matan ira, wean nara ra na'a
lanit."*
19 Na'ut inyai, na Abraham nka'a roak
ne, wol bisma yanan, tevek tenan a
nmafun ila'a roak, ovu ni varat a nlabas
ratut isa roak. Ia nka'a vali ne, awan
i Sara itvata ila'a roak ia ma wol bisma
yanan. Velik ne wean inyai, Abraham ni
inorang a wol nmafun, ma norang urun
Ubu.†
20 Na'uk Abraham norang urun Ubu
Ni tnorung a, ma ia wol ralan raruan,
na'uk ni inorang ntafal ma nangrebat ovu
nfadawang a'uk Ubu.
21 Ia norang urun ne, Ubu Ni ngrebat
ma not-nala munuk afa ovi nfadoku roak
na'a Ni tnorung a.
22 Wean inyai bi, Ubu nfadoku ma nala
ia wean tamata i ni vava'at a nmalola.
23 Vaivatul ovi rtulis ne, "Abraham ni
inorang verin Ubu notu ma Ubu nala ia
wean tamata i ni vava'at nmalola," wol
mane rtulis watan verin Abraham.‡
24 Na'uk rtulis vali vaivatul avyai verin
ita. Ubu nala vali ita weadida tamata ovi
rira vava'at ra rmalola, tevek dida ino-
rang vali verin Ia i nfava'at dida Duila'a
Yesus tali matmatan.
25 Ubu ntorung ma tamata ra rfedan
Yesus, tevek dida salasilan ra. Nata
nfava'at ewal Ia, boma dida vava'at ra
rmalola na'a Ubu wahan ralan a.

5

Raladida lolin urun, tevek Ubu naflahar roak ita ma dida vava'at ra rmalola

1 Fiang ini Ubu nala roak ita ma wea-
dida lahir tamata ovi rira vava'at ra
rmalola, tevek torang Yesus. Ba dida
vava'at ra malinan ewal ovu Ubu, tevek
afa i dida Duila'a Yesus Kristus notu a.*
2 Yesus notu linga'an roak verin ita, bi
Ubu nfaturu Ni rala lolin verin ita tevek
torang Ia. Fiang ini dida vava'at na'a roak
Ubu Ni rala lolin a ovu inadida lolin, tevek
torang urun ne, Ubu veka nala ita ma tovu
Ia na'a vanan i nfitik nyadat a.†
3 Nlia tali inyai, na ita totu inadida lolin
na'ut i tatuan susa ra, tevek tka'a ne,
tali susa avyai, na bisma tatahang nal
raladida.
4 Wean i tatahang nal raladida na'a dida
susa ra, na dida vava'at ra rotu ma Ubu
ralan lolin. Totu wean inyai, na notu

‡ **4:13 4:13** Ubu nala Ni inukun ra nahu Musa. Na'ut i Abraham nva'at a, na Ubu wol nala Ni inukun ra verin Musa obin, tevek wol rarali ia obin! § **4:17 4:17** Kejadian 17:5 * **4:18 4:18** Kejadian 15:5 † **4:19 4:19** Terjemahan liak rfalak ne, Abraham nka'a roak ne, tenan wean i nmata roak. ‡ **4:23 4:23** Kejadian 15:6 * **5:1 5:1** Afa i Yesus notu a, ihin a ne, Ni matmatan na'a aa walwalur verin ita. † **5:2 5:2** Ubu vanan nfitik nyadat a, te Ubu Ni dawan a.

ma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia,
tevek torang urun ne, Ia veka notu afa ovi
nfalak ra.
5 Wean i tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ubu wean inyai, na raladida ra veka
wol lalau, tevek Ubu nala roak Ni silobang
i dawan urun a verin ita. Ubu nala Ni
Roh verin ita, ovu Ni Roh nfaturu lahir Ni
silobang dawan yai verin ita.
6 Na'ut i ita wol dida linga'an ma tati
talik inukun i musti tatuan tevek dida
salasilan ra, na Kristus ka'i nmata verin
ita, tamata ovi tafena ma tot-orang afa ovi
Ubu nfalak ra. Ia notu wean inyai na'a
amar i nfadoku roak.
7 Wol ka'i trea ne, tamata isa nmata
verin tamata i wol ni sala. Na'uk snain
a tamata boku rabrahi ma rmata verin
tamata i ni vava'at lolin.
8 Na'uk Ubu nfaturu Ni silobang i
dawan urun verin ita nahu Kristus i
nmata roak verin ita, na'ut i tamata
salasilan ita obin.
9 Fiang ini Ubu nala roak ita wean
tamata ovi rira vava'at ra rmalola nahu
Kristus laran i nvoat na'a aa walwalur.
Nlia ntali afa yai, na tka'a urun ne, na'a
amar i veka nma, na Kristus veka nfatalik
ita tali Ubu Ni ngrova i nvua inukun.
10 Na'ut i ita wol inadida lahir Ubu, na
Ia notu ma dida vava'at ra lolin ewal ovu
Ia, nahu Yanan Ni matmatan a. Ba nlia
tali inyai, nahu Yanan a Ni vava'at a, na
tka'a urun ne, Ia veka nfatalik ita tali Ubu
Ni ngrova.
11 Wol mane inyai watan! Na'uk Ubu
notu ma inadida lolin tali dida Duila'a
Yesus Kristus, tevek Ia notu roak ma Ubu
ntorung ma dida vava'at ra lolin ewal ovu
Ia.

Adam ovu Kristus rsialing ira

12 Salasilan nma lanit ivavan ini nahu
Adam i nangal Ubu. Adam nmata tevek
ni salasilan, ba matmatan nana'a roak
lanit ivavan a. Wean inyai, na tamata
ra munuk veka rmata, tevek tamata ra
munuk rotu salasilan.
13 Musa ni inukun ra wol rna'a obin,
na'uk tamata ra rotu roak salasilan.
Na'uk Ubu wol nrekan salasilan avyai,
tevek inukun avyai wol rna'a obin.
14 Velik ne wean inyai, na'uk tamata ra
munuk rmata na'ut i Adam nva'at obin
a, ti naran na'ut i Musa nva'at. Velik ne
tamata ra wol rangal afa ovi Ubu nfalak
wean Adam, na'uk rmata vali, tevek rotu
salasilan.

Adam ula ia, beti Kristus. Afa i Adam
notu yai, nkena munuk tamata ra. Kristus
Ni afa i notu a, nkena munuk vali tamata
ra.
15 Na'uk Ubu Ni rala lolin wol wean
salasilan i Adam notu a, tevek Ubu Ni
rala lolin a dawan lia salasilan yai. Adam
nangal roak afa ovi Ubu nfalak ra, ba tali
afa yai, na tamata ra munuk musti rmata.
Na'uk Ubu Ni rala lolin a nlia munuk lahir
afa yai. Ia nala lahir Ni rala lolin a verin
tamata ra munuk nahu tamata isa; inyai
Yesus Kristus.
16 Ubu Ni rala lolin verin ita dawan
lia tamata isa ni salasilan a. Adam ni
salasilan bi Ubu nukun tamata ra munuk.
Na'uk Ubu nala Ni rala lolin verin ita, ovu
nala ita weadida tamata ovi rira vava'at
ra rmalola, velik ne totu salasilan rivun
roak.
17 Kena ma tamata isa ni salasilan a
nvua matmatan verin tamata ra munuk.
Na'uk afa i Yesus notu lolin rahi afa yai!
Tamata iki watan norang Yesus, na ni
vava'at kakiwal ovu Ia, ovu vali nfareta
ovu Ia. Ia veka nia afa ovi Ubu nala
yai, tevek Ubu Ni rala lolin dawan urun
i lahir, ovu nala roak ia wean tamata i ni
vava'at nmalola na'a wahan ralan nahu
Yesus Kristus. Ubu ralan nfalak ma ka'i
notu watan wean inyai.
18 Ba ntali Adam ni salasilan a, bi Ubu
nukun tamata ra munuk. Ba wean vali
inyai na'a afa i Yesus Kristus notu a. Yesus
not-orang lahir afa i Ubu nfalak a, boma
tamata ra munuk rira vava'at ra bisma
rmalola ovu rira vava'at kakiwal.
19 Ba inyai wean watan tamata isa i
nangal lahir afa ovi Ubu nfalak ra, notu
ma tamata ra munuk rira salasilan. Wean
vali Yesus, Ia not-orang afa ovi Ubu nfalak
ra, notu ma tamata rivun rira vava'at ra
veka rmalola na'a Ubu wahan ralan a.
20 Ubu nfasuka inukun ra verin Musa,
ba tamata rtafal ma rangal inukun avyai.
Velik ne tamata rira salasilan ra rtafal ma
rivun, na'uk Ubu Ni rala lolin a ntafal ma
dawan lia salasilan ra.
21 Ba wean lan a, na salasilan nfareta
tamata ra munuk ma musti rmata tevek
rira salasilan ra. Na'uk fiang ini, Ubu
nala Ni rala lolin a verin ita, ma nala ita

wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola, ovu vali nala vava'at kakiwal a nahu dida Duila'a Yesus Kristus.

6

Deka totu salasilan, na'uk totu a'uk afa ovi Ubu ralan a nfalak ra

1 Terang a valing averi. Betane tamata boku rfikir ma rfalak ne, "Ubu nfaturu Ni rala lolin verin ita, ba tatafal ma totu salasilan, boma ntafal ewal Ni rala lolin yai verin ita."

2 Tfalak wean inyai, na wol kena lahir! Ba bisma tfalak ne, ita wean i tmata roak ovu Kristus ma salasilan wol nfareta roak ita. Ba wean inbinimi na'a dida vava'at ra, na ba'i totu watan salasilan ra?

3 Terang a valing averi! Mia mkya'a roak ne, na'ut i rbaptis ita, na inyai neluk faneak ne, isa roak ita ovu Kristus Yesus. Inyai ihin a ne, isa vali ita ovu Ni matmatan a.

4 Na'ut i rbaptis ita, na dida vava'at mnanat a, wean i tmata roak ma roving ita ovu Kristus na'a Ni matmatan a. Yaman nfava'at ewal roak Ia tali Ni matmatan a ovu Ni ngrebat i dawan ila'a. Notu wean inyai, boma dida vava'at ngorva'an a, naling ia tali dida vava'at mnanat a.

5 Dida vava'at isa roak ovu Kristus ma tovu vali Ia na'a Ni matmatan a. Ba wean inyai, na Ubu veka nala vava'at ngorva'an verin ita, wean lahir i nala roak verin Kristus na'ut i nfava'at ewal Ia.

6 Ita tka'a roak ne, lan a totu lalawatan salasilan ra. Dida vava'at i wean inyai wol nana'a roak na'ut i tmata ovu Kristus na'a aa walwalur, boma salasilan wol nfareta roak ita. Ba wean inyai, na salasilan wol nfareta roak ita na'a dida vava'at ra.*

7 Tevek wean i tamata isa nmata roak, na salasilan a wol nfareta roak ia.

8 Ba wean i tovu roak na'a Kristus Ni matmatan a, na torang urun ne, veka tva'at vali ovu Ia.

9 Ita tka'a ne, Kristus nva'at ewal roak tali matmatan, ba veka wol nmata roak. Matmatan ni ngrebat a wol nfaret-nala roak Ia.

10 Kristus nmata fasa watan, boma notvisal salasilan ni ngrebat a. Fiang ini Ia nva'at, nata ti wol ni wahan, boma notu watan afa ovi rfaloling Ubu ralan a.

11 Ba mia musti minovak vali ne, isa roak mia ovu Kristus na'a Ni matmatan, ba salasilan wol nfareta roak mia. Minovak vali ne, bya'at boma myotu watan afa ovi rfaloling Ubu ralan a, tevek bira vava'at isa roak ovu Kristus Yesus.

12 Deka mtyorung ma salasilan a nfareta tenabira ovi veka rakvisal a, boma deka myorang lahir bira ininan sian ra.

13 Deka myala eabir-limabira ra, te afa ovi rna'a tenabira ra munuk ma salasilan nfareta mia, ma myotu afa ovi sian ra. Na'uk myala tenabira ra verin Ubu, tevek matmatan wol nfareta roak mia, ovu fiang ini bira vali vava'at ngorva'an. Myala tenabira ra munuk lahir verin Ubu, boma myotu watan afa ovi kena ra, ovu wean lahir Ubu ralan nfalak a.

14 Ba salasilan a wol nfareta roak mia, tevek wol msyoak roak verin Musa ni inukun ra. Na'uk bira vava'at ra rna'a watan Ubu Ni rala lolin i nfaturu roak verin mia.†

Ita musti tot-orang afa ovi kena ra, wean tamata sansinir not-orang afa ovi duan a nfalak ra

15 Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, tevek Ni rala lolin a. Ia wol notu wean inyai tevek tot-orang Musa ni inukun ra. Ba deka tfalak ne, "Ubu nala roak Ni rala lolin verin ita, ba totu watan salasilan!"

16 Mia mkya'a roak ne, wean i mtyorung ma myot-orang afa ovi tamata isa nfalak, na mia myeluk tamata sansinir verin tamata yai. Wean i ba'i myotu salasilan, na inyai nfaturu ne, salasilan nfareta roak mia, wean tamata isa nfareta ni tamata sansinir. Ba wean inyai, na veka myata kakiwal. Na'uk wean i myotorang afa ovi Ubu nfalak ra, na mia

* **6:6 6:6** ***Na'ut i tmata ovu Kristus na'a aa walwalur*** ihin a ne, dida vava'at mnanat a nlia roak. Ba dida vava'at mnanat wean i nmata roak, na'uk tenadida ra wol rmata. Tafsiran boku rfalak ne, salasilan wol neluk roak tamata sansinir te budak na'a dida vava'at ngorva'an ini. † **6:14 6:14** Ayat ini ihin a ne, Musa ni inukun ra wol rala vava'at kakiwal verin tamata ra, ba tfaklo'i a'uk dida vava'at verin Yesus, tevek Ubu nfaturu roak Ni rala lolin verin ita.

veka myeluk tamata ovi rira vava'at ra
rmalola.
17 Ita tfalak fara weninyai verin Ubu,
tevek lan ana, mia myeluk tamata
sansinir verin salasilan a. Na'uk fiang ini
ralabira urun ma myot-orang afa kena ovi
rair roak verin mia.
18 Ubu nfatalik roak mia tali salasilan,
ba salasilan wol nfareta roak mia, ovu
fiang ini myeluk roak tamata sansinir
verin Ia, ma myot-orang afa ovi kena ra.
19 Ufalak wean inyai, tevek mia tamata
watan mia, ma wol ka'i fyan-aran ma
lolin afa ovi ufalak ra. Lan ana, mia
myala munuk tenabira ra ovu bira fikiran
ra, ma myeluk tamata sansinir verin
bira ininan sian ra, ba mtyafal lalawatan
ma myotu afa ovi sian ra. Fiang ini
myala lahir tenabira ra ovu bira fikiran ra
munuk, ma myeluk tamata sansinir verin
Ubu, ma myot-orang watan afa ovi kena
ra, boma Ubu nfamerat mia.
20 Na'ut i myeluk tamata sansinir verin
salasilan a, na wol mtyorung ma myot-
orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra.
21 Utubira aka tali afa ovi myotu na'ut
lalan a? Afa avyai munuk rotu ma fiang i
mya'it, ovu rvua matmatan.‡
22 Na'uk fiang ini, Ubu nfatalik roak
mia tali salasilan, ba salasilan wol nfareta
roak mia, ovu myeluk roak tamata
sansinir verin Ia. Utubira, tevek myala
munuk roak bira vava'at ra verin Ubu
ma nfamerat mia, ba veka bira vava'at
kakiwal.
23 Tamata ovi rotu salasilan ra veka
rira matmatan kakiwal. Na'uk Ubu nala
vava'at kakiwal verin tamata ovi rira
vava'at isa roak ovu dida Duila'a Kristus
Yesus. Ia notu wean inyai wol ntali afa
ovi totu ra, na'uk Ia ka'i nala watan.

7

Inukun wol nkeak roak ita

1 Terang a valing averi! Mia mkya'a
roak ne, inukun nfareta tamata ra na'ut
i tamata ra rva'at obin. Ufalak wean
ini, tevek uka'a ne, mia fyan-aran roak
inukun ra.
2 Inukun isa nfalak ne, wean i vata
isa nsifa ovu brana isa, na na'ut i brana
nva'at obin, inukun nkeak vata yai ovu
awan a. Na'uk wean i nmata, inukun yai
wol nkeak roak ia ovu awan a.
3 Ba inukun yai nfalyawang ne, wean i
vata yai awan a nva'at obin, na'uk nsifa
ovu brana liak isa, na vata yai sala roak ia,
wean lahir i vata yai ntuba ovu tamata i
wol awan verin ia. Wean i vata yai awan
a nmata roak, na inukun yai wol nkeak
roak ia, ba wean i nsifa ewal, na ia wol
sala ia, tevek wol ntuba ovu tamata i wol
awan verin ia.
4 Terang a valing averi, mia weabira
vali inyai. Musa ni inukun ra wol rfareta
roak mia, tevek myovu vali ma myata ovu
Kristus na'a aa walwalur. Ba bira vava'at
isa roak ovu Kristus i Ubu nfava'at ewal
roak Ia. Bira vava'at isa roak ovu Kristus,
ba afa ovi myotu na'a bira vava'at ra, lolin
ovu fyawan urun verin Ubu.
5 Lan ana, ita torang watan dida in-
inan sian ovi rotu ma inadida ma totu
lalawatan salasilan. Na'ut inyai, na tsoak
nulu Musa ni inukun ra ma dida ininan
sian ra rtafal lalawatan, ba totu watan
salasilan ma rvua matmatan a.
6 Na'uk fiang ini Musa ni inukun ra wol
rkeak roak ita, tevek ita wead i tmata
roak ma wol tot-orang inukun avyai. Ba
fiang ini ita wol tsoak roak verin Musa
ni inukun ra, na'uk tsoak verin Ubu ovu
dida vava'at ngorva'an i Ubu Ni Roh a
nfaturu verin ita.

Musa ni inukun ra rfaturu dida salasilan ra

7 Ita veka tfalak afaka na'a Musa ni
inukun ra? Inukun avyai wean lahir afa
ovi sian ra? Wahal lahir! Inukun avyai
lolin, tevek ntali inukun avyai, na uka'a
ne, otu salasilan. Musa ni inukun nfalak
ne, “Deka byo'itea afa ovi tamata liak
rira.”* Wean i wol nfalak wean inyai, na
wean inba ma uka'a ne, afa yai kena te
sala.
8 Na'uk ya'a tamata salasilan ya'a, bi
ning ininan sian ntafal ma ala tamata rira
metan ra, tevek Musa ni inukun ra rfalak
teri ma deka inadida tamata rira metan
ra. Wean i Musa ni inukun ra wol rna'a,
na salasilan wol ni ngrebat ma nfareta
ya'a.

‡ **6:21 6:21** ***Matmatan*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata ra rfaroa ira tali Ubu. * **7:7 7:7** Keluaran 20:17; Ulangan 5:21

9 Lalan a, na'a ning vava'at a, na wol
ufan-aran Musa ni inukun ra. Na'uk amar
i ufan-aran inukun avyai, na salasilan i
nana'a ralang a ntafal ma inak ma otu
salasilan.†
10 Wean inyai, na inovan ma matmatan
kakiwal nkena ya'a. Ba inukun ovi Ubu
nala ma tva'at, rotu ma umata, tevek otu
salasilan.
11 Salasilan ndav-nala linga'an ma
nlabir ya'a, tevek unarin ne, ala vava'at
kakiwal tali inukun avyai. Na'uk velik
aba, salasilan notu ma veka umata kaki-
wal.‡
12 Ba Musa ni inukun ra ovu afa ovi
rfareta na'a inukun avyai rmerat, kena
ovu rmalola, tevek rtali Ubu.
13 Wean inyai, na inukun lolin avyai
rala matmatan verin ya'a? Velik aba,
wahal lahir! Ba tali inukun lolin avyai, na
lyawan lahir ne, salasilan nana'a ralang a.
Salasilan nweang ya'a, boma otu afa ovi
sian ra, ma veka umata. Ba utorung ne,
salasilan yai sian urun i lahir.

Angangal ovi rna'a tamata ralarira ra

14 Ita tka'a roak ne, Musa ni inukun
ra lolin, tevek rtali Ubu Ni Roh a, na'uk
ya'a ini tamata watan ya'a. Ba salasilan
nfareta ya'a wean tamata i rkiwal ia ma
neluk tamata sansinir.
15 Wol ufan-aran afa ovi otu ra. Ya'a wol
otu afa lolin ovi ralang a nfalak ma otu ra,
na'uk otu watan afa ovi wol inak lahir ma
otu ra.
16 Ba wean i otu afa ovi ralang a nfalak
ma deka otu ra, na utorung ne, Musa ni
inukun ra lolin.
17 Ba otu afa ovi sian ra, velik ne ufena
ma otu, na'uk salasilan i nana'a ralang a,
nkiwal ya'a ma otu afa sian avyai.
18 Ya'a uka'a ne, tamata watan ya'a, ba
wol afa lolin isa na'a ralang a. Na'a ralang
a, na inak ma otu lolin a, na'uk wol ot-
nala.
19 Ya'a inak ma otu afa ovi lolin ra,
na'uk wol ot-nala afa ovi lolin ra. Ya'a
wol inak ma otu afa ovi sian ra, na'uk otu
watan afa ovi sian ra.
20 Ba wean i otu afa ovi ralang a nfalak
ma deka otu ra, na inyai nfaturu ne, ya'a
wol otu afa avyai, na'uk salasilan i nfareta
ralang a ka'i notu.
21 Ba afa avyai munuk ba'i rna'a ralang
watan: inak ma otu afa ovi lolin ra, na'uk
otu watan afa ovi sian ra.
22 Ya'a ralang lolin urun, tevek Ubu Ni
inukun ra.
23 Na'uk uka'a na'a tenang a ne, ngrebat
liak nfareta vali ya'a. Ngrebat yai nangal
inukun i utorung na'a ralang ila'a a. Ba
afa yai notu mi ngrebat i nfareta ralang a
ma otu salasilan ra, ka'i nkeak ya'a.
24 Wora ya'a, tevek ralang a nwa'uk
urun! Iki veka nfatalik ya'a tali ralang i
notu ma umata, nata ti wol ni wahan a?
25 Ufadawang Ubu i nfatalik ya'a tali
matmatan ni ngrebat a, nahu dida Duila'a
Yesus Kristus. Ba tali ralang ila'a a, na
usoak verin Ubu Ni inukun ra, na'uk tali
ning fikiran wean tamata a, na usoak
verin salasilan a.

8

Ubu Ni Roh nala ngrebat verin ita, ma na'a dida vava'at ra torang afa ovi ralan nfalak a

1 Fiang ini Ubu wol nukun roak tamata
ovi rira vava'at isa roak ovu Kristus Yesus,
2 tevek Ubu Ni Roh nala vava'at
ngorva'an verin ita nahu Kristus Yesus.
Wean inyai bi, nfatalik ita tali matmatan
ovu dida salasilan ra. Ba matmatan ovu
salasilan wol rfareta roak ita.
3 Musa ni inukun ra wol rfatalik nala
ita tali salasilan, ba salasilan a nfareta
watan ita, tevek wol dida ngrebat ma tot-
nala afa ovi rfadoku na'a Musa ni inukun
ra. Na'uk afa ovi Musa ni inukun ra wol
rot-nala, Ubu not-nala! Ia ka'i nsinir lahir
Yanan a ma nma lanit ivavan ini, ma felan
a wean tamata i ni salasilan a. Ubu Yanan
nmata al ntevut tamata rira salasilan ra.
Ni matmatan a nfaleka salasilan ovi rna'a
tamata ralarira ra.
4 Ubu notu wean inyai, boma teluk
tamata ovi rira vava'at ra rmalola na'a
wahan ralan a, wean afa ovi rfadoku roak
na'a Musa ni inukun ra. Ita wol tot-orang
ininan sian ovi rtali tenadida ra, na'uk
torang watan ininan i ntali Ubu Ni Roh.

† **7:9 7:9** Tafsiran boku rfalak ne, ***Salasilan nva'at na'a ralang a.***
‡ **7:11 7:11** Tafsiran boku rfalak ne, ***Salasilan nfedan ya'a.***

5 Tamata ovi rira vava'at ra rorang
watan ininan sian ovi rna'a tenarira ra,
na ira rfikir watan ininan sian avyai.
Na'uk tamata ovi rira vava'at ra rot-orang
ininan tali Ubu Ni Roh a, na ira rfikir
watan ininan avyai.
6 Tamata i nfikir a'uk ininan sian ovi
rna'a tenan a, na veka nmata kakiwal,
na'uk wean i nfikir a'uk ininan ovi rtali
Ubu Ni Roh a, na ia ni vava'at a malinan,
ovu veka ni vava'at kakiwal.
7 Tamata i nfikir a'uk ininan sian ovi
rna'a ralan a, na ia nangal roak Ubu.
Tamata yai wol nsoak verin Ubu Ni
inukun ra, ovu wol not-nala lahir inukun
avyai.
8 Tamata ovi rfikir watan ininan sian
ovi rna'a tenarira ra, na ira wol rfaloling
nala Ubu ralan a.
9 Na'uk bira ininan sian ovi rna'a ten-
abira ra wol rfaret-nala mia. Wean i Ubu
Ni Roh a nleal ralabira ra, na Ni Roh
nfareta bira vava'at ra. Wean i Kristus
Ni Roh a wol nleal ralabira ra, na Kristus
wol Ni roak mia.
10 Na'uk wean i Kristus nana'a ralabira
ra, na velik ne tenabira ra musti rmata
tevek salasilan ra, Ubu Ni Roh a nala
vava'at kakiwal verin mia, tevek notu
roak ma bira vava'at ra rmalola na'a
wahan ralan a.
11 Ubu Ni Roh i nfava'at ewal roak
Kristus tali matmatan yai nleal raladida
ra. Ba velik ne tenadida ra veka rmata, na
Ubu veka nfava'at ewal tenadida ra ovu
Ni Roh i nleal raladida ra.
12 Ba terang a valing averi, ita dida
varvara ma torang Ubu, na'uk wol dida
varvara ma tot-orang ininan sian ovi
rna'a tenadida ra.
13 Wean i myorang watan bira ininan
sian ovi rna'a tenabira ra, na veka myata.
Na'uk wean i myorang Ubu Ni Roh a, na
Ia nfangrebat mia, ma byatuk bira ininan
sian ovi rna'a tenabira ra, ovu veka bira
vava'at kakiwal.
14 Tamata ovi Ubu Ni Roh nban-ulu
verin ira yai, Ubu yanan ira.
15 Ba Ubu Ni Roh i nala verin mia yai
wol notu ma myeluk tamata sansinir ma
byobar, na'uk nsikat mia ma myeluk roak
Ubu yanan ra. Ni Roh yai nleal lokat ita
raladida ra, ma bisma tera Ubu ne, "Bapa,
o Bapa!"
16 Ubu Ni Roh ka'i nkarya na'a raladida
ra ma tfan-aran urun ne, Ubu yanan ita.
17 Ubu yanan ita, ba musti dida vali
kalolin* ovi Ia ntorung roak verin yanan
ra. Ubu veka nala kalolin avyai verin
Kristus, ovu vali verin ita. Wean i tatuan
susa wean Kristus ntuan a na'a lanit
ivavan a, na veka tna'a vali ovu Ia na'a
vanan i nfitik nyadat a.

Ubu veka nala vanan i nfitik nyadat a verin yanan ra

18 Terang a valing averi, ya'a orang
urun ne, Ubu nalang ma dawan ita, ovu
nala vava'at i lolin urun verin ita. Vava'at
i Ubu nala yai dawan lia susa ovi tatuan
fiang ini, ba bisma tfalak ne, dida susa ra
ko'u watan.†
19 Afa ovi Ubu notu na'a lanit ovu lanit
ivavan a munuk inar urun ma rnaban
amar i Ubu veka nma ma nfaturu lahir
yanan ra.
20-21 Ubu nfadoku roak ne, Ia near nfa-
soba afa ovi rna'a lanit ovu lanit ivavan
ini, munuk lahir ma wol ihir akataka. Ia
notu wean inyai, tevek ralan a nfalak, wol
mane norang ininan ovi rtali watan lanit
ovu lanit ivavan a. Velik ne wean inyai,
na'uk Ia nfadoku roak na'a ralan a ne,
afa avyai munuk rnaban amar isa, ma
Ia veka nfatalik afa ovi rna'a lanit ovu
lanit ivavan a tali matmatan ni ngrebat a.
Ia notu wean inyai, ba afa avyai munuk
ovu Ubu yanan ra veka rti rna'a vava'at
i lolin urun ma matmatan ni ngrebat wol
nfareta ira.‡
22 Ita tka'a ne, susa rivun ila'a rna'a
lanit ovu lanit ivavan a. Bis tfalak ne,
susa avyai rotu ma afa ovi rna'a lanit
ovu lanit ivavan rvakar, tevek rfarnuang
wawa'uk wean lahir i vata ra rfanuang
na'ut i mane rarali ira.
23 Wol mane afa ovi rna'a lanit ovu
lanit ivavan a watan rtuan susa, na'uk
ita tatuan susa vali ma raladida rwa'uk.
Ubu nala roak Ni Roh ma neluk afa i nala
lan lalean verin ita. Na'uk ita tnaban

* **8:17 8:17** Kalolin ihin a na'a vai Mala ne, *berkat.* † **8:18 8:18** Tafsiran boku rfalak ne, ***Terang a valing averi, ya'a orang urun ne, Ubu vanan i nfitik nyadat veka nvotuk nana'a ita.*** ‡ **8:20-21 8:20-21** Vava'at lolin nfaturu ne, matmatan ni ngrebat wol nkeak roak afa ovi Ubu notu ra na'a lanit ovu lanit ivavan a.

watan amar i Ubu veka nfatalik ita tali
dida salasilan ra ovu susa ra, ma nsikat
ita ma teluk yanan ra, ovu nala tenadida
ngorva'an ovi wol bisma rmata roak.
24 Ubu nsikat roak ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal, ovu tfaklo'i
a'uk dida vava'at verin Ia, ma tnaban Ni
tnorung ovi mane nala verin ita. Wean i
tatuan roak tnorung avyai, na veka wol
tfaklo'i roak dida vava'at ra ma al tnaban
afa avyai. Tamata ra wol rfaklo'i rira
vava'at ra ma al rnaban afa ovi rtuan
roak a.
25 Na'uk wean i tfaklo'i dida vava'at ra
ma al tnaban tnorung ovi wol tatuan lahir
obin, na ita veka tatahang nal raladida ra
ma al tnaban afa avyai.

Wean i taflurut, na Ubu Ni Roh nlobang ita

26 Ubu Ni Roh a nlobang vali ita na'a
afa lolin ovi tnaban ma nala verin ita, ovu
na'a afa ovi wol tot-nala lahir. Ubu Ni Roh
nlobang ita, tevek ita wol tka'a ne, musti
taflurut na'a afaka. Na'uk Ni Roh a ka'i
naflurut ma al nlobang ita. Afa ovi Ubu Ni
Roh nera yai bilaman urun, ma wol bisma
tfalak nala ovu dida vaivatul ra.
27 Ubu nka'a munuk afa ovi rna'a
tamata ralarira ra, ovu nka'a vali afa i Ni
Roh nfalak ovu nfikir ra. Ba Ubu Ni Roh
naflurut wean lahir i ralan a nfalak a ma
al nlobang Ni tamata ovi rorang Ia.

Tatuan sian te lolin, na Ubu nasusan afakataka munuk ma na'a dida lolin

28 Fiang ini tka'a roak ne, Ubu nasusan
afakataka munuk, boma nala Ni lolin
verin tamata ovi rlobang urun Ia. Ubu
notu wean inyai, ma wean lahir i ralan
a nfalak roak verin tamata ovi nera roak
ira ma reluk yanan ra.
29 Tamata ovi Ubu nfili lan roak ira
ma reluk Ni tamata ra, Ia nfadoku roak
tali lalan ma tamata avyai felarira ra
rtafal ma wean Yanan a. Ia notu wean
inyai, boma Yanan i Yesus Kristus neluk
iya'an lalean verin teran a valin tamata
ovi rorang Ia.
30 Ba Ubu nfili tamata ovi ralan a nfalak
roak ma nera lan ira ma reluk yanan
ra. Ubu nala linga'an verin tamata avyai
ma rira vava'at ra rmalola. Nata Ia veka
nalang vali ira ovu notu ma rira vava'at
ra lolin urun na'a vanan i nfitik nyadat a.

Ubu nfaturu Ni silobang i dawan urun a verin ita nahu Yesus Kristus

31 Ita veka tfalak afaka na'a afa avyai
munuk? Wean i Ubu nlotar ita, na iki
veka bisma nangal ita?
32 Ubu wol nfalak teri ma Yanan a deka
ntuan sian a, na'uk Ia ntorung ma nala
Yanan a ma tamata ra rfedan Ia. Ba Ia
nala roak Yanan verin ita ovu tka'a ne,
veka nala vali afakataka munuk verin ita.
33 Iki bisma nfasala tamata ovi Ubu nfili
roak ira? Wol tamata, tevek Ubu nfadoku
roak ne, ita weadida roak tamata ovi rira
vava'at ra rmalola.
34 Iki bisma nukun ita? Wol tamata,
tevek Kristus Yesus nmata ma al
nakvanak ita. Na'uk nlia tali inyai, na
Ia nva'at ewal tali matmatan. Ia ndoku
wan i tamata ra ba'i ralang urun na'a Ubu
Ni lihir mela a, ma nlotar ita.§
35 Wol tamata isa vali nangal nala
Kristus Ni silobang a verin ita. Velik ne
tatuan susa dawan, tamata ra rwi-rwa ita,
lafar dawan kena ita, dida kadaravit wol
naran ma tung a teluk ita, rworuk-rwak te
rfedan ita, na afa avyai munuk wol rangal
nala Kristus Ni silobang a verin ita.*
36 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Lokat amar, na tamata ra rdava mane
rfedan watan ami, tevek mami ino-
rang a verin Oa.
Tamata rotu sian ami wean afwatan
ovi mane rfedan ira."†
37 Na'uk velik ne tatuan susa avyai
munuk, na susa avyai wol rfalek-nala ita,
na'uk utudida lahir, tevek Yesus Kristus
nlobang ita.‡
38-39 Ya'a orang urun ne, wol afa isa
vali bis notu teri ma Ubu wol nlobang
roak ita, velik ne tmata te tva'at. Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan, te fareta ra te
nait sian ra wol rotu teri nala vali Ubu
Ni silobang a verin ita. Afa ovi rvotuk
amar ini, te amar ovi veka rma a, afa
ovi rira ngrebat na'a lanit ratan, te ovi

§ **8:34 8:34** Tafsiran boku rfalak ne, Yesus ndoku vali Ubu Ni lihir mela ma naflurut verin ita. * **8:35 8:35** Susa dawan ihin a ne, susa ovi tamata rotu verin ita ovu susa afaka watan. Tafsiran boku rfalak vali ne, velik ne rfedan ita ovu nahin blawat, na wol nangal nala Kristus Ni silobang a. † **8:36 8:36** Mazmur 44:23 ‡ **8:37 8:37** Mazmur 118:6

rna'a letvava, te afa liak ovi Ubu notu ra
munuk, wol rira ngrebat ma rotu teri nala
Ubu Ni silobang i nfaturu verin ita, nahu
dida Duila'a Kristus Yesus.

9

Paulus ralan a lalau tevek tamata Yahudi rafena ma rorang Yesus

1 Terang a valing averi, afa ovi veka
ufalak ini kena, ovu wol usiklabir, tevek
Kristus Ni roak ya'a. Ubu Ni Roh a
nfangrebat ovu nfalyawang na'a ralang
ila'a ne, afa ovi ufalak ini, kena.
2 Ralang a lalau urun i lahir, ovu
ufarnuang lalawatan susa i dawan urun
a na'a ralang a,
3 verin terang a valing tamata Yahudi
ra, tevek wol rorang Kristus. Ya'a utorung
ma Ubu near nfasoba ya'a, ovu nfaroa
ya'a tali Kristus, boma nlobang ira ma
rorang Kristus.
4 Ira tamata Israel ira. Ubu nfili roak
ira, ma nala ira ma reluk yanan ra, ovu
nfaturu lahir Ni ngrebat verin ira. Ia notu
tnorung ra verin ira, ovu nala Musa ni
inukun ra verin ira. Ubu nfaturu vali
verin ira ne, wean inba ma raraning Ia
ovu nala roak Ni tnorung ra verin ira.*
5 Ira ini, uburir-nusirira verin Abra-
ham, Ishak ovu Yakub. Na'ut i Kristus
neluk tamata, na Ia ubun-nusin vali ira.
Kristus Ubu Ia, ovu Ni dawan nlia munuk
afakataka, ba musti tfadawang Ia, nata ti
wol ni wahan. Kena urun!

Ubu wol nfili Abraham ubun-nusin ra munuk ma nala Ni kalolin ra verin ira

6 Ya'a wol ufalak ne, Ubu wol nfakena
Ni tnorung a verin ira. Na'uk tali tamata
Israel uburir-nusirira ra munuk, na boku
wol Israel mnga'un ira.†
7 Abraham ubun-nusin ra wean vali in-
yai. Tali Abraham ubun-nusin ra munuk,
na boku Ubu wol nrekan ne, Abraham
ubun-nusin ira. Ubu nfalak verin Abra-
ham ne, "Ishak ubun-nusin ra watan veka
reluk ubum-nusim wean Ning tnorung a,
na'uk liak ra wahal."‡
8 Inyai ihin a ne, kasiko'u ovi rarali ira
tevek Ubu Ni tnorung a, na Ubu yanan ira.
Ba wol mane munuk lahir kasiko'u ovi
rtali Abraham ubun-nusin ra, Ubu yanan
ira.
9 Ubu notu tnorung verin Abraham, ma
nfalak ne, "Na'ut amar i ufadoku roak ma
veka ewal Ya'a, na Sara nrali roak ia, ma
yanan a brana."§
10 Wean vali inyai na'ut i Ribka nlewan
yanan brana irua tali Ishak. Ita tamata
Yahudi ra ubud-nusid vali Ishak.
11-12 Na'ut i Ribka mane nrali kasiko'u
dekut avyai, na Ubu nfalak verin ia ne,

"Yanam iwarin a veka nfareta yanam
iya'an a."

Na'ut i nangrihi wean inyai, na kasiko'u
avyai wol rotu afa ovi sian te lolin obin.
Ubu nfalyawang lan roak ne, Ia nfili roak
kasiko'u i mane naflahar ia. Notu wean
inyai, boma ita munuk tka'a ne, wean i
nfili tamata ra ma naflahar ira, na wol
naflahar ira tevek afa ovi rotu ra. Ia nfili
ira, tevek ka'i nfadoku wean inyai na'a
ralan a.
13 Wean lahir i Ubu nfalak roak na'a
Surat Ralan ne,

"Ya'a ufili roak Yakub, na'uk wol ufili
Esau."*

14 Ba wean inyai, na ita veka tfalak
afaka? Na'ut i Ubu nfili tamata, na Ia wol
notu afa ovi rmalola ra? Afa yai wol kena
lahir!
15 Mingnanang! Ubu nfalak roak verin
Musa ne,

"Wean i mane ulobang tamata isa, na
veka ulobang lahir ia.
Wean i mane ufaturu Ning rala lolin
verin tamata isa, na veka ufaturu
lahir Ning rala lolin a verin tamata
yai."†

16 Ba Ubu wol nfili tamata ra tali rira
ininan ra te tali afa ovi rotu ra, na'uk ntali
watan Ni rala lolin a verin tamata ra.
17 Afa ovi Ubu nfalak verin raja Firaun
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Ya'a
otu ma mna'a raja, boma ufaturu Ning
ngrebat a verin tamata ra munuk. Tali

* **9:4 9:4** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nfaturu vanan nfitik nyadat a verin ira. † **9:6 9:6** Tamata Yahudi ra munuk uburir-nusirira verin Yakub. Yakub naran liak ne, Israel. Kejadian 32:28: Wean inyai, na tamata Yahudi rfanara ira vali ne, tamata Israel. ‡ **9:7 9:7** Kejadian 21:12 § **9:9 9:9** Kejadian 18:10 * **9:13 9:13** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu wol inan lahir Esau. † **9:15 9:15** Keluaran 33:19 ‡ **9:17 9:17** Keluaran 9:16

afa yai vali, na otu ma tamata ra munuk
na'a lanit ivavan ini rka'a narang a ma
ralang Ya'a.”‡
18 Ba wean i Ubu inan ma nfaturu Ni
silobang a verin tamata isa, na Ia veka
nfaturu lahir Ni silobang verin tamata
yai. Wean i Ubu inan ma notu ma
tamata isa ralan nangrebat watan ma wol
nafrenar, na Ia veka notu ma tamata yai
ralan a nangrebat ma wol nafrenar.

Ubu nukun tamata boku, na'uk nfaturu Ni silobang a verin boku vali

19 Fiang ini, mia veka myorat ya'a
ne, “Wean inyai, na notu afakinimi Ubu
nfasala watan tamata ra obin, tevek rira
salasilan ra? Tamata iki vali nangal nala
afa ovi Ubu ralan a nfalak ma notu ra?”
20 Terang a valing averi, deka fyalak
wean inyai! Iki mia ma fyikir ne, myangal
nala Ubu? Mia tamata watan mia. Wol
inovan ma suran i rotu tali bal, norat
tamata i notu a ne, “Notu afakinimi motu
ya'a wean ini?”
21 Velik aba, tamata i notu suran yai
bisma notu afaka watan tali bal a, wean
i ralan a nfalak. Tali bal yai watan, na ia
bisma notu suran irua, ma isa verin afa
ovi fyawan a, na isa vali ma ba'i tpake
watan lokat amar.
22 Wean vali inyai na'a afa ovi Ubu notu
ra, inovan ma not-orang watan afa ovi
ralan nfalak ma notu verin tamata ra.
Velik aba, ntorung ma nfaturu Ni ngrova
i nvua matmatan a verin tamata ovi rotu
salasilan, ovu mane nfaturu Ni ngrebat a,
tevek inovan ma nukun ira. Na'uk Ubu
ntahang ralan obin, ma wol nukun lahir
tamata ovi musti nukun ira tevek rotu ma
nangrova urun.
23 Ia notu wean inyai verin ita, boma
nfaturu ne, Ni dawan a nrahi lia munuk,
ovu nfaturu vali ne, Ni silobang a verin
ita. Ralan nfalak roak tali lalan ma nfili
ita ma dida afa lolin yai na'a lanit ratan.
24 Ubu nera roak ita ma teluk Ni tamata
ra. Ia wol mane nera watan tamata ovi
rtali Yahudi ra, na'uk nera vali tamata ovi
wol Yahudi ra.

Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Ubu nfili tamata ovi wol Yahudi ra, ma reluk yanan ra

25 Ubu nfalak vali roak verin nabi Hosea
na'a kitab i ntulis ne,
“Wean i ungrihi verin tamata ovi wol
rna'a Ning sidovung tamata ino-
rang ra, na veka ufalak ne,
‘Ning tamata inorang verin mia.’
Wean i ungrihi verin tamata ovi wol
ufaturu Ning silobang a verin ira,
na veka ufalak ne,
‘Ulobang urun mia.’ ”§
26 Rtulis vali vaivatul ini ne,
“Lan a, Ubu nfalak verin tamata ra ne,
‘Ya'a wol Ning tamata inorang verin
mia.’
Na'uk na'a amar isa, na veka nfalak verin
ira ne,
‘Ya'a ini Ubu i ala vava'at a, ovu
yanak mia.’ ”*
27 Nabi Yesaya vain dawan ma nfalak
na'a tamata Israel ra ne, “Velik ne tamata
Israel rivun ila'a ira ma wean ngur na'a
tahat nelan a, na'uk Ubu veka nsikat boku
watan tali rira salasilan ra ma rira vava'at
kakiwal.
28 Tevek Duila'a veka nfaleka lahir
inukun i kena, ovu veka nukun nala
munuk lanit ivavan ini.”†
29 Nabi Yesaya nfalak vali roak ne,
“Wean i Ubu i Ni ngrebat a nlia munuk
afakataka, wol nfadoku ita tamata
Yahudi boku ma totu duad-yanad,
na ita tamwear roak wean kota Sodom
ovu Gomora.”‡

Tamata Yahudi rafena ma rorang Yesus Kristus

30 Ba wean inyai, na ita veka tfalak
afaka na'a vaivatul ovi beti ufamalik yai?
Tamata ovi wol Yahudi ira wol rkiwal ma
rdava roak ma rira vava'at ra rmalola,
na'uk boku tali ira rira roak vava'at yai.
Ubu notu ma rira vava'at ra rmalola,
tevek rorang Yesus Kristus.
31 Tamata Israel ra wol wearira inyai.
Ira rkiwal ma rdava lalawatan inukun i
bis notu ma rira vava'at ra rmalola, na'uk
wol rdav-nala vava'at yai.
32 Notu afakinimi ira wol rdav-nala
vava'at yai? Ira wol rdav-nala, tevek wol

§ **9:25 9:25** Hosea 2:22 * **9:26 9:26** Hosea 1:10 † **9:28 9:28** Yesaya 10:22-23 ‡ **9:29 9:29** Yesaya 1:9

rorang Ubu. Ira ka'i rdava watan ovu rira
ngrebat ra ma rot-orang Musa ni inukun
ra. Ba rasvotun na'a Vatu i ba'i notu ma
tamata ra rleka a.§
33 Rtulis roak Vatu yai na'a Surat Ralan
ne,
“Ubu nfalak ma msyi'ik ma lolin afa ini:
‘Na'a Sion,* ufadoku roak Vatu isa.
Vatu yai veka notu ma tamata rasvo-
tun,
ovu veka notu ma tamata ra rleka.
Na'uk tamata ovi rorang Ia, na Ia veka
not-nala afa ovi nfadoku roak na'a
Ni tnorung a ma nala verin ira,
ma ralarira ra wol lalau.’ ”†

10

1 Terang a valing tamata inorang averi!
Ya'a inak urun ovu uflurut verin Ubu ma
nsikat tamata Israel ra tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal.
2 Ya'a bisma ufalak ne, ira inar urun ma
rka'a Ubu, na'uk wol rfan-aran linga'an i
kena ma rka'a Ia.
3 Ira wol rfan-aran i wean inba ma
Ubu notu ma tamata rira vava'at ra
rmalola. Ba ira ka'i rdava watan linga'an
ma rira vava'at ra rmalola. Ira wol
rorang linga'an i Ubu notu ma tamata rira
vava'at ra rmalola.
4 Kristus nma ma nfakena Musa ni
inukun ra. Ba tamata iki watan norang
Kristus, na ni vava'at a nmalola.

Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal

5 Musa ntulis roak na'a tamata i
ni vava'at nmalola, tevek not-orang ni
inukun a ma nfalak ne, “Tamata ra veka
rva'at, tevek rot-orang afa ovi rtulis roak
na'a inukun yai.”*
6 Na'uk Musa ntulis vaivatul liak ovi
rfalak ne, tamata ra bisma rira vava'at
ra rmalola, tevek rira inorang verin Ubu.
Vaivatul avyai ngoarira wean ini, “Deka
ka'i myorat na'a ralabira a ne, ‘Iki veka
nrata lanit ratan?’ ” Ihin a ne, nera verin
Kristus ma nsuta lanit ivavan ini.
7 Deka myorat vali na'a ralabira ra
ne, “ ‘Iki veka nsuta tivat matmatan i
bilaman urun a?’ ” Ihin a ne, nfalak verin
Kristus ma ndata ewal lanit ivavan a.†
8 Na'uk rtulis na'a Surat Ralan ne,
“Ubu Ni vaivatul ra sarseri ovu mia.
Mia fyalak vali Ubu Ni vaivatul avyai
ovu sumarbira ra, ovu mtyorung
vali roak na'a ralabira ra.”‡
Vaivatul avyai, inyai Ubu Ni Ivar i
amfamalik a ma tamata ra rorang Ia.
9 Ba wean i mtyorung ma fyalak na'a
tamata waharira ralan ra ne, “Yesus
Duila'a Ia,” ovu myorang na'a ralabira
ra ne, Ubu nfava'at ewal roak Ia tali
matmatan, na Ubu veka nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
10 Tevek ita torang ovu raladida ra, bi
Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, ovu
tatorung vali Ia ovu sumardida ra, bi Ubu
nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal.
11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Tamata iki watan wean i norang Ubu, na
Ia veka not-nala afa ovi ntorung ma nala
verin ia, ma ralan a wol lalau.”§
12 Ba ita tamata Yahudi ra ovu tamata
ovi wol Yahudi ra weadida isa watan.
Tevek Ubu ikisa watan, ma Ia neluk
Duila'a verin tamata ra munuk. Ia
naflahar ma dawan Ni tamata ovi rera
lablobang tali Ia.
13 Na'a Surat Ralan rtulis ne, “Tamata
iki watan, wean i nera lablobang tali
Duila'a, na Ia veka nsikat ia tali ni salasi-
lan ra, ma ni vava'at kakiwal.”*
14 Na'uk wean inba ma tamata ra rera
lablobang verin Duila'a, wean i wol ro-
rang Ia? Kena ma tamata wol rorang Ia,
wean i wol rarenar Ni Ivar Lolin obin.
Kena vali ma wol tamata rarenar Ni Ivar
Lolin yai, wean i tamata ra wol rfamalik.
15 Tamata iki bisma nfamalik Ni Ivar
Lolin yai, wean i Ubu wol nsinir ia? Rtulis

§ **9:32 9:32** Vatu i ba'i notu ma tamata rleka nfaturu Yesus Kristus. Tamata Yahudi rafena ma rorang Ia, ma ira wean rleka te rasvotun na'a vatu yai ma wol rira vava'at i nmalola, velik ne iva'ur ma rot-orang Musa ni inukun ra. * **9:33 9:33** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **9:33 9:33** Yesaya 28:16, Yesaya 8:14, 1 Petrus 2:6-8 * **10:5 10:5** Imamat 18:5 † **10:7 10:7** Kristus nsuta roak lanit ivavan ma nmata roak, ovu nva'at ewal tali matmatan. Ba deka tfikir ne, musti tarata lanit ratan te tsuta tivat matmatan i bilaman urun a, ma tdav-nala vava'at kakiwal. ‡ **10:8 10:8** Ulangan 30:12-14. § **10:11 10:11** Yesaya 28:16 * **10:13 10:13** Yoel 2:32 † **10:15 10:15** Yesaya 52:7

roak na'a Surat Ralan ne, “Lolin urun i
lahir, wean i tamata ra rma ma rfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin!”†
16 Na'uk wol mane tamata ra munuk
rorang Ubu Ni Ivar Lolin yai na'a ralarira
ra. Yesaya ka'i nfalak na'a Surat Ralan ne,
“Duila'a, labir mane wol tamata rorang
Ivar i amfamalik ini.”
17 Ba tamata ra musti rarenar Ivar yai,
beti bisma rorang. Wean i tamata boku
ti rfamalik Kristus Ni Ivar a, beti bisma
rarenar.
18 Na'uk mane orat mia ne, tamata
Israel ra wol rarenar Ivar yai obin? Velik
aba rarenar roak, tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne,
“Tamata ovi rfamalik Ivar yai, vairira ra ti
rsoru munuk roak lanit ivavan ini,
ovu rira vaivatul ra rti rsoru roak
lanit ivavan a.”‡
19 Ba orat mia ne, tamata Israel ra rfan-
aran roak Ivar yai? Kena urun! Ira rfan-
aran, tevek lan ana, Musa nfamalik Ubu
Ni vaivatul ra, ma nfalak ne,
“Ya'a veka otu ma mia tamata Yahudi ra,
ralabira sian tamata ovi wol Yahudi
ra,
ovu veka otu ma mingrova, tevek
uflahar tamata ovi wol Yahudi ra,
ovu fyikir ne, ira rboda urun.”§
20 Yesaya nabrahi vali ma ntulis afa ovi
Ubu nfalak ne,
“Tamata ovi wol rdava Ya'a, rtuan roak
Ya'a,
ovu ufavotuk roak tenang a verin
tamata ovi wol rorat Ya'a.”*
21 Na'uk na'a tamata Israel ra, na Ubu
nfalak ne, “Lokat amar, na ulauk limang
ma era bangsa i wol not-orang afa ovi
ufalak ra, ovu nangal afa ovi ufalak ra.”†

11

Tamata Israel rivun rafena ma rorang Ubu, na'uk Ia nfili tamata boku tali ira ma rorang Ia

1 Terang a valing averi, orat mia ne,
“Ubu nala'ing roak Ni tamata Israel ra?”
Wahal lahir! Ya'a tamata Israel ya'a, ovu
ubung-nusing Abraham, ovu vali utali
arun dawan Benyamin.
2 Ubu wol nala'ing Ni tamata ovi nfili
lan roak ira. Mia mkya'a afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan na'a Elia. Ia
nafngamu'ur ma nfalak verin Ubu na'a
tamata Israel ra ne,
3 “Duila'a, tamata ra rfedan roak Mu
nabi ra, ovu vali rot-visal roak wan ovi
rfadoku rira afwatan ovi rasnuri verin
Oa. Aksa ya'a watan na'a ini ovu rkiwal
mane rfedan ya'a vali!”*
4 Na'uk Ubu nfalak verin Elia ne, “Ya'a
ufadoku aling roak Ning tamata rivun
ifitu. Ira wol rsangatur ma raraning
walut i rfanara ia ne, Baal.”†
5 Fiang ini wean vali inyai, tevek tamata
Israel teran ifira watan rorang Ubu. Ia
nfili ira, tevek Ni rala lolin a,‡
6 wol mane nfili ira ntali rira afa ovi
rotu ra. Wean i Ia nfili tamata avyai tali
afa ovi rotu ra, na inyai wol nfaturu Ni
rala lolin mnga'un a.
7 Ba ufalak wean ini: Lyawan roak
ne, tamata Israel rdava linga'an ma
rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan
ralan a, na'uk wol rdav-nala linga'an
yai. Tamata boku tali tamata Israel ra,
Ubu nfili roak ira ma rtuan linga'an yai.
Na'uk tamata Israel liak ra, Ubu notu ma
ralarira ra rangrebat urun ma wol rorang
Ia.
8 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Ubu notu ma rira fikiran ra rasmotak,
ma wol rfikir aran linga'an i kena
yai.
Ti naran amar ini, na ira wol bisma
rsi'ik afa yai ovu matarira ra, ovu
wol bisma rarenar ovu arurira
ra.”§
9 Raja Daud nfalak ne,
“Uflurut ma fara afa ovi inar ma rotu na'a
rira snoba ra reluk voar ma ka'i
nala ira,
ovu fara rleka ma rotu afa ovi sian ra,
ma Oa mot-visal ira.
10 Fara Ubu motu ma matarira ra lavlova,
boma deka rsirea,

‡ **10:18 10:18** Mazmur 19:4 § **10:19 10:19** Ulangan 32:21 * **10:20 10:20** Yesaya 65:1 † **10:21 10:21** Yesaya 65:2 * **11:3 11:3** 1 Raja-Raja 19:10, 14 † **11:4 11:4** 1 Raja-Raja 19:18 ‡ **11:5 11:5** Ayat ini ihin a ne, tamata Israel ra etal dawan wol rorang Yesus, na'uk boku rorang Ia, wean rasul Paulus. § **11:8 11:8** Ulangan 29:4, Yesaya 29:10 * **11:10 11:10** Mazmur 69:23-24

ovu vali motu ma tetarira ra ratbukar lalawatan, tevek rvara susa ovi aleman urun a.”*

Tamata Yahudi rivun wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin, na'uk tamata liak rira vava'at kakiwal, tevek rorang Ia

11 Ufalak verin mia ne, velik ne tamata Yahudi rasvotun ma rleka tevek wol rorang Kristus, na wol mane rleka ma wol rbatar nala lahir. Na'uk tali rira laklekan yai, bi Ubu nsikat tamata ovi wol Yahudi ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Notu wean inyai, ma tamata Yahudi ra rsi'ik ne, Ubu naflahar tamata ovi wol Yahudi ra ma inar urun ma rira vali kalolin yai.

12 Tamata Yahudi ra rira salasilan ovu rafena ma rot-orang afa ovi Ubu nala nahu Kristus. Ba afa yai notu ma Ubu naflahar urun tamata ovi wol Yahudi ra na'a lanit ivavan a. Wean i naran roak amar i tamata Yahudi ra rahil ma rira vava'at ra rmalola, na Ia veka ntafal ma naflahar ila'a tamata ra na'a lanit ivavan a.

13 Fiang ini mane ufalak afa boku verin mia, tamata ovi wol Yahudi ra, tevek eluk rasul verin mia. Ukarya urun, tevek ufikir ne, karya ini lolin urun.

14 Otu wean inyai, na snain ot-nala ma ning tamata Yahudi ra inar urun kalolin ovi mia, tamata ovi wol Yahudi ra bira roak, tevek Ubu notu ma bira vava'at ra rmalola. Inak ma tamata Yahudi rsi'ik kalolin i myala roak yai, boma boku tali ira inar ma rorang vali Duila'a Yesus, wean lahir mia. Wean i rorang Ia, na Ubu veka nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

15 Ubu nafena ma nala tamata Yahudi ra ma reluk Ni tamata inorang ra, ba notu ma tamata ra munuk na'a lanit ivavan ini rira vava'at ra bisma lolin ewal ovu Ia. Na'uk wean i Ubu nal-ewal tamata Yahudi ra ma reluk Ni tamata inorang, na inyai wean watan i rfava'at ewal tamata matmatan ra. Ba tali afa yai, na tamata ra munuk na'a lanit ivavan veka rala kalolin i dawan urun tali Ubu.

16 Ubu Ni munuk Abraham, Ishak ovu Yakub. Ba Ubu Ni vali uburir-nusirira ra. Wean watan afamtahan ovi tala lan roak verin Ubu. Wean i tamata isa nala ni afamtahan i notu lan lalean a verin Ubu, na inyai nfaturu ne, afamtahan ovi rbanmuri ra rala vali roak verin Ia. Bis vali ma tanovak na'a tamata Yahudi ra ne, ira wearira aa zaitun isa. Wean i Ubu Ni roak aa yai ni wa'ar ra, na Ni vali aa sanan ra munuk.†

17 Tamata Yahudi ra wearira aa zaitun ni sanan ra. Tamata ra ba'i rwanar aa zaitun yai. Mia tamata ovi wol Yahudi ra, weabira aa zaitun liak ni sanan ra. Tamata ra wol rwanar aa zaitun yai. Tali aa i tamata ra rwanar ia, na retal roak sanan boku. Na'a aa sanan ovi retal roak yai warira ra, na rtomak aa sanan tali aa i tamata ra wol rwanar. Ba mia tamata ovi wol Yahudi ra, weabira aa sanan ovi beti rtomak yai. Rotu wean inyai, boma mia vali bira munuk afa lolin ovi Ubu ntorung ma nala verin tamata Yahudi ra.‡

18 Deka fyakaratat tenabira ra, tevek Ubu ntomak watan mia ma nala'ing roak tamata Yahudi ra wean aa sanan ovi retal roak ira. Mingnanang ne, mia weabira aa sanan ovi rtomak watan, ba wol myotnala ma aa yai ni wa'ar a rangrebat, na'uk aa yai ni wa'ar a notu ma mingrebat.

19 Snain a mia veka fyalak ne, “Kena, ma Ubu nala'ing tamata Yahudi ra, wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak a, boma nala ami wean aa sanan liak ovi rtomak na'a aa zaitun yai. Inyai nfaturu ne, ami weamami aa sanan i rtomak na'a aa zaitun yai.”

20 Inyai kena urun. Ubu nala'ing ira, tevek wol rorang Kristus, ovu nala mia ma mnya'a warira ra, tevek bira inorang a. Ba deka fyakaratat tenabira ra, na'uk msyi'ik wabira ma lolin, boma deka mifla talik bira inorang a, ma wol myorang roak Ubu.

21 Ba wean i Ubu wol nlobang tamata Yahudi ovi wol rorang Ia, ma nala'ing ira wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak ira, na Ia veka wol nlobang vali mia, wean i wol myorang Ia.

22 Ba wean inyai, na minovak ma lolin na'a Ubu Ni silobang a, ovu Ni ngrova ma nukun tamata ra. Ia nfaturu Ni ngrova a verin tamata ovi wol rorang Ia, na'uk

† **11:16 11:16** Tafsiran boku rfalak ne, afamtahan ovi rala lan lalean verin Ubu yai, roti. Msi'ik Bilangan 15:19-20

‡ **11:17 11:17** ***Rtomak aa sanan*** na vai Mala nfalak ne, *cangkok.*

nfaturu Ni silobang a verin mia, wean i
myorang lalawatan Ia ma mingnanang Ni
silobang a. Na'uk wean i wol mingnanang
Ni silobang a, na Ia veka nala'ing vali mia,
wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak ira.
23 Na'uk wean i tamata Yahudi ra rahil
ma rorang ewal Ubu, na Ia veka nal-ewal
ira wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak
ira, ma rtomak ewal na'a warira ra. Ubu
bisma notu wean inyai, tevek Ni ngrebat
a.
24 Mia tamata ovi wol Yahudi ra we-
abira aa zaitun liak sanan ra. Mia wol
mtyali aa zaitun ovi tamata ra rwanar,
na'uk rtomak roak mia na'a aa zaitun yai.
Ba wean i Ubu notu wean inyai verin mia,
tevek bira inorang a, na Ia veka notu ma
nlia tali inyai verin tamata Yahudi ra. Ia
veka nal-ewal ira ma ti rna'a warira ra,
wean i rorang ewal Ia. Afa yai wean lahir
aa zaitun ovi tamata ra rwanar, ni sanan
ovi retal roak ira, rala ma rtomak ewal
na'a warira ra.

Ubu nfaturu Ni rala lolin a verin tamata ra munuk

25 Terang a valing averi! Era ma deka
fyikir ne, mkya'a munuk afakataka, tevek
inak ma mkya'a afa fanfonak i Ubu ralan
a nfalak ini. Tamata Israel boku ralarira
rangrebat ma rafena rorang Ubu. Afa ini
veka nbana, nata ti naran amar i Ubu
nfadoku roak. Ia notu ma tamata ovi
wol Yahudi, na'uk nfili roak ira ma rira
vava'at kakiwal, rma munuk ma rorang
Ia.
26 Ba tali linga'an ini, na Ubu veka
nsikat tamata Israel ra munuk tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Raja i mane ntevut ita tali dida salasilan
ra, veka ntali Sion nma.
Ia veka na'i vatuk Yakub ubun-nusin
ra munuk rira salasilan ra.
27 Ubu nfalak ne, 'Ya'a veka otu tnorung
ini verin ira,
ma veka uma ma a'i vatuk rira salasi-
lan ra.' "§
28 Tamata Yahudi ra rafena ma rorang
Ubu Ni Ivar Lolin a, ba rira sian verin
Ubu. Afa yai notu ma tamata ovi wol
Yahudi ra uturira. Na'uk Ubu nfadoku
roak ma nfili tamata Yahudi ra, ba musti
nlobang ira. Notu wean inyai ma nfakena
Ni tnorung a verin uburir-nusirira ra,
29 tevek Ubu wol nkati Ni tnorung a
verin tamata ovi nfili ovu naflahar roak
ira.
30 Lan ana, mia wol myot-orang afa
ovi Ubu nfalak ra. Na'uk fiang ini, Ia
nfaturu roak Ni rala lolin a verin mia,
tevek tamata Yahudi ra wol rot-orang afa
ovi nfalak ra.
31 Wean vali inyai verin tamata Yahudi
ra. Fiang ini ira wol rot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra, boma Ia nfaturu Ni rala lolin
a verin mia, tamata ovi wol Yahudi ra.
Na'uk Ia veka nfaturu Ni rala lolin a verin
tamata Yahudi ra vali.
32 Ubu notu ma tamata ra munuk wean
tamata ovi rtutuk ira na'a bu'i ralan,
tevek wol rot-orang roak afa ovi nfalak
ra. Notu wean inyai, boma bisma nfaturu
Ni rala lolin a verin tamata ra munuk.

Tfadawang Ubu, tevek Ni silobang a verin tamata ra munuk

33 Ubu sa'i dawan Ia. Ni kaka'a dawan
urun ovu nka'a munuk afakataka. Wol
tamata isa bisma nfalyawang nala afa
ovi Ia nfadoku ma notu ra, ovu vali wol
tamata isa bisma nfan-aran Ni afa ovi
nkarya ra.
34 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Iki nka'a Duila'a ralan a
ovu iki bisma nsurak Ia?"*
35 "Wol tamata isa vali bisma nala afaka
watan verin Duila'a,
ma Duila'a naval ia na'a ni afa ovi
nala ra."
36 Ubu notu munuk roak afakataka ovu
afakataka munuk rna'a, tevek Ni ngrebat
ma nfareta afa avyai munuk, boma tran-
ing Ia. Ba tfadawang Ubu, nata ti wol ni
wahan. Kena urun.

12

Vava'at i nmalola na'a Ubu wahan ralan a

1 Terang a valing averi! Ubu nlobang
mia ma nfaturu Ni lolin verin mia. Ba
era urun verin mia, boma myala munuk
bira vava'at ra verin Ubu, ma neluk bira
korban i nva'at ovu nmerat urun, ovu
vali nfaloling Ubu ralan a. Inovan ma

§ **11:27 11:27** Yesaya 59:20-21; Yeremia 31:33-34 * **11:34 11:34** Yesaya 40:13

myotu wean inyai ma al msyangatur ma
mryaning Ia.
2 Deka myot-orang tamata ovi wol ro-
rang Ubu na'a lanit ivavan ini rira fikiran
ra ovu afa ovi rotu ra. Na'uk myala
munuk bira vava'at ra verin Ubu, boma
nala fikiran ngorva'an verin mia, ma bira
vava'at ra veka naling ia tali lan a, ma
mkya'a mnga'un afa ovi Ubu ralan nfalak
ra. Afa avyai, afa lolin ovi rotu ma Ubu
ralan a lolin ovu ita, ovu kena munuk
lahir.
3 Ubu nala roak Ni rala lolin a verin
ya'a, ba nala varvara ma ufamalik Ni
vaivatul ra verin mia. Ba usurak mia
munuk ma deka fyakaratat tenabira ra
ma fyikir ne, afa ovi rna'a tenabira ra,
nlia tali afa ovi kena ra. Na'uk velik aba,
msyi'ik tenabira ra veki ma wean lahir
linga'an i kena, ovu wean yabi* i Ubu nala
roak verin mia, tevek bira inorang a verin
Ia.
4 Wean vali inyai na'a tenadida ra. Velik
ne tenadida isa watan, na'uk limadida,
eadida ovu vali afa rivun ovi rna'a munuk
tenadida ra. Ba velik ne rivun, na'uk
tenadida ikisa watan. Afa avyai munuk
rira karya ra rsialing ira.
5 Ita tamata ovi torang Kristus weadida
vali inyai. Velik ne rivun ita ovu tsialing
ita, na'uk tna'a sidovung tamata inorang
isa watan, wean lahir Kristus tenan isa
watan, tevek dida vava'at isa roak ovu Ia.
Ba ita tna'a munuk Kristus tenan yai, ma
dida vava'at isa roak ovu tamata inorang
liak ra vali.
6 Yabi ovi Ubu nala verin ita rsialing ira,
wean lahir Ni rala lolin i nala verin ita.
Ita musti tala dida yabi ovi Ia nala roak
lokat ita ma al tlobang tamata ra. Wean i
Ubu nala yabi verin tamata isa ma nrenar
lahir tali Ubu ma ti nfamalik Ni vaivatul
ra verin tamata liak ra, ni lolin a nfamalik
orang lahir Ubu Ni vaivatul ovi nala roak
verin ia, ma wean lahir ni inorang a.
7 Wean i Ubu nala yabi verin tamata
isa ma nlobang tamata liak ra, na musti
nlobang urun ira. Wean i Ubu nala
yabi verin tamata isa ma nsiair, na musti
nsiair ovu ralan urun.
8 Wean i Ubu nala yabi verin tamata
isa ma nsurak tamata ra ma nfangrebat
ralarira ra, na ia musti nsurak ira ovu
ralan urun. Tamata i ni yabi ma nsiduk
ni metan ra verin tamata liak ra, na ia
musti notu ovu ralan urun. Tamata i
ni yabi ma nban-ulu verin tamata ra, na
ia musti nfabana ni karya yai ovu ralan
urun. Tamata i ni yabi ma nfaturu ni rala
lolin verin tamata kasian ra, na ia musti
notu ovu ralan lolin.

Paulus nsurak ita tamata ovi torang Yesus ma musti tsilobang ita

9 Terang a valing averi! Mia musti
mlyobang tamata ra ovu ralabira urun.
Byatuk bira fikiran sian ra, ovu deka
myotu afa ovi sian ra. Myotu a'uk lolin
a.
10 Fara mia tamata ovi myorang Yesus,
msyilobang mia wean lahir mlyobang
a'abir-waribira ra, ovu vali musti ula mia
ma fyaturu bira sialang a verin tamata
liak.
11 Deka byosa, na'uk iva'ubira ma mk-
yarya verin Duila'a ovu ralabira urun.
12 Fara ralabira lolin urun, tevek
fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Duila'a.
Mtyahang ralabira na'ut i mtyuan susa,
ovu iva'ubira ma miflurut lalawatan.
13 Mlyobang tamata kasian ovi rorang
Yesus, ovu mtyorung ma tamata ovi ro-
rang Yesus rtali ahu liak rna'a teri bira
rahan ra.
14 Myera verin Ubu ma naflahar tamata
ovi rwi-rwa mia. Deka myera ma Ubu
near nfasoba ira.
15 Myotu inabira lolin ovu tamata ovi
rotu inarira lolin a, ovu ralabira lalau vali
ovu tamata ovi ralarira lalau ra.
16 Era verin mia munuk ma mian vai isa
na'a bira fikiran ra, boma bira vava'at ra
lolin ovu tamata liak ra. Deka fyakaratat
tenabira ra, na'uk mtyorung ma myotu
bira kida ovu tamata biasa ra watan.
Deka fyikir ne, bira kaka'a a dawan lia
tamata liak ra.
17 Wean i tamata ra rotu sian mia, na
deka myangal ira ma myotu sian vali
ira. Myotu a'uk afa ovi tamata ra munuk
ranovak ne, lolin.

* **12:3 12:3** Yabi na'a pasal ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

18 Mkyiwal ma mdyava linga'an, ma
bira vava'at ra malinan ovu tamata ra
munuk.
19 Terang a valing ovi ulobang urun
mia! Deka byalas tamata ovi rotu sian
mia, na'uk mnyaban watan ma Ubu veka
nukun ira. Tevek rtulis roak na'a Surat
Ralan ne, Duila'a nfalak ne, "Ya'a Ning
ngrebat ma veka ubalas tamata avyai.
Ya'a veka ufaturu Ning ngrova verin
tamata ovi rotu afa ovi sian ra."†
20 Deka myangal tamata i notu sian mia,
na'uk myotu watan wean Surat Ralan
nfalak roak ne,
"Wean i tamata yai nablafar, na fya'an ia.
Wean i nabroa, na myala wear ma nenu.
Tevek myotu wean inyai, na myotu roak
ma nma'it urun na'a afa ovi notu
ra."‡
21 Deka mtyorung ma sian a nfaleka
mia, na'uk musti fyaleka sian a ovu bira
afa lolin ovi myotu ra!

13

Ita musti trenar tamata ovi rtaha fareta

1 Terang a valing averi, tamata iki
watan musti not-orang tamata ovi rtaha
fareta ra, tevek wol tamata isa vali ni
ngrebat ma nfareta, wean i Ubu wol nala
ngrebat verin ia. Tamata ovi rtaha fareta
bisma rfareta, tevek Ubu nfadoku roak
ma rfareta.
2 Wean inyai bi tamata iki watan nangal
fareta ra, na ia nangal vali afa ovi Ubu
nfadoku roak a. Notu wean inyai, na veka
ntuan inukun.
3 Tamata ovi rotu afa ovi lolin ra wol
rbobar fareta ra. Na'uk tamata ovi rotu
afa ovi sian ra, ira rbobar fareta ra. Ba
wean i inabira ma wol byobar fareta ra,
na myotu watan afa ovi lolin ra, na ira
veka rfadawang mia.
4 Tamata ovi rtaha fareta reluk Ubu Ni
tamata sansinir, ovu rkarya ma na'a bira
lolin. Na'uk wean i myotu afa ovi sian ra,
na musti byobar ira, tevek rira ngrebat
ma rukun tamata ra. Ira reluk Ubu Ni
tamata sansinir ma rukun tamata ovi rotu
afa ovi sian ra.
5 Ba wean inyai, na mia musti myot-
orang afa ovi fareta rfalak ra, boma wol
rfaturu rira ngrova verin mia. Nlia ntali
inyai, na myot-orang afa ovi rfalak ra,
tevek mkya'a roak na'a ralabira ila'a ra
ne, afa avyai kena.
6 Wean inyai vali bi byahir kulu, tevek
na'ut i fareta ra rfabana rira karya ra, na
ira rkarya verin Ubu.
7 Ba myala verin fareta afa ovi inovan
ma myala verin ira. Byahir munuk
babahir kulu ovi fareta ra rfadoku ma
byahir. Msyoak nulu fareta ra ovu fy-
aturu vali bira sialang a verin ira.

Tamata ovi torang Yesus musti tsilobang ita

8 Byahir bira utan ra na'ut amar
i byolan roak a. Na'uk msyilobang
mia lalawatan, tevek tamata iki watan
nlobang tamata liak, na ia not-orang roak
afa ovi rfadoku roak na'a Musa Ni inukun
ra.
9 Musa ni inukun ra rfalak ne, "Mia
tamata ovi msyifa roak, deka mtyuba ovu
tamata ovi wol awarira verin mia, deka
msyifedan, deka byori, deka byo'itea afa
ovi tamata liak rira." Inukun avyai ovu
inukun liak ra munuk lahir ihirira ra
rna'a roak inukun ini: "Mlobang tamata
liak ra wean watan i mlobang tenam a."*
10 Wean i tamata isa nlobang tamata
liak ra, na ia veka wol notu afa ovi
sian ra verin ira. Ba wean i tamata iki
watan nlobang tamata liak, na ia not-
orang munuk roak Musa ni inukun ra.
11 Mia musti myotu wean inyai, tevek
mkya'a roak ne, naran roak ni amar a
ma deka weadida tamata ovi rtuba watan,
na'uk byatar ma myorang urun Yesus.
Tevek amar i beti torang Yesus nti roak,
ovu amar i Ubu veka nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal,
sarseri roak.
12 Ita bisma tfalak ne, dida vava'at fiang
ini wean i ovan a mnanat roak, ovu
lyawan sarseri roak. Ba tatalik lahir ma
deka totu afa ovi sian ra, wean tamata ovi
rira vava'at ra rna'a watan dedan ralan.
Na'uk dida vava'at rna'a lyawan ralan, ba

† **12:19 12:19** Ulangan 32:35 ‡ **12:20 12:20** Amsal 25:21-22 Teks Yunani nfalak ne, wean i rotu wean inyai, na inyai rasdovuk yafaran na'a ulurira ratan ra. * **13:9 13:9** Keluaran 20:13-15, 17; Ulangan 5:17-19, 21.

musti totu a'uk afa ovi lolin ra, wean i
tataha minak ma al tangal afa ovi sian ra.
13 Afa ovi totu na'a dida vava'at ra musti
wean lahir tamata ovi rira vava'at ra
rna'a roak lyawan ralan. Deka boranavut
ita ovu deka totu snoba i boranavut ita
ma taktufan, deka tsifa tia ma watan,
deka taktufan urun ma totu watan afa ovi
wol inovan ra, deka tsingarahi ovu deka
tbo'itea afa ovi tamata rira.
14 Na'uk myorang watan afa ovi Duila'a
Yesus Kristus notu ra. Deka myorang
kikyai bira ininan sian ovi rotu ma myotu
salasilan.

14

Tamata ovi myorang Yesus, wean i bira fikiran ra wol wear isa, na deka msyifasala mia

1 Terang a valing averi, mtyorung ma
myala tamata i ni inorang verin Yesus wol
nangrebat obin a, ovu lolin watan. Deka
msyingarahi ovu ia na'a afa ovi nfikir ra.
2 Tamata ovi rorang Yesus, boku rorang
ne, bisma ra'an afamtahan afaka watan.
Na'uk tamata ovi rira inorang wol nan-
grebat obin, ira rorang ne, bisma ra'an
watan sayur.
3 Tamata i na'an afaka watan, deka
nfalak sian tamata i na'an watan sayur,
tevek Ubu ntorung roak ma nala ia ma
neluk yanan. Wean vali inyai verin
tamata i na'an watan sayur, deka nfasala
tamata i na'an afaka watan, tevek Ubu
ntorung ma nala vali ia ma neluk yanan.
4 Deka fyasala tamata liak ni tamata
sansinir a. Duan a veka ka'i nfadoku ne,
nkarya ma lolin te wahal. Wean vali inyai
verin terabir-valibira tamata ovi rorang
Yesus. Duila'a neluk duarira, ba Ia sa'i
nvolan ne, iki kena te sala ia. Ia veka
nlobang Ni tamata sansinir a ma not-nala
ni karya a, tevek Duila'a Ni ngrebat a.
5 Tamata boku ranovak ne, amar isa
lolin lia amar liak ra ma rasdovu ira ma
rfadawang Ubu, na'uk boku ranovak vali
ne, amar ra munuk wearira isa watan. Ba
fara lokat tamata norang urun ne, afa i
nanovak yai kena.
6 Tamata i nanovak ne, amar isa
lolin lia amar liak ra ma rasdovu ira
ma rfadawang Ubu, na nanovak wean
inyai ma nalang Duila'a. Tamata i
na'an afaka watan notu wean inyai ma
nalang Duila'a, tevek inan ma nfalak
fara weninyai verin Ubu na'a afamtahan
avyai. Tamata i na'an watan sayur, ia
notu wean inyai, tevek inan ma nalang
Duila'a, ovu vali nfalak fara weninyai
verin Ubu.
7 Tali did tinemun, na wol tamata isa
vali na'a ni vava'at a, ka'i nfikir watan
tenan a. Wol tamata isa vali nmata tevek
afa ovi ralan nfalak ra watan.
8 Ba velik ne veka tmata te tva'at, na
torang a'uk afa ovi Ubu ralan nfalak ra,
ovu Ia Ni watan ita.
9 Wean inyai bi, Kristus nmata ovu
nva'at ewal roak, boma Ia neluk Duila'a
verin tamata ovi rva'at ra ovu tamata ovi
rmata roak a.
10 Ba deka mane tamata boku tali mia
fyasala terabir-valibira ra, ovu vali deka
fyalak sian ira, tevek ita munuk veka tdiri
Ubu wahan ralan a, na'a wan i ndoku ma
nfareta ma nfaleka inukun verin ita.
11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Duila'a nfalak ne,
'Kena urun ma tamata ra munuk veka
rsangatur na'a wahang ralan a,
ovu ira munuk lahir veka rtorung ne, Ubu
Ya'a.' "*
12 Wean inyai, na lokat ita veka tdiri
Ubu wahan ralan a, ma tfalak munuk
dida afa ovi totu ra, ovu afakinimi totu
afa avyai.

Deka myotu ma terabir-valibira ra rotu salasilan

13 Wean inyai, na deka tsifasala ita!
Na'uk ni lolin a tanovak ma totu wean ini:
Deka totu afa ovi rotu ma terad a valid ra
rotu salasilan.
14 Ya'a ning vava'at isa roak ovu Duila'a
Yesus, ba orang urun ne, afamtahan afaka
watan, Ubu wol nfalak teri ma deka
ta'an. Na'uk wean i tamata isa norang ne,
afamtahan boku Ubu nfalak teri ma deka
na'an, na inyai kena ma deka na'an.
15 Wean i motu ma teram-valim isa
ralan nwa'uk, tevek afa ovi muan ra, na
afa ovi motu ra rfaturu roak ne, wol
mlobang ia. Deka muan afamtahan i
not-visal teram-valim ra ma wol rorang

* **14:11 14:11** Yesaya 45:23, 49:18. Msi'ik vali Filipi 2:10-11.

roak Ubu, tevek Kristus nmata roak ma
al nakvanak ira.
16 Ba deka myotu afa ovi mnyarin ne
lolin, na'uk notu ma terabir-valibira ra
rleka na'a salasilan, ma tamata liak rfalak
sian mia.
17 Wean i Ubu nfareta wean lahir Raja
na'a dida vava'at ra, na totu afa ovi
Ubu ralan nfalak a, ovu dida vava'at
ra malinan ovu tamata liak, ovu vali
raladida lolin. Ubu inan ma totu munuk
afa avyai nlia tali dida fana'an fanenu ra.
Ita tfarnuang munuk afa avyai, tevek Ubu
Ni Roh nkarya na'a raladida ra.
18 Torang Kristus wean inyai na'a afa
ovi totu ra, na notu ma Ubu ralan lolin,
ovu vali tamata ra ralang ita.
19 Wean inyai, na ita musti tkiwal
lalawatan ma totu afa ovi rotu ma dida
vava'at ra malinan ovu terad a valid
ra, ovu vali tsifangrebat ita na'a dida
inorang.
20 Deka tali afamtahan ovi minovak ne,
bisma mian, na myotu ma tamata liak
rleka na'a salasilan, ma rira inorang na'a
Ubu wol rangrebat roak. Afamtahan ra
munuk Ubu wol nfalak teri ma deka ta'an,
na'uk sian urun verin tamata i na'an
afamtahan ovi rotu ma tamata ra rotu
salasilan.
21 Ni lolin a deka mian afwatan ihin,
myenu anggur te afa ovi rotu ma mi-
navut, te myotu afa ovi rotu ma tamata
ovi rorang Yesus rotu salasilan.
22 Ba terang a valing averi, afa ovi
myorang na'a bira fana'an-fanenu ra, na
mia ovu Ubu sa'i mkya'a afa avyai. Lolin
urun verin tamata i wol ka'i nfasala tenan
a, na'ut i notu afa ovi nanovak ne kena.
23 Wean i ralabira raruan ma mian afa
isa, na'uk mian watan afa yai, na Ubu
nukun mia, tevek wol myorang afa ovi
mkya'a roak ne, kena. Wean i totu afaka
watan, na'uk wol torang ne, afa ovi totu
ra kena, na inyai salasilan roak.

15

Ita tamata inorang ra musti tsifangrebat ita, ma deka tfikir watan tenadida ra

1 Terang a valing averi, ita tamata
ovi dida inorang nangrebat roak, musti
tatahang nal raladida na'a tamata ovi rira
inorang wol nangrebat obin. Deka mane
totu watan afa ovi rfaloling raladida ra.
2 Tali bir tinemun, na lokat tamata
musti notu afa ovi lolin ra verin teran a
valin ra ma nfaloling ralarira ra, boma
rira inorang a ntafal ma nangrebat.
3 Tevek Kristus vali Ni afa ovi notu ra
wol mane nfikir watan tenan a. Na'uk
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Afa ovi
tamata ra rfalak na'ut i rfalak sian Oa,
fiang ini nkena roak Ya'a.”*
4 Ba afa ovi rtulis munuk roak na'a
Surat Ralan, rair ita ma tatahang nal
raladida, ovu dida inorang ntafal ma nan-
grebat, boma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ubu.
5 Ubu notu ma tatahang nal raladida
ovu nfaloling raladida ra. Ba uflurut
verin Ia ma fara nlobang ita ma raladida
isa watan, ma torang Kristus Yesus Ni afa
ovi notu ra.
6 Ubu notu wean inyai, boma raladida
isa ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus
Kristus Yaman a.

Mtyorung ma myala munuk tamata inorang ra, velik ne tamata Yahudi te wol Yahudi, tevek Yesus nala roak ita munuk

7 Ba mtyorung ma msyimaklivur mia,
wean Kristus ntorung roak mia na'a ralan
a. Myotu wean inyai, na tamata ra
rfadawang Ubu.
8 Ufangnanang mia ne, Kristus neluk
roak tamata sansinir ma al nlobang
tamata Yahudi ra, boma nfaturu ne, Ubu
nfakena roak Ni tnorung ra. Notu wean
inyai, ma nfakena afa ovi ntorung roak
verin ubud-nusid ra.
9 Kristus nma vali lanit ivavan ini,
boma tamata ovi wol Yahudi ra bisma
rfadawang Ubu, tevek nfaturu Ni rala
lolin verin ira. Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,

“Wean inyai, bi na'ut i una'a ovu tamata
ovi wol Yahudi ra, na ufalak fara
weninyai verin Oa,
ovu vali udedang ovu ning dadedang
ra ma al ufadawang naram a.”†

10 Rtulis vali na'a Surat Ralan ne,

* **15:3 15:3** Na'a ayat ini, na Kristus nangrihi verin Ubu. Mazmur 69:10 † **15:9 15:9** Mazmur 18:50, 2 Samuel 22:50

"Tamata ovi wol Yahudi ra myotu inabira
lolin ovu Ubu Ni tamata ovi nfili
roak ira."‡
11 Rtulis vali na'a Surat Ralan ne,
"Bangsa ra munuk fyadawang Ubu,
ovu vali tamata ra munuk mryaning
Ia."§
12 Nabi Yesaya nfalak vali ne,
"Tamata isa tali Isai ubun-nusin ra veka
nma,
ovu Ia veka nfareta bangsa ra munuk,
ovu veka rfaklo'i a'uk rira vava'at
ra verin Ia."*
13 Ubu sa'i notu ma ita tnaban afa lolin ovi Ia veka nala verin ita. Ba uflurut verin Ia ma fara notu ma ralabira lolin. Fara Ia notu vali ma bira vava'at ra malinan, tevek myorang Duila'a Yesus. Notu wean inyai, boma Ni Roh nfangrebat ralabira ra ovu Ni ngrebat a, ma mtyafal ma fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ia.

Paulus nfalyawang afa ovi ntulis na'a ni surat a

14 Terang a valing averi. Ya'a orang urun ne, bira lolin dawan dalang, ovu mkya'a ma lolin afa ovi Ubu nfalak ma myotu ra, ovu vali bisma msyisurak nala mia.
15 Na'uk na'a surat ini, na wol uma'it ma usurak mia ma ufalyawang lahir afa isa te irua, boma mingnanang ewal afa avyai. Ufalak wean inyai, tevek Ubu Ni rala lolin bi nala karya ini verin ya'a.
16 Ya'a eluk tamata sansinir verin Kristus Yesus ma ulobang tamata ovi wol Yahudi ra, ovu vali ukarya verin Ubu wean mela falurut, tevek ufamalik Ni Ivar Lolin na'a Yesus. Otu wean inyai, boma tamata ovi wol Yahudi ra bisma wearira persembahan verin Ubu ma rfaloling ralan a, tevek Ni Roh a nfamerat roak ira.
17 Ya'a ning vava'at isa roak ovu Kristus Yesus, ba ralang dawan na'a ning karya verin Ubu.
18 Ya'a ubrahi watan ma ungrihi na'a afa ovi Kristus notu roak nahu ya'a, ma ulobang tamata ovi wol Yahudi ra ma rotorang afa ovi Ubu nfalak ra. Rotu wean inyai tali ning vaivatul ra, ovu vali afa ovi otu ra.
19 Ngrebat i ntali Ubu Ni Roh notu ma otu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala. Ufamalik munuk roak Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Yesus na'a wan ovi uti roak a, tali Yerusalem ti naran propinsi Ilirikum.
20 Inak urun ma ufamalik Ivar Lolin yai na'a wan ovi tamata ra wol rka'a Kristus obin, boma deka rfalak ne, ufabana watan karya ovi tamata ra rotu lan roak, wean tamata i nfadiri rahan na'a tamata liak ni fanderen.
21 Ya'a inak ma otu afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Tamata ovi wol rarenar Ivar tali Ubu
veka rsi'ik Ia,
ovu vali tamata ovi wol rarenar Ivar
yai veka rfan-aran vali."†

Paulus nanovak mane nti Roma

22 Ya'a ufamalik lalawatan Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan ovi tamata ra wol rka'a Kristus obin, bi ya'a wol bisma ti utuan mia obin, velik ne inak lalawatan wean inyai.
23 Na'uk fiang ini otu munuk roak ning karya ra na'a wan ini. Varat ifira nelak roak veli ma naran amar ini, na inak ma ti ulola mia.
24 Ya'a unovak mane uti Spanyol. Ba fara bisma ulola mia karedralan isa te irua na'a bira kota ma itmunuk totu inad lolin, ovu bisma mlyobang ya'a na'a ning banbanan ma uti Spanyol.
25-26 Na'uk fiang ini una'a propinsi Akhaya mane uti Yerusalem veki, ma utaha kubang tali tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Makedonia ovu Akhaya. Ira rfadoku roak ma rasdovuk rira kubang ra ma al rlobang tamata kasian ovi rorang Yesus na'a Yerusalem.
27 Ira ralarira lolin ma ka'i rfadoku roak wean inyai. Velik aba rira varvara vali ma rlobang tamata kasian ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Tevek tali tamata Yahudi ra, bi tamata ovi wol Yahudi ra rira vali kalolin ovi rtali Ubu. Wean inyai, ba tamata ovi wol Yahudi rira varvara ma rlobang Yahudi ra ovu afa ovi rala ma al rva'at lokat amar.
28 Wean i otu munuk roak ning karya yai, ma ala roak kubang ovi rasdovuk

‡ **15:10 15:10** Ulangan 32:43 § **15:11 15:11** Mazmur 117:1 * **15:12 15:12** Tafsiran boku rfalak ne, Isai ubun nusin isa veka nfareta tamata ovi wol Yahudi, na inyai Yesus. Isai yai, Raja Daud yaman a. Yesaya 11:10 † **15:21 15:21** Yesaya 52:15

roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a
Yerusalem, beti uti Spanyol, na'uk ulola
mia veki na'a bira kota.
29 Ya'a uka'a roak ne, amar i uti ma
ulola mia, na veka ala lahir Kristus Ni
kalolin ovi dawan urun a verin mia.
30 Terang a valing averi! Ita torang roak
dida Duila'a Kristus, ovu vali Ubu Ni Roh
notu roak ma tsilobang ita, ba era urun
ma itmunuk taflurut verin Ubu ovu ralad
urun, ma nlobang ya'a na'a ning karya.
31 Mlyobang ma miflurut vali ma fara
tamata ovi wol rorang Yesus Kristus na'a
Yudea, deka rotu sian ya'a. Miflurut vali
ma fara tamata ovi rorang Yesus na'a
Yerusalem ralarira lolin ma rala kubang
ovi utaha verin ira.
32 Ba wean i Ubu ralan nfalak, na ya'a
bisma ti ulola mia ovu ralang lolin. Ya'a
veka uyari ya'a ovu ralang a lolin urun,
tevek mane uti ma ulola mia.
33 Uflurut ma fara Ubu i nala Ni malinan
verin tamata ra, nfatuang munuk mia.
Kena urun.

16

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma

1 Terang a valing averi, ya'a inak ma
ufamalik verin mia vata i naran Febe.*
Teradida ini tamata lolin ia. Ia nkarya
al nlobang tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a kota Kengkrea.†
2 Wean i nti ma nalola mia, na mty-
orung ma myala ia wean terad a valid ra
na'a Duila'a, tevek inovan ma tamata ovi
rorang Yesus rotu wean inyai. Mlyobang
ia, wean i nera lablobang tali mia, tevek ia
nlobang tamata rivun roak, ovu nlobang
vali ya'a.
3 Ya'a inak ma ala salam verin Priskila
ovu Akwila. Amamunuk amkarya verin
Kristus Yesus.‡
4 Amar ovi rti roak veli, na ira wol rbo-
bar ma rmata al rlobang ya'a. Ufalak fara
weninyai verin ira, ovu wol mane ya'a
watan, na'uk tamata ovi wol Yahudi na'uk
rorang Yesus, rira sidovung ra munuk,
rfalak vali fara weninyai verin ira.
5 Ala salam vali verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung i rasdovu ira na'a rira
rahan. Ala salam verin Epenetus, terang
i ulobang urun ia. Na'a propinsi Asia, na
ia norang lan Kristus, beti tamata liak ra.
6 Ala salam vali verin Maria. Ia nkarya
ma al nlobang ma dawan mia.
7 Ala salam verin Andronikus ovu Yu-
nias. Terang irua ini tamata Yahudi ira
vali wean ya'a, ovu lan ra'abu'i vali ira
ovu ya'a. Ira rorang lan Kristus beti ya'a,
ovu vali ira reluk rasul ovi tamata ra
ralang ira.
8 Ala salam verin Ampliatus, terang i
ulobang urun ia. Ia ni vava'at isa roak
ovu Duila'a wean vali ya'a.
9 Ala salam vali verin Urbanus, terang
i amamunuk amkarya verin Kristus.
Salam vali verin ning kida Stakhis i
ulobang urun ia.
10 Ala salam vali verin Apeles i nfaturu
roak ne, not-orang afa ovi Kristus nfalak
ra, velik ne ntuan susa dawan.
Salam vali verin tamata ovi rna'a Aris-
tobulus ni rahan.
11 Ala salam vali verin Herodion, terang
ini tamata Yahudi ia vali wean ya'a.
Salam vali verin tamata ovi rorang
Yesus na'a Narkisus ni rahan.
12 Ala salam vali verin Trifena ovu
Trifosa. Ira rkarya ma dawan urun verin
Duila'a.
Salam vali verin Persis i ulobang urun
ia. Ia nkarya ma dawan vali verin
Duila'a.§
13 Ala salam vali verin Rufus ovu renan
a. Rufus ni inorang verin Duila'a notu ma
tamata rivun ralang ia. Renan a, wean
watan ya'a renang a.
14 Ala salam verin Asinkritus, Flegon,
Hermes, Patrobas, Hermas ovu vali terad
a valid ovi irmunuk rasdovu ira.
15 Salam vali verin Filologus, Yulia,
Nereus ovu uran a, Olimpas ovu vali
tamata ovi rorang Yesus, irmunuk ras-
dovu ira.*
16 Ba lokat mia ka'i myala salam vali
verin terabir-valibira ra ovu msyivoan
mia ovu Ubu Ni lolin a.

* **16:1 16:1** Tamata i ntaha Paulus ni surat ini naran Febe. † **16:1 16:1** Kisah 18:18 ‡ **16:3 16:3** Msi'ik Kisah 18:1-3, 18-19, 24-26; I Korintus 16:19; 2 Timotius 4:19 § **16:12 16:12** Trifena, Trifosa, ovu Persis vata ira. * **16:15 16:15** Nereus na'a ayat ini, brana ia.

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk, rala salam vali verin mia.

Paulus nfalyawang afa lolin ovi tamata ovi rorang Yesus musti rotu na'a rira vava'at ra

17 Terang a valing averi, era urun verin mia ma msyi'ik wabira ma lolin na'a tamata ovi rotu ma bira sidovung a nama'ar, ovu vali rweang mia ma myorang rira afa ovi rair ra. Ira rair afa ovi wol kena ra, ovu wol wean lahir afa ovi mryenar roak. Ba fyaroa lahir tenabira tali ira!

18 Ufalak wean inyai, tevek tamata avyai wol rkarya verin dida Duila'a Kristus, na'uk rfikir watan tenarira ra ma rfakena afa ovi ralarira rfalak ra. Ira rala vaivatul lolin ovu rfadawang tamata ra ma rlabir nala tamata ovi rira dardirin wol rangrebat na'a rira inorang a.

19 Tamata ra munuk rarenar roak ne, mia myot-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra. Wean inyai, bi ralang a lolin urun. Na'uk era ma mkya'a ma fyikir ma lolin na'a afa ovi lolin ra, ovu deka myotu afa ovi sala te sian ra.

20 Ubu i notu ma dida vava'at ra malinan a, veka not-visal lahir nitdawan ni ngrebat a, ovu notu ma nsoak na'a wahabira ralan ra. Fara dida Duila'a Yesus nala Ni rala lolin verin bir tinemun.†

21 Ning kida Timotius i amrua amkarya, nala salam vali verin bir tinemun. Lukius, Yason ovu Sosipater, rala vali salam verin mia. Terang irtelu ini tamata Yahudi ira wean vali ya'a.

22 Ya'a Tertius, utulis Paulus ni vaivatul ra na'a ni surat ini, ala salam vali verin mia, tevek itmunuk torang Duila'a Yesus.

23 Gayus nala salam vali verin mia. Ya'a Paulus, una'a teri ni rahan, ovu tamata ovi rorang Yesus rira sidovung i rasdovu ira na'a ni rahan. Erastus i nasusan fareta ni kubang a, nala salam vali verin mia. Terad i Kwartus nala salam vali verin mia.

[

24 Uflurut ma fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin verin bir tinemun! Kena urun.]

Paulus nfadawang Ubu naran a

25 Mya ma tfadawang Ubu naran a! Ia Ni ngrebat a notu ma ita bisma torang lalawatan Ia, tevek mryenar roak Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus Kristus. Ufamalik Ivar Lolin yai wean lahir afa ovi Ubu nfalyawang verin ya'a. Ivar yai, lan ana neluk afa fanfonak ma tamata rivun wol rka'a.

26 Na'uk fiang ini Ubu nfavotuk roak Ivar yai, ovu nfareta ami ma amfalyawang Ivar yai verin tamata ra munuk. Ubu nana'a lalawatan, ovu afa ovi nabi ra rtulis roak rotu ma tamata ra munuk rka'a roak Ivar yai, boma rorang Ubu ovu rot-orang Ni afa ovi nfalak ra.

27 Tfadawang Ubu! Ubu ikisa watan Ia. Ia a'uk sa'i Ni kaka'a dawan na'a afaka watan. Inovan ma tfadawang Ia, nata ti wol ni wahan, tevek afa ovi Yesus Kristus notu ra. Kena urun. Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

† **16:20 16:20** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu not-visal nitdawan ma mtya sorat ia.

Paulus ni surat i ntulis lan verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

Tbas afa ovi veki

Kota Korintus lan a, kota dawan isa na'a propinsi Akhaya. Tamata ovi rna'a Korintus, rivun ira wol rka'a Duila'a obin. Ira rsangatur ma raraning ubu siklabir ra, ovu rira afa rivun ovi rotu ra sian urun. Paulus ula ia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Korintus, ba tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus (Kisah 18:1-11). Na'ut i Paulus nti talik Korintus, na Apolos nma vali Korintus. Ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a inyai, ovu ia nka'a urun ma nangrihi (Kisah 18:24—19:1). Apolos ini nair lalawatan tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus (1 Korintus 3:6).

Vulan ifira nelak roak, na tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rtulis surat verin Paulus. Wean inyai bi, Paulus ntulis ni surat ini. Na'a ni surat ini, na ia nvalat afa ovi tamata Korintus rorat na'a rira surat a. Ia nsurak ira, tevek rira afa ovi rotu ra wol kena ovu wol inovan roak. Ia nsurak ira, tevek wol rsiotu lolin ira na'a rira vava'at ra. Tamata boku tali ira wol inar roak Paulus, tevek inar a'uk Apolos te tamata liak ovi rban-ulu verin ira (1:10-12; 3:1-6). Ia nvalat ira na'a afa ovi inovan verin tamata ovi rsifa roak. Na'a rira surat a, na rorat Paulus ne, ni lolin a deka rsifa, boma rira vava'at ra rmalola te wahal? Ira rorat vali ma rka'a ne, wean inba ovu vata i norang roak Yesus, na'uk awan wol norang obin, na ia bisma ntalik awan a? Afa avyai munuk Paulus nfalyawang na'a pasal 7.

Tamata ra rorat Paulus ma rka'a ne, tamata ovi rorang Yesus bisma ra'an afwatan ihin i rala roak ma neluk rira korban verin walut ra te wahal? Paulus nfalyawang afa yai verin ira. Paulus ntabu vali ira, tevek boku tali ira rfakaratat tenarira ra ovu yabi i ntali Ubu Ni Roh a. Paulus nsurak nair ira na'a afa rivun, ovu ntabu vali ira na'a ni surat ini.

Surat ini ihin a

1. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, ovu nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Korintus. (1:1-9)
2. Paulus nsurak tamata Korintus ra, tevek rsingarahi-sikual ira, ovu vali rira afa ovi rotu ra sian urun. (pasal 1:10—6:20)
3. Paulus nala snurak verin tamata ovi rsifa roak a. (pasal 7)
4. Paulus nfalyawang na'a afwatan ihin i rala roak ma neluk rira korban verin walut ra. (pasal 8:1—11:1)
5. Paulus nfalyawang na'a vata ovi rkum-teri ulurira ra na'a sidovung ralan. (11:2-16)
6. Paulus nfalyawang na'a i ra'an roti ovu renu anggur ma rangnanang Duila'a Yesus Ni matmatan a. (11:17-34)
7. Paulus nfalyawang na'a yabi ovi rtali Ubu Ni Roh a. (pasal 12—14)
8. Paulus nfamalik na'a tamata ovi rorang Yesus, na'uk rmata roak, ovu rira vava'at i veka nma. (Pasal 15)
9. Paulus nfalyawang na'a kubang i ras-dovuk ma rala verin tamata kasian ra na'a propinsi Yudea. (16:1-4)
10. Afa ovi Paulus nera ra ovu ni salam a. (16:5-24)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus

1-3 Terang a valing ovi mnya'a kota Korintus! Mia ini sidovung tamata ovi rorang Yesus. Ubu nfili roak mia, ovu notu ma bira vava'at ra rmerat urun nahu Yesus Kristus. Mia mnya'a roak sidovung yai ma myeluk Ni tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek isa roak mia ovu Ia. Tamata ovi rorang Duila'a Yesus Kristus wearira vali inyai na'a wan inba watan. Ita munuk dida Duila'a verin Ia. Ya'a Paulus, ovu dida kida tamata inorang i naran Sostenes; amaflurut verin Yama-dida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan. Ubu ka'i nera ovu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, ma ufamalik Ni Ivar Lolin a, ovu utulis surat ini verin mia.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek afa ovi nala roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

4 Ufalak fara weninyai lalawatan verin
Ubu i uraning a, tevek nala roak Ni rala
lolin a verin mia. Rala lolin yai ntali
afa ovi notu roak verin mia na'a Kristus
Yesus.
5 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu,
tevek isa roak mia ovu Kristus, ba nala
roak afa lolin rivun verin mia na'a bira
vava'at ra. Ia notu wean inyai, boma na'a
afaka watan, na mia bisma fyamalik urun
Ni Ivar i nfamalik Yesus, ovu vali bisma
minovak nala munuk afa ovi nfalak ra
verin mia.
6 Afa avyai rfaturu ne, Ivar i amfamalik
roak verin mia na'a Kristus, nabwa'ar
urun roak na'a ralabira ra.
7 Ba Ubu Ni Roh nala roak yabi* avyai
munuk verin mia, boma bisma mkyarya
verin Ia na'a Ni va'i ralan a. Ba fiang
ini ralabira urun al mnyaban dida Duila'a
Yesus Kristus Ni amar i veka nma ewal a.
Ia veka nma ma tamata ra munuk rsi'ik
Ia.
8 Ia veka nfangrebat bira inorang a, ti
naran amar i Duila'a Yesus Kristus veka
nma ewal a. Ba na'a amar yai, na wol
bira sala roak na'a Duila'a wahan ralan
a.
9 Ubu veka nfangrebat mia, tevek Ia wol
nablufang Ni tnorung i nala roak verin
mia. Ia nera mia ma bira vava'at isa roak
ovu Yanan a Yesus Kristus. Wean inyai bi
ufalak fara weninyai verin Ubu.

Sidovung tamata ovi rorang Yesus rsingarahi-sikual ira

10 Terang a valing averi! Duila'a Yesus
nsinir ya'a ma ungrihi, na ala lahir naran
a ma ungrihi verin mia, boma myorang
afa ovi mane ufalak verin mia ini. Era
urun ma bir tinemun deka msyingarahi
ma myotu bira sidovung alaling. Era vali
ma mian vai isa watan na'a bira fikiran
ra ovu afa ovi fyalak ra.
11 Terang a valing averi, ufalak wean
ini, tevek vata i naran Klo'e ni tamata
ra rma ma rfalak verin ya'a ne, mia
msyingarahi-sikual mia ma fyalak na'a
tamata i nban-ulu verin mia.
12 Ufalak wean inyai, tevek ira rfalak
ne, tali bir tinemun, na boku rfalak ne
rorang ya'a, Paulus. Boku rfalak ne
rorang Apolos, boku vali rfalak ne rorang
Petrus, ovu vali boku rfalak ne rorang
Kristus.
13 Bira vaivatul avyai rotu ma wean i
msyiduk Kristus tenan a tia ma watan!
Afa yai wol kena lahir. Ya'a, Paulus, wol
umata na'a aa walwalur ma al ukvanak
mia, ovu wol rala narang a ma al rbaptis
mia ovu myorang ya'a!†
14 Ufalak fara weninyai verin Ubu,
tevek tali bir tinemun, na wol ubaptis
munuk mia. Ubaptis watan Krispus ovu
Gayus.
15 Ba fiang ini, wol bisma tamata isa vali
ntali mia nfalak ne, ya'a ala narang a ma
al ubaptis ia ma norang ya'a.
16 Ya'a utorung ne, ubaptis vali Stefanus
ovu ni rahan teta a. Na'uk wol ung-
nanang ma lolin ne, betane nlia tali ira, na
ubaptis tamata liak boku vali na'a inyai.
17 Yesus Kristus wol nsinir ya'a ma
ubaptis tamata, na'uk nsinir ya'a ma
ufamalik Ni Ivar Lolin. Ya'a wol ufamalik
Ni Ivar Lolin a ovu kaka'a ovi rtali tamata
rira afa ovi rfalak ra, tevek wean inyai, na
Kristus Ni matmatan a na'a aa walwalur
wol ni ngrebat akataka.‡

Ubu nfaturu Ni ngrebat a, Ni kaka'a a, ovu Ni fikiran a, nahu Yesus i nmata al nakvanak ita

18 Ba amfamalik Ivar i nfamalik Yesus
Ni matmatan na'a aa walwalur ma al
nakvanak tamata ra. Ivar yai vu watan
verin tamata ovi Ubu mane nukun ira,
tevek wol rorang Yesus. Na'uk Ivar yai
nfaturu lahir Ubu Ni ngrebat verin ita, ma
nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal.
19 Afa yai wean watan afa ovi Ubu
nfalak roak na'a Surat Ralan ne,
“Ya'a veka ufasmoang tamata batbitar
rira fikiran ra, ovu vali ufamwear

* **1:7 1:7** Yabi na'a 1 Korintus ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.* † **1:13 1:13** Aa walwalur ihin a, aa i rbaku Duila'a Yesus na'a ma rfedan Ia, te na'a vai Mala nfalak ne, *Kayu Salib.* ‡ **1:17 1:17** Ivar Lolin ihin a ne, Ubu ntorung ma Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra, nma, boma ita bisma dida vava'at kakiwal. § **1:19 1:19** Yesaya 29:14

kaka'a dawan tali tamata ra, boma
wol rot-nala afa ovi ranovak ra.”§

20 Ba wean inba ovu tamata batbitar
ra, ovu tamata ovi rira kaka'a dawan a,
dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra, ovu
vali tamata ovi rka'a rangrihi ma uturira
tamata liak rira fikiran ra? Ubu nfaturu
roak ne, tamata ovi wol rorang Ia rira
kaka'a yai wol fyawan akataka.

21 Ubu Ni kaka'a dawan urun ma
nvolan wean ini: tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini rira kaka'a dawan, na'uk ira
wol rka'a Ubu na'a rira kaka'a ra. Ubu
nfadoku roak ma nsikat tamata ovi ro-
rang Ia tali rira salasilan ra, nahu Ni Ivar
Lolin i amfamalik roak a, ma rira vava'at
kakiwal. Ia notu wean inyai, velik ne
tamata ovi wol rka'a Ubu rfalak ne, Ivar
yai vu watan.

22 Tamata Yahudi ra rera faneak veki,
beti rorang afa ovi rarenar ra. Tamata
Yunani ra inar ma rka'a lan veki kaka'a
dawan ovi rtali lanit ivavan ini, beti
rorang.

23 Na'uk ami wol amangrihi wean inyai.
Ami amfamalik watan Kristus i nmata
na'a aa walwalur a. Ivar yai nfakeri lahir
tamata Yahudi ralarira ra ovu vali tamata
ovi wol Yahudi ra ranovak ne, Ivar yai vu
watan.*

24 Na'uk Ubu nera tamata boku ma
rorang Ia. Tamata avyai boku Yahudi
ira, ovu vali boku wol Yahudi ira. Na'ut
i rarenar Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik
Yesus ma rorang Ia, na ira rfan-aran ne,
Ia wean lahir ngrebat ovu kaka'a tali Ubu.

25 Tamata boku ranovak ne, Ivar i
nfamalik Kristus ne, nmata na'a aa wal-
walur yai, Ivar vu watan. Velik aba, Ivar
yai nlia munuk tamata rira kaka'a ra. Ira
ranovak vali ne, afa ovi Ubu notu nahu
Kristus wol ni ngrebat akataka. Velik aba,
Ubu Ni ngrebat a nlia munuk tamata rira
ngrebat ra.

26 Terang a valing averi! Eka ming-
nanang na'ut i Ubu nera mia ma my-
orang Yesus. Na'ut inyai, na tamata ovi
rna'a lanit ivavan ini ranovak ne, tamata
ifira watan tali mia rira kaka'a dawan,
ovu tamata boku watan, tamata ra ba'i
rarenar ira, ovu vali tamata boku watan,
tamata dawan ira.

27 Na'uk Ubu nfili tamata ovi lanit iva-
van a nfalak ira ne, rboda, boma nfama'it
tamata ovi rira kaka'a dawan ra. Ia nfili
vali tamata ovi tamata liak ra rfalak ne
wol fyawarira, boma nfama'it tamata ovi
tamata ra ba'i rsoak nulu ira.

28 Ubu nfili vali tamata ovi tamata ra
wol ka'i ralang ira, ovu nfili tamata ovi
rfalak ne, wol fyawarira ovu vali tamata
ovi wol rira van akataka lahir. Ia ka'i
notu wean inyai, boma afa ovi tamata
ranovak ne, fyawarira na'a lanit ivavan
ini veka wol fyawarira lahir.

29 Notu wean inyai, boma deka tamata
isa vali nfakaratat tenan a na'a Ubu
wahan ralan a.

30 Na'uk Ubu ka'i notu watan ma isa
roak mia ovu Kristus Yesus. Tali Ia, na ita
tka'a Ubu Ni kaka'a dawan a ovu Kristus
nfamerat ita, ovu notu vali ma ita bisma
lolin ewal ovu Ubu, ovu vali nfatalik ita
tali afa ovi sian ra.

31 Ba terang a valing averi, wean
watan i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Wean i mane tfadawang afaka watan, na
tfadawang a'uk Duila'a, tevek Ni afa ovi
notu ra.”†

2

Paulus nfamalik Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur wol ntali ni kaka'a, na'uk ntali Ubu Ni ngrebat

1 Terang a valing averi! Na'ut inyai, na
uma roak ma ufamalik Ivar i ntali Ubu
verin mia. Ya'a wol utang afa i tamata
ovi rna'a lanit ivavan a rtang a, tevek wol
ala vaivatul ovi karatat ra, te vaivatul ovi
rfaminak tamata ralarira ra.*

2 Na'ut i itmunuk ana, uvolan roak
ma ufamalik watan Yesus Kristus, ovu Ni
matmatan a na'a aa walwalur verin mia.
Ya'a uvolan ma wol ufamalik afa liak.

* **1:23 1:23** Na'ut i rtulis Surat Ralan, na wean i tamata nmata na'a aa walwalur, inyai nfaturu ne, tamata yai wol fyawan lahir, rfama'it urun ia, ovu wol ni ngrebat akataka. Kristus yai Raja i ntevut dida salasilan ra. Ia Ni ngrebat a, utun lalawatan, ovu Ni dawan nlia munuk akataka. Na'uk tamata Yahudi wol rtorung lahir ne, Yesus yai Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, tevek nmata. Ira rorang ne, Kristus wol bisma nmata. † **1:31 1:31** Yeremia 9:23 * **2:1 2:1** Naskah asli nfalak Ivar i ntali Ubu sama lahir ovu, ***afa fanfonak ovi Ubu nfavotuk roak***. Vaivatul avyai, rfaturu Kristus.

3 Na'ut i una'a Korintus, na ungrihi,
na'uk tenang a wol nangrebat, ovu vali
ubobar ma raruru lalean ya'a, betane wol
ot-nala ning karya a.
4 Afa ovi ufalak verin mia yai, wol rtali
tamata rira fikiran ra ma usweang mia
ma myorang ya'a. Na'uk wean i ufamalik
Ubu Ni vaivatul ra na'a Yesus, na Ubu
Ni Roh a'uk sa'i nkarya na'a tamata ovi
rarenar afa ovi ufalak ra, ralarira ra. Afa
yai nfaturu lahir Ni ngrebat a.
5 Otu munuk afa avyai, boma wol
miklo'i bira inorang a na'a tamata rira
fikiran ra, na'uk miklo'i watan na'a Ubu
Ni ngrebat a.

Ubu Ni Roh notu ma ita bisma tfan-aran Ni kaka'a dawan

6 Wean i amfamalik Ubu Ni vaivatul
ra verin tamata ovi rira inorang nangre-
bat roak verin Yesus, na amfamalik ovu
kaka'a dawan ntali Ia. Na'uk, mami afa
ovi amanovak ra wol rtali lanit ivavan
ini, te wol rtali dawan ovi fiang ini rna'a
obin, tevek amar isa, na ira veka rmamu
munuk.
7 Kaka'a dawan i amala al amanovak
ovu amfamalik Ubu Ni vaivatul ra tali
lahir Ia. Lan ana, tamata ra wol rka'a
kaka'a dawan yai obin. Wean inyai bi,
na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan a obin,
na nvolan roak ma ita veka tovu vali Ia
na'a Ni vanan i nfitik nyadat ma felan
lolin urun a.†
8 Tali tamata ovi rban-ulu verin tamata
ra na'a lanit ivavan ini, na wol tamata
isa vali nka'a kaka'a dawan yai. Ubu
nfadoku roak afa yai na'a Yesus. Wean
i afa yai lyawan roak verin ira, na wol
rfedan Duila'a i ba'i raraning Ia, na'a aa
walwalur a.
9 Na'uk wol rka'a, ba kena lahir wean i
rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

> "Tamata ra wol rarenar ovu wol rarea,
> ovu vali wol rfikir lahir obin, na'a
> afa ovi Ubu nfadoku roak verin
> tamata ovi rala lahir ralarira ra
> verin Ia."‡

10 Tamata ra wol rka'a kaka'a i Ubu
nvolan roak yai, na'uk Ni Roh nfalyawang
munuk roak afa yai verin ami. Ni Roh
nrea ovu nka'a munuk lahir afaka watan,
ti naran afa fanfonak ovi rna'a Ubu ralan
a.
11 Wean i tamata isa, ia a'uk sa'i nka'a
afa ovi rna'a ralan a. Ubu Ni Roh a wean
vali inyai. Ia a'uk sa'i nka'a Ubu ralan a.
12 Na'uk Ubu nala Ni Roh verin ami.
Wean inyai bi, ami wol amorang kaka'a
ovi rtali lanit ivavan a. Wean vali inyai
bi, ami bisma amka'a munuk afa ovi Ubu
nala roak verin ami.
13 Ba amfalyawang vava'at ngorva'an
na'a Yesus i Ubu nala roak verin ami
yai, na wol amala kaka'a tali tamata,
na'uk amala afa ovi Ubu Ni Roh a nfalak
roak na'a ralamami ra. Ami amfamalik
vaivatul kena avyai tali Ni Roh a, ma
amfalyawang afa avyai verin tamata ovi
Ni Roh nleal roak ralarira ra.
14 Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh wol
nleal ralarira ra, na ira wol rorang afa
ovi Ubu Ni Roh nfalak ra. Ira rfalak
ne, "Vaivatul avyai, afa boda-badi watan."
Ira wol rfan-aran vali ne, Ubu Ni Roh a'uk
sa'i bisma nlobang tamata ra ma rfan-
aran vaivatul avyai.
15 Tamata ovi Ubu Ni Roh a nleal
ralarira ra, ira a'uk sa'i rka'a afa ovi kena
ra munuk. Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh
a wol nleal ralarira ra, wol isa vali bisma
nfan-aran tamata ovi Ubu Ni Roh a nleal
ralarira ra, rira afa ovi ranovak ra.
16 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

> "Iki veka nka'a Duila'a ralan a, ovu
> iki bisma nsurak Ia?" Na'uk ita,
> tamata ovi Ni Roh nleal roak ita,
> dida fikiran ra wear isa roak ovu
> Kristus.§

3

Deka myotu afa ovi rotu ma bira sidovung a veka nama'ar

1 Terang a valing averi! Na'ut i itmunuk
ana, wol ungrihi nala verin mia wean
tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ralarira
ra. Na'uk ungrihi watan verin mia
wean tamata ovi rira ininan sian ra rtali
tenarira ra ma rorang afa avyai, tevek
mia weabira kasiko'u yanat ra ma bira
inorang a wol nabwa'ar obin na'a Kristus.

† **2:7 2:7** Na'a ayat ini, na Ubu Ni kaka'a dawan ihin a, afa ovi nvolan roak ma Yesus notu al nlobang ovu ntevut tamata ra. Wean i torang Yesus, na ita tovu vali Ubu Ni dawan a ovu nalang vali ita. ‡ **2:9 2:9** Yesaya 64:4
§ **2:16 2:16** Yesaya 40:13

2 Kasiko'u yanat ra bisma renu susu
watan, ba wol bisma ra'an afamtahan
obin. Mia weabira vali inyai. Lan ana,
ya'a wol air mia ovu vaivatul ovi inovan
verin tamata ovi rira inorang rangrebat
verin Yesus, tevek mia wol bisma fyan-
aran afa avyai obin. Ba ma naran amar
ini, na mia wol bisma mryenar ovu fyan-
aran vaivatul avyai obin.
3 Mia bira vava'at ra rtali watan bira
ininan sian ovi rtali tenabira ra. Ba wean
i wol inabira ma msyi'ik tamata liak rira
lolin ra ovu msyingarahi-sikual mia, na
inyai nfaturu lahir ne, myorang watan
bira ininan sian ovi rtali lanit ivavan a,
ma weabira tamata ovi wol rka'a Ubu.
4 Wean i tamata boku rfalak ne, "Ami
amorang Paulus," na liak ra rfalak vali ne,
"Ami amorang Apolos," na inyai nfaturu
roak ne, bira afa ovi myotu ra myorang
watan bira ininan sian ovi rtali lanit
ivavan ini.

5 Ba wean inyai, na fyikir ne ya'a ini
iki ovu Apolos yai iki, ma msyingarahi-
sikual mia? Ami tamata sansinir ami
watan verin Duila'a, ma amsurak amair
roak mia, boma myorang Kristus. Ba
amfabana watan karya i Duila'a nala roak
verin lokat ami.
6 Na'a Ubu Ni va'i ralan a, na ya'a,
Paulus, ufamalik Yesus Kristus Ni vaivatul
ra, wean tamata ovi rotu rira va'i ma
ravuri-rava nabat ra. Apolos nair mia ma
bira inorang nmela, wean tamata ovi rala
wear ma rtitik nabat ra. Na'uk Ubu sa'i
nkarya na'a ralabira ra, wean i notu ma
nabat avyai rarubu.
7 Na'a karya ini, na tamata ovi ravuri-
rava te rtitik nabat ra, wol rarekan ira.
Trekan a'uk Ubu, tevek Ia sa'i nfarubu
nabat ra.
8 Tamata i navuri-nava nabat ra, ovu
tamata i nala wear ma ntitik nabat ra,
irua wear isa watan. Ubu veka naval rira
rala lolin ra lokat ira ma inovan ovu afa
ovi rotu ra.
9 Ami amkarya na'a Ubu Ni va'i ralan
a ovu amotu karya i nala verin ami. Mia
ini Ubu Ni va'i a ovu Ni rahan a.

Yesus Kristus neluk fanderen na'a dida vava'at ra

10 Ubu nala yabi* verin ya'a ma ufama-
lik lan Yesus Kristus verin mia. Ning
karya yai wean tamata i ni kaka'a dawan
ma notu rahan, na nfadoku lan fanderen
a. Tamata ovi rair mia, ira wearira tamata
ovi rfadiri rahan na'a fanderen i otu roak
yai ratan a. Na'uk tamata ovi rfadiri
rahan yai lokat ira musti rsi'ik ma lolin
rira karya ra na'a fanderen yai.
11 Ubu ka'i nfadoku roak Yesus Kristus
ma neluk fanderen verin mia, ma fyadiri
bira inorang a. Ba wol tamata isa vali
bisma nair mia na'a fanderen liak.

12 Wean tamata ovi rma ma rkarya ma
lolin, ovu karya i Ubu nala verin ira ma
rair mia, na ira wearira watan tamata ovi
rfadiri rahan na'a fanderen yai ratan a
ovu masa, perak, ovu vali vatmasmasa i
fyawan urun a. Na'uk wean i tamata liak
rma ma wol rkarya ma lolin na'a karya
yai, na ira wearira tamata i nfadiri rahan
ovu aa, ria, ovu lavurun ovi rangaran
roak a.
13 Lokat tamata rira karya ra veka
rvotuk na'ut amar i Yesus Kristus veka
nma ewal a, tevek na'a amar yai vali, na
Ia veka nma ovu yafu ma nfavotuk lahir
lokat tamata rira karya ra. Ia veka nala
yafu yai ma al nlanat ira, boma nsi'ik
lahir ne, rira karya ra mnga'un te wahal.
14 Ba wean i rira karya ra rtahang nala
yafu yai, na Ubu veka naval† ira na'a rira
rala lolin ra.
15 Wean i yafu nasnuri nala rira karya
ra, na ira raruki ma dawan. Na'uk Ubu
veka nsikat ira tali rira salasilan ra, boma
rira vava'at kakiwal. Na'uk wearira lahir
tamata ovi rfaturu linga'an ma raling
vatuk tamata ra tali yafu ralan ma rti
murin.

16 Mia wol mkya'a ne, mia weabira lahir
Ubu Ni Rahan Dawan Falurut?‡ Mia wol
mkya'a vali ne, Ubu Ni Roh nleal mia?
17 Mimunuk weabira lahir Ubu Ni Ra-
han Dawan Falurut i nmerat urun yai. Ba
tamata iki watan wean i not-visal Ubu Ni

* **3:10 3:10** Msi'ik catatan na'a 1 Korintus 1:7. † **3:14 3:14** Faliak ***naval ira na'a rira rala lolin ra***, na'a vai Mala tfalak ne, *dia memberikan upah kepada mereka.* ‡ **3:16 3:16** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut te bis tfalak vali ne, Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, vai Mala nfalak ne, *Bait Allah.*

Rahan Dawan Falurut a, na Ia veka not-
visal tamata yai.

18 Deka tamata isa vali tali mia ka'i
nlabir watan tenan a. Wean i tamata
boku ranovak ne, rira kaka'a dawan
wean tamata ovi rna'a lanit ivavan ini
rfikir a, na tamata avyai musti rotu ma
felarira ra wean tamata boda-badi ra. Ira
rotu felarira wean inyai, boma rira vali
kaka'a dawan tali Ubu.
19 Tamata ovi ranovak ne, rira kaka'a
dawan wean tamata ovi rna'a lanit iva-
van ini, na Ubu nfadoku ne rboda urun.
Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Ubu nala
rira kaka'a ra ma al nfabriang lahir ira
ma nfaleka ira."§
20 Rtulis vali na'a Surat Ralan wean ini,
"Duila'a nka'a munuk lahir tamata ovi
rira kaka'a dawan rira afa ovi ranovak a.
Afa avyai munuk wol ihir akataka."*
21 Wean inyai bi era verin mia ma
deka myalang ovu fyakaratat a'uk tamata
boku, na boku wahal. Deka fyikir wean
inyai, tevek Ubu notu afakataka munuk
roak verin mia ma na'a bira lolin.
22 Ubu nera ya'a, Apolos ovu Petrus ma
amlobang mia, ba mia bira vali ami. Lanit
ivavan ini ovu bira vava'at ra, ovu bira
matmatan ra, amar ini ovu amar ovi veka
rma ini, Ubu nfadoku munuk roak afa
avyai verin mia.
23 Ubu Ni Kristus, ovu Kristus Ni munuk
roak mia.

4

Ubu sa'i nfaleka inukun verin tamata ra, ba deka fyaleka inukun verin Ni rasul ra

1 Terang a valing averi, ya'a, Paulus,
utulis surat ini verin mia ma ufalak ne,
mia musti fyikir watan ne, ya'a ovu
Apolos, Kristus Ni tamata sansinir verin
ami. Ba amfabana karya i nala verin
ami ma amotu a. Ubu nala varvara verin
ami tamata ovi amfamalik ivar fanfonak
ovi lan ana, Ia wol nfavotuk obin verin
tamata ra.
2 Ba wean i tamata isa nvara karya tali
ni dawan a, na tamata yai musti nfabana
ma lolin karya yai ovu ralan urun.
3 Na'uk verin ya'a, velik ne mia ka'i
fyaleka inukun verin ya'a, te myala ya'a
ti udiri tamata i ba'i nfaleka inukun verin
tamata ra wahan ralan a ma al mdyava
ning sala a, na ralang a wol sian na'a afa
avyai. Ya'a vali wol mane ka'i ufaleka
inukun verin ya'a tali karya i otu ra verin
Ubu.
4 Ufikir na'a ralang a ne, wol ning sala
akataka na'a karya i Ubu nala roak verin
ya'a ini. Na'uk afa yai wol mane nfaturu
ne, wol ning sala. Duila'a sa'i nfadoku ne,
ning karya verin Ia yai, kena te sala.
5 Ba terang a valing averi, deka fya-
malik tamata liak rira karya ra ne, lolin
te sian. Mnyaban ma Duila'a nma ewal.
Ia veka nfavotuk afa fanfonak ovi rna'a
ngarmeran ralan a, ovu vali Ia veka
nfalyawang afa fanfonak ovi tamata ra
ranovak na'a ralarira ra. Amar yai vali,
na Ubu veka nraning tamata ra lokat ira,
ma inovan ovu afa ovi rotu ra.*
6 Terang a valing averi, tali afa ovi
ufalak na'a tenang a, na ufalak vali verin
Apolos. Lolin ma otu wean ini, boma
nlobang mia ma misahak ma mkya'a
vaivatul ini: "Deka myotu ma nlia tali
vaivatul ovi Ubu nfadoku roak yai,"
boma deka fyakaratat tenabira ra ma
fyadawang tamata boku, na fyalak sian
tamata liak ra.
7 Iki nfadoku roak ne, fyawabira nlia
tamata liak ra? Wol mkya'a ne, bira
yabi ovu kaka'a, ovu vali afa ovi na'a
bira vava'at ra munuk lahir Ubu nala
verin mia? Afakinimi mingrihi ma fyefik
buburbira ra al fyakaratat tenabira ra?
Mia wean i fyakaratat tenabira ra ne,
afakataka munuk Ubu wol nala verin
mia?
8 Mia minovak ne, afa ovi inabira ra
rna'a munuk roak ovu mkya'i roak? Mia
fyikir vali ne, bira munuk yabi ra ovu
kaka'a ra? Fyakaratat tenabira ra ma

§ **3:19 3:19** Ayub 5:13 * **3:20 3:20** Mazmur 94:11 * **4:5 4:5** Paulus nfamalik tamata liak rira karya na'a ayat ini ihin a ne, Paulus ovu rasul liak rira karya ra. † **4:8 4:8** Paulus ntabu sidovung Korintus ma nfalak ne, rfakaratat tenarira wean tamata ovi rka'i roak. Velik aba, rboda-badi, ovu tamata kasian ira, tevek rfakaratat tenarira wean inyai. Velik aba, ira wol raja ira, na'uk Paulus nangrihi wean inyai ma ntabu ira ma nfalak ne, ira wearira isa watan.

wean raja mia? Inak urun ma bira ino-
rang rangrebat wean raja ra, ovu wean
ami. Fara wean inyai, boma itmunuk a
tfareta na'a isa!†
9 Ya'a unovak na'a ralang a ne, na'a
sidovung tamata ovi rorang Yesus, na Ubu
nfadoku roak van i ko'u rahi lia munuk
a verin ami rasul ra. Weamami lahir
tamata ovi rfaleka roak inukun matmatan
a verin ira, ma tamata ra ovu Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan irmunuk rbana
al ramunin ira.
10 Tamata ovi rna'a lanit ivavan a rfikir
ne, tamata boda-badi ami, na'uk mia
minovak ne, bira kaka'a dawan, tevek
isa roak mia ovu Kristus. Tamata boku
rfalak ne, wol mami ngrebat, na'uk fyefik
buburbira ra ma fyalak ne, bira ngrebat
tali Ubu. Tamata ra ralang mia, na'uk ami
wahal!
11 Ami mami kadaravit ra viar watan,
ovu tamata ra ba'i rvaval ami. Ami
wol mami rahan ma amleal ovu wol
afamtahan ma ama'an, ovu vali wol wear
ma amenu. Ami wol mami afa avyai
munuk ma naran amar ini.
12 Ami amkarya ma rati fala ami, beti
amafna'an. Tamata ra ri'it ami, na'uk
amera verin Ubu ma naflahar ira. Tamata
ra rwi-rwa ami, na amtahang ralamami
watan.
13 Wean i tamata ra rfalak sian ami, na
amvalat ira ovu mami vaivatul lolin ra
watan. Tamata ra rfikir ne, ami weamami
watan bebu ovi rna'a lanit ivavan a. Ma
naran amar ini, tamata ra rotu ami wean
afa ngra-ngrodi ra ma wol fyawamami
lahir!
14 Ya'a utulis afa avyai verin mia, wol
mane al ufama'it mia. Na'uk mane ufang-
nanang lahir mia, tevek weabira roak
yanak lalean ra.
15 Ba velik ne tamata rivun vutu reluk
tuan guru ma rair Kristus verin mia,
na'uk ya'a sa'i eluk yamabira, tevek
ufalyawang lan Yesus Kristus Ni Ivar
Lolin a verin mia ovu myorang Ia.
16 Ba era verin mia ma na'a bira vava'at
ra, na musti myot-orang lahir afa ovi otu
roak verin mia.‡
17 Wean inyai bi, usinir Timotius ma
nti nalola mia. Ia wean lahir yanak
lalean a, ba ulobang urun ia. Ia not-orang
lalawatan afa ovi Duila'a nfalak ra, ba
veka nfangnanang mia na'a afa ovi air
verin mia, ovu afa ovi otu ra na'a ning
vava'at i orang Yesus Kristus. Afa avyai
air munuk roak verin sidovung tamata
ovi rorang Yesus na'a wan inba watan.
18 Na'uk tamata boku tali mia
fyakaratat tenabira ra ma fyalak ne
dawan mia, tevek fyikir ne, veka wol ewal
roak ya'a.
19 Na'uk wean i Duila'a nfaturu linga'an
verin ya'a, na wol mnanat, na veka uti
ulola mia ma usi'ik lahir tamata avyai
rira afa ovi rotu ra, boma uka'a lahir ne,
tamata avyai rala ngrebat tali inba ma
rotu afa avyai.§
20 Tevek wean i Ubu nfareta tamata ra
wean lahir Raja, na ira wol mane rangrihi
watan, na'uk rfaturu ngrebat yai na'a rira
vava'at ra.
21 Ba inabira ma otu aka? Mingnanang,
ma mkyati bira fikiran sian i fyakaratat
tenabira ra, boma na'ut i uma, na deka
ungrova mia. Myotu wean inyai, na
ralang lolin ma air mia ovu ning silobang
a.

5

Sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus rotu salasilan

1 Terang a valing averi, tamata ra
rarenar roak ne, na'a bira sidovung a, na
tamata ra rsifa tia ma watan ovu tamata
ovi wol awarira verin ira.* Urenar ne,
tamata isa ntuba lahir ovu renan fareling
a! Velik ne tamata boku wol rka'a Ubu,
na'uk wol tatuan afa sian i wean ini obin
na'a rira vava'at ra.
2 Velik ne mia musti mya'it, tevek afa
i brana yai notu a, na'uk mia fyakaratat
watan tenabira ra. Velik aba, ralabira ra
musti lalau urun ovu myaling vatuk lahir
tamata yai tali bira sidovung a.

‡ **4:16 4:16** Paulus nsurak ira ma rot-orang afa ovi notu ra, tevek ia neluk roak yamarira na'a rira inorang.
§ **4:19 4:19** Paulus nfamalik ***rala ngrebat*** na'a ayat ini ihin a, rira ngrebat tali Ubu Ni Roh, te ira ka'i rangrihi watan. * **5:1 5:1** ***Tamata ra rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira*** ihin a ne, tamata ovi rsifa roak, na wol bisma rsifa ovu tamata liak. Varverun ovu vata mnelat ra wol bis rotu vali wean inyai.

3 Tevek mia mkya'a roak ne, itmunuk
wol tna'a wan isa, na'uk ufikir lalawatan
mia. Velik ne wol tna'a wan isa, na'uk
wean watan i una'a roak bira sidovung
a, ma ya'a ufaleka lahir inukun verin
tamata i notu afa sian yai.
4-5 Wean i misdovu mia ovu ngrebat i
tali dida Duila'a Yesus Kristus, na fyikir
watan ne, ya'a una'a roak bira sidovung
a. Ba myala Duila'a Yesus Kristus naran
a ma myaling vatuk tamata yai tali bira
sidovung a, ma myala ia ti verin nitdawan
a, boma nwi-nwa ia ma ni susa dawan
ila'a. Myotu wean inyai, boma ti naran
amar i Duila'a veka nma ewal ma nukun
tamata ra, na Ia veka nala tamata yai ni
roh a ma nsikat ia tali ni salasilan ra, ma
ni vava'at kakiwal.†
6 Ba wol inovan lahir ma fyakaratat
tenabira ra na'a afa ovi sian ra. Mia
wol mkya'a ne ragi, velik ne ko'u watan,
na'uk bisma nfamela terigu ma dawan
ila'a. Inyai wean vali tamata i notu afa
sian isa watan, na'uk bisma nlabir nala
munuk mia.
7 Byatuk kikyai bira afa sian ovi myotu
ra, tevek afa sian avyai wean lahir ragi
i mnanat a. Myotu wean inyai, na
mia weabira lahir roti i wol rotu ragi
na'a, ba myerat roak, tevek Ubu Ni roak
mia. Kristus neluk roak domba yanan
ma nmata al nakvanak ita. Ia notu wean
inyai ma neluk linga'an ma Ubu naling
vatuk dida salasilan ra, wean lahir domba
i tamata Yahudi rfedan na'a rira amar
dawan Paskah.‡
8 Ba mya ma totu snoba al tangnanang
amar dawan yai, ma deka ta'an roti i
rfadoku ragi mnanat na'a. Inyai ihin a
ne, na'a dida vava'at ra, deka totu lahir
afa ovi sian ra munuk, ovu deka tfikir
sian tamata liak ra. Na'uk totu a'uk afa
ovi lolin ra ovu afa ovi kena ra, ma deka
tsileti lahir ovu afa ovi sian ra.§
9 Utulis roak na'a ning surat lan a, ma
ufalak verin mia ne, deka myotu kida ovu
tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata
ovi wol awarira verin ira.
10 Ya'a wol mane ufalak ma deka myotu
kida ovu tamata ovi wol rorang Ubu na'a
lanit ivavan ini. Tamata avyai rsifa tia
ma watan ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, te inar ma rtafal ila'a rira metan
ra ma rfikir a'uk tenarira ra, te rsiklabir,
boma rala tamata liak rira metan ra, te
rsoak nulu walut ra. Wean i mdyir-talik
lahir lanit ivavan ini, beti bisma fyaroa
tenabira ra tali tamata ovi wol rorang
Ubu.
11 Na'uk inak ma ufalyawang afa ovi
utulis roak verin mia na'a ning surat
a ne, deka myotu kida ovu tamata ovi
rfalak ne rorang Yesus, na'uk rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira. Deka myotu kida vali ovu tamata
ovi rfalak ne rorang Yesus, na'uk inar ma
rtafal ila'a rira metan ra ma rfikir a'uk
tenarira ra, tamata ovi rsoak nulu walut
ra, tamata ovi rfalak sian tamata liak ra,
tamata ovi boranavut ira, ovu vali tamata
ovi rsiklabir, boma rala tamata liak rira
metan ra. Deka myotu kida ovu tamata
ovi rfalak ne rorang Yesus, na'uk rotu
afa sian avyai, ovu vali deka ti naran i
mdyoku ma mifna'an ovu ira!
12-13 Ya'a wol bisma ufaleka inukun
verin tamata ovi wol rna'a sidovung
tamata ovi rorang Yesus, tevek wol ning
varvara yai. Ubu a'uk sa'i nfaleka inukun
verin ira. Na'uk mia tamata ovi myorang
Yesus bisma fyaleka lahir inukun verin
terabir-valibira ovi rotu salasilan na'a
bira sidovung a. Tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, "Mila'ing vatuk tamata
ovi rotu afa ovi sian ra tali bira sidovung
a."*

6

Tamata ovi myorang Yesus deka myovun bira kida ra verin fareta i wol nka'a Ubu ma nfaleka inukun verin ira

† **5:4-5 5:4-5** Paulus ni maksud na'a ayat ini, na rala tamata i notu sian yai verin nitdawan a, boma nahil ma ntalik tali ni salasilan ra. ‡ **5:7 5:7** Tamata Yahudi rotu snoba na'a rira amar dawan Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir, ma ra'an roti ovi wol rfadoku ragi na'a, ovu vali rfedan domba. Vai mala nfalak domba i rfedan na'a amar dawan yai, domba Paskah. Keluaran 12:5-8 § **5:8 5:8** ***Deka ta'an roti i rfadoku ragi mnanat na'a, na'uk ta'an roti i wol rfadoku ragi na'a***, ihin a ne, totu afa ovi lolin ovu afa ovi kena na'a dida vava'at ra. Ihin vali ne, deka totu kikyai afa ovi sian ra. Keluaran 12:1-29, 13:6-8. * **5:12-13 5:12-13** Ulangan 13:5, 17:7

1 Terang a valing averi! Wean i msyingarahi ovu terabir-valibira tamata inorang isa, na deka ti myangadu ia verin tamata i wol nka'a Ubu, ma nfaleka inukun verin ia. Afakinimi wol myera verin Ubu Ni sidovung tamata ovi rorang Yesus ma rfaleka inukun verin ia?
2 Mia betane wol mkya'a ne, Ubu Ni tamata ovi rorang Yesus veka rfaleka inukun verin tamata ovi rna'a lanit ivavan a? Wean i kena ma fyaleka inukun verin tamata ovi rna'a lanit ivavan ini, na afaki notu mi wol myurus nala tamata ovi rsingarahi na'a rira afa ovi wol ihir akataka na'a bira sidovung ralan a?
3 Mia betane wol mkya'a vali ne, ita veka tfaleka inukun verin Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan? Ba wean i kena, na ita bis lahir ma turus nala angangal ovi lokat amar, na ba'i tatuan na'a dida vava'at ra.
4 Ba afaki notu mi myangadu afa sala ovi ba'i totu lokat amar na'a dida vava'at ra verin tamata ovi wol rna'a bira sidovung tamata ovi rorang Yesus, ma rfaleka inukun verin ira? Mia wol myalang tamata avyai.
5 Ufalak wean ini ma al ufama'it mia, tevek uka'a lahir ne, tali mia, na tamata boku rira kaka'a dawan ma rurus nala afa ovi rotu ma msyingarahi ovu terabir-valibira tamata ovi rorang Yesus!
6 Na'uk mia myotu ma naling ma lolan watan. Mia myangadu terabir-valibira tamata ovi rorang Yesus verin tamata ovi wol rorang Ubu, ma rfaleka inukun verin ira.

7 Ba wean i msyingarahi ovu terabir-valibira ra ma msyimangadu mia na'a tamata ovi wol rorang Ubu waharira ralan ra, na wol utubira lahir, na'uk rfaruki munuk mia. Ni lolin a, terabir-valibira rfaruki mia ovu rotu sian mia watan.*
8 Na'uk mia ini ka'i myotu afa ovi sala ra, ovu ka'i fyaruki watan tamata liak ra, velik ne terabir-valibira avyai tamata inorang ira.

9 Mia mkya'a roak ne, tamata ovi rira vava'at ra rkiluk-rkiban, ira veka wol warira na'a Ubu Ni Fareta a. Mia deka ka'i mlyabir tenabira ra, tevek tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu tamata ovi rsoak nulu walut ra, ovu tamata ovi rsifa roak na'uk rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu vali brana ovi ka'i rsifa ovu brana, irmunuk veka wol warira na'a Ubu Ni Fareta a.
10 Tamata barborin ra, tamata ovi inar ma rtafal ila'a rira metan ra, tamata boranavut ra, tamata ovi rfalak sian tamata liak ra, tamata ovi rsiklabir boma rala tamata liak rira metan ra, na ira vali veka wol warira na'a Ubu Ni Fareta a.†
11 Lan ana, tamata boku tali bira sidovung a rotu lahir wean inyai. Na'uk fiang ini, Ubu nfamerat roak mia tali bira salasilan ra ma mnya'a roak Ni sidovung a. Ia notu vali ma bira vava'at ra rmalola, nahu Duila'a Yesus Kristus Ni afa ovi notu a, ovu vali Ubu Ni Roh nkarya na'a ralabira ra.‡

Snurak ma tamata ovi rorang Yesus deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira

12 Terang a valing averi! Tamata boku rfalak ne, “Ita bisma totu afaka watan, wean i raladida ra rfalak.” Na'uk afa boku wol rlobang ita na'a dida inorang a. Velik ne bisma otu afaka watan na'a afa ovi Ubu wol nfalak teri, na'uk wol utorung ma otu afa avyai, tevek ufena ma afaka watan rfareta tenang a.
13 Tamata boku tali mia rfalak ne, “Afamtahan ovi ta'an ra rsuta evudida ralan a, ovu vali evudida ralan a nsa'a afamtahan ovi ta'an roak a.” Na'uk ti naran amar i veka tna'a lanit ratan a, na Ubu veka nfamwear munuk afamtahan ra ovu tenadida ra. Ba deka tala tenadida ra ma tatuba ovu tamata ovi wol awadida verin ira, na'uk tala tenadida ra ma al tkarya verin Ubu. Totu wean inyai, tevek Ia Duila'a verin ita, ma nfalak afa ovi totu ra na'a tenadida ra.

* **6:7 6:7** Paulus nfasala tamata ovi rorang Yesus rira sidovung, tevek rsingarahi. Ayat ini nfalak ne, ni lolin a, tamata ovi rorang Yesus rfaruki tamata inorang liak, ihin a ne, afa yai lolin rahi rsingarahi na'a tamata ovi wol rorang Ubu waharira ralan ra. † **6:10 6:10** Yesaya 9:5-6 ‡ **6:11 6:11** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nfamerat Ni tamata ra nahu Duila'a Yesus Kristus, ihin a ne, Ia nfamerat tamata ovi rorang Yesus nahu afa i Yesus notu, te nfamerat ira nahu Ubu Ni ngrebat a.

14 Ubu nfava'at ewal Duila'a Yesus tali
matmatan ovu Ni ngrebat a, ba Ia veka
nfava'at vali ita wean inyai.
15 Mia musti mkya'a ne, Kristus Ni roak
tenabira ra, ba wol bisma myala tenabira
ra verin vatlean ra. Wol bisma myotu
wean inyai, tevek wean i myotu, na inyai
wean watan i myala roak Kristus tenan
boku ma isa roak ovu vata i wean inyai.
16 Betane mia wol mkya'a obin ne,
tamata i nala roak tenan a verin vatlean,
na isa roak ia ovu vata yai? Surat Ralan
a nfalak ne, "Brana ovu vata a veka ikisa
watan ira."§
17 Na'uk tamata iki watan, wean i isa
roak ia ovu Duila'a, na tamata yai ni roh
a isa roak ovu Duila'a.*
18 Ba deka msyifa tia ma watan ovu
tamata ovi wol awabira verin ira. Tamata
i nsifa tia ma watan wean inyai, na ia
ka'i not-visal watan ni vava'at a, nlia tali
salasilan liak ra munuk.†
19 Mia mkya'a urun ne, Ubu Ni Roh
nleal tenabira ra, ovu tenabira ra wean
lahir Ubu Ni Rahan Dawan Falurut. Ba
mia wol bira watan tenabira ra, tevek
Ubu Ni munuk tenabira ra.
20 Velik aba, mia mkya'a roak ne, Ubu
nbahir ma dawan roak mia. Ia nala Yesus
verin tamata ra ma rfedan roak Ia ma al
nakvanak mia, ovu afa yai fyawan urun!
Ba myotu munuk a'uk afa ovi lolin ra ovu
tenabira ra, boma tamata ra rfadawang
Ubu.

7

Snurak verin tamata ovi rsifa roak a

1 Terang a valing averi! Fiang ini mane
ufalyawang lahir verin mia na'a afa ovi
mtyulis roak verin ya'a. Mia myorat ya'a
ne, "Wean i brana ra wol rsifa, na inyai
lolin watan? Inyai kena te wahal?"
2 Ufalak ne, kena. Ba ki ufalyawang afa
yai verin mia. Tevek tamata rivun rsifa
tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, ba ni lolin a, lokat brana ka'i
nsifa watan ovu awan a. Lokat vata ra
vali musti awarira isa watan, boma deka
rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.
3 Brana i nsifa roak musti notu munuk
afa lolin ovi inovan ma notu verin awan
a. Wean vali inyai verin vata i nsifa roak
a. Ia musti notu munuk afa lolin ovi
inovan ma notu verin awan a.
4 Vata i nsifa roak a, wol mane ka'i
nfareta watan tenan a, na'uk awan
nfareta vali ia. Wean vali inyai verin
brana i nsifa roak a. Ia wol mane ka'i
nfareta watan tenan a, na'uk awan a
nfareta vali ia.*
5 Deka mane ka'i mifena watan ma wol
mtyuba ovu awabira ra ma fyakena rira
ininan ra. Bis watan ma myotu wean
inyai, na'uk wol mane mnanat da'in, asal
ne mian vai isa roak, boma fyadoku
amar boku ma miflurut. Myotu munuk
wean inyai, beti mtyuba isa ewal, boma
nitdawan a deka nweang nala mia, tevek
wol mtyahang nala bira ininan ra.
6 Ufalak watan ne, wean i mia ovu
awabira ra fyadoku ma wol mtyuba isa
na'a amar boku, na wol akataka. Na'uk
ya'a wol ufareta mia wean inyai.†
7 Ni lolin a, wean i tamata ra munuk
wearira ya'a ma wol rsifa. Na'uk Ubu
nala roak yabi lokat tamata, ba dida yabi
ra rsialing ira.
8 Na'uk tamata ovi wol msyifa ra ovu
vata varu ra, eka mryenar ma lolin ning
snurak ini: ni lolin a deka msyifa kikyai,
ma weabira watan ya'a.‡
9 Na'uk wean i wol mtyahang nala bira
ininan ra ma msyifa, na lolin watan ma
msyifa. Tevek wean i wahal, na bira
ininan yai veka ntafal ma sian.
10 Tamata ovi msyifa roak a, eka mrye-
nar ma lolin fareta i ufalak ini, tevek
fareta ini wol ntali ya'a, na'uk ntali lahir
Duila'a. Ihin a wean ini: vata ovi msyifa
roak a wol bisma mtyalik awabira ra.
11 Wean i mtyalik awabira ra, na wol
bisma msyifa ewal ovu tamata liak ra.
Na'uk bis myotu ma lolin, ma msyifa ewal

§ **6:16 6:16** Kejadian 2:24; Efesus 5:31 * **6:17 6:17** Vai Yunani nfalak ne, ***Tamata iki watan i nkeak tenan ovu Duila'a.*** † **6:18 6:18** Amsal 7:6-27 * **7:4 7:4** Ayat ini ihin a, vata ovu brana irua lahir musti rfikir lan awarira a, beti tenarira ra. † **7:6 7:6** Tamata boku rtafsir Paulus ni maksud ma tamata bis rsifa, na'uk wol nfareta tamata ma rsifa. ‡ **7:8 7:8** Tafsiran boku rfalak ne, vai Yunani na'a ayat ini ihin a ne, wean i brana ovu vata ovi awarira rmata roak, deka rsifa ewal.

ovu awabira ra. Brana ovi msyifa roak,
wol bisma mtyalik awabira ra.
12 Snurak isa ini wol ntali Duila'a, na'uk
ntali watan ya'a. Snurak a wean ini:
Wean i teradida isa nsifa roak ovu vata i
wol norang Yesus, na'uk vata yai ntorung
ma ni vava'at isa ovu teradida yai, na
deka mane brana ntalik ia.
13 Wean i vata isa nsifa roak ovu brana
i wol norang Yesus, na'uk brana yai
ntorung ma ni vava'at isa ovu teradida
yai, na deka mane vata ntalik ia.
14 Brana i norang roak Duila'a Yesus,
na'uk awan a wol norang, na Ubu notu
ma awan ralan a ntafal ma lolin tevek ni
vava'at isa ovu brana a, ovu brana yai ni
inorang. Vata i norang roak Duila'a Yesus,
na'uk awan a wol norang, na Ubu notu
ma awan ralan a ntafal ma lolin tevek
ni vava'at isa ovu vata a, ovu vata yai ni
inorang a. Ubu notu vali wean inyai verin
yanabira ra. Wol wean inyai, na yanabira
ra wearira lahir kasiko'u ovi wol rorang
Ubu.§
15 Na'uk wean i tamata isa i norang
Yesus, awan a wol norang Yesus, ovu
awan a inan ma ntalik ia, na deka nta-
hang teri awan yai. Notu wean inyai,
na nfaturu roak ne, wol ni varvara na'a
rira sifa yai. Ubu nera roak mia ma bira
vava'at ra malinan watan.
16 Mia musti mingnanang ne, vata ovi
myorang Yesus, ka'a bi bisma mlyobang
awabira ra ma rorang vali Ia. Brana ovi
myorang Yesus, ka'a bi bisma mlyobang
awabira ra ma rorang vali Ia.

Bira vava'at ra musti wean ewal amar i Ubu nera mia ma myorang Yesus

17 Terang a valing averi! Era ma lokat
tamata bira vava'at musti wean lahir afa
ovi Duila'a nfadoku roak verin mia, na'ut
i nera mia ma myorang Ia. Ufadoku roak
ma afa i ufalak ini neluk fareta verin
sidovung tamata ovi rorang Yesus munuk.
18 Ba wean i tamata isa rsunat roak
ia, na'ut i Ubu nera ia ma norang Yesus,
na deka nfonak ni sunat yai ma nfalak
ne, wol rsunat ia. Wean vali inyai verin
tamata i wol rsunat ia, na'ut i Ubu nera ia
ma norang Yesus, na deka rsunat ia.*
19 Tevek rsunat te wol rsunat, irua
wearira isa watan, ma wol ihir akataka.
Ba afa i lolin urun a, tot-orang afa ovi Ubu
nfareta ma totu ra.
20 Ba fara bira vava'at ra wean lahir i
Ubu nfadoku roak verin mia, na'ut i nera
mia ma myorang Yesus.
21 Na'ut i Ubu nera mia ma myorang
Yesus, na myeluk tamata sansinir? Afa
yai wol akataka. Na'uk wean i bira amar
a nana'a ma bisma mdyir-talik tali bira
dawan ra, na bis watan.†
22 Tevek tamata sansinir i Duila'a nera
roak ia yai, ni vava'at isa roak ovu Ia.
Tamata yai wol neluk sansinir roak, tevek
Duila'a Ni roak ia. Wean vali inyai
verin tamata ovi wol reluk roak sansinir.
Kristus nera roak ira ma rkarya verin Ia,
wean lahir tamata sansinir.
23 Ubu nala Yesus ma tamata ra rfedan
roak Ia, ma al nakvanak mia, ba afa
yai fyawan urun! Ia notu wean inyai,
ba deka mtyorung ma myeluk tamata
sansinir verin tamata ra.
24 Terang a valing averi! Ubu nera
roak mia ma mnya'a sidovung isa ovu
Ia. Ba wean inyai, na fara lokat tamata
bira vava'at a nana'a watan afa ovi Ubu
nfadoku roak a.

Snurak verin tamata ovi wol rsifa obin

25 Mane ufamalik na'a tamata ovi wol
rsifa obin a. Duila'a wol nala fareta verin
ya'a ma ufamalik afa ini verin mia, na'uk
ya'a ala watan ning fikiran a verin mia,
tevek Ubu nfili roak ya'a ovu nala Ni rala
lolin a verin ya'a.‡
26 Ita tka'a roak ne, fiang ini dida susa
dawan urun, ba ufikir ne, ni lolin a deka
msyifa ma weabira watan inyai.
27 Wean i awabira roak, na deka
mdyava linga'an ma mtyalik awabira ra,

§ **7:14 7:14** Bisma tfalak vali ne tali ayat ini, Ubu naflahar brana te vata i wol norang Yesus obin, tevek awan a ni inorang a. * **7:18 7:18** Paulus nfamalik sunat na'a ayat ini, ihin a ne, tamata ovi rsunat roak ira, tamata avyai Yahudi ira. Tamata ovi wol rsunat ira obin, tamata avyai wol Yahudi ira. Ba wean i rorang Yesus, na rsunat ira te wol rsunat ira, na irua wer isa watan. † **7:21 7:21** Tamata sansinir wean lahir vai Mala nfalak ne, *budak* ovu Vaidida mnanat nfalak, ***iria***. Tamata sansinir wol ni afakataka, ovu wol ni hak isa vali. ‡ **7:25 7:25** Terjemahan liak rnarin ne, vai Yunani na'a ayat ini nfamalik usulan verin vata ovi wol rsifa obin.

ovu vali wean i wol awabira obin, na ni
lolin a deka mdyava linga'an ma msyifa.
28 Wean i wol awabira obin, na'uk
inabira ma msyifa, na inyai wol salasilan.
Vata mnelat ra vali, wean i rsifa, na inyai
wol salasilan. Na'uk tamata ovi msyifa
roak veka mtyuan susa na'a bira vava'at
ra. Wean inyai bi, inak urun ma ufaroa
susa yai tali mia.
29 Terang a valing averi! Ya'a ufikir ne,
dida amar a mamahin, ba tali amar ini,
na deka fyikir da'in awabira ra.
30 Tamata ovi byakar, tevek ralabira
lalau urun a, eka myotu vali ma felabira
ra wean tamata ovi ralarira ra wol lalau
a. Tamata ovi ba'i myotu inabira lolin a,
eka myotu felabira ra wean tamata ovi
wol rotu roak inarira lolin. Tamata ovi
ba'i fyaha afa, eka myotu felabira ra wean
tamata ovi wol rfaha roak afa. Myotu
wean inyai, boma iva'ubira ma mkyarya
verin Ubu.
31 Tamata ovi ba'i fyikir a'uk afa ovi
rna'a lanit ivavan a, deka fyikir kikyai afa
avyai, tevek wol mnanat, na lanit ivavan
a veka namwear munuk.
32 Ya'a inak vali ma deka fyikir da'in
bira vava'at ra. Tamata ovi wol awarira,
rfikir a'uk Duila'a. Tamata ovi wearira
inyai, rfikir a'uk ne, rotu wean inba,
boma Duila'a ralan a lolin ira.
33 Na'uk brana ovi rsifa roak ba'i rfikir
a'uk afa ovi rna'a lanit ivavan ini, ma
rdava a'uk mane rfaloling awarira ra.
34 Ira rotu wean inyai, ba ralarira ra
wol rna'a wan isa roak. Vata ovi wol
rsifa ovu mnelat ra, ira bisma rfikir a'uk
afa ovi Duila'a notu ra, boma tenarira
ra ovu ralarira ra rmerat urun verin Ia.
Na'uk vata ovi rsifa roak ra rfikir a'uk afa
ovi rna'a lanit ivavan ini, tevek inar ma
rfaloling watan awarira ra.
35 Ufalak munuk afa avyai verin mia ma
na'a bira lolin. Ya'a wol mane ufalak teri
mia ma deka myotu wean inyai, na'uk
inak ma myotu afa lolin ra ovu vali afa
ovi kena ra, boma wol angangal verin mia
ma mkyarya verin Duila'a.
36 Na'uk wean i tamata isa nfikir ne,
veka notu afa ovi wol inovan ra verin ni
vata i rtavun teri roak a, te vata yai ni
amar ma nsifa nlia roak, na ni lolin ana,
tamata yai nsifa a'uk. Wean i rsifa, na wol
salasilan.
37 Na'uk wean i tamata isa nvolan roak
na'a ralan a ma wol nsifa ovu ni vata a,
na inyai lolin urun, tevek tamata ra wol
rkiwal ia ma notu wean inyai. Ia ralan a
ka'i nfalak, ba wol akataka.
38 Ba tamata i nsifa ovu ni vata a, ia notu
vali afa ovi lolin ra. Na'uk tamata i wol
nsifa lahir ovu ni vata a, ni afa ovi notu
ra, lolin lia tali afa ovi tamata i nsifa yai
notu ra.
39 Vata ovi rsifa roak a, wean i awarira
ra rva'at obin, na deka rtalik ira. Wean i
awarira rmata roak, beti bisma rsifa ewal
ovu brana ovi ralarira ra rfalak a, asal ne
tamata avyai tamata ovi rorang Duila'a.
40 Na'uk ya'a ufikir ne, vata yai veka
inan lolin wean i wol nsifa ewal. Ya'a
ufikir vali ne, afa i ufalak ini wol ntali
watan ya'a, na'uk ntali vali Ubu Ni Roh
a.

8

Afwatan ihin ovi tamata rala ma reluk rira korban verin walut ra

1 Terang a valing averi! Mane
ufalyawang verin mia na'a afwatan ihin
ovi rala roak ma neluk rira korban ra
verin walut ra. Ita tka'a roak ne, tamata
boku tali mia rfalak ne, Ubu nala roak
kaka'a verin ita na'a afa ovi ta'an avyai.
Bira fikiran yai bis notu ma fyakaratat
tenabira ra ma fyalak ne, mkya'a munuk
afa avyai. Ita deka tfakaratat tenadida
ra na'a kaka'a yai, na'uk tfaturu dida
silobang a verin terad a valid ra. Inyai
lolin urun i lahir, tevek tatafal ma tfan-
grebat rira inorang a.*
2 Wean i tamata isa nanovak na'a ralan
a ne, ni kaka'a dawan, na'uk velik aba,
tamata yai ni kaka'a wol ti naran afa ovi
musti nka'a ra.
3 Na'uk wean i tamata isa nlobang urun
Ubu, na Ubu nka'a tamata yai.
4 Ya'a mane ufalyawang verin mia na'a
afwatan ihin i tamata ra rala roak verin
walut ra ma na'a rira korban ra ne, bisma
ta'an te wahal? Ita tamata inorang ra

* **8:1 8:1** Paulus nvalat tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus na'a afa ovi rorat ia na'a rira surat a. Na'a ayat ini, ia nfalyawang na'a afwatan ihin ovi rala roak ma reluk korban verin walut ra.

tka'a roak ne, walut yai ubu siklabir watan, tevek Ubu ikisa watan, ovu vali Ia Ni ngrebat a.

5 Velik aba, tamata ra raraning ubu siklabir rivun, ovu kena vali ma tamata boku rfalak ne, ubu avyai rva'at ovu rfareta na'a lanit ratan ovu lanit ivavan, ma duarira verin ira.

6 Na'uk ita tka'a mnga'un ne, Ubu ikisa watan. Ia a'uk neluk Yamadida, ovu not-nala munuk afakataka, ovu ita tva'at ma traning Ia. Duila'a isa watan vali, inyai Yesus Kristus. Tali Ia bi afakataka rna'a munuk, ovu nahu Ia bi tva'at ma naran amar ini.

7 Velik ne wean inyai, na'uk tamata ovi rorang Yesus boku wol rka'a ne, walut avyai ubu siklabir watan, ovu vali wol rira ngrebat akataka. Lan ana, tamata avyai ba'i rsoak nulu walut ra, ba afa yai ira ka'i rotu watan. Ba ma naran amar ini, na ira rnarin ne afwatan ihin i ra'an yai, neluk roak rira korban ra verin walut ra. Ira ranovak ne, wean i ra'an afwatan ihin yai, na rira salasilan, tevek rira inorang wol rangrebat obin.

8 Velik aba, afamtahan ovi ta'an ra wol reluk angangal verin ita ma tfaseri Ubu, tevek wean i ta'an te wol ta'an afamtahan avyai, na wol nfaruki ita, te wol tala utudida.

9 Na'uk mingnanang, tevek tamata boku rira inorang a wol nangrebat obin, ba betane rira salasilan vali, tevek rot-orang afa ovi myotu ra. Velik aba, Ubu wol ntab-teri mia na'a afa ovi myotu yai, na'uk tamata avyai ranovak obin ne, myotu wean inyai, na salasilan roak.

10 Wean i tamata ovi rira inorang a wol nangrebat obin rsi'ik mia, tamata ovi bira inorang a nangrebat roak a, mifna'an na'a rahan i ba'i rfadawang walut ra, na ira veka rabrahi vali ma ra'an afa ovi rala roak ma neluk rira korban verin walut ra.

11 Ba bira kaka'a i wean inyai a, veka not-visal tamata ovi rorang Yesus ma wol rka'a rfili ne, inorang inba lolin, te inba sian, ba wol rorang roak Yesus. Velik aba, Yesus nmata al nakvanak ira vali.

12 Wean i myotu roak salasilan wean inyai verin terabir-valibira ovi rorang Yesus, na'uk rira inorang a wol nangrebat obin, na inyai wean i myot-visal roak rira inorang a. Myotu wean inyai, na bira salasilan roak verin Kristus.

13 Ba wean i afamtahan ovi uan ra notu roak ma terad a valid ra rotu salasilan, na veka ufena lahir ma uan afwatan ihin roak na'a ning vava'at a. Ufena ma otu afa ovi rotu ma terang a valing ra rotu salasilan.

9

Paulus nlotar tenan verin tamata ovi rfalak sian ia, ovu nfamalik rasul rira varvara ra, ovu afa ovi musti rotu ra

1 Ya'a otu rasul, ovu ya'a bisma otu afaka watan na'a ning vava'at a lokat amar, ovu vali urea roak dida Duila'a Yesus. Duila'a Ni karya i otu a, inyai nfaturu lahir mia.

2 Velik ne tamata boku wol rtorung ne, rasul ya'a, na'uk orang urun ne, verin mia, na mtyorung roak ne rasul ya'a. Bira inorang a na'a Duila'a neluk faneak roak ne, rasul ya'a.

3 Ba wean i tamata boku rfasala ya'a, na veka ulotar tenang a ma ufalak wean ini:

4 Inovan ma ami tamata ovi amfabana Duila'a Ni karya a, amala fana'an-fanenu tali mami karya yai.

5 Inovan ma awamami ovi rorang roak Kristus, rorang vali ami na'a mami ban-banan ra ma amfabana mami karya a. Rasul liak ra, ovu Duila'a Yesus warin ra, ovu vali Petrus* rotu roak wean inyai.

6 Betane ralabira ra rfalak ne, inovan ma amrua Barnabas ka'i amdava watan mami fana'an-fanenu, velik ne amfabana Duila'a Ni karya.

7 Wol suldadu isa vali, wean i nti notu rihi, na ia ka'i nvara watan rihi yai fyawan a. Wol tamata isa vali, wean i nfau anggur na'a ni va'i a, na wol na'an vuan ra. Te iki nfawatak domba ra, na wol nenu domba avyai rira susu vahan ra?†

8 Afa ovi ufalak ini, wol mane rtali watan tamata rira fikiran ra, na'uk

* **9:5 9:5** Vai Yunani npake *Kefas* na'a ayat ini, tevek Petrus naran na'a vai Aram ne, *Kefas.* † **9:7 9:7** Domba ra rira susu vahan a, wean lahir sapi rira susu vahan a, ma tamata ra bisma renu.

rfadoku vali roak wean inyai na'a Musa
ni inukun ra.
9 Rtulis roak na'a Musa ni inukun ra
ne, "Wean i sapi isa nta gandum ma notu
ma vatul ra rtuba aling tali kan ra, na
deka mkum-teri sapi yai sumarn a ma wol
na'an gandum ra." Orat mia ne, Ubu ka'i
nfikir a'uk sapi yai watan?‡
10 Wahal! Afa ovi rfalak yai betane rala
al rta'ing ita? Kena urun, tevek rtulis
roak afa yai verin ita. Tamata ovi rotu
va'i ovu tamata ovi rfamerat gandum ra,
ira ranovak roak ne, veka rala rira farea
enan a tali rira karya ra. Wean vali
inyai verin tamata ovi rfabana Duila'a Ni
karya. Ira veka rala vali rira farea enan
tali rira karya yai.
11 Ami amavuri amava roak Ubu Ni
vaivatul ra na'a ralabira ra. Ba wean i
myala bira afa boku verin ami, na inyai
nfaturu ne, amkiwal da'in mia?
12 Wean i tamata liak bis watan ma rera
afa tali mia, na ami wol bisma amera ma
nlia tali ira?
Na'uk ami wol amotu wean inyai. Ami
ka'i amvara watan afa avyai, boma deka
reluk angangal verin ami ma amfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus.
13 Terang a valing averi! Mia mkya'a
roak ne, tamata ovi rkarya na'a Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut, ira vali
rafna'an-rafnenu tali rira karya yai.
Tamata ovi rasusan wan i ba'i rasnuri
dida korban ra verin Ubu na'a, ira rala
vali rira wahat kedan a na'a inyai.§
14 Wean vali inyai, Duila'a nfadoku roak
ne, tamata ovi rfamalik Ni Ivar Lolin a, ira
musti rva'at vali tali rira karya yai.
15 Na'uk ya'a wol mane otu lahir fasa
vali afa avyai. Ya'a wol mane utulis surat
ini, boma myotu wean inyai verin ya'a.
Wean i tamata ra rotu teri ning ininan
i notu ma ralang a dawan urun a, na ni
lolin a umata.*
16 Ba wean i ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin
a, na ya'a wol bisma ralang dawan na'a
afa ovi otu ra, tevek Ubu nsinir ya'a ma
musti otu wean inyai. Sian urun i lahir
verin ya'a, wean i wol ufamalik Ni Ivar
Lolin a.
17 Wean i ralang a ka'i nfalak ma ufama-
lik Ubu Ni Ivar Lolin yai, na inovan ma
ala kadi tali karya yai. Na'uk Ubu ralan
a ka'i nfalak ma ufamalik Ni Ivar Lolin a,
ba ufabana karya ini, tevek ning varvara
verin Ia.
18 Ba wean inyai, na ya'a veka utung
aka? Inovan ma era kadi tali tamata
ovi rarenar Ubu Ni Ivar Lolin i ufamalik,
na'uk wol otu wean inyai. Ya'a utung a
nana'a i ufamalik Ni Ivar Lolin a watan
ovu tamata ra wol rala kubang verin ya'a
na'a afa i otu a.
19 Ya'a ini wol eluk tamata sansinir
verin tamata iki watan. Velik ne wean in-
yai, na'uk ya'a eluk roak tamata sansinir
verin tamata ra munuk. Otu wean inyai,
boma utung tamata rivun ma rorang
Kristus.
20 Na'a Yahudi waharira ralan ra, na
ning vava'at a wean lahir tamata Yahudi
ra. Otu wean inyai, boma bis utung
tamata Yahudi rivun ma rorang Kristus.
Wean i una'a tamata ovi rorang a'uk
Musa ni inukun ra, na ot-orang vali wean
ira, velik ne ya'a wol usoak roak nulu
Musa Ni inukun ra. Ya'a otu wean inyai,
boma bis utung ira ma rorang Kristus.
21 Wean i una'a tamata ovi wol Yahudi
waharira ralan ra, na otu felang a wean
ira, ma uva'at wean tamata ovi wol rot-
orang Musa ni inukun ra, boma utung
ira ma rorang Kristus. Na'uk afa avyai
wol rotu ma wol orang afa ovi Ubu nfalak
ra. Ya'a ot-orang lalawatan afa ovi Kristus
nfalak ma otu na'a ralang a nahu Ni Roh.
22 Wean i una'a tamata ovi rira inorang
a wol nangrebat obin waharira ralan ra,
na otu ma felang a wean ira, boma utung
ira ma rorang Kristus. Wean i una'a
tamata iki watan waharira ralan ra, na
ukati afa ovi otu ra, boma utung tamata
boku ma rorang Kristus.
23 Ya'a otu munuk wean inyai, ba
tamata ra rtafal ma rorang Ubu Ni Ivar

‡ **9:9 9:9** Sapi inar urun ma ra'an gandum ihin ra. Ulangan 25:4 § **9:13 9:13** Yahudi rira Rahan Dawan Falurut yai, vai Mala nfalak ne, *Bait Suci.* Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ikisa watan, na'a kota Yerusalem, ma ba'i raraning Ubu na'a inyai. * **9:15 9:15** Paulus ralan a dawan na'a ni nkarya a, tevek wol nera kubang tali tamata ovi nlobang ira. † **9:23 9:23** Kalolin na'a ayat ini ihin a na'a vai Mala ne, *berkat.*

Lolin i nfamalik Yesus, boma Ia nala ning
wahat a tali Ni kalolin a vali.†
24 Mia mkya'a roak ne, wean i tafla
silalia, na tamata ovi rovu ma rafla,
musti rafla munuk lahir, na'uk tamata isa
watan veka ni rangrangwaha. Ba wean
inyai, na mkyiwal ma mifla urun ia, boma
myala rangrangwaha.‡
25 Tamata iki watan wean i novu vali
ma nafla silalia, na ia musti ntahang
nal ralan na'a afaka watan, boma utun.
Ia musti notu wean inyai, boma nala
rangrangwaha. Rangrangwaha yai veka
nakvisal watan. Na'uk ita musti tatahang
nal raladida na'a afaka watan, boma
tala rangrangwaha i nana'a lalawatan, ti
naran i wol ni wahan.
26 Wean inyai bi ya'a ufla, boma bisma
aran ni wahan a. Wean i ovu vali ma
amsikevu ami, na ya'a wol mane uskevu
a'ar tia ma watan.
27 Na'uk ukiwal urun tenang a ovu
utahang nal ralang na'a afaka watan,
boma ti ma i ufamalik roak Ubu Ni Ivar
Lolin a verin tamata liak ra, na Ubu wol
nfalak ne, ning vava'at a wol inovan ovu
ning karya i otu a.

10

Tamata Israel rira afa ovi rotu ra rfangnanang ita ma deka tot-orang ira

1 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus
inak ma mingnanang afa ovi rvotuk roak
verin ubud-nusid ra, na'ut i rovu vali
Musa. Na'ut inyai, na Ubu nala mutan ma
nteri ira, ovu vali rban-etal tahat i rfanara
ia ne Tahat Valvulin, ovu lolin watan.*
2 Tamata Yahudi avyai munuk lahir
wean i rbaptis roak ira na'a mutan ralan
a, ovu vali na'a tahat yai ralan a. Afa yai
nfaturu ne, rorang roak Musa i nban-ulu
verin ira munuk.†
3 Ira munuk ra'an afamtahan ovi Ubu
Ni Roh nala verin ira ovu Ni ngrebat a.
Afamtahan avyai, wear isa munuk.
4 Ira munuk renu vali wear i Ubu
Ni Roh nala verin ira. Wear yai nava
tali vatminan i nfatuang ira na'a rira
banbanan a. Vatminan yai nfaturu lahir
Kristus i nfatuang ira, ovu nfangora rira
vava'at ra ovu afa ovi rala al rva'at a.
5 Velik ne wean urun inyai, na'uk etal
dawan tali ira, rira afa ovi rotu ra notu ma
Ubu nangrova urun. Wean inyai bi, etal
dawan a rmata ma rtuba tia ma watan
na'a wan lean vu dawan.
6 Terang a valing averi! Afa avyai
munuk rvotuk roak verin tamata Yahudi
ra ma al nfangnanang ita ovu nair ita,
boma deka tot-orang dida ininan sian i
wean lan a ira rotu.
7 Tamata boku tali ira rsoak nulu walut
ra, na'uk ita deka tot-orang ira wean
inyai. Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, “Bangsa yai ni tamata ra rdoku ma
rafna'an ovu rafnenu, beti rdiri ma rso'i-
rsomar al rsoak nulu rira walut ra.”‡
8 Tamata boku tali ira rsifa tia ma watan
ovu tamata ovi wol awarira verin ira,
na'uk ita wol bisma tot-orang ira. Rira afa
i rotu yai, notu ma tamata rivun vutrua
rahin itelu rmata fasa lahir na'a amar isa.
9 Tamata boku vali tali ira rlabir teman
Duila'a, ba nifa ovi rira bisa dawan urun
a rkokat fedan munuk lahir ira. Ba ita wol
bisma tot-orang ira.
10 Tamata boku vali tali ira
rafngamu'ur, ba Ubu nsinir Ni sansinir
tali lanit ratan i ntaha matmatan a, ma
nfedan ira. Ba ita wol bisma tfangamu'ur
wean ira.
11 Afa avyai rkena munuk roak ira ma
na'a faneak verin ita. Rtulis munuk roak
afa avyai ma al nfangnanang ita, tevek
fiang ini tva'at na'a amar ovi lanit ivavan
a mane namwear roak.§

‡ **9:24 9:24** Vaivatul rangrangwaha, ihin na'a vai Mala ne, *hadiah.* * **10:1 10:1** Keluaran 13:21-22. Na'ut i rfamalik Musa na'a Keluaran na'a Perjanjian Mnanat a, na Duila'a nala mutan isa ma nteri ira na'ut amar, beti na'ut ovan, na neluk mutan yafu, ma nfalyawang ovu nfaturu linga'an verin tamata Yahudi ra, boma rbana na'a linga'an yai. Mutan yai nfaturu vali ne, Duila'a nana'a inyai. † **10:2 10:2** Na'ut i rbaptis tamata ovi rorang Yesus, na inyai nfaturu ne, rira vava'at isa roak ovu Kristus, ovu rorang Ia. Wean lahir i na'a ayat ini nfamalik ne, tamata Yahudi rorang roak Musa. ‡ **10:7 10:7** Keluaran 32:6 § **10:11 10:11** Paulus nfangnanang sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus, ma deka rotu afa ovi lan a tamata Yahudi rotu ra, tevek fiang ini dida vava'at ra munuk na'a Kristus ma nfareta ita, wean Ubu Ni tnorung ntali lalan a.

12 Ba tamata inorang iki watan nanovak
ne, ni inorang a nangrebat roak, na musti
nsi'ik wan ma lolin, boma deka nleka na'a
salasilan ra.
13 Mingnanang ne, angangal ovi
mtyuan ra mane rfaleka watan mia, wean
watan angangal ovi tamata ra ba'i rtuan.
Na'uk angangal avyai veka wol rlia bira
ngrebat ra, tevek Ubu notu lalawatan afa
ovi nfalak na'a Ni tnorung ra ma nlobang
mia. Na'ut i angangal a nma ma nkena
mia, na Ia veka nala linga'an verin mia,
boma bisma byar-nala angangal avyai.

Fyaroa tenabira tali snoba i tamata ra rotu ma raraning walut ra

14 Ba terang a valing ovi ulobang urun
mia, deka msyoak nulu walut ra.
15 Ya'a ungrihi verin mia, wean watan
i ungrihi verin tamata ovi rka'a ma rfikir
ma lolin. Era ma ka'i minovak na'a afa
ovi ufalak ini.
16 Na'ut i tala kobi i nsa'a anggur a
ma tenu al tangnanang Kristus laran i
nvoak na'a aa walwalur a, na ita tfalak
fara weninyai verin Ubu. Inyai nfaturu
roak ne, isa roak ita ovu Kristus i nmata
al nakvanak ita. Na'ut i tsiduk roti ma
itmunuk ta'an, na inyai nfaturu roak ne,
isa roak ita ovu Kristus tenan a.
17 Ita munuk tsiduk roti isa watan ma
ta'an. Afa yai nfaturu ne, velik ne rivun
ita, na'uk isa roak ita na'a sidovung isa,
tevek ta'an roti isa watan.
18 Eka minovak na'a bangsa Israel ra.
Ira ra'an afwatan ihin ovi tamata ra rala
ma reluk rira korban verin Ubu. Afa
avyai tamata ra rfadoku roak na'a wan i
ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. Ira
rotu wean inyai, boma isa roak ira ovu
wan yai.*
19 Mia veka minovak afaka na'a afa i
ufalak ini? Walut ra wol ihir akataka.
Afwatan ihin ovi rala ma reluk rira kor-
ban verin walut ra, wol ihir akataka vali.
20 Korban ovi rfadoku na'a wan i ba'i
rasnuri rira korban verin walut ra, ira
wol rala verin Ubu, na'uk rala verin nitu
ra. Ba ya'a wol utorung ma isa watan mia
ovu nitu ra.
21 Mia wol bisma myenu anggur tali
Duila'a Ni kobi a, beti ti myenu vali tali
nitu rira kobi a. Mia wol bis vali ma
mifna'an na'a Duila'a Ni meja a, beti ti
mifna'an na'a nitu rira meja a.†
22 Ita deka totu ma Duila'a nangrova
ita! Duila'a Ni ngrebat a nlia munuk
afakataka.

Ni lolin a, deka ta'an afamtahan ovi notu ma terad ra rleka na'a salasilan, velik ne Ubu wol nfalak teri ma ta'an afamtahan avyai

23 Tamata ra rfalak ne, "Ita bisma totu
afaka watan, wean i raladida ra rfalak."
Inyai kena urun! Na'uk afa ovi totu ra
wol mane kena munuk lahir. "Ita bis
vali ma totu afaka watan wean i ralad ra
rfalak." Na'uk afa ovi totu ra munuk wol
mane kena munuk lahir ma al nfangrebat
tamata ovi rorang Yesus rira inorang a.
24 Deka sasan mia ka'i mdyava utubira
alaling, na'uk lokat tamata musti nsi'ik
vali afa ovi notu ma tamata liak ra
uturira.
25 Mia bisma mian afaka watan na'a
wan i ba'i rfedi afwatan ihin na'a. Deka
myorat na'a ralabira ila'a ra, ma fyalak
ne, "Betane rala roak afa avyai ma raran-
ing walut ra te ubu siklabir ra?"
26 Mingnanang afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, "Duila'a Nia lanit ivavan
ini ovu afa ovi rna'a ralan a munuk."‡
27 Wean i tamata isa wol norang Kris-
tus, na nasweang mia ma mifna'an, ma
mtyorung roak ma mifna'an ovu ia, na'uk
deka myorat na'a ralabira ila'a ra ma
fyalak ne, "Betane rala roak afa avyai ma
raraning walut ra te ubu siklabir ra?"
28 Na'uk wean i tamata isa nfalak verin
mia ne, "Afwatan ihin ini rala roak ma
na'a rira persembahan ra verin walut ra,"
na deka mian afwatan ihin yai. Myotu
wean inyai, boma fyikir tamata yai ovu
afa ovi nafngamu'ur roak na'a ralan ila'a.
29 Ya'a wol mane ufalak na'a afa i notu
ma mifngamu'ur na'a ralabira ila'a ra,

* **10:18 10:18** Tamata Yahudi rira wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. Inyai ihin a ne, raraning Ubu, ovu isa roak ira ovu Ia. † **10:21 10:21** ***Tamata ovi rorang Yesus rsoak nulu walut ra***, inyai ihin a ne, rafna'an-rafnenu ovu nitu ra na'a rira meja a. Paulus ntabu ira na'a afa yai, tevek wol kena verin tamata ovi rorang Yesus. ‡ **10:26 10:26** Tamata Yahudi rala vaivatul ovi na'ut i rdoku ma rafna'an, ma rfalak fara weninyai verin Ubu. Mazmur 24:1

na'uk na'a afa i tamata yai nafngamu'ur
na'a ralan ila'a a. Snain tamata boku
rorat ne, “Afakinimi ya'a bisma otu afaka
watan, na'uk tamata liak ralarira ila'a ra
rotu teri afa ovi otu ra?
30 Wean i ya'a ufalak lan fara weninyai
verin Duila'a na'a afamtahan yai, beti
uan, na afakinimi tamata ra rfalak sian
ya'a na'a afwatan ihin yai? Uflurut roak
verin Duila'a ma ufalak fara weninyai
na'a afa yai.”
31 Terang a valing averi! Ufalak verin
mia ne, wean i mian te myenu te myotu
afaka watan, na myotu munuk afa avyai
ma al fyadawang Ubu.
32 Na'a bira vava'at ra, na deka myotu
ma tamata liak rotu salasilan ra, velik ne
tamata Yahudi ira, te wol Yahudi ira, te
Ubu Ni sidovung tamata inorang ra.
33 Era verin mia ma myorang ning
vava'at a ma na'a afaka watan, na ufalol-
ing tamata ra munuk ralarira ra. Ya'a
otu wean inyai, na'uk wol udava utung
alaling. Na'uk ya'a inak urun ma Ubu
nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.

11

Tasdovu ita ma taflurut, na vata ra musti ralang brana ra

1 Ba era verin mia ma na'a bira vava'at
ra, na myot-orang afa ovi otu ovu ufalak
ra, wean lahir i ya'a vali orang Kristus.
2 Terang a valing averi, ya'a musti
ufadawang mia, tevek na'a afaka watan,
na mingnanang ya'a ovu myot-orang afa
ovi air roak verin mia.
3 Na'uk ya'a inak ma mkya'a afa i ufalak
ini. Kristus nfareta brana ovi rsifa roak
ra. Brana ovi rsifa roak ra rfareta awarira
ra. Ubu nfareta Kristus.
4 Wean i brana isa naflurut te nfamalik
vaivatul ovi nrenar lahir tali Ubu, na
nkum-teri ulun a, na ia wol nalang roak
Kristus i nfareta ia.*
5 Na'uk wean i vata isa naflurut te
nfamalik vaivatul ovi nrenar lahir tali
Ubu na'a tamata rivun waharira ralan
ra, ovu wol nkum-teri ulun a, na inyai
nfaturu ne, wol nalang roak awan a.
Notu wean inyai, na ia wean lahir vata
i racukur ni vut a ma rfama'it ia, ma al
nfaturu sian i notu a.
6 Wean i vata isa nafena ma nkum-teri
ulun a, na ni lolin a rngotal te racukur
ni vut a. Na'uk wean i rngotal te racukur
vata ni vut a, na rfama'it roak ia, ba musti
nkum-teri ulun a.
7 Brana ra wol bisma rkum-teri ulurira
ra, tevek Ubu notu ma felarira wean Ia,
ovu vali notu ma Ni dawan a nvotuk na'a
ira. Na'uk vata ra, ira rfaturu lahir ne,
awarira ra dawan ira ovu felarira ra lolin.
8-9 Na'ut i Ubu notu lanit ivavan ini, na
Ia wol notu brana a tali vata a, na'uk Ia
notu vata a tali brana. Brana a vali, Ubu
wol notu ia verin vata a, na'uk Ia notu
vata a verin brana a.
10 Wean inyai bi vata ra musti rkum-teri
ulurira ra ma neluk faneak ne, awarira
ra rfareta ira. Rotu wean inyai, boma
rfaloling Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan.
11 Velik ne wean urun inyai, na'uk dida
vava'at a na'a Duila'a, ba vata ra wol
bisma rdir-aling ira tali brana ra, ovu vali
brana ra wol bisma rdir-aling vali ira tali
vata ra.
12 Kena urun, Ubu notu ma vata i ula
lalean a, ntali brana, na'uk brana liak ra
munuk, na vata ra rarali ira. Afakataka
munuk rtali Ubu.
13 Era ma eka minovak ma lolin! Wean i
vata isa naflurut verin Ubu, na wol nkum-
teri ulun a, na inyai kena?
14-15 Na'a tamata rivun waharira ralan
ra, na ita tka'a roak ne, brana ovi rira
vut ra blawat a, tamata ra wol ralang
ira. Na'uk vata ovi rira vut ra blawat a,
tamata ra ralang ira. Tevek Ubu notu ma
vata rira vut ra blawat ma nteri ulurira
ra.
16 Na'uk wean i tamata boku wol
rtorung ma vata ra rkum-teri ulurira ra
na'ut i raflurut, na mane ufalak afa isa
watan. Ya'a ufalak watan ne, ami ovu
sidovung tamata ovi rorang Yesus wol
amtorung tamata avyai rira fikiran ra.

Paulus ntabu sidovung i na'a Korintus, tevek rotu sian a na'ut i ra'an roti ovu renu anggur ma al rangnanang Yesus Ni matmatan a

* **11:4 11:4** Msyi'ik contoh na'a Lukas 2:25-31 (Simeon); Lukas 2:36-38 (Hana) na'a tamata ovi rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik Ni vaivatul ra.

17 Terang a valing averi, ya'a wol mane
ufadawang mia na'a afa ovi mane ufalak
ini. Misdovu mia na'a bira sidovung
tamata ovi rorang Yesus a, na wol nvua
afa lolin, na'uk nvua watan afa ovi sian
ra.
18 Ya'a urenar lan roak ne, na'ut i
misdovu mia na'a bira sidovung a, na
msyingarahi ma myotu bira sidovung
alaling. Ya'a orang ne, afa boku tali ivar
yai kena.
19 Inovan ma bira sidovung a nama'ar,
boma nfaturu lahir ne, tali bir tinemun,
na iki tamata inorang mnga'un ia na'a
Ubu wahan ralan a.
20 Velik ne mia mnyari ne misdovu
mia ma mifna'an al mingnanang Duila'a
Yesus, na afa yai wol kena.
21 Tevek na'ut i misdovu mia ma
mifna'an yai, na tamata boku ra'an lan
rira afamtahan ra, na'uk tamata boku wol
rira afamtahan, ba rablafar watan, na
tamata boku vali ranavut.†
22 Notu afakinimi myotu wean inyai i?
Mia wol bira rahan ma mifna'an-mifnenu
na'a? Mia mane fyalak sian Ubu Ni
sidovung tamata ovi rorang Yesus a, ovu
mane fyama'it tamata kasian ra? Ya'a ki
ufalak afaka ewal verin mia? Ya'a mane
ufadawang mia? Na'a afa ovi ufalak ini,
na ya'a wol utorung lahir ma ufadawang
mia.
23 Ya'a air roak mia tali afa i Duila'a
nala roak verin ya'a. Afa yai wean ini:
ovan i Yudas nfedi dida Duila'a Yesus,
na'uk wol rtaha Ia obin, na Ia nala roti
ma
24 nfalak fara weninyai verin Ubu, beti
nvisul roti a ma nfalak ne, “Ini Ya'a
tenang a ma ala verin mia. Mian roti ini
ma al mingnanang Ya'a.”
25 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a
anggur a ma nfalak ne, “Anggur i nana'a
kobi ini nfaturu lahir Ubu Ni tnorung
ngorva'an a verin tamata ra. Ubu nfa-
bana tnorung ngorva'an ini ovu larang
a. Lokat amar i myenu anggur ini, na
mingnanang Ya'a.”‡
26 Ba lokat amar i mian roti ini ovu
myenu anggur ini, na mia fyamalik roak
Duila'a Ni matmatan a, nata ti naran
amar i nma ewal a.
27 Ba wean i tamata iki watan ni afa ovi
notu ra, na'ut i na'an roti yai ovu nenu
anggur yai, wol inovan na'a Ubu wahan
ralan a ovu wol nalang Duila'a, na ia ni
salasilan roak verin Duila'a. Ira ranovak
ne, Yesus tenan a ovu laran a wol fyawan
akataka a.§
28 Ba lokat tamata musti ranovak lan
na'a ralarira ra, ovu ka'i rsi'ik vali
tenarira ra veki, beti ra'an roti ovu renu
anggur a.
29 Tevek tamata iki watan na'an roti ovu
nenu anggur a, na'uk wol nalang Duila'a
tenan a, na Duila'a veka nukun ia.*
30 Wean inyai bi, tali bira sidovung a,
na tamata rivun tenarira ra rmafun, ovu
boku vali nawar ira, ovu vali rivun ira
rmata.
31 Na'uk wean i ita ka'i tanovak lan na'a
raladida ra, ovu tsi'ik tenadida ra veki, na
Duila'a veka wol nukun ita wean inyai.
32 Na'uk wean i Duila'a nukun ita ma
tatuan susa, na Ia nfakena ita. Ia notu
wean inyai ma ti naran amar i veka nma
ma nukun lanit ivavan ini, na Ia veka wol
nukun ita.
33 Ba terang a valing averi, wean i
misdovu mia ma mifna'an, na musti msy-
inaban mia.
34 Ba wean i tamata isa nablafar, na
ia musti nafna'an lan na'a ni rahan veki,
boma na'ut i misdovu mia, na ia wol notu
afa ovi rotu ma Duila'a veka nukun ia.
Afa liak ra veka ufalyawang verin mia
na'ut i uma ewal.

12

Yabi ovi Ubu Ni Roh nala ra rsialing ira, na'uk Ubu Ni Roh ikisa watan

† **11:21 11:21** Tamata ka'i ovi rna'a Korintus yai, rasdovu ma rafna'an ma al rangnanang Yesus Ni matmatan, na'a amar ovi rotu rira snoba dawan ra. Ira wol rfikir Yesus Ni matmatan a, na'uk rfikir watan ne, ra'an afamtahan ovu renu anggur. Tamata ka'i avyai wol rkamlabir vali terarir-valirira ra ovi wol rira akataka, ovu wol rala akataka verin ira. ‡ **11:25 11:25** Ubu Ni tnorung ngorva'an verin tamata ra ihin a ne, Ia nala linga'an ngorva'an ma tamata ra bisma rna'a Ni sidovung tamata ovi rorang Yesus. Msi'ik vali Keluaran 24:3-8, Ibrani 9:22 § **11:27 11:27** Msi'ik catatan na'a ayat 21 na'a ratan a. * **11:29 11:29** Kolose 1:24 * **12:1 12:1** Yabi na'a pasal ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

1 Terang a valing averi, fiang ini, ya'a
Paulus, inak ma mkya'a urun yabi* ovi
Ubu Ni Roh a nala roak verin mia.
2 Mia mingnanang ne, na'ut i wol
mkya'a Ubu obin, na tamata ra rweang
nala roak mia ma msyoak nulu walut
ra. Walut avyai wol rangrihi nala, na'uk
myorang watan ira.
3 Ba inak ma mkya'a ne, wean i Ubu Ni
Roh a nleal tamata isa, na ia wol mane
near nfasoba Yesus. Wol tamata isa vali
bisma nfalak ne, “Yesus yai Duila'a Ia,”
wean i Ubu Ni Roh a wol nana'a ralan a.
4 Yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin ita
rsialing ira, na'uk rtali Roh isa watan,
inyai Ubu Ni Roh.
5 Karya felarira rivun ma tkarya verin
Duila'a, na'uk Duila'a i tkarya verin Ia yai,
ikisa watan.
6 Karya verin Duila'a yai felan a rivun,
na'uk Ubu ikisa watan, ovu Ia sa'i nala
ngrebat verin tamata ra ma rot-nala
karya avyai.
7 Ubu nala Ni Roh a ma nkarya na'a
lokat tamata, boma ita dida munuk lolin
a, ma isa nlobang isa.
8 Ubu Ni Roh a nala yabi verin tamata
isa ma bis nangrihi ovu kaka'a dawan.
Ubu Ni Roh nala yabi verin tamata isa vali
ma nka'a urun ma nfamalik afa ovi rtali
Ubu.
9 Ubu Ni Roh a nala yabi verin tamata
isa vali ma norang urun Ia, na verin
tamata liak vali, Ni Roh nala yabi ma notu
ma tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut
ra.
10 Ubu Ni Roh a nala yabi verin tamata
isa vali ma notu mujizat, na verin tamata
liak isa vali, Ni Roh a nala yabi ma bisma
nrenar lahir tali Ubu ma ti nfamalik verin
tamata ra. Ni Roh a nala yabi verin
tamata liak isa vali ma bisma nka'a nfili
ne, ngrebat ini ntali Ubu Ni Roh a te
wahal. Ni Roh a nala yabi verin tamata
boku ma rangrihi vai ovi wol rka'a ra. Ni
Roh a nala yabi verin tamata boku vali
ma rfalyawang vai avyai.
11 Na'uk Ubu Ni Roh ikisa watan, ovu
ka'i notu munuk afa avyai. Ni Roh a nala
yabi verin lokat tamata ma rira yabi ra
rsialing ira, wean i Ni Roh a nfadoku roak
a.

Ubu nala roak yabi ra verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk ita musti inadida urun yabi ovi rlobang tamata liak ra

12 Terang a valing averi, ki ufalyawang
afa ini verin mia. Tenadida ikisa watan,
ba velik ne ikisa watan, na'uk ulud ra,
arud ra, matad ra, nirud ra, limad ra,
ovu vali ead ra rna'a munuk tenadida
ra. Ba velik ne rivun, na'uk tenadida
ikisa watan. Ita munuk tamata ovi torang
Kristus weadida vali inyai. Velik ne rivun
ita, na'uk ita tna'a watan sidovung isa,
inyai Kristus tenan a.
13 Na'ut i rbaptis ita, Ubu Ni Roh notu
ma tna'a roak sidovung isa watan. Velik
ne Yahudi ita, te wol Yahudi ita, tamata
sansinir te wol sansinir, wol akataka.
Na'ut i torang Kristus, na Ubu Ni Roh
i ikisa watan yai, na'a lahir raladida ra
munuk.
14 Terang a valing averi, eka tfikir na'a
tamata isa tenan a. Na'a tenan a, na wol
mane liman a watan, na'uk ulun a, arun
a, matan a, nirun a, ovu vali afa ovi rna'a
tenan a munuk.
15 Wean i tamata isa ean a ka'i nfalak
verin tenan a ne, “Ya'a wol eluk limam
a, ba ya'a wol una'a tenam a,” na inyai
wol kena, tevek tamata ean nana'a watan
tamata tenan a.
16 Wean inyai vali ma tamata arun a ka'i
nfalak verin tenan a ne, “Ya'a wol eluk
tamata matam a, ba ya'a wol una'a tenam
a,” na inyai wol kena, tevek tamata arun
nana'a watan tamata tenan a.
17 Eka minovak! Wean i tamata isa
tenan a munuk lahir neluk matan a, na
arun a na'a inba ma bis nafrenar? Wean
i tamata isa tenan a munuk lahir neluk
arun ra, na nirun a na'a inba ma nfavoa?
18 Na'uk Ubu notu munuk roak tamata
ulun a, matan a, arun a, nirun a, liman a,
ovu vali ean a, ma rna'a munuk tamata
tenan a, wean lahir i ralan nfalak a.
19 Wean i felarira munuk wear isa
watan, na wean inba ma tfalak ne, tamata
tenan a?
20 Ba afa rivun na'a tenadida ra, na'uk
tenadida ra ikisa watan.
21 Ba wean inyai, na tamata matan a
wol bisma nfalak verin liman a ne, “Ya'a
wol ukamlabir oa,” ovu vali tamata ulun
a wol bisma nfalak verin ean a ne, “Ya'a
wol ukamlabir oa.”

22 Nlia tali inyai, na tamata ra rfikir
ne, afa boku na'a tamata tenan a wol
rangrebat ovu wol ka'i rkamlabir ira.
Velik aba, ita musti tsi'ik ma lolin afa
avyai.
23 Ba na'a tenadida ra, na afa ovi tfikir
ne, wol fyawarira, na ita musti talang
urun ira. Na'a tenadida ra vali, afa ovi
tamata wol bisma rsi'ik, na ita musti
tateri ma lolin afa avyai.
24 Afa ovi tsi'ik lolin roak na'a tenadida
ra, na deka tfikir ma tfaloling ira, tevek
lolin roak. Na'uk Ubu notu roak ma
nfadoku afa ovi tamata rsi'ik, na lolin
roak, ovu vali afa ovi tanovak ne, wol ka'i
talang ira na'a tenadida ra, na tsi'ik ma
lolin ovu talang urun ira.
25 Ubu notu wean inyai, boma deka
tsiduk tenadida ini, na'uk wean i afa ovi
rna'a tenadida ra rsialing ira, na musti isa
nlobang isa.
26 Ba wean i afa ovi rna'a tenadida
ra, isa nfarnuang wawa'uk, na afa ovi
rna'a tenadida ra munuk rfarnuang vali
wawa'uk. Wean i tamata ra ralang afa isa
tali tenadida ra, na afa ovi rna'a tenadida
ra munuk rovu vali ma inarira lolin.
27 Ba terang a valing averi! Mia munuk
Kristus tenan a, ovu vali lokat mia myeluk
Kristus liman a, ean a, matan a, arun a, ba
afakataka rna'a munuk Kristus tenan a.†
28 Ubu nfadoku roak na'a tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung a ma tamata
rira karya ra rsialing ira. Ia nfadoku
lan lalean ma tamata boku rna'a rasul,
beti nfadoku ma tamata boku rna'a nabi,
beti nfadoku vali ma tamata boku rair
Ubu Ni vaivatul ra. Nata, Ia nfadoku vali
roak ma tamata boku rira ngrebat ma
rotu mujizat, na boku vali bis rotu ma
tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut
ra. Ia nfadoku ma tamata boku vali ba'i
rlobang a'uk tamata kasian ra, boku rban-
ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung a, ovu nfadoku vali ma tamata
boku rira ngrebat ma rangrihi vai ovi wol
rka'a ra.
29-30 Tamata ra munuk wol mane rotu
rasul, nabi, te tamata ovi rka'a ma rair
Ubu Ni vaivatul ra. Ba deka minovak ne,
ira munuk rira ngrebat ma rotu mujizat,
te rotu ma tamata ra lolin ewal ira tali rira
suhut ra, te rangrihi ma rala vai ovi wol
rka'a ra, te bisma rfalyawang nala vai ovi
tamata ra wol rka'a.
31 Ba wean inyai, na mia veka inabira
urun ma bira vali yabi ovi rlobang urun
terabir-valibira ra.
Na'uk ya'a mane ufaturu verin mia na'a
linga'an i lolin rahi lia munuk yabi avyai.

13

Tlobang tamata ra

1 Terang a valing averi! Wean i tamata
isa bisma nangrihi ovu vai ovi rna'a lanit
ivavan a munuk, ovu vai ovi Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan ba'i rala, na'uk
wol nlobang tamata liak ra, na ni vaivatul
avyai wol ihir akataka. Ia wean titir, ma
ngoan dawan watan, na'uk wol fyawan
akataka.
2 Wean i tamata isa ni kaka'a dawan ma
ti nfamalik afa ovi nrenar lahir tali Ubu
verin tamata ra, ovu nka'a munuk afa
ovi Ubu wol nfavotuk obin verin tamata
ra, na'uk wol nlobang tamata liak ra,
na tamata yai wol fyawan akataka lahir.
Wean i tamata isa nanovak nala munuk
afa ovi Ubu nfalak ra, ovu vali norang
urun Yesus ma bisma nfalak ma vuar isa
nti talik wan a, na'uk wol nlobang tamata
liak ra, na tamata yai vali wol fyawan
akataka lahir.
3 Velik ne tamata yai nsiduk munuk
ni metan ra verin tamata kasian ra, ovu
ntorung watan ma tamata ra rasnuri
tenan a, na'uk wol nlobang tamata ra, na
ia wol fyawan akataka lahir.*
4 Tamata i nlobang tamata liak ra, ia
musti ntahang nal ralan, ovu nmarkai
urun. Ia wol nbo'itea afa ovi tamata liak
rira, ovu vali wol nraning tenan a ovu wol
nfakaratat tenan a.
5 Ia wol vain aleman tamata ra, ovu wol
nkiwal tamata ra ma rorang watan afa
ovi nfalak ra, te rorang watan ni ininan

† **12:27 12:27** Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung wean lahir Kristus tenan. Lokat tamata ovi rorang Yesus rira yabi ovu karya ra munuk rna'a, na'uk rsialing ira.

* **13:3 13:3** Naskah mnanat boku na'a vai Yunani rfalak ne, ***tamata i ntorung watan ma tamata ra rasnuri tenan a***, ihin a ne, ralan dawan. ***Rasnuri tenan a***, ihin a ne, tamata ntorung ma rasnuri tenan a, tevek norang Kristus. Velik ne notu wean inyai, na'uk wean i wol nlobang tamata ra, na wol ihin akataka.

ra. Ia wol nfarlan ma nangrova, ovu wol
ntonan tamata ovi rotu sala verin ia.
6 Ia wol notu inan lolin na'a afa ovi sian
ra, na'uk notu inan lolin na'a afa ovi kena
ra.
7 Tamata i nka'a ma nlobang tamata
liak ra, ntahang nal ralan na'a sala ovi
tamata liak rotu verin ia. Ia nfikir lolin
a lalawatan verin tamata liak. Ia ntahang
vali ralan a ma nanaban watan afa ovi
lolin ra verin tamata liak.

8 Yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin
tamata boku ma rfamalik Ni vaivatul
verin tamata ra, na ira veka rtalik ma wol
rfamalik roak. Tamata ovi rira yabi tali Ni
Roh ma rangrihi vai ovi wol rka'a ra, ira
veka rtalik ma wol rangrihi roak ovu vai
avyai. Tamata ovi rira kaka'a dawan a,
rira kaka'a yai veka nmamu munuk vali,
na'uk silobang i Ubu nala verin tamata ra
ma rsilobang ira, wol nmamu nala.
9 Tevek dida yabi ma dida kaka'a na'a
afaka watan, ovu dida kaka'a ma tfamalik
Ubu Ni vaivatul verin tamata ra wol
naran obin.
10 Na'uk Ubu Ni amar veka nma ma
Ia veka nfatnemung munuk afa ovi wol
ratnemu ra, ma yabi ra veka rmamu
watan.

11 Na'ut i kako'u ya'a obin, na ungrihi
wean kasiko'u ra, afa ovi unovak ra wean
vali kasiko'u ra. Ning fikiran a vali wean
kasiko'u ra. Na'uk fiang ini umela ma
dawan roak ya'a, ba uvatuk munuk roak
ning fikiran ovi wean kasiko'u ra.
12 Afa ovi tsi'ik fiang ini, inyai wean
tamata molan a, na'a tatal i nakyavu
watan a, na'uk ni amar a veka nma, ma
tsi'ik lahir ovu lyawan. Fiang ini ya'a wol
uka'a munuk obin, na'uk ni amar a veka
naran vali ma veka uka'a munuk, wean
Ubu nka'a munuk ralang a.

13 Ba fiang ini afa itelu musti tot-orang
lalawatan. Afa avyai wean ini: torang
a'uk Kristus, tatahang nal raladida al
tnaban Kristus ma not-nala Ni tnorung
ra munuk, ovu tsilobang ita ovu tlobang
vali tamata liak. Na'uk afa i lolin rahi lia
munuk a, na tsilobang ita ovu tlobang vali
tamata liak.

14

Yabi ovi rtali Ubu Ni Roh ma tamata ra bisma rfamalik vaivatul ovi rarenar lahir tali Ubu, ovu notu ma rangrihi vai ovi wol rka'a

1 Terang a valing averi! Fara msy-
ilobang mia ovu tamata liak ra, ovu vali
inabira urun ma bira yabi ovi Ubu Ni
Roh nala verin tamata inorang ra. Tali
afa avyai, na myera lan yabi, ma bisma
fyamalik vaivatul ovi rtali lahir Ubu.
2 Tamata i nangrihi ovu vai i wol nka'a,
na ia wol nangrihi verin tamata ra, na'uk
nangrihi verin Ubu, tevek wol tamata isa
vali bisma nfan-aran vai yai. Ubu Ni
Roh a ka'i notu ma tamata yai nfalak afa
fanfonak ovi Ubu sa'i nka'a.*
3 Na'uk tamata i ni yabi ma nfamalik
vaivatul ovi nrenar lahir tali Ubu, na ia
nfamalik verin tamata ra. Notu wean in-
yai, boma nfangrebat tamata liak ralarira
ra, ovu nsurak ira ma iva'ur ma rorang
Yesus, ovu vali nfaloling ralarira ra.
4 Tamata i nangrihi ovu vai i wol nka'a
yai, na ia ka'i nfangrebat watan tenan a.
Na'uk tamata i nfamalik vaivatul ovi rtali
Ubu, na ia nfangrebat munuk sidovung
tamata ovi rorang Yesus.
5 Ya'a inak ma mia munuk mkya'a vali
ma mingrihi vai ovi wol mkya'a ra. Na'uk
nlia tali inyai, na inak ma mia fyamalik
Ubu Ni vaivatul ra, tevek tamata ovi
rfamalik Ni vaivatul ra, ira fyawarira lia
tamata ovi rala vai ovi wol rka'a ra. Na'uk
wean i tamata i nangrihi vai i wol nka'a
yai, bisma nfalyawang afa ovi nfalak ra,
na afa yai notu ma sidovung tamata ovi
rorang Yesus rfan-aran, ovu nfangrebat
roak ira.
6 Ba, terang a valing averi! Wean i
uma ma utuan mia, ovu ungrihi ma ala
vai i wol uka'a, na inyai ihin aka verin
mia? Na'uk wean i ufamalik Ubu Ni Ivar
i nfavotuk lahir verin ya'a, te ungrihi,
boma minovak nala munuk afa ovi Ia

* **14:2 14:2** Vai i tamata ra wol rka'a na'a ayat ini ovu ayat liak, na inyai Ubu Ni Roh nala verin tamata ovi rorang Yesus. Sidovung tamata ovi rorang Yesus wol rfan-aran vai yai, ovu tamata i nala vai yai wol nasahak ma nka'a vai yai. Vai mala nfalak ne, *bahasa roh*. Pasal ini nfamalik vai yai ma rivun wean ayat ovi 4, 5, 6, 13, 14, 18, 19, 22-23, 26-28, 39.

nfalak verin mia, te ufamalik afa ovi urenar lahir tali Ubu ma ti ufamalik verin mia, te air Ubu Ni vaivatul ra verin mia, na inyai fyawan urun.

7 Ya'a inak ma ufalyawang verin mia na'a yabi i ntali Ubu Ni Roh a, ma tamata ra rangrihi vai ovi wol rka'a ra. Afa yai wean flo'its ovu kecapi. Ira wol naarira, na'uk wean i tamata ra rafraik te rma'in ira, na ngoarira. Wean i tamata ra wol rka'a ma rafraik te rma'in, na wean inba ma tka'a ne, rdedang dadedang aka?

8 Wean i mane totu rihi, na'uk tamata i nafraik tvuri a, nafraik a'ar tia ma watan, na wean inba ma bisma tka'a ne, tati totu rihi?

9 Mia weabira vali tamata ovi rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra. Wean i mingrihi ovu vai avyai, na wean inba ma tamata ra rfan-aran afa ovi fyalak ra? Bira vaivatul ra wol ihir akataka, ma wean i mingrihi lean vu watan!

10 Vai rivun ila'a na'a lanit ivavan ini, na'uk ihirira ra rna'a munuk.

11 Na'uk wean i wol uka'a tamata isa ni vai a, na ya'a eluk tamata dakan verin tamata yai, ovu vali tamata i nala vai yai neluk tamata dakan verin ya'a.

12 Ya'a uka'a ne, mia mdyava vali ma bira yabi ovi rtali Ubu Ni Roh a. Na'uk nlia tali inyai, na mia musti inabira urun ma myala bira yabi avyai ma ala fyangrebat sidovung tamata ovi rorang Yesus.

13 Ba wean inyai, na iki watan nangrihi ovu vai i wol nka'a, na fara naflurut verin Ubu, ma nala ngrebat verin ia, boma nfalyawang nala afa ovi nfalak ra.

14 Wean i uflurut ovu vai i wol uka'a, na ning roh a ka'i naflurut, na'uk ning fikiran a wol nana'a afa ovi uflurut ra.

15 Ba ya'a musti otu afaka? Ya'a veka uflurut ovu ning roh a, na'uk veka uflurut vali ovu ning fikiran a. Ya'a veka udedang ma ufadawang Ubu ovu ning roh a, na'uk ya'a veka udedang ma ufadawang vali Ubu ovu ning fikiran a.

16 Wean i muflurut ma fwalak fara weninyai verin Ubu ovu mu roh a, na'uk tamata ovi rarenar ra wol rfan-aran afa ovi fwalak ra, na wean inba ma bisma rfalak ne, “Mu falurut yai kena urun?” Velik aba, ira wol rfan-aran lahir afa ovi fwalak ra.

17 Velik ne muflurut ma fwalak fara weninyai verin Ubu, na inyai lolin urun, na'uk mu falurut yai wol nfangrebat tamata liak ra.

18 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek ungrihi ovu vai ovi wol uka'a ra, nlia tali mia munuk.

19 Na'uk wean i ita tamata ovi torang Yesus tasdovu ita ma tfadawang Ubu, na inak urun ma ungrihi ovu vaivatul ifira watan ma lyawan verin tamata ra, boma rair vali tamata liak ra. Inak ma otu wean inyai, nlia tali i ungrihi ma ala vaivatul rivun ila'a ovu vai i wol uka'a.

20 Terang a valing averi! Bira fikiran ra deka wean kasiko'u ra. Mia musti weabira kasiko'u yanat ra, ma wol mkya'a ma myotu afa ovi sian ra, na'uk bira fikiran a musti naftibang, wean tamata dawan ra.†

21 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini, “Ubu nfalak ne, ‘Ya'a veka ala tamata ovi rangrihi ovu vai ovi raling ma lolan watan a, ma ungrihi verin Ning tamata ovi rorang Ya'a. Velik ne ungrihi wean inyai, na'uk ira veka wol rkamlabir afa ovi ufalak ra.’ ”‡

22 Ba yabi i ntali Ubu Ni Roh ma tamata ra rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra, neluk faneak verin tamata ovi wol rorang Ubu. Wean vali yabi i tamata ra rala al rfamalik Ubu Ni vaivatul ra, neluk faneak verin tamata inorang ra, wol mane verin tamata ovi wol rorang Yesus.

23 Ba wean i tamata ovi wol rorang Yesus rma bira sidovung a na'ut i misdovu mia, ma mimunuk myala vai ovi wol mkya'a ra, na ira veka rfalak ne, fyoar roak!

24 Na'uk wean i mimunuk fyamalik Ubu Ni vaivatul ra, na tamata ovi wol rorang Yesus rma ma rarenar afa ovi fyalak ra, na ira veka rka'a lahir ne, rotu salasilan. Ba wean i wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, na Ubu veka nukun ira.

25 Afa fanfonak ovi rna'a tamata avyai ralarira ra veka rvotuk munuk lahir, ba ira veka rsangatur ma raraning Ubu, ovu

† **14:20 14:20** Tamata ovi rorang Yesus musti rira fikiran a blawat na'a yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin ira, wol wean kasiko'u ra. ‡ **14:21 14:21** Yesaya 28:11-12

rtorung ne, “Kena urun, Ubu nana'a lahir bira sidovung a.”

26 Ba terang a valing averi! Wean i misdovu mia ma fyadawang Duila'a, na boku mdyedang dadedang tali mazmur, boku vali msyiair, ovu vali boku fyamalik afa ovi Ubu nfavotuk ra, boku rala vai ovi wol rka'a ra, te boku vali rira kaka'a ma rfalyawang nala vai avyai. Na'uk musti myotu afa avyai munuk ma al fyangrebat tamata ovi rorang Yesus.

27 Wean i tamata boku rangrihi vai ovi wol rka'a ra, na tamata irua te itelu musti rsikati ira al rangrihi vai avyai. Tamata boku vali musti rfalyawang afa ovi tamata avyai rfalak.

28 Wean i wol tamata rfalyawang nala vai avyai ihirira ra, na tamata ovi rira yabi ma rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra, deka rangrihi lahir na'a sidovung a. Ira ka'i rangrihi watan verin Ubu na'a ralarira ra.

29 Nabi irua te itelu tali ira rfamalik ivar ovi rarenar lahir tali Ubu, na tamata liak ra ranovak ma lolin afa ovi rfalak ra.

30 Na'uk wean i tamata isa i ndoku vali sidovung yai ma nfamalik afa ovi Ubu nfavotuk lahir verin ia, na tamata i nangrihi lan roak yai musti ntalik ma deka nangrihi kikyai.

31 Wean i myotu wean inyai, na mia munuk bisma msyikati mia ala fyamalik Ubu Ni vaivatul ra, boma mia munuk bisma misahak, ovu bira inorang a ntafal ma nangrebat.

32 Mia veka myotu wean inyai, tevek tamata ovi rfamalik ivar ovi rarenar lahir tali Ubu rka'a ma rtahang nal ralarira ra, ma rsikati ira al rangrihi.

33 Ubu wol inan ma vangoa-vanga na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ralan a, na'uk inan ma malinan watan na'a rira sidovung a.

Na'ut i sidovung tamata ovi rorang Yesus munuk rasdovu ira na'a rira sidovung ra,

34 na vata ra wol bisma rangrihi, tevek rfadoku roak na'a Musa ni inukun ra ne, ira wol bisma rangrihi. Ira vali wol bisma rban-ulu na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra.§

35 Wean i inar ma rka'a afa boku, na ira musti rorat afa avyai tali awarira ra na'a rahan. Tevek wol inovan lahir verin vata ra ma rangrihi na'a sidovung tamata ovi orang Yesus.

36 Ubu Ni vaivatul ra wol rtali mia, ovu Ia wol nala Ni vaivatul avyai verin mia watan.

37 Wean i tamata isa nanovak ne, nabi ia, te Ubu nala ngrebat liak verin ia, na musti nka'a ne, afa ovi ufalak verin mia, wean lahir afa ovi Ubu nfareta ra.

38 Na'uk wean i tamata boku wol rtorung afa ovi ufalak ini, na deka mryenar ira.

39 Wean inyai bi, terang a valing averi, ni lolin a mdyava a'uk linga'an ma bira yabi i fyamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra. Deka fyalak teri vali tamata ovi rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra.

40 Na'uk mia musti myotu ma afa avyai munuk inovan ovu malinan watan verin tamata ovi rorang Yesus.

15

Yesus nva'at ewal tali matmatan

1 Terang a valing averi, fiang ini ya'a mane ufangnanang ewal mia na'a Ubu Ni Ivar Lolin. Ivar Lolin yai ufalyawang roak verin mia, ma mryenar roak ovu myorang urun Kristus.

2 Ba wean i mia ralabira urun ma myorang Ivar Lolin yai, na Ubu nsikat roak mia tali bira salasilan ra. Na'uk wean i myorang afa ovi wol kena ra, na bira inorang yai veka wol nala utun akataka verin mia.

3 Afa ovi ufamalik lan roak verin mia yai, Ivar i Ubu nala roak verin ya'a. Ivar yai lolin lia munuk, wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Kristus nmata roak, tevek dida salasilan ra.

4 Tamata ra rfadoku Ia na'a van isa ralan a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan. Ivar ini rtulis vali roak na'a Surat Ralan.

5 Ya'a ufamalik vali roak verin mia ne, Kristus nfavotuk roak tenan a verin

§ **14:34 14:34** Tafsiran boku rfalak ne, vata ra musti rfakabava tenarira ra verin awarira ra. * **15:5 15:5** Lukas 24:34, 36-43, Yohanes 20:19-23

Petrus, ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi
rorang Ia.*
6 Ti ma nfavotuk munuk roak tenan a
verin ira, beti nfavotuk vali tenan a verin
tamata ovi rorang Ia ratut ilima teran.
Tali tamata avyai, boku rmata roak, na'uk
etal dawan rva'at obin, ma naran i utulis
surat ini.
7 Ia nfavotuk roak tenan a verin tamata
avyai, beti nfavotuk vali tenan a verin
Yakobus, nata verin Ni rasul ra munuk.
8 Ia nfavotuk marmuri lalean tenan a
verin ya'a, wean kasiko'u i wol naran ni
amar obin, na rarali roak ia.†
9 Wean inyai bi, tali Ubu Ni rasul ra, na
ya'a wol fyawang akataka. Ba wol inovan
ma tamata rfalak ne, rasul ya'a, tevek lan
a uwi-uwa Ni sidovung tamata ovi rorang
Yesus.
10 Na'uk Ubu nala roak Ni rala lolin a
verin ya'a, bi fiang ini eluk rasul, ovu Ni
rala lolin yai wol nleka ma lolan watan.
Na'uk ukarya urun ia ma nlia tali rasul
liak ra. Velik aba, ya'a wol ot-nala munuk
afa avyai, na'uk Duila'a nfatuang ya'a, bi
bisma ufabana nala karya yai.
11 Ba wean inyai, na wol akataka, velik
ne ya'a te rasul liak ra amfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin a verin mia. Ivar Lolin i
amfamalik yai ikisa watan, ovu myorang
roak Ivar yai.

Ubu veka nfava'at ewal tamata matmatan ra

12 Wean i amfamalik ne, Ubu nfava'at
ewal Kristus tali matmatan, na afakinimi
tamata boku tali mia rfalak ne, tamata
matmatan ra veka wol rva'at ewal?
13 Ba wean i tamata matmatan ra wol
rva'at ewal, na Ubu wol nfava'at Kristus
tali matmatan.
14 Na'uk wean i Ubu wol nfava'at ewal
Kristus tali matmatan, na afa ovi amfamalik ra ovu vali bira inorang na'a Kristus
wol fyawan akataka.
15 Nlia tali inyai, na lyawan roak ne,
amlabir roak tamata ra na'a afa ovi Ubu
notu a, tevek ami amfamalik roak ne, Ubu
nfava'at ewal roak Kristus tali matmatan.
Wean i kena ma Ubu wol nfava'at ewal
Kristus tali matmatan, na Ia wol nfava'at
ewal tamata matmatan ra.
16 Ba wean i Ubu wol nfava'at ewal
tamata matmatan ra, na Ia wol nfava'at
vali Kristus tali matmatan.
17 Ba wean i Ubu wol nfava'at ewal
Kristus, na bira inorang a wol fyawan
lahir, ovu bira vava'at ra nana'a watan
salasilan ra.
18 Wean i Ubu wol nfava'at Kristus, na
Ia wol nsikat tamata inorang ovi rmata
roak tali rira salasilan ra.
19 Na'uk wean i ita tamata inorang ra
tfaklo'i a'uk dida vava'at verin Kristus
na'a lanit ivavan ini watan, na inyai sian
urun i lahir verin ita. Ba inovan ma
tamata ra rfalak ne, dida kasian dawan
urun, nlia tali tamata ra munuk.

20 Na'uk kena urun, tevek Ubu nfava'at
lan lalean Kristus tali matmatan! Ba inyai
neluk faneak ne, Ia veka nfava'at ewal
tamata matmatan ra.‡
21 Tevek salasilan i tali tamata i Ubu
notu ula lalean ia yai bi, tamata ra munuk
musti rmata. Ba wean vali inyai, ma
Ubu veka nfava'at ewal matmatan ra tali
tamata isa vali.
22 Tamata ra munuk rira vava'at isa ovu
Adam ma rmata vali wean ia. Ba wean
inyai, bi tamata ovi rira vava'at isa roak
ovu Kristus, Ubu veka nfava'at munuk
ewal ira wean i rmata roak.§
23 Na'uk Ubu nfava'at ewal tamata ra
wean ini: Ia nfava'at lan roak Kristus, ma
Ia wean karya enan i ula lalean tali va'i
ihin a. Ba ti ma naran amar i Kristus
veka nma ewal lanit ivavan a, na Ia veka
nfava'at ewal vali tamata ovi rira vava'at
isa roak ovu Kristus.

24 Notu munuk wean inyai, beti lanit
ivavan a namwear. Na'ut inyai, na
Kristus veka nfaleka munuk lahir fareta
ra, ngrebat ra ovu tamata ovi rtaha fareta
na'a lanit ivavan a, lanit ovu lanit ratan
ma nfareta wean lahir Raja. Notu munuk
roak wean inyai, beti Ia nala fareta a
verin Yaman a Ubila'a.
25 Tevek Kristus musti neluk raja ma
ntaha fareta a, ti naran i Ubu nfaleka

† **15:8 15:8** Na'a ayat ini Paulus nfalak wean inyai, tevek nanovak ne, ia wol wean rasul vutu rahin irua yai. Ia nangnanang vali na'ut i nwi-nwa sidovung tamata ovi rorang Yesus, na'uk nahil tali ni afa ovi notu ra, ma nana'a rasul. ‡ **15:20 15:20** Bisma tfalak ne, faneak i Ubu nfava'at ewal roak Kristus tali matmatan yai, wean karya enan i ula lalean tali va'i ihin a. Msyi'ik vali 1 Tes 4:13-18 § **15:22 15:22** Roma 5:14

munuk Kristus Ni musu ra ma rsoak nulu Ia.*
26 Kristus Ni musu i nban-muri lalean a, nfaturu lahir matmatan yai ni ngrebat a. Ba veka nfamwear matmatan yai ni ngrebat a.
27 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Ubu nfaleka munuk roak afakataka ma rsoak nulu Ia." Na'uk wean i rfalak ne, Ubu notu roak ma afakataka rsoak nulu Kristus, na inyai wol nfaturu ne, Ubu nsoak vali verin Kristus.†
28 Na'uk wean i Ubu notu ma Kristus nfareta roak afakataka munuk, na Kristus veka ka'i nsoak verin Yaman a Ubila'a. Notu wean inyai, boma Ubu nfareta munuk afakataka na'a inba watan.
29 Na'uk wean i mia fyikir ne, Ubu wol nfava'at ewal tamata matmatan ra, na afakinimi tamata ra rtorung ma rbaptis ira verin tamata matmatan ra? Wean i Ubu wol nfava'at ewal tamata matmatan ra, na veka rala uturira aka verin tamata ovi rbaptis ira verin tamata matmatan ra?‡
30 Wean vali inyai verin ami. Wean i Ubu wol nfava'at ewal tamata matmatan ra, na afakinimi amtorung watan ma rangrihi, ma veka rotu sian lalawatan tenamami ra.
31 Terang a valing averi, lokat amar, na utuan sian lalawatan. Afa avyai rotu ma kedan a watan, na umata. Na'uk ufalak urun verin mia ne, ya'a ralang a dawan urun, tevek na'a bira vava'at ra, na myorang roak dida Duila'a Kristus Yesus.
32 Wean i Ubu veka wol nfava'at ewal tamata ovi rorang Yesus, na ya'a wol utung akataka ma utuan tamata kuldawan ovi rna'a Efesus. Tamata kuldawan avyai wearira afwatan ovi rna'a nangan ralan ma ba'i rfedan tamata ra! Wean i Ubu wol nfava'at tamata matmatan ra, na ni lolin ana, totu watan wean ini, "Mya ma tafna'an ovu tafnenu, tevek ilyan, na ita veka tmata."§
33 Ba deka myorang tamata rira siklabir ra. Tamata ovi rotu kida ovu tamata ovi ba'i rotu watan afa ovi sian ra, na ira veka rorang vali tamata avyai ma rotu watan afa ovi sian ra.
34 Msyi'ik ma lolin tenabira ra ma deka myotu kikyai salasilan ra, tevek tamata boku wol rka'a Ubu rna'a ebang mia. Ufalak wean inyai, boma ufama'it mia.

Tenadida ngorva'an na'ut i Ubu veka nfava'at ewal ita tali matmatan

35 Ka'a bi tamata boku tali mia rorat ne, "Wean inba ma Ubu veka nfava'at ewal tamata matmatan ra?" Ira rorat vali ne, "Tenarira ra veka wean inba?"
36 Tamata ovi rorat wean inyai, ira rboda urun! Wean i tamata isa nava nabat ra, na nabat avyai veka wol rarubu wean i wol rakvisal obin.
37 Nava nabat avyai na'a lanun ovu wol nava roan ra te kan ra. Nabat ovi rarubu ra wean gandum te nabat liak ovi rira vatul ra.
38 Na'uk Ubu ka'i notu ma nabat avyai felarira ra wean lahir i ralan a nfalak a. Ia notu vali ma nabat ra felarira rsialing ira.
39 Tamata ra ovu afwatan ra ihirira ra rsialing munuk ira. Manut nangan ihirira ra rsialing vali ira tali ian ra.
40 Afa ovi rna'a lanit ratan ovu afa ovi rna'a lanit ivavan ini rsialing ira. Afa ovi rna'a lanit ratan lokat ira vanarira ra rsialing ira ovu afa ovi rna'a lanit ivavan ini felarira ra lolin urun ovu rsialing vali ira.
41 Lera felan a lolin urun, na'uk naling ia tali vulan a. Vulan felan a lolin urun, na'uk naling vali ia tali nara felarira ra, ovu lokat nara felarira lolin urun, na'uk rsialing vali ira.
42 Ubu veka notu vali wean inyai, na'ut i nfava'at ewal tamata matmatan ra. Tenarira ovi roving roak ira yai, veka rakvisal, na'uk tenarira ovi Ubu nfava'at ewal roak yai wol bisma rakvisal.
43 Na'ut i roving tamata matmatan tenarira ra, na tenarira ra rmafun ovu felarira sian urun. Na'uk ti naran amar i Ubu nfava'at ewal tamata matmatan ra,

* **15:25 15:25** Tamata boku ranovak ne, Yesus ka'i nfaleka Ni musu ra, na'uk tamata boku vali ranovak ne, Ubu nfaleka Yesus Ni musu ra ma rsoak nulu Yesus. † **15:27 15:27** Mazmur 8:7 ‡ **15:29 15:29** Na'ut i Paulus nva'at obin, na rbaptis tamata inorang boku verin tamata matmatan ra. Paulus wol nfalak ne, wean i rbaptis wean inyai, kena te sala. Ia nfalak watan ne, rotu wean inyai, na nfaturu lahir rira inorang a ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal. § **15:32 15:32** Yesaya 22:13

na tenarira ra lolin buas ovu rangrebat urun.
44 Na'ut i roving tamata matmatan tenarira ra, na inyai tenarira i ntali lanit ivavan a, na'uk ti naran amar i Ubu veka nfava'at ewal tamata matmatan ra, na tenarira avyai rtali Ubu Ni Roh a. Wean lahir i tamata tenan a ntali lanit ivavan ini nana'a, na tamata tenan i ntali Ubu Ni Roh nana'a vali.
45 Rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, "Ubu notu lan lalean Adam ma nva'at ula ia." Na'uk Adam i nbana marmuri lalean a, inyai Kristus i nala vava'at verin afakataka munuk.*
46 Tenadida ovi Ubu nala lan roak verin ita yai, ntali lanit ivavan ini. Tenadida ovi Ubu nala marmuri yai, veka ntali lanit ratan.
47 Ubu notu tamata i ula lalean a tali lanun, ovu ia ntali lanit ivavan ini. Na'uk tamata i norang i ula lalean a, Ia ntali lanit ratan.
48 Tamata ovi rtali lanit ivavan ini wearira lahir tamata i Ubu notu lan lalean a tali lanun. Na'uk tamata ovi rna'a lanit ratan ra, ira wearira lahir Ia i ntali lanit ratan a.
49 Fiang ini ita weadida roak tamata i Ubu notu ia tali lanun a. Ba ita veka weadida vali Ia i ntali lanit ratan a.

50 Terang a valing averi, ufalak verin mia ne, ita tenadida ra rtali lanit ivavan ini, ma laradida ovu ihidida ra rna'a, ba wol bisma ti tna'a Ubu Ni Fareta na'a lanit ratan. Tenadida ovi veka rmata ovu rakvisal watan ini wol bisma ti rna'a wan i vava'at kakiwal a na'a lanit ratan.
51 Eka mryenar ma lolin ma ufamalik afa fanfonak ini verin mia: Tali did tinemun, na ita veka wol tmata munuk, na'uk Ubu veka notu ma ita munuk feladida ra ngorva'an ewal.
52 Na'ut i tamata ra rarenar tvuri ngoan i nban-muri lalean a, na brian munuk Ubu notu lahir afa avyai, wean i tkubak a tvelar watan matadida ra. Na'ut inyai, na Ia veka nfava'at ewal tamata matmatan ra ovu tenarira ngorva'an i ntali lanit ratan a. Ita vali Ubu veka notu ma feladida ra munuk lahir ngorva'an ewal.
53 Tenadida i ntali lanit ivavan ini veka nmata ma nakvisal munuk, ba Ubu veka nkati ovu tenadida i ntali lanit ratan a ma wol bisma nakvisal roak, ma veka dida vava'at kakiwal.
54 Ba wean i Ubu nkati roak tenadida ovi veka rmata ini ovu tenadida ovi wol rmata, te nkati roak tenadida ovi rtali lanit ivavan ini ovu tenadida tali lanit ratan a, na veka nfakena lahir afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini,
"Ita utudida roak, tevek Ubu nfaleka roak matmatan a, ba ita dida roak vava'at kakiwal a.
55 Hoi matmatan! Wean inba ovu mu ngrebat a ma fwaleka ami?
Wean inba ovu mu bisa a ma motu ma amfarnuang wawa'uk?"†
56 Matmatan ni bisa a, ihin a salasilan, ovu salasilan ni ngrebat a nvua matmatan tali Musa ni inukun ra. Musa ni inukun avyai nfalyawang verin ita wean inba ma tka'a ne, afa ovi totu ra kena te sala.
57 Na'uk ita musti tfalak fara weninyai verin Ubu, tevek notu ma utudida lalawatan tali dida Duila'a Yesus Kristus.
58 Wean inyai bi, terang a valing ovi ulobang urun mia, bira dardirin a musti nangrebat na'a bira inorang a, boma tamata ra wol rweang nala mia. Mia musti iva'ubira urun ma mkyarya na'a Duila'a Ni va'i ralan a! Tevek mkya'a roak ne, bira karya ra verin Duila'a veka wol rleka ma lolan watan.

16

Misdovu bira kubang ra ma tala verin terad a valid ovi rorang Yesus

1 Terang a valing averi, mane ufalak verin mia na'a kubang ovi inabira ma myala al mlyobang tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Era ma myotorang afa ovi ufaturu roak verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia.
2 Lokat amar kareda, na mingnanang ma lokat mia fyadok-aling bira kubang boku tali bira karya enan ra. Fyadoku kubang avyai na'a bira rahan ra, ti naran i uma. Deka mnyaban ma uma, beti misdai ma misdovu bira kubang ra na'a isa.
3 Wean i uma aran roak, na veka usinir tamata ovi fyili roak ira, tevek mkya'a

* **15:45 15:45** Vai Yunani nfalak ne, ***Adam i nban-marmuri lalean neluk roh i nala vava'at***. Msi'ik Kejadian 2:7. † **15:55 15:55** Yesaya 25:8, Hosea 13:14

ne, ira bisma rtaha kubang avyai rti
Yerusalem. Ya'a veka ala surat verin ira
ma al nfaturu ne, rfabana karya ini.
4 Ba wean i ufikir ne, ni lolin a ya'a
ovu vali, na veka ovun ira ma amamunuk
amati.

Paulus ni afa ovi veka notu ra

5 Terang a valing averi, ya'a veka ahu
propinsi Makedonia, beti uti ma ulola
mia.
6 Na'a Korintus, na ya'a ulolak mia
amar ifira veki, te unaban ma amar ovi
radridin a nbosal beti uti, boma wean uti
inba watan, na bisma mlyobang ya'a na'a
ning banbanan a.
7 Ba wol uti ma ulola mia obin, betane
wol una'a ma mnanat na'a inyai. Na'uk
wean i Duila'a ralan a nfalak, na inak ma
una'a inyai mnanat ovu mia.
8 Fiang ini una'a Efesus, ba veka una'a
ini ti naran amar i Yahudi ra rotu rira
amar dawan Pentakosta.*
9 Una'a ini obin, tevek ufabana karya i
Duila'a nala verin ya'a ma tamata rivun
rarenar Ni vaivatul ra, velik ne tamata
rivun rangal vali ya'a na'a karya ini.†
10 Wean i Timotius nti ma ntuan mia,
na msyi'ik ma lolin ia boma deka ralan
a kako'u, tevek ia wean watan ya'a ma
amfabana Duila'a Ni karya a.
11 Ba deka msyi'ik watan ma tamata ra
tali bira sidovung yai wol ralang ia. Na'uk
mlyobang ia, boma bisma newal ia ovu
lolin watan ma ntuan ya'a, tevek unaban
ia ovu terad a valid liak ovi veka rma vali
ini.
12 Ya'a ufangnanang urun terad a valid i
Apolos ma novun ni kida ovi rorang Yesus
boku rti ma ralola mia. Na'uk ia nafena
ma nti fiang ini. Na'uk amar liak, na ia
veka nti ma nalola mia.

Paulus nfakbosal ni surat a

13 Mia musti msyi'ik wabira ma lolin!
Bira dardirin a na'a bira inorang a musti
nangrebat! Deka byobar na'a bira ino-
rang a, na'uk myorang urun ovu ngrebat
i nana'a ralabira ra.
14 Msyilobang mia na'a afa ovi myotu ra
munuk.
15-16 Terang a valing averi! Mia veka
mkya'a roak ne, na'a Propinsi Akhaya, na
Stefanus ovu ni rahan teta a ula lalean
ira ma rorang Kristus. Ira ralarira urun
ma rkarya al rlobang tamata ovi rorang
Yesus. Wean inyai, bi era urun verin mia,
ma myot-orang rira afa ovi rfalak ra, ovu
vali tamata ovi irmunuk a rkarya.
17 Ya'a ralang a lolin urun na'ut i Ste-
fanus, Fortunatus ovu Akhaikus rma. Ira
rna'a ini ma rkati bir tinemun, tevek wol
tna'a wan isa.
18 Ira rotu ma ralang a lolin urun, wean
lahir i rotu vali ma ralabira ra lolin a. Ita
musti talang tamata ovi wearira avyai.
19 Tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ra na'a propinsi Asia rala salam
verin mia. Akwila ovu Priskila ovu vali
sidovung tamata inorang i rasdovu ira
na'a rira rahan a, rala vali salam verin
mia na'a Duila'a ovu ralarira urun, tevek
bira vava'at isa roak ovu Kristus.
20 Terabir-valibira ovi rorang Yesus na'a
ini, rala vali salam verin mia. Ba lokat
mia ka'i myala salam vali verin terabir-
valibira ra ovu msyivoan mia ovu Ubu Ni
Lolin a.
21 Ya'a Paulus ala salam verin mia. Ya'a
ka'i utulis vaivatul ovi rban-muri lalean
na'a surat ini, boma mkya'a ne, aksa ya'a
utulis surat ini.
22 Tamata ovi wol ralarira urun ma
rlobang Duila'a, na fara Ubu nukun ira
ma rna'a yafwan kakiwal. Era ma dida
Duila'a nma ewal.
23 Fara Duila'a Yesus nala Ni rala lolin a
verin mia.
24 Ulobang mia munuk tamata ovi bira
vava'at isa roak ovu Kristus. Kena urun.
Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin mia

* **16:8 16:8** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan, na amar dawan Pentakosta naran a naling ia. Rfanara ia ne, Snoba Karedralan Ifitu (Keluaran 34:22) ovu Snoba Fadiar (Keluaran 23:16), tevek tamata ra rdiar rira gandum ra, beti rotu amar dawan ini. Yahudi rivun tali wan rivun rti Yerusalem ma rorang amar dawan Pentakosta. Amar vutlima nelak roak tali amar i Yahudi ra rangnanang amar i rdir-talik Mesir (amar dawan Paskah), beti amar dawan Pentakosta. † **16:9 16:9** Kisah 19:1-11

Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus

Tbas afa ovi veki

Paulus ula ia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota Korintus (Kisah 18:1-17; msi'ik vali pendahuluan na'a 1 Korintus). Na'ut i Paulus nana'a ahu te kota liak, na tamata boku na'a Korintus wol rtorung ne, Ubu nfili ia, tevek rfalak ne wol rasul ia. Ba Paulus nsinir Titus ma nti Korintus. Titus ti nfamalik Paulus ni snurak ovi aleman urun a ma ntabu lahir tamata Korintus ovi wol rtorung ne, Ubu nala ngrebat verin ia. Na'ut i Titus newal ia tali Korintus ma ntuan Paulus na'a propinsi Makedonia, na nfalak verin ia ne, "Tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus, etal dawan tali ira rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rorang afa ovi motu ra, ovu rmaseak roak oa. Na'uk tamata boku tali ira, ralarira rangrebat obin, ma wol rtorung ne, mu ngrebat ntali Ubu."

Na'ut i Paulus nrenar ivar yai, na ia ntulis surat i veka tbas ini, ma nfanara ni surat ini ne, **Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus**. Na'a surat ini, na ia nfamalik ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (pasal 2:14—6:10). Ia nfalak verin ira ne, nlobang urun ira (2 Korintus 6:11-13; 7:2-4; 13—16), ovu inan lolin, tevek tali ira, na etal dawan rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rorang afa ovi notu ra (7:5-13). Notu munuk wean inyai, na nera verin tamata Korintus ra ma rasdovuk rira kubang ra, boma wean i ti ntuan ira, na ntaha kubang avyai verin tamata kasian ovi rorang Yesus na'a inyai (pasal 8—9). Notu roak wean inyai, beti nala snurak ovi aleman urun ma ntabu lahir tamata ovi wol rtorung obin ne, Ubu nala ngrebat verin ia. (pasal 10—13).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a: Ubu nfangrebat raladida ra na'ut i tatuan susa. (1:1-11)
2. Paulus nfalyawang ne, afakinimi ia wol nti nalola ira. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ovu vali nera verin tamata Korintus ra, ma rotu ma malinan ewal ovu ia. (pasal 1:12—7:16)
3. Paulus nfalyawang na'a tamata Korintus rira kubang i rasdovuk ma veka rala verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. (pasal 8:1—9:15)
4. Paulus nlotar tenan a: ia nfalak ovu ni malolan a ne, rasul ia, ovu ntabu tamata ovi wol rorang ne, Ubu nala ngrebat verin ia. (pasal 10:1—13:10)
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri. (13:11-13)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

1-2 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus utulis surat ini verin bira sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus, ovu tamata ovi rorang munuk Yesus na'a propinsi Akhaya. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, tevek ralan nfalak wean inyai. Terad i Timotius nana'a vali ini ovu ya'a. Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek nlobang roak ita na'a dida susa ra

3 Mya ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Yamadida Ubila'a Ni silobang a dawan urun verin ita, ovu Ia ba'i nfaloling tamata ralarira ra na'a afakataka munuk.

4 Ia a'uk sa'i nfaloling ralamami ra na'a mami susa ra munuk. Ubu notu wean inyai, bi ami bisma amfaloling vali tamata ralarira ra na'a rira susa afaka watan, wean lahir i Ubu nfaloling roak ralamami ra.

5 Ami amtuan susa rivun vali roak, wean susa ovi Yesus Kristus ntuan roak yai. Wean urun inyai, bi Ubu nfaloling ma dawan ralamami ra, nahu Kristus, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.

6 Lokat amar ovi amtuan susa, na Ubu
nfaloling ralabira ra ovu nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira vava'at kaki-
wal. Na'ut i amtuan susa, Ubu nfaloling
ralamami ra. Ia notu wean inyai boma
utubira, tevek amka'a ma amlobang mia.
Ba wean i mtyuan susa ovi wean amtuan
roak a, na mkya'a ma mtyahang nal
ralabira wean ami.
7 Ami amorang urun ne, na'a bira susa
ra, na bira dardirin na'a bira inorang
a nangrebat. Amka'a vali ne, na'ut i
mtyuan susa wean ami, na Ubu veka
nfaloling vali ralabira ra, wean watan i
nfaloling roak ralamami ra.
8 Terang a valing averi, ami inamami
ma mkya'a susa ovi amtuan roak na'a
propinsi Asia. Susa avyai rira sian a
dawan ovu aleman urun i lahir, ma notu
ma wol amfikir roak ne, veka amva'at.
9 Ami amfarnuang ne, wean i rfaleka
roak inukun matmatan verin ami. Na'uk
afa yai nvotuk, boma deka amfadoku
mami inorang a na'a tenamami ra watan,
na'uk amfadoku a'uk verin Ubu i nfava'at
tamata matmatan ra.
10 Ubu nfatalik roak ami tali matmatan
i sian urun a. Ba amfaklo'i a'uk mami
vava'at ra verin Ia, tevek amorang ne, Ia
veka nfatalik ewal ami tali matmatan a,
11 tevek mtyorung ma mlyobang ami
na'a bira falurut ra. Wean inyai bi,
tamata rivun veka rfalak fara weninyai
verin Ubu, tevek naflahar ma dawan ami
tali bira falurut avyai.

Paulus nfalyawang na'a ni banbanan ma wol nti kota Korintus

12 Ami ralamami dawan na'a afa ini:
ralamami ila'a ra rfalyawang roak ne,
afa ovi lokat amar amotu roak verin mia
rmerat urun, wean lahir afa ovi Ubu
ntorung roak a. Afa ovi amotu ra wol rtali
tamata rira fikiran ra, na'uk amotu ovu
ralamami urun, tevek rtali lahir Ubu Ni
rala lolin a. Amotu wean inyai verin mia
ovu vali verin tamata liak ra munuk.
13-14 Na'a mami surat a, na amtulis
watan afa ovi bisma byas ovu fyan-aran.
Fiang ini mia wol fyan-aran munuk afa
ovi amotu ra, na'uk era ma amar isa,
na veka fyan-aran. Wean inyai, boma
ti naran amar i Duila'a Yesus veka nma
ewal a, na ami veka amfadawang mia,
ovu mia veka fyadawang vali ami.
15-16 Ya'a uka'a mnga'un afa yai, ba
unovak lan roak mane ti ulola mia. Ufikir
ne ulola mia veki, beti uti Makedonia.
Nata ewal ya'a, na ulola ewal mia. Otu
wean inyai ma ulobang nala farua mia,
ovu mia bisma mlyobang ya'a na'a ning
banbanan a ma uti Yudea.*
17 Kena ma ya'a wol otu afa ovi ufadoku
roak ma otu ra. Otu roak wean inyai,
ba mia fyikir ne, ning dardirin a wol
nana'a wan isa? Te mia minovak ne, afa
avyai rtali watan ralang a, ma amar boku
ufalak ne, otu, na'uk amar boku ufalak
ewal ne, wol otu?
18 Ubu not-orang lalawatan afa ovi
nfalak ra. Ba afa ovi ufalak verin mia yai,
wean lahir inyai, ovu wol mane ukiluk-
ukiban ma ufalak ne, mane otu te wol otu.
19 Ya'a, Timotius ovu Silas† amfamalik
roak Ubu Yanan a, Yesus Kristus, verin
mia. Yesus wol mane nfalak watan, na'uk
not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra.
20 Ita tka'a ne, afa avyai kena, tevek
Kristus nfakena munuk lahir afa ovi Ubu
ntorung ma notu ra. Wean inyai bi nahu
Kristus, na ita bisma tfalak ne, "Kena
urun," ma tfadawang Ubu.‡
21-22 Ia notu roak ma torang Yesus, ovu
itmunuk teluk roak Ubu yanan ra. Ia nfili
roak ita ma notu faneak al nfaturu ne, Ni
roak ita. Nala Ni Roh a ma nleal raladida
ra, ma neluk faneak na'a afa ovi nfadoku
roak, ma veka nala munuk lahir afa ovi
ntorung roak yai verin ita.
23 Terang a valing averi, ya'a wol usik-
labir. Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak ra
kena. Ia nka'a ralang a ne, wol uti ewal
Korintus, tevek ufena ma utabu mia ma ti
naran i ralabira ra lalau urun a.
24 Ami wol mami ngrebat ma amfareta
mia na'a afa ovi myorang a, tevek bira
dardirin a nangrebat na'a bira inorang
a. Na'uk velik aba, inamami ma itmunuk
tkarya na'a isa, boma ralabira lolin urun.

* **1:15-16 1:15-16** Makedonia yai propinsi isa na'a Yunani ni lihir marmar a. † **1:19 1:19** Silas naran liak a ne, Silwanus. ‡ **1:20 1:20** Galatia 3:16, Kolose 1:19, I Korintus 1:30, Wahyu 3:14, 22:13 (Kristus nfakena munuk lahir Ubu Ni tnorung ra.)

2

1 Ya'a Paulus, uvolan roak na'a ralang
a ne, veka wol uti roak ma utuan mia,
betane otu ma ralabira ra lalau.
2 Tevek wean i otu ma ralabira ra lalau,
na tamata iki vali bisma nfaloling ralang
a? Mia a'uk tamata ovi otu roak ma
ralabira ra lalau.*
3 Wean inyai bi utulis lan surat yai verin
mia, tevek ufena ma ti ulola mia, betane
myotu ma ralang a lalau. Velik aba, mia
musti myotu ma ralang a lolin urun, tevek
ya'a orang ne, wean i ralang a lolin urun,
na mia munuk ralabira ra veka lolin urun
vali.†
4 Na'ut i utulis surat yai verin mia, na
ralang a nwa'uk ovu lalau urun i lahir
ma lung ra rditi. Ya'a wol mane otu ma
ralabira ra lalau, na'uk inak ma mkya'a
ne, ulobang urun bir tinemun.

Paulus nfalak ma tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus musti rabun terarir-valirira i notu salasilan

5 Terang a valing averi, tali bir tinemun,
na tamata isa notu roak ma ralabira ra
lalau. Ya'a ralang a wol lalau wean
mia, na'uk mia munuk ralabira ra lalau,
te tamata boku watan tali bir tinemun
ralarira ra lalau. Ya'a ufena otu ma
ralabira ovi lalau yai ntafal ila'a.
6 Tamata i notu afa sala wean inyai, na
naran roak ma tamata etal dawan tali bir
tinemun mtyabu ia.
7 Ba fiang ini mia musti myabun ia na'a
ni afa sala ovi notu ra, ovu fyaloling ewal
ralan a. Wean i wol myotu wean inyai, na
ralan a veka lalau urun i lahir, ti naran i
veka wol norang roak Kristus.
8 Wean inyai bi usurak mia, boma
ralabira urun ma mlyobang ia.
9 Utulis surat yai verin mia ma al usi'ik
ne, ralabira urun ma myot-orang afa ovi
ufalak verin mia te wahal.
10 Wean i myabun roak tamata isa na'a
ni afa sala ovi notu verin mia, na ya'a
veka abun vali tamata yai ni afa sala ovi
notu ra. Wean i tamata ni sala, na abun
roak ia. Otu afa avyai munuk na'a Kristus
wahan ralan a ma na'a bira lolin.
11 Ufalak ma musti tabun ia, boma
nitdawan a deka nweang nala ita, tevek
tka'a roak afa ovi nitdawan notu ra.

Paulus ralan lalau na'a kota Troas ovu propinsi Makedonia

12 Na'ut i uti aran Troas ma ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus, na
Duila'a nfaturu roak linga'an verin ya'a
ma ukarya na'a inyai.
13 Na'uk ralang a wol malinan, tevek
wol utuan terang i Titus, ba utuli tamata
ovi rna'a inyai ma uti Makedonia.

Ita utudida tevek Kristus

14 Velik ne wean inyai, na ami amfalak
fara weninyai verin Ubu, tevek Ia nban-
ulu lalawatan verin ami, ma notu ma
utumami. Ia notu wean inyai, tevek
mami vava'at isa roak ovu Kristus. Ubu
nala ami ma amfamalik Ni Ivar Lolin ma
tamata ra rka'a Kristus, ti nsoru wan inba
watan, wean afa voan lolin i voan a ti
nsoru munuk tamata ra na'a wan inba
watan.
15-16 Amfamalik roak Kristus, ba ami
weamami afa voan lolin i notu ma Ubu
ralan lolin, wean lahir Kristus notu ma
Ubu ralan lolin. Ba verin tamata ovi
Duila'a nsikat ira tali rira salasilan ra ma
rira vava'at kakiwal, na ami weamami
afa voan lolin yai, tevek amfamalik Ni
Ivar Lolin. Ivar Lolin yai nala vava'at
lolin i wol ni wahan. Na'uk verin tamata
ovi wol rorang Kristus, na voamami ra
wean afa voan sian i tali tamata mat-
matan ra, ovu Ia nukun ira. Na'uk wol
tamata isa vali bisma notu munuk karya
yai.
17 Ami wol weamami tamata liak ra, ma
rfamalik Ubu Ni vaivatul ra ma al rdava
uturira. Na'uk ami ralamami urun ma
amfamalik afa ovi Kristus nfalak ra ovu
Ni ngrebat a, na'a Ubu wahan ralan a.
Ubu nsinir ami ma ti amfamalik Ni Ivar
Lolin a wean inyai.

3

Ubu Ni tnorung ngorva'an a

1 Terang a valing averi! Mia deka fyikir
ne, amfadawang ewal tenamami ra, te

* **2:2 2:2** Tamata ralarira ra lalau, tevek Paulus ntabu ira.

† **2:3 2:3** Tafsiran boku rfalyawang ne, surat i Paulus ntulis lan yai, wol nleal roak. Na'uk ka'a bi surat i nfamalik na'a ayat ini, nfaturu 1 Korintus pasal 5. Paulus ralan a lalau, tevek na'a ni surat a, ia musti ntabu tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus.

weamami tamata liak ovi rtaha surat i
rotu ma al rfadawang ira, te rera surat
tali mia ma fyamalik ira verin tamata ra.
Ami wol weamami inyai.
2 Mia weabira surat i rtulis ma al
rfadawang mami karya i amotu verin
Ubu. Ni Roh a ntulis surat yai na'a
ralamami ra, ovu bira vava'at ra rfaturu
ne, myorang Yesus. Mia weabira surat
i tamata ra munuk rbas ma rka'a mami
karya ovi amotu ra.
3 Lyawan roak ne, bira vava'at ra wean
surat i ntali Kristus. Ia ntulis surat yai
tali karya ovi amotu ra. Kristus wol nala
tinta al ntulis surat yai, na'uk nala Ubu Ni
Roh i nva'at a, ma al ntulis. Ia wol ntulis
na'a vatu ovi nglavar ra, na'uk ntulis na'a
tamata ralarira ra.
4 Amfamalik mami karya verin mia
wean inyai, tevek afa ovi Kristus
nfalyawang roak verin ami na'a Ubu
wahan ralan a.
5 Ami wol amfalak ne, amala mami
ngrebat ma amot-nala munuk karya ini.
Na'uk Ubu sa'i nala ngrebat verin ami ma
amot-nala Ni karya ra.
6 Ia nfangrebat vali ami, ba bisma
ameluk tamata sansinir ma amfamalik Ni
tnorung ngorva'an. Ni tnorung ngorva'an
yai wol wean tnorung mnanat a, tevek
tnorung ngorva'an yai ntali Ubu Ni Roh,
ovu wol rtulis na'a inukun ovi Ubu nala
verin Musa. Inukun ovi rtulis roak yai
rvua matmatan, tevek tamata ra wol
bisma rot-orang munuk. Na'uk na'a Ubu
Ni tnorung ngorva'an a, na Ni Roh a nala
vava'at kakiwal verin tamata ra.*

Ubu Ni tnorung ngorva'an i nala verin ita, lolin rahi tnorung mnanat i nala verin Musa

7-8 Lalan ana, Ubu ntulis Ni inukun ra
na'a vatu nglavar irua. Inukun avyai
rvua matmatan verin tamata ovi wol rot-
orang. Velik ne wean inyai, na'uk na'ut
i Ubu nala Ni inukun avyai verin Musa,
na vanan i nfitik nyadat a vanan na'a
Musa wahan ralan. Tamata Israel ra wol
bisma rsi'ik ma mnanat Musa wahan a,
velik ne Ubu vanan yai mane nlia roak
na'a Musa wahan a. Lyawan urun ne,
Ubu Ni tnorung ngorva'an i Ni Roh nala a,
nma roak ovu vanan i nfitik nyadat a ma
vanan a nlia tali inukun mnanat avyai.
9 Tevek wean i Musa ni inukun ovi rotu
ma tamata ra rmata, vanan a lyawan
urun, na Ubu Ni tnorung ngorva'an i
notu ma dida vava'at ra rmalola, vanan a
lyawan lia tali inukun mnanat yai vanan
a.
10 Musa ni inukun yai vanan a lyawan
urun. Velik aba, fiang ini Ubu Ni tnorung
ngorva'an yai vanan a lyawan urun i
lahir, ba inukun i notu ma tamata ra
rmata yai wol fyawan lahir.
11 Tnorung mnanat i notu ma tamata
ra rmata yai nma ovu vanan i lyawan
urun a. Na'uk Ubu Ni tnorung ngorva'an
vanan a lyawan lia tali tnorung mnanat
yai, tevek Ni tnorung ngorva'an a nana'a,
nata ti wol ni wahan.
12 Ba amfaklo'i a'uk mami vava'at ra
na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an yai, tevek
amka'a basil ne, Ni tnorung ngorva'an
yai nana'a, nata ti wol ni wahan. Ba
amabrahi urun ma amfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a.
13 Ami wol weamami Musa, ma nkum-
teri wahan a ovu maloli, boma tamata
Israel ra deka rsi'ik Duila'a vanan i mane
nlia roak tali wahan a.†
14 Tamata Israel ra wean i rkum-teri
rira fikiran ra ovu maloli ma rasmotak
obin, nata ma naran amar ini, tevek wean
i rbas Ubu Ni tnorung mnanat a, na wol
rfan-aran. Kristus a'uk sa'i bisma naling
vatuk afa i wean maloli yai, wean i tamata
ra rira vava'at isa ovu Ia.‡
15 Ti naran amar ini, na wean i rbas
Musa ni inukun ra, na afa yai nteri watan
rira fikiran ra obin.
16 Na'uk wean i tamata isa norang roak
Duila'a, na Duila'a veka naling vatuk afa

* **3:6 3:6** Ubu Ni tnorung mnanat a wean ini: Musa ni inukun ovi ntulis roak rfareta tamata Yahudi ra na'a afa ovi musti rotu ra. Na'uk na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an a, na Ni Roh nangrihi na'a tamata iki watan ralan a ma norang Yesus. Msyi'ik vali ayat liak ovi rfamalik Ubu Ni tnorung ngorva'an na'a 1 Korintus 11:25, Ibrani 8:7-12, 10:16-17 ovu Yeremia 31:31-34, 32:39-40. † **3:13 3:13** Musa nkum-teri wahan a tali tamata Israel ra. Paulus ovu ni kida na'a rira karya a wol rkum-teri akataka na'a afa ovi rair ra. Keluaran 34:29-35 ‡ **3:14 3:14** Na'a ayat ini, na Paulus ntulis ne, “ma naran amar ini,” ihin a, amar i ntulis surat ini verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus.

i wean maloli yai tali ia.
17 Duila'a wean lahir Ubu Ni Roh a. Ba
wean i Ubu Ni Roh nleal raladida ra, na
salasilan ra wol rfareta roak ita, ovu vali
Musa ni inukun avyai wol rkeak roak ita.§
18 Fiang ini tamata ovi rorang roak
Kristus wol rkum-teri roak waharira ra
ovu maloli. Ia notu ma raladida ra
lyawan roak, tevek Duila'a vanan i nfitik
nyadat a. Wean inyai bi lokat amar, na
Ubu Ni Roh a notu ma dida vava'at ra
ntafal ma wean Ia na'a vanan i nfitik
nyadat a.

4

Ubu Ni metan ovi rna'a suran ralan

1 Ba terang a valing averi! Ubu Ni
rala lolin a, bi nala karya verin ami ma
amfamalik Ni tnorung ngorva'an verin
tamata ra. Ba wol amtalik ma amfabana
karya ini.
2 Ami amfadoku roak ma wol amotu
lahir afa fanfonak ovi rotu ma tma'it a.
Ami wol amsiklabir ovu wol amfamalik
tia ma watan Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk
amfamalik afa ovi kena ra munuk na'a Ni
vaivatul ra, boma lyawan verin tamata ra.
Ba wean inyai, na amtorung ma tamata
rivun bisma rka'a ne, afa ovi amotu ra
kena na'a Ubu wahan ralan a.
3 Wean i Ivar Lolin i amfamalik roak yai
wol lyawan obin verin tamata boku, na
Ivar yai wol lyawan verin tamata ovi ti
rna'a yafwan kakiwal. Afa isa nkum-teri
ralarira ra, ba rafena ma rorang Yesus.
4 Nitdawan nlabir nala roak rira fikiran
ra, ba wol rsi'ik lahir lyawan i ntali Ivar
Lolin. Ivar yai nfamalik Kristus vanan i
nfitik nyadat a. Kristus wean lahir Ubu
felan a.*
5 Ami wol ka'i amfamalik tenamami ra.
Na'uk amfalak ne, Yesus Kristus yai dida
Duila'a verin Ia, ovu ami ameluk tamata
sansinir verin mia, tevek Yesus ralan a
nfalak ma amotu wean inyai.
6 Ubu nfalak roak ne, "Lyawan a veka
nvotuk na'a ngarmeran ralan!"† Ia notu
vali ma lyawan a na'a raladida ra, boma
dida fikiran ra lyawan ma tfan-aran Ubu
vanan i nfitik nyadat na'a Kristus felan a.
7 Ubu Ni tnorung ngorva'an i amfama-
lik a, wean metan i fyawan urun, ma
nana'a tenamami ra. Na'uk tenamami
ra wean suran ma bisma rakfefar watan.
Wean inyai bi lyawan roak ne, ngrebat
ila'a yai wol ntali ami, na'uk ntali Ubu.
8 Ami amtuan sian afaka watan, na'uk
afa avyai wol rotu teri nala ami ma wol
amfabana karya ini. Ami wol amka'a
roak ne veka amotu aka, na'uk amfaklo'i
a'uk mami vava'at ra verin Ubu.
9 Tamata ra rwi-rwa ami, na'uk Ubu wol
nlaun talik ami. Tamata ra rvaval ma
leka-batar ami, na'uk wol amamata.
10 Amka'a roak ne, tamata ra rfedan
Yesus, ba bisma rotu vali ami wean inyai,
tevek amkarya verin Ia. Na'uk amva'at
watan wean ini, ma tamata liak rsi'ik
lahir Yesus Ni vava'at a nvotuk vali na'a
tenamami ra.
11 Amtuan susa lalawatan na'a mami
vava'at ra, ti naran i mane amamata a,
tevek amfabana Yesus Ni karya. Wean
inyai, boma tamata ra bisma rsi'ik ne,
Yesus Ni vava'at a nvotuk na'a tenamami
ovi veka rmata ini.
12 Ami amtuan lalawatan afa ovi rotu
ma mane amamata, boma mia bisma bira
vava'at ngorva'an ovu Yesus.
13 Na'uk mami inorang wear isa, wean i
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Ya'a un-
grihi, tevek orang Ubu." Ami amangrihi
vali wean inyai, tevek amorang Ubu.‡
14 Amka'a ne, Ubu nfava'at ewal roak
Duila'a Yesus tali matmatan, ba veka
nfava'at vali ami. Notu munuk wean
inyai, beti nala ami ovu vali mia, ma
itmunuk tdiri wahan ralan a.
15 Ami amtuan munuk roak sian avyai
ma na'a bira lolin, boma Ubu Ni rala lolin
a nsoru munuk tamata ra ma veka rorang
Ia, ma itmunuk tfalak fara weninyai verin
Ia ovu tfadawang Ia.
16 Ba ami wol amtalik ma amfabana
karya ini, velik ne tenamami ra rtafal ma
rmafun. Na'uk lokat amar, na ralamami
ila'a ntafal ma nangrebat.
17 Tevek sian ovi amtuan ra wol ka'i
aleman, na'uk veka rvua afa lolin verin
ami ma ti wol ni wahan, ovu nlia munuk
afakataka. Afa lolin avyai, lolin lia sian
ovi amtuan ra.

§ **3:17 3:17** Ubu wol na'i vatuk Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol rala vava'at kakiwal. * **4:4 4:4** Kolose 1:15 † **4:6 4:6** Kejadian 1:3 ‡ **4:13 4:13** Mazmur 116:10

18 Ami wol amfadoku mami fikiran ra
nana'a afa sian ovi rvotuk ra. Na'uk
amfadoku mami fikiran ra na'a watan
vava'at kakiwal ovu Ubu, tevek afa ovi
sian ra rira amar a wol mnanat. Afa ovi
wol trea ra rna'a kakiwal ma ti wol ni
wahan.

5

Velik ne tmata, na'uk Ubu veka nfava'at ewal ita ovu nala tenadida ngorva'an ra

1 Ami amka'a roak ne, na'a lanit ivavan
ini, na tenadida ra wean befak* ma ita
ka'i tleal befak yai ralan a. Wean i befak i
tleal yai nama'ar, na Ubu veka nala rahan
ngorva'an verin ita na'a lanit ratan, inyai
tenadida ngorva'an ra. Tamata ra wol rot-
nala afa yai, na'uk Ubu ka'i notu lahir,
ovu tenadida ngorva'an kakiwal, nata ti
wol ni wahan.
2 Na'a dida befak i tleal fiang ini, na ita
tafngamu'ur, tevek inadida urun ma tleal
dida rahan ngorva'an a na'a lanit ratan.
Inyai tenadida ngorva'an ovi wol bisma
rakvisal.
3 Ita inadida ma wean inyai, boma
wean i tmata, na tenadida ra veka
ngorva'an na'a lanit ratan. Wean inyai,
boma ita deka weadida tamata ovi wol
rira kadaravit ma rabluhu watan.
4 Na'a dida befak i tleal fiang ini, na ita
tafngamu'ur, tevek dida varvara aleman.
Ita wol mane inadida ma tmata, na'uk
inadida urun ma Ubu notu ma tenadida
ra ngorva'an ewal, ovu dida vava'at kaki-
wal. Inyai nfaturu ne, ita inadida ma
tkati tenadida ovi rtali lanit ivavan ini
ovu tenadida ovi rva'at kakiwal na'a lanit
ratan.
5 Na'uk Ubu ka'i nasusan roak ma veka
tenadida ngorva'an. Ia nala vali Ni Roh
a verin ita ma nleal raladida ra, al neluk
faneak ne, veka nala munuk afa ovi
ntorung roak verin ita.

6 Wean inyai bi notu ma nfangrebat
ami ma amtahang lalawatan ralamami ra.
Ami amka'a roak ne, amva'at na'a lanit
ivavan ini obin, ba mami vava'at ra raroa
tali Duila'a.

7 Na'a mami vava'at ra, na amva'at tali
mami inorang verin Kristus. Ami wol
amva'at tali afa ovi amsi'ik ra na'a ini.
8 Wean inyai, na notu ma nfangrebat
ami. Nlia tali inyai, na inamami ma
amati talik tenamami ini, boma bisma
amamunuk Duila'a amleal wan isa.
9 Wean inyai bi, inamami urun ma
amotu ma Kristus ralan lolin. Amotu
wean inyai na'a mami vava'at i fiang ini,
ovu na'a mami vava'at ovi veka rma ini.†
10 Ita munuk veka ti tdiri Kristus wahan
ralan a ma nfaleka inukun verin ita. Ba
lokat ita veka tatuan afa ovi inovan ovu
afa lolin te afa sian ovi totu ra.

Ubu ntorung ma tamata ra bisma lolin ewal ovu Ia nahu Yesus

11 Ami amka'a roak ne, amar i Duila'a
mane nfaleka inukun verin tamata ra
sarseri roak, ba amalang urun Ia. Wean
inyai bi amkarya ovu ralamami urun, ma
amotu ma tamata ra rorang Duila'a Yesus.
Ubu nka'a munuk afa ovi rna'a ralamami
ra, ovu inak ma mkya'a vali afa ovi rna'a
ralamami ra.
12 Ya'a wol ufalak wean inyai ma am-
fakaratat tenamami ra. Na'uk inamami
ma mkya'a vali afa lolin ovi amotu ra, ma
fyalak ne, lolin ami. Amfalak wean inyai,
boma byalat nala tamata ovi rfakaratat
tenarira ra, tevek rsi'ik a'uk tamata fe-
larira ra, na'uk wol rsi'ik afa ovi rtali
tamata ralarira ra.
13 Ba wean i mami fikiran ra wean
tamata ovi rfoar ra, na inyai neluk var-
vara verin ami ovu Ubu. Wean i mami
fikiran ra lyawan, na inyai nfaturu ne,
utubira roak.
14 Kristus Ni silobang a nfangora urun
ami ma nfareta ami. Amfan-aran roak
ne, Kristus nmata verin tamata ra munuk,
na inyai nfaturu ne, tamata ra munuk
rfaroa ira tali Ubu, ma wean ralarira
rmata munuk roak.
15 Kristus nmata roak verin tamata ra
munuk, boma tamata ovi ralarira rva'at
tevek rorang Kristus, wol mane rsi'ik
watan tenarira ra. Na'uk tamata avyai
rva'at ma al rfaloling Kristus ralan a.
Ia nmata ovu nva'at ewal roak tali mat-
matan a verin ira.

* **5:1 5:1** Vai mala npake vaivatul *kemah*, ba tfili ***befak***, tevek ayat ini ihin a ne, tenadida ra wol rva'at kakiwal. Ba befak na'a teri watan, wean tenadida ra na'a lanit ivavan a. † **5:9 5:9** Mami vava'at ovi veka rma ini na'a lanit ratan.

16 Ba wean inyai bi ami wol amfili roak
tamata ra tali mami fikiran ra. Lan a,
amfikir Kristus ovu mami fikiran ovi rtali
lanit ivavan watan, na'uk fiang ini wol
amfikir roak Ia wean inyai.
17 Ba tamata i norang roak Kristus, na
ia ni vava'at a ngorva'an roak. Ni vava'at
mnanat i norang nitdawan, nlia roak.
Fiang ini ni roak vava'at ngorva'an a!
18 Ubu notu munuk afa yai na'a Kristus,
ba dida vava'at a lolin ewal ovu Ia. Ia
nala karya verin ami ma amfamalik verin
tamata ra ma rira vava'at ra lolin ewal
ovu Ia.
19 Ami amfamalik ne, afa ovi Ubu notu
nahu Kristus, notu ma tamata ra rira
vava'at ra lolin ewal ovu Ia, ovu Ia wol
nrekan salasilan ovi rotu ra. Ia nala karya
yai verin ami, ma ti amfamalik ivar i
nfalyawang malinan i ntali Ubu yai verin
tamata ra.
20 Ba wean inyai, bi ami ameluk Kristus
Ni tamata sansinir ra, ma nahu ami,
Ubu nala Ni snurak ra verin tamata ra.
Amangrihi verin mia na'a Kristus naran
a ma amfalak urun ne, mtyorung ma Ubu
notu ma bira vava'at ra malinan ewal ovu
Ia.
21 Yesus Kristus wol Ni salasilan
akataka, na'uk Ubu notu ma nvara dida
salasilan ra munuk, boma itmunuk dida
vava'at ra bisma rmalola, ovu lolin ewal
ovu Ia. Ia notu wean inyai, tevek torang
Ia.

6

1 Terang a valing averi! Amkarya verin
Ubu, ba amsurak mia, boma deka myotu
ma Ni rala lolin i nala roak verin mia yai,
wol ihin lahir na'a bira vava'at ra.
2 Tevek Ubu nfalak roak na'a Surat
Ralan ne:

"Na'ut amar i ralang a nfalak a, na Ya'a
urenar mu falurut a,
ovu na'ut amar i usikat tamata ra tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal, na Ya'a ulobang vali oa."

Mingnanang ma lolin, tevek amar ini,
amar i Ubu ralan a nfalak. Amar ini
vali amar i Ubu notu linga'an ma nsikat
tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.*

* **6:2 6:2** Yesaya 49:8

Paulus ntuan angangal na'a Ubu Ni karya ralan a

3 Na'a afaka watan, na amsahak urun
ma amfabana ma lolin mami vava'at ra,
boma tamata ra deka rfasala ami na'a
mami karya ra.
4 Na'uk amfaturu ne, ameluk tamata
sansinir verin Ubu na'a afa ovi amotu ra
munuk. Amtahang nal ralamami ra na'a
susa ovi tamata ra rotu verin ami, ovu
na'a susa afaka watan.
5 Amtahang ralamami ra na'ut amar ovi
tamata ra rwi-rwa ami, ovu rvaval ami,
ovu vali ra'abu'i ami. Amkarya urun ia,
nata amakla watan, ovu amar boku, na
wol amtuba ovu amtolat watan.
6 Amfaturu ne, Ubu Ni tamata sansinir
verin ami na'a afa ovi amotu ra, ovu
ralamami ra rmerat urun, ovu vali am-
faturu na'a mami kaka'a ra. Amtahang
nal ralamami ovu amarkai, ovu Ubu Ni
Roh a nkarya na'a ralamami ra, ovu vali
amlobang tamata liak ra ovu ralamami
urun.
7 Amfamalik afa ovi kena ra, ovu Ubu
Ni ngrebat a nfangrebat ami na'a afa
ovi amotu ra. Afa ovi amotu ra munuk
rmalola, ba afa avyai reluk minak verin
ami ma amlotar mami inorang a, ovu vali
amangal tamata ovi rangal ami.
8 Tamata boku ralang ami, na'uk boku
rfama'it vali ami. Boku rfadawang ami,
na'uk boku rfalak sian vali ami. Ami
amfalak lalawatan afa ovi kena ra, na'uk
tamata boku rfalak ne, amsiklabir.
9 Ira ranovak ne, tamata ra wol rka'a
ami, na'uk velik aba, tamata ovi rorang
Yesus rka'a lahir ami. Ira rfikir ne
amamata roak, na'uk amva'at obin. Velik
ne rwi-rwa ami, na'uk wol amamata.
10 Velik ne rotu ma ralamami lalau,
na'uk ralamami lolin urun. Ami tamata
kasian ami, na'uk amotu ma tamata rivun
rka'i na'a rira inorang a. Ira ranovak vali
ne, ami wol mami afakataka, na'uk velik
aba, ami mami munuk afakataka.
11 Terang a valing ovi mnya'a kota
Korintus. Ami amfalak munuk roak rala-
mami ra, ovu vali amlobang urun mia.
12 Amfaturu mami silobang verin mia,
na'uk mia wol fyaturu bira silobang verin
ami.

13 Terang a valing averi, deka fyonak
ralabira ra verin ami, wean ami vali wol
amfonak ralamami ra verin mia, tevek
fiang ini ungrihi wean lahir i ungrihi
verin yanak ra.

Deka isa mia ovu tamata ovi wol rorang Yesus

14 Terang a valing averi! Deka isa mia
ovu tamata ovi wol rorang Yesus, tevek
lafirba ma afa ovi lolin ra, ovu afa ovi
sian ra, isa ira? Te wean inba ma tamata
ovi rbana na'a lyawan a, ovu tamata ovi
rbana na'a ngarmeran a, isa ira?
15 Wol mane trea lahir ne, Yesus irua
nitdawan a ra'an vai isa! Te tamata ovi
rorang Yesus ovu tamata ovi wol rorang
Yesus rira vava'at ra wear isa? Wahal
lahir!
16 Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a ovu
wan i ba'i rfadoku walut ra na'a
wol wear isa. Ita weadida lahir Ubu
i nva'at Ni Rahan Dawan Falurut a.
Ia nfalak roak na'a Ni Surat Ralan
ne:
"Ya'a veka uti una'a fruarira ra,
ma uva'at ovu ira.
Ya'a veka eluk Ubu verin ira,
ovu ira veka reluk Ning tamata ovi
rorang Ya'a.†
17 Wean inyai, bi fyaroa mia tali tamata
ovi wol rka'a Ubu,
ovu mdyir-talik ira. Deka mkyena
lahir tamata avyai rira afa ovi ngra-
ngrodi ra,
boma ala mia ma myeluk Ning
tamata ovi rorang Ya'a.‡
18 Ya'a veka eluk Yamabira, ovu
mia veka myeluk yanak brana ra ovu
yanak vata ra.
Vaivatul avyai rtali Duila'a i Ni ngre-
bat a nlia munuk."§

7

1 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Ubu notu Ni tnorung avyai verin
ita. Ba wean inyai, na ita musti tfaroa
tenadida ra ovu raladida ra tali afa ovi
ngra-ngrodi ra munuk. Totu wean inyai
ma al nfaturu lahir ne, talang urun Ubu,
ba tasahak urun ma dida vava'at ra
rmerat urun.*

Paulus inan lolin, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus rahil roak ma rtalik tali afa sian ovi rotu ra

2 Terang a valing averi, amera verin
mia ma myala ami na'a ralabira ra. Ami
wol amotu sala verin tamata isa vali, te
wol amfaruki tamata isa, ovu wol amdava
utumami tali tamata isa vali.
3 Ya'a ufalak wean inyai, na wol mane
ufasala mia. Ufalak lan roak ne, mia
mnya'a roak ralamami ra, ba isa roak ita,
ti naran i tmata a.
4 Ya'a ungrihi verin mia ovu ni malolan
a watan, ovu vali ufadawang mia. Na'ut
i amtuan susa rivun, na mia fyaloling
ralang a, ovu ralang lolin urun, tevek mia.
5 Na'ut i amaran Makedonia, na wol
mami amar ma amyari ami. Na'a afaka
watan, na amtuan susa. Tamata ovi
wol rtali tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung rfalak sian ami, ovu inar ma
rsingarahi ovu ami, ovu ambobar vali
afa boku na'a ralamami ra, tevek amfikir
mia.
6 Na'uk Ubu nfaloling tamata ovi
ralarira ra lalau. Ia nsinir Titus nma ma
nfaloling ralamami ra.
7 Ami ralamami ra lolin na'ut i Titus
nma, na'uk nlia tali inyai, na ralamami
ra lolin urun tevek nfamalik ne, mia
fyaloling ralan a. Ia nfamalik vali verin
ami ne, mia myaseak urun ma mtyuan
ya'a, ovu myahil roak tali bira afa ovi
lan a myotu ra. Nfalak vali ne, fiang
ini ralabira urun roak ma iva'ubira ma
myotu afa ovi ufalak ra. Afa avyai rotu
ma ralang a ntafal ma lolin urun i lahir.
8 Ba velik ne otu roak ma ralabira lalau
ovu ning surat yai, na'uk wol ahil tali afa
i otu yai. Kena urun, tevek amar i utulis
surat yai, na ahil tevek uka'a ne, surat yai

† **6:16 6:16** Lan ana, Ubu Ni Roh nleal tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan a, na'uk fiang ini Ni Roh nleal Ni tamata ralarira ra. Msyi'ik Imamat 26:12 Yeremia 37:27, 1 Korintus 3:16, 6:19, Yehezkiel 20:34, 41. ‡ **6:17 6:17** Yesaya 52:11, 2 Samuel 7:14, 7:8 § **6:18 6:18** 2 Samuel 7:14, 7:8, Yesaya 43:6, Yeremia 31:9, 1 Tawarikh 17:13
* **7:1 7:1** Tnorung ovi Paulus nfalak na'a ayat ini, rna'a 2 Korintus 6:17-18 † **7:8 7:8** Tafsiran boku rfalak ne, surat i Paulus nfamalik na'a ayat ini, nana'a 1 Korintus pasal 5. Pasal ini ni vaivatul ra rtabu urun rira sidovung na'a tamata i notu sian na'a sidovung ralan a.

notu ma ralabira lalau, na'uk ralabira i lalau yai wol mnanat.†

9 Na'uk fiang ini ralang a lolin urun. Ning rala lolin yai wol ntali ralabira i lalau yai. Na'uk ralabira lalau i notu ma myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, wean lahir i Ubu ralan nfalak a, ba wol amfaruki mia.

10 Ralabira i lalau yai wean lahir i Ubu ralan a nfalak a, ovu notu ma tamata ra rkati rira fikiran ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Ia nsikat tamata avyai tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Wean i tamata ra rahil wean inyai, na wol rfarnuang roak ne, sian a nana'a ralarira ra. Na'uk tamata ralarira lalau i ntali watan afa ovi tamata ralarira rfalak ra, veka notu ma tamata ra rira matmatan kakiwal.

11 Eka minovak na'a ralabira lalau i Ubu ralan a nfalak yai. Ralabira lalau yai notu ma ralabira urun ovu mlyotar nala tenabira ra. Afa yai notu vali ma mingrova tamata ovi rotu salasilan ra, ovu byobar, betane salasilan yai notu ma myot-orang vali. Ralabira i lalau yai notu vali ma myaseak ma mtyuan ya'a, ovu iva'ubira ma myotu afa ovi ufalak ra. Wol mane inyai watan, na'uk mibrahi vali ma myukun lahir tamata i notu sala. Afa ovi myotu munuk roak yai rfaturu lahir ne, wol bira sala.

12 Wean inyai bi utulis roak surat yai verin mia, na'uk wol mane utulis surat yai verin tamata i notu sala a. Wol utulis surat yai vali verin tamata ovi rfarnuang sala i tamata liak isa notu a. Na'uk utulis surat yai verin mia munuk, boma na'a Ubu wahan ralan a, na ka'i mkya'a lahir ne, bira silobang a dawan urun verin ami.

13 Bira afa ovi myotu ra rotu ma ralamami lolin urun.

Nlia tali inyai, na ralamami ra lolin urun, tevek amrenar ne, mia myotu ma Titus ralan a lolin urun ovu ralan a malinan.

14 Na'ut i Titus wol nti nalola mia obin, na ufamalik roak bira lolin a verin ia. Mia wol fyama'it ya'a, tevek myot-orang lahir afa ovi amfalak roak verin ia. Afa ovi ufalak roak verin mia yai kena lahir ovu afa ovi amfalak verin Titus, ma al amfadawang mia. Ba tali inyai, na nfaturu lahir ne, afa ovi amfalak verin Titus yai kena lahir.

15 Fiang ini ia nlobang urun mia, tevek nangnanang ne, myot-orang lahir afa ovi nfalak roak verin mia yai, ovu vali na'ut i ti nalola mia, na myalang urun ia.

16 Ya'a ralang a lolin urun, tevek na'a afaka watan, na orang urun mia.

8

Snurak verin ita tamata ovi torang Yesus, ma tala dida kubang ra ovu raladida urun verin tamata ovi rorang Yesus na'ut i rtuan susa

1 Terang a valing averi, inamami vali ma mkya'a ne, wean inba ma Ubu nala Ni rala lolin a verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Makedonia.

2 Na'ut i rtuan susa dawan urun a, na ralarira ra rtafal ma lolin urun. Velik ne rira kasian dawan urun, na'uk ralarira urun i lahir ma rala kubang ma al rlobang tamata inorang liak ra.

3 Ya'a uka'a basil ne, rira afa ovi rala roak avyai inovan ovu rira ngrebat ra. Ira rotu roak wean inyai, ovu rala vali ma nlia tali rira ngrebat ra. Ralarira rfalak ma rotu wean inyai, ba rot-orang watan.

4 Ira ralarira urun vali ma rera verin ami, ma rovu vali ma rala rira kubang ma al rlobang tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a propinsi Yudea.*

5 Ira rala ma nlia lahir tali i amnovak a. Ira rala lan roak tenarira ra verin Duila'a ma rot-orang afa ovi ralan nfalak a. Ira rot-orang vali afa ovi amfalak ra, wean watan i Ubu ralan nfalak a.

6 Wean inyai bi amera urun ma Titus nti nalola mia, boma nlobang mia, wean lahir i notu lan roak a. Amera ma nalola mia, boma nlobang mia ma misdovu munuk bira kubang ovi mane myala al mlyobang tamata liak ovi rorang vali Yesus, ma fyaturu bira rala lolin ra.

7 Ba fiang ini mkya'i roak na'a afaka watan. Mingrebat na'a bira inorang a, bira ngrihi ra, bira kaka'a a, ovu ralabira

* **8:4 8:4** Banbanan tali kota Korintus ma nti propinsi Yudea na'an karedralan irua te itelu, tevek rsifaroa ira. Kota Yerusalem nana'a propinsi Yudea ralan a.

urun ma mlyobang tamata ra, ovu vali bira silobang a verin ami. Wean inyai bi inamami urun, ma fyaturu bira lolin a na'a afa ovi myala verin tamata ra.

8 Ya'a ufalak afa avyai, na'uk wol mane ufareta mia, ma misdovu bira kubang wean inyai. Na'uk mane ufaturu verin mia ne, tamata ovi rorang Yesus na'a Makedonia ralarira urun ma rlobang tamata liak ovi rorang vali Yesus. Otu wean inyai, boma uka'a ne, ralabira urun al mlyobang tamata ovi rorang Yesus te wahal.
9 Ufalak wean inyai, tevek mia mkya'a roak dida Duila'a Yesus Kristus Ni rala lolin a verin ita. Ia nka'i, na'uk notu ma tenan a wean tamata kasian ra, ma al nakvanak mia, boma tali Ni kasian a, na notu vali ma mkya'i na'a Ubu wahan ralan a.

10-11 Ba usurak mia wean ini ma na'a bira lolin: Kena urun ma fiang ini myot-nala munuk karya ovi ralabira ra rfalak, na'ut i beti fyabana na'a varat i nti a. Mia bira karya yai, ma myala kubang verin tamata liak ovi rorang vali Yesus. Mia myotu ula lalean tali tamata liak† ovi rorang vali Yesus, ovu vali fyikir lan lalean ma myotu wean inyai. Afa yai nvua afa lolin verin mia, ba myotu lahir ti naran i roak a, wean i ralabira rfalak ma misdovu lan bira kubang lokat mia, ma inovan ovu bira ngrebat ra.
12 Wean i ralabira urun na'a afa ovi myala verin tamata liak ra, na Ubu veka ntorung vali bira afa ovi myala yai. Ia wol nera afa ovi wol rna'a mia, na'uk nera afa ovi rna'a roak mia.

13 Ya'a ala varvara verin mia, wol mane ufamaraang tamata liak rira varvara a, na'uk otu wean inyai, boma bira varvara ra wearira isa.
14 Ba fiang ini afa ovi rna'a mia, na myala ma al fyakena tamata ovi wol rira ra, boma afa ovi wol rna'a mia, ira veka rala vali ma al rfakena mia. Wean inyai, na bira varvara ra wearira isa.

15 Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

"Tamata ovi rasdovu ma rivun, na wol teran vali.
Tamata ovi rasdovu kedan watan, na wol mamahin vali."‡

Paulus nsinir Titus ovu ni kida irua ma rti rala kubang ovi rasdovu roak na'a kota Korintus, ma rtaha rti verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea

16 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek notu roak ma Titus nlobang mia, wean lahir i ulobang mia.
17 Titus ti nalola mia ma not-orang afa ovi amfalak ra verin ia. Na'uk nlia tali inyai, na ia ralan urun ma nlobang mia, ovu vali ralan a nfalak roak ma veka nti nalola mia.
18 Amsinir vali terad a valid isa, boma nfatuang ia ma irua rti ralola mia. Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk ralang ma dawan ia, tevek ni karya a lolin ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.
19 Nlia tali inyai, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra rfili roak ia ma nfatuang ami na'a mami karya a, ma am-siduk bira kubang ovi misdovu roak verin tamata kasian ovi rna'a Yudea. Amotu karya ini, boma rfadawang Duila'a, ovu tamata ra rsi'ik vali ne, ami ralamami urun ma amlobang terad a valid ra.
20 Amsi'ik wamami vali, boma tamata ra deka rfasala ami na'a kubang ovi tamata ovi rorang Yesus rala roak ma amtaha yai. Kubang ovi amtaha yai dawan urun.
21 Ralamami ra rfalak ma amasusan kubang avyai ovu ni malolan watan, na'a Ubu wahan ralan a, ovu vali na'a tamata waharira ralan ra.
22 Amsinir vali teradida isa ma ti ntafal Titus ovu ni kida yai, ma ti rasdovuk bira kubang ra. Amsi'ik roak teradida ini fafira roak na'a karya ovi amala verin ia. Ia ralan urun ma nlobang ovu nkarya verin Duila'a. Fiang ini inan urun ma nlobang mia, tevek ralan a dawan ne, veka misdovu bira kubang ra, ma al mlyobang tamata ovi rorang Yesus na'a Yudea.

† **8:10-11 8:10-11** Tamata liak ovi rorang Yesus na'a Yudea, ntali ayat 4. ‡ **8:15 8:15** Ayat ini nfamalik afamtahan i naran *manna*, msi'ik Keluaran 16:18.

23 Titus yai, ning kida i amamunuk
amkarya ma amlobang mia. Tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung ra rfili terad a
valid irua yai. Rira afa ovi rotu ra, rotu
ma tamata ra rfadawang Kristus.
24 Ba amera ma fara fyaturu bira
silobang a verin ira, ma tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra munuk rka'a ne,
mlyobang ira, boma inovan ovu kena
lahir ovu afa ovi amfalak roak ma am-
fadawang mia na'a waharira ralan ra.

9

Tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rasdovuk rira kubang ra ma rala verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea

1-2 Terang a valing averi! Uka'a roak
ne, ralabira ra lolin urun, bi myala bira
kubang ra verin tamata ovi rorang Yesus
na'a Yudea. Wol lolin ma utulis kubang
avyai na'a ning surat a, tevek lyawan
roak ovu uka'a ne, inabira ma mlyobang
ira, bi ufadawang roak mia verin tamata
Makedonia ra. Ufalak verin ira ne, "Varat
i nti roak veli, na terad a valid ovi
rna'a propinsi Akhaya* rasdovuk roak
rira kubang ra, ma veka rala ma al
rlobang tamata ovi rorang Yesus." Wean
inyai, bi tamata rivun na'a Makedonia
mane rot-orang mia, ma rasdovuk vali
rira kubang ra.
3 Velik aba, usinir Titus ovu terad a
valid irua yai ma rti rtuan mia, boma
afa ovi amfalak roak ma al amfadawang
mia yai, wol mane vaivatul vu watan.
Otu wean inyai, boma misdovuk kikyai
bira kubang ra munuk, tevek ufalak roak
verin ira ne, misdovuk munuk roak.
4 Ami veka amama'it watan, wean i
tamata Makedonia ra rorang ya'a na'ut
i uti ma ulola mia ma rsi'ik ne, wol
misdovuk kubang avyai obin. Ami veka
amama'it, tevek amfalak lan roak verin
ira ne, misdovuk munuk roak kubang
avyai. Wol mane ami watan amama'it,
na'uk mia vali veka mya'it.
5 Ba wean inyai, bi usinir lan terad
a valid avyai ma rti rlobang mia, boma
misdovuk nala bira kubang ovi mtyorung
roak ma myala yai. Otu wean inyai, boma
nfaturu ne, bira kubang ovi misdovuk
avyai myala ovu ralabira urun, ovu wol
mane tamata rkiwal mia ma myala.

Tlobang tamata ra ovu raladida urun, na Ubu veka naflahar ita

6 Mingnanang vaivatul ini! Tamata
ovi ravuri-rava nabat ra kadkedan watan
na'a rira va'i ra, na rira va'i ihin a veka
kedan a watan vali. Na'uk tamata ovi
ravuri-rava ma nabat rivun, na rira va'i
ihin a veka rivun vali.
7 Lokat tamata musti ka'i nala ni
kubang a wean lahir i ralan a nfalak a.
Deka mane nala ovu ralan lalau, te tamata
liak ra rkiwal ia beti nala. Na'uk fara nala
ovu ralan lolin, tevek Ubu nlobang urun
tamata i nala afa verin tamata liak ra ovu
ralan lolin urun.
8 Ubu Ni ngrebat ma nala Ni kalolin
a munuk verin mia, boma nfakena
afakataka munuk na'a bira vava'at ra. Ia
notu munuk wean inyai verin mia, boma
myot-nala munuk karya lolin ra ma al
mlyobang tamata liak ra.
9 Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan a
ne, tamata i nlobang ma dawan tamata
kasian ra,
"Ia nala kalolin a verin tamata kasian ra,
Ni vava'at nmalola lalawatan, nata ti wol
ni wahan."†
10 Ubu nala nabat ra verin tamata ovi
rotu va'i ra, ovu vali nala afamtahan
ra verin ita munuk. Ia veka notu vali
wean inyai verin mia. Ia veka nala nabat
ra ma mivuri-miva, ovu veka notu ma
nabat avyai vuar ma rivun, boma ralabira
ra lolin ma myala ma dawan vali verin
tamata ovi wol rira ra.‡
11 Ubu veka nfaka'i mia ovu Ni kalolin
ra na'a afaka watan, boma mlyobang
lalawatan tamata ra ovu ralabira urun.
Tamata ra veka rfalak fara weninyai
verin Ubu, tevek bira kubang ovi mis-
dovuk roak ma amsiduk verin ira.
12 Bira karya lolin i myotu ini, wol mane
nlobang watan Ubu Ni tamata inorang ovi
rira kasian a dawan na'a Yudea, na'uk

* **9:1-2 9:1-2** Kota Korintus nana'a propinsi Akhaya. † **9:9 9:9** Mazmur 112:9 ‡ **9:10 9:10** Paulus ni maksud na'a ayat ini ne, Ubu veka nala kubang lalawatan verin ira, ma naran ma al rlobang tamata kasian ra ovu ralarira lolin.

notu vali ma tamata rivun rfalak fara
weninyai verin Ubu, tevek afa ovi myotu
roak yai.
13 Tali bira karya lolin i fyaturu yai, na
tamata ovi rorang Yesus na'a Yudea veka
rfadawang Ubu, tevek rsi'ik ne, myot-
orang Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kris-
tus. Ira rfadawang Ia vali, tevek ralabira
lolin ma msyiduk bira afaka watan verin
ira, ovu verin tamata ra munuk.
14 Ira rlobang mia ovu veka raflurut
verin mia, tevek Ubu nala roak Ni rala
lolin i dawan urun a verin mia.
15 Terang a valing averi! Mya ma tfalak
fara weninyai verin Ubu, tevek nala roak
Yanan a verin ita. Dida vaivatul ra wol
raran ma tfamalik nala afa ovi nala roak
verin ita.

10

Paulus nlotar tenan a ma nfalyawang ne rasul urun ia

1 Terang a valing averi! Tamata boku
rfalak ne, “Paulus wol nabrahi ma nsurak
mia wean i itmunuk tna'a wan isa, na'uk
wean i nana'a raroa, na nabrahi watan
ma nsurak mia.” Na'uk ya'a Paulus,
ufakabava tenang a ovu umarkai wean
Kristus.
2 Ba era urun tali mia, boma deka
mkyiwal ya'a ma ufaturu ning barahin a
na'a wahabira ralan ra, wean i ralang a
nfalak roak ma otu. Otu wean inyai ma
ufaturu ning barahin a verin tamata ovi
ranovak ne, mami vava'at ra wean watan
tamata ovi wol rorang Ubu.
3 Kena ma amva'at na'a lanit ivavan
ini, na'uk ami wol amorang tamata rira
fikiran ra na'a lanit ivavan, ma amangal
tamata ovi rangal ami.
4 Minak i amala ma al amangal tamata
rira fikiran ovi wol kena ra, wol ntali
lanit ivavan ini. Na'uk amala minak i
Ubu nfangora lahir ovu Ni ngrebat a, ma
nkama'ar nala munuk fikiran sian ra tali
tamata ovi rangal Ubu Ni vaivatul ra.
Inyai wean i nana'a rihi, ma tamata rala
minak al rkama'ar wan ovi rangrebat ra.
5 Amala Ubu Ni ngrebat a ma amfaleka
munuk tamata ovi rfakaratat tenarira ra,
rira vaivatul ovi rotu angangal ma tamata
ra deka rka'a Ubu. Amfaleka tamata
avyai rira fikiran ovi wol kena ra, ovu
wean i amkeak rira fikiran ra ma rotu
a'uk afa ovi Kristus inan a.
6 Na'ut i myot-orang munuk roak afa
ovi Yesus Kristus nfalak ra, na ami veka
amukun munuk tamata ovi raktufan ra
obin.
7 Msyi'ik ma lolin afa ovi rvotuk na'a
matabira ra! Wean i tamata isa tali mia
norang urun ne, Kristus Ni roak ia, na
ia musti nanovak vali na'a ralan a ne,
Kristus Ni vali ami, wean vali ia.
8 Ya'a wol uma'it, wean i ufamalik ma
rivun na'a Duila'a Ni ngrebat i nala roak
verin ami, tevek amala ngrebat yai ma
amfangrebat bira inorang a. Ami wol
amala ngrebat yai ma amot-visal bira
inorang a.
9 Ufalak wean inyai, tevek ufena betane
fyalak ne, ufabobar mia ovu ning surat ra.
10 Tamata ra rfalak ne, “Paulus ni surat
ihin a aleman ovu nangrebat urun. Na'uk
wean i itmunuk tna'a wan isa, na notu ma
felan a wean tamata ovi wol rangrebat,
ovu ni afa ovi nfalak ra wol ihir akataka.”
11 Na'uk tamata ovi rfalak wean inyai
musti ranovak veki, tevek wean i itmunuk
tna'a wan isa, na veka lyawan lahir ne,
veka amala vaivatul ovi aleman ra. Afa
avyai wean watan vaivatul aleman ovi
amfadoku roak na'a mami surat ra.

Paulus nfamalik ni ngrebat ma al ntabu tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus, tevek Ubu notu ma neluk rasul ma nfamalik Ni Ivar Lolin verin ira

12 Ami wol amabrahi ma amfakaratat
tenamami ra, te amfalak ne, ami wea-
mami tamata ovi ranovak ne, tamata
dawan ira. Ira ka'i rukur watan tenarira
ra ovu rira afa i ba'i rala ala rukur ira,
ovu na'a waharira ralan ra, na ira ka'i
raraning ira ma rfalak ne, dawan ira.
Tamata avyai rboda urun i lahir!*
13 Ami wol amotu wean inyai. Ami
amafena ma amfadawang tenamami ra
ma nlia tali afa ovi Ubu nfadoku ra.
Na'uk amfamalik watan na'a karya i Ubu
nfadoku roak verin ami. Mia ini mnya'a
vali wan ovi amkarya na'a.

* **10:12 10:12** Tamata ovi ranovak ne tamata dawan ira, ira rna'a vali sidovung tamata ovi rorang Yesus ralan a.

14 Ba na'ut i amati ma amfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus, na am-
bana roak ma ti naran wan i mnya'a
ma amfamalik vali verin mia. Amfabana
mami karya a, na wol ambana lia wan ovi
rfadoku roak a, na'uk mia mryenar lan
roak Ivar yai tali ami.
15 Ami vali wol amfadawang tenamami
ra na'a tamata liak rira karya ovi rotu
roak na'a wan i Ubu wol nfaturu verin
ami. Ami amfabana watan mami karya a,
na'a wan i Ubu nfadoku roak verin ami.
Amera ma fara bira inorang a ntafal na'a
Kristus, boma bisma amot-nala karya ini
ma nmela ma dawan.
16 Wean urun inyai, boma ami bisma
amati ma amfamalik vali Ubu Ni Ivar
Lolin na'a wan liak ovi tamata ra wol
rti obin. Amafena ma amfadawang tena-
mami ra na'a afa ovi tamata liak ra rotu
roak, na'a wan ovi rkarya na'a.
17 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean
ini, "Wean i tamata iki watan mane
nfadawang afa isa, na nfadawang a'uk afa
ovi Duila'a notu roak a."
18 Wean i tamata rfadawang tenarira ra,
na ita wol tka'a ne, Duila'a ntorung te
wahal. Na'uk wean i Duila'a nfadawang
tamata ra, na inyai lolin urun.

11

Paulus nafena lahir ma tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rorang tamata ovi rsiklabir ma rfalak ne, rasul ira

1 Terang a valing averi, ya'a era verin
mia ma mtyahang ralabira veki na'a afa
ovi mane ufalak verin mia ini, velik ne
minovak ne, ya'a uboda na'a afa ovi mane
ufalak ra. Na'uk uka'a roak ne, mtyahang
nal ralabira.
2 Ya'a uwanar urun mia, wean lahir i
Ubu nwanar mia. Ya'a weang baba isa
i nwanar yanan vata, ti naran ni amar i
mane nsifa, boma wol notu sala na'ut i
nala ia verin brana a. Mia weabira vata
yai. Vata yai wol ntuba ovu brana obin.
Vata yai rtavun teri roak ia ma veka nsifa
ovu brana isa. Brana yai Yesus Kristus.
3 Na'uk ubobar na'a ralang a na'a afa
ovi minovak ra, betane bira fikiran rat-
vali ewal ma byan-tamuri Yesus Kristus
wean lalan a, na'ut i nifa taltolar nlabir
waweang Hawa. Wean inyai, na nfaturu
roak ne, wol ralabira urun ma myorang
Yesus Kristus.
4 Ufalak wean inyai, tevek inabira
ma myorang watan tamata ovi rma ma
rfamalik Yesus liak a. Yesus i rfamalik
yai, naling ia tali Yesus i amfamalik verin
mia a. Velik ne tamata avyai rfamalik
roh i wol wean Roh i amfamalik a, na'uk
inabira ovu mtyorung ma myala roh yai
tali tamata avyai. Rfamalik ivar lolin i wol
wean Ivar Lolin i amfamalik roak verin
mia, na'uk mtyorung vali afa yai.
5 Na'uk ya'a ning fikiran a wean ini:
rasul ovi tamata rfalak ne, dawan urun
ira, na rasul avyai rira dawan a wol nlia
ya'a.
6 Snain a wol ka'i uka'a ma ungrihi
ma lolin wean tamata avyai, na'uk uka'a
urun ma ufamalik afa ovi rtali Ubu.
Amfaturu munuk roak afa yai verin mia
na'a afa ovi amotu ovu amair ra munuk.
7 Na'ut i ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a
verin mia, na wol era ma byahir ya'a,
na'uk ufakabava tenang a wean tamata
sansinir, boma ufadawang mia. Ba mino-
vak ne, otu wean inyai verin mia, na otu
sala roak? Velik aba, wahal!
8 Na'ut i air mia, na tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung na'a wan liak ra
rlobang ya'a ovu kubang. Ba inyai wean
watan i ufaruki ira, boma ulobang mia.
9 Na'ut i itmunuk tna'a wan isa ovu
utuan susa, tevek wol ning kubang, na
wol otu susa mia ma wol era lablobang
tali mia. Na'ut i wol ning akataka, na
terad a valid tamata ovi rorang Yesus tali
Makedonia rala afa avyai verin ya'a. Na'a
afaka watan, na usi'ik wang ma lolin,
boma deka era kubang tali mia, ovu veka
otu lalawatan wean inyai.
10 Ivar i ntali Yesus Kristus yai kena
munuk, ovu nana'a lalawatan ralang a,
ba afa ovi ufalak ini kena urun. Ya'a
wol era kubang tali tamata iki watan na'a
propinsi Akhaya. Ba wol tamata isa vali
notu teri ya'a na'a afa ovi ralang ila'a
nfadoku roak ma ufadawang a, ma wol
era kubang.
11 Notu afakinimi ufadoku ma wol otu
varvara verin mia i? Otu wean inyai,
tevek ulobang mia. Ubu sa'i nka'a ralang

a ne, ulobang mia.
12 Na'uk afa ovi otu roak fiang ini, veka
otu lalawatan ma angal teri tamata ovi
rdava linga'an, ma rfalak verin tamata
ovi rfakaratat tenarira ra ne, ira wearira
watan ami.*
13 Tamata avyai rasul siklabir ira watan,
ovu rkarya watan ma rdava uturira alal-
ing. Ira rotu ma felarira ra wean Kristus
Ni rasul ra.
14 Deka tabrian afa avyai, tevek nit-
dawan notu vali ma felan a lyawan, wean
Ubu Ni sansinir ntali lanit ratan a.
15 Ba deka tabrian wean i nitdawan ni
sansinir ra rotu ma felarira ra wean vali
tamata ovi rira vava'at ra rmalola ma
rfabana Ubu Ni karya a. Tamata avyai
veka rtuan vali enarira ra tali afa ovi rotu
ra.

Paulus nfamalik angangal na'a ni karya a ma nfaturu ne, Kristus Ni rasul verin ia

16 Terang a valing averi! Ufalak fasa
ewal verin mia ne, tali bir tinemun, na
deka tamata isa vali nanovak ne, uboda.
Na'uk wean i minovak wean inyai, na
mtyorung ma myala ya'a wean tamata
ovi rboda ra, boma ya'a vali ufadawang
tenang a.
17 Ya'a mane ufalak afa ovi otu ma
ufakaratat tenang a. Na'uk Duila'a wol
nfalak ma ufalak afa avyai. Ya'a un-
grihi weang watan tamata i nboda ma
ufadawang tenang a.
18 Tamata rivun rfadawang tenarira ra
na'a afa ovi rotu ra, wean afa ovi rna'a
lanit ivavan ini, ba ya'a ufadawang vali
tenang a.†
19 Ufalak wean inyai, tevek minovak
ne, bira kaka'a dawan. Na'uk velik
aba, inabira ma mtyahang ralabira verin
tamata ovi rboda ra!
20 Mia mtyahang ralabira watan ma
tamata ra rotu mia wean tamata sansinir
ra, ovu rfaruki mia, ovu vali rfareta
tia ma watan mia. Mia mtyahang vali
ralabira ma tamata ra rfakaratat tenarira
ra ma rfama'it mia, ovu rtafitil wahabira
ra.
21 Uma'it ma ufalak verin mia ne, wol
ning ngrebat ma ot-orang afa ovi rasul
siklabir avyai rotu ra!‡

Na'uk afa ovi rotu ma al rfakaratat
tenarira ra, ya'a ubrahi vali ma otu wean
ira. Ya'a otu watan wean tamata ovi
rboda rira afa ovi rotu ra.
22 Ira rfalak ne, tamata Ibrani ira? Ya'a
bisma ufalak watan ne, tamata Ibrani
ya'a vali. Ira rfalak ne, tamata Israel ira?
Ufalak ne, tamata Israel ya'a vali! Ira
rfalak ne, uburir-nusirira Abraham, na
ufalak vali ne, ubung-nusing vali Abra-
ham!
23 Tamata avyai rkarya na'a Yesus Kris-
tus Ni karya a? Ya'i yo! Ungrihi wean
inyai, na ya'a weang tamata i nfoar urun!
Velik aba, ya'a ukarya ma nlia munuk
tamata avyai. Tamata boku rala ya'a ma ti
ra'abu'i ya'a, nlia tali tamata avyai. Amar
boku rvaval urun ya'a, ma nlia tali ira.
Utuan ma rivun roak susa ovi aleman
urun i lahir, ba notu ma wol ufikir roak
ne, veka uva'at.
24 Yahudi ra rukun nala falima ya'a
roak. Lokat amar i rukun ya'a, na ba'i
rala afwatan ulin ala rasveva ya'a, ti
naran vututelu rahin isi.
25 Tamata Roma ra rvaval nala fatelu
ya'a ovu navnaval. Ira rteva ya'a fasa
vali. Kabal itelu ovi avul ra rakreti ma
rakfefar lahir. Ya'a ufofa vali ma una'a
tahat ratan amar isa ovan isa.
26 Ning banbanan rivun roak, ovu na'a
ning banbanan avyai, na utuan susa
rivun. Utuan susa dawan na'a oar ralan
ra, ovu tali tamata ktufan ovi rna'a
linga'an ralan. Ning tamata Yahudi ra
rwi-rwa ya'a, ovu tamata ovi wol Yahudi
ra rwi-rwa vali ya'a. Utuan susa vali tali
tamata ovi rna'a kota ra, tevek rotu ma
vangoa-vanga. Ba sian a dawan urun i
lahir nkena ya'a na'a wan lean vu ra,
ovu na'a tahat, ovu vali tali tamata ovi
rsiklabir ma rfalak ne, rorang Yesus.
27 Karya i ufabana ini nfafrea urun
ya'a. Ya'a iva'ung urun ma ufabana karya

* **11:12 11:12** Paulus nfalak ne, ***Na'uk afa ovi otu roak***, ihin a ne, ia nkarya lalawatan ma nfangrebat tamata ovi orang Yesus rira sidovung, na'uk wol nera ma rala kubang verin ia. † **11:18 11:18** Tamata rivun na'a ayat ini rfamalik rasul siklabir ovi rma ma rair sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus. ‡ **11:21 11:21** Rasul siklabir rfikir a'uk tenarira ra ma rotu sian tamata liak ra, na'uk Paulus nfalak ne ia, wol nfikir te notu wean inyai.

aleman ini, ba amar boku, na wol utuba, ublafar ovu ubroa, na'uk wol ufna'an-ufnenu. Radridin dawan nkena ya'a, tevek ning kadaravit ra wol naran ma al uteri ya'a.

28 Nlia tali afa avyai munuk, na ning varvara ntafal ma aleman. Lokat amar ufikir ma afa rivun da'in, tevek ning varvara ma usi'ik tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk rira vava'at ra.

29 Wean i boku ralarira lalau tevek rira inorang wol nangrebat, na ufarnuang vali wean inyai. Wean i boku rleka na'a salasilan ra, na ralang a nwa'uk urun.

30 Wol inak ma ufadawang tenang a, na'uk wean i musti otu wean inyai, na ufadawang watan afa ovi rfaturu ne, wol ka'i ungrebat a.§

31 Fara traning Ubu i dida Duila'a Yesus Yaman verin Ia, nata ti wol ni wahan. Ia sa'i nka'a ne, wol usiklabir na'a afa ovi ufalak ra.

32 Na'ut i una'a kota Damsyik, na tamata i raja Aretas a nfili ia ma notu gubernur a, nfareta suldadu ra ma rwanar kota yai, boma rwan ma rtaha ya'a.*

33 Na'uk tamata boku rala ahir dawan isa ma rtolar ya'a nahu bilahin isa na'a kota ni tembok dawan a. Ba ufla talik gubernur yai, ma ni suldadu ra wol rtaha ya'a.

12

Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa

1 Ya'a musti ralang a dawan. Velik ne wol utung akataka, na'uk ya'a ralang a dawan ma ufamalik afa ovi Ubu nfaturu roak verin ya'a, na'ut i wean i umifi na'uk wol utub-lufa ma urea afa ovi Duila'a nfavotuk verin ya'a.

2 Ya'a uka'a tamata isa i ni vava'at isa roak ovu Kristus. Varat vutu rahin ifa'at a nti roak veli, na Ubu nsikat tamata yai ma nrata wan i karatat lia munuk a na'a lanit ratan. Ya'a wol uka'a mnga'un ne, tenan a nrata lahir lanit ratan, te betane wean i umifi na'uk wol utub-lufa. Ubu sa'i nka'a.*

3 Ya'a uka'a tamata yai, na'uk wol uka'a mnga'un ne, tenan a nrata lahir lanit ratan te wahal. Ubu sa'i nka'a.

4 Brian munuk, na wean i rsikat tamata yai nrata lanit ratan, na'a wan i rfanara vali ne, Firdaus. Na'a inyai, na ia nrenar afa ovi tamata ra wol rka'a ma rfalak, ovu vali tamata ra wol bisma rfalak afa avyai.

5 Ya'a ralang a dawan urun na'a tamata yai, na'uk veka wol ufadawang tenang a. Ya'a ufadawang watan tenang a na'a afa ovi wol ot-nala ra.

6 Ya'a ufena ma weang tamata ovi rboda ra, wean i ufadawang tenan a, tevek ufalak watan afa ovi kena ra. Na'uk utahang teri watan ralang a, boma wol tamata isa vali tali mia nanovak ne, dawan lia tali afa ovi otu roak ma rsi'ik a, te afa ovi rarenar roak tali ya'a.

7 Kena urun ma afa ovi Ubu nfaturu roak verin ya'a dawan urun, ma tamata ra wol rfikir aran afa ovi nfaturu ra. Na'uk Ubu notu ma deka ufakaratat tenang a, ba nala lahir afa isa wean suhut na'a tenang a. Afa yai wean lahir nitdawan ni sansinir a ma nwi-nwa lalawatan ya'a.†

8 Uflurut nala fatelu roak verin Duila'a, boma bisma naling vatuk suhut yai tali ya'a.

9 Na'uk Duila'a nfalak ne, "Ning rala lolin a verin oa naran roak, tevek Ning ngrebat a natnemu na'a afa ovi wol mot-nala ra." Wean inyai, bi inak urun ma ralang a dawan na'a afa ovi wol ot-nala ra, boma Kristus Ni ngrebat a nfatuang ya'a.

10 Ba inak ovu utorung na'a afa ovi wol ot-nala ra, ovu na'a afa ovi tamata ra rfalak sian ya'a, afa ovi rotu susa ya'a, afa ovi rwi-rwa ya'a, ovu vali ning susa ra tevek ukarya verin Kristus. Na'ut i wol ungrebat, na Kristus nfangrebat ya'a ovu Ni ngrebat a.

§ **11:30 11:30** Paulus nfalak ne, tenan a wol nangrebat, na'uk Kristus Ni ngrebat a nfangrebat ia ma bis nfabana ni karya a. * **11:32 11:32** Kisah 9:23-25 * **12:2 12:2** Tamata i ni vava'at isa roak ovu Kristus na'a ayat ini, inyai, Paulus i ntulis surat ini. Ia wol nfalyawang naran a, tevek nafena ma tamata ra rfadawang ia. † **12:7 12:7** Vai Yunani nfalak ne, afa i nkena Paulus yai wean afa iman isa na'a tenan a. Afa iman yai wean suhut, te afa i notu ma nfarnuang wawa'uk lalawatan. Vai mala nfalak ne, afa iman yai, *duri.*

Paulus nlobang tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

11 Kena ma ya'a weang tamata boda ra, tevek mkyiwal ma otu wean inyai. Velik aba, musti fyadawang ya'a, velik ne wol fyawang akataka. Na'uk na'a afaka watan, na bira rasul ovi fyalak ne, dawan urun ira, na rasul avyai rira dawan a wol nlia ya'a.

12 Afa ovi otu munuk roak yai neluk faneak ne, rasul ya'a. Utahang nala urun ralang a ma otu mujizat ra, faneak ovi tamata ra wol rot-nala ovu vali afa ovi rfaturu Ubu Ni ngrebat a ma tamata ra rtalkaka.

13 Afaka ma wol otu verin mia obin, wean afa ovi otu roak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a wan liak? Teran a'uk i wol otu varvara verin mia ma myala kubang verin ya'a, ba era ma myabun ya'a na'a ning sala i otu yai!‡

14 Terang a valing averi, fiang ini fatelu roak ya'a mane ti ulola mia, ovu ufena ma otu varvara verin mia, tevek wol udava bira metan ra, na'uk udava watan mia. Kasiko'u ra wol rasdovuk metan ra verin renarir-yamarira ra, na'uk renarir-yamarira ra musti rasdovuk rira metan ra verin yanarira ra.

15 Wean inyai bi inak ma ala munuk afa ovi ningu ra verin mia, ovu nlia tali inyai, na ala lahir tenang a ma ala ulobang mia. Ba wean i ala roak ralang verin mia, na afakinimi wol ka'i mlyobang ya'a?

16 Mia mtyorung ne, ya'a wol eluk varvara verin mia. Na'uk tamata boku rfalak ne, ya'a ala ning batbitar a ma al udava utung tali mia, tevek ning siklabir a.

17 Mia minovak ne, otu wean inyai verin mia? Wahal lahir! Ya'a wol ala utung tali mia, ovu wol usinir tamata isa vali tali tamata ovi usinir ira ma ti rala afa tali mia.

18 Ya'a era lablobang roak verin Titus ovu vali usinir terad isa ma nfatuang ia ma irua rti ralola mia. Ba orat mia ne, Titus nala utun tali mia? Wahal! Amrua mami fikiran ra wearira isa watan, ovu afa ovi amotu ra wearira isa watan vali!

19 Mia beta mnyarin ne, ami inamami ma amlotar tenamami ra na'a wahabira ralan ra? Ami mami vava'at isa roak ovu Kristus ma na'a Ubu wahan ralan a, na amfalak ne, afa ovi amotu munuk roak verin mia yai, amotu ma ala amfangrebat bira inorang a.

20 Ya'a ralang raruan, betane wean i uma ma utuan mia, na bira afa ovi myotu ra rotu ma ralang a lalau urun, ovu vali wol inabira ya'a, tevek afa ovi otu ra wol wean i ralabira ra rfalak a. Ralang raruan betane boku msyingarahi-sikual mia, wol inabira ma msyi'ik tamata liak rira lolin ra, ka'i fyikir a'uk tenabira ra, msyifalak sian mia ma fyangra tamata nararira ra, te rfamalik a'ar tia ma watan tamata liak ra, te fyakaratat tenabira ra, ovu vali betane myotu ma vangoa-vanga.

21 Ya'a ralang raruan betane na'ut i uma ewal, na Ubu i uraning a, mane nfakabava ya'a na'a wahabira ralan ra, ovu betane ralang a lalau urun, tevek boku tali mia myotu afa ovi sian ra. Ubobar vali, tevek na'ut amar ovi rti roak veli, na tamata rivun rotu roak salasilan ra, ovu wol rahil obin tali rira afa sian ovi rotu ra ma rfangra tenarira ra, rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu vali raktufan urun ma rotu watan afa ovi wol inovan ra.

13

Snurak ovi rban-muri lalean

1 Ini wean fatelu roak uma ma ulola mia. Surat Ralan nfalak roak ne, “Wean i na'a sala afaka watan, na tamata irua te itelu musti rfamalik sala yai, beti tanovak ne, sala yai kena te wahal.”*

2 Ya'a ufangnanang roak tamata boku tali mia. Lan ana, rotu roak salasilan ra na'ut i uti farua ma ulola mia. Fiang ini tsifaroa ita, ba ya'a ufalak fasa ewal ma ufangnanang mia ovu tamata liak ra munuk, boma wean i uma ewal, na wol urea roak ne, myotu salasilan ra ma ukun mia.

3 Mia myera ma ufaturu lahir ne, Kristus nangrihi nahu ya'a. Kristus nangrihi verin mia, na wol nangrihi ngalalahang,

‡ **12:13 12:13** Paulus nfalak na'a ayat ini ma tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rabun ia na'a ni sala. Na'uk velik aba, ia wol ni sala. * **13:1 13:1** Ulangan 19:15

na'uk veka nfaturu Ni ngrebat a na'a
wahabira ralan ra.
4 Na'ut i rbaku Ia na'a aa walwalur, na
tenan a wol nangrebat ma nmata. Na'uk
fiang ini Ia nva'at roak, nahu Ubu Ni
ngrebat a. Mami vava'at isa roak ovu
Kristus, ba tenamami ra wol rangrebat,
wean vali Ia. Na'uk amva'at vali ovu
Ia, ba wean i amtuan mia, na veka
amangrebat vali wean Kristus, tevek Ubu
Ni ngrebat a.
5 Eka ka'i myorat tenabira ra ne, bira
vava'at wean lahir bira inorang verin
Kristus, te wahal? Msyi'ik ma lolin
tenabira ra! Mia wol mkya'a ne, Yesus
Kristus nleal ralabira ra? Tevek wean i
wahal, na bira inorang a veka wol ihin
lahir.†
6 Era ma mlyabir teman ami ma msyi'ik
lahir ne, Kristus Ni roak ami ma amkarya
verin Ia.
7 Ami amaflurut verin Ubu ma fara
deka myotu afa ovi sian ra. Amaflurut
wean inyai, tevek wol mane amfaturu ne,
amtahang nal ralamami na'a angangal
ra. Na'uk amotu wean inyai, boma mia
bisma myotu a'uk afa ovi lolin ra, velik
ne felan a wean i mlyabir teman ami ma
amleka.
8 Amfalak wean inyai, tevek ami wol
bisma amotu afaka watan ma amangal
afa ovi kena ra. Ami amfabana watan afa
ovi kena ra.
9 Inamami lolin urun wean i mia min-
grebat, velik ne felamami ra wean i
wol amangrebat. Ami amaflurut, boma
fyakena urun afa ovi myotu na'a bira
vava'at ra na'a Ubu wahan ralan a.
10 Ba wean inyai bi utulis surat ini, velik
ne tsifaroa ita. Utulis surat ini verin mia,
boma wean i uti ma utuan mia, na wol ala
ning ngrebat i Duila'a nala verin ya'a, ma
vaing dawan mia. Duila'a nala ngrebat
yai ma al usurak mia ma ufangrebat mia,
ovu wol mane ala ngrebat yai ma ot-visal
bira inorang a.

Paulus nfakbosal ni surat

11 Ba terang a valing averi, mane ufak-
bosal ning surat ini, na ufalak verin mia
ne, fara ralabira lolin watan. Era ma fyak-
ena urun afa ovi myotu na'a bira vava'at
ra, ovu myala ning snurak ra munuk ma
rleal ralabira ra. Bira fikiran isa na'a afa
ovi myotu ra. Msyiotu lolin mia na'a bira
vava'at ra ma malinan watan, boma Ubu
i Nia silobang ovu malinan a, nfatuang
mia.
12 Ba lokat mia ka'i myala salam vali
verin terabir-valibira ra, ovu msyivoan
mia ovu Ubu Ni lolin a. Tamata ovi rorang
Yesus munuk rala vali salam verin mia.
13 Fara Duila'a Yesus Kristus nfaturu Ni
rala lolin a, ovu Ubu nfaturu Ni silobang
a, ovu vali Ubu Ni Roh nfatuang mia, ovu
notu ma bir tinemun ralabira isa ovu Ia.
Surat i ususan ini, lawan watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin mia

† **13:5 13:5** Paulus ni maksud ma nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Korintus, ma lokat tamata ka'i rorat tenarira ra, boma rka'a ne, Yesus Kristus nleal ralarira ra ma nfareta ira wean lahir Raja, te wahal.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Galatia

Tbas afa ovi veki

Tali tamata ovi rleal propinsi Galatia, na etal dawan wol tamata Yahudi ira. Ira rsangatur ma raraning walut ra, ovu ubu liak ovi wol Ubu mnga'un ira. Na'uk ti ma Paulus naran Galatia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus.

Ti ma Paulus nti talik Galatia, na guru siklabir boku rair afa ovi wol kena ra. Guru avyai rfalak ne, wean i tamata isa mane norang Yesus, na musti rsunat vali ia, wean lahir i Ubu nfareta roak verin Abraham na'a kitab Kejadian. Ira rfalak ne, tamata ra musti rot-orang Musa ni inukun ovi Ubu nala verin ia.

Ti ma Paulus nrenar afa ovi guru siklabir avyai rair ra, na ia nangrova urun. Na'a surat i ntulis verin tamata Galatia ra, na nfalak verin wean ini. Ita dida inorang a'uk verin Yesus sa'i notu ma dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. Wol mane rsunat ita, te tot-orang inukun liak ra. Dida inorang verin Yesus sa'i notu ma ita teluk Abraham ubunnusin ra. Ihin a ne, tali dida inorang a'uk verin Yesus, na dida vava'at a nmalola wean Abraham (ni vava'at nmalola) na'a Ubu wahan ralan a, ovu ita veka dida kalolin ovi Ubu ntorung roak ma nala verin Abraham (3:6-9). Paulus ni afa mnga'un ovi nair ra na'a surat ini, bisma tsi'ik na'a (2:16) ovu (5:1).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-10)
2. Paulus nlotar tenan a (pasal 1:11—2:21): Ni alasan ma neluk rasul verin Duila'a Yesus, wol ntali tamata, ovu Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik a wol ntali vali tamata. Yesus Kristus nala munuk afa avyai verin ia.
3. Paulus nair tamata Galatia ra (pasal 3—4): Ita dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, tevek torang Yesus. Wean i tot-orang Musa ni inukun ra, na wol notu ma dida vava'at kakiwal ovu Ubu.
4. Paulus nsurak tamata Galatia ra (pasal 5:1—6:10): Deka tsoak nulu Musa ni inukun ra, tevek Yesus nfatalik roak ita tali inukun yai. Na'uk deka tot-orang dida ininan sian ra. Ita musti tot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin ita na'a raladida ra.
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri (6:11-18)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia

1-2 Ya'a, Paulus, ukirim surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia. Tamata ra wol rfili ya'a ma eluk rasul, na'uk Yesus Kristus ovu Yamadida Ubila'a i nfava'at ewal Ia tali matmatan a, ka'i nfili ya'a. Amamunuk terad a valid ovi rorang Yesus amna'a ini.*

3 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ovu notu ma ralabira ra malinan watan.

4 Ia not-orang afa ovi Yamadida Ubila'a ralan nfalak a ma nmata, tevek dida salasilan ra. Notu wean inyai ma naling ita tali tamata rira afa sian ovi rotu ra ovu ranovak ra.

5 Tfadawang a'uk Ia, nata ti wol ni wahan! Kena urun.

Paulus ralan nwa'uk tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, tevek wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin a

6 Ya'a ubrian mia, tevek wol mnanat lahir obin ma myorang Kristus, na mifla talik roak Kristus Ni rala lolin i nala verin mia, ma myorang ivar liak i tamata boku rfalak ne, lolin vali.

7 Velik aba, ivar liak wol mnga'un, na'uk tamata boku rlabir bira fikiran ra ovu afa sala ovi rair ra, ovu inar ma rkati Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus.

8 Na'uk velik ne ami te Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfamalik ivar i naling ia tali Ubu Ni Ivar Lolin i amfamalik roak verin mia, na fara Ubu nukun ia ma nana'a yafwan kakiwal.

* **1:1-2 1:1-2** Rasul ihin a ne, Yesus Ni tamata sansinir ovi rfamalik Ni Ivar Lolin a.

9 Ami amfalak lan roak verin mia, na'uk
fiang ini ufalak fasa ewal ne, tamata iki
nfamalik ivar i naling ia tali Ubu Ni Ivar
Lolin i mryenar roak tali ami, na fara Ubu
nukun ia ma nana'a yafwan kakiwal.
10 Ba udava wahang ralan na'a tamata
ra, te otu ma Ubu ralan a lolin? Ya'a wol
usahak ma otu ma tamata ra inar ya'a.
Wean i udava wahang ralan na'a tamata
ra, na Kristus wol Ni sansinir verin ya'a.

Ubu nera Paulus ma neluk Ni rasul

11 Terang a valing averi, ya'a ufalak
urun verin mia ne, Ubu Ni Ivar Lolin i
ufamalik roak yai wol ntali tamata rira
fikiran ra.
12 Tamata ra wol rala Ivar Lolin yai
verin ya'a, ovu wol tamata isa vali nair
Ivar Lolin yai verin ya'a, na'uk Yesus
Kristus ka'i nfavotuk lahir Ivar Lolin yai
verin ya'a.
13 Mia mryenar roak ning vava'at lan
a, na'ut i orang agama Yahudi ni adat
ra. Ya'a uwi-uwa ma dawan tamata ovi
rorang Yesus, ovu udava linga'an ma ot-
visal rira sidovung ra.
14 Uka'a ma lolin afa ovi agama Yahudi
rair ra, nlia tali ning kida ovi tuvu isa ovu
ya'a. Ba ya'a iva'ung urun ma ufabana
adat ovi ubumam-nusimami ra rair roak
a.
15 Na'uk amar ovi una'a kevralan obin,
na Ubu nfili roak ya'a ovu nera ya'a ovu
Ni rala lolin a.
16 Ubu nfalyawang Yanan a verin ya'a
ma uka'a lahir Ia, boma ti ufamalik Ivar
Lolin yai verin tamata ovi wol Yahudi ra.
Na'uk amar i Ubu nfili ya'a, na wol uti ma
era snurak tali tamata.
17 Ya'a vali wol uva'al uti Yerusalem ma
utuan tamata ovi rna'a lan roak rasul,
na'uk uti lahir wan lean vu dawan i naran
Arab, beti ewal ya'a na'a amar liak ma
uma kota Damsyik.†
18 Varat itelu nelak roak, beti uva'al uti
Yerusalem ma utuan Petrus. Una'a ni
rahan amar vutu rahin ilima.‡
19 Utuan Yakobus i a'an lalean verin
Duila'a Yesus, na'uk wol utuan rasul liak
ra.§
20 Ufwaba lahir na'a Ubu wahan ralan a
ma ufalak ne, afa ovi ufamalik roak verin
mia yai kena urun, wol usiklabir!
21 Nata uti propinsi Siria ovu propinsi
Kilikia.
22 Tamata ovi rorang Kristus, rira
sidovung ra na'a propinsi Yudea, wol
rka'a ya'a obin.
23 Ira rarenar watan tamata ra rfalak
ne, "Tamata yai lan ana, nwi-nwa ma
dawan ami, ovu nkiwal ma nvisal mami
inorang, na'uk fiang ini ia nfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin!"
24 Ba raraning Ubu, tevek Ni afa ovi
notu roak na'a ning vava'at a.

2

Rasul boku rtorung Paulus ni afa ovi nair ra

1 Varat vutu rahin ifa'at nelak roak, beti
uva'al ewal uti Yerusalem ovu Barnabas,
ovu vali Titus.
2 Ya'a uti Yerusalem, tevek Ubu nfaturu
roak verin ya'a ma musti uti. Uti
ma usdov-aling tamata ovi rban-ulu na'a
tamata inorang rira sidovung a, ma
ufalyawang Ivar Lolin i ufamalik verin
tamata ovi wol Yahudi ra. Otu wean inyai,
boma afa ovi otu roak na'a amar ovi rti
roak veli, ovu vali afa ovi veka otu na'a
amar ovi veka rma ini, deka rleka ma
lolan watan, beta ne tamata ra ranovak
ne, air afa ovi sala ra.
3 Ira wol rkiwal ma rsunat Titus i ovun
vali ia, velik ne tamata Yunani ia.*
4 Terad a valid boku rfalak ne, rorang
Yesus, na'uk rsiklabir watan. Ira rma
fanfonak watan ira na'a dida sidovung
a ma rkananeak ita, tevek dida inorang
verin Kristus notu ma Yahudi rira adat
ovu inukun ra wol rkeak roak ita. Tamata
avyai inar ma adat ovu inukun avyai
rkeak ewal ita.

† **1:17 1:17** Yerusalem nana'a vuar ratan, ba tamata ovi mane rti inyai, na musti rva'al. ‡ **1:18 1:18** Vai Yunani npake *Kefas* na'a ayat ini, na'uk naran na'a vai Aram ne, *Petrus*. Nara irua ini ihirira wer isa: ***vatu.*** § **1:19 1:19** Yakobus na'a ayat ini wol wean Yakobus i yaman verin Zebedeus, te Yakobus i yanan verin Alfeus. Ba Yakobus ini a'an lalean verin Duila'a Yesus, ovu neluk dawan kareda na'a sidovung i na'a Yerusalem. * **2:3 2:3** Tamata Yahudi ovi rorang Yesus rira dawan ra ba'i rkiwal tamata inorang ovi wol Yahudi ma rsunat ira. Titus ini tamata Yunani ia, ba wol Yahudi ia. Na'uk, wol rkiwal ma rsunat ia.

5 Na'uk ami wol amtorung lahir ma
amorang afa siklabir ovi rfalak ra, boma
myorang a'uk Ivar Lolin mnga'un a.
6 Tamata ovi tamata ra rfalak ne, dawan
ira, wol rtafal akataka na'a afa ovi air ra.
— Wean i tamata ni van dawan, te ni van
ko'u watan, na wol ukamlabir afa avyai,
tevek Ubu wol nfili tamata tali rira van ra.
—
7 Ira rsi'ik roak ne, Ubu nala varvara
verin ya'a ma ufamalik Ni Ivar Lolin
verin tamata ovi wol Yahudi ra, wean
lahir Ia nala vali varvara verin Petrus
ma nfamalik Ni Ivar Lolin verin tamata
Yahudi ra.
8 Ubu nala ngrebat verin Petrus ma
neluk Ni rasul verin tamata Yahudi ra. Ia
nala vali ngrebat verin ya'a ma eluk Ni
rasul verin tamata ovi wol Yahudi ra.
9 Tamata ra rka'a roak ne, Yakobus,
Petrus ovu Yohanes dawan ira na'a rira
sidovung a. Ira rtaha limang a ovu rtaha
vali Barnabas liman a, ma neluk faneak
ne, rtorung afa ovi amair verin tamata ra.
Ira rka'a roak ne, Ubu nala Ni karya verin
ya'a. Ira rtorung ne, ami ti amfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol
Yahudi ra, na ira ti rfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin verin Yahudi ra.†
10 Ira rera afa isa watan, ma amlobang
tamata ovi rira kasian a dawan. Ya'a
ralang urun vali ma otu wean inyai.‡

Paulus ntabu Petrus, tevek ni afa ovi notu ra wol kena

11 Na'ut i Petrus nma kota Antiokhia, na
utabu ia na'a wahan ralan a, tevek notu
afa ovi wol kena ra.
12 Ia nafna'an lan ovu tamata ovi wol
Yahudi ira na'uk rorang Yesus. Na'uk ti
ma Yakobus ni kida boku rtali Yerusalem
rma, na ia nfaroa tenan a tali tamata ovi
wol Yahudi ira na'uk rorang roak Yesus,
tevek nbobar tamata Yahudi ovi rkiwal
mane rsunat tamata inorang ra, betane
rfasala ia.
13 Tamata Yahudi liak ovi rorang roak
Yesus, ira rorang Petrus ma rotu afa ovi
wol kena ra, velik ne rka'a afa ovi kena
ra. Barnabas norang vali ira ma nafena
ma nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi
ra.
14 Usi'ik, na rira afa ovi rotu ra wol
inovan roak ovu Ubu Ni Ivar Lolin i
mnga'un a, ba ufalak verin Petrus na'a
waharira ralan ra ne, “Velik ne oa tamata
Yahudi oa, na'uk mu vava'at a wean
tamata ovi wol Yahudi ra. Motu roak
wean inyai, na wean inba ma mkiwal
tamata ovi wol Yahudi ira ma rot-orang
tamata Yahudi rira adat ra?”§

Torang Yesus Kristus, na Ubu veka nsikat dida salasilan ra

15 Ubumam-nusimami ra Yahudi ira,
ovu amanovak ne tamata ovi wol Yahudi
ra, tamata salasilan ira, tevek wol rka'a
mami adat ovu inukun ra.*
16 Na'uk ami amka'a roak ne, Ubu notu
ma tamata rira vava'at ra rmalola ovu Ia,
tevek rorang Yesus Kristus. Ubu wol notu
ma tamata rira vava'at ra rmalola ovu Ia,
tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Ba
wean inyai bi ami vali amorang Kristus
Yesus, boma Ubu na'i vatuk mami salasi-
lan ra, tevek mami inorang na'a Kristus.
Velik ne amorang Musa ni inukun ra,
na'uk inyai wol notu ma Ubu na'i vatuk
mami salasilan ra. Amka'a roak ne, Ubu
wol nfadoku verin tamata isa vali ne,
veka na'i vatuk ni salasilan ra tevek not-
orang Musa ni inukun ra.†
17 Ami amorang Yesus, ma Ubu notu
ma mami vava'at ra rmalola ovu Ia, ba
tamata Yahudi boku ranovak ne, ami
tamata salasilan ami, tevek wol amorang
roak rira inukun ra munuk. Ba wean
inyai, na Kristus notu ma ami amotu
salasilan, tevek wol amorang Yahudi rira
inukun ra munuk? Wahal lahir!
18 Wean i unovak ne, ning vava'at
bisma kena ovu Ubu, tevek ot-orang ewal
Musa ni inukun ra, na inyai wean watan
i ufava'at ewal afa ovi angal roak ra. Ba

† **2:9 2:9** Terjemahan boku rtulis Kefas, na'uk etal dawan rtulis Petrus. Ia naran na'a vai Yunani ne, *Petrus*, na ia naran na'a vai Aram ne, *Kefas.* ‡ **2:10 2:10** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata kasian avyai, tamata ovi rorang Yesus, ovu rtali Yerusalem. § **2:14 2:14** Wean i Petrus nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi ra, na ia wol norang Yahudi rira inukun ra na'a afa ovi ra'an ra. * **2:15 2:15** Tamata ovi wol Yahudi ra wol rira Musa inukun ra, ba tamata Yahudi ra rfaliak ira ne, ***tamata salasilan.*** † **2:16 2:16** Yahudi ovu tamata ovi wol Yahudi ra wer isa na'a Ubu wahan ralan. Tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra.

wean inyai, na lyawan roak ne, ya'a wol
orang inukun avyai.
19 Lan ana orang Musa ni inukun ra,
na'uk inukun avyai wol rotu ma ning
vava'at a malinan ewal ovu Ubu. Ba
wol orang Musa ni inukun ra, tevek
inyai wean i umata roak na'a inukun
avyai, boma uva'at verin Ubu ma ot-orang
afa ovi ralan nfalak ra. Fiang ini ya'a
wean i umata ovu Yesus Kristus na'a aa
walwalur.
20 Ba wol uva'at watan wean lan a,
na'uk Kristus nva'at na'a ralang a. Na'a
ning vava'at a, na uva'at ovu ning inorang
na'a Ubu Yanan a. Ia nlobang ya'a, ba
nmata verin ya'a.
21 Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola,
tevek nala Ni rala lolin a verin ita. Sian
urun wean i ula'ing Ni rala lolin yai.
Wean i bisma dida vava'at ra rmalola,
tevek tot-orang Musa ni inukun ra, na
Kristus Ni matmatan a wol ihin akataka
lahir.

3

Torang Musa ni inukun ra, te torang Yesus Kristus?

1 Terang a valing ovi mnya'a Galatia,
mia byoda! Iki nlabir nala roak mia
i? Ya'a ufalyawang ma lolin roak Yesus
Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur
verin mia.
2 Mane orat afa isa watan tali mia ne,
Ubu nala Ni Roh ma nleal ralabira ra
tevek myorang Musa ni inukun ra, te
mryenar i tamata ra rfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a ma myorang Kristus?
3 Mia byoda urun! Mia beti bira vava'at
ngorva'an ovu Ubu Ni Roh, na'uk afaki
notu mi fiang ini inabira ma myorang Ubu
ovu bira ngrebat ra watan?
4 Mia mtyuan susa dawan roak, ba fara
susa avyai deka rleka ma lolan watan.
5 Ubu nala Ni Roh a verin mia, ovu
notu vali mujizat ra verin mia. Ba orat
mia ne, Ia notu munuk afa avyai, tevek
myot-orang Musa ni inukun ra? Wahal
lahir! Ia notu wean inyai, tevek mryenar
i rfamalik Ivar Lolin a ma myorang lahir
Kristus.

Ubu ntorung ma notu kida ovu Abraham, tevek ni inorang nangrebat urun

6 Rfamalik roak Abraham na'a Surat
Ralan ne, “Abraham norang urun Ubu,
ba ni inorang a notu ma Ubu notu ma ni
vava'at nmalola ovu Ia.”*
7 Mia musti mkya'a ne, tamata ovi rira
inorang verin Ubu, na Abraham yanan
urun ira.†
8 Tali lalan ana, Ubu nfalak ma tamata
ra rtulis roak na'a Ni Surat Ralan ne,
wean i tamata ovi wol Yahudi rorang
Ia, na Ia veka notu ma rira vava'at ra
rmalola ovu Ia. Ubu nfamalik lan roak Ni
Ivar Lolin yai verin Abraham ne, “Veka
uflahar munuk tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini, tevek afa ovi veka motu ra.”‡
9 Abraham norang Ubu, ba Ubu nafla-
har ia. Wean inyai vali verin tamata
ovi rorang munuk Yesus, ba Ubu veka
naflahar ira.
10 Tamata ovi ranovak ne, rira vava'at
ra kena ovu Ubu, tevek rorang Musa ni
inukun ra, na Ubu veka near nfasoba
munuk ira. Lalan ana, rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, “Ubu veka near nfasoba
tamata ovi wol rot-orang lalawatan afa
ovi Musa ntulis roak na'a ni inukun ra.”§
11 Ba ita tka'a ma lyawan roak ne, Ubu
wol notu ma tamata ni vava'at nmalola
ovu Ia, tevek norang Musa ni inukun ra.
Surat Ralan nfalak ne, “Tamata ovi rira
vava'at ra rmalola tevek rorang Ubu, veka
rira vava'at kakiwal.”*
12 Tamata iki watan naklo'i ni vava'at
a na'a Musa ni inukun ra, na wol naklo'i
roak ni vava'at a verin Ubu ma nlobang
ia. Surat Ralan nfalak ne, “Tamata iki
watan not-orang Musa ni inukun ra, na

* **3:6 3:6** Kejadian 15:6 † **3:7 3:7** Abraham yanan ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu, wean lahir Abraham norang Ubu, na Abraham yanan mnga'un ira. Ini naling ia tali tamata ovi rarali ira ma reluk Abraham ubun-nusin. ‡ **3:8 3:8** Kejadian 12:3 § **3:10 3:10** Tamata ovi inar ma rira vava'at nmalola, tevek rot-orang Musa ni inukun ra, na ira musti rot-orang munuk vaivatul ovi rna'a inukun avyai. Velik aba, wol tamata isa bisma not-orang lahir vaivatul ovi rna'a Musa ni inukun ra. Wean inyai bi tamata ovi raklo'i rira vava'at na'a Musa inukun ra, na Ubu near nfasoba, te nukun vali ira. Ba wol akataka roak ma ntevut rira salasilan ra. Wean inyai bi Ubu nala Yanan ma nmata ma al nakvanak dida salasilan ra. Vai Yunani nfalak ne, ***near nfasoba.*** * **3:11 3:11** Habakuk 2:4 † **3:12 3:12** Imamat 18:5

ia musti naklo'i ni vava'at a na'a inukun
avyai."†
13 Kristus nmata roak ma al nakvanak
ita tali Ubu Ni inukun i near nfasoba ita.
Kristus ntorung ma Ubu near nfasoba Ia,
tevek dida salasilan ra. Ira rtulis roak
na'a Surat Ralan ne, "Ubu near nfasoba
roak tamata ovi rfaklo'i ira ma rmata na'a
aa."‡
14 Yesus Kristus ntevut roak ita, boma
tamata ovi wol Yahudi ra rira vali afa lolin
ovi Ubu ntorung roak verin Abraham,
tevek afa i Yesus notu verin ita. Wean in-
yai, na Ubu veka nfakena vali Ni tnorung
a ma nala Ni Roh a verin ita, tevek dida
inorang a verin Ia.

Ubu naflahar ma dawan Abraham, tevek Ni tnorung verin ia ovu Ni tnorung yai wol nlia-nmamu

15 Terang a valing averi eka mryenar,
tevek mane ufamalik afa isa verin mia
tali dida vava'at lokat amar a. Wean i
tamata irua ra'an vai isa roak ma rotu
faneak na'a rira tnorung a, na tamata liak
wol bisma ra'i vatuk te rtafal afa boku
na'a tnorung yai. Ubu Ni tnorung ovu
Abraham wean vali inyai.
16 Ubu nala lan Ni tnorung a verin
Abraham ovu ubun-nusin isa. Ia wol
nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, "Abraham
ubun-nusin ra veka rira tnorung yai,"
na'uk nala tnorung yai verin Abraham
ubun-nusin ikisa watan. Inyai nfaturu
Kristus.
17 Afa i ufalak ini ihin a wean ini:
lan ana, Ubu nala roak Ni tnorung a
verin Abraham. Varat ratut ifa'at rahin
vututelu nelak roak, beti nala inukun ra
verin Musa. Ni inukun avyai rban-muri,
ba wol ra'i vatuk nala Ubu Ni tnorung yai.
18 Ubu wol naflahar tamata ra, tevek
rot-orang Musa ni inukun ra. Na'uk
naflahar ita, tevek torang Ni tnorung i
nala roak verin ita. Ubu nala Ni rala lolin
a verin Abraham, ma nala Ni tnorung a
verin ia ma naflahar ia.
19 Ba notu afakinimi Ubu nala Ni
inukun ra verin Musa? Ia nala inukun ra,
tevek tamata ra rotu lalawatan salasilan
ra. Rfabana inukun avyai, ti naran i
Abraham ubun-nusin i Ubu ntorung roak
yai nma. Ia nsinir Ni sansinir ra tali lanit
ratan ma rala inukun ra verin Musa, beti
Musa nala inukun avyai verin tamata ra.
Ba Musa ndiri Ubu ovu tamata fruarira
ra.
20 Wean i tamata ra rotu tnorung, na
tamata isa musti ndiri irua fruarira ra.
Na'uk amar i Ubu notu Ni ntorung verin
Abraham, na wol tamata ma ndiri fru-
arira ra. Ia ka'i notu watan tnorung yai.

21 Ubu wol nangal Ni tnorung a na'ut
i nala Ni inukun ra verin Musa. Na'uk
wean i Musa ni inukun ra rala vava'at
kakiwal verin tamata, na tamata rira
vava'at ra kena ewal ovu Ubu, tevek rot-
orang inukun avyai. Velik aba wol wean
inyai!
22 Surat Ralan nfalak ne, salasilan ra
rkeak teri tamata ra munuk. Ba Ubu nala
Ni tnorung verin tamata ovi rorang a'uk
Yesus.§

23 Na'ut i wol amorang Yesus Kristus
obin, na Musa ni inukun ra rbelat teri
watan ami, ma wean i amna'a bu'i ralan
ma musti amorang inukun avyai, ti naran
i Yesus Kristus nma ma amorang Ia.
24 Ba Musa ni inukun ra wean i rbelat
teri roak ita, ti naran amar i Kristus nma
roak, ma Ubu ntorung ma nala ita wean
tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek
torang Yesus.
25 Fiang ini torang roak Yesus Kristus,
ba Musa ni inukun ra wol rbelat teri roak
ita.

26 Terang a valing averi, Ubu yanan
munuk mia, tevek myorang roak Yesus
Kristus.
27 Na'ut i rbaptis mia, na nfaturu ne,
mia ovu Kristus isa watan mia. Myeluk
Yesus Kristus Ni vava'at a, wean i myoru
bira kadaravit ngorva'an a.
28 Wol fyawan verin Ubu ne, tamata
Yahudi te tamata ovi wol Yahudi ra,
tamata sansinir te wol tamata sansinir,
vata te brana, tevek bir tinemun isa

‡ **3:13 3:13** Kutipan ini ihin a ne, ira rfaklo'i te rbaku Yesus na'a aa walwalur ma nvara dida salasilan ra, ba wean Ubu near nfasoba Ia. § **3:22 3:22** Musa ni inukun ra wol rot-nala ma tamata ra rira vava'at kakiwal. Musa ni inukun ra rukun tamata ra, boma tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus ma Ubu nsikat ira tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal.

watan mia na'a bira inorang a verin Yesus Kristus.*
29 Kristus Ni munuk roak mia, ba Abraham yanan vali mia. Ubu veka nala Ni kalolin a verin mia, wean i ntorung roak verin Abraham.

4

1 Mane ufalyawang wean ini: Na'a rahan teta isa, na rahan duan nfadoku roak ma yanan isa veka ni munuk metan ra. Na'uk wol varverun ia obin, ba wol ni akataka obin, wean watan tamata sansinir.
2 Tamata boku rwanar ovu rsurak a rair kasiko'u yai, ovu vali rsi'ik teri ni metan ra, ti naran amar i yaman a nfadoku a.
3 Wean vali inyai verin ita. Na'ut i weadida kasiko'u yai obin, na torang watan adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini, ma afa avyai rsinir tia ma watan ita, wean tamata ra rsinir tia ma watan rira tamata sansinir ra.*
4 Na'uk ti naran amar i Ubu nfadoku a, na Ia nsinir roak Yanan a ma nma lanit ivavan ini. Vata isa nrali Ia, ovu na'a Ni vava'at a not-orang Musa ni inukun ra.
5 Ia nma ma nfatalik ita tali Musa ni inukun ra, boma Ubu nala vali ita ma teluk yanan ra.
6 Ubu nala roak ita ma teluk yanan ra, ba nsinir Yanan Ni Roh a ma nleal raladida ra. Ubu Yanan Ni Roh yai notu ma bis tfalak ne, “Bapa oo, Bapa!”†
7 Ba mia wol myeluk tamata sansinir roak, na'uk Ubu yanan roak mia. Ba Ubu veka nala vali verin mia afa ovi ntorung roak verin yanan ra.

Paulus ralan raruan na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a Galatia

8 Terang a valing averi, lan ana, mia wol mkya'a Ubu, ba mia weabira tamata sansinir verin ubu siklabir ra.
9 Na'uk fiang ini mia mkya'a roak Ubu, te ni lolin a ufalak ne, Ubu nka'a roak mia. Ba afaki notu mi myorang ewal adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini, velik ne afa avyai wol rira ngrebat ovu wol fyawar lahir? Inabira ma msyoak ewal verin adat ovu inukun avyai, ma myeluk tamata sansinir verin afa avyai?
10 Mia iva'ubira ma myorang agama Yahudi ni snoba ra ovu amar dawan ra na'a amar, vulan, ovu varat ra.
11 Ya'a ralang raruan na'a afa ovi otu roak verin mia yai, betane ning farea nleka ma lolan watan.
12 Terang a valing averi, era verin mia ovu ralang urun ma fara myot-orang afa ovi otu ra, tevek utalik roak mami adat Yahudi ma uva'at wean mia, tamata ovi wol Yahudi ra.
Mia vali wol myotu sala verin ya'a.
13 Mia mkya'a roak ne, lan ana, ning suhut a notu ma beti uti fasa ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin mia.
14 Velik ne na'ut inyai, na ning suhut neluk angangal verin mia, na'uk wol mkyasiri ya'a ma mila'ing ya'a. Myotu ma lolin watan ya'a, wean watan i myotu ma lolin vali Ubu Ni sansinir i ntali lanit ratan a, ovu nlia tali inyai vali, na wean i myotu verin Kristus Yesus.
15 Ba na'ut inyai, na inabira lolin urun, na'uk fiang ini inabira lolin yai nahu ba nti? Ya'a bis ufalak lahir ne, na'ut inyai, na myotu afaka watan ma al mlyobang ya'a, ma naran i mtyorung ma mkyivul matabira ra ma myala verin ya'a!
16 Fiang ini minovak ne, bira sian ya'a, tevek ufalak afa ovi kena ra verin mia?
17 Tamata avyai inar ma myot-orang Musa ni inukun ra, na'uk afa ovi rotu ra wol lolin. Ira inar ma tsisala raladida, boma myorang ira ovu ralabira urun, ma deka myorang ami.
18 Lolin ma mkyarya ovu ralabira urun, wean i myotu afa ovi lolin ra. Fara mkyarya lalawatan ovu ralabira urun. Deka mane una'a ovu mia beti mkyarya, na'uk uban-muring ana, myotu afa liak.
19 Yanak averi, ulobang mia. Ralang nwa'uk urun tevek mia, ba wawa'uk i ufarnuang ini wean lahir wawa'uk i vata ra rfarnuang na'ut i mane rarali ira. Ya'a

* **3:28 3:28** Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. * **4:3 4:3** Tafsiran boku rfalak ne, ***Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini*** ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini. † **4:6 4:6** Teks Yunani nfalak *Abba*, ovu vaivatul ini ntali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

veka utuan susa lalawatan, nata ti naran
i bira vava'at a wean Kristus Ni vava'at a.
20 Umaseak urun ma udoku ovu bir
tinemun, boma ala vaivatul boku ma
usurak ngalalahang mia ma al ufalak
ralang a verin mia. Ya'a wol uka'a roak
ne, veka otu afaka vali verin mia, tevek
tsifaroa ita.

Paulus nfamalik Hagar ovu Sara ma neluk vaivatul kamkuma

21 Terang a valing averi, tali bir tine-
mun, na boku mane myot-orang Musa
ni inukun ra munuk, na'uk fyan-aran
inukun avyai ihirira ra te wahal?
22 Musa ntulis roak na'a inyai ne, Abra-
ham yanan brana irua. Isa renan a verin
Abraham ni vata sansinir a naran Hagar,
na isa vali renan a verin Abraham awan
i naran Sara. Ia wol neluk vata sansinir.‡
23 Kasiko'u i renan verin vata sansinir
yai rarali ia wean watan tamata biasa.
Na'uk kasiko'u i renan a verin vata i wol
neluk sansinir yai rarali ia, ma nfakena
Ubu Ni tnorung a verin Abraham.§
24 Tomu ini nfalyawang verin ita wean
ini. Vata irua yai wean tnorung irua tali
Ubu. Hagar wean tnorung i Ubu nala na'a
vuar Sinai. Tnorung yai nkiwal tamata ra
ma rtorung Ni inukun ra, ba wean vali
inyai, vata sansinir yanan ra veka rna'a
watan sansinir.*
25 Hagar yai wean tamata ovi rsoak
nulu inukun ovi rala na'a vuar Sinai i
nana'a Arab. Fiang ini ia wean kota
Yerusalem, ovu tamata ovi rleal inyai
wean yanan ra, tevek ira wearira sansinir
ra ma rsoak verin Musa ni inukun ra.
26 Na'uk Sara wean kota Yerusalem i
nana'a lanit ratan a. Ia wean yanan
verin tamata ovi wol rsoak nulu Musa ni
inukun ra.†
27 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Fara inam lolin watan, vata i wol yanam
a, ma wol mdoku rahan fasa vali
obin.
Fara ralam a lolin urun ma mufwak. Oa
wol fwarnuang obin vata ovi mane
rarali ira rira wawa'uk a.
Na'uk vata i awan nti talik ia, yanan
ra veka rivun lia tali vata i awan
nana'a."‡
28 Terang a valing averi, Ubu yanan
roak mia, tevek myorang Ni tnorung i
nala verin Abraham yai. Ba mia weabira
vali Ishak i rarali ia, tevek myorang Ubu
Ni tnorung yai.
29 Na'ut inyai, na kasiko'u i Hagar nrali
ia yai wean watan tamata biasa ma nwi-
nwa kasiko'u i Sara nrali ia, tevek ngrebat
tali Ubu Ni Roh. Fiang ini wean vali
inyai, ma tamata ovi rsoak nulu Yahudi
rira inukun ra rwi-rwa vali ita, tamata ovi
torang Ubu Ni Roh a.
30 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Mila'ing vatuk vata sansinir yai ovu
yanan a, tevek vata sansinir yai yanan a
wol ni wahat na'a vata i wol sansinir yai
yanan a ni metan ovi rtali yaman a."§
31 Ba terang a valing averi, ita wol
renadida verin Hagar, vata sansinir yai,
na'uk ita renadida verin Sara, vata i wol
neluk sansinir.*

5

Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra

1 Terang a valing averi, Kristus nfatalik
roak ita tali Musa ni inukun ra, ba wol
teluk tamata sansinir roak verin inukun

‡ **4:22 4:22** Abraham awan a naran Sara, yanan a naran Ishak (Kejadian 21:1-4). Abraham ni vata sansinir naran Hagar, yanan a naran Ismael (Kejadian 16:15). § **4:23 4:23** Sara nngerat (wol bisma yanan) ovu tuvu ila'a roak ia, na'uk Ubu notu mujizat ma Sara nrali Ishak (Kejadian 21:1-4). * **4:24 4:24** Tnorung ntali vuar Sinai ihin a ne, tnorung i Ubu nala verin Musa na'a vuar Sinai (Keluaran 19:3-6). † **4:26 4:26** Paulus nbandingkan Hagar ovu Yerusalem i na'a lanit ivavan ini, na Sara ovu Yerusalem i na'a lanit ratan, te Yerusalem ngorva'an. Ita tamata inorang ra renadida verin Sara, tevek torang Ubu Yanan a Yesus Kristus. ‡ **4:27 4:27** Tafsiran boku rfalak ne, ***Vata i wol awan a, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a***, na boku vali rfalak ne, vata i nngerat (wol yanan), yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a. Msi'ik vali Yesaya 54:1. § **4:30 4:30** Ini vaivatul kamkuma, ba ihin a ne, Sara wol tamata sansinir ia ovu yanan a'uk Ishak i nana'a tnorung i Ubu nala verin Abraham, ba deka tsoak ewal verin Musa ni inukun ra. Yesus ubun a nusin verin Abraham irua Ishak. Msi'ik Kejadian 21:10 * **4:31 4:31** Ita wol tsoak nulu Musa ni inukun ra, na'uk torang a'uk Yesus Kristus, ba wol tvara roak dida salasilan ra, boma bisma tdiri nala na'a Ubu wahan ralan.

avyai. Bira dardirin a musti nangrebat
ovu deka mtyorung ma myeluk ewal
tamata sansinir.
2 Ya'a ini Paulus eluk rasul ma era verin
mia ma mingnanang ma lolin afa i ufalak
ini. Wean i mtyorung ma rsunat mia, na
afa ovi Kristus notu verin mia wol fyawan
akataka lahir.*
3 Ufalak ewal vali verin mia ne, tamata
iki watan ntorung ma rsunat roak ia,
na musti not-orang Musa ni inukun ra
munuk.
4 Mia minovak ne, wean i myot-orang
Musa ni inukun ra, na Ubu ntorung ma
nala mia wean tamata ovi rira vava'at ra
rmalola. Myotu wean inyai, na fyaturu
lahir ne, bira vava'at ovu Kristus nametal
roak. Mia myotu ma Ubu Ni rala lolin a
wol nana'a roak mia.
5 Na'uk Ubu Ni Roh nfangrebat raladida
ra, ma tfadoku dida vava'at ra na'a Ia.
Ubu ntorung ma veka notu ma dida
vava'at ra rmalola, ba tnaban afa yai,
tevek torang Kristus.
6 Wean i dida vava'at isa roak ovu
Kristus Yesus, na rsunat te wol rsunat
ita, irua wear isa watan, tevek wol ihin
akataka verin Ubu. Ni lolin a torang a'uk
Yesus Kristus, ovu tlobang tamata ra, ma
tfaturu dida inorang a.

7 Lan ana, iva'ubira urun ma myorang
Yesus Kristus. Na'uk iki nangal mia, ma
fiang ini wol myorang roak Ivar mnga'un
a? Mia wean tamata i nafla silalia ma ula
ia, na'uk tamata isa nafla teri ia.
8 Angangal yai wol ntali Ubu i nera roak
mia.
9 Wean ragi, velik ne kedan watan,
na'uk bisma nfamela terigu ma dawan
ila'a. Inyai wean vali tamata i nair afa
sala kedan a watan, na'uk bisma nlabir
nala munuk mia.
10 Ning inorang verin Duila'a ne, mia
wol myorang afa sala ovi tamata liak rair
ra. Na'uk tamata i notu ma bira fikiran
ra rsifarsangal ira yai, Ubu veka nukun
ia, tevek Ubu wol nkamlabir ne, tamata
yai ni van dawan te ko'u.
11 Terang a valing averi, wean i air mia
ne, musti rsunat tamata ra veki, boma
rorang Musa ni inukun ra, na Yahudi ra
wol rangrova ya'a. Na'uk ya'a wol air
wean inyai! Ira rangrova ma rotu sian
ya'a, tevek air mia ne, Kristus nmata na'a
aa walwalur ma al nakvanak ita.
12 Tamata ovi rlabir waweang mia ma
rkiwal mane tamata ra rsunat mia, na ni
lolin a ka'i rfahil watan ira.†
13 Terang a valing averi, Ubu nera roak
mia, boma bira adat ra ovu inukun ra
deka rkeak mia. Na'uk deka minovak
ne, wol kakeak nkeak roak mia, ba bisma
myotu watan afa ovi ralabira ra rfalak a.
Ni lolin a, msyilobang mia, ovu msyiotu
lolin mia.
14 Musa ni inukun ra munuk lahir
ihirira ra rna'a roak inukun ini, "Mlobang
tamata liak ra wean watan i mlobang
tenam a."‡
15 Na'uk wean i mia ka'i msyingarahi-
sikual lalawatan mia, na msyi'ik wabira
ma lolin, tevek wahal, na veka ka'i
msyivisal-vasil mia.§

Torang Ubu Ni Roh a

16 Terang a valing averi, mane ufalak
verin mia wean ini. Na'a bira vava'at ra,
na myot-orang watan afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak verin mia, boma deka myorang
bira ininan sian ra.
17 Tevek bira ininan sian avyai nangal
ininan i ntali Ubu Ni Roh a. Ininan i ntali
Ubu Ni Roh a nangal vali bira ininan sian
ra. Irua rsifarsangal ira, ba wol myot-nala
afa ovi ralabira ra rfalak a.
18 Na'uk wean i Ubu Ni Roh nfareta mia,
na wol msyoak roak nulu Musa ni inukun
ra.
19 Ita tsi'ik lahir ininan sian ovi rtali
tamata ra, na'a rira afa ovi rotu ra. Afa
avyai wear ini: tamata ovi rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira, rfikir ovu rotu afa ovi ngra-ngrodi ra,
raktufan urun ovu rotu watan afa ovi wol
inovan ra,

* **5:2 5:2** Tamata inorang boku tali Galatia rtorung ma tamata ra rsunat ira, tevek ranovak ne, sunat notu ma Ubu notu ma rira vava'at ra rmalola ovu Ia. Ubu nfareta Abraham (Kejadian 17:10-11) ma nsunat brana ra ma al nfaturu ne, rorang Ubu Ni tnorung ovu Ni tamata ra. † **5:12 5:12** Tamata ovi rfahil roak ira, na Yahudi ni adat nfalak ne, ira ka'i rala'ing vatuk tamata avyai tali rira sidovung a. ‡ **5:14 5:14** Msi'ik Imamat 19:18 § **5:15 5:15** Tamata ra rsivisal-vasil ira ma ra'ar rira sidovung a, ovu rotu ma rira vava'at ra ovu Kristus rametal.

20 tamata ovi rsoak nulu walut ra, rtaha
afa te rotu rira afnitu ra, isa wol inan
lahir isa, rfangru sian, wol inar ma rsi'ik
tamata liak rira lolin ra, rsingrova sian,
rfikir a'uk tenarira ra, rfaroa tenarira ra
tali tamata ovi wol rorang ira, rasdovu
a'uk ira ovu tamata ovi rira fikiran ra
wean ira.
21 Tamata ovi rlobang tamata liak rira
metan ra, boranavut ira, rotu snoba ma
boranavut ira ma raktufan, ovu vali afa
sian liak ra. Tali afa avyai munuk, na
ufangnanang ewal mia wean lan a ufalak
roak verin mia ne, tamata ovi rotu afa
avyai, na ira veka wol warira na'a Ubu
Ni Fareta a.
22 Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh nleal
ralarira ra, ira rira vava'at a wean ini:
rsilobang ira, ralarira lolin urun, ralarira
ra malinan watan, rtahang nal ralarira,
rmarkai, rira vava'at ra rmalola ovu inar
ma rotu lolin a verin tamata ra, rot-orang
lalawatan afa ovi rfalak ra,
23 rfakabava tenarira ra, ovu vali rka'a
ma rtahang nal ralarira na'a afaka watan.
Musa ni inukun ra vali wol rfalak teri
tamata ra ma rot-orang afa lolin avyai.
24 Tamata ovi rira vava'at na'a roak
Kristus Yesus liman ralan a, na ira wol
rorang roak rira ininan sian ra, ovu vali
sian ovi rtali tenarira ra, ma wean i
rira ininan sian ra rmata roak na'a aa
walwalur.
25 Ubu Ni Roh a nala roak vava'at
ngorva'an verin ita, ba ita musti tva'at
wean i nfaturu verin ita.
26 Deka tfakaratat tenadida ra, ovu deka
tsiahat ita ma tsitaha, ovu vali deka
tlobang tamata liak rira metan ovu vali
afa liak ra.

6

Msyilobang mia

1 Terang a valing averi, wean i mtyuan
tamata isa ntali mia notu salasilan, na
tamata ovi myot-orang afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak ra musti ti ma msyurak tamata
yai tali ni vava'at i sala yai, ma nma
ewal vava'at i kena ovu Ubu. Na'uk fara
msyurak ngalalahang ia, ovu vali musti
msyi'ik wabira ma lolin, beta ne mlyeka
vali na'a salasilan yai.
2 Mia musti msyilobang mia na'a bira
susa ra, tevek wean inyai, na myot-orang
roak Kristus Ni inukun a.*
3 Wean i tamata isa nfikir ne, ia veran
rahi tamata liak ra, na'uk velik aba wahal,
na inyai nfaturu lahir ne, ia ka'i nlabir
watan tenan a.
4 Lokat tamata musti ka'i nlabir teman
tenan a ne, afa ovi notu ra lolin te wahal.
Wean i lolin, na ia ralan dawan urun.
Na'uk deka nala afa ovi notu ra ma al
nlanat afa ovi tamata liak ra rotu.
5 Tevek lokat tamata ka'i rvara rira
varvara ra.
6 Tamata ovi rarenar roak Surat Ralan
tali tamata liak ra musti rsiduk vali rira
afa lolin boku verin tamata ovi rair ira
yai.
7 Deka mlyabir tenabira ra ma fyikir ne,
veka mlyabir waweang Ubu! Mia veka
fyufu vali afa ovi mivuri-miva vuarira ra.
8 Tamata iki watan wean i notu afa ovi
sian ra ma norang ni ininan sian ra, na
veka ni matmatan kakiwal. Na'uk tamata
iki watan wean i notu afa ovi lolin ra ma
norang ni ininan i ntali Ubu Ni Roh a, na
tamata yai veka ni vava'at kakiwal tali
Ubu Ni Roh a.
9 Ba deka tbosa ma totu afa ovi lolin ra,
tevek wean i iva'udida ma totu afa ovi
lolin ra, ti naran amar i Ubu nfadoku a,
na ita veka ka'i tala dida farea enan ra.
10 Ba na'ut inba watan, wean i dida
amar nana'a ma bisma totu lolin obin, na
totu lalawatan lolin yai verin tamata ra
munuk, na'uk nlia tali inyai, na totu lolin
a verin terad a valid ovi rorang Yesus.

Paulus nfangnanang ewal tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia ovu nala salam verin ira

11 Msyi'ik ma lolin ning vaivatul ovi.
Ya'a ka'i utulis surat ini ovu huruf dawan.
12 Tamata Yahudi boku, ira rorang
vali Yesus, na'uk rkiwal mane tamata ra
rsunat mia, boma rdava waharira ralan
ma tamata ra inar ira. Rotu wean inyai,
tevek wean i rfamalik ne, Kristus Ni
matmatan na'a aa walwalur a'uk sa'i notu
ma dida vava'at kakiwal, na rbobar beta

* **6:2 6:2** Kristus wol notu inukun ra, wean Musa ni inukun ra. Ia Ni inukun ma, ***Wean lahir i ulobang roak mia, ba musti msyilobang mia***. Yohanes 13:34.

ne tamata Yahudi liak boku veka rwi-rwa
ira.
13 Tamata ovi rsunat roak ira wol rot-
orang vali Musa ni inukun ra. Na'uk
rkiwal mane tamata ra rsunat mia, boma
rfakaratat tenarira ra, tevek myorang ira
ma rsunat mia.
14 Na'uk verin ya'a, na wol mane
ufakaratat tenang a na'a afakataka.
Na'uk ralang a dawan, tevek dida Duila'a
Yesus Kristus Ni matmatan na'a aa wal-
walur. Ni matmatan yai notu ma afa ovi
fyawar verin tamata ovi wol rorang Yesus
na'a lanit ivavan a, wol fyawar lahir verin
ya'a. Ira wol rfan-aran vali afa ovi fyawar
verin ya'a.
15 Rsunat te wol rsunat ita, irua wear isa
watan, tevek wol ihin akataka verin Ubu.
Na'uk lolin lia munuk a, na dida vava'at
ngorva'an tali Ubu.
16 Tamata ovi rot-orang vaivatul avyai
na'a rira vava'at ra, na era ma Ubu
nfaturu Ni silobang a verin ira ovu
notu ma rira vava'at ra malinan watan.
Tamata avyai Ubu Ni tamata inorang
mnga'un ra.†
17 Tali amar ini, na deka mtyorung
ma tamata isa vali nlabir ya'a, tevek
mngala ovi rna'a tenang a reluk faneak
ne, ya'a utuan susa dawan, tevek Yesus
Ni sansinir verin ya'a.
18 Terang a valing averi, fara dida
Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin
verin bir tinemun. Kena urun! Ning surat
a lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Paulus

† **6:16 6:16** Na'a kalimat i nban-muri, wean i tatulis na'a Vaidida secara harfiah, tfadoku ***Israel tali, te na'a Ubu***, na'uk wol lyawan ne, ihin aka. Tafsiran rivun rfalak ne, ihin a ne, tamata ovi rorang urun Ubu, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini na'ut i nana'a bu'i ralan, tevek nfabana ni karya a ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (Efesus 3:1, 13; 4:1). Tamata ovi rna'a kota Efesus, etal dawan wol tamata Yahudi ira (2:11-12). Snain a Paulus inan ma tamata ra rbas ni surat ini na'a Efesus, beti rala ti ma rbas vali na'a ahu ovi rna'a ebang kota Efesus.

Na'a surat ini, na Paulus nfamalik na'a Ubu Ni kalolin rivun ovi nala verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus (1:3). Ia nfamalik vali afa ovi Ubu ralan nfalak ra, wean ayat i nfalak ne, "Ia veka notu ma afa ovi rva'at ra munuk na'a lanit ivavan ini, ovu na'a lanit ratan, ikisa watan ma Yesus Kristus veka nfareta munuk ira." (1:10b).

Na'a surat ini, na Paulus nala vaivatul kamkuma boku. Ia nala vaivatul kamkuma ma nfalak ne, Yesus wean tamata ulun a, ovu Ni tamata ovi rorang Ia wearira tamata tenan a (1:10, 22-23; 4:4, 15-16; 5:23-32). Ia nala vaivatul kamkuma vali ma nfalak ne, Yesus wean vatu i rfadoku lan na'a fanderen a, ovu Ni tamata ovi rorang Ia wean vatu ovi rasusan na'a fanderen yai (2:20-21). Ia nala vaivatul kamkuma vali ma nfalak ne, Ubu Ni Roh wean cap na'a raladida ra (1:1-13; 4:30). Wean i cap nana'a surat isa, na neluk faneak ne, iki ni surat yai. Wean vali inyai verin Ubu Ni Roh i nleal raladida ra, ma neluk faneak ne, Kristus Nia ita. Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, wearira suldadu ovi rangal nait sian ra ovu mneran ovi rtali Ubu (6:10-18).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a (1:1-2)
2. Afa ovi Ubu ralan nfalak ma notu verin ita tamata ovi torang Yesus (1:3-23)
   a. Ia nala Ni kalolin rivun verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
   b. Ia nala vava'at ngorva'an verin ita, ovu notu ma tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra rira vava'at ra malinan ewal. (pasal 2:1—3:13)
   c. Paulus ni falurut a verin ita, boma tka'a Yesus Kristus Ni silobang i dawan a verin ita.
3. Dida afa ovi totu ra musti rfaturu ne, torang Yesus (pasal 4:1—6:9)
   a. Dida vava'at a musti malinan ovu tsifangrebat ita. (4:1-16)
   b. Tvatuk dida afa sian ovi totu ra, ma totu a'uk afa ovi lolin ra. (pasal 4:17—5:21)
   c. Snurak felan ifira. (pasal 5:22—6:9)
4. Tamata ovi rorang Yesus wearira suldadu ra ovu rira mneran ra. (6:10-20)
5. Paulus ni salam a, ovu ni vaivatul ovi rban-muri ra. (6:21-24)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Efesus

1 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus, utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang Yesus na'a kota Efesus. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus. Myorang urun Kristus Yesus ovu bira vava'at isa roak ovu Ia, ovu myotorang lalawatan afa ovi nfalak ra.

2 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Tfadawang Ubu, tevek nala Ni rala lolin verin ita

3 Tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Ubu naflahar roak ita ovu Ni kalolin* a munuk tali lanit ratan ma nlobang raladida ra, tevek dida vava'at isa roak ovu Yesus Kristus.

4 Na'ut i wol notu lanit ivavan ini obin, na nfili roak ita tamata inorang ra ma dida vava'at ra rmerat urun, ovu wol dida sala roak na'a Ubu wahan ralan a. Ia notu wean inyai, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.

* **1:3 1:3 *Kalolin*** ihin a ne, afa lolin ovi Ubu nala verin tamata ra.

5 Ubu Ni silobang a dawan verin ita, ba
tali lalan ana, nfadoku roak ma nsikat ita
ma teluk yanan ra. Ia ralan ka'i nfalak
ma notu afa yai nahu Yesus Kristus, tevek
afa yai notu ma ralan a lolin urun.
6 Ba tfadawang Ubu, tevek nala roak Ni
rala lolin a verin ita. Ni rala lolin yai,
dawan urun! Ia nfaturu lahir Ni rala lolin
yai verin ita tali Kristus, Yanan i nlobang
urun Ia, tevek dida vava'at isa roak ovu
Ia.
7 Tali Ubu Ni rala lolin i dawan urun
yai, na nala Yesus ma laran nvoat ovu
nmata ala nakvanak ita, ovu na'i vatuk
dida salasilan ra.
8 Ubu Ni lolin a dawan urun verin ita!
Ia nala Ni rala lolin verin ita ovu nala vali
Ni kaka'a dawan a verin ita, boma bisma
tfan-aran munuk afa ovi ralan nfalak ma
notu a.
9 Ubu ralan ka'i nfalak ma nfavotuk
verin ita na'a afa ovi nvolan roak ma veka
notu na'a Yesus Kristus. Lan ana, Ubu wol
nfavotuk afa avyai obin.
10 Ubu nvolan ma naran amar i ka'i
nfili a, na Ia veka notu ma afa ovi rva'at
munuk na'a lanit ivavan ini, ovu na'a
lanit ratan, ikisa watan ma Yesus Kristus
veka nfareta munuk ira.
11 Ubu ralan ka'i nfalak ma notu munuk
afakataka wean lahir i nvolan roak. Tali
lalan ana, Ia nvolan roak ma nfili ita ma
torang Ia, ovu teluk Ni tamata ovi rorang
Ia, tali dida vava'at i isa roak ovu Yesus
Kristus.
12 Ia notu wean inyai, boma ami tamata
Yahudi ovi tali lalan ana, amfaklo'i roak
mami vava'at a na'a Kristus, veka notu
ma tamata ra rfadawang Ubu, tevek sa'i
dawan Ia.
13 Ba mia tamata ovi wol Yahudi ra vali,
na'ut i mryenar Ubu Ni Ivar Lolin ne,
Ia nsikat mia tali bira salasilan ra ma
bira vava'at kakiwal, na myorang roak
Yesus Kristus. Mia mnya'a roak tamata
ovi rorang Yesus rira sidovung a. Mia
myorang roak Yesus Kristus, ba Ubu notu
faneak roak na'a mia. Faneak yai Ubu Ni
Roh i ntorung roak ma nala verin mia.†
14 Ubu Ni Roh nfangrebat ita, ma tka'a
lahir Ni tnorung i ita tamata inorang ra
veka tala tali Ia. Wean i naran roak amar
i Ubu veka nfatalik ita tali afa ovi sian ra
munuk rira ngrebat ra, na Ia veka nala
munuk afa ovi ntorung roak yai verin ita.
Tfadawang Ubu, tevek sa'i dawan Ia.

Paulus naflurut verin tamata ovi mane rbas ni surat a

15-16 Ba terang a valing averi munuk!
Na'ut i urenar ne, myorang Duila'a Yesus,
ovu mlyobang tamata inorang ra munuk,
na ufalak fara weninyai lalawatan verin
Ubu, tevek afa ovi myotu yai. Wean i uflu-
rut verin Ubu, na ungnanang lalawatan
mia.
17 Uflurut verin Yamadida Ubila'a i Ni
dawan ovu Ni ngrebat a nlia munuk.
Dida Duila'a Yesus Kristus nfadawang
vali Ia. Era ma Ubu Ni Roh veka nala
kaka'a dawan verin mia, boma mtyafal
ma mkya'a Ubu.‡
18 Era vali ma fara Ubu notu ma bira
fikiran ra lyawan, boma fyan-aran afa
lolin ovi mnyaban ma myala tali Ia, tevek
ralan nfalak roak ma veka nala verin mia.
Ia notu wean inyai, tevek nera mia ma
myeluk Ni tamata ra. Era vali ma mkya'a
afa lolin urun ovi Ubu nfadoku roak ma
al naflahar Ni tamata ovi rorang Ia.
19-20 Era vali ma Ubu notu ma fyan-aran
Ni ngrebat i dawan lia munuk. Ia nala
ngrebat yai al nlobang tamata ovi rorang
Ia. Ni ngrebat yai wean lahir ngrebat i
al nfava'at Kristus tali matmatan, ma rata
ndoku Ubu Ni lihir mela a, na'a lanit ratan
ma nfareta.§
21 Kristus nfareta na'a inyai, ma Ni
fareta a dawan lia munuk afa ovi rira
rangrebat ra. Ni dakdokun a nrahi vali
raja ra munuk ovu roh ra munuk rira
ngrebat ra, ovu vali rira fareta ra munuk.
Ia nfareta ovan a amar, ovu vali Ni fareta
a wol ni wahan.
22 Ubu nala fareta verin Kristus ma
nfareta munuk fareta avyai. Ia notu
vali ma Kristus nfareta tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra munuk, wean lahir
i tamata ulun nfareta tenan a.

† **1:13 1:13** Tamata ovi rorang Yesus na'a kota Efesus yai, wol tamata Yahudi ira. Faneak na'a ayat ini ihin a ne, afa i nfaturu ne, Ubu Ni roak tamata ovi rorang Ia. Vai mala nfalak ne, *tanda.* ‡ **1:17 1:17** Msi'ik vali Filipi 1:9 ovu Kolose 1:9 § **1:19-20 1:19-20** ***Yesus Kristus ndoku Ubu Ni lihir mela***, ihin a ne, afa ovi rna'a munuk lanit ratan, ralang urun Ia.

23 Ba ita tamata inorang ra wean lahir
tenan a. Tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra, rira ngrebat a ntali
munuk Kristus, ovu Ia nala vava'at verin
afakataka munuk na'a inba watan.

2

Lan a, ita wean tmata tevek dida salasilan ra, na'uk fiang ini, Ubu nfava'at ewal roak ita ma dida vava'at isa ovu Kristus

1 Terang a valing averi. Lan ana, na'ut i
wol myorang Kristus obin, na mia wean i
ralabira ra rmata, tevek bira salasilan ra.
Mia wol myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra,
ovu vali myotu afa ovi sian ra.
2 Na'ut inyai, na mia myot-orang watan
afa sian ovi rtali tamata ovi wol rka'a
Ubu, rira afa ovi rotu ra. Bira vava'at
i wean inyai nfaturu ne, myorang nit-
dawan i nfareta nait sian ovi rna'a
lanit. Nitdawan yai, fiang ini nkarya na'a
tamata ovi rangal Ubu, ralarira ra.*
3 Lan ana, dida vava'at ra wean vali
tamata avyai ma totu watan afa sian ovi
raladida ra rfalak ma totu a. Ita tot-orang
watan dida ininan sian ra, ovu vali dida
fikiran sian ra. Na'ut inyai, na inovan ma
Ubu nfaturu lahir Ni ngrova a verin ita,
wean tamata liak ra munuk.
4 Na'uk Ubu Ni silobang a dawan, ba
nfaturu lahir Ni rala lolin a verin ita.
5 Lan ana, na'ut i wol myorang Kristus
obin, na mia wean i ralabira ra rmata
roak, tevek bira salasilan ra. Na'uk
fiang ini, Ubu nala vava'at ngorva'an roak
verin mia ovu Kristus, ba dida vava'at
isa roak ovu Ia. Mingnanang, tevek tali
watan Ubu Ni rala lolin a, bi nsikat ita tali
dida salasilan ra ma dida vava'at kakiwal.
6 Ubu nala vava'at ngorva'an verin ita
na'ut i nfava'at ewal Kristus ntali mat-
matan. Ba Ia notu ma ita wean i tdoku
ma tfareta ovu Ia na'a lanit ratan, tevek
isa roak ita ovu Kristus Yesus.
7 Ubu notu wean inyai, boma fiang
ini ovu na'a amar ovi veka rma ini, na
tamata ra munuk veka rka'a lahir ne, Ni
rala lolin a dawan lia munuk. Ia nfaturu
roak Ni rala lolin a verin ita, na'a afa ovi
Kristus Yesus notu roak verin ita.
8 Ubu nala Ni rala lolin a verin mia,
ba notu linga'an ma nsikat mia tali bira
salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal,
tevek myorang Yesus. Inyai wol ntali afa
lolin ovi myotu ra, na'uk Ubu ka'i nala
watan verin mia.
9 Ubu notu afa yai wol ntali afa lolin
ovi myotu ra, ba deka tamata isa vali
nfakaratat tenan a, ma nfikir ne, afa ovi
notu ra not-nala ma Ubu nsikat ia tali ni
salasilan ra, ma ni vava'at kakiwal.
10 Fiang ini Ubu i notu roak ita, notu vali
ma dida vava'at ra ngorva'an ewal roak,
tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus
Yesus. Ia notu wean inyai, boma totu afa
lolin ovi nfadoku roak tali lalan a verin
ita.

Kristus notu ma tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra malinan ewal

11 Terang a valing averi, mingnanang
ne, tali na'ut i rarali mia, na wol tamata
Yahudi mia. Tamata Yahudi rfalak ne,
Ubu Ni tamata ra verin ira watan, tevek
rsunat roak ira. Rfalak sian mia ne, wol
mkya'a Ubu, tevek wol rsunat mia obin.
Velik aba, sunat yai wean watan adat i
tamata ra ka'i rotu watan na'a tenarira
ra.
12 Na'ut inyai, na mia wol bira vava'at
isa ovu Kristus, ovu wol mkya'a Ia. Mia
wol tamata Israel mia, ovu vali tamata
dakan mia, ba wol myala tnorung i Ubu
notu roak verin Abraham ovu ubun-nusin
ra. Lan ana, mnya'a lanit ivavan ini,
na'uk wol fyikir aran ma myala afa lolin
isa vali na'a amar ovi veka rma ini, ovu
wol mkya'a Ubu.†
13 Lan ana, raroa mia tali Ubu, na'uk
fiang ini Ubu nfaseri roak mia. Notu
wean inyai, tevek myorang afa ovi Kristus
notu na'ut i laran a nvoat roak, ovu nmata
na'a aa walwalur ma al nakvanak mia.‡
14 Kristus notu ma dida vava'at ra
malinan ewal roak. Ia nasdovu tamata
Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra ma
rna'a sidovung isa watan. Ia na'ar vatuk
roak afa isa wean balbelat i notu teri
tamata Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra,
ma rasdovu ira. Balbelat yai nfaturu

* **2:2 2:2** Tamata ra rfanara fareta i nfareta nait sian ovi rna'a lanit ne, nitdawan. † **2:12 2:12** Faliak ***Tamata Israel*** nfaturu tamata Yahudi ovi Ubu nfili ma rorang Ia. ‡ **2:13 2:13** ***Ubu nfaseri roak Ni tamata ra*** ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu rira vava'at isa roak ovu Ia.

sidovung irua yai, rira fikiran ovi rotu ma
isa wol inan lahir isa.
15 Yesus ka'i nala tenan a ma nmata,
ma naling vatuk Musa ni inukun ra ovu
afa ovi nfareta ma tot-orang munuk a.§
Ia notu wean inyai, boma ami tamata
Yahudi ra ovu mia tamata ovi wol Yahudi
ra, tna'a bangsa ngorva'an isa, tevek
dida vava'at ngorva'an ovu Kristus Yesus.
Linga'an yai bi Yesus Kristus notu ma
tamata ra malinan ewal.
16 Kristus Ni matmatan na'a aa wal-
walur notu ma nasdovu ita na'a sidovung
isa ma dida vava'at isa ovu Ubu. Notu
wean inyai, ma bangsa irua yai malinan
ewal.
17 Ia nma ma nfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin i nala malinan a verin tamata ovi
raroa ira tali Ia. Tamata avyai wol Yahudi
ira. Ia nma vali verin tamata Yahudi ovi
sarseri roak ira ovu Ubu.
18 Kristus notu wean inyai, bi tamata
Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra, dida
linga'an ma tfaseri Yamadida, tevek ngre-
bat i ntali Ubu Ni Roh a, ikisa watan.
19 Ba wean inyai bi, mia tamata ovi
wol Yahudi ra, wol weabira roak tamata
dakan ra, tevek fiang ini itmunuk isa
roak ita na'a Ubu Ni sidovung a. Ba
mia myeluk Ni tiniman ra ovu itmunuk
Yamadida verin Ia.*
20 Terang a valing averi, mia weabira
rahan i rfadiri na'a fanderen ratan a.
Nabi ra ovu rasul rira afa ovi rfamalik
ra wean rahan yai ni fanderen a. Na'uk
Kristus Yesus wean vatu i rfadoku lan
lalean na'a fanderen a ovu fyawan lia
munuk ma al nfangrebat rahan yai, ovu
vali Ni dawan nlia munuk.
21 Wean tamata ovi rotu rahan rasu-
san munuk rahan yai ma natnemu, ma
rotu na'a rahan dawan i tamata raraning
Ubu. Ia nasusan vali Ni tamata ra na'a
sidovung isa i nmerat urun. Kristus notu
wean inyai verin ita tamata ovi dida
vava'at isa roak ovu Ia ma tna'a isa.
22 Fiang ini bira vava'at isa watan ovu
tamata inorang ra munuk, ba mia tamata
ovi wol Yahudi ovu tamata Yahudi ra
bira vava'at isa roak na'a Kristus. Ia
notu wean inyai, ba Ubu Ni Roh nleal
lalawatan bira sidovung a.

3

Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra

1 Terang a valing averi, ya'a ini Paulus
uflurut verin mia, tevek Ubu Ni lolin a
dawan urun verin ita. Inak ma mkya'a
ne, una'a bu'i ralan, tevek ufamalik Kris-
tus Yesus Ni Ivar Lolin a verin mia, tamata
ovi wol Yahudi ra.
2 Ufikir ne, mia ka'i mryenar roak na'a
Ubu Ni rala lolin a, bi nala karya ini verin
ya'a ma ufalyawang Ni Ivar Lolin a verin
mia, ma nlobang mia.
3 Ubu nfavotuk roak verin ya'a na'a afa
ovi Ia wol nfalak obin verin tamata ra.
Ia nfalak na'a Ni karya i veka notu verin
tamata ovi wol Yahudi ra. Utulis lan roak
afa yai, na'uk ufaketa watan ia.*
4 Wean i byas roak, na veka mkya'a
lahir ne, ya'a ufan-aran afa ovi Ubu notu
verin tamata ovi wol Yahudi ra, na'a
Kristus.
5 Lalan ana, tamata ra wol rka'a afa ovi
Ubu veka notu ra. Na'uk fiang ini Ubu
Ni Roh a nfavotuk munuk roak afa avyai
verin tamata ovi nfili roak ira ma reluk
Ni rasul ra ovu Ni nabi ra.†
6 Afa ovi Ubu nfalyawang roak yai wean
ini: tamata ovi rorang roak Ubu Ni Ivar
Lolin a, velik ne wol Yahudi ira, na Ia
naflahar ira wean i nfadoku roak verin
tamata Yahudi ra. Tamata Yahudi ra ovu
ovi wol Yahudi ra isa roak ira ovu Kristus
Yesus ma rna'a sidovung isa. Ba tamata
ovi wol Yahudi ra rira vali kalolin i Ubu
ntorung roak verin Ni tamata ovi rorang
Ia.
7 Ubu nfili roak ya'a ma eluk Ni tamata
sansinir ma ufamalik Ni Ivar Lolin ini,
tevek nala roak Ni rala lolin a verin
ya'a. Ia nala Ni ngrebat a verin ya'a ma
ufamalik nala Ni Ivar a.
8 Inovan ma Ubu nala roak Ni kalolin
verin tamata inorang ra munuk, na'uk

§ **2:15 2:15** Yesus nmata, boma Ubu nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
* **2:19 2:19** Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na tamata ra munuk rka'a ne, tamata Yahudi wol inar lahir tamata dakan ra. * **3:3 3:3** Msi'ik vali Kolose 1:25-27 † **3:5 3:5** Afa ovi Ubu veka notu ra na'a ayat ini rna'a Kristus Yesus ovu afa ovi notu ra. Nabi wean lahir Ubu Ni tamata sansinir ovi rarenar lahir tali Ia ma ti rfamalik verin tamata ra.

wol verin ya'a. Na'uk tali Ni rala lolin a,
bi nala roak karya ini verin ya'a, boma
ufamalik Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi
wol Yahudi ra, ma ufalak na'a Ni kalolin
dawan i wol ni wahan a. Tatuan afa yai
na'a Kristus.
9 Ubu nala karya ini verin ya'a, boma
tali ya'a, na tamata ra munuk bisma
rka'a ne, wean inba ma Ubu notu munuk
akataka, ovu not-nala munuk afa ovi tali
lalan ana, nfadoku roak ma veka notu a.
Ia nfalyawang munuk afa ovi tali lalan a,
wol nfavotuk obin.
10 Ia ralan nfalak ma fiang ini, na roh
ovi rira ngrebat ma rfareta na'a lanit,
lanit ivavan a, ovu na'a lanit ratan, bisma
rka'a lahir ne, Ni kaka'a dawan ila'a. Ira
bisma rka'a afa yai tali afa ovi Ni tamata
inorang ra rfamalik verin ira.‡
11 Ubu notu afa avyai wean lahir i
nanovak roak, na'ut i wol notu lanit
ivavan ini obin. Ia nfakena munuk roak
afa avyai na'a afa ovi dida Duila'a Yesus
Kristus notu.
12 Terang a valing averi, dida vava'at isa
roak ovu Kristus Yesus, ovu dida inorang
a verin Ia, ba dida linga'an roak ma
tfaseri Ubu, ovu wol tbobar roak ma
tatuan Ia na'a dida falurut ra.
13 Wean inyai bi, era verin mia ma
deka ralabira kako'u ovu ralabira ra deka
lalau, velik ne ning susa dawan na'a bu'i
ralan, tevek ufamalik Ubu Ni vaivatul ra
verin mia. Na'uk ni lolin wean inyai,
boma ralabira ra dawan watan.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

14 Terang a valing averi, Ubu Ni rala
lolin a verin ita, bi usangatur na'a Yama-
dida Ubila'a wahan ralan a, ma uflurut
verin Ia.
15 Tamata inorang ovi rna'a lanit ratan
ovu rna'a lanit ivavan ini, munuk lahir
Yamadida verin Ia.§
16 Uflurut verin Ubu ma nfangrebat mia
ovu Ni kalolin i dawan urun a. Kalolin yai
nfadoku roak verin tamata ovi rorang Ia.
Era vali ma Ia nala ngrebat na'a ralabira
ra ovu Ni Roh a, boma bira dardirin ra
rangrebat.
17 Uflurut wean inyai, tevek bira in-
orang a verin Kristus, ba fara Kristus
nana'a ralabira ra. Ya'a era vali verin
mia ma na'a bira vava'at ra, na fy-
aturu lalawatan bira silobang a, ma neluk
faneak ne, bira inorang a nabwa'ar roak
na'a Ia.
18 Uflurut vali ma fara mia ovu tamata
inorang ra munuk, bisma fyan-aran ne,
Yesus Kristus nlobang urun mia, ovu Ni
silobang a dawan urun i lahir.
19 Kristus Ni silobang i nala verin ita yai,
dawan rahi afa ovi tamata ra bisma rfan-
aran. Velik ne wean urun inyai, na'uk era
ma fyan-aran lahir Yesus Kristus Ni lolin
yai, boma Ubu ralan a ovu Ni fikiran a
lokat amar nfangora ralabira ra.
20 Terang a valing averi, Ubu Ni ngrebat
ma not-nala afaka watan. Afa ovi veka
notu ra dawan lia afa ovi tanovak ma
veka tera tali Ia. Ia bis notu munuk afa
avyai, tevek Ni ngrebat a nkarya na'a
raladida ra.
21 Ba fara tfadawang Ubu, tevek afa
lolin ovi Ia notu na'a tamata inorang
ra munuk raladida ra. Traning ovu
tfadawang lalawatan Ia, nata ti wol ni
wahan, tevek afa ovi notu roak na'a Yesus
Kristus. Kena urun.

4

Tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ikisa watan na'a rira sidovung

1 Terang a valing averi, una'a bu'i ralan,
tevek ufabana Duila'a Ni karya. Era urun
verin mia ma bira vava'at ra lolin ma
inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira
vava'at ra, tevek Ubu nala roak mia ma
myeluk yanan ra.
2 Era verin mia ma lokat amar, na
fyakabava tenabira ra ovu msyiotu lolin
mia. Wean i tamata ra rotu ma wahabira
rwa'uk, na mtyahang ralabira watan ovu
myotu a'uk lolin a, tevek msyilobang mia.
3 Mia musti myotu munuk afa ovi bis
myotu ra ma bira vava'at ra ikisa watan,

‡ **3:10 3:10** Afa ovi rira ngrebat ra munuk, ovu roh ra munuk bis rka'a Ubu Ni kaka'a i dawan ila'a, tevek rsi'ik munuk tamata inorang ovi Yahudi ira, ovu vali ovi wol Yahudi ira rorang Yesus ma rna'a sidovung isa. § **3:15 3:15** Tafsiran boku rfalak ne, tamata ra munuk na'a lanit ratan ovu na'a lanit ivavan a, munuk lahir Yamadida verin Ubu.

tevek Ubu Ni Roh nkeak roak mia na'a isa.
Ba deka msyingarahi, na'uk myotu watan
malinan a na'a bira vava'at ra.
4 Ubu Ni Roh ikisa watan, ovu Ia nkeak
roak mia ma mnya'a sidovung isa watan.
Itmunuk taklo'i dida vava'at ra na'a afa
lolin ovi Ubu veka notu verin ita, tevek Ia
nera ita ma teluk yanan ra.
5 Dida Duila'a isa watan, inyai Yesus. Ita
torang a'uk Ia, ovu vali dida baptisan ihin
a isa watan vali.
6 Ubu isa watan, ba tamata inorang ra
munuk Yamadida verin Ia. Ia not-nala
munuk afakataka, ovu nfareta munuk
afakataka. Ni Roh a nana'a tamata ino-
rang ra munuk ralarira ra.

7 Na'uk terang a valing averi, Yesus
Kristus nsiduk roak yabi ra lokat tamata,
boma msyilobang mia, wean i Yesus
nanovak roak verin ita.
8 Ia nsiduk yabi avyai wean afa ovi
rtulis na'a Surat Ralan ne, “Na'ut i nrata
wan i karatat a, na ntaha ma tamata
rivun, tevek nfaleka roak ira. Ia nma vali
ma nala afa ovi lolin ra tali ira ma neluk
rangrangwaha verin tamata ra.”*
9 Wean i tfalak ne, Ia nrata roak wan i
karatat a, na inyai nfaturu ne, lan ana Ia
nsuta vali lanit ivavan roak.†
10 Ia nsuta roak lanit ivavan ini, inyai
nfaturu vali ne, Ia nrata roak wan i
karatat lia munuk a na'a lanit ratan, ma
nfakena ovu nfangora munuk afakataka
na'a inba watan.
11 Ia nala yabi ra lokat tamata, ovu
nsiduk ma rira yabi ra rsialing ira. Ia
nfadoku roak ma tamata boku rna'a ra-
sul, boku vali rna'a nabi. Ia nfadoku
vali ma tamata boku ti rfamalik Ni Ivar
Lolin a verin tamata ovi wol rka'a obin,
na boku vali rban-ulu verin tamata ovi
rorang Yesus ma rwanar ovu rair ira.
12 Ia nala yabi avyai, boma tamata ovi
rorang Yesus rka'a ma rkarya na'a Ni
va'i ralan a ma rfabana Ni karya, boma
msyilobang mia ovu msyifangrebat mia
na'a bira inorang a. Wean inyai, na mia
tamata inorang ra weabira lahir Kristus
tenan a ma mtyafal ma mingrebat.
13 Ba wean vali inyai, nata ti naran i ita
tamata inorang ra munuk dida vava'at isa
ovu Ubu Yanan a, ovu vali dida fikiran isa
roak ovu Ia. Ia veka notu ma lokat amar,
na teluk lahir afa ovi Ia nfadoku verin ita
ovu tmela na'a dida vava'at a, ma wean
lahir Kristus Ni afa ovi notu ra munuk.
14 Notu wean inyai, boma ita deka
weadida kikyai kasiko'u yanat ra, tevek
tamata inorang ovi wearira inyai, ira
veka rorang watan tamata ovi rweang
ira ovu vaivatul ovi manminak ra, ma
rti linga'an i sian a. Tamata avyai rira
dardirin ra wol rangrebat ma wearira
lahir kabal i nait ovu saksakan ra rwi-rwa
tia ma watan ira.
15 Na'uk ita deka torang tamata rira
siweang ra. Ita musti tfamalik afa ovi
kena ra, ovu banbanan i nfaturu roak
dida silobang a verin terad a valid ra,
boma dida afa ovi totu lokat amar ra
ntafal ma tot-nala munuk wean afa ovi
Yesus Kristus notu ra. Ia nfareta tamata
ovi rorang Ia munuk, wean lahir tamata
ulun nfareta tenan a.
16 Kristus notu ma ita tamata ovi torang
Yesus wead isa watan, wean afa ovi rna'a
munuk tenadida ra rna'a isa, ma isa
nlobang isa. Ba wean i tsilobang ita, ovu
itmunuk tkarya urun na'a Ni va'i ralan a
ovu dida yabi ovi Duila'a nala roak verin
ita, na dida inorang na'a Duila'a veka
nmela ovu ntafal ma nangrebat.

Vava'at ngorva'an na'a Kristus

17 Nata ufangnanang urun mia, tevek
afa ovi beti ufalak verin mia na'a ngrebat
i Duila'a nala verin ya'a: Bira vava'at ra
deka wean kikyai tamata ovi wol rka'a
Ubu, tevek rira afa ovi rotu ra rorang
watan rira fikiran vu ra.
18 Rira fikiran ra ngarmeran watan,
ovu rafena ma rka'a vava'at i Ubu nala
verin tamata ovi rorang Ia. Tamata avyai
ralarira rasmotak roak, tevek rafena ma
rarenar Ubu Ni afa ovi nfalak ra.
19 Ira wol rma'it roak ma raktufan urun,
ovu rotu watan afa ovi wol inovan ra. Ira
rfikir a'uk afa ro'i-ra'i ra, ba rafena ma
rtalik rira afa sian ovi rotu ra, na'uk rtafal
ma rotu lalawatan.

* **4:8 4:8** Afa ovi lolin ma neluk rangrangwaha na'a ayat ini, na inyai afa ovi nala roak tali tamata ovi nfaleka roak ira. Msi'ik Mazmur 68:18 † **4:9 4:9** Tafsiran boku rfalak ne, ***Ia nrata roak wan i karatat***, ihin a ne, lan ana, Ia nsuta vali letvava roak.

20 Na'uk mia wol weabira ira, tevek afa
ovi bira tamata rair roak verin mia na'a
Yesus Kristus wol wean inyai.
21 Ya'a uka'a mnga'un ne, mia mryenar
roak Yesus Ni Ivar a. Tamata ra rair mia
ovu afa ovi kena ra na'a Ia, ma tva'at
wean lahir i nfaturu roak verin ita.
22 Ira rair mia ma byatuk bira ini-
nan sian ovi myotu ra na'a bira vava'at
mnanat ra, na'ut i wol myorang Duila'a
obin. Afa mnanat avyai rotu ma rlabir
nala mia ovu rotu ma bira vava'at ra wol
kena, tevek ralabira ra rasmotak.
23 Ira rair vali mia ne, myala bira
vava'at ra verin Ubu, boma Ni Roh a
nfangora ralabira ra ovu bira fikiran ra,
ma ngorva'an munuk.
24 Ubu notu ma bira vava'at a ngorva'an
ewal. Ba myot-orang vava'at ngorva'an i
notu verin mia. Afa yai kena, rmalola ovu
rmerat urun wean lahir Ia.
25 Ba era verin mia munuk ma deka
msyiklabir kikyai. Fyalak watan afa ovi
kena ra verin terabir-valibira ra, tevek it-
munuk tamata inorang ra tna'a sidovung
isa.
26 Wean i mingrova, na fyikir ma
blawat, boma deka myotu salasilan ra.
Deka mtyahang bira ngrova yai ti ma lera
nirit nala ia,
27 boma nitdawan wol ndav-nala
linga'an ma nweang mia ma myotu
salasilan.
28 Tamata ovi byori ra, mtyalik kikyai
ma deka byori. Na'uk mkyarya urun
ma ratibira ovu karya lolin ovi myotu
ra, boma bira karya enan ra bisma al
mlyobang vali tamata ovi rira kasian ra.
29 Wean i mingrihi, na deka myala
vaivatul ovi ngra ra, ovu deka myi'it
tamata ra. Na'uk myala watan vaivatul
ovi rvua snurak a ma rlobang tamata ra,
boma rfangrebat ralarira ra.
30 Ubu notu ma Ni Roh i nleal roak
ralabira ra neluk faneak ne, Ubu Ni roak
mia. Faneak yai Ni Roh i ntorung roak
ma nala verin mia, ma ti naran amar i
Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra
ma dida vava'at kakiwal. Ba deka myotu
ma Ubu Ni Roh ralan a lalau tali afa ovi
fyalak ra ovu afa ovi myotu ra.
31 Byatuk kikyai bira fikiran sian ovi
rotu ma ba'i msyingrova ovu msyin-
garahi, deka mtyahang teri ralabira sian
ra verin tamata ra, deka msyifi'it, deka
fyalak sian tamata, ovu deka myoruk-
myak tamata ra.
32 Na'uk msyiotu lolin watan mia, ovu
msyilobang mia, ovu vali myabun tamata
ovi rotu sala verin mia, wean lahir i Ubu
na'i vatuk roak dida salasilan ra, tevek
dida vava'at isa roak ovu Kristus.

5

Fara tva'at wean tamata ovi rna'a lyawan

1 Terang a valing averi, Ubu nala roak
mia ma myeluk yanan ra, ovu nlobang
urun mia, ba myot-orang afa ovi notu ra.
2 Na'a bira vava'at ra, na msyilobang
mia wean lahir afa ovi Kristus nfaturu
verin ita ma nlobang ita. Ia nlobang ita,
ba ntorung watan ma rfedan Ia tevek dida
salasilan ra, ma neluk persembahan ovu
korban i voan a lolin urun verin Ubu.
3 Byatuk munuk bira ininan sian ovi
myotu ra. Afa sian avyai wean bira in-
inan sian ovi rfangra tenabira ra, msyifa
tia ma watan ovu tamata ovi wol awabira
verin mia, mlyobang da'in bira kubang
ra ma fyikir a'uk tenabira ra. Fyaroa
tenabira ra tali afa ovi wol inovan verin
Ubu Ni tamata ra. Afa avyai munuk lahir
deka rna'a bira vava'at ra, boma tamata
ra wol bisma rfamalik mia na'a afa avyai.
4 Ba deka myala vaivatul ovi ngra ra,
vaivatul ovi vu watan ra, vaivatul ovi wol
inovan ma fyalak ra. Na'uk ni lolin a
fyalak fara weninyai verin Ubu.
5 Ba era verin mia ma eka mryenar
ma lolin! Tamata ovi rfangra tenarira
ra ovu rot-orang rira ininan sian ra, te
rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, ovu ovi rlobang rira
kubang ra ma rfikir a'uk tenarira ra, na
tamata avyai wol warira na'a Kristus ovu
Ubu Ni Fareta a. Tamata avyai wol rira
lahir afa ovi Ubu ntorung ma nala verin
tamata ovi rorang Ia. Wean i rlobang
rira kubang ra wean inyai, na ira wearira
tamata ovi rsangatur ma raraning walut
ra, ba kubang neluk ubu verin ira.
6 Deka mryenar tamata ovi rlabir mia
ma rfalak ne, Ubu veka wol nukun tamata

ovi rotu afa sian avyai ovu rira vaivatul
ovi vu watan ra. Ubu veka nfaturu lahir
Ni ngrova a verin tamata ovi wol rot-
orang afa ovi nfalak ra, tevek rotu watan
sian avyai.
7 Ba deka myot-orang ira, boma wol
rweang nala mia ma myotu salasilan
wean i rotu a.
8 Lan ana, mia bya'at na'a dedan ralan
vali, na'uk fiang ini mnya'a roak Ubu Ni
lyawan ralan a, ba bira vava'at ra musti
nfaturu ne, bya'at na'a lyawan ralan.
9 Ba wean i bira vava'at ra rna'a watan
lyawan ralan, na mia veka myot-nala
munuk afa ovi kena ra, afa ovi rmalola
ra ovu afa ovi lolin ra na'a Ubu wahan
ralan a.
10 Myotu afaka watan, na misahak ma
mkya'a afa avyai ne nfaloling Duila'a
ralan a te wahal.
11 Deka myorang tamata ovi rira vava'at
ra rna'a watan dedan ralan, tevek afa ovi
rotu ra wol ihir akataka. Ni lolin ana,
fyaturu lahir verin tamata ra ne, rira afa
ovi rotu ra sala.
12 Rira afa ovi rotu fanfonak watan yai,
ngra urun, ba ita tamata inorang ra tma'it
ovu wol inovan ma tfamalik afa avyai.
13 Na'uk wean i tatabu ira na'a afa sian
ovi tamata ra rotu na'a dedan ralan a, ma
tamata liak deka rot-orang, na inyai wean
watan i tatutun damar na'a dedan ralan
ma tamata ra rsi'ik lyawan a.
14 Lyawan notu ma tamata ra bisma
rsi'ik. Wean inyai bi tfamalik afa ovi
kena verin tamata liak ra ma tfalak ne,
"Tamata ovi mtyuba na'a bira salasilan
ra, byatar kikyai tali bira tabtuban ra, ovu
tamata ovi myata roak a, bya'at kikyai tali
bira matmatan ra ma Kristus veka notu
ma mnya'a lyawan ralan."
15 Ba msyi'ik ma lolin bira vava'at
ra, boma deka bya'at wean tamata ovi
rasmotak ra. Bira vava'at ra musti wean
tamata ovi rira kaka'a dawan ma ralarira
ra lyawan.
16 Deka miwahak bira amar, na'uk my-
otu lalawatan lolin a na'a bira vava'at
ra, tevek fiang ini tamata ra ba'i rotu
lalawatan salasilan ra.
17 Ba ralabira ra deka rasmotak, na'uk
misahak ma fyan-aran afa ovi Duila'a
ralan nfalak a.
18 Deka myenu ma minavut, tevek wean
i minavut, na veka wol mkya'a roak ma
msyi'ik tenabira ra, ma veka miktufan
urun ovu myotu watan afa ovi wol inovan
ra. Na'uk ni lolin ana, myala munuk bira
vava'at verin Ubu Ni Roh a ma nfareta
mia.
19 Mdyedang Ubu naran a ovu
dadedang ovi tamata inorang ra rdedang.
Mdyedang vali dadedang ovi Ubu Ni
Roh nala verin tamata ra ovu dadedang
tali mazmur. Mdyedang ma fyadawang
Duila'a ovu ralabira urun.
20 Na'a afaka watan, na miflurut ma
fyalak fara weninyai verin Yamadida
Ubila'a na'a Duila'a Yesus Kristus naran
a, tevek afa ovi Ia notu roak verin ita.

Snurak verin tamata ovi rsifa roak

21 Mia musti fyakabava tenabira ra
ma msyialang mia, tevek myalang Yesus
Kristus.
22-23 Brana ovi msyifa roak, fyareta
awabira ra, wean lahir Kristus nfareta
tamata ovi rorang Ia rira sidovung a. Ba
Ia wol nfareta watan Ni sidovung a, na'uk
nsikat tamata ovi rna'a Ni sidovung tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
Ba vata ovi msyifa roak, fyakabava ten-
abira ra ma myot-orang watan afa ovi
awabira rfalak ra, wean lahir i fyakabava
tenabira ra ma myot-orang watan afa ovi
Duila'a nfalak ra.
24 Tamata inorang ra rfakabava
tenarira ma rot-orang afa ovi Yesus
Kristus nfalak ra. Ba wean inyai vali, na
vata ovi msyifa roak ra musti fyakabava
tenabira ra ma myot-orang afa ovi
awabira rfalak ra.
25 Brana ovi msyifa roak ra musti mly-
obang awabira ra, na inyai wean lahir i
Kristus nlobang urun tamata ovi rorang
Ia, ba nala tenan a ma nmata verin ita.
26 Ia notu wean inyai, boma wean i
nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin ita, na
Ia nfamerat roak ita tali dida salasilan ra,
ovu Ia nala vali wear a, ma al nfamerat
roak ita.
27 Notu wean inyai, boma ita sidovung
tamata ovi torang Yesus, tmerat urun ma
wol dida salasilan roak, ovu bisma ti tdiri
Ubu wahan ralan a. Ba ita weadida vata
i felan a lolin buas ovu ni bakreat ra

ryadat, tevek ni amar a naran roak ma nsifa.
28 Ba wean i Kristus nlobang roak ita tamata ovi torang Ia, na brana ovi msyifa roak ra musti mlyobang awabira ra wean lahir i mlyobang tenabira ra. Iki watan nlobang awan a, na ia ka'i nlobang roak tenan a.
29 Tamata ovi wol rlobang tenarira ra, wol tatuan ira obin. Velik aba, tamata ra ka'i rsi'ik rira afamtahan ma ra'an ovu rwanar ma lolin tenarira ra, wean lahir i Kristus nsi'ik ovu nwanar Ni sidovung tamata ovi rorang Ia.
30 Ita weadida lahir liman a, ean a, matan a ma tna'a Kristus tenan a.
31 Terang a valing averi, rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, “Wean inyai, bi brana veka nsuta talik renan ovu yaman a, ma irua awan a rleal isa. Vata irua brana ralarira isa ma ikisa watan ira.”
32 Afa i ufalak ini ihin a bilaman urun, na'uk ala faliak sifa ma al ufasavak na'a Yesus Kristus ovu Ni tamata ovi rorang Ia.*
33 Na'uk ufalak vali verin mia ne, brana ovi msyifa roak ra musti mlyobang awabira ra, wean lahir i mlyobang tenabira ra. Vata ovi msyifa roak musti myalang vali awabira ra.

6

Snurak verin kasiko'u ra ovu renarir-yamarira ra

1 Kasiko'u ra eka mryenar! Mia bira vava'at isa roak ovu Duila'a Yesus, ba musti myot-orang afa ovi renabir-yamabira rfalak ra, tevek inovan ma myotu wean inyai.
2-3 Ubu nfareta na'a Ni Surat Ralan a ne, “Myalang renabir-yamabira ra.”
Inukun i Ubu nala yai betfasa nala ovu Ni tnorung a. Ia nala tnorung yai ma nfalak ne,
“Wean i myalang renabir-yamabira ra, na Ubu veka nala Ni kalolin a verin mia, ovu bira vava'at a mnanat na'a lanit ivavan ini.”*
4 Brana ovi yanabira roak, deka myotu ma yanabira ra rangrova mia, tevek bira vaivatul ra ovu afa ovi myotu ra. Na'uk msyurak ovu myair ira tali afa ovi Duila'a Yesus nair ra.

Snurak verin tamata sansinir ra ovu tamata ovi rfareta ira

5 Terang a valing ovi myeluk tamata sansinir, mia musti myalang urun bira dawan ovi rna'a lanit ivavan ini, ovu myot-orang afa ovi rfalak ra. Ralabira urun ma myot-orang afa ovi rfalak ra ovu byobar Ubu, wean lahir i myot-orang Duila'a Yesus Ni afa ovi nfalak ra.
6 Deka myotu watan ma bira dawan ra ralarira lolin wean i mimunuk mnya'a isa, boma rsi'ik ma rfadawang mia. Na'uk mkyarya ovu ralabira urun, velik ne wol rna'a. Myotu wean inyai, na wean lahir i mkyarya roak verin Yesus Kristus, ovu myot-orang roak afa ovi Ubu ralan nfalak ma myotu a.
7 Deka mkyarya watan tevek rkiwal mia, na'uk mkyarya ovu ralabira urun. Deka minovak na'a ralabira ra ne, mkyarya verin tamata ra watan, na'uk wean lahir i mkyarya verin Duila'a.
8 Mingnanang ne, tamata iki watan, velik ne tamata sansinir te wol tamata sansinir, wean i notu afa ovi lolin ra, na Duila'a veka naval ni rala lolin a.
9 Tamata ovi fyareta tamata sansinir ra, mia musti myotu vali lolin a wean inyai verin bira tamata sansinir ra, ovu deka vaibira aleman ma fyabobar ira. Mingnanang, tevek mia duabira vali na'a lanit ratan ovu Ia wol nfili tamata.

Tamata ovi rorang Yesus musti rala Ubu Ni ngrebat a ma al rotu rihi ovu nait sian ra

10 Terang a valing averi, mane ufakbosal roak ning snurak a, ba ufalak verin mia ne, fara bira vava'at ra isa ovu Ubu lalawatan, boma Ni ngrebat i dawan ila'a, nfangrebat ralabira ra.
11 Suldadu ra wean i mane rti rotu rihi, na rasusan munuk lahir rira bakreat ra ma rung a reluk ira, boma al rteri ira tali rira musu ra. Mia weabira vali suldadu avyai, ba musti myung-myeluk mia ovu

* **5:32 5:32** Vaivatul ***ufasavak*** wean watan vai Mala nfalak ne, *bandingkan.* * **6:2-3 6:2-3** Msi'ik Perjanjian Mnanat a, Keluaran 20:12. Inukun ihin a ne, Ubu nala inukun rivun verin Musa ma nfadoku verin tamata Yahudi ra.

afa ovi Ubu nala roak verin mia ma ala
myangal nitdawan ni siweang ra.
12 Ita wol totu rihi ovu tamata, na'uk
totu rihi ovu nait sian ra ovu rira ngrebat
ra, ovu vali rira fareta ra munuk. Totu
rihi vali ovu nait sian ovi rfareta na'a
lanit a, ovu vali nait sian rira raja ovi
rfareta vali lanit ivavan ini.
13 Ba myung-myeluk lahir bira bakreat
ovi Ubu nala roak verin mia, ma myan-
gal nala nitdawan. Myotu wean inyai,
boma wean i mtyuan angangal, na mdyiri
watan na'a bira inorang. Wean i myangal
nala munuk roak afa avyai, na bira ino-
rang a veka nangrebat watan verin Ubu,
ovu myangal lalawatan afa avyai, wean i
rangal ewal mia.
14 Wean lahir suldadu ra ba'i rala ngesa
al rngesa ira ma ti rotu rihi, na mia wean
vali ira, ba misusan bira vava'at a ovu
afa ovi kena ra. Bira dardirin a musti
nangrebat na'a bira inorang a, ovu bira
vava'at ra rmalola ovu kena watan. Wean
lahir suldadu ra roru ravit tma'an al rteri
tenarira ra, na bira afa lolin ovi myotu ra,
rotu ma nteri vali mia.†
15 Suldadu ra rbaki rira tatea a al rteri
earira ra ma al nlobang ira, boma wol
rleka, ovu rafla ma lolin. Mia weabira
vali inyai, ba musti ralabira urun ma
fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nala malinan
a. Myotu wean inyai, boma bira inorang
a nangrebat.
16 Wean lahir suldadu ra rtaha tarteri al
rteri tenarira ra, na mia musti wean vali
ira ma myorang urun Ubu, al myotu teri
vali mia. Myotu wean inyai lalawatan,
boma bis myangal nala nitdawan ni dubil
ovi ronga ra.
17 Wean lahir suldadu ra raklulu kalulu
tma'an ma al rteri ulurira ra, na mia
musti mkya'a mnga'un ne, Ubu nsikat
mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at
kakiwal.‡ Wean lahir suldadu ra rngesa
rira nahin blawat ra, ba mia musti myala
Ubu Ni vaivatul i Ni Roh a nala roak verin
mia, ma myangal nitdawan.

18 Ba na'ut inba watan, na miflurut
verin Ubu ma myera Ni Roh a ma nlobang
mia ma mkya'a ne, wean inba ma miflu-
rut na'a afaka watan. Mia musti msyi'ik
wabira lalawatan na'a bira falurut ra, ovu
deka mtyalik ma miflurut verin tamata
inorang ra munuk.
19 Miflurut vali verin ya'a, boma lokat
amar, na Ubu veka nala munuk vaivatul
ovi veka ufalak ra, ovu vali notu ma
ubrahi ma ufamalik Ni Ivar Lolin i lan
ana, Ia wol nfavotuk obin.
20 Duila'a Yesus nfili ya'a ma eluk Ni
tamata sansinir ma ufabana Ni Ivar Lolin
a, ma fiang ini una'a bu'i ralan. Na'uk era
verin mia ma miflurut verin ya'a, boma
ubrahi ma ufamalik Ivar Lolin yai, tevek
Ubu ralan nfalak ma wean inyai.

Paulus ni vaivatul situli ra

21 Terang a valing averi, terad a valid
i naran Tikhikus, ntaha surat ini verin
mia ovu veka nfamalik munuk afa ovi otu
ra ovu ning ivar a, boma mkya'a ning
vava'at ovu ning karya ra. Tikhikus i
tlobang urun ia yai, iva'un ma nfabana
Duila'a Ni karya.
22 Ba wean inyai, bi usinir ia ma ti
nalola mia, boma nfamalik mami vava'at
ra ma mkya'a, ma nfaloling ralabira ra.
23 Fara Yamadida Ubila'a ovu Duila'a
Yesus Kristus nala Ni malinan a verin mia
tamata inorang ra munuk na'a Efesus,
ovu vali notu ma msyilobang mia ma
myorang a'uk Kristus.
24 Era ma Ubu nala Ni kalolin a verin
mia munuk, tamata ovi ralabira urun ma
mlyobang Duila'a Yesus Kristus, nata ti
wol ni wahan. Ning surat i utulis ini,
lawan watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin mia

† **6:14 6:14** Gambaran na'a ayat ini ti naran ayat 6:20 tali Roma ni suldadu ra, na'ut i Paulus nva'at na'a Israel.
‡ **6:17 6:17** Bandingan na'a ayat ini nfalyawang na'a afa i Ubu notu verin ita nahu Yesus, ma nfatalik ita tali inukun i musti tatuan tevek dida salasilan ra, boma wol tmata kakiwal.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a kota Filipi

Tbas afa ovi veki

Kota Filipi lan a naran nbana ma dawan na'a propinsi Makedonia. Na'ut i Paulus naran roak Makedonia, na nfabana ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Filipi. Velik ne tamata rivun rangal ia, na'uk ti nata tamata Filipi boku rorang Duila'a Yesus (Kisah 16:1-40). Ti ma Paulus nban-talik roak Filipi, na ira rkirim kubang fafira lahir verin ia, ma al rlobang ia na'a ni karya a.

Paulus nfamalik roak Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Filipi, ma snain a varat vutu nelak, beti ra'abu'i ia na'a kota Roma. Na'ut i tamata Filipi rarenar ne, ra'abu'i roak Paulus, na ira rkirim kubang ewal ma al rlobang ia. Tamata Filipi isa naran Epafroditus ntaha kubang yai. Na'ut i Epafroditus naran Roma, na nala kubang yai verin Paulus, ovu ia nana'a Roma vulan ifira ma nlobang Paulus. Epafroditus nana'a Roma vulan ifira nelak roak, beti Paulus nsinir ma newal ia nti Filipi. Paulus ntulis surat ini ma nala verin Epafroditus ma ntaha nti Filipi.

Paulus ntulis surat ini ma nsurak tamata Filipi ra, boma rira vava'at ra malinan watan, ovu deka rotu salasilan. Paulus nsurak vali ira ma rira vava'at ra rmalola, boma tamata ra wol bisma rfasala nala ira, ovu tamata ra rtafal ma rivun ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a (1:27—2:18; 4:2-4). Paulus nfalak verin ira ne, ra'abu'i ia tevek ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar lolin a. Velik ne ra'abu'i ia, na'uk tamata ra rtafal ma rivun rarenar Ubu Ni Ivar Lolin a (1:12-26). Paulus nfalak verin ira ne, afakinimi nsinir Epafroditus ma newal ia nti Filipi. Ia nfalak vali ne, veka nsinir Timotius ma nti vali Filipi (2:19-30). Paulus nfalak verin tamata Filipi ra ma musti rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, ovu rira afa sian ovi rotu ra (3:1-2, 17-19). Ia nfalak fara weninyai verin tamata Filipi ra, tevek rira kubang i rala ma Epafroditus ntaha verin ia (4:10-18).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata Filipi ra rlobang ia, ovu rira inorang verin Yesus nangrebat, ovu vali naflurut verin ira. (1:3-11)
3. Velik ne ra'abu'i Paulus, na'uk tamata ovi rarenar Ubu Ni Ivar Lolin a ntafal ma rivun. (1:12-26)
4. Paulus nsurak tamata Filipi ra ma rira vava'at ra malinan watan ovu rmalola, boma tamata ra wol rfasala nala ira, ovu tamata rivun rtafal ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a. (pasal 1:27—2:18)
5. Paulus nfadawang Timotius ovu Epafroditus, tevek rfabana Duila'a Ni karya a. (pasal 2:19—3:1a)
6. Paulus nfalak verin tamata Filipi ra ma musti rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra. (pasal 3:1b—4:1)
7. Paulus nsurak tamata Filipi ra ma rira vava'at ra malinan watan, ovu vali ralarira ntafal ma nangrebat ma rorang Duila'a. (4:2-9)
8. Paulus nfalak ne, ia nala roak kubang i rkirim verin ia, ovu nfalak fara weninyai verin ira. (4:10-20)
9. Paulus ni salam a, ovu ni vaivatul ovi rban-muri ra. (4:21-23)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Filipi

1 Surat ini ntali ya'a Paulus. Timotius nana'a ini ovu ya'a, ma amrua ameluk sansinir verin Kristus Yesus. Utulis surat ini verin tamata ovi myeluk dawan kareda ovi byan-ulu na'a bira sidovung

ra,* ovu verin dawan kareda ovi myeluk
diaken. Surat ini vali verin mia munuk
tamata inorang ovi ralabira isa roak ovu
Kristus Yesus na'a kota Filipi.
2 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu
Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni
rala lolin a verin mia, ma bira vava'at ra
malinan watan.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus

3 Wean i ungnanang mia, na ufalak fara
weninyai lalawatan verin Ubu i uraning
a.
4 Lokat amar i uflurut verin mia
munuk, na uflurut lalawatan ovu ralang
lolin.
5 Ya'a uflurut ovu ralang lolin, tevek
tali amar i beti myorang Yesus ma naran
amar ini, na mlyobang roak ya'a ma
tfamalik Ni Ivar Lolin a.
6 Ubu sa'i notu lan karya lolin ini na'a
ralabira ra. Ya'a orang urun ne, Ia veka
notu lalawatan karya yai, ti naran i roak a
na'a amar i Yesus Kristus veka nma ewal
a.
7 Wean urun inyai bi ungnanang
munuk mia, tevek mnya'a ralang a. Ubu
nfaturu Ni rala lolin verin ita ma mly-
obang roak ya'a ma tkarya ma tfamalik
Ni Ivar Lolin a. Myotu wean inyai, na'ut
i una'a bu'i ralan te na'a amar ovi rti
roak veli, na ufalyawang verin tamata ovi
rfalak sian Ivar Lolin yai, ovu ufaturu
lahir ne, Ivar yai kena munuk.
8 Umaseak urun mia ovu ulobang mia,
wean Kristus Yesus nlobang mia. Ubu
nka'a ne, afa ovi ufalak ra kena.
9 Uflurut verin Ubu ma fara bira rala
lolin a ntafal, boma mkya'a ma mlyobang
terad a valid ra, ovu fyan-aran ma mino-
vak nala afa ovi kena ra, ovu afa ovi wol
kena ra na'a afaka watan.
10-11 Ba uflurut wean inyai, ma bis
mkya'a ma fyili ne inba lolin, boma bira
vava'at ra veka rmerat urun ovu wol bira
sala, boma tamata ra deka rfasala mia
na'ut amar i Kristus veka nma ewal a.
Uflurut vali ma ti naran amar yai, na bira
vava'at a veka nngora lahir ovu bira afa
lolin ovi myotu ovu ralabira urun a. Yesus
Kristus a'uk sa'i not-nala ma bira vava'at
ra wean inyai. Tamata ra rsi'ik ma veka
rfadawang Ubu ovu raraning Ia, tevek Ni
dawan a.

Paulus ralan a lolin, tevek rfamalik Yesus

12 Ya'a inak ma mkya'a ne, susa ovi
rvotuk roak na'a ning vava'at a, rotu ma
tamata rivun rarenar ovu rorang Ubu Ni
Ivar Lolin a.
13 Lyawan roak verin suldadu ovi rwa-
nar Kaisar Roma ni rahan dawan a, ovu
vali tamata ra munuk na'a kota ini ne,
ra'abu'i ya'a tevek eluk tamata sansinir
verin Kristus.
14 Ra'abu'i ya'a, notu ma tamata ovi
rorang Yesus na'a kota ini rarea lahir i
wean inba ma Ubu nlobang ya'a, ma etal
dawan rira inorang a ntafal na'a Duila'a.
Ira wol rbobar, ba rabrahi watan ma
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.
15-16 Kena ma tamata inorang boku
ralarira lolin ma rfamalik Kristus, tevek
inar ma rlobang ya'a ma amfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin a. Tamata avyai rfamalik
Kristus, tevek rira silobang verin Ubu
ovu verin ya'a, ovu rka'a roak ne, Ubu
nfadoku ya'a ma ufabana Ni karya a,
boma ufaturu lahir ne, Ivar Lolin yai
kena. Na'uk kena vali ma tamata inorang
boku rfamalik Kristus verin tamata liak
ra, tevek wol inar ma rsi'ik ning lolin a,
ovu inar ma tamata ra wol rorang afa ovi
ufalak ra, ma rorang watan afa ovi rfalak
ra.
17 Tamata avyai rfamalik Kristus, tevek
rfikir a'uk tenarira ra ovu rira fikiran ovi
wol lolin ra. Ira ranovak ne, rotu wean
inyai, na veka nfalemang ila'a ya'a na'a
bu'i ralan ini.
18 Ira rotu wean inyai, na'uk wol
akataka verin ya'a. Velik ne rdava
linga'an liak ovu rira fikiran ovi wol kena
ra, te inar ma rlobang ya'a, na'uk ya'a
ralang lolin watan. Ralang a lolin watan,

* **1:1 1:1** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (*jabatan*) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat*, na'uk kareda boku rpake vali *uskup*.

tevek rfamalik Ubu Ni vaivatul ra na'a Kristus.

Ba ralang veka lolin lalawatan,

19 tevek uka'a ne, tali bira falurut ra ovu Yesus Kristus Ni Roh nlobang ya'a ma veka nfatalik ya'a tali sian ovi rkena ya'a na'a ini.†

20 Inak urun ovu ufaklo'i a'uk ning vava'at a verin Ubu, boma otu munuk akataka, na wol uma'it ma ufalak lahir ne, Kristus dawan Ia. Fiang ini ovu amar ovi rti roak veli, na ubrahi watan ma ufamalik Kristus, tevek alang Ia. Inak ma otu lalawatan wean inyai, velik ne veka umata te uva'at.

21 Ufadoku munuk ning vava'at a na'a Kristus, boma alang watan Ia. Wean i umata, na utung lia i uva'at a!

22 Na'uk wean i uva'at na'a lanit ivavan ini obin, na bis otu karya i Kristus nala roak verin ya'a, ma tamata rivun rorang Ia. Ba wol uka'a ne, veka ufili inba.

23 Ya'a utuan linga'an irua, ba wol uka'a ne, veka ahu inba. Linga'an i ula lalean a, inak ma uti talik lanit ivavan ini ma una'a ovu Kristus, tevek inyai lolin lia munuk verin ya'a.

24 Na'uk ni lolin a ufili linga'an i nbanmuri a, ma uva'at watan na'a lanit ivavan ini, boma bisma ulobang mia.

25 Ya'a orang urun wean inyai. Ba veka una'a ma itmunuk ewal, boma ulobang mia ma bira inorang a ntafal ma nangrebat, ovu inabira lolin urun, tevek myorang Duila'a.

26 Wean i ewal ya'a ma itmunuk, na veka mtyafal ma inabira lolin urun, tevek afa ovi Yesus Kristus notu verin ya'a.

27 Ba fiang ini nlia tali inyai, na bira vava'at a musti myot-orang munuk afa ovi inovan verin tamata ovi rorang roak Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus. Ba wean i uma ewal, na bis usi'ik ne, wol msyuka mia, ba bira dardirin ra rna'a watan Ubu Ni Roh a, te wean i wol uma roak, na urenar vali wean inyai. Myotu vali ma ralabira isa, boma myangal nala tamata ovi rfalak sian Ni Ivar Lolin a, ovu deka mifla talik bira inorang a.

28 Mia musti mibrahi ovu deka byobar tamata ovi rangal mia. Wean inyai, na fyaturu roak ne, ira veka ramwear watan, na'uk Ubu veka nsikat mia tali bira salasilan ra ma bira vava'at kakiwal, tevek Ia ka'i notu ma wean inyai.

29 Mingnanang, tevek Ubu naflahar roak mia ma myorang Kristus. Ia naflahar vali mia ma mtyuan susa na'a bira vava'at ra, tevek myorang Ia.

30 Fiang ini tamata boku rangal mia wean lahir i rangal vali ya'a. Na'ut i una'a Filipi obin, na msyi'ik roak susa avyai, ovu fiang ini rotu vali susa avyai verin ya'a na'a ini, ma mryenar vali roak wean inyai.

2

Snurak ma ta'an vai isa ovu tfakabava tenadida ra wean Kristus

1 Kristus nfangrebat ralabira ra na'a bira vava'at ra ovu Ia, ovu vali Ia nlobang urun mia ma nfaloling roak ralabira ra. Ubu Ni Roh notu ma ralabira isa ovu Ia, ovu vali nlobang mia ma nfaturu Ni silobang a verin mia.

2 Ba myotu ma ralang lolin urun wean ini: mian vai isa ovu myotu ma ralabira isa watan na'a bira fikiran ra ovu msyilobang mia, ovu vali myotu ma bira vava'at ra malinan watan.

3 Deka fyakaratat tenabira ra, ovu vali deka myotu ma tamata ra rfadawang mia. Na'uk fyakabava tenabira ra ma myalang tamata liak ra ne, ira lolin lia mia.

4 Msyi'ik vali tamata liak ra ma uturira, deka mane msyi'ik watan tenabira ra.

5 Na'a bira vava'at ra, na bira fikiran ra ovu afa ovi minovak na'a ralabira ra musti wean afa ovi Yesus nfikir roak a.

6 Kena urun ma Yesus Ubu Ia na'a afakataka munuk, na'uk Ia wol ntang na'a ralan a, ma ntahang teri ne, Ni dakdokun a sam lahir ovu Ubu.

7 Na'ut i neluk tamata, na Ia wol ntahang teri afa yai, na'uk ka'i nfakabava tenan a ma wean i neluk tamata sansinir.*

† **1:19 1:19** Yesus Kristus Ni Roh na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh a.

* **2:7 2:7** Velik ne Kristus Duila'a Ia, na'uk Ia wean isa watan ovu tamata ra.

8 Ia notu roak ma felan a wean watan
tamata ra. Ia nfakabava tenan a
ovu notu lalawatan afa ovi Ubu
nfalak ra, ti naran i rbaku Ia na'a
aa walwalur a ma nmata, wean
i rbaku tamata sian ra na'a aa
walwalur a.
9 Yesus notu wean inyai, bi Ubu
nfadawang urun Ia ovu nalang Ia
ma nala van i dawan lia munuk a
verin Ia,
10 boma tamata ra munuk, ovu afa ovi
rva'at na'a lanit ratan, ovu ovi
rna'a lanit ivavan ini, ovu vali
ovi rna'a letvava rsangatur verin
Yesus.
11 Ira munuk veka rtorung ma rfalak
ne, "Yesus Kristus Duila'a Ia." Afa
yai notu ma ira munuk ralang ovu
raraning Yamadida Ubila'a.

Tamata ovi rorang Yesus musti rotu afa ovi nfalak ra, boma rfaturu afa ovi Ubu ralan nfalak verin tamata liak ra

12 Ba wean inyai, na terang a valing ovi ulobang urun mia; na'ut i itmunuk obin a, na myorang lalawatan afa ovi air roak verin mia. Fiang ini era verin mia ma mtyafal vali ma myotu munuk wean inyai, ma inovan ovu tamata ovi Ubu nsikat roak ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Myotu wean inyai ovu ralabira urun ma myalang urun Ia, velik ne tsifaroa ita.†

13 Myotu wean inyai, tevek Ubu nkarya na'a ralabira ra, boma inabira ma myotu afa ovi rfaloling Ubu ralan a, ovu Ia nlobang mia ma myot-nala afa avyai.

14 Ba wean i mkyarya afaka watan, na deka mifngamu'ur ovu deka msyingarahi,‡

15 boma tamata ra wol bisma rfasala nala mia, tevek bira vava'at ra rmerat, ovu sian a wol nana'a tenabira ra. Myotu wean inyai, na fyaturu roak ne, Ubu yanan urun mia, ovu vali bira vava'at ra rmerat ovu kena na'a tamata kuldawan ovu tamata salasilan fruarira ra. Mia musti myeluk lyawan verin ira, wean nara ovi ryeba lanit ivavan a.

16 Mia vali musti fyamalik verin tamata liak ra na'a Ivar i nala vava'at ngorva'an verin tamata ra, boma ya'a bisma ralang a dawan na'ut amar i Kristus veka nma ewal a. Myotu wean inyai, na fyaturu roak ne, ning karya ovu ning farea verin mia wol mane rleka ma lolan watan.

17 Bira inorang verin Ubu ovu bira karya verin Ia, neluk bira korban ovi rfaloling Ubu ralan a. Wean i Ubu ralan nfalak ma rfedan ya'a ma ning vava'at a neluk persembahan al ntafal afa ovi myala verin Ia, na ya'a ralang a lolin urun. Ya'a veka ovu vali mia munuk ma totu inad lolin, tevek bira inorang nangrebat urun.§

18 Mia musti inabira lolin urun wean ini, ovu myovu vali ya'a ma totu inad lolin.

Timotius ovu Epafroditus

19 Wean i Duila'a Yesus ralan nfalak, na inak urun, ma veka usinir lahir Timotius ma ti nalola mia ma nfaloling ralabira ra, ovu vali bisma urenar bira ivar a tali ia ma ralang a lolin.

20 Timotius a'uk ralan isa ovu ya'a ma nlobang mia ovu ralan urun.

21 Tamata liak ra munuk rfikir a'uk tenarira ra, ovu wol rfikir afa ovi Yesus ralan a nfalak a.*

22 Mia ka'i msyi'ik roak ne, Timotius iva'un urun ma nlobang ya'a, wean kasiko'u nlobang yaman a. Ia nlobang ya'a ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin.

23 Wean i lyawan roak verin ya'a na'a afa ovi veka rvotuk na'a ning vava'at a, na veka ufadoku lahir ma Timotius ti nalola mia.

24 Ya'a orang ne, Duila'a veka nlobang ya'a ma wol mnanat, na rfatalik ya'a tali ini ma uti lahir ma ulola mia.

---

† **2:12 2:12** Vai mala nala vaivatul ovi, *dengan takut dan gentar* na'a ayat ini, ihin a ne, myalang urun Ubu.

‡ **2:14 2:14** Deka msyingarahi ovu Ubu ovu vali tamata liak ra.

§ **2:17 2:17** Msi'ik Bilangan 15:1-12, 28:7. Ayat avyai rfamalik tamata ra rira korban verin Ubu ovu persembahan i rvoak na'a korban ratan a. Persembahan isa wean afa i tamata ra renu, naran anggur. Na'a ayat ini, Paulus nfalak ne, wean i Ubu ralan nfalak ma rfedan ia ma laran a neluk persembahan, na laran a veka ntafal tamata inorang rira korban a. Msi'ik vali 2 Timotius 4:6 ovu Roma 15:16.

* **2:21 2:21** ***Tamata liak*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata inorang ovi bis rti kota Filipi ma rlobang tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, na'uk rafena ma rti.

25 Msyinir roak terad a valid Epafroditus ma nma ini ma nfatuang ya'a na'a
ning karya ra, ovu ntaha afa ovi wol rna'a
ya'a. Na'uk unovak vali ne, lolin urun
ma usinir ia ma newal ia ti nlobang ewal
mia. Ia nkarya ma dawan ovu ya'a ma
amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ia nkarya
ovu ya'a wean suldadu i ntahang ralan
na'a ni susa ra.†
26 Ia inan urun ma ntuan bir tinemun,
ovu ralan a lalau vali, tevek mryenar roak
ivar ne, nawar ia.
27 Kena urun, tevek nawar ma kedan
a watan, na nmata. Na'uk Ubu nlobang
ia ovu vali notu ma lolin ewal ia tali ni
suhut a. Ubu wol nlobang watan ia, na'uk
nlobang vali ya'a, boma ralang a deka
ntafal ma lalau lalawatan.
28 Wean inyai, bi ufarlan ma usinir ia
ma nti nalola mia, boma wean i msyi'ik
roak ia, na ralabira ra veka lolin ewal, ovu
vali ning fikiran a veka malinan.
29 Ba mtyorung ovu inabira lolin urun
ma myala ia wean i tala terad a valid
ra na'a Duila'a, ovu myalang ia, ovu vali
tamata ovi wean ia.
30 Lan ana, kedan watan na nmata,
tevek nkarya verin Kristus. Ia wol nbobar
ma nmata ma nlobang ya'a, ma al nkati
bir tinemun na'a afa ovi wol bis myotu
ra.

3

Tka'a Yesus Kristus, na fyawan urun

1 Terang a valing averi, ya'a Paulus
utulis surat ini verin mia, na utafal ewal
afa boku. Ralang nfalak ma ufalak verin
mia ne, myotu inabira lolin urun a'uk,
tevek bira vava'at isa roak ovu Duila'a.
Otu wean inyai, na wol akataka verin
ya'a, na'uk lolin verin mia, boma nbelat
mia tali tamata ovi inar ma rotu sian mia
na'a bira inorang a.
2 Msyi'ik wabira ma lolin na'a tamata
ovi rotu afa ovi sian ra na'a wahabira
ralan ra. Ira rkiwal tamata ra ma rsunat
ira ma rfalak ne, musti rsunat tamata ra
veki. Ba inovan ma tfaliak tamata avyai
ne, yaha ira.*
3 Velik aba, Ubu Ni tamata mnga'un
verin ita, tevek tala roak sunat i kena
na'a raladida ra, na ira wahal. Ubu Ni
Roh a nlobang ita ma tfadawang Ubu ovu
traning Kristus Yesus. Ita wol tfaklo'i dida
vava'at ra na'a afa ovi totu ra na'a lanit
ivavan ini, wean i tsunat tamata ra.†
4 Ita wol torang ne, afa i rotu yai notu
ma ita dida vava'at kakiwal, velik ne, ya'a
bis udava watan linga'an ma ning vava'at
wean inyai, wean i afa yai nlobang ya'a.

Wean i tamata boku rdav-nala linga'an
ma rfaklo'i rira vava'at na'a afa ovi rna'a
tenarira ra, na ya'a bis otu ma nlia tali
inyai.
5 Mane ufalyawang ne, afakinimi bis
ufalak wean inyai. Na'ut i rsunat ya'a,
na ning amar iwalu obin. Bangsa Israel ya'a, ovu utali arun dawan isa
naran Benyamin. Ya'a vali tamata Ibrani
mnga'un ya'a, ovu otu munuk akataka
tali Musa ni inukun ra, tevek orang lahir
tamata Farisi rira sidovung a.
6 Ya'a inak urun i lahir ma otu angangal verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra ma uwi-uwa ira, tevek
unovak ne otu afa avyai, na notu ma
Ubu ralan a lolin ovu ya'a. Na'a afa
ovi rfadoku na'a Musa ni inukun ra, na
tamata ra wol bis rfasala ya'a.

7 Lan ana ufikir ne, wean i otu afa avyai
munuk, na nala utung verin ya'a. Na'uk
fiang ini wol ukamlabir roak afa avyai,
tevek inak ma lokat amar, na utafal ma
uka'a Kristus.
8 Nlia tali inyai, na lan a, afa ovi otu ra
munuk wol fyawar lahir verin ya'a. Fiang
ini utung lia roak lan a, tevek uka'a roak
ning Duila'a Kristus Yesus. Uka'a roak
ne, Ia lolin rahi lia munuk afakataka, ba
utalik munuk lahir afa ovi lan a otu ra.

† **2:25 2:25** Paulus inan urun ma irua Timotius rti Filipi, na'uk wol rti obin, na nsinir lan Epafroditus ma nti.

* **3:2 3:2** Paulus nfalak na'a snurak ini ne, deka rorang tamata Yahudi ovi rfalak ne, musti rsunat ira, boma rorang Yesus. Ia nfalak wean inyai, tevek sunat wol not-nala ma tamata ra rna'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. † **3:3 3:3** Na'a Perjanjian Mnanat, na Ubu nfalak verin Abraham ma nsunat brana ra munuk ma al nfaturu ne, ira rna'a Ni sidovung a. Msi'ik Kejadian 17:10-13. Ayat avyai rfalyawang Yahudi rira sunat. Sunat i kena na'a ayat ini ihin a ne, torang roak Yesus ma tna'a tamata ovi rorang Ia rira sidovung a.

Verin ya'a, na afa avyai wean bebu watan,
boma orang Kristus,
9 ovu vali ning vava'at isa ovu Ia. Ya'a
ning vava'at wol nmalola, tevek ot-orang
munuk Musa ni inukun ra. Na'uk Ubu
notu wean inyai, tevek orang Kristus, ba
Ubu nfadoku ma ya'a wol uvara roak ning
salasilan ra, ovu notu ma ning vava'at
nmalola.
10 Ya'a inak rahi lia munuk ma uka'a
Kristus ovu bisma ufarnuang lahir Ni
ngrebat i notu ma nva'at ewal a. Ya'a vali
utorung ma utuan susa wean Ia, ovu bis
vali ma umata wean Ia na'a Ni matmatan
a,
11 tevek inak ma Ubu veka nfava'at
ewal ya'a tali matmatan.

12 Ya'a wol ufalak ne, utung roak afa
avyai te wol ning salasilan. Na'uk ya'a
ukiwal urun ma uka'a lahir Kristus ma
wean tamata i nafla silalia, boma ntaha
lahir rangrangwaha. Otu wean inyai,
tevek Kristus Yesus nfili lan roak ya'a, ma
ning vava'at wean watan Ia.
13 Terang a valing averi, ya'a wol mane
urekan ne, utung roak rangrangwaha i
Ubu nala yai, tevek ot-nala munuk afa ovi
Kristus inan ma otu ra. Na'uk ya'a otu afa
isa wean ini: ya'a ublufang roak afa ovi
otu roak lan a, ba ukiwal urun ma ufikir
a'uk afa ovi veka rma ini.‡
14 Wean inyai bi, ufla ma wol utalik,
boma bisma aran ni wahan a ma ala
rangrangwaha yai. Rangrangwaha yai
nfaturu lahir vava'at i na'a lanit ratan.
Ubu nera ita ma nala rangrangwaha yai
verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu
Kristus.

15 Fara ita munuk, tamata ovi torang
roak Yesus, dida inorang a nangrebat
roak ma tfikir a'uk ne, weadida isa wean
inyai. Na'uk wean i tamata isa tali did
tinemun ni fikiran liak, na Ubu veka
nfavotuk afa yai verin ia.
16 Na'uk era lahir ma tsi'ik ma lolin
afa ini: ita musti tahu lalawatan linga'an
i Ubu nfaturu roak verin ita, ma naran
amar ini.
17 Terang a valing averi! Era ma myot-
orang afa ovi otu ra, tevek amfaturu roak
linga'an i kena verin mia ma myahu. Ba
msyi'ik ma lolin tamata ovi rot-orang afa
lolin ovi amotu yai.
18 Ufalak ma rivun roak verin mia, ovu
vali fiang ini uvakar al ufalak ewal verin
mia ne, tamata rivun rfalak ne rorang
Kristus, na'uk ira rotu sian a. Tamata
rivun avyai rira vava'at ra rfaturu ne, rot-
visal Kristus Ni matmatan ihin a na'a aa
walwalur.
19 Tamata avyai rira vava'at ra veka
ramwear munuk lahir, tevek duarira
verin rira ininan sian ra. Ira rfakaratat
tenarira ra na'a afa ovi rotu ma inovan
ma rma'it a, na'uk wol rma'it. Ira rfikir
watan afa ovi rna'a lanit ivavan a.
20 Na'uk wadida na'a roak lanit ratan,
ma wean i tataha sa'ir lanit ratan a na'a
limadida ra. Duila'a Yesus Kristus, Raja i
ntevut dida salasilan ra, veka ntali inyai
vali nma ma tnaban Ia.§
21 Tenadida ra rmafun ovu veka
rakvisal, na'uk Kristus veka nkati tena-
dida ra ma ngorva'an, wean Ia tenan
mnga'un a ovu lolin urun a. Ia veka not-
nala afa yai, tevek Ni ngrebat ma nfaret-
nala munuk afakataka.

4

1 Terang a valing averi. Mia myotu ma
ralang a lolin urun ovu ulobang mia, ovu
vali inak ma utuan mia. Afa ovi myotu
ra notu ma ralang a dawan. Mia mnya'a
urun ralang a, ba msyi'ik ma lolin ma
deka tamata isa vali tali mia nsuka ia na'a
ni dardirin a na'a Duila'a.

Ta'an vai isa ma tkarya na'a Ubu Ni va'i ralan a

2 Urang i Euodia ovu Sintikhe, era urun
verin mia ma deka msyingarahi kikyai,
na'uk myotu ma ralabira isa watan na'a
bira fikiran ra, tevek afa yai inovan verin
tamata ovi rorang Duila'a.
3 Era verin oa ta kida i mot-orang
lalawatan afa ovi fwalak ra, ma mlobang
vata irua i rka'a ma rkarya ma dawan vali
yai ma ra'an vai isa, tevek irua rfarnuang

‡ **3:13 3:13** Afa ovi veka rma ini, inyai rangrangwaha i Paulus nfamalik roak na'a ratan a. Afa yai, vava'at kakiwal ovu Kristus. § **3:20 3:20** Ayat ini nfamalik wadida na'a lanit ratan a wean vai Mala nfalak ne, *Kita adalah warga negara kerajaan sorga.* ***Wadida na'a lanit ratan*** ihin a ne, dida vava'at musti naling ia tali tamata ovi wol rorang Ubu obin.

wawa'uk vali ovu ya'a ma amfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin a. Ira rkarya vali
ovu Klemens ovu dida kida liak ovi ama-
munuk amkarya. Ubu nfadoku munuk
roak nararira ra na'a Ni buku i rfanara
ia ne, Buku Vava'at.*
4 Mia musti ralabira lolin urun, tevek
myorang roak Duila'a. Ufalak ewal ne,
fara ralabira ra lolin urun!
5 Fara tamata ra munuk bisma rsi'ik
bira rala lolin a. Wean i rotu sian mia,
na deka myangal ira, tevek wol mnanat,
na Duila'a veka nma ewal.
6 Ralabira deka kako'u na'a afaka
watan. Na'a afaka watan, na miflurut
verin Ubu ma fyamalik afa ovi inabira ma
Ia notu verin mia, ovu vali fyalak fara
weninyai verin Ia, tevek afa ovi notu roak
verin mia.
7 Ba Ubu veka notu ma ralabira ra
malinan watan, velik ne wol bisma tfan-
aran malinan yai. Wean inyai, bi Ubu
nwanar ralabira ra ovu bira fikiran ra,
ma isa watan mia ovu Kristus Yesus, tevek
myorang Ia.
8 Terang a valing averi! Mane ufak-
bosal ning surat ini, na era ma fyadoku
lalawatan afa ovi lolin ra na'a ralabira
ra ovu bira fikiran ra. Fyikir afa ovi
kena ra, ovu fyikir ma myalang afa lolin
ovi tamata ra rotu a, ovu vali afa ovi
rmalola ra. Fyikir na'a ralabira ra vali
afa ovi inovan ma mryaning, ovu fyikir
afa ovi rmerat urun, ovu fyikir vali afa
ovi tamata ra rarenar, na ralarira ra lolin.
Deka fyikir afa ovi ngra te salasilan ra.
Na'uk fyikir afa ovi mnga'un ra, ma deka
fyikir afa ovi sian ra.
9 Myotu lalawatan afa ovi myair roak
tali ya'a, ovu afa ovi ufaturu roak verin
mia ma mtyorung ma myotu ra. Wean
i mryenar ning vaivatul ra ovu msyi'ik
afa ovi otu ra ma myot-orang, na Ubu
veka nfatuang mia ovu notu ma ralabira
ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin sidovung i nana'a Filipi, na'a afa ovi rala verin ia

10 Mnanat roak wol mingnanang ya'a
ovu mia wol mkyirim akataka verin ya'a,
tevek wol bira amar ma fyaturu bira
silobang a. Na'uk fiang ini ralang a
lolin urun ovu ufalak fara weninyai verin
Duila'a, tevek mkyirim ewal roak kubang
verin ya'a.
11 Ya'a wol ufalak wean ini ma nfaturu
ne, wol ning akataka, tevek usahak ma
ralang a malinan watan na'a afaka watan.
12 Utuan afa rivun roak, ba wean i
wol ning akataka te ning vali, ublafar
te wol ublafar, ya'a wol ukamlabir na'a
afakataka, tevek usahak roak ma ralang
a malinan watan.
13 Kristus nala Ni ngrebat a verin ya'a
ovu nlobang ya'a, ma bis utahang nal
ralang na'a afaka watan.

14 Na'uk mia mlyobang roak ya'a na'ut
i utuan susa a. Afa ovi myotu yai lolin
buas.
15 Terang a valing ovi myorang Yesus
na'a Filipi. Mia mkya'a roak amar i uban-
talik propinsi Makedonia. Amar yai, na
beti ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin
mia, ma mtyorung ma mlyobang ya'a
ovu kubang ma ti ufamalik Ni Ivar Lolin
a. Sidovung tamata inorang liak ra wol
rlobang ya'a wean inyai, ba mia a'uk sa'i
myotu wean inyai.
16 Ba na'ut i una'a kota Tesalonika ma
utuan susa a, na mia mkyirim kubang
farua roak verin ya'a.
17 Ya'a wol ufalak wean inyai, tevek era
ma mlyobang ya'a. Na'uk era ma fara
Duila'a ntafal Ni kalolin ra ma naflahar
mia, tevek mlyobang roak ya'a.
18 Ya'a ala roak afa rivun ovi myala roak
verin ya'a, ma nlia tali afa ovi udava,
tevek Epafroditus ntaha munuk roak afa
ovi myala yai verin ya'a. Kubang ovi
myala yai naran roak ovu neluk korban
i voan a lolin ma nfaloling Ubu ralan a.
19 Ubu i uraning a, Ni munuk afakataka.
Ia nala afa avyai munuk, wean lahir Ni
kalolin i dawan lia munuk a nahu Kristus.
Ba Ia veka nfangora bira vava'at ra ovu
afa ovi myala ala bya'at.
20 Fara tfadawang lalawatan Yamadida
Ubila'a ma ti wol ni wahan. Kena urun.

* **4:3 4:3** Paulus ni kida i not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra, naran Sunsugos. Ihin a na'a vai Yunani (ovu vai Mala) ne, *teman sekerja.* Ubu ntulis roak tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira ra munuk na'a Buku Vava'at yai.

21 Ala salam verin mia munuk tamata
ovi myorang Kristus Yesus. Terad a valid
ovi amamunuk amna'a ini, rala salam vali
verin mia.
22 Tamata ovi rorang Yesus na'a kota ini
munuk rala salam vali verin mia. Na'uk
nlia tali inyai, na tamata inorang ovi
rkarya na'a Kaisar ni rahan dawan, rala
salam vali verin mia.†
23 Fara Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala
lolin a verin mia. Salam ini ntali ami,
Paulus ovu Timotius. Surat i ususan ini,
lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

† **4:22 4:22** Kaisar ini ihin a ne, Roma ni raja i nfareta rira tamata ra munuk na'a rira negara ra.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Kolose

Tbas afa ovi veki

Kota Kolose nana'a propinsi Asia Ko'u, ovu wol raroa tali kota Efesus. Paulus nkarya varat irua teran na'a Efesus ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata ovi rorang Yesus, boku tali Efesus rti Kolose ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ma tamata Kolose boku rorang Duila'a Yesus. Ti ma ta'un ifira nelak roak, na Paulus ntulis surat ini verin tamata ovi rna'a Kolose. Na'ut inyai, na ia nana'a bu'i ralan, tevek nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

Na'a Paulus ni surat ini, na ia nfangnanang tamata Kolose ra na'a guru siklabir ovi rair afa ovi wol kena ra. Guru siklabir avyai rfalak ne, wean i inadida ma Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, na wol mane torang watan Yesus, na'uk ita musti tsangatur ma traning vali afa ovi rira ngrebat ma rfareta na'a lanit ratan ovu lanit ivavan a. Afa avyai wearira Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. Guru siklabir avyai rkiwal vali ita ma musti rsunat ita, ma tot-orang agama Yahudi rira inukun ra. Ira rfalak vali ne, musti tot-orang vali afa liak ovi Yahudi rira inukun ra rfalak a. Paulus nfangnanang tamata Kolose ra, ma deka rorang afa sala avyai. Ia nfalak verin ira ne, wean i torang watan Yesus, na inyai naran roak, tevek Ia bisma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Afa ovi guru siklabir avyai rair ra, inyai afa ovi wol kena ra, tevek ira wol rfamalik Yesus ma nlia tali afakataka munuk.

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, ovu naflurut verin tamata Kolose ra. (1:3-14)
3. Kristus Ni ngrebat nlia munuk afa ovi rna'a lanit ivavan a ovu na'a lanit ratan. (1:15-23)
4. Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. (pasal 1:24—2:5)
5. Vaivatul ovi penting urun a: Ita dida vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra. (2:6-7)
6. Deka myorang afa ovi tamata rair ra, wean i wol inovan ovu dida inorang verin Yesus. (2:8-23)
7. Tvatuk dida vava'at mnanat a ma tva'at ovu dida vava'at ngorva'an a. (3:1-17)
8. Snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak a, verin kasiko'u ra ovu renarir-yamarira ra, ovu vali verin tamata sansinir (budak) ra ovu duarira ra. (pasal 3:18—4:1)
9. Snurak na'a dida falurut ra ovu na'a dida afa ovi totu ra verin tamata ovi wol rorang Yesus. (4:2-6)
10. Paulus ni salam a ovu ni vaivatul ovi rban-muri ra. (4:7-18)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Kolose

1-2 Terang a valing averi na'a kota Kolose, myorang urun Kristus, ovu bira vava'at isa roak ovu Ia, ovu myot-orang lalawatan afa ovi nfalak ra. Surat ini ntali ya'a, Paulus. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, tevek ralan nfalak wean inyai. Terad i Timotius nana'a ini ovu ya'a. Uflurut verin Yamadida Ubila'a ma fara nala Ni rala lolin verin mia, boma bira vava'at ra malinan watan.

3 Lokat amar i amaflurut verin mia, na amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu i Yanan a verin dida Duila'a Yesus Kristus.

4 Amfalak fara weninyai verin Ubu, tevek amrenar roak ne, myorang Yesus Kristus ovu mlyobang munuk tamata ovi rorang Ia.

5 Mia myorang Ubu ovu mlyobang tamata ra, tevek fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ia. Myotu wean inyai, tevek fyaklo'i bira vava'at ra na'a afa ovi Ubu nfadoku verin mia na'a lanit ratan, ovu veka bira vava'at kakiwal na'a inyai. Mia mryenar lan roak afa avyai tali tamata ovi

rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ubu Ni Ivar
Lolin yai kena lahir.
6 Ivar Lolin yai nbana obin ma veka
ti nsoru wan rivun na'a lanit ivavan ini,
ma tamata rivun rorang Yesus Kristus,
ma rira vava'at ra kena ovu afa ovi Ubu
ralan nfalak a. Na'ut i beti mryenar Ivar
mnga'un yai, na mia weabira lahir ira
ma myorang Yesus Kristus, ovu fyan-aran
Ubu Ni rala lolin verin mia.
7 Amlobang urun mami kida Epafras
i amamunuk amkarya. Epafras ini nair
roak Ivar Lolin yai verin mia, ovu neluk
tamata sansinir verin Kristus ma nkarya
urun al nlobang mia. Ia not-orang
lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra.
8 Ia nfamalik verin ami bi amka'a ne,
Ubu Ni Roh nala ngrebat verin mia,
tamata ovi myorang Ia ma msyilobang
mia.

Paulus naflurut verin Ubu ma nala Ni ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Kolose

9 Ba tali amar i beti amrenar bira
ivar a, ma naran amar ini, na amaflurut
lalawatan verin mia. Amera verin Ubu
ma fara nala Ni kaka'a verin mia, boma
mkya'a lahir ne, inba kena ovu inba sala,
ovu vali fyan-aran afa ovi rotu ma Ubu
ralan lolin.
10 Amaflurut vali ma bira vava'at ra
veka kena urun ovu afa ovi Ubu ralan
nfalak a, ovu vali afa ovi myotu ra rotu
ma ralan a lolin watan. Fara myotu
lalawatan afa ovi lolin ra, ovu bira kaka'a
na'a Ubu veka ntafal vali.
11 Fara Ubu Ni ngrebat i dawan urun a
nfangrebat mia, ma wean i mtyuan sian
te lolin, na bira inorang a nangrebat, ovu
mtyahang nal ralabira na'a afaka watan,
ovu vali inabira lolin.
12 Uflurut vali verin mia ma fara fyalak
fara weninyai verin Yamadida, tevek
notu ma mtyuan afa ovi ralan nfalak
roak verin mia na'a Ni tnorung a, ma
mimunuk tamata inorang ovi veka rna'a
Ni Fareta i lyawan urun a.

Yesus Kristus Ni ngrebat dawan lia munuk afakataka

13 Yamadida Ubila'a nfatalik roak ita tali
nitdawan ni ngrebat a, ma nala roak ita
ma ti tna'a Yanan i nlobang a, Ni Fareta
a.
14 Yanan yai ntevut roak ita, ma na'i
vatuk roak dida salasilan ra, tevek dida
vava'at isa roak ovu Ia.
15 Ita wol trea Ubu. Na'uk wean i tfan-
aran Yanan ralan a, na tfan-aran roak
Ubu ralan a. Ita bis tfalak ne, Yesus ula
lalean Ia tali afa ovi Ubu notu ra munuk,
tevek Ni ngrebat a nlia munuk.* Na'ut
i Ubu wol notu afakataka obin, na Yesus
Kristus nana'a lan roak.
16 Ubu nfalak ma Yanan notu afakataka
munuk na'a lanit ivavan ini ovu na'a lanit
ratan. Ia notu afa ovi trea ra ovu afa ovi
wol trea ra. Ia notu vali ma Ni sansinir
ovi rna'a lanit ratan ra, roh liak ovi rira
ngrebat ra, ovu vali rira fareta ra ma rira
dakdokun ra rsialing ira. Ubu nfalak ma
Yesus Kristus notu afakataka munuk, ma
rfadawang Ia.
17 Kristus nana'a lan roak na'ut i wol
akataka lahir obin. Ia nasusan akataka
munuk, ma rna'a watan warira ra.
18 Kristus nfareta Ni tamata ovi rorang
Ia, wean lahir tamata ulun nfareta tenan
a. Ia nala vava'at verin tamata ovi rorang
Ia rira sidovung a, ovu nva'at lan roak tali
matmatan ra, boma Ia a'uk sa'i dawan lia
munuk afakataka.
19 Tevek Ubu nfadoku roak ma Yanan Ni
vava'at a, ovu ralan a, ovu vali Ni ngrebat
a wean lahir Ia.
20 Ubu nfadoku lahir ma tali Yanan a,
na afakataka munuk na'a lanit ivavan ini,
ovu vali na'a lanit ratan malinan ewal
roak ovu Ia. Kristus laran nvoat na'a
aa walwalur notu ma afakataka munuk
malinan ewal ovu Ubu.
21 Lan ana, ralabira ra raroa tali Ubu.
Mia myangal Ia ovu bira fikiran sian ra,
ovu vali afa sian ovi myotu ra.
22 Na'uk fiang ini, Ia notu ma ralabira
ra malinan ewal ovu Ubu, tevek notu ma
Kristus neluk tamata ma nmata roak. Ni
matmatan a notu vali ma nfamerat mia
tali bira salasilan ra ma myerat urun, na'a
amar i veka mdyiri Ubu wahan ralan a.
23 Ba wean i inabira ma wean urun
inyai, na bira inorang a musti nabwa'ar.
Deka mane tamata liak rotu teri mia ma

* **1:15 1:15** Vai mala na'a ayat ini nfalak ne, *Yesus anak yang sulung*, ihin a ne, Yesus ula lalean Ia tali afa ovi Ubu notu ra munuk.

wol mnyaban afa lolin ovi Ubu ntorung roak ma veka nala verin tamata ovi rorang Yesus. Mia mryenar roak Ubu Ni Ivar Lolin i nban-soru roak, nti wan rivun na'a lanit ivavan ini. Ubu nfili ya'a, Paulus, ma ufamalik Ni Ivar Lolin a verin tamata ra.

Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a

24 Ya'a ralang lolin urun, velik ne fiang ini utuan susa, tevek ukarya ma ulobang mia. Ya'a veka utuan susa obin, tevek ukarya verin Kristus. Ba fiang ini utuan roak susa, tevek ukarya verin tamata ovi rorang Kristus, na'a afa susa ovi Kristus nfadoku ma utuan a. Ita tamata ovi torang Kristus weadida tenan a.

25 Ubu nala varvara verin ya'a ma ukarya verin mia, tamata ovi myorang Ia, ma ufamalik munuk Ni Ivar Lolin a verin mia.

26 Tali lalan ana, Ubu wol nfavotuk Ivar ini, na'uk fiang ini nfavotuk roak verin Ni tamata ovi rorang Ia.

27 Ubu inan ma nfalyawang verin Ni tamata ra na'a afa fanfonak i lolin urun yai. Ubu nfadoku roak ma nala Ni kalolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra. Ivar Lolin yai ihin a ne, Kristus nleal ralabira ra, boma mkya'a basil ne, veka mimunuk Ubu na'a lanit ratan ovu Ni lyawan i nfitik nyadat a.

28 Amfamalik Ivar Lolin na'a Kristus verin tamata ra munuk. Amfangnanang ovu amair ira ovu kaka'a dawan i Ubu nala verin ami, boma ti naran amar i amfavotuk tamata ovi rorang Kristus verin Ubu, na rira inorang nmela ma dawan roak.

29 Wean inyai, bi ukarya urun, tevek Kristus Ni ngrebat nlobang ya'a ma afa ovi otu ra lyawan roak.

2

1 Terang a valing averi, ya'a inak ma mkya'a ne, ukarya urun verin mia, ovu tamata ovi rorang Yesus na'a kota Laodikia, ovu vali tamata ovi wol utuan ira obin.*

2 Otu wean inyai ma ufaloling ralabira ra na'a bira inorang a, boma msyilobang mia ma ralabira isa watan. Myotu wean inyai, na mia munuk veka fyan-aran urun afa ovi fiang ini Ubu nfavotuk roak, ovu veka mkya'a urun Ia.

3 Kristus a'uk sa'i bis notu ma mia munuk mkya'a Ubu Ni kaka'a a, ovu fyan-aran Ni Ivar i fyawan urun a. Lan ana, Ubu wol nfavotuk Ni kaka'a yai obin.

4-5 Velik ne raroa ya'a tali mia, na'uk ufikir lalawatan mia. Ya'a ralang a lolin urun, tevek urenar ne, ralabira isa ma myorang urun Kristus. Ba utulis surat ini verin mia, boma tamata ra deka rweang tia ma watan mia ovu rira vaivatul lolin ra, na'uk rsiklabir sian.

Dida vava'at i kena ovu Kristus

6 Myorang roak Ivar Lolin i nfalak ne, Kristus Yesus Duila'a Ia. Ba myot-orang lalawatan afa ovi Ubu ralan nfalak a, na'a bira vava'at ra.

7 Terang a valing averi, fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Kristus ovu mibwa'ar na'a Ia. Fara bira inorang a verin Ia ntafal ma nangrebat, wean afa ovi rair roak verin mia. Fyalak fara weninyai lalawatan verin Kristus.

8 Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir waweang mia, ma rkiwal ovu rair mia, ma myorang rira fikiran ovi rfalak ne rira kaka'a, na'uk wol kena ovu vu watan. Afa ovi rair ra wol rtali Kristus, na'uk rtali afa ovi tamata ra ka'i rotu watan a, ovu vali adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini.†

9 Ba deka myorang afa ovi wol kena avyai, tevek na'ut i Kristus neluk tamata, na Ni vava'at a, Ni ngrebat a ovu ralan a wean lahir Ubu.

10 Bira vava'at isa roak ovu Kristus, ba afa ovi Ubu ralan nfalak verin mia, rleal roak ralabira ra. Kristus nfareta munuk afa ovi rira ngrebat ovu rira fareta ra na'a lanit ivavan a.‡

11 Mia bira vava'at isa roak ovu Kristus, ba inyai, wean watan i rsunat roak mia. Sunat yai wol wean sunat i tamata ra rotu a, na'uk wean sunat i Kristus notu a.

---

* **2:1 2:1** Paulus ntulis surat ini ntali bu'i ralan na'a Roma. Ia nkarya urun verin ira na'a ni falurut ra. † **2:8 2:8** Tafsiran boku rfalak ne, ***Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini*** ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini. ‡ **2:10 2:10** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus wol mamahin na'a akataka, tevek Yesus.

Sunat yai nfatalik roak mia tali ngrebat i
notu ma tamata ra rotu watan afa ovi inar
ma rotu a.
12 Na'ut i rbaptis mia, na inyai wean i
myata roak ma roving mia ovu Kristus Ni
matmatan a. Baptis yai wean vali i bya'at
ewal roak ovu Kristus, tevek myorang
Ubu i Ni ngrebat a nfava'at ewal Kristus
tali matmatan a.
13 Lan ana, na'ut i wol myorang Kristus
obin, na bira vava'at ra wean watan i
myata roak, tevek bira salasilan ra, ovu
ngrebat i notu ma tamata ra rotu watan
afa ovi rira ininan sian a nfalak ra, ovu
vali wol rsunat mia obin wean tamata
Yahudi ra rotu. Na'uk fiang ini, Ubu nala
vava'at ngorva'an roak verin mia ovu
Kristus. Ia na'i vatuk roak bira salasilan
ra munuk.§
14 Ubu na'i vatuk roak dida utan ovi
ntulis na'a Ni buku inukun i nfadoku dida
salasilan ra. Na'ut i rbaku Kristus na'a aa
walwalur a, na Ubu na'i vatuk roak afa
ovi totu ma musti nukun ita yai.*
15 Na'a aa walwalur a, na Ubu nfaleka
lahir nait sian ovi rfareta a, ma wol rira
ngrebat akataka roak. Ia notu ma tamata
ra bisma rsi'ik ne, Ia utun roak ira, tevek
Kristus Ni matmatan a.
16 Terang a valing averi, tamata boku
inar ma rkiwal mia ma myot-orang afa
ovi rfalak ra. Ira rfalak sian mia, tevek
wol myotu wean ira na'a afa ovi mian
te myenu ra. Deka mtyorung ma rukun
mia, tevek wol myotu snoba wean ira
na'a Yahudi rira amar dawan ra, te vulan
ngorva'an, te amar i tyari ita. Deka fyikir
lahir afa ovi tamata avyai rfalak ra.
17 Inukun avyai munuk rtali Yahudi
rira agama, ma rfaturu watan na'a afa
ovi veka rvotuk ra. Na'uk Ubu nfakena
munuk roak Ni tnorung ra na'a Kristus.†
18 Ba wean i tamata ra rukun mia,
tevek wol myorang afa ovi rair ra, na
deka fyikir afa ovi rfalak ra. Tamata
avyai rfalak ne, Ubu nfaturu afa boku
verin ira wean i ramifi na'uk wol rtub-
lufa. Ira rfalak ne, Ubu veka wol naval
bira rala lolin ra, wean i wol fyakabava
tenabira ra ovu wol fyadawang Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan. Deka myotu
ma tamata avyai rfaleka mia, ovu deka
fyadawang Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan. Ira rfefik buburira ra, na'uk wol
rira dardirin akataka, tevek rfikir watan
afa ovi ralarira ra rfalak ma rotu a.
19 Tamata ovi rsiair wean inyai, ira wol
rorang roak afa ovi Kristus nair ra. Kris-
tus nfareta munuk Ni tamata ovi rorang
Ia, wean lahir i tamata ulun nfareta tenan
a, boma ita wead isa watan. Ia nlobang ita
ma tmela ma dida vava'at wean Kristus,
wean dida urat ra ovu lurid ko'u dawan
ra rna'a tenadida ra, ma tenadida rmela.
20 Terang a valing averi, mia myorang
roak Kristus ma bira vava'at isa roak ovu
Ia, ba wean i myata roak ovu Ia. Ia nfata-
lik mia tali adat ovu inukun ovi rna'a lanit
ivavan ini. Ba afakinimi myorang tamata
ovi lanit ivavan ini nkeak rira fikiran ra
obin? Afakinimi myorang rira fikiran ra
te rira adat ra na'a afa rivun,‡
21 wean i rfalak ne, “Deka mtyaha afa
ini”, “Deka mian afa ini”, “Deka mkyena
afa ini!” Era ma deka fyikir kikyai afa
avyai.
22 Adat avyai rair ovu rfamalik afa ovi
veka rmamu ra watan, wean i totu roak.
Wean i tot-orang afa avyai, na wol ihin
akataka. Deka fyikir ne, musti myot-
orang, tevek afa avyai rtali watan tamata
rira fikiran ra.§
23 Ni lolin a, deka tot-orang adat avyai,
tevek rfalak ma tamata ra rotu afa ovi wol
maraan ra. Adat avyai felarira ra wean
i rira kaka'a ntali Ubu, tevek rfadawang
Ubu wean ira ka'i rfalak. Rfalak ma rfak-
abava tenarira ra, ovu rtahang ralarira te
rotu sian tenarira ra. Na'uk adat avyai
wol fyawarira ovu wol rotu teri nala
tamata ra ma deka rotu salasilan, wean
i rira ininan sian ra rfareta ira ma rotu.

3

Totu afa ovi rotu ma Ubu ralan lolin

§ **2:13 2:13** Ayat ini nfalak ne, wean i wol torang Kristus obin, na ita wean i tmata roak, tevek dida salasilan ra rfareta ita. * **2:14 2:14** Tafsiran boku rfalak ne, inukun na'a ayat ini nfaturu Musa ni inukun ra. Tafsiran boku vali rfalak ne, ini wean faliak watan. † **2:17 2:17** Ubu Ni tnorung ra na'a ayat ini rfamalik Ni tnorung tali Perjanjian Mnanat a. Tnorung avyai rfaturu Yesus. ‡ **2:20 2:20** Msi'ik Kolose 2:8. § **2:22 2:22** Adat avyai na'a ayat ini rfamalik inukun ra na'a afamtahan, tali Yahudi rira inorang ra.

ovu ita

1 Terang a valing averi, fiang ini Ubu
nala roak vava'at ngorva'an verin mia
ovu Yesus Kristus, ba fyikir ovu mdyava
a'uk afa ovi rna'a lanit ratan, na'a wan i
Kristus a ndoku ma nfareta na'a Ubu Ni
lihir mela a.
2 Fyikir afa ovi rna'a lanit ratan, ma
deka fyikir afa sian ovi tamata ra inar ma
rotu na'a lanit ivavan ini.*
3 Mia wean i myata roak ovu Yesus
Kristus, ba bira vava'at mnanat i na'a
lanit i vavan a, nlia nmamu munuk roak.
Fiang ini, bira vava'at ngorva'an roak ovu
Kristus na'a Ubu wahan ralan a. Tamata
ovi wol rka'a Ubu, wol rfan-aran bira
vava'at ngorva'an ini.
4 Yesus Kristus nala vava'at mnga'un
verin mia. Na'a amar i veka nma ewal, na
mia veka mnya'a vali ovu Ia na'a vanan i
nfitik nyadat ma felan lolin urun, ba mia
weabira vali Ia.

Vava'at ngorva'an

5 Byatuk lahir bira ininan sian ovi
myotu ra munuk. Afa sian avyai, wean i
mtyuba ovu tamata ovi wol awabira verin
ira, myotu afa sian ovi rotu ma fyangra
tenabira ra, myot-orang bira ininan sian
ra, bira fikiran sian ra, ovu mlyobang
bira kubang ra ma fyikir a'uk tenabira
ra. Wean i fyikir a'uk tenabira ra wean
inyai, na wean watan i msyangatur roak
ma mryaning walut ra.†
6 Ba Ubu veka nfaturu lahir Ni ngrova
a verin tamata ovi rotu afa avyai.‡
7 Lan ana, mia myotu vali afa sian avyai
na'a bira vava'at ra.
8 Na'uk fiang ini, deka myotu kikyai
afa sian ra. Deka msyingrova mia, deka
myoruk-myak tamata ra, deka fyalak sian
tamata ra te myi'it ira, ovu deka myala
vaivatul ovi ngra ra.
9 Deka msyiklabir-sikual mia, tevek by-
atuk roak bira vava'at mnanat ovu afa
sian ovi ba'i myotu ra.
10 Bya'at roak na'a vava'at ngorva'an
i Ubu notu verin mia. Ia notu ma
bira vava'at ngorva'an lalawatan, boma
myotu afa ovi wean i notu ra. Ia notu
wean inyai, boma mkya'a urun Ia.
11 Ba na'a bira vava'at ngorva'an i Ubu
nala roak verin mia yai, byatuk bira
fikiran i msyifili tamata. Fiang ini deka
fyikir roak ne, tamata Yahudi te wol
Yahudi, tamata ovi rsunat roak ira te wol
rsunat ira obin, tamata dakan te tamata
ovi wearira tamata nangan ra, tamata
sansinir te wol tamata sansinir. Kristus Ni
dawan a nlia munuk afa avyai ovu nleal
raladida ra munuk.
12 Ubu nfili roak mia ovu nfamerat
munuk roak mia. Ia nlobang urun mia
ovu Ni munuk roak mia. Ia notu wean
inyai, ba fara msyilobang urun mia, ovu
vali fyaturu bira rala lolin verin tamata
liak ra. Fyakabava tenabira ra ma fyikir
tamata liak ra, ovu mtyahang nal ral-
abira.
13 Tamata ra wol wear isa, ba ngalala-
hang watan ovu ira. Deka msyitonan mia,
na'uk myabun watan tamata ovi rotu sala
verin mia, wean lahir i Ubu na'i vatuk
roak bira salasilan ra. Ba mia musti
myotu vali wean inyai ma myabun afa
sian ovi tamata liak rotu verin mia.
14 Nlia tali afa avyai munuk, na msy-
ilobang mia, tevek wean inyai, na Ia
nfatnemung munuk bira vava'at ra ma isa
watan mia.
15 Kristus nala roak malinan verin
mia. Ba mtyorung watan ma malinan
yai nfareta ralabira ra. Myotu wean
inyai, tevek bira sidovung ikisa watan ovu
fyalak vali fara weninyai verin Ubu.
16 Fara Kristus Ni vaivatul ra rna'a
lalawatan ralabira ra. Msyiair ovu msi-
fangnanang mia ma myot-orang Ni vai-
vatul ra ovu Ni kaka'a a. Mryaning Ubu
naran a ovu dadedang ovi tamata inorang
ra rdedang. Mdyedang vali dadedang
ovi Ubu Ni Roh nala verin tamata ra
ovu dadedang tali mazmur. Fyalak fara

* **3:2 3:2** ***Fyikir watan afa ovi rna'a lanit ratan*** ihin a ne, fyikir a'uk Ubu ovu afa ovi nfalak ra. † **3:5 3:5** Ayat ini nfamalik tamata ovi rlobang da'in rira kubang ra, wean watan i rsangatur roak ma raraning walut ra, ma rira kubang ra neluk ubu verin ira. ‡ **3:6 3:6** ***Afa avyai*** ihin a ne, deka totu afa ovi Paulus nfalak teri roak na'a ayat 5. § **3:16 3:16** Surat Ralan na'a vai Mala nfalak ne, *saling menegur*, ihin a ne, isa ntabu isa, wean i notu sala. Wean i Kristus Ni vaivatul ra rna'a lalawatan raladida ra, na ihin a ne, tangnanang lalawatan Ni vaivatul ra, boma tot-orang lalawatan vali.

weninyai verin Ubu na'a ralabira ra, wean i mdyedang wean inyai.§

17 Fara afa ovi myotu ra munuk, ovu afa ovi fyalak ra munuk musti wean lahir i myotu ma fyaturu lahir Duila'a Yesus na'a bira vava'at ra. Fyalak fara weninyai lalawatan verin Yamadida Ubila'a, nahu Yesus.

Vava'at na'a dida rahan teta

18 Terang a valing averi, mane ungrihi verin vata ovi msyifa roak a. Fyakabava tenabira ra ma myot-orang watan afa ovi awabira rfalak ra, tevek afa yai inovan verin tamata ovi rorang Duila'a, ma ira wear isa roak ovu Ia.

19 Brana ovi msyifa roak ra, mlyobang awabira ra, ovu deka myotu ira wean bira tamata ovi msyinir tia ma watan ira.

20 Kasiko'u ra vali musti mryenar renabir-yamabira ra ovu myot-orang munuk afa ovi rfalak ra. Myotu wean inyai, na myotu ma Duila'a ralan a lolin.

21 Brana ovi yanabira roak, deka mingrova da'in yanabira ra ma ralarira sian ovu ralarira kako'u ma rafena rotu akataka.

22 Tamata sansinir* ra myot-orang watan bira dawan ovi rna'a lanit ivavan ini, rira afa ovi rfalak ra verin mia na'a afaka watan. Deka mdyava wahabira ralan ma myotu afa ovi rfalak ra na'ut i rsi'ik mia watan, boma inar mia. Na'uk mkyarya ma lolin watan, tevek myalang Duila'a Yesus.

23 Na'a afaka watan, na mkyarya ovu ralabira urun, wean lahir i mkyarya verin Duila'a. Ba deka minovak na'a ralabira ra ne, mkyarya verin tamata ra watan.

24 Myotu wean inyai, tevek mkya'a roak ne, Duila'a Yesus mane naval bira rala lolin ra, ovu naflahar mia wean i nfalak roak na'a Ni tnorung ra. Mingnanang: bira dua dawan verin Duila'a Yesus Kristus, ba mkyarya verin Ia.

25 Tamata iki watan notu afa ovi sala ra, na Ubu veka nukun ia ma inovan ovu afa ovi notu ra, tevek Ubu wol nfili tamata.†

4

1 Era ma dua ra musti myotu afa ovi rmalola ra ovu afa ovi kena ra verin bira tamata sansinir ra. Mingnanang, tevek duabira vali verin Duila'a na'a lanit ratan.

Paulus nera ma tamata ovi rorang Yesus raflurut lalawatan verin ia

2 Iva'ubira ma miflurut. Msyi'ik wabira na'a bira falurut ra ma deka mtyuba, ovu fyalak fara weninyai verin Ubu na'a ralabira ra.*

3 Miflurut vali verin ami, boma Ubu nala linga'an verin ami ma amfamalik Ni Ivar Lolin na'a Kristus. Ivar Lolin yai lan ana, wol nfavotuk obin. Rvatuk ya'a ma una'a bu'i ralan, tevek ufamalik Ni Ivar Lolin yai.

4 Miflurut verin ya'a, boma bisma ufalyawang nala Ni Ivar Lolin yai ma lyawan, ma inovan ovu Ubu ralan a.

5 Na'ut i mia tamata inorang ra mimunuk tamata ovi wol rorang Kristus, na musti ralabira urun na'a afa ovi myotu ra, ovu afa ovi fyalak ra. Deka miwahak bira amar, na'uk mdyava linga'an ma fyamalik Duila'a.

6 Musti mingrihi ngalalahang watan, boma bira vaivatul ra rfaloling ralarira ra, ovu rotu ma inarira urun. Bira fikiran ra musti blawat, boma mkya'a ma byalat tamata iki watan, wean i norat mia, ovu vaivatul ovi kena ra.†

Paulus ni vaivatul ovi rban-muri lalean a ovu ni salam a

7 Terad a valid Tikhikus i tlobang urun ia yai, veka nfamalik munuk verin mia na'a afa ovi rkena ya'a. Ia not-orang lalawatan afa ovi Duila'a nfalak ra ovu amamunuk amkarya verin Ia.

---

* **3:22 3:22** Tamata sansinir na'a vai Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, ***iria lesan.*** † **3:25 3:25** ***Ubu wol nfili tamata*** ihin a ne, Ia wol mane nlobang tamata boku watan, na boku wahal. Ia veka nukun munuk tamata ovi rotu sala ra. * **4:2 4:2** ***Iva'ubira ma miflurut***, bis tfalak vali ne, deka byosa ma miflurut. † **4:6 4:6** Ayat ini nfamalik na'a i wean inba ma tangrihi ovu vaivatul ovi kena ra, ma tfalyawang dida inorang verin tamata ovi rorat ita.

8 Usinir ia ma ti nalola mia ma nala
surat ini verin mia, boma mkya'a mami
vava'at a, ma nfaloling ralabira ra.
9 Ya'a ufalak ma irua Onesimus rti.
Onesimus yai ntali bira ahu vali. Ia not-
orang lalawatan afa ovi Duila'a nfalak
ra, ovu amlobang urun ia. Irua veka
rfamalik munuk na'a afa ovi amtuan roak
na'a ini verin mia.

10 Ning kida i Amrua amna'a bu'i ralan,
naran Aristarkhus, nala salam verin mia.
Barnabas ni tiniman i naran Markus nala
salam vali verin mia. (Ya'a ufaivar lan
roak ia verin mia, ma wean i nma ma
ntuan mia, na msyi'ik ma lolin watan ia.)
11 Yesus i rfanara ia ne, Yustus, nala
vali salam verin mia. Tali tamata Yahudi
ovi rorang roak Duila'a Yesus, na Aris-
tarkhus, Markus, ovu Yustus ira a'uk
sa'i rkarya ovu ya'a ma amfaivar verin
tamata liak na'a i wean inba ma Ubu
nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ira
rlobang urun ya'a ma rfangrebat ralang
a.
12 Epafras nala vali salam verin mia.
Ia ntali vali bira sidovung i na'a Kolose.
Ia nkarya verin Kristus Yesus ovu iva'un
urun ma naflurut verin mia. Naflurut,
boma bira dardirin a nangrebat na'a bira
inorang a, ma mkya'a lahir ma myot-
orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra.
13 Ya'a ufalak urun ne, Epafras nkarya
urun verin mia ovu tamata ovi rna'a kota
Laodikia ovu Hierapolis.
14 Mami kida Dokter Lukas i amlobang
ia, ovu Demas, rala salam vali verin mia.
15 Ya'a Paulus ala salam verin terad
a valid tamata ovi rorang Yesus na'a
Laodikia. Ala salam vali verin terad i
naran Nimfa, ovu tamata inorang rira
sidovung i rasdovu ira na'a ni rahan a.‡

16 Wean i byas munuk roak surat
ini verin tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a Kolose ma mimunuk mrye-
nar, na mkyirim vali verin tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung na'a Laodikia
ma rbas. Mia musti byas vali surat i utulis
verin sidovung na'a Laodikia.§

17 Fyalak verin Arkhipus ne, “Motu
munuk karya i Duila'a nala verin oa,
tevek mu vava'at isa roak ovu Yesus.”
18 Ya'a Paulus ala salam verin mia. Ya'a
ka'i utulis vaivatul ovi rban-muri na'a
surat ini, boma mkya'a ne, aksa ya'a
utulis surat ini. Deka miblufang ya'a,
tevek una'a bu'i ralan obin. Uflurut verin
Ubu ma fara nala Ni rala lolin verin mia.
Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

‡ **4:15 4:15** Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, te kareda a, ba'i rasdovu ira na'a tamata ovi rorang Yesus rira rahan ra, te na'a inba watan. § **4:16 4:16** Surat ini nfaturu surat i Paulus ntulis verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Kolose, kitab Kolose Pasal 1-4.

Paulus ni surat i ntulis lan verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tesalonika

Tbas afa ovi veki

Tali lalan a, na kota Tesalonika neluk kota i nban-ulu na'a propinsi Makedonia. Tamata ovi rleal inyai snain a rivun ratut irua. Tali tamata ovi rleal kota yai, na boku tamata Yahudi ira, na'uk etal dawan wol tamata Yahudi ira, ovu rsangatur ma raraning duarira ra. Paulus, Timotius ovu Silas rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata Tesalonika ra, ba boku rorang Duila'a Yesus (Kisah 17:1-4). Na'uk wol mnanat tali inyai, na Paulus ovu ni kida ra musti rafla talik Tesalonika, tevek tamata ovi wol rorang Yesus rwi-rwa ira (Kisah 17:5-10). Wol mnanat, na Paulus inan mane nsi'ik teran a valin tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika. Wean inyai, bi Paulus nsinir Timotius ma nti nalola ira, ovu nsi'ik ne, rira inorang nangrebat te wahal (1 Tesalonika 3:1-2). Ti ma Timotius newal ia tali Tesalonika, na Paulus ntulis surat ini.

Afa boku rotu ma Paulus ralan nfalak ma ntulis surat ini. Ia nfangnanang tamata Tesalonika ra na'a ni afa ovi notu ra, na'ut i irmunuk na'a amar ovi rti roak veli (2:1-2). Ia nfaloling ralarira ra ovu nfangrebat tamata ovi, tamata liak ra rwi-rwa ira, tevek rira inorang a verin Yesus (3:3-5). Ia nair ira ma rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (4:1-10). Ia nsurak ira ma deka rbosa na'a rira karya ovi rotu lokat amar (4:11-12). Ia nair ira na'a afa ovi veka rkena tamata inorang ovi rmata roak, ovu tamata inorang ovi rva'at obin, na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal (4:13-17). Lokat pasal na'a surat ini nfamalik na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal (1:9-10; 2:19-20; 3:14; 4:13-17; 5:1-2, 23-24).

Surat ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan. (1:1)
2. Paulus ovu tamata ovi rna'a Tesalonika rira tomu urun a. (pasal 1:2—3:13)
   a. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata Tesalonika rira vava'at ra, ovu ia nfadawang ira. (1:1-10)
   b. Ia nfamalik ovu ni malolan a, ovu nfamalik ni karya na'a Tesalonika na'a amar ovi rti roak veli, ovu nfangnanang ira na'a ni afa lolin ovi notu verin ira. (2:1-12)
   c. Ia nfalak ne, nmaseak ira ovu inan ma nti nalola ira. (pasal 2:13—3:13)
3. Paulus nsurak a nair tamata Tesalonika ra. (pasal 4:1—5:24)
   a. Ia nsurak ira ma rira vava'at musti inovan ovu tamata ovi rorang roak Duila'a Yesus. (4:1-12)
   b. Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'a amar i Duila'a Yesus veka nma. (pasal 4:13—5:11)
   c. Ia nsurak ira ma rira vava'at ra malinan watan ovu terarir-valirira tamata ovi rorang Yesus. (5:12-24)
4. Paulus nala salam ovu ni vaivatul ovi rban-muri. (5:25-28)

1 Ya'a ini Paulus, amtelu Silas* ovu Timotius amasusan surat ini verin sidovung tamata inorang ovi mnya'a kota Tesalonika. Mia mryaning vali Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus. Fara Ubu nala Ni rala lolin verin mia ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika rira vava'at ra lolin

2 Ami amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu tevek mia, ovu vali na'a mami falurut ra, na amfalak narabira ra munuk.

3 Wean i amaflurut verin Yamadida Ubila'a, na amangnanang lalawatan bira karya lolin ra verin tamata liak ra. Afa avyai rfaturu bira inorang a verin Yesus Kristus. Bira rala lolin verin tamata liak nfaturu vali ne, mlyobang Ubu, ovu vali fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Duila'a Yesus Kristus, ba bira inorang nangrebat.

4 Terang a valing averi na'a Yesus Kristus, amka'a roak ne, Ubu nlobang ovu nfili mia verin Ia.

* **1:1 1:1**Silas naran liak, Silwanus.

5 Amka'a afa yai, tevek Ubu Ni Ivar
Lolin i amfamalik roak verin mia, wol
mane vaivatul watan, na'uk ngrebat i
ntali Ubu Ni Roh nkarya na'a rala-
mami ra, ovu amorang urun vaivatul ovi
amfamalik yai. Mia mkya'a roak ne,
na'ut i itmunuk a, na mami vava'at ra
rfalyawang lahir Ivar Lolin i amala verin
mia.
6 Mia myorang roak afa ovi amfalak ra
ovu amotu ra, ovu vali myorang afa ovi
Duila'a nfalak ra. Velik ne tamata ra rwi-
rwa mia, na'uk ralabira ra lolin watan ma
mryenar Ubu Ni Ivar Lolin a. Ubu Ni Roh
notu vali ma inabira lolin urun.
7 Ba bira vava'at ra rotu ma tamata
ovi rorang Yesus na'a propinsi Makedonia
ovu propinsi Akhaya rot-orang afa ovi
myotu ra.
8 Fiang ini fyamalik Ubu, ma Ni vaivatul
ra rafla soru roak. Wol mane na'a Make-
donia ovu Akhaya watan, na'uk na'a wan
inba watan tamata ra rka'a bira inorang
na'a Ubu. Ba ami wol amfamalik roak
verin ira na'a bira inorang a,
9 tevek na'a wan inba watan, na tamata
ra ka'i rfamalik mia na'a i wean inba ma
myorang Ivar Lolin i amala verin mia. Ira
rfamalik vali ne, lan ana myahil roak ma
wol mryaning bira walut ra, ma fiang ini,
na mryaning a'uk Ubu i sa'i kena Ia ovu
nva'at.
10 Ira rfamalik vali ne, wean inba ma
mnyaban watan amar i Ubu Yanan a
Yesus veka ntali lanit ratan nma lanit
ivavan a. Ubu nfava'at ewal roak Ia tali
matmatan. Yesus a'uk sa'i nsikat ita tali
dida salasilan ra, boma Ubu Ni ngrova i
veka nfaturu yai, deka nkena ita.

2

*Karya ovi Paulus notu na'a kota Tesa-
lonika*

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, mia mkya'a roak ne, na'ut i ti
amalola mia, na amfabana nala mami
karya ra.
2 Bir tinemun mkya'a ne, wol amama
kota Tesalonika obin, na tamata ra rwi-
rwa ovu rfalak sian ami na'a kota Filipi.
Velik ne tamata rivun rangal ami, na'uk
Ubu i traning a, nfangrebat ami ovu
nfabrahi ami ma amfamalik Ni Ivar Lolin
a verin mia.
3 Ami amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
verin mia, na wol amair afa ovi wol kena
ra. Wol amweang mia ovu fikiran sian ra,
ovu wol amsiklabir.
4 Ami vali wol amangrihi ma amfaloling
tamata ralarira ra, na'uk amotu ma Ubu
ralan a lolin. Ia sa'i nsi'ik raladida ra, ovu
nfili vali ami ma amfamalik Ni Ivar Lolin
a.
5 Mia ka'i mkya'a ne, wol amangrihi ma
al amdava wahamami ralan, te amfonak
ralamami ma amala afa boku tali mia.
Ubu nsi'ik ovu nrenar roak ami.
6 Ami wol amera vali ma mia te tamata
liak ra rfadawang ami, velik ne wol sala
ami ma amera wean inyai, tevek Kristus
Ni rasul verin ami.
7 Na'uk na'ut i amalola mia, na amfama-
fung watan ralabira ra, wean vata i nsusu
ovu nwanar yanan ra.
8 Ami amlobang urun mia, ba ralamami
urun ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
verin mia. Na'uk wol mane inyai watan,
ba inamami ma amlobang mia na'a afaka
watan, tevek amlobang urun mia.
9 Teramam-valimami averi ming-
nanang obin ne, iva'umami ma amkarya
urun ovu amfamalik Ubu Ni vaivatul ra
verin mia. Ovan-amar, na amkarya afa
liak vali ma al amdava mami fana'an-
fanenu, boma deka amotu varvara verin
mia.
10 Mia myorang roak Yesus, ovu mkya'a
roak ne, mami vava'at ra rmalola verin
mia. Mia msyi'ik roak ne, mami vava'at
ra kena ovu Ubu Ni vaivatul ra, ba tamata
ra wol rfasala nala ami. Ubu nsi'ik vali
mami vava'at ra.
11 Mia mkya'a vali ne, amlobang mia
wean i itrana isa nlobang yanan ra.
12 Amsurak mia ovu amfangrebat ral-
abira ra, ovu amera verin mia, boma bira
vava'at ra kena ovu Ubu ralan a. Tevek
Ubu nera roak mia ma mnya'a Ni fareta i
nfitik nyadat.
13 Ba amfalak fara weninyai lalawatan
verin Ubu, tevek na'ut i amfamalik Ni
vaivatul ra verin mia, na mtyorung ma
myala vaivatul avyai, wean lahir Ubu
nfalak a. Mia mkya'a roak ne, vaivatul
avyai wol rtali tamata, na'uk reluk Ivar
Lolin tali Ubu. Ni vaivatul ra rkarya na'a

ralabira ra, tevek myorang roak Yesus Kristus.
14 Terang a valing averi, tamata ra rotu sian mia tevek myorang Yesus, wean vali tamata inorang ovi rna'a Yudea rira sidovung ra. Tamata Yahudi ovi wol rorang Yesus na'a Yudea rotu sian tamata inorang ovi rna'a inyai. Mia wean lahir ira, tevek tamata Tesalonika ovi wol rorang Yesus rotu sian vali mia.
15 Tamata Yahudi rfedan nabi ra, ovu rfedan vali Duila'a Yesus, ovu vali rwi-rwa ami. Ba rira sian verin iki watan, ovu vali rangal lalawatan Ubu.
16 Ira rotu teri ami ma deka amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rka'a ne, wean inba ma Ubu bisma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ba wean inyai, na tamata Yahudi rira salasilan ra ntafal ma dawan. Ba fiang ini Ubu nfaturu lahir Ni ngrova i dawan urun a verin ira.

Paulus inan ma nti nalola ewal tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika

17 Teramam-valimami averi, tamata ra rotu ma tsifaroa ita roak, na'uk wol mnanat. Tsifaroa ita ovu tenadida ra, na'uk raladida isa watan. Amaseak urun mia ovu amdava roak linga'an mane amtuan ewal mia.
18 Inamami ma ti amalola mia, ba udava linga'an fafira roak, na'uk nitdawan a notu teri ami.
19 Inamami ma ti amalola mia, tevek fyangrebat ralamami ra ovu myotu ma inamami lolin watan. Na'ut i dida Duila'a Yesus veka nma ewal, na bira inorang na'a Ubu nangrebat watan, ba ralamami veka dawan ovu lolin urun.
20 Ba mia myotu ma ralamami dawan ovu inamami urun.

3

Paulus nsinir Timotius ma ti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika

1 Ami wol amtahang nala roak ralamami ra, tevek amaseak mia, ba ama'an vai isa roak ma amna'a kota Atena watan,
2 ovu amsinir roak teradida isa naran Timotius ma nti nalola mia. Ia nkarya vali na'a Ubu Ni va'i ralan a, ba amamunuk weamami isa watan ma amfamalik Ivar Lolin na'a Kristus. Amsinir ia ma ti nalola mia ovu nfangrebat ewal bira inorang a, ma myorang a'uk Yesus Kristus.
3 Wean inyai, boma wol tamata isa vali ni inorang a kako'u, tevek afa sian ovi mtyuan a. Mia mkya'a roak ne, Ubu ralan nfalak vali ma tamata ovi rorang Yesus veka rtuan susa vali, tevek rira inorang a.
4 Na'ut i itmunuk obin, na amfalak lan roak verin mia ne, ita veka tatuan susa. Mia msyi'ik roak ne, tatuan afa avyai.
5 Wean inyai bi usinir Timotius ma nti, boma uka'a mnga'un ne, bira inorang a wean inba, tevek wol utahang nal ralang roak. Ya'a ralang raruan beta ne nitdawan nweang nala mia, ma mami karya i amfamalik Yesus verin tamata ra wol ihin akataka.
6 Ba fiang ini Timotius newal roak ia ma nfaloling ralamami ra ma nfamalik bira silobang a, ovu nfamalik vali ne, bira inorang verin Yesus nangrebat. Ia nfamalik vali ne, mia mingnanang lalawatan ami, ovu inabira ma mtyuan ami, wean vali ami inamami ma amtuan mia.
7 Amrenar ivar yai, na ralamami ra lolin watan. Velik ne tamata ra rwi-rwa ami ovu amtuan susa rivun, na'uk amrenar tamata ra rfamalik bira inorang verin Yesus, ba ralamami ra dawan watan.
8 Ba fiang ini ralamami ra lolin urun, tevek bira inorang verin Ubu nangrebat.
9 Ralamami lolin urun i lahir na'a Ubu wahan ralan a ma amfalak fara weninyai verin Ia, tevek bira inorang a nangrebat.
10 Ovan-amar amaflurut verin Ia ovu ralamami urun, boma tsituan ewal ita, ma amtafal ma amfangrebat bira inorang na'a Yesus Kristus.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika

11 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu dida Duila'a Yesus, ma fara nfamalola mami linga'an a ma tsituan ewal ita.
12 Amera vali ma fara Ubu notu ma ka'i msyiotu lolin mia, ovu bira silobang ntafal verin tamata ra munuk, wean mami silobang verin mia.
13 Amera vali verin Duila'a ma nfangrebat ralabira ra ma notu ma ralabira ra rmerat urun, ovu vali wol bira sala na'a

Yamadida Ubila'a wahan ralan a, na'ut
i dida Duila'a Yesus nma ewal ovu Ni
tamata ovi rorang Ia.*

4

Paulus nsurak tamata ovi rorang Yesus na'a afa ovi rotu ma rfaloling Ubu ralan a

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, amera verin mia ovu ralamami
urun ma myorang afa ovi amair roak
verin mia, boma bira vava'at ra rotu ma
Ubu ralan a lolin. Velik aba afa ovi myotu
ra lolin roak. Na'uk amsurak mia ma
mtyafal ma myotu afa ovi lolin ra, tevek
dida vava'at ra isa roak ovu Duila'a Yesus.
2 Tevek mia fyan-aran roak afa ovi
amair verin mia na'a ngrebat i amala tali
Duila'a Yesus.
3 Ubu ralan nfalak ma bira vava'at ra
rmalola, ba deka mtyuba ovu tamata ovi
wol awabira verin ira.
4 Msyi'ik ma lolin ma myatar tenabira
ra, ovu msyi'ik ma lolin awabira ra.
Myotu wean inyai, boma bira vava'at ra
rmalola na'a Ubu wahan ralan, ovu na'a
tamata ra waharira ralan ra.
5 Deka myot-orang bira ininan sian ra,
wean tamata ovi wol rorang Yesus ba'i
rotu ra.
6 Tamata inorang wol bisma rotu wean
inyai verin tamata iki watan, ovu nlia
tali inyai, na ira wol bisma rotu sian
i wean inyai verin terarir-valirira ovi
rorang Yesus.* Amfalak lan roak verin
mia ne, Duila'a veka nukun tamata ovi
rotu afa sian avyai.
7 Ubu nera ita ma dida vava'at ra
rmalola. Ia wol nera ita ma tfangra
tenadida ra ovu tot-orang dida ininan
sian ra.
8 Ba wean i tamata iki watan nafena ma
norang afa avyai, na ia wol nafena watan
tamata ra, na'uk ia nafena lahir Ubu i
nala roak Ni Roh a verin ita.
9 Teramam-valimami averi, na'a surat
ini, na ami wol amsurak mia ma wean
inba ma mlyobang tamata inorang ra,
tevek Ubu nair roak mia ma msyilobang
mia.
10 Mia mlyobang roak tamata ino-
rang ra munuk na'a propinsi Makedonia,
na'uk amera tali mia ta kida averi ma
mtyafal ma myotu afa lolin avyai.
11 Msyi'ik ma lolin ma bira vava'at ra
malinan watan ovu tamata liak ra. Deka
myurus tamata liak rira rahan teta ra,
na'uk msyi'ik bira karya ra na'a bira
fana'an-fanenu ra, wean i amsurak roak
verin mia.
12 Wean i bira vava'at wean inyai, na
wol fyaklo'i bira vava'at ra verin tamata
liak, ba tamata ovi wol rorang Yesus veka
ralang mia.

Duila'a Yesus veka nma ma nala Ni tamata ra

13 Teramam-valimami averi, inamami
ma mkya'a ne, wean i tamata ovi rorang
Yesus rmata roak, na wean inba verin ira,
boma ralabira deka lalau, wean tamata
ovi wol rfaklo'i rira vava'at ra verin
Yesus.
14 Ralabira deka lalau wean ira, tevek
ita torang roak ne, Yesus nmata na'uk
nva'at ewal. Ba ita torang ne, Ubu veka
nala vali tamata inorang ovi rmata roak
a, ma veka irmunuk Yesus rna'a wan isa.
15 Duila'a nfavotuk roak verin ami na'a
afa ovi amfalak verin mia. Amfalak
verin mia ne, na'ut amar i Duila'a Yesus
veka nma, na Ubu veka nala lan tamata
inorang ovi rmata roak yai, beti tamata
inorang ovi rva'at obin a.
16 Tevek na'ut amar i Duila'a Yesus ntali
lanit ratan nsuta ma nfareta ovu vain
dawan, na ita veka trenar Ni sansinir ra
tali lanit ratan rira dawan a nangrihi,
ovu Ubu Ni tarompet a ngoan. Tamata
inorang ovi rmata roak yai veka rva'at
ewal, ma ula ira.
17 Notu munuk roak afa avyai, beti Ubu
nsikat tamata inorang ovi rva'at obin ma
itmunuk tna'a mutan ralan ra, ma tatuan
Duila'a Yesus na'a lanit. Itmunuk Duila'a
na'a inyai, nata ti wol ni wahan.
18 Ba msyifangrebat mia ovu vaivatul
avyai, boma ralabira ra lolin watan.

* **3:13 3:13** Tafsiran boku rfalak ne, Duila'a Yesus veka nma ewal ovu Ni sansinir ra tali lanit ratan. * **4:6 4:6** Paulus ni maksud na'a ayat ini ne, tamata ovi rorang Yesus wol bisma rotu afa ovi ia nfamalik roak na'a ayat 3-5. Paulus nfalyawang ne, tamata ovi rorang Yesus wol bisma rtuba ovu terarir-valirira liak awarira ra.

5

Tsi'ik wadida ma lolin

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, na'a surat ini, na ami wol am-
falak ne, na'ut amar aka Yesus Kristus
veka newal Ia.
2 Tevek mia ka'i mkya'a roak ne, Duila'a
Ni amar i veka nma yai, wean tamata
barborin i nma nafafruan tenan.
3 Na'a amar i veka nma yai, na tamata
ra rfalak ne, "Tamata ra malinan watan,
ba wol vangoa-vanga roak." Brian
munuk, na rtuan susa i dawan ila'a* ovu
wol rafla talik nala! Ira veka wearira vata
i nfarnuang wawa'uk na'ut i mane nrali
ia, ba Ubu nukun ira ovu wol rfonak nala
tenarira ra.
4 Na'uk teramam-valimami averi, mia
myorang Yesus, ba wol mnya'a dedan
ralan. Ba na'ut amar i Yesus nma ewal,
na wol nfabriang mia, wean tamata bar-
borin.
5 Tevek bira vava'at ra rfaturu ne,
mnya'a lyawan. Ita wol mane wean
tamata ovi rleal dedan ralan ma rotu
lalawatan sian a.
6 Ba wean inyai, na ita deka tbosa ma
tatuba wean tamata ovi wol rorang Ubu.
Eka matad ratvelar ma tsi'ik wadida ma
lolin.
7 Tevek ovan beti tamata ra rtuba, ovu
vali ovan beti tamata ra ranavut.
8 Na'uk ita tna'a lyawan, ba eka tata-
hang raladida. Torang a'uk Yesus ovu
dida silobang a dawan, boma tangrebat,
wean suldadu i noru ravit tma'an al nteri
tenan a. Ita musti tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ubu i veka nsikat ita tali
dida salasilan ra, boma tangrebat wean
vali suldadu i nala kalulu tma'an al nteri
ulun a.
9 Ubu wol nfadoku ma nfaturu lahir Ni
ngrova verin ita, na'uk veka nsikat ita tali
dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal
nahu Duila'a Yesus Kristus.
10 Yesus Kristus nmata al nakvanak ita
tali dida salasilan ra, boma ti naran amar
i veka nma yai, na nala ita ma tleal isa,
velik ne tva'at obin te tmata roak.
11 Ba wean inyai ta did tinemun, na
msyilobang mia ovu msyifangrebat ral-
abira ra, wean i fiang ini myotu roak a.

Paulus nsurak tamata ovi rorang Yesus na'a rira vava'at ra

12 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, amera verin mia ma myalang
tamata ovi iva'ur ma rfabana Ubu Ni
karya na'a bira sidovung a, tevek ira
rban-ulu verin mia, ovu rsurak mia vali.
13 Myalang ma dawan ira ovu mly-
obang ira, tevek rfabana Ubu Ni karya.
Fara msyiotu lolin watan mia, boma bira
vava'at ra malinan.
14 Amsurak vali mia ma mtyabu tamata
ovi rafena ma rkarya. Fyangrebat tamata
ovi ralarira ra kako'u, mlyobang tamata
ovi wol rangrebat†, ovu vali mtyahang
ralabira verin iki watan.
15 Msyi'ik wabira ma lolin boma, wean i
tamata isa notu sian mia, na deka myotu
sian ia. Ni lolin a, bir tinemun msyiotu
lolin watan mia, ovu vali verin tamata iki
watan.
16-17 Fara bir tinemun ralabira ra lolin
lalawatan ovu miflurut ovan-amar.
18 Na'a afaka watan, na fyalak fara
weninyai verin Ubu, tevek Ia inan ma my-
otu wean inyai, wean tamata ovi rorang
Kristus Yesus ba'i rotu a.
19 Deka myangal Ubu Ni Roh a,
20 ovu deka mifena ma mryenar ivar i
Ubu Ni Roh nala verin tamata ovi rorang
Ia.
21 Na'a snurak afaka watan, na mlyabir
teman ia veki, beti myorang afa ovi kena
ra.
22 Fyaroa tenabira ra tali afa ovi sian ra.
23 Fara Ubu i notu ma dida vava'at
ra malinan, notu ma raladida ra munuk
rmalola. Amera vali ma fara Ubu nlobang
mia, boma tenabira ra, ovu ralabira ra,
ntafal vali bira roh a rmalola, boma wol
bira sala, ti naran amar i dida Duila'a
Yesus Kristus nma ewal.
24 Ubu nera roak mia ma myorang Ni
vaivatul ra, ba Ia veka nfangrebat mia
ma myot-orang afa ovi nfalak ra, tevek Ia
notu lalawatan afa ovi nfalak ra.

---

* **5:3 5:3** Vai mala nfalak na'a ayat ini, tamata ra veka rtuan *kebinasaan*, te ira ramwear. † **5:14 5:14** ***Tamata ovi wol rangrebat*** na'a ayat ini ihin a ne, wol rangrebat na'a afa boku, na'uk wol lyawan ne, na'a afaka. ‡ **5:26 5:26** Tamata Yahudi ovu tamata liak ra rna'a Asia Tengah rsivoan ira ma al rfaturu ne, rsialang ira.

25 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, era ma miflurut verin ami.
26 Myala vali mami salam a verin
teramam-valimami ovi rorang Yesus, ovu
msyivoan mia ovu Ubu Ni lolin a.‡
27 Ya'a ala Ubu naran a, ma era verin
mia ovu ralang urun, boma byas surat ini
verin tamata ovi rorang Yesus munuk.
28 Fara dida Duila'a Yesus Kristus nala
Ni rala lolin verin bir tinemun. Ning surat
i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tesalonika

Tbas afa ovi veki

Tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika wol rfan-aran ma lolin obin na'a i, wean inba ma Duila'a Yesus veka nma ewal lanit ivavan a (2 Tesalonika 2:1-2). Tamata boku tali ira ranovak ne, Duila'a Ni amar nma roak. Boku vali wol rkarya roak, tevek ranovak ne, Duila'a Yesus sarseri mane nma roak (3:6, 11-12).

Afa ovi rotu ma Paulus ralan nfalak ma ntulis surat i nban-muri ini verin tamata Tesalonika ra, labir mane wean watan afa ovi ralan nfalak na'a ni surat i ntulis lan roak a verin ira. Ia nfangrebat ralarira ra, boma rtahang nala na'a rira susa ra, ovu na'a na'ut i tamata ra rwi-rwa ira (1:4-10). Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a (2:1-12), ovu nsurak ira ma rorang lalawatan Duila'a (2:13-15), deka rbosa, ovu musti rkarya ma rdava rira fana'an-fanenu (3:6-15). Na'a surat ini, na Paulus ba'i nfalak na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a (1:7-10; 2:1-12).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Duila'a, tevek tamata Tesalonika rira inorang nmela. Ia nfangrebat ralarira ra, boma rorang lalawatan Duila'a, velik ne tamata ra rwi-rwa ira. (1:3-12)
3. Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'ut amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a. (2:1-17)
4. Ia nera ma tamata Tesalonika ra raflurut verin ia, ovu nsurak ira, boma deka rbosa. (3:1-15)
5. Paulus nala salam verin ira, ovu nera ma Ubu naflahar rir tinemun. (3:16-18)

Snurak verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika

1 Ya'a Paulus, ususan surat ini, ma amtelu Silas* ovu Timotius amala verin mia, sidovung tamata inorang ovi mnya'a Tesalonika. Mia myorang Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus.
2 Amera ma fara Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Ubu veka nukun tamata ra na'ut i Kristus newal Ia

3 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu, tevek bira inorang a ntafal ma dawan. Bira silobang a verin iki watan ntafal vali.
4 Wean inyai bi, wean i ti ma amtuan tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra, na amfamalik mia lalawatan. Amfamalik ne, bira inorang a verin Yesus Kristus nangrebat, velik ne mtyuan susa dawan ovu tamata ra rwi-rwa mia. Mia mtyahang nal ralabira na'a susa avyai.
5 Amar ra veka rma ma tamata ra rsi'ik ne, Ubu veka nfaleka inukun ovu Ni malolan ma inovan ovu afa ovi rotu ra. Mia mtyuan susa rivun roak tevek myorang Yesus, na'uk mtyahang nal ralabira, ba inovan ma nfadoku mia na'a Ni Fareta a.
6 Ubu notu lalawatan afa ovi rmalola ra, ba Ia veka nukun tamata ovi rotu sian mia, ma rtuan sian wean inyai vali.
7 Ia veka notu ma tamata ra wol rwi-rwa roak mia, ovu ami vali. Ubu veka notu wean inyai na'ut i Duila'a Yesus nsuta tali lanit ratan, ma nfavotuk tenan na'a lanit ivavan na'a yafongan ralan ovu Ni sansinir ngrebat ra tali lanit ratan.
8 Ia veka nsuta ma nukun tamata ovi rafena ma rorang Ubu, ovu rafena ma rorang Ni Ivar Lolin a na'a Duila'a Yesus.
9 Duila'a Yesus veka nukun tamata avyai ma rira matmatan wol ni wahan, ovu Ia veka nvatuk ira munuk ma wol rna'a wahan ralan a. Ira wol rsi'ik vali Ni ngrebat i nfitik nyadat a.
10 Na'ut amar i Yesus veka nma, na Ia veka notu lahir afa avyai. Na'ut inyai, na Ni tamata ovi rorang Ia munuk veka rfadawang Ia ovu ralang Ia. Tamata

* **1:1 1:1** Silas naran liak Silwanus.

ovi rorang Ia munuk veka rtalkaka lahir.
Mia veka myovu vali Ni tamata ra, tevek
myorang roak afa ovi amfamalik verin
mia.
11 Wean inyai bi, amaflurut lalawatan
verin mia. Amera verin Ubu ma fara notu
ma bira vava'at ra inovan ovu afa ovi
ralan nfalak a, wean i nera ovu nfili roak
mia. Amera vali verin Ia ma nlobang mia
ovu Ni ngrebat a, boma myot-nala afa ovi
lolin ra, tevek myorang Yesus Kristus.
12 Amaflurut wean inyai, boma tamata
ra raraning dida Duila'a Yesus naran
a, tevek bira inorang verin Ia, ovu
rfadawang vali mia. Ia veka notu munuk
afa avyai, tevek Ubu i traning a ovu
Duila'a Yesus Kristus Ni rala lolin verin
tamata ra.

2

Paulus nfamalik na'a sian ovi veka rma na'ut i Duila'a Yesus nma ewal

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, mane amfamalik na'a amar i dida
Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal ma
nasdovu ita, ma itmunuk tleal wan isa.
Ami veka amera tali mia ovu ralamami
urun, ma fara
2 deka ralabira kako'u ovu wahabira
dadar na'a tamata ovi rfalak ne, Duila'a
Yesus nma ewal roak lanit ivavan. Snain
tamata avyai rfalak ne, rarenar lahir tali
Ubu ma ti rfamalik verin tamata ra. Bis
vali ma rfalak ne, rfamalik afa ini verin
mia, te rfalak vali ne, rfamalik na'a surat
isa ne, Yesus Kristus Ni amar i mane nma,
naran roak!
3 Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata
ra deka rlabir nala mia, tevek wol naran
amar i Yesus newal Ia obin, na tamata
rivun veka rafena ma rorang Ia. Nata
tamata ktufan isa i nangal afa ovi Ubu
nfalak ra munuk veka nvotuk*, ma na'ut
amar i veka nma, na Ubu veka nala'ing
vatuk ia ma ti nleal yafwan kakiwal.
4 Ia veka nangal Ubu ovu nangal munuk
afa ovi tamata raraning ra, ovu nfakaratat
tenan a ma nfalak ne, ia ni dawan a nlia
Ubu. Ia veka ndoku Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ralan ma nfalak ne, Ubu
ia.
5 Mia musti mingnanang ne, amar i
itmunuk yai, na ufamalik munuk roak afa
avyai verin mia.
6 Fiang ini mkya'a ne, afaki nangal teri
tamata ktufan yai, boma ti naran amar
i Ubu nfadoku a, na tamata ktufan yai
nvotuk vali.
7 Fiang ini ngrebat i na'a tamata ktufan
yai nbana fanfonak ia obin. Tevek afa
i nangal teri tamata ktufan yai ntaha ia
obin, ti naran amar i Ubu nfadoku ma
nfatalik ia.
8 Na'ut amar yai watan, na tamata
ktufan yai veka nvotuk. Na'ut amar i
Duila'a Yesus nma, na veka nfedan ia ovu
Ni vaivatul ra watan, ovu vali nala Ni
ngrebat i nfitik nyadat ma nkusar nwear
ia.
9 Yesus wol newal Ia obin, na tamata
ktufan yai veka nvotuk ovu ngrebat i ntali
nitdawan a. Ia veka notu afa ovi rfaturu
ni ngrebat a ma tamata ra rtalkaka.
Ia notu vali mujizat ra ovu faneak ovi
tamata ra wol rot-nala, na'uk afa avyai
munuk wol kena lahir.
10 Ia veka nala ni siklabir sian ra ma al
nweang lablabir tamata ovi veka rmata
ma rna'a yafwan kakiwal, tevek rafena
ma rorang Ubu Ni ivar mnga'un a. Ivar
yai nfaturu ne, wean inba ma Ubu nsikat
ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
11 Ira rafena ma rorang Ubu, ba Ia notu
ma tamata siweang isa nti ma nweang
nala ira, boma rorang afa ovi wol kena
ra.
12 Ba Ubu veka nukun tamata ovi inar
ma rotu salasilan ra, ovu rafena ma
rorang Ni ivar mnga'un a.

Ubu nala Ni rala lolin verin ita

13 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, Ubu nala Ni silobang verin mia.
Ami amangnanang mia ma amfalak fara
weninyai lalawatan verin Ubu, tevek Ia
wol notu lanit ivavan obin, na nfili roak
mia ma nsikat mia tali bira salasilan ra,
ma bira vava'at kakiwal. Ia notu wean
inyai, tevek Ubu Ni Roh notu ma ralabira
ra rmerat, ovu myorang Ni Ivar mnga'un
a.

* **2:3 2:3** Tafsiran boku rfalak ne, tamata ktufan na'a ayat ini, wean tamata i nangal Yesus Kristus na'a 1 Yohanes 2:18.

14 Ubu nera mia, na'ut i amfamalik Ni
Ivar Lolin verin mia ma nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
Ia nera mia, boma nalang mia wean
watan i nalang ma dawan dida Duila'a
Yesus Kristus.
15 Ba kida averi, deka mtyalik ma my-
orang afa ovi amair roak verin mia. Na'a
afa avyai, na amfamalik boku roak verin
mia, na afa boku vali amfadoku roak na'a
surat verin mia.
16-17 Fara dida Duila'a Yesus Kristus ovu
Yamadida Ubila'a nfaloling ovu nfangre-
bat ralabira ra, boma afa ovi myotu ra,
ovu bira vaivatul ra lolin watan. Tevek
Ubu nlobang ita ovu Ni rala lolin a,
ovu nfaloling lalawatan raladida ra. Ita
tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia, tevek
tka'a basil ne, veka tna'a lanit ratan.

3

Paulus nera verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika ma raflurut verin ira

1 Ba teramam-valimami averi na'a
Yesus Kristus, amera verin bir tinemun
ma miflurut verin ami. Myera verin Ubu
ma Ni Ivar Lolin yarak ti naran wan
rivun, boma tamata rivun veka rorang,
wean lahir lan a mryenar ma myorang.
2 Miflurut vali ma Ubu nfaroa tamata
sian ra ovu ovi raktufan ra tali ami, tevek
tamata rivun rarenar Ni Ivar Lolin, na'uk
wol rorang Ia.
3 Na'uk Ubu not-nala munuk afa ovi
nfalak ra. Ia veka nfangrebat ralabira ra,
ovu veka nbelat teri mia tali nitdawan.
4 Duila'a Yesus notu ma ralamami
dawan, ma amka'a ne, myorang roak
mami snurak ovi amala verin mia, ovu
veka myot-orang vali afa ovi amfalak ra.
5 Fara Ubu notu ma fyan-aran Ni
silobang a verin mia, boma mtyahang nal
ralabira, wean vali Duila'a Yesus Kristus
ntahang nal ralan.*

Paulus nsurak tamata inorang ra ma rfaroa tenarira ra tali tamata inorang ovi rbosa ma rkarya

6 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, amala ngrebat tali dida Duila'a
Yesus Kristus ma amfareta mia, ma fyaroa
tenabira ra tali tamata inorang ovi rbosa
sian ra, ovu rafena ma rot-orang afa ovi
amair roak verin ira.
7 Amfareta mia wean inyai, tevek na'ut
inyai itmunuk tna'a wan isa, na mia ka'i
msyi'ik ne, ami wol ambosa na'a mami
karya ra. Mia mkya'a vali ne, wean inba
ma myot-orang afa ovi amotu ra.
8 Ambahir tamata ra rira afamtahan ra,
beti ama'an. Amkarya ma dawan ovan-
amar, boma wol amotu varvara verin
mia.
9 Velik ne bis amera ma fya'an ami,
na'uk tali mami karya ra, na inamami ma
amfaturu linga'an lolin verin mia, boma
myot-orang.†
10 Na'ut i itmunuk yai, na amfareta mia
ma deka fya'an tamata ovi rafena ma
rkarya.
11 Amfalak wean inyai, tevek amrenar
ne, tali bir tinemun, na tamata boku rbosa
sian. Ira rafena ma rkarya, na'uk iva'ur
ma rfamalik tia ma watan tamata liak ra.
12 Amala ngrebat tali Duila'a Yesus Kris-
tus ma amsurak ovu amfareta tamata
avyai, ma deka rfamalik tamata liak ra
ovu deka rsingarahi, na'uk rkarya ma
lolin ma al rdava rira fana'an-fanenu.
13 Teramam-valimami averi na'a Yesus
Kristus, amera verin mia ma deka byosa
ma myotu lalawatan afa ovi lolin ra.
14 Wean i tamata boku rafena ma ro-
rang afa ovi amfalak na'a surat ini, na
mingnanang ma deka myovun ira, boma
rma'it.
15 Deka myotu ira wean i myotu tamata
ovi rira sian mia, na'uk mtyabu ira, wean
mtyabu tamata ovi rorang Yesus.

Paulus ni vaivatul situli ra

16 Ubu a'uk sa'i nala malinan verin ita.
Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan
na'a afaka watan. Fara Ia novun bir
tinemun.
17 Ya'a, Paulus, ala salam verin mia.
Ya'a ka'i ususan surat ini, ma otu faneak
wean ini na'a ning surat ra munuk.

* **3:5 3:5** Ayat ini ihin a ne, ti ma tatuan susa ra, wean tamata ra rwi-rwa te rotu sian ita, na tatahang nal watan raladida ra. † **3:9 3:9** Paulus ba'i notu afwatan ulin na'a befak ma al ndava ni kubang. Msi'ik Kisah 18:3.

18 Fara dida Duila'a Yesus Kristus nala
Ni rala lolin verin bir tinemun. Ning surat
a lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Paulus

Paulus ni surat i ntulis lan verin Timotius

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini verin Timotius. Timotius ini tuvmarmuri ia obin, na'uk norang Paulus ta'un ifira roak ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (Kisah 16:3; 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:1-6). Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na Timotius nana'a kota Efesus, ovu Paulus nana'a propinsi Makedonia. Paulus nanovak ne, veka wol nti Efesus obin, ba ntulis surat ini verin Timotius (1 Timotius 3:14-15). Na'a ni surat ini, na ia nsinir Timotius ma nfabana lalawatan Duila'a Ni karya na'a Efesus (1:3, 18). Ia nsinir vali Timotius ma nfalak teri tamata ovi rair afa siklabir ra (1:3-11; 4:1-6). Paulus notu wean inyai, tevek na'a Efesus, na tamata boku rair afa ovi wol kena ovu Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata avyai rair afa ovi rtali Musa ni inukun ra, na'uk rira afa ovi rair ra wol kena (1:7-8). Ira rair tamata ra ne, Ubu veka nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, wean i rotorang inukun ovi sala ra: deka tsifa, ovu deka ta'an afamtahan ovi rfalak teri ma deka ta'an (4:1-5). Paulus nsinir Timotius ma nangal afa ovi tamata avyai rair a.

Ti ma notu munuk afa avyai, na Paulus nair Timotius ma nfabana Duila'a Ni karya ovi musti notu a. Karya avyai wean ini: Ira musti raflurut lalawatan (2:1-16). Dawan kareda rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rban-ulu na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra (3:1-13). Ita musti rotu afa ovi rlobang vata varu ovi rira kasian ra, ovu rlobang vali tamata liak (5:3-16). Paulus nfalak munuk afa avyai, beti nsurak Timotius, boma na'a ni vava'at a, na norang watan afa ovi kena ra (6:2-21).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-2)
2. Paulus nsinir Timotius ma ntab-teri tamata ovi rair afa siklabir ra. (1:3-20)
3. Paulus nfalak verin Timotius na'a vava'at i inovan verin tamata ovi rorang Yesus. (2:1-15)
4. Paulus nfalyawang na'a vava'at i inovan verin tamata ovi reluk dawan kareda. (3:1-16)
5. Paulus nsinir Timotius ma nangal afa siklabir ovi tamata ra rair. (4:1-16)
6. Paulus nair Timotius na'a i weninba ma nasusan afa ovi lolin ra verin teran a valin ovi rorang Yesus (pasal 5:1—6:2a)
7. Paulus nsurak Timotius, boma na'a ni vava'at a, na norang watan afa ovi kena ra (6:2-21a)
8. Paulus nala salam verin Timotius (6:21b)

Paulus nala salam verin Timotius

1 Ya'a, Paulus, ususan surat ini. Ubu i
ntevut dida salasilan ra, ovu Kristus Yesus
i tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia,
nfareta ya'a ma eluk rasul verin Ia.
2 Timotius, ususan surat ini verin oa ta
baba. Oa wean yanak lalean, tevek itrua
dida inorang wear isa. Fara Yamadida
Ubila'a ovu Duila'a Kristus Yesus nala Ni
rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin
oa, boma mu vava'at a malinan watan.

Paulus nfamalik tamata ovi rair afa ovi sala ra, boma deka rorang ira

3 Na'ut i uti propinsi Makedonia, na era
verin oa ma mna'a watan kota Efesus.
Tamata boku na'a inyai rair afa ovi wol
mnga'un ra, ba era ma mtab-teri ira,
boma deka rair afa avyai.
4 Mtab-teri ira, boma deka rvatuk
rira amar ra ma rfamalik tomu siklabir
ra, ovu deka rfamalik daftar blawat i
rfadoku uburir-nusirira ovi rmata roak
veli, nararira ra rna'a. Afa avyai rotu
mi tamata ra vair ma dawan ma deka
rka'a Ubu Ni banbanan a. Ba fwalak verin
ira ma rorang a'uk Ubu, boma rka'a Ni
banbanan verin ira.
5 Ning snurak yai ihin a ne, fara tamata
ralarira ila'a ra rmerat ovu rmalola ma
rorang urun Duila'a, boma rlobang vali
tamata liak ra.
6 Tamata boku wol rorang roak afa lolin
avyai, ba rala lalawatan vaivatul ovi wol
ihir lahir.
7 Ira inar ma rair Musa ni inukun ra
ma ranovak ne, rka'a ma dawan ma
rfalyawang Surat Ralan. Na'uk wol rka'a
afa ovi rfalak ra.

8 Ita tka'a roak ne, Musa ni inukun ra
lolin verin ita, wean i tfabana ma lolin
inukun avyai.*
9 Ita tka'a ne, inukun avyai wol mane
verin tamata ovi rira vava'at ra rmalola.
Na'uk verin tamata ovi wol rorang Ubu
ma rangal Musa ni inukun ra, tamata
ovi rotu salasilan lalawatan, tamata ovi
wol raraning Ubu ovu tamata ovi rfalak
sian Ia, tamata ovi rfedan renarira te
yamarira, ovu vali tamata sifedan liak ra.
10 Musa ni inukun ra rfalak teri tamata
ovi rsifa tia ma ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, brana ovi ka'i rsifa ovu
brana, tamata ovi rbori tamata liak ra
mane rfedi ira ovu tamata ovi rsiklabir.
Inukun nfalak teri vali tamata ovi rala
vaivatul siklabir ma al rlotar tamata, ovu
tamata ovi rafena ma rorang afa kena ovi
tamata rair ra.
11 Afa ovi kena yai rtali Ubu Ni Ivar
Lolin. Ubu Ni dawan nlia munuk, ba
inovan ma tamata ra raraning a'uk Ia. Ia
nala Ivar Lolin yai verin ya'a ma ufabana
Ni karya.

Paulus ralan lolin, tevek Ubu nala Ni rala lolin verin ia

12 Ufalak fara weninyai verin dida
Duila'a Kristus Yesus, tevek Ia nka'a ne,
orang urun Ia, ba nfili ya'a ma ufabana
Ni karya. Ia nala roak ngrebat verin ya'a
ma nfalak ne, ya'a veka ot-nala Ni karya,
13 velik ne lalan ana, ufalak sian ovu
ungrihi visal-vasil Ia, ovu vali uwi-uwa
tamata ovi rorang Ia. Na'uk Ia nfaturu Ni
silobang verin ya'a, tevek na'ut inyai wol
orang Ia obin, ba wol uka'a afa ovi otu ra.
14 Duila'a nala Ni rala lolin verin ya'a
ma nfangora ralang a,† ba orang Ia ovu
ulobang tamata liak ra vali. Wean vali
inyai verin tamata ovi rorang Kristus
Yesus.
15 Vaivatul ovi kena lahir, ba fara
tamata ra munuk veka rorang. Vaivatul
ovi wean ini, "Kristus Yesus nma lanit
ivavan a ma nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra, boma rira vava'at kakiwal."
Ya'a ning salasilan ra rlia munuk tamata
ra.
16 Na'uk wean inyai, bi Kristus Yesus
nala Ni rala lolin verin ya'a. Ia notu wean
inyai ma nfaturu ne, ntahang ma dawan
ralan a verin ya'a, tevek ning salasilan ra
nlia munuk tamata ra. Ia ntahang ralan
verin ya'a, boma tamata liak ra rsi'ik afa
lolin ovi notu verin ya'a, ma veka rorang
Ia ma rira vava'at kakiwal.
17 Talang ovu tfadawang Ubu. Ia Raja
dawan Ia, ba Ni fareta wol ni wahan. Ia
wol nmata ovu vali wol trea Ia. Ubu ikisa
watan. Mya ma tfadawang naran a. Kena
urun!

Paulus nala varvara verin Timotius

18 Timotius, ya'a yanak oa! Ya'a mane
ala snurak verin oa: Era ma mungnanang
afa ovi amar lan ana, nabi ra rfamalik
na'a afa ovi veka mtuan ra na'a amar
ovi veka rma. Eka mala vaivatul avyai
ma reluk mu mneran, ovu mkiwal ma
mangal nala tamata ovi rair afa ovi wol
kena ra.‡
19 Morang a'uk Ubu, boma mu inorang
nangrebat. Fara ralam ila'a nmerat vali.
Tamata boku ralar ila'a wol rmerat, ba
rira inorang nmata.
20 Tali tamata avyai, na tamata irua
nararira Himeneus ovu Aleksander. Ya'a
ala roak ira verin nitdawan ma nwi-nwa
ira, boma deka rfalak sian Ubu.

2

Taflurut verin dida dawan ra ovu tamata ra munuk

1 Timotius, mane usurak oa wean ini.
Ya'a era ma muflurut verin tamata ra
munuk. Muflurut ila'a verin Ubu ma
nlobang tamata ra munuk, ovu fwalak
fara weninyai verin Ubu, tevek nlobang
roak tamata rivun.
2 Muflurut vali wean inyai verin raja ra
ovu dawan fareta ra munuk, boma dida
vava'at ra malinan watan. Ba fara dida
vava'at ra rmalola ovu talang tamata ra.
3 Taflurut wean inyai, na inyai lolin.
Totu wean inyai, na nfaloling Ubu ralan
a, ovu Ia nsikat ita tali dida salasilan ra,
ma dida vava'at kakiwal.

---

* **1:8 1:8** Ita tfabana ma lolin Musa ni inukun ra, boma tamata sian ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. † **1:14 1:14** Velik ne Paulus ni salasilan ra dawan urun, na'uk dida Duila'a Ni silobang veran rahi ni salasilan ra. ‡ **1:18 1:18** Naskah asli boku rtulis vali na'a ayat ini wean ini: Ba tali vaivatul avyai, na fara morang lalawatan Kristus, ovu ralam ila'a nmerat.

4 Ubu inan ma nsikat tamata ra munuk
tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal, ovu Ia inan ma rka'a vaivatul ovi
kena ra.
5 Ubu ikisa watan, ovu Tamata ikisa
watan neluk leta verin tamata ra ma rti
Ubu, na inyai Kristus Yesus.
6 Ia nala roak tenan a ma al ntevut
tamata ra munuk tali rira salasilan ra.
Ia notu afa yai, boma na'a amar i Ubu
nfadoku a, na ita tka'a ne, Ubu inan ma
nsikat tamata ra munuk tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal.
7 Ba afa avyai, bi Ubu nfili ya'a ma
eluk Ni rasul. Ia nsinir ya'a ma ufamalik
vaivatul ovi kena ra verin tamata ovi wol
Yahudi ra, boma rorang Yesus. Afa ovi
ufalak ini kena! Ya'a wol usiklabir!

Paulus nair Timotius na'a afa ovi vata ovu brana ra rotu na'a rira sidovung

8 Ya'a inak ma na'a inba watan misdovu
mia, na era ma brana ra rsikat limarira ra
ma raflurut. Brana ra musti rira vava'at
ra rmalola, ovu wean i mane raflurut, na
deka rsingarahi te rsingrova ira.
9 Ufalak vali ma wean i vata ra rung a
reluk ira, na reluk kadaravit ovi inovan
verin vata ra, boma rfaturu ne, rira
vava'at lolin. Deka rtebung rira vut ra
ma nlia da'in. Deka reluk kadaravit ovi
fyawar urun, te rfaklo'i masa te mutiara
na'a tenarira ra.
10 Na'uk ni lolin a, na vata ra rotu
watan afa ovi lolin ra, boma tamata ra
veka rfalak ne, vata avyai rira vava'at ra
rfaturu ne, rorang Ubu.
11 Wean i tamata ra rair Ubu Ni vaivatul
ra verin vata ra na'a rira sidovung a, na
fara vata ra rfakabava tenarira ra ovu
deka rangrihi.
12 Ya'a wol utorung ma vata ra rair te
rfareta brana ra. Ira musti rarenar ma
lolin ovu deka vair.
13 Tevek Ubu notu lan Adam, beti Hawa.
14 Nitdawan nweang nala Hawa, na
Adam wahal, ba Hawa nangal afa i Ubu
nfareta verin ira.
15 Velik ne wean inyai, na'uk Ubu veka
nsikat vata ra tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal na'a amar i rarali
yanarira ra. Ia notu wean inyai, asal
ne rorang lalawatan Yesus ovu rlobang
tamata ra, ovu rira vava'at ra rmalola,
ovu vali ma rtahang nal ralarira ra na'a
afaka watan.

3

Paulus nfalyawang dawan kareda ovi rban-ulu verin rira sidovung ra

1 Vaivatul ovi kena urun: tamata i inan
ma neluk dawan kareda i nban-ulu* verin
ni sidovung a, na inan ma nkarya afa i
lolin a.
2 Brana i inan ma neluk dawan kareda
i nban-ulu verin ni sidovung a, na ni
vava'at musti nmalola, boma tamata ra
deka rfasala ia. Awan ikisa watan, ovu
ntahang nal ralan na'a afaka watan, ovu
vali nka'a wan. Ia musti nalang tamata
ra, inan ma tamata ra rma ma rlolak ia
na'a ni rahan, ovu nka'a ma nair tamata
ra.
3 Ia deka nanavut, te inan ma nsin-
garahi, na'uk tfili tamata i nmarkai ovu
wol inan ma nsingarahi, ovu vali wol
wahan kubang.
4 Ia musti nsi'ik ma lolin ni rahan teta,
ovu nair yanan ra ma ralang ia.
5 Tevek brana i wol nka'a ma nsi'ik
ni rahan teta a, na wean inba ma
nair tamata ovi rorang Yesus na'a rira
sidovung?
6 Tamata i beti nahil ma ntalik tali ni
salasilan ra ma norang Yesus, na wol
bisma na'a dawan kareda i nban-ulu
verin ni sidovung a. Tevek wean i neluk
dawan kareda, na beta ne nfakaratat
tenan a, ba Ubu veka nukun ia wean lan
a, nukun roak nitdawan.
7 Tamata ovi wol rorang Yesus musti
ralang vali tamata i inan ma neluk dawan
kareda i nban-ulu. Tevek wean i wahal,
na tamata ra veka rfalak sian ia ovu
nitdawan veka nlabir nala ia.

* **3:1 3:1** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik 1 Timotius 4:14; Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (jabatan) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

Paulus nfalyawang dawan kareda ovi reluk diaken

8 Wean inyai vali, na dawan kareda ovi reluk diaken musti rira vava'at ra rmalola, boma tamata liak deka rfasala ira, na'uk ralang watan ira. Ira vali deka renu da'in tuat, ovu wol bisma rlobang kubang ma rfikir a'uk tenarira ra.
9 Ira ralar ila'a musti nmerat, ovu rtaha ma lolin afa ovi Ubu nair verin ita.
10 Ba wean i mane rlobang tamata ra na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, na musti rlabir teman ira veki. Wean i wol rira sala, na ki rfili ira.
11 Awarira† vali musti rka'a warira ma tamata liak ralang ira. Deka rangrihi tia ma watan ma rfalak sian tamata ra. Ira vali musti rtahang nal ralarira na'a afaka watan, ovu rotu lalawatan afa ovi rfalak ra.
12 Diaken ra musti rsi'ik ma lolin rira rahan teta ra, ovu awarira ikisa watan.
13 Tamata ovi rlobang ma lolin rira sidovung a, na tamata ra veka ralang ira na'a rira karya. Ira veka rabrahi vali ma rfamalik verin tamata liak na'a rira inorang verin Yesus Kristus.

Ita torang aka na'a dida inorang

14 Utulis surat ini verin oa, fara wol mnanat, na veka uti ma ulola oa. Velik ne wean inyai, na'uk utulis surat ini verin oa,
15 boma wean i wol uti obin ma utuan oa, tevek angangal boku, na oa bisma mka'a roak ne, dida vava'at wean inba na'a Ubu Ni sidovung. Tamata ovi rorang Yesus Kristus rna'a Ubu i nva'at Ni sidovung ini. Tamata inorang ovi rtaha vaivatul mnga'un tali Ubu rfangrebat Ubu Ni tamata ra, wean fanderen ovu liri susun ovi rfangrebat rahan a ma ndiri ma lolin.
16 Ita dida inorang nlia agama liak ra, ba wol tamata isa vali nalak nala ia. Tamata ra wol rka'a dida inorang, ti naran amar i Ubu ka'i nfavotuk ia. Vaivatul ovi rfamalik Yesus wean ini: Ia neluk tamata ma nfavotuk roak Ia,

Ubu Ni Roh nfalyawang ne, Yesus Ni vava'at nmalola. Ubu Ni sansinir ra rtali lanit ratan rsi'ik Ni ngrebat a, ivar i nfamalik Yesus nban-soru roak lanit ivavan. Ba tamata ra na'a inba watan rorang Ia,
nata Ubu nala Ia ma nrata lanit ratan.

4

Tamata ovi rair afa ovi wol kena ra

1 Ubu Ni Roh nfalak ma lyawan lahir ne, na'a amar ovi veka rma ini, na tamata boku veka rafena ma rorang afa ovi Yesus nair ra. Ira veka rorang a'uk afa siweang ra, ovu afa siklabir ovi nait sian ra rair.
2 Tamata ovi rair afa avyai rsiklabir sian. Ira rotu ma felarira ra wean tamata ovi rorang Yesus, na'uk ralar ila'a rmata roak.
3 Ira rair tamata ra ma deka rsifa ovu deka ra'an afamtahan boku, velik ne Ubu nala afamtahan avyai ma tamata ra ra'an. Ita torang a'uk Yesus, ovu tka'a afa mnga'un ovi Ubu nair verin ita, ma tfalak fara weninyai verin Ia, beti ta'an afamtahan avyai.
4 Afa ovi Ubu notu ra lolin munuk, ba wol malmoli na'a afamtahan ra munuk. Ni lolin a, tfalak fara weninyai verin Ia, beti tala ma ta'an.
5 Tevek dida falurut ra ovu Ubu Ni vaivatul ovi tala na'a dida falurut ra rotu ma afamtahan ra rmerat.

Tamata ovi rorang Yesus Kristus ralarira wean inba

6 Wean i mair munuk roak afa avyai verin terad a valid ovi rorang vali Yesus, na oa veka weam tamata i nfabana ma lolin Kristus Yesus Ni karya. Oa muan kesratan, boma mu inorang ntafal, ovu mka'a roak afa ovi nair oa tali Ni Surat Ralan a.
7 Deka bwatuk mu amar ra na'a ubudnusid rira tomu ovi rangal Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk mair tenam ovu afa lolin ra, boma mu vava'at nfaturu ne, morang urun Ubu.
8 Wean i tfangrebat ralad ra ovu Ubu Ni vaivatul ra ma torang Ia, na lolin lia i tsi'ik tenadida, boma tangrebat, tevek Ubu naflahar ita na'a lanit ivavan ini ovu vali na'a lanit ratan.
9 Ning vaivatul avyai kena munuk lahir, ba did tinemun torang a'uk.

† **3:11 3:11** Tafsiran boku rfalak ne, ***Vata vali musti rka'a warira ra.***

10 Wean inyai bi, tkiwal ma tkarya ma
dawan, tevek tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ubu i nva'at a, ma nsikat tamata
ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Ia notu wean inyai verin tamata
ra munuk, na'uk nsi'ik Ni tamata ovi
rorang Ia nlia tali tamata liak ra.*
11 Mair afa avyai munuk verin tamata
ra, ovu fwareta ira ma rorang afa ovi
fwalak ra.
12 Deka msi'ik watan ma tamata ra wol
ralang oa, tevek tuvmarmuri oa. Na'uk
meluk banbanan lolin verin tamata ovi
rorang Yesus. Ira veka rsi'ik mu vaivatul
ra, afa ovi motu ra, mu rala lolin a, mu
inorang a verin Yesus Kristus, ovu mu
vava'at a nmalola.
13 Iva'um ma bwas Surat Ralan verin
tamata ra. Fwalyawang Ubu Ni vaivatul
ra verin tamata ra ovu msurak a mair ira.
Motu lalawatan afa avyai, ti naran i uma.
14 Deka mublufang ma fwabana ngre-
bat i Ubu Ni Roh nala roak verin oa. Ia
nala ngrebat yai verin oa na'a amar i
dawan kareda ovi reluk penatua† rfadoku
limarira ra na'a oa, ovu vali tamata boku
na'a inyai rfamalik mu karya ovi veka
motu na'a amar ovi veka rma ini.
15 Msi'ik ma lolin ma deka mublufang
ning vaivatul ra. Iva'um ma morang afa
avyai, boma tamata ra munuk rsi'ik ne
fwabana ma lolin Ubu Ni karya.
16 Msi'ik ma lolin mu vava'at ovu afa ovi
mair ra. Iva'um ma fwabana afa ovi air
roak verin oa. Motu wean inyai, na Ubu
veka nsikat oa ovu tamata ovi rarenar mu
vaivatul ra, tali bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal.

5

Snurak na'a vata varu ovu dawan kareda ovi reluk penatua

1 Wean i mtabu tamata i ni tuvu nlia tali
oa, na deka vaim dawan verin ia, na'uk
mtabu ia wean i mungrihi nulu yamam
a. Mungrihi verin varverun ra wean i
mungrihi ovu a'am warim ra.
2 Mungrihi verin itvata ra wean i
mungrihi nulu renam a. Msurak vata
mnelat ra wean i mungrihi nulu uram ra,
ma malang ma dawan ira.
3 Malang ovu mlobang ma dawan vata
varu ovi wol rira tamata roak ma rsi'ik
ira.
4 Na'uk wean i varu isa yanan te ubun
ra rna'a, na fwalak verin ira ma ka'i rsi'ik
rira rahan teta ra veki, boma rka'a warira
ma raval renarir-yamarira ovu uburira
rira farea ra. Rotu wean inyai, na rfaturu
ne, rira agama kena, ovu rfaloling Ubu
ralan a.
5 Na'uk vata varu ovi wol rira tamata
lahir ma rlobang ira, na rfaklo'i a'uk
rira vava'at verin Ubu. Ovan-amar, na
raflurut ma dawan verin Ubu ma nlobang
ira.
6 Na'uk varu ovi ba'i rotu a'uk inarira
lolin, ira wear tamata ovi rva'at obin,
na'uk ralar ila'a nmata roak.
7 Ba fwangnanang ovu msurak tamata
inorang ra ma rsi'ik ma lolin varu ra,
boma tamata ra deka rfasala ira.*
8 Na'uk tamata ovi rafena ma rsi'ik
urarir-yanarira ra, te nlia tali inyai rira
rahan teta, na inyai nfaturu ne, rafena
roak ma rorang Yesus. Tamata avyai rira
sian a nlia tamata ovi wol rorang Yesus.
9 Wean i mane fyadoku varu nararira
na'a kareda ni daftar varu ra, na musti
mkya'a ne, rira varat vutnean nrata, ovu
vali awarira ikisa watan.
10 Tamata liak musti rsi'ik roak ne, ia
ba'i notu afa lolin, wean i notu lolin
yanan ra, nsi'ik ma lolin mangun ovi
rlolak ia, nfakabava tenan a ma nlobang
tamata ovi rorang Yesus, nlobang tamata
ovi rtuan susa ra, ovu notu lalawatan afa
ovi lolin ra.
11 Ba deka fwadoku varu ovi tuvmar-
muri ra na'a kareda ni daftar varu ra,
tevek inar urun ma rsifa ewal. Rotu wean
inyai, na wol inar roak ma rfabana Yesus
Kristus Ni karya.
12 Ubu veka nukun vata varu avyai,
tevek wol rot-nala tnorung i rfalak roak

* **4:10 4:10** Tafsiran ra rfalak ne, Ubu inan ma nsikat tamata ra munuk tali rira salasilan ra, na'uk nfadoku roak ma tamata ovi rorang Yesus a'uk rira vava'at kakiwal. Ubu a'uk bisma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, ovu inan ma notu wean inyai. † **4:14 4:14** Msi'ik 1 Timotius 3:1. * **5:7 5:7** Tafsiran ra rsialing ira na'a ayat ini ihin a. Boku rfalak ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra musti rfangnanang varu ra, boma tamata ra wol rfasala varu avyai.

verin Ia.
13 Ira vali rvatuk rira amar ma tia
ma watan ira na'a tamata rira rahan ra.
Ira wol mane rbosa sian watan, na'uk
rfamalik a'ar tia ma watan tamata liak ra.
Ira inar ma rtafal afa na'a tamata liak rira
sala ra, ovu rfamalik vali afa ovi wol lolin
ra.
14 Wean inyai bi, era ma varu ovi
tuvmarmuri ra rsifa ewal, boma rotu
duarir-yanarira ra ma rasusan rira rahan
teta ra, ma tamata ovi wol rorang Yesus
wol rdav-nala linga'an ma rfalak sian ita.
15 Ufalak wean inyai, tevek varu boku
wol rorang roak Yesus, ba rorang watan
nitdawan.
16 Wean i vata ovi rorang Yesus rira
tiniman ra rvaru, na musti rlobang ira,
boma deka rotu varvara verin tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung. Rotu wean
inyai, boma sidovung bisma nlobang varu
ovi wol rira tamata roak ma rlobang ira.
17 Talang dawan kareda ovi reluk pe-
natua, tevek rfabana ma lolin rira karya
ra, ovu tkati rira farea ra, na tatafal nala
farua. Na'uk tsi'ik lan dawan ovi rfamalik
ovu rair Ubu Ni vaivatul ra.
18 Tevek Surat Ralan nfalak ne, "Wean i
sapi isa nta gandum ma notu ma vatul ra
rtub-aling tali kan ra, na deka mkum-teri
sapi yai sumarn a ma wol na'an gandum
ra."† Surat Ralan nfalak vali ne, "Tamata
ovi rkarya, na inovan ma rala enarira
ra."‡
19 Wean i tamata isa nmangadu dawan
kareda i neluk penatua, na deka mrenar
ia. Na'uk wean i tamata irua te nlia tali
inyai rarea afa sala ovi notu ra, na ki
mrenar ira.
20 Oa musti mtabu tamata ovi rotu
salasilan ra na'a sidovung waharira ralan
ra, boma tamata inorang liak ra rbobar
ma deka rotu afa ovi sala ra.
21 Ufareta oa na'a Ubu ovu Kristus
Yesus, ovu vali Ni sansinir tali lanit ratan
ovi nfili ra, waharira ralan a, ma morang
urun afa ovi ufalak ra. Deka fwili tamata
boku watan, na'uk msi'ik munuk ira.
22 Deka fwarlan da'in ma fwadoku li-
mam na'a tamata ra ma rdoku dawan
kareda. Wean i tamata ra rotu salasilan
ra, na deka morang ira. Msi'ik wam ma
lolin, boma mu vava'at nmalola.

† **5:18 5:18** Ulangan 25:4 ‡ **5:18 5:18** Lukas 10:7

23 Oa ba'i nawar oa, ba era verin oa ma
deka menu wear vu watan, na'uk menu
anggur kedan a, boma nfedan suhut duan
ovi rna'a evum ralan a.
24 Tamata boku rira salasilan ra tamata
ra rka'a roak, ba rira salasilan ra lyawan,
na'uk Ubu wol nfaleka inukun verin ira
obin. Tamata liak vali rira salasilan ra
wol lyawan obin.
25 Wean inyai vali verin ita ma trea
lahir afa lolin ovi tamata rotu ra. Na'uk
wean i wol trea obin, na afa lolin avyai
veka rvotuk watan.

6

Snurak na'a tamata sansinir

1 Kida, eka fwalak verin tamata sansinir
ovi rorang Yesus ma ralang duarira ra,
boma tamata ra deka rfalak sian Ubu
naran a, ovu vali afa ovi tair ra.
2 Tamata sansinir ovi duarira ra rorang
Ubu, na ira musti ralang duarira ra, tevek
irmunuk rorang Yesus. Fiang ini, rira
karya verin duarira ra musti lolin lia lan
a, tevek irmunuk duarira ra rira inorang
a wear isa, ovu Ubu nlobang vali ira.

Paulus nsurak Timotius ma nsi'ik ma lolin tamata ovi rair afa ovi wol kena, ovu tamata ra deka rlobang rira metan ra

Baba, msurak a mair ma lolin afa avyai
verin ira, boma rorang.
3 Tamata iki watan nair afa liak tali afa
ovi tair ra, na ia wol norang dida Duila'a
Yesus Kristus Ni afa kena ovi nair ra. Ira
wol rorang vali Ni vaivatul ovi rfaturu ne,
wean inba ma dida vava'at nmalola.
4 Tamata avyai rfakaratat tenarira ra
ovu wol rka'a akataka. Ira wearira
tamata ovi inar da'in ma vair na'a vai-
vatul ihirira ra. Tamata ovi rarenar i vair
na'a afa avyai, na ira veka rbo'itea tamata
rira metan ra ma rfikir a'uk tenarira ra
ovu rsingarahi sian, ovu vali rsifalak sian
ira lalawatan. Ira ranovak a'uk sian ma
rsituka ira.
5 Ira rira fikiran ra rasmotak roak, ba
vair lalawatan ovu tamata liak ra, ovu
vali rafena roak vaivatul ovi kena ra.
Ira ranovak ne, veka rorang rira agama,
boma rira metan rivun.
6 Na'uk tamata ovi rorang afa ovi Ubu
ralan nfalak ra ovu rfikir watan ne, afa

ovi rna'a ira, naran roak ma rva'at, na
lolin urun verin ira.
7 Tevek wol tataha akataka tma lanit
ivavan a, ovu vali wol tataha akataka
na'ut i tmata.
8 Ba wean i afamtahan ovu kadaravit ra
rna'a, na inyai naran watan.
9 Na'uk tamata ovi inar ma rira metan
rivun, nitdawan nweang ira ma rotu
salasilan rivun. Ira rorang watan afa sian
ovi rfakeri ralarira ra, ma wora watan ira.
Ira wearira afwatan i na'a sasesa ralan,
na'uk wol nka'a ne, veka nmata.
10 Tevek wean i tlobang kubang, na
salasilan rivun ila'a veka rabwa'ar na'a
raladida ra. Tamata boku rdava a'uk
kubang ma rban-talik rira inorang a.
Ira rtuan afa susa rivun, ba ovan-amar
rvakar watan na'a ralarira ra.

Paulus nsurak Timotius

11 Na'uk Timotius, oa meluk sansinir
verin Ubu, ba mufla ma fwaroa oa tali
afa sian ovi ufamalik inlangin a. Morang
Ubu Ni banbanan, ovu fara mu vava'at
nmalola, mu inorang ntafal, mlobang
tamata liak ra, mtahang nal ralam, ovu
vali fwamafung mu vaivatul ra verin
tamata ra.
12 Wean tamata ovi rafla silalia ma rsi'ik
ne, iki utun, ba wean inyai morang ma
lolin Yesus Kristus. Mkarya ovu ralam
urun, boma Ubu nala vava'at kakiwal
verin oa. Motu wean inyai, tevek Ubu
nfili oa na'ut i fwalak ne, morang Yesus
Kristus na'a tamata rivun waharira ralan
ra.
13-14 Ya'a era verin Ubu i nala vava'at
verin afakataka munuk, ovu Kristus Yesus
i wol nfonak ralan ma nfamalik Ni vai-
vatul mnga'un ra verin Pontius Pilatus,
ma rarenar afa i era tali oa ta baba. Era
verin oa ma ralam urun ma morang lahir
afa ovi ufalak roak verin oa. Motu wean
ini, boma mu vava'at nmalola, ti naran i
dida Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal.
15 Yesus veka nma ewal, na'uk Ubu
sa'i nfadoku amar yai. Ubu a'uk sa'i Ni
ngrebat, ovu Raja dawan Ia ma ntaha
fareta ra munuk, ovu vali Ni dawan nlia
munuk raja ra. Duila'a Ia verin dua ra
munuk, ba tamata ra raraning Ia.*
16 Ubu a'uk wol nmata. Ia nva'at na'a
lyawan i nfitik nyadat a, ma wol tamata
isa nfaser-nala Ia. Wol tamata isa vali
bisma nsi'ik nala Ia. Ni fareta wol ni
wahan, ba tfadawang a'uk Ia. Kena urun.
17 Fwareta tamata ovi rira metan
rivun na'a lanit ivavan ini, boma deka
rfakaratat tenarira ra, te deka rfaklo'i rira
vava'at ra na'a kubang, tevek afa avyai
veka rmamu watan. Na'uk ni lolin a,
na tamata avyai rfaklo'i ralarira ra verin
Ubu. Ia a'uk sa'i nala afa ovi rlobang ita
na'a dida vava'at ra, ma ralad ra lolin
watan.
18 Msurak ira ma rotu a'uk lolin a,
ralarira lolin urun verin tamata liak ra,
ovu inar ma rlobang tamata ra.
19 Ira rotu afa lolin wean inyai, na
rasdovu roak rira kesratan ra ma reluk
ngrebat verin ira na'a amar ovi veka rma
ini. Rotu wean ini, na ira veka rira
vava'at kakiwal.
20 Timotius, eka msi'ik ma lolin afa ovi
Ubu nala roak verin oa. Fwaroa tenam
tali ngrihi ovi vu watan ra, ovu vaivatul
ovi wol ralang Ubu. Tamata ovi rangrihi
vaivatul avyai rfalak ne, rka'a afa ovi
rfalak ra, na'uk velik aba, wol rka'a lahir.
21 Tamata boku rfalak ne, rira kaka'a
dawan, na'uk velik aba, wol kena. Afa yai
rotu mi wol rorang roak Yesus.

Fara Ubu naflahar bir tinemun. Ning
surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

* **6:15 6:15** Ulangan 10:17, Wahyu 17: 14, Wahyu 19:16

Paulus ni surat i nban-muri verin Timotius

Tbas afa ovi veki

Tali surat ovi Paulus ntulis ra munuk na'a Surat Ralan a, na surat ini nban-muri lalean. Ia ntulis surat ini na'ut i ra'abu'i ia na'a kota Roma (1:1-8, 16-18; 2:9). Ia nanovak ne, veka rukun fedan ia (4:6), ba ntulis surat ini ma nkirim verin Timotius. Timotius ini tuvmarmuri ia, ovu nfatuang Paulus mnanat roak, ovu vali ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a kota Efesus.

Paulus ni surat ini neluk snurak i nban-muri lalean a verin Timotius. Ia nera ma Timotius yarak nti nalola ia (4:9, 21), tevek nmaseak roak Timotius (1:3-5). Ia nfangrebat Timotius ralan a, boma ralan urun ma nfabana Duila'a Ni karya a (1:6-7). Paulus nsurak vali Timotius ma nair tamata ra na'a afa ovi kena ra (1:13; 2:2; 3:14), ovu ntabu tamata ovi rair afa ovi wol kena ra (2:14, 16-18), ovu vali iva'un ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ovu nfabana Duila'a Ni karya a (4:1-2).

Na'a surat ini, na Paulus nfamalik tamata irua ovi rair afa ovi wol kena ra. Ira rair ne, "Amar i tamata matmatan ra rva'at ewal a, nlia roak" (2:17-18). Ihin a ne, Ubu nala roak vava'at ngorva'an verin ita na'a lanit ivavan a, na'uk veka wol nfava'at ewal ita na'a amar ovi veka rma ini. Paulus nfalak ne, tamata avyai rira afa ovi rair ra wol kena lahir. Na'a amar ovi veka rma ini, na Ubu veka nfava'at ewal tamata inorang ovi rmata roak a. (1 Korintus 15:12, 19-23; 1 Tesalonika 4:16-17)

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek Timotius ni inorang a verin Yesus. (1:3-5)
3. Paulus nfangrebat Timotius ralan a, boma ralan urun ma nfabana Duila'a Ni karya a. (pasal 1:6—4:8)
4. Paulus nera ma Timotius yarak nti nalola ia. (4:9-15)
5. Velik ne Paulus nana'a bu'i ralan, ovu mane rukun ia ma nmata, na'uk naklo'i a'uk ni vava'at a verin Ubu. (4:16-18)
6. Paulus nala salam verin Timotius. (4:19-22)

1-2 Ya'a, Paulus, ususan surat ini verin Timotius. Ya'a ulobang oa wean yanak lalean. Ubu ralan nfalak ma nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, boma ti ufamalik Ubu Ni tnorung a. Tnorung ini nfalak ne, iki norang Kristus Yesus, na veka ni vava'at kakiwal.

Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Kristus Yesus ma fara nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin oa, boma mu vava'at a malinan watan.

Fara tfabana ma lolin Ubu Ni karya

3 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek oa ta baba. Ufadawang Ubu, ovu Ia nka'a ralang ila'a ne, wol otu sala ovu tamata liak. Ubung-nusing ra raran-ing vali Ia. Ovan-amar, na ungnanang lalawatan oa na'a ning falurut ra verin Ubu.

4 Ya'a ungnanang na'ut i tsiama* ita, na ralam lalau ma lum ra rditi. Wean inyai bi, inak ma ulola oa, boma ralang a lolin.

5 Ya'a ungnanang ne, morang urun Kristus, wean lahir ubum vata i naran Lois ovu renam i naran Eunike rorang Ia. Ira rorang lan Yesus, beti oa. Ya'a uka'a basil ne, mu inorang a wean vali ira.

6 Wean inyai bi, ufangnanang oa, boma iva'um ma fwabana karya i Ubu nala verin oa, wean i tamata ra ba'i rafraik yafu ma deka nmata. Ia nala karya yai verin oa na'ut i ufadoku limang ra na'a oa.

7 Deka bwobar ma fwabana karya yai, tevek Ubu nala Ni Roh verin ita, ovu wol mane nfabobar ita. Na'uk Ni Roh nfan-grebat ovu nfangora lahir ita ovu Ni rala lolin a, ovu notu ma tka'a ma tatahang nal raladida ra na'a afaka watan.

8 Ba deka mwa'it ma fwamalik dida Duila'a, ovu vali deka mwa'it ya'a, velik ne ra'abu'i ya'a tevek ufamalik Ia. Mera verin Ubu ma nala ngrebat verin oa, boma mtahang nala afa susa ra, tevek tfamalik Ni Ivar Lolin.

* **1:4 1:4** Vaivatul tsiama na'a vai Mala, *berpisah.*

9 Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra,
ovu nera ita ma raladida ra rmerat urun.
Afa lolin ovi totu ra wol rala vava'at
kakiwal verin ita. Na'uk Ubu ka'i nala
vava'at kakiwal verin ita, tevek Ni rala
lolin verin ita, ovu norang lahir afa ovi
ralan nfalak ra. Ubu wol notu lanit
ivavan obin, na nfadoku roak ne, veka
nala Kristus Yesus ma al ntevut ita.
10 Fiang ini Ubu nfaturu roak Ni lolin
a verin ita, tevek Kristus Yesus nma roak
ma neluk Raja i nsikat ita tali dida salasi-
lan ra. Yesus nvisal-nvasil matmatan
roak, ba velik ne tmata, na'uk Ia nala
vava'at kakiwal verin ita ma itmunuk
Ubu tna'a wan isa. Ia nfamalik roak
vava'at kakiwal ini na'a Ni Ivar Lolin.
11 Ubu nfili ya'a ma eluk Ni rasul ma
ufamalik ovu air Ni Ivar Lolin yai verin
tamata ra.
12 Wean inyai bi utuan susa rivun, ti
naran i ra'abu'i ya'a, na'uk wol uma'it,
tevek uka'a lahir Yesus, ovu orang urun
Ia. Uka'a basil ne, ti naran amar i veka
nma ewal a, na Ia veka nsi'ik ya'a ma
lolin.

13 Timotius, wean i mair tamata ra, na
morang ma lolin afa ovi air roak verin oa.
Mungnanang vali ma fwaklo'i a'uk mu
vava'at verin Kristus Yesus, ovu mlobang
Ia ovu vali tamata ra.
14 Ubu nala varvara verin ita ma tair
Ni vaivatul ra verin tamata ra. Ia Ni Roh
nleal ita ma nlobang ita, ba msi'ik ma
lolin Ivar Lolin yai.

15 Oa mka'a roak ne, tamata ovi rorang
Yesus na'a propinsi Asia† yai, rivun ila'a
rafla talik roak ya'a. Figelus ovu Hermo-
genes rti talik vali ya'a.

16 Fara Duila'a nala Ni rala lolin verin
Onesiforus ovu ni rahan teta, tevek ia
nma lalawatan ma nfaloling ralang a. Ia
wol nma'it ma nalola ya'a na'a bu'i ralan.
17 Na'ut i naran kota Roma, na nkiwal
ma ndav-nala lahir ya'a.
18 Oa mka'a vali ne, ia nlobang ma
dawan ya'a na'a kota Efesus. Ba fara
Duila'a nfaturu Ni silobang a verin Onesi-
forus na'ut i veka nma ma nukun tamata
ra munuk na'a lanit ivavan a.

2

Yesus Kristus nala linga'an verin Timotius

1 Baba Timotius, oa wean yanak lalean
oa. Fara mu inorang nangrebat, tevek
Kristus Yesus nala roak Ni rala lolin verin
ita.
2 Oa mrenar roak afa ovi air verin
tamata rivun, ma rsi'ik ovu rarenar
lahir. Ba mair vali tamata ovi rot-orang
lalawatan afa ovi rfalak ra, ovu ira rka'a
ma rair tamata liak ra.
3 Baba, oa musti movu ya'a ma musu-
san wam, boma mtahang nala afa susa ra,
wean meluk suldadu lolin verin Kristus
Yesus.
4 Ni lolin a, mu vava'at wean suldadu
ovi rfabana rira karya ra. Ira inar ma
rot-orang afa ovi rira dawan nfareta verin
ira. Wean inyai bi, ira wol rovu na'a
karya liak ra.
5 Tamata ovi rkarya verin Ubu, na ira
wearira tamata ovi rafla silalia. Ba ira
musti rot-orang inukun ra na'a silalia yai,
tevek wean i wol rorang, na wol rala
akataka verin ira.
6 Tamata va'i i nkarya ma dawan al
notu ni va'i a, ia veka na'an lan ni karya
enan a. Oa vali mkarya ma dawan, boma
Ubu nfakena oa na'a mu karya.
7 Fwanovak ma lolin afa ovi ufalak ra,
tevek Duila'a veka nlobang oa ma fwan-
aran munuk afa avyai.

8 Mungnanang Yesus Kristus, ubun
nusin Raja Daud. Ubu nfava'at ewal roak
Ia tali matmatan. Ufamalik Ivar Lolin ini
verin tamata ra.
9 Tamata ra rotu sian ya'a ovu rkeak
ya'a ovu kakeak tma'an, tevek ufamalik
Ubu Ni Ivar Lolin ini. Ira rotu ya'a wean
tamata sian watan. Na'uk wol rkeak nala
Ubu Ni vaivatul ra.
10 Wean inyai bi, utahang nal ralang ma
uvara watan susa ovi utuan ra. Velik ne
tamata ra rotu sian ya'a, na'uk ufamalik
watan Ubu Ni vaivatul ra, ma tamata ovi
Ia nfili ra rarenar ma rorang, boma na'a
amar i veka nma yai, na rira vava'at
kakiwal vali na'a Kristus Yesus wan i
nfitik nyadat.

† **1:15 1:15** Wan i rfanara ia ne, Asia, lan a nana'a negara Turki ni lihir varat.

11-12 Ba fara mtahang nal ralam na'a
susa ra, tevek vaivatul ovi kena urun:
"Wean i tovu roak na'a Kristus Ni mat-
matan,
na veka tva'at vali ovu Ia.
Wean i tatahang ralad na'a afa susa ra,
na ita veka tfareta vali ovu Ia na'ut i
nma ewal.
Na'uk wean i tfalak ne wol torang roak Ia,
na Ia veka nfalak vali ne, wol nka'a
ita.
13 Wean i ita tfadoku ma wol torang roak
Ia,
na Ia veka not-nala watan afa ovi
nfalak ra, tevek Ia nfakena lahir Ni
tnorung ra."

Timotius nfangnanang ira ma deka rorang vaivatul ovi rfarsangal Ubu Ni vaivatul ra

14 Timotius, eka fwangnanang tamata
ovi rorang Yesus na'a afa ovi ufalak ra.
Ubu nala ngrebat verin oa ma msurak ira
ma deka vair na'a vaivatul ihirira ra. Afa
avyai wol ihir akataka, ovu veka rot-visal
tamata ovi rarenar, rira inorang a.
15 Msi'ik ma lolin ma mair Ubu Ni
vaivatul mnga'un ra, ma ntorung ma
fwabana Ni karya. Mkarya ma dawan,
boma ti naran mu amar kena ma mdiri
Ubu wahan ralan, na wol mwa'it. Oa
musti mka'a Ubu Ni vaivatul ra ma mair
ma lolin tamata ra.
16 Deka morang ngrihi ovi rfarsangal
Ubu Ni vaivatul ra. Afa ovi tamata avyai
rair ra rotu ma tamata ra rfaroa tenarira
tali Ubu.
17 Afa ovi rair ra ra'an ralarira ra
wean suhut ngnea-ngnuban i nsoru ma
na'an tamata tenan a. Tali tamata avyai,
na tamata irua nararira Himeneus ovu
Filetus.
18 Ira rban-talik roak linga'an i kena,
ba rotu ma tamata boku wol rorang roak
Yesus. Ira rfalak ne, Ubu nfava'at munuk
roak tamata ra tali matmatan.
19 Velik ne wean inyai, na Ubu Ni vai-
vatul ra kena urun, ba torang watan. Ubu
Ni vaivatul ra wean vatu dawan ovi rotu
na'a rahan ni fanderen ma nangrebat
urun. Na'a vatu dawan avyai rwalur
ne, "Duila'a nka'a Ni tamata ra munuk,"
ovu Ia nfalak vali ne, "Tamata iki watan
nfalak ne Duila'a Ni ia, na musti ntalik ma
deka notu kikyai salasilan ra."*
20 Baba, eka mrenar vaivatul kamkuma
ovi. Na'a rahan dawan isa, na trea binan
ovu ta'a rivun ma rotu boku tali masa,
boku tali perak, na boku vali tali aa te bal.
Tamata ra rala binan ovu ta'a ovi rotu tali
masa te perak na'a amar dawan, te wean i
mangun ra rma, na'uk binan ovu ta'a liak
ra rala ma amar-amar al rafna'an na'a.
21 Ba wean i tamata isa ntalik roak tali
afa ovi wol lolin ra, na Ubu veka nfili ia
ma nkarya verin Ia. Ia veka wean binan
lolin ovi tamata ra rala ma ralang rira
mangun ra. Ubu Ni roak tamata yai, ba
ni vava'at nmerat. Ia ntorung ma novu
karya lolin ra munuk.
22 Ba wean inyai ta baba, na deka
motu afa sian ovi tuvmarmuri ba'i rotu
ra. Mkarya ma dawan ma mu vava'at
nmalola, ovu ralam urun ma fwakena
afa ovi fwalak ma rotu ra. Fara mu
silobang a dawan ovu mdava ni malinan
watan. Motu wean inyai vali ovu tamata
ovi ralarira urun ma raraning Duila'a.
23 Deka morang tamata ovi vair ma ran-
grihi afa ovi boda-badi ra. Oa mka'a roak
ne, afa avyai rotu watan mi rsingarahi i.
24 Na'uk tamata ovi rkarya verin Ubu
deka rsingarahi ovu tamata liak. Ira
musti rmarkai verin tamata ra munuk,
ovu rsiair ma lolin, ovu vali rira fikiran
a blawat.
25 Ira musti rfakabava tenarira ra ma
al rsurak ovu rtabu tamata ovi rangal ira,
boma Ubu ki nkarya na'a ralarira ra. Fara
rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma
rorang ne, Ubu Ni vaivatul ra kena urun.
26 Wean inyai beti rka'a ne, lan ana
nitdawan nweang nala ira ma rorang ni
linga'an. Na'uk fiang ini, rorang roak Ubu
Ni vaivatul ra, ba nitdawan wol not-nala
roak ira.

3

Susa dawan na'a amar ovi veka rma ini

1 Baba, mrenar ma lolin afa ovi mane
ufalak ini. Na'ut i amar ra mane rlia roak,
na veka susa dawan ila'a.
2 Tevek tamata ra veka rfikir a'uk
tenarira ra, ovu rlobang rira kubang ra.

* **2:19 2:19** Bilangan 16:5

Ira veka rfakaratat tenarira ra ma rfamalik rira metan ra. Ira veka inar ma rfalak sian tamata ra, ovu rafena ma rorang renarir-yamarira ra. Ira veka rafena ma rfalak fara weninyai verin tamata ovi rlobang ira, ovu vali wol rorang Ubu.

3 Ira wol rka'a ma rsilobang, rafena ma rabun afa sian ovi tamata ra rotu verin ira, ovu inar ma rsiklabir ma rfalak sian tamata ra. Ira veka wol rkamlabir ma rtahang ralarira ra, ba rsivaval sian, ovu rangal afa ovi lolin ra.

4 Ira inar ma rfedi rira kida ra verin tamata ovi wol inar lahir ira, ovu rotu afa ovi sian ra tia ma watan, ma wol rfikir aran afa ovi rotu ra. Ira rfadawang a'uk tenarira ra ovu rotu a'uk afa ovi inarira, na'uk wol rlobang lahir Ubu.

5 Ira iva'ur ma rti rira rahan falurut a, ma rotu ma felarira ra wean tamata ovi rorang Ubu, na'uk rira vava'at ra rfaturu ne, wol rorang Ia. Fwaroa tenam a tali tamata avyai.

6 Tevek tali tamata avyai, na tamata boku rti fanfonak watan ira na'a tamata liak rira rahan ra, ma rweang vata ovi rira fikiran ra katketa ma rorang a'uk afa ovi rfalak ra. Vata ovi rira salasilan ra rivun, ba rorang a'uk rira ininan sian ra.

7 Vata ovi inar ma tamata ra rair afa ngorva'an ra verin ira, na'uk wol rfanaran afa ovi kena ra.

8 Tamata siweang avyai wearira Yanes ovu Yambres. Lan a, ira rangal Musa. Ba wean vali inyai verin tamata ovi rangal afa ovi kena ra. Ira ulurira ralan ra rasmotak watan ovu rira inorang wol kena lahir, ba afa ovi rotu ma Ubu nala'ing ira.*

9 Na'uk wol uturira, tevek tamata rivun veka rsi'ik ma rka'a lahir rira boda-badi ra, wean lahir Yanes irua Yambres rira boda-badi ra.

Paulus ni snurak situli verin Timotius

10 Na'uk oa mka'a munuk roak afa ovi air ra, ning vava'at a, ning dardirin a ovu ning inorang na'a Yesus Kristus. Oa mka'a vali ne utahang nal ralang ovu ning silobang a.

11 Oa msi'ik roak ne tamata ra rwi-rwa ya'a, ovu ning susa ra. Ira rotu afa ovi na'a kota Antiokhia, kota Ikonium ovu kota Listra.† Tamata ra rotu sian urun ya'a, na'uk Duila'a novun ya'a ma wol akataka.

12 Ba wean inyai, na iki watan inan ma ni vava'at nmalola ovu Kristus Yesus, na tamata ra veka rwi-rwa vali ia.

13 Na'uk tamata sian ra ovu tamata siweang ra rira sian veka ntafal ila'a. Ira veka rsiklabir-sikual ira, ovu tamata liak veka rlabir vali ira.

14 Na'uk oa ta baba, morang a'uk afa ovi kena ra. Morang lalawatan afa lolin ovi amair roak verin oa yai, tevek oa mka'a ne ami amair roak oa, ovu afa ovi amair ra kena.

15 Oa mungnanang vali ne tali mu kako'u, na mka'a roak Surat Ralan ihin a. Ubu Ni vaivatul ra rfaturu ne, wean inba ma mu vava'at kakiwal, tevek morang a'uk Kristus Yesus.

16 Vaivatul ovi rna'a Surat Ralan a, munuk lahir rtali Ubu, ovu kena, ma tala vaivatul avyai ma tair ovu tatabu tamata ra ma rfakena rira sala ra. Surat Ralan kena vali ma nair tamata ra, boma rira vava'at ra rmalola.

17 Wean inyai, na Surat Ralan nlobang Ubu Ni tamata ra munuk, boma nfakesi ira ma rot-nala afa lolin ra munuk.

4

Iva'um na'a mu tnorung a

1 O Timotius! Ya'a ralang urun ma usurak lahir oa na'a Ubu ovu Yesus Kristus wahan ralan a. Na'a amar i Yesus Kristus veka nma ewal ma nfareta tamata ra wean lahir Raja, na Ia veka nfaleka inukun verin tamata ovi rmata roak ovu ovi rva'at obin. Ba usurak oa ne:

2 Fwamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra. Mususan wam, boma velik ne inar te wol inar ma rarenar, na'uk mungrihi watan. Fwakena tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, mtabu tamata ovi rotu afa sian ra ovu fwaloling ira ma rotu afa lolin watan. Wean i mair ira, na mtahang ralam ma dawan.

3 Tevek naran ni amar ana, tamata ra veka rafena ma rarenar tamata ovi rair afa ovi kena ra, na'uk veka rorang watan

* **3:8 3:8** Ita wol tsi'ik Yanes irua Yambres nararira ra na'a Perjanjian Mnanat. Snain a Yahudi rira tomu nfamalik ne, lalan a tamata irua ini limar vu'un ma rotu afa farian na'a Mesir. † **3:11 3:11** Kisah 13:14-52, 14:1-7, 8-20

afa ovi inar ra. Ira veka rasdovu guru
rivun ma rair afa ovi inar ma rarenar a.
4 Ira veka rafena ma rarenar Ubu Ni
vaivatul ra, na'uk inar ma rarenar tomu
ovi wol kena ra.
5 Usurak oa ta baba, ma velik ne sian
te lolin, na mususan wam ma lolin.
Mtahang ralam watan na'a mu susa ra.
Fwabana mu karya ma fwamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ra. Fwabana ma
lolin vali mu karya liak ovi Ubu nala verin
oa.
6 Ya'a ala roak ning vava'at neluk
persembahan verin Ubu, ovu ning amar
sarseri roak ma umata.*
7 Ya'a orang ma lolin roak banbanan
i Ubu nala verin ya'a. Otu munuk roak
karya ovi Ubu nala verin ya'a, ovu ufama-
lik lalawatan dida inorang na'a Yesus
Kristus.
8 Ba unaban watan ma amar kena, ma
Duila'a veka naval ya'a na'a lanit ratan,
tevek ning vava'at kena ovu Ia. Ia veka
nukun tamata ra ovu Ni inukun mnga'un.
Duila'a wol mane naval watan ya'a, na'uk
verin tamata ovi rlobang Ia ovu inar urun
ma nma ewal.

Paulus nala snurak verin Timotius

9 Timotius, yarak mdava linga'an ma
mwa ma itrua na'a ini veki.
10 Ufalak wean inyai, tevek Demas nti
talik roak ya'a ma nti kota Tesalonika,
tevek nlobang afa ovi rna'a lanit ivavan
ini. Kreskes nti propinsi Galatia, na Titus
nti vali ma nana'a propinsi Dalmatia.
11 Lukas a'uk sa'i ndoku ovu ya'a. Ba
mdava Markus ma mirua mya ini, tevek
nlobang ya'a na'a ning karya.
12 Ya'a usinir roak Tikhikus ma nti kota
Efesus.
13 Ba amar i veka mwa ini, na mtaha
ning ravit blawat i ufadoku verin Karpus
na'a kota Troas. Mtaha vali ning buku ra.
Ya'a inak buku ovi rotu tali afwatan ulin
ra nlia munuk buku liak ra.
14 Aleksander i ba'i notu binan ovu afa
liak ra tali tembaga notu sian da'in ya'a,
ba Ubu veka nbalas ni afa sian ovi notu
ra.
15 Msi'ik wam ma lolin, tevek ia nangal
ma dawan Ivar Lolin i amfamalik a.
16 Amar i betfasa ulotar tenang na'a
fareta, na wol tamata isa vali nma ma
nfatuang ya'a, na'uk rti talik munuk ya'a.
Era verin Ubu ma deka nukun ira na'a afa
yai.
17 Na'uk Duila'a nfatuang ya'a ma nfan-
grebat ya'a, ba ufamalik Ni Ivar Lolin
a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma
rarenar munuk. Ubu nlobang ya'a ma
tamata ovi mane rfedan ya'a wol rot-nala.
18 Duila'a veka nbelat ya'a ma nfaroa
sian tali ya'a. Ia veka novun ya'a ma
ti una'a Ni Fareta na'a lanit ratan. Ita
tfadawang Ia lalawatan. Kena urun!

Paulus nala snurak situli

19 Ya'a ala salam verin Priskila, Akwila
ovu Onesiforus ni rahan teta.
20 Erastus nleal kota Korintus obin, na
uban-talik vali Trofimus na'a kota Mile-
tus, tevek na'ut inyai, na nawar ia.
21 Radridin sarseri roak, ba mususan
wam ma mwa ini kikyai. Ebulus, Pudes,
Linus, Klaudia ovu tamata liak ovi rorang
Yesus rala salam verin oa.
22 Fara Duila'a nfatuang oa ovu nfan-
grebat ralam a, ovu vali naflahar bir
tinemun. Surat i ususan ini, lawan watan
ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

* **4:6 4:6** Paulus laran veka nvoat, wean anggur i tamata Yahudi ra ba'i rala ma neluk rira persembahan te korban verin Ubu. Keluaran 29:38-41; Filipi 2:17

Paulus ni surat verin Titus

Tbas afa ovi veki

Titus wol tamata Yahudi ia, na'uk norang Yesus mnanat roak. Ia notu kida ovu Paulus ma irua rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (2 Korintus 8:23; Galatia 2:1-3). Paulus ntulis surat ini verin Titus, na'ut i Titus na'a wan i rfanara ia ne, nuhu Kreta. Paulus nfalak ma Titus nana'a inyai, boma nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a inyai.

Na'a Paulus ni surat ini, na nera verin Titus ma nwanar ma lolin tamata ovi rorang Yesus na'a Kreta (1:5). Ia nfangnanang Titus na'a vava'at i inovan verin dawan kareda ovi reluk penatua (1:6-9). Ia nair Titus na'a i wean inba ma nair tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra ma inovan ovu afa ovi kena ra. Ia nair vata ovu brana ovi tuvu roak ira, tuvmarmuri ra, ovu vali tamata sansinir ra (2:1-10). Ia nair vali na'a i wean inba ma tamata avyai munuk rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (3:1-11).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-4)
2. Afa ovi Paulus nfalak ma Titus musti notu (pasal 1:5—3:11)
   a. Paulus nfalak ne, wean i rfili dawan kareda ovi reluk penatua na'a rira sidovung a, na dawan kareda avyai rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (1:5-9), ovu ira musti bisma rfalak teri tamata ovi rair afa ovi wol kena ra. (1:10-16)
   b. Paulus nfalak vali verin Titus, ma nsurak tamata ovi rorang Yesus, boma rira vava'at ra inovan ovu afa kena ovi rair roak a. (2:1-15)
   c. Paulus nsurak ia ma nfangnanang ira ma rorang afa ovi fareta ra rfalak, ovu rira afa ovi rotu ra musti lolin. (3:1-8)
   d. Paulus nsurak ia ma nfaroa tenan a tali tamata ovi rfamalik uburirnusirira nararira ra, ovu rsingarahi na'a Musa ni inukun ra. (3:9-11)
3. Paulus ni afa ovi nera marmuri lalean a ovu nala ni salam a. (3:12-15)

Paulus nsurak Titus

1 Ya'a Paulus, ususan surat ini verin
oa ta baba. Ya'a eluk Ubu Ni sansinir
ovu Yesus Kristus Ni rasul. Ubu nfili ovu
nsinir ya'a ma ti ulobang tamata ovi Ia
nfili ra, boma rira inorang nmela. Ning
varvara vali ma air afa ovi kena ra verin
ira, boma rorang urun Ubu.
2 Tamata avyai rka'a afa kena ovi air
verin ira, ba rnaban vava'at kakiwal i
Ubu ntorung roak. Ubu wol notu lanit
ivavan obin, na nfadoku roak tnorung
ini. Ita bisma torang lahir Ubu, tevek wol
nsiklabir.
3 Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra,
ma dida vava'at kakiwal. Ia nfareta ya'a
ma ufamalik Ni Ivar Lolin a. Ia nfili
ya'a, boma naran amar i nfadoku roak
ma tamata ra rarenar Ni vaivatul ra, na
ufamalik Ni Ivar Lolin a.
4 Titus, ya'a ala oa ma meluk yanak
lalean, tevek itrua torang roak Yesus
Kristus. Fara Yamadida Ubila'a ovu Yesus
Kristus i nsikat ita tali dida salasilan ra,
ma dida vava'at kakiwal, nala Ni rala lolin
a verin oa, ma mu vava'at malinan watan.

Titus ni karya na'a nuhu Kreta

5 Lan ana, uti talik oa na'a nuhu Kreta,
boma msi'ik dida karya ovi wol kena
obin. Ufalak vali verin oa ma fwili
dawan kareda ovi reluk penatua* lokat
ahu, wean i usurak roak verin oa.
6 Wean i fwili tamata ra ma rna'a
dawan kareda ovi reluk penatua, na fwili
tamata ovi wol rira sala, boma tamata ra
deka rfasala nala ira. Ira awarira ikisa
watan, ovu yanarira ra musti rorang vali
Yesus. Deka fwili tamata ovi yanarira ra
rotu afa ovi wol inovan ra, te ulurira vatu
ma wol rorang renarir-yamarira ra.

* **1:5 1:5** Msi'ik Kisah 11:30

7 Dawan kareda† ovi rban-ulu verin rira
sidovung ra rasusan Ubu Ni karya. Wean
inyai bi, musti fwili tamata ovi wol rira
sala, boma tamata ra wol rfasala ira. Ira
wol rfakaratat tenarira ra, wol rfarlan ma
rangrova, wol ranavut, wol rsitaha ovu
wol wahar kubang.
8 Ira musti inar ma tamata ra ralola ira
na'a rira rahan ra. Ira musti inar vali ma
rotu a'uk afa lolin, rtahang nal ralarira
na'a afaka watan, rasusan ma lolin rira
vava'at ra, rira vava'at ra rmalola ovu
rmerat.
9 Tamata ovi fwili ra musti rorang ma
lolin afa kena ovi tair roak verin ira,
boma rlobang ma rair tamata ra na'a afa
kena avyai. Ira musti rsurak vali tamata
ovi rangal afa ovi rair ra, boma rka'a rira
sala ra.
10 Tevek tamata rivun ila'a rangal afa
kena ovi tair ra. Nlia tali inyai munuk,
na tamata ovi rorang Yahudi rira inukun
i nfalak ne, musti rsunat rira brana ra.
Ira rsiweang sian ma rala vaivatul ovi
wol kena ra ma rair tamata ra, ovu lunar
dawan watan, na'uk wol rot-nala akataka.
11 Tamata ovi wear inyai, fwalak teri ira
ma deka rsiair kikyai, tevek ira rti tia ma
watan tamata rira rahan ra, ma rair afa
ovi wol kena ra verin ira. Tamata ovi
rarenar ira wol rka'a roak ne, raroal te
rara. Ira rsiair ma rdava kubang watan,
ba afa ovi rotu ra sian da'in.
12 Lan ana, tamata Kreta isa i neluk rira
nabi nfalak ne, “Tamata Kreta rsiklabir
sian. Ira rira vava'at a wean afwatan ra
ma rotu lalawatan afa ovi sian ra, rbosa
sian ovu inar ma rafna'an watan.”
13 Afa ovi nfalak ra kena. Ba mtabu
ma dawan ira, boma rorang a'uk Yesus Ni
vaivatul ra.
14 Mtabu vali ira ma deka rorang kikyai
Yahudi rira tomu siklabir ra, ovu rira adat
ra rtali tamata ovi rangal afa ovi kena ra.
15 Verin tamata ovi ralarira ra rmerat,
na afakataka watan rmerat. Na'uk verin
tamata ovi wol rorang Ubu ovu ralarira
ngra, na wol afa isa vali nmerat, tevek
rira fikiran ovu ralar ila'a ngra-ngrodi
vali.
16 Ira rfalak ne, rka'a Ubu, na'uk afa ovi
rotu ra wol kena ovu rira vaivatul ra. Ira
rira vava'at sian ma wol rorang lahir Ubu,
ovu wol rot-nala afa ovi lolin ra.

2

Paulus nsurak Titus na'a tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra

1 Titus, oa musti mair lalawatan afa ovi
kena ra.
2 Oa musti msurak brana ovi tuvu roak
ira, boma rka'a ma rsi'ik ma lolin rira
vava'at ra. Ira musti rka'a warira vali,
boma tamata ra ralang ira, ovu musti rira
fikiran ra blawat. Ira musti ralarira urun
ma rorang Ubu Ni vaivatul ra, ovu vali
ralar lolin ma rlobang tamata ra. Ira
musti rtahang nal ralarira ra na'a afaka
watan, boma rira inorang nangrebat.
3 Mair vali wean inyai verin itvata ra,
boma rira afa ovi rotu ra rfaturu ne,
rorang Ubu. Ira wol rfalak sian tamata ra,
wol ranavut ovu musti rair afa ovi kena
ra.
4 Itvata ra rotu wean inyai, boma rair
vata tuvmarmuri ra ma rka'a ma rlobang
awarira ra ovu yanarira ra,
5 rka'a warira ma rira fikiran ra blawat,
ovu ralarira ra rmerat. Ira musti rmarkai,
ovu iva'ur ma rsi'ik ma lolin rira rahan
teta ra, ovu ralarira lolin watan ma
rorang awarira ra. Ira rotu afa avyai,
boma tamata ra deka rfalak sian Ubu Ni
vaivatul ra.
6 Msurak vali brana tuvmarmuri ra
wean inyai, boma rtahang nal ralarira
na'a afaka watan.
7 Titus, msi'ik wam ma lolin na'a
afakataka munuk, boma tamata ra rsi'ik
mu vava'at a, na inar ma rorang oa. Wean
i mair tamata ra, na ralam urun ovu mu
vava'at nmalola, boma ralang oa.
8 Msiair ovu vaivatul ovi kena ra, boma
tamata ra deka rfasala oa. Motu wean
inyai, na tamata ovi mane rangal oa veka

† **1:7 1:7** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Titus 1:6; Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (jabatan) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

rma'it, tevek wol rdav-nala linga'an ma
rfalak sian ita.
9 Mair tamata sansinir ra ma rot-orang
afa ovi duarira ra rfalak na'a afakataka
watan, ovu rfaloling ralarira ra. Ira deka
rsingarahi ovu duarira ra,
10 ovu deka rbori vali rira metan ra.
Na'a afaka watan, na rira vava'at ra musti
rfaturu ne, tamata lolin ira. Rotu wean
inyai, boma duarira ra rorang ira ovu
tamata ra inar ma rarenar ivar na'a Ubu
i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal.
11 Mair afa avyai, tevek Ubu nfaturu
roak Ni rala lolin verin tamata ra munuk,
boma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal.
12 Ubu nair ita ovu Ni rala lolin a, ma
deka totu afa ovi wol inan ra, ovu deka
torang afa sian ovi rna'a lanit ivavan ini.
Ni rala lolin notu ma tatahang nal ralad
ra na'a afaka watan, ovu torang urun Ia,
ovu vali dida vava'at ra rmalola.
13 Ita tnaban ma tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra na'a amar dawan i veka notu
ma inadida. Na'a amar yai, na tamata
ra munuk veka rsi'ik Yesus Kristus nma
ewal ovu Ni ngrebat i nfitik nyadat a, ovu
nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida
vava'at kakiwal. Ia Ubu Ia, ovu Ni dawan
nlia munuk afakataka.
14 Ia nala roak tenan a ma al ntevut
ita tali dida salasilan ra. Ia nfamerat vali
raladida ra, tevek Ni munuk ita, ovu notu
ma inadida ma totu a'uk lolin a.
15 Baba, era ma mair munuk afa ovi
ufalak roak verin oa. Msurak tamata ovi
rorang Yesus na'a inyai ovu ngrebat i ntali
Ubu. Msi'ik ma lolin, boma tamata ra
rarenar ma lolin afa ovi mair verin ira.

3

Paulus nfamalik Ubu Ni banbanan verin tamata ovi rorang Yesus

1 Fwangnanang tamata ovi rorang
Yesus, ma ralang ovu rot-orang afa ovi
rira dawan fareta ra ovu rira dawan liak
ra rfalak a. Ira musti rasusan tenarira ra
ma rotu a'uk afa ovi lolin ra.
2 Fwalak ma deka rfalak sian tamata ra,
na'uk rsialang ira ovu rsiotu lolin ira ovu
tamata iki watan. Ira musti rfakabava
tenarira ra ovu rdava watan malinan a.
3 Tevek lan ana, raladida ra vu watan
ma totu lalawatan afa ovi wol kena ra.
Ita totu vali wean ini: ita wol tot-orang
Ubu Ni vaivatul ra, ovu torang watan dida
ininan sian ra ma salasilan nfareta ita.
Dida fikiran ra sian, tbo'itea ovu ralad
sian tamata ra, tsisala ralad ovu tamata
liak ra, ovu isa wol inan lahir isa.
4 Velik ne lan a, totu afa sian avyai,
na'uk Ubu nfaturu Ni rala lolin a, ovu Ni
silobang verin ita. Ia nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
5 Ubu wol nsikat ita tali dida salasilan
ra, tevek afa lolin ovi totu ra, na'uk Ia ka'i
nfaturu Ni silobang a verin ita. Ia nsikat
ita tali dida salasilan ra nahu Ni Roh i
nfamerat raladida ra, ovu nala vava'at
ngorva'an verin ita.
6 Ubu nala Ni Roh verin ita ma nkarya
ma dawan na'a raladida ra, tevek Yesus
Kristus nmata ma nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
7 Ubu notu wean inyai, tevek Ni rala
lolin verin ita. Ia nfadoku ne, wol dida
salasilan roak. Ba tnaban vava'at kakiwal
i Ubu veka nala verin ita, tevek Yamadida
verin Ia.
8 Vaivatul avyai kena munuk lahir, ba
morang a'uk. Ba wean i mair tamata
ra, na fwamalik afa ovi ufalak ra, boma
tamata ovi rorang Ubu, ralarira urun ma
rotu lalawatan afa ovi lolin ra. Afa ovi air
ra lolin watan ma rlobang tamata ra.
9 Baba, fwaroa tenam tali tamata ovi
vair na'a tomu ovi rfamalik ubud-nusid
nararira ra, ovu rsingarahi na'a Musa
ni inukun. Afa avyai munuk wol ihir
akataka, ovu wol rlobang tamata ra.
10 Mtabu tamata ovi mane rkama'ar
dida sidovung ra. Wean i wol rtalik, na
mtabu ira fasa ewal. Wean i rafena watan
obin, na deka mkamlabir ira.
11 Oa mka'a roak ne, tamata ovi wearira
inyai rafena ma rorang afa ovi kena ra,
ma rotu a'uk salasilan ra. Tamata avyai
rira salasilan ra rfaturu ne, sala roak ira
na'a Ubu wahan ralan a.

Paulus nala snurak situli

12 Ya'a veka usinir Artemas te Tikhikus
ma ti nfatuang oa. Wean i nti naran
roak, na yarak mdava linga'an ma mwa
ma mtuan ya'a na'a kota Nikopolis, tevek
uvolan roak mane uti kota yai, ma una'a
inyai na'ut i radridin a dawan.

13 Msi'ik ma lolin ma mlobang Zenas i ni
kaka'a dawan na'a inukun ra, ovu Apolos.
Ira mane rti wan liak, ba mlobang ira ovu
afa ovi veka rtaha ra na'a rira banbanan.
14 Tamata ovi rorang Yesus na'a nuhu
Kreta yai musti rotu lalawatan afa ovi
lolin ra, ma rlobang tamata ovi rtuan susa
ra. Tamata ovi rorang Yesus rotu wean
inyai, boma rira vava'at ra fyawar.
15 Ami mam tinemun amala salam
verin mia. Myala salam vali verin tamata
inorang ovi rlobang ita.
Fara Ubu naflahar bir tinemun. Ning
surat a lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Paulus

Paulus ni surat verin Filemon

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini verin ni kida i naran Filemon. Filemon ini norang roak Yesus, ovu nleal kota Kolose. Filemon ni tamata sansinir isa naran Onesimus. Onesimus ini nafla talik Filemon ma nti kota Roma. Na'ut inyai, na ra'abu'i Paulus na'a Roma, tevek nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ita wol tka'a ne, wean inbinimi Onesimus ntuan Paulus na'a Roma, na'uk Paulus nsurak ovu nair ia ma norang roak Yesus.

Nata Paulus nfalak verin Onesimus ne, "Ni lolin a mewal oa muti verin duam a." Na'uk Onesimus nbobar ma newal ia ma ti ntuan Filemon, tevek nfikir ne, Filemon veka nukun ia, tevek nafla talik roak Filemon. Paulus nfalak ne, "Ia veka wol nukun oa. Ya'a veka utulis surat verin Filemon ma era verin ia, ma nabun oa." Ba Paulus ni surat i ntulis verin Filemon ini, ia nera verin Filemon ma nabun Onesimus. Ia nera vali ma Filemon nal-ewal Onesimus ovu lolin watan, ovu deka nanovak kikyai ne, Onesimus yai tamata sansinir ia. Na'uk nanovak watan ne, teran a valin tamata inorang ia.

Onesimus naran a na'a vai Yunani ihin a ne, "fyawan" te "bisma tpake ia na'a dida karya." Paulus nfalak ne, lan a Onesimus wol fyawan lahir verin duan a. Na'uk fiang ini ia norang roak Duila'a Yesus, ba fyawan roak (1:11).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-3)
2. Paulus nfadawang Filemon, tevek ni silobang ovu ni inorang a verin Yesus. (1:4-7)
3. Paulus nera verin Filemon ma nabun Onesimus. (1:8-22)
4. Paulus nala Salam i nban-muri a (1:23-25)

Paulus nala salam verin Filemon

1 Ya'a ini Paulus, tamata ra ra'abu'i ya'a, tevek orang Kristus Yesus. Filemon, amrua terad i Timotius amasusan surat ini verin oa. Kida, amala roak oa na'a ralamami ra, ovu movu roak ami na'a mami karya a.

2 Surat ini vali verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a mu rahan, ovu urad i Apfia, ovu vali Arkhipus i nkarya ma dawan ovu ami ma amamunuk amfabana Ubu Ni karya.

3 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus, ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu

4 Kida, lokat amar i uflurut verin oa, na ufalak fara weninyai verin Ubu,

5 tevek urenar roak ne, morang lalawatan Duila'a Yesus, ovu mu silobang a dawan verin tamata ovi rorang Ia.

6 Baba, ita totu kida roak ovu itmunuk raladida isa ovu Kristus, bi uflurut verin oa, boma mu inorang a ntafal ma dawan. Uflurut ma fara mka'a munuk afa lolin ovi Ubu notu roak verin ita nahu Kristus.

7 Ya'a ralang a lolin urun, tevek mlobang tamata ovi rorang Yesus. Mu silobang yai notu ma ralang lolin urun ovu nfangrebat ralang a, tevek motu ma tamata ovi rorang Yesus ralarira ra lolin vali.

Paulus nera verin Filemon ma nlobang Onesimus

8 Ba wean inyai, na ya'a bis watan ma ala ngrebat i ntali Kristus ma ufareta oa ma motu afa ovi kena ra.

9 Na'uk era watan ma motu, tevek uka'a roak ne, mlobang tamata ovi rorang Yesus. Ya'a Paulus, tuvu roak ya'a ovu una'a bu'i ralan, tevek orang Kristus Yesus.

10 Mane era verin oa ma mlobang tamata isa i wean yanak ia, naran Onesimus. Una'a bu'i ralan, na nma nalola ya'a, ma ulobang roak ia ma nka'a Ubu.

11 Lan ana, ia wol fyawan lahir verin oa, na'uk fiang ini fyawan urun. Wol mane verin oa watan, na'uk verin ya'a vali.

12 Ya'a ulobang ma dawan Onesimus, na'uk ufalak ma newal ia ti ma nlolak oa.

13 Velik aba, inak ma utahang ia na'a ini ma nkati oa, ma nlobang ya'a na'a bu'i ralan. Una'a ini, tevek ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

14 Na'uk wean i wol mtorung, na ya'a
wol utahang vali ia, ovu wol ukiwal oa,
boma oa ka'i fwadoku watan.
15 Snain Ubu nfadoku ma Onesimus nti
talik oa, na'uk wol mnanat, boma mal-
ewal ia ma mirua kakiwal.
16 Fiang ini Onesimus wol mane neluk
tamata sansinir watan verin oa, wean lan,
na'uk nlia tali inyai, na ia norang roak
Yesus, ovu ulobang urun ia. Ia fyawan
urun verin ya'a, na'uk verin oa, na nlia
tali inyai! Tevek Duila'a Ni ia, ovu vali oa
mu ia.
17 Wean i munovak ne, itrua kida tevek
torang Ubu, na mal-ewal ia wean watan i
mala ya'a.
18 Wean i lan a nfaruki roak oa, te ni
utan na'a oa, na ya'a ki uvara munuk afa
avyai.
19 Ya'a Paulus ka'i ususan surat ini.
Wean i Onesimus ni utan na'a oa, na veka
ubahir munuk. Na'uk deka mublufang
vali ne, oa mu utan na'a ya'a, tevek
ulobang roak oa ma morang Yesus.
20 Ba wean inyai ta kida, na fara
mlobang ya'a, tevek itrua torang Duila'a.
Fwaloling ralang a, tevek torang Kristus.
21 Ya'a ususan surat ini, tevek uka'a
roak ne, iva'um ma motu afa i era verin
oa. Ya'a uka'a vali ne, oa veka motu ma
nlia tali afa i era yai.
22 Ba wean inyai, na mlobang ma
fwadoku wan isa na'a mu rahan a ma
una'a teri, tevek era lablobang verin Ubu
ma nrenar bira falurut ra, ma rfatalik
ya'a tali bu'i ralan ma tsituan ewal ita.
23 Ning kida isa naran Epafras nala
salam verin oa. Amrua amna'a bu'i ralan,
tevek amorang Kristus Yesus.
24 Ning kida boku vali na'a Ubu Ni
karya, nararira Markus, Aristarkhus, De-
mas ovu Lukas, rala vali salam verin oa.
25 Fara Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala
lolin a verin mia ma naflahar mia. Ning
surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

Surat verin tamata Ibrani ra

Tbas afa ovi veki

Ita wol tka'a ne, tamata iki ntulis surat ini, tevek ia wol ntulis naran a na'a surat ini. Lyawan verin ita ne, tamata i ntulis surat ini, ia tamata i nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus. Ia nka'a urun Perjanjian Mnanat ihin a, na'uk ia wol ntali Yesus Ni tamata ovi rarenar ovu rsi'ik lahir Ia (Ibrani 2:3).

Tali lalan a rfanara surat ini ne, "Surat verin tamata Ibrani ra." "Tamata Ibrani" ihin a ne, tamata Yahudi te tamata Israel ra. Velik aba, ita wol tka'a ne, rtulis surat ini verin tamata aba, ovu vali wol tka'a ne, ira rna'a inba. Wean i tbas surat ini ihin a, na lyawan urun ne, surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung, ovu tamata ra rwi-rwa ira, tevek rira inorang a. Boku tali ira, tamata ra rfalak sian ira, boku ra'abu'i ira ovu boku vali tamata ktufan ra rwi-rwa ira ma rbori rira metan ra (10:32-34; 13:3, 13). Tali susa ovi rtuan ra, na boku tali ira ralarira kako'u (12:12). Boku tali ira wol rti roak rira sidovung a (10:25). Boku vali tali ira inar ma rorang ewal rira inorang lan a. Ira sarseri mane rafla talik rira inorang a verin Duila'a Yesus.

Tamata i ntulis surat ini nfalak afa itelu, wean ini: Ia inan ma nair ira, ia inan ma nfaloling ovu nfangrebat ralarira ra, ovu vali ia inan ma ntabu te nsurak a nair ira. Ia nair ira ne, Ubu Yanan i nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, inyai Yesus. Ia Ni dawan a nlia Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan, ovu vali nabi Musa (1:1—4:13). Yesus neluk Mela Falurut ila'a, ovu Ni dawan nlia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra (4:14—7:28). Yesus nkarya ma lolin lia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra, tevek Ni karya nti naran lanit ratan, ovu Ia nfamalik Ubu Ni tnorung i lolin lia tnorung i Ubu nala verin Musa (8:1—10:18).

Tamata i ntulis surat ini nfangrebat ralarira ra, ma rorang watan Duila'a Yesus, ovu rtahang nal ralarira na'a rira susa ra. Ia nfangrebat ira ma deka rbobar ma rdiri Ubu wahan ralan, tevek Yesus nasusan roak linga'an verin ita ma tatuan Ia (4:16; 6:20; 10:19-23). Ia nfangrebat vali ira ma "ryari ira ovu Ubu" (3:10—4:11). Ryari ira ovu Ubu ihin aka? Tamata boku rfalak ne, wean i tmata roak ma tati lanit ratan, na wol tkarya roak dida karya ovi rna'a lanit ivavan a. Boku vali rfalak ne, tala munuk dida vava'at ra verin Ubu, ovu inadida ma Ia nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, ovu deka mane tfaklo'i watan dida vava'at ra na'a dida afa ovi totu ra.

Tamata i ntulis surat ini nsurak ira, boma deka rafla talik rira inorang a verin Duila'a Yesus. Na'a surat ini, na ia nsurak te ntabu falima ira ovu ni vaivatul ovi aleman ra (2:1-4; 3:7-19; 5:11—6:12; 10:26-39; 12:18-29). Ia nfalyawang verin ira ne, Ubu veka nukun tamata ovi rafla talik tali rira inorang a verin Yesus.

Surat ini ihin a

Vaivatul ovi rban-ulu: Yesus Ni dawan nlia tamata ovi lan rban-ulu verin tamata Yahudi ra na'a Ubu Ni Perjanjian Mnanat. (pasal 1:1—10:18)

a. Ni vaivatul ovi nfalak lan ra (1:1-4)
b. Yesus Ni dawan nlia Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. (pasal 1:5—2:18)
c. Yesus Ni dawan nlia nabi Musa (pasal 3:1—4:13)
d. Yesus Mela Falurut Ila'a Ia, ovu Ni dawan a nlia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra. (pasal 4:14—7:28)
e. Yesus, dida Mela Falurut Ila'a Ia, Ni karya a lolin lia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu mela falurut ra. (pasal 8:1—10:18)

Vaivatul ovi rorang vaivatul ovi rban-ulu: Deka tafla talik tali dida inorang a (pasal 10:19—12:29)

Tamata i ntulis Ibrani ni afa ovi nair marmuri ra (pasal 13)

Yesus Ni dawan a nlia nabi ra

1 Terang a valing averi, lalan ana Ubu nangrihi ma rivun roak verin ubud-nusid

* **1:1 1:1** Ubu nala linga'an rivun ma nangrihi verin tamata Yahudi uburir-nusirira ra, nahu Ni inukun ra, mujizat ra, ovu afa liak ra vali.

ra nahu Ni nabi ra. Ia nala linga'an rivun
ma nangrihi verin ira.*
2 Na'uk na'a amar ovi lanit ivavan a
mane namwear roak ini, na Ubu nangrihi
roak verin ita nahu Yanan a. Ubu nfalak
ma Yanan a notu lanit a ovu afa ovi rna'a
lanit ivavan munuk. Ia nfadoku roak ma
Yanan a veka Ni munuk afakataka.
3 Ia nfaturu lahir Ubu vanan i nfitik a
nyadat, ovu vali Ubu felan mnga'un a. Ia
Ni ngrebat ma nwanar afakataka munuk
na'a lanit ovu lanit ivavan ovu Ni vaivatul
ra. Ia na'i vatuk tamata rira salasilan ra
munuk roak, beti ndoku Ubu i Ni dawan
nlia munuk afakataka Ni lihir mela† a,
na'a lanit ratan ma nfareta vali.
4 Ubu Yanan ini Ni fareta a nlia munuk
Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan rira
fareta. Inyai wean watan Ubu nala naran
i lolin urun verin Ia ma al nalang Ia, ma
nlia tali Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan,
nararira ra.

Ubu Yanan a Ni ngrebat a nlia Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan ra

5 Ubu wol mane nangrihi verin Ni
sansinir ovi rna'a lanit ratan, wean i
nangrihi verin Yanan, ma nfalak ne,
"Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, na ufalak verin Oa ne,
Yamam Ya'a."‡
Ubu nfalak vali ne,
"Ia Yaman Ya'a,
ovu Ya'a Yanak Ia."§
6 Na'ut amar i Ubu novun Yanan i ula
lalean a nma lanit ivavan a, na Ia nfalak
ne,
"Sansinir ovi rna'a lanit ratan munuk
musti rsoak ma raraning Ia."*
7 Ubu nfamalik Ni sansinir ovi rna'a
lanit ratan a ne,
"Ya'a otu ma Ning sansinir na'a lanit
ratan ra wearira lahir nait a,
ovu vali Ning sansinir ra wearira
yafu ongan a."†
8 Na'uk Ubu nfalak na'a Yanan a wean
ini,
"Oa ini Ubu i fwareta lalawatan, nata ti
wol ni wahan,
ovu Oa fwareta ovu Ni malolan a.
9 Wean i tamata ra rotu afa ovi kena ra,
na Oa ralam a lolin urun,
na'uk wean i rotu afa ovi sian ra, na Oa
wol inam lahir.
Ba Ubu, Duila'a i morang Ia yai,
nalang Oa nlia tali Mu kida liak
ra: Ia nli'i ngul na'a Oa ma neluk
faneak ne, nalang Oa ma notu ma
ralam lolin urun."‡
10 Ubu nfalak vali verin Yanan ne,
"Oa ini Duila'a Oa! Tali lalan a, na Oa
motu lanit ivavan ini,
ovu motu vali lanit a.
11 Afa avyai munuk veka rmamu, na'uk
Oa veka mna'a, nata ti wol ni
wahan,
ovu vali afa avyai munuk veka
wearira kadaravit ovi viar roak a.
12 Oa veka motu ma lanit ivavan
namwear munuk, wean i rdulan
ravit blawat vian i wol reluk roak
ia.
Motu roak wean inyai, beti motu lanit
ivavan ngorva'an. Na'uk Oa veka
weam watan lan a, ovu Mu vava'at
a wol ni wahan."§
13 Ubu wol nangrihi verin Ni sansinir
ovi rna'a lanit ratan, wean Ia nangrihi
verin Yanan ne,
"Mdoku Ning lihir mela a,
ti naran i otu ma tamata ovi rira sian
Oa rsoak nulu Oa."*
14 Ba ita tanovak aka na'a Ubu Ni
sansinir ovi rna'a lanit ratan a? Sansinir
avyai, roh ovi Ubu nsinir roak ira ma
rlobang tamata ovi Ia nsikat roak ira tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

2

Deka tafla talik dida inorang a

1 Ba terang a valing averi, wean inyai
bi musti tsi'ik wadida ma lolin ma torang
urun Ubu Ni Ivar Lolin i trenar roak a,
boma deka tafla talik dida inorang a.
2 Ubu Ni vaivatul ovi Ni sansinir ra tali
lanit ratan rfamalik verin ubud-nusid ra

† **1:3 1:3** Ubu Yanan ndoku Ni lihir mela nfaturu ne, Ubu nalang urun Ia. ‡ **1:5 1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Tawarikh 17:13 § **1:5 1:5** Mazmur 2:7 * **1:6 1:6** Mazmur 97:7 † **1:7 1:7** Mazmur 104:4 ‡ **1:9 1:9** Mazmur 45:7-8 § **1:12 1:12** Mazmur 102:25-27 * **1:13 1:13** Teks Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***ti naran i otu munuk ma tamata ovi rira sian Oa reluk wan ma metar eam ra na'a***. Mazmur 110:1 * **2:2 2:2** Tafsiran etal dawan rfalak ne, vaivatul ovi Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rfamalik, inyai inukun ovi Ubu nala verin Musa, ma ti nfamalik verin tamata Yahudi ra.

tali lalan, kena lalawatan. Ba tamata ovi
wol rot-orang vaivatul avyai rtuan roak
inukun i inovan ovu afa sala ovi rotu ra.*
3 Ubu nsikat roak ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal. Afa i Ubu
notu yai lolin urun, ba tamata ovi wol
rkamlabir afa yai, na Ia veka nukun ira
ma ntafal ma aleman. Duila'a Yesus ka'i
nfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin a. Nata
tamata ovi rarenar lan roak Ivar yai tali
Yesus, ti rfamalik vali verin ita ma tka'a
ne, Ivar yai kena lahir.
4 Ubu nfaturu ne, tamata ovi rfamalik
Ivar yai rira afa ovi rfalak ra kena. Ia notu
wean inyai nahu Ni faneak ovu mujizat
ra, ma nfaturu Ni ngrebat a ma tamata ra
rtalkaka. Ubu Ni Roh a nala Ni ngrebat a
verin tamata ovi rorang Yesus, wean lahir
ralan nfalak a.

Yesus neluk linga'an ma tamata ra lolin ewal ovu Ubu

5 Lanit ivavan ngorva'an i tfamalik a
veka nma. Na'ut inyai, na Ubu veka wol
nala ngrebat verin Ni sansinir ra na'a
lanit ratan ma rfareta.
6 Ita tka'a afa yai, tevek rfalak roak na'a
Surat Ralan ne,
"Ubu, notu afakinimi mungnanang
tamata ra?
Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini
tamata watan ira, na afakinimi
msi'ik tamata yanan a?†
7 Oa motu ma Mu sansinir ovi rna'a
lanit ratan rira dawan nlia kedan
ia watan, na'uk wol mnanat.‡
Ba Oa fwakaratat ia ovu malang ma
dawan ia.
8 Oa mala ngrebat verin ia ma nfareta
munuk afakataka, ma wean lahir i
rsoak nulu ia."§
Beti tbas ne, ia nfareta munuk
afakataka. Ihin a ne, wol afa isa vali
ma tamata ra wol rfareta. Fiang ini wol
trea obin ne, tamata ra rfareta afakataka
munuk.
9 Na'uk ita tka'a roak ne, Yesus Ni
ngrebat ma nfareta afakataka munuk!
Na'ut i Ia nleal lanit ivavan ini, na Ubu
notu ma Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan
rira dawan nlia kedan Ia watan, na'uk
wol mnanat. Fiang ini Ubu nfakaratat
Ia ovu nalang ma dawan Ia, tevek ntuan
susa dawan ma nmata. Ubu Ni rala lolin
a, bi Yesus nmata ma al nakvanak tamata
ra munuk tali rira salasilan ra.
10 Ubu notu afakataka munuk, ovu Ia
notu ma tamata ra munuk rfadawang Ia.
Ia nfadoku roak ma Yesus ntuan susa
rivun ma neluk Raja i wol Ni salasilan, ma
nsikat tamata ra tali rira salasilan ra. Ba
afa i nfadoku roak yai kena urun! Ba tali
Yesus Ni susa avyai, na Ubu nasusan roak
linga'an ma nala tamata rivun ma reluk
yanan ra, ma Ni dawan nvotuk na'a ira
vali.
11 Yesus na'i vatuk roak dida salasilan
ra, ba Ia notu ma dida vava'at ra rmerat
urun. Yesus ovu ita tamata ovi notu
roak ma dida vava'at ra rmerat urun a,
Yamadida isa watan. Wean inyai bi, Yesus
wol nma'it ma nfalak ne, Ni tiniman ita.
12 Yesus nfalak roak verin Ubu ne,
"Ya'a veka ufamalik naram a verin Ning
tiniman ra,
ovu veka udedang verin Oa ma
ufadawang Oa na'a rira sidovung
a."*
13 Yesus nfalak vali ne,
"Ya'a veka ufaklo'i a'uk Ning vava'at a
verin Oa ta Ubu."
Ia nfalak vali ne,
"Ini Ya'a ovu yanak ovi Ubu mala roak
verin Ya'a."†
14 Ubu yanan ra tamata vali ira, ba
amar isa veka rmata. Wean inyai bi,
Yesus neluk tamata ma nva'at wean ita,
boma tali Ni matmatan a, na not-visal nit-
dawan i ni ngrebat ma nfareta matmatan
a.
15 Lan a, tamata ra munuk rva'at wean
watan wol rira akataka, tevek rbobar
lalawatan matmatan. Na'uk Yesus nfata-
lik ita tali matmatan ni ngrebat a, boma
wol tbobar roak matmatan a.‡

† **2:6 2:6** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ***tamata yanan*** na'a ayat ini, wol nfamalik Yesus. Nfamalik tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Na'uk Yesus Ubu Yanan mnga'un Ia, ba nrata lanit ratan ma nfareta munuk afakataka.

‡ **2:7 2:7** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ***ia*** na'a ayat ini, ihin a ne, tamata ra. Sama vali ovu ayat 8. § **2:8 2:8** Mazmur 8:5-7 * **2:12 2:12** Mazmur 22:23 † **2:13 2:13** Yesaya 8:17-18 ‡ **2:15 2:15** Vai Yunani nfalak ne, ***tamata ra rbobar matmatan*** ihin na'a vai Yunani ne, babobar yai nfareta ira, wean tamata isa nfareta ni sansinir a.

16 Ba terang a valing averi, lyawan urun
ne, Yesus wol nlobang Ubu Ni sansinir ovi
rna'a lanit ratan ra. Na'uk Ia nlobang ita,
tamata ovi Abraham ubun-nusin ra.
17 Wean inyai bi, Yesus musti neluk
tamata ma wean lahir ita, tamata ovi
tna'a lanit ivavan ini, ma ntuan susa vali
wean susa ovi ba'i tatuan ra, boma Ia
neluk dida Mela Falurut Ila'a.§ Na'a Ni
karya ma neluk Mela Falurut Ila'a, na
nfaturu Ni rala lolin verin tamata ra ovu
notu lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra. Tali
Ni karya yai bi na'i vatuk tamata rira
salasilan ra munuk.*
18 Tevek Yesus ntuan susa dawan na'ut
i nitdawan a nlabir teman Ia, ba Ia
bisma nlobang vali ita, na'ut i nitdawan
a nweang ita.

3

Yesus Ni dawan nlia Musa

1 Ba terang a valing ovi myorang Ubu,
bira vava'at ra rmalola, ovu Ubu nfili roak
mia ma veka ti mnya'a lanit ratan. Fara
minovak ma lolin na'a Yesus. Ita torang
ne, Ia neluk Ubu Ni rasul, ovu neluk Mela
Falurut Ila'a verin ita.
2 Ia not-orang lalawatan Ubu i nfili Ia,
Ni afa ovi nfalak ra. Musa notu vali wean
inyai ma not-orang lalawatan afa ovi Ubu
nfalak ra, ma nsi'ik ma lolin Ubu Ni rahan
a. Ihin a ne, ia nsi'ik ma lolin Ubu Ni
tamata ra.
3 Na'uk inovan ma tfadawang ovu ta-
lang Yesus nlia tali Musa. Inyai wean
lahir i tamata ra rfadawang tamata i notu
rahan, nlia tali rahan i notu yai.
4 Rahan ra munuk tamata ra rfadiri ira,
na'uk Ubu a'uk sa'i notu munuk afaka
watan.
5 Musa neluk tamata sansinir ma not-
orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra
na'a ni karya verin Ubu Ni tamata ra. Ia
ni karya ma nfalyawang na'a afa ovi Ubu
veka nfavotuk na'a amar ovi veka rma
ini.
6 Na'uk Kristus, Ubu Yanan Ia. Ia not-
orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra,
ovu nfareta munuk afakataka na'a Ubu
Ni Rahan a. Ita tamata ovi torang Yesus
weadida lahir Ubu Ni Rahan a, wean i
raladida ra wol kako'u ovu dida inorang
a nangrebat, ma tfaklo'i a'uk dida vava'at
ra verin Ia.

Ubu nfangnanang tamata ovi wol rot-orang afa ovi nfalak ra

7 Ba terang a valing averi, fara myorang
afa ovi Ubu Ni Roh nfalak a wean ini,
"Amar ini*, wean i mryenar Ubu vain a,
8 na deka fyangrebat ralabira ra wean
ububir-nusibira ra.
Lalan ana, ira rangal Ubu, ovu rlabir
teman Ia na'a wan lean vu dawan.†
9 Ubu nfalak ne, 'Ira rlabir teman Ya'a,
velik ne rsi'ik munuk roak afa ovi otu
ra na'a varat vutfa'at ralan a.
10 Afa avyai rotu ma ungrova, ba ufalak
ne,
ira rangal lalawatan Ya'a na'a
ralarira ra,
ovu rafena ma rot-orang Ning vai-
vatul ra.
11 Ungrova, ba ufwaba lahir ne,
ira veka wol rti ma ryari ira ovu Ya'a
na'a wan i utorung roak ma ala
verin ira.' "‡
12 Ba terang a valing averi, msyi'ik
wabira ma lolin, boma deka tamata isa
vali tali bir tinemun ralan sian ovu inan
ma notu watan salasilan ra, ma ti naran i

§ **2:17 2:17** Yahudi rira Mela Falurut Ila'a isa watan. Ia nfareta mela falurut ra munuk. Ia sa'i nti ruang i nmerat rahi lia munuk na'a rira Rahan Dawan Falurut ralan a. Lokat varat, na tamata Yahudi rtaha rira afwatan ra ma rala verin mela falurut ra ma rfedan ira, beti Mela Falurut Ila'a ntaha afwatan avyai lararira ra nti ruang yai ralan a. Notu wean inyai, fasa watan na'a varat isa ralan a, ma naflurut verin Ubu ma na'i vatuk rira salasilan ra. Yesus nva'at ewal ma neluk dida Mela Falurut Ila'a, tevek laran nvoat ma ntevut ita, ba wol tperlu ma tala afwatan roak ma neluk dida korban verin Ubu. * **2:17 2:17** Yesus neluk tamata ma wean lahir ita, na'uk wol notu salasilan. Nitdawan nlabir teman Ia, wean nlabir teman tamata ra vali. * **3:7 3:7** ***Amar ini*** ihin a ne, amar ovi Ubu nala verin tamata ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu rorang Ia, boma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Msi'ik ayat 13 vali. † **3:8 3:8** Ayat ini nsurak tamata ra ma deka wearira Yahudi uburir-nusirira ra. Na'ut lalan ana, Musa novun ira ma rti rtalik Mesir, na'uk rafena ma rorang Ubu, ba rbana na'a wan lean vu dawan ma naran varat vutfa'at. Bilangan 14:1-35; Keluaran 17:1-7. ‡ **3:11 3:11** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rangal Ubu veka wol ryari ira ovu Ia na'a wan i ntorung roak verin tamata ovi rorang Ia. Mazmur 95:7-11

nafla talik Ubu i nva'at a ma wol norang
roak Ia.
13 Na'uk msyifangrebat ralabira ra lokat
amar, boma ralabira ra deka wean vatu,
tevek salasilan ni siweang a. Ba msyifan-
grebat ralabira ra na'a amar ovi tamata
ra rfalak obin ne, “amar ini.”
14 Tevek dida vava'at isa roak ovu Kris-
tus, ovu veka dida munuk afa lolin ovi
Ubu nala roak verin Ia. Na'uk musti tot-
orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra, tali
amar i beti torang Ia ma ti naran i wol
dida amar roak.
15 Mingnanang afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan wean ini,
“Amar ini, wean i mryenar Ubu vain a, na
deka fyangrebat ralabira ra wean
ububir-nusibira ra.
Na'ut lalan a, na ira rangal Ubu,
ma rafena ma rot-orang afa ovi Ia
nfalak ra.”§
16 Tamata aba rarenar Ubu Ni vaivatul
ra, na'uk rangal Ia obin? Tamata avyai,
tamata ovi Musa novun roak ira ma rban-
talik Mesir.
17 Ubu nangrova tamata aba, ti naran
varat vutfa'at? Ia nangrova tamata ovi
Musa novun roak ira ma rban-talik Mesir.
Tamata avyai rmata na'a wan lean vu
dawan, tevek rotu salasilan.*
18 Na'ut inyai, na Ubu near nfasoba ira
wean ini, “Mia veka wol ti mnya'a wan
i utorung roak verin tamata ovi rorang
Ya'a ma ryari ira ovu Ya'a!” Ia nfalak
verin aba? Ia nfalak wean inyai verin
tamata ovi rafena ma rorang Ia.
19 Ba misusan ralabira ra ma lolin,
tevek tka'a roak ne, tamata avyai veka
wol ryari ira ovu Ubu na'a wan i ntorung
roak, tevek wol rorang Ia.

4

Amar i Ubu nfadoku ma tyari ita

1 Terang a valing averi, Ubu Ni tnorung
nana'a obin. Ni tnorung nfalak ne, iki
watan norang Ia, na veka nyari ia ovu
Ubu. Ba msyi'ik wabira ma lolin, beta ne
tamata boku tali mia wol bisma ti ryari
ira, wean lahir i Ubu nfalak roak na'a Ni
tnorung yai.*
2 Tamata ra rfamalik roak Ubu Ni Ivar
Lolin a verin ita, wean i lalan a rfamalik
roak verin ubud-nusid ra. Na'uk wol
uturira akataka, tevek rarenar Ivar yai,
na'uk rafena ma rorang.
3 Ita tamata ovi torang Ubu sa'i veka
tyari ita ovu Ia, wean nfalak na'a Ni
tnorung a. Ubu nfamalik na'a afa yai
verin tamata ovi wol rorang Ia ne,
“Ungrova ovu ufwaba roak ne, ira veka
wol rti ryari ira ovu Ya'a.”
Na'ut i Ubu notu munuk roak lanit ivavan
a, na Ni karya roak rok, ba nyari Ia.†
4 Ita tka'a roak ne, Ubu nasusan munuk
roak amar verin ita ma tyari ita, tevek
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu notu
munuk roak afakataka, ba ti naran amar
ifitu, beti nyari Ia.”‡
5 Ubu nfalak vali roak na'a Surat Ralan ne,
“Tamata ovi wol rorang Ya'a, wol bisma
ryari ira ovu Ya'a.”§
6 Ba lyawan roak ne, tamata boku veka
ryari ira ovu Ubu. Tamata ovi rarenar lan
roak Ubu Ni Ivar Lolin a, na'uk wol rot-
orang, na ira wol ryari ira wean inyai.
7 Ba Ubu nfadoku amar ngorva'an ma
tamata ra bisma ryari ira ovu Ia. Amar
yai ihin a ne, fiang ini. Tali na'ut i Musa
nana'a, nata varat ratratut relak roak,
beti Ubu nfalak afa ini nahu Raja Daud,
wean lahir i ufalak roak na'a ratan ne,
“Amar ini, wean i mryenar Ubu vain a,
na deka fyangrebat ralabira ra.”*
8 Lan ana, Yosua novun roak tamata
Yahudi ra ma rti wan i ryari ira ovu Ubu,
na'uk wol ryari ira wean Ubu ralan nfalak
a. Wean i tamata Yahudi ra bisma ryari
ira ovu Ubu na'a wan yai, na Ia wol notu
tnorung roak ma nala amar liak ma veka
tyari ita ovu Ia.†
9 Ba Ubu nfadoku roak amar isa verin
Ni tamata ovi rorang Ia, ma irmunuk veka

§ **3:15 3:15** Mazmur 95:7-8 * **3:17 3:17-18** Bilangan 14:1-35 * **4:1 4:1** Lalan ana, Ubu nfadoku ma novun tamata Yahudi ra ma rti talik Mesir, ma rti wan i rfanara ia ne, Kanaan. Ubu nfadoku vali ma tamata ovi rorang Yesus, veka ryari ira ovu Ia na'a lanit ratan. † **4:3 4:3** Lalan ana, tamata ovi wol rorang Ubu wol ryari ira ovu Ia, na'uk wan ma ryari ira nana'a roak, tevek tka'a roak ne, Ni karya roak rok, ba nyari Ia. Mazmur 95:11 ‡ **4:4 4:4** Kejadian 2:2 § **4:5 4:5** Mazmur 95:11 * **4:7 4:7** Mazmur 95:7-8, Ibrani 3:7-8, 15 † **4:8 4:8** Ulangan 31:7; Yosua 22:4

ryari ira ovu Ia. Inyai wean i Ubu nkarya amar inean, na'uk na'a amar ifitu a, na nyari Ia tali Ni karya a.

10 Iki watan wean i nyari ia ovu Ubu, na ia veka nyari roak ia tali ni karya ra, wean lahir i Ubu nyari roak Ia na'ut i notu munuk lanit ivavan a.‡

11 Mya ma did tinemun tkiwal ovu ralad urun ma tyari ita ovu Ubu. Totu wean inyai, boma deka tamata isa vali tali ita nleka na'a ni inorang a, wean tamata Yahudi ovi lalan a rafena ma rorang Ubu, ba wol ryari ira ovu Ia.

12 Ba tkiwal ma torang urun Ubu Ni Vaivatul ra, tevek Ni Vaivatul ra rvua ngrebat ovu rala vava'at. Ni Vaivatul ra ramneran urun, nlia nahin blawat i namneran melabalit a, tevek rlahi dida fikiran ra ovu raladida ila'a ra. Ni vaivatul ra rfaturu munuk afa fanfonak ovi rna'a raladida ra, wean relat ovu lurid ovi rna'a tenadida ra. Ia nfadoku vali ne, afa fanfonak avyai munuk lolin te sian, ovu Ia nka'a munuk afa ovi rna'a raladida ra.

13 Ia nrea ovu nka'a munuk afa ovi trea ovu afa ovi wol trea ra, tevek afakataka munuk ratvelar na'a wahan ralan a. Ita veka tvalat Ia na'a afa ovi totu ra.

Yesus neluk dida Mela Falurut Ila'a i nlia Yahudi rira mela falurut ra munuk

14 Ita dida Mela Falurut Ila'a Ni dawan nlia munuk afakataka, ovu nrata roak lanit ratan ma nana'a Ubu wahan ralan a. Inyai Yesus, Ubu Yanan a. Ni lolin a, musti tatorung ovu ralad urun ne, torang Ia.

15 Dida Mela Falurut Ila'a nfan-aran ovu nfarnuang dida laklekan ra. Ia nka'a ma nlobang ita, tevek nitdawan nlabir teman Ia na'a afakataka munuk wean ita vali, na'uk Ia wol notu salasilan.

16 Ba deka tbobar ma tatuan Ubu na'a dida falurut ra, tevek nfaturu Ni rala lolin verin ita. Ia ntaha fareta a ovu nlobang lalawatan ita. Tfaseri Ubu ma taflurut, boma na'ut amar i tatuan angangal te susa ra, na nlobang ita ovu nfaturu Ni rala lolin verin ita.

5

Yesus Ni karya felan a naling ia ovu Yahudi rira Mela Falurut Ila'a rira karya

1 Terang a valing averi, Ubu nfili Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ntali tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Mela Falurut Ila'a nala tamata rira falurut ra ma nera verin Ubu, ovu ntaha tamata rira persembahan ra verin Ubu. Ia nfedan afwatan ovi tamata rala vali ma reluk rira korban verin Ubu, boma na'i vatuk rira salasilan ra.*

2 Tamata i neluk Mela Falurut Ila'a yai bisma nfaturu ni rala lolin, ovu ntahang nal ralan verin tamata ovi rboda ovu tamata ovi rban-sala ra, tevek ia tamata watan ia wean vali ira, ba wol ka'i nangrebat na'a afa rivun.

3 Wean inyai bi, ia musti nfedan afwatan ovi tamata ra rala ma reluk rira korban verin Ubu, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra. Wol mane notu wean inyai verin tamata ra watan, na'uk verin ia vali, boma Ubu na'i vatuk ni salasilan ra.†

4 Wol tamata isa vali bisma ka'i nfili tenan a ma neluk Mela Falurut Ila'a. Ubu a'uk sa'i nfili tamata ma nfabana Ni karya a. Inyai wean lahir i notu lan roak verin Harun.

5 Kristus wean vali inyai. Ia wol nsikat tenan a ma neluk Mela Falurut Ila'a, boma tamata ra rsoak ma rfadawang Ia, na'uk Ubu a'uk sa'i nfili Ia. Ubu nfalak verin Ia ne,

"Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, ufalak verin Oa ne,
Yamam Ya'a."‡

6 Ubu nfalak vali roak na'a Surat Ralan ne,

"Ufili roak Oa ma meluk Mela Falurut,
nata ti wol ni wahan,
wean lan a otu vali verin
Melkisedek."§

7 Na'ut i Yesus nva'at na'a lanit ivavan a obin, na Ia naflurut ovu nvakar ma nfaktanit, ma nera verin Ubu i bisma nfatalik Ia tali matmatan a. Ubu nrenar Yesus Ni falurut ra, tevek Yesus nalang Ia ovu not-orang lalawatan afa ovi Ubu ralan nfalak ra.*

‡ **4:10 4:10** Keluaran 2:2 * **5:1 5:1** Msi'ik Ibrani 2:17 ovu ni catatan kaki, ma nfalyawang Yahudi rira Mela Falurut Ila'a rira karya. † **5:3 5:3** Imamat 9:7 ‡ **5:5 5:5** Mazmur 2:7 § **5:6 5:6** Mazmur 110:4 * **5:7 5:7** Matius 26:36-46; Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46

8 Velik ne Ubu Yanan Ia, na'uk Ia
nfakabava tenan ma not-orang lalawatan
afa ovi Ubu nfalak ra, na'ut i ntuan susa
dawan, nata ti naran i nmata.
9 Ubu nfaturu roak ne, Yesus sa'i wol
Ni salasilan. Ia neluk linga'an ma nsikat
tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal. Ia notu wean inyai verin
tamata ovi rot-orang afa ovi nfalak ra,
nata ti wol ni wahan.
10 Ubu nfili roak Ia ma neluk Mela
Falurut Ila'a, wean lan a notu vali verin
Melkisedek.

Deka mifla talik bira inorang a na'a Yesus Kristus

11 Inamami obin ma amfamalik
afa rivun verin mia na'a Yesus ovu
Melkisedek, na'uk susa ma amfamalik
afa avyai, tevek byosa na'a bira inorang
ma wol mryenar, ovu mnanat beti fyan-
aran.†
12 Velik aba, bira amar naran roak ma
myair tamata liak ra, na'uk wol mkya'a
ma dawan obin na'a afa ovi Ubu nfalak
ra. Amfalak wean ini, tevek tamata liak
rair mia obin na'a afa ovi Ubu nfalak
ra, ma lokat tamata inorang musti rka'a,
na'ut i beti rorang Yesus. Ba afa ovi
rair verin mia yai wean susu i kasiko'u
yanat ra renu, tevek ira wol bisma ra'an
afamtahan ovi rangrebat obin.‡
13 Iki watan ni inorang wol nangrebat
obin, na ia wean kasiko'u yanat obin ma
nenu susu lalawatan. Na'a ni vava'at a
ni inorang wol nmela, ovu wol nka'a ma
dawan obin ne, inba kena te inba sala.§
14 Na'uk tamata ovi raftibang roak, ira
bisma ra'an roak afamtahan ovi rangre-
bat ra. Wean vali inyai verin tamata ovi
rira inorang nangrebat roak. Ira ba'i rot-
orang afa ovi Ubu nfalak ra, ba rka'a roak
ne, inba kena ovu inba sala.

6

1 Terang a valing averi, deka myair
watan afa ovi tamata inorang ra munuk
musti rka'a, na'ut i beti rorang Kristus.
Lan ana, tair roak ma tamata ra musti
rahil ma deka rotu kikyai afa ovi wol ihir
akataka, ovu tair vali na'a afa ovi rotu
ma tamata ra rorang Ubu. Ba deka tair
ewal afa avyai, na'uk mya ma tair na'a
afa ovi rotu ma dida inorang a ntafal ma
nangrebat.
2 Ita deka tair ewal afa ovi rfamalik
roak na'a i wean inba ma rbaptis tamata
ra, rfadoku limarira ra na'a tamata
ulurira ratan ra ma raflahar ira, amar i
Ubu veka nfava'at ewal matmatan ra, ovu
Ubu veka nukun tamata ovi rafena ma
rorang Ia, nata ti wol ni wahan.
3 Na'uk wean i Ubu ntorung, na mya
ma tair afa ovi veka rotu ma dida inorang
ntafal ma nangrebat.*
4 Tevek wean i tamata ra rafla talik rira
inorang na'a Kristus, na wol afa isa vali
bisma nlobang ira ma rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra. Lan ana, ira rna'a roak
Ubu Ni lyawan ralan a, ovu naflahar roak
ira, ovu vali nala roak Ni Roh a ma nleal
ralarira ra.
5 Ira rka'a roak na'a rira vava'at ra ne,
Ubu Ni vaivatul ra lolin urun. Ira rsi'ik
roak mujizat ovi Ubu notu ra, ba rfan-
aran ne, Ubu veka nfaturu vali Ni ngrebat
yai na'a amar ovi veka rma ini.
6 Velik ne rfan-aran afa avyai munuk,
na'uk wean i rafla talik rira inorang a,
na wol afa isa vali bisma nlobang ira ma
rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Afa
sala ovi rotu ra notu ma wean i rbaku
ewal Ubu Yanan a na'a aa walwalur, ovu
rfalak sian Ia na'a tamata rivun waharira
ralan ra.
7 Bisma tfalak ne, tamata ra wean lanun
i nisak ma dawan wear da'ut i ba'i nsuta
a, boma va'i ihin a lolin urun verin
tamata i ni va'i a. Ba Ubu naflahar roak
lanun yai.
8 Na'uk wean i lanun wol ihin tevek
lavurun-lesmat rarubu na'a, na lanun yai

† **5:11 5:11** ***Inamami*** ihin a ne, tamata i ntulis surat ini ovu ni kida ra. ‡ **5:12 5:12** Afa ovi Ubu nfalak ra verin lokat tamata inorang, ma ira musti rka'a na'ut i beti rorang Yesus wean ini: myahil tali bira salasilan ra, ovu Ubu veka nukun tamata ra na'a amar i lanit ivavan a veka namwear. Msyi'ik vali Ibrani 6:1, 2. § **5:13 5:13** 1 Korintus 3:2 * **6:3 6:3** Ayat ovi ihirira wean ini: Wean i tamata ra beti rorang Yesus, na rperlu ma rair na'a i wean inba ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rorang Ubu. Rair vali ma rbaptis ira na'a Yesus naran a, ovu rair ne, Ubu veka nfava'at ewal tamata ra tali matmatan, ovu Ia veka nukun tamata ovi rafena ma rorang Ia. Afa avyai lolin munuk, na'uk ayat ovi rfalak ne, musti tair ewal ma nlia tali afa avyai.

wol ihin akataka lahir. Ba inovan ma Ubu
veka near nfasoba lanun yai, ovu nasnuri
lavurun-lesmat avyai ma kusan lahir.†

Dida inorang a musti nangrebat

9 Teramam-valimami averi, velik ne
amfalak wean inyai, na'uk amlobang
urun mia! Amorang‡ urun ne, mia wol
weabira lanun i Ubu near nfasoba yai.
Amka'a ne, myotu afa lolin ovi rfaturu ne,
Ubu nsikat roak mia tali bira salasilan ra,
ma bira vava'at kakiwal.
10 Ubu Ni inukun ra kena munuk, ovu
wol nsiklabir na'a inukun ovi nfasuka
ra. Ia veka wol nablufang bira karya ovi
myotu ovu ralabira urun verin Ia, ovu
fyaturu bira silobang a verin Ia na'ut i
mlyobang tamata inorang ra, ma naran
amar ini.
11 Na'uk inamami ma lokat mia fyaturu
lalawatan ralabira lolin, ti naran i lanit
ivavan a namwear, boma bisma mkya'a
lahir afa lolin ovi mnyaban tali Ubu ma
veka nala verin mia.
12 Amera verin mia ma deka byosa na'a
bira inorang, na'uk myorang urun Ubu.
Bira vava'at ra musti wean tamata ovi ro-
rang urun Ubu ovu rtahang nal ralarira,
boma rira vali afa ovi Ubu nfadoku roak
na'a Ni tnorung a.

Mya ma torang urun afa ovi Ubu nfalak na'a Ni tnorung a, tevek Ia wol nkati Ni tnorung a

13 Na'ut i Ubu notu Ni tnorung a
verin Abraham, na Ia ka'i nala naran a
al nafwaba lahir, tevek Ni dawan nlia
munuk akataka.§
14 Ia nfalak ne, "Ya'a ka'i ufwaba ne,
veka uflahar oa ovu otu ma ubum-nusim
ra rivun urun i lahir."*
15 Abraham ntahang nal ralan ma al
nanaban Ubu Ni tnorung a. Ba ti nata,
Abraham nala afa i Ubu nfalak roak na'a
Ni tnorung a verin ia.
16 Tevek wean i tamata isa nafwaba, na
ia ba'i nala tamata i ni van dawan lia ia
naran a, ma al nafwaba. Notu wean inyai
ma neluk faneak ne, veka nfakena ni
tnorung yai, boma tamata ra deka rfasala
kikyai ia.
17 Ubu notu vali wean inyai. Ia nfan-
grebat tamata ovi veka rira tnorung yai
ralarira ra, boma rka'a ma lolin ne, Ia
wol nsiklabir na'a Ni tnorung a. Ia notu
wean inyai, tevek nala roak naran a ma al
nafwaba ne, veka not-nala afa ovi nfalak
roak.
18 Ubu Ni tnorung ovu Ni fawaba kena
munuk. Ubu wol bisma nkati afa avyai,
tevek Ia wol nsiklabir. Ba wean inyai, bi
tafnerung roak na'a Ubu ma nfangrebat
raladida ra, ovu tfaklo'i a'uk dida vava'at
ra na'a Ia, ma al tnaban Ni tnorung i veka
nala verin ita.
19 Tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin
Ubu, wean a'ur i nka'i teri roak, tevek ita
tka'a roak ne, Ubu veka nfakena munuk
afa ovi nfalak roak na'a Ni tnorung a.
Tfaklo'i a'uk dida vava'at ra wean inyai,
na ita wean i tna'a roak wan i Ubu nana'a.
Lan a, na'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut
ralan a, maloli dawan amafal nteri ma
tamata ra wol bisma rahu rti ralan, na'a
ruang i nmerat rahi lia munuk. Na'uk
fiang ini wol afa isa notu teri ita ma wol
tati ma tna'a Ubu wahan ralan.†
20 Yesus nti lan roak wan i Ubu nana'a
ma nasusan roak linga'an verin ita. Ia
notu wean inyai ma neluk dida Mela
Falurut Ila'a, nata ti wol ni wahan, wean
lan a notu vali verin Melkisedek.‡

7

Kristus ovu Melkisedek

1 Terang a valing averi, lalan ana,
Melkisedek neluk raja na'a kota Salem,
ovu vali neluk mela falurut verin Ubu i Ni
dawan nlia munuk afakataka. Ia nti ma
ntuan Abraham. Na'ut inyai, na Abraham
notu rihi ma nfaleka raja ra, ma newal
roak ia. Ba na'ut inyai, na Melkisedek
nera verin Ubu ma naflahar Abraham.*
2 Ba Abraham nala ni perpuluhan tali
afa ovi utun roak tali raja ra verin
Melkisedek. Melkisedek naran ini ihin ne
a, raja i notu lalawatan afa ovi rmalola ra.

† **6:8 6:8** Ubu veka nukun tamata ovi rotu watan afa ovi sian ra, velik ne, nlobang roak ira na'a rira inorang ma rotu afa lolin boku. Kejadian 3:17-18 ‡ **6:9 6:9** Wol tka'a tamata iki ntulis surat ini ovu tamata aba rovu penulis yai, na'uk Yunani mulai ma nfalak ***ami*** na'a ayat ini. § **6:13 6:13** Kejadian 22:16 * **6:14 6:14** Kejadian 22:16-17 † **6:19 6:19** Imamat 16:2 ‡ **6:20 6:20** Mazmur 110:4 * **7:1 7:1** Kejadian 14:17-20

Ia neluk raja na'a Salem, ba naran isa vali
ne, raja i nvua malinan, tevek Salem ihin
a ne, malinan.†
3 Wol tka'a lahir ne, Melkisedek ini
renan-yaman ovu ubun-nusin aba. Wol
tka'a vali ne, rarali ia na'ut ba, ovu nmata
na'ut ba. Ia wean Ubu Yanan a ma neluk
mela falurut, nata ti wol ni wahan.
4 Eka minovak! Melkisedek ini, dawan
urun ia. Ubud-nusid i Abraham dawan
vali wean ia, na'uk nalang Melkisedek ma
nala ni perpuluhan tali afa ovi utun roak
tali raja ra.
5 Inukun ovi Ubu nala verin Musa
rfalak ne, mela falurut ra rtali arun
dawan Lewi ubun-nusin ra ovu musti
rasdovu perpuluhan tali terarir-valirira
tamata Israel ra munuk, velik ne Abra-
ham ubun-nusin munuk ira.‡
6 Melkisedek yai wol ntali Lewi ubun-
nusin ra, na'uk Abraham nala ni perpu-
luhan yai verin ia. Melkisedek nera verin
Ubu ma naflahar Abraham, velik ne Ubu
nala roak Ni tnorung a verin Abraham.
7 Tka'a roak ne, tamata i naflahar
tamata liak ra ni dawan nlia ira.§
8 Yahudi rira mela falurut ra rala per-
puluhan tali tamata Israel ra, na'uk veka
naran ni amar a ma rmata vali. Na'uk
Melkisedek nala vali perpuluhan tali Is-
rael ra, ovu rtulis na'a Surat Ralan ne,
nva'at, nata ti wol ni wahan.
9 Ba Lewi ubun-nusin ra ba'i rala perpu-
luhan tali tamata Israel ra. Na'uk bisma
tfalak ne, nahu Abraham, na ira rala vali
perpuluhan verin Melkisedek, wean lahir
na'ut i Abraham nala ni perpuluhan verin
Melkisedek.
10 Kena urun ma na'ut i Abraham ntuan
Melkisedek, na wol rarali Lewi ovu ubun-
nusin ra obin, na'uk rna'a roak Abraham
tenan a. Ba Lewi wean i novu roak Abra-
ham na'ut i Abraham nala ni perpuluhan
verin Melkisedek, tevek Abraham ubun
nusin Lewi.*

Kristus neluk Mela Falurut Ila'a wean Melkisedek, ovu Ni dawan a nlia mela falurut ovi rtali arun dawan Lewi

11 Na'ut i Ubu nala Ni inukun ra verin
tamata Yahudi ra nahu Musa, na nsikat
Lewi ubun-nusin ra ma reluk Yahudi
rira mela falurut ra, ovu nfalak ma rair
tamata Yahudi ra, boma rot-orang afa ovi
rna'a Ni inukun ra. Ba wean i rfabana
nala munuk roak afa ovi rna'a inukun
avyai, na tamata rira vava'at ra rmerat
urun na'a Ubu wahan ralan a. Na'uk
wol rfabana nala inukun avyai, ba tamata
rira vava'at ra wol rmerat urun na'a Ubu
wahan ralan a. Wean inyai bi, Ubu nsinir
mela falurut liak nma wean Melkisedek.
Mela falurut yai wol nahu Lewi ubun-
nusin ra, wean Harun.†
12 Ba wean i rkati roak mela falurut tali
Lewi ubun-nusin ra ovu mela falurut liak,
na inyai ihin a ne, rkati vali roak Musa ni
inukun ra.
13 Mela falurut i Ubu nfili Ia ini, wol
nahu Lewi ubun-nusin ra, na'uk nahu
arun dawan liak. Tamata ovi rahu arun
dawan liak yai wol fasa obin rkarya ma
rtaha tamata rira korban ra verin Ubu,
ma ti rfadoku na'a wan i ba'i rasnuri rira
korban verin Ubu.‡
14 Ita tka'a munuk roak ne, Duila'a
Yesus ntali arun dawan Yehuda. Ba Musa
ni inukun ra wol rfalak ne, bisma rfili
mela falurut tali arun dawan yai ma
rkarya verin Ubu.

15 Duila'a Yesus nma ma neluk mela
falurut wean lahir lan a Melkisedek neluk
mela falurut. Ba lyawan lahir ne, Ia wol
nahu Lewi ubun-nusin ra.
16 Duila'a Yesus neluk mela falurut, wol
ntali inukun i nfalak ne, mela falurut
musti rtali Lewi ubun-nusin ra. Na'uk Ia
neluk mela falurut tevek Ni ngrebat, ovu
Ni vava'at i wol ni wahan.
17 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

"Oa meluk mela falurut, nata ti wol ni wahan,
wean lan a otu vali verin Melkisedek."§

† **7:2 7:2** Perpuluhan ihin a ne, tala persen vutu tali dida karya enan, na'a afaka watan, verin Ubu. ‡ **7:5 7:5** Bilangan 18:21 § **7:7 7:7** Tamata i naflahar tamata liak ni dawan nlia tamata ovi rala berkat tali tamata i naflahar ira. * **7:10 7:10** Abraham yanan Ishak, Ishak yanan Yakub, nata Yakub yanan Lewi. Na'ut amar i Abraham nala ni perpuluhan verin Melkisedek, na wol rarali Ishak obin. Ba Abraham yanan a ovu ubun nusin ra rna'a tenan obin. † **7:11 7:11** Harun ntali arun dawan Lewi. ‡ **7:13 7:13** Wan i tamata Yahudi ba'i rfadoku rira korban ra, vai Mala nfalak ne, *mezbah*. Yahudi rira mela falurut ra ba'i rasnuri afwatan ovu afa liak ovi tamata rala ma reluk rira korban verin Ubu na'a wan yai. § **7:17 7:17** Mazmur 110:4

18 Ubu nfadok-aling roak Musa ni
inukun ra, tevek wol fyawarira, ovu wol
rot-nala ma tamata rfaseri Ubu.
19 Musa ni inukun ra wol rot-nala ma
tamata rira vava'at ra rmalola. Ba wol
tfaklo'i roak dida vava'at ra na'a inukun
avyai. Na'uk fiang ini tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Yesus, boma notu ma
tfaseri Ubu.
20 Nlia tali inyai, na ita tka'a ne, Yesus
neluk mela falurut ma Ni karya lolin lia
mela falurut ovi rtali Lewi ubun-nusin ra,
tevek Ubu nafwaba roak ma Yesus neluk
mela falurut. Na'uk Ubu wol notu wean
inyai verin mela falurut ovi ula roak ira.
21 Na'ut i Ubu nfili Yesus ma neluk mela
falurut, na Ia nafwaba lahir ne,
"Ya'a ufwaba roak ma veka
wol ukati afa ovi ufalak roak na'a
Ning fawaba a ne,
'Oa meluk mela falurut, nata ti wol ni
wahan.' "*
22 Tali Ubu Ni fawaba yai, na ita tka'a
tnorung ngorva'an a tali afa i Yesus notu
a. Tnorung yai lolin lia Musa ni inukun
ra, ovu Ia veka nfakena lahir Ni tnorung
yai.†
23 Terang a valing averi, eka tanovak
ewal na'a afa isa ini. Tamata Yahudi rira
mela falurut ra musti rivun ira, boma
na'ut i rmata, na liak ra bisma rkati ira
ma rfabana rira karya a.
24 Na'uk Yesus nva'at nata ti wol ni
wahan, ba Ia neluk mela falurut, nata ti
wol ni wahan. Wean inyai bi wol mela
falurut liak roak ma rkati Ia.
25 Ba Yesus Ni ngrebat ma nsikat nala
tamata ra tali rira salasilan ra, tali amar
ini, nata ti wol ni wahan. Notu wean inyai
verin tamata ovi rorang Ia ma rfaseri
Ubu. Ia nva'at, nata ti wol ni wahan,
boma nera verin Ubu ma nlobang ira.
26 Yesus Ni vava'at a lolin urun, ba
inovan ma neluk Mela Falurut Ila'a verin
ita. Ia Ni vava'at a nmerat urun, wol
notu afa sala, ovu wol Ni salasilan. Ia Ni
vava'at a naling ia tali tamata salasilan ra,
ovu vali Ubu nala Ia ma nrata roak lanit
ratan ma na'a wan i karatat lia munuk.
27 Ia wol wean Yahudi rira Mela Falu-
rut Ila'a ra ma lokat amar, na musti
rfedan afwatan ra ma reluk rira korban
verin Ubu ma na'i vatuk rira salasilan
ra. Rotu wean inyai, beti rfedan afwatan
ovi tamata ra rala vali verin Ubu, boma
na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Na'uk
Yesus ka'i nala tenan a ma neluk korban
verin Ubu. Ia notu wean inyai fasa
watan.‡
28 Musa ni inukun ra rfalak ne, tamata
ra reluk Mela Falurut Ila'a, na'uk wol rira
ngrebat, tevek tamata watan ira. Na'uk
Ubu nala roak Ni inukun ra verin Musa,
beti nafwaba ma nsikat Yanan a ma neluk
Mela Falurut Ila'a. Ubu Yanan a Ni
ngrebat dawan urun ovu wol Ni salasilan
akataka, nata ti wol ni wahan.

8

Yesus neluk Mela Falurut Ila'a ma nlobang ita

1 Terang a valing averi, tali afa ovi
tangrihi munuk roak yai, ihin a ne: Ita
dida roak Mela Falurut Ila'a wean ini. Ia
ndoku Ubu wan i nfareta a, Ni lihir mela,
na'a lanit ratan. Ubu Ni dawan lia munuk
afakataka.*
2 Ia nkarya ma neluk Mela Falurut Ila'a
na'a wan i nmerat rahi lia munuk. Ihin
a ne, na'a rahan falurut mnga'un i na'a
lanit ratan. Duila'a sa'i not-nala rahan
yai, ovu rahan yai wol wean befak dawan
i lalan a tamata ra rotu ma raraning Ubu
na'a.
3 Ubu nfili lokat Mela Falurut Ila'a, ma
rfedan afwatan ovi tamata ra rala ma
reluk rira korban verin Ia. Ira rtaha
vali afa liak ovi tamata ra rala ma reluk
rira persembahan verin Ubu. Yesus neluk
Mela Falurut Ila'a verin ita, ba Ia musti
nala vali afa isa ma neluk Ni korban verin
Ubu.†
4 Wean i Yesus nana'a lanit ivavan ini
obin, na wol neluk mela falurut. Tevek
tamata ovi reluk mela falurut ra rna'a
roak, ma rala korban ra verin Ubu, ma
rot-orang inukun ovi Ubu nala verin
Musa.

* **7:21 7:21** Mazmur 110:4 † **7:22 7:22** Ubu notu Ni tnorung mnanat i nbana ula lalean a ovu Musa, ma nala Ni inukun ra verin ia. Na'uk na'a Ni tnorung ngorva'an a, na Yanan laran nvoat ma al ntevut ita tali dida salasilan ra, boma tamata ovi rorang Ia veka rira vava'at kakiwal. ‡ **7:27 7:27** Imamat 9:7 * **8:1 8:1** Mazmur 110:1. Msi'ik vali Ibrani 1:3. † **8:3 8:3** ***Afa isa*** ihin a ne, Yesus nala tenan ma neluk Ni korban verin Ubu. Ia nala korban yai fasa watan. Msi'ik Ibrani 9:12, 25-26.

5 Mela falurut ra rkarya na'a Rahan
Dawan Falurut i na'a lanit ivavan a.
Rahan yai felan labir mane wean watan
afa ovi rna'a lanit ratan. Ita tka'a afa ini,
tevek na'ut i Musa mane nfadiri befak
dawan ma raraning Ubu na'a, na Ubu
nfalak verin ia ne, “Mungnanang! Motu
munuk befak dawan yai wean lahir i
ufaturu roak verin oa, na'ut i mna'a vuar
Sinai.”‡
6 Na'uk fiang ini, Yesus Ni karya na'a
lanit ratan a lolin rahi mela falurut ra rira
karya na'a lanit ivavan a. Yesus neluk leta
verin ita na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an i
notu ma ita lolin ewal ovu Ubu. Tnorung
ngorva'an yai lolin urun ma nlia tnorung i
mnanat a, tevek afa ovi Ubu ntorung roak
ma nala verin ita nahu Yesus, lolin urun.§
7 Tnorung mnanat yai wol not-nala ma
tamata rira vava'at ra lolin ewal ovu Ubu,
ba Ia nala tnorung ngorva'an a ma al
nkati inukun avyai.
8 Ubu nsi'ik, na Ni tamata ra rotu sala,
ba ntabu ira, ma nfalak ne,
“Kena urun ma veka naran ni amar a,
na Ya'a veka otu tnorung ngorva'an verin
tamata Israel ra, ovu tamata ovi
rtali arun dawan Yehuda.*
9 Tnorung ngorva'an ini wol wean
tnorung i otu roak ovu uburir-
nusirira ra,
na'ut i utaha limarira ra ma ovun ira
ma rdir-talik negara Mesir.
Ira wol rot-orang afa ovi ufalak ra na'a
Ning tnorung a,
ba wol ukamlabir roak ira.
10 Na'uk veka otu Ning tnorung ngorva'an
verin tamata Israel ra wean ini:
Na'a amar ovi veka rma ini, na Ya'a
veka ufadoku Ning inukun ra na'a
rira fikiran ra, ovu veka utulis
inukun avyai na'a ralarira ra.
Ya'a veka eluk Ubu verin ira,
ovu ira veka reluk Ning tamata ra.
11 Ira veka wol rair roak terarir-valirira
ra,
ovu veka wol rair vali rira tiniman ra
ma rka'a Duila'a,
tevek ira munuk, ko'u te dawan,
veka rka'a Ya'a.
12 Na'ut inyai, na Ya'a veka a'i vatuk rira
sala ra,
ovu veka wol ungnanang roak rira
salasilan ra.”†
13 Ba terang a valing averi, Ubu nfalak
roak na'a Ni tnorung ngorva'an a ne,
tnorung ngorva'an nkati roak tnorung
i mnanat yai. Tevek tnorung mnanat
yai mnanat da'in roak, ovu veka nmamu
watan.

9

Tamata Yahudi rira befak dawan ma raraning Ubu na'a, ovu mela falurut ra rkarya na'a inyai

1 Terang a valing averi, lalan ana Ubu
nala Ni tnorung mnanat verin Musa.
Tnorung yai ni adat ma nfalyawang wean
inba ma tamata ra rfadawang Ubu, ovu
rahan ma tamata raflurut na'a. Rahan yai
tamata ra ka'i rotu watan.*
2 Ira rotu rahan yai tali afwatan ulin
ma felan a wean befak dawan, ma mela
falurut ra ba'i raraning Ubu na'a. Ira
relak befak dawan yai na'ut irua, ma
ruang isa na'a muri, na isa na'a ulu.
Ira rfanara ruang i na'a muri yai ne,
ruang i nmerat urun a. Na'a ruang yai,
na rfadoku damar wan ovu meja ma
ba'i rfadoku roti ovi rala ma reluk rira
persembahan verin Ubu.
3 Na'a ruang i nmerat urun yai ralan a,
na rfaklo'i maloli dawan amafal isa ma
nteri ruang i na'a ulu a. Ira rfanara ruang
i na'a ulu yai ne, ruang i nmerat rahi lia
munuk a.†
4 Na'a ruang i nmerat rahi lia munuk
yai, na rfadoku wan i ba'i rasnuri afa
ovi umarira ra voan lolin. Wan yai rotu
tali masa. Vatvatat‡ isa na'a vali ruang
yai. Rfanara vatvatat yai ne, vatvatat

‡ **8:5 8:5** Keluaran 25:40 § **8:6 8:6** Tnorung mnanat ihin a ne, Musa ni inukun ra. Msi'ik vali Ibrani 7:22. * **8:8 8:8** Tamata Israel ra, ovu tamata ovi rtali arun dawan Yehuda, irmunuk tamata Yahudi ira. † **8:12 8:12** Yeremia 31:31-34 * **9:1 9:1** Ubu nala Ni inukun ra verin tamata Yahudi nahu nabi Musa. Inukun avyai bis tfalak ne, Ubu Ni tnorung mnanat (te tnorung i ula lalean). † **9:3 9:3** Na'a befak dawan yai, na rfaklo'i maloli dawan amafal irua. Isa neluk falfolat ma Yahudi rira mela falurut ra rahu inyai. Isa vali nteri ruang i na'a ulu ovu ruang i na'a muri. ‡ **9:4 9:4** Tamata ra rala masa ma rsoka munuk lahir na'a vatvatat yai, ma nfaturu ne, Ubu nana'a ovu Ni tamata ovi rorang Ia, fruarira ra.

tnorung. Ira rala masa ma rsoka munuk
lahir na'a vatvatat yai. Vatvatat yai nsa'a
vatu nglavar irua i rtulis inukun vutu ovi
Ubu nala verin Musa, ovu suran masa i
nsa'a afamtahan i naran manna, ovu vali
Harun ni takil i naftuvul roak a.§
5 Na'a vatvatat yai ratan a, na rfadoku
walut irua na'a. Walut irua yai nararira
kerub, ovu felarira ra wean Ubu Ni
sansinir ovi rtali lanit ratan a ma rfaturu
ne, Ubu nana'a inyai, ovu vanan i nfitik
nyadat. Kerub irua yai manirira ra
ratvelar watan na'a vatvatat yai nulan
a. Ira rfanara nulan yai ne, wan i Ubu
na'i vatuk salasilan ra. Na'uk fiang ini
wol bisma amfamalik munuk afa ovi ma
lyawan verin mia.
6 Rasusan munuk roak befak dawan yai,
ma afakataka rna'a munuk warira ra, beti
Yahudi rira mela falurut ra ba'i rti ruang i
nmerat urun yai a ma rfabana rira karya
a.
7 Na'uk Mela Falurut Ila'a a'uk sa'i
bisma nti ruang i nmerat rahi lia munuk
yai, varat isa fasa watan. Ia musti
ntaha afwatan laran i neluk persembahan
verin Ubu, tevek ni salasilan ra ovu vali
salasilan ovi tamata Yahudi ra rotu, na'uk
wol rka'a.*
8 Wean inyai bi, Ubu Ni Roh nfalyawang
verin ita ne, linga'an ma tati ruang i
nmerat rahi lia munuk wol natvelar obin,
tevek ruang i nmerat urun nana'a obin.
9 Afa avyai rfalyawang ne, fiang ini
afwatan ovi tamata ra rala ma reluk
rira korban ovu afa liak ovi rala ma
reluk rira persembahan verin Ubu, wol
bisma rfamerat tamata ralarira ila'a ra
tali salasilan ovi rotu ra.
10 Tevek adat avyai rfamalik watan na'a
fana'an-fanenu ra, ovu afa ovi tamata
rotu ma al rfamerat tenarira ra, wean
rira adat a. Na'uk afa avyai wol rotu
ma tamata ralarira ra ovu rira fikiran
ra rmerat urun. Ira rorang adat avyai,
ti naran i Ubu Ni tnorung ngorva'an yai
nma.†

Yesus neluk dida Mela Falurut Ila'a, ma nkarya na'a befak dawan na'a lanit ratan i lolin lia tali befak dawan mnanat i na'a lanit ivavan a

11 Na'uk Kristus nma roak ma neluk
Mela Falurut Ila'a, ma nala afa ovi lolin
verin tamata ra. Ia nti roak befak dawan
i na'a lanit ratan ralan a. Befak dawan
yai lolin ovu nmerat lia befak dawan i
lan a Musa notu a, ovu vali wol ntali lanit
ivavan ini.‡
12 Kristus nti ruang i nmerat rahi lia
munuk ralan a, na wol ntaha bibi brana
laran a, te sapi ko'u laran a. Ia nti
ruang i nmerat rahi lia munuk yai ralan
a fasa watan, ma ka'i nala laran a ma al
nakvanak dida salasilan ra, nata ti wol ni
wahan.
13 Tamata Yahudi ra rangal adat tali
Musa ni inukun ra, ma ka'i rfangra
tenarira ra ovu afa ovi rotu ra. Wean
inyai bi, Yahudi rira mela falurut ra rala
bibi brana laran a ovu sapi brana laran
a, ma rasmir na'a ira, boma rfamerat ira.
Ira rala vali sapi vata i wol yanan obin
ma rasnuri ia ma ni kyavu a, rala ma al
rasmir na'a tamata avyai, boma tenarira
ra rmerat.§
14 Na'uk Kristus laran a lolin lia tali afa
avyai, tevek Ubu Ni Roh i nva'at kakiwal
a nala ngrebat verin Ia. Wean inyai bi,
Kristus ka'i nala tenan a ma neluk korban
i nmerat urun, tevek Ia wol Ni salasilan.
Ia notu wean inyai ma nfamerat raladida
ila'a ra tali afa ovi totu ma wol ihir
akataka, boma bisma tfadawang Ubu i
nva'at a.
15 Ba Kristus neluk leta verin ita na'a
Ubu Ni tnorung ngorva'an yai, boma
tamata ovi Ubu nera roak ira, bisma
rira munuk kalolin ovi Ubu nfadoku roak
na'a Ni tnorung a. Kalolin avyai rna'a,
nata ti wol ni wahan. Kristus nmata
ma ntevut ira tali rira salasilan ovi rotu
ma rangal Ubu Ni tnorung mnanat i nala
verin Musa.
16 Wean i tamata isa mane nsiduk ni
metan ra, na ia notu surat kuasa verin

§ **9:4 9:4** Keluaran 16:33, 25:10-16, 30:1-6; Bilangan 17:8-10; Ulangan 10:3-5; Wahyu 11:19 * **9:7 9:7** Imamat 16:2-34 † **9:10 9:10** Ubu notu Ni tnorung mnanat (i nbana ula lalean a) ovu tamata Yahudi ra, ba ia nfalak ma Musa nala Ni inukun ra verin ira. Na'uk na'a Ni tnorung ngorva'an a, na Yanan i Yesus laran nvoat ma al ntevut ita tali dida salasilan ra, boma tamata ovi rorang Ia veka rira vava'at kakiwal. ‡ **9:11 9:11** Afa lolin avyai wean ini: Yesus nma ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, ovu nala malinan verin tamata ra, ovu vali naflahar tamata ra. § **9:13 9:13** Imamat 16:15-16; Bilangan 19:9, 17-19

yanan te ubun ra. Na'uk wean i wol nmata obin, na surat yai wol ihin akataka obin. Surat yai bisma fyawan, wean i tamata ra rka'a lahir ne, tamata i notu surat yai nmata roak.

17 Tevek wean i tamata i notu surat yai nva'at obin, na wol bisma rfabana surat yai obin. Wean i tamata i notu surat yai nmata roak, beti bisma rfabana surat yai.

18 Ba rfedan afwatan ovu rasmir laran a, beti bisma rfabana nala tnorung i ula lalean.

19 Lalan ana, Ubu nala Ni inukun ra verin Musa. Na'ut i Musa nfamalik munuk inukun avyai verin tamata Yahudi ra, na ia nala bibi brana ovu sapi ko'u lararira ra ma nsileti ovu wear. Ia nala domba vulun i navuli a ovu aa ko'u i naran hisop anan ra, beti nsovu na'a lara i nsileti roak ovu wear yai. Notu wean inyai, beti nasmir na'a buku lalulung i ntulis Ubu Ni inukun ra na'a, ovu vali nasmir na'a tamata Yahudi ra.

20 Musa notu wean inyai, beti nfalak ne, "Ya'a ala lara ini ma al ufangrebat Ubu Ni tnorung verin mia ma musti myot-orang."*

21 Ia notu vali wean inyai na'ut i nasmir lara na'a befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a yai, ovu afa ovi rna'a munuk befak yai ralan a, ma mela falurut ra rfadawang Ubu.†

22 Musa ni inukun ra rfalak ne, labir mane na'a afaka watan, na musti rfamerat afa avyai ovu lara veki. Wean i lara wol nvoat, na Ubu wol na'i vatuk tamata rira salasilan ra.‡

23 Ba wean inyai, na afa ovi rna'a befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a lanit ivavan ini, rfaturu afa ovi rna'a lanit ratan. Yahudi rira mela falurut ra musti rfedan tamata ra rira afwatan ra ma reluk korban verin Ubu, ovu rala lara ma al nfamerat befak dawan i na'a lanit ivavan ini. Na'uk korban i nfamerat befak dawan i na'a lanit ratan, lolin lia tali inyai.§

24 Kristus wol nti befak dawan i tamata rotu a. Befak dawan yai labir mane wean watan wan i nmerat rahi lia munuk a na'a lanit ratan. Na'uk Ia nti lahir lanit ratan, ma fiang ini ndiri Ubu wahan ralan ma naflurut verin ita.

25 Yesus wol nti lalawatan ma nala tenan a ma neluk Ni korban verin Ubu, wean Mela Falurut Ila'a ba'i notu lokat varat ma ntaha afwatan laran, ma neluk tamata ra rira korban verin Ubu. Na'uk Yesus Kristus nti fasa watan wan i na'a lanit ratan ma neluk korban verin tamata ra munuk.

26 Wean i lokat varat, na Kristus nala tenan a ma neluk korban, na inyai wean i ntuan susa lalawatan tali na'ut i Ubu beti notu lanit ivavan a. Na'uk fiang ini lanit ivavan sarseri roak mane namwear. Ia nma roak lanit ivavan a fasa watan ma nala tenan a ma neluk korban, al na'i vatuk tamata rira salasilan ra.

27 Ubu nfadoku roak ma tamata ra rmata fasa watan, beti ti rdiri Ubu wahan ralan a ma nfaleka inukun verin ira.

28 Kristus wean vali inyai. Ia nala tenan a ma nmata fasa watan ma na'i vatuk tamata rivun rira salasilan ra. Ia veka nma ewal, na'uk wol mane nmata ma ntevut dida salasilan ra. Ia veka nma verin tamata ovi rnaban Ia, ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.*

10

Yesus nala tenan a fasa watan ma neluk korban verin Ubu, ma ntevut tamata rira salasilan ra

1 Terang a valing averi! Musa ni inukun ra reluk faneak watan na'a afa lolin ovi Ubu veka nala verin ita. Ita wol tatuan afa lolin avyai tevek tot-orang inukun avyai. Na'a Yahudi rira inukun avyai, na varat nkati varat a, tamata ra rti ma rala rira korban ra verin Ubu, na'uk rira korban ra wol rfamerat nal ralarira ra.

2 Wean i inukun avyai rfamerat nala tamata ovi rala fasa watan rira korban ra verin Ubu, na veka wol rala roak rira korban ra verin Ia, tevek wol rfikir roak rira salasilan ra.

* **9:20 9:20** Keluaran 24:6-8 † **9:21 9:21** Imamat 8:15 ‡ **9:22 9:22** Imamat 17:11 § **9:23 9:23** Tamata Yahudi rala rira afwatan ra verin rira mela falurut ra ma reluk rira korban. Yahudi rira mela falurut avyai rfedan afwatan avyai, beti rala lara ma al nfamerat (*secara rohani*) rira befak dawan, boma bisma raraning Ubu. * **9:28 9:28** Yesaya 53:12

3 Na'uk lyawan roak ne, korban ovi
tamata rala lokat varat yai rfangnanang
ira lalawatan ne, tamata salasilan ira.
4 Kena urun, tevek sapi brana te bibi
brana laran wol bisma na'i vatuk tamata
rira salasilan ra.
5 Wean inyai bi, na'ut i Yesus Kristus
nma lanit ivavan ini, na nfalak verin Ubu
ne,
"Ubu, Oa wol inam lahir afwatan ovi
tamata rala ma reluk rira korban,
ovu afa liak ovi tamata ra rala ma
reluk rira persembahan verin Oa.
Na'uk Oa mususan tenang a ma neluk
korban verin Oa.
6 Oa wol inam ma tamata ra rala rira
afwatan ra verin mela falurut ra
ma rasnuri, ma reluk rira korban,
te afa liak ovi tamata rala ma reluk rira
korban verin Ubu, ma al rkati rira
salasilan ra.
7 Nata ufalak ne,
'Ubu, ini Ya'a! Uma boma ot-orang
afa ovi ralam a nfalak a,
wean i rfamalik roak Ya'a na'a buku
lalulung a.' "*
8 Kristus nfalak lan roak verin Ubu ne,
"Oa wol inam lahir afwatan ovi tamata
rala ma reluk rira korban, ovu afa liak
ovi tamata ra rala ma reluk rira persem-
bahan ra. Oa wol inam vali ma tamata
ra rala rira afwatan ra verin mela falurut
ra ma rasnuri, ma reluk rira korban,
ovu afa liak ovi tamata rala ma reluk
rira korban verin Ubu ma al rkati rira
salasilan ra." Kristus nfalak wean inyai,
velik ne rfadoku roak afa avyai na'a Musa
ni inukun ra.
9 Nata Ia nfalak ne, "Ubu, ini Ya'a! Uma
boma ot-orang afa ovi ralam a nfalak a."
Ba Ubu na'i vatuk korban ovi rfadoku
roak na'a Musa ni inukun ra, ma nkati
ovu Yesus Kristus Ni matmatan a ma
neluk korban ngorva'an.
10 Yesus Kristus not-orang roak afa i
Ubu ralan a nfalak a, ma nala tenan a ma
nmata fasa watan ma neluk korban. Tali
Ni matmatan a, na nfamerat ita tali dida
salasilan ra, nata ti wol ni wahan.
11 Lokat amar, na Yahudi rira mela
falurut ra munuk rdiri ma rfabana rira
karya ra, ma rala lalawatan tamata ra
rira afwatan ovu afa liak ovi rala ma
reluk korban. Na'uk rira korban avyai
munuk wol rot-nala ma Ubu na'i vatuk
rira salasilan ra.†
12 Na'uk Yesus Kristus ka'i nala tenan a
ma nmata fasa watan ma neluk korban
verin Ubu, boma na'i vatuk tamata rira
salasilan ra. Notu munuk wean inyai, beti
ndoku Ubu Ni lihir mela ma nfareta vali.
13 Ba tali na'ut inyai, na Yesus nanaban
watan amar ma Ubu veka nfaleka munuk
tamata ovi rira sian Ia ma rsoak verin Ia.‡
14 Ba Yesus nmata fasa watan ma neluk
korban verin Ubu, ma ntevut roak tamata
ra tali rira salasilan ra, ovu notu ma rira
vava'at ra rmalola, nata ti wol ni wahan.
15 Ubu Ni Roh nfalyawang roak afa yai
verin ita ne, kena urun,
16 tevek nfalak ne,
"Ini Ya'a Ning tnorung i veka otu verin
Ning tamata ra na'a amar ovi veka
rma ini:
Ya'a veka ufadoku Ning inukun ra
na'a ralarira ra, ovu utulis inukun
avyai na'a rira fikiran ra."
Duila'a nfalak wean inyai.
Ia nfalak roak wean inyai, beti nfalak vali
ne,
17 "Ya'a wol ungnanang roak rira salasi-
lan ra ovu rira afa sala ovi rotu
ra."§
18 Ba wean i Ubu na'i vatuk munuk
roak dida salasilan ra, na wol tala roak
afwatan ovu afa liak ra ma reluk dida
korban ma al rkati dida salasilan ra.

Mya ma tfaseri a'uk Ubu

19 Terang a valing averi, Yesus laran
nvoat ma nmata, ba wol tbobar roak ma
tfaseri Ubu, ma ti tna'a wan i nmerat rahi
lia munuk.*
20 Yesus nasusan roak linga'an
ngorva'an verin ita. Linga'an i nala
vava'at verin ita ma tati wan i nmerat
rahi lia munuk yai, nahu Ni matmatan a.
Yesus ka'i ntorung ma nala tenan a ma
nmata verin ita. Inyai wean lahir maloli
dawan amafal i nana'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ralan a, ma ka'i namadir

* **10:7 10:7** Tafsiran rivun rfalak ne, buku lalulung yai ihin a ne, Musa ni kitab ilima; Kejadian ti naran Ulangan. Msyi'ik vali Mazmur 40:7-9 † **10:11 10:11** Keluaran 29:38 ‡ **10:13 10:13** Mazmur 110:1 § **10:17 10:17** Yeremia 31:33-34 * **10:19 10:19** Ita, tamata ovi torang Yesus, tfaseri Ubu nahu dida falurut ra, ma wean tna'a ruang i nmerat rahi lia munuk na'a lanit ratan ovu Ubu.

lahir na'ut irua. Ba linga'an ma tati wan i
nmerat rahi lia munuk a, natvelar roak.†
21 Ba fiang ini, ita dida roak Mela
Falurut Ila'a isa ma nfareta na'a Ubu Ni
rahan a.‡
22 Ba wean inyai, na mya ma tfaseri
Ubu ovu raladida urun, ovu torang urun
Ia. Tevek Yesus nfamerat roak raladida ra
ovu laran a, boma wol tvua roak afa sian
na'a raladida ila'a ra. Ia nfamerat roak
tenadida ra ovu wear i nmerat urun a.§
23 Dida dardirin a musti nangrebat na'a
dida inorang a verin Yesus. Ita tfaklo'i
a'uk dida vava'at ra verin Ia, tevek not-
orang lalawatan afa ovi nfalak ra, ovu wol
nablufang Ni tnorung a verin ita.
24 Ita musti tsifangnanang ita, boma
bisma tsifangrebat raladida ra ma isa
nlobang isa, ovu vali totu afa ovi lolin ra.
25 Fara deka fyaroa tenabira ra tali
tamata ovi rorang Ia rira sidovung ra,
wean lahir tamata boku ba'i rotu. Na'uk
iva'udida ma tsisurak ovu tsilobang ita,
tevek tka'a roak ne, wol mnanat, na
Duila'a veka nma ewal.

Deka tatalik dida inorang a

26 Wean i trenar roak Ubu Ni ivar
mnga'un a, na'uk wol tkamlabir ivar yai
ma ka'i totu watan salasilan, na wol
korban liak roak ma Ubu na'i vatuk dida
salasilan ra.*
27 Ba wean i totu salasilan wean inyai,
na musti tbobar urun ovu tnaban watan
ma Ubu veka nukun lokat tamata ovu
yafu i ongan a dawan urun a. Yafu yai
veka narang tamata ovi rangal Ia.†
28 Wean i tamata isa ba'i nangal Musa ni
inukun ra, ovu tamata irua te itelu rsi'ik
afa i notu a ma rfamalik ni sala a, na
tamata ra veka wol rlobang ia, ba tamata i
ba'i nukun tamata ra veka nfaleka inukun
matmatan verin ia.‡
29 Na'uk nlia tali inyai verin tamata i
nfalak sian Ubu Yanan a ovu wol nalang
lahir Ia. Tamata yai nanovak ne, Yesus
laran i nvoat al ntevut ia wol fyawan
akataka, ovu vali nfalak sian Ubu Ni Roh
i nfaturu Ni rala lolin a verin tamata ra.
Ubu veka nukun tamata yai ovu inukun
i aleman urun a. Inukun yai aleman lia
inukun i Ubu nala verin tamata ovi rangal
Musa ni inukun ra.§
30 Ubu nfalak roak ne,
"Ya'a veka ubalas rira afa sian ovi rotu ra
ma ukun ira."
Ia nfalak vali ne,
"Duila'a veka nfaleka inukun verin Ni
tamata ra ma inovan ovu afa ovi
rotu ra."*
31 Ita veka tbobar ma raruru lalean ita,
wean i Ubu i nva'at a nukun ita. †
32 Ba terang a valing averi, mingnanang
amar ovi rti roak veli, na'ut i beti my-
orang Ubu Ni Ivar Lolin. Amar yai,
na mtyuan susa dawan urun, na'uk bira
dardirin nangrebat ovu wol mifla talik
bira inorang a.
33 Amar boku, na tamata ra rfalak sian
mia, ovu vali rwi-rwa mia na'a tamata
rivun waharira ralan ra. Amar boku, na
mlyobang tamata liak ovi rtuan vali susa
wean mia.
34 Mia fyarnuang vali tamata ovi rna'a
bu'i ralan rira susa ra, ma mlyobang ira.‡
Wean i tamata boku rkiwal ma rala bira
metan ra, na ralabira lolin watan, tevek
mkya'a roak ne, bira metan mnga'un ra
rna'a obin, ovu metan avyai veka rna'a
lalawatan, nata ti wol ni wahan.
35 Ba wean inyai, na deka mifla talik
bira inorang a, tevek wean i bira dardirin
nangrebat urun na'a bira inorang a, na
Ubu veka naval ma dawan mia.
36 Mia musti mtyahang nal ralabira
na'a bira inorang a, boma wean i myotu

† **10:20 10:20** Na'ut i Yesus nmata, na maloli dawan amafal i nteri ruang i nmerat rahi lia munuk yai, tali ruang liak na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan na'a Yerusalem, namadir lahir na'ut irua. Msi'ik Matius 27:50-51. Ihin ne, wol akataka roak ma nteri ita tali Ubu, ovu Ni Roh nleal roak raladida ra. ‡ **10:21 10:21** Tafsiran rivun rfalak ne, Ubu Ni rahan na'a ayat ini, ihin a ne, Ubu Ni tamata ra. Ibrani 3:2, 3, 5, 6; 1 Timotius 3:15. § **10:22 10:22** Yehezkiel 36:25 * **10:26 10:26** Salasilan ihin a ne, tamata ra rafena ma rorang Yesus. Msi'ik vali ayat 29, ovu Ibrani 2:3, 3:12, 6:4-6. † **10:27 10:27** Yesaya 26:11 ‡ **10:28 10:28** Ulangan 17:6, 19:15 § **10:29 10:29** Tamata i nfalak sian Ubu Yanan ovu wol nalang lahir Ia: teks asli na'a vai Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***nta sorat Yesus***. Keluaran 24:8. * **10:30 10:30** Ulangan 32:35-36 † **10:31 10:31** Wean i tafena ma torang lahir Ubu (ayat 26-30), na veka tbobar lahir Ia. ‡ **10:34 10:34** Ra'abu'i tamata avyai, tevek rira inorang verin Yesus.

lalawatan afa ovi Ubu ralan nfalak a, na
bira munuk afa ovi Ubu ntorung roak ma
nala verin mia.
37 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Wol mnanat, na Ia veka nma.
Ia wol nanaban ma mnanat, na veka nma
lahir.
38 Ning tamata ovi rira vava'at ra rmalola,
tevek rorang Ya'a,
ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ya'a.
Na'uk wean i rafla talik Ya'a, na veka wol
inak ira."§
39 Ita wol weadida tamata ovi rafla talik
rira inorang a, ma Ubu veka nukun ma
dawan ira. Na'uk ita torang watan Ubu,
ba Ia veka nsikat ita tali dida salasilan ra,
ma dida vava'at kakiwal.

11

Ita musti torang tamata ovi rira inorang a nangrebat

1 Terang a valing averi, inorang ihin a
wean ini: ita tfaklo'i a'uk dida vava'at ra
verin Ubu, tevek torang urun ne, ita veka
dida afa ovi tnaban tali Ia. Velik ne wol
trea afa ovi ralad ra rfalak obin, na'uk
tka'a lahir ne, afa avyai rna'a.
2 Lalan ana, ubud-nusid ra rotu ma Ubu
ralan a lolin, tevek rorang Ia.
3 Ita torang Ubu, bi tka'a ne, Ia notu
lanit ivavan ini ovu Ni vaivatul ra watan.
Ba Ia notu afa ovi trea ra tali afa ovi wol
trea ra.*
4 Habel norang Ubu ma nala ni korban
verin Ia. Korban i nala yai lolin lia a'an
i Kain ni korban a. Ubu ntorung Habel
ni korban yai, ovu nfalak ne, ni vava'at
nmalola, tevek norang Ia. Habel nmata
roak, na'uk ni inorang neluk snurak lolin
verin ita ma naran amar ini, boma torang
vali.†
5 Henokh norang Ubu, bi Ubu nsikat
roak ia nrata lanit ratan, boma wol
nmata. Tamata ra wol rarea roak ia, tevek
Ubu nsikat roak ia. Na'ut i Ubu wol nsikat
ia obin, na Ia nfalak roak ne, Henokh notu
ma ralan a lolin urun.‡
6 Wean i wol dida inorang, na wol
tamata isa vali bis notu ma Ubu ralan a
lolin. Wean i tamata iki watan inan ma
nfaseri Ubu, na ia musti norang urun ne,
Ubu nana'a. Ia musti norang vali ne, Ubu
veka naval tamata ovi ralarira urun ma
rdava Ia.
7 Nuh norang Ubu, ba Ubu nfalyawang
afa ovi wol rvotuk obin na'a amar ovi
veka rma ini verin ia. Ba velik ne ia
wol nsi'ik afa avyai obin, na ia not-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak a, ba notu kabal
dawan i nala vava'at verin ia ovu ni rahan
teta a. Tamata ovi rna'a lanit ivavan wol
rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, ba Ubu
nukun ira. Na'uk Nuh norang Ubu, ba
Ubu nfalak ne, Nuh ni vava'at a nmalola
na'a wahan ralan a.§
8 Abraham norang Ubu, ba not-orang
afa ovi Ubu nfalak ra. Na'ut inyai, na Ubu
nera ia ma nti negara raroa isa i nfalak
roak na'a Ni tnorung verin ia ovu ubun-
nusin ra, ma rna'a inyai. Ia not-orang afa
ovi Ubu nfalak ra, velik ne wol nka'a ne,
negara yai na'a inba!*
9 Abraham norang Ubu, ba ti nleal
negara yai, wean Ubu nfalak roak verin
ia, ma wean tamata dakan ia. Na'a negara
yai, ia nleal watan befak ra. Ishak ovu
Yakub rleal vali befak ra, ovu rira vali
tnorung yai.†
10 Abraham ntahang nal ralan ma nleal
inyai, tevek ia nanaban kota i Ubu veka
ka'i notu, wean lahir ralan nfalak a.
Ubu veka nfadiri kota yai na'a fanderen
i nangrebat urun a, ovu veka nana'a
kakiwal.‡
11 Abraham irua Sara rorang Ubu, ba
nfaturu Ni ngrebat a verin ira, ma bisma
yanarira, velik ne tuvu ila'a roak ira ovu
Sara wol bisma yanan. Ubu notu wean
inyai, tevek Abraham norang urun ne,
Ubu nfakena Ni tnorung a verin ia.§
12 Na'ut inyai, na Abraham itrana roak
ia, ba wean i yanan, na wol kena lahir,
tevek tenan a wol nangrebat roak. Velik

§ **10:38 10:38** Habakuk 2:3-4 * **11:3 11:3** Kejadian 1:1 † **11:4 11:4** Kejadian 4:3-10 ‡ **11:5 11:5** Kejadian 5:21-24 § **11:7 11:7** Kejadian 6:13-22 * **11:8 11:8** Ubu nala tnorung verin Abraham ne, veka naflahar ma dawan ia, boma Abraham veka naflahar vali tamata rivun na'a lanit ivavan ini. Kejadian 12:1-5. † **11:9 11:9** Ira rotu befak yai tali afwatan ulin. Kejadian 35:27. ‡ **11:10 11:10** Tafsiran etal dawan rfalak ne, ***kota*** ihin a ne, kota ngorva'an i Ubu veka notu na'a lanit ratan. § **11:11 11:11** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala ngrebat verin Sara, ba bisma yanan a, ovu ia norang Ubu ma nka'a Ubu nfakena Ni tnorung a. Kejadian 18:11-14, 21:2

ne wean inyai, na'uk ubun-nusin ra rivun
ila'a ma wean ngur na'a tahat nelan, ovu
wean nara ovi rna'a lanit ma wol trekan
nala.*
13 Tamata avyai munuk rira inorang a
nangrebat, ti naran i rmata a. Ira wol
rtuan obin afa ovi Ubu nfalak roak na'a Ni
tnorung ma nala verin ira, na'uk rka'a ne
amar isa, na veka rira afa avyai, ovu wol
rafla talik rira inorang a. Na'ut i rva'at
obin, na rtorung ne, tamata dakan ovu
mangun ira na'a lanit ivavan ini.†
14 Tamata ovi rfalak wean inyai, na
rfaturu ne, inar ma rdava rira ahu livur
mnga'un ma rleal.
15 Wean i ralarira ra rfalak ma rewal
ira rti ahu i lan ana rleal a, na rira amar
naran ma rewal ira.
16 Na'uk rafena ma rewal ira, tevek
inar ma rfili wan i lolin rahi lia munuk
na'a lanit ivavan ini. Wan yai na'a lanit
ratan. Wean inyai, bi Ubu wol nma'it
ma nrenar i rfalak ne, rira Ubu verin Ia,
tevek nasusan roak ahu livur mnga'un
na'a lanit ratan ma rleal.
17-18 Abraham norang Ubu, ba nala lahir
yanan i Ishak a ma neluk ni korban
verin Ubu, na'ut i Ubu nlabir teman ia
na'a ni inorang a. Ubu nfalak lan verin
Abraham ne, "Ishak ubun-nusin ra veka
reluk ubum-nusim, wean lahir i ufalak
roak na'a Ning tnorung verin oa." Na'uk
velik ne wean inyai, na ia ntorung watan
ma nala lahir yanan ikisa lalo'i ini ma
neluk ni korban verin Ubu.‡
19 Abraham norang ne, Ubu Ni ngrebat
ma nfava'at ewal Ishak tali matmatan. Ba
bisma tfalak ne, Abraham nal-ewal roak
Ishak tali matmatan.
20 Ishak norang Ubu, ba na'ut i itrana
roak ia, na naflahar Yakub ovu Esau ma
veka rira kalolin ra na'a amar ovi veka
rma ini.§
21 Yakub norang Ubu, ba na'ut i mane
nmata, na nera verin Ubu ma nala Ni
kalolin a, ma al naflahar Yusuf yanan
ra. Yakub ntaha ni takil a ma ndiri, beti
nfadawang Ubu.*
22 Yusuf norang Ubu, ba na'ut i mane
nmata, na nfalyawang verin tamata Israel
ra ne, amar isa veka rti talik Mesir. Ia
nfalak vali verin ira ne, na'ut i mane rti
talik wan yai, na rasusan lurin ra ma
rtaha vali.†
23 Musa renan ovu yaman rorang Ubu,
ba na'ut i rarali Musa, na rfonak ia
vulan itelu, tevek felan a lolin buas, ovu
wol rbobar ma rangal afa i raja Mesir
nfareta.‡
24 Musa norang Ubu, ba na'ut i dawan
roak ia, na nafena ma rera ia ne, raja
Mesir yanan vata yanan a.§
25 Musa nafena ma notu salasilan ovi
rotu ma inan lolin amar isa te irua watan.
Na'uk ia nanovak ne, ni lolin a, irmunuk
Ubu Ni tamata ra ma rtuan susa.
26 Musa nafena ma nala metan ovi rna'a
Mesir, na'uk ia nfili ma tamata ra ralar
sian ia, tevek norang Raja i Ubu nsinir ma
veka nma ma ntevut tamata rira salasilan
ra. Ia nka'a ne, afa yai lolin rahi metan
ovi veka nala tali Mesir. Tevek ia nanovak
ne, Ubu veka naval ia, tevek ni inorang a
na'a amar ovi veka rma.*
27 Musa norang Ubu, ba nban-talik
Mesir, ovu ia wol nbobar ne, raja nan-
grova ia. Ba ntahang nal ralan ma nban-
talik watan Mesir, ovu nafena ma newal
ia, tevek ia nrea roak Ubu i tamata ra wol
bisma rarea a.†
28 Musa norang Ubu, ba nfalak ma
tamata Israel rotu rira snoba Paskah.
Ia nfareta ira ma rasmir lara na'a rira
falfolat ra ma neluk faneak, boma Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan i nfedan tamata
ra, deka nfedan tamata Israel yanarira
brana iya'an ra.‡
29 Tamata Israel rorang Ubu, ba rban-
etal roak Tahat Valvulin a, wean i rbana
na'a lanun i near a. Na'uk Tahat Valvulin
yai nkum-teri munuk tamata Mesir na'ut
i rlabas ira, ma rakduvul ma rmata.§

* **11:12 11:12** Kejadian 15:5, 22:17 † **11:13 11:13** Kejadian 23:4 ‡ **11:17-18 11:17-18** Kejadian 22:1-14, Kejadian 21:12 § **11:20 11:20** Kejadian 27:27-40 * **11:21 11:21** Yusuf yanan brana irua. Nararira Manasye ovu Efraim. Kejadian 47:31—48:20 † **11:22 11:22** Kejadian 50:24-25 ‡ **11:23 11:23** Raja Mesir nfareta ma rfedan tamata Yahudi rira kasiko'u brana ovi beti rarali ira. Keluaran 1:22; 2:2 § **11:24 11:24** Keluaran 2:10-12 * **11:26 11:26** Terjemahan boku rfalak ne, Musa norang Kristus. † **11:27 11:27** Keluaran 2:15 ‡ **11:28 11:28** Keluaran 12:21-30 § **11:29 11:29** Keluaran 14:21-31 * **11:30 11:30** Yosua 6:12-25

30 Tamata Israel rorang Ubu, ba rban-
lilit watan kota Yerikho amar ifitu, na
ni tembok dawan i nlilit kota yai nleka
munuk lahir.*
31 Vatlean i naran Rahab norang Ubu,
ba wol rfedan ia na'a ni kota a, na'ut i
rfedan tamata ovi rangal Ubu na'a kota
yai, tevek ia nfonak tamata Israel ovi rma
fanfonak ira ma rsi'ik kota Yerikho.
32 Wean i ufamalik munuk afa ovi, na
veka mnanat da'in, ba lawan watan inyai
veki. Ba wol ufamalik na'a Gideon, Barak,
Simson, Yefta, Daud, Samuel ovu nabi liak
ovi rorang Ubu.†
33 Ira rorang Ubu, ba boku tali ira
rfaleka bangsa ra. Boku rot-orang afa ovi
Ubu ralan nfalak ra na'a rira vava'at ra,
ovu boku rtuan roak afa ovi Ubu ntorung
ma nala verin ira. Boku vali bisma rtaha
motak singa sumarira ra.‡
34 Boku rfedan nala yafu i ongan dawan
urun a. Boku vali wol rmata na'ut
i tamata ra rtaha nahin blawat mane
rfedan ira. Boku wol rira ngrebat roak
na'ut i rotu rihi, na'uk Ubu nala ngrebat
verin ira ma rfaleka suldadu ovi rtali
bangsa liak ra.§
35 Vata boku vali rorang Ubu, ba velik
ne yanarira ra rmata roak, na'uk rva'at
ewal. Na'uk tamata boku vali rtorung
watan ma tamata ra rwi-rwa ira, ti naran
i rmata. Ira rafena ma rafla talik rira
inorang, boma rfatalik ira tali susa ovi
rtuan ra. Rotu wean inyai, tevek wean
i rmata ma rva'at ewal, na rira vava'at a
lolin urun.*
36 Tamata inorang boku vali, tamata ra
rfalak sian ira, rvaval ira ovu navnaval,
boku rkeak ira ovu kakeak tma'an ma
rala ira rti bu'i ralan.†
37 Tamata inorang boku, tamata liak
rteva ira ovu vatu ma rmata lahir.
Tamata ovi rangal Ubu rala karkadi ma al
rkad-lewar tamata inorang boku tenarira
ra ma rmata. Boku rala nahin blawat ma
al rfedan ira. Tamata inorang boku rung
a reluk watan domba ulin ovu bibi ulin ra
ma rbana rlilin watan, tevek rira kasian a
dawan urun, ovu tamata ra rwi-rwa ovu
rotu sian ira.‡
38 Ira rna'a watan wan ovi raroa tali
tamata ra. Ira rlilin watan na'a wan lean
vu dawan, na'a vuar ra, vuar lean ra,
ovu rna'a van ralan ra. Velik aba, sian a
dawan da'in na'a lanit ivavan ini, ba wol
inovan ma rleal na'a ini.
39 Ubu inan urun tamata avyai tevek
rorang Ia, velik ne na'ut inyai, na ira wol
rtuan obin afa ovi Ia ntorung roak verin
ira.§
40 Ubu nasusan roak afa ovi lolin
urun ma nlia tali afa avyai verin ita.
Ia nanovak wean inyai, boma itmunuk
tamata inorang ovi beti tfamalik roak yai,
dida munuk afa ovi Ubu ntorung roak
na'a Ni tnorung a, ma itmunuk teluk
tamata ovi rira vava'at ra rmalola na'a
Ubu wahan ralan a.

12

*Snurak ma dida dardirin a musti nan-
grebat urun na'a dida inorang a verin
Yesus*

1 Terang a valing averi, ita weadida
tamata ovi rafla silalia. Tamata ovi lan
ana rorang Ubu, ira wearira vali tamata
ovi rafla silalia ma ti raran ni wahan
a. Ira rfaturu roak linga'an i kena a
verin ita ma torang. Ba ita musti tkiwal
ma tvatuk munuk salasilan ra ovu afa
ovi rotu angangal te rfalemang ita, boma
tatahang nal raladida ma wean tamata
ovi rafla silalia. Totu wean inyai, boma
torang a'uk linga'an i Ubu nfaturu roak
verin ita.
2 Eka tfikir watan Yesus, tevek Ia
nfaturu linga'an verin ita ma torang Ia,
ovu nfamela dida inorang a ma wean
lahir Ubu ralan nfalak a. Tamata ra
rvaval Yesus, beti rfedan Ia na'a aa wal-
walur ma al rfama'it Ia, na'uk Ia wol
nfikir wean inyai. Ia nfikir a'uk lolin i
Ubu veka nala verin Ia na'a lanit ratan.
Fiang ini Ia ndoku roak Ubu wan i ndoku
ma nfareta, Ni lihir mela a na'a lanit
ratan.*

† **11:32 11:32** Hakim-Hakim 4:16; 6:6; 10:6—12:7, 14-16; 1 Samuel 1 ti naran 1 Raja-Raja ‡ **11:33 11:33** Daniel 6:1-27 § **11:34 11:34** Daniel 3:1-30 * **11:35 11:35** 1 Raja-Raja 17:17-24 † **11:36 11:36** 1 Raja-Raja 22:26-27; Yeremia 20:2 ‡ **11:37 11:37** 2 Tawarikh 24:21 § **11:39 11:39** Ubu nfadoku roak ma nsinir Yesus ma neluk Raja i ntevut tamata ra tali rira salasilan ra, ma nma. Na'ut inyai, na Yesus wol nma obin, ba tamata inorang avyai wol rtuan Ia obin. * **12:2 12:2** Msi'ik Ibrani 1:3

3 Eka mingnanang afa ovi Yesus notu
roak yai. Na'ut i tamata salasilan ra
rvaval Ia ovu ntuan wawa'uk i dawan
urun, na ntahang nal ralan. Mingnanang
a'uk Ia, boma deka ralabira kako'u ma
mifla talik bira inorang a.
4 Mkya'a roak ne, na'ut i mkyiwal ma
byatuk bira salasilan ra, na wol mtyuan
wawa'uk i wean Yesus ntuan, ti naran i
myata a.
5 Deka miblufang Duila'a Ni snurak
i nala roak verin mia ma nfangrebat
ralabira ra. Duila'a nala Ni snurak a verin
mia, tevek nka'a ne, yanan mia. Ia nfalak
ne,
"Yanak averi, deka fyikir ne, Ubu Ni
snurak i nala roak verin mia yai
maraan watan.
Ralabira deka kako'u wean i ntabu
mia,
6 tevek Ubu ntabu tamata ovi nlobang ira.
Ia nsurak a nair ira, tevek ntorung ne
yanan ira."†
7 Ba mtyahang nal ralabira na'ut i
mtyuan susa te tamata ra rwi-rwa mia.
Fyikir watan ne, inyai wean lahir i Ubu
yanan mia, wean lahir i baba isa nsurak
a nair yanan ra. Na'a inba watan, na baba
ra rsurak a rair yanarira ra.
8 Ubu ba'i ntabu tamata inorang ra
munuk, ba wean i wol ntabu mia, na Ia
wol yanan mia.
9 Yamadida lalean ovi rna'a lanit ivavan
a rsurak a rair ita ovu talang ira. Ba
wean inyai, na wean inba ovu Yamadida
i na'a lanit ratan a? Ita musti talang ovu
trenar Ia, nlia tali yamadida ovi rna'a
lanit ivavan ini, boma bisma dida vava'at
kakiwal.
10 Yamadida ovi rna'a lanit ivavan ini
rsurak a rair ita, na'uk wol mnanat,
ovu rorang watan afa ovi rfikir ne kena.
Na'uk Ubu nsurak a nair ita, tevek inan
ma tatuan afa ovi lolin ra. Ia inan ma
nfamerat ita tali dida salasilan ra, tevek
Ia nmerat urun.
11 Wean i tamata ra rsurak a rair ita, na
raladida ra wol lolin, ovu raladida lalau
urun, tevek tfarnuang wawa'uk. Na'uk ti
ma rsurak rair munuk roak ita, na veka
rotu ma tot-orang lalawatan afa ovi kena
ra, ovu vali rotu ma raladida ra malinan.
12 Ba terang a valing tamata inorang
averi, mia weabira tamata i nafla silalia
ma musti fyangrebat limabira ovi rma-
fun, ovu turabira ovi wol rangrebat ra.‡
13 Byana watan na'a linga'an ovi mane-
san ovu rmalola ra, boma tamata ovi
rorang mia, velik ne earira ra rsekat,
na'uk wol rasvotun, ovu earira ra veka
lolin lahir.§
14 Mkyiwal ma bira vava'at ra malinan
ovu tamata ra munuk. Mkyiwal vali
ma bira vava'at ra rmalola na'a Duila'a
wahan ralan, tevek wol tamata isa vali
bisma nsi'ik Duila'a, wean i ni vava'at wol
nmalola.
15 Mia musti msyisurak mia, boma deka
tamata isa vali nafla talik ni inorang a,
tevek Ubu nala roak Ni rala lolin a verin
ita. Myotu wean inyai, boma tamata
boku deka wearira alanu ma rfalanu bira
sidovung a, ma rotu vangoa-vanga ovu
rweang nala tamata ra ma rotu afa ovi
Ubu wol inan.
16 Msyi'ik wabira ma lolin, boma tali
bir tinemun, na deka tamata isa nsifa tia
ma watan ovu tamata i wol awan verin
ia, ovu wol nkamlabir Ubu Ni kalolin ra,
wean Esau.* Mia deka weabira Esau,
tevek ia wol nalang kalolin i Ubu nala
verin ia ma nfedi verin warin a, al nkati
afamtahan binan isa watan.†
17 Mia mkya'a roak ne, na'ut i Esau
mane nala kalolin yai tali yaman a, na
yaman a wol nala verin ia. Esau nvakar
ovu nkiwal mane nal-ewal kalolin yai,
na'uk wol bis roak.‡

Ita tamata ovi torang Ubu tatuan tnorung ngorva'an i fyawan lia Musa ni inukun ra

† **12:6 12:6** Ayub 5:17, Amsal 3:11-12 ‡ **12:12 12:12** Yesaya 35:3 § **12:13 12:13** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus musti rorang urun Ia, ovu rbana na'a linga'an i kena ovu nmalola. Rotu wean inyai, boma wean i tamata inorang ovi ralarira ra raruan obin rsi'ik ira, na rira inorang a bisma nangrebat ewal. Amsal 4:26
* **12:16 12:16** Ayat ini nfalak ne, tamata iki watan, dawan te ko'u, varverun te mnelat te nsifa roak, wol bisma nsifa tia watan ovu tamata i wol awan verin ia. † **12:16 12:16** Esau iya'an ia, ba yaman a musti naflahar ia ovu kalolin i ntali Ubu. Na'uk Esau nfedi ni hak verin Yakub. Kejadian 25:29-34 ‡ **12:17 12:17** Kejadian 27:30-40

18 Terang a valing averi munuk, mia
wol mtyuan afa ovi lan ana tamata Israel
ra rtuan ovu rsi'ik na'a vuar Sinai. Ira
rtuan nait fufakmetan ovu yafu i nonga
ma naba'al na'a inyai. Na'ut inyai, na
deda fafyat nkum-teri vuar yai.§
19 Ira rarenar tvuri ngoan a ovu vai isa
i dawan urun a ntali Ubu. Na'ut i rarenar
vai yai, na rera verin Ubu ma fara vai yai
deka nma kikyai ma rarenar.
20 Ira wol rtahang nala ma rarenar vai
yai nfareta ira ne, "Afaka watan wean i
rkena vuar ini, na tamata ra musti rala
vatu ma rtev-fedan ira."*
21 Afa ovi tamata Israel ra rsi'ik yai,
nfabobar urun ira, ba Musa nfalak ne,
"Ya'a ubobar urun ovu raruru lalean
ya'a!"†
22 Na'uk mia mya roak vuar Sion, na'a
Ubu i nva'at nata ti wol ni wahan, Ni
kota a. Kota yai Yerusalem i na'a lanit
ratan. Mia mtyuan Ubu Ni sansinir na'a
lanit ratan rivun urun, rasdovu ira ma
rfadawang Ia ovu ralarira lolin.
23 Mia mtyuan roak sidovung i neluk
Ubu yanan iya'an ra. Tamata avyai
tamata inorang ovi Ubu ntulis roak
nararira ra na'a lanit ratan. Mia mtyuan
vali Ubu i nfaleka inukun verin tamata
ra munuk. Mtyuan vali tamata ovi rira
vava'at ra kena ovu afa ovi Ubu ralan
nfalak a, rira roh ra.‡
24 Mia mtyuan lahir Yesus na'a inyai. Ia
neluk leta verin mia na'a Ubu Ni tnorung
ngorva'an yai. Mia fyaklo'i a'uk bira
inorang a verin Ia, tevek laran i nvoat
roak a. Laran yai wol wean Habel laran
a, tevek Yesus laran a Ni ngrebat dawan
urun.§

Deka tanovak ne, Ubu Ni tnorung ngorva'an i tatuan na'a Yesus maraan watan

25 Ba wean inyai bi msyi'ik wabira
ma lolin, betane mifena ma mryenar i
Ubu nangrihi verin mia. Wean i lan a,
tamata Yahudi rafena ma rarenar Ubu Ni
vaivatul ra na'a lanit ivavan ini, na ira
wol ralit tali Ni inukun a. Ba wean i
tafena ma trenar Ubu i nangrihi tali lanit
ratan a, na wean inba ma bis dida vava'at
kakiwal?
26 Na'ut inyai, na Ubu vain a dawan
urun, ovu notu ma lanit ivavan a raruru.
Na'uk fiang ini Ubu notu roak Ni tnorung
ne, "Veka otu fasa ewal, na'uk wol mane
lanit ivavan watan raruru, na'uk lanit
raruru vali."*
27 Ubu nfalak ne, "Veka otu fasa ewal,"
nfaturu na'a afa ovi notu ra munuk. Ia
veka notu ma afa avyai munuk raruru
ovu rakvisal. Notu wean inyai, boma Ni
Fareta a nana'a watan, tevek Ni Fareta yai
wol bisma raruru ovu nakvisal.
28 Ba wean inyai, na ita musti tfalak fara
weninyai verin Ubu, tevek Ni Fareta i nala
verin ita wol bisma nakvisal. Mya ma
tfadawang Ubu ovu tfalak fara weninyai
verin Ia, ma tfaloling ralan a, ovu vali
talang ovu tbobar Ia.
29 Ita musti totu wean inyai, tevek Ubu
Ni ngrebat ma nukun tamata ra, wean
yafu i bisma nasnuri munuk afakataka.†

13

Afa ovi totu ra musti rotu ma Ubu ralan a lolin ovu ita

1 Terang a valing tamata inorang averi,
fara msyilobang lalawatan mia.
2 Mia musti mtyorung ma mangun ra
rna'a teri bira rahan ra. Mingnanang!
Tamata ovi rorang Ubu boku rtorung roak
ma mangun ra rna'a teri rira rahan ra,
na'uk wol rka'a ne, mangun avyai Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan.*
3 Mingnanang ma mlyobang tamata
inorang ovi rna'a bu'i ralan a. Wean
i mlyobang ira, na mia fyarnuang vali
rira susa ra. Mingnanang ma mlyobang
tamata ovi rtuan susa ra, tevek tamata ra
rotu sian ira. Mlyobang ira wean i ka'i
mlyobang tenabira ra.

§ **12:18 12:18** Keluaran 19:16-22, 20:18-21; Ulangan 4:11-12, 5:22-27 * **12:20 12:20** Keluaran 19:12-13 † **12:21 12:21** Ulangan 9:19 ‡ **12:23 12:23** Tamata i norang roak Yesus na'ut i nmata, na ni roh a ti nana'a lanit ratan ovu Ubu. § **12:24 12:24** Na'a Kejadian 4:10, na Ubu nfalak ne, Habel laran a nmangadu a'an ni salasilan a verin Ubu, ba Ubu nukun ia. Na'uk fiang ini, Ubu na'i vatuk dida salasilan ra, tevek Yesus laran nvoat. * **12:26 12:26** Hagai 2:6 † **12:29 12:29** Ulangan 4:24 * **13:2 13:2** Kejadian 18:1-8; 19:1-3

4 Vata te brana ovi rsifa roak a, musti
ralang rira sifa a. Inyai ihin a ne,
deka mtyuba ovu vata te brana ovi wol
awabira verin ira, tevek Ubu veka nukun
mia. Vata te brana ovi wol awabira obin,
deka msyifa tia ma watan, tevek Ubu veka
nukun vali mia.
5 Deka wahabira kubang, na'uk fyikir
watan ne afa ovi rna'a mia, naran roak
ma bya'at. Tevek Ubu nfalak roak ne,
"Ya'a wol usi'ik watan ma aksa oa, ovu
Ya'a wol uti talik oa."†
6 Wean inyai bi, tka'a urun ma tfalak
ne,
"Duila'a nlobang lalawatan ya'a, ba wol
ubobar.
Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini veka
rotu afaka verin ya'a?"‡
7 Deka miblufang bira dawan ovi
rfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Msyi'ik ma
lolin afa lolin ovi rotu na'a rira vava'at ra
lokat amar, ovu msyi'ik rira inorang na'a
Yesus Kristus ma myot-orang.
8 Yesus Kristus sam lahir, tali lalan a,
fiang ini, nata ti wol ni wahan.
9 Ba deka mtyorung afa sala ovi tamata
rair ra. Afa sala avyai bisma rfalek-nala
mia. Na'uk mia musti fyaklo'i a'uk bira
vava'at ra verin Ubu i nfangrebat ita,
tevek nfaturu roak Ni rala lolin a verin
ita. Deka fyaklo'i bira vava'at ra na'a adat
ovi rfalak na'a fana'an-fanenu ra, tevek
adat avyai wol ihir akataka.
10 Yahudi rira mela falurut ovi rkarya
na'a befak dawan i tamata Yahudi ra ba'i
raraning Ubu na'a, wol bisma ra'an kor-
ban ovi rfadoku na'a wan i ba'i rasnuri
rira korban ra na'a. Na'uk Yesus nala
tenan a ma neluk korban verin Ubu ma
al ntevut dida salasilan ra, boma dida
vava'at kakiwal ovu Ubu.§
11 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ntaha
afwatan laran a ma al nkati rira salasilan
ra, ma nti ruang i nmerat rahi lia munuk
na'a befak dawan yai. Na'uk rasnuri
afwatan avyai na'a befak ra muririra ra.*
12 Yesus wean vali inyai. Laran a ka'i
nvoat ma nfamerat Ni tamata ra tali rira
salasilan ra. Na'uk aksa Ia ntuan susa,
ti naran i nmata a, na'a kota Yerusalem
murin a.
13 Yesus nti roak kota murin, ma tamata
ra rfedan Ia na'a inyai. Ba tatalik munuk
dida afakataka, ma tati ma torang a'uk Ia,
velik ne tamata ra rfalak sian ita.
14 Tevek na'a lanit ivavan ini, na ita wol
wadida ma tva'at kakiwal. Ita tdava ahu
livur mnga'un i veka nma yai.
15 Ba nahu Yesus, na mya ma tala
lalawatan dida korban verin Ubu. Dida
korban yai wean lahir i tfalak fara
weninyai verin Ubu ovu tfadawang Ia.
16 Deka miblufang ma myotu afa ovi
lolin ra ovu mlyobang tamata liak ra,
tevek afa avyai reluk korban ovi rfaloling
Ubu ralan a.
17 Mia myot-orang afa ovi bira dawan
ra rfalak ra, tevek rira varvara ma rvalat
Ubu na'a afa ovi rotu roak ma rfangrebat
bira inorang a. Myotu wean inyai, boma
rkarya ovu ralarira lolin. Wean i wahal,
na ralarira ra veka lalau, ma veka wol
utubira.
18 Miflurut lalawatan verin ami.
Amka'a ne, afa ovi amotu ra kena na'a
Ubu wahan ralan a. Inamami ma na'a
afaka watan, na amotu lalawatan afa ovi
kena ra.
19 Era verin mia ovu ralang urun ma
miflurut verin ya'a. Myera verin Ubu ma
nala linga'an verin ya'a, boma yarak ewal
ya'a ma ti utuan mia.†

Falurut i nfakbosal surat ini

20 Ubu nfava'at roak dida Duila'a Yesus
tali matmatan, ba Yesus neluk Domba
Duan i Ni dawan nrahi lia munuk a
verin ita, Ni domba ra. Yesus laran a
nfakena roak Ubu Ni tnorung a, nata ti

† **13:5 13:5** Ulangan 31:6, 8; Yosua 1:5 ‡ **13:6 13:6** Mazmur 118:6 § **13:10 13:10** Korban ovi rna'a ayat ini ihin a ne, afwatan ovi tamata ra rala ma al rkati rira salasilan ra, ba mela falurut ra wol bisma ra'an. Mela falurut ra ba'i rala afwatan avyai ma rfadoku na'a wan isa ratan a, na'a befak dawan yai ralan a. Vai mala nfalak wan yai ne, *mezbah*. Yesus Ni matmatan neluk korban i fyawan urun, ma Ubu na'i vatuk dida salasilan ra, ba wol tperlu roak korban liak ma al nkati dida salasilan ra. Tamata ovi rorang roak Yesus, na Ubu na'i vatuk rira salasilan ra. * **13:11 13:11** Terjemahan boku rfalak ne, rasnuri afwatan na'a befak muririra ra (vai Mala nfalak ne *perkemahan*). Na'ut i tamata Israel ra rbana na'a wan lean vu dawan, na rleal befak ra, ma rira befak rivun, ovu vali befak dawan isa i ba'i raraning Ubu na'a. Imamat 16:27 † **13:19 13:19** Wol tka'a mnga'un ne, tamata iki ntulis surat ini. Msi'ik vali kitab Ibrani ni pendahuluan.

wol ni wahan. Ba era ma fara Ubu i nala
malinan verin tamata ra,
21 nala Ni kalolin a, Ni ngrebat a,
ovu afaka watan verin mia, boma myotu
watan afa ovi ralan nfalak a. Fara Yesus
Kristus nlobang ita ovu Ni ngrebat a,
boma tot-nala afa lolin ovi rotu ma Ubu
ralan a lolin a. Mya ma tfadawang
Kristus, nata ti wol ni wahan. Kena urun!
22 Terang a valing averi, era verin mia
ma eka mryenar ma lolin ning snurak ovi,
tevek ning surat wol blawat.
23 Inak ma ufalak verin mia ne, rfatalik
roak terad i Timotius tali bu'i ralan. Ba
wol mnanat, na ia veka nma wang i una'a
ini, ma amrua amati amalola mia na'a
wabira i mnya'a yai.
24 Amala salam verin bira dawan ra
munuk, ovu verin Ubu Ni tamata inorang
ra munuk. Terad a valid tamata inorang
ovi rtali Italia, rala salam vali verin mia.
25 Era ma fara Ubu nala Ni rala lolin
a verin bir tinemun. Ning surat lawan
watan ini.

Yakobus ni surat a

Tbas afa ovi veki

Yakobus ntulis surat ini. Snain a Yakobus ini Duila'a Yesus warin a. (Matius 13:55; Galatia 1:19). Ia nbanulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a Yerusalem, ovu naran a nbana ma dawan (Kisah 21:18; Galatia 2:9). Ia ntulis surat ini ma nkirim verin tamata Israel rira arun dawan vutu rahin irua ovi ramir-ramar na'a lanit ivavan a (Yakobus 1:1). Na'uk Yakobus nala ni vaivatul ovi rna'a surat ini verin tamata ovi rorang Yesus munuk, wol mane verin tamata Yahudi ovi rorang Ia watan.

Na'a surat ini, na Yakobus nfamalik tamata ovi rorang Yesus na'a rira afa ovi rotu ra ne, kena ovu inovan ovu afa ovi Ubu ralan nfalak a (1:27). Ia nfalak ne, wean i ita tfalak ne, torang Ubu, na'uk wol tot-orang afa ovi nfalak ra, na dida inorang a wol ihin akataka (2:14-26). Na'a surat ini, na ita tatuan snurak rivun ma na'a dida vava'at ra lokat amar.

Salam tali Yakobus

1 Terang a valing Yahudi ovi myorang Yesus Kristus. Ya'a ini Yakobus, ususan surat ini verin mia arun dawan vutu rahin irua ovi mimir-mimar na'a lanit ivavan ini. Ya'a ala salam verin mia munuk. Ya'a eluk tamata sansinir* verin Ubu ovu Duila'a Yesus Kristus.†

Snurak ma inadida lolin watan na'a dida susa ra, ovu tera ma Ubu nala Ni kaka'a dawan verin ita

2 Terang a valing averi, wean i mtyuan angangal te susa na'a bira vava'at ra, na inabira lolin watan.

3 Tevek mia mkya'a roak ne, wean i tatuan angangal ovu susa dawan, na'uk torang a'uk Ubu, na ita veka tatahang nal raladida na'a afaka watan.

4 Wean i tatahang nal raladida ma torang Ubu, na veka taftibang na'a dida inorang verin Ia, ba veka nfangrebat ita, boma torang mnga'un Ia, ovu tvar-nala akataka munuk.

5 Wean i tamata isa tali mia wol nka'a ma nroal te nra na'a ni susa ra, na fara nera lablobang verin Ubu, tevek Ia veka nala kaka'a verin tamata yai, boma nka'a ne, nahu linga'an ba. Ubu ralan a lolin ovu nala Ni silobang verin tamata iki watan, wean i naflurut verin Ia. Ubu wol nangrova tamata i nera lablobang verin Ia.

6 Na'uk tamata iki watan wean i nera verin Ubu, na musti nera ovu ralan urun. Tevek tamata ovi ralarira raruan al rera verin Ubu ma nlobang ira, na tamata avyai wean saksakan ovi nait nean tia ma watan.

7 Tamata ovi wearira inyai deka rnarin ne, Ubu veka nrenar rira falurut ra ma naval ira.

8 Tevek tamata ovi ralarira raruan, na ira rira vava'at ra wol ulun a kikur.

Snurak verin tamata kasian ra ovu tamata ovi rka'i ra

9 Terang a valing ovi myorang Yesus, na'uk wol bira metan, na deka fyikir ne, wol bira akataka. Inabira lolin watan, tevek Ubu nfili roak mia ma myorang Ia.

10 Tamata inorang ovi bira metan rivun, inabira lolin watan, tevek Ubu veka notu ma wol fyaklo'i bira vava'at ra na'a bira metan ra, na'uk fyaklo'i a'uk bira vava'at verin Ia. Ubu nfakabava mia tali bira kalolin ra. Tamata ovi rira metan rivun, na ira veka rabrofut wean ngrova ni fafun ra.

11 Lera ndata ma ngnea urun, na veka nfakla ngrova ra ma rira fafun ra rabrofut munuk, ba ni lolin a wol nleal roak. Wean vali inyai verin tamata ovi rira metan rivun. Na'ut i rfedi-rfaha afa obin, na rira metan ra veka rmamu munuk, ovu veka rmata vali.

Tatahang nal raladida na'ut i tatuan susa

* **1:1 1:1** Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a vai Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. Yakobus ni maksud ne, ia duan a verin Ubu. † **1:1 1:1** Yahudi rira arun dawan vutu rahin irua ovi ramir-ramar na'a lanit ivavan a, ihin wean ini: Yakobus nfalak ne, tamata ovi rorang Yesus wean Yahudi rira arun dawan vutu rahin irua. Tamata ovi rorang Yesus rira musu vali. Musu ovi rotu ma tamata inorang ramir-ramar vali na'a lanit ivavan.

12 Ubu naflahar tamata ovi rtahang nal
ralarira na'a rira susa ra, tevek wean
i rtahang nal ralarira, na Ia veka nala
vava'at kakiwal i ntorung roak verin
tamata iki watan i nlobang Ia ovu ralan
urun. Ubu naval vali ira ovu Ni lolin a.
13 Wean i tamata isa ntuan sian ma sian
yai mane nfaleka ia, na deka nfikir ne,
Ubu nlabir teman ia. Ubu wol inan lahir
afa ovi sian ra, tevek sian wol nlabir nala
Ia. Ia notu a'uk lolin, ovu wol nlabir
teman tamata ra ma rotu afa ovi sian ra.
14 Na'uk wean i tamata isa inan ma notu
afa ovi sian ra na'a ni vava'at, na afa ovi
sian avyai rtali watan ralan a, tevek nfikir
afa avyai. Wean i tamata yai norang ni
fikiran sian a, na ia wean ian i nsonga fan
ra, na'uk wol nka'a ne, veka rving nala ia.
15 Ba wean i torang dida fikiran sian yai,
na inyai neluk salasilan roak verin ita.
Wean i dida salasilan ra rabwa'ar na'a
raladida ra, na sian ntaha roak ita, nata
ti naran i tmata.
16 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Mingnanang tevek tamata boku inar
ma rlabir mia, boma fyikir afa ovi wol
kena ra.
17 Tevek afa lolin ovi tatuan na'a dida
vava'at ini, Ubu nfakena munuk verin ita,
ovu Ia nfasuka munuk afa avyai tali lanit
ratan verin ita na'a dida vava'at ra. Ia
notu lera ovu vulan a. Yamadida Ubila'a
Ni lolin a verin ita wol wean lera ovu
vulan a, ma suta rata ira ovu molarira ra.
Na'uk Ubu wol nkati Ni lolin a.
18 Ubu ralan a nfalak ma nala Ni Ivar
Lolin a verin ita, boma nfava'at ita ovu
vava'at ngorva'an a. Ia notu wean inyai
ma ita tlia munuk tali afa ovi notu roak.

Trenar ovu tot-orang Ubu Ni vaivatul ra

19 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Ba mingnanang afa i ufalak ini.
Misnga'ut ma mryenar afa ovi tamata
liak rfalak ra, na'uk mnyaban ma mnanat
veki beti mingrihi, ovu deka fyarlan ma
mingrova.
20 Tevek wean i tangrova, na ita wol tot-
orang roak afa ovi kena ra wean lahir i
Ubu ralan nfalak a.
21 Ba tvatuk munuk afa ro'i-ra'i ovi
rna'a dida vava'at ra, ovu afa ovi wol
kena na'a raladida ra. Tfakabava tena-
dida ra, ma tala Ubu Ni vaivatul ra na'a
raladida ra, boma ntafal ma nfangrebat
dida inorang a, ma Ubu veka nsikat ita
tali dida salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
22 Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul
ra, na'uk wol rot-orang afa ovi nfalak ra,
na ira ranovak ne, rotu afa ovi lolin ra,
na'uk wahal. Ba mryenar Ni vaivatul ra
ovu myot-orang!
23 Tamata iki watan nrenar Ivar Lolin a,
na'uk wol not-orang, na ia wean tamata i
nsi'ik felan a na'a tatal.
24 Ia beti nsi'ik felan a na'a tatal, na'uk ti
ma nban-tamuri, na nablufang ewal roak
felan a.
25 Na'uk Ubu Ni inukun ra kena munuk
ovu rangrebat, ba nsikat tamata ra tali
rira salasilan ra. Tamata iki watan nrenar
Ubu Ni vaivatul ra ma wol nablufang,
ovu nasahak ma not-orang, na Ubu veka
naflahar ia na'a afa ovi notu ra.
26 Wean i tamata isa nfikir ne naflurut
ma dawan, ovu ia iva'un ma nraning Ubu,
na'uk wol nfarak sumarn a ma nangrihi
afa ovi sian ra, na ia ka'i nlabir roak tenan
a. Ba ni falurut ra ovu afa ovi notu ma al
nraning Ubu, wol ihir akataka.
27 Agama i kena na'a Ubu wahan ralan
a wean ini: ti ma talola varu ra ovu
kasiko'u ovi rwatat renarir-yamarira ra
ma tlobang ira na'a rira susa ra, ovu vali
deka tfikir te tot-orang, wean tamata ovi
inar afa sian ovi rna'a lanit ivavan a.

2

Deka tsiefa tamata

1 Terang a valing averi, mia my-
orang roak Duila'a Yesus Kristus i ba'i
tfadawang Ia. Ba deka fyakaratat ten-
abira ra ma myalang a'uk tamata boku,
na'uk boku wahal.
2 Wean i tamata ka'i isa npake sitana
masa na'a liman a, ovu neluk kadaravit
ovi lolin ma nma bira sidovung a, nata
wol mnanat, na tamata kasian isa nma
vali. Tamata kasian yai neluk kadaravit
vian ovi ba'i neluk nti va'i.
3 Ba wean i myalang a'uk tamata ka'i
yai ma fyalak ne, “Baba te titi, mwa ma
mdoku kadera lolin ini.” Na'uk fyalak
verin tamata kasian yai ne, “Mdiri watan
inyai te mdoku watan fun ini.”

4 Myotu wean inyai, na msyiefa roak
tamata na'a ralabira ra ma isa nlia
isa. Mia ka'i fyaleka inukun roak verin
tamata ra, ovu bira fikiran sian.
5 Terang a valing averi, ya'a ungnanang
dalang mia. Eka mryenar: Ubu nfili
tamata kasian ovi rna'a lanit ivavan ini
ma notu ma rira inorang nangrebat. Ia
nfili roak ira ma rna'a Ni Fareta a, ovu
veka nala vava'at kakiwal i ntorung roak
verin tamata ovi rlobang Ia ovu ralarira
urun.
6 Na'uk mia fyaliak tamata kasian ra
wean afwatan ra ma fyama'it ira, velik ne
mkya'a roak ne, tamata ka'i ra rotu tia ma
watan mia. Tamata ka'i ra rangrihi visal-
vasil mia, ovu rtaha mia ti ma mdyiri wan
i rfaleka inukun verin tamata ra.
7 Ira rfalak sian Yesus i mryaning Ia,
naran a, velik ne Ni munuk mia.
8 Wean i myot-orang afa ovi kena ra, na
musti myot-orang lahir inukun dawan i
nlia munuk tali inukun ovi rfadoku roak
na'a Surat Ralan a ne, “Mlobang tamata
liak ra wean watan i mlobang tenam a.”
Myotu wean inyai, na myotu kena roak.
9 Na'uk wean i myalang tamata boku
nlia tali tamata liak ra, na myotu roak
salasilan. Ba Ubu Ni inukun a veka nkena
lahir mia, tevek myangal roak Ni inukun
a.
10 Ba tamata iki watan not-orang Ubu
Ni inukun ra munuk, na'uk wol not-
orang afa isa tali inukun avyai, na inyai
wean watan i wol not-orang roak Ubu Ni
inukun ra munuk.
11 Ubu ka'i nfalak wean ini, “Tamata ovi
rsifa roak, na deka rtuba ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, ovu deka rsifedan.”
Ba wean i msyifa roak, ovu wol mtyuba
ovu tamata ovi wol awabira verin ira,
na'uk msyifedan, na inyai wean watan i
wol myot-orang roak Ni inukun ra.*
12 Fara bira afa ovi fyalak ra ovu afa
ovi myotu ra, wean tamata ovi rka'a ne,
Ubu veka nfaleka inukun verin ira. Ubu
Ni inukun ra rfatalik tamata ra tali rira
salasilan ra.
13 Tevek na'ut i Ubu veka nfaleka
inukun verin tamata ra, na wol nfaturu Ni
silobang verin tamata ovi wol rfaturu rira
silobang verin tamata liak ra. Na'uk wean
i tamata isa nka'a ma nala ni silobang
verin tamata liak, na Ubu veka nala vali
Ni silobang verin ia, tevek Ni silobang yai
nlia tali inukun i nfaleka roak verin ia.

Tot-orang dida inorang

14 Terang a valing averi, wean i tamata
isa nfalak ne, ia norang roak Yesus Kris-
tus, na'uk wol notu afa ovi lolin ra,
na ni inorang yai wol ihin. Inorang i
wean inyai, bis nsikat tamata ra tali rira
salasilan ra, boma rira vava'at kakiwal?
15 Wean i terabir-valibira isa norang
Ubu, ovu wol ni kadaravit ma noru ovu
wol ni afamtahan ma na'an ovan-amar,
na
16 mia fyalak verin ia ne, “Fara Ubu
naflahar oa, ma mu afamtahan ma muan
ovu mu kadaravit ma moru,” na'uk wol
myala kadaravit ma noru ovu afamtahan
ma na'an. Wean i myotu wean inyai, na
afa ovi fyalak yai ihin aka?
17 Wean i dida afa ovi totu ra wol
rfaturu ne torang Ubu, na dida inorang
a nmata ovu wol ihin akataka.
18 Snain tamata isa nfalak vali wean ini
verin tamata ra ne, “Tamata boku rfalak
ne, rira inorang, na'uk wol rfaturu rira
inorang na'a afa ovi rotu ra. Boku vali
rfaturu rira inorang tali afa ovi rotu ra.”
Ya'a mane uvalat tamata ovi rangrihi
wean inyai, ma ufalak ne, “Mia fy-
aturu verin ya'a na'a i wean inba ma
tsi'ik tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol
rfaturu ne, rotu afaka verin Ubu. Ya'a
mane ufaturu ning inorang tali afa ovi otu
ra.”
19 Mia myorang ne, Ubu ikisa watan.
Inyai kena urun, na'uk nait sian ra rorang
vali wean inyai, ba rbobar ma raruru
lalean ira.
20 Mia ini byoda-byadi urun! Afakinimi
mifena ma fyan-aran ne, bira inorang wol
ihin akataka, wean i wol myotu afa lolin
ma nfaturu ne, bira inorang verin Ubu?
21 Eka tsi'ik ubud-nusid i Abraham a.
Abraham ni afa ovi notu ra lolin, ba Ubu
notu ma ni vava'at nmalola roak. Ia
nfadoku yanan i Ishak na'a wan i ba'i
rasnuri rira korban verin Ubu.
22 Lyawan roak verin ita ne, ia norang
urun Ubu, ba inan ma notu lalawatan afa

* **2:11 2:11** Keluaran 20:13, 14

ovi Ubu nfalak ma notu. Afa ovi notu ra
kena ovu ni inorang a.
23 Abraham ni afa ovi notu ra kena
lahir ovu vaivatul ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan a. Ubu nfalyawang na'a Surat
Ralan a ne, “Abraham ni vava'at nmalola
na'a Ubu wahan ralan a, tevek norang
Ia.” Ni inorang a notu mi Ubu nala ia ma
neluk Ni kida.†
24 Lyawan roak verin mia ne, Ubu notu
ma tamata ni vava'at nmalola, tevek afa
ovi tamata yai notu ra, wol mane tali ni
inorang a watan.
25 Wean vali inyai verin vatlean i naran
Rahab. Ubu notu ma ni vava'at nmalola,
tevek afa ovi notu ra kena na'ut i nfonak
tamata Israel ifira i rma ma rsi'ik fan-
fonak tamata Kanaan ra. Rahab nfonak
ira na'a ni rahan a, beti ndava linga'an
liak ma nlobang ira ma rafla rti murin.‡
26 Bir tinemun, wean i tamata isa nan a
nakbosal, na ni roh a wol nleal roak, ba
nmata roak. Wean vali inyai verin tamata
ovi rorang Ubu, na'uk rira afa ovi rotu ra
wol rfaturu rira inorang a, na inorang yai
nmata ovu wol ihin akataka!

3

Eardida ra rotu salasilan

1 Terang a valing averi, era verin mia
ma deka rivun da'in mia myeluk tamata
ovi rair Ubu Ni vaivatul ra verin tamata
ra, tevek tka'a ne, Ia veka nfaleka inukun
verin tamata avyai nlia tali tamata ovi
wol rsiair.
2 Ita munuk totu sala rivun, na'uk
tamata ovi wol rotu sala ovu rira vaivatul
ra, ira rira vava'at ra rmalola, ovu vali
rka'a ma rsi'ik ma lolin tenarira ra na'a
afaka watan.
3 Afa ko'u isa bisma nfaret-nala afa
dawan. Wean i ita tkeak kuda isa sumarn
a ovu kakeak ko'u, na ita bisma tfareta
kuda yai ma norang ita, velik ne kuda yai
dawan ia.
4 Kabal ra wean vali inyai. Kabal rira
wilin ra ko'u lalean ira. Ba velik ne kabal
a dawan ovu nait dawan ntutu kabal a,
na'uk tamata i ntaha wilin na'a kabal yai
bisma nfuri wilin a, ma kabal a nafla
orang watan ralan a.
5 Eardida ra wean vali inyai. Velik ne
ko'u, na'uk notu ma tamata ra rfakaratat
tenarira ra ovu rangrihi tia ma watan.
Eka msyi'ik yafu a. Velik ne ko'u watan,
na'uk nlevur nala nangan dawan a.
6 Eardida wean vali yafu, ma nngora
ovu afa ovi sian ra. Eardida na'a tenadida
ra, ba nfangra lahir tenadida ra munuk.
Eardida wean yafu ma nlevur na'a dida
vava'at ra munuk ovu yafongan ovi rtali
nitdawan.
7 Afwatan nangan ovi rla'a, ovu ovi
wol rla'a ra, ian ra ovu afwatan liak ovi
rna'a tahat ra, ntafal vali manut nangan
ra, tamata ra bis rot-nala ma rmarut ovu
rfamarut nala roak ira.
8 Na'uk wol tamata isa vali bisma
nfamarut nala earn a! Eardida notu afa
ovi sian ra, ma wol tateri nala ia, ovu ia
wean vali alanu i nfedan nala tamata ra.*
9 Ita tfadawang Yamadida Ubila'a ovu
eardida ra. Ita tala eardida ra al tear
tfasoba vali tamata ovi Ubu notu ma
felarira ra wean Ia.
10 Ita tfadawang Ubu ovu eardida ra
ovu tear tfasoba tamata ra ovu eardida ra.
Terang a valing averi, ini wol kena lahir!
11 Eka msyi'ik. Wear i wol taltelas ovu
wear i taltelas wol rava tali wear ulun isa.
12 Aa ara wol vuan zaitun, ovu aa
anggur vali wol vuan ara. Wear ulun
i taltelas wol not-nala ma wear a wol
taltelas.

Kaka'a felan irua

13 Tali bir tinemun, na iki ni kaka'a
dawan ovu nsi'ik wan ma lolin? Fyalak
verin ia ma nfaturu afa avyai na'a ni
vava'at i lolin, ovu vali nfakabava tenan
a, boma tali ni kaka'a dawan a, na ni afa
ovi notu ra kena.
14 Na'uk wean i tamata isa wol inan
lahir ma nsi'ik tamata liak ni lolin a, ovu
nfikir a'uk tenan a, na deka nfakaratat
tenan a ma nsiklabir ma nfulak nvali afa
ovi kena ra.
15 Kaka'a i wean inyai wol nsuta tali
lanit ratan, na'uk ntali watan tamata ovi
rna'a lanit ivavan a. Ubu Ni Roh wol nala
afa avyai, na'uk afa avyai rtali nitdawan
a.
16 Tevek wean i tamata isa ralan sian
tevek nsi'ik tamata liak ni lolin a, ovu

† **2:23 2:23** Kejadian 15:6 ‡ **2:25 2:25** Yosua 2:11 * **3:8 3:8** Alanu i na'a ayat ini, alanu i nfedan nala tamata. Na'a vai Mala tfalak ne, *racun.*

vali nfikir a'uk tenan a, na veka notu
ma tamata ra rsingarahi, ovu vali rotu
munuk afa ovi sian ra.
17 Na'uk kaka'a i ntali Ubu notu ma
tamata ovi rorang Yesus, ralarira ra
rmerat ovu wol inar ma tamata ra rsin-
garahi. Ira rmarkai, rafrenar, rlobang ma
dawan tamata ra ovu rotu lalawatan afa
ovi lolin ra. Ira ralarira ra wol raruan ovu
wol rsiklabir ma rfalak afa boku, na'uk
rotu afa liak.
18 Ira wearira tamata ovi iva'ur ma rotu
rira va'i ra, ma ravuri-rava nabat ra. Ira
veka ka'i rala ihin a te vuan a. Tamata
ovi wol inar ma tamata ra rsingarahi, ira
rotu watan malinan a, boma tamata rivun
veka rorang ira, ma rotu lolin a verin
tamata ra.

4

Ubu wol nrenar falurut tali tamata ovi rorang watan rira ininan sian ra

1 Terang a valing averi, mia mkya'a
ne, msyisala ralabira ma msyingarahi-
sikual mia, tevek inabira afa sian ovi
rna'a roak ralabira ra. Afa avyai rotu ma
msyingarahi na'a ralabira ra.
2 Mia inabira afa liak, na'uk wol mdyav-
nala, ma msyifedan. Mia byo'itea afa ovi
tamata liak rira ra, na'uk wol bisma myal-
nala, ba msyingarahi-sikual mia. Mia wol
bira akataka, tevek wol myera tali Ubu.
3 Velik ne miflurut ma myera tali Ubu,
na'uk Ia wol nala verin mia. Afa i
minovak na'a ralabira ra ma myera tali Ia
yai wol kena, tevek myera ma al fyakena
watan tenabira ra.
4 Mia wol myot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra. Mia mkya'a roak ne, wean i
inabira ma myorang tamata ovi rangal
Ubu, rira afa ovi rotu ra, na mia myangal
vali Ia. Tamata iki watan, wean i inan ma
notu afa ovi sian ra na'a lanit ivavan ini,
na tamata yai ni sian roak Ubu.
5 Mia deka minovak ne, afa ovi Ubu
nfalak na'a Ni Surat Ralan a wol ihin. Ubu
Ni Roh nleal lahir raladida ra, ba inan
urun ma torang a'uk Ia, ma wol tot-orang
afa ovi rna'a lanit ivavan ini.
6 Ubu nala Ni rala lolin verin ita, boma
tfalek-nala afa sian ovi rna'a raladida ra.
Wean i nfalak roak na'a Surat Ralan a ne,
"Ubu nangal tamata ovi rfakaratat
tenarira ra, na'uk nlobang ovu
nala ngrebat verin tamata ovi ba'i
rfakabava tenarira ra."*
7 Ba mia musti fyakabava tenabira ra
verin Ubu, ovu myorang afa ovi nfalak
ra. Myotu wean inyai, na myangal roak
nitdawan ni afa ovi notu ra, ba veka nafla
talik mia.
8 Fyaseri Ubu, boma nfaseri vali mia.
Fyamerat limabira ra ovu ralabira ra tali
bira salasilan ra. Tamata salasilan mia!
Byatuk bira fikiran sian ra, tevek afa
avyai rotu ma ralabira raruan na'a bira
inorang a.
9 Byakar urun ovu fyaktanit, tevek my-
otu sala roak. Mkyati bira malmalit a
ovu lubira ra. Mkyati ralabira lolin ovu
ralabira lalau.
10 Fyakabava tenabira ra na'a Duila'a
wahan ralan a, na Ia veka nsikat mia ovu
nalang mia.

Snurak verin tamata ovi rorang Yesus, boma deka sumarira sala verin tamata liak

11 Terang a valing averi, deka msyifalak
sian mia. Tamata iki watan nfalak sian
ovu nfaleka inukun verin teran a valin
ra, na ia nfalak sian roak Ubu Ni inukun
ra, ovu wol not-orang roak afa ovi Ubu
nfalak ra. Ba ihin a, mia wol myot-orang
roak Ni inukun ra, na'uk myeluk tamata
i ba'i nfaleka inukun, ovu mtyasorat roak
inukun avyai.
12 Velik aba tamata isa watan ntaha
dasing ma al ntimbang tamata ra munuk.
Ia sa'i notu inukun ra ovu nfaleka inukun
verin tamata ra ovu Ni ngrebat a, ma
nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ovu
nfamwear tamata ra. Mia ini iki ma
fyaleka inukun verin terabir-valibira ra?

Deka miblufang Ubu na'a afa ovi mane myotu ra

13 Terang a valing averi, eka mryenar
ma lolin. Mia fyalak ne, "Amar ini te
ilyan, na amati ahu eri ma veka amna'a
ineri varat isa, ma amfedi-amfaha afa
na'a ineri ma amdava utumami."†
14 Na'uk mia wol mkya'a ne, ilyan veka
mtyuan afaka. Eka fyikir ma blawat. Bira
vava'at wean inba? Bira vava'at wean

* **4:6 4:6** Amsal 3:34 † **4:13 4:13** Amsal 27:1

yafuman ma nvotuk, na'uk brian munuk, na nlia roak.
15 Velik aba, mia musti fyalak ne, “Wean i Duila'a ralan nfalak ma amva'at, na ami veka amotu afa ini te afa yai.”
16 Na'uk mia ba'i mingrihi ma fyakaratat tenabira ra. Fyakaratat tenabira wean inyai, na wol kena lahir.
17 Ba, wean i tamata isa nka'a afa ovi kena ra, na'uk wol not-orang, na ia notu salasilan roak.

5

Snurak verin tamata ka'i ra

1 Tamata ovi fiang ini bira metan rivun, eka mryenar ma lolin afa ovi mane ufalak ini. Byakar ma fyaktanit, tevek mia veka mtyuan sian dawan ila'a.
2 Bira metan ra veka rakvisal ovu ngafat ra veka ra'an munuk bira kadaravit ra.
3 Bira masa ovu perak ra veka rarawan munuk, ovu vali bira masa ovu perak i rarawan yai veka rfaturu ne, myotu salasilan roak ovu bira metan ra. Afa avyai veka rotu ma Ubu nukun mia na'a yafu ralan. Mia byakar, tevek na'ut inyai, na amar ra mane rlia roak, na'uk mtyafal ma misdovuk watan bira metan ra na'a lanit ivavan ini.*
4 Mia myeang tamata ovi rkarya na'a bira va'i ra ma wol byahir rira kadi ra. Eka mryenar rira maruhuk ra! Tamata avyai rafwak ma rera lablobang ma rfalak ne, “Duila'a, mrenar ami o!” Ira rafwak wean inyai verin Ubila'a i nfareta akataka munuk.
5 Mia mkya'i roak ovu myotu a'uk inabira lolin, ma fyatemang roak lanit ivavan ini ihin a. Mia weabira afwatan ovi rfawatak ma ngbabal roak ira, na'uk wol rka'a ne, tamata ovi rfawatak ira mane rfedan ira ma ra'an.†
6 Mia vali myukun ma fyedan tamata ovi rira vava'at ra rmalola, ovu tamata ovi wol bisma rangal nala mia.

Tatahang raladida na'a dida susa ra

7 Terang a valing averi, mtyahang ralabira ra ovu mnyaban watan amar i Duila'a veka nma.‡ Eka msyi'ik tamata ovi rotu va'i ra. Ira rnaban watan ma da'ut nma ma ravuri-rava, ovu rnaban da'ut ewal ma notu ma rira afamtahan ra ihirira. Afa yai nfaturu ne, rtahang nal ralarira ra.
8 Ba mia vali musti mnyaban ovu mtyahang ralabira ra. Myorang ovu ralabira urun, tevek amar i Duila'a veka nma sarseri roak.
9 Terang a valing averi, deka mifngamu'ur ovu deka msyifasala mia, boma Duila'a deka nukun mia. Ia i veka nukun mia sarseri mane nma roak.
10 Terang a valing averi, mingnanang nabi ovi lan ana, rfamalik roak Ubu Ni vaivatul ra. Ira rtuan susa rivun, na'uk rtahang nal ralarira ra. Ni lolin a, mia musti myot-orang vali rira afa ovi rotu ra.
11 Ita tfalak ne, tamata ovi rtuan susa rira vava'at ra malinan, tevek rtahang nal ralarira ra ma rorang Ubu. Mia mryenar roak Ayub. Duila'a naflahar ia, tevek ntahang nal ralan na'a ni susa i dawan urun a. Ba mia mkya'a roak ne, Duila'a Ni silobang a dawan urun, ovu nfaturu Ni silobang a verin Ni tamata ra.
12 Terang a valing averi, nlia tali afa ovi beti ufalak verin mia yai, na deka mifwaba. Deka myala lanit ratan te lanit ivavan ini, te afa liak vali ma al mifwaba. Ni lolin a, fyalak watan ne, “O'u, ya'a veka otu,” te fyalak watan ne, “Wahal, ya'a wol otu.” Ba myotu lahir afa ovi fyalak roak yai, boma Ubu Ni inukun a deka nkena mia.

Traning Ubu ovu taflurut verin Ia

13 Tali bir tinemun, na wean i tamata isa ntuan susa, na fyalak verin ia ma naflurut verin Ubu. Wean i tamata isa inan lolin, na fyalak verin ia ma ndedang ma nfadawang Ubu.
14 Wean i tamata isa ntali bir tinemun nawar ia, na nfalak ma dawan kareda ovi reluk penatua§ rma ma raflurut verin ia, ovu rala Duila'a naran ovu Ni ngrebat a, beti ra'ung ngul na'a tenan a.
15 Ba tamata ovi raflurut ovu ralarira urun, na Ubu veka notu ma tamata i nawar ia yai lolin ewal ia. Ba wean i

* **5:3 5:3** Tamata ka'i ra inar ma rtafal ila'a rira metan ra. † **5:5 5:5** Wol rka'a vali ne, Ubu veka nukun ira.
‡ **5:7 5:7** Ubu veka nukun tamata ovi rotu susa tamata ovi rorang Yesus. § **5:14 5:14** Msi'ik Kisah 11:30.

notu salasilan, na Ubu veka na'i vatuk ni
salasilan ra.
16 Ba mia ka'i mtyorung ma fyalak bira
salasilan ra ovu isa naflurut verin isa,
boma lolin mia. Tamata ovi rira vava'at
ra rmalola, wean i raflurut, na rira falurut
yai ni ngrebat a dawan urun.
17 Eka mingnanang nabi Elia. Ia tamata
watan ia wean ita, na'uk naflurut ovu
ralan urun ma da'ut wol nsuta. Ba da'ut
wol nsuta lanit ivavan ini, ti naran varat
itelu vulan inean.
18 Ba naflurut ewal ma da'ut nsuta, ma
lanun a notu ma afamtahan ra ihirira.

Fyakena tamata ovi rti talik Ubu Ni linga'an

19 Terang a valing averi. Tali bir
tinemun, na wean i tamata isa nban-talik
roak linga'an i kena, na ni lolin a tamata
boku rsurak ia ma nahil ma ntalik tali ni
salasilan ra, ma norang ewal Ubu.
20 Eka mingnanang vaivatul ini: Tamata
iki watan notu ma tamata salasilan isa
nahil, ma norang ewal roak Ubu Ni
linga'an a, na ia nala roak tamata yai tali
matmatan, ovu Ubu veka na'i vatuk ni
salasilan rivun yai. Surat i ususan ini,
lawan watan ini.

Ya'a Yakobus, ala salam verin mia

Petrus ni surat i ntulis lan

Tbas afa ovi veki

Petrus ntulis surat ini. Ia ntali tamata vutu rahin irua ovi rorang Yesus. Petrus ntulis surat ini verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, ovu rna'a wan i rfanara ia ne, Asia Ko'u. Tamata ra rwi-rwa ira ovu rfalak sian ira, tevek rorang Yesus (1 Petrus 2:11-12, 15; 3:16; 4:4). Boku tali ira tamata sansinir ira, ma duarira ra rwi-rwa ira (2:18-20). Vata boku vali tali ira, awarira ra rwi-rwa ira, tevek awarira ra wol rorang Yesus (3:1, 6).

Wean inyai, bi Petrus ntulis surat ini ma nfangrebat rira inorang a, boma rtahang nal ralarira na'a rira susa avyai. Petrus nfalak ne, tali susa ovi rtuan ra, na tamata liak bisma rka'a lahir ne, rira inorang a nangrebat te wahal (1:6-7; 4:12). Wean i tamata ra rwi-rwa ita tevek torang Yesus, na musti talang Ubu, ovu musti totu lalawatan lolin a na'a dida vava'at ra (4:19). Petrus nala snurak rivun ma nfangrebat ralarira ra, boma rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin Ubu, ovu rira vava'at ra kena, ovu vali rtahang nal ralarira na'a rira susa ra.

Surat ini ihin a

1. Vaivatul ovi Petrus ntulis lan a (1:1-2)
2. Ita dida vava'at ngorva'an tali Yamadida Ubila'a, tali Ubu Yanan a, ovu tali Ubu Ni Roh. (1:3-12)
3. Snurak ma ita musti totu afa ovi lolin ra, tevek ita teluk roak Ubu yanan ra. (pasal 1:13—2:10)
4. Snurak ma tot-orang afa ovi fareta ra rfalak; snurak verin tamata sansinir ra; snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak a; ovu snurak verin tamata ra munuk. (pasal 2:11—3:12)
5. Snurak verin tamata ovi rtuan susa ra, tevek rorang Yesus (pasal 3:13—4:19)
6. Snurak verin dawan kareda ra (ovi reluk penatua ovu ovi rban-ulu verin rira sidovung a), ovu verin tamata rivun. (5:1-11)
7. Petrus nala snurak situli (5:12-14)

1-2 Terang a valing ovi Ubu nfili roak mia ma myeluk Ni tamata ovi myorang Ia. Mia tamata dakan mia ma mlyeal soru munuk propinsi Pontus, Galatia, Kapadokia, Asia Ko'u ovu Bitinia. Ya'a ini Petrus. Ubu nsinir ya'a ma ufamalik Ni vaivatul ra, ovu utulis surat ini verin mia. Era ma fara Ubu nala Ni rala lolin a ovu Ni malinan a ma nfangora lahir bira vava'at ra. Yamadida Ubila'a nfili roak mia, wean lahir i ralan a nfalak a, ovu Ni Roh a notu ma bira vava'at ra rmalola, boma msyoak verin Kristus ma myot-orang afa ovi nfalak ra, tevek nfamerat roak mia ovu laran a.

Dida inorang a musti nangrebat ma al tnaban afa lolin ovi Ubu veka nala verin ita, ovu vali tfaturu dida silobang a

3 Terang a valing averi, mya ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Ia nfaturu Ni silobang a verin ita, bi nala roak vava'at ngorva'an verin ita. Ia nfava'at ewal roak Yesus Kristus tali matmatan, bi dida vava'at ngorva'an kakiwal yai. Notu wean inyai, boma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra na'a Ia, tevek tka'a urun ne, Ia veka not-nala afa lolin ovi nfadoku roak a.

4 Ita tka'a roak ne, veka dida vali kalolin ovi Ubu nfadoku roak ma veka nala verin Ni tamata ovi rorang Ia. Ubu nfadoku kalolin avyai na'a lanit ratan, ba wol bisma rmamu, ovu wol bisma rbetan, ovu vali wol bisma rburut.

5 Myorang roak Ubu, ba Ia nsi'ik mia. Ia nwanar mia ovu Ni ngrebat tevek myorang Ia, ti naran amar i Yesus Kristus nma ewal lanit ivavan ini, boma mia veka bira vali vava'at kakiwal a.

6 Wean inyai bi, myotu inabira lolin a'uk, velik ne fiang ini ralabira lalau, tevek ba'i mtyuan susa ovi felarira rivun, ovu tamata ra rotu sian mia. Na'uk susa avyai wol mnanat, na veka rlia.

7 Susa ovi mtyuan ra, rotu ma fyaturu lahir ne, myorang urun Ubu te wahal. Tamata ra musti rasnuri masa ra na'a yafu, boma rka'a ne, inyai masa mnga'un te wahal, velik ne masa avyai ilyan te ravrua veka wol rleal roak. Mia bira inorang a fyawan lia masa ra, ovu susa ovi mtyuan ra rfaturu ne, myorang urun Ubu.

Wean inyai, na Ubu veka nfadawang ovu
nalang mia, ovu vali nfakaratat mia na'a
amar i Yesus Kristus veka nma ewal a.
8 Mlyobang* Ubu, velik ne wol mryea Ia
obin. Ti naran amar ini vali, na mia wol
mryea Ia obin, na'uk myorang Ia. Inabira
lolin urun i lahir ma wol tfamalik nala ia,
9 tevek Ubu nsikat mia tali bira salasilan
ra, ma bira vava'at kakiwal. Ia notu wean
inyai verin mia, tevek bira inorang verin
Yesus Kristus.
10 Vava'at kakiwal i Ubu nala verin mia
yai, lalan ana, nabi ra rfalak roak. Ira
rfatlina ma lolin ovu ranovak urun Ubu
Ni vaivatul avyai, ma ti rfamalik roak.
11 Kristus Ni Roh† nfalyawang lan roak
verin ira na'a sian i Kristus veka ntuan
a, ovu vali sian yai nlia roak, beti Ubu
nfakaratat ila'a Ia. Ira rkiwal ma rka'a ne,
wean inba ovu lafira ba afa ovi Kristus
Ni Roh nfamalik na'a ralarira ra veka
rvotuk.
12 Ubu nfalyawang roak verin nabi
avyai ne, afa ovi rotu ra wol mane rotu
verin ira, na'uk verin mia. Afa avyai,
afa ovi fiang ini mryenar tali tamata ovi
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ira rfamalik
afa avyai verin mia ovu ngrebat tali Ubu
Ni Roh i ntali lanit ratan. Ubu Ni sansinir
ra tali lanit ratan inar vali ma rka'a urun
Ivar Lolin yai.

Ubu nera ita ma fara dida vava'at ra rmerat urun

13 Ba wean inyai, bi misusan bira fiki-
ran ra ovu msyi'ik wabira ma lolin, boma
myot-orang munuk afa ovi Ubu ralan
nfalak a. Fyaklo'i a'uk bira vava'at ra
verin Ubu, tevek myorang urun ne, Ia
veka naflahar mia na'ut i Yesus Kristus
veka nma ewal.
14 Ubu yanan ita, ba musti tot-orang
afa ovi Yamadida nfalak ra. Na'ut i wol
mkya'a Ubu Ni Ivar Lolin obin, na myot-
orang watan bira ininan sian ra. Na'uk
fiang ini deka mtyorung ma bira ininan
sian avyai rfareta mia na'a bira vava'at
ra.
15 Na'uk mia deka myotu salasilan
afaka watan na'a bira vava'at ra, wean
Ubu i nmerat urun ovu wol Ni salasilan
lahir. Ia ka'i nera mia ma myeluk Ni
tamata ovi wol rira salasilan ra.
16 Ba ita deka totu salasilan, tevek rtulis
roak na'a Surat Ralan ne, "Deka myotu
salasilan, tevek Ya'a wol Ning salasilan."‡
17 Tva'at teri watan na'a lanit ivavan
ini. Ti ma miflurut verin Ubu, na myera
Ia ne Bapa, bi myalang urun Ia na'ut i
bya'at obin na'a lanit ivavan a. Ia wol nfili
tamata na'ut i veka nfaleka inukun verin
tamata ra munuk ma inovan ovu afa ovi
rotu ra.
18 Mia mkya'a ne, Ia ntevut roak mia
tali bira salasilan ra. Ba mia mtyalik roak
tali bira vava'at vu ovi ububir-nusibira ra
rala roak verin mia. Ia wol nala masa te
perak ovi bis rakvisal ma al ntevut bira
vava'at yai.
19 Na'uk Ubu ntevut mia ovu Kristus
laran a. Laran yai fyawan urun. Kristus
wean lahir domba i wol namngala ovu
nmerat urun, ma nmata al neluk korban
verin Ubu.
20 Na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan
obin, na nfili roak Kristus. Fiang ini
lanit ivavan sarseri mane namwear, ba Ia
nsinir Kristus nma ma nmata, ma nsikat
mia tali bira salasilan ra.
21 Ubu nfava'at ewal Kristus tali mat-
matan ovu nalang urun Ia. Fyaklo'i a'uk
bira vava'at ra verin Ubu, ovu myorang
urun Ia, tevek afa ovi Yesus notu verin
mia.
22 Fiang ini Ubu nfamerat roak mia tali
bira salasilan ra, tevek myot-orang afa
kena ovi mryenar roak na'a Yesus Kristus.
Wean inyai bi, mlyobang urun terabir-
valibira tamata inorang ra. Ba musti
ralabira urun ma msyilobang mia ovu
bira silobang i ntali ralabira ila'a.
23 Mia musti msyilobang mia, tevek
Ubu notu ma bira vava'at ra ngorva'an
ewal. Bira vava'at ngorva'an yai wol
ntali tamata ovi rna'a lanit ivavan ini ma
veka rmata, na'uk ntali Ia i wol nmat-
nala. Myala vava'at ngorva'an yai, tevek
myorang Ubu Ni vaivatul ovi rala vava'at,
ovu rna'a lalawatan.
24 Na'a Surat Ralan a rtulis wean ini:

"Tamata ra munuk na'a lanit ivavan a

* **1:8 1:8** ***Mlyobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *mengasihi Allah.* † **1:11 1:11** Kristus Ni Roh na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh a. ‡ **1:16 1:16** Imamat 19:2

wearira ngrova ovi wol rva'at kakiwal.
Rira afa lolin ovi rotu ra wean ngrova rira fafun ra. Ngrova rira fafun ra munuk veka rmata, wean lahir tamata ra munuk veka rmata, ovu rira afa lolin ovi rotu ra veka wol rna'a roak, wean lahir ngrova ovi rakla ma rira fafun ra rabrofut.
25 Na'uk Duila'a Ni vaivatul ra rna'a lalawatan, nata ti wol ni wahan."§
Vaivatul avyai Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata ra rfamalik roak vaivatul avyai verin mia.

2

Yesus Ni tamata ra rira vava'at ra musti rmerat urun

1 Mia mryenar roak afa ovi Ubu notu ra verin mia, ba era ma byatuk munuk lahir afa sian ovi ba'i myotu ra. Deka msyiklabir, ovu deka fyalak afa boku, na'uk myotu afa liak. Deka mlyobang tamata liak rira metan ra, ovu deka fyalak sian tamata ma fyangra tamata naran a.
2 Mia musti mdyava lalawatan Ubu Ni vaivatul ra ma fyadoku na'a ralabira ra, wean kasiko'u i beti rarali ia ma ndava lalawatan susu vahan. Myotu wean inyai, boma bira inorang a ntafal ma nangrebat, ti naran amar i Yesus Kristus veka nma lanit ivavan a ma nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
3 Iva'ubira ma mdyava lalawatan Ubu Ni vaivatul ra ma fyadoku na'a ralabira ra, tevek mkya'a roak ne, Kristus Ni lolin dawan urun verin mia.

Yesus Kristus wean vatu i rfadoku lan na'a fanderen a

4 Fyaseri lalawatan Duila'a Yesus. Ia wean vatu i nva'at kakiwal a. Tamata ra rfikir ne vatu yai wol fyawan, na'uk Ubu nfili roak Ia ovu nalang urun Ia.
5 Fyaseri roak Ia ma myala bira vava'at ngorva'an a, ba mia weabira vali vatu ovi rva'at ra. Ubu nala mia ma al nfadiri Ni rahan a, ovu Ubu Ni Roh nleal roak ralabira ra. Ia notu ma mia myeluk Ni tamata ovi nfili ra, ma bira karya wean mela falurut ra ma myala korban verin Ia, wean lahir i ralan nfalak a. Ubu ntorung bira korban yai, tevek afa ovi Yesus Kristus notu roak verin mia.
6 Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan a ne, Yesus Kristus wean vatu i fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan a. Vaivatul avyai ngoarira ra wean ini,
"Msyi'ik, Ya'a ufili roak vatu isa i fyawan urun a ma neluk vatu i ufadoku lan lalean na'a kota Sion. Tamata iki watan norang Ia, na Ia veka notnala afa ovi ntorung ma nala verin ia, ma ralan a wol lalau."*
7 Tamata ovi myorang Yesus Kristus, na mia veka utubira urun. Na'uk verin tamata ovi wol rorang Ia, Surat Ralan nfalak ne,
"Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan lia munuk vatu ovi rala ma al rfangrebat rahan a."†
8 Iki wol norang Yesus, na ia veka ntuan afa ovi Surat Ralan nfalak ne,
"Vatu yai neluk angangal verin tamata ma rasvotun ma rleka lahir."
Tamata avyai rasvotun na'a vatu yai, tevek wol rot-orang Ubu Ni vaivatul ra. Ia nfadoku roak ma musti wean inyai.
9 Na'uk Ubu nfili roak mia tamata ovi myorang Ia, ovu mia weabira vali mela falurut ovi rkarya verin Ubu i neluk Raja ma nfareta mia. Ubu notu ma weabira vali Ni sidovung dawan i nfamerat roak tali salasilan ra ma myerat urun. Ubu Ni roak mia, ovu nala roak mia tali dedan ralan ma mnya'a lyawan i lolin urun a, boma fyamalik ovu fyadawang afa dawan ovi notu ra.
10 "Lan ana, wol myeluk Ubu Ni tamata ra obin, na'uk fiang ini myeluk roak Ni tamata ra.
Lan ana, Ubu wol nfaturu Ni silobang a verin mia obin, na'uk fiang ini Ubu nfaturu roak Ni silobang yai."‡

Tfakabava tenadida ra ma tot-orang afa ovi Ubu nfalak ra

11 Terang a valing averi, ulobang urun mia, ba ufalak verin mia ne, mingnanang ne myeluk tamata dakan, ovu bya'at teri

§ **1:25 1:25** Yesaya 40:6-8 * **2:6 2:6** Yesaya 28:16; Efesus 2:20-21; Roma 9:33 † **2:7 2:7** Vatu i fyawan nlia munuk na'a ayat ini ihin a ne, penting rahi munuk. Inyai nfaturu lahir Yesus. Mazmur 118:22; Yesaya 8:14
‡ **2:10 2:10** Hosea 1:6, 9; 2:23

watan na'a lanit ivavan ini. Wean inyai,
ba era urun verin mia ma deka myot-
orang bira ininan sian ovi rtali tenabira
ra ma rangal lahir bira roh a.
12 Bira vava'at ra musti lolin na'a
tamata ovi wol rka'a Ubu, waharira ralan
ra. Myotu wean inyai, boma wean i rfalak
sian mia, na veka rsi'ik bira afa lolin ovi
myotu ra, ma veka rfadawang Ubu na'ut
amar i nma ewal lanit ivavan a.
13 Terang a valing averi, na'a lanit
ivavan ini, na fara myot-orang dawan
fareta ra munuk rira afa ovi rfalak ra,
boma tali bira afa ovi myotu yai, na bisma
myalang urun Ubu. Mia musti msyoak
verin raja i ntaha fareta dawan urun a,
14 ovu vali verin gubernur ovi raja
nfaturu ira ma rukun tamata ovi raktufan
ra, ovu nalang tamata ovi rotu lolin a.
15 Ubu ralan nfalak ma myotu a'uk
lolin a, boma tamata boda ovi rfalak sian
mia wol bisma rangrihi afakataka, na'ut i
rsi'ik afa lolin ovi myotu ra.
16 Fyaturu bira vava'at a wean lahir
tamata ovi Ubu nfatalik roak ira tali
rira salasilan ra. Deka fyikir ne, Ubu
nfatalik roak mia tali bira salasilan ra,
ba neluk lola roak verin mia ma myotu
ewal salasilan. Na'uk bira vava'at a musti
wean lahir Ubu Ni tamata sansinir ovi
rfakabava tenarira ra ma rot-orang Ni
vaivatul ra lalawatan.
17 Myalang tamata ra munuk, mly-
obang terabir-valibira ra, ovu byobar
Ubu. Myalang vali raja a.

Ita musti tatuan susa wean susa i Kristus ntuan roak

18 Terang a valing ovi myeluk tamata
sansinir ra mia musti myot-orang afa
ovi bira dawan ra rfalak, ovu myalang
urun ira. Wol mane msyoak watan verin
dawan ovi rotu lolin mia ovu rfamafung
rira vaivatul ra, na'uk verin dawan ovi
rotu sian vali mia.
19 Mia mkya'a afa ovi Ubu ralan nfalak
ra, bi mtyahang ralabira, velik ne mtyuan
susa i wol inovan ma mtyuan tali afa ovi
myotu ra. Wean inyai bi myotu ma Ubu
ralan a lolin.
20 Wol utubira akataka, wean i mtyuan
susa ma bira dawan ra rfar-visal mia
tevek myotu salasilan, ovu mtyahang nal
ralabira. Na'uk wean i mtyuan susa, velik
ne wol myotu sala, ovu mtyahang nal
ralabira ra, na afa yai notu ma Ubu ralan
a lolin.
21 Ubu nera mia ma mtyuan susa wean
inyai, tevek Kristus ntuan susa ma al
nlobang mia, ovu vali nfaturu verin mia
ma musti mtyuan susa wean vali Ia.
22 "Ia wol notu salasilan ovu wol nsik-
labir."
23 Na'ut i tamata ra rala vaivatul ovi
ngra ra ma rfalak sian Ia, na wol nangal
ira ovu vaivatul avyai vali. Na'ut i tamata
ra rotu susa Ia, na wol nfabobar ira ovu
wol nera ma Ubu notu sian ira. Ia nala
munuk tenan a verin Ubu i wol nsiklabir
na'a inukun ovi nfasuka ra.
24 Yesus Kristus ka'i nvara dida salasi-
lan ra na'a aa walwalur, boma salasilan
wol nfareta roak ita, ma dida vava'at ra
rmalola. Ni mngala ra ovu laran a rotu
roak ma lolin ita.§
25 Tevek lan a, bira vava'at a wean
lahir domba i nban-sala a. Na'uk fiang
ini myorang roak Kristus, ba Ia nban-
ulu verin mia ma nwanar ovu nsi'ik mia,
wean lahir tamata i nwanar ovu nsi'ik ni
domba ra.*

3

Snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak

1-2 Ba wean vali inyai verin tamata
ovi msyifa roak. Vata ovi msyifa roak
a fyakabava tenabira ra ma myot-orang
watan afa ovi awabira rfalak ra. Myotu
wean inyai, boma wean i boku tali mia,
awabira ra wol rorang Ubu Ni vaivatul ra,
na ira bisma rorang lahir vaivatul avyai,
velik ne wol fyalak afakataka verin ira.
Ira rorang wean inyai, tevek rsi'ik roak
bira sialang ovu bira vava'at lolin ovi
fyaturu lokat amar a.*
3-4 Deka fyaloling da'in tenabira ra ma
myotu ma bira vut ra lolin da'in, te
fyaturu bira masa ra, te myeluk kadaravit
ovi fyawar ra. Na'uk ni lolin a, myotu afa

§ **2:24 2:24** Yesaya 53:4, 11 * **2:25 2:25** Yesaya 53:6 * **3:1-2 3:1-2** Efesus 5: 21-22, 25, 28-29; Kolose 3:18-19; Maleakhi 2:14-15; 1 Petrus 3:5-7; 1 Timotius 5:8; Matius 19:3-9

ovi lolin ra verin tamata ra, ovu vali bira vava'at ra malinan watan ovu tamata ra. Afa avyai rfaturu felabira lolin ovi rna'a ralabira ra. Ubu nalang urun vata ovi felarira wean inyai, ovu afa avyai veka wol rmamu.

5 Lan ana, vata ovi rira vava'at ra rmerat a rfaloling vali tenarira wean inyai. Ira rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin Ubu, ovu rot-orang afa ovi awarira rfalak ra.

6 Sara notu vali wean inyai, tevek ia not-orang afa ovi Abraham nfalak ra. Na'ut i nangrihi ovu Abraham, na nera Abraham ne, bapa. Mia vali weabira Sara ubun-nusin ra, wean i myotu afa ovi kena ra, ovu wol byobar akataka lahir.

7 Wean vali inyai verin brana ovi msyifa roak a. Mia musti myotu lolin vali awabira ra, tevek mkya'a ne ira wol rira ngrebat wean mia. Myalang ira, tevek Ubu veka nala vava'at kakiwal verin mia ovu ira tali Ni rala lolin a. Myotu wean inyai, boma wol angangal na'a bira falurut ra.

Ita tamata ovi torang Yesus musti tsiotu lolin ita ma raladida isa na'a dida fikiran ra

8 Afa ovi beti ufalak munuk yai, ihin a wean ini. Era ma mia munuk mian vai isa ovu myotu ralabira isa watan na'a bira fikiran ra, ovu musti fyaloling tamata ovi ralarira lalau ra. Era vali ma ka'i msyilobang mia, tevek tamata inorang munuk mia. Fyaturu bira rala lolin ovu msyiotu lolin mia, ovu vali fyakabava tenabira ra ma fyikir tamata liak ra.

9 Wean i tamata ra rotu sian mia, na deka myotu sian vali ira, ovu wean i tamata ra rala vaivatul ovi ngra ra ma rfalak sian mia, na deka fyalak sian vali ira ovu vaivatul avyai. Na'uk myera verin Ubu ma naflahar tamata avyai, tevek Ubu nera mia ma fyaturu bira rala lolin verin tamata liak ra. Myotu wean inyai, boma Ia veka naflahar vali mia.

10 Na'a Surat Ralan rtulis wean ini,
"Tamata iki inan ma ralan lolin ovu inan
ma ntuan afa ovi lolin na'a ni
vava'at a, na musti nka'a nfarak
sumarn a ma deka nangrihi afa ovi
sian ra, ovu deka nlabir tamata ra.
11 Ia musti nfaroa tenan a tali afa ovi sian
ra ma notu a'uk afa ovi lolin ra,
ovu ndava lalawatan ma ni vava'at
malinan watan ovu tamata liak.
12 Tevek Duila'a nsi'ik tamata ovi rira
vava'at ra rmalola,
ovu Ia nrenar rira falurut ra,
na'uk nangal tamata ovi rotu afa ovi sian
ra."†

Tatahang raladida ma totu watan afa ovi lolin ra na'ut i tatuan susa

13 Wean i iva'ubira ma myotu a'uk lolin a, na tamata ra veka wol rotu sian mia.

14 Na'uk velik ne mtyuan susa tevek myotu afa ovi Ubu ralan a nfalak a, na utubira. Deka byobar tamata avyai, ovu deka ralabira kako'u.

15 Na'a bira vava'at ra, msyangatur ovu myalang urun Kristus, tevek Duila'a Ia. Mia musti misusan wabira, boma bisma fyalyawang verin tamata ra, wean i rorat mia ne, afakinimi fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ubu. Na'uk fyak-abava tenabira ra ovu myalang ira na'ut i fyalyawang afa yai verin ira.

16 Ralabira ila'a ra musti lolin lalawatan na'a afa ovi myotu ra. Myotu wean inyai, boma velik ne tamata boku rfalak sian mia tevek myorang Kristus, ovu myotu a'uk afa ovi lolin ra, na veka ka'i rfama'it watan tenarira ra.

17 Wean i Ubu nfadoku roak ma tatuan susa tevek totu afa ovi lolin ra, na inyai lolin lia tali i tatuan susa tevek totu afa ovi sian ra.

18 Ufalak afa yai, tevek Kristus nmata fasa watan ma nvara munuk tamata rira salasilan ra. Velik ne Ni vava'at nmalola, na'uk nmata verin tamata salasilan ra. Notu wean inyai, boma Ubu lolin ewal ovu ita. Tamata ra rfedan Yesus tenan a, na'uk Ubu Ni Roh a nfava'at ewal Ia.

19 Ubu Ni Roh nfangrebat Yesus, ba Ia nti ma nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata matmatan rira roh ovi rna'a wan sian i wean bu'i ralan, ma rnaban watan ma Ubu nukun ira.‡

20 Roh avyai rtali tamata ovi rmata roak. Ira wol rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra na'ut i Nuh nva'at a. Na'ut i Nuh

† **3:12 3:12** Mazmur 34 ‡ **3:19 3:19** Tafsiran liak rfalak ne, ngrebat tali Ubu Ni Roh a, bi Yesus nti ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata matmatan rira roh ra.

notu ni kabal a, na Ubu ntahang watan
ralan ovu nanaban ira, boma tamata sian
avyai rahil ma rtalik tali rira salasilan
ra, na'uk wol rahil. Na'uk tamata iwalu
watan rarata kabal yai ralan a, ma Ubu
nala ira ma rda rdir-ear tali wear dawan
yai.
21 Wear dawan na'ut i Nuh nva'at yai
labir mane wean wear i fiang ini rala ma
al rbaptis mia. Wear dawan yai nlobang
Nuh ira, tevek rna'a kabal dawan ralan
a ma rva'at. Tali wear i tamata ra rala
ma al rbaptis mia, na nala vava'at vali
verin mia. Wear yai wol mane rala ma al
rfamerat ngra ovi rna'a tenabira ra, na'uk
rbaptis mia ma nfaturu ne, myera verin
Ubu ma nfamerat ralabira ra ovu bira
fikiran ra. Ia nsikat mia tali bira salasilan
ra, tevek Yesus Kristus nva'at ewal tali
matmatan.
22 Ia nrata roak lanit ratan, ma fiang
ini ndoku Ubu Ni lihir mela ma nfareta.
Fiang ini Ia nfareta Ubu Ni sansinir ra
munuk na'a lanit ratan, roh ra munuk
rira ngrebat ra, ovu vali ngrebat ra
munuk.

4

Duila'a veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk, ba mtyahang ralabira ra na'a bira susa ra, ovu bya'at watan ovu vava'at i kena

1 Kristus ntuan susa dawan roak na'a
tenan a na'ut i nana'a lanit ivavan obin.
Ba misusan wabira ma mtyuan vali susa
wean Ia, tevek tamata iki watan wean i
ntuan susa, na nahil roak ma wol notu
salasilan.*
2 Ba myorang afa ovi Ubu ralan nfalak
ra na'ut i bya'at obin na'a lanit ivavan a.
Deka mane myorang watan bira ininan
sian ra.
3 Lan a, myorang watan tamata ovi
wol rka'a Ubu, na'a rira afa ovi rotu ra.
Na'a bira vava'at lan ra, na miktufan
urun ovu myotu watan afa ovi wol inovan
ra, myorang watan bira ininan sian ra,
ovu boranavut mia. Mia myotu vali bira
snoba ra ma minavut sian ovu myotu afa
ktufan ra, ovu vali msyoak verin walut ra,
ma Ubu wol inan lahir afa avyai.
4 Fiang ini tamata ovi wol rka'a Ubu,
rabrian, tevek mia wol myorang rira
vava'at ra ma myotu lalawatan salasilan.
Wean inyai bi, rfalak sian mia ne, tamata
ktufan mia.
5 Na'uk ira musti rlotar tenarira ra na'a
Ubu wahan ralan na'a afa sian ovi rotu
ra, ovu fiang ini Ubu nasusan roak ma
nfaleka inukun verin tamata ovi rva'at
obin ovu tamata ovi rmata roak a.
6 Wean inyai, bi Ubu ralan nfalak vali
ma tamata matmatan ra rarenar Ni Ivar
Lolin a. Velik ne Ubu nfaleka inukun
verin tenarira ra ma rmata, wean lahir Ia
nfaleka inukun verin tamata ra munuk.
Na'uk Ubu ralan nfalak wean inyai, boma
rira roh ra bisma rva'at vali na'a lanit
ratan.†

Ita musti tala yabi ovi Ubu nala verin ita, ma tlobang tamata liak

7 Terang a valing averi, lanit ivavan
sarseri mane namwear roak, ba misusan
wabira ovu bira fikiran ra, ovu vali mtya-
hang nal ralabira na'a afaka watan, boma
bisma miflurut lalawatan.
8 Na'uk afa i nlia tali afa akataka munuk
wean ini: mia musti ralabira urun al
msyilobang mia. Tevek wean i tsilobang
ita, na wol tfikir roak salasilan rivun ovi
tamata ra rotu verin ita.
9 Inabira vali ma tamata liak rma ma
rna'a teri bira rahan. Myala ira ovu
ralabira lolin, ovu vali deka mifngamu'ur.
10 Ubu nala roak yabi ra verin lokat
tamata ma rira yabi ra rsialing ira. Wean
inyai, na myala bira yabi avyai ma ala
mlyobang tamata inorang ra munuk. Mk-
yarya ovu ralabira urun ovu yabi ovi Ubu
nala roak verin mia, tali Ni rala lolin a.
11 Wean i tamata isa ni yabi ma nfama-
lik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata liak,
na afa ovi nfalak ra musti norang watan
Ubu Ni vaivatul ra. Wean i tamata iki
watan ni yabi ma nlobang tamata liak,
na musti nlobang ovu ngrebat i Ubu nala
verin ia. Myotu wean inyai, na tamata ra
munuk veka rfadawang Ubu nahu Yesus
Kristus. Ubu Ni ngrebat dawan ila'a ovu

* **4:1 4:1** 1 Petrus 3:18 † **4:6 4:6** ***Tamata matmatan*** ihin a ne, tamata ovi rorang Kristus, na'uk rmata. Te, bis vali tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'ut i Nuh nva'at obin.

inovan ma tfadawang Ia, nata ti wol ni wahan! Kena urun.

Iki ntuan susa tevek ni inorang a, na veka utun ma dawan

12 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Fiang ini mtyuan susa ovi sian urun i lahir, na'uk deka mibrian. Deka minovak ne, tamata inorang mia, ba veka wol mtyuan susa wean inyai.

13 Na'uk ralabira lolin urun tevek mtyuan susa wean inyai, tevek susa i mtyuan yai, wean vali susa i Kristus ntuan a. Myotu wean inyai, boma na'ut i Kristus nma ewal ovu vanan i nfitik a nyadat a, na mia veka inabira lolin ovu ralabira lolin urun.

14 Wean i tamata ra rfalak sian mia tevek myorang Kristus, na utubira urun, tevek Ubu Ni Roh a, Ni ngrebat a dawan urun i lahir nana'a ralabira ra.

15 Deka mane tamata isa vali tali mia ntuan susa, tevek nsifedan, te nbori, te notu afa liak ovi sian ra. Deka vali ma ia ntuan susa, tevek notu ma tamata liak rtuan sian.

16 Na'uk wean i mtyuan susa tevek myorang Kristus, na deka mya'it. Na'uk fyadawang Ubu, tevek Kristus Ni roak mia.

17 Naran roak ni amar a ma Ubu mane nfaleka inukun verin lanit ivavan a. Ia veka nfaleka inukun lan verin Ni tamata ovi rorang Ia. Wean i Ubu nfaleka inukun lan verin ita, na veka wean inba verin tamata ovi wol rorang Ni Ivar Lolin a? Ia veka nfaleka inukun lahir verin ira ovu inukun i aleman urun.

18 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini,

"Tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan
nfalak a musti rtuan susa veki, beti
Ia nsikat ira tali rira salasilan ra,
ma rira vava'at kakiwal.
Na'uk tamata salasilan ra ovu tamata
ovi wol rorang Ubu veka rtuan
inukun i aleman urun."‡

19 Ba wean i mtyuan susa tevek Ubu ralan nfalak wean inyai, na myotu lalawatan lolin a ovu myala munuk lahir bira vava'at ra verin Ubu i notu munuk afakataka na'a lanit ovu lanit ivavan a. Ia notu lalawatan afa ovi nfalak ra.

5

Snurak verin dawan kareda ovi reluk penatua ovu tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra

1 Ya'a era urun verin mia dawan kareda ovi myeluk penatua* ma mryenar ya'a. Ya'a vali dawan kareda i eluk penatua, wean mia, ovu ya'a una'a ma usi'ik roak Kristus na'ut i ntuan susa a. Ya'a veka una'a vali Yesus Kristus vanan i nfitik a nyadat, na'ut i Ubu nsinir ewal Ia ma nma lanit ivavan a.

2 Era verin mia ma msyi'ik ma lolin sidovung tamata inorang ovi Ubu nala verin mia, wean domba duan a nsi'ik ma lolin ni domba ra. Deka mane rkiwal mia beti fyabana bira karya ini, na'uk fyabana ovu ralabira lolin, wean lahir i Ubu ralan nfalak a. Deka mane fyabana bira karya ini tevek mian kadi, na'uk fyabana bira karya ini tevek inabira ma mlyobang sidovung tamata inorang ra.

3 Deka mane fyakaratat tenabira ra ma weabira raja ra ma fyareta ira. Na'uk musti fyaturu bira vava'at i lolin a ma inovan verin ira, boma rot-orang.

4 Wean i myotu wean inyai, ti naran i Domba Duan nma ewal a, na Ia veka nala kalulu i wean raja ba'i raklulu a verin mia. Kalulu yai vanan a nfitik a nyadat ma wol ni wahan.† Yesus Domba Duan Ia ovu Ni dawan a nrahi lia munuk.

5 Wean vali inyai verin tuvmarmuri ra. Mryenar ma myot-orang snurak tali tamata ovi rira tuvu nrahi mia. Terang a valing tamata inorang ra munuk: fyakabava tenabira ra ma isa nalang isa, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini,

"Ubu nangal lahir tamata ovi rfakaratat
tenarira ra,
na'uk nala Ni kalolin a verin tamata
ovi rfakabava tenarira ra."‡

6 Ba fyakabava tenabira ra na'a Ubu wahan ralan a. Ia Ni ngrebat dawan urun. Myotu wean inyai, ma naran amar i nfadoku roak a, na Ia veka nsikat mia ma nalang mia.

‡ **4:18 4:18** Amsal 13:31, Lukas 13:33-34, 2 Korintus 13:5-7 * **5:1 5:1** Msi'ik Kisah 11:30. † **5:4 5:4** Kalulu i Ubu nala na'a ayat ini nfaturu ne, Ubu naval te nbalas tamata ovi rkarya verin Ia rira rala lolin ra. ‡ **5:5 5:5** Amsal 3:34.

7 Deka ralabira kako'u na'a afaka
watan, na'uk na'a afaka watan, na mi-
flurut verin Ubu na'a afa ovi rotu ma
ralabira kako'u a, tevek Ia nlobang urun
mia.
8 Msyi'ik wabira ma lolin, tevek nit-
dawan ni sian mia. Ia wean singa i vain
dawan ma nbana tia ma watan ala ndava
fana'an.
9 Myangal ia, ovu bira inorang i nan-
grebat, tevek mkya'a ne, terabir-valibira
tamata inorang ovi rna'a lanit ivavan a
munuk lahir, rtuan vali susa wean mia.
10 Susa i mtyuan yai veka wol ka'i
mnanat. Ti ma susa yai roak rok, na Ubu
veka nala Ni rala lolin i dawan urun ma
nfakena munuk afa ovi wol rna'a bira
vava'at ra. Ia vali veka nfabatar ovu
nfangrebat ewal bira inorang a, ovu vali
notu ma mtyahang nal ralabira, ba mdyiri
watan na'a bira inorang. Ia nera roak mia
ma myovu na'a vanan i nfitik a nyadat ma
wol ni wahan a. Notu munuk afa avyai,
tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
11 Ia nfareta munuk afakataka na'a
lanit ivavan ini, nata ti wol ni wahan!
Kena urun.

Petrus nala snurak situli

12 Terang a valing averi, ning surat
etal i ukirim verin mia ini, era ma ning
kida Silas nlobang ya'a ma ntulis. Ia
tamata i norang Yesus vali ovu not-orang
lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra. Na'a
surat ini, usurak mia ma bira dardirin
na'a bira inorang a musti nangrebat.
Ufalak vali verin mia ne, Ubu Ni rala lolin
i ufalyawang verin mia ini, kena munuk
lahir. Mtyahang teri bira dardirin na'a
bira inorang a.§
13 Tamata inorang na'a Babilon rala
salam verin mia. Ubu nfili vali ira wean
mia ma reluk tamata inorang. Ning kida
i nlobang ya'a na'a ning karya a naran
Markus. Ia wean yanak a. Ia nala vali
salam verin mia.
14 Lokat mia myala vali salam ma
msyivoan mia ovu msyilobang mia. Era
ma Ubu nala Ni malinan a verin mia
munuk tamata ovi bira vava'at isa roak
ovu Kristus. Kena urun. Ning surat a
lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Petrus

§ **5:12 5:12** Silas naran liak Silwanus

Petrus ni surat i nban-muri a

Tbas afa ovi veki

Petrus ni surat i nban-muri ini, ntulis verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira. Surat ini ihin mnga'un a ne, tamata ovi rorang Yesus musti rangal guru agama ovi rira vava'at ra wol lolin, ovu rair afa ovi wol kena ra. Petrus nfalak ne, ita musti tsi'ik wadida ma lolin na'a guru siklabir avyai. Ia nfangrebat raladida ra, boma tatafal dida inorang a verin Duila'a Yesus, ovu vali tataha kakiwal afa kena ovi nair ra. Afa avyai rtali tamata ovi ka'i rsi'ik ovu rarenar lahir Yesus Ni afa ovi nfalak ra.

Petrus ralan a nwa'uk urun, tevek guru siklabir avyai rfalak ne, Yesus veka wol nma roak lanit i vavan a (2 Petrus 3:3-4). Petrus nfalak ne, fiang ini Duila'a Yesus wol nma obin, tevek Ubu ntahang ralan verin tamata ovi raktufan ra (3:8-9). Na'uk veka naran ni amar a, ma Duila'a Yesus veka nma ma not-visal lanit ivavan i sian urun ini (3:10).

Surat ini ihin a

1. Vaivatul ovi Petrus ntulis lan a. (1:1-2)
2. Petrus nsurak ita, boma tatafal dida inorang a ovu totu afa ovi lolin ra. (1:3-21)
3. Ia nfangnanang ita na'a guru siklabir ra. (2:1-22)
4. Ia nfangnanang ita ne, Yesus Kristus veka nma ewal. (3:1-13)
5. Petrus ni vaivatul ovi rban-muri lalean. (3:14-18)

Petrus nala salam

1 Ya'a Simon Petrus, eluk tamata sansinir ovu rasul verin Yesus Kristus. Utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang Yesus. Mia weabira vali ami ma amorang Ia. Yesus Kristus Ubu Ia ovu nsikat ita tali dida sala silan ra, ma nala vava'at kakiwal. Ia notu ma torang Ia, tevek afa ovi notu ra, kena lalawatan.

2 Uflurut ma fara Ubu nala Ni rala lolin a ma nfangora mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan, tevek mkya'a Ubu ovu dida Duila'a Yesus.

Tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra musti wean lahir i Ubu ralan nfalak a

3 Ubu ka'i nala Ni ngrebat verin ita, tamata ovi torang Ia. Ia nfakena afakataka munuk ma al torang urun afa ovi nfalak ra ovu dida vava'at ra totu ma Ubu ralan a lolin. Ubu notu wean inyai, tevek tka'a Ia. Ia nera roak ita ma teluk Ni tamata ovi torang Ia, tevek Ni dawan a ovu Ni rala lolin a.

4 Ba wean inyai, na Ubu nala roak tnorung ma dida vava'at kakiwal, ovu Ni kalolin ovi dawan a ovu fyawar urun a. Ia notu wean inyai, boma bisma dida linga'an ma raladida lolin wean Ia, ovu bisma tvatuk munuk lahir dida fikiran sian ra, ovu wol torang roak dida ininan sian i not-visal lahir ita.*

5 Ubu notu munuk afa avyai verin mia, ba mkyiwal urun ma bira vava'at ra wean lahir Kristus. Mia myorang roak Ia, ba ralabira urun ma myotu a'uk afa ovi lolin ra. Myotu wean inyai, ovu ralabira urun ma mkya'a afa ovi lolin, ovu afa ovi wol lolin ra, ma mtyafal bira kaka'a†.

6 Mia myot-orang bira kaka'a, ovu mtyahang nal ralabira na'a bira susa ra. Mtyahang nal ralabira na'a bira susa ra, ovu vali myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra.

7 Ralabira urun ma myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, ovu mlyobang urun vali terabir-valibira ovi rira inorang a wean mia. Myotu wean inyai, ovu vali mlyobang munuk tamata ra.

8 Wean i afa avyai rna'a munuk ma rfangora lahir bira vava'at ra, na afa avyai rfaturu ne, mkya'a Yesus Kristus i dida Duila'a verin Ia. Tali kaka'a yai, na utubira urun, ovu wol mane bira vava'at ra vu watan.

9 Na'uk iki watan ni vava'at a wol wean inyai, na ia wean tamata i matan a lavlova te nkibu roak ma wol nsirea, ovu nablufang ne, Ubu nfamerat roak ia tali ni salasilan lan ra.

---

* **1:4 1:4 *(Ubu) Ni kalolin ovi dawan ovu fyawar urun*** ihin a ne, *berkat* ovi Ubu veka nala verin tamata ovi rorang Ia. † **1:5 1:5 *Bira kaka'a*** ihin a ne, tamata ra rka'a afa ovi Ubu ralan nfalak a.

10 Wean inyai, bi terang a valing averi,
era ma ralabira urun ma myotu a'uk afa
ovi lolin ra, boma fyaturu ne, Ubu nera
roak mia ovu nfili roak mia. Wean i bira
vava'at ra wean inyai, na mia wol mlyeka
roak tali bira inorang verin Kristus.
11 Wean inyai, na Ubu veka nvadil
falfolat lanit ratan verin mia, ma nala
mia ma ti mnya'a Ni Fareta i dida Duila'a
Yesus Kristus neluk Raja ma nfareta, ovu
nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira
vava'at kakiwal. Yesus Ni Fareta yai
nana'a, nata ti wol ni wahan.
12 Wean inyai, bi ufangnanang
lalawatan mia na'a afa avyai, velik ne
mkya'a roak ovu myorang urun afa kena
ovi tamata rair roak verin mia na'a
Kristus.‡
13 Ya'a ufikir ne, inyai neluk karya i
musti otu lalawatan, ma ufangnanang
mia na'a afa avyai munuk, na'ut i fiang
ini uva'at obin.§
14 Tevek uka'a roak ne, veka wol
mnanat na umata roak, wean lahir i dida
Duila'a Yesus Kristus nfalak roak verin
ya'a.
15 Ba ya'a veka ukarya ovu ralang urun,
boma velik ne umata roak, na'uk mia
mingnanang lalawatan afa avyai.

Petrus nfamalik afa ovi nrenar lahir tali Ubu

16 Ami amfamalik roak ne, dida Duila'a
Yesus Kristus veka nma ewal lanit i vavan
ma nfareta ovu Ni ngrebat i dawan. Afa
ovi amfamalik yai wol tomu siklabir tali
tamata ra, tevek amsi'ik lahir Ni dawan a
ovu matamami ra.
17 Ami amsi'ik lahir na'ut i Yaman a
Ubila'a nalang ovu nfadawang Ia. Na'ut
inyai vali, amrenar vai isa tali Ubu i
vanan nfitik nyadat a ma nfalak wean ini,
"Ini Yanak a, ba ulobang urun Ia. Ia notu
ma ralang a lolin urun."*
18 Ami amrenar lahir vai yai ntali lanit
ratan, na'ut i amamunuk amna'a vuar i
nmerat urun a.
19 Wean inyai, na amorang urun Ubu
Ni vaivatul ovi nabi ra rfamalik roak
na'a Surat Ralan ne, kena munuk lahir.
Ni lolin a, myotu a'uk vaivatul ovi nabi
ra rfalak ra, tevek vaivatul avyai wean
damar yeban na'a dedan ralan. Ba
msyi'ik ma lolin vaivatul avyai, ti naran
i Duila'a Yesus nma ewal lanit ivavan a.
Ia veka nma ewal wean lahir lera, beti
nva'al ma veka nyeba ralabira ra, ovu Ia
wean nara telyawar nyeba lanit ivavan.
20 Mingnanang lalawatan afa ini: vai-
vatul ovi nabi ra rfadoku na'a Ubu Ni
Surat Ralan, wol tali rira fikiran ra watan,
na'uk vaivatul avyai rma lahir tali Ubu.†
21 Nabi lan ra rfamalik Ubu Ni vaivatul
ra wol ntali rira ininan ra watan. Na'uk
rfamalik Ubu Ni vaivatul ovi rarenar lahir
tali Ia, tevek Ubu Ni Roh a nfatuang ira
ma rfamalik lahir Ni vaivatul ra.

2

Msyi'ik wabira ma lolin na'a guru siklabir ra, tevek rair afa ovi wol kena ra

1 Lan ana, nabi siklabir rvotuk roak
na'a Ubu Ni tamata fruarira ra. Fiang
ini guru ovi wearira avyai veka rvotuk
vali na'a fruabira ra. Guru siklabir avyai
rair ma rala vaivatul ovi tamata inarira
ma rarenar, na'uk wol ihir akataka ma
rfaleka tamata ra ma rira inorang nmata
lahir. Ira veka rafena ma Yesus i ntevut
roak ira nfareta ira. Rotu wean inyai, wol
mnanat, na veka rmata lahir.
2 Tamata rivun veka rorang guru sik-
labir avyai rira vava'at i rorang watan
rira ininan sian a, ma rotu afa ovi wol
inovan ra. Tali afa ovi tamata avyai rotu
a, na veka rotu ma tamata ra veka rfalak
sian linga'an i kena a ma tati Ubu.
3 Tamata avyai rfamalik tomu siklabir
ovi ka'i rotu watan ma al rdava uturira
tali mia, tevek rlobang kubang ma rfikir
a'uk tenarira ra. Na'uk mnanat roak
Duila'a nukun ira ma inovan ovu rira afa
ovi rotu ra, ovu vali veka wol nanaban
ma mnanat, na nvisal lahir ira.

‡ **1:12 1:12** ***Afa avyai*** ihin a ne, afa ovi Petrus beti nfamalik munuk na'a pasal 1:3-11. § **1:13 1:13** Terjemahan boku rfalak ne, Petrus nva'at obin na'a lanit ivavan ini, tenan a wean befak, ma ilyan te ravrua nmata, wean befak yai nama'ar watan. Msyi'ik vali 2 Korintus 5:1 * **1:17 1:17** Matius 17:5 † **1:20 1:20** Tafsiran liak rfalak ne: wol tamata isa vali aksa ia ni ngrebat ma nfalyawang nala afa ovi nabi ra rfadoku roak na'a Ubu Ni Surat Ralan a. Ubu Ni Roh a'uk nfalyawang nala afa yai.

4 Eka fyikir Ubu Ni sansinir ovi rotu
salasilan tali lanit ratan. Na'ut inyai, na
Ubu wol nablufang ma nukun lahir ira,
ma ti nkeak ira ma rna'a wan sian i wean
lahir van ovi dedafafyat a, ti naran amar
i nukun lanit ivavan a munuk.
5 Lalan a, wean vali inyai verin tamata
ovi rna'a lanit ivavan ini. Ubu wol nsi'ik
watan tamata ra ma wol rkena inukun.
Na'ut inyai, na Ia notu lahir wear dawan
verin tamata ovi rangal afa ovi Ubu ralan
nfalak ra na'a lanit ivavan ini. Teran
a'uk Nuh ovu vali tamata ifitu, Ubu nala
ira rda rdir-ear, tevek Nuh nfamalik ivar
kena i notu ma Ubu ralan a lolin.
6 Wean vali inyai verin kota Sodom ovu
Gomora. Ubu nukun kota irua yai ovu
yafu, boma neluk faneak ne, veka notu
afaka verin tamata ovi rangal afa ovi Ubu
ralan nfalak a na'a amar ovi veka rma ini.
7 Na'uk Ubu nala Lot tali wan sian i
nleal a. Lot yai ni vava'at a nmalola. Ia
ralan lalau, tevek nsi'ik tamata ovi wol
rot-orang inukun ra, ma rot-orang watan
rira ininan sian ra ma rotu afa ovi wol
inovan.*
8 Lot ni vava'at nmalola lalawatan, ba
lokat amar nsi'ik ovu nrenar afa sian ovi
tamata avyai rotu, na ralan nwa'uk urun,
tevek nva'at ovu ira.
9 Duila'a notu munuk roak afa avyai,
ba inyai nfaturu ne Ia Ni ngrebat ma
nala tamata ovi rira vava'at ra rmalola
tali susa i rtuan a. Ni ngrebat vali ma
nukun tamata ovi rangal afa ovi Ubu
ralan nfalak ra fiang ini, ovu vali veka
nukun ira na'ut i nukun lanit ivavan a.†

Salasilan ovi guru siklabir rotu ra

10 Ia veka nfaleka inukun i aleman urun
a verin tamata ovi rot-orang lalawatan
rira ininan sian ra ma rfangra tenarira ra,
ovu vali rafena ma Ubu nfareta ira.
Guru siklabir ovi ufamalik ini rabrahi
urun ovu rfakaratat tenarira ra, ma wol
rbobar ma rfalak sian afa ngrebat ovi
rva'at na'a lanit ratan a.
11 Eka msyi'ik Ubu Ni sansinir ra tali
lanit ratan, ira rira ngrebat a nlia tamata
siklabir avyai. Na'uk wol rala vaivatul ovi
rfalak sian afa ovi rva'at na'a lanit ratan
a, te rta'ing afa ovi rva'at avyai na'a Ubu
wahan ralan a.
12 Na'uk guru siklabir avyai rotu afaka
watan, na wol rfikir lan veki. Ira wearira
lahir afwatan ovi wol rira fikiran a. Ira
rva'at watan, boma tamata ra rala ira
ma rfedan ira. Guru siklabir rangrihi ma
rfalak sian afaka watan, velik ne wol rfan-
aran afa avyai. Ba rira afa sian ovi rotu
avyai, rotu ma Ubu veka nvisal ira, wean
lahir afwatan nangan ovi ralar ra.
13 Guru siklabir avyai veka rtuan sian
ma inovan ovu afa sian ovi rotu ra. Ira
wol rnaban ovan, na'uk rotu rira inar
lolin ma rfakena rira ininan sian ra na'a
amar vali. Wean i rdoku ma rafna'an
ovu mia na'a snoba, na rira afa ngra ovi
rotu ra, rotu ma tsi'ik na tma'it, ovu mane
tmuta watan, tevek afa ovi rotu ra wol
inovan lahir.
14 Ira wol rtalik ma rotu salasilan, ovu
na'ut i rsi'ik vata ra, na inar ma rtuba ovu
ira, tevek rira ininan sian ra. Ira rangrihi
ma al rlabir tamata ovi rira inorang ra
wol rangrebat obin, ma rorang rira afa
sian ovi rotu ra. Amar nkati amar, na
inarira ma rtafal ila'a rira metan ra ma
rmela. Tamata avyai, Ubu near nfasoba
roak ira.
15 Ira rafena roak ma rorang linga'an i
nmalola a. Ira raktufan, wean lahir nabi
Bileam i yaman verin Beor. Ira rot-orang
watan afa ovi lan a nabi Bileam notu a.
Bileam inan urun ma nala kubang tali afa
sian ovi notu ra.‡
16 Na'uk Ubu ntabu lahir ia na'a afa
sian ovi mane notu ra. Na'ut inyai, na ni
keledai i nmanu a bisma nangrihi lahir
wean tamata, ma ntab-teri Bileam na'a
afa boda ovi notu ra.
17 Guru siklabir avyai rlabir tamata ra
ma rfalak ne, iki norang ira, na veka
uturira, na'uk velik aba wol uturira. Ira
wearira wear matan i nakreti a, ovu
wearira vali mutan ovi nait fufakmetan
nean tia ma watan, na'uk wol da'ut. Ubu
nfadoku ma veka nukun ira na'a wan i
dedafafyat urun a.
18 Ira rfakaratat tenarira ra ma rala
vaivatul ovi tamata inarira ma rarenar,
na'uk wol ihir akataka. Ira rair wean
inyai, boma bisma rfaleka ewal tamata

* **2:7 2:7** Kejadian 19:1-16, 24 † **2:9 2:9** Tafsiran boku rfalak ayat ini ihin a ne, Duila'a Ni ngrebat mane nukun tamata sian ra munuk na'ut i nukun lanit ivavan munuk. ‡ **2:15 2:15** Bilangan 22-24

ovi beti rahil, ma rotu ewal salasilan
ra. Ira rangrihi wean inyai, boma rlabir
tamata ra ma rsifa tia ma watan ovu
tamata ovi wol awarira verin ira, ma rot-
orang watan rira ininan sian ra.
19 Guru siklabir avyai rair vali tamata
ra ma rfalak ne, "Wean i myorang ami,
na inukun wol nkeak roak mia, ovu bisma
myotu afaka watan." Na'uk velik aba, ira
wearira tamata sansinir verin rira ininan
ovi rot-visal lahir rira vava'at ra. Wean i
tamata isa nleka na'a afa isa, na afa yai
veka nfareta tenan a.
20 Ufalak wean inyai na'a guru siklabir
avyai, tevek rka'a roak dida Duila'a Yesus
Kristus i nsikat roak ita tali dida salasilan
ra, ma ngrebat ovi rna'a lanit ivavan a
wol rkeak teri roak ira. Na'uk wean i
rewal ira ma rorang rira ininan sian ra,
ovu ininan avyai rfareta ira, na rira afa
sian ovi rotu avyai veka dawan lia sian
ovi rotu lan a. Ba wean inyai, na inukun
aleman veka nkena ira.
21 Ni lolin a, tamata ovi wearira avyai
deka rka'a lahir linga'an kena tali rasul
ra, tevek sian urun, wean i rka'a linga'an
i kena a, na'uk rafena ma rot-orang afa
ovi Ubu nfareta ma rotu ra.
22 Tamata avyai rira afa ovi rotu ra kena
lahir ovu faliak ini,
"Yaha i nmuta a, veka na'an ewal ni muta
a, ovu vali vavu i rliru roak ia ma
nmerat, na veka ti ntoat ewal ia
na'a vavahan ralan."§

3

Duila'a Yesus veka nma ewal

1 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Utulis surat ini verin mia ma farua
roak. Na'a surat irua yai, na ufangnanang
mia ovu ralang urun ma fyikir afa ovi
rmerat ovu kena ra.
2 Ya'a ufangnanang mia ovu inak urun
ma mingnanang vaivatul ovi lan a Ubu
Ni nabi rfalak ra, ovu vali afa ovi dida
Duila'a Yesus nfareta ra. Dida Duila'a
nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma
dida vava'at kakiwal, ovu Ni rasul ra
rfamalik roak Ni vaivatul avyai verin mia.
3 Mia musti mkya'a lan lalean ne, na'ut
i amar ra mane rlia roak, na tamata
ovi rorang watan rira ininan sian ra ma
rfangra tenarira ra veka rvotuk. Ira veka
rmalit lablabir mia ovu rira vaivatul ra.
4 Ira veka rfalak ne, "Duila'a nvolan
ne, veka nma ewal lanit ivavan a, na'uk
Ia inba? Ubumam-nusimami ra rmata
munuk roak, na'uk afakataka munuk
wean watan wean a, tali na'ut i Ubu notu
lanit ivavan a."
5 Ira rka'a, na'uk rotu ma felarira ra
wean i wol rka'a ne, lan a Ubu nangrihi
watan, na lanit ovu lanit ivavan rna'a.
Na'ut inyai, na Ia notu lanit ivavan tali
wear, ovu vali notu lanit ivavan a ma
ndir-aling tali wear a.
6 Tali wear yai vali, na Ubu notu wear
dawan a ma not-visal lanit ivavan na'ut
lalan a.
7 Na'uk Ubu nangrihi ma nala vali Ni
vaivatul a ma al nwanar lanit ovu lanit
ivavan ini, ti naran i veka not-visal lahir
ovu yafu. Ia nwanar lanit ovu lanit
ivavan a, ti naran amar i nfaleka inukun
verin tamata ra munuk, ovu nfedan
tamata ovi rafena ma rorang Ia.
8 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Deka miblufang ne, na'a Ubu Ni
fikiran a, na amar isa wean watan varat
rivun isa, ovu varat rivun isa wean watan
amar isa.*
9 Tamata boku ranovak ne, Ubu nkam-
eran tevek wol nfakena lahir Ni tnorung a
obin, na'uk afa yai wol kena. Ia wol nma
obin, tevek ntahang ralan verin mia. Ia
wol inan ma tamata isa vali nmata, na'uk
inan ma tamata ra munuk rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra.†
10 Na'uk amar i Duila'a veka nma lanit
ivavan ini, na inyai wean tamata bar-
borin a nma ma nfabriang ira, tevek wol
rka'a amar i nma. Amar yai vali, na lanit
a veka nmamu, ovu dodun a dawan urun.
Yafu veka nasnuri munuk afa ovi rna'a
lanit, ovu vali afakataka munuk na'a lanit
ivavan a veka ramwear.
11 Ubu veka nvisal munuk afakataka
wean inyai, ba fiang ini bira vava'at ra

§ **2:22 2:22** Faliak na'a ayat ini nfaturu guru siklabir avyai rira vava'at ra. Velik ne felarira wean rmerat, na'uk ralarira ra ngra, tevek rot-ewal watan sian ovi lan rotu ra. * **3:8 3:8** Mazmur 90:4 † **3:9 3:9** Ayat ini nfamalik Ubu Ni tnorung a. Ni tnorung ihin a ne, Yesus veka nma ewal lanit ivavan a ma nfaleka inukun verin tamata ra munuk.

musti rmerat urun, ovu myot-orang afa
ovi Ubu ralan nfalak ra.
12 Na'ut i mnyaban amar i Ubu nfadoku
ma veka nma lanit ivavan a, na mia musti
bira vava'at ra rmalola, boma amar yai
yarak nma. Na'a amar yai, na yafu veka
narang ovu nvisal lahir lanit a, ovu ni
ngnea a veka nfamwear munuk afa ovi
rna'a lanit a.
13 Na'uk ita tamata inorang ra tnaban
lanit ratan ngorva'an ovu lanit ivavan
ngorva'an a, wean lahir Ubu Ni tnorung
a. Na'a inyai, na tamata ra munuk rira
vava'at ra veka rmalola.
14 Terang a valing averi! Ulobang urun
mia. Ba na'ut i mnyaban afa avyai
munuk, na mkyiwal ovu ralabira urun ma
bira vava'at ra rmerat urun, ovu wol bira
sala na'a Ubu wahan ralan a. Bira vava'at
ra musti malinan ovu Ubu.
15 Mingnanang: dida Duila'a ntahang
ralan a na'a afa ovi mane notu ra, boma
nala amar ra verin tamata ra ma nsikat
ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Paulus, teradida i tlobang urun
ia, ntulis roak afa avyai verin mia na'a ni
surat a. Ia ntulis surat yai ovu ni kaka'a
dawan i Ubu nala verin ia.‡
16 Ia nfamalik munuk afa avyai na'a ni
surat ra, velik ne afa boku susa ma fyan-
aran. Tamata boku wol rfan-aran Paulus
ni vaivatul ra, ma rfulak-rvali ihin a.
Inyai wean lahir i rotu vali ovu vaivatul
liak boku na'a Surat Ralan a. Tamata
avyai wol rfan-aran dida vava'at ovu Ubu,
ovu rira inorang a wol nangrebat. Inyai
wean lahir i rotu vali ovu vaivatul liak
boku na'a Surat Ralan a. Tali afa ovi rotu
yai, na ka'i rot-visal lahir ira ma rmata.

17 Terang a valing averi, ulobang urun
mia, ovu mkya'a lan roak afa ini. Ba
msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata
ovi wol rot-orang inukun ra, deka rlabir
nala mia ma myorang rira afa siklabir ovi
rair ra. Deka mane rfaleka mia tali bira
inorang mnga'un a.
18 Na'uk era ma fara mtyafal bira in-
orang na'a Duila'a Yesus Kristus, Raja i
ntevut dida salasilan ra, ma fyarnuang
Ni rala lolin verin mia. Myair vali ma
mkya'a Ia. Tfadawang Duila'a fiang ini,
nata ti wol ni wahan. Kena urun. Ning
surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Petrus, ala salam verin mia

‡ **3:15 3:15** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala linga'an ma nfatalik tamata ra tali inukun i musti rtuan, tevek rira salasilan ra. Ubu nala linga'an yai verin tamata ovi rorang Yesus.

Yohanes ni surat i ntulis lan a

Tbas afa ovi veki

Tamata ovi lalan a rorang Yesus rfalak ne, Yohanes ni surat i ntulis lan ini, ntulis na'a kota Efesus, ma nkirim verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Asia Ko'u. Na'ut inyai, na itrana roak ia.

Na'ut i Yohanes ntulis surat ini, na nabi boku rair afa ovi wol kena ra, ira nabi siklabir ira. Nabi siklabir avyai rfalak ne, Kristus wol tamata urun Ia. Felan a watan wean tamata. Ira rfalak vali ne, velik ne dida afa ovi totu ra sian, na'uk wol akataka, tevek tenadida ra watan sa'i sian. Yohanes nfalak ne, rira afa ovi rair ra munuk wol kena lahir. Ia nfalak vali ne, Ubu Yanan a Yesus, neluk tamata. Wean i tka'a Ubu, na dida vava'at ra veka wean urun Ia. Ihin a ne, tahil ma tatalik tali dida salasilan ra, ma tot-orang Ni fareta ra, ovu tsilobang ita.

Afa liak ovi Yohanes ralan nfalak a, bisma tbas na'a (1 Yohanes 5:13). Ia nfalak ne, "Utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang roak Ubu Yanan a, boma mkya'a lahir ne, bira vava'at kakiwal roak." Na'a surat ini, na ita veka tbas na'a faneak ovi rfangrebat raladida ra, boma tka'a ne, Ubu nala roak vava'at kakiwal verin ita (2:3, 5-6; 3:10, 14, 24; 5:11-12, 18-20). Wean i torang Duila'a Yesus, na ita veka wol tbobar roak Ubu (2:28; 3:19-22; 4:16a, 17-18; 5:14).

Surat ini ihin a

Vaivatul ovi Yohanes ntulis lan. (1:1-4)
Vaivatul ovi Yohanes ntulis lan: Ita tna'a Ubu Ni lyawan a. (pasal 1:5—2:27)
A. Wean i tka'a Ubu, na tatalik roak dida afa sian ovi totu ra, ma torang a'uk Ni afa ovi nfareta ma totu ra. (pasal 1:5—2:27)
B. Ita torang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias), inyai Yesus. (2:18-27)
Vaivatul ovi rorang vaivatul ovi ntulis lan: Ita teluk roak Ubu Yanan ra (2:28—4:6)
A. Dida afa ovi totu ra wol wean tamata ovi nait sian nleal ira. (2:28—3:24)
B. Ita torang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus, ovu Ia neluk tamata. (4:1-6)
Bagian i nban-muri: Silobang ovu inorang a. (pasal 4:7—5:12)
A. Ita musti tsilobang ita. (pasal 4:7—5:5)
B. Ita torang ne, Ubu Yanan i nmata verin ita, inyai Yesus. Ia nmata, ma nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rorang Ia. (5:6-12)
Afaki notu mi Yohanes ntulis surat ini. (5:13)
Vaivatul ovi rban-muri ra. (5:14-21)

Ubu Ni Vaivatul i nala vava'at

1 Surat ini nfamalik ne, tali lalan a, na'ut i Ubu beti notu lanit ivavan a, na Ni Vaivatul i nala vava'at verin tamata ra, nana'a roak. Amrenar Ia ovu amrea Ia ovu matamami ra. Ami amsi'ik roak Ia ovu amkena roak Ia ovu limamami ra.*
2 Ia i nala vava'at a, nvotuk roak na'a lanit ivavan ini, ma amrea lahir Ia. Ba amfamalik afa ovi amrea yai, ovu amfalyawang verin mia ne, Ia nala vava'at kakiwal verin tamata ra. Na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin, na Ia nana'a roak ovu Yamadida Ubila'a. Na'uk fiang ini, Ubu nfavotuk roak Ia verin ami.
3 Afa ovi amsi'ik ovu amrenar roak yai, amfamalik vali verin mia, boma raladida isa na'a dida sidovung a. Ralad isa vali ovu Yamadida, ovu Yanan a Yesus Kristus.
4 Amtulis munuk afa ovi verin mia, boma nfatnemung raladida lolin ra.

Iki nva'at na'a lyawan ralan, na ia ntali Ubu

5 Ami amrenar roak ivar ini tali Yesus, ba amfalak verin mia ne, Ubu vanan a sa'i lyawan, ba dedan a wol nana'a roak Ia.†
6 Wean i tfalak ne, ralad isa ovu Ia, na'uk tva'at na'a dedan ralan obin, na

* **1:1 1:1** Yohanes ntulis ***Ni Vaivatul***, ihin a ne, Yesus Kristus. Yohanes ntulis surat ini, na'uk nala vaivatul ***ami*** lalawatan: ***amsi'ik, amrenar***, dll. Ia ntulis wean ini al nfaturu ne, ia ovu rasul liak ra ralarira isa ma rsurak a rair tamata ra. † **1:5 1:5** Ubu lyawan Ia, ba nmerat urun, wean lyawan. Lyawan ni musu verin dedan a, tevek dedan nvua afa sian lalawatan, wean salasilan ra ovu nitu ra.

tsiklabir roak, ovu wol tot-orang afa
mnga'un ovi Ubu nfalyawang lalawatan
verin ita.
7 Na'uk wean i tva'at na'a lyawan ralan
wean Ubu nana'a lyawan ralan, na veka
ralad isa ovu tamata inorang ra, ovu Ia
nfamerat ita lalawatan tali dida salasilan
ra munuk nahu Yanan a Yesus laran i
nvoat a.
8 Wean i tfalak ne, wol dida salasilan, na
ita ka'i tlabir watan tenadida ra, ovu Ubu
Ni vaivatul mnga'un ra wol rna'a raladida
ra.
9 Ubu wol nsiklabir, ba wean i tatorung
dida salasilan ra verin Ia, na Ia veka
not-orang lahir afa ovi nfalak ra, ma
na'i vatuk dida salasilan ra ovu nfamerat
raladida ra tali dida sian ovi totu ra.
10 Wean i tfalak ne, wol totu salasilan,
na inyai wean lahir i tfalak ne, Ubu
nsiklabir, ma Ni vaivatul ra wol rna'a
raladida ra.

2

Yesus Kristus nmata al nakvanak ita tali dida salasilan ra

1 Yanak averi, utulis afa ovi verin
mia, boma deka myotu salasilan. Na'uk
wean i tamata iki watan notu salasilan,
na Tamata isa nlotar ita na'a Yamadida
Ubila'a wahan ralan a. Tamata yai Yesus
Kristus i Ni vava'at nmalola.
2 Ia nmata al nakvanak ita tali dida
salasilan ra. Wol mane notu wean inyai
verin ita watan, na'uk verin tamata ra
munuk rira salasilan ra na'a lanit i vavan
ini.*
3 Wean i tot-orang afa ovi Ubu nfareta
ma totu ra, na inyai nfaturu ne, tka'a roak
Ia.
4 Wean i tamata isa nfalak ne, "Ya'a
uka'a roak Ubu," na'uk ia wol not-orang
afa ovi Ubu nfareta verin ita ma totu a,
na tamata yai nsiklabir roak, ovu afa ovi
kena ra wol rna'a roak ralan a.
5 Na'uk tamata iki watan not-orang Ubu
Ni vaivatul ra, na tamata yai nlobang
Ubu.† Totu wean inyai, na tka'a roak ne,
dida vava'at isa roak ovu Ia.
6 Tamata ovi rfalak ne, ralarira isa roak
ovu Ubu, na rira vava'at ra musti wean
lahir Yesus Kristus Ni vava'at a.

Tamata ovi rna'a lyawan rlobang tamata ra

7 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Snurak i neluk fareta verin mia
na'a surat ini wol mane afa ngorva'an,
tevek snurak mnanat ini mryenar roak
tali lalan a, na'ut i beti myorang Yesus
Kristus.
8 Velik ne wean urun inyai, na'uk
snurak i ufadoku ma neluk fareta verin
mia ini, ngorva'an vali. Snurak ini kena
munuk, tevek tsi'ik lahir na'a afa ovi
Yesus notu ra, ovu vali na'a afa ovi myotu
ra. Tevek dedan mane nlia roak, ovu
lyawan mnga'un a nyeba roak.‡
9 Wean i tamata isa nfalak ne, ia nana'a
roak lyawan ralan, na'uk wol inan lahir
teran a valin ovi rorang Yesus, na ia
nana'a watan dedan ralan obin, ma naran
amar ini.
10 Tamata i nlobang teran a valin ra,
na ia nana'a roak lyawan ralan, ba afa
ovi notu ra wol rweang nala ia ma notu
salasilan.
11 Na'uk tamata i wol inan lahir teran
a valin ra, ia nana'a roak dedan ralan.
Ia nbana watan na'a dedan ralan, ba wol
nka'a roak ma nroal te nra, tevek dedan
yai notu ma wol nsirea.
12 Yanak averi, utulis surat ini verin
mia, tevek Ubu na'i vatuk roak bira
salasilan ra, tevek Yesus Kristus naran.
13 Yamang averi, utulis surat ini verin
mia, tevek Ia nana'a roak tali na'ut i lanit
ivavan wol nana'a obin, ovu mkya'a roak
Ia. Ya'a utulis vali surat ini verin vata-
brana tuvmarmuri ra, tevek utubira roak
nitdawan a.§
14 Yanak averi, utulis surat ini verin
mia, tevek mkya'a roak Yamadida. Ya-
mang averi utulis vali surat ini verin mia,
tevek Ia nana'a roak tali na'ut i lanit
ivavan wol nana'a obin, ovu mkya'a roak

* **2:2 2:2** Ayat ini wean ayat 7 na'a pasal 1; Yesus laran nvoat ma nmata, al nakvanak ita. Yesus laran nfamerat ita lalawatan tali dida salasilan ra. † **2:5 2:5** ***Nlobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *dia mengasihi Allah.* ‡ **2:8 2:8** Dedan wean salasilan ra ovu afa ovi wol kena ra. Lyawan a, nfaturu afa ovi kena ra wean Ubu Ni vaivatul ra. § **2:13 2:13** ***Yamang averi*** ihin a ne, tamata ovi raftibang na'a rira inorang. ***Vata-brana tuvmarmuri*** ihin a ne, tamata ovi rira inorang nmela. ***Yanak averi***, ihin a ne, tamata ovi betfasa rorang Yesus Kristus.

Ia. Utulis surat ini verin tuvmarmuri ra,
tevek bira inorang nangrebat, ovu Ubu Ni
vaivatul ra rna'a roak ralabira ra, ovu vali
utubira roak nitdawan a.
15 Deka mlyobang lanit ivavan ini ovu
afa ovi rna'a ralan a. Tamata iki watan
nlobang lanit ivavan ini, na Yamadida
Ubila'a Ni silobang a wol nana'a ralan a.
16 Tevek afa ovi rna'a lanit ivavan ini,
wean afa sian ovi tamata salasilan ra
inarira, ovu rbo'itea afa ovi rsi'ik ra.
Afa isa vali nana'a tamata ovi rfakaratat
tenarira ra, tevek rira metan ra. Afa avyai
wol rtali Yamadida, na'uk rtali watan
lanit ivavan ini.
17 Lanit ivavan ini ovu afa ovi tamata
ra inar veka rlia rmamu munuk, na'uk
tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan
nfalak ra, na ira veka rira vava'at kaki-
wal.

Msyi'ik wabira ma lolin, na'a tamata ovi wol inar lahir Yesus Kristus ovu rangal Ia

18 Yanak averi, amar a sarseri roak
ma lanit ivavan ini namwear. Wean i
amfalak lan roak verin mia ne, tamata
i mane nangal Yesus Kristus veka nma.
Velik aba, fiang ini tamata rivun ovi
rangal Kristus rvotuk roak. Inyai neluk
faneak ne, lanit ivavan a sarseri mane
namwear roak.
19 Tamata ovi rangal Kristus yai, lan a
rna'a vali dida sidovung a, na'uk velik
aba, ira wol ralar isa ovu ita, ba rafla talik
roak ita. Wean i ralar isa ovu ita, na veka
itmunuk watan. Na'uk rafla talik ita, ba
lyawan roak verin ita ne, tali ira munuk,
na wol tamata isa vali ralan isa ovu ita.
20 Na'uk Kristus nala roak Ubu Ni Roh
a verin mia, boma fyan-aran munuk afa
mnga'un ovi nair ra.
21 Ya'a wol mane utulis surat ini verin
mia, ma ufalak ne, wol mkya'a afa ovi
kena ra. Na'uk ala surat ini verin mia,
tevek mkya'a roak afa ovi kena ra, ovu
vali mkya'a roak ne, wol afa siklabir na'a
afa ovi kena ra.
22 Iki nsiklabir? Tamata iki watan wean
i wol norang ne, Yesus yai Raja i ntevut
dida salasilan ra, na ia nsiklabir roak.
Tamata avyai rangal Kristus, tevek rafena
ma rorang Yamadida Ubila'a ovu Yanan a
Yesus Kristus.
23 Tamata iki watan nafena ma norang
Ubu Yanan a, na ia wol ni vava'at isa
ovu Yamadida Ubila'a. Tamata iki watan
norang Ubu Yanan a, na ia norang vali
Yamadida Ubila'a.*
24 Ba bir tinemun, ivar mnga'un i mrye-
nar roak tali amar i beti myorang Kristus,
na fyadoku ma lolin na'a ralabira ra.
Myotu wean inyai, na veka bira vava'at
isa roak ovu Ubu Yanan a ovu Yamadida
Ubila'a.
25 Ba Ni tnorung verin ita wean ini: ita
veka dida vava'at kakiwal.
26 Utulis afa avyai munuk verin mia,
boma msyi'ik wabira ma lolin, tevek
tamata ra inar ma rlabir waweang mia.
27 Na'uk Kristus nala roak Ubu Ni Roh
a verin mia ma nleal lahir ralabira ra. Ba
wean inyai, na deka myera tamata ra ma
rair mia, tevek Ubu Ni Roh a nair mia
na'a afaka watan. Ni afa ovi nair ra kena
munuk, ba Ia wol nsiklabir na'a afaka
watan. Ba myot-orang afa ovi nair roak
verin mia yai, ovu vali fara bira vava'at
isa lalawatan ovu Kristus.

Fara tamata ovi rorang Ubu rtalik tali rira salasilan ra ma rot-orang Ni vaivatul ra

28 Ba yanak averi, dida vava'at musti
isa lalawatan ovu Kristus, boma ti naran
amar i nma ewal a, na raladida ra wol
kako'u ma tdiri Ubu wahan ralan a, ovu
wol tma'it ma tatuan Ia.
29 Mia mkya'a roak ne, Kristus Ni
vava'at nmalola. Ba mkya'a vali ne,
tamata iki watan ni afa ovi notu ra ba'i
nfaturu ne, ni vava'at nmalola, na Ubu
yanan vali ia.

3

Ubu yanan ra

1 Eka minovak! Yamadida Ubila'a Ni
silobang a dawan urun verin ita, ba nala
ita ma teluk yanan ra. Ubu yanan urun

* **2:23 2:23** Ubu nfamalik na'a Surat Ralan na'a Raja i ntorung roak ma nma ma ntevut dida salasilan ra. Ia nfamalik Raja yai na'a Perjanjian Mnanat, wean na'a Kitab Mazmur pasal 2, Daniel, Yesaya, Yeremia, dll. Na'ut i Yesus na'a Israel, na tamata Yahudi ra munuk rnaban Raja i mane nma yai. Na'uk etal dawan wol rorang ne, Yesus yai Raja i rnaban a, tevek inar ma Raja i mane nma yai nfatalik ira tali fareta Roma.

ita. Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini wol
rka'a ne, Ubu yanan ita, tevek ira wol
rka'a Ubu.
2 Terang a valing averi, ulobang urun
mia! Fiang ini Ubu nala roak ita ma teluk
yanan ra. Ita wol tka'a mnga'un ne, dida
vava'at veka felan aka na'a amar i Yesus
nma ewal. Na'uk tka'a roak ne, na'a amar
i veka nma ewal, na ita veka wead Ia,
tevek ita veka tsi'ik lahir felan mnga'un
a.
3 Tamata iki watan nfaklo'i a'uk ni
vava'at a wean inyai verin Kristus, na
nfaroa tenan a tali salasilan ra, boma ni
vava'at nmerat urun, wean Kristus.
4 Tamata iki watan notu salasilan, na
ia nangal roak Ubu Ni inukun ra, tevek
tangal Ubu Ni inukun ra, na salasilan
roak.
5 Mia mkya'a roak ne, Yesus Kristus
nma lanit ivavan ini ma na'i vatuk dida
salasilan ra, ovu mkya'a vali ne, Ia wol Ni
salasilan lahir.
6 Ba tamata iki watan ni vava'at isa roak
ovu Kristus, na ia wol notu roak salasilan
ra. Na'uk iki watan wol ntalik tali ni
salasilan ra, na ia wol nrea lahir ovu wol
nka'a lahir Kristus.*
7 Yanak averi, msyi'ik wabira ma lolin,
boma tamata ra deka rweang nala mia.
Tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan
nfalak ra, na rira vava'at ra rmalola,
wean lahir Yesus.
8 Tamata ovi rotu lalawatan salasilan
ra, na ira rtali nitdawan a, tevek na'ut
i Ubu beti notu lanit ivavan ini, na nit-
dawan notu vali salasilan ra. Wean inyai
bi, Ubu Yanan a nma lanit ivavan ini ma
not-visal nitdawan ni karya ra.
9 Tamata ovi Ubu nala roak ira ma reluk
yanan ra, na ira wol rotu roak salasilan,
tevek Ia nala roak vava'at ngorva'an
verin ira. Ira wol bisma rotu roak salasi-
lan ra, tevek yamarira verin Ubu.
10 Faneak verin Ubu yanan ra ovu
nitdawan yanan ra rsialing ira. Iki watan
wol not-orang afa ovi Ubu ralan a nfalak
a, ovu wol ralan urun al nlobang teran a
valin ra, na Ubu wol yanan ia.

Ubu yanan verin ita, ba tlobang terad a valid ovi rorang Yesus

11 Ivar i mryenar roak tali amar i beti
myorang Yesus wean ini: musti tsilobang
ita.
12 Bira vava'at a deka wean Kain, tevek
nitdawan na'a roak ralan a ma nfedan
warin a. Notu afakinimi nfedan warin
a? Tevek afa ovi notu ra sian lalawatan,
na'uk afa ovi warin a notu ra kena ovu
Ubu ralan a.†
13 Terang a valing averi, deka mibrian,
wean i tamata ovi rna'a lanit ivavan ini
wol inar lahir mia.
14 Wean i tlobang terad a valid‡ ra, na
tka'a roak ne, matmatan wol ntaha roak
ita, ma veka dida vava'at kakiwal. Na'uk
iki watan wol nlobang teran a valin ra, na
matmatan ntaha ia obin.§
15 Tamata i wol inan lahir teran a valin
ra, ia wean watan tamata ovi rsifedan
roak a. Mia mkya'a roak ne, tamata ovi
rsifedan ra veka wol rira vava'at kakiwal.
16 Yesus nala tenan a verin ita, boma
ita bisma dida vava'at kakiwal. Ia notu
wean ini ma nfaturu ne, wean inba ma
tlobang tamata ra. Ba ita vali musti tala
dida vava'at ra ma al tlobang terad a valid
ra.
17 Iki watan ni metan ra na'a lanit
ivavan a, ma nsi'ik teran a valin a ni
metan ra wol naran ma nva'at, na'uk wol
nkamlabir ia, na Ubu Ni silobang wol
nana'a roak ralan a.
18 Yanak averi, deka fyalak watan na'a
sumarbira ra ne, mlyobang tamata ra.
Na'uk fyaturu lahir bira silobang verin
tamata ra tali afa ovi myotu ra, tevek
inyai silobang mnga'un a.
19 Wean i tlobang terad a valid ra, na
tka'a roak ne, tot-orang afa ovi kena ra,
ovu vali raladida ra malinan na'a Duila'a
wahan ralan a.
20 Wean i raladida ra rfasala ita na'a afa
sala ovi totu ra, na raladida ra bis malinan
vali. Ubu sa'i dawan Ia, ovu Ni kaka'a
dawan rahi afa ovi tka'a na'a raladida ra.
21 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Wean i raladida ra wol rfasala ita,

* **3:6 3:6** Terjemahan rivun rfalak ne, Ubu yanan ra wol rotu lalawatan salasilan ra, te wol biasa roak ma rotu salasilan ra. Msi'ik vali ayat 8 ovu 9. † **3:12 3:12** Msi'ik Kejadian 4:1-6. ‡ **3:14 3:14** ***Terad a valid ra*** ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus. Msi'ik vali ayat 16 ovu 19. § **3:14 3:14** ***Matmatan ntaha ia obin*** ihin a ne, tamata yai nafla talik ni inorang verin Ubu, ba raroa roak ia tali Ubu.

na raladida ra dawan ma tdiri Ubu wahan
ralan a,
22 ovu wean i tera afaka watan tali Ubu,
na veka nala verin ita, tevek tot-orang
roak afa ovi nfalak ma totu ra, ovu dida
vava'at ra rotu ma ralan lolin watan.
23 Ia nfalak verin ita ma tot-orang afa
ovi: torang a'uk Yanan a Yesus Kristus,
ovu tsilobang ita, wean i nfareta roak ma
totu a.
24 Tamata iki watan not-orang afa ovi
Ubu nfareta, na ni vava'at isa roak ovu
Ubu, ovu vali Ubu ralan isa ovu ia. Ia nala
roak Ni Roh a ma nleal raladida ra, ma
nfaturu verin ita ne, Ia ralan isa ovu ita.

4

Ita musti tka'a afa ovi rangal Ubu Ni Roh

1 Terang a valing averi, ulobang urun
mia. Deka myorang tia ma watan tamata
ovi rfalak ne, Ubu Ni Roh a nleal ralarira
ra. Mlyabir teman veki ne, roh avyai rtali
Ubu te wahal, tevek na'a inba watan, na
tamata rivun rlabir tamata ra ma rfalak
ne, nabi mnga'un ira.
2 Myotu wean ini, boma mkya'a ne,
tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ira yai:
Tamata ovi rtorung ne, Yesus Kristus nma
roak lanit ivavan ini ma neluk tamata, na
ira rtali Ubu.
3 Na'uk tamata ovi wol rtorung ne,
Yesus Kristus nma lanit ivavan ini ma
neluk tamata, na tamata avyai rira roh
a wol ntali Ubu. Rira roh a nangal roak
Kristus. Mia mryenar lan roak ne, roh
i nangal Kristus veka nma, ma fiang ini
nana'a roak lanit ivavan ini.
4 Yanak averi, mia mtyali Ubu, ba
utubira roak tamata ovi rlabir tamata ra
ma rfalak ne, nabi mnga'un ira. Tevek
Ubu Ni Roh i nleal ralabira ra, veran
lia nitdawan ovu ni roh ovi rna'a lanit
ivavan ini.
5 Ira rtali lanit ivavan ini. Ba wean
inyai, na rair watan afa ovi rtali lanit
ivavan ini, ma tamata ovi wol rorang Ubu
rarenar ma rorang ira.
6 Na'uk ami amtali Ubu. Tamata ovi
rka'a Ia, rarenar vali afa ovi amfalak ra.
Tamata ovi wol rtali Ubu wol rarenar vali
afa ovi amfalak ra. Afa avyai reluk faneak
verin ita ma tka'a ne, roh inba kena, ovu
roh inba wol kena.

Ubu Ni silobang a dawan, ba fara tsilobang ita

7 Terang a valing averi, ulobang urun
mia! Fara tsilobang ita, tevek dida
silobang a ntali Ubu. Tamata ovi rlobang
tamata liak ra, na tamata avyai Ubu
yanan ira, ovu ira rka'a roak Ubu.
8 Tamata ovi wol rlobang tamata liak
ra wol rka'a Ubu, tevek Ni silobang verin
tamata ra nana'a lalawatan.
9 Ubu nfaturu roak Ni silobang i dawan
a verin ita. Yanan a ikisa watan. Nsinir
Ia ma nma lanit ivavan ini, boma dida
vava'at kakiwal ovu Ia.
10 Ubu Ni silobang yai wean ini: Ita wol
tlobang lan Ubu, na'uk Ubu nlobang lan
roak ita, ba nsinir roak Yanan a, ma nma
lanit ivavan ini, ma nmata al nakvanak
ita tali dida salasilan ra.
11 Terang a valing averi, ulobang urun
mia! Wean i Ubu nlobang roak ita wean
inyai, na ita vali musti tsilobang ita.
12 Wol tamata isa vali nsi'ik roak Ubu.
Wean i tsilobang ita, na Ubu nleal roak
raladida ra, ovu nfangora raladida ra ovu
Ni silobang a.
13 Ubu nala roak Ni Roh a verin ita,
boma tka'a ne, Ia nleal roak raladida ra,
ovu ralad isa ovu Ia.
14 Ami amsi'ik roak Ubu Yanan a, ba
amfalak verin mia ne, Yamadida Ubila'a
nsinir roak Yanan a ma nma lanit ivavan
ini, ma neluk Raja ma nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
15 Tamata ovi rtorung ne, Yesus, Ubu
Yanan Ia, na Ubu nleal ralarira ra, ovu ira
ralar isa roak ovu Ia.
16 Ita tka'a roak ovu torang vali ne, Ubu
nlobang ita. Ubu Ni silobang verin tamata
ra nana'a lalawatan. Tamata iki watan
nlobang tamata ra, na ia ralan isa ovu
Ubu, ovu Ubu nleal roak ralan a.
17 Wean inyai, na Ubu nfangora lahir
raladida ra ovu Ni silobang. Ba na'a amar
i Ubu veka nma ma nfaleka inukun verin
tamata ra, na raladida dawan watan,
tevek afa ovi totu ra na'a lanit ivavan ini
wean vali afa ovi Yesus notu ra.
18 Tamata ovi Ubu nlobang roak ira, wol
rbobar roak Ia. Ni silobang a nfangora
lahir raladida ma nfangrebat raladida ra,
boma deka tbobar kikyai. Tamata ovi

rbobar ne, Ubu veka nukun ira, wol rka'a
obin Ni silobang i nala roak verin ira.
19 Ita tlobang tamata ra, tevek Ubu
nlobang lan roak ita.
20 Tamata i nfalak ne, "Ya'a ulobang
Ubu,"* na'uk wol inan lahir teran a valin
ra, na tamata yai nsiklabir. Tevek wean i
tamata yai wol nlobang teran a valin ovi
nrea ra, na veka wol nlobang Ubu i wol
nrea Ia.
21 Ba Ia nfareta ami ma nfalak ne,
tamata ovi rlobang Ubu, na ira musti
rlobang vali terarir-valirira ra.

5

Ita utudida lanit ivavan ini, tevek torang Yesus Kristus

1 Tamata iki watan norang ne, Yesus
yai Raja i ntevut dida salasilan ra, na
tamata yai, Ubu yanan roak ia. Wean i
tlobang tamata isa yaman a, na tlobang
vali tamata yai.
2 Ita tka'a ne tlobang roak Ubu yanan
ra, wean i tlobang Ubu ovu tot-orang afa
ovi nfareta roak verin ita ma totu ra.
3 Wean i tlobang Ubu, na tot-orang afa
ovi nfareta roak verin ita ma totu ra. Afa
ovi nfareta ma totu ra wol aleman ma
tfabana.
4 Tamata iki watan yaman Ubu, na utun
roak afa sian ovi rna'a lanit ivavan ini.
Ita utudida roak afa sian avyai, tevek dida
inorang verin Yesus.
5 Tamata iki utun afa sian ovi rna'a lanit
ivavan ini? Tamata ovi rorang ne, Yesus
yai Ubu Yanan Ia, na ira a'uk sa'i uturira
lanit ivavan ini.

Yesus Kristus sa'i nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rorang Ia

6 Yesus Kristus nma lanit ivavan ini.
Yohanes i nbaptis tamata ra nbaptis Ia
ovu wear, ovu vali rbaku Ia na'a aa
walwalur ma laran a nvoat. Yesus wol
nma ma Yohanes nbaptis watan Ia, na'uk
nma ma nala tenan ma rfedan Ia, ma
laran nvoat. Ubu Ni Roh nfalyawang ne,
afa avyai kena lahir, tevek afa ovi nfalak
ra kena lalawatan.*
7 Ubu Ni Roh nfalak vali ne, afa avyai
kena urun. [Yamadida, ovu Ubu Ni
vaivatul ra ovu vali Ni Roh a rfamalik na'a
lanit ratan ne, irtelu ikisa watan ira.†
8 Irtelu rfaivar na'a lanit ivavan ini ne]:
Ubu Ni Roh a, ovu wear i al rbaptis a, ovu
vali Yesus Kristus laran a; irtelu ini, wean
watan isa ma rfamalik Yesus Kristus na'a
lanit ivavan ini.‡
9 Wean i tamata ra rfamalik afa ovi
rka'a ra verin ita, na torang watan. Na'uk
afa ovi Ubu nfalak verin ita kena rahi lia
munuk tamata rira afa ovi rfalak ra, tevek
Ia nfamalik Yanan a.
10 Tamata iki watan norang Ubu Yanan
a, na ia nka'a roak na'a ralan ne, afa
ovi Ubu nfalak ra kena urun. Tamata
iki watan wol norang Ubu, na tamata yai
nfalak roak ne, Ubu nsiklabir, tevek wol
norang Ubu Ni Ivar i nfamalik Yanan a.
11 Ubu Ni Ivar yai wean ini: Ia nala roak
vava'at kakiwal verin ita. Vava'at kakiwal
yai ntali a'uk Yanan a.
12 Tamata ovi Ubu Yanan a nleal
ralarira ra, rira vava'at kakiwal, na'uk
tamata ovi Yanan a wol nleal ralarira ra,
wol rira vava'at kakiwal.

Wean inba ma dida vava'at kakiwal

13 Utulis surat ini verin mia, tamata ovi
myorang Ubu Yanan a, boma mkya'a lahir
ne, bira vava'at kakiwal roak.
14 Raladida dawan ma taflurut verin
Ubu, tevek tka'a ne, Ia nrenar afa ovi tera
verin Ia, wean i tera verin Ia ma kena ovu
ralan a.
15 Wean i tka'a ne, Ubu nrenar roak
dida falurut ra, na ita tka'a vali ne, nala
roak afa ovi tera tali Ia.
16 Wean i tamata isa nsi'ik ne, teran
a valin notu salasilan, na salasilan yai

* **4:20 4:20** ***Nlobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *dia mengasihi Allah.* * **5:6 5:6** Vai Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***Yesus Kristus sa'i nma ovu wear ovu lara. Ia wol nma ovu wear watan, na'uk wear ovu lara***. Tafsiran boku rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, Yohanes nbaptis Yesus, ovu Ia nmata. Boku vali rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, wear ovu lara i nvoat tali nelan a na'ut i rbaku Ia na'a aa walwalur. Boku vali rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, wean vaivatul kamkuma ma al nfamalik tamata inorang rbaptis tamata ra, ovu renu anggur ovu ra'an roti ma al rfangnanang Ni matmatan. † **5:7 5:7** Na'a naskah asli etal dawan a, vaivatul ovi rna'a tanda kurung ralan a, wol rna'a. ‡ **5:8 5:8** Ita tka'a lahir Yesus, tevek Ubu Ni Roh nfalyawang Ia na'a raladida ra. Ita tka'a vali Ia, tevek Yohanes nbaptis Ia ovu wear, ovu vali nmata ma laran nvoat.

wol nala matmatan verin ia, na ia musti
naflurut verin Ubu, boma nala vava'at
verin ia. Afa i ufalak ini nkena tamata
ovi rotu salasilan ra, na'uk wol rvua
matmatan verin ira. Salasilan boku vali
rvua matmatan. Ya'a wol ufalak ma musti
miflurut verin tamata ovi rotu salasilan
avyai.§
17 Afa sian ovi totu roak yai, ihin a ne,
salasilan, na'uk salasilan boku wol rvua
matmatan.
18 Ita tka'a roak ne, tamata ovi Ubu nala
roak ira ma reluk yanan ra wol rotu roak
salasilan ra, tevek Ubu Yanan a nwanar
ma lolin ira, ovu nitdawan i notu afa ovi
sian ra munuk wol nweang nala ira.
19 Ita tka'a roak ne, yamadida verin
Ubu, ovu vali nitdawan nweang nala
munuk roak tamata ovi wol rorang Ubu
na'a lanit ivavan ini.
20 Ita tka'a roak ne, Ubu Yanan a nma
ma nfalyawang verin ita na'a raladida ra,
boma tka'a Ubu i mnga'un a. Ita raladida
isa roak ovu Ubu, ovu vali Yanan a Yesus
Kristus. Ia Ubu mnga'un Ia, ovu Ia sa'i
nala vava'at kakiwal verin tamata ra.
21 Yanak averi, msyi'ik wabira ma lolin
ma deka myorang ubu liak ra. Ning surat
a lawan watan ini.
Salam tali ya'a, Yohanes

§ **5:16 5:16** Tafsiran boku rfalak ne, salasilan ovi rvua matmatan ihin a ne, tamata ovi rafena ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Ira wol warira roak ovu Ubu, ba wol rira vava'at kakiwal.

Yohanes ni surat i norang surat i ntulis lan a

Tbas afa ovi veki

Yohanes ntulis surat ini ma nfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, ma rsilobang ira (1:6). Ia nfalak vali verin ira ma rsi'ik warira ma lolin, na'a guru siklabir ovi rair afa ovi wol kena ra (1:7, 9).

Yohanes wol ntulis naran na'a surat ini. Ia ntulis ne, "Ya'a eluk dawan kareda, ma utulis surat ini..." Ia nkirim surat ini verin itvata isa ovu yanan a (1:1). Tamata rivun ovi rair Surat Ralan a rfalak ne, ia wol nkirim surat ini verin vata isa. Ira rfalak ne, ini vaivatul kamkuma watan verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. Na'uk tamata boku vali rfalak ne, Yohanes nkirim urun surat ini verin vata isa ovu yanan a.

Vaivatul situli

1 Ya'a eluk dawan kareda* ma utulis surat ini verin itvata i Ubu nfili a, ovu yanan ovi ulobang urun ira.† Wol mane aksa ya'a watan ulobang mia, na'uk tamata ovi rka'a roak afa ovi kena ra, ira munuk lahir‡ rlobang vali mia,

2 tevek afa ovi kena ra, inyai Ubu Ni vaivatul ra, rleal roak raladida ra, ovu veka rovun ita, nata ti wol ni wahan.

3 Uflurut verin Yamadida Ubila'a, ovu Yanan a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin ita, ovu notu ma raladida ra malinan watan, tevek torang afa ovi kena ra, ovu tsilobang ita.

Tsilobang ita ovu tsi'ik wadida ma lolin na'a afa ovi tamata rair ra

4 Ya'a ralang lolin urun, tevek urenar ne, yanam boku rot-orang afa ovi kena ra na'a rira vava'at ra, wean lahir afa ovi Yamadida Ubila'a nfalak roak verin ita ma totu ra.

5 Ba era verin oa ta titi, ma tsilobang ita. Ufalak lahir verin mia ma myot-orang afa ovi ufalak ini, ovu wol mane betfasa ma mryenar. Ita trenar roak afa ovi ufalak ini tali amar i beti torang Yesus.§

6 Ita dida silobang ihin a ne, tot-orang afa ovi Ubu nfareta ma totu ra. Mia mryenar roak ne, tali amar i beti myorang Yesus, na Ubu nfareta mia ma msyilobang mia.

7 Utulis surat ini verin mia, tevek tamata siweang rivun rban-talik bira sidovung ma rti wan liak. Ira wol rtorung ne, Yesus Kristus neluk tamata ma nma roak lanit ivavan ini. Tamata avyai rsiklabir sian, ovu rangal Kristus.

8 Msyi'ik wabira ma lolin, betane karya ovi amotu roak verin mia yai wol ihirira. Iva'ubira, boma Ubu naval mia na'a bira rala lolin ra.

9 Tamata iki watan wean i nban-tamuri Kristus ma wol not-orang afa ovi nair ra, na tamata yai Ubu wol yanan ia. Tamata ovi ba'i rot-orang afa ovi Kristus nair ra, na ira ralarira isa roak ovu Yamadida Ubila'a ovu vali Yanan a.

10 Ba wean i tamata boku rma rtuan mia ma rair afa ovi rangal Kristus Ni afa ovi nair ra, na deka mtyorung ma rti bira rahan ralan ra, ovu deka mtyuli ira.

11 Tevek wean i mtyuli ira, na weabira lahir tamata avyai ma myovu vali ira na'a rira afa sian ovi rotu ra.

Vaivatul situli na'a surat ni wahan a

12 Velik ne mane utulis snurak rivun ila'a verin mia, na'uk wol ufadoku na'a surat ini. Na'uk inak ma ti ulola mia, ma tfamalik afa avyai, boma did tinemun inad lolin.

13 Ba a'am i Ubu nfili roak a, yanan ra rala salam vali verin oa.* Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Yohanes, ala salam verin mia

---

* **1:1 1:1** ***Dawan kareda***, na'a ayat ini nfaturu *penatua* watan. Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. Msi'ik vali Kisah 11:30. † **1:1 1:1** Tafsiran rivun rfalak ne, ***itvata ovu yanan ra***, ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a ovu tamata ovi rna'a sidovung yai ralan a. ‡ **1:1 1:1** Afa ovi kena ra ihin a ne, Ubu Ni vaivatul ra. § **1:5 1:5** ***Ba era verin oa ta titi ma tsilobang ita*** ihin a ne, Yohanes nera verin tamata ovi rorang Yesus ma rsilobang ira. * **1:13 1:13** Yohanes nala vaivatul kamkuma na'a ayat 1 ovu ayat ini, ba ia ntulis ***a'am***, na ihin a ne, kareda te tamata ovi rorang Yesus rira sidovung.

Yohanes ni surat i nban-muri lalean

Tbas afa ovi veki

Na'a surat ini, na Yohanes wol ntulis naran a. Ia nfalak ne, ia neluk dawan kareda, ovu nkirim surat ini verin ni kida isa naran Gayus. Yohanes nfadawang ia, tevek nlobang tamata inorang ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk Yohanes nfasala tamata isa naran Diotrefes, tevek nfakaratat tenan a, ovu wol not-orang afa ovi Yohanes nfalak ra.

Vaivatul situli verin bir tinemun

1 Ya'a eluk dawan kareda* ta kida Gayus. Utulis surat ini verin oa, ovu ulobang urun oa.

2 Kida, ungnanang oa ovu uflurut verin Ubu ma nala watan lolin a verin oa na'a mu karya, ovu nfaroa suhut ra tali oa, wean lahir ralam lolin a verin Ubu.

3 Ralang lolin urun, tevek tamata inorang† boku rma ma rfamalik mu vava'at a. Ira rfalak ne, mot-orang afa ovi kena ra na'a mu vava'at a.

4 Wean i urenar ne, tamata ovi wearira yanak ra rot-orang afa ovi kena ra na'a rira vava'at ra, na afa avyai rotu ma ralang lolin urun i lahir.

Totu ma lolin tamata ovi rfabana Yesus Kristus Ni Ivar Lolin a

5 Kida, oa iva'um urun ma fwabana karya ovi Ubu nala verin oa. Na'ut inyai, na mlobang tamata inorang ovi rahu mu ahu, velik ne wol mka'a ira obin.‡

6 Ira rfamalik roak mu silobang a verin tamata ovi rorang Yesus na'a mami sidovung a. Ya'a era verin oa ma fara ralam urun ma mlobang ira na'a rira banbanan a. Motu wean inyai, na Ubu ralan a lolin,

7 tevek ira rti ma rfamalik Yesus Kristus. Ira rafena ma rala afa isa vali tali tamata ovi wol rorang Ubu.

8 Ba, ita tamata ovi torang Yesus musti tlobang tamata avyai. Totu wean inyai, na wean lahir i tovu roak ira na'a rira karya ra, ma tfamalik Ivar i kena.

Yohanes nfasala Diotrefes, na'uk nfadawang Demetrius

9 Ya'a ala roak surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a inyai, na'uk Diotrefes nafena ma not-orang afa ovi ufalak ra, tevek inan ma nsi'ik watan ni kadera a, boma nban-ulu verin sidovung yai.

10 Ba wean i uma, na veka ufalyawang Diotrefes ni afa ro'i-ra'i ovi notu ra verin mia. Ia nfalak sian roak ami verin tamata liak ra. Wol inyai watan, na'uk ia nafena vali ma ntorung terad a valid tamata ovi rorang Yesus ma rlolak ia. Ia nfalak teri tamata inorang ovi inar ma tamata avyai rlolak ira, ovu nala'ing vali ira tali rira sidovung a.§

11 Baba, deka mot-orang tamata ovi rotu afa sian ra, na'uk mot-orang a'uk tamata ovi rotu afa lolin ra. Tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi lolin ra, Ubu Ni roak ira. Na'uk tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi sian ra, ira wol rka'a Ubu obin.

12 Tamata inorang ra munuk rfalak ne, Demetrius tamata lolin ia, tevek not-orang afa ovi kena ra. Amfadawang vali ia, ovu mkya'a vali roak ne, afa ovi amfalak ra kena.

Na'a surat ini ni wahan a, na amala salam verin mia

13 Ya'a mane ufalak afa rivun obin verin oa, na'uk wol mane ufadoku na'a surat ini.

14 Ya'a inak ma wol mnanat, na tsituan roak ita, boma bisma ungrihi lahir nulu oa.

15 Fara Ubu notu ma mu vava'at a malinan watan. Mu kida ovi rna'a ini rala vali salam verin oa. Era verin oa ma mala vali ning salam a verin dida kida ovi rna'a

* **1:1 1:1** ***Dawan kareda***, na'a ayat ini nfaturu *penatua* watan. Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. Msi'ik vali Kisah 11:30. † **1:3 1:3** Tamata inorang ovu tamata ovi rorang Yesus, faliak irua ini, ihirira wer isa watan. ‡ **1:5 1:5** Tafsiran boku rfalak ne, tamata inorang avyai ba'i rwelat ahu ra ma rair Ubu Ni vaivatul ra. Terjemahan boku vali rfalak ne, tamata inorang avyai, tamata dakan ira. § **1:10 1:10** ***Ia nafena vali ma ntorung terad a valid tamata ovi rorang Yesus ma rlolak ia***: Tafsiran rivun rfalak kalimat ini ihin a ne, terad a valid ovi rbana ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

inyai, lokat ira. Surat i ususan ini, lawan watan ini.

Ya'a Yohanes, ala salam verin mia

Yudas ni surat a

Tbas afa ovi veki

Yudas i ntulis surat ini, a'an verin Yakobus, ovu naling ia tali Yudas i nfedi Yesus. Yudas ini, snain a Duila'a Yesus warin ia (Matius 13:55; Markus 6:3). Na'a ni surat ini, na nfangnanang tamata ovi rbas ra munuk, boma rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, ovu rira afa sian ovi rotu ra. Yudas nfangrebat raladida ra, boma torang lalawatan afa ovi kena ra, ovu torang a'uk Duila'a Yesus. Yudas ni surat ini ihin a labir mane wean watan Petrus ni surat i nban-muri a.

Surat ini ihin a

1. Afa ovi Yudas ntulis lan ra (1:1-2)
2. Afa ovi rotu ma Yudas ntulis surat ini (1:3-4)
3. Ubu nfaleka inukun verin guru siklabir ra (1:5-16)
4. Snurak ma nfangrebat dida inorang a (1:17-23)
5. Tfadawang Ubu (1:24-25)

Yudas nala salam verin tamata ovi rbas ni surat ini

1 Terang a valing averi, ya'a ini Yudas*, eluk tamata sansinir verin Yesus Kristus, ovu a'ang verin Yakobus. Ubu nera roak mia ma myeluk Ni tamata ovi rorang Ia. Yamadida Ubila'a nlobang mia, ovu Yesus Kristus nwanar mia.†

2 Uflurut verin Ubu ma fara nfaturu Ni rala lolin verin mia ma bira vava'at ra malinan watan, ovu Ni silobang nfangora lahir bira vava'at ra.

Msyi'ik wabira ma lolin ovu guru siklabir ra, tevek rair afa ovi wol kena ra

3 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Ya'a inak ma utulis surat ini verin mia, boma ufamalik na'a i wean inba ma Ubu nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ya'a ralang urun ma musti utulis afa ini verin mia ma usurak mia, boma mkyiwal urun ma bira dardirin a nangrebat na'a bira inorang i Ubu nala roak verin Ni tamata ovi rorang Ia.

4 Tevek tamata boku rti fanfonak watan ira na'a bira sidovung ralan a, ma rair afa ovi wol kena ra verin mia. Tamata avyai wol rorang Ubu. Ira rair ma rfulakrvali Ubu Ni rala lolin i nala verin ita, boma bisma rfakena rira ininan sian ra. Ira rafena ma rorang dida Duila'a Yesus Kristus i ikisa watan Ia, ovu nfareta munuk afakataka. Tali lalan rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, Ubu veka nukun ira.

5 Terang a valing averi, velik ne mkya'a munuk roak afa avyai, na'uk mane ufangnanang ewal mia. Lalan a, Duila'a nfatalik tamata Israel ra tali Mesir. Na'uk ti ma rti talik roak Mesir, na Ubu not-visal tamata Israel ovi wol rorang Ia.

6 Wean vali inyai verin Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit ratan. Boku tali ira rotu ma nlia tali rira varvara ovi Ubu nala roak verin ira, ma rti talik lahir warira ra. Ubu nkeak ira ovu kakeak i wol bisma nametal, ovu nala ira rti wan i dedan a, ti naran amar i Ubu nfaleka inukun verin lanit ivavan a.

7 Tamata ovi rna'a kota Sodom ovu kota Gomora‡, ovu vali kota ovi rebang ira, rotu vali wean inyai. Ira rotu afa ovi sian ra, wean tamata Israel avyai ovu Ubu Ni sansinir tali lanit ratan avyai rira afa ovi rotu roak. Tamata Sodom ovu Gomora avyai rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu brana ka'i rfa brana, ba Ubu nukun ira ovu yafu i wol nmat-nala a, boma neluk faneak verin tamata ra munuk.

8 Velik ne faneak nana'a verin tamata ra munuk, na'uk tamata ovi rma sidovung ralan a rotu vali sian wean inyai. Ira ka'i rfalak ne, Ubu nala mifi verin ira bi rotu afa ovi ngra-ngrodi ra ma rot-orang rira ininan sian ra. Ira wol rtorung Ubu Ni ngrebat a, ovu rfalak sian munuk afa ngrebat ovu dawan ovi rna'a lanit ratan a.

9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i naran Mikhael nban-ulu verin sansinir ovi rtali lanit ratan, wol mane notu afa i wean inyai. Na'ut i irua nitdawan rsitaku ulurira na'a rira fikiran ne, iki veka nala Musa tenan a tevek nmata roak, na Mikhael wol

* **1:1 1:1** Yudas ini naling ia tali Yudas i nfedi Yesus. † **1:1 1:1** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nwanar ita, ti naran amar i Yesus Kristus nma ewal lanit ivavan a. ‡ **1:7 1:7** Kejadian 19:1-24.

nabrahi ma nfalak sian nitdawan ovu ni vaivatul ra. Ia bisma nfalak watan ne, “Ubu veka nangrova urun oa!”

10 Na'uk tamata avyai rfalak sian afaka watan i wol rfan-aran a. Rira afa ovi rotu ra wean afwatan ovi wol rfikir akataka na'ut i rotu afa avyai. Afa sian ovi rotu yai rvisal ira.

11 Sian urun i lahir verin ira! Ira rorang linga'an i Kain notu verin warin a. Ira wearira vali Bileam, ma wean i inarira kubang, na rlabir tamata ra ma rahu linga'an ovi wol kena ra. Ira rtuan sian i wean Korah ntuan a, tevek rangal dawan ovi rfareta a.§

12 Na'ut i myotu snoba fana'an ma al fyaturu ne, isa nlobang isa, na ira wol rma'it lahir ma rafna'an sian urun, ovu rfikir watan tenarira ra. Ira wearira mutan, na'uk wol da'ut, ovu nait nean vatuk ira. Ira wearira vali aa ovi wol vuarira, velik ne na'ut inyai, na aa ra vuarira, ba rvutuk vatuk ira ovu rira wa'ar ra ma rmata lahir.

13 Ira wearira saksakan ovi rafut tia ma watan ma faluvur rvotuk, ma afa ovi rotu ra rvua mama'it. Ira rafla talik roak linga'an i kena a, ma wearira nara ovi rleka roak tali warira ra. Ubu nfadoku roak ma rna'a dedafafyat ralan a, ba veka rna'a inyai, nata ti wol ni wahan.

14 Adam ubun-nusin Henokh.* Tali Adam ti naran Henokh, na tuvu nkati tuvu ti naran fafitu, beti rarali Henokh. Lalan ana, ia nfamalik afa ovi guru sik-labir avyai veka rtuan na'a amar ovi veka rma. Ia nfalak ne, “Afa i ufalak ini kena urun. Duila'a veka nma ovu Ni sansinir ovi rmerat urun tali lanit ratan, ovu rivun urun ira,

15 boma Ia veka nfaleka inukun verin lanit ivavan a. Ia veka nfaleka inukun verin tamata ovi rafena ma rot-orang afa ovi nfalak ra, tevek afa sian ovi rotu ra. Ia veka nukun vali tamata salasilan ra, tevek rira vaivatul ngra ovi rfalak na'a Duila'a.”

16 Tamata avyai ba'i rafngamu'ur ovu rfasala tamata liak ra. Na'a rira vava'at ra, na rorang watan rira ininan sian. Ira rangrihi ma rfakaratat tenarira ra, ovu vali rala vaivatul ovi lolin ra, boma rdava uturira.†

Yudas ni snurak ovi rfangrebat dida inorang a ma torang urun Yesus

17 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Mingnanang afa ovi lan a dida Duila'a Yesus Kristus Ni rasul ra rfalak roak verin mia.

18 Ira rfalak verin mia ne, “Tamata ovi rfalak sian mia ovu Ubu, veka rvotuk na'ut i amar ra sarseri ma rlia roak. Ira rorang watan rira ininan sian ra.”

19 Ira inar ma rotu ma bira sidovung a nama'ar. Ubu Ni Roh a wol nleal ralarira ra, na'uk ininan ovi rtali lanit ivavan a rfareta ira.

20 Na'uk terang a valing ovi ulobang urun, mia musti msyifangrebat mia na'a bira inorang a na'a Yesus Kristus. Bira inorang yai fyawan urun na'a Ubu wahan ralan a. Miflurut ovu ngrebat i tali Ubu Ni Roh.

21 Na'a bira vava'at ra, na musti my-orang lalawatan ne, Ubu nlobang mia. Myotu wean inyai ma mnyaban dida Duila'a Yesus Kristus i nfaturu Ni silobang a, ma nala vava'at kakiwal verin mia.

22 Fyaturu bira silobang verin tamata ovi ralarira raruan na'a rira inorang a.

23 Mlyobang tamata ovi rleka na'a salasilan ra, wean lahir i myala ira tali yafu i mane narang ira. Fyaturu bira silobang verin ira, na'uk msyi'ik wabira ma lolin, boma deka mlyeka na'a rira salasilan ovi rotu tali rira ininan sian ra. Fyaroa mia tali rira salasilan ra, wean lahir i wol inabira kadaravit ovi ngra ngrodi ra.

Yudas ni vaivatul ovi rbana marmuri lalean a ma al nfadawang Ubu

24 Mya ma tfadawang Ubu naran a! Ia Ni ngrebat a not-nala ma wol mlyeka na'a salasilan, ovu nfamerat nala mia tali bira salasilan ra, boma myerat urun ma ti mdyiri Ubu wahan ralan a. Na'ut inyai, na mia veka inabira lolin urun na'a Ubu vanan i nfitik a nyadat a.

§ **1:11 1:11** Tbas Kain ni tomu na'a Kejadian 4:1-17 ovu tbas Bileam ni tomu na'a Bilangan 22:1-35. Korah ni tomu na'a Bilangan 16:1-35. * **1:14 1:14** Kejadian 5:18, 21-24. † **1:16 1:16** Tafsiran rivun rfalak ne, kalimat ini ni maksud negatif. Tamata ra rangrihi wean inyai, tevek rdava wahar ralan.

25 Ubu ikisa watan. Ia nsikat roak ita
tali dida salasilan ra, nahu dida Duila'a
Yesus Kristus. Mya ma traning Ubu. Ni
dawan a ovu Ni ngrebat ma nfareta, na'ut
i lanit ivavan a wol nana'a obin, ma naran
amar ini, nata ti wol ni wahan. Kena
urun! Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Yudas

Yohanes wean i namifi na'uk wol ntub-lufa, ma Yesus Kristus nangrihi verin ia

Tbas afa ovi veki

Kitab ini nfalyawang na'a afa ovi Yesus Kristus nfaturu ovu nangrihi verin Yohanes, na'ut i wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa (1:1). Yesus nfaturu ovu nfalyawang afa ovi veka rvotuk ra. Yesus nfaturu lan tenan a ma neluk Tamata Yanan, ma nbana na'a damar wan learira ra (1:12-16). Nata nfaturu vali ne, Ia neluk Domba Yanan ma ndir-ebang Ubu wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan (5:6-14). Nfaturu munuk wean inyai, beti nfaturu vali ne, Ia wean suldadu rira dawan i nban-ulu verin suldadu ra, ma navul kuda ngangiar isa (19:11-16). Nata nfaturu ne, Ia wean Domba Yanan i nfareta ovu Ubu na'a kota Yerusalem ngorva'an i nmerat urun a (*suci*) (21:22-23; 22:1-5).

Yohanes ntulis kitab ini na'ut i tamata ra rwi-rwa tamata inorang ra, tevek rorang Yesus. Na'ut inyai, na rfareta tamata ovi rna'a negara ovi Roma nfareta ira, ma rsangatur ma raraning Roma rira raja dawan i rfanara ia ne, Kaisar. Tali tamata ovi rorang Yesus, na fareta Roma ra rfedan boku, tevek rafena ma rsangatur ma raraning Kaisar. Ira rfalak ne, rira Duila'a verin Yesus a'uk, wol verin Kaisar. Na'uk boku vali rafla talik rira inorang a, tevek rbobar. Ba afa ovi Yohanes ntulis na'a kitab ini nfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, boma deka rafla talik rira inorang verin Yesus.

Kitab ini nfamalik na'a afa ovi veka rvotuk ra. Afa avyai felarira ra rsialing ira. Vaivatul kiasan ovi rvotuk na'a afa ovi Yesus nfaturu ra, rotu ma tamata ovi lalan a rorang Yesus, bisma rfan-aran. Na'uk fiang ini, vaivatul kiasan avyai munuk ihirira ra wol lyawan. Velik ne wean inyai, na'uk kitab ini ihin mnga'un a lyawan urun: na'a lanit i vavan a, na tamata ra rwi-rwa ita tamata ovi torang Yesus, na'uk deka tafla talik dida inorang a, tevek naran Ni amar a, na Duila'a Yesus veka nfaleka munuk tamata ovi rira sian Ia, ovu Ia veka nfareta, nata ti wol ni wahan (11:15). Ba ita tamata ovi torang Ia veka tfareta vali ovu Ia.

Na'a kitab ini, na Yohanes nfamalik kota ifitu, ovu roh ifitu ovi rtali Ubu (1:4; 3:1); Ubu Ni kalolin ifitu vali (1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7; 22:14); faliak ifitu ovi tfalak ma al traning Ubu (5:12; 7:12); trea vali damar wan ifitu (1:12), ovu afa liak rivun vali (1:16; 5:1, 6; 8:2; 12:3; 15:6-7; 17:9). Nomor "ifitu" yai ihin a ne, afa i kena urun ovu natnemu.

Kitab ini ihin a

Yohanes ni vaivatul ovi ntulis lan ovu ni salam a (1:1-8)

Afa ovi rvotuk lan a (pasal 1:9—3:22):

- A. Yesus nfaturu ne, Ia nma ma neluk Tamata Yanan, ma nbana na'a damar wan ifitu learira ra. (1:9-20)
- B. Surat ifitu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a kota ifitu. (pasal 2—3)

Afa ovi rorang afa ovi rvotuk lan a (nomor irua) (pasal 4:1—16:21)

- A. Yesus nfaturu ne, Ia wean Domba Yanan i ndir-ebang Ubu wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan. (pasal 4—5)
- B. Domba Yanan nkamsat segel ifitu. (pasal 6:1—8:5)
- C. Rafraik tvuri ifitu. (pasal 8:6—11:19)
- D. Faneak ifitu ovi rfalyawang na'a afa ovi veka rvotuk ra. (pasal 12—16)

Afa ovi rorang afa ovi rvotuk lan a (nomor itelu). (pasal 17:1—21:8):

- A. Yohanes nsi'ik vata isa i tamata ra rka'a roak ne, vatlean ia, naran Babel. (pasal 17:1—19:10)
- B. Yesus nfaturu ne, Ia veka navul kuda ma nfaleka munuk Ni tamata ovi rira sian Ia. (pasal 19:11—21:8)

Afa ovi rvotuk marmuri lalean a (nomor ifa'at): Yohanes nsi'ik vata isa i Domba Yanan veka nala roak ia neluk awan. Vata yai ihin a ne, ita tamata ovi torang Yesus. (pasal 21:9—22:5)

Snurak ovi rban-muri lalean (22:6-21)

Vaivatul ovi rbana ula lalean na'a kitab ini

1 Buku ini nfalyawang na'a afa ovi Ubu
nfaturu verin Yesus Kristus, ma nfalak
verin tamata ovi rkarya verin Ia na'a afa
ovi Ubu nfadoku ra. Afa avyai veka rma
lahir. Yesus Kristus nsinir Ni sansinir
isa tali lanit ratan nsuta ma nfalyawang
munuk afa avyai verin Yohanes i neluk
tamata sansinir verin Ubu, boma nka'a
vali afa avyai.
2 Ba Yohanes nfamalik munuk lahir Ubu
Ni vaivatul ra ovu afa ovi Yesus Kristus
nfalak ovu notu ra, tevek ia nrea ovu
nrenar roak afa avyai.
3 Ubu nala vaivatul ovi rna'a buku ini
verin Ni nabi. Ubu naflahar tamata i nbas
vaivatul avyai verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra, ovu tamata ovi
rarenar ma rot-orang lahir, tevek afa ovi
Ubu nfalak yai, rira amar a sarseri roak.

Yohanes nala salam verin tamata inorang rira sidovung ifitu na'a propinsi Asia

4 Terang a valing averi, ya'a ini Yohanes.
Ususan surat ini verin tamata inorang
rira sidovung ifitu na'a propinsi Asia. Era
ma fara Ubu naflahar mia ma nala Ni rala
lolin a ovu malinan a verin mia. Salam
i ula lalean ntali Ubu i fiang ini nana'a,
ovu nana'a roak na'ut i lanit ivavan wol
nana'a obin, ovu veka nana'a lalawatan,
nata ti wol ni wahan. Salam i norang i
ula lalean yai, ntali Ni Roh i rfanara Ia ne,
roh ifitu i rdir-lilit Ia na'a wan i ndoku ma
nfareta na'a lanit ratan.*
5 Salam i nban-muri lalean ntali vali
Yesus Kristus i nfamalik lalawatan afa ovi
kena ra. Afa ovi kena ra munuk rtali
Ubu. Ubu nfava'at lan lalean Yesus tali
matmatan, ma nfareta munuk raja ovi
rna'a lanit ivavan a.

Ia nlobang ita, ovu laran a nvoat roak
ma al nfatalik ita tali ngrebat i notu ma
tamata ra inar ma rotu salasilan ra.
6 Ia notu roak ma tna'a Ubu Ni Fareta,
ma veka teluk mela falurut verin Yaman
a Ubila'a ma totu afa ovi ralan nfalak ma
totu ra. Ba traning Yesus ma tfamalik Ni
ngrebat a. Ia nfareta lanit ivavan a, nata
ti wol ni wahan. Kena urun.
7 Mya ma tsi'ik! Ita veka tsi'ik Yesus
nafnavul mutan ra nma. Tamata ra
munuk veka rsi'ik Ia. Tamata ovi rsungu
Ia ma nmata veka rsi'ik vali. Tamata
ovi rna'a lanit ivavan munuk veka rvakar
urun, tevek Ia. Ba veka wean urun inyai!
Kena urun.
8 Ubila'a nfalak ne, "Ya'a ini Alfa ovu
Omega; ihin a ne, Ya'a ula lalean Ya'a,
ovu Ya'a vali veka ubana marmuri lalean.
Fiang ini Ya'a una'a, ovu una'a roak
na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin,
ovu veka una'a lalawatan, nata ti wol ni
wahan. Ya'a ini Ubu. Ning ngrebat a nlia
munuk."†

Yohanes nsi'ik Kristus vanan i nfitik a nyadat a ma felan lolin urun, na'ut i namifi na'uk wol ntub-lufa

9 Ya'a ini Yohanes, terabir-valibira
ya'a, tevek itmunuk torang Yesus Kristus.
Tamata ra rwi-rwa ita tevek torang Ia, ovu
tna'a roak Ni Fareta a, ovu vali tatahang
raladida watan. Rvatuk ya'a ma uti una'a
nuhu isa naran Patmos, tevek ufamalik
Ubu Ni vaivatul ra, ovu ufamalik Yesus.
10 Na'ut amar kareda a, na Ubu Ni Roh
a nfareta ya'a, ovu urenar vai isa ngoan
a dawan ma wean tvuri.
11 Vai yai nfalak ne, "Mtulis munuk afa
ovi mrea yai na'a buku, ma mala verin
tamata ovi rorang Yesus rira sidovung
ifitu ini: Efesus, Smirna, Pergamus,
Tiatira, Sardis, Filadelfia ovu Laodikia."
12 Ba ufulak wahang a, ma al udava
vai i nangrihi nma verin ya'a yai. Ti
ma ufulak wahang a, na urea damar wan
ifitu. Damar wan avyai, rotu tali masa.‡
13 Na'a damar wan ifitu yai fruarira ra,
na afa isa felan a wean i ntali Ubu ma
neluk tamata. Ni ravit a blawat i noru a
nsuta naran lahir ean ra. Ni bakreat i ala
nveva yaran a, rotu tali masa.
14-16 Wahan a vanan ma wean na'ut i
lera ndirlola a. Ulun a ovu Ni vut a
rangiar ma wean avat minan. Matan
vanan ma wean yafongan. Ean nyadat

* **1:4 1:4** Tafsiran ra rfalak ne, nomor ifitu kena urun, ovu natnemu lahir. Roh ifitu na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh. Wean i tamata Yahudi rfalak ne, ***roh ifitu***, na ihin a ne, Ubu Ni Roh nka'a afakataka munuk. † **1:8 1:8** ***Alfa ovu Omega*** ihirira ne, huruf i nbana ula lalean ovu huruf i nbana marmurin lalean na'a vai Yunani ni ejaan a. ‡ **1:12 1:12** Yohanes nfamalik afa ovi nrea wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa. Vai mala nfalak ne, *penglihatan.*

ma wean tembaga i rasnuri ia na'a yafu
ma rfamasa roak ia ma nyadat. Vain
a dawan ma ngoan a wean saksakan
dodun. Liman mela ntaha nara ifitu ovu
nahin blawat i namneran mela-balit a,
ntali vavan a nma murin.§
17 Ti ma urea Ia, na ti ufangofak lahir
tenang a na'a wahan ralan a, wean
tamata i nmata roak a. Na'uk Ia nlauk
liman mela a ma nkena ya'a ma nfalak
ne, "Deka bwobar! Ya'a ini ula lalean Ya'a
ovu vali uban-muri lalean.
18 Ya'a ini ning vava'at kakiwal. Ya'a ini
umata roak, na'uk eka msyi'ik, fiang ini
uva'at ewal roak, nata ti wol ni wahan.
Ya'a utaha vali kusi verin matmatan ra,
ovu Ning ngrebat vali ma ufareta mat-
matan ra ma rva'at ewal.
19 Ba mtulis munuk afa ovi mrea roak
yai: Afa ovi fiang ini rvotuk roak, ovu afa
ovi veka rvotuk na'a amar ovi veka rma
ini.
20 Afa fanfonak i lan a wol mka'a na'a
nara ifitu i mrea roak na'a limang mela a,
ovu damar wan ifitu i rotu tali masa yai,
ihin a wean ini: Nara ifitu yai rfaturu ne,
Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ovi rwanar
tamata ovi rorang Yesus rira sidovung
ifitu yai. Damar wan ifitu yai nfaturu
sidovung ifitu yai."

2

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

1 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne,
"Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung na'a kota Efesus.
Mtulis wean ini:

Vaivatul ini ntali Ia i ntaha nara ifitu
na'a liman mela a, ma nbana al nsi'ik
damar wan ifitu i rotu tali masa yai.

2 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi
myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a ne,
mia mkyarya ma dawan ovu mtyahang
nal ralabira, wean i tamata boku rwi-
rwa mia, tevek myorang Ya'a. Uka'a vali
ne, myangal tamata ovi raktufan ra. Mia
vali mlyabir teman roak tamata sian ovi
rfalak ne, Ubu nsinir ira ma rfamalik
Ni vaivatul ra. Ba msyi'ik roak afa ovi
rotu ra, ma mkya'a roak ne, tamata avyai
rsiklabir.
3 Ya'a uka'a vali ne, tamata ra rwi-
rwa mia, na'uk mtyahang nal ralabira ra,
tevek myorang urun Ya'a ovu wol mtyalik
tali bira inorang a.
4 Na'uk musti utabu mia na'a afa isa:
bira silobang a wol wean roak amar i
beti myorang Ya'a.*
5 Mingnanang, tevek lan ana, ralabira
lolin urun ma bira silobang a dawan,
na'uk fiang ini wol myotu roak wean lan
a. Myahil ma mtyalik tali bira salasilan
ra, ma mlyobang Ya'a ovu msyilobang
mia kikyai wean lan a. Wean i wol
myahil, na Ya'a veka uma ma ala bira
damar wan a tali wan a.†
6 Na'uk bira lolin a nana'a vali, tevek
wol inabira lahir afa sian ovi Nikolaus ni
tamata ra rotu a. Ya'a vali wol inak lahir
afa avyai.
7 Ba eka mryenar‡ afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra. Tamata iki watan
norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian
ra, na veka utorung ma na'an aa vuan
i nala vava'at kakiwal a. Aa i nala
vava'at kakiwal nana'a Ubu Ni va'i i
rfanara ia ne, Firdaus."§

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Smirna

8 Ba Duila'a Yesus nfalak vali verin
ya'a ne, "Mtulis surat verin Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata
ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota
Smirna. Mtulis wean ini:

Ia ula lalean Ia ma notu munuk
afakataka. Ia vali veka nban-muri
lalean ma nfakena munuk afa avyai. Ia
nmata roak, na'uk fiang ini nva'at ewal
roak tali matmatan.

9 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a bira susa
aleman ovi mtyuan ra ovu bira kasian ra.

§ **1:14-16 1:14-16** Tafsiran etal dawan rfalak ne, afa yai ni vut a nangiar. * **2:4 2:4** Surat ini ntabu ira, tevek rira silobang verin Yesus, ovu terarir-valirira ra wol wean roak lan, na'ut amar i beti rorang Yesus. † **2:5 2:5** ***Ala bira damar wan a tali wan a***, ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung wol nana'a roak. ‡ **2:7 2:7** Terjemahan boku rfalak, iki arun, na eka nrenar. Wahyu 2:11, 17, 29; 3:6, 13, 22 wean vali inyai. § **2:7 2:7** Msyi'ik aa vuan i nala vava'at kakiwal yai, na'a Kejadian 2:9, ovu Wahyu 3:22-24; 22:2.

Uka'a lahir ne, bira metan ra mamahin watan, na'uk mkya'i roak na'a bira inorang a. Uka'a vali tamata Yahudi ovi rfalak sian mia, tevek wol rna'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, na'uk rna'a roak nitdawan ni sidovung a.

10 Ralabira deka kako'u na'a afa sian ovi veka mtyuan ra! Mingnanang, tevek nitdawan veka nsinir ni tamata ra ma rtaha tamata boku tali bira sidovung a, ma ra'abu'i ira. Ira rotu wean inyai ma rlabir teman mia. Mia veka mtyuan susa, ti naran amar vutu a. Na'uk myotorang lalawatan afa ovi ufalak ra, velik ne rfedan vali mia. Ya'a veka aval bira rala lolin ra ovu vava'at kakiwal, tevek mtyahang nal ralabira.*

11 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tamata iki watan norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na ia veka wol nti nmata na'a yafwan kakiwal i rfanara ia ne, matmatan farua."†

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Pergamus

12 Ba Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, "Mtulis vali surat verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Pergamus. Mtulis wean ini:

Vaivatul ini ntali Yesus. Ia ni nahin blawat i namneran mela-balit a ma nfalak ne:

13 Ya'a uka'a roak ne, mia mnya'a wan i nitdawan ndoku ma nfareta a. Mia wol myalak mia ne myorang Ya'a, velik ne msyi'ik i rfedan Antipas. Na'uk bira inorang a, na'a watan Ya'a. Antipas ini not-orang lalawatan afa ovi ufalak ra ma nfamalik Ya'a verin tamata liak ra, na'a wan i nitdawan nleal, inyai bira kota a.

14 Na'uk utabu mia na'a afa ifira, tevek tamata boku tali bira sidovung a rorang afa ovi lan a Bileam nair roak. Ia nfalyawang verin Balak na'a afa ovi rotu ma Israel ra rleka na'a salasilan ra. Bileam nweang ira ma ra'an afa‡ ovi rala roak ma al rfadawang walut ra. Ia vali nweang ira ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.§

15 Tali bir tinemun, na boku vali rorang afa ovi wol kena ra tali afa ovi Nikolaus ni tamata ra rair ra.

16 Ba ufalak verin mia ne, myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra! Wean i wol myahil, na wol mnanat, na Ya'a veka uma ma ungrihi visal-vasil tamata avyai, ma ukun ira ovu nahin blawat i namneran mela-balit, ma veka ntali vavang a nti murin.

17 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tamata iki watan norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na Ya'a veka ala afamtahan isa naran manna verin ia; afamtahan yai rfonak ia.* Ya'a veka ala vali vatu ngangiar sasan lokat ira. Na'a vatu avyai ratarira ra, na rtulis naran ngorva'an isa. Wol tamata isa vali nka'a naran ngorva'an yai. Tamata i nia vatu yai, sa'i nka'a."†

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tiatira

18 Ba Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, "Mtulis vali surat verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tiatira. Mtulis wean ini:

Ubu Yanan Ni snurak ini. Matan wean yafongan, ovu ean wean tembaga i rasnuri ia na'a yafu ma rfamasa roak ma nyadat.

19 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a munuk afa ovi myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a vali ne, mkya'a ma mlyobang Ya'a ovu msyilobang mia. Uka'a vali ne, mkyarya

---

* **2:10 2:10** Terjemahan boku rfalak ne, Ubu veka nala kalulu i wean raja ba'i raklulu a verin ira. Ihin a ne, Ia veka nala vava'at kakiwal verin ira. Vai mala nfalak ne, *mahkota kehidupan.* † **2:11 2:11** Ayat ini ihin a ne, tamata ra munuk veka rmata, na'uk matmatan farua, inyai matmatan i kakiwal. Msi'ik vali Wahyu 20:14-15, 21:8. ‡ **2:14 2:14** Ira ra'an afwatan te afamtahan ovi rala verin walut ra. Msi'ik vali ayat 20. § **2:14 2:14** Msi'ik Bilangan 25:1-2, 31:16. Ayat ovi rfalyawang afa ovi Bileam nair a. * **2:17 2:17** Ayat ini nfamalik *manna.* Tbas Keluaran 16 ovu vali Mazmur 78:24. Lalan ana, Ubu nala manna verin tamata Israel ra ma ra'an, boma deka rmata na'a wan lean vu dawan. † **2:17 2:17** Ayat ini nfamalik vali ***naran ngorva'an isa***, wean lahir Yesaya 62:2.

urun verin Ya'a, ovu mtyahang nal ral-
abira na'a afa ovi susa ra. Ya'a uka'a vali
ne, afa ovi fiang ini myotu ra, nlia tali afa
ovi lan a myotu, na'ut i beti myorang Ya'a.
20 Na'uk Ya'a wol utorung afa isa tali
mia, tevek wol mtyab-teri vata i naran
Izebel. Ia nfalak ne, nabi ia. Ia nlabir
waweang tamata ovi rorang Ya'a, ma
rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, ovu ra'an afa ovi rala
roak ma al rfadawang walut ra.
21 Ya'a ala roak amar ma nahil ma
ntalik tali ni salasilan ra, na'uk nafena,
ba inan watan ma ntuba ovu tamata ovi
wol awan verin ira.
22 Ba Ya'a veka usba vatuk ia nti ko'i
i tamata ovi nawar ira rtuba a, boma
nawar ia. Wean i tamata ovi rorang ia
rafena ma rahil, na'uk inar watan ma
rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin
ira, na veka otu ma rfarnuang wawa'uk i
dawan urun a.
23 Ya'a veka ufedan munuk tamata
ovi rorang vata yai ni afa ovi nair ra.‡ Otu
wean inyai, boma tamata ovi rorang Ya'a
rira sidovung ra munuk rka'a ne, Ya'a
uka'a munuk afa ovi tamata ra inar, ovu
afa ovi ranovak na'a ralarira ra. Ya'a veka
aval mia na'a bira rala lolin ra, te ukun
mia lokat tamata ma inovan ovu afa ovi
myotu ra.
24 Na'uk tali bir tinemun ovi mnya'a
Tiatira, boku vali wol myorang afa ovi
Izebel nair ra. Mia wol myot-orang afa
ovi Izebel ni tamata ra rfamalik na'a
nitdawan ni afa fanfonak ra. Ba ufalak
verin mia ne, Ya'a wol ala varvara liak
verin mia.
25 Ba myorang a'uk afa ovi mryenar
roak tali Ya'a, ti naran amar i veka uma
ewal a.
26-27 Tamata iki watan, wean i norang
Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, ovu
not-orang roak afa ovi ufalak ra, na ti
naran amar i veka uma ewal a, na veka
ala ngrebat i Yamang a nala roak verin
Ya'a, ma ala verin ira. Ya'a veka ala
ngrebat verin ira, wean takil tma'an,
ma rfareta bangsa ra munuk. Ba rala
takil yai ma rfefik-rfari tamata avyai,
wean i rfefik-rfari suran ra.§
28 Ya'a veka ala vali nara telyawar a
verin ira, ma nfaturu ne, uturira.*
29 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra."

3

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Sardis

1 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne,
"Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung na'a kota Sardis.
Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i nfareta roh ifitu
ovi rkarya verin Ubu, ovu ntaha nara
ifitu a. Ia nfalak ne: Ya'a uka'a munuk
afa ovi myotu ra. Tamata ra rfalak ne,
bya'at obin, na'uk velik aba, mia myata
roak.*
2 Usi'ik bira inorang a, na wol inovan
ovu afa ovi Ubu nfalak ra. Byatar kikyai
ma msyi'ik wabira ra! Fyangrebat bira
inorang kedan i fiang ini nana'a obin,
tevek wol myotu wean inyai, na veka
nmamu munuk. Usi'ik afa ovi myotu ra,
na wol isa vali obin nfakena Ning Ubu,
ralan a.†
3 Ba mingnanang afa ovi rair roak
verin mia, ovu afa ovi mryenar roak na'a
bira inorang a. Mtyalik kikyai ma deka
myotu salasilan ra, na'uk myot-orang a'uk
Ning afa ovi rair roak verin mia yai.
Wean i wol myahil ma mtyalik tali bira
salasilan, na Ya'a veka uma wean tamata
barborin, ma wol mkya'a ne, lafira ki
uma.
4 Na'uk na'a Sardis, na bira tamata
ifira na'a bira sidovung a wol rfangra
rira kadaravit ra ovu salasilan ra. Ira
veka roru kadaravit ngangiar, tevek

‡ **2:23 2:23** Terjemahan boku rfalak ne, tamata ovi rorang afa ovi Izebel nair ra, na inyai nfaturu ne, Izebel yanan ira. § **2:26-27 2:26-27** Rfefik-rfari suran ra wean lahir rfareta ovu ngrebat. * **2:28 2:28** Ita trea nara telyawar a na'ut fada'ing amar. Nara yai nfaturu amar ngorva'an. Na'a ayat ini, na nara telyawar ihin a ne, Kristus veka nma ovu vanan nfitik nyadat a, ma felan lolin urun ma nfaturu amar ngorva'an, vulan ngorva'an ovu varat ngorva'an. Msi'ik vali 22:16. * **3:1 3:1** Msi'ik vali Wahyu 1:20. † **3:2 3:2** ***Fyangrebat bira inorang*** ihin a ne, rangnanang lalawatan afa ovi Yesus notu roak verin ira, boma rtuan afaka watan, na rorang a'uk Ubu.

rira vava'at ra rmalola, ba inovan ma
rbana ovu Ya'a.
5 Ba tamata iki watan norang Ya'a
ma nangal nala afa ovi sian ra, na ia
veka noru kadaravit ngangiar. Ya'a
veka wol a'i vatuk naran a tali buku
i utulis roak tamata ovi rira vava'at
kakiwal nararira ra. Ya'a veka utorung
ma ufalak ne, uka'a ia na'a Yamang
a ovu Ni sansinir ovi rtali lanit ratan
waharira ralan ra.
6 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra."

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Filadelfia

7 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne,
"Mtulis vali verin Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung na'a kota Filadelfia.
Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i nmerat urun
ovu nfabana urun afa ovi Ubu nfalak
ra. Ia ntaha raja Daud ni kusi a, ba
wean i nvadil falfolat a, na wol tamata
isa bisma nfolat nala, ovu wean i nfolat
falfolat a, na wol tamata isa vali bisma
nvadil nala.‡
8 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi
myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a ne, bira
ngrebat kako'u watan, na'uk myot-orang
afa ovi ufalak ra, ovu wol myalak mia ne,
wol mkya'a Ya'a. Myotu wean inyai, ba
uvadil roak falfolat verin mia, ovu vali
wol tamata isa bisma nfolat nala.
9 Eka mingnanang, tamata boku rtali
nitdawan ni sidovung a rfalak ne, Yahudi
ira, na'uk rsiklabir, tevek inyai wol kena.
Ya'a veka otu ma tamata avyai rma ma
rsangatur na'a wahabira ralan ra, ma
veka rtorung ne, Ya'a ulobang mia.§
10 Mia myot-orang roak afa ovi ufalak
ra, ovu mtyahang nal ralabira na'a bira
susa ra al mnyaban Ya'a. Ba na'a amar i
veka ulabir teman tamata ovi rna'a lanit
ivavan munuk ovu sian i dawan urun a,
na Ya'a veka ubelat teri mia na'a amar
yai.
11 Wol mnanat, na Ya'a veka uma
lanit ivavan ini! Myorang a'uk afa ovi
mryenar roak tali Ya'a, boma tamata
ra wol bisma rala afa ovi utorung roak
verin mia ma aval mia na'a bira rala
lolin ra.
12 Ba tamata iki watan, wean i norang
Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na
Ya'a veka aval ia na'a ni rala lolin a.
Ya'a veka otu ma ia nana'a lalawatan
Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a. Tamata
yai wean liri ovi rna'a roak rahan a,
ba wol bisma rtaha rti wan liak. Ya'a
vali veka utulis Yamang a Ubila'a naran
a na'a tamata yai, ovu na'a Ni kota i
naran Yerusalem a, boma nka'a ne, Ubu
Ni roak ia, ovu ia ni roak kota yai. Kota
yai naran Yerusalem ngorva'an i veka
ntali lanit ratan nsuta. Ya'a veka utulis
vali narang ngorva'an a na'a tamata
yai.
13 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra."

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Laodikia

14 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne,
"Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir tali
lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung na'a kota Laodikia.
Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i rfanara ia ne,
Kena Urun. Ia nfamalik lalawatan afa
ovi kena ra. Afa ovi kena ra munuk rtali
Ubu. Nahu Ia, na Ubu notu munuk afa
ovi rna'a lanit ivavan ini.
15 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi
myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a ne, mia
wol myalak mia na'a Ya'a, na'uk byosa
ma wol myot-orang afa ovi ufalak ra. Mia
weabira wear i wol ngnea ovu wol ridin
a, ma taltulin watan. Ni lolin a, mia musti
ridin te ngnea lahir!
16 Ba bira inorang wean wear i tal-
tulin a, wol ridin ovu wol ngnea ma wean

‡ **3:7 3:7 *Raja Daud ni kusi*** ihin a ne, Yesus ubun-nusin verin raja Daud, ba Yesus nfareta wean lahir tnorung i ntali Ubu verin Daud na'a 1 Tawarikh 17:11-14. Falfolat natvadil ovu falfolat natfolat na'a ayat ini, nfaturu tnorung i ntali Ubu, wean Perjanjian Mnanat nfamalik na'a tamata Yahudi ra ovu tnorung i nahu Yesus ma notu linga'an ma tka'a Ubu. § **3:9 3:9 *Yahudi*** na'a ayat ini nfamalik tamata ovi uburir-nusirira verin Abraham, na'uk wol rtorung ne, Ubu nfadoku Ni tnorung ma Yesus notu Raja ala ntevut tamata rira salasilan ra.

i myorang Ya'a ovu ralabira tutul watan.
Myotu wean inyai, na Ya'a veka umuta
vatuk mia tali vavang a.
17 Mia fyalak ne, ‘Ami amka'i roak
na'a mami inorang a ovu ami ka'i am-
faka'i tenamami ra,’ ovu fyalak vali ne,
wol bira kasian. Wora lahir mia, tevek
wol mkya'a ne, bira kasian a dawan! Mia
wol bira akataka, bira kadaravit ra viar
watan, ovu vali matabira ra rkibu.
18 Wean inyai bi, usurak mia ma
fyaha masa tali Ya'a, boma mkya'i na'a
bira inorang a. Masa yai rasnuri roak
ia na'a yafu ma rfamasa roak ia. Mia
vali musti fyaha kadaravit ngangiar tali
Ya'a ma myeluk, boma deka mya'it, tevek
tamata ra rsi'ik bira kadaravit vian ra.
Mia vali musti fyaha ubat tali Ya'a ma
na'a matabira ra, boma msyirea ma
lolin. Fyaha munuk afa avyai, boma Ubu
nfaka'i mia na'a bira inorang.
19 Ya'a utabu ovu ufakena tamata
ovi ulobang ira, ba ralabira urun ma
myahil ma mtyalik kikyai tali bira
salasilan ra!
20 Mya ma msyi'ik! Ya'a udiri rahan
ngoran a ma ufwak, ovu evan falfolat a.
Ba wean i tamata iki watan nasweang
Ya'a ma uti ralan, na Ya'a veka uti ma
utuan lahir ia na'a ralan ma ufna'an
ovu ia. Wean inyai, na Ya'a Ningu roak
ia.
21 Ba tamata iki watan, wean i norang
Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na
Ya'a veka ala ia ma ndoku ma nfareta
ovu Ya'a na'a wan i Ubu ndoku ma
nfareta, wean i Ya'a vali angal nala roak
afa ovi sian ra ma udoku ovu Yamang a
na'a wan i nfareta.*
22 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh
nfalak verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra.”

4

*Yohanes wean i namifi na'uk wol ntub-
lufa, ma nrea tamata ra rsoak nulu Ubu
na'a lanit ratan*

1 Ti ma usi'ik munuk afa avyai, na urea
vali ne, falfolat isa natvadil na'a lanit
ratan. Ba urenar vai i lan a nangrihi roak
verin ya'a. Vai yai wean tamata ra rafraik
tvuri*. Vai yai nangrihi verin ya'a, ma
nfalak ne, “Mwa ini, Ya'a veka otu ma
msi'ik afa ovi musti rma ini.”
2 Amar yai vali, na Ubu Ni Roh a nfareta
ya'a, ma usi'ik vali na'a lanit ratan, na
Tamata† isa ndoku wan i Ubu ndoku ma
nfareta a.
3 Tamata i ndoku wan i nfareta yai,
vanan a wean vatu masmasa i warna
hijau i fyawan, naran yaspis, ovu vatu
masmasa valvulin i fyawan, naran sardis.
Vanan a nyadat, ovu vali wean i lermida
nlilit fareta wan yai, ma vanan a nyeba
urun ia lahir, wean vatu masmasa i
warna hijau i fyawan, naran zamrud.‡
4 Kadera vutrua rahin ifa'at rlilit wan i
Tamata isa ndoku ma nfareta yai; fareta
dawan§ vutrua rahin ifa'at rdoku kadera
avyai. Ira munuk roru kadaravit ngan-
giar, ovu rteri vali ulurira ra ovu kalulu
masa i raja ra ba'i raklulu a.
5 Vanan a nfitik, ovu ngoan dawan
ma wean dodung rtali wan i Tamata isa
ndoku ma nfareta yai, ovu damar ifitu
vali ryeba na'a wan i Tamata isa ndoku
ma nfareta yai ngoran a. Damar avyai
rfaturu ne, Ubu Ni Roh i rfanara ne, roh
ifitu i rkarya verin Ubu.
6 Na'a wan i Tamata isa ndoku ma
nfareta yai ngoran a, na afa isa vali wean
tahat. Afa yai nyadat ma wean kaca
ngangiar i vanan urun ia, naran kristal.
Na'a wan i Tamata isa ndoku ma
nfareta yai ni lihir mela-balit a, na afa
ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan
ira rna'a susun ra. Matarira rna'a munuk
waharira ralan ra, ovu tetarira ratan ra,
ovu vali rsoru munuk lahir tenarira ra.
7 Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai, isa felan a wean singa,
beti hi nomor irua felan wean sapi brana,
beti hi nomor itelu wahan a wean tamata

* **3:21 3:21** Msi'ik vali Wahyu 20:4, 6; Matius 19:28 ovu 2 Timotius 2:12. Ayat ini ovu ayat avyai rfamalik ne, Yesus nfareta tamata ra munuk. Tamata ovi rorang Ia veka rfareta vali ovu Ia. * **4:1 4:1** Terjemahan liak rfalak ne, vain wean tarompet. † **4:2 4:2-6** Tafsiran rivun rfalak ne, ***Tamata*** na'a ayat ini nfaturu Ubu. ‡ **4:3 4:3** Vatu masmasa avyai, sama lahir ovu vatu ovi fyawar urun, nararira *permata* na'a vai Mala. § **4:4 4:4** Tafsiran rivun rfalak ne, ***fareta dawan*** na'a ayat ini nfaturu fareta dawan vutrua rahin ifa'at ovi rva'at na'a lanit ratan.

wahan, na hi nomor ifa'at a, felan a wean afwatan isa, naran kyabila'a ma noru obin.
8 Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai manirira nanean lokat ira. Matarira ra rsoru lahir tenarira ra, ovu rdedang ovan-amar lahir. Ira rdedang ma rfalak ne,

"Ubila'a, Mu ngrebat a nlia munuk, ovu vali naram a nmerat urun.
Oa fiang ini mna'a, ovu mna'a roak na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin, ovu veka mna'a lalawatan, nata ti wol ni wahan."

9 Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, rdedang ovu ralang Ubu ma rfadawang Ia nana'a wan i ndoku ma nfareta, ma rfalak fara weninyai verin Ia i nva'at, nata ti wol ni wahan.
10 Fareta dawan vutrua rahin ifa'at avyai rsangatur vali verin Ubu na'a wan i ndoku ma nfareta, ma rfadawang Ia i nva'at, nata ti wol ni wahan. Ira rala munuk rira kalulu i rala al rfareta tamata ra verin Ubu ma rfaturu ne, Ubu nfareta vali ira, ovu rsoak ma rdedang verin Ia ma rfalak ne,

11 "Ubu, amalang Oa, tevek motu munuk afa ovi rna'a lanit i vavan a. Mu ngrebat, ma motu afaka watan, ba afa avyai veka rna'a watan. Oa mot-nala munuk afakataka, wean lahir afa ovi ralam nfalak a.
Oa ini Duila'a i amraning a. Oa sa'i dawan Oa, ba inovan ma amraning Oa."

5

Domba Yanan a nala Ivar lolin tali Ubu

1 Nata urea Ia i ndoku wan i Ubu nfareta a, na liman mela ntaha buku isa ma rlulung roak ia. Na'a buku lalulung yai ralan ovu murin a, na rtulis ma nngora lahir, ma rkeak ovu rtomak roak afa isa wean segel ifitu na'a.
2 Ba usi'ik Ubu Ni sansinir isa i nangrebat urun nana'a lanit ratan. Ia nafwak ma norat ne, "Iki veka ni vava'at nmalola ma inovan ma nkamsat nala segel i na'a buku lalulung yai ma nvelar ia?"
3 Na'uk wol tamata isa vali na'a lanit ratan ovu lanit i vavan ini, ovu vali na'a letvava, ni vava'at a nmalola ma inovan ma nvadil buku lalulung yai, ma nbas ihin a.
4 Ba ralang lalau urun ma uvakar ma dawan, tevek wol tamata isa vali bisma nvelar nala buku lalulung yai ma nbas ihin a.
5 Tali fareta dawan vutrua rahin ifa'at avyai, na isa nfalak verin ya'a ne, "Deka bwakar. Eka msi'ik, tamata i rfanara vali Ia ne, Singa i ntali Yahudi rira arun dawan isa naran Yehuda. Ia ubun a nusin verin Raja Daud, ovu nangal nala roak afa ovi sian ra munuk, ma utun roak. Ba Ia sa'i bisma nruvat nala segel ifitu ovu buku lalulung yai."*
6 Nata usi'ik Domba Yanan a ndir-ebang wan i Ubu ndoku ma nfareta. Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, ovu fareta dawan avyai, rdir-lilit Ia. Domba Yanan yai felan a wean i rfedan roak Ia, na'uk nva'at ewal. Ia Ni ungar ifitu, ovu matan ifitu vali. Matan ifitu yai ihin a ne, Ubu Ni Roh i rfanara ne, roh ifitu i nti nban-soru lanit i vavan munuk.†
7 Ba Domba Yanan yai nma ma nala buku lalulung yai tali Ubu liman mela a na'a wan i ndoku ma nfareta.
8 Na'ut i beti nala buku lalulung yai, na afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai ovu fareta dawan vutrua rahin ifa'at yai rsangatur na'a Domba Yanan yai wahan ralan a, ma raraning Ia. Ira munuk rtaha kecapi ovu ngusi masa sasan lokat ira. Ngusi avyai rngora ovu afa ovi rasnuri ma umarira voar lolin urun a, ma al nfaturu tamata ovi rorang Yesus rira falurut ra.
9 Ira rdedang dadedang ngorva'an isa verin Domba Yanan yai, tevek ralang Ia, ma rfalak ne,

"Oa a'uk sa'i Mu vava'at nmalola, ba inovan

* **5:5 5:5** Singa yai nfaturu afwatan i neluk raja verin afwatan liak ra munuk. Msi'ik Kejadian 49:8-10. Ayat avyai rfamalik Yehuda ubun nusin isa i mane nfareta wean singa, inyai Duila'a Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra.
† **5:6 5:6** Ungar ifitu yai rfaturu Domba Yanan Ni ngrebat. Matan ifitu nfaturu ne, a Ia nka'a munuk afakataka.
‡ **5:9 5:9** Yesus laran a nvoat al ntevut tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ba reluk Ubu Ni tamata ra.

ma mala buku lalulung yai ovu
mkamsat ni segel ra.
Tamata ra rfedan roak Oa ma laram
a nvoat al mtevut tamata ra‡ tali
rira salasilan ra, ma reluk Ubu Ni
tamata ra.
Tamata avyai rtali arun dawan ra
munuk, negara ra munuk, bangsa
ra munuk ovu vali rtali vai ovi
rna'a lanit ivavan a munuk.§
10 Oa motu ma ira wean mela falurut ovi
rkarya verin Ubu na'a Mu fareta a.
Ira veka rfareta wean raja ra na'a lanit
ivavan a."
11 Nata usi'ik ewal ovu urenar
dadedang tali Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan, rivun ila'a matan ma wol trekan
nala. Ira munuk rdir-lilit wan i Ubu
ndoku ma nfareta yai, ovu afa ifa'at ovi
rva'at ma raling ma lolan watan ira yai,
ovu vali fareta dawan avyai.
12 Ubu Ni sansinir avyai rdedang ma
vairira dawan urun ia, ma rfalak ne,
"Inovan ma amfadawang a'uk
Domba Yanan i rfedan roak Ia yai,
Amraning Ia, tevek Ni ngrebat a, Ni metan
rivun,
Ni kaka'a dawan, ovu Ni fareta a.
Amfakaratat Ia, tevek Ni dawan a nrahi
lia munuk
ovu amalang a'uk Ia."
13 Ya'a urenar munuk tamata ra ovu afa
ovi rva'at na'a lanit ratan, ovu ovi rna'a
lanit i vavan a, ovu vali ovi rna'a letvava.
Urenar munuk vali afa ovi rna'a tahat
ralan a. Afa avyai munuk rfalak ne,
"Amdedang verin Ia i ndoku wan i Ubu
ndoku ma nfareta a,
ovu Domba Yanan a.
Amfadawang ovu amraning Ia,
tevek amalang Ia.
Amfakaratat Ia, tevek Ni dawan a rahi lia
munuk ovu Ni fareta a dawan lia
munuk afakataka. Amfamalik Ia,
nata ti wol ni wahan!"*
14 Ba afa ifa'at ovi rva'at ma raling
ma lolan watan ira yai rfalak ne, "Kena
urun!" Fareta dawan avyai munuk rsan-
gatur vali ma raraning Ia.

6

Segel ifitu; Domba Yanan nkamsat segel inean ovi ula ira

1 Nata usi'ik Domba Yanan yai nkamsat
segel i ula lalean ia tali segel ifitu yai.
Urenar vali vai dawan isa wean dodung
ntali afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma
lolan watan ira yai, isa nma ma nfalak ne,
"Mwa!"
2 Ba usi'ik vali, na brian munuk kuda
ngangiar isa nvotuk, ovu afa isa wean
tamata ndoku kuda yai tetan ratan a. Ia
ntaha vuhur isa, ovu rala vali kalulu isa i
raja ba'i raklulu. Ia ntali lanit ratan nsuta
lanit ivavan ini ma notu rihi na utun, ovu
ndava ma utun lalawatan.
3 Domba Yanan yai nkamsat segel i
nomor irua yai, na urenar tali afa ovi
rva'at ma raling ma lolan watan ira yai hi
nomor irua vain a. Ia nfalak ne, "Mwa!"
4 Nata kuda liak isa vali nvotuk. Kuda
yai vulun a navuli ma nyadat. Ubu nala
ngrebat verin afa i ndoku kuda yai tetan
ratan a, ma naling malinan a tali tamata
ra munuk. Ia notu ma tamata ovi rna'a
lanit ivavan ini wol rva'at ma lolin, na'uk
rsingarahi ma rsifedan-sikual ira. Ba Ubu
nala nahin blawat i namneran verin i
ndoku kuda yai tetan ratan a.*
5 Ti ma Domba Yanan yai nkamsat segel
i nomor itelu a, na urenar tali afa ovi
rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, hi
nomor itelu vain a. Ia nfalak ne, "Mwa!"
Brian munuk, na usi'ik vali kuda ngtoan
isa ovu i ndoku kuda yai tetan ratan a. Ia
ntaha dasing† isa na'a liman a.
6 Urenar vali wean i vai isa ntali afa
ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan
ira yai nma ma nfalak ne, "Gandum i
lolin a fyawan urun, kil isa wean kadi
na'a amar isa; gandum i sian a, kil
itelu fyawan a wean kadi na'a amar isa.
Na'uk deka myot-visal aa zaitun ra ovu aa

§ **5:9 5:9** Tamata ovi rdedang verin Domba Yanan a, ira veka rtali vai ovi tamata ra rala munuk, ovu vai avyai rsialing ira munuk. Msi'ik vali 7:9, 11:9, 13:7, 14:6, * **5:13 5:13** Afa avyai munuk, velik ne lolin te sian, ihin a ne, afakataka munuk raraning Domba Yanan a. Na'a lanit ratan, na nait sian ra wol bis rfonak ira, ba raraning vali Yesus. * **6:4 6:4** Nahin blawat ini ba'i rala a'uk al rotu rihi, ovu namneran mela balit. † **6:5 6:5** Dasing ihin a na'a vai Mala ne, *timbangan.* ‡ **6:6 6:6** Ayat ini nfamalik lafar dawan notu ma gandum fyawan urun.

anggur ra, tevek rala ngul tali aa zaitun ra
ovu rala anggur tali aa anggur ra.”‡
7 Ti ma Domba Yanan yai nkamsat segel
i nomor ifa'at yai, na urenar vali tali afa
ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira
yai i nomor ifa'at vain a ma nfalak ne,
“Mwa!”
8 Ba usi'ik, na kuda isa felan a naflilir.
Ba i ndoku kuda yai tetan ratan a naran
Matmatan, ovu fareta i nfareta matmatan
ra norang ia ma na'a lahir murin a.
Ubu nala ngrebat verin ira, ma rfedan
tamata ovi rna'a lanit ivavan ini ma
lokat tamata fanfa'an, na isa musti nmata
(seperempat).§ Rfedan tamata ra ovu
nahin blawat, lafar dawan, ovu vali suhut
rivun nkena ira, ntafal vali afwatan nan-
gan ovi rfedan tamata ra.
9 Nata Domba Yanan yai nkamsat segel
nomor ilima yai. Ba usi'ik wan i tamata
ra ba'i rasnuri rira korban verin Ubu.
Na'a wan yai vavan a, na usi'ik tamata
ovi rmata roak rira roh ra rva'at kakiwal
ovu Ubu. Tamata ra rfedan tamata avyai,
tevek ralarira urun ma rfamalik ovu rot-
orang Ubu Ni vaivatul ra.
10 Rira roh ra rafwak ma vairira dawan
urun, ma rfalak ne, “Ubu, Oa sa'i dawan
Oa! Oa mwerat urun ovu wol msiklabir!
Deka mnaban ma mnanat da'in, ovu
fwaleka inukun verin tamata ovi rfedan
ami na'a lanit ivavan ini.”
11 Ubu nala ravit blawat ngangiar sasan
lokat ira, ovu nfalak verin ira ma rnaban
kedan veki. Ira musti rnaban terarira ovi
rkarya verin Yesus, ovu Ubu Ni tamata
ovi rmata vali wean ira, ti naran i Ubu
nfadoku roak. Tamata ra rfedan vali
ira ma rmata munuk, beti Ubu nfaleka
inukun verin tamata ovi rfedan Ni tamata
ra.*
12 Nata Domba Yanan yai nkamsat vali
segel nomor inean a. Usi'ik, na wean ruru
dawan urun i lahir ovu lera a nangtoan
ma wean dedafafyat,† na vulan a vali
navuli ma wean lara.
13 Nara ovi rna'a lanit rleka rsuta lanit
ivavan ini, wean aa ara vuan ovi bukal
obin, na'uk nait dawan a nean roak ma
rleka.
14 Lanit a natlulung ma wean i rlulung
dari ma nmamu watan. Vuar ra ovu nuhu
ra rdir-talik lahir warira ra ma wol rleal
roak.
15 Raja ovi rna'a lanit ivavan ini ovu
tamata ovi rban-ulu verin tamata ra, ovu
vali ovi rfareta suldadu ra, ntafal vali
tamata ovi rka'i ra veka rfonak ira na'a
van ra, te vatu minan ovi rna'a vuar
learira ra. Tamata ovi rtaha fareta ra,
tamata sansinir ovu wol tamata sansinir
ira, ovu vali tamata ra munuk lahir veka
rfonak vali ira na'a inyai.
16 Ira rafwak verin vuar ra ovu vatu
minan avyai. Ira rafwak ma rfalak ne,
“Mlyeka ma mtyeri ami, boma Ia i ndoku
wan i Ubu ndoku ma nfareta yai deka
nrea ami, ovu Domba Yanan yai deka
nfaturu lahir Ni ngrova ma nukun ami.
17 Amar i sian urun yai nma roak, ma
Ubu ovu Domba Yanan a veka nfaturu
lahir Ni ngrova ma nukun lokat tamata
na'a rira afa ovi rotu ra. Ba wol tamata
isa vali bisma ntahang nala inukun yai,
tevek aleman da'in.”

7

Ubu nwanar Ni tamata ovi Ni faneak a, nana'a roak ira

1 Nata usi'ik afa liak isa vali. Lanit
ivavan ini ni susun ifa'at, na Ubu Ni
sansinir ifa'at tali lanit ratan rdiri lanit
ivavan ini ni susun ifa'at yai. Ira rtaha
teri nait matan ifa'at na'a lanit ivavan ini,
boma nait deka nean na'a raa te roal, ovu
vali deka nean aa ra.
2 Usi'ik vali Ubu Ni sansinir liak isa
nvotuk tali lihir timur. Ia ntaha cap
ntali Ubu i nva'at nata ti wol ni wahan,
ma notu faneak na'a Ubu Ni tamata ra.
Sansinir yai nafwak ma vain dawan ila'a
verin sansinir ifa'at i Ubu nala karya
verin ira yai, ma rot-visal lanit ivavan ini.
3 Sansinir yai nfalak ne, “Deka myot-
visal afa ovi rna'a roal te afa ovi rna'a
raa, te aa ra, wean i wol amotu Ubu Ni
faneak ovu cap yai obin na'a Ni tamata
ovi rkarya verin Ia rearira ra.”
4 Tamata isa nfalak verin ya'a ne,
tamata sansinir ovi rtali lanit ratan rotu

§ **6:8 6:8** *Seperempat* ihin a ne, lanit ivavan a rsiduk ia na'ut ifa'at. * **6:11 6:11** Ubu nfadoku ma tamata ifira musti rmata vali, na'uk wol tka'a ne, tamata ifira rmata. Ubu a'uk sa'i nka'a. Tamata avyai rmata, tevek rorang Yesus. † **6:12 6:12** Terjemahan boku rfalak ne, lera nangtoan wean kadut i rotu tali vut i nangtoan a.

roak faneak na'a rearira ra, munuk lahir
tamata rivun ratut isa rivun vutfa'at
rahin ifa'at (144.000). Tamata avyai rtali
arun dawan vutu rahin irua na'a Israel.
5-8 Tali arun dawan avyai munuk, na
rotu faneak roak na'a tamata rivun avyai
rearira ra. Lokat arun, ni tamata rivun
vutu rahin irua. Arun avyai nararira:
Yehuda, Ruben, Gad, Asyer, Naftali, Man-
asye, Simeon, Lewi, Isakhar, Zebulon,
Yusuf ovu Benyamin.

Tamata rivun ila'a rasdovu ira

9 Usi'ik munuk wean inyai, na urea vali
ne, tamata rivun ila'a rasdovu ira ma wol
trekan nala. Ira rtali negara ovi rna'a
lanit ivavan munuk, ovu rtali arun dawan
ra munuk, bangsa ra munuk ovu vai ra
munuk na'a lanit ivavan a. Ira rdiri wan
i Ubu ndoku ma nfareta ngoran a, ovu
Domba Yanan wahan ralan a. Ira roru
ravit blawat ngangiar, ovu lokat ira rtaha
aa palem na'a limarira ra al rfadawang
Ia.
10 Ira rafwak ma vairira dawan ila'a ne,
"Amraning Ubu, tevek notu linga'an ma
nsikat ami tali mami salasilan ra,
ma mami vava'at kakiwal. Amran-
ing mami Ubu i ndoku Ubu wan i
nfareta! Amraning Domba Yanan
a!"
11 Sansinir ra munuk rdir-lilit wan i
Ubu ndoku ma nfareta ovu fareta dawan
vutrua rahin ifa'at avyai, ovu afa ifa'at
ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira
yai. Ira rsangatur ma raraning Ubu na'a
wan i ndoku ma nfareta ngoran a, ovu
rfadawang Ia.
12 Ira rfalak verin Ia ne,
"Kena urun! Ubu sa'i dawan Ia.
Tfadawang a'uk Ia, tevek Ni dawan
a nlia munuk. Traning Ia, tevek Ni
kaka'a dawan, Ni ngrebat a, ovu Ni
fareta a. Tfalak ne, 'Fara weninyai
ta Ubu.' Tfakaratat Ia ovu talang
a'uk Ia. Kena urun."
13 Tamata isa ntali fareta dawan avyai
norat ya'a ne, "Tamata ovi roru ravit
blawat ngangiar avyai tamata aba, ovu
rtali inba rma?"
14 Ba ufalak verin ia ne, "Ya'a wol uka'a,
oa sa'i mka'a." Nata ia nfalak verin ya'a
ne, "Tamata avyai rbana lia roak amar
ovi Ubu nfadoku a ovu malinan watan.
Amar avyai rira sian a dawan urun. Ira
rtofi roak rira ravit blawat ra na'a Domba
Yanan laran a ma rangiar.*
15 Wean inyai bi rdiri Ubu wan i ndoku
ma nfareta ngoran a, ma rfadawang Ia
ovan-amar na'a Ubu Ni Rahan Dawan
falurut a. Ubu i ndoku fareta wan yai
veka nwanar ira.
16 Ira veka wol rfarnuang balafar ovu
baroa roak, ovu lera ngnea veka wol
nkena roak ira.
17 Ba Domba Yanan i na'a wan i Ubu
ndoku ma nfareta fruan a, veka novun ira
ma nwanar ira. Ia veka nfabana ira ma
rti wear ulun i nala vava'at.† Ia veka na'i
vatuk munuk lurira ra tali matarira ra."‡

8

Domba Yanan a nkamsat segel nomor ifitu

1 Ti ma Domba Yanan yai nkamsat
segel nomor ifitu yai, na wol afa isa vali
ngoan a na'a lanit ratan a, ka'a bi menit
vututelu.*
2 Nata usi'ik Ubu Ni sansinir ifitu tali
lanit ratan rdiri Ubu wahan ralan a. Ia
nala tvuri, sasan lokat ira.
3 Ubu Ni sansinir liak isa nma vali ma
ti ndir-ebang wan i rasnuri afa ovi voan
lolin verin Ubu. Ia ntaha ngusi isa i rotu
tali masa. Rala ma rivun afa ovi rasnuri
ma umarira voar lolin, ma nfadoku ma
neluk ni persembahan verin Ubu. Ia nala
afa avyai ovu tamata ovi rorang Yesus rira
falurut ra, ma rfadoku na'a wan i rasnuri
afa ovi voar lolin avyai. Ira rotu wan
yai tali masa ma rfadoku na'a wan i Ubu
ndoku ma nfareta ngoran a.
4 Rasnuri afa ovi voar lolin avyai, ma
uman a nafkoval ma nrata ratan ovu
tamata ovi rorang Yesus rira falurut ra.

* **7:14 7:14** Msi'ik Daniel 12:1, Matius 24:21, Markus 13:9, 2 Tesalonika 2:1-12. Ravit blawat ovi rangiar na'a ayat ini ihin a ne, Yesus laran a nfamerat roak tamata ovi rorang Ia. † **7:17 7:17** ***Wear ulun i nala vava'at*** na'a ayat ini ihin a ne, vava'at kakiwal. Msi'ik Yohanes 4:14 ‡ **7:17 7:17** Ubu veka naling vatuk munuk afa ovi rotu ma tamata ra rtuan susa, te ralarira ra lalau ma rvakar. * **8:1 8:1** Domba Yanan nkamsat segel nomor ifitu tali segel ra, na tbas roak na'a pasal 6.

Afa avyai rtali sansinir yai liman ralan a
ma nrata lahir Ubu wahan ralan a.
5 Nata sansinir yai nala yafaran ovi
rna'a wan i rasnuri afa ovi voar lolin na'a
yai, ma nfadoku na'a ngusi, beti nvatuk
yafaran yai nsuta lanit ivavan ini. Ba
dodung a ngoan ma wean nangfefar, ovu
fitik a nyelar lilit lahir, ovu vali ruru
dawan na'a lanit ivavan ini.

Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rafraik tvuri

6 Ba ti ma afa avyai roak, na Ubu Ni
sansinir ifitu tali lanit ratan ovi rtaha
tvuri ifitu yai rasusan roak mane rafraik
tvuri ra.
7 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nbana
ula ia nafraik lan ni tvuri a, na rvatuk
lahir da'ut es ovu yafu, nsileti ovu lara
nsuta lanit ivavan a. Ba sepertiga lanit
ivavan a nlevur, ovu aa ra rlevur vali ma
wean inyai. Ngrova ovi rva'at ra munuk
lahir rlevur vali.†
8 Sansinir i nomor irua nafraik ni tvuri
a, na afa isa wean vuar dawan, ovu nonga
lalawatan ma rasba vatuk nsuta tahat. Ba
sepertiga tahat a lara watan,
9 ovu afwatan ovi rna'a tahat ralan,
sepertiga rmata vali, ovu vali kabal ovi
rna'a tahat ratan a, sepertiga rama'ar
munuk.
10 Sansinir i nomor itelu nafraik vali ni
tvuri a, ba nara dawan isa nleka tali lanit
ratan nsuta, ma ongan a wean obor. Nara
yai nleka nsuta ma nkena lahir sepertiga
oar ra ovu wear matan ra.
11 Nara yai naran Apsintus, ihin a ne,
kfera. Ba sepertiga tali wear ra munuk
kfera, ovu tamata ra rmata ma dawan,
tevek renu wear i kfera roak yai.
12 Sansinir i nomor ifa'at yai nafraik ni
tvuri a, ma wean i tamata rfar-visal lera,
vulan ovu nara ra. Ba sepertiga tali lera,
vulan ovu nara ra wol vanar. Amar na,
lera vanan sepertiga watan. Ovan, na
vulan ovu nara ra vanarira sepertiga vali.
13 Nata usi'ik ovu urenar lahir kyabila'a
isa noru ma karatat urun ia, ma nafwak
ma vain dawan urun ia ne, "Sian urun,
sian urun, sian urun i lahir tamata ovi
mnya'a lanit ivavan ini, tevek sansinir
itelu veka rafraik vali rira tvuri ra."

9

Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ilima nafraik ni tvuri a

1 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor
ilima nafraik ni tvuri a, na usi'ik nara isa
nleka roak tali lanit ma nsuta lanit ini.
Nara yai ntaha kusi i rala roak verin ia
ma nvadil tivat matmatan i bilaman urun
a.
2 Nara yai nvadil tivat matmatan yai ni
nulan a, ba uman i ndata yai amafal ma
wean i tasnuri va'i ra. Uman dawan yai
nkoval lilit lahir lanit ivavan ini, ovu nteri
vali lera a ma dedan watan.
3 Kabina ra rtali uman dawan yai ralan
a rma lanit ivavan ini. Ubu nala ngrebat
verin kabina avyai, boma rsikatan vali,
wean katkatan ra.
4 Ia nfalak verin ira ne, "Deka myot-
visal afa irubun ra, ngrova ra ovu aa
ra. Na'uk myotu wawa'uk i dawan na'a
watan tamata ovi wol rira Ubu Ni faneak*
a na'a rearira ra."
5 Ubu ntorung ma kabina avyai rotu
ma tamata avyai rfarnuang wawa'uk,
ti naran vulan ilima, na'uk wol rotu
ma rmata. Wawa'uk i rfarnuang tevek
kabina avyai, wean lahir wawa'uk i tfar-
nuang na'ut i katkatan a nkatan.
6 Tali vulan ilima yai, na tamata avyai
veka rdava matmatan a, na'uk wol rdav-
nala. Ira vali inar ma rmata, tevek
wawa'uk yai, na'uk wol rmat-nala.
7 Kabina avyai felarira ra wean kuda
ovi rasusan roak ira mane rti rotu rihi.
Na'a ulurira ratan ra, na afa isa wean
kalulu masa i raja ra ba'i raklulu, ovu
waharira ra wean tamata.
8 Rira vut ra wean vata rira vut ra,
ovu nifarira ra dawan ovu ramneran ma
wean singa nifan ra.
9 Rteri buburira ra ovu ravit i wean
tma'an. Manirira ra ngoar ma wean kuda
dur ovi rlia kareta ra ma rafla mane rti
rotu rihi.
10 Kikurira ra ramneran ma wean
katkatan kikurira ra, ovu rira bisa a
nangrebat. Rira ngrebat nana'a kikurira
ra, ma rotu ma tamata ra rfarnuang
wawa'uk i sian urun a, ti naran vulan
ilima.

† **8:7 8:7** *Sepertiga* ihin a ne, lanit ivavan a tsiduk ia na'ut itelu.

* **9:4 9:4** Ubu nala a'uk faneak yai verin tamata ovi rorang Ia. Msi'ik vali Wahyu 7:2, 3.

11 Ira rira raja isa, nfareta ira. Raja yai, sansinir† i ntali tivat matmatan i bilaman urun ia yai. Ia naran irua lahir; na'a vai Ibrani naran a Abadon, na'a vai Yunani naran a Apolion. Naran irua yai ihirira ne, afa ovi rot-visal afaka watan.

12 Sian urun i lahir hi ula lalean a nkena lan roak lanit ivavan a, nbosal roak. Fiang ini sian urun i lahir, irua veka rma vali.‡

Ubu Ni Sansinir tali lanit ratan i nomor inean nafraik ni tvuri a

13 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor inean nafraik ni tvuri a, na urenar vai isa ntali wan i rotu tali masa ni susun ifa'at a. Wan yai ba'i rasnuri aa ovi voarira ra lolin verin Ubu, na'a wahan ralan a.

14 Vai yai nfalak verin Ubu Ni sansinir yai ne, "Fwatalik Ubu Ni sansinir ifa'at tali lanit ratan i rkeak ira na'a oar dawan Efrat!"

15 Ba Ubu Ni sansinir i nomor inean yai nfatalik Ubu Ni sansinir ifa'at yai, ma veka rti ma rfedan sepertiga tamata ovi rna'a lanit ivavan ini. Ubu nfadoku roak ma Ni sansinir avyai rfedan tamata ra, na'ut amar, vulan, ovu ta'un ovi nfadoku ma rotu a.

16 Ti ma wol urea roak sansinir ifa'at yai, na urenar vai isa nfalak ne, "Suldadu juta ratut irua rdata rira kuda ra ma rma ma rasdovu ira."

17 Nata wean i umifi, na'uk wol utub-lufa ma urea vali ne, tamata ovi rdata kuda avyai, roru ravit tma'an ma al rteri buburira ra. Ravit avyai rira warna valvulin, biru wean tahat i na'a aletan, ovu wean vatu unil ovi ryadat urun a naran belerang. Kuda avyai ulurira ra wean singa, ovu yafu, yafuman ovu vatu belerang rtali vavarira ra rma murin.§

18 Sepertiga tali tamata ovi rna'a lanit ivavan ini rmata munuk. Ira rfarnuang rira wawa'uk ma rmata, tevek yafu, yafu-man, ovu vatu belerang rkena ira.

19 Kuda avyai rira ngrebat tali sumarira ra ovu kikurira ra ma rvisal-rvasil tamata ra. Kikurira ra wean nifa ma ulurira ra rvisal-rvasil tamata ra.

20 Na'uk tamata ovi wol rmata tali sian dawan avyai, ira wol rahil obin ma rtalik tali rira salasilan ovi rotu ra. Ira wol rtalik ma rsangatur ma raraning nait sian ra ovu walut ovi rotu ovu limarira, tali masa, perak, tembaga, vatu, ovu aa. Walut avyai wol rsirea, wol rafrenar, ovu vali wol rbana ovu wol rfaduak lahir.

21 Ira rafena ma rahil ma rtalik tali rira sifedan ra. Ira rafena vali ma rtalik tali rira afa ovi rtaha ra te rira afnitu ra, ovu vali rafena ma rahil ma deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Rafena vali ma rahil tali rira barborin ra.

10

Yohanes nrea Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i ntaha buku lalulung

1 Nata urea Ubu Ni sansinir liak isa i nangrebat urun a, ntali lanit ratan nsuta. Mutan isa nkuma Ubu Ni sansinir yai, ovu lermida nvevar lilit ulun a. Ia wahan a nyadat ma wean lera, ovu ean a wean liri ovi rfangrebat rahan ra. Liri avyai ryadat ma wean yafu.

2 Ia ntaha velar watan buku lalulung i ko'u a na'a liman a. Ia ndiri ma ean mela nta tahat, na ean balit a nta vali lanun a.

3 Ia nafwak ma vain a dawan, wean singa vain a. Ia nafwak munuk, na dodung ifitu rvalat ia ovu vairira dawan.

4 Ti ma dodung nvalat nala fafitu, na mane utulis afa ovi nfalak ra, na'uk ure-nar vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, "Deka fwalyawang afa ovi dodung avyai rfalak ra. Deka mtulis afa avyai!"

5 Ba usi'ik Ubu Ni Sansinir i ndiri tahat ovu lanun, ma nsikat liman mela nrata lanit.

6-7 Ubu notu lanit ovu lanit ivavan a, tahat ovu afa ovi rna'a ralan a, ovu Ia nva'at kakiwal. Ba Ubu Ni sansinir yai nala Ubu i sa'i dawan naran a ma al nafwaba ma nfalak ne, "Ubu wol nana-ban roak, ba notu lahir afa ovi nfadoku roak a! Na'ut i Ubu Ni sansinir i nomor ifitu nafraik ni tvuri a, na Ubu veka notu lahir afa fanfonak ovi tamata ra wol

† **9:11 9:11** Tafsiran boku rfalak ne, sansinir yai ntali nitdawan ma nfareta tivat matmatan a. ‡ **9:12 9:12** Tbas roak sian i nkena tamata ra na'a Wahyu 8:13. § **9:17 9:17** Vatu belerang ini voan sian urun, ovu notu ma yafu ngnea urun. * **10:6-7 10:6-7** Keluaran 20:11; Ulangan 32:40; Daniel 12:7; Amos 3:7.

rka'a, wean i nfalak lan roak verin nabi
ovi rfamalik Ni vaivatul ra.”*
8 Vai i urenar tali lanit ratan yai nfalak
vali verin ya'a ne, “Muti ma mala buku
lalulung i natvelar na'a Ubu Ni sansinir i
ndiri tahat ovu lanun yai liman ralan a.”
9 Ba uti ma utuan Ubu Ni sansinir yai
ma era tali ia, ma nala buku lalulung
yai verin ya'a. Ia nfalak verin ya'a ne,
“Mala ma muan buku lalulung yai. Na'a
vavam ralan a, na laran a manminak ma
wean wenan vahan,† na'uk veka notu ma
fwarnuang, na evum ralan a kfera.”
10 Nata al roak buku lalulung yai tali
Ubu Ni sansinir yai liman a, ma uan.
Na'a vavang ralan a, laran a wean wenan
vahan. Na'uk ti ma utelas, na ufarnuang
evung ralan a kfera.
11 Ba nfangnanang ya'a ma nfalak
ne, “Oa musti fwamalik ewal afa ovi
Ubu nfadoku roak verin tamata ovi rtali
bangsa rivun, ovu rtali negara rivun, ovu
raja rivun, ovu vali rtali vai rivun ovi
rna'a lanit vavan a.”

11

Ubu nsinir Ni nabi irua ma rfalyawang afa ovi nfalak ra

1 Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan*
nala aa etal isa, wean takil i al rukur afa
verin ya'a. Ia nfalak verin ya'a ne, “Muti
ma mukur Ubu Ni Rahan Dawan Falurut
a, ovu wan i ba'i rasnuri aa ovi voarira ra
lolin verin Ubu.† Mrekan vali tamata ovi
rfadawang Ya'a na'a ralan eri.
2 Deka mukur lean dawan i nlilit Ubu Ni
Rahan Dawan Falurut a,‡ tevek ala roak
verin tamata ovi wol rorang Ya'a. Tamata
avyai veka rta sorat kota i nmerat urun
yai,§ ti naran vulan vutfa'at rahin irua.
3 Ya'a veka ala ngrebat verin Ning
tamata irua i rfamalik Ning vaivatul ra,
ma reluk roak kadaravit ovi rotu tali
kadut nur ma al nfaturu ne, ralarira lalau
urun. Ira rarenar lahir tali Ubu ma ti
rfamalik verin tamata ra, ti naran amar
rivun isa ratut irua vutnean.”*
4 Ning tamata irua yai, ira wearira aa
zaitun irua ovu damar wan irua, ma rdiri
Ubu i nfareta lanit ivavan a wahan ralan
a.†
5 Wean tamata boku mane rwi-rwa
tamata irua yai, na rira ngrebat ma
yafu ntali vavarira nti murin ma nasnuri
munuk tamata ovi rira sian ira. Ba tamata
ovi mane rotu sian ira veka rmata munuk.
6 Ubu nala ngrebat verin ira ma rotu
ma wol da'ut, na'ut i rfamalik Ni afa ovi
nfalak ra. Ira rira ngrebat vali ma rotu
ma wear na'a lara, ovu rotu ma sian afaka
watan nkena lanit ivavan ini, na'ut inba
watan, wean i ralarira ra rfalak a.
7 Ti ma tamata irua rfalyawang munuk
roak afa ovi Ubu nfalak ma musti rfama-
lik, na afwatan sian i veka ntali tivat
matmatan i bilaman urun ia yai veka
nangal nala ovu nfedan tamata irua yai.‡
8 Matmatan avyai tenarira ra rna'a
watan linga'an ralan na'a kota i rbaku
rira Duila'a na'a aa walwalur. Tamata ra
rira faliak na'a kota yai ne, Sodom ovu
Mesir, tevek tamata ovi rleal kota yai sian
urun ira.§
9 Tamata tali arun ra munuk, ahu ra
munuk, bangsa ra munuk, ovu vali tali
vai ra munuk, na'a lanit ivavan ini veka
rsi'ik tamata matmatan avyai amar itelu
ovu amar isa ni lihir a.* Ira munuk wol
rtorung ma rfadoku tamata matmatan
avyai na'a van ralan.†
10 Tamata ovi wol rorang Ubu na'a
lanit ivavan a munuk, inar lolin urun,
tevek tamata irua i rarenar lahir tali
Ubu ma ti rfamalik Ni vaivatul ra, rmata
roak. Ba rotu snoba ma ka'i rsivelik
rangrangwaha, tevek tamata irua yai wol

† **10:9 10:9** Na'a vai Mala tfalak wenan vahan yai ne, *madu.* * **11:1 11:1** Wol lyawan na'a vai Yunani ne, iki nala aa etal yai verin Yohanes. Na'uk tafsiran etal dawan rfalak ne, Ubu te Ubu Ni sansinir nala aa etal yai. † **11:1 11:1** Terjemahan boku rfalak ne, Yohanes musti nukur wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. ‡ **11:2 11:2** Bis tfalak vali ne, Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. § **11:2 11:2** Terjemahan boku rfalak kota i nmerat urun yai, nfaturu Yerusalem. * **11:3 11:3** Ini sama ovu vulan vutfa'at rahin irua. † **11:4 11:4** Msi'ik aa zaitun ovu damar wan irua na'a Zakharia 4:1-14 ‡ **11:7 11:7** Afwatan sian na'a ayat ini naktufan urun i lahir. § **11:8 11:8** Kota na'a ayat ini nfaturu kota Yerusalem. * **11:9 11:9** Amar itelu ovu amar isa ni lihir a, ihin a na'a vai Mala ne, *tiga setengah hari.* Msi'ik vali ayat 11. † **11:9 11:9** Lan ana, tamata ovi rna'a Israel rfadoku tamata matmatan ra na'a van ralan. Ira wol roving tamata matmatan ra, wean fiang ini totu.

bisma rotu roak ma susa dawan nkena ira.
11 Na'uk amar itelu ovu amar isa ni lihir
nelak roak, na Ubu nal-ewal nan a verin
Ni tamata irua yai ma rva'at ewal, ba
rbatar ma rdiri. Ba tamata ovi rsi'ik ira
rbobar urun i lahir.
12 Tamata irua yai rarenar vai isa
dawan urun tali lanit ratan nma ma nera
ira. Vai yai nfalak ne, "Mya lanit ratan
ini!" Nata irua rarata lanit ratan roak, ma
mutan ra rkuma ira. Tamata ovi rira sian
ira, rsi'ik i rarata a.
13 Na'ut inyai vali, na brian munuk,
ruru dawan urun ma sepersepuluh kota
yai nama'ar. Tamata rivun ifitu rmata
lahir, tevek ruru yai. Tamata liak ra
rbobar ma raruru lalean ira, ma rtorung
ma rfadawang Ubu i na'a lanit ratan a.
14 Sian urun i lahir hi norang i ula
lalean a, nkena roak lanit ivavan a, ma
nbosal roak. Na'uk, eka msyi'ik! Sian
urun i lahir hi nomor itelu a veka nma
lahir.‡

Ubu Ni Sansinir tali lanit ratan i nomor ifitu nafraik ni tvuri a

15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i
nomor ifitu nafraik ni tvuri a, na urenar
sansinir ovi rtali lanit ratan rangrihi ma
vairira dawan urun ma rfalak ne, "Ba
fiang ini, dida Duila'a ovu Raja i ntevut
tamata ra tali rira salasilan ra, nfareta
munuk roak raja ovi rna'a lanit ivavan
ovu rira tamata ra. Ia veka nfareta, nata
ti a wol ni wahan."
16 Ba fareta dawan vutrua rahin ifa'at
ovi rdoku rira kadera ra ma rfareta a, ma
rna'a Ubu wahan ralan a, rsangatur ma
rfadawang Ia.
17 Ira rfadawang Ia ma rfalak ne,
"Ubila'a, amfalak fara weninyai verin
Oa, tevek mdoku roak fareta i Ni
ngrebat a dawan urun a, ovu vali
meluk raja ma fwareta roak.
Ubila'a, Mu ngrebat a nlia munuk. Fiang
ini Oa mna'a, ovu mna'a roak na'ut
i lanit ivavan wol nana'a obin.
18 Tamata ovi wol rorang Oa rangrova
urun Oa.
Na'uk Mu amar a naran roak ma fwaturu
Mu ngrova a, ma fwaleka inukun
verin tamata matmatan ra, ovu
maval tamata ovi rkarya verin Oa,
rira rala lolin ra.
Oa veka maval Mu nabi ra ovu tamata ovi
fwili ra, ovu vali ovi ba'i ralang Oa
rira rala lolin ra, velik ne tamata
avyai, ko'u te dawan ira.
Mu amar a kena roak ma fwedan tamata
ovi rvisal-rvasil lanit ivavan ini."§
19 Ba Ubu Ni Rahan Dawan Falurut i
na'a lanit ratan a natvadil, ovu bisma trea
vatvatat i rfadoku Ubu Ni inukun vutu ovi
nala roak verin Musa yai. Nata, fitik a
nfitik ma nti watan roak veli, ovu urenar
dodung a ngoan ma nir-nar. Ruru dawan
ovu da'ut es i dawan urun nsuta vali.*

12

Vata ovu niftaltolar dawan

1 Ti nata usi'ik afa isa na'a lanit i notu
ma tamata ra munuk rtalkaka. Vata isa
nala lera al nkuma ia ovu ndiri vulan
ratan a. Nara vutu rahin irua rkuma ulun
a wean kalulu i raja ba'i naklulu a.
2 Vata yai nbarlewan ma ni amar kena
roak ma nrali ia, ba nfarnuang wawa'uk
dawan roak. Ia nafwak ma vain a dawan
urun.
3 Brian munuk, na usi'ik afa liak isa
na'a lanit. Afa yai notu ma tamata ra
munuk rtalkaka. Afa i usi'ik yai, niftal-
tolar valvulin dawan isa i ulun ifitu ovu
ni ungar vutu a. Kalulu i wean raja ba'i
naklulu sasan lokat ulun ra.*
4 Niftaltolar dawan yai nala kikurn al
nfari nara ovi rna'a lanit sepertiga a, ma
nasba vatuk ira rsuta lanit ivavan ini.
Niftaltolar dawan yai ndiri vata i mane
nrali ia yai wahan ralan a, boma wean
i vata yai nrali roak ia, na ntelas lahir
yanan a.
5 Ti ma vata yai nrali ia, na yanan
brana. Yanan brana yai veka nfareta
tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk
ovu fareta i nangrebat, wean takil tma'an
ni ngrebat a. Taltolar yai mane ntelas
yanan brana, na'uk Ubu Ni sansinir isa

‡ **11:14 11:14** Msyi'ik vali 8:13, 9:12. § **11:18 11:18** Mazmur 2:5, 110:5, 115:13. * **11:19 11:19** Vatvatat i tbas na'a ayat ini nana'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut ralan a. Msi'ik Keluaran 25. * **12:3 12:3** Niftaltolar yai wean nifa, na'uk dawan urun. Vai mala nfalak ne, *naga.* Na'a Wahyu ini, taltolar dawan yai ihin a ne, nitu ra rira raja a. Msi'ik vali Wahyu 20:2-3.

ntali lanit ratan ntaha nala kasiko'u yai
ma novun Ia nti verin Ubu na'a wan i
ndoku ma nfareta a.†
6 Ba vata yai nafla nti wan lean vu
dawan isa. Wan yai Ubu nfadoku roak
verin ia ma nsi'ik ia, ti naran amar rivun
isa ratut irua vutnean.
7 Ti nata, vangoa-vanga dawan na'a
lanit ratan. Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan i naran Mikhael a ovu Ubu Ni
sansinir liak ra, rotu rihi ovu niftaltolar
dawan yai. Niftaltolar dawan yai, ni
sansinir ra tali lanit ratan‡ rlobang vali
ia, ma rangal Mikhael.
8 Na'uk Mikhael ovu Ubu Ni sansinir ra
rfaleka niftaltolar yai, ba rala'ing vatuk
ia ovu ni sansinir ra, ma wol warira roak
na'a lanit ratan.
9 Ira rvatuk roak niftaltolar dawan yai
ovu ni sansinir ra ma rsuta rna'a lanit iva-
van a. Niftaltolar yai rfanara ia ne, Iblis
te nitdawan i nlabir waweang tamata ra,
ma rotu a'uk salasilan ra.§
10 Nata urenar vai isa dawan urun ia,
ntali lanit ratan nma. Vai yai nfalak ne,
"Amar ini, nitdawan wol ndiri roak Ubu
wahan ralan a ma nfalak sian ovu
nmangadu lalawatan ita ovu terad
a valid ra,
tevek Ubu nvatuk roak ia tali lanit
ratan, ma nsuta lanit ivavan ini.
Ba fiang ini Ubu notu linga'an ma nsikat
tamata ra tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal. Ubu nfaturu
Ni ngrebat a ma neluk raja ma
nfareta!
Raja i ntevut dida salasilan ra nfaturu
vali Ni fareta a na'a lanit ivavan a!
11 Terad-valid ra rfaleka roak nitdawan a,
tevek Domba Yanan nmata roak, ma laran
a nvoat al ntevut rira salasilan ra,
ovu vali wol rbobar ma rmata,
na'uk rtafal ma rfamalik Ubu Ni vaivatul
ra na'a Yesus.
Velik ne tamata rwi-rwa te rfedan ira,
na ira rorang lalawatan Ubu.
12 Ba ovi mnya'a lanit ratan munuk myotu
inabira lolin.
Na'uk sian urun i lahir verin tamata ovi
mnya'a lanit ivavan ini, ovu ovi
mnya'a tahat ralan veka mtyuan
susa dawan ila'a,
tevek nitdawan nana'a roak wa-
habira ralan a.
Ia wol ntahang nal ralan roak, tevek nka'a
roak ne, ni amar mamahin roak ma
nwi-nwa tamata ra."
13 Ti ma niftaltolar dawan yai nka'a ne,
rvatuk roak ia nsuta lanit ivavan ini, na
nlabas lahir vata i nrali kasiko'u brana
yai.
14 Ubu nala kyabila'a manin dawan irua
verin vata yai, ma noru lahir ma nti wan
lean vu dawan. Ba Ia nwanar ia, ti naran
varat itelu vulan inean.* Ba niftaltolar
dawan yai veka wol nwi-nwa nala ia.
15 Na'uk niftaltolar dawan yai nasbur-
ing wear dawan, ma wean oar tali vavan
nti vata yai, boma notu ma nfafofa ia.
16 Lanit ivavan a nlobang vata yai, ba
nngal vavan a ma ntelas wear i ntali
niftaltolar yai vavan nma.
17 Niftaltolar yai nangrova urun vata
yai, ba ti notu ma vangoa-vanga dawan
verin vata yai yanan ra ovu ubun-nusin
ra. Vata yai yanan ra ovu ubun-nusin
ra rot-orang afa ovi Ubu nfareta a, ovu
rfamalik afa ovi Yesus nfalak ra ovu Ni
ngrebat a.
18 Ba niftaltolar yai ndiri watan ngur
tavun.

13

Afwatan sian i ula ia nvotuk tali tahat

1 Usi'ik vali afwatan sian isa ntali tahat
ralan ndata ma nvotuk. Afwatan yai
ralan obin, ulun ifitu, ovu ni ungar vutu a.
Kalulu i wean raja ba'i naklulu na'a ungar
avyai ratarira ra, ba kalulu sasan lokat
ungar avyai. Rtulis vaivatul ovi rfalak
sian Ubu na'a ulurira ratan ra.
2 Afwatan i usi'ik yai wean sita dawan
i naran macan tutul, na'uk ean ra dawan

† **12:5 12:5** ***Fareta i nangrebat, wean takil tma'an*** ihin a ne, ia nangrebat ma ti nvisal-nvasil munuk tamata ovi rangal Ia. ‡ **12:7 12:7** Niftaltolar yai ni sansinir ra tali lanit ratan rangal lahir Ubu, ma rorang a'uk niftaltolar ovu nitdawan a. § **12:9 12:9** ***Nitdawan*** na'a vai Yunani ihin a ne, dawan i nvisal-nvasil tamata ovu sumarn. ***Nitdawan*** na'a vai Ibrani ihin a ne, dawan i nsiangal sian. * **12:14 12:14** Varat itelu vulan inean wean lahir vulun vutfa'at rahin irua, amar rivun isa ratut irua vutnean, te wean terjemahan boku na'a vai Mala rfalak ne, *satu masa dan dua masa dan setengah masa.*

ma wean afwatan i rfarnara ia ne, beru-
ang. Vavan a dawan ma wean singa.
Niftaltolar dawan a nala ni ngrebat i
dawan a verin ia, ovu kadera i ndoku
ma nfareta na'a, ovu vali nala ni fareta
dawan a ma irua afwatan yai rtaha.
3 Usi'ik afwatan yai ulun ra, na ulun
isa namngala ma dawan roak ma mane
nmata lahir, ba notu ma tenan a sian,
na'uk mngala yai lolin ewal roak. Tamata
ovi rna'a lanit ivavan a rtalkaka munuk,
ma rorang afwatan yai.
4 Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini rsan-
gatur ma raraning niftaltolar yai, tevek
nala roak ni fareta a verin afwatan yai.
Ira rsoak vali verin afwatan yai ma rfalak
ne, "Iki ni dawan nlia afwatan ini? Ovu
vali iki bisma nfaleka ia?"
5 Ubu ntorung ma afwatan yai
nfakaratat tenan a ma nfalak sian Ia, ovu
notu ma afwatan yai nfareta, ti naran
vulan vutfa'at rahin irua.*
6 Afwatan yai nngal vavan a ma nfalak
sian Ubu. Ia nfalak sian Ubu naran a,
ovu nfalak sian Ubu wan i nleal a, na'a
lanit ratan, ovu vali ovi rna'a lanit ratan
ra munuk.
7 Ubu ntorung vali ma afwatan yai
nangal nala tamata ovi rorang Yesus, ma
nfedan ira. Ia nfareta tamata ovi rtali
vai ra munuk, ovu tali arun dawan ra
munuk, ovu vali bangsa ra munuk, ovu
vali negara ra munuk na'a lanit ivavan a.
8 Tamata ra munuk na'a lanit ivavan
ini rsangatur ma raraning afwatan yai.
Na'uk tamata ovi Ubu ntulis roak nararira
ra na'a Ni buku i rfanara ia ne, Buku
Vava'at Kakiwal a, wol rsangatur ma
raraning afwatan yai. Na'ut i wol notu
lanit ivavan a obin, na Ia ntulis roak
nararira ra na'a buku yai. Domba Yanan
i tamata ra rfedan roak Ia, Ni buku yai.
9 Ba eka mryenar kikyai ivar ini.
10 Tamata iki watan wean i Ubu
nfadoku roak ma rna'a bu'i, na veka
ra'abu'i ira. Tamata iki watan wean i
Ubu nfadoku roak ma nmata ovu nahin
blawat i namneran urun a, na ira veka
rmata vali ovu nahin blawat yai. Ba wean
inyai, na tamata ovi myorang Yesus musti
mtyahang nal ralabira, tevek Ubu ralan
nfalak, ba myorang a'uk Ia.

*

Afwatan sian i nban-muri a nvotuk tali lanit ivavan

11 Nata usi'ik vali afwatan sian isa, ntali
lanit ivavan a nma murin. Afwatan yai ni
ungar irua, wean domba yanan ni ungar
a, na'uk vain a wean niftaltolar dawan
vain a.
12 Afwatan i ula ia yai nsinir afwatan i
nban-muri a tali lanit ivavan a, ma neluk
ni sansinir. Ba afwatan i nban-muri yai
nfabana munuk ngrebat i tali afwatan
i ula ia. Ia nkiwal tamata ovi rna'a
lanit ivavan a munuk, ma rsangatur ma
raraning afwatan i ni mngala sian urun
a, na'uk ni mngala a lolin roak. Afwatan i
ni mngala lolin roak ia yai, afwatan i ula
ia.
13 Ba afwatan i nban-muri yai, notu
mujizat al nfaturu ni ngrebat a. Ba na'a
tamata ra munuk waharira ralan ra, na ia
nfasuka yafu tali lanit nsuta lanit ivavan
ini.
14 Ubu ntorung ma afwatan i nban-
muri yai notu mujizat na'a afwatan i ula
ia yai wahan ralan a. Mujizat ini notu
ma afwatan i nban-muri yai veka nlabir
nala tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Ia
nsinir ma rotu walut isa felan a wean
afwatan i ula ia yai, ma ralang ia. Rfedan
roak afwatan yai ovu nahin blawat, na'uk
nva'at ewal roak.
15 Ubu ntorung vali ma afwatan i nban-
muri yai, nafraik nan a nti walut yai
vavan a, ma nesa nala nan a wean
afwatan ovi rva'at ra. Ba afwatan yai
bisma nangrihi, ovu nfalak ma rfedan
tamata ovi wol rsangatur ma rfadawang
walut yai.
16 Afwatan i nban-muri yai nsinir
tamata ra munuk, velik ne, tamata ko'u te
tamata dawan ira, tamata ka'i te tamata
kasian, ovu vali tamata sansinir te wol
tamata sansinir ira. Ia veka nkiwal ma
rotu faneak na'a limarira mela ra te
rearira ra.
17 Wean i tamata ra wol rira faneak
obin, na wol bisma rfedi-rfaha afa.
Faneak yai tali afwatan i ula ia yai naran,
te nomor i nfalak naran a.
18 Ita musti tfikir ma blawat na'a afa ini.
Wean i tamata iki watan ni kaka'a dawan,
na ia musti nrekan afwatan yai ni nomor

* **13:5 13:5** Msi'ik Daniel 7:7-8

a. Tevek nomor i nrekan yai ihin a ne, tamata isa naran a. Nomor ratut inean vutnean rahin inean.†

14

Domba Yanan ovu tamata ovi rorang Ia

1 Ya'a usi'ik vali ma urea ne, Domba Yanan ndiri Vuar Sion ratan a ovu tamata rivun ratut isa rivun vutfa'at rahin ifa'at* ovi rorang Ia. Tamata avyai rira faneak na'a roak rearira ra. Faneak yai, Domba Yanan naran a, ovu Yaman i Ubila'a naran a.

2 Urenar vai isa ntali lanit ratan nsuta, wean saksakan dodun te wean dodung dawan. Vai i urenar yai wean vali tamata ovi rma'in kecapi.†

3 Tamata rivun ratut isa rivun vutfa'at rahin ifa'at rdiri wan i Ubu ndoku ma nfareta ngoran a, ovu afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai waharira ralan ra, ovu vali fareta dawan ovi rna'a inyai waharira ralan ra. Ira rdedang dadedang ngorva'an isa. Wol tamata isa vali bisma nasahak nala ma nka'a dadedang yai, teran a'uk tamata rivun ratut isa rivun vutfa'at rahin ifa'at yai. Tamata avyai Ubu ntevut roak ira, tali tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk.

4 Tamata avyai wearira brana ovi wol rtuba ovu vata obin, tevek rira vava'at ra rmerat urun. Ira rorang watan Domba Yanan yai ma rti inba watan. Ubu ntevut roak ira ma nala lan ira tali tamata liak ra munuk na'a lanit ivavan a. Ba wean i tamata ra rala lan rira karya enan tali rira va'i ihin ra verin Ubu, na brana avyai wearira vali inyai ma ula lalean ira, ma reluk karya enan verin Ubu ovu Domba Yanan yai.‡

5 Tamata avyai wol rsiklabir ovu wol rira sala akataka.

Ubu Ni sansinir itelu tali lanit ratan rsuta ma rfaivar ne, Ubu mane nfaleka inukun verin tamata ra

6 Usi'ik vali ne, Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan noru vali ma karatat urun ia. Ia ntaha Ivar tali Ubu mane nti nfaivar verin tamata ra rtali arun dawan ra munuk, ovu bangsa ra munuk, ovu negara ra munuk, ovu vali verin tamata rira vai ra munuk na'a lanit ivavan a. Ivar yai wol bisma tkati ia ovu nana'a lalawatan.

7 Ubu Ni sansinir yai vain dawan urun ia al nfalyawang ivar yai. Ia nfalak ne, “Mia musti byobar Ubu ma fyalak ne, ‘O Ubu, Oa sa'i dawan Oa. Amraning naram a, tevek Mu amar a kena roak ma veka fwaleka inukun verin tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk. Amraning ovu amfadawang Oa, tevek motu lanit a ovu lanit ivavan ini, ovu afa ovi rna'a ralan a munuk wean lanun, tahat ovu wear matan ra munuk.’ ”

8 Ubu Ni sansinir i nban-orang i ula ia yai nma ma nfalak ne, “Kota dawan Babel nama'ar roak! Ubu nukun tamata ovi rleal kota yai, tevek rotu ma bangsa ra munuk wol rorang Ubu. Ira wearira lahir vata i nfanavuk brana ra ovu anggur, boma nfaleka ira ma rot-orang rira ininan sian a, ma rsifa ovu tamata ovi wol awarira verin ira.”§

9 Ubu Ni sansinir i nomor itelu norang vali ira ma nfalak ovu vain dawan ne, “Wean i iki nsangatur ma nfadawang afwatan yai ovu ni walut a, ovu rala roak faneak na'a rean a te liman a,*

10 na ia veka nenu Ubu Ni anggur i nli'i roak na'a kobi i nfaturu Ni ngrova a. Ia wol nsileti anggur yai ovu wear, ba nangrebat urun! Ia veka notu ma rtuan susa dawan ila'a na'a yafu, ovu vali vatu belerang rkena ira. Ubu nukun ira na'a Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan waharira

† **13:18 13:18** Yahudi rira nomor ra ihirira vali. Nomor ifitu ihin a ne, *sempurna* verin Ubu. Na'uk nomor ini, 666, ihin a ne, nangal lahir Ubu. * **14:1 14:1** Nomor ini: 144.000 † **14:2 14:2** Alat ini na'a vai Mala tfalak *kecapi* i ni tali rivun. ‡ **14:4 14:4** Buku tafsiran boku rfalak ne, brana 144.000 avyai wol rtuba ovu vata ovi wol awarira verin ira. § **14:8 14:8** Yeremia 51:7 nfamalik vali kota Babel. Tamata ra bisma renu anggur ma ranavut, wean watan renu tuat ma ranavut. * **14:9 14:9** Afwatan na'a ayat ini ntali tahat ralan. Msi'ik 13:1. † **14:10 14:10** Anggur na'a buku ini nfaturu Ubu Ni ngrova a. Na'ut i Yohanes ntulis surat ini, tamata ra ba'i rala anggur ma al rfonak fanenu i kfera kfuran, te laran a wean alanu (*racun*). Ayat ini nfamalik vali yafaran i vai Mala nfalak *belerang.*

ralan ra, ovu Domba Yanan yai wahan
ralan a.†
11 Yafuman i notu susa ma dawan ira
yai, ongan a wol ni wahan. Ba tamata ovi
rsoak verin afwatan yai, ovu ni walut a,
ovu vali rotu afwatan felan a na'a rearira
ra ma neluk faneak ne, veka rtuan susa
dawan ovan-amar, nata ti wol ni wahan."
12 Ba tamata ovi rorang Yesus musti
rtahang nal ralarira na'a rira susa ra. Ira
musti rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, ovu
rorang Yesus ovu ralarira urun.
13 Nata urenar vali vai isa ntali lanit
ratan nfalak ne, "Mtulis vaivatul ini:
Amar ini ovu amar ovi veka rma, na
Ubu veka naflahar tamata ovi veka rmata,
tevek ralarira urun ma rorang Duila'a."
Ubu Ni Roh nfalak ne, "Kena! Ia naflahar
ira ma veka ralarira lolin watan, ovu
ryari ira tali rira karya aleman ra ovu afa
ovi susa ra. Ubu veka naval rira rala lolin
ra, tevek rorang urun Ia."

Faneak na'a amar i lanit ivavan a veka nmamu ma Ubu nukun tamata ra

14 Usi'ik vali mutan ngangiar isa, ovu
afa isa felan a wean i ntali Ubu ma neluk
tamata ndoku mutan yai ratan a. Ia
naklulu kalulu masa i wean raja ra ba'i
raklulu, ovu ntaha nahin ko'u mneran i
ba'i rala al rafdiar a.‡
15 Nata Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali
Ni Rahan Dawan Falurut nma murin. Ia
vain dawan urun ma nfalak verin Ia i
ndoku mutan ratan yai ne, "Mala mu
nahin ko'u yai ma mufdiar kikyai. Fiang
ini na'ut fadiar roak, tevek afa ovi rna'a
lanit ivavan ramtaha munuk roak."§
16 Ba Tamata i ndoku mutan ratan yai
nala Ni nahin ko'u i ba'i rala al rafdiar
yai, ma ndiar lahir lanit ivavan a.
17 Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali Ni
Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan
yai nma murin. Ia ntaha vali nahin ko'u
mneran isa, nahin yai ba'i rala al rafdiar.
18 Ba Ubu Ni sansinir liak isa vali i
nfareta yafu na'a wan i rasnuri aa voan
lolin verin Ubu, ntali inyai nma. Ia vain
dawan urun ma nfalak verin sansinir i
ntaha nahin ko'u mneran yai ne, "Mala
mu nahin yai ma mlorat kikyai anggur
vuan ovi rna'a lanit ivavan a, tevek
vuarira rwavar roak."
19 Ba sansinir yai nfasuka Ni nahin
yai nsuta lanit ivavan a, ma nlorat lahir
anggur vuan ovi rna'a lanit ivavan a.
Nata nasba vatuk anggur avyai nti wan
i rotu ma al raramat anggur ra na'a.
Wan yai nfaturu ne, Ubu nangrova urun
tamata ovi rotu afa ovi sian ra.
20 Raramat anggur avyai na'a kota
murin, na lara nava ma wean oar na'a afa
i rala ma al raramat yai, ma ni blawat a,
kilometer ratut itelu, ovu laman a nlabas
meter irua.*

15

Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu, ovu inukun ovi mane rvisal roak lanit ivavan ini

1 Ti nata usi'ik afa isa vali na'a lanit
ratan. Afa yai nfabriang tamata ra
munuk ovu notu ma rtalkaka. Urea Ubu
Ni sansinir ifitu tali lanit ratan. Ira rtaha
inukun ifitu. Inukun avyai wean lahir
Ubu Ni ngrova a. Afa avyai rvotuk, beti
rfaturu ne, Ubu Ni ngrova a roak rok na'a
lanit ivavan ini.*
2 Usi'ik munuk afa avyai, na urea vali
afa isa wean tahat. Afa yai nyadat ma
wean kaca nsileti yafu. Na'a tahat i wean
kaca yai nelan ana, urea vali tamata ovi
uturira roak afwatan sian i nvotuk lan
roak, tevek rafena ma raraning ia. Ira
rafena ma rfadawang ni walut a, ovu
rafena vali ma rfadoku nomor i rala ma
rotu faneak na'a tenarira ra. Tamata ovi
uturira rdiri ma rtaha kecapi lokat ira.
Afa avyai Ubu nala roak verin ira.†
3 Ira rdedang Musa ovu Domba Yanan
rira dadedang ra. Musa neluk tamata
sansinir verin Ubu. Ira rdedang ne,

‡ **14:14 14:14** Tamata ra ba'i rala nahin ko'u mneran al rafdiar na'a Tnebar. Na'uk na'ut i Yohanes ntulis ini, tamata ra rala *sabit* al rafdiar. Msi'ik vali Daniel 7:13. § **14:15 14:15** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut na'a ayat ini nfaturu, Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan a. * **14:20 14:20** Ni blawat a, kilometer ratut itelu na'a vai Yunani nfalak blawat a 1.600 *stadia*. Laman a nlabas meter irua. Na'a vai Yunani, na laman a, ratan kuda nirun a. * **15:1 15:1** Inukun ifitu na'a ayat ini sam lahir ovu Ubu Ni inukun ra munuk. † **15:2 15:2** Afwatan sian yai nvotuk lan roak na'a Wahyu pasal 13.

"Duila'a, Oa i Mu ngrebat a nlia munuk.
Ubu, afa ovi motu ra lolin urun, ovu
notu ma tamata ra munuk rtalkaka.
Oa meluk Raja ma fwareta bangsa ra
munuk na'a lanit ivavan a.
Afa ovi motu ra kena ovu rmalola
lalawatan.‡
4 Iki wol nbobar Oa ta Duila'a?
Iki wol nfalak ne, 'Sa'i dawan Oa, ma am-
raning ovu amfadawang Oa.' Oa
a'uk ralam a sa'i nmerat urun ta
Duila'a.
Tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk
veka rma ma rsangatur ma raran-
ing Oa, tevek fwaleka inukun ovi ni
malolan a, ovu afa ovi motu ra kena
munuk."

5 Ti ma rdedang munuk, na urea befak isa wean wan i Musa nfadoku Ubu Ni inukun ra na'a. Befak yai natvadil watan na'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan ralan a.

6 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu ovi rtaha inukun ifitu yai, rvotuk tali Ubu Ni Rahan Dawan Falurut yai rma. Ira roru ravit blawat ovi rmerat urun i naran lenan, ovu vanarira ryadat watan. Rira afa isa wean syal masa sasan lokat ira ma rveva na'a buburira ra.

7 Nata tali afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, isa nala ngusi masa ifitu verin Ubu Ni sansinir avyai, sasan lokat ira. Ngusi avyai rsa'a Ubu Ni ngrova a. Ubu nva'at, nata ti wol ni wahan a.

8 Ba Ubu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan yai, nngora lahir ovu yafuman i nfaturu Ubu vanan i nfitik nyadat, ma felan lolin urun ovu Ni ngrebat a. Inukun ifitu i tali sansinir ifitu yai wol roak obin, na wol tamata isa vali bisma nti Rahan Dawan Falurut yai ralan a.

16

Ubu Ni ngusi ovi rsa'a Ni ngrova

1 Ya'a urenar vali vai isa ntali Ubu Ni Rahan Dawan Falurut, ngoan dawan urun ia. Ia nfalak verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu ovi rna'a inyai ne, "Miti ma byoak afa ovi na'a bira ngusi ifitu yai ma rsuta lanit ivavan a. Afa ovi rna'a ngusi avyai ralarira ra, inyai Ubu Ni ngrova a."*

2 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i ula lalean a, nvoak afa i nana'a ni ngusi a nsuta lanit ivavan a, ba kanvisul ovi sian urun a rdata na'a tamata ovi rala afwatan sian yai ma neluk faneak na'a ira, ovu tamata ovi rsangatur ma raraning ni walut a. Kanvisul avyai felar sian ovu rwa'uk urun.†

3 Ba Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor irua nvoak afa i nana'a ni ngusi a nsuta tahat ralan, ba tahat nana'a lahir lara, wean tamata matmatan i nakivut roak vahan a, ba afa ovi rva'at na'a tahat ralan a rmata munuk lahir.

4 Ba Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor itelu nvoak afa i nana'a ni ngusi a, nsuta oar ralan ra ovu wear ulun ra munuk, ba oar ra ovu wear ulun ra munuk rna'a lahir lara.

5 Urenar Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nfareta wear ra munuk nfalak ne,
"O Ubu, afa ovi motu ra rmalola
lalawatan. Oa a'uk ralam a sa'i
nmerat urun. Fiang ini Oa mna'a,
ovu mna'a roak na'ut i lanit ivavan
wol nana'a obin.
Mu inukun ra kena munuk, ovu wol
msiklabir na'a inukun ovi fwaleka
verin tamata ra.
6 Tamata ovi rna'a lanit ivavan rfedan
roak Mu nabi ra ovu Mu tamata ovi
rira vava'at ra rmalola.
Ba inovan ma mli'i lara ma renu ma
neluk inukun verin ira, tevek Mu
tamata ra lararira ra rvoat roak ma
rmata."

7 Urenar vali vai isa ntali wan i ba'i rasnuri rira korban a nfalak ne,
"O Ubila'a, Oa Mu ngrebat a nlia munuk.
Mu inukun ovi fwaleka ra kena ovu
rmalola."

8 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ifa'at nvoak afa i nana'a ni ngusi a nti lera a, ba lera ntafal ma ngnea ila'a matan. Ubu ntorung ma nala yafu i tali lera yai al nasnuri tamata ra.

9 Tamata ra ratyoli munuk lahir, tevek lera ni ngnea a wean yafu, ba rear rfasoba Ubu naran a, tevek Ni ngrebat ma nfasuka

‡ **15:3 15:3** Msyi'ik Keluaran 15:1-18. Dadedang i nabi Musa ntulis yai, nfamalik Ubu ntevut tamata Yahudi ra, ovu vali nfamalik Domba Yanan a.

* **16:1 16:1** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut na'a ayat ini nana'a lanit ratan.

† **16:2 16:2** Afwatan sian na'a ayat ini, inyai afwatan tali Wahyu 13:1-10.

inukun sian avyai. Tamata rafena ma
rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu
rafena ma rfadawang Ia.

10 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i
nomor ilima nvoak afa i nana'a ni ngusi a
na'a afwatan sian‡ yai, ni kadera i ndoku
ma nfareta a. Ba dedafafyat nsoru munuk
lahir afwatan yai ni fareta ralan a, ovu
tamata ra ka'i rkaras earira ra, tevek
rfarnuang wawa'uk i sian urun a.

11 Ba rear rfasoba Ubu i na'a lanit ratan
a, tevek rira wawa'uk a dawan da'in ovu
rira kanvisul ra, na'uk wol rahil ma rtalik
tali rira salasilan ovi rotu ra.

12 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i
nomor inean nvoak vali afa i nana'a ni
ngusi a ma nsuta oar dawan i naran Efrat,
ba oar yai nakreti ma near lahir, ma
neluk linga'an verin raja ovi rtali lihir
timur a rma.§

13 Ya'a usi'ik vali nait sian itelu felarira
ra wean ngarngara. Nait sian isa ntali
niftaltolar dawan yai vavan ralan nma,
ovu isa ntali afwatan sian i nban-muri yai
vavan a, ovu vali isa ntali nabi i nsiklabir
sian.*

14 Nait sian avyai ba'i rotu afa ovi
raling ma lolan watan ira, ovu vali rti
ma rasdovu munuk raja ovi rna'a lanit
ivavan a ma veka rotu rihi dawan. Rotu
wean inyai na'a Ubu i Ni ngrebat a nlia
munuk, Ni amar dawan a.†

15 Duila'a Yesus nfalak ne, "Eka mrye-
nar. Ya'a veka uma wean tamata bar-
borin ma ufabriang tamata ra, tevek wol
rka'a amar i uma. Ubu naflahar tamata
ovi rsi'ik ma lolin afa ovi rotu ra na'a lanit
ivavan a. Tamata avyai wean tamata ovi
rsi'ik ma lolin rira kadaravit ra vali, boma
wol rban-faluhu ira ovu wol rfama'it
tenarira ra na'a tamata ra waharira ralan
ra."

16 Nata nait sian itelu yai rasdovu raja
ra na'a wan isa i rfanara ia na'a vai Ibrani
ne, Harmagedon‡.

17 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i
nomor ifitu nvoak afa i nana'a ni ngusi
a na'a lanit a. Ba vai dawan isa ntali wan
i Ubu ndoku ma nfareta na'a Ni Rahan
Dawan Falurut ralan i na'a lanit ratan a
nma ma nfalak ne, "Roak, rok."

18 Ba fitik ra rfitik ovu dodung naf-
nunur, ovu vali ruru dawan urun i lahir
na'ut inyai. Tali na'ut i Ubu notu tamata
ra na'a lanit ivavan a, ruru i wean inyai
wol tatuan lahir obin.

19 Ba kota dawan i naran Babel, nablihir
lahir na'ut itelu, ovu kota ovi rna'a lanit
ivavan munuk rama'ar. Ubu wol nabl-
ufang kota Babel yai, ba nkiwal ira ma
renu anggur inukun i nli'i roak na'a kobi
i nfaturu Ni ngrova a.

20 Nuhu ko'u ovu nuhu dawan ra rtebar
munuk, ovu wol trea roak vuar ra.

21 Da'ut van ra ratnemu ma wean es ma
lemarira ra, kil vutlima, rleka rtali ratan a
rsuta. Da'ut es yai nta'i tamata ra, ba rear
rfasoba Ubu, tevek inukun i nala verin ira
yai dawan da'in roak.

17

Vaivatul kamkuma na'a inukun dawan verin vatlean

1 Nata Ubu Ni sansinir isa tali sansinir
ifitu i rtaha ngusi avyai, nma ma nfalak
verin ya'a ne, "Mwa ini. Ya'a veka
ufaturu verin oa na'a Ubu Ni inukun i
nala verin vata i tamata ra rka'a roak ne,
vatlean ia. Vata yai wean kota dawan i
ndok-ebang oar rivun nelarira ra.

2 Raja ovi rna'a lanit ivavan rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira na'a kota yai. Ira rotu ma tamata ra
munuk na'a lanit ivavan wol rorang Ubu.
Ira wearira lahir vata i nfanavuk brana

‡ **16:10 16:10** Tafsiran rivun rfalak ne, afwatan sian na'a ayat ini sama ovu i na'a ayat 2 na'a pasal ini. § **16:12 16:12** Raja ovi rtali lihir timur veka rma ovu rira suldadu ra ma rotu rihi. Wol angangal verin ira ma rma, tevek oar nakreti ma near lahir. * **16:13 16:13** Tafsiran ra rfalak ne, afwatan sian i norang niftaltolar dawan na'a ayat ini, sama ovu afwatan sian i ntali tahat ma nbana ula ia, na'a Wahyu 13:1-2. Nabi i nsiklabir sian na'a ayat ini, ihin a ne, afwatan sian i nban-muri ntali lanit ivavan ma nvotuk lan roak, na'a Wahyu 13:11-17. † **16:14 16:14** Tafsiran rivun rfalak ne, "Ubu Ni amar dawan" yai ihin a ne, amar i Ubu veka nukun lanit ivavan munuk. ‡ **16:16 16:16** 2 Raja-raja 23:29; Zakharia 12:11 * **17:2 17:2** Tamata ra rotu a'uk afa ovi sian ra, ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Na'a ayat ini, afa yai neluk gambaran ma nfaturu ne, tamata ra rban-tamuri Ubu ma rorang roak walut ra, te ubu liak, te metan ra ma wol rorang roak Ubu, ovu wol rkamlabir Ia. Msi'ik vali Wahyu 14:8, 17:4, 18:3, 19:2; Yehezkiel 6:9; Yesaya 23:17; Yeremia 51:7

ra ovu anggur, boma nfaleka ira ma rot-
orang ni ininan sian a, ma rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira.”*
3 Ubu Ni Roh nfareta ya'a, ovu Ubu
Ni sansinir yai novun ya'a ma uti wan
lean vu dawan. Na'a wan yai, na usi'ik
vata isa ndoku afwatan i navuli urun a,
tetan ratan a. Vaivatul ovi rfalak sian
Ubu rsoru lahir afwatan i ulun ifitu ovu
ni ungar vutu a.†
4 Vata yai neluk kadaravit ungu ovu
valvulin. Bakreat ovi rna'a tenan a boku
tali masa, ovu vali vatu permata ovi
fyawarira urun a, ovu mutiara ra. Ia
ntaha kobi masa isa na'a liman a. Kobi
yai nngora lahir ovu vata yai ni afa sian
ovi notu ra, tali ni ininan sian a. Afa
avyai ngra-ngrodi urun, tevek nsifa tia
ma watan ovu brana ovi wol awarira
verin ia.
5 Na'a rean rtulis roak vaivatul fan-
fonak ovi rfalak ne, “Vatlean ra ovu afa
ngra-ngrodi ovi rna'a lanit ivavan ini
renarira verin kota dawan Babel.”
6 Usi'ik, na vata yai nanavut ovu lara i
ntali Ubu Ni tamata ovi rorang Ia. Rfedan
tamata avyai, tevek rorang Yesus ovu
rfamalik Ni vaivatul ra.

Na'ut usi'ik ia, na utalkaka urun i lahir.

7 Ba Ubu Ni sansinir yai nfalak verin
ya'a ne, “Notu afakinimi mtalkaka i? Ya'a
veka ufalyawang afa fanfonak i ntali vata
yai, ovu afwatan i vata yai ndoku tetan
ratan a. Afwatan yai ulun ifitu ovu ni
ungar vutu a.
8 Afwatan i msi'ik yai, lan ana, nana'a
roak, na'uk fiang ini wol nleal roak. Ia
veka nvotuk ewal tali tivat matmatan i
bilaman urun ia yai, ma veka namwear
watan. Ba na'a lanit ivavan ini, na tamata
ovi nararira ra, wol rna'a Buku i nvuat
tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira
ra, na ira veka rtalkaka lahir. Na'ut i
Ubu ntulis tamata avyai nararira, na Ia
wol notu lanit ivavan obin. Ira veka
rtalkaka, tevek rsi'ik afwatan i lan nana'a,
ovu fiang ini wol nleal, na'uk veka nvotuk
ewal.
9 Ita musti tfikir ma blawat na'a afa ini.
Afwatan ulun ifitu yai ihin a, vuar ifitu i
vata yai ndoku a. Ulun ifitu yai ihin a vali,
raja ifitu.
10 Tali raja ifitu yai, na ilima rmata roak.
Fiang ini isa nana'a ma nfareta obin, na
isa vali wol nfareta obin. Ba wean i nma,
na ia veka nfareta vali, na'uk ni fareta wol
mnanat.
11 Afwatan i lan ana, nana'a roak yai,
na'uk fiang ini wol nleal roak, veka nvo-
tuk ewal ma neluk raja nomor iwalu. Ni
afa ovi notu ra wean vali raja ifitu liak
ra. Ubu nfadoku roak ma veka ramwear
munuk.
12 Ungar vutu ovi msi'ik roak yai
rfaturu raja vutu i wol rfareta obin. Ira
veka rira ngrebat ma reluk raja, na'uk
rfareta jam isa watan ovu afwatan yai.
13 Raja vutu avyai ra'an vai isa ma
rlobang afwatan yai. Ira ra'an vai isa ma
rala rira ngrebat ovu rira fareta a verin
afwatan sian yai.
14 Ira veka rotu rihi ovu Domba Yanan
a, na'uk Domba Yanan veka nfaleka ira,
tevek Duila'a Ia verin dua ra munuk, ovu
Ia neluk Raja verin raja ra munuk. Ia ovu
Ni tamata ovi rorang Ia yai veka uturira.
Ni tamata avyai, Ubu nfili roak ira, ovu
nera ira, tevek rot-orang lalawatan afa ovi
Ia nfalak ra.”
15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai
nfalak vali verin ya'a ne, “Wear ovi msi'ik
munuk roak yai, vatlean‡ yai ndoku
ratarira ra. Inyai nfaturu tamata rivun
tali inba watan, bangsa rivun, negara
rivun ovu vali tamata ra rtali vai rivun.
16 Ungar vutu i msi'ik roak yai ovu
afwatan valvulin§ yai wol inar lahir
vatlean yai. Ira veka rala munuk ni
metan ra, beti rfaluhu ia, ma ra'an vata
yai ihin a ovu rasnuri ia na'a yafu.
17 Ubu Ni Roh nfalyawang roak ralarira
ra ma rot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak
a, ovu ra'an vai isa ma rala rira fareta ra
verin afwatan yai, ti naran i Ubu nfakena
Ni vaivatul ra.
18 Vata i msi'ik roak ia yai, inyai kota
dawan i nfareta raja ovi rna'a lanit ivavan

† **17:3 17:3** Ita tbas roak afwatan ini na'a Wahyu 13:1-10. ‡ **17:15 17:15** ***Vatlean yai ndoku*** na'a ayat ini ihin a ne, ia nfareta tamata rivun. Vatlean sam lahir ovu tamata ovi rna'a kota Babel a. § **17:16 17:16** Ungar vutu ovu afwatan valvulin yai rfaturu raja vutu ovi veka rfareta ovu ia.

ini munuk.”

18

Babel nama'ar

1 Nata usi'ik ewal, na Ubu Ni sansinir
liak isa vali ntali lanit ratan nsuta. Ni
ngrebat a dawan urun, ovu vanan a
nfitik nyadat ma notu ma lanit ivavan ini
lyawan urun.
2-3 Ia nafwak ma vain a dawan urun ma
nfalak ne,
“Kota dawan Babel nama'ar roak! Kota
dawan Babel nama'ar roak, tevek
tamata ovi rna'a kota yai ralan a
rotu ma bangsa ra munuk na'a
lanit ivavan wol rorang Ubu.
Tamata ovi rna'a kota yai wearira lahir
vata i nfanavuk brana ra ovu
anggur, boma nfaleka ira ma rot-
orang ni ininan sian ma rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira
verin ira.
Raja ovi rna'a lanit i vavan a munuk rsifa
tia ma watan ovu tamata ovi rna'a
kota yai, velik ne wol awarira verin
ira,
ovu vali tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a
lanit i vavan ini rka'i, tevek ni
ininan sian i mane ni munuk afa
ovi fyawar a.
Ba kota dawan yai nama'ar roak,
ma nitu ra ovu nait sian ra, rturat roak
na'a kota yai,
ovu vali kota yai neluk wan fanfonak
verin manut nangan ovi tamata ra
rkasiri ovu wol inar lahir ira.”
4 Urenar vali vai liak isa ntali lanit
ratan. Vai yai nfalak ne, “Ning tamata
ovi rorang Ya'a, byan-talik kikyai kota
ini! Deka myorang rira salasilan ra, boma
sian i veka nkena kota yai wol nkena mia.
5 Ba kota yai ni salasilan ra, wean i
rsita'i teta roak ma nrata naran lanit
ratan, ovu Ubu wol nablufang afa sian ovi
notu ra.
6 Myotu sian kota yai, wean i lan a
notu sian roak bira tamata ra. Mia musti
myotu ma sian a nrahi nala farua verin
ia na'a afa ovi notu ra. Sian i verin kota
yai wean kobi i nvua anggur kfera-kfuran.
Anggur yai msyileti ma ni kfera-kfuran a
nrahi nala farua tali anggur i nala verin
tamata liak.*
7 Myotu lahir ma nfarnuang wawa'uk i
dawan urun a, ma inovan ovu ni kaka'i
a ovu ni kul dawan ma nfakaratat tenan
a. Ia nfikir na'a ralan ne, ‘Ya'a ufareta
wean ratu, ya'a wol varu ya'a, ovu vali
ya'a ufena lahir ma ralang lalau.’
8 Ba afa avyai rotu mi na'a amar isa
watan, na sian ovi dawan urun i lahir yai
veka rma lahir. Sian avyai wean suhut
aleman, lalau i dawan urun ia a, ovu vali
lafar dawan. Yafu dawan veka narang
kota yai, tevek Ubila'a Ni ngrebat a dawan
ma nukun ia.
9 Na'a lanit i vavan ini, na raja ovi rsifa
tia ma watan roak ovu tamata ovi rna'a
kota yai, velik ne wol awarira verin ira.
Raja avyai vali rka'i roak ovu kota yai, ba
veka rvakar ma rfaktanit ia na'ut i rarea
yafu i nasnuri kota yai uman a.
10 Ira veka rdiri ma raroa ila'a ira, tevek
rbobar ni inukun i sian urun yai ma
rfalak ne, ‘Ya'i yo. Sian urun i lahir, sian
urun i lahir Babel, kota dawan eri. Kota
Babel eri kota i nangrebat urun a, na'uk
jam isa watan, na mu inukun i ntali Ubu
ka'i nkena roak oa!’
11 Tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a lanit
ivavan ini rvakar urun ia lahir, ovu vali
wol tamata roak ma rfaha rira afa ovi
rfedi ra.
12 Wol tamata roak ma rfaha masa ovu
perak, vatu masmasa i fyawan urun a,
ovu mutiara, maloli lolin i naran lenan a
ovu maloli ungu, maloli sutra i masmasa
ovu maloli valvulin i wean lara. Wol
tamata roak ma rfaha aa voan lolin ra, afa
rivun ovi rotu tali gaja nifan a, afa rivun
ovi rotu tali aa ovi fyawan urun a, afa ovi
tali tembaga, tali tma'an, ovu marmer.†
13 Wol tamata roak ma rfaha rira aa
lolin ovi manminak ra, afa ovi voar lolin
ra munuk, mur ovu kemenyan, anggur,
ngul zaitun, mangal i manminan urun a
ovu gandum, sapi, domba, kuda, garobak,
ovu tamata sansinir, ovu vali tamata nan
a.

* **18:6 18:6** Tafsiran ra rfalak ne, ***mia*** na'a ayat ini ihin a ne, Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan, te raja vutu ovi rvotuk na'a Wahyu 17:16, ma rotu sian Babel a. Msi'ik vali Yeremia 50:29, Mazmur 137:8. † **18:12 18:12** Vatu masmasa i fyawan urun na'a vai Mala tfalak ne, *permata.*

14 Tamata ovi rfedi-rfaha afa avyai veka
rfalak verin Babel ne, ‘Afa ovi ralam
nfalak ra rmamu roak, ovu mu afa ovi
fyawan urun ovu ryadat tia ma watan,
wol rleal munuk roak. Oa veka wol
mtuan roak afa avyai.’

15 Tamata ovi rfedi-rfaha afa avyai rka'i
roak, tevek rfedi rira afa avyai verin
Babel. Ira veka rdiri ma raroa ira, tevek
rbobar Babel ni inukun i nkena ia yai. Ira
veka rvakar ma ralarira lalau urun,
16 ma rfalak ne, ‘Ya'i yo. Sian urun i
lahir Babel, kota dawan yai. Lan ana, ia
ba'i neluk a'uk maloli i lolin naran lenan,
maloli ungu i fyawan urun a, maloli
valvulin i navuli ma wean lara ma felan
a lolin buas, maloli ovi rdamur ira ovu
masa, ovu vatu masmasa ovi fyawarira
urun a, ovu vali mutiara.
17 Na'uk jam isa watan, na metan rivun
avyai veka rmamu lahir!’

Tamata i ntaha fareta na'a kabal, ovu
ni tamata ovi rkarya na'a kabal, ntafal
vali tamata ovi rafnavul kabal a, rdiri ma
raroa ira.
18 Na'ut i rsi'ik yafu i narang Babel
uman a, na ralarira lalau ma rfalak ne,
‘Kota ba ma wean kota dawan ini?’
19 Ba ira rala kfuan ma relik na'a
ulurira ra ma al nfaturu ne, ralarira lalau
urun, beti rvakar ma rafwak ila'a matan
ma rfalak ne, ‘Ya'i yo, sian urun i lahir
kota dawan eri. Ni metan a notu ma
tamata ovi rira kabal ra rka'i. Na'uk na'a
jam isa watan, na ni afa avyai wol rleal
munuk lahir!’
20 Ba Ubu Ni sansinir tali lanit ratan
nfalak ne, ‘Ba ovi mnya'a lanit ratan
munuk myotu inabira lolin, tevek Babel
nama'ar roak! Fara inabira lolin watan
tamata ovi bira vava'at ra rmalola, ovu
Ni rasul ra ovu Ni nabi ra! Ubu nfaleka
roak inukun verin kota yai, tevek ni afa
sian ovi notu verin mia.’ ”

21 Nata Ubu Ni sansinir ngrebat isa tali
lanit ratan nsikat vatu dawan isa ma
nasba vatuk nti tahat ralan ma nfalak ne,
“Ubu veka nala ngrebat dawan i wean ini
a, ma nkama'ar kota dawan Babel, wean
ya'a usba vatuk vatu dawan ini ma wol
trea roak ia.
22 Na'a kota yai ralan a, tamata ovi
rma'in kecapi, te rafraik flo'its ovu rafraik
tvuri ra, te ovi rdedang ra, wol rotu roak
afa avyai. Tukan ra, ovu ovi ba'i rbutar
slaru na'a vatu ra wol rleal roak.
23 Tamata ra wol rarea damar yeban,
ovu wol rarenar afa ngoan roak tali
snobsifa. Kota dawan yai ntuan inukun
dawan, tevek tamata ovi rfedi-rfaha afa
na'a inyai rka'i lia munuk na'a lanit
ivavan, na'uk rlabir tamata ra ovu rira
afa ovi rtaha ra te afnitu ra, ma tamata
ra rotu a'uk afa ovi sian ra.
24 Tamata ovi rna'a kota yai rfedan
roak nabi ra ovu tamata ovi rorang Ubu.
Tamata ovi tamata Babel rfedan munuk
roak ira na'a lanit ivavan ini, lararira ra
na'a vali inyai.”‡

19

Dadedang tali lanit ratan ma raraning Ubu, tevek Ia not-visal roak kota Babel

1 Ti ma Ubu Ni sansinir tali lanit ratan
i ni ngrebat dawan yai nangrihi munuk,
na urenar afa ngoan dawan isa ma wean
tamata rivun ila'a vairira na'a lanit ratan
ma rfalak ne,
“Tfadawang Ubu, tevek Ia notu linga'an
ma nsikat ita tali dida salasi-
lan ra, ma dida vava'at kakiwal.
Tfadawang Ubu tevek Ni dawan* a
ovu Ni ngrebat a.
2 Ubu Ni inukun ovi nfaleka ra kena
munuk, ovu rmalola.
Ia nukun kota i rfanara ia ne, Vatlean.
Ia not-visal lanit ivavan a ovu ni
salasilan ra, ma tamata ra rsifa
tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.
Ubu nukun roak kota Babel ma inovan
ovu rira afa sian ovi rotu ra, tevek
tamata ovi rna'a kota yai rfedan
roak Ubu Ni tamata sansinir ra.”
3 Tamata rivun avyai rfalak ewal vali
ne,

‡ **18:24 18:24** Tamata Babel ra rfedan tamata ovi rorang Ubu tali wan rivun na'a lanit ivavan. * **19:1 19:1** Terjemahan boku rfalak ne, Ubu vanan i nfitik nyadat ma felan a lolin urun. Vai mala nfalak ne, *kemuliaan.*
† **19:4 19:4** Ita tbas roak ***fareta dawan vutrua rahin ifa'at***, ovu ***afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira*** yai, na'a Wahyu 4:4, 6.

"Traning Ubu, tevek yafu dawan i nlevur
kota dawan yai uman a veka nafkoval ma wol ni wahan."
4 Ba fareta dawan vutrua rahin ifa'at,
ovu afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma
lolan watan ira† yai, rsangatur ma raran-
ing Ubu i ndoku na'a wan i nfareta. Ira
rfalak ne,
"Kena urun! Tfadawang Ubu!"
5 Nata vai isa vali ntali wan i ndoku ma
nfareta yai nfalak ne,
"Fyadawang Ubu!
Mia munuk tamata ovi myeluk Ubu
Ni tamata sansinir ra ovu ovi
myalang Ia, fyadawang Ia!
Tamata ko'u te tamata dawan, mryaning
Ia!"

Mya ma totu inad lolin al tfadawang Ubu

6 Ya'a urenar ewal vali afa isa ngoan
a wean tamata rivun ila'a vairira, ma
ngoan a wean saksakan dodun ovu wean
dodung nafnunur, ma rfalak ne,
"Tfadawang Ubu, tevek Ia Duila'a i
nfareta munuk afakataka.
7 Mya ma totu inad lolin ma traning Ia,
tevek Domba Yanan Ni amar a naran roak
ma nsifa.
Vata i mane nsifa a, nasusan munuk
roak afakataka ma nsa'a Ia.‡
8 Ba noru ravit marmerat i vanan nfitik
nyadat.
Ravit yai rotu tali maloli masmasa
i naran lenan, ma Ubu nala roak
verin ia.
Ravit yai nfaturu tamata ovi rorang Ia rira
afa kena ovi rotu ra."§
9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai
nfalak ewal vali verin ya'a ne, "Mtulis
wean ini: Ubu naflahar tamata ovi
rasweang ira ma rovu na'a Domba Yanan
Ni snobsifa." Ia ntafal vali ma nfalak ne,
"Vaivatul ovi kena urun, tevek rtali Ubu."
10 Ba usangatur lahir na'a Ubu Ni
sansinir yai wahan ralan a, tevek mane
uraning ia. Na'uk ia nfalak ne, "Deka
motu wean inyai! Ya'a ini eluk sansinir
vali verin Ubu, wean watan oa ovu teram
a valim ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra
na'a Yesus. Ba msangatur ma mraning
a'uk Ubu! Tevek tamata ovi rfamalik
Ni vaivatul ra na'a Yesus, na ira rarenar
lahir tali Ubu Ni Roh ma rfamalik wean
nabi ra rfamalik."*

Kuda ngangiar isa ovu Ia i ndoku tetan ratan a

11 Nata ya'a usi'ik lanit ratan natvadil
ma urea kuda ngangiar isa. Ia i ndoku
kuda yai tetan ratan a naran: "Tamata i
not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra, ovu
Kena Ia." Ia nfaleka inukun verin tamata
ra, ovu vali notu rihi ovu Ni musu ra, ovu
ni malolan a.
12 Matan wean lahir yafongan, ovu
kalulu i wean raja ba'i raklulu, rivun ila'a
na'a ulun ratan a. Rtulis vaivatul isa na'a
tenan a, ovu wol tamata isa nka'a vaivatul
yai; Ia a'uk sa'i nka'a.
13 Ia noru ravit blawat i rsovu roak na'a
lara, ovu rfanara ia ne, "Ubu Ni Vaivatul
ra."†
14 Suldadu ovi rna'a lanit ratan rorang
Ia. Ira rata rdoku kuda ngangiar sasan
lokat ira, ovu vali lokat ira roru ravit
marmerat. Ravit avyai rotu tali maloli
masmasa ngangiar i naran lenan.
15 Nahin blawat i namneran urun
ntali vavan ralan nma murin. Ia veka
nala nahin blawat yai al nfaleka munuk
bangsa ra, ovu veka nfareta ira ovu takil
tma'an. Ia veka nramat anggur i nfaturu
Ubu Ni ngrova a na'a wan i ba'i raramat
anggur na'a. Ia nukun orang lahir afa
ovi Ubu nfalak ma notu ra, ma al nfaturu
Ubu Ni ngrebat i nlia munuk a. Ia veka
nfaturu Ni ngrova a ma al nukun tamata
ovi rotu afa ovi sian ra.
16 Na'a Ni ravit blawat a ovu na'a sahin
a, rtulis nara ini, "Ia neluk Raja verin raja
ra munuk, ovu Duila'a Ia verin dua ra
munuk."
17 Nata usi'ik Ubu Ni sansinir isa ntali
lanit ratan ndiri lera ratan a. Ia nafwak
ma vain a dawan urun, ma nfalak verin
manut nangan ovi roru ma karatat ira
ne, "Mya ma misdovu mia na'a ini, ma
myovu vali snoba dawan i Ubu notu a.

‡ **19:7 19:7** Domba Yanan yai, Yesus Kristus. Ia nsifa ovu Awan a, nfaturu ne, Yesus Kristus Ni vava'at isa roak ovu tamata ovi rorang Ia. § **19:8 19:8** Maloli i rotu na'a ravit yai, vai Mala nfalak ne, *lenan*. Maloli yai fyawan urun. * **19:10 19:10** Tafsiran boku rfalyawang ayat ini ne, wean i tamata boku rfamalik Yesus, na inyai, Ubu Ni Roh nasdai roak na'a ralarira ra ma rfamalik Ni vaivatul ovi rarenar lahir tali Ia na'a Yesus. † **19:13 19:13** ***Ubu Ni Vaivatul ra*** nfaturu lahir Yesus.

18 Mya, boma mian raja ihirira ra,
ovu vali tamata ovi rfareta suldadu ra
ihirira ra. Mya ma mian vali suldadu
ovi rangrebat urun ihirira ra, ovu vali
rira kuda ra ihirira ra. Mia veka mian
vali tamata ra munuk ihirira ra, velik ne
tamata avyai ko'u te dawan ira, tamata
sansinir te wol tamata sansinir ira."
19 Ubu Ni sansinir yai nfalak munuk
wean inyai, beti usi'ik vali afwatan sian‡
i nangal Ubu. Afwatan sian yai nasdovu
munuk raja ovi rna'a lanit ivavan, ovu
rira suldadu ra ma rotu rihi ovu Ia i
ndoku kuda tetan ratan a, ovu Ni suldadu
ra vali.
20 Ba rtaha nala lahir afwatan sian
yai, ovu nabi siklabir§ i notu faneak
na'a afwatan yai wahan ralan a. Ni afa
siklabir ovi notu ra, nlabir nala munuk
tamata ovi rotu roak faneak na'a rearira
ra, ovu vali tamata ovi rsangatur ma
raraning afwatan dawan yai ni walut a.
Nata rvatuk fava'at afwatan yai ovu nabi
siklabir yai rti yafu wan i wean tahat.
Yafu yai ngnea urun i lahir, tevek ngnea
yai ntali belerang.
21 Ba Ia i ndoku kuda yai tetan ratan a,
nala Ni nahin blawat i namneran a, ntali
vavan nma murin, ma al nfedan munuk
afwatan yai ni suldadu ra. Ba manut
nangan ra rma ma ra'an tamata ovi rmata
roak yai ihirira ra, ma evurira rveda urun
i lahir.

20

Rkeak nitdawan varat rivun isa

1 Usi'ik vali ne, Ubu Ni sansinir isa
tali lanit ratan nsuta. Ia ntaha kusi isa
na'a liman ralan. Kusi yai verin tivat
matmatan i bilaman urun, ovu ntaha
kakeak dawan i rotu tali tma'an.
2-3 Ubu Ni sansinir yai ntaha lahir nif-
taltolar dawan i itrana roak ia yai ma
nkeak ia. Niftaltolar yai, rfanara ia ne,
Iblis te nitdawan. Ubu nkeak niftaltolar
yai ovu kakeak tma'an ma nasba vatuk
ia na'a tivat matmatan i bilaman urun
a, beti nkus teri tivat matmatan yai, ovu
notu faneak ma al nfaturu ne, wol bisma
rvadil. Ia nana'a inyai, ti naran varat
rivun isa, boma wol nlabir waweang roak
tamata ovi rna'a lanit ivavan ini. Ba
ti naran varat rivun isa yai nbosal, beti
rfatalik ia, na'uk ni amar ra wol mnanat
roak.
4 Nata usi'ik kadera ovi rna'a lanit
ratan ra, ovu tamata ovi rdoku kadera
avyai ratarira ra. Ubu nala ngrebat verin
ira ma rfareta ovu rfaleka inukun verin
tamata ra. Ya'a usi'ik vali tamata ovi
rmata roak rira roh ra; rva'at kakiwal
ovu Ubu. Tamata avyai lan ana, rvangal
ira ma rmata roak, tevek ralarira urun
ma rfamalik Yesus, ovu rot-orang Ubu
Ni vaivatul ra. Ira wol rsangatur ma ra
raraning afwatan sian yai ovu ni walut
a. Ira vali wol rtorung ma afwatan yai
notu faneak na'a rearira ra ovu limarira
ra. Ubu nfava'at ewal ira ma rfareta ovu
Kristus, ti naran varat rivun isa.*
5 Na'uk tamata matmatan liak ra wol
rva'at obin. Wean i varat rivun isa yai
nbosal, beti Ubu nfava'at ewal ira. Ini bet-
fasa ma Ubu nfava'at tamata matmatan
ra.
6 Matmatan ovi Ubu nfava'at lan ini,
ira uturira ovu Ubu nfil-aling ira, tevek
rorang urun Ia. Tamata avyai veka wol
rtuan matmatan roak, ihin a ne, mat-
matan farua yai wol nkena ira. Na'uk ira
rkarya wean mela falurut verin Ubu ovu
Kristus. Ira veka rfareta ovu Kristus na'a
Ni Fareta a, ti naran varat rivun isa.†

Ubu nukun nitdawan

7 Wean i varat rivun isa yai nbosal roak,
na Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai veka
nfatalik nitdawan tali wan i rkeak ia.
8 Ba ia veka nti ma nlabir waweang
tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk
ovu vali tamata ovi rna'a negara ovi
rfanara ira ne, Gog ovu Magog. Nitdawan
nasdovu ira ma rotu rihi. Ira rivun
ila'a matan ira, ma wean ngur na'a tahat
nelan.‡
9 Ba rti munuk lanit ivavan a, ovu rbelat
lilit kota i Ubu nlobang urun, wan i Ni
tamata rleal. Tamata ovi rorang Ia rleal

‡ **19:19 19:19** Msi'ik vali Wahyu 13:1-10, 17:11-14. § **19:20 19:20** Msi'ik Wahyu 13:11-17 * **20:4 20:4** Afwatan sian na'a ayat ini sama ovu afwatan sian i nvotuk na'a Wahyu 13:12. † **20:6 20:6** Matmatan farua veka tbas na'a 20:14, 21:8. Ihin a ne, wan i yafu nonga lalawatan. ‡ **20:8 20:8** Msyi'ik Yehezkiel 38-39 i nfamalik Gog ovu Magog. Gog ovu Magog yai rira musu Ubu ovu rangal urun Ia.

inyai. Na'uk yafu nsuta tali lanit ratan ma
nasnuri munuk lahir tamata sian avyai.
10 Ba rasba vatuk nitdawan i nsiklabir
sian yai, ma nti nana'a wan i yafu nonga
lalawatan, tevek ngnea yai ntali belerang.
Afwatan sian a ovu ni nabi siklabir a
rna'a vali wan yai, ma ira munuk veka
rfarnuang wawa'uk i dawan urun a ovan
ovu amar, nata ti wol ni wahan.§

Ubu nukun tamata sian ra

11 Nata urea wan isa i dawan ovu
nangiar, ovu urea vali Ia i ndoku wan
yai ma nfareta. Na'ut i nvotuk ana, lanit
ratan ovu lanit ivavan wol rleal lahir ovu
wol rvotuk roak.
12-13 Urea vali tamata matmatan ovi
Ubu nfava'at ewal ira, rdiri wan i Ia
ndoku ma nfareta, ngoran a. Tamata
avyai lan ana tamata dawan ira, na boku
vali tamata ko'u ira watan. Tamata ovi
rmata roak na'a tahat ralan, ovu vali
tamata ovi rmata roak ma rna'a wan i
matmatan ra rna'a, rma munuk ma rdiri
wan i Ia ndoku ma nfareta, ngoran a. Ba
rvadil buku ovi rtulis tamata matmatan
ra munuk rira afa ovi rotu roak ra, boma
Ubu nfaleka inukun lokat ira ma inovan
ovu rira afa ovi rotu ra, wean afa ovi
ntulis roak na'a buku avyai ralarira ra.
Rvadil vali buku liak isa i rfanara ia ne,
buku i Ubu ntulis roak tamata ovi rira
vava'at kakiwal nararira ra. Buku yai
rfanara ia ne, Buku Vava'at Kakiwal.
14-15 Ubu nasba vatuk munuk tamata
matmatan ovi wol ntulis nararira ra na'a
Ni buku vava'at yai, ma ti rna'a wan
i yafu nonga lalawatan a, ma ngnea
urun. Ba tamata matmatan ra ovu
wan i matmatan ra rna'a wol rleal roak,
tevek tamata ovi nararira wol rna'a buku
vava'at a, Ubu nasba vatuk munuk roak
ira rti yafu ralan i rfarnara ia ne, mat-
matan farua.

21

Lanit ivavan ngorva'an ovu lanit ratan ngorva'an

1 Usi'ik munuk afa avyai, na urea lanit
ivavan ngorva'an ovu lanit* ngorva'an.
Lanit ivavan ovu lanit a mnanat a,
rmamu roak, ovu tahat a wol nleal vali
roak.
2 Ba usi'ik kota i nmerat urun ma
rfanara ia ne, Yerusalem ngorva'an, nsuta
tali lanit ratan. Kota yai ntali Ubu ma
lolin buas ma wean vata i rung a reluk
roak ia ovu ravit lolin, tevek ni brana
mane nma roak.
3 Urenar vali vai dawan isa ntali wan
i Ubu ndoku ma nfareta a nma. Vai yai
nfalak ne, “Fiang ini, Ubu wan i nleal
a nana'a roak wan i Ni tamata ra rleal
a, ba Ia nana'a ovu ira. Ira rsoak ma
rfadawang a'uk Ubu, tevek rira Duila'a
verin Ia.
4 Ia veka na'i vatuk munuk lurira ra tali
matarira ra. Tamata ra veka wol rmata
roak. Tamata ralarira ra wol lalau roak,
te wol rvakar roak, ovu wol rfarnuang
wawa'uk roak. Afa avyai rlia rmamu
munuk roak.”
5 Nata Ia i ndoku wan i nfareta a nfalak
ne, “Ya'a veka otu ma afakataka munuk
ngorva'an.” Ia nfalak vali verin ya'a ne,
“Mtulis vaivatul ovi, tevek vaivatul ovi
kena urun, ovu tamata ra bisma rorang
lahir.”
6 Ia nfalak ne, “Afakataka munuk roak
rok. Ya'a ini Alfa ovu Omega, ihin a Ya'a
ula lalean Ya'a ma otu afakataka munuk,
ovu Ya'a vali veka ubana marmuri lalean,
ma ufakena munuk afa avyai. Tamata
ovi inar urun ma rka'a Ubu wean tamata
ovi rabroa ra, na veka al wear tali wear
matan i nvua vava'at a ma renu, ovu
ufalak ma wol rbahir.†
7 Tamata iki watan wean i norang Ya'a
ma nangal nala afa ovi sian ra, na veka ni
munuk afa ovi ufalak roak yai. Ya'a veka
eluk Ubu verin ia, ovu vali ala ia ma neluk
yanak.
8 Na'uk tamata ovi rafla talik tali rira
inorang a verin Ya'a tevek rbobar, tamata
ovi wol rorang Ya'a, tamata ovi rotu
a'uk afa ro'i-ra'i ra, tamata ovi rsifedan,
tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata
ovi wol awarira verin ira, tamata ovi
rtaha afa te rotu rira afnitu ra, tamata
ovi rsangatur ma raraning walut ra, ovu
tamata ovi rsiklabir ra munuk, na veka

§ **20:10 20:10** Afwatan sian na'a ayat ini felan wean sita dawan (13:1-10) ovu ni nabi siklabir felan wean domba i ni ungar irua (13:11-17). * **21:1 21:1** Lanit ngorva'an te lanit ratan ngorva'an a. † **21:6 21:6** Alfa ovu Omega avyai huruf i nbana ula lalean ovu huruf i nbana marmurin lalean na'a ejaan vai Yunani.

ukun ira ma rna'a yafu wan i wean tahat.
Yafu yai ngnea urun ia lahir, tevek ngnea
yai ntali belerang. Afa yai rfanara ia ne,
matmatan farua."

Yerusalem ngorva'an

9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu‡
avyai, rtaha ngusi ifitu ovi rngora ovu
inukun ifitu ovi rban-muri lalean a. Tali
Ni sansinir ifitu avyai, na isa nma ma
nfalak verin ya'a ne, "Mwa ini, ya'a mane
ufaturu vata i Domba Yanan veka nala ia
ma neluk awan, verin oa."
10 Ubu Ni Roh nfareta ya'a, ovu Ubu
Ni sansinir yai novun ya'a ma uti vuar
dawan isa ni tutul a. Na'a inyai, na Ubu
Ni sansinir yai nfaturu verin ya'a Ubu Ni
kota i nmerat urun i rfanara ia ne, kota
Yerusalem. Kota yai ntali Ubu ma nsuta
tali lanit ratan.
11 Ubu vanan i nfitik nyadat a notu ma
kota yai nyadat ma wean vatu masmasa
i warna hijau i fyawan a, naran yaspis.
Kota yai nyadat, ma wean kaca ngangiar
i vanan urun ia, naran kristal.
12 Kota yai vali ni tembok a dawan
urun ovu karatat. Ni falfolat ila'a vutu
rahin irua, ovu vali Ubu Ni sansinir vutu
rahin irua tali lanit ratan, rwanar falfolat
avyai. Rtulis Israel rira arun dawan vutu
rahin irua nararira ra na'a falfolat avyai
ratarira ra.
13 Tembok dawan i nbana lihir timur
a, ni falfolat ila'a itelu. Tembok dawan
i nbana lihir varat a, ni falfolat ila'a itelu
vali. Tembok dawan i nbana lihir tranan,
ni falfolat ila'a itelu vali. Tembok dawan i
nbana lihir marmar, ni folfalat ila'a itelu
vali.
14 Kota yai ni tembok dawan a, rfadiri
na'a vatu dawan vutu rahin irua. Vatu
avyai rala ma al rfangrebat tembok
dawan yai. Na'a lokat vatu avyai, na
rtulis Domba Yanan Ni rasul vutu rahin
irua nararira ra.
15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i
nangrihi nulu ya'a ntaha takil masa ma
al nukur kota yai ovu ni tembok dawan,
ovu vali ni falfolat ila'a ra.
16 Kota yai ni blawat a, ovu ni ngluar
a, wear isa watan. Ubu Ni sansinir yai
nukur kota yai ovu ni takil a, ma nka'a
lahir ne, ni blawat a kilometer rivun
irua ratut ifa'at; ni karatat wean lahir ni
ngluar ovu ni blawat a.§
17 Tembok dawan yai ni amafal a, labir
mane meter vutnean. Ukuran i Ubu Ni
sansinir notu ini, wean vali i tamata ra
rotu a.*
18 Tembok dawan yai rotu tali vatu
masmasa i fyawan urun a, naran yaspis.
Afa ovi rna'a kota yai ralan a munuk, rotu
tali masa i nyadat wean kaca.
19 Rdamur vatu ovi rala ma al rfangre-
bat tembok dawan yai, ovu vatu masmasa
ovi fyawarira urun felarira ra munuk.
Rdamur lan ovu vatu masmasa i naran
yaspis. Vatu masmasa nomor irua yai,
naran nilam. Vatu masmasa nomor itelu
yai, naran mirah, ovu vatu masmasa
nomor ifa'at yai, naran zamrud.†
20 Vatu masmasa i fyawan nomor ilima
yai naran unam. Vatu masmasa nomor
inean yai, naran sardis. Vatu masmasa
nomor ifitu yai, naran ratna cempaka.
Vatu masmasa nomor iwalu yai, naran
beril. Vatu masmasa nomor isi yai,
naran krisolit. Vatu masmasa nomor vutu
yai, naran krisoparis. Vatu masmasa
nomor vutu rahin isa yai, naran lazuardi.
Vatu masmasa nomor vutu rahin irua yai
naran kecubung.‡
21 Rotu mutiara sasan lokat falfolat ila'a
vutu rahin irua yai. Linga'an i na'a kota

‡ **21:9 21:9** Msi'ik Wahyu pasal 16. § **21:16 21:16** Vai mala nfalak ne, kota yai ni blawat, ni ngluar ovu ni karatat a 12.000 stadia. Snain a, nomor ini wean *gambaran* te *kiasan* watan. * **21:17 21:17** Tembok dawan yai ni amafal a na'a vai Yunani ne, 144 *hasta*. Tafsiran boku rfalak ne, tembok dawan yai ni karatat 144 *hasta*. † **21:19 21:19** Vatu masmasa i naran yaspis ni warna hijau; vatu i naran nilam ni warna hijau wean na'a malmolan wahan; vatu i naran mirah ni warna ngangiar; vatu i naran zamrud ni warna hijau i wean ngrova. ‡ **21:20 21:20** Vatu masmasa i naran unam ni warna valvulin ovu ni kosit ra rangiar; vatu masmasa i naran *sardis* ni warna valvulin, kusan te nvur wean mu'u tantunun; vatu masmasa i naran *ratna cempaka* nyadat ma warna kuning i wean masa; vatu masmasa i naran *beril* ni warna hijau biru vali; vatu masmasa i naran *krisolit* ni warna kuning i nyadat urun ia; vatu masmasa i naran *krisoparis* ni warna hijau ma wean aa ni imun matan, te mu'u ni tavtuvul; vatu masmasa i naran *lazuardi* ni warna wean kfuan; vatu masmasa i naran *kecubung* ni warna ungu.

yai, rotu tali masa mnga'un i wean kaca i
nyadat urun a.
22 Ya'a wol urea Rahan Dawan Falurut
a na'a kota yai, tevek Ubila'a i Ni ngrebat
nlia munuk, ovu Domba Yanan a nkati
roak Rahan Dawan Falurut a.§
23 Kota yai wol nperlu ma lera ovu
vulan nyeba ia, tevek Ubu vanan i nfitik
nyadat a ma felan a lolin urun, ntal ma
lyawan roak. Domba Yanan nyeba vali
ma wean damar.*
24 Bangsa ovi rna'a lanit ivavan a
munuk, veka rbana na'a vanan i nfitik
nyadat yai ralan a. Raja ovi rna'a lanit
ivavan ini, veka rtaha rira metan ra rti
kota yai.
25 Falfolat ila'a ovi rna'a inyai, veka
ratvadil watan ma wol rfolat ira, tevek
ovan wol nana'a roak inyai.
26 Bangsa ovi rna'a lanit ivavan a rira
afa ovi lolin ra munuk, ovu metan ra
munuk rtaha rti kota yai ralan a.
27 Na'uk afa sian ra wol bis lahir ma rti
kota yai ralan a. Tamata ovi rotu a'uk afa
ro'i-ra'i ra, ovu tamata ovi rsiklabir ra wol
rti nala ralan. Tamata ovi Ubu ntulis roak
nararira ra na'a Ni buku i rfanara ia ne,
Buku Vava'at Kakiwal a, ira watan sa'i rti
kota yai ralan a.

22

Oar i nvua vava'at

1 Nata Ubu Ni sansinir tali lanit ratan
yai nfaturu vali verin ya'a na'a oar i
ngarlina ma wean tatal ma nyadat. Wear
na'a oar yai nvua vava'at. Wear yai nava
tali Ubu ovu Domba Yanan wan i rdoku
ma rfareta yai nma.
2 Oar yai nava oli linga'an i na'a kota yai
ralan a. Aa i nvua vava'at a, ndiri oar yai
ni lihir mela ovu balit a. Aa yai vuan nala
favutu rahin irua na'a varat isa, ba lokat
vulan, na vuan fasa. Tamata ovi rtali lanit
ivavan munuk rala aa yai roan ra ma al
rotu ma lolin ewal ira tali rira suhut ra.*
3 Tamata te afaka watan ovi Ubu near
nfasoba lan roak ira, wol rna'a roak kota
yai ralan a. Ubu ovu Domba Yanan wan i
rdoku ma rfareta veka nana'a inyai. Ba Ni
tamata sansinir ra rsangatur ma raraning
Ia,†
4 ovu rarea lahir Ubu felan a ovu faneak
i na'a roak rearira ra. Faneak yai Ubu
naran a.
5 Ovan wol nana'a roak wan yai, ba
wol rperlu roak ma rtutun damar, te
wol rperlu roak ma lera nyeba ira, tevek
Ubila'a nala Ni lyawan a verin ira, ovu
vali ira veka reluk raja ma rfareta, nata ti
wol ni wahan.‡

Amar i Yesus veka nma lanit ivavan a

6 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai
nfalak ewal verin ya'a ne, “Vaivatul ini
kena, ovu bisma myorang lahir. Ubu
nala Ni Roh verin nabi ra, ma nsinir Ni
sansinir ntali lanit ratan nma ma nfaturu
verin Ni tamata sansinir ra na'a afa ovi
veka rvotuk lahir a.”
7 Yesus nfalak ne, “Eka mryenar! Wol
mnanat, na Ya'a veka uma lanit ivavan
ini. Ubu nala vaivatul ovi rna'a kitab ini
verin Ni nabi a. Ubu naflahar tamata ovi
rot-orang vaivatul avyai, tali amar ini ti
naran amar ovi veka rma ini!”
8 Ya'a ini Yohanes, urenar ovu usi'ik
munuk roak afa avyai. Na'ut i urenar ovu
usi'ik ana, usangatur lahir na'a Ubu Ni
sansinir yai wahan ralan a. Ya'a mane
usangatur watan ma uraning ia, tevek
nfaturu munuk roak afa avyai verin ya'a.
9 Na'uk ia nfalak verin ya'a ne, “Deka
motu wean inyai. Ya'a ini eluk sansinir
vali verin Ubu, wean watan oa ovu teram
a valim nabi ra, ovu tamata ovi rot-
orang vaivatul ovi mtulis na'a Buku ini.
Msangatur ma mraning a'uk Ubu!”
10 Ubu Ni sansinir yai nfalak ewal verin
ya'a ne, “Deka fwonak vaivatul ovi Ubu

§ **21:22 21:22** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rna'a munuk kota yai ralan a, rorang Domba Yanan ovu raraning a'uk Ubu, ba wol rperlu roak Rahan Dawan Falurut a. * **21:23 21:23** ***Domba Yanan nyeba vali ma wean damar***. Damar na'a ayat ini ihin a ne, damar i nyeba urun ia tali Ubu, ma wol wean damar ovi biasa tpake! * **22:2 22:2** Kota i na'a ayat ini, ihin a ne, Yerusalem ngorva'an. Ita tbas roak kota ini na'a Wahyu pasal 21. † **22:3 22:3** Na'a Kejadian 3, Ubu near nfasoba lan roak tamata ra munuk ovu lanit ivavan a, tevek Adam irua Hawa rira salasilan a. Ba Ubu nfaroa Ia tali tamata ra, na'uk ayat ini nfalyawang ne, na'a lanit ratan, na Ubu naling vatuk munuk roak salasilan ra. ‡ **22:5 22:5** ***Ovan wol nana'a roak wan yai*** ihin a ne, amar wol ni wahan.

nala verin Ni nabi a na'a kitab ini, tevek
ni amar a sarseri roak ma afa avyai veka
rvotuk lahir.
11 Tamata ovi inar ma rotu afa ovi sian
ra, tali watan ira ma rotu afa ovi sian ra;
tamata ovi rotu afa ovi ro'i-ra'i ra, tali
watan ira ma rotu rira afa ovi ro'i-ra'i
ra. Tamata ovi rotu afa ovi kena ra, tali
watan ira ma rotu afa ovi kena ra; tamata
ovi rira vava'at ra rmerat urun, tali watan
ira ma rira vava'at ra rmerat urun."
12 Yesus nfalak ne, "Eka mryenar! Wol
mnanat, na Ya'a veka uma lanit ivavan
ini. Ya'a veka aval tamata ra na'a rira rala
lolin ra, te ukun ira ma inovan ovu afa ovi
rotu ra.§
13 Ya'a ini Alfa ovu Omega; ihin a
ne, Ya'a ini ula lalean Ya'a, ovu ubana
marmuri lalean.
14 Ubu naflahar tamata ovi rtofi rira
kadaravit ra ma rmerat. Ira veka bisma
ra'an aa i nvua vava'at a vuan a, ovu vali
veka rahu falfolat ila'a ra ma rti kota yai
ralan a.*
15 Na'uk tamata ovi rotu afa ovi sian
ra, ovu tamata ovi rtaha afa te rotu
rira afnitu ra, tamata ovi rsangatur ma
raraning walut ra, tamata ovi rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira, tamata ovi rsifedan ra, tamata ovi
rsiklabir ra ovu inar ma rotu lalawatan
wean inyai, na ira munuk lahir veka rna'a
watan kota yai murin a.†
16 Ya'a ini Yesus. Usinir roak Ning
sansinir tali lanit ratan a ma nala vaivatul
ovi verin mia, boma ti ma fyamalik verin
tamata ovi rorang Ya'a rira sidovung ra.
Ya'a ini ubung-nusing Raja Daud; ovu vali
rfanara Ya'a ne, 'Nara Telyawar.' "‡
17 Ubu Ni Roh a ovu Domba Yanan awan
a rfalak ne, "Mya kikyai!" Ba tamata ovi
rarenar vaivatul yai, ira musti rfalak vali
ne, "Mya kikyai!" Iki watan inan urun ma
nka'a Ubu, wean tamata i nabroa, na ni
lolin a, nma ma nenu wear i wol nbahir.
Wear yai nvua vava'at.§

Duila'a Yesus nvolan ma veka nma

18 Ya'a ini Yohanes. Ufangnanang urun
mia ne, tamata iki watan wean i nrenar
roak vaivatul ovi Ubu nala roak verin Ni
nabi a na'a kitab ini, na mingnanang afa
ini: Wean i tamata isa ntafal afa boku
tali ovi rna'a roak kitab ini, na Ubu veka
nukun ia ovu inukun sian urun i lahir ovi
rna'a kitab ini.*
19 Wean i tamata iki watan naling vatuk
afa boku tali Ubu Ni vaivatul ovi nala
roak verin Ni nabi na'a kitab ini, na Ubu
veka wol ntorung ma tamata yai nala ni
wahat tali aa vuan i nvua vava'at kakiwal
yai, ovu wol bisma nati vali kota i nmerat
urun yai ralan a.
20 Ia i nala munuk ivar mnga'un ovi,
nfalak ne, "Kena. Wol mnanat, na Ya'a
veka uma lahir!" Ya'a Yohanes ufalak vali
ne, "Kena urun! Mwa ta Duila'a Yesus!"
21 Terang a valing averi, uflurut verin
Duila'a Yesus ma fara nala Ni rala lolin
verin bir tinemun. Kena urun!

---

§ **22:12 22:12** Ubu veka naval te nala afa ovi kena lahir verin tamata ra tali rira afa lolin te rira afa sian ovi rotu ra. * **22:14 22:14** ***Tamata ovi rtofi rira kada ravit ra ma rmerat*** yai ihin a ne, ira rahil ma rtalik roak tali rira salasilan ra, ma salasilan avyai wol rna'a roak ira. † **22:15 22:15** Terjemahan boku rfalak ne, tamata ovi rna'a kota murin a, ira wearira yaha ra. Lan ana, tamata Yahudi rfalak ne, tamata ovi wol rorang Ubu, ovu vali ovi wol Yahudi ira, wearira yaha ra. Tamata ovi rtaha afa te rotu rira afnitu ra ihin a ne, tamata ovi rira rangrebat wol ntali Ubu, ba tamata avyai rpake rira ngrebat yai ma rlabir waweang tamata ra, rngaruan te rotu sian ira. ‡ **22:16 22:16** Nara telyawar ini Kristus. Nara yai, tbas roak na'a Wahyu 2:28. § **22:17 22:17** Domba Yanan awan yai nfaturu tamata ovi rorang Yesus. Tafsiran boku rfalak ne, ***wear i nvua vava'at*** ihin a ne, wean tamata rala kaka'a tali Yesus Ni vaivatul ra. * **22:18 22:18** Ubu veka nukun tamata i notu ma Ni vaivatul ra ihirira ra wol kena na'a kitab ini. Ia veka nukun ia ovu inukun sian ifitu ovi tbas roak na'a pasal 15-16. Msi'ik vali ayat 19.